הלכה · אחרונים

קיצור שלחן ערוך

רבי שלמה גאנצפריד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קיצור שלחן ערוך

רבי שלמה גאנצפריד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קיצור-שלחן-ערוך/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 7
סימן ב 9
סימן ג 10
סימן ד 12
סימן ה 13
סימן ו 15
סימן ז 18
סימן ח 19
סימן ט 21
סימן י 26
סימן יא 32
סימן יב 35
סימן יג 38
סימן יד 39
סימן טו 41
סימן טז 44
סימן יז 45
סימן יח 47
סימן יט 52
סימן כ 54
סימן כא 56
סימן כב 58
סימן כג 59
סימן כד 64
סימן כה 67
סימן כו 68
סימן כז 71
סימן כח 72
סימן כט 74
סימן ל 79
סימן לא 81
סימן לב 82
סימן לג 88
סימן לד 90
סימן לה 93
סימן לו 94
סימן לז 97
סימן לח 98
סימן לט 100
סימן מ 101
סימן מא 105
סימן מב 107
סימן מג 109
סימן מד 111
סימן מה 114
סימן מו 118
סימן מז 123
סימן מח 125
סימן מט 127
סימן נ 129
סימן נא 132
סימן נב 134
סימן נג 137
סימן נד 139
סימן נה 140
סימן נו 141
סימן נז 142
סימן נח 143
סימן נט 145
סימן ס 148
סימן סא 151
סימן סב 153

סימן סג 156
סימן סד 157
סימן סה 157
סימן סו 163
סימן סז 166
סימן סח 168
סימן סט 170
סימן ע 172
סימן עא 173
סימן עב 175
סימן עג 179
סימן עד 181
סימן עה 182
סימן עו 185
סימן עז 188
סימן עח 192
סימן עט 195
סימן פ 197
סימן פא 209
סימן פב 210
סימן פג 213
סימן פד 214
סימן פה 217
סימן פו 218
סימן פז 219
סימן פח 222
סימן פט 226
סימן צ 227
סימן צא 231
סימן צב 233
סימן צג 235
סימן צד 236
סימן צה 240
סימן צו 243
סימן צז 246
סימן צח 248
סימן צט 253
סימן ק 254
סימן קא 258
סימן קב 259
סימן קג 260
סימן קד 262
סימן קה 265
סימן קו 265
סימן קז 266
סימן קח 266
סימן קט 267
סימן קי 268
סימן קיא 271
סימן קיב 273
סימן קיג 274
סימן קיד 275
סימן קטו 278
סימן קטז 279
סימן קיז 281
סימן קיח 283
סימן קיט 285
סימן קכ 289
סימן קכא 290
סימן קכב 292
סימן קכג 295
סימן קכד 296
סימן קכה 299
סימן קכו 300

סימן קכז 301
סימן קכח 304
סימן קכט 307
סימן קל 312
סימן קלא 313
סימן קלב 317
סימן קלג 318
סימן קלד 323
סימן קלה 326
סימן קלו 330
סימן קלז 332
סימן קלח 334
סימן קלט 335
סימן קמ 340
סימן קמא 341
סימן קמב 345
סימן קמג 347
סימן קמד 350
סימן קמה 351
סימן קמו 353
סימן קמז 354
סימן קמח 355
סימן קמט 355
סימן קנ 357
סימן קנא 360
סימן קנב 361
סימן קנג 364
סימן קנד 366
סימן קנה 368
סימן קנו 371
סימן קנז 371
סימן קנח 373
סימן קנט 373
סימן קס 375
סימן קסא 376
סימן קסב 379
סימן קסג 382
סימן קסד 383
סימן קסה 385
סימן קסו 387
סימן קסז 388
סימן קסח 390
סימן קסט 391
סימן קע 391
סימן קעא 392
סימן קעב 392
סימן קעג 393
סימן קעד 394
סימן קעה 394
סימן קעו 394
סימן קעז 396
סימן קעח 398
סימן קעט 398
סימן קפ 400
סימן קפא 402
סימן קפב 405
סימן קפג 408
סימן קפד 409
סימן קפה 410
סימן קפו 411
סימן קפז 412
סימן קפח 412
סימן קפט 413
סימן קצ 414

סימן קצא 414
סימן קצב 415
סימן קצג 417
סימן קצד 419
סימן קצה 421
סימן קצו 423
סימן קצז 426
סימן קצח 428
סימן קצט 430
סימן ר 432
סימן רא 434
סימן רב 435
סימן רג 438
סימן רד 438
סימן רה 440
סימן רו 441
סימן רז 442
סימן רח 444
סימן רט 445
סימן רי 446
סימן ריא 447
סימן ריב 449
סימן ריג 450
סימן ריד 451
סימן רטו 451
סימן רטז 452
סימן ריז 452
סימן ריח 453
סימן ריט 453
סימן רכ 454
סימן רכא 456

סימן א

א שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד, הוּא כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲלוֹת הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר הוֹלְכִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם תְּנוּעָתוֹ וַעֲסָקָיו וְהוּא לְבַדּוֹ בְּבֵיתוֹ, כְּמוֹ יְשִׁיבָתוֹ וּתְנוּעָתוֹ וַעֲסָקָיו כַּאֲשֶׁר הוּא לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל. וְכֵן אֵין דִּבּוּרוֹ וְהַרְחָבַת פִּיו בְּהִיוֹתוֹ עִם אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּקְרוֹבָיו, כְּמוֹ בְּהִיוֹתוֹ בְּמוֹשַׁב הַמֶּלֶךְ, כִּי אָז מַשְׁגִּיחַ בְּוַדַּאי עַל כָּל תְּנוּעוֹתָיו וְדִבּוּרָיו שֶׁיִּהְיוּ מְתֻקָּנִים כָּרָאוּי. כָּל שֶׁכֵּן כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ כִּי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר מָלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה', הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, בְּוַדַּאי מִיָּד תַּגִּיעַ אֵלָיו הַיִּרְאָה וְהַהַכְנָעָה מִפַּחַד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְיֵבוֹשׁ מִמֶּנּוּ (אוֹרַח חַיִּים סָעִיף א).

ב וְגַם בְּשָׁכְבוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, יֵדַע לִפְנֵי מִי הוּא שׁוֹכֵב. וּמִיָּד כְּשֶׁיֵּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ יִזְכֹּר חַסְדֵי ה', יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה עִמּוֹ שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ אֶת נִשְׁמָתוֹ אֲשֶׁר הִפְקִידָהּ אֶצְלוֹ עֲיֵפָה, וְהֶחֱזִירָהּ לוֹ חֲדָשָׁה וּרְגוּעָה כְּדֵי לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בְּכָל יְכָלְתּוֹ וּלְשָׁרְתוֹ כָּל הַיּוֹם, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ, פֵּרוּשׁ, בְּכָל בֹּקֶר נַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. וְיוֹדֶה בְּכָל בֹּקֶר לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ עַל זֹאת. וּבְעוֹדוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, יֹאמַר, מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה, רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ (וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, יָכוֹל לוֹמַר זֹאת, כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם). וְיַפְסִיק מְעַט בֵּין תֵּבַת בְּחֶמְלָה לְתֵבַת רַבָּה (שם ובמגן אברהם ויד אפרים סוֹף סִימָן ד).

ג יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר, רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. עַז כַּנָּמֵר, פֵּרוּשׁוֹ שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמַּלְעִיגִים עָלָיו בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. קַל כַּנֶּשֶׁר, כְּנֶגֶד רְאוֹת הָעַיִן. לוֹמַר שֶׁתְּהֵא קַל לַעֲצֹם עֵינֶיךָ מֵרְאוֹת בָּרָע, כִּי הוּא הַתְחָלַת הָעֲבֵרָה, הָעַיִן רוֹאָה, וְהַלֵּב חוֹמֵד, וּכְלֵי מַעֲשֶׂה גּוֹמְרִים. רָץ כַּצְּבִי, כְּנֶגֶד הָרַגְלַיִם, שֶׁרַגְלֶיךָ לְטוֹב יְרוּצוּ. וְגִבּוֹר כָּאֲרִי, כְּנֶגֶד הַלֵּב, כִּי הַגְּבוּרָה בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, הִיא בַּלֵּב. וְאָמַר שֶׁתְּחַזֵּק לִבְּךָ בַּעֲבוֹדָתוֹ וְתִתְגַּבֵּר עַל הַיֵּצֶר לְנַצְּחוֹ כְּגִבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל שׂוֹנְאוֹ לְנַצְּחוֹ וּלְהַפִּילוֹ לָאָרֶץ (אוֹרַח חַיִּים סִימָן א).

ד לָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְגַּבֵּר כַּאֲרִי, וּמִיָּד כְּשֶׁיֵּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ (וְאָמַר מוֹדֶה אֲנִי וְכוּ'), יָקוּם בְּזְרִיזוּת לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה קֹדֶם שֶׁיִּתְגַּבֵּר עָלָיו הַיֵּצֶר הָרַע בְּטַעֲנוֹת וְתוֹאֲנוֹת לְבַל יָקוּם. וְיִתְחַכֵּם עָלָיו לְהַשִּׁיאוֹ בַּחֹרֶף, אֵיךְ תָּקוּם עַתָּה בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם וְהַקֹּר גָּדוֹל. וּבַקַּיִץ יַשִּׁיאֶנּוּ, אֵיךְ תָּקוּם מִמִּטָּתְךָ וַעֲדַיִן לֹא שָׂבַעְתָּ מִשְּׁנָתֶךָ. אוֹ בְּטַעֲנוֹת אֲחֵרוֹת וְכַדּוֹמֶה. כִּי הַיֵּצֶר הָרַע הוּא יוֹדֵעַ הֵיטֵב לָצוּד בְּנֵי אָדָם בְּמַהֲמוֹרוֹת בַּל יָקוּם. וְלָכֵן כָּל בַּעַל נֶפֶשׁ הַיָּרֵא וְחָרֵד לִדְבַר ה', צָרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו וְלֹא יִשְׁמַע לוֹ. וְאַף אִם יִכְבַּד עָלָיו הַדָּבָר מִפְּנֵי כְּבֵדוּת

הַגּוּף וְעַצְלוּתוֹ, יָשִׂים מְגֻמָּתוֹ רְצוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְיָשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי אִם הָיָה קוֹרֵא אוֹתוֹ אֵיזֶה אָדָם לְאֵיזֶה עֵסֶק שֶׁיִּרְוִיחַ בּוֹ מָמוֹן אוֹ לִגְבוֹת חוֹבוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה קוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁיַּצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ מִן הַהֶפְסֵד, כְּגוֹן אִם נָפְלָה דְּלֵקָה בָּעִיר וְכַדּוֹמֶה, בְּוַדַּאי הָיָה זָרִיז לָקוּם מִיָּד מִפְּנֵי אַהֲבַת מָמוֹנוֹ וְלֹא הָיָה מִתְרַשֵּׁל. וְכֵן אִם צָרִיךְ לָלֶכֶת לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, הָיָה קָם בְּזְרִיזוּת וְלֹא הָיָה מִתְרַשֵּׁל, פֶּן יַעֲלִילוּ עָלָיו אוֹ כְּדֵי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לַעֲבוֹדַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִזָּהֵר לָקוּם בְּמְהִירוּת וּבְזְרִיזוּת. וְהַמַּרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ פְּעָמִים, לֹא יִכְבַּד עָלָיו אַחַר כָּךְ. וְהַבָּא לְטַהֵר, מְסַיְּעִין לוֹ (סדר היום וסדור דֶּרֶךְ הַחַיִּים).

ה אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהַשְׁכִּים וְלָקוּם בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה לַעֲרֹךְ אָז תִּקּוּן חֲצוֹת, מַה טּוֹב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אַשְׁמוּרוֹת וְגוֹ'. וּכְמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקוֹנֵן בָּעֵת הַהִיא, שֶׁנֶּאֱמַר, ה' מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ, וְאוֹמֵר, אוֹי לַבָּנִים שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם הֶחֱרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת הֵיכָלִי וְהִגְלֵיתִים לְבֵין הָאֻמּוֹת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לָקוּם בַּחֲצוֹת, יִתְגַּבֵּר עַל כָּל פָּנִים לָקוּם קֹדֶם עֲלוֹת הַשָּׁחַר. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, אָעִירָה שָׁחַר, אֲנִי מְעוֹרֵר אֶת הַשַּׁחַר וְאֵין הַשַּׁחַר מְעוֹרֵר אוֹתִי. וְגַם לְאַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה, יָכוֹל לַעֲרֹךְ תִּקּוּן חֲצוֹת, וְאַחַר כָּךְ יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אִישׁ אִישׁ כְּפִי יְכָלְתּוֹ. וְשִׁעוּר מִשְׁנָיוֹת קוֹדֵם לְכָל דָּבָר (וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכֶה לִנְשָׁמָה, מִשְׁנָה אוֹתִיּוֹת נְשָׁמָה). וְאִם אֵינוֹ בַּר הָכֵי, יַעֲסֹק בַּתְּהִלִּים וּמַעֲמָדוֹת וְסִפְרֵי מוּסָר. וְטוֹב מְעַט בְּכַוָּנָה, מֵהַרְבּוֹת בְּלֹא כַוָּנָה. תָּנָא רַבִּי חִיָּא, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, שְׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אַשְׁמוּרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי ה'. פֵּרוּשׁ, שֶׁהַשְׁכִינָה הִיא אָז כְּנֶגְדֵּךְ. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁכָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, נִקְרָא עֶבֶד ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, כָּל עַבְדֵי ה' הָעוֹמְדִים בְּבֵית ה' בַּלֵּילוֹת (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן עא). וּבַלֵּילוֹת הַקְּצָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַשְׁכִּים כָּל כָּךְ, לְכָל הַפָּחוֹת יִתְאַמֵּץ לָקוּם בְּעוֹד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ זְמַן לְהָכִין אֶת עַצְמוֹ לָלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר (אוֹרח חַיִּים סִימָן א').

ו מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים וְכֵן שְׁאָר פָּרָשִׁיּוֹת מִתּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים שֶׁאֵינָם שְׁגוּרִים בְּפִי הַכֹּל, אָסוּר לְאָמְרָם בְּעַל פֶּה. אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְאָמְרָם בְּעַל פֶּה, יֵשׁ לוֹ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְאָמְרָם בְּעַל פֶּה. וְסוּמָא מַתָּר (סִימָן מ"ט).

ז יֵשׁ לְמָחוֹת בְּיַד הָאוֹמְרִים תְּחִנּוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָדוֹת שֶׁמְּסַיְּמִים, בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אֶלָּא יֵשׁ לוֹמַר, בָּרוּךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, בְּלֹא שֵׁם (טו"ז סוֹף סִימָן קל"א).

סימן ב

א לְפִי שֶׁהָאָדָם כַּאֲשֶׁר קָם מִמִּטָּתוֹ שַׁחֲרִית הוּא כְּמוֹ בְּרִיָּה חֲדָשָׁה לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, לָכֵן צָרִיךְ לְהִתְקַדֵּשׁ וְלִטֹּל יָדָיו מִן הַכְּלִי, כְּמוֹ כֹּהֵן שֶׁהָיָה מְקֻדָּשׁ יָדָיו בְּכָל יוֹם מִן הַכִּיּוֹר קֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ. וְסָמְךְ לִנְטִילָה זוֹ מִן הַמִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר, אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפַּי וַאֲסוֹבְבָה אֶת מִזְבַּחֲךָ ה' לַשְׁמִיעַ בְּקוֹל תּוֹדָה וְגוֹ'. וְעוֹד יֵשׁ טַעַם לִנְטִילָה זֹאת, לְפִי שֶׁבִּשְׁעַת שֵׁנָה שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ נִשְׁמָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה בָּא רוּחַ הַטֻּמְאָה וְשׁוֹרֶה עַל גּוּפוֹ. וּכְשֶׁנֵּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ, מִסְתַּלֵּק רוּחַ הַטֻּמְאָה מִכָּל גּוּפוֹ חוּץ מִן אֶצְבְּעוֹתָיו שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר מֵעֲלֵיהֶן עַד שֶׁשּׁוֹפְךְ עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מַיִם בְּסַרוּגִים. וְאָסוּר לֵילֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלִי נְטִילַת יָדַיִם אִם לֹא לְצָרְךָ גָּדוֹל מְאֹד (סִימָן ד').

ב יִלְבַּשׁ מַלְבּוּשׁ הָרִאשׁוֹן אֶת הַטַּלִּית קָטָן, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלִי צִיצִית. וּלְפִי שֶׁעֲדַיִן אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו (סִימָן ח').

ג נְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית הִיא בְּדֶרֶךְ זֶה. נוֹטֵל אֶת הַכְּלִי בְּיַד יְמִינוֹ וְנוֹתְנוֹ לִשְׂמֹאלוֹ, וְשׁוֹפֵךְ תְּחִלָּה עַל יַד יָמִין, וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל אֶת הַכְּלִי בִּימִינוֹ וְשׁוֹפֵךְ עַל יַד שְׂמֹאל. וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְטוֹב לִטָּלֵן עַד פֶּרֶק הַזְּרוֹעַ. אַךְ בִּשְׁעַת הַדְּחָק, דַּי עַד קְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו. וְרוֹחֵץ פָּנָיו לְכָבוֹד יוֹצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. וְגַם יִרְחַץ פִּיו מִפְּנֵי הָרִירִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל בְּקֻדָּשָׁה וּבְטָהֳרָה. וְאַחַר כָּךְ מְנַגֵּב יָדָיו. וְיִזָּהֵר לְנַגֵּב פָּנָיו יָפָה.

ד צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו דַּוְקָא לְתוֹךְ כֶּלִי. וְאָסוּר לֵהָנוֹת מִמֵּי הַנְּטִילָה, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם, וְיִשְׁפְּכֵם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִים.

ה לֹא יִגַּע קֹדֶם נְטִילָה לֹא בַּפֶּה, וְלֹא בַּחֹטֶם, וְלֹא בָּעֵינַיִם, וְלֹא בָּאָזְנַיִם, וְלֹא בְּפִי הַטַּבַּעַת, וְלֹא בָּאֳכָלִים, וְלֹא בִּמְקוֹם הַקָּזָה, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ רָעָה הַשּׁוֹרָה עַל הַיָּדַיִם קֹדֶם נְטִילָה, מַזֶּקֶת לְדָבָרִים אֵלּוּ.

ו טוֹב לְהַקְפִּיד בִּנְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית בִּכְלִי וּבְמַיִם וּבְכֹחַ גַּבְרָא כְּמוֹ בִּנְטִילַת יָדַיִם לִסְעוּדָה (סִימָן מ'). אַךְ בִּשְׁעַת הַדְּחָק שֶׁאֵין לוֹ מַיִם כָּרָאוּי וְהוּא רוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל, יָכוֹל לִטֹּל יָדָיו מִתּוֹךְ כָּל דָּבָר וּבְכָל מִינֵי מַיִם וּבְלֹא כֹּחַ גַּבְרָא, וְיָכוֹל לְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם. וְאִם יֵשׁ לְפָנָיו נָהָר, טוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּטְבֹּל בּוֹ יָדָיו שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אוֹ אֲפִלּוּ בַּשֶּׁלֶג. אֲבָל אִם אֵין לוֹ מַיִם כְּלָל, יְקַנֵּחַ יָדָיו בְּאֵיזֶה דָּבָר וִיבָרֵךְ עַל נְקִיּוּת יָדַיִם, וְדַי לוֹ לְתִפְלָה. וְלִכְשֶׁיְּזַדְּמֵן לוֹ אַחַר כָּךְ מַיִם וְכֵלִים הָרְאוּיִים, יִטֹּל יָדָיו עוֹד הַפַּעַם כָּרָאוּי. אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עוֹד.

ז כְּתִיב, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה' וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ. וְכֵיוָן שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם בְּכָל קְרָבָיו, אָסוּר לְבָרֵךְ עַד שֶׁיְּנַקֶּה אֶת הַקְּרֵבִים מִצּוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם. וּבַבֹּקֶר בְּקוּמוֹ מִסְתָּמָא

הוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת לְהַשְׁתִּין, עַל כֵּן לֹא יְבָרֵךְ בִּרְכַּת עַל נְטִילַת יָדַיִם בִּשְׁעַת נְטִילָה עַד לְאַחַר שֶׁיְּנַקֶּה אֶת עַצְמוֹ, וְיִרְחַץ יָדָיו עוֹד פַּעַם אַחַת וְאָז יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם וַאֲשֶׁר יָצַר וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה אֱלֹהַי נְשָׁמָה וְכוּ'.

ח אִם הִשְׁכִּים וְנָטַל יָדָיו בְּעוֹד לַיְלָה כְּדִינוֹ וְהָיָה עֵר עַד אוֹר הַיּוֹם, אוֹ שֶׁהָיָה יָשֵׁן אַחַר כָּךְ שֵׁנִית בְּעוֹד לַיְלָה, וְכֵן הַיָּשֵׁן בַּיּוֹם שִׁתִּין נִשְׁמִין (שֶׁהוּא לְעֻרֶךְ חֲצִי שָׁעָה), וְכֵן הַנָּעוֹר כָּל הַלַּיְלָה וְלֹא יָשַׁן שִׁתִּין נִשְׁמִין], בְּכָל אֵלּוּ יֵשׁ סָפֵק אִם צְרִיכִים נְטִילַת יָדַיִם אוֹ לֹא. לָכֵן יִטֹּל יָדָיו שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּסַרוּגִים כְּדִלְעֵיל סָעִיף ג', אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

ט אֵלּוּ דְּבָרִים צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם בַּמַּיִם, הַקָּם מִן הַמִּטָּה, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכִּסֵּא, וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ, וְהַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו, וְהַמְגַלֵּחַ שַׂעָרוֹתָיו, וְהַחוֹלֵץ מִנְעָלָיו, וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, וְהַנּוֹגֵעַ בְּכִנָּה, וְהַמַּפְלֶה אֶת בְּגָדָיו אֲפִלּוּ לֹא נָגַע בְּכִנָּה, וְהַחוֹפֵף רֹאשׁוֹ, וְהַנּוֹגֵעַ בְּגוּפוֹ בִּמְקוֹמוֹת הַמְכֻסִּים, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַקְּבָרוֹת, וְהַמְלַוֶּה אֶת הַמֵּת אוֹ שֶׁנִּכְנַס בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְהַמַּקִּיז דָּם (סִימָן ד').

סימן ג

א כְּתִיב, וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת צָנוּעַ בְּכָל אָרְחוֹתָיו. וְלָכֵן כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ אוֹ פּוֹשֵׁט אֶת חֲלוּקוֹ אוֹ שְׂאָר בֶּגֶד שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, יְדַקְדֵּק מְאֹד שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת אֶת גּוּפוֹ, אֶלָּא יַלְבִּישׁוֹ וְיַפְשִׁיטוֹ כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב עַל מִשְׁכָּבוֹ מְכֻסֶּה. וְאַל יֹאמַר הִנְנִי בְחַדְרֵי חֲדָרִים וּבַחֲשֵׁכָה מִי רוֹאֵנִי, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְכַחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וְהַצְנִיעוּת וְהַבּשֶׁת, מְבִיאוֹת אֶת הָאָדָם לִידֵי הַכְנָעָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ (סִימָן ב').

ב אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִים, וְלֹא מִתְדַּמִּים לָהֶם, לֹא בְמַלְבּוּשׁ וְלֹא בְשֵׂעָר וְכֵיוֹצֵא בָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי. וְנֶאֱמַר, בְּחֻקּוֹתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ. וְנֶאֱמַר, הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם. לֹא יִלְבַּשׁ מַלְבּוּשׁ הַמְיֻחָד לָהֶם לְשׁוּם גֵּאוּת וְהוּא מַלְבּוּשׁ שָׂרִים, וּלְדָנְמָא הָא דְּאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא, דְּאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהִתְדַּמּוֹת לָהֶם אֲפִלּוּ בִּרְצוּעוֹת הַמִּנְעָל. שֶׁאִם הָיָה דַּרְכָּם לִקְשֹׁר כָּךְ וְדָרְךָ יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיָן אַחֵר אוֹ שֶׁהָיָה מִנְהָגָם לִהְיוֹת לָהֶם רְצוּעוֹת אֲדֻמּוֹת וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁחוֹרוֹת מִשּׁוּם דְּצַבָּע שָׁחוֹר מוֹרֶה עַל עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת וּצְנִיעוּת, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְשַׁנּוֹת. וּמִזֶּה יִלְמַד כָּל אָדָם לְפִי מְקוֹמוֹ וְשַׁעְתּוֹ, שֶׁהַמַּלְבּוּשׁ הֶעָשׂוּי לְיוּהֲרָא וּפְרִיצוּת לֹא יַעֲשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל בֵּן, אֶלָּא מַלְבּוּשָׁיו יִהְיוּ עֲשׂוּיִים בְּעִנְיָן הַמּוֹרֶה עַל הַכְנָעָה וּצְנִיעוּת. הָכִי אָמְרִינַן בְּסִפְרֵי, שֶׁלֹּא תֹאמַר הוֹאִיל וְהֵן יוֹצְאִין בְּאַרְנָמֵן אַף אֲנִי אֵצֵא בְּאַרְנָמֵן, הוֹאִיל וְהֵן יוֹצְאִין בְּקוֹלְסִין (פֵּרוּשׁ, כְּלִי זַיִן) אַף אֲנִי אֵצֵא בְּקוֹלְסִין, שְׁדִבְרִים הַלָּלוּ דִּבְרֵי שַׂחַק וְנַאֲוָה

הֵם, וְלֹא כְּאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב, אֶלָּא דַּרְכָּם לִהְיוֹת צְנוּעִים וַעֲנָוִים, וְלֹא לִפְנוֹת אֶל רְהָבִים. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁנִּהֲגוּ לִמְנָהָג וּלְחֹק דְּאִכָּא לְמֵימַשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶץ עֲבוֹדָה זָרָה, לֹא יַעֲשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל כֵּן. וְכֵן לֹא יְגַלַּח וְלֹא יְגַדֵּל שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ כְּמוֹהֶם, אֶלֹּא יְהֵא מֻבְדָּל מֵהֶם בְּמַלְבּוּשָׁיו וּבְדִבּוּרוֹ וּבִשְׁאָר מַעֲשָׂיו כְּמוֹ שֶׁהוּא מֻבְדָּל מֵהֶם בְּמַדָּעוֹ וּבְדֵעוֹתָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וַאֲבְדִיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים.

ג לֹא יִלְבַּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים כִּי דָּבָר זֶה מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי נַאֲוָה, וְלֹא בְּגָדִים פְּחוּתִים מְאֹד אוֹ מְלֻכְלָכִים, שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, אֶלָּא יִהְיוּ לוֹ בְּגָדִים מְמֻצָּעִים וּנְקִיִּים (רמב"ם פ"ה מהלכות דעות). לְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם אֲפִלּוּ קוֹרוֹת בֵּיתוֹ וְיִקַּח מְנֻעָלִים לְרַגְלָיו (אוֹרח חַיִּים סִימָן ב).

ד לְפִי שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהַיְמִין הִיא חֲשׁוּבָה בַּתּוֹרָה לְעִנְיַן עֲבוֹדָה וּלְעִנְיַן בֹּהֶן יָד וּבֹהֶן רֶגֶל שֶׁל מְלוּאִים וְשֶׁל מְצֹרָע וּלְעִנְיַן מִצְוַת חֲלִיצָה, לָכֵן בִּלְבִישָׁה וְכֵן בִּשְׁאָר דְּבָרִים לְעוֹלָם יַקְדִּים שֶׁל יָמִין לְשֶׁל שְׂמֹאל. וּבַחֲלִיצַת הַמְנֻעָלִים וּשְׁאָר בְּגָדִים, יַחֲלוֹץ שֶׁל שְׂמֹאל תְּחִלָּה (שֶׁזֶּהוּ כְּבוֹדָהּ שֶׁל יָמִין). וְאַף לְעִנְיַן קְשִׁירָה, הַשְּׂמֹאל חָשׁוּב יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹשְׁרִים עָלָיו אֶת הַתְּפִלִּין. וְלָכֵן כְּשֶׁצָּרִיךְ לִקְשֹׁר שֶׁל שְׂמֹאל תְּחִלָּה, כְּגוֹן מְנֻעָלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְשִׁירָה, נוֹעֵל שֶׁל יָמִין וְאֵינוֹ קוֹשְׁרוֹ, וְנוֹעֵל אֶת שֶׁל שְׂמֹאל וְקוֹשְׁרוֹ, וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר שֶׁל יָמִין. וְכֵן בִּשְׁאָר בְּגָדִים.

ה יְזָהֵר מִלִּלְבּוֹשׁ שְׁנֵי בְגָדִים בְּיַחַד, מִשּׁוּם דְּקִשֶּׁה לְשִׁכְחָה.

ו אָסוּר לֵילֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ לְהוֹצִיא מִפִּיו דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה בִּגְלוּי הָרֹאשׁ. וְגַם הַקְּטַנִּים צְרִיכִים לְהַרְגִּילָן לְכַסּוֹת רֹאשָׁן, כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי עֲלַיְהוּ אֵימְתָא דִּשְׁמַיָּא. כִּדְמָצִינוּ בְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק. אִמַּהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֲמַרוּ לַהּ כַּלְדָּאֵי (חוֹזִים בַּכּוֹכָבִים), בְּרִיךְ גַּנָּבָא הֲוָה, לָא שְׁבַקְתֵּהּ גַּלּוּיֵי רֵישָׁא. אֲמַרָה לֵהּ, כַּסֵּי רֵישָׁךְ כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי עָלָךְ אֵימְתָא דִּשְׁמַיָּא וְכוּ' (שַׁבָּת דף קנ"ו ע"ב).

ז אָסוּר לֵילֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה וְגָרוֹן נָטוּי, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר, וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וְגוֹ' (אוֹרח חַיִּים שָׁם). וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יָכוֹף רֹאשׁוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, אֶלָּא בְּמִדָּה בֵּינוֹנִית, בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה אֶת הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו וְגַם יִרְאֶה מִדַּרְכּוֹ כַּף רַגְלוֹ (הר"י בספר היראה). גַּם מִמַּהֲלָכוֹ שֶׁל אָדָם נִכָּר אִם חָכָם וּבַעַל דֵּעָה הוּא אוֹ שׁוֹטֶה וְסָכָל. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ, וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל הֹלֵךְ לִבּוֹ חָסֵר, וְאָמַר לַכֹּל סָכָל הוּא, הוּא מוֹדִיעַ לַכֹּל עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא סָכָל (רמב"ם שָׁם).

ח יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אִישׁ בֵּין שְׁתֵּי נָשִׁים, וְלֹא בֵּין שְׁנֵי כְלָבִים אוֹ שְׁנֵי חֲזִירִים. וְכֵן לֹא יַנִּיחוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁתֵּלֵךְ בֵּינֵיהֶם אִשָּׁה אוֹ כֶלֶב אוֹ חֲזִיר (פסחים קיא).

סימן ד

א יַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִפָּנוֹת עֶרֶב וָבֹקֶר שֶׁהוּא זְרִיזוּת וְנִקְיוּת. אִם אֵינוֹ יָכוֹל לִפָּנוֹת, יֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת וְיֵשֵׁב עַד שֶׁיִּפָּנֶה, אוֹ יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִדְּבָרִים אֲחֵרִים. הַמַּשְׁהֶה נְקֻבָיו, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ. וְאִם מַשְׁהֶה מִלְּהַטִּיל מַיִם בְּעֵת צָרְכּוֹ, עוֹבֵר גַּם מִשּׁוּם לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר (סִימָן ב' ג').

ב יְהֵא צָנוּעַ בְּבֵית הַכִּסֵּא. לֹא יְגַלֶּה אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁיֵּשֵׁב. וְגַם אָז יְצַמְצֵם שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת רַק מַה שֶּׁמַּכְרֵחַ לוֹ לְגַלּוֹת, שֶׁלֹּא לְטַנֵּף אֶת בְּגָדָיו. וְיִזָּהֵר בָּזֶה גַּם בַּלַּיְלָה כְּמוֹ בַּיּוֹם. אִם נִפְנָה בְּמָקוֹם מְגֻלֶּה שֶׁאֵין שָׁם מְחִיצוֹת, יְכַוֵּן שֶׁיְּהֵא פָּנָיו לְדָרוֹם וַאֲחוֹרָיו לַצָּפוֹן אוֹ אִפְּכָא. אֲבָל בֵּין מִזְרָח לַמַּעֲרָב, אָסוּר. וְאִם יֵשׁ מְחִיצָה, יָכוֹל לִפָּנוֹת בְּכָל עִנְיָן אִם אֲחוֹרָיו לְצַד הַמְּחִיצָה. וּלְהַשְׁתִּין, מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן. לֹא יִפָּנֶה בִּפְנֵי שׁוּם אָדָם. וַאֲפִלּוּ בִּפְנֵי נָכְרִי, אָסוּר. אֲבָל לְהַשְׁתִּין, מֻתָּר אֲפִלּוּ בַּיּוֹם בִּפְנֵי רַבִּים אִם צָרִיךְ לְכָךְ, מִשּׁוּם דְּאִפְּכָא סַכָּנָה אִם יַעֲצֹר אֶת עַצְמוֹ. וּמְכָל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְהִסְתַּלֵּק לִצְדָדִים.

ג לֹא יִפָּנֶה בַּעֲמִידָה. וְלֹא יֵאָנֵס לִדְחֹק עַצְמוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, שֶׁלֹּא יְנַתֵּק שְׁנֵי הַכַּרְכַּשְׁתָּא. וְלֹא יְמַהֵר לָצֵאת מִבֵּית הַכִּסֵּא, עַד אֲשֶׁר בָּרוּר לוֹ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ עוֹד. וּכְשֶׁמַּטִּיל מַיִם בַּעֲמִידָה, יַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יִנְתְּזוּ עַל מְנַעֲלָיו וּבְגָדָיו. וְיִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לֶאֱחֹז בְּיָדָיו בְּמֵילָתוֹ (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קנ"א) (סִימָן ג').

ד בְּבֵית הַכִּסֵּא אָסוּר לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה (כְּדִלְקַמָּן סִימָן ה' ס"ב). לְכֵן בִּהְיוֹתוֹ שָׁמָּה, טוֹב שֶׁיְּהַרְהֵר בַּעֲסָקָיו וּבְחֶשְׁבּוֹנוֹתָיו, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי הִרְהוּר תּוֹרָה אוֹ הִרְהוּר עֲבֵרָה חַס וְשָׁלוֹם. וּבַשַּׁבָּת שֶׁאֵין לְהַרְהֵר בַּעֲסָקָיו, יְהַרְהֵר בִּדְבָרִים נִפְלָאִים שֶׁרָאָה וְשָׁמַע וְכַדּוֹמֶה (סִימָן פ"ה).

ה יְזָהֵר לְקַנֵּחַ אֶת עַצְמוֹ יָפֶה. כִּי, אִם יֵשׁ לוֹ אֲפִלּוּ מַשֶּׁהוּ צוֹאָה בְּפִי הַטַּבַּעַת, אָסוּר לוֹ לוֹמַר שׁוּם דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה (כְּדִלְקַמָּן סִימָן ה' סָעִיף ג). לֹא יְקַנֵּחַ בְּיַד יָמִין, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹשֵׁר בָּהּ הַתְּפִלִּין. וּמֵהַאי טַעְמָא אֵין לְקַנֵּחַ בְּאֶצְבַּע אֶמְצָעִית שֶׁל שְׂמֹאל שֶׁכּוֹרֵךְ עָלֶיהָ הָרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין. וְאוֹטֶר יָד, יְקַנֵּחַ בִּשְׂמֹאל דִּידֵהּ שֶׁהִיא יָמִין שֶׁל כָּל אָדָם.

ו בְּכָל פַּעַם שֶׁנִּפְנֶה אוֹ שֶׁמַּטִּיל מַיִם וַאֲפִלּוּ רַק טִפָּה אַחַת, יִרְחַץ יָדָיו בַּמַּיִם וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת אֲשֶׁר יָצַר. אִם הִטִּיל מַיִם אוֹ נִפְנָה וְשָׁכַח מִלְּבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר, וְאַחַר כָּךְ שׁוּב הִטִּיל מַיִם אוֹ נִפְנָה וְנִזְכַּר שֶׁבֵּרֵאשׁוֹנָה לֹא בֵרַךְ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ רַק פַּעַם אַחַת. וּמִי שֶׁשָּׁוֶתָה סַם הַמְשַׁלְשֵׁל וְיוֹדֵעַ שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִפָּנוֹת כַּמָּה פְּעָמִים, לֹא יְבָרֵךְ עַד לְאַחַר הַגְּמַר (סִימָן ז').

סימן ה

א כְּתִיב, וְכִסִּיתָ אֶת צֹאנֶךָ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ וְגוֹ', וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְגוֹ', מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ מִתְהַלֵּךְ עִמָּנוּ, דְּהַיְנוּ כְּשֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בְּדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, תְּפִלָּה, תּוֹרָה וְכַדּוֹמֶה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּחֲנֶה קָדוֹשׁ, שֶׁלֹּא תְהֵא צוֹאָה מְגֻלָּה שָׁם, וְשֶׁלֹּא יֵרָאֶה דָּבָר עֶרְוָה כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם הַקּוֹרֵא אוֹ מִתְפַּלֵּל (סִימָן ע"ד).

ב וַאֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי קְדֻשָּׁה בְּמָקוֹם צוֹאָה אוֹ מֵי רַגְלַיִם אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַסְרִיחַ, אָסוּר, עַד שֶׁיְּכַסֶּה אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְכִסִּית אֶת צֹאָתֶךָ. אוֹ שֶׁיַּטִּיל לְתוֹךְ מֵי רַגְלַיִם שֶׁל פַּעַם אַחַת רְבִיעִית מַיִם, לָא שְׁנָא שֶׁהָיוּ הֵם בִּכְלִי תְּחִלָּה וְנוֹתָן עֲלֵיהֶם מַיִם, וּבֵין אִם הָיוּ הַמַּיִם בִּכְלִי תְּחִלָּה (וְאִם הָיוּ מֵי הָרַגְלַיִם בָּעֲבִיט הַמְיֻחָד לָהֶם, לָא מַהֲנֵי לְהוּ מַיִם כְּדִלְקַמָּן סָעִיף יג). וּלְמֵי רַגְלַיִם שֶׁל שְׁתֵּי פְּעָמִים, צְרִיכִים שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת מָיִם. וְכֵן לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ אִם נִבְלְעוּ מֵי הָרַגְלַיִם בַּקַּרְקַע אוֹ בַּבֶּגֶד, כֹּל שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲדַיִן קְצָת לַחְלוּחִית מֵהֶם, צָרִיךְ לִשְׁפֹּךְ שָׁם מָיִם.

ג אִם יֵשׁ צוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּכֻסֶּה בִּבְגָדָיו, אָסוּר בְּדִבְרֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל עֲצֻמוֹתַי תֹּאמַרְנָה, ה' מִי כָמוֹךָ. בָּעֵינָן שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם נְקִיִּים. וְיֵשׁ מְקִילִין בָּזֶה, אֲבָל הַנּוֹכוֹן לְהַחְמִיר. וְאִם יֵשׁ לוֹ אֲפִלּוּ מְעַט צוֹאָה בְּפִי הַטַּבַּעַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְכֻסָּה, לְכֻלֵּי עָלְמָא לָא מַהֲנֵי, מִפְּנֵי שֶׁבִּמְקוֹמָהּ זֶהֲמָתָהּ מְרֻבָּה (מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲלִי הַטְּחוֹרִים, עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם סִימָן ע"ו סָעִיף קָטָן ח' שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּבַת הָרַדְבַּ"ז בָּזֶה וְהִיא בְּחֵלֶק ג' סִימָן שט"ו. וּבְסוֹף דִּבְרֵי הַמָּגֵן אַבְרָהָם שֶׁכָּתַב, וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה, הוּא טָעוּת סוֹפֵר, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ תַּקָּנָה. עַיֵּן יַד אֶפְרַיִם. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קס"ה סָעִיף י').

ד צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְהִסְתַּפֵּק שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ מֵי רַגְלַיִם, לֹא יֹאמַר שָׁם שׁוּם דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה עַד שֶׁיְּבַדֵּק אֶת הַמָּקוֹם (סִימָן ע"ו). וְאֵין לְהִתְפַּלֵּל בַּבַּיִת אִם בַּעֲלֵיָה יֵשׁ מָקוֹם מְטֻנָּף (פרמ"ג סִימָן קנ"ד משבצות-זהב סָעִיף קָטָן א').

ה תִּינוֹק שֶׁאֲחֵרִים בְּיָמָיו יְכוֹלִים לֶאֱכֹל כַּזַּיִת מֵינֵי דָגָן אֲפִלּוּ עַל יְדֵי תַּבְשִׁיל בִּכְדֵי שֶׁגָּדוֹל אוֹכֵל שִׁעוּר פְּרָס (וְכָתַב בַּסֵּפֶר מִגְדּוֹל עֹז לְהַגְּאוֹן מוֹרֵנוּ הָרַב יַעְבֵּ"ץ ז"ל, דְּהַיְנוּ כְּשֶׁנַּעֲשָׂה בֶּן שָׁנָה), מַרְחִיקִין מְצוֹאָתוֹ וּמִמֵּי רַגְלָיו. וְטוֹב וְיָשָׁר לְהַרְחִיק גַּם מִצּוֹאַת קָטָן בֶּן שְׁמוֹנָה יָמִים.

ו צוֹאַת אָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ רֵיחַ רָע, וְכֵן צוֹאַת חָתוּל וּנְמִיָּה וְצוֹאַת תַּרְנְגוֹל אֲדוֹמִי (תַּרְנְגוֹל הוֹדּוּ) (אינדיק) מַרְחִיקִים מֵהֶן. וּשְׁאָר צוֹאָה שֶׁל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, מִסְתָּמָא אֵינָהּ מַסְרַחַת וְאֵין צְרִיכִים לְהַרְחִיק מֵהֶן. אֲבָל אִם מַסְרַחַת וְכֵן נְבֵלָה הַמַּסְרַחַת וְכָל דָּבָר הַמַּסְרִיחַ מֵחֲמַת עִפּוּשׁ, וְכֵן לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים, מַרְחִיקִים מֵהֶם. וְכֵן מַרְחִיקִים מִמַּיִם

סְרוּחִים. וּמֵי מִשְׁרָה שֶׁשּׁוֹרִים בָּהֶם פִּשְׁתָּן אוֹ קַנְבּוֹס, סְתָמָם מַסְרִיחִים וּצְרִיכִים לְהַרְחִיק מֵהֶם כְּמוֹ מִן הַצּוֹאָה.

ז צוֹאָה יְבֵשָׁה כָּל כָּךְ שֶׁהִיא נִפְרֶכֶת עַל יְדֵי גְּלִילָה, הֲרֵי הִיא כֶּעָפָר. וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהּ רֵיחַ רָע. אֲבָל אִם נִקְרְשָׁה מֵחֲמַת הַקֹּר, כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹלָה לַחֲזֹר לְקַדְמוּתָהּ בִּזְמַן הַחֹם, עֲדַיִן שֵׁם צוֹאָה עָלֶיהָ. וְצוֹאָה שֶׁנִּתְכַּסְּתָה בְּשֶׁלֶג, חָשׁוּב כִּסּוּי.

ח עַד כַּמָּה מַרְחִיקִים. הָיְתָה הַצּוֹאָה מֵאַחֲרָיו, צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הָרֵיחַ אַרְבַּע אַמּוֹת. וַאֲפִלּוּ אִם הוּא אֵינוֹ מֵרִיחַ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק שִׁעוּר זֶה כְּאִלּוּ הָיָה מֵרִיחַ, וְאִם הַצּוֹאָה אֵינָהּ מַסְרַחַת, דַּי אִם מַרְחִיק מִמֶּנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם הַצּוֹאָה מִלְּפָנָיו, צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּמִלֹּא עֵינָיו. וַאֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה, צָרִיךְ לְהַרְחִיק כִּשְׁעוּר שֶׁהָיָה יָכוֹל לִרְאוֹתָהּ בַּיּוֹם. וְאִם הִיא מִן הַצְּדָדִים, יֵשׁ לְהַחְמִיר כְּאִלּוּ הָיְתָה בְּפָנָיו. וַיַּטֶּה אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא לְאֲחָרָיו (ע"ט פ"א).

ט בַּיִת שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בּוֹ בַּצִּבּוּר וְנִמְצְאָה שָׁם צוֹאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲחוֹרֵי הַשֻּׁלְחָן צִבּוּר וּרְחוֹקָה מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הָרֵיחַ, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ הוּא לְשָׁתּוֹק וּלְהַמְתִּין עַד שֶׁיּוֹצִיאוּהָ אוֹ יְכַסּוּהָ, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תְּהֵא לְאֶחָד מִן הַצִּבּוּר תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הָרֵיחַ, וְאָסוּר לוֹ לִשְׁמֹעַ וּלְכַוֵּן לְמַה שֶּׁאוֹמֵר הַשֻּׁלְחָן צִבּוּר (ע"ט).

י מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וּמָצָא אַחַר כָּךְ שֶׁיֵּשׁ שָׁם צוֹאָה, אִם הַמָּקוֹם הַהוּא הָיָה רָאוּי לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם צוֹאָה וְהוּא פָּשַׁע וְלֹא בָדַק, כֵּיוָן שֶׁתְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה הִיא בְּמָקוֹם קָרְבָּן, הֲוָה לֵהּ זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְכֵן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהִיא מִדְּאוֹרָיְתָא וְאֵין בָּהּ חֲשַׁשׁ בְּרָכָה לְבַטָּלָה, חוֹזֵר וְקוֹרֵא, אֲבָל בְּלֹא הַבָּרָכוֹת. וְכֵן שְׁאָר בְּרָכוֹת שֶׁאָמַר שָׁם, וַאֲפִלּוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי לְהִסְתַּפֵּק בְּצוֹאָה, שֶׁאז לֹא פָּשַׁע, אֲפִלּוּ בִּתְפִלָּה יוֹצֵא בְּדִיעֲבַד. וְאִם נִמְצְאוּ מֵי רַגְלַיִם, אֲפִלּוּ הַמָּקוֹם רָאוּי לְהִסְתַּפֵּק יוֹצֵא בְּדִיעֲבַד גַּם בִּתְפִלָּה (סִימָן ע"ו קפ"ה ובנ"א).

יא יָצָא מִמֶּנּוּ רֵיחַ מִלְמַטָּה, אָסוּר בְּדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרֵיחַ. וְאִם יָצָא מֵהֶבְרוֹ, גַּם כֵּן צָרִיךְ לְהַמְתִּין. רַק אִם הוּא עוֹסֵק בְּלִמּוּד תּוֹרָה. אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין בִּשְׁבִיל רֵיחַ שֶׁיָּצָא מֵהֶבְרוֹ (ע"ו).

יב בֵּית הַכִּסֵּא, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְחִיצוֹת וְאֵין בּוֹ צוֹאָה, צְרִיכִים לְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ. וְלָכֵן סַפְסָל הֶעָשׂוּי עִם נָקֵב שֶׁמַּעֲמִידִים תַּחְתָּיו גֶּרֶף לִפְנוֹת עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת הַגֶּרֶף וְכִסּוּ אֶת הַנָּקֵב בְּדֶף, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְסַפְסָל הַזֶּה דִּין בֵּית הַכִּסֵּא, וּצְרִיכִים לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת אוֹ לְכַסּוֹתוֹ כֻּלּוֹ. אַף אִם הוּא כִּסֵּא הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה וּמְכֻסֶּה בְּכַר לֵישֵׁב עָלָיו וְרַק לְעֵת הַצֹּרֶךְ מְסִירִים אֶת הַכַּר וְנִפְנִים שָׁם וְשׁוּב מַחֲזִירִים עָלָיו אֶת הַכַּר, בָּזֶה יֵשׁ לְהָקֵל.

יג גְּרָף שֶׁל רְעִי וְעֲבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם, אִם הֵם שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל עֵץ, דִּינָם כְּבֵית הַכִּסֵּא. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם נְקִיִּים וְאֵין לָהֶם רֵיחַ רָע, וַאֲפִלּוּ נָתַן לְתוֹכָם מַיִם אוֹ שֶׁכְּפָאָם עַל פִּיהֶם, לָא מַהֲנֵי. וַאֲפִלּוּ נְתָנָם תַּחַת הַמִּטָּה, לָא מַהֲנֵי (דְּמִטּוֹת שֶׁלָּנוּ אֵינָן חוֹצְצוֹת), אֶלָּא צָרִיךְ לְהוֹצִיאָם מִן הַבַּיִת אוֹ לְכַסּוֹתָם. וְאִם הֵם שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ זְכוּכִית, אִם הֵם רְחוּצִים יָפֶה וְאֵין בָּהֶם רֵיחַ רָע, אֵין צְרִיכִים לְהַרְחִיק מֵהֶם. פִּי חָזִיר, כֵּיוָן שֶׁדַּרְכּוֹ לְנַקֵּר בַּצּוֹאָה, דִּינוֹ כִּגְרָף שֶׁל רְעִי. וַאֲפִלּוּ עוֹלֶה מִן הַנָּהָר, אֵין הָרְחִיצָה מוֹעֶלֶת לוֹ (ע"ו פ"ז).

יד בְּבֵית הַמֶּרְחָץ גַּם כֵּן אָסוּר לְדַבֵּר אוֹ לְהַרְהֵר בְּשׁוּם דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה וְאָסוּר לְהַזְכִּיר שֵׁמוֹת הַמְיֻחָדִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן חֹל (כְּגוֹן, גָּאט בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת) בְּבֵית הַמֶּרְחָץ אוֹ בְּמִבוֹאוֹת הַמִּטַּנְּפִים. וְכֵן אָסוּר לִתֵּן שָׁם שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ, כִּי שָׁלוֹם הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם. וְאָדָם שֶׁשְּׁמוֹ שָׁלוֹם, יֵשׁ אוֹסְרִים לִקְרוֹתוֹ שָׁם בִּשְׁמוֹ, וְיֵשׁ מַתִּירִים כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן עַל עִנְיַן הַשָּׁלוֹם אֶלָּא לְהַזְכֶּרֶת שְׁמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם. וְכֵן נוֹהֲגִים לְהָקֵל. וְיֵרֵא שָׁמַיִם, יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר (פ"ד פ"ה).

טו אָסוּר לְדַבֵּר דִּבְרֵי תוֹרָה וּקְדֻשָּׁה נֶגֶד ע�ֶרְוָה, בֵּין שֶׁל אַחֵר. וַאֲפִלּוּ שֶׁל קָטָן וּקְטַנָּה (רַק לְצֹרֶךְ מִצְוַת מִילָה, מֻתָּר לְבָרֵךְ נֶגֶד עֶרְוַת הַתִּינוֹק). וַאֲפִלּוּ אִם עוֹצֵם עֵינָיו שֶׁלֹּא לִרְאוֹת אֶת הָעֶרְוָה, לָא מַהֲנֵי, כֵּיוָן שֶׁהִיא נָגְדּוֹ, אֶלָּא יַטֶּה פָּנָיו וְגוּפוֹ מִכְּנֶגְדָּהּ.

טז גּוּף הָאִשָּׁה, כָּל מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּהּ לְהִתְכַּסּוֹת, אִם נִתְגַּלָּה שָׁם שִׁעוּר טֶפַח, וְכֵן שְׂעָרוֹת שֶׁל אִשָּׁה נְשׂוּאָה אֲשֶׁר דַּרְכָּהּ לְכַסּוֹתָן, אִם נִתְגַּלָּה קְצָת מֵהֶן, חָשׁוּב כְּמוֹ עֶרְוָה לְגַבֵּי אִישׁ. וְאֵין חִלּוּק בֵּין שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת. אֲבָל לְגַבֵּי אִשָּׁה, לָא חָשִׁיבִי כְּמוֹ עֶרְוָה. קוֹל זֶמֶר שֶׁל אִשָּׁה, חָשׁוּב גַּם כֵּן כְּמוֹ עֶרְוָה. וּמִכָּל מָקוֹם בְּשָׁעַת הַדְּחַק שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ נָשִׁים מְזַמְּרוֹת וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְמָחוֹת, לֹא יִתְבַּטֵּל מִשּׁוּם זֶה מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וְתוֹרָה, אֶלָּא יִתְאַמֵּץ לְכַוֵּן כָּל לִבּוֹ לְהַקְּדֻשָּׁה שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ, וְלֹא יִתֵּן לֵב עֲלֵיהֶן (ע"ה).

יז אִם לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה שֶׁלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶרְוָה הִיא מְכֻסָּה, כְּגוֹן שֶׁהוּא לָבוּשׁ בֶּחָלוּק, גַּם כֵּן אָסוּר לוֹ לוֹמַר כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת לָבוּשׁ בְּמִכְנָסַיִם שֶׁהֵם מְדֻבָּקִים עַל גּוּפוֹ, אוֹ שֶׁיֵּאָזֵר בַּאֲזוֹר, אוֹ יַנִּיחַ זְרוֹעוֹתָיו עַל הֶחָלוּק כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין לִבּוֹ לְעֶרְוָתוֹ. וְאִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה לְזֹאת.

סימן ו

א קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ אֵיזוֹ בְּרָכָה צָרִיךְ הוּא לְדַעַת אֵיזוֹ בְּרָכָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא עִקַּר הַבְּרָכָה, יֵדַע מַה שֶּׁיְּסַיֵּם. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם דָּבָר בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ. וְלֹא יְבָרֵךְ בִּמְהִירוּת, אֶלָּא יְכַוֵּן פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת (סִימָן ה' לצ"א

ובחיי"א). וְזֶה לְשׁוֹן סֵפֶר חֲסִידִים, כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל יָדָיו אוֹ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַפֵּרוֹת אוֹ עַל הַמִּצְוֹות הַשְׁגּוּרוֹת בְּפִי כָּל אָדָם, יְכַוֵּן לִבּוֹ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם בּוֹרְאוֹ אֲשֶׁר הִפְלִיא חַסְדּוֹ עִמּוֹ וְנָתַן לוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ הַלֶּחֶם לֶהָנוֹת מֵהֶם וְצִוָּהוּ עַל הַמִּצְוָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה כְּאָדָם הָעוֹשֶׂה דָּבָר בְּמִנְהָג וּמוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו בְּלֹא הֶגְיוֹן הַלֵּב. וְעַל דָּבָר זֶה חָרָה אַף ה' וְשָׁלַח לָנוּ בְּיַד יְשַׁעְיָהוּ וְאָמַר, יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִישַׁעְיָה, רְאֵה מַעֲשֶׂה בָנַי כִּי אֵינוֹ אֶלָּא לַפָּנִים, וּמַחֲזִיקִים בּוֹ כְּאָדָם שֶׁמַּחֲזִיק וְנוֹהֵג מִנְהַג אֲבוֹתָיו בְּיָדוֹ, בָּאִים בְּבֵיתִי וּמִתְפַּלְלִים לְפָנַי תְּפִילוֹת הַקְּבוּעוֹת כְּמִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם לֹא בְּלֵב שָׁלֵם. הֵם מְנַקִּים אֶת יְדֵיהֶם וּמְבָרְכִים עַל נְטִילַת יָדַיִם וּבוֹצְעִים וּמְבָרְכִים בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, שׁוֹתִים וּמְבָרְכִים כְּמוֹ שֶׁהַדָּבָר שָׁגוּר בְּפִיהֶם, אַף בָּעֵת שֶׁהֵם מְבָרְכִים אֵינָם מִתְכַּוְּנִים לְבָרְכֵנִי. לָכֵן עַל כֵּן חָרָה אַפּוֹ וְנִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל לְאַבֵּד חָכְמַת חֲכָמָיו הַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ וּמְבָרְכִים אוֹתוֹ בְּמִנְהָג וְלֹא בְּכַוָּנָה, דִּכְתִיב בַּתְרֵהּ, לָכֵן הִנְנִי יוֹסֵף גּוֹ', וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו גּוֹ', לְפִיכָךְ הִזְהִירוּ חֲכָמִים עַל הַדָּבָר וְאָמְרוּ, עֲשֵׂה דְבָרִים לְשֵׁם פּוֹעֲלָם וְכוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְרָאוּי לְאָדָם שֶׁיְּרַגִּיל אֶת עַצְמוֹ לוֹמַר הַבְּרָכוֹת בְּקוֹל רָם, כִּי הַקּוֹל מְעוֹרֵר אֶת הַכַּוָּנָה (של"ה).

ב כְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ, יִהְיֶה פִּיו נָקִי מִן הָרֹק, וְגַם שְׁאָר דָּבָר לֹא יִהְיֶה בְּתוֹךְ פִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר, יִמָּלֵא פִּי תְהִלָּתֶךָ.

ג אָסוּר לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. וְכָל הַמּוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, דִּכְתִיב, אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא, וּכְתִיב, אִם לֹא תִּשְׁמוֹר וְגוֹ', לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְזֶהוּ מִכְּלַל הַיִּרְאָה שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי אִם בְּדֶרֶךְ שֶׁבַח וּבְרָכָה בְּמַה שֶׁהוּא מְחֻיָּב אוֹ בְּדֶרֶךְ לִמּוּד, וְיִירָא וְיִזְדַּעְזְעוּ אֵבָרָיו בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אֲבָל לֹא לְהוֹצִיאוֹ חַס וְשָׁלוֹם לְבַטָּלָה. וְלֹא שֵׁם הַמְיֻחָד בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וְלֹא לְבַד בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אָסוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּכָל לָשׁוֹן, אָסוּר. וְהַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ אוֹ בְּכִנּוּי (כִּנּוּי הוּא מַה שֶּׁמְּשַׁבְּחִין בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר, וְהַנּוֹרָא, הַנֶּאֱמָן, הָאַדִּיר וְהֶחָזָק, וְהָאֲמִיץ, הָעִזּוּז, חַנּוּן וְרַחוּם, קַנָּא, אֲרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב חֶסֶד), בְּכָל לָשׁוֹן, חַיָּב מַלְקוּת. וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים רֹב הֶמוֹנֵי עַם אֵינָם נִזְהָרִים וְאוֹמְרִים בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז, גָּאט זָאל אִיהם שְׁטְרָאפִין וְכַדּוֹמֶה, וְעוֹבְרִים בָּזֶה עַל לָאו שֶׁל תּוֹרָה. וְאִם קִלֵּל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כִנּוּי אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקְּלָלָה בָּאָה מִכְּלַל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר, אַל יְהִי פְּלוֹנִי בָּרוּךְ לַה' וְכַדּוֹמֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת, אָסוּר וְאַל מֵיהוּ אִכָּא (חוה"מ סִימָן כז). וְכֵן אָסוּר לִכְתֹּב בְּשׁוּם מִכְתָּב שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכָל לָשׁוֹן. וְרַבִּים טוֹעִים וְכוֹתְבִים שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז, אוֹ שֶׁכּוֹתְבִים תֵּבַת אַדְיֵ"ע, וְהוּא לְשׁוֹן צָרְפַת, וּבֵאוּרוֹ, עִם ה',

וְהוּא אִסּוּר גָּמוּר, כִּי לְאַחַר זְמַן יִתְגַּלְגֵּל הַמִּכְתָּב בְּאַשְׁפָּה, וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם עֲנִיּוּת בְּיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁשִּׁים שְׁמַיִם מָצוּי, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּבִזָּיוֹן חַס וְשָׁלוֹם, וּצְרִיכִים הִתְחַכְּמוּת וְהִתְאַמְּצוּת לְבַטֵּל זֹאת (אורים שָׁם). כְּשֶׁבָּא לוֹ רַק בְּתוֹךְ פִּיו, יָרוֹק תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר אֶת הַשֵּׁם, וְלֹא שֶׁיֹּאמַר אֶת הַשֵּׁם וְאַחַר כָּךְ יָרוֹק. וְכֵן כְּשֶׁמְּנַשֵּׁק אֶת הַסֵּפֶר, יָרוֹק תְּחִלָּה וְלֹא אַחַר כָּךְ. כְּשֶׁרוֹצֶה לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, יֹאמַר תֵּבַת הַשֵּׁם, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁטּוֹעִים הֶהָמוֹן וְאוֹמְרִים אֲדוֹשֵׁם, כִּי אֵין זֶה דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה.

ד צְרִיכִים לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ חַס וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה, אוֹ לִגְרֹם לְעַצְמוֹ לְבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וְאִם נִכְשַׁל וּבֵרַךְ בְּרָכָה לְבַטָּלָה, וְכֵן בְּעִנְיָן אַחֵר אִם נִכְשַׁל וְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, יֹאמַר אַחֲרֶיהָ, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. וְאִם מִיָּד לְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם נִזְכַּר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, יְסַיֵּם, לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ, שֶׁזֶּהוּ פָּסוּק שָׁלֵם, וַהֲוֵי כְּמוֹ לְמוּד וְלֹא לְבַטָּלָה. וְאִם הִתְחִיל גַּם תֵּבַת אֱלֹהֵינוּ וְנִזְכַּר מִיָּד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֱלֹהֵי וְלֹא נָמַר לוֹמַר נוּ, יְסַיֵּם וְיֹאמַר, יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם (שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן לְשׁוֹן הַפָּסוּק בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א כט). וּמִכָּל מָקוֹם יֹאמַר גַּם בָּזֶה, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (צל"ח ברכות דף לח).

ה בָּרוּךְ עַל הַמַּיִם וְשָׁמַע שֶׁיֵּשׁ מֵת בַּשְּׁכוּנָה וְהַמִּנְהָג הוּא לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם שֶׁבִּשְׁכוּנַת הַמֵּת (כְּדִלְקַמָּן סִימָן קצד) מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ יִשְׁתֶּה מְעַט שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּרָכָתוֹ לְבַטָּלָה. וְאַל יְדַאֵג מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, כִּי שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קט ס"ט). וּלְאַחַר שֶׁשָּׁתָה מְעַט, יִשְׁפֹּךְ הַשְּׁאָר (ר"ו).

ו כָּל הַבְּרָכוֹת (חוּץ מִבִּרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁיִּבאַר אי"ה בְּסִימָן מד סָעִיף יא) אִם נִסְתַּפֵּק בָּהֶן אִם אָמַרְן אוֹ לֹא אָמַרְן אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ (סִימָן רט).

ז חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם מֵאָה בְּרָכוֹת לְפָחוֹת. וְדָוִד הַמֶּלֶךְ תִּקֵּן זֹאת. רֶמֶז לַדָּבָר, וּנְאֻם הַגֶּבֶר הֲקִם עָל. עָל בְּגִימַטְרִיָּא ק'. וְסָמְךְ מִן הַתּוֹרָה, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' וְגוֹ', אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה, הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת שֶׁהֵן לְיִרְאָה אֶת ה' וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד עַל יְדֵי הַבְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִים. הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה הֵן צ"ח, וּכְתִיב, גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה, הֲרֵי ק'. וְק' בְּרָכוֹת שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים בְּכָל יוֹם מְגִנּוֹת עָלֵינוּ לְהַנְצֵל מֵהֶן. וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְכֵן בְּתַעֲנִית שֶׁחָסֵר מִן מֵאָה בְּרָכוֹת, מַשְׁלִימִים בְּמַה שֶּׁמְּכַוְּנִים לְבִרְכוֹת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלּוֹת וּבִרְכוֹת הַקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה וְהַמַּפְטִירִים וְעוֹנִים אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, וְגַם בִּבְרָכוֹת הַנֶּהֱנִים (סִימָן מו).

ח כָּל בְּרָכָה שֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ מֵחֲבֵרוֹ, כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ אָמְרוֹ, בָּרוּךְ אַתָּה ה', הוּא אוֹמֵר, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. וּכְשֶׁגּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה, צָרִיךְ לוֹמַר אָמֵן. וּפֵרוּשׁ אָמֵן הוּא אֱמֶת. וְיַכַּוֵּן בְּלִבּוֹ,

אֱמֶת הִיא הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ הַמְבָרֵךְ וַאֲנִי מַאֲמִין בָּזֶה וּבִבְרָכוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן גַּם כֵּן תְּפִלָּה, כְּגוֹן בְּבִרְכוֹת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִן אַתָּה חוֹנֵן עַד הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן, וּבִבְרַכַּת שִׂים שָׁלוֹם, יְכַוֵּן בַּאֲמִירַת אָמֵן לִשְׁנֵי דְּבָרִים, אֱמֶת הִיא הַבְּרָכָה, וְיִהְיוּ רָצוֹן שֶׁיֵּאָמְנוּ הַדְּבָרִים בִּמְהֵרָה. וּבְקַדִּישׁ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא תְּפִלָּה עַל הֶעָתִיד, יְכַוֵּן רַק לְבַקָּשָׁה שֶׁיֵּאָמֵן הַדָּבָר בִּמְהֵרָה.

ט אִם הַשּׁוֹמֵעַ הוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַפְסִיק, לֹא יֹאמַר בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. וְכֵן אִם הוּא שׁוֹמֵעַ בְּרָכָה שֶׁגַּם הוּא צָרִיךְ לְצֵאת בִּבְרָכָה זֹאת שֶׁתְּהֵא נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כְּאִלּוּ אָמָרָהּ בְּעַצְמוֹ, כְּגוֹן בִּרְכוֹת הַשּׁוֹפָר וּבִרְכוֹת הַמְּגִלָּה, לֹא יֹאמַר, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ, מִשּׁוּם דְּזֶה הֲוֵי הֶפְסֵק בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה (דְּגוּל מֵרְבָבָה סִימָן קכד). וּלְעִנְיַן עֲנִיַּת אָמֵן אִם הוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַפְסִיק, יְבֹאַר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם לְקַמָּן בִּמְקוֹמוֹ (בְּסִימָן יד וּבְסִימָן טז).

י צָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד שֶׁיֹּאמַר תֵּבַת אָמֵן כְּתִקּוּנוֹ, שֶׁלֹּא יַחֲטֹף הָאָלֶף וְלֹא יַבְלִיעַ הַנּוּ"ן. גַּם יִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא יַעֲנֶה אָמֵן קֹדֶם שֶׁסִּיֵּם הַמְבָרֵךְ כָּל הַבְּרָכָה, כִּי זֶהוּ אָמֵן חֲטוּפָה. וְגַם לֹא יְאַחֵר מִלַּעֲנוֹת אָמֵן שֶׁזֶּהוּ אָמֵן יְתוֹמָה, אֶלָּא תֵּכֶף כְּשֶׁמְּסַיֵּם הַמְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה, יַעֲנֶה אָמֵן. וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר, גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו (קכד).

יא אֵין עוֹנִים אָמֵן עַל בִּרְכַּת עַצְמוֹ (מִלְבַד בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן לְאַחַר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם). וַאֲפִלּוּ מְסַיֵּם בְּרָכָה אַחַת בְּשָׁוֶה עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, לֹא יַעֲנֶה. אֲבָל אִם הוּא בֵּרַךְ בְּרָכָה אַחַת וְהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה אַחֶרֶת וְסִיְּמוּ בְּשָׁוֶה, עוֹנֶה אָמֵן עַל בִּרְכַּת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר. וְאִם סִיֵּם בִּרְכַּת יִשְׁתַּבַּח אוֹ בִּרְכַּת שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד אוֹ בִּרְכַּת יְהַלְלוּךְ שֶׁלְּאַחַר הַלֵּל בְּשָׁוֶה עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, עוֹנֶה גַּם כֵּן אָמֵן (כֵּיוָן דְּהַרְבֵּה פּוֹסְקִים סְבִירֵי לְהוּ דַּאֲפִלּוּ לְאַחַר עַצְמוֹ עוֹנֶה בְּאִלּוּ אָמֵן) (נ"א).

סימן ז

א אַחַר לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה, יֵשׁ מַחֲלֹקֶת הַפּוֹסְקִים אִם הַשּׁוֹמֵעַ יַעֲנֶה אָמֵן אוֹ לֹא. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין כָּאן סִיּוּם הַבְּרָכָה אֶלָּא וְהַעֲרֶב נָא וְכוּ' גַּם כֵּן נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, וְהַכֹּל הִיא בְּרָכָה אֶחָת. וְעַל כֵּן אֵין לַעֲנוֹת אָמֵן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּכָאן הוּא סִיּוּם הַבְּרָכָה. וְהַעֲרֶב נָא, הִיא בְּרָכָה אַחֶרֶת, וּצְרִיכִים לַעֲנוֹת אָמֵן. וְלָכֵן הַמְבָרֵךְ יֶשׁ לוֹ לוֹמַר בְּרָכָה זֹאת בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע חֲבֵרוֹ וְיָבֹא לִידֵי סְפֵקָא.

ב בִּרְכַּת הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִּינָה וְכוּ', לֹא יְבָרֵךְ עַד שֶׁיָּאִיר הַיּוֹם.

ג בִּרְכַּת פּוֹקֵחַ עִוְרִים, יָכוֹל גַּם סוּמָא לְבָרֵךְ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאָה שֶׁאֲחֵרִים מַרְאִים לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ. [אִם קָדַם וּבֵרַךְ זוֹקֵף כְּפוּפִים קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ מַתִּיר אֲסוּרִים, שׁוּב לֹא יְבָרֵךְ מַתִּיר אֲסוּרִים,

שֶׁכְּבָר נִכְלַל בְּזוֹקֵף כְּפוּפִים, שֶׁבִּכְלַל זְקִיפַת הַקּוֹמָה הִיא הַתֶּרֶת הָאֲבָרִים] (רז"ש סִימָן מ"ו סָעִיף ה').

ד אַחַר הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפַּי, אֵין עוֹנִין אָמֵן, כִּי אֵין כָּאן סִיּוּם בְּרָכָה, אֶלָּא וִיהִי רָצוֹן וְכוּ', שַׁיָּךְ גַּם כֵּן לִבְרָכָה זֹאת. וְסִיּוּם הַבְּרָכָה הוּא, הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

ה הַנֵּעוֹר כָּל הַלַּיְלָה מְבָרֵךְ בַּבֹּקֶר כָּל בִּרְכוֹת הַשַּׁחַר, חוּץ מִבִּרְכַּת עַל נְטִילַת יָדַיִם שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ. וּבִרְכַּת אֱלֹהַי נְשָׁמָה וְהַמַּעֲבִיר שֵׁנָה וְכֵן בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה, יֵשׁ סָפֵק אִם יְבָרֵךְ אוֹ לֹא, וּלְכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַדֵּר לִשְׁמֹעַ אוֹתָן מִפִּי אֲחֵרִים וְלַעֲנוֹת אָמֵן (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ו' סָעִיף ט).

ו כָּל בִּרְכוֹת הַשַּׁחַר אִם לֹא אָמַרְן קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, יָכוֹל לְאָמְרָן לְאַחַר הַתְּפִלָּה חוּץ מִבִּרְכַּת עַל נְטִילַת יָדַיִם (מִכְּיוָן שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים דִּנְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית נִתְקָנָה מִשּׁוּם הַתְּפִלָּה, אִם כֵּן לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל אֵין עוֹד מָקוֹם לְבָרְכָה זֹאת), וְחוּץ מִבִּרְכַּת אֱלֹהַי נְשָׁמָה (שֶׁכְּבָר יָצָא בְּבִרְכַּת מְחַיֵּה הַמֵּתִים).

ז וּבִרְכוֹת הַתּוֹרָה אִם לֹא אָמָרְן קֹדֶם הַתְּפִלָּה, נָחְלְקוּ הַפּוֹסְקִים אִם יֹאמָרְן לְאַחַר הַתְּפִלָּה אוֹ לֹא. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא יֹאמָרְן, מִשּׁוּם דִּכְבָר נִפְטַר בְּאַהֲבָה רַבָּה (אוֹ אַהֲבַת עוֹלָם), שֶׁיֵּשׁ בִּבְרָכָה זֹאת גַּם כֵּן מֵעֵין בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד וְכוּ'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵין בִּרְכַּת אַהֲבָה רַבָּה פּוֹטֶרֶת מִבִּרְכוֹת הַתּוֹרָה, אֶלָּא אִם לוֹמֵד לְאַחַר הַתְּפִלָּה מִיָּד בְּלִי הֶפְסֵק. לָכֵן לְכַתְּחִלָּה צְרִיכִים לִזָּהֵר לְבָרֵךְ בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה. וּבְדִיעֲבַד אִם שָׁכַח לְבָרֵךְ קֹדֶם הַתְּפִלָּה, יִלְמַד אֵיזֶה דָּבָר מִיָּד אַחַר הַתְּפִלָּה. וְאִם גַּם זֹאת שָׁכַח, אֲזַי מִסְפְּקָא גַּם כֵּן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד בִּרְכַּת הַתּוֹרָה (מ"ו מ"ז נ"ב).

ח אִם קָרָאוּהוּ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה, אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְבָרֵךְ קֹדֶם, כָּל בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה, וְגַם לוֹמַר לְכָל הַפָּחוֹת פְּסוּק אֶחָד כְּגוֹן יְבָרֶכְךָ וְגוֹ', יַעֲשֶׂה כֵּן וְאַחַר כָּךְ יַעֲלֶה לַתּוֹרָה וִיבָרֵךְ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, יַעֲלֶה כָּךְ לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁבֵּרַךְ אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ וְכוּ', לֹא יֹאמַר אַחַר כָּךְ, רַק בִּרְכַּת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכוּ' וְהַעֲרֶב נָא וְכוּ' עַד לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְיֹאמַר יְבָרֶכְךָ וְכוּ' (חיי אדם).

סימן ח

א מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר שֶׁהוּא אוֹר הַנּוֹצֵץ מִן הַשָּׁמֶשׁ בַּמִּזְרָח, כֵּיוָן שֶׁאָז מַתְחִיל זְמַן הַתְּפִילָה (שֶׁאִם הִתְפַּלֵּל אָז בְּדִיעֲבַד יָצָא), לָכֵן אָסוּר לְאָדָם לְהַתְחִיל בְּמְלָאכָה אוֹ לְהִתְעַסֵּק בַּעֲסָקָיו אוֹ לֵילֵךְ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר, צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. צֶדֶק, זוֹ תְּפִלָּה שֶׁמַּצְדִּיק לְבוֹרְאוֹ וַהֲדַר וְיָשֵׂם פְּעָמָיו לְדַרְכֵי חֻפְצוֹ (סִימָן ע' פ"ט).

ב וְאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם, לֹא תֹאכְלוּ קֹדֶם שֶׁתִּתְפַּלְּלוּ עַל דִּמְכֶם. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, וְאֹתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גַּוֶּךָ, אַל תִּקְרֵי גַּוֶּךָ אֶלָּא גֵּאֶךָ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאַחַר שֶׁנִּתְגָּאָה זֶה, קִבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם. וַאֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת קַאפֶּע אוֹ טֶה עִם צוּקֶר (סֻכָּר) וְחָלָב, אָסוּר. וְאִישׁ זָקֵן וְחָלוּשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ עַד עֵת יְצִיאַת הַצִּבּוּר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, בְּפֶרֶט בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁמַּאֲרִיכִים הַרְבֵּה, יוֹתֵר טוֹב לְהַתִּיר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית בְּבֵיתוֹ בְּנַחַת וִיקַדֵּשׁ וְיֹאכַל אֵיזֶה דָּבָר (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן עז סָעִיף טו), וְאַחַר כְּךָ יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיִכָּוֵן לִבּוֹ עִם הַצִּבּוּר בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וְיִתְפַּלֵּל אַחַר כְּךָ עִמָּהֶם מוּסָף, וְלֹא שֶׁיִּשְׁתֶּה קַאפֶּע עִם צוּקֶר (סֻכָּר) וְכַדּוֹמֶה בְּלֹא קְבָלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה (באר היטב סִימָן פט בשם לקט הקמח). אַף לְצָרֶךְ רְפוּאָה, מֻתָּר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם גֵּאוּת. וְכֵן אִם אֵין בּוֹ יְכֹלֶת לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ בַּתְּפִלָּה בְּלִי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אִם יִרְצֶה יָכוֹל לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת קֹדֶם הַתְּפִלָּה.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֲפִלּוּ אִם קָם בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אָסוּר לוֹ לִטְעֹם קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, וְכֵן נָכוֹן לְהַחְמִיר. אַךְ אִם חָלַשׁ לִבּוֹ, מֻתָּר לוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת אֵיזֶה דָּבָר לְחַזֵּק גּוּפוֹ לַתּוֹרָה.

ד מַיִם וְכֵן טֶה אוֹ קַאפֶּע בְּלֹא צוּקֶר (סֻכָּר) וּבְלֹא חָלָב, מֻתָּר לִשְׁתּוֹת קֹדֶם הַתְּפִלָּה אַף לְאַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, כִּי אֵין בָּאֲלוּ מִשּׁוּם גֵּאוּת. וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב שֶׁחַיָּב בְּקִדּוּשׁ, מֻתָּר לִשְׁתּוֹת דְּבָרִים אֲלוּ קֹדֶם הַתְּפִלָּה וְאֵין הַקִּדּוּשׁ מְעַכְּבוֹ, כֵּיוָן שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן קִדּוּשׁ, דְּאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה, דְּהַיְנוּ סָמוּךְ לַאֲכִילָה, וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹל קֹדֶם תְּפִלַּת הַשַּׁחַר.

ה אָסוּר לְהַקְדִּים לְפֶתַח חֲבֵרוֹ לְקַבֵּל פָּנָיו וְלִתֵּן לוֹ שָׁלוֹם, וַאֲפִלּוּ לוֹמַר לוֹ צַפְרָא דְּמָרָא טָב (בל"א, גוּטֶען מָארְגֶען), שֶׁנֶּאֱמַר, חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא. כְּלוֹמַר, בַּמֶּה חֲשַׁבְתּוֹ לָזֶה שֶׁהִקְדִּימְתָּ כְּבוֹדוֹ לִכְבוֹדִי. וְאִם פָּגְעוּ דֶּרֶךְ מִקְרֶה מִצַּד הַדִּין מֻתָּר לִתֵּן לוֹ שָׁלוֹם, אַךְ נָכוֹן לְשַׁנּוֹת בִּלְשׁוֹנוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לֵב שֶׁהוּא אָסוּר לְהִתְעַכֵּב בִּדְבָרִים אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל.

ו אֲפִלּוּ לִלְמֹד, אָסוּר לוֹ לְהַתְחִיל מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. אַךְ מִי שֶׁהוּא רָגִיל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֵין לָחוּשׁ שֶׁיַּעֲבֹר הַזְּמַן, מֻתָּר לוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהוּא לוֹמֵד עִם אֲחֵרִים וְאִם לֹא יִלְמְדוּ עַתָּה יִתְבַּטְּלוּ מִלִּמּוּדָם, מֻתָּר לִלְמֹד עִמָּהֶם, כִּי זְכוּת הָרַבִּים דָּבָר גָּדוֹל הוּא. וּבִלְבַד שֶׁיַּשְׁגִּיחוּ שֶׁלֹּא לַעֲבֹר זְמַן הַתְּפִלָּה (פ"ט).

סימן ט

א גְּדוֹלָה מִצְוַת צִיצִית, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב שִׁקְלָהּ וְתָלָה בָּהּ כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוַת ה'. צִיצִית בְּגִימַטְרִיָּא ת"ר (עַיֵּן טוּר). שְׁמוֹנָה חוּטִים וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים, הֲרֵי תַּרְיַ"ג. לָכֵן צָרִיךְ כָּל אִישׁ לִהְיוֹת נִזְהָר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טַלִּית קָטָן שֶׁיִּהְיֶה מְלֻבָּשׁ בּוֹ כָּל הַיּוֹם. וְיִהְיֶה שֶׁל צֶמֶר רְחֵלִים לָבָן וְגָדוֹל כַּשִּׁעוּר, דְּהַיְנוּ שְׁלֹשָׁה רִבְעֵי אַמָּה בְּאֹרֶךְ וַחֲצִי אַמָּה בְּרֹחַב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַמָּה עַל אַמָּה. וְאוֹתָם שֶׁעוֹשִׂים אֶת הַטַּלִּית קָטָן תָּפוּר מִן הַצְּדָדִים, צְרִיכִים לִזָּהֵר שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל צַד פָּתוּחַ רֹב הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם, וְאֲפִלּוּ עַל יְדֵי קְרָסִים לֹא יֵחָבֵר. גַּם יֵהֵא כָּל אָדָם נִזְהָר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טַלִּית גָּדוֹל בְּצִיצִית שֶׁיִּתְעַטֵּף בּוֹ בִּשְׁעַת תְּפִלָּה. וְיִהַדֵּר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טַלִּית נָאֶה. וְכֵן כָּל הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן בְּהִדּוּר בְּכֹל מַה דְּאֶפְשָׁר, דִּכְתִיב, זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, וְדָרְשִׁינָן, הִתְנָאֶה לְפָנָיו בַּמִּצְוֹת וִידַקְדֵּק לְקָנוֹת צִיצִית מֵאִישׁ נֶאֱמָן שֶׁיִּהְיֶה בָּטוּחַ שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּטָוְיָה וּבִשְׁזִירָה בְּפֵרוּשׁ לִשְׁמָן וּכְמִצְוָתָן. וְתִהְיֶינָה אֲרֻכּוֹת כַּשִּׁעוּר (סִימָן טו כ"ד).

ב מִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ אֶלָּא בְּטַלִּית שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ צִיצִית שֶׁל צֶמֶר מִשּׁוּם אִסּוּר שַׁעַטְנֵז, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, דְּיַעֲשֶׂה כְּנָפוֹת שֶׁל עוֹר וּבָהֶן צִיצִית שֶׁל צֶמֶר. וְיֵשׁ חוֹלְקִים עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כֵּן (עַיֵּן שע"ת סוֹף סִימָן ט').

ג הַנֶּקֶב שֶׁמַּכְנִיסִים בּוֹ אֶת הַצִּיצָה לֹא יִהְיֶה רָחוֹק מִשְּׁפַת הַבֶּגֶד הֵן בָּאֹרֶךְ הֵן בְּרֹחַב יוֹתֵר מִן שְׁלֹשָׁה אֲגוּדָלִים. (יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲגוּדָלִים אֵלּוּ מוֹדְדִים בִּמְקוֹם הַקָּצָר שֶׁבַּאֲגוּדָל, דְּהַיְנוּ בְּרֹאשׁוֹ. וְנָכוֹן לְהַחְמִיר כֵּן, עַיֵּן שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה), כִּי לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה אֲגוּדָלִים, לֹא מִקְרֵי כְּנַף הַבֶּגֶד, אֶלָּא בֶּגֶד. וְאִם עָשָׂה אֶת הַנֶּקֶב לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה אֲגוּדָלִים אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁקּוֹשֵׁר אֶת הַצִּיצָה מוֹשֵׁךְ אֶת הַקֶּשֶׁר וּמַקְמִיט מִן הַטַּלִּית עַד שֶׁבָּא הַנֶּקֶב לְמַטָּה, מִכָּל מָקוֹם פָּסוּל. וְאִם לְאַחַר שֶׁתָּלָה אֶת הַצִּיצָה בַּנֶּקֶב שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשִּׁעוּר חָתַךְ בַּנֶּקֶב כְּדֵי שֶׁתִּתָּלֶה הַצִּיצָה לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה, פָּסוּל מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי (כְּדִלְקַמָּן סָעִיף ו'). וְגַם לֹא יְהֵא הַנֶּקֶב קָרוֹב לִשְׂפַת הַבֶּגֶד בֵּין בָּאֹרֶךְ בֵּין בְּרֹחַב פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר שֶׁיֵּשׁ מִן הַקֶּשֶׁר הָאֶמְצָעִי שֶׁל אֲגוּדָל עַד סוֹף הַצִּפָּרֶן, כִּי לְמַטָּה מִזֶּה גַּם כֵּן לֹא מִקְרֵי כְּנַף אֶלָּא תַּחַת הַכָּנָף. וְאִם הָיָה הַנֶּקֶב רָחוֹק כַּשִּׁעוּר אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי מְשִׁיכַת הַקֶּשֶׁר נִקְמְטָה שְׂפַת הַטַּלִּית וְאֵין בָּהּ כַּשִּׁעוּר, מִכָּל מָקוֹם כָּשֵׁר. וְהַחוּטִים שֶׁהֵם בִּשְׂפַת הַטַּלִּית וְאֵינָם אֲרוּגִים, יֵשׁ סָפֵק אִם נִמְדָּדִים לְשִׁעוּר זֶה אוֹ לֹא. עַל כֵּן צְרִיכִים לְחָתְכָם מִשָּׁם קֹדֶם קְשִׁירַת הַצִּיצִית (עַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף ו').
בְּטַלִּית קָטָן נוֹהֲגִים קְצָת לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי נְקָבִים זֶה אֵצֶל זֶה כְּמוֹ צֵירֵי וּמַכְנִיסִים בִּשְׁנֵיהֶם אֶת הַצִּיצִית וְהֵן תְּלוּיוֹת עַל הַטַּלִּית מִבַּחוּץ.

ד אִם בְּשָׁעַת קְשִׁירַת הַצִּיצִית הָיָה הַנֶּקֶב רָחוֹק כַּשִּׁעוּר וְאַחַר כָּךְ נִקְרַע קְצָת הַנֶּקֶב אוֹ שְׁפַת הַטַּלִּית עַד שֶׁהַצִּיצָה הִיא בְּפָחוֹת מִשִּׁעוּר הָרָחוּק מֵהַקְּצָה, לֹא נִפְסְלָה בְּכָךְ, כִּי לֹא הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא תִהֶא הַצִּיצָה תַּחַת הַכָּנָף אֶלָּא בְּשָׁעַת עֲשִׂיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם וְגוֹ'. וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה טוֹב לַעֲשׂוֹת אִמְרָא סְבִיב הַנֶּקֶב (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף י"ז), וְכֵן בִּשְׁפַת הַטַּלִּית שֶׁלֹּא יִפְחַת מִשִּׁעוּר קֶשֶׁר אֲגוּדָל.

ה נוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת בַּצִּיצִית חֲמִשָּׁה קְשָׁרִים כְּפוּלִים שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע חֲלִיּוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּכְנִיס אֶת הָאַרְבָּעָה חוּטִים בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב וְקוֹשְׁרָם בְּשָׁנֵי קְשָׁרִים וְכוֹרֵךְ בַּחוּט הָאָרֹךְ הַנִּקְרָא שַׁמָּשׁ שֶׁבַע כְּרִיכוֹת וְחוֹזֵר וְקוֹשֵׁר שְׁנֵי קְשָׁרִים וְשׁוּב כּוֹרֵךְ שְׁמוֹנֶה כְּרִיכוֹת וְקוֹשֵׁר שְׁנֵי קְשָׁרִים וְכוֹרֵךְ אַחַת עֶשְׂרֵה כְּרִיכוֹת וְקוֹשֵׁר שְׁנֵי קְשָׁרִים וְכוֹרֵךְ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כְּרִיכוֹת וְקוֹשֵׁר שְׁנֵי קְשָׁרִים. וּמִהְיוֹת כִּי נוֹי צִיצִית הוּא שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת שָׁווֹת בְּאָרְכָּן, לָכֵן בָּחֲלִיָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהַכְּרִיכוֹת מֻעָטוֹת, יַרְחִיקֶן זוֹ מִזּוֹ. וּבְחֲלִיָּה שְׁנִיָּה, יַקְרִיבֶן קְצָת יוֹתֵר. וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁית וּבָרְבִיעִית. וְשִׁעוּר כָּל אֹרֶךְ הַצִּיצָה, דְּהַיְנוּ מִן הַקֶּשֶׁר הָרִאשׁוֹן עַד קְצֵה הַחוּטִים, צָרִיךְ לִהְיוֹת לְכָל הַפָּחוֹת שְׁנַיִם עָשָׂר אֲגוּדָלִים. וְהַנּוֹי הוּא שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת בְּיַחַד שְׁלִישׁ וְהַחוּטִים הַתְּלוּיִים שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, עַל כֵּן יְדַקְדֵּק שֶׁתְּהֵא כָּל חֲלִיָּה כְּרֹחַב אֲגוּדָל, וְיִהְיוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת אַרְבָּעָה אֲגוּדָלִים וְהַחוּטִים הַתְּלוּיִים שְׁמוֹנָה אֲגוּדָלִים. וְאִם הֵם אֲרֻכִּים יוֹתֵר, יַעֲשֶׂה הַחֲלִיּוֹת גַּם כֵּן קְצָת אֲרֻכּוֹת יוֹתֵר. טוֹב לְדַקְדֵּק לַעֲשׂוֹת כָּל הַקְּשָׁרִים בְּאַרְבָּעָה חוּטִים שֶׁמִּצַּד זֶה עִם אַרְבָּעָה חוּטִים שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁיְּהֵא כָּל חוּט חָלוּק חֲצִיוֹ לְכָאן וַחֲצִיוֹ לְכָאן (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן יא סָעִיף י"ג).

ו אִם לֹא פָּסַק אֶת הַחוּטִים זֶה מִזֶּה אֶלָּא שֶׁלָּקַח חוּט אֶחָד אָרֹךְ מְאֹד וּכְפָלוֹ לְאַרְבָּעָה וְכָךְ הִכְנִיסָם בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב וּקְשָׁרָם וְאַחַר כָּךְ פְּסָקָם, פָּסוּל, מְשׁוּם דִּכְתִיב, גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ, וְדָרְשִׁינַן, תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי. פֵּרוּשׁ, דְּבָעֵינַן שֶׁיִּהְיוּ הַצִּיצִית בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן עַל הַבֶּגֶד כַּהֲלָכָה וְלֹא שֶׁיִּהְיוּ נַעֲשׂוֹת בִּפְסוּל וְאַחַר כָּךְ יֻכְשְׁרוּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְצְאוּ עֲשׂוּיוֹת כָּרָאוּי, דְּזֶהוּ פָּסוּל. וְכֵן אִם הָיְתָה הַצִּיצָה עֲשׂוּיָה כְּתִקּוּנָהּ עַל בֶּגֶד אַחֵר וְנִקְרַע הַבֶּגֶד וְרוֹצֶה לָתֵת אֶת הַצִּיצָה כָּךְ בְּבֶגֶד אַחֵר אוֹ אֲפִלּוּ בְּבֶגֶד זֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּפְסַק הַטַּלִּית מִן הַנֶּקֶב עַד סוֹפוֹ וְנָפְלָה הַצִּיצָה וְרוֹצֶה לְהַחֲזִירָהּ לְמְקוֹמָהּ וְלִתְפֹּר אֶת הַטַּלִּית עַד הַנֶּקֶב, זֶהוּ גַּם כֵּן פָּסוּל מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי. וְכֵן אִם קָשַׁר אֶת הַצִּיצִית בִּשְׁעָה שֶׁהָיָה טַלִּית זֶה פָּטוּר מִצִּיצִית, כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָבוּ תְּפוּר (עַיֵּן לעיל סָעִיף א) וְאַחַר כָּךְ הִתִּיר מִן הַתְּפִירוֹת עַד שֶׁרָבוּ פָּתוּחַ וְחַיָּב בְּצִיצִית, אִם יִשְׁאֲרוּ הַצִּיצִית כְּמוֹ שֶׁהֵן, גַּם כֵּן פְּסוּלוֹת מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַתִּיר אֶת הַצִּיצִית וְלַחֲזֹר וּלְקָשְׁרָן כַּהֲלָכָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה (ר' י"א ט"ו).

ז קֹדֶם שֶׁיִּתְעַטֵּף בַּטַּלִּית יִבְדֹּק אֶת הַצִּיצִית אִם הֵן כְּשֵׁרוֹת. וְצָרִיךְ לִבְדֹּק גַּם אֶת הַחוּטִים שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב וְאֶת הַכְּרִיכוֹת וְגַם יַפְרִיד אֶת הַחוּטִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְהֻדָּקִים זֶה בָּזֶה. וְאִם נִשְׁתַּהָה לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁבְּעוֹד שֶׁיַּפְרִיד אֶת הַצִּיצִית וְיִבְדְּקֵן, יִתְבַּטֵּל מִלְּהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדְקָן וּלְהַפְרִידָן (סִימָן ח).

ח כֹּל הַמִּצְוֹת, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לַעֲשׂיָתָן, פָּרוּשׁ, קֹדֶם הֶעֱשׂיָה. וּלְאַחַר הַבְּרָכָה, תֵּכֶף וּמִיָּד צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצְוָה בְּלִי הֶפְסֵק. לָכֵן אוֹחֵז אֶת הַטַּלִּית בִּשְׂתֵּי יָדָיו וְיכַוֵּן שֶׁצִּוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית כְּדֵי שֶׁנִּזְכֹּר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו לַעֲשׂוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. וִיבָרֵךְ מֵעֲמַד, לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית (הַבַּיִת בְּפַתַּח) וְיעַטֵּף מִיָּד אֶת רֹאשׁוֹ עַד לְמַטָּה מִפִּיו, וְאַחַר כְּךָ יַעֲלֶה הַכְּנָפוֹת עַל צַוָּארוֹ וְיִתְעַטֵּף כַּעֲטִיפַת הַיִּשְׁמְעֵלִים, וְיַעֲמֹד כָּךְ כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת וְיֹאמַר הַפְּסוּקִים, מַה יָּקָר וְגוֹ', וְאַחַר כָּךְ יָכוֹל לְהָסִירוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ. וְנָכוֹן שֶׁלֹּא לִגְרֹר אֶת הַצִּיצִית עַל הָאָרֶץ, מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה. לָכֵן יַגְבִּיהֵן. וְיָכוֹל לְתָחְבָן תּוֹךְ הַחֲגוֹרָה (סִימָן ח' כ"א).

ט אֵין מְבָרְכִים עַל הַצִּיצִית אֶלָּא בַּיּוֹם וְלֹא בַּלָּיְלָה. וּלְכַתְּחִלָּה יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל כָּךְ אוֹר שֶׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן. וְאִם לָבַשׁ אֶת הַטַּלִּית קָטָן בְּעוֹד לַיְלָה וְלֹא בֵּרַךְ עָלָיו אוֹ שֶׁלְּבָשׁוֹ בְּעוֹד שֶׁלֹּא הָיוּ יָדָיו נְקִיּוֹת וְלָכֵן לֹא בֵּרַךְ עָלָיו, אָזַי כְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטַּלִּית גָּדוֹל, יְכַוֵּן בִּבְרָכָה זוֹ גַּם עַל הַטַּלִּית קָטָן. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ טַלִּית גָּדוֹל אִם לוֹבֵשׁ אֶת הַטַּלִּית קָטָן בַּיּוֹם וְיָדָיו נְקִיּוֹת, יְבָרֵךְ עָלָיו, עַל מִצְוַת צִיצִית (הַוּאוּ בְּפַתַּח). וְאִם לוֹבְשׁוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ עָלָיו, אָזַי אַחַר כָּךְ כְּשֶׁהוּא יוֹם וְיָדָיו נְקִיּוֹת, יִקַּח אֶת הַצִּיצִית בְּיָדָיו וִיבָרֵךְ, עַל מִצְוַת צִיצִית. וְאִם יֶשׁ בְּטַלִּית קָטָן, לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו אַחַר כָּךְ כְּלָל. אַךְ כְּשֶׁמְּבָרֵךְ עַל טַלִּית גָּדוֹל, יְכַוֵּן לְפָטְרוֹ (סִימָן ח' י"ח).

י הַפּוֹשֵׁט טַלִּיתוֹ וְדַעְתּוֹ לַחֲזֹר וּלְלָבְשׁוֹ מִיָּד, אֲפִלּוּ הָלַךְ לְבֵית הַכִּסֵּא, כְּשֶׁחוֹזֵר וְלוֹבְשׁוֹ, לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו (כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד הַדִּין מֻתָּר לָלֶכֶת בּוֹ לְבֵית הַכִּסֵּא, לָכֵן לָא הֲוֵי הֶפְסֵק). אֲבָל אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא לְלָבְשׁוֹ מִיָּד וְנִמְלַךְ וְחָזַר וּלְבָשׁוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו. וְאִם נָפַל טַלִּיתוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, אִם מִקְצָתוֹ נִשְׁאַר עַל גּוּפוֹ אַף עַל פִּי שֶׁרֻבּוֹ נָפַל כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו קְצָת מִן הַמִּצְוָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ כְּשֶׁמִּתְקָנוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאַר כְּלוּם עַל גּוּפוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹחֲזוֹ בְּיָדוֹ, כֵּיוָן דְּלֹא נִשְׁאַר מֵהַמִּצְוָה עַל גּוּפוֹ, דְּהָא אֵין הַמִּצְוָה לֶאֱחֹז אֶת הַטַּלִּית בְּיָדוֹ אֶלָּא לְהִתְעַטֵּף בּוֹ גּוּפוֹ, לָכֵן צָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּשֶׁחוֹזֵר וּלוֹבְשׁוֹ. וְאִם אֵרַע לוֹ כֵּן בִּתְפִלָּתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַפְסִיק, לֹא יְבָרֵךְ אָז, אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיּוּכַל לְבָרֵךְ וְאוֹחֵז אֶת הַצִּיצִית בְּיָדוֹ וּמְבָרֵךְ (סִימָן ח').

יא מֻתָּר לִטֹּל טַלִּית שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַקְרַאי בְּעָלְמָא גַּם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ וּלְבָרֵךְ עָלָיו, מִשּׁוּם דְּמִסְתָּמָא נִיחָא לֵהּ לֶאֱנָשׁ דְּלֶעְבַּד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵהּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חֶסְרוֹן כִּיס. אֲבָל לֹא יוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת שֶׁמָּנַח שָׁם, כִּי אוּלַי חֲבֵרוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה. וְאִם הָיָה הַטַּלִּית מְקֻפָּל, יַחֲזֹר וִיקַפְּלוֹ. וּבַשַּׁבָּת לֹא יְקַפְּלוֹ, דְּכֵיוָן שֶׁאֵין מְקַפְּלוֹ מִשּׁוּם אִסּוּר שַׁבָּת, חֲבֵרוֹ מוֹחֵל לוֹ. וְהַשּׁוֹאֵל מֵחֲבֵרוֹ טַלִּית רַק לַעֲלוֹת בּוֹ לַתּוֹרָה, יֵשׁ סָפֵק אִם לְבָרֵךְ עָלָיו. עַל כֵּן יִתְכַּוֵּן שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִקְנוֹתוֹ, וְאָז לְכֻלֵּי עָלְמָא אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. אֲבָל עַל טַלִּית הַקָּהָל אֲפִלּוּ אֵינוֹ נוֹטְלוֹ רַק לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו, דַּהֲוֵי כִּשְׁלוֹ (י"ד).

יב סְתָם צֶמֶר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה וּבַפּוֹסְקִים, הוּא צֶמֶר רְחֵלִים וְאֵילִים. וְטַלִּית שֶׁהַשְּׁתִי הוּא שֶׁל צֶמֶר וְהָעֵרֶב הוּא שֶׁל צֶמֶר גֶּפֶן אוֹ מֶשִׁי וְכַדּוֹמֶה אוֹ לְהִפּוּךְ שֶׁהָעֵרֶב הוּא שֶׁל צֶמֶר וְהַשְּׁתִי הוּא מִמִּין אַחֵר, יֵרֵא שָׁמַיִם לֹא יְבָרֵךְ עַל טַלִּית כָּזֶה, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם צִיצִית שֶׁל צֶמֶר אֵינָן פּוֹטְרִין רַק בֶּגֶד שֶׁהוּא מִמִּינָן. וְכֵן טַלִּית שֶׁל מֶשִׁי וְהַצִּיצִית הֵן שֶׁל צֶמֶר, לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו, אֶלָּא יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל טַלִּית שֶׁל צֶמֶר וְיִתְעַטֵּף בּוֹ וְאַחַר כָּךְ יְסִירוֹ וְיִתְעַטֵּף בָּזֶה. אַךְ אִם גַּם הַצִּיצִית הֵן שֶׁל מֶשִׁי, יְכוֹלִין לְבָרֵךְ עָלָיו. (וְלָא שְׁכִיחֵי בִּמְדִינָתֵנוּ צִיצִית שֶׁל מֶשִׁי דְּהָא צִיצִית בָּעֵינָן טְוִיָּה לִשְׁמָהּ). וְאִם מִקְצָת צִיצִית שֶׁל מֶשִׁי וּמִקְצָתָן שֶׁל צֶמֶר, גָּרוּעַ טָפֵי, וְאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן (סִימָן ט).

יג צִיצָה שֶׁנִּפְסַק מִמֶּנָּה חוּט מֵאַרְבַּעַת הַחוּטִין (שֶׁהֵן כְּפוּלִים לִשְׁמוֹנָה) וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כְּדֵי עֲנִיבָה, דְּהַיְנוּ אַרְבָּעָה אֲגוּדְלִין (עַיֵּן חַיֵּי אָדָם), אוֹ אִם נִפְסְקוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאַר מִכָּל אֶחָד אַרְבָּעָה אֲגוּדְלִין, וּשְׁנֵי חוּטִין הֵן שִׁלֵּמִים כַּשִּׁעוּר, כְּשֵׁרָה. אֲבָל אִם נִפְסְקוּ שְׁלֹשָׁה חוּטִין, אֲפִלּוּ נִשְׁאַר מִכָּל אֶחָד אַרְבָּעָה אֲגוּדְלִין וְהַחוּט הָרְבִיעִי הוּא שָׁלֵם, אוֹ שֶׁנִּפְסַק אֲפִלּוּ רַק חוּט אֶחָד וְלֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה אֲגוּדְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁלֹשָׁה חוּטִין הֵן שִׁלֵּמִים, מִכָּל מָקוֹם פְּסוּלָה (אִם לֹא בִּשְׁעַת הַדְּחָק). וְלָכֵן אִם נִפְסַק חוּט אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה חוּטִין הַתְּלוּיִין, אֲפִלּוּ נִפְסַק לְגַמְרֵי עַד הַחֲלִיּוֹת פְּשִׁיטָא דִּכְשֵׁרָה, כֵּיוָן שֶׁחוּט זֶה אֵינוֹ רַק חֲצִי חוּט וַהֲרֵי יֵשׁ עֲדַיִן בְּחֶצְיוֹ הַשֵּׁנִי כְּדֵי עֲנִיבָה וְיוֹתֵר. וְאִם נִפְסְקוּ שְׁנֵי חוּטִין וְלֹא נִשְׁאַר מֵהֶן בְּכָל אֶחָד אַרְבָּעָה אֲגוּדְלִין, אִם יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא שְׁנֵי חוּטִין אֵלּוּ הֵן חוּט אֶחָד, אִם כֵּן הַצִּיצָה פְּסוּלָה. אֲבָל אִם הוּא בָּטוּחַ שֶׁהֵן מִשְּׁנֵי חוּטִין, כְּגוֹן שֶׁבִּשְׁעַת קְשִׁירָתָן דִּקְדֵּק לְקַשֵּׁר תָּמִיד אַרְבָּעָה רָאשִׁים שֶׁבְּצַד זֶה עִם הָאַרְבָּעָה רָאשִׁים שֶׁבְּצַד זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי סוֹף סָעִיף ה) וְעַתָּה נִפְסְקוּ שְׁנֵי רָאשִׁים מִצַּד אֶחָד שֶׁל הַקֶּשֶׁר, אִם כֵּן הֲרֵי הֵן בְּוַדַּאי מִשְּׁנֵי חוּטִין. וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּכָל חוּט עֲדַיִן שִׁעוּר אֲגוּדְלִין וְיוֹתֵר בְּצַד הַשֵּׁנִי שֶׁל הַקֶּשֶׁר וּשְׁנֵי הַחוּטִין הֵן שִׁלֵּמִים, הֲרֵי הַצִּיצָה כְּשֵׁרָה. אִם נִפְסַק חוּט אֶחָד בִּמְקוֹם שֶׁהֵן תְּלוּיִים בַּנֶּקֶב, פְּסוּלָה. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאִם נִפְסַק חוּט אֶחָד וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כְּדֵי עֲנִיבָה כְּשֵׁרָה, זֶהוּ דַוְקָא אִם בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה הָיוּ כָּל

הַחוּטִין אֲרֻכִּין כַּשִּׁעוּר אֶלָּא שֶׁאַחַר כָּךְ נִפְסְקוּ. אֲבָל אִם בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה הָיָה אֶפְלוּ רַק חוּט אֶחָד קָצָר רַק מַשֶּׁהוּ מִן הַשִּׁעוּר, פְּסוּלָה.

יד חוּטֵי הַצִּיצִית צְרִיכִין לִהְיוֹת שְׂזוּרִין. וְאִם אֵיזֶה חוּט נִפְרַד מִשְּׁזִירָתוֹ, אֲזַי כָּל הַפָּרוּד נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ נִקְצָץ וְאֵינוֹ (סִימָן י"א).

טו טַלִּית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צִיצִית וְנֶחֱלַק לִשְׁנֵי חֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁהוּא שָׂכִיחַ בְּהַרְבֵּה טַלִּיתִים שֶׁלָּנוּ שֶׁהֵם מְחֻבָּרִים מִשְּׁנֵי חֲלָקִים, וְלִפְעָמִים מַפְרִידִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְכַבְּסוֹ אוֹ לְתַקְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ חוֹזְרִין וּמְחַבְּרִין אוֹתָן בִּתְפִירָה, כֵּיוָן דְּמִסְתָּמָא יֵשׁ בְּכָל חֵלֶק כְּדֵי לְהִתְעַטֵּף בּוֹ, עַל כֵּן דַּי אִם יִטֹּל שְׁתֵּי הַצִּיצִית מֵאֵיזֶה חֵלֶק שֶׁיִּרְצֶה. וּלְאַחַר שֶׁיְּחַבֵּר אֶת הַטַּלִּית, יַחֲזֹר וְיִקְשְׁרֵם. אֲבָל אִם אֵין בְּכָל חֵלֶק בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי לְהִתְעַטֵּף בּוֹ, צָרִיךְ לְהָסִיר כָּל הַצִּיצִית (מִשּׁוּם שֶׁכְּשֶׁנִּתְפָּרְדוּ הַחֲלָקִים, נִפְטַר כָּל חֵלֶק מִצִּיצִית. וּלְאַחַר שֶׁשּׁוּב נִתְחַבְּרוּ וְנִתְחַיֵּב בְּצִיצִית, אִם יִשְׁאֲרוּ בּוֹ הָרִאשׁוֹנוֹת, פָּסוּל מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּיִ כִּדְלְעֵיל סָעִיף ו). וְאִם בְּחֵלֶק אֶחָד יֶשׁ בּוֹ כְּדֵי עִטּוּף וּבְחֵלֶק אֶחָד אֵין בּוֹ כְּדֵי עִטּוּף, יָסִיר אֶת הַצִּיצִית מֵחֵלֶק זֶה שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי עִטּוּף.

טז אִם נֶחְתַּךְ אוֹ נִקְרַע הַכָּנָף וְנִפְרַד לְגַמְרֵי מִן הַטַּלִּית וְאֵין בַּחֲתִיכָה זוֹ שִׁלְשָׁה גוּדְלִין עַל שִׁלְשָׁה גוּדְלִין, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁחֲתִיכָה זוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר שֶׁתִּפָּרְהּ הֵיטֵב אֶל הַטַּלִּית, פְּסוּלָה מִלְּהַטִּיל בָּהּ צִיצִית, דְּכֵיוָן שֶׁאֵין בָּהּ שִׁלְשָׁה גוּדְלִין עַל שִׁלְשָׁה גוּדְלִין, אֵין עָלֶיהָ שֵׁם בֶּגֶד. וַאֲפִלּוּ נִתְחַבְּרָה עִם הַטַּלִּית, נֶחְשָׁבָה כִּפְרוּדָה. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר כֵּן. אֲבָל אִם אֵינוֹ נִפְרָד לְגַמְרֵי מֵהַטַּלִּית, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁאָר מְחֻבָּר מְעַט, מוֹעֶלֶת הַתְּפִירָה שֶׁיִּהְיֶה נֶחְשָׁב בִּכְלַל הַטַּלִּית. וְהַצִּיצִית שֶׁמַּטִּיל בּוֹ אַחַר הַתְּפִירָה, כְּשֵׁרוֹת. וְנוֹהֲגִין לִתְפֹּר חֲתִיכַת בֶּגֶד בְּכַנְפֵי הַטַּלִּית, מִשּׁוּם דִּבְהַרְבֵּה בְּגָדִים אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים, יֵשׁ בָּהֶן חֲתִיכוֹת מְחֻבָּרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן שִׁלְשָׁה גוּדְלִין עַל שִׁלְשָׁה גוּדְלִין, לָכֵן נוֹתְנִים בִּמְקוֹם הַטַּלִּית הַצִּיצִית, חֲתִיכָה שֶׁל שִׁלְשָׁה גוּדְלִין עַל שִׁלְשָׁה גוּדְלִין.

יז יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבְּכָל הַשֵּׁטַח שֶׁל הַכָּנָף שֶׁרָאוּי לְהַטִּיל אֶת הַצִּיצָה, דְּהַיְנוּ מִמְּלֹא קֶשֶׁר גּוּדָל מִשְּׁפַת הַטַּלִּית עַד שִׁלְשָׁה גוּדְלִין, לֹא יִהְיֶה שָׁם שׁוּם תֶּפֶר אֲפִלּוּ מַשֶּׁהוּ בְּחוּט שֶׁהָיָה רָאוּי לַעֲשׂוֹת מֵחוּטֵי כְּאִלּוּ צִיצִית לְטַלִּית זָה, כְּגוֹן אִם הַטַּלִּית שֶׁל פִּשְׁתָּן, לֹא יִתְפֹּר שָׁם בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן רַק בְּחוּטֵי מֶשִׁי וְכַדּוֹמֶה. וְאִם הַטַּלִּית שֶׁל מֶשִׁי, לֹא יִתְפְּרֶנּוּ בְּחוּטֵי מֶשִׁי. וְאִם הַטַּלִּית שֶׁל צֶמֶר, לֹא יִתְפְּרֶנּוּ בְּחוּטֵי צֶמֶר, אֶלָּא בְּשֶׁל מֶשִׁי וְכַדּוֹמֶה. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בָּזֶה גַּם בְּאָמְרָא שֶׁעוֹשִׂין סָבִיב הַנֶּקֶב לְחַזְּקוֹ. וְכָל זֹאת אֵינוֹ רַק בְּחוּט לָבָן. אֲבָל בְּחוּט צָבוּעַ, אֵין לְחוֹשׁ (סִימָן ט"ו).

יח אִם רוֹצֶה לְהָסִיר צִיצִית מִן הַטַּלִּית כְּדֵי לִתְלוֹת בּוֹ צִיצִית אֲחֵרוֹת יוֹתֵר יָפוֹת אוֹ מִפְּנֵי שֶׁנִּפְסַק אֶחָד מִן הַחוּטִין וְרוֹצֶה לִתְלוֹת שְׁלֵמוֹת אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הָרִאשׁוֹנוֹת עֲדַיִן כְּשֵׁרוֹת, מִכָּל מָקוֹם מֻתָּר, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְבַטֵּל אֶת הַטַּלִּית מִן הַצִּיצִית וְאַדְרַבָּה יִתְלֶה בּוֹ צִיצִית יוֹתֵר יָפוֹת. וְיֵהֵא נִזְהָר שֶׁלֹּא יַשְׁלִיךְ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת לְמָקוֹם בִּזָּיוֹן (סִימָן ט"ו כ"א).

יט וַאֲפִלּוּ צִיצִית שֶׁנִּפְסְלוּ וְהֵסִירָן מִן הַטַּלִּית, לֹא יְזָרְקֵם לָאַשְׁפָּה, מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה. וְיֵשׁ מְדַקְדְּקִין לְגָנְזָם בַּסֵּפֶר וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶן סִימָן בַּסֵּפֶר, מִשּׁוּם דְּאִתְעֲבִיד בְּהוּ מִצְוָה חֲדָא זִמְנָא, לְתִעְבִיד בְּהוּ מִצְוָה אַחֲרִיתָא. וְגַם הַטַּלִּית שֶׁנִּתְיַשֵּׁן וְאֵינוֹ לוֹבְשׁוֹ עוֹד לַמִּצְוָה, לֹא יַעֲשֶׂה בּוֹ תַּשְׁמִישׁ מְגֻנֶּה (סִימָן כא).

כ אִם בָּא בַּשַּׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא שֶׁנִּפְסְלָה צִיצָה מִן הַטַּלִּית וְאֵינוֹ מוֹצֵא לִשְׁאֹל טַלִּית אַחֵר וְהוּא מִתְבַּיֵּשׁ לְשֶׁבֶת בְּלֹא טַלִּית, אָז כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ הַיּוֹם לְקַשֵּׁר צִיצָה אַחֶרֶת, לָכֵן מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, מֻתָּר לוֹ לִלְבּוֹשׁ אֶת הַטַּלִּית כָּךְ וְלֹא יְבָרֵךְ עָלָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ קֹדֶם שַׁבָּת שֶׁנִּפְסְלָה. אֲבָל אִם יָדַע קֹדֶם שַׁבָּת שֶׁנִּפְסְלָה, אָסוּר לְלָבְשׁוֹ, דְּהָיָה לוֹ לְתַקֵּן מֵאֶתְמוֹל (יג).

כא הַלּוֹבֵשׁ בֶּגֶד שֶׁהוּא חַיָּב בְּצִיצִית בְּלֹא צִיצִית, הֲרֵי זֶה בַּטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ בִּקְצָת בְּגָדִים הָעֲשׂוּיִין בְּאֹפֶן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַרְבַּע כְּנָפוֹת, צְרִיכִין לַחְתּוֹךְ קֶרֶן אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה עָגֹל. אֲבָל אִם כָּפַל אֶת הַקֶּרֶן וּתְפָרוֹ בְּעָנְיָן שֶׁנִּרְאֶה עָגֹל, לָא מַהֲנֵי, דְּכָל כַּמָּה שֶׁלֹּא חָתַכוֹ עֲדַיִן, מִכְּלַל הַבֶּגֶד הוּא. וְגָדוֹל עֹנֶשׁ הַמְבַטֵּל מִצְוַת צִיצִית. וְהַזְּהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית, זוֹכֶה וְרוֹאֶה פְּנֵי הַשְּׁכִינָה (ח' י' כד).

סימן י

א מִצְוַת תְּפִלִּין הִיא גַּם כֵּן מִצְוָה יְקָרָה מְאֹד, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הוּקְשָׁה לַתְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵנִיחַ תְּפִלִּין, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּפָן. וּמִי שֶׁמֵּנִיחַ תְּפִלִּין פְּסוּלִין, לֹא בְלָבַד שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, אֶלָּא שֶׁמְּבָרֵךְ כַּמָּה וְכַמָּה בְּרָכוֹת לְבַטָּלָה שֶׁהוּא עָוֹן גָּדוֹל. וְלָכֵן יְדַקְדֵּק לִקְנוֹת תְּפִלִּין מִסּוֹפֵר מֻמְחֶה וִירֵא שָׁמַיִם, וְכֵן רְצוּעוֹת יִקְנֶה מֵאִישׁ נֶאֱמָן שֶׁהוּא בָּטוּחַ שֶׁנִּתְעַבְּדוּ לִשְׁמָהּ מֵעוֹרוֹת טְהוֹרוֹת. וּבְעָנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, רַבָּה הַמַּכְשֶׁלָה בְּמַה שֶׁקּוֹנִים תְּפִלִּין וּרְצוּעוֹת מִמָּאן דְּהוּא לְפִי שֶׁמּוֹכְרָם בְּזוֹל, וְהֵם פְּסוּלִים. וְכָל יְרֵא שָׁמַיִם יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, אִם עַל מַלְבּוּשָׁיו וְכֵלָיו הוּא מְהַדֵּר שֶׁיִּהְיוּ כְּתִקּוּנָן, מִכָּל שֶׁכֵּן בְּחֶפְצֵי ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁלֹּא יְצַמְצֵם וְיָחוּס עַל הַכֶּסֶף אֶלָּא יְהַדֵּר לִקְנוֹת אוֹתָן בְּוַדַּאי כְּשֵׁרִים אַף שֶׁמְּחִירָם רָב, וַיְשַׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ מְתֻקָּנִין וּשְׁחוֹרִים הַבָּתִּים וְהָרְצוּעוֹת. וְיֵשׁ לְמְשֹׁחַ הָרְצוּעוֹת תָּדִיר בְּשֶׁמֶן שֶׁיִּהְיוּ שְׁחוֹרִים (וְלֹא יִמְשְׁחֵם בְּשֶׁמֶן דָּג הַנִּקְרָא פִּישְׁטְרָאן כִּי

הוּא מִדָּג טָמֵא). וְאִם נִתְקַלְקְלוּ הַתְּפִלִּין אֲפִלּוּ רַק בְּמִקְצָת אוֹ שֶׁנִּפְסְקוּ הַתְּפִירוֹת, יַעֲשֶׂה מִיָּד שְׁאֵלַת חָכָם אִם הֵם כְּשֵׁרִים וּבְיוֹתֵר יֵשׁ לְדַקְדֵּק עַל הַקְּרָנוֹת וּבִפְרָט בְּשֶׁל רֹאשׁ שֶׁהוּא שָׂכִיחַ מְאֹד שֶׁמִּשְׁתַּחֲקוֹת וְנַעֲשׂוּ שָׁם נְקָבִים וְנִפְסְלוּ. וְכֵן שָׂכִיחַ מְאֹד שֶׁמַּחֲמַת שֶׁנִּתְיַשְּׁנוּ הַתְּפִלִּין, נִפְרַד קְצָת מֵהָעוֹר הָעֶלְיוֹן שֶׁל רֹאשׁ וְנִפְסָל. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל כָּל זֶה בְּמְאֹד. וְכָל הַזְּהִיר בְּמִצְוֹת תְּפִלִּין לִנְהֹג בָּהֶם קְדֻשָּׁה שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בָּהֶם דִּבְרֵי הֶבְלִים וְשִׂיחַת חֻלִּין, מַאֲרִיךְ יָמִים וּמֻבְטָח שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, ה' עֲלֵיהֶם (שֶׁנּוֹשְׁאִין עֲלֵיהֶם שֵׁם ה' בִּתְפִלִּין) יִחְיוּ, וּלְכָל בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי, וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵינִי. תְּפִלִּין הוּא לְשׁוֹן פְּלִילָה וְהוֹכָחָה (וְלָכֵן הַלָּמֶ"ד דְּגוּשָׁה לְמַלֹּאת חֶסְרוֹן הַשְּׁנִיָּה), כִּי הַתְּפִלִּין הֵן עֵדוּת וְהוֹכָחָה שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עָלֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְגוֹ', וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁי"ן מֵהַשֵּׁם שַׁדַּי. וְלָכֵן אֵין לְכַסּוֹת תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לְגַמְרֵי עִם הַטַּלִּית.

ב זְמַן הַנָּחָתָן בַּבֹּקֶר, מִשֶּׁיִּרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ הָרָגִיל עִמּוֹ קְצָת בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וְיַכִּירֶנּוּ. אַחַר שֶׁלָּבַשׁ אֶת הַטַּלִּית, מֵנִיחַ אֶת הַתְּפִלִּין. וְהָא דְּמַקְדִּימִין אֶת הַצִּיצִית לִתְפִלִּין, מִשּׁוּם דְּמִצְוַת צִיצִית תְּדִירָה יוֹתֵר, שֶׁנּוֹהֶגֶת בֵּין בַּחֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וּמִצְוַת תְּפִלִּין אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בַחֹל, וְקַיְמָא לָן, תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָדִיר, תָּדִיר קוֹדֵם. וְאִם פָּגַע תְּחִלָּה בַּתְּפִלִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּתוֹךְ כִּיסָן, צָרִיךְ לְהַנִּיחָן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יִתְעַטֵּף בַּטַּלִּית (כְּתוּב בְּחַיֵּי אָדָם), מִשּׁוּם דְּאֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת, דִּכְתִיב, וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת, קְרֵי בֵּהּ, אֶת הַמִּצְוֹת, מִצְוָה שֶׁבָּאָה לְיָדֶךָ אַל תַּחְמִיצֶנָּה (כ"ה ל').

ג כְּתִיב וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדֶךָ (בְּפָרָשַׁת וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ), מִדִּכְתִיב יָדְכָה בְּהֵ"א דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּהַיְנוּ יָד כֵּהָה זוֹ שְׁמֹאל שֶׁהִיא תָּשָׁה וְכֵהָה. וַיַּנִּיחֵהוּ שָׁם בַּמָּקוֹם שֶׁהַבָּשָׂר הוּא גָּבוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם, שֶׁתְּהֵא שִׂימָה כְּנֶגֶד הַלֵּב, וְלָכֵן יַנִּיחֶהָ שָׁמָּה וַיֶּטֶה אוֹתָהּ מְעַט לְצַד הַגּוּף, שֶׁכְּשֶׁיָּכוֹף הַזְּרוֹעַ לְמַטָּה, תִּהְיֶה כְּנֶגֶד הַלֵּב. וְהָא דִּכְתִיב בִּתְפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין עֵינֶיךָ, קִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁאֵין זֹאת בֵּין עֵינֶיךָ מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּנֶגֶד בֵּין עֵינֶיךָ, וּמְקוֹמָהּ הוּא מִמְּקוֹם שֶׁהַשְּׂעָרוֹת מַתְחִילִין לְצֶמַח וְנִמְשָׁךְ מְקוֹמָהּ לְמַעְלָה עַד סוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס, דְּהַיְנוּ שֶׁקְּצֵה הַתִּתּוֹרָא שֶׁלְּמַטָּה לֹא תְהֵא לְמַטָּה מִמְּקוֹם הַתְּחָלַת צְמִיחַת הַשְּׂעָרוֹת, וּקְצֵה הַמַּעְבַּרְתָּא שֶׁלְּמַעְלָה, לֹא תְהֵא לְמַעְלָה מִמָּקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס. וְצָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד שֶׁתְּהֵא מֻנַּחַת בְּמְקוֹמָהּ הָרָאוּי. וְאִם מֵנִיחַ אֲפִלּוּ מִקְצָתָהּ עַל הַמֵּצַח בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שְׂעָרוֹת גְּדֵלוֹת אוֹ אֲפִלּוּ הֲנִיחָהּ כֻּלָּהּ בְּמָקוֹם שֵׂעָר אֶלָּא שֶׁהִיא מִן הַצַּד וְלֹא כְּנֶגֶד בֵּין הָעֵינַיִם, לֹא עָשָׂה אֶת הַמִּצְוָה וּבָרַךְ לְבַטָּלָה. וְהַקֶּשֶׁר יְהֵא מֻנָּח כְּנֶגְדּוֹ מֵאַחוֹרֵי הָרֹאשׁ לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הָעֹרֶף שֶׁהוּא סוֹף הַגֻּלְגֹּלֶת

בְּמָקוֹם שֵׂעָר שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפָּנִים וְלֹא יַטֶּה לְכָאן אוֹ לְכָאן. וּצְרִיכָה שֶׁתְּהֵא מְהֻדֶּקֶת בְּרֹאשׁוֹ. וְהִנֵּה כְּשֶׁהַבַּיִת עִם הַמַּעְבַּרְתָּא רְחָבִים, קָשֶׁה שֶׁתְּהֵא מְהֻדֶּקֶת כָּרָאוּי, וּצְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה מְאֹד (כ"ז).

ד מֵנִיחִין אֶת הַתְּפִלִּין מְעֻמָּד. לֹא יְנַעֵר אֶת הַתְּפִלִּין מִן הַתִּיק, מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה, אֶלָּא יִקָּחֵם בְּיָדוֹ, מֵניחַ תְּחִלָּה שֶׁל יָד. וְקֹדֶם שֶׁמְּהַדֵּק אֶת הַקֶּשֶׁר, מְבָרֵךְ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין (הַהֵ"א בְּקָמֵץ וְהַלָּמֶ"ד שֶׁל תְּפִלִּין דְּגוּשָׁה), וּמְהַדֵּק אֶת הַקֶּשֶׁר וְעוֹשֶׂה שֶׁבַע כְּרִיכוֹת עַל יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵנִיחַ תֵּכֶף שֶׁל רֹאשׁ. וְקֹדֶם שֶׁמְּהַדְּקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, מְבָרֵךְ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין (הַוּא"ו בְּפַתָּח), וּמְהַדְּקוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (עַיֵּן פרי מגדים). וְהַטַּעַם שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, הוּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ סָפֵק בִּבְרָכָה זֹאת (ע"ל סִימָן ו' סָעִיף ד). וּמִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ סָפֵק בִּבְרָכָה זֹאת, לָכֵן יֵשׁ גַּם כֵּן סָפֵק אִם הַשּׁוֹמֵעַ יַעֲנֶה אָמֵן אוֹ לֹא (פרמ"ג). עַל כֵּן נִרְאֶה לִי כִּי טוֹב לְבָרֵךְ בְּרָכָה זֹאת בְּלָחַשׁ. לְאַחַר שֶׁהֵנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ, עוֹשֶׂה בְּרְצוּעָה שֶׁל יָד, שָׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת עַל הָאֶצְבַּע הָאֶמְצָעִית, אַחַת בְּפֶרֶק הָאֶמְצָעִי, וּשְׁתַּיִם בְּפֶרֶק הַתַּחְתּוֹן (כ"ה כ"ז כ"ח).

ה אֲפִלּוּ אִם אֵרַע לוֹ שֶׁהוֹצִיא מִן הַכִּיס שֶׁל רֹאשׁ תְּחִלָּה, צָרִיךְ לְהַעֲבִיר עַל הַמִּצְוָה וְיַנִּיחָהּ מִתּוֹךְ יָדוֹ וִיכַסֶּה אוֹתָהּ בְּאֵיזֶה דָּבָר, וְיָנִיחַ תְּחִלָּה שֶׁל יָד. דְּכֵיוָן דִּקְדִימַת שֶׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ הוּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָעֲבָרַת הַמִּצְוָה בָּזֶה (כ"ה).

ו לֹא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין תְּפִלִּין לִבְשָׂרוֹ, לֹא שְׂנָא שֶׁל יָד, לֹא שְׂנָא שֶׁל רֹאשׁ, וּשְׁעָרוֹת קְצָרוֹת לֹא הַוְיָן חֲצִיצָה, שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ. אֲבָל אוֹתָן הַמְגַדְּלִין בְּלוֹרִיּוֹת, מִלְּבַד שֶׁהוּא דֶּרֶךְ שַׂחַץ וְגַאֲוָה וְיֵשׁ בָּזֶה אִסּוּר (עַיֵּן סִימָן ג' סָעִיף ב), יֵשׁ עוֹד אִסּוּר מִשּׁוּם הַנָּחַת תְּפִלִּין, דְּכֵיוָן שֶׁגְּדוֹלִים הַרְבֵּה, הַוְיָן חֲצִיצָה.

ז יִזָּהֵר בִּתְפִלָּה שֶׁל יָד שֶׁלֹּא יָזִיז הַקֶּשֶׁר מִן הַבַּיִת (וְגַם כְּשֶׁהֵן בְּתוֹךְ כִּיסָן צְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה). וְהַיּוּ"ד שֶׁל הַקֶּשֶׁר תִּהְיֶה לְצַד הַלֵּב. הַמַּעְבַּרְתָּא אֲשֶׁר בָּהּ הַרְצוּעָה תִּהְיֶה לְצַד מַעְלָה וְהַבַּיִת לְצַד מָטָּה. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק כְּגוֹן אִטֵּר שֶׁהוּא מֵנִיחַ בַּיָּמִין וְעַתָּה אֵין לוֹ תְּפִלִּין אֶלָּא שְׂאוּלִין מִמִּי שֶׁמֵּנִיחַ בַּשְּׂמֹאל (וְכֵן אִפְּכָא) וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר, וְאִם כֵּן אִם יַנִּיחַ תְּפִלִּין בְּאֹפֶן זֶה, הַמַּעְבַּרְתָּא לְצַד מַעְלָה וְהַבַּיִת לְצַד מָטָּה, תִּהְיֶה הַיּוּ"ד עִם הַקֶּשֶׁר לְצַד חוּץ. עַל כֵּן יַהֲפֹךְ וְיַנִּיחַ שֶׁהַמַּעְבַּרְתָּא תִּהְיֶה לְצַד מָטָּה וְהַבַּיִת לְצַד מַעְלָה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַיּוּ"ד וְהַקֶּשֶׁר לְצַד הַלֵּב (כ"ז).

ח אָסוּר לְהַפְסִיק בְּשִׂיחָה בֵּין שֶׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ. וַאֲפִלּוּ לִרְמֹז בְּעֵינָיו וְלִקְרֹץ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, צָרִיךְ זְכִירָה, שֶׁיִּהְיֶה תֵּכֶף תְּפִלָּה

שֶׁל רֹאשׁ לְשֶׁל יָד, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הֲוָיָה אַחַת לִשְׁתֵּיהֶן. וַאֲפִלּוּ אִם שׁוֹמֵעַ קַדִּישׁ אוֹ קְדֻשָּׁה, לֹא יַפְסִיק אֶלָּא יִשְׁתֹּק וְיכַוֵּן לְמַה שֶּׁאוֹמְרִים הַקָּהָל. אַף אִם שׁוֹמֵעַ שֶׁאֶחָד בֵּרַךְ בִּרְכַּת לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, יָכוֹל לַעֲנוֹת אָמֵן, שֶׁהֲרֵי אָמֵן הוּא הָאָמָנַת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא מַאֲמִין בְּמִצְוַת תְּפִלִּין, וַהֲוֵי כְּמוֹ הֲוָיָה אַחַת. בִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם גַּם כֵּן אָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין שֶׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ. אַף לְקַדִּישׁ וּלְקְדֻשָּׁה, יָכוֹל לְהַפְסִיק.

ט אִם טָעָה וְהִפְסִיק, יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל יָד וִיבָרֵךְ שֵׁנִית לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, וִיחַזֵּק אֶת הַקֶּשֶׁר וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחַ שֶׁל רֹאשׁ וִיבָרֵךְ עָלֶיהָ. וְאִם הִפְסִיק לְצֹרֶךְ הַתְּפִלִּין, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית עַל שֶׁל יָד.

י יְכַוֵּן בְּהַנָּחַת תְּפִלִּין שֶׁצִּוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָנִיחַ תְּפִלִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁכָּתוּב בָּהֶן יִחוּד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וִיצִיאַת מִצְרַיִם, עַל הַזְּרוֹעַ כְּנֶגֶד הַלֵּב וְעַל הָרֹאשׁ כְּנֶגֶד הַמֹּחַ, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֹּר תָּמִיד נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ, שֶׁהֵם מוֹרִים עַל יִחוּדוֹ וַאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנוֹ. וִישַׁעְבֵּד לוֹ אֶת הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בְּמֹחַ וְגַם הַלֵּב שֶׁהוּא עִקַּר הַתַּאֲווֹת וְהַמַּחֲשָׁבוֹת, וּבָזֶה יִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרֵא וְיִמְעִיט הֲנָאוֹתָיו, וִיקַיֵּם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם. וְלָכֵן כְּתִיב בַּתְּפִלִּין, בֵּין עֵינֶיךָ (כ"ה).

יא תְּפִלִּין שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ, שְׁתֵּי מִצְוֹת הֵן וְאֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. שֶׁאִם אֵין לוֹ אֶלָּא אַחַת אוֹ שֶׁמֻּחֶמֶת אֵיזֶה אֹנֶס אֵינוֹ יָכוֹל לְהָנִיחַ אֶלָּא אַחַת, מַנִּיחַ אֶחָת. אִם מַנִּיחַ שֶׁל יָד, מְבָרֵךְ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין לְבַד. וְאִם מַנִּיחַ שֶׁל רֹאשׁ, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין וְגַם עַל מִצְוַת תְּפִלִּין, וְאוֹמֵר, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (כ"ו).

יב אִטֵּר גָּמוּר אֲפִלּוּ נַעֲשָׂה אִטֵּר מֻחְמַת שֶׁהִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ כֵּן, מִכָּל מָקוֹם יָנִיחַ בַּיָּמִין שֶׁל כָּל אָדָם שֶׁהִיא שְׂמֹאלוֹ. וְאִם עוֹשֶׂה כָּל מְלָאכָה בַּיָּמִין רַק שֶׁכּוֹתֵב בַּשְּׂמֹאל אוֹ בְּהִפּוּךְ, הַיָּד שֶׁכּוֹתֵב בָּהּ הִיא חֲשׁוּבָה יָמִין וְיָנִיחַ הַתְּפִלָּה בְּיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה. וְאִם שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו, מַנִּיחַ בַּשְּׂמֹאל שֶׁל כָּל אָדָם. וְכֵן אִם לֹא נוֹלַד אִטֵּר כְּלָל אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר כָּךְ הִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִכְתֹּב בַּשְּׂמֹאל וְעוֹשֶׂה כָּל מְלָאכְתּוֹ בִּימִינוֹ, מַנִּיחַ בַּשְּׂמֹאל שֶׁל כָּל אָדָם (כ"ז).

יג שִׁעוּר רֹחַב הָרְצוּעוֹת בֵּין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין שֶׁל יָד, לֹא פָחוֹת מֵאֹרֶךְ שְׂעוֹרָה. וְשִׁעוּר אָרְכָּן שֶׁל רֹאשׁ מִיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל, עַד הַטַּבּוּר אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מְעַט. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּשֶׁל צַד יָמִין תַּגִּיעַ עַד הַמַּיְלָה (שִׁמּוּשָׁא רַבָּה) וְכֵן נָכוֹן לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה. וְשֶׁל יָד, כְּדֵי שֶׁיְּהַדְּקָה וְיַעֲשֶׂה בָּהּ שֶׁבַע כְּרִיכוֹת עַל הַזְּרוֹעַ וְשֶׁלֹּשׁ כְּרִיכוֹת עַל הָאֶצְבַּע וִיחַזְּקֶנָּה. וְאִם נִפְסְקָה הָרְצוּעָה בֵּין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין שֶׁל יָד, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלָה.

יד יִזָּהֵר שֶׁיִּהְיוּ הָרְצוּעוֹת בְּצַד הַשָּׂחוֹר לַחוּץ. וְאִם אֵרַע לוֹ שֶׁנִּתְהַפְּכָה הָרְצוּעָה שֶׁסְּבִיב רֹאשׁוֹ אוֹ סְבִיב זְרוֹעוֹ בְּצַד הַלָּבָן לַחוּץ, יִתְעַנֶּה אוֹ יִפְּדֶה בִּצְדָקָה. וְכֵן אִם נָפְלוּ לוֹ הַתְּפִלִּין

לָאָרֶץ בְּלֹא נָרְתִּיקָן, יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן לְהִתְעַנּוֹת. אֲבָל אִם נָפְלוּ בְּנָרְתִּיקָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת אֶלָּא יִתֵּן אֵיזֶה דָּבָר לִצְדָקָה (ר"ס כז מ מד).

טו אִם הֵסִיר אֶת הַתְּפִלִּין מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לָלֶכֶת לְבֵית הַכִּסֵּא, כְּשֶׁחוֹזֵר צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן. וְאִם עוֹמֵד בַּבְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, דְּהַיְנוּ מִן בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר וּלְהַלָּן, לֹא יַפְסִיק בַּבְּרָכוֹת שֶׁעַל הַתְּפִלִּין אֶלָּא יָנִיחֵן בְּלֹא בְּרָכוֹת, וּלְאַחַר תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה יְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶם וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶן (רסכ"ה וְעַיֵּן סכ"ו).

טז כָּל זְמַן שֶׁהַתְּפִלִּין עָלָיו, לֹא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן כְּלָל, חוּץ מִבִּשְׁעַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהֶן סְעוּדַת קֶבַע. אֲבָל אֲכִילַת אַרְעַי, מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּהֶן. וְלִישֵׁן אֲפִלּוּ שְׁנַת אַרְעַי אָסוּר בָּהֶן (כ"ח ממ"ד).

יז חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה שֶׁנִּזְכָּר בָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה לֹא יָבוֹא לִידֵי הֶסֵּח הַדַּעַת גָּמוּר. וִימַשְׁמֵשׁ תְּחִלָּה בְּשֶׁל יָד, וְאַחַר כָּךְ בְּשֶׁל רֹאשׁ. וּמִנְהָג יָפֶה לְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶן כְּשֶׁמְּזַכִּיר מְצִוָּתָן בִּקְרִיאַת שְׁמַע. כְּשֶׁאוֹמֵר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל יָד וְנוֹשֵׁק. וּכְשֶׁאוֹמֵר וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל רֹאשׁ וְנוֹשֵׁק (כ"ח).

יח מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ, קְדֻשָּׁתָהּ גְּדוֹלָה מִשֶּׁל יָד, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה בָּתִּים וְגַם הַשִּׁי"ן. וְלָכֵן רְצוּעָה שֶׁהָיְתָה בְּשֶׁל רֹאשׁ, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֶׁל יָד. אֲבָל מִשֶּׁל יָד, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֶׁל רֹאשׁ. וְכֵן רְצוּעָה שֶׁל יָד שֶׁנִּפְסְקָה לְמַעְלָה אֵצֶל הַקֶּשֶׁר וְרוֹצֶה לְהַפְכָּהּ שֶׁיַּעֲשֶׂה עַתָּה הַקֶּשֶׁר בַּקָּצֶה הָאַחֲרוֹן, אָסוּר, אֶלָּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַקֶּשֶׁר בְּהַקָּצֶה שֶׁנִּפְסְקָה שָׁם (עַיֵּן בשערי תשובה). וְכֵן בִּרְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ, אָסוּר לַהֲפֹךְ מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹךְ הַקֶּשֶׁר שֶׁיִּהְיֶה חוּץ לַקֶּשֶׁר. כֵּיס שֶׁעָשָׂאוּ לְהַחֲזִיק בּוֹ תְּפִלִּין וְגַם הֶחֱזִיקָן בּוֹ, שׁוּב אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִיס זֶה דָּבָר שֶׁל חֻלִּין (מ"ב).

יט אֵין לַחֲלֹץ אֶת הַתְּפִלִּין עַד אַחַר קִדֻּשַׁת וּבָא לְצִיּוֹן כְּשֶׁאוֹמֵר יְהִי רָצוֹן שֶׁנִּשְׁמֹר חֻקֶּיךָ (עַיֵּן א"ר). וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין שֶׁבְּיוֹם קְרִיאַת סֵפֶר תּוֹרָה אֵין מַחֲזִירִין אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה עַד אַחַר קִדֻּשַׁת וּבָא לְצִיּוֹן, אֵין חוֹלְצִין אֶת הַתְּפִלִּין עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה לָהֵיכָל. סִימָן לַדָּבָר, וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה' בְּרֹאשָׁם. וּבְיוֹם שֶׁיֵּשׁ מִילָה, אֵין לַחֲלֹץ עַד אַחַר הַמִּילָה. בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ חוֹלְצִין קֹדֶם תְּפִלַּת מוּסָף. בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת, כֻּלָּם חוֹלְצִין קֹדֶם הַלֵּל. וּבְחֹל הַמּוֹעֵד פֶּסַח, הַצִּבּוּר חוֹלְצִין קֹדֶם הַלֵּל, וְהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר הַלֵּל (כ"ה).

כ חוֹלְצִין מֵעֲמַד. מֵסִיר אֶת הַכְּרִיכוֹת מִן הָאֶצְבַּע וּשְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת מֵהַזְּרוֹעַ. וְחוֹלֵץ תְּחִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַר כָּךְ חוֹלֵץ שֶׁל יָד, מְשׁוּם דִּכְתִיב, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, וּמִדִּכְתִיב וְהָיוּ לְשׁוֹן רַבִּים, דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהְיוּ שְׁתַּיִם וְלָכֵן מַנִּיחִין תְּחִלָּה שֶׁל יָד וְחוֹלְצִין תְּחִלָּה שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שֶׁל רֹאשׁ, תִּהְיֶה עָלָיו גַּם שֶׁל

יָד. וְיֵשׁ לַחֲלֹץ שֶׁל רֹאשׁ בְּיַד שְׂמֹאל שֶׁהִיא יַד כֵּהָה כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁקְּשָׁה עָלָיו חֲלִיצָתָן, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּצְוָה הִיא שֶׁיִּהְיוּ עָלָיו תְּפִלִּין כָּל הַיּוֹם, אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁאֵין לָנוּ גּוּף נָקִי, חוֹלְצִין מִיָּד לְאַחַר הַתְּפִלָּה. וְלֹא יַחֲלֹץ אֶת הַתְּפִלִּין לֹא בִּפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא בִּפְנֵי רַבּוֹ אֶלָּא יִסְלֹק עַצְמוֹ לִצְדָדִים מִנְהַג חֲכָמִים לְנַשֵּׁק אֶת הַתְּפִלִּין בִּשְׁעַת הַנָּחָתָן וּבִשְׁעַת חֲלִיצָתָן. אֵין לְהָסִיר אֶת הַטַּלִּית עַד לְאַחַר חֲלִיצַת הַתְּפִלִּין (כ"ה ס"ח).

כא יָנִיחַ אֶת הַתְּפִלִּין בְּתוֹךְ הַכִּיס שֶׁלָּהֶן, בְּאֹפֶן שֶׁיֵּדַע לְמָחָר לְהוֹצִיא תְּחִלָּה שֶׁל יָד. אֲבָל לֹא יָנִיחַ שֶׁל יָד עַל שֶׁל רֹאשׁ, כֵּיוָן דְּשֶׁל רֹאשׁ קְדֻשָּׁתוֹ גְּדוֹלָה מִשֶּׁל יָד, אֶלָּא יָנִיחֵם זוֹ אֵצֶל זוֹ, וְיָנִיחַ הַכִּיס עִם הַתְּפִלִּין בְּתוֹךְ כִּיס הַטַּלִּית לְמַטָּה וְהַטַּלִּית לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיִּפְגַּע בַּטַּלִּית תְּחִלָּה (כ"ה כ"ח).

כב מִי שֶׁאֵין לוֹ תְּפִלִּין וְהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין, מוּטָב שֶׁיִּתְעַכֵּב עַד לְאַחַר תְּפִלַּת הַצִּבּוּר לִשְׁאֹל לוֹ תְּפִלִּין מֵאַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בַּתְּפִלִּין, מִמַּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר בְּלֹא תְּפִלִּין. אֲבָל מִי שֶׁמִּתְיָרֵא שֶׁמָּא יַעֲבֹר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע עַד שֶׁיִּמְצָא תְּפִלִּין, קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין. וְאִם מִתְיָרֵא. שֶׁמָּא יַעֲבֹר גַּם זְמַן תְּפִלָּה, מִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן, וּכְשֶׁיִּמְצָא אַחַר כָּךְ תְּפִלִּין, יָנִיחֵן בִּבְרָכוֹת וְיֹאמַר בָּהֶם אֵיזֶה מִזְמוֹר אוֹ יִתְפַּלֵּל בָּהֶם מִנְחָה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן יד סָעִיף ח). אֲבָל לַיְלָה לָאו זְמַן תְּפִלִּין הוּא, וְאָסוּר לְהָנִיחָן בַּלַּיְלָה. מֻתָּר לִקַּח תְּפִלִּין שֶׁל חֲבֵרוֹ גַּם שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ לְהָנִיחָן וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן שֶׁלְּפָנֵי זֶה סָעִיף י"א לְעִנְיַן טַלִּית (י"ד ל' ס"ו).

כג תְּפִלִּין צְרִיכִין גּוּף נָקִי. וּצְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהָפִיחַ בָּהֶם (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן יב ס"ד). חוֹלֶה מֵעַיִם אֲפִלּוּ אֵין לוֹ צַעַר, פָּטוּר מִן הַתְּפִלִּין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹר אֶת עַצְמוֹ בִּנְקִיּוּת כָּרָאוּי. וְאִם נִרְאֶה לוֹ שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת בְּגוּף נָקִי בְּשָׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, יָנִיחֵם אָז. אֲבָל שְׁאָר חוֹלֶה, אִם מִצְטַעֵר בְּחָלְיוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו מִפְּנֵי צַעֲרוֹ, פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן. וְאִם לָאו, חַיָּב (סִימָן לח).

כד קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמֹר תְּפִלִּין שֶׁלֹּא יָפִיחַ בָּהֶן וְשֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶן, אָבִיו חַיָּב לְקָנוֹת לוֹ תְּפִלִּין שֶׁיָּנִיחֵן. וְעַכְשָׁו נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג שֶׁמַּתְחִיל הַקָּטָן לְהָנִיחַ תְּפִלִּין שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים קֹדֶם שֶׁנַּעֲשֶׂה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה (לז).

כה בְּעִנְיַן הַנָּחַת תְּפִלִּין בְּחֹל הַמּוֹעֵד, יֵשׁ מַחֲלֹקֶת הַפּוֹסְקִים וְחִלּוּקֵי מִנְהָגִים. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֲחָזוּ כְּדַעַת הַפּוֹסְקִים שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין כְּדַעַת הַפּוֹסְקִים לְהָנִיחַ אֶלָּא שֶׁאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בְּקוֹל רָם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּמוֹ שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לְהָנִיחַ בְּלֹא בְּרָכוֹת (וְיֵשׁ לְכַוֵּן שֶׁאִם חֹל הַמּוֹעֵד לָאו זְמַן תְּפִלִּין תִּהְיֶינָה כִּרְצוּעוֹת בְּעֶלְמָא, פרמ"ג). וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין שֶׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ. אַךְ לְקַדִּישׁ

וְלִקְדֻשָּׁה פּוֹסֵק (סִימָן כה לא). וּצְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁהַמִּתְפַּלְּלִים בְּבֵית כְּנֶסֶת אֶחָד, לֹא יִהְיוּ קָצָת מֵנִיחִין וּקְצָת אֵין מֵנִיחִין (כֵּן נִרְאֶה דְּבָזֶה וַדַּאי אִכָּא מִשּׁוּם לֹא תִתְגּוֹדְדוּ).

כו תְּפִלִּין שֶׁהֶחְזִקוּ בְּכִשְׁרוּת, מִן הַדִּין כָּל זְמַן שֶׁהַבַּיִת שָׁלֵם, גַּם הַפָּרָשִׁיּוֹת הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן וְאֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה. וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן לְבָדְקָן, מִפְּנֵי שֶׁלִּפְעָמִים מִתְקַלְקְלִין מִן הַזֵּעָה. וְאִם אֵינוֹ מֵנִיחַ אוֹתָן אֶלָּא לִפְרָקִים, צְרִיכִין בְּדִיקָה שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּכָל שֶׁבַע שָׁנִים, כִּי יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא נִתְעַפְּשׁוּ. וְכֵן אִם נִקְרַע הַבַּיִת, צְרִיכִין גַּם הַפָּרָשִׁיּוֹת בְּדִיקָה. וְכֵן אִם נִשְׂרוּ בַּמַּיִם. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵין לוֹ מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְבָדְקָן וְלַחֲזֹר לְתָפְרָן, יָנִיחֵן כָּךְ בְּלֹא בְּדִיקָה, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל מִמִּצְוַת תְּפִלִּין (סִימָן לט), אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (פרי מגדים).

סימן יא

א מִצְוַת עֲשֵׂה לִקְבֹּעַ מְזוּזָה בְּכָל פֶּתַח. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ כַּמָּה חֲדָרִים וּלְכָל חֶדֶר כַּמָּה פְּתָחִים הָעֲשׂוּיִים לִכְנִיסָה וִיצִיאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רַגִּיל רַק בְּאֶחָד מֵהֶם, מִכָּל מָקוֹם כֻּלָּם חַיָּבִים בִּמְזוּזָה. וַאֲפִלּוּ אִם נִתְמַעֲטוּ הַדִּיּוּרִים וְאֵינוֹ צָרִיךְ עַתָּה רַק לְפֶתַח אֶחָד, מִכָּל מָקוֹם כֻּלָּם חַיָּבִים. אַךְ אִם יֵשׁ אֵיזֶה פֶּתַח שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְהַכְנִיס דֶּרֶךְ שָׁם אֵיזֶה מַשָּׂא לִפְרָקִים וְיֵשׁ שָׁם פֶּתַח אַחֵר לִכְנִיסָה וִיצִיאָה, אֲזַי הַפֶּתַח הֶעָשׂוּי רַק לְהַכְנִיס מַשָּׂאוֹת, פָּטוּר (יו"ד סִימָן רפה רפו).

ב גַּם שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת וּמְבוֹאוֹת וַעֲיָרוֹת וּמְדִינוֹת, חַיָּבִין בִּמְזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וּבִשְׁעָרֶיךָ (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף טז) (שם).

ג צָרִיךְ לִקְבֹּעָהּ בִּימִין הַנִּכְנָס. וְאִם קְבָעָהּ בַּשְּׂמֹאל, פְּסוּלָה, וְצָרִיךְ לַהֲסִירָהּ וּלְקָבְעָהּ בַּיָּמִין וִיבָרֵךְ עָלֶיהָ. וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין אִטֵּר לְאֵינוֹ אִטֵּר (רפט).

ד שְׁנֵי בָתִּים אֲשֶׁר לְכָל אֶחָד יֵשׁ פֶּתַח לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לֶחָצֵר, וּבַמְּחִיצָה אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם יֵשׁ גַּם לְכָל אֶחָד פֶּתַח לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לֶחָצֵר, וְהַשְּׁתָּא יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בְּפֶתַח זֶה בְּאֵיזֶה צַד יִתֵּן אֶת הַמְּזוּזָה אֲזַלִינַן בָּזֶה בָּתַר הֶכֵּר צִיר. פֵּרוּשׁ, בְּמָקוֹם שֶׁנַּעֲשִׂים הַצִּירִים לְהַדֶּלֶת שֶׁהַדֶּלֶת נִפְתַּחַת לְתוֹכוֹ, זֶהוּ עִקַּר הַבַּיִת, וְנוֹתְנִים אֶת הַמְּזוּזָה בְּצַד הַיָּמִין שֶׁנִּכְנָסִים לְתוֹכוֹ. וְדָוְקָא כְּשֶׁשְּׁנֵי הַבָּתִּים שָׁוִים בְּתַשְׁמִישָׁם. אֲבָל אִם אֶחָד הוּא עִקַּר תַּשְׁמִישׁוֹ, בָּזֶה לֹא אָזְלִינַן בָּתַר הֶכֵּר צִיר, אֶלָּא לְעוֹלָם נוֹתְנִין אֶת הַמְּזוּזָה בְּצַד הַיָּמִין שֶׁנִּכְנָסִים לְהַבַּיִת אֲשֶׁר עִקַּר תַּשְׁמִישׁוֹ שָׁם, אֲפִלּוּ הַדֶּלֶת נִפְתַּחַת לְתוֹךְ הַשֵּׁנִי.

ה מְקוֹמָהּ מִתְּחִלַּת שְׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן שֶׁל גֹּבַהּ הַשָּׁעַר. קְבָעָהּ לְמַעְלָה מִזֶּה, כְּשֵׁרָה, וְהוּא שֶׁיְּרַחִיקֶנָּה מִן הַמַּשְׁקוֹף טֶפַח. קְבָעָהּ לְמַטָּה מִשְּׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן, צָרִיךְ לַהֲסִירָהּ וּלְקָבְעָהּ

כָּרְאוּי וּבְבָרְכָה. וְאִם קְבָעָהּ בְּטֶפַח הָעֶלְיוֹן, יְסִירָהּ גַּם כֵּן וְיִקְבָּעֶנָּה כָּרְאוּי, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ. וְיֵשׁ לְקָבְעָהּ בְּטֶפַח הַסָּמוּךְ לַחוּץ. וְאִם שִׁנָּה בָּזֶה, אֵינוֹ מְעַכֵּב (רפ"ט).

ו כֵּיצַד קוֹבְעָהּ, כּוֹרֵכָהּ מִסּוֹפָהּ לְרֹאשָׁהּ, דְּהַיְנוּ מֵאֶחָד כְּלַפֵּי שְׁמַע, וּמַנִּיחָהּ בִּשְׁפוֹפֶרֶת אוֹ בִּשְׁאָר דָּבָר וְקוֹבְעָהּ בְּמַסְמְרוֹת בִּמְזוּזַת הַפֶּתַח בַּאֲלַכְסוֹן. וְיִהְיֶה רֹאשָׁהּ דְּהַיְנוּ שְׁמַע כְּנֶגֶד הַבַּיִת וְשִׁטָּה הָאַחֲרוֹנָה לְצַד חוּץ. וְאִם מְזוּזַת הַפֶּתַח אֵינָהּ רְחָבָה, יִקְבָּעֶנָּה זְקוּפָה, וְזֶה טוֹב יוֹתֵר מִלְּתִתָּהּ אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת. אִם לֹא קְבָעָהּ אֶלָּא תְּלָאָהּ, פְּסוּלָה. וְלָכֵן צָרִיךְ לְזַהֵר לְמַסְמְרָהּ לְמַעְלָה וְגַם לְמַטָּה שֶׁלֹּא תֵּהֵא תְּלוּיָה.

ז קֹדֶם שֶׁקּוֹבְעָהּ, יְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְבֹּעַ מְזוּזָה. וְאִם קוֹבֵעַ כַּמָּה מְזוּזוֹת, דַּי בִּבְרָכָה אַחַת לְכֻלָּן. אִם נָפְלָה הַמְּזוּזָה מֵעַצְמָהּ וְחוֹזֵר וְקוֹבְעָהּ, צָרִיךְ גַּם כֵּן לְבָרֵךְ, אֲבָל אִם הוּא הֵסִירָהּ כְּדֵי לְבָדְקָהּ, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ (סִימָן רפ"ט ופתחי תשובה).

ח בְּקָצָת שְׁעָרִים יֵשׁ פֶּתַח קָטָן אֶצֶל הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל, וְדֶרֶךְ הַפֶּתַח הַקָּטָן יוֹצְאִים וְנִכְנָסִים, וְהַשַּׁעַר אֵינוֹ נִפְתָּח רַק לִפְרָקִים. וְכֵיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי פְּתָחִים וּבֵינֵיהֶם עָמוּד רָחָב טֶפַח, חַיָּבִין בִּשְׁתֵּי מְזוּזוֹת (רפ"ו).

ט בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִגְנְבוּ אוֹתָהּ, אִם אֶפְשָׁר לוֹ יַחְפֹּר חֲפִירָה בְּמִזוּזַת הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה שָׁמָּה. אֲבָל לֹא יַעֲמִיק לַחְפֹּר טֶפַח, כִּי שָׁם לֹא הֲוֵי עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, רַק תּוֹךְ מְזוּזָה וּפְסוּלָה, עוֹד צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁיִּהְיֶה עַל כָּל פָּנִים נָכָר מִקּוֹם הַמְּזוּזָה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לַחְפֹּר בְּתוֹךְ מְזוּזַת הַבַּיִת, יֵשׁ לִסְמֹךְ בִּשְׁעַת הַדְּחָק לְקָבְעָהּ בִּפְנִים אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת, וְדַוְקָא בַּמְּזוּזָה עַצְמָהּ וְלֹא בַּכֹּתֶל (עַיֵּן חכ"א וב"א). וְלֹא יַרְחִיקֶנָּה מֵחֲלַל הַפֶּתַח טֶפַח, כִּי אָז פְּסוּלָה (רפ"ט).

י אֵין הַבַּיִת חַיָּב בִּמְזוּזָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם אֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אֲבָל יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁאָרְכּוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ אוֹ שֶׁהוּא עָגֹל, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּחַיָּב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּפָטוּר (רפ"ו).

יא אֵין הַפֶּתַח חַיָּב בִּמְזוּזָה אֶלָּא אִם יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת (פַּפַאסְטָען טִיר שְׁטָאק) גְּבוֹהוֹת לְכָל הַפָּחוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים וּמַשְׁקוֹף עַל גַּבֵּיהֶן. וַאֲפִלּוּ אֵין הַמְּזוּזוֹת מֵעֵצִים אוֹ מֵאֲבָנִים אֲחֵרִים רַק שֶׁכּוֹתְלֵי הַבִּנְיָן בְּעַצְמוֹ הֵם הַמְּזוּזוֹת וַעֲלֵיהֶן תִּקָּרֶה, גַּם כֵּן חַיָּב, וְאִם אֵין לַבַּיִת אֶלָּא מְזוּזָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁמִּצַּד הָאֶחָד עוֹבֵר הַכֹּתֶל לְהַלָּן, כָּזֶה, אִם הִיא מִצַּד שְׂמֹאל, פְּטוּרָה. וְאִם הִיא מִצַּד יָמִין, יֵשׁ סָפֵק אִם חַיֶּבֶת אוֹ לֹא. וְיֵשׁ לְקָבְעָהּ בְּלֹא בְּרָכָה, אוֹ שֶׁיִּקְבָּעֶנָּה לְאַחַר שֶׁיִּקְבַּע בְּפֶתַח הַמְחֻיָּב, וִיבָרֵךְ וְיִפְטֹר גַּם אֶת זֹאת. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ סָפֵק, יַעֲשֶׂה כֵּן.

יב יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת וְאֵין לוֹ מַשְׁקוֹף אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן כִּפָּה כְּמִין קֶשֶׁת אוֹ אֲפִלּוּ גַּם מְזוּזוֹת אֵין לוֹ אֶלָּא שֶׁהַכִּפָּה מִתְעַגֶּלֶת מִן הָאָרֶץ, אִם יֵשׁ בִּגְבהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים, חַיָּב (עַיֵּן ט"ז). וְאוֹתָן הַחֲנוּיוֹת שֶׁעוֹשִׂין מְזוּזָה אַחַת מִן הַקַּרְקַע עַד הַמַּשְׁקוֹף וּמְזוּזָה אַחַת

שֶׁאֵינָהּ מַגִּיעָה עַד הַמַּשְׁקוֹף רַק שֶׁכּוֹנְסִין אֶת הַכֹּתֶל לְעֵרֶךְ אַמָּה אוֹ יוֹתֵר [כָּזֶה], אִם הַמְּזוּזָה שֶׁהִיא גְּבוֹהָה עַד הַמַּשְׁקוֹף הִיא מִימִין הַכְּנִיסָה, נוֹתֵן אֶת הַמְּזוּזָה בְּאוֹתָהּ הַמְּזוּזָה. וְאִם הַמְּזוּזָה הַקְּטַנָּה הִיא מִימִין הַנִּכְנָס, אִם הִיא גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, נוֹתֵן אֶת הַמְּזוּזָה בָּהּ. וְאִם אֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, נוֹתְנָהּ בַּמָּקוֹם הָרָחָב (סִימָן רפ"ז ובסד"ה).

יג יֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ אֵין דְּלָתוֹת לַפֶּתַח, חַיָּב בִּמְזוּזָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבָעֵינַן דַּוְקָא דֶּלֶת. וְלָכֵן לֹא יִקְבַּע אֶת הַמְּזוּזָה עַד שֶׁיִּתְלֶה מִקֹּדֶם אֶת הַדֶּלֶת. וְלֹא יִקְבַּע אוֹתָהּ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יִתְלֶה אֶת הַדֶּלֶת, מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי (עַיֵּן לעיל סִימָן ט' סָעִיף ו').

יד בַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְדִירָה בְּקֶבִיעוּת, פָּטוּר. לְפִיכָךְ סֻכַּת הֶחָג בָּחָג, פָּטוּר (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קל"ד סָעִיף ח'). וְכֵן אוֹתָן חֲנֻיּוֹת שֶׁעוֹשִׂין בְּיוֹמָא דְּשׁוּקָא לִימֵי מָשָׁךְ הַיְרִיד וְאַחַר כָּךְ מְפָרְקִין אוֹתָן אוֹ שֶׁנִּשְׁאָרִים בְּלִי שׁוּם תַּשְׁמִישׁ, פְּטוּרִין. אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת הַקְּבוּעוֹת בִּסְחוֹרָה, חַיָּבוֹת בִּמְזוּזָה.

טו אַכְסַדְרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת וְתִקְרָה עַל גַּבֵּיהֶן וּפְרוּצָה בָּרְבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׁם שְׁתֵּי פְּצָימִין כְּמוֹ צוּרַת הַפֶּתַח, פְּטוּרָה מִמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּצִימִין לֹא נַעֲשׂוּ מִשּׁוּם מְזוּזוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהּ מְחִיצָה גַּם בִּרוּחַ רְבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַמְּחִיצוֹת נְמוּכוֹת וְאֵינָן מַגִּיעוֹת עַד הַתִּקְרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲשׂוּיוֹת חֲלוֹנוֹת חֲלוֹנוֹת, חַיָּבֶת.

טז בֵּית שַׁעַר, וְהוּא בַּיִת קָטָן שֶׁאֵצֶל שַׁעַר הֶחָצֵר שֶׁהַשּׁוֹמֵר יוֹשֵׁב שָׁם, וּמְרֻפֶּסֶת (גָּאנִיג) שֶׁהִיא דֶּרֶךְ לַעֲלוֹת בָּהּ לַעֲלִיָּה, וְהַגִּנָּה וְהַדִּיר, פְּטוּרִין מִמְּזוּזָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְדִירָה וְאִם יֵשׁ בֵּית הַחַיָּב בִּמְזוּזָה פְּתוּחַ לְאֶחָד מֵאֵלּוּ אוֹ לְאַכְסַדְרָה, חַיָּבִים אַף בְּפֶתַח שֶׁנִּכְנָסִים לָהֶם מֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלָכֵן שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת וְשַׁעֲרֵי מְבוֹאוֹת וְשַׁעֲרֵי מְדִינוֹת וַעֲיָרוֹת כֻּלָּם חַיָּבִים בִּמְזוּזָה כֵּיוָן שֶׁבָּתִּים הַחַיָּבִים בִּמְזוּזָה פְּתוּחִים לְתוֹכָן. אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה פְּתוּחַ לָזֶה וְזֶה פְּתוּחַ לָזֶה (אֲפִלּוּ תִּשְׁעָה הַחִיצוֹנִים הֵם בְּגַוְנָא דִּפְטוּרִים) אִם הַפְּנִימִי חַיָּב בִּמְזוּזָה כֻּלָּם חַיָּבִים. וְלָכֵן שַׁעַר הַפָּתוּחַ מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר, חַיָּב בִּמְזוּזָה (רמב"ם). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבֵית שַׁעַר וּמְרֻפֶּסֶת, חַיָּבִים אֲפִלּוּ אֵין בַּיִת פָּתוּחַ לָהֶם. וְיֵשׁ לְקַבְּעָהּ בְּלֹא בְּרָכָה.

יז בֵּית הַמֶּרְחָץ וּבֵרְסְקִי וּבֵית הַטְּבִילָה פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם לְדִירַת כָּבוֹד. אֲבָל רֶפֶת בָּקָר וְחֶדֶר שֶׁמְּגַדְּלִים בּוֹ עוֹפוֹת וּבֵית הַתֶּבֶן וְהָעֵצִים וְאוֹצְרוֹת שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁל שְׂאֹר מַשְׁקִין, אִם יֵשׁ לָהֶם שְׁעוּר בַּיִת, חַיָּבִים. וְיֵשׁ פּוֹטְרִים.

יח בְּמָקוֹם שֶׁתִּינוֹקוֹת מְצוּיִים אוֹ שֶׁלִּפְעָמִים רוֹחֲצִין שָׁם אוֹ שֶׁמַּשְׁתִּינִים שָׁם, יְכַסֶּה אֶת הַמְּזוּזָה. וְדַוְקָא בְּהִזְדַּמְּנוּת דֶּרֶךְ אַרְעַי, סוֹמְכִים עַל הַכִּסּוּי. אֲבָל לְקִבְעַ שָׁם תַּשְׁמִישׁ בִּזְיוֹן לְהַעֲמִיד שָׁם כְּלִי לְשׁוֹפְכִין, אֵין לִסְמֹךְ עַל הַכִּסּוּי.

יט בַּיִת וְכֵן חָצֵר שֶׁגַּם גּוֹי דָּר שָׁם, פָּטוּר (רפ"ו).

כ מְרֻתָּךְ (קֶעלֶלר) שֶׁהַמְּזוּזוֹת עִם הַפֶּתַח שׁוֹכְבִים בָּאָרֶץ, פָּטוּר, דְּלֹא נִקְרָא מְזוּזָה אֶלָּא כְּשֶׁעוֹמֶדֶת (נודע ביהודה תנינא סִימָן קפ"ד).

כא הַשּׂוֹכֵר בַּיִת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, פָּטוּר מִמְּזוּזָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, דְּלָא הֲוֵי דִּירַת קֶבַע.

כב הַיּוֹצֵא מִן הַבַּיִת וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר נִכְנָס לָדוּר שָׁם, לֹא יִטֹּל הָרִאשׁוֹן אֶת הַמְּזוּזוֹת אֶלָּא יַנִּיחֵן וְהַשֵּׁנִי יְשַׁלֵּם לוֹ עֲבוּרָן (רצ"א).

כג חַיָּב אָדָם לְהִזָּהֵר מְאֹד בְּמִצְוַת מְזוּזָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבַת הַכֹּל תָּמִיד. וְכָל זְמַן שֶׁיִּכָּנֵס וְיֵצֵא, יִפְגַּע בְּיִחוּד הַשֵּׁם, שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיִזְכֹּר אַהֲבָתוֹ וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וּשְׁגִיּוֹתָיו בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, וְיֵדַע כִּי אֵין דָּבָר הָעוֹמֵד לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים אֶלָּא יְדִיעַת צוּר הָעוֹלָם, וּמִיָּד הוּא חוֹזֵר לְדַעְתּוֹ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי מֵישָׁרִים. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כֹּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּבִזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדּוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, מֻחְזָק הוּא שֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ מַזְכִּירִין רַבִּים וְהֵן הֵן הַמַּלְאָכִים שֶׁמַּצִּילִין אוֹתוֹ מִלַּחֲטֹא, שֶׁנֶּאֱמַר, חוֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, בַּעֲוֹן מְזוּזָה, בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מֵתִים קְטַנִּים. וְכָל הַזָּהִיר בַּמְּזוּזָה יַאֲרִיכוּ יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם (סִימָן רפ"ה ובטור וברמב"ם).

כד וּלְפִי שֶׁהַמְּזוּזָה הִיא לְהַזְכִּיר יִחוּד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, לָכֵן כְּשֶׁיֵּצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ וְכֵן כְּשֶׁנִּכְנָס יְנַשֵּׁק אוֹתָהּ. אֲבָל לֹא יַנִּיחַ אֶת הַיָּד עַל הַמְּזוּזָה עַצְמָהּ אֶלָּא יְזַהֵר שֶׁיִּהְיֶה זְכוּכִית עַל הַשֵּׁם (תשובת רבינו עקיבא איגר זצ"ל סִימָן נ"א ע"ש. עַיֵּן בספרי קה"ס מה"ת חקירה י"ט). וּכְשֶׁיּוֹצֵא מִבֵּיתוֹ וּמַנִּיחַ יָדוֹ עַל הַמְּזוּזָה יֹאמַר, ה' שׁוֹמְרִי ה' צִלִּי עַל יַד יְמִינִי, ה' יִשְׁמָר צֵאתִי וּבוֹאִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

כה מְזוּזוֹת הַיָּחִיד נִבְדָּקוֹת שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּשֶׁבַע שָׁנִים, וְשֶׁל רַבִּים (שֶׁאֵין לְהַטְרִיחַ עֲלֵיהֶם) נִבְדָּקוֹת שְׁתֵּי פְּעָמִים בַּיּוֹבֵל (עַיֵּן רא"ש הלכות תפילין) (רצ"א).

סימן יב

א כְּתִיב, הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ שֶׁיְּכִין אֶת עַצְמוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁיְּלַבֵּישׁ אֶת עַצְמוֹ בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְהִתְפַּלֵּל כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ לִפְנֵי שַׂר נִכְבָּד. וְאֲפִלּוּ אִם מִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ בִּיחִידוּת יַלְבִּישׁ אֶת עַצְמוֹ כָּרָאוּי. וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לֵילֵךְ בַּחֲגוֹרָה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיַּחְגֹּר אֶת עַצְמוֹ.

ב טוֹב לִתֵּן צְדָקָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ. גַּם יְקַבֵּל עָלָיו קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה מִצְוַת וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וְיכַוֵּן לֶאֱהֹב אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּנַפְשׁוֹ, כִּי אִם חַס

וְשָׁלוֹם יֵשׁ פֵּרוּד לְבָבוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה אֲזַי גַּם לְמַעְלָה אֵין הִתְאַחֲדוּת אֲבָל הִתְאַחֲדוּת בְּגוּפֵיהֶם שֶׁלְּמַטָּה גּוֹרֵם הִתְאַחֲדוּת וּדְבֵקוּת נַפְשׁוֹתֵיהֶם לְמַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה גַּם תְּפִלּוֹתֵיהֶם מִתְאַחֲדוֹת. וְאָז בִּהְיוֹת תְּפִלּוֹתֵיהֶם כְּלוּלוֹת יַחַד, הֵיא רְצוּיָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ (סִימָן צ"ב ובסידור).

ג כְּתִיב, שִׁמֹר רַגְלֶיךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּרַגְלֶיךָ הֱוֵי הַנְּקֵבִים שֶׁאֵצֶל הָרַגְלַיִם. וְלָכֵן צָרִיךְ לִבְדֹּק אֶת עַצְמוֹ קֹדֶם הַתְּפִלָּה אִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו. וְאִם מַרְגִּישׁ עַצְמוֹ אָפְלוּ קְצָת הַרְגָּשָׁה לִצְרָכָיו, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל. וַאֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה אָסוּר כָּל זְמַן שֶׁגּוּפוֹ מְשֻׁקָּץ עַד שֶׁיְּנַקֶּה אֶת עַצְמוֹ. וּבְדִיעֲבַד אִם הִתְפַּלֵּל כְּשֶׁהוּא נִצְרָךְ לִנְקֵבָיו, אִם הוּא מְשֻׁעָר בְּעַצְמוֹ שֶׁהֵיָה יָכוֹל לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ שִׁעוּר הִלּוּךְ פַּרְסָה (שָׁעָה וְחֻמָּשׁ), תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. וְאִם לָאו, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ שִׁעוּר פַּרְסָה, אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה מֻתָּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל. וְיֵשׁ לִסְמֹךְ עַל זֶה אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁבְּעוֹד שֶׁיְּפַנֶּה יַעֲבֹר זְמַן תְּפִלָּה. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן י"ח סָעִיף ט"ז (סִימָן צ"ב).

ד מִי שֶׁבָּרִי לוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל עַצְמוֹ מִלְּהַפִּיחַ עַד שֶׁיִּגְמֹר קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, מוּטָב שֶׁיַּעֲבֹר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה מִמַּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּלֹא גוּף נָקִי. וְאִם עָבַר זְמַן תְּפִלָּה, אָנוּס הוּא (וּמַשְׁלִים אַחַר כָּךְ כְּדִלְקַמָּן סִימָן כ"א). וְאִם יֵרָאֶה לוֹ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד עַל עַצְמוֹ בְּשִׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע, יַנִּיחַ תְּפִלִּין בֵּין הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לִקְרִיאַת שְׁמַע וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן (וְעַיֵּן פרמ"ג סִימָן פ').

ה צָרִיךְ לִרְחֹץ אֶת יָדָיו בַּמַּיִם עַד הַפֶּרֶק (רמב"ם) קֹדֶם הַתְּפִלָּה. וְלָכֵן אַף עַל פִּי שֶׁרָחַץ אֶת יָדָיו בַּבֹּקֶר (כדלעיל סִימָן ב'), אִם נָגַע אַחַר כָּךְ בְּיָדָיו בְּאֵיזֶה מָקוֹם מְטֻנָּף דְּהַיְנוּ בִּמְקוֹמוֹת הַמְּכֻסִּים בָּאָדָם שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִלְמוּלֵי זֵעָה אוֹ שֶׁחִכֵּךְ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁלֹּא רָחַץ בַּבֹּקֶר עַד הַפֶּרֶק, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְרָחְצָן קֹדֶם הַתְּפִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ מַיִם, צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחֲרֵיהֶם לָלֶכֶת לְפָנָיו אַרְבָּעָה מִילִין אוֹ לְאַחֲרָיו מִיל. וְאִם מִתְיָרֵא שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יַעֲבֹר זְמַן תְּפִלָּה, מְנַקֶּה יָדָיו בִּצְרוֹר אוֹ בֶּעָפָר אוֹ בְּכָל מִדֵּי דְּמְנַקֵּי וּמִתְפַּלֵּל, דִּכְתִיב, אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפַּי וְגוֹ', אֶרְחַץ בַּמַּיִם אִם אֶפְשָׁר. וְאִם לָאו, בְּנִקָּיוֹן, בְּכָל מִדֵּי דְּמְנַקֵּי.

ו וְאִם רָחַץ יָדָיו בַּבֹּקֶר כְּרָאוּי וְאֵין יָדוּעַ לוֹ שֶׁנִּתְלַכְלְכוּ יָדָיו בְּאֵיזֶה דָּבָר, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ בֵּינְתַיִם, וַאֲפִלּוּ לָמַד בֵּינְתַיִם גַּם כֵּן הֲוֵי הֶסֵּח הַדַּעַת, וְצָרִיךְ גַּם כֵּן לְרָחְצָם בַּמַּיִם לְצֹרֶךְ תְּפִלָּה. אַךְ בָּזֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחַר הַמַּיִם דַּוְקָא. שֶׁאִם אֵין לוֹ מִים מְזֻמָּנִים, וּבָאִם יַחֲזֹר עֲלֵיהֶם יְאַחֵר תְּפִלַּת הַצִּבּוּר, לֹא יַחֲזֹר עֲלֵיהֶם אֶלָּא מְנַקֶּה יָדָיו בְּכָל מִדֵּי דְּמְנַקֵּי וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר (עַיֵּן באר היטב סִימָן רל"ג סָעִיף קטן ז) (צ"ב רל"ג).

ז יִשְׁתַּדֵּל וְיִתְאַמֵּץ לְהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, דִּכְתִיב, וַאֲנִי תְּפִלָּתִי לְךָ ה' עֵת רָצוֹן. אֵימָתַי עֵת רָצוֹן, בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין. וּכְתִיב, כֹּה אָמַר ה' בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ. וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהֶם חוֹטְאִים, דִּכְתִיב, הֵן אֵל כַּבִּיר (פֵּרוּשׁ, רַבִּים) וְלֹא יִמְאָס. וּכְתִיב, פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי (נ"ב צ').

ח הַהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לָלוּן שָׁם, אִם יֵשׁ לְפָנָיו עַד אַרְבָּעָה מִילִין מָקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בַּצִּבּוּר, אִם יוּכַל לָבוֹא שָׁמָּה בְּעוֹד יוֹם שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לָלֶכֶת יְחִידִי בַּלַּיְלָה, צָרִיךְ לֵילֵךְ אַרְבָּעָה מִילִין לְפָנָיו כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל בַּצִּבּוּר. וּלְאַחֲרָיו צָרִיךְ לַחֲזוֹר מִיל כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל בַּצִּבּוּר. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יֵלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְּלִין שָׁם בַּצִּבּוּר אִם יָכוֹל לָבוֹא לִמְחוֹז חֶפְצוֹ בְּעוֹד יוֹם.

ט מִצְוָה גְּדוֹלָה לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵם מְקוֹמוֹת מְקֻדָּשִׁים, וַאֲפִלּוּ אִם לִפְעָמִים מִתְבַּטֵּל, שֶׁאֵין שָׁם מִנְיָן, מִכָּל מָקוֹם מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל שָׁם בִּיחִידוּת, כֵּיוָן שֶׁהֵן מְקוֹמוֹת מְקֻדָּשִׁים. וּמִי שֶׁדִּרְכּוֹ לִלְמֹד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן שָׁמָּה בַּעֲשָׂרָה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּעִירוֹ גַם בֵּית הַכְּנֶסֶת. אֲבָל מִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִלְמֹד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹב עָם, וּבָרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ. וְאִם יֵשׁ בְּעִירוֹ שְׁנֵי בָתֵּי כְנֵסִיּוֹת, יֵלֵךְ לְהָרָחוֹק, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שָׂכָר פְּסִיעוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי שֶׁיִּמְנֶה עִם עֲשָׂרָה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה בָּאִים אַחֲרָיו, נוֹטֵל שָׂכָר כְּנֶגֶד כֻּלָּם. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כָּל מִי שֶׁהוֹלֵךְ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּזְמַן הָרְאוּי, וּמִתְאַחֵר שָׁם כָּרְאוּי, וּמִתְנַהֵג שָׁם בִּקְדֻשָּׁה כָּרְאוּי, זוֹכֶה לְאֲרִיכוּת יָמִים, דִּכְתִיב, אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פְּתָחַי. וּכְתִיב בַּתְּרֵהּ, כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים.

י יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לִקְבֹּעַ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיִּתְפַּלֵּל שָׁם בְּקִבְיעוּת, וְגַם יִקְבַּע לוֹ שָׁם מָקוֹם מְיֻחָד לְתִפְלָתוֹ. וְכָל תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּחַד מָקוֹם חָשׁוּב. וְטוֹב אִם יָכוֹל לִקְבֹּעַ לוֹ מָקוֹם אֵצֶל הַקִּיר, כִּדְמָצִינוּ בְּחִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ, דִּכְתִיב, וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וְגוֹ'. וְלֹא יַעֲמֹד וְלֹא יֵשֵׁב בִּתְפִלָּה אֵצֶל רָשָׁע. וּכְשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ, יִקְבַּע לוֹ גַּם כֵּן מָקוֹם שֶׁלֹּא יְבַלְבְּלוּהוּ בְּנֵי בֵיתוֹ (צ).

יא מִצְוָה לְרוּץ כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ לִשְׁאֹר מִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה'. וּכְתִיב, דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ. וְלָכֵן אֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת מֻתָּר לָרוּץ לִדְבַר מִצְוָה, אֲבָל בְּתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבְתוֹךְ בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אָסוּר לָרוּץ וּבְבוֹאוֹ לִפְנֵי הַפֶּתַח, יִשְׁהֶה מְעַט שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּפֶתַע פִּתְאֹם, וְיֵרָתַע וְיִפְחַד מֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְיֹאמַר הַפָּסוּק וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ וְגוֹ', שֶׁהוּא כְּמוֹ נְטִילַת רְשׁוּת, וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס וְיֵלֵךְ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה כְּהוֹלֵךְ לִפְנֵי

מֶלֶךְ. בַּקְּהִלּוֹת שֶׁיֵּשׁ לַיְּהוּדִים רְחוֹבוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן, מִצְוָה לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית וּלְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בְּבֵיתוֹ, וְיֵלֵךְ כָּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּבְמָקוֹם שֶׁדְּרִים בֵּין הָאֻמּוֹת אוֹ שֶׁצָּרִיךְ לַעֲבֹר דֶּרֶךְ מְבוֹאוֹת מְטֻנָּפוֹת, יֵשׁ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית וּלְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בַּפְּרוֹזְדוֹר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, כִּי הוּא עִנְיָן גָּדוֹל לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת מְעֻטָּף בַּצִּיצִית וּמַכְתָּר בַּתְּפִלִּין (צ' ובסידור).

יב אִם מֻחָמַת אֵיזֶה אֹנֶס אֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאֶפְלוּ לִשְׁאָר מִנְיָן קָבוּעַ יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה מְנִיעָה מִלֶּכֶת, יִתְאַמֵּץ לְקַבֵּץ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל כָּל פָּנִים בְּבֵיתוֹ בַּצִּבּוּר. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ, יִתְפַּלֵּל עַל כָּל פָּנִים בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין, שֶׁאָז הִיא עֵת רָצוֹן. וְכֵן מִי שֶׁהוּא דָּר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְיָן, יִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין בַּעֲיָרוֹת. אַף אִם צָרִיךְ לִלְמֹד אוֹ לַעֲסֹק בִּמְלַאכְתּוֹ הַנְּחוּצָה לוֹ, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן ח' דְּאָסוּר לְהַתְחִיל קֹדֶם הַתְּפִלָּה, עַל כֵּן יָכוֹל לְהַקְדִּים עַצְמוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל תֵּכֶף מִשֶּׁתְּנֵץ הַחַמָּה.

יג וְכֵן מִי שֶׁחָלַשׁ לִבּוֹ, וְקָשֶׁה עָלָיו לְהַמְתִּין מִלֶּאֱכֹל עַד לְאַחַר גְּמַר תְּפִלַּת הַצִּבּוּר, מֻתָּר לוֹ לְהַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ בְּבֵיתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל מִיָּד (כדלעיל סִימָן ח' סָעִיף ב'). וְדַוְקָא בְּבֵיתוֹ מֻתָּר לוֹ לְהַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ לִתְפִלַּת הַצִּבּוּר. וַאֲפִלּוּ אִם רוֹצֶה לָצֵאת חוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל קֹדֶם הַצִּבּוּר, אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רוֹאֶה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְאַחֲרִין מִלְּהִתְפַּלֵּל, יִתְפַּלֵּל הוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הַזְּמַן. וְכֵן אִם הוּא חוֹלֶה אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֹנֶס אַחֵר, מֻתָּר לְהַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ אֲפִלּוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְיוֹתֵר טוֹב שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ לְהִתְפַּלֵּל (צ').

יד יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הִתְפַּלְּלוּ צִבּוּר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ צִבּוּר אַחֵר לְהִתְפַּלֵּל שָׁם, אֵין לִשְׁלִיחַ צִבּוּר הַשֵּׁנִי לַעֲמֹד בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי גְּנַאי לְהָרִאשׁוֹנִים, אִם לֹא שֶׁכְּבָר יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. וְאִם הָרִאשׁוֹנִים הוֹצִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְקָרְאוּ בּוֹ, אֵין לְהָאַחֲרוֹנִים לְהוֹצִיא שֵׁנִית סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת בְּאוֹתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת. אֲבָל בְּהַרְבֵּה קְהִלּוֹת אֵין מַקְפִּידִין בְּאֵלּוּ דְּבָרִים, וְהַכֹּל כְּמִנְהַג הַקְּהִלָּה (מג"א סִימָן ס"ט וברי"י שָׁם וסִימָן קמ"ד).

טו כּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלִקְנוֹת סְפָרִים לִלְמֹד בָּהֶם. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְיָן תָּמִיד, כּוֹפִין זֶה אֶת זֶה בִּקְנָסוֹת שֶׁיְּבוֹאוּ תָּמִיד לְמִנְיָן, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל הַתָּמִיד. וַאֲפִלּוּ הַלּוֹמְדִים שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִתְבַּטְּלוּ מִלִּמּוּדָם, כּוֹפִין אוֹתָם שֶׁיְּבֹאוּ לַמִּנְיָן, דִּזְמַן תּוֹרָה לְחוֹד וּזְמַן תְּפִלָּה לְחוֹד.

סימן יג

א קְדֻשַּׁת בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ גְּדוֹלָה מְאֹד, וּמְזֻהָרִים עָלֶיהָם לִירֹא מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹכֵן בָּהֶם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, כִּדְכְתִיב, וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ. וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ נִקְרָאִים גַּם כֵּן מִקְדָּשׁ, כִּדְכְתִיב, וְאֶהְיֶה לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט, וְדָרְשִׁינַן אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְלָכֵן

אָסוּר לְדַבֵּר בָּהֶם דְּבָרִים בְּטֵלִים. וְאֵין מְחַשְּׁבִין בָּהֶם חֶשְׁבּוֹנוֹת אֶלָּא שֶׁל מִצְוָה. כְּגוֹן קַפָּה שֶׁל צְדָקָה וְכַדּוֹמֶה. וְנוֹהֲגִין בָּהֶם כָּבוֹד לְכַבְּדָם וּלְרַבְּצָם, וּמַדְלִיקִין בָּהֶם נֵרוֹת לְכָבוֹד. אֵין לְנַשֵּׁק בָּהֶם בָּנָיו הַקְּטַנִּים, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַרְאוֹת שָׁם אַהֲבָה אַחֶרֶת זוֹלַת אַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ (צ"ח קנ"א).

ב קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לְתוֹכָם, יְקַנֵּח אֶת הַטִּיט מֵעַל רַגְלָיו, וְיַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יְהֵא עָלָיו וְלֹא עַל בְּגָדָיו שׁוּם לְכְלוּךְ. מֻתָּר לִירֹק בָּהֶם, אַךְ יְשַׁפְּשֵׁף תֵּכֶף בְּרַגְלָיו.

ג אֵין נִכְנָסִין בָּהֶם לֹא בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וְלֹא בַּגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְאִם צָרִיךְ לִכָּנֵס לִקְרוֹא אֶת חֲבֵרוֹ, יִכָּנֵס וְיִקְרָא שָׁם אֵיזֶה פְּסוּקִים אוֹ אֵיזֹה מִשְׁנָה אוֹ יֹאמַר אֵיזֹה תְּפִלָּה, אוֹ שֶׁיִּשְׁמַע מֵאֲחֵרִים אֵיזֶה לִמּוּד, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת יֵשֵׁב שָׁם מְעַט, כִּי גַּם הַיְשִׁיבָה בָּהֶם הִיא מִצְוָה, וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא אֶת חֲבֵרוֹ (קנ"א).

ד אָסוּר לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת אוֹ לִישֹׁן בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁנַת עֲרַאי. וּלְצֹרֶךְ מִצְוָה כְּגוֹן בְּלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים מֻתָּר לִישֹׁן, אַךְ יִתְרַחֵק מִן אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְכֵן לֶאֱכֹל שָׁם לְצֹרֶךְ מִצְוָה, סְעוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ שִׂכְרוּת וְלֹא קַלּוּת רֹאשׁ, מֻתָּר. וְכֵן אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁלּוֹמְדִים שָׁם בִּקְבִיעוּת, מֻתָּרִים לֶאֱכֹל וְלִישֹׁן שָׁם אֲפִלּוּ שְׁנַת קֶבַע, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִלִּמּוּדָם (סִימָן קנ"א תרי"ט וביו"ד סִימָן רמ"ו).

ה כְּשֶׁבּוֹנִין בֵּית הַכְּנֶסֶת, צְרִיכִין לְהוֹרָאוֹת תַּלְמִיד חָכָם, אֵיךְ וּבְאֵיזֶה עִנְיָן לִבְנוֹתוֹ.

סימן יד

א מִן הוֹדוּ עַד לְאַחַר הַשִּׁירָה הֵמָּה פְּסוּקֵי דְזִמְרָה. וּבָרוּךְ שֶׁאָמַר הִיא בְּרָכָה שֶׁלִּפְנֵיהֶם, וְיִשְׁתַּבַּח הִיא בְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם מִשֶּׁהִתְחִיל בָּרוּךְ שֶׁאָמַר עַד לְאַחַר גְּמַר הַתְּפִלָּה, אָסוּר לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר אֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהַפְסִיק, אָסוּר אֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ). אַךְ לְעִנְיַן הֶפְסֵק לִדְבַר מִצְוָה, יֵשׁ חִלּוּק בֵּין פְּסוּקֵי דְזִמְרָה וּבִרְכוֹתֶיהָ, לִקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ. בִּפְסוּקֵי דְזִמְרָה, אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וּבְאֶמְצַע יִשְׁתַּבַּח, אִם שׁוֹמֵעַ אֵיזֶה בְּרָכָה, מֻתָּר לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן. וְכֵן אִם שׁוֹמֵעַ שֶׁהַקָּהָל אוֹמְרִים קְרִיאַת שְׁמַע, אוֹמֵר עִמָּהֶם פָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְקַדִּישׁ וְלִקְדֻשָּׁה וּלְבָרְכוּ דְּמַתָּר לוֹ לְהַפְסִיק וְלַעֲנוֹת עִם הַקָּהָל. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְכַוֵּן, שֶׁיַּפְסִיק לְאַלּוּ בְּמָקוֹם הֶפְסֵק, כְּגוֹן מִזְמוֹר לְמִזְמוֹר, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק, יַעֲשֶׂה כֵּן. וּבָרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ לֹא יֹאמַר תּוֹךְ פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם הֶפְסֵק (כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ נִזְכָּר בַּגְּמָרָא). וְכֵן הַנֹּסַח יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְכוּ' שֶׁאוֹמְרִים כְּשֶׁהַחַזָּן מְנַגֵּן בָּרְכוּ, לֹא יֹאמַר, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִנְהָג. וְכֵן אִם עָשָׂה צְרָכָיו וְרוֹחֵץ יָדָיו, נִרְאֶה לִי דְּלֹא יֹאמַר בִּרְכַּת אֲשֶׁר יָצַר, כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְאָמְרָהּ אַחַר

כָּךְ (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף ח'. וְדִינֵי הֶפְסֵק בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, יְבֹאַר אי"ה בסִימָן ט"ז) (נא סה סו קכד).

ב יֹאחַז שְׁתֵּי הַצִּיצִיּוֹת שֶׁלְּפָנָיו וְיֹאמַר בָּרוּךְ שֶׁאָמַר בַּעֲמִידָה, וּבְתַשְׁלוּם מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת יְנַשֵּׁק וְיַנִּיחֵן. וְיֹאמַר כָּל פְּסוּקֵי דְזִמְרָה בְּנַחַת וּבְנָעִימָה וְלֹא בְּמְרוּצָה, וִידַקְדֵּק בְּכָל הַתֵּבוֹת כְּאִלּוּ הָיָה מוֹנֶה מָעוֹת, וִיכַוֵּן פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּפָסוּק פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וְגוֹ', שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱמְרוֹ בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה, שֶׁיְכַוֵּן פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת וְיִתְפַּלֵּל בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עַל מְזוֹנוֹתָיו וְעַל מְזוֹנוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִם לֹא כִּוֵּן בּוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְאָמְרוֹ בְּכַוָּנָה. בֵּין אֱלִילִים וּבֵין וַה' שָׁמַיִם עָשָׂה, צָרִיךְ לְהַפְסִיק קְצָת, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּחוֹזֵר לְמַעְלָה (נ"א).

ג יִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִגַּע בִּשְׁעַת פְּסוּקֵי דְזִמְרָה וּמִכָּל שֶׁכֵּן עַד גְּמַר הַתְּפִלָּה בִּמְקוֹמוֹת הַמְכֻסִּין בְּגוּפוֹ, אוֹ בְּרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם הַמְכֻסֶּה. וְכֵן בְּצוֹאַת הַחֹטֶם וּבְצוֹאַת הָאָזֶן אָסוּר לִגַּע כִּי אִם עַל יְדֵי מִטְפַּחַת. וְאִם נָגַע בְּיָדוֹ, יֵשׁ לִרְחֹץ יָדוֹ בַּמַּיִם. וְאִם הוּא בִּשְׁעַת תְּפִלָּה וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָזוּז וּלְבַקֵּשׁ מַיִם, דַּי לוֹ בְּנִקְיוֹן צְרוֹר אוֹ חוֹלֶךְ יָדוֹ בַּכֹּתֶל וְכַדּוֹמֶה (צ"ב צ"ז).

ד מְזַמּוֹר לְתוֹדָה אוֹמְרִים בַּעֲמִידָה וּבְשִׂמְחָה, שֶׁהוּא בִּמְקוֹם קָרְבַּן תּוֹדָה. וְכֵן מִן וַיְבָרֶךְ דָּוִיד עַד אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים, יֹאמַר בַּעֲמִידָה. וְכֵן הַשִּׁירָה יֹאמַר בַּעֲמִידָה בְּכַוָּנָה וּבְשִׂמְחָה. וְכֵן בְּבִרְכַּת יִשְׁתַּבַּח יַעֲמֹד (סִימָן א' נ"א נ"ג).

ה בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב אֵין אוֹמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה, מִפְּנֵי שֶׁקָּרְבַּן תּוֹדָה בָּא בִּנְדָבָה, וְאֵין מְבִיאִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב. גַּם אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד פֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁאֵין קָרְבַּן תּוֹדָה בָּא אָז, לְפִי שֶׁעִם הַתּוֹדָה צְרִיכִין לְהָבִיא עֲשָׂרָה לַחְמֵי חָמֵץ. וְלֹא בְּעֶרֶב פֶּסַח כִּי שָׁמָּא לֹא יוּכְלוּ לֶאֱכֹלָם עַד זְמַן אִסּוּר חָמֵץ וְיִצְטָרְכוּ לְשָׂרְפָן. וְלֹא בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט זְמַן אֲכִילָתָם וּמֵבִיא קָדָשִׁים לִידֵי פְּסוּל (נ"א).

ו אִם אֶחָד מִלְּבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת עַד לְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ הַצִּבּוּר לְהִתְפַּלֵּל, וְאִם יִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר לֹא יַגִּיעַ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה עִמָּהֶם, וְהָעִקָּר הוּא שֶׁיִּתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַצִּבּוּר, עַל כֵּן יָכוֹל לְדַלֵּג כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר. אַךְ בִּרְכַּת עַל נְטִילַת יָדַיִם וּבִרְכוֹת הַתּוֹרָה וּבִרְכַּת אֱלֹהַי נְשָׁמָה, לְעוֹלָם צָרִיךְ לוֹמַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן ז'). וְעַל כֵּן אִם לֹא אָמָרָן בְּבֵיתוֹ, צָרִיךְ לְאָמְרָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וַאֲפִלּוּ אִם עַל יְדֵי זֶה יִתְאַחֵר מִלְּהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר. וְגַם קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת בְּשַׁחֲרִית, צָרִיךְ לוֹמַר דַּוְקָא קֹדֶם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, דְּהַיְנוּ שֶׁיַּתְחִיל בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר וְיִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר עַד אַחַר שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּלִי שׁוּם הֶפְסֵק (כְּדֵי לְהַסְמִיךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. דְּהַיְנוּ גְּאַל יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה), אֲבָל שְׁאָר הַבְּרָכוֹת וְכָל הַסֵּדֶר וּפְסוּקֵי דְזִמְרָה (בְּלִי בִּרְכַּת בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְיִשְׁתַּבַּח) יָכוֹל לְאָמְרָם גַּם לְאַחַר הַתְּפִלָּה.

ז וְלָכֵן לְאַחַר שֶׁאָמַר שֹׁשׁ בְּרָכוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל וְהִנִּיחַ טַלִּית וּתְפִלִּין, אִם הוּא רוֹאֶה כִּי אֵין לוֹ עוֹד זְמָן שֶׁיּוּכַל לְהַגִּיעַ לְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא כְּשֶׁיְּדַלֵּג וְיַתְחִיל בְּבִרְכַת יוֹצֵר אוֹר, אֲזַי יַתְחִיל שָׁם. וְאִם יֵשׁ לוֹ זְמָן לוֹמַר גַּם בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וּתְהִלָּה לְדָוִד עַד סוֹפוֹ, דְּהַיְנוּ שָׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד וְיִשְׁתַּבַּח, יֹאמַר. יֵשׁ לוֹ זְמָן יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ עַד כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. יֵשׁ לוֹ עוֹד זְמָן יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'. יֵשׁ לוֹ עוֹד זְמָן יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם שִׁאֵר הַלְלוּיָהּ. יֵשׁ לוֹ עוֹד זְמָן יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם וַיְבָרֵךְ דָּוִיד עַד לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ. וְאִם יֵשׁ לוֹ עוֹד זְמָן יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם הוֹדוּ עַד וְהוּא רַחוּם, וְיַדֵּלֵג עַד וְהוּא רַחוּם שֶׁקֹּדֶם אַשְׁרֵי וְשָׁם יַתְחִיל. וְהַמְּזַמְּרִים שֶׁמּוֹסִיפִין בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, אִם אֵין לוֹ זְמָן לְאָמְרָם, אֲזַי כָּל הַמְּזַמְּרִים וְהַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים אוֹתָן בְּכָל יוֹם, לָהֶם הַקְּדִימָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ זְמָן לוֹמַר קְצָת גַּם מֵאֵלּוּ שֶׁמּוֹסִיפִים נִרְאֶה לִי, דִּבְשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת וְהַלֵּל הַגָּדוֹל (שֶׁהוּא הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב וְגוֹ'), לָהֶם הַקְּדִימָה. וּבְשָׁאָר יוֹם טוֹב, לְהַלֵּל הַגָּדוֹל לְבַד, הַקְּדִימָה. וְאַחַר כָּךְ הַמִּזְמוֹר לַמְנַצֵּחַ, לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ, תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה. וְכָל אֵלּוּ הַמְּזַמְּרִים וְהַפְּסוּקִים יֹאמְרֵם קֹדֶם יִשְׁתַּבַּח, וּלְאַחַר גְּמַר הַתְּפִלָּה יַשְׁלִים כָּל מַה שֶּׁדִּלֵּג, רַק בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְיִשְׁתַּבַּח אֵין אוֹמְרִים לְאַחַר הַתְּפִלָּה. וְאִם רוֹאֶה שֶׁאֶפְלוּ אִם יַתְחִיל בְּבִרְכַת יוֹצֵר אוֹר לֹא יוּכַל לְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן יְמַהֵר, טוֹב לוֹ יוֹתֵר לְהִתְפַּלֵּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ כַּסֵּדֶר בִּמְתִינוּת וּבְכַוָּנָה (ס"כ סָעִיף יא ויב) (נב רפא).

ח אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַצִּבּוּר מַתְחִילִין לְהִתְפַּלֵּל פְּסוּקֵי דְזִמְרָה וְאֵין לוֹ טַלִּית וּתְפִלִּין וְהוּא מְצַפֶּה שֶׁיּוּבְאוּ לוֹ, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, וּכְשֶׁיּוּבְאוּ לוֹ טַלִּית וּתְפִלִּין, יַנִּיחֵם לְאַחַר יִשְׁתַּבַּח, קֹדֶם בִּרְכַת יוֹצֵר אוֹר, וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶם. וְאִם מִתְיָרֵא שֶׁבְּעוֹד שֶׁיַּנִּיחֵם יִתְעַכֵּב מִלְּהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַצִּבּוּר, יְדַלֵּג מִן וְהוּא רַחוּם שֶׁבְּהוֹדוּ עַד וְהוּא רַחוּם שֶׁקֹּדֶם אַשְׁרֵי, אוֹ מִן וַיּוֹשַׁע עַד יִשְׁתַּבַּח, וְלֹא יֹאמַר רַק מִזְמוֹרִים הָעֲקָרִיִּים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְעֵיל, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לוֹ פְּנַאי לְהַנִּיחָם לְאַחַר שֶׁהוּא אָמַר יִשְׁתַּבַּח קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הַקַּדִּישׁ (וְעַיֵּן לעיל סִימָן י' סָעִיף כ"ג) (נ"ב נ"ג ס"ו).

סימן טו

א אַחַר יִשְׁתַּבַּח, אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר חֲצִי קַדִּישׁ. אֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ וּבָרְכוּ וּקְדֻשָּׁה וְאֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים. וְאִם לֹא הָיוּ עֲשָׂרָה בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׁתַּבַּח אֶלָּא שֶׁנִּשְׁלְמוּ אַחַר כָּךְ, לֹא יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר קַדִּישׁ, כִּי אֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ אֶלָּא אַחַר דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲשָׂרָה. וְלָכֵן יַמְתִּינוּ מְלוֹמַר יִשְׁתַּבַּח עַד שֶׁיְּבוֹאוּ עֲשָׂרָה. וְיכוֹלִין לְהַמְתִּין

עַד קָרוֹב לַחֲצִי שָׁעָה, וְיוֹתֵר לֹא יַמְתִּינוּ, אֶלָּא יֹאמְרוּ יִשְׁתַּבַּח וְיַמְתִּינוּ. וּכְשֶׁיְּבוֹאוּ עֲשָׂרָה, יֹאמְרוּ תְּחִלָּה אֵיזֶה פְּסוּקִים וְאַחֲרֵיהֶם יֹאמַר הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר חֲצִי קַדִּישׁ (נ"ג נ"ה ס"ט רל"ד).

ב גָּדוֹל, הַיְנוּ שֶׁעָבְרוּ לוֹ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְנִכְנַס לִשְׁנַת י"ד, (וְסוֹמְכִין עַל הַחֲזָקָה דְּמִסְתָּמָא הֵבִיא ב' שְׂעָרוֹת) כְּגוֹן שֶׁנּוֹלַד בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גָּדוֹל עַד רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן, דְּהַיְינוּ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן לְאַחַר י"ג שָׁנִים נַעֲשֶׂה גָּדוֹל. מִי שֶׁנּוֹלַד בְּחֹדֶשׁ אֲדָר כְּשֶׁהָיְתָה שָׁנָה פְּשׁוּטָה, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה גָּדוֹל הַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גָּדוֹל עַד אֲדָר שֵׁנִי. אֲבָל אִם נוֹלַד בְּשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת בַּאֲדָר רִאשׁוֹן, נַעֲשֶׂה גָּדוֹל גַּם כֵּן בַּאֲדָר רִאשׁוֹן. וְאִם כְּשֶׁנּוֹלַד הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה גָּדוֹל הִיא שָׁנָה פְּשׁוּטָה, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בַּאֲדָר רִאשׁוֹן, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בַּאֲדָר שֵׁנִי, נַעֲשֶׂה גָּדוֹל בְּיוֹם זֶה בַּאֲדָר שֶׁל עַתָּה. וְנִמְצָא כִּי לִפְעָמִים, נַעַר שֶׁנּוֹלַד קוֹדֶם לַחֲבֵרוֹ, יִתְאַחֵר יוֹתֵר לִהְיוֹת גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ שֶׁנּוֹלַד אַחֲרָיו, כְּגוֹן שֶׁנּוֹלְדוּ בְּשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, זֶה בְּכ' לַאֲדָר רִאשׁוֹן וְזֶה בְּי' לַאֲדָר שֵׁנִי וְהַשָּׁנָה אֲשֶׁר נַעֲשִׂים גְּדוֹלִים הִיא שָׁנָה פְּשׁוּטָה.

ג צְרִיכִין לְזָהֵר, שֶׁלֹּא לִמְנוֹת אֵת הָאֲנָשִׁים לְגֻלְגְּלוֹתָם לֵידַע אִם יֵשׁ מִנְיָן, כִּי אָסוּר לִמְנוֹת אֵת יִשְׂרָאֵל לְגֻלְגְּלוֹתָם, אֲפִלּוּ לִדְבַר מִצְוָה דִּכְתִיב וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֵת הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים (פר"ח) וְנוֹהֲגִין לִמְנוֹתָם בַּאֲמִירַת הַפָּסוּק הוֹשִׁיעָה אֵת עַמֶּךָ וְגוֹ' שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲשָׂרָה תֵּבוֹת.

ד צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ כָּל הָעֲשָׂרָה בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהַשָּׁלִיחַ צִבּוּר עִמָּהֶם, אֲבָל אִם מִקְצָתָם בְּחֶדֶר זֶה וּמִקְצָתָם בְּחֶדֶר אַחֵר, אֵינָם מִצְטָרְפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ בֵּינֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ אִם הֶרֹב הַמָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְהַמְעוּט בַּעֲזָרָה שֶׁלְּפָנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵינָם נִגְרָרִים אַחַר הָרֹב לְהִצְטָרֵף עִמָּהֶם וַאֲפִלּוּ הָעוֹמְדִים עַל הָאַסְקֻפָּה בְּתוֹךְ הַפֶּתַח מִן הָאֲגַף וְלַחוּץ. דְּהַיְנוּ, כְּשֶׁסּוֹגְרִין אֶת הַדֶּלֶת, נִמְצָא מָקוֹם זֶה לַחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁעַתָּה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, מִכָּל מָקוֹם נִדּוֹן כְּלַחוּץ, וְכָל זֹאת לְעִנְיַן צֵרוּף לַעֲשָׂרָה אֲבָל אִם הָיוּ כָּאן עֲשָׂרָה, וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ אוֹ בָּרְכוּ אוֹ קְדֻשָּׁה, אֲזַי כָּל הַשּׁוֹמֵעַ קוֹלָם, יָכוֹל לַעֲנֹת עִמָּהֶם, אֲפִלּוּ כַּמָּה בָּתִּים מַפְסִיקִים בֵּינֵיהֶם, כִּי אֲפִלּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל, אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּהֵא שָׁם צוֹאָה אוֹ עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים. (נ"ה)

ה צָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד, לִשְׁמֹעַ הַקַּדִּישׁ וְלַעֲנֹת אַחֲרָיו בְּכַוָּנָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּאָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא, שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן הֵיטֵב, שֶׁכָּל הָעוֹנֶה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא בְּכָל כֹּחוֹ וְכַוָּנָתוֹ, קוֹרְעִין לוֹ גְּזַר דִּינוֹ שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, וְיֵשׁ לַעֲנֹת אוֹתוֹ בְּקוֹל רָם, שֶׁבְּקוֹל זֶה שׁוֹבֵר כָּל הַמַּקְטְרְגִים, וּמְבַטֵּל כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִתֵּן קוֹלוֹת גְּדוֹלוֹת, שֶׁלֹּא יִתְלוֹצְצוּ עָלָיו בְּנֵי אָדָם וְיִגְרֹם לָהֶם חֵטְא. אוֹמְרִים אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא וְכוּ' עִם תֵּבֵת יִתְבָּרַךְ, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁמַע מִן הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר וְיֹאמַר אָמֵן.

ו יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין צְרִיכִין לְעַמֵּד בְּקַדִּישׁ שֶׁתְּפָסוּ בַּעֲמִידָה, כְּגוֹן אַחַר הַלֵּל, יֵשׁ לַעֲמֹד עוֹד בּוֹ, עַד לְאַחַר אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לַעֲמֹד תָּמִיד, לְקַדִּישׁ וְלִשְׁאָר דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, דְּיֵשׁ לִלְמֹד בְּקַל וָחֹמֶר מֵעֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב, דִּכְתִיב וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אֵהוּד דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא, וּמָה עֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב שֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים קָם לִדְבַר ה', כָּל שֶׁכֵּן אֲנַחְנוּ עַמּוֹ, וְכֵן יֵשׁ לְהַחְמִיר. (נ"ו)

ז אִם אֵין ט' שׁוֹמְעִין לְהַשְׁלִיחַ צִבּוּר, לֹא יֹאמַר כָּלָל קַדִּישׁ, כִּי כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אֵין אוֹמְרִים בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה דְּהַיְנוּ אֶחָד אוֹמֵר וְתִשְׁעָה שׁוֹמְעִים, וּמִכָּל מָקוֹם, אִם אֶחָד מֵהָעֲשָׂרָה מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲנוֹת עִמָּהֶם מִצְטָרֵף וְהוּא הַדִּין לְבַ' וְגַ' וְדַ', כָּל שֶׁנִּשְׁאַר הָרֹב שֶׁעוֹנִין, אֵין הַמְּעוּט מְעַכֵּבֶת, אֲבָל אִם אֶחָד מֵהֶן יָשֵׁן, צְרִיכִין לְהָקִיצוֹ, כִּי הַיָּשֵׁן אֵינוֹ מִצְטָרֵף לַעֲשָׂרָה. (נ"ו)

ח לְאַחַר שֶׁאָמַר הַשְׁלִיחַ צִבּוּר חֲצִי קַדִּישׁ, אוֹמֵר בְּקוֹל רָם בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ, וְהַצִּבּוּר עוֹנִין בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, וְהַשְׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר וְאוֹמֵר גַּם כֵּן בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, שֶׁלֹּא יוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל, שֶׁאוֹמֵר לָהֶם בָּרְכוּ, וְהוּא אֵינוֹ מְבָרֵךְ. יֵשׁ נוֹהֲגִין לַעֲנֹת אַחַר הַשְׁלִיחַ צִבּוּר אָמֵן, אֲבָל הַשְׁלִיחַ צִבּוּר לֹא יַעֲנֶה אַחַר אֲמִירַת הַקָּהָל. אִם הַשְׁלִיחַ צִבּוּר מַאֲרִיךְ בְּנִגּוּן בְּבָרְכוּ, אוֹמְרִים הַקָּהָל יִתְבָּרַךְ וְכוּ' וְאֵין לְאָמְרוֹ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְנַגֵּן, אֲבָל כְּשֶׁאוֹמֵר הַתְּבוֹת, לֹא יֹאמְרוּ כְּלוּם, אֶלָּא יִשְׁמְעוּ מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר. אַף מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע מִן הַשְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁאָמַר בָּרְכוּ אֶלָּא שׁוֹמֵעַ שֶׁהַצִּבּוּר עוֹנִין בָּרוּךְ וְכוּ' יָכוֹל גַּם הוּא לַעֲנֹת עִמָּהֶם. (עַיֵּן א"ר קלט סק"ט) (נז קכד קלט קצב).

ט הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבְּיוֹצֵר יֵשׁ לְהַדֵּר לְאָמְרָהּ בְּצִבּוּר, וְאִם אִי אֶפְשָׁר אוֹמְרָהּ גַּם בְּיִחִידוּת. (נ"ט)

י אִם אֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת רַק מִנְיָן מְצֻמְצָם, אָסוּר לְכָל אֶחָד מֵהֶם לָצֵאת, וְעַל הַיּוֹצֵא נֶאֱמַר וְעוֹזְבֵי ה' יִכְלוּ. אֲבָל אִם יִשָּׁאֲרוּ עֲשָׂרָה, יְכוֹלִים הַיְתֵרִים לָצֵאת, אִם כְּבָר שָׁמְעוּ בָּרְכוּ, וּקְדֻשָּׁה וְהַקְּדִישִׁים עַד לְאַחַר עָלֵינוּ. וּבְדִיעֲבַד אִם לֹא נִשְׁאֲרוּ עֲשָׂרָה, יְכוֹלִין לִגְמֹר גַּם בְּלֹא עֲשָׂרָה (רַק שֶׁיִּהְיוּ רֹב מִנְיָן) אֶת הָעִנְיָן שֶׁהִתְחִילוּ בַּעֲשָׂרָה, וְאִם הִתְחִיל הַשְׁלִיחַ צִבּוּר לַחְזֹר אֶת הַתְּפִלָּה, גּוֹמֵר הַחֲזָרַת כָּל הַתְּפִלָּה וְאוֹמְרִים קְדֻשָּׁה, וְגַם אוֹמֵר אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בִּבְרָכָה וְכוּ', אֲבָל אֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם, וְגַם אֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ לְאַחַר הַשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, כִּי הֵמָּה עִנְיָנִים אֲחֵרִים (כְּךָ כָּתַב הַפְּרִי חָדָשׁ וְעוֹד מֵהָאַחֲרוֹנִים ז"ל) וְאִם הִתְחִילוּ לִקְרֹת בַּתּוֹרָה בַּעֲשָׂרָה, וְיָצְאוּ מִקְצָתָן, גּוֹמְרִין אֶת הַקְּרִיאָה, אֲבָל אֵין מוֹסִיפִין, וְגַם אֵין קוֹרִין לְמַפְטִיר, אֶלָּא הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּמִנְיַן הַקְּרוּאִים, קוֹרֵא אֵת הַהַפְטָרָה בְּלֹא בְּרָכוֹת. (נ"ה קמ"ג)

יא הַשְׁלִיחַ צִבּוּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָגוּן, שֶׁנֶּאֱמַר נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן שְׂנֵאתִיהָ, וְאָמְרוּ רז"ל זֶה שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְיוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּיבָה, וְאֵיזֶה הָגוּן, זֶה שֶׁהוּא רֵיקָן מֵעֲבֵרוֹת, וּפִרְקוֹ נָאֶה, פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע אֲפִלּוּ בְּיַלְדוּתוֹ, וְשֶׁהוּא עָנָו וּמְרֻצֶּה לַקָּהָל, שֶׁיְּסַכִּימוּ לִתְפִלָּתוֹ, וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה וְקוֹל עָרֵב, שֶׁמּוֹשֵׁךְ הַלֵּב, וְרָגִיל לִקְרֹת בְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַפְּסוּקִים שֶׁבַּתְּפִלָּה סְדוּרִים בְּפִיו, וְאִם אֵין מוֹצְאִין מִי שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, יִבְחֲרוּ אֵת הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם בְּחָכְמָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

יב אֵין לְאָדָם לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּיבָה שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַקָּהָל וְכָל מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, מֻחֲמֶת אַלְמוּת וְגֵאוּת, אֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר בִּרְכוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר וּבוֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה'.

יג אֵין מְמַנִּין לְשְׁלִיחַ צִבּוּר קָבוּעַ אֶלָּא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא זְקָנוֹ, אֲבָל בְּאַקְרַאי בְּעָלְמָא, כָּל שֶׁהוּא בֶּן י"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, יָכוֹל לֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּיבָה.

סימן טז

א קְרִיאַת שְׁמַע וּשְׁלֹשׁ בְּרָכוֹתֶיהָ שֶׁהֵן: יוֹצֵר אוֹר, אַהֲבָה רַבָּה, אֱמֶת וְיַצִּיב, (וְכֵן בְּמַעֲרִיב קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ) הֵן חֲמוּרִים יוֹתֵר מִפְּסוּקֵי דְּזִמְרָה, וְהֵן נֶחְלָקִים לִפְרָקִים, וְאֵלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים, בֵּין יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת לְאַהֲבָה רַבָּה, בֵּין הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה, לִשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, בֵּין וּבִשְׁעָרֶיךָ לִוְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, בֵּין עַל הָאָרֶץ לְוַיֹּאמֶר.

ב בֵּין הַפְּרָקִים מֻתָּר לוֹמַר אָמֵן, עַל כָּל בְּרָכָה שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּמֻתָּר לַעֲנֹת לְקָדֻשָּׁה וּלְקַדִּישׁ וּלְבָרְכוּ, אֲבָל בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ לֹא יֹאמַר וְגַם אִם שׁוֹמֵעַ שֶׁהַקָּהָל אוֹמְרִים קְרִיאַת שְׁמַע. לֹא יֹאמַר עִמָּהֶם אֶת הַפָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יֹאמַר מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר בְּקוֹל רָם כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִים הַקָּהָל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה כְּאִלּוּ קוֹרֵא עִמָּהֶם. (ס"ה ס"ו ופרמ"ג סִימָן נ"א ומג"א סִימָן רל"ו)

ג בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, אֵינוֹ עוֹנֶה אָמֵן רַק אַחַר בִּרְכַּת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְאַחַר בִּרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וּבְקַדִּישׁ יֹאמַר: אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא, וּכְשֶׁאוֹמֵר הַשְׁלִיחַ צִבּוּר דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן, יֹאמַר גַּם כֵּן אָמֵן, וּשְׁאָר אֲמֵנִים שֶׁבְּקַדִּישׁ לֹא יַעֲנֶה, שֶׁאֵינָם מַעֲקַר הַקַּדִּישׁ, וּבְקָדְשָׁה יִשְׁתֹּק וְיִשְׁמַע מֵהַשְׁלִיחַ צִבּוּר, וְיֹאמַר עִם הַקָּהָל קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְיִשְׁתֹּק וְיֹאמַר עִם הַקָּהָל בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ, וְיוֹתֵר לֹא יֹאמַר, שֶׁאֵינוֹ מַעֲקַר הַקְּדֻשָּׁה, וְאִם שׁוֹמֵעַ בָּרְכוּ, בֵּין מִן הַשְׁלִיחַ צִבּוּר בֵּין מִן הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה, עוֹנֶה בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד וְגַם אָמֵן, שֶׁאַחַר בִּרְכוֹת הָעוֹלֶה, וְאִם הַקָּהָל אוֹמְרִים מוֹדִים, יִשְׁחֶה גַּם כֵּן. וְיֹאמַר מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְלֹא יוֹתֵר, וְאִם שׁוֹמֵעַ קוֹל רַעַם יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר לוֹ גַּם כֵּן לְהַפְסִיק וּלְבָרֵךְ וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא יַפְסִיק בָּזֶה. (בכור שור).

ד אֵלּוּ הַהַפְסָקוֹת שֶׁאָמְרוּ שֶׁמֻּתָּר לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, אִם הוּא בַּבְּרָכוֹת, יְכַוֵּן שֶׁיִּהְיֶה הַהֶפְסֵק הֵיכָא דְּסָלִיק עִנְיָנָא, וְאִם הוּא בִּקְרִיאַת שְׁמַע, יְכַוֵּן שֶׁיִּהְיֶה הַהֶפְסֵק בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק, וְאִם אִי אֶפְשָׁר מֻתָּר לוֹ לְהַפְסִיק אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַפָּסוּק, וְיַתְחִיל אַחַר כָּךְ מִתְּחִלַּת הַפָּסוּק.

ה מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁמֻּתָּר לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק לְדָבָרִים שֶׁאָמְרוּ, אֵינוֹ הַדִּין בַּפָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי בָּהֶם אָסוּר לְהַפְסִיק בְּכָל עִנְיָן, וַאֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ לֹא יַפְסִיק לְהַשִּׁיבוֹ, וּבֵין אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם לֶאֱמֹת וְיַצִּיב, גַּם כֵּן לֹא יַפְסִיק כְּלָל מִשּׁוּם דִּכְתִיב בַּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֱמֶת לְכָךְ אֵין מַפְסִיקִין בֵּין אֱלֹהֵיכֶם לֶאֱמֹת, וְנָכוֹן לִזְהֵר שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק, עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר, גַּם תֵּבֵת וַיַּצִּיב, (לְפִי שֶׁגַּם הוּא לְשׁוֹן אֱמֶת) וְאַחַר כָּךְ יָכוֹל לְהַפְסִיק, כְּמוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאֶמְצַע פֶּרֶק (דִּין לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹם וּלְהָשִׁיב שָׁלוֹם, בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין מַקְפִּידִין, וְאֵין לְהַפְסִיק בָּזֶה אֲפִלּוּ בֵּין הַפָּרָקִים) (סִימָן ס"ו).

סימן יז

א הַתְחָלַת זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, הוּא כְּמוֹ זְמַן תְּפִלִּין, וְנִמְשָׁךְ זְמַנָּהּ עַד רְבִיעִית הַיּוֹם, בֵּין שֶׁהַיּוֹם אָרֹךְ בֵּין שֶׁהוּא קָצָר, וְנֶחְשָׁב הַיּוֹם מִן עֲלוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לִקְרֹת כַּוָּתִיקִים, (הַמִּתְפַּלְּלִים אֶת הַמִּצְוֹת) שֶׁהָיוּ מְכַוְּנִים לִקְרֹתָהּ מְעַט קוֹדֶם הַנֵּץ הַחַמָּה כְּדֵי שֶׁיְּסַיְּמֵם קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ עִם הַנֵּץ הַחַמָּה, וְיִסְמֹךְ לָהּ הַתְפִלָּה, וּמִי שֶׁיּוּכַל לְכַוֵּן לַעֲשׂוֹת כֵּן שְׂכָרוֹ מְרֻבֶּה מְאֹד, וְעַל כָּל פָּנִים צְרִיכִין לִזָּהֵר מְאֹד, שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַזְּמַן מֵרְבִיעִית הַיּוֹם, וּבְפָרָט בִּימוֹת הַקַּיִץ, כְּשֶׁהַיּוֹם אָרֹךְ בְּמִדִּינָתֵנוּ, לִפְעָמִים סוֹף הַזְּמַן הוּא קוֹדֶם "זִיבֶּען אוּהֶר", וּמִכָּל מָקוֹם בְּדִיעֲבַד אִם עָבַר הַזְּמַן, מֻתָּר לִקְרֹת קְרִיאַת שְׁמַע עִם בְּרָכוֹתֶיהָ עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם, אֲבָל לְאַחַר שְׁלִישׁ הַיּוֹם, אָסוּר לוֹמַר הַבְּרָכוֹת אֶלָּא אוֹמֵר קְרִיאַת שְׁמַע לְבַד וַאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם (וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם הַבְּרָכוֹת יָכוֹל לוֹמַר כָּל הַיּוֹם פר"ח). (נ"ח).

ב מֻתָּר לִקְרֹת קְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין יוֹשֵׁב בֵּין עוֹמֵד, וְאִם הָיָה יוֹשֵׁב אָסוּר לְהַחְמִיר וְלַעֲמֹד, אֲבָל אָסוּר לִקְרֹת כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב, וְאִם הוּא שׁוֹכֵב כְּבָר יַסֵּה אֵת עַצְמוֹ עַל צִדּוֹ מַמָּשׁ וְיִקְרָא, וְאִם הוּא חוֹלֶה קָצַת וְקָשֶׁה לוֹ לִשְׁכַּב עַל צִדּוֹ מַמָּשׁ, מִכָּל מָקוֹם מְחֻיָּב לְהַטּוֹת אֵת עַצְמוֹ קָצַת עַל צִדּוֹ. (ס"ג).

ג קוֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל, יְכַוֵּן לָצֵאת מִצְוַת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁצִּוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּבְאָמְרוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְכַוֵּן אֵת הַפֵּרוּשׁ: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כִּי ה' שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא ה' אֶחָד, יָחִיד וּמְיֻחָד בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, וְיַאֲרִיךְ "בַּחֵי"ת" שֶׁל אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיַּמְלִיךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, וּבַדָּלֶת יַאֲרִיךְ קְצָת גַּם כֵּן שֶׁעוּר, שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ וּמוֹשֵׁל

בְּד' רוּחוֹת הָעוֹלָם וְלֹא יַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִשִּׁעוּר זֶה, וִידַקְדֵּק שֶׁלֹּא יְקַלְקֵל קְרִיאַת הַתֵּבָה אֶחָד עַל יְדֵי מַה שֶּׁמַּאֲרִיךְ בּוֹ קְצָת, כִּי קְצָת מֵהַהֲמוֹן עָם מְקַלְקְלִין, יֵשׁ אוֹמְרִים "אֶחָאד", וְיֵשׁ אוֹמְרִים "אֶחָדָע" וּמוּטָב שֶׁלֹּא לְהַאֲרִיךְ מִלְּהַאֲרִיךְ וּלְקַלְקֵל. נוֹהֲגִין לוֹמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּקוֹל רָם לְעוֹרֵר הַכַּוָּנָה, וּמְשַׁימִין יַד יָמִין עַל הָעֵינַיִם, לְאַחַר שֶׁאוֹמְרִים אֶחָד, שׁוֹהִין קְצָת וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד בְּלַחַשׁ (חוּץ מִבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים) וּצְרִיכִין לְכַוֵּן בּוֹ גַּם כֵּן פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת.

ד שׁוֹהֶה מְעַט וְאוֹמֵר וְאָהַבְתָּ וְגוֹ', וְכֵן בֵּין פָּרָשָׁה זוֹ לְפָרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ יַפְסִיק מְעָט, וְכֵן קוֹדֶם וַיֹּאמֶר, יַפְסִיק מְעָט, וִיכַוֵּן בִּפ' וַיֹּאמֶר, לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה זְכִירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם. (סִימָן א וּבְחֵיֵּי אָדָם)

ה צָרִיךְ לְקָרֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּדִקְדּוּק גָּדוֹל מִתּוֹךְ סִדּוּר מְדֻיָּק הֵיטֵב, וְיַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו מַה שֶּׁהוּא מוֹצִיא מִפִּיו, וְיַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יֹאמַר דָּגוּשׁ בְּמָקוֹם רָפֶה, אוֹ רָפֶה בְּמָקוֹם דָּגוּשׁ, וְיַפְסִיק קְצָת בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּרְשַׁם קַו כָּזֶה |. וְגַם בִּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה, צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּכָל זֶה, וְיִטְעִים יָפֶה הָעַיִן שֶׁל תֵּבַת נִשְׁבַּע, שֶׁלֹּא יְהֵא נִשְׁמָע כְּאִלּוּ אָמַר נִשְׁבַּה "בְּה"א", וְכֵן בְּזַי"ן שֶׁל תִּזְכְּרוּ, וְשָׁל וּזְכַרְתֶּם, יְדַקְדֵּק הֵיטֵב שֶׁלֹּא יְהֵא נִשְׁמָע כְּאִלּוּ אָמַר "בְּשִׁי"ן". (ס"א ס"ב).

ו הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֹץ בִּשְׂפָתָיו, וְלֹא יַרְאֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, אַף לְצֹרֶךְ מִצְוָה מֻתָּר לִרְמֹז בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה. (ס"ג)

ז קוֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע כְּשֶׁאוֹמֵר וַהֲבִיאֵנוּ וְכוּ' נוֹטֵל אֶת הַצִּיצִית בְּיָדוֹ, וְאוֹחֲזָן בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע בְּיַד שְׂמֹאל בֵּין קְמִיצָה לְזֶרֶת כְּנֶגֶד לִבּוֹ, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְוַיֹּאמֶר שֶׁהִיא פָּרָשַׁת צִיצִית, אוֹחֲזָן גַּם בִּימִינוֹ, וּכְשֶׁאוֹמֵר וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, נוֹתְנָם עַל הָעֵינַיִם, וּמַסְתַּכֵּל בָּהֶם וְנוֹשְׁקָן. וְנוֹהֲגִין שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁאוֹמֵר תֵּבַת צִיצִית, נוֹשְׁקָן, וְאוֹחֲזָן עַד וְנָחְמְדִים לְעַד, שֶׁאָז נוֹשְׁקָן וּמַנִּיחָן מִיָּדָיו. (ס"ד).

ח בְּאָמְרוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, יֹאמַר מִיָּד גַּם תֵּבַת אֱמֶת, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, וְגַם הַשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר כֵּן וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר ה' אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת וְיַכַוֵּן כָּל אֶחָד לִשְׁמֹעַ ג' תֵּבוֹת אֵלּוּ מִפִּי הַשְׁלִיחַ צִבּוּר, כִּי בְּאֵלּוּ ג' תֵּבוֹת, נִשְׁלְמוּ רמ"ח תֵּבוֹת בִּקְרִיאַת שְׁמַע, כְּנֶגֶד רמ"ח אֲבָרִים שֶׁבָּאָדָם, וּמַתְחִילִין אַחַר כָּךְ וְיַצִּיב. אֲבָל אָסוּר לוֹמַר עוֹד הַפַּעַם אֱמֶת וּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּיִחִידוּת, יֹאמַר קוֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע, אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן. לְהַשְׁלִים בְּג' תֵּבוֹת אֵלּוּ מִנְיַן רמ"ח. ()

ט אִם הִפְסִיק בְּאֶמְצַע קְרִיאַת שְׁמַע (דְּהַיְנוּ מִן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד עַל הָאָרֶץ) מֻחְמָת אֹנֶס, שֶׁהָיָה מֻכְרָח לְהַפְסִיק, כְּגוֹן שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְצֵאת לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו, אוֹ שֶׁנִּמְצָא צוֹאָה בְּבֵיתוֹ, אִם שֶׁהָיָה מֻשָּׂךְ זְמַן, שֶׁהָיָה הוּא יָכוֹל לוֹמַר כָּל קְרִיאַת שְׁמַע, צָרִיךְ לַחְזוֹר לְתִחִלַּת קְרִיאַת שְׁמַע. (סִימָן ס"ה ובפרמ"ג)

י קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְנִכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמָצָא צִבּוּר שֶׁקּוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, צָרִיךְ לִקְרֹאת עִמָּהֶם כָּל קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם עִם חֲבֵרָיו, וְיִקַּבֵּל שָׂכָר כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה, וְהוּא הַדִּין אִם הוּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאוֹמֵר דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים, אוֹ פְּסוּקִים בְּמָקוֹם שֶׁרַשַּׁאי לְהַפְסִיק (וְאִם עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי נִתְבָּאֵר לְעֵיל) וְאִם הוּא עֲדַיִן לֹא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, קוֹרֵא גַּם כֵּן עִם הַצִּבּוּר, אֲבָל צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא אַחַר כָּךְ עִם הַבְּרָכוֹת, וְכֵן שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמְרִים, כְּגוֹן תְּהִלָּה לְדָוִד, וְעָלֵינוּ, וְכַדּוֹמֶה וַאֲפִלּוּ פְּיוּטִים אוֹמֵר עִמָּהֶם, וְאַל יִפְרֹשׁ אֶת עַצְמוֹ מִן הַצִּבּוּר.

סימן יח

א זְמַן תְּפִלַּת הַשַּׁחַר מִצְוָתָהּ שֶׁיִּתְחִיל עִם הַנֵּץ הַחַמָּה, כְּדִכְתִיב יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ, וּבְדִיעֲבַד אִם הִתְפַּלֵּל לְאַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר יָצָא, וְנִמְשָׁךְ זְמַנָּהּ עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם, וְאָסוּר לְהִתְאַחֵר יוֹתֵר וּמִכָּל מָקוֹם בְּדִיעֲבַד, אִם עָבַר וְהִתְאַחֵר יוֹתֵר, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַד חֲצוֹת הַיּוֹם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שָׂכָר תְּפִלָּה בִּזְמַנָּהּ, שְׂכַר כִּתְפִלָּה מִיהוּ אִכָּא. עָבַר בְּמֵזִיד עַד חֲצוֹת הַיּוֹם וְלֹא הִתְפַּלֵּל, אֵין לוֹ עוֹד תַּשְׁלוּמִין, וְעָלָיו נֶאֱמַר מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, וְאִם שָׁגַג אוֹ נֶאֱנַס יִבְאֶר בְּסִימָן כא (פ"ט).

ב כְּשֶׁמַּגִּיעַ לִתְהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן, יַעֲמֹד וְיָכִין אֶת עַצְמוֹ לִתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, וְיָסִיר כִּיחוֹ וְנִיעוֹ, וְכָל דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ, וְיֵלֵךְ ג' פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו, וְיֹאמַר תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן, וְכוּ' עַד גָּאַל יִשְׂרָאֵל, וְאָז יַחְזֹר לְפָנָיו ג' פְּסִיעוֹת, דֶּרֶךְ קֵרוּב וְהַגְּשָׁה לַמֶּלֶךְ. לֹא יַפְסִיק בֵּין גָּאַל יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אֲפִלּוּ לְקַדִּישׁ וּקְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהַסְמִיךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וְטוֹב שֶׁיְּצַמְצֵם לִגְמֹר בִּרְכַּת גָּאַל יִשְׂרָאֵל, עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּשָׁוֶה, כִּי אִם יִגְמֹר הוּא תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, יֵשׁ סָפֵק אִם יַעֲנֶה אָמֵן עַל בִּרְכַּת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹ לֹא. אֲבָל כְּשֶׁהוּא גַּם כֵּן גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה, וַדַּאי אֵין צָרִיךְ לַעֲנֹת אָמֵן, דְּאֵין עוֹנִין אָמֵן עַל בִּרְכַּת עַצְמוֹ (וְעַיֵּן לעיל סִימָן ו' סָעִיף י"א). וּבְמַעֲרִיב כֵּיוָן שֶׁאֵין הַבְּרָכָה שֶׁלְּפָנֶיהָ הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה מְסַיֶּמֶת בְּגָאַל יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְהַפְסִיק, כְּמוֹ בִּשְׁאָר מָקוֹם בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק, קוֹדֶם הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוֹמֵר הַפָּסוּק ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח וְגוֹ', וְאֵינוֹ הֶפְסֵק, כִּי הוּא שַׁיָּךְ לְהַתְפִלָּה. אֲבָל הַפָּסוּק כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא וְגוֹ' לֹא יֹאמַר, כִּי אִם בְּמוּסָף וּבְמִנְחָה יֹאמְרוֹ, קוֹדֶם ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח. (סִימָן ס"ו צ"ב צ"ה קי"א ובסד"ה)

ג הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע, שֶׁהַשְּׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי ה' וְיָעִיר הַכַּוָּנָה וְיָסִיר כָּל הַמְּחַשָּׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת אוֹתוֹ, עַד שֶׁתִּשָּׁאֵר מַחְשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ זַכָּה בִּתְפִלָּתוֹ, וְיַחְשֹׁב כִּי אִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, בְּוַדַּאי הָיָה מְסַדֵּר דְּבָרָיו, וּמְכַוֵּן בָּהֶם יָפֶה,

לְבַל יִכָּשֵׁל, קַל וָחֹמֶר לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן לְפָנָיו אֵת מַחְשַׁבְתּוֹ, כִּי לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, הַמַּחְשָׁבָה כְּמוֹ דִּבּוּר, וְכָל הַמַּחְשָׁבוֹת הוּא חוֹקֵר, וְקוֹדֶם הַתְּפִלָּה יַחְשֹׁב מֵרוֹמְמוּת הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְשִׁפְלוּת הָאָדָם, וְיָסִיר כָּל תַּעֲנוּגֵי אָדָם מִלִּבּוֹ.

ד הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן בְּלִבּוֹ פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת שֶׁהוּא מוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר תָּכִין לִבָּם, תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ וּכְבָר נִדְפְּסוּ הָרְבֵּה סִדּוּרִים, עִם פֵּרוּשׁ אַשְׁכְּנַז, וְיָכוֹל כָּל אָדָם לִלְמֹד וּלְהָבִין מַה שֶּׁהוּא מִתְפַּלֵּל, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת, לְכָל הַפָּחוֹת צָרִיךְ שֶׁיַּחְשֹׁב בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה בְּדָבָרִים הַמַּכְנִיעִים אֵת הַלֵּב, וּמְכַוְּנִים אֵת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְאִם תָּבֹא לוֹ מַחְשָׁבָה זָרָה בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה יִשְׁתֹּק וְיַמְתִּין עַד שֶׁתִּתְבַּטֵּל הַמַּחְשָׁבָה.

ה יְכַוֵּן רַגְלָיו זוֹ אֵצֶל זוֹ, כְּאִלּוּ אֵינָן אֶלָּא אַחַת, לְהַדְּמוֹת לַמַּלְאָכִים שֶׁנֶּאֱמַר וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה, כְּלוֹמַר רַגְלֵיהֶם נִרְאוֹת כְּרֶגֶל אַחַת וְיָכוֹף רֹאשׁוֹ מְעַט לְמַטָּה, וְיִסְגֹּר עֵינָיו שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בְּשׁוּם דָּבָר, וְאִם מִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ סִדּוּר לֹא יָסִיר עֵינָיו מִן הַסִּדּוּר, וְיַנִּיחַ יָדָיו עַל לִבּוֹ, יְמִינוֹ עַל שְׂמֹאלוֹ וְיִתְפַּלֵּל בְּלֵב שָׁלֵם, בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה וּבְהַכְנָעָה, כְּעָנִי הָעוֹמֵד בַּפֶּתַח, וְיוֹצִיא אֵת הַמִּלּוֹת מִפִּיו בְּכַוָּנָה, וּבְדִקְדּוּק, וְיִתְפַּלֵּל כָּל אֶחָד כְּפִי הַנֻּסְחָא שֶׁלּוֹ הֵן אַשְׁכְּנַז הֵן סְפָרַד, וְכַדּוֹמֶה כֻּלָּם יְסוֹדָתָם בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ, אֲבָל אַל יְעָרֵב תֵּבוֹת מִנֻּסְחָא לְנֻסְחָא כִּי כָּל נֻסְחָא תֵּבוֹתֶיהָ מְנוּיוֹת וּסְפוּרוֹת, עַל פִּי סוֹדוֹת גְּדוֹלִים, וְאֵין לְהוֹסִיף אוֹ לִגְרֹעַ. (ס"ח צ"א צ"ה צ"ח).

ו יִזָּהֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ, רַק שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יִשְׁמַע, מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר, וַחֲבֵרוֹ שֶׁבְּסָמוּךְ לוֹ, לֹא יִשְׁמַע קוֹלוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּחַנָּה, רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמַע. (ק"א).

ז לֹא יִסְמֹךְ עַצְמוֹ עַל שׁוּם דָּבָר, אֲפִלּוּ סְמִיכָה כָּל דְּהִיא. וְאִם הוּא חוֹלֶה קְצָת, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל אֲפִלּוּ יוֹשֵׁב אוֹ שׁוֹכֵב, וְהוּא שֶׁיְּכוֹל לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּפִיו, מִכָּל מָקוֹם יְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ. (צ"ד).

ח לֹא יֹאחַז בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, רַק הַסִּדּוּר אוֹ הַמַּחְזוֹר אִם צָרִיךְ לוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לְרַשֵּׁם תְּחִלָּה אֶת הַמָּקוֹמוֹת, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל בַּסִּדּוּר וּבַמַּחְזוֹר, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְחַפֵּשׂ בְּאֶמְצַע תְּפִלָּתוֹ. לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּסֵב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל. וְלֹא מִקְרֵי חֲצִיצָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁגָּבוֹהַּ יו"ד טְפָחִים, וְרָחָב ד' טְפָחִים, אֲבָל דָּבָר קָטָן לֹא חָשִׁיב הֶפְסֵק, וַאֲפִלּוּ דָּבָר גָּדוֹל אִם הוּא דָּבָר קָבוּעַ, כְּגוֹן אָרוֹן וְתֵבָה לֹא חָשִׁיב הֶפְסֵק, וְאָדָם נָמֵי אֵינוֹ חוֹצֵץ, וּבִשְׁעַת הַדְּחַק בְּכָל עִנְיָן אֵין לְהַקְפִּיד, כֵּיוָן שֶׁסּוֹגֵר עֵינָיו אוֹ מִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ הַסִּדּוּר, שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל כַּוָּנָתוֹ. וְכֵן לֹא יִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד אֵיזֶה צִיּוּר, וְאִם יִקָּרֶה לוֹ לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד בֶּגֶד, אוֹ כּוֹתֶל מְצַיֵּר יִסְגֹּר עֵינָיו, וּכְנֶגֶד מַרְאֶה אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל, אֲפִלּוּ בְּעֵינַיִם סְגוּרוֹת. לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם פָּרוּץ כְּגוֹן, בַּשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁהוּא בְּמָקוֹם צְנִיעוּת, חָלָה עָלָיו אֵימַת

הַמֶּלֶךְ, וְלִבּוֹ נִשְׁבָּר וְנִכְנָע. וְאִם הוּא בַּדָּרֶךְ מָתָר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל בַּשָּׂדֶה. וְאִם אֶפְשָׁר לוֹ, יִתְפַּלֵּל בֵּין הָאִילָנוֹת.

ט לֹא יְגַהֵק וְלֹא יְפַהֵק (גַּהוּק, הַיְינוּ מַה שֶּׁלִּפְעָמִים אָדָם מוֹצִיא מִגּוּפוֹ לְפִיו, נְפִיחָה מֵחֲמַת שָׂבְעוֹ כְּרֵיחַ הַמַּאֲכָל שֶׁאָכַל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַיְינוּ שֶׁפּוֹשֵׁט גּוּפוֹ וּזְרוֹעוֹתָיו מֵחֲמַת כֹּבֶד, וּפִהוּק הַיְינוּ שֶׁפּוֹתֵחַ מַלְקוֹחָיו, כְּאָדָם שֶׁרוֹצֶה לִישֹׁן, אוֹ שֶׁעָמַד מִשֵּׁינָה) וְאִם נִצְטָרֵךְ לְכָךְ מֵחֲמַת אָנְסוֹ, יָנִיחַ יָדָיו עַל פִּיו, שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה פְּתִיחָתוֹ, וְכֵן אָסוּר לוֹ לָרֹק, וְאִם בָּא לוֹ רֹק לְתוֹךְ פִּיו, וּמִצְטַעֵר בּוֹ הַרְבֵּה עַד שֶׁנִּטְרָד מִתְּפִלָּתוֹ, מַבְלִיעוֹ לְתוֹךְ מִטְפַּחַת אוֹ בֶּגֶד. וְאִם מָאוֹס לוֹ, יַטֶּה לִשְׂמֹאלוֹ וְיִרֹק לְאַחֲרָיו. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְאַחֲרָיו, יִרֹק לִשְׂמֹאלוֹ, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לִשְׂמֹאלוֹ יִרֹק לִימִינוֹ, וְאִם כְּנָה עוֹקַצְתּוֹ, יְמַשְׁמֵשׁ בִּבְגָדָיו לְהַסִּירָהּ, שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל כַּוָּנָתוֹ. אֲבָל לֹא יָסִירָהּ בְּיָדוֹ. אִם נִשְׁמַט הַטַּלִּית מֵעָלָיו, יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ אֲפִלּוּ נָפַל רֻבּוֹ. אֲבָל אִם נָפַל כֻּלּוֹ, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהִתְעַטֵּף בּוֹ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי הֶפְסֵק. וְאִם נָפַל סֵפֶר לְפָנָיו עַל הָאָרֶץ, וּמִתּוֹךְ זֶה מִתְבַּלְבֵּל מִכַּוָּנָתוֹ מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ בֵּין בְּרָכָה לִבְרָכָה. כָּל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּתוֹךְ תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אֲסוּרִים עַד לְאַחַר שֶׁיִּפְסַע הַפְּסִיעוֹת, (אַךְ לְעִנְיַן הֶפְסֵק יֵשׁ חִלּוּק, כְּמוֹ שֶׁאֶכְתֹּב בְּסָעִיף י"ד) (צ"ו צ"ז)

י צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּפָנָיו לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם, וִיכַוֵּן גַּם כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּכְנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ וּכְנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וְלָכֵן אָנוּ בְּמִדִּינָתֵנוּ שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צְרִיכִין לַעֲמֹד בַּפָּנִים לְצַד מִזְרָח, (לֹא לְמִזְרָח מַמָּשׁ אֶלָּא לְצַד קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית. עַיֵּן ט"ז ומג"א בשם הלבוש), וְהַיּוֹשְׁבִים בַּצָּפוֹן שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּנֵיהֶם לַדָּרוֹם. וְהַיּוֹשְׁבִים בַּמִּזְרָח פְּנֵיהֶם לַמַּעֲרָב. וְהַיּוֹשְׁבִים בַּדָּרוֹם פְּנֵיהֶם לַצָּפוֹן. נִמְצָא כָּל יִשְׂרָאֵל פּוֹנִים בִּתְפִלּוֹתֵיהֶם לְמָקוֹם אֶחָד, דְּהַיְינוּ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁשָּׁם שַׁעֲרֵי הַשָּׁמַיִם, שֶׁכָּל הַתְּפִלּוֹת עוֹלוֹת דֶּרֶךְ שָׁם. וְלָכֵן נִקְרָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ תַּלְפִּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, כְּמִגְדַּל דָּוִד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיוֹת, תֵּל שֶׁכָּל פִּיּוֹת פּוֹנִים אֵלָיו. אִם מִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן לְצַד שֶׁכְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יְכַוֵּן לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל ה'. וְאִם עָמַד כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ דָּרוֹם, וְנִזְכַּר בְּאֶמְצַע שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד כְּרָאוּי לֹא יַעֲקֹר רַגְלָיו, אֶלָּא יַטֶּה פָּנָיו לַמִּזְרָח, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ, אוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּמַּעֲרָב, יִגְמֹר תְּפִלָּתוֹ כָּךְ וִיכַוֵּן לִבּוֹ לְבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְלֹא יַעֲקֹר רַגְלָיו, וְכֵן אִם הוּא מִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ צוּרוֹת בַּמִּזְרָח, יִתְפַּלֵּל לְצַד אַחֵר אַף שֶׁאֵינוֹ מִזְרָח. (סִימָן צ"ד)

יא צָרִיךְ לִכְרֹעַ וּלְהִשְׁתַּחֲוֹות ד' פְּעָמִים בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, בִּתְחִלַּת בְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה וּבְסוֹפָהּ, וּבִבְרֵכַת מוֹדִים בִּתְחִלָּתָהּ וּבְסוֹפָהּ, כְּשֶׁאוֹמֵר בָּרוּךְ כּוֹרֵעַ בְּבָרְכָיו, וּכְשֶׁאוֹמֵר אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל כָּךְ עַד שֶׁהַקְּשָׁרִים שֶׁל חֲלָיוֹת הַשִּׁדְרָה בּוֹלְטִים וְגַם רֹאשׁוֹ יָכוֹף, וְקוֹדֶם שֶׁאָמַר

אֶת הַשֵּׁם זוֹקֵף בְּנַחַת (עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר ה' זוֹקֵף כְּפוּפִים), וְכֵן בְּמוֹדִים כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה. וְקוֹדֶם שֶׁאוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם זוֹקֵף. לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה יוֹתֵר מִדַּאי, דְּהַיְינוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו כְּנֶגֶד הַחֲגוֹר, כִּי זֶהוּ דֶּרֶךְ יוֹהֲרָא. וְזֶקֵן וְחוֹלֶה שֶׁמִּצְטַעֵר בִּכְרִיעָה כֵּיוָן שֶׁהִרְכִּין רֹאשׁוֹ דַּיּוֹ. אָסוּר לְהוֹסִיף הִשְׁתַּחֲוָיוֹת בְּיֶתֶר הַבְּרָכוֹת לֹא בִּתְחִלָּתָן וְלֹא בְּסוֹפָן. (קי"ג).

יב לְאַחַר הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוֹמְרִים אֱלֹהַי נְצֹר וְכוּ'. וְקוֹדֶם עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וְכוּ' כּוֹרֵעַ וּפוֹסֵעַ כָּךְ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת, כְּעֶבֶד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ. הַפְּסִיעוֹת יִהְיוּ בֵּינוֹנִיּוֹת, וּלְכָל הַפָּחוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן אֲגוּדָל בְּצַד עָקֵב. וְלֹא יִפְסַע פְּסִיעוֹת גַּסּוֹת וְלֹא יִפְסַע יוֹתֵר מִג' פְּסִיעוֹת. פּוֹסֵעַ תְּחִלָּה בְּרֶגֶל שְׂמֹאל וְאַחַר כָּךְ בְּרֶגֶל יָמִין, וְשׁוּב פּוֹסֵעַ בְּרֶגֶל שְׂמֹאל. וְעוֹדְדוּהוּ בִּכְרִיעָה, הוֹפֵךְ פָּנָיו לִשְׂמֹאלוֹ, שֶׁהוּא יְמִין הַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא כְּנֶגְדּוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, וּבְצֵאתוֹ מִן הַתְּפִלָּה אוֹמֵר עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו וְהוֹפֵךְ פָּנָיו לִימִינוֹ שֶׁהוּא שְׂמֹאל הַשְּׁכִינָה. וְאוֹמֵר הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ, וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנָיו וְאוֹמֵר וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. אַחַר כָּךְ זוֹקֵף וְאוֹמֵר יְהִי רָצוֹן וְכוּ' שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' כִּי הַתְּפִלָּה הִיא בְּמָקוֹם הָעֲבוֹדָה. וְלָכֵן אָנוּ מִתְפַּלְּלִים עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנּוּכַל לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוֹדָה מַמָּשׁ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַטַּעַם שֶׁפּוֹסְעִין תְּחִלָּה בְּרֶגֶל שְׂמֹאל, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ הֲלִיכוֹת הָאָדָם הוּא לַעֲקֹר רֶגֶל יָמִין תְּחִלָּה, וְלָכֵן עוֹקֵר כָּאן שְׂמֹאל תְּחִלָּה, לְהַרְאוֹת כְּאִלּוּ כָּבֵד עָלָיו לִפְטֹר מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא. וְלָכֵן אֹטֶר רֶגֶל עוֹקֵר תְּחִלָּה שְׂמֹאלוֹ שֶׁהוּא יְמִין כָּל אָדָם.

יג בְּמָקוֹם שֶׁכָּלוּ הַפְּסִיעוֹת, יַעֲמֹד בְּרַגְלַיִם מְכֻוָּנוֹת כְּמוֹ בַּתְּפִלָּה, וְלֹא יַחֲזִיר פָּנָיו לַמַּעֲרָב, וְלֹא יַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ עַד שֶׁיְּגִיעַ הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לְקָדֻשָּׁה. וְכֵן כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּיִחִידוּת יַעֲמֹד כְּשִׁעוּר זֶה, וְאִם הַמָּקוֹם צַר וְדָחוּק וְכֵן כְּשֶׁאוֹמְרִים פִּיּוּטִים, חוֹזֵר כְּשֶׁמַּתְחִיל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה. (קכ"ג).

יד בְּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֹץ בְּשִׂפְתָיו, וְלֹא יַרְאֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו וְאֵינוֹ פּוֹסֵק אֲפִלּוּ לְקַדֵּישׁ וּקְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ, אֶלָּא יִשְׁתֹּק וְיכַוֵּן לְמַה שֶּׁאוֹמְרִים הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר וְהַצִּבּוּר וְיֶחְשַׁב לוֹ כְּעוֹנֶה לְעִנְיָן זֶה שֶׁיּוֹצֵא, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא נֶחְשָׁב לְהֶפְסֵק. אֲבָל בִּתְפִלַּת אֱלֹהַי נְצֹר מֻתָּר לְהַפְסִיק לְדִבְרִים שֶׁמַּפְסִיקִין בְּאֶמְצַע פֶּרֶק שֶׁל בְּרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרִיאַת שְׁמַע. לְעֵיל סִימָן ט"ז. וּמִכָּל מָקוֹם, אִם אֶפְשָׁר לוֹ יֹאמַר תְּחִלָּה יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ', וְאִם אֶפְשָׁר עוֹד יִפְסַע גַּם כֵּן ג' פְּסִיעוֹת. (ק"ד כק"ב)

טו וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לוֹמַר מִיָּד לְאַחַר הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם, אֶת הַפָּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ' וְאוֹמְרִים אֱלֹהַי נְצֹר וּפַעַם שֵׁנִית יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ' וְכֵן נָכוֹן לַעֲשׂוֹת. וְנִרְאֶה לִי דִּבְעִנְיָן זֶה מֻתָּרִין לְהַפְסִיק בִּתְפִלַּת אֱלֹהַי נְצֹר לַעֲנֹת כָּל אָמֵן. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּקוֹדֶם שֶׁאוֹמֵר אֶת הַפָּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן טוֹב לוֹמַר פָּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִנְּבִיאִים אוֹ מִכְּתוּבִים, הַמַּתְחִיל בְּאוֹת

כְּהַתְחָלַת שְׁמוֹ וּמְסַיֵּם בְּאוֹת כְּמוֹ סִיּוּם שְׁמוֹ (אליהו רבא בשם כ"י) וְנִרְאֶה לִי דְּהָאוֹמֵר יְהִיוּ לְרָצוֹן שְׁנֵי פְּעָמִים, לֹא יֹאמְרוֹ אֶלָּא קוֹדֶם יִהְיוּ לְרָצוֹן הַשֵּׁנִי. (סִימָן קכ"ב).

טז כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּסִימָן יב' סָעִיף ג' דְּאִם מַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ אֲפִלּוּ קְצָת הִרְגָּשָׁה לִצְרָכָיו אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיְּנַקֶּה אֵת עַצְמוֹ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן לִתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, שֶׁאָסוּר לוֹ לַעֲמֹד לְהִתְפַּלֵּל כְּשֶׁהוּא מַרְגִּישׁ קְצָת לִצְרָכָיו, עַד שֶׁיְּנַקֶּה אֵת עַצְמוֹ. וְאוּלָם אִם מִתְחִלָּה לֹא הִרְגִּישׁ כְּלָל וְאַחַר כָּךְ בְּאֶמְצַע תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה הִרְגִּישׁ, שֶׁהוּא צָרִיךְ לִצְרָכָיו, בֵּין לִגְדוֹלִים בֵּין לִקְטַנִּים יַעֲצֹר אֵת עַצְמוֹ עַד שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְלֹא יַפְסִיק אֲפִלּוּ אִם הַהַרְגָּשָׁה הִיא גְּדוֹלָה, מִכָּל מָקוֹם, יַעֲצֹר אֶת עַצְמוֹ כָּל זְמַן שֶׁיְּכוֹל, וְלֹא יַפְסִיק לָצֵאת בְּאֶמְצַע שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה עַד לְאַחַר שֶׁסַּיִּם הַמְבָרֵךְ אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. (צ"ב).

יז הִרְגִּישׁ שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְמַטָּה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲצֹר, אִם מִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ, הוֹלֵךְ לְאַחוֹרָיו ד' אַמּוֹת אוֹ לִצְדָדִין וּמוֹצִיא הָרוּחַ וּמַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הֲרֵיחַ, וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ וְאוֹמֵר: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים יְצַרְתָּנוּ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֻרְפָּתֵנוּ וּכְלִמָּתֵנוּ, חֻרְפָּה וּכְלִמָּה בְּחַיֵּינוּ, רִמָּה וְתוֹלֵעָה בְּמוֹתֵנוּ, וְגוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ. וְאִם יָצָא מִמֶּנּוּ הָרוּחַ בְּמָקוֹמוֹ לְאָנְסוֹ, וְכֵן אִם יִתְפַּלֵּל בַּצִּבּוּר שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ אִם יִתְרַחֵק לְאַחוֹרָיו אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֵת עַצְמוֹ, וְגַם לֹא יֹאמַר הָרִבּוֹן, אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הֲרֵיחַ וְגוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ (סִימָן ק"ג)

יח אָסוּר לֵישֵׁב בְּתוֹךְ ד' אַמּוֹת שֶׁל הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, בֵּין מִלְּפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו בֵּין מִן הַצְּדָדִין. וְאִם הָיוֹשֵׁב עוֹסֵק גַּם כֵּן בְּמַה דְּשַׁיָּךְ לְסֵדֶר הַתְּפִלָּה מֻתָּר. וְיֵשׁ מְקִלִּין, דַּאֲפִלּוּ אֵינוֹ עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי תְּפִלָּה, אֶלָּא שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּפִיו אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק. וְהַיְרֵא דְּבַר ה' לֹא יֵשֵׁב לִפְנֵי הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה כְּמִלֹּא עֵינָיו, אֲפִלּוּ אוֹמֵר קְרִיאַת שְׁמַע. אֲבָל לְאַחֲרָיו וְלַצְּדָדִין אֵין לְהַקְפִּיד. וְלַעֲמֹד מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן אֲפִלּוּ לְפָנָיו.

יט אִם זֶה הַיּוֹשֵׁב הוּא אָדָם חָלוּשׁ אֵין לְמָחֹת בּוֹ.

כ אִם זֶה הַיּוֹשֵׁב יָשַׁב קוֹדֶם וְאַחַר כָּךְ בָּא זֶה וְעָמַד לְהִתְפַּלֵּל מִצִּדּוֹ אוֹ מִלְּפָנָיו שֶׁנִּמְצָא זֶה הַיּוֹשֵׁב לְאַחֲרָיו אֵין צָרִיךְ לַעֲמֹד, כֵּיוָן שֶׁזֶּה בָּא בְּגִבּוּלוֹ. אֲבָל עָמַד לְהִתְפַּלֵּל לְאַחֲרָיו שֶׁנִּמְצָא הַיּוֹשֵׁב לְפָנָיו יֵשׁ לוֹ לְזָהֵר וְלַעֲמֹד. וְכָל זֶה כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ. אֲבָל אִם מִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַמְיֻחָד לְמִנְיָן קְבוּעַ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַמְיֻחָד לְכָל אֶחָד לְהִתְפַּלֵּל שָׁם, אֲפִלּוּ יָשַׁב הוּא קֹדֶם צָרִיךְ לַעֲמֹד, כֵּיוָן שֶׁהַמָּקוֹם מְיֻחָד לִתְפִלָּה לְכָל אִישׁ.

כא אָסוּר לַעֲבֹר בְּתוֹךְ ד' אַמּוֹת לִפְנֵי הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְלָכֵן אִם אֶחָד הִתְפַּלֵּל וְנָמַר תְּפִלָּתוֹ, וְאֶחָד עוֹמֵד לְאַחֲרָיו וּמִתְפַּלֵּל וַעֲדַיִן לֹא נָמַר, אַל יַפְסִיעַ זֶה שֶׁלְּפָנָיו אֶת

הַפְּסִיעוֹת, שֶׁנִּמְצָא כְּעוֹבֵר לִפְנֵי הַמִּתְפַּלֵּל. וְלֶעָבֹר מִן הַצַּדְדִין וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְאַחֲרָיו מֻתָּר. (ק"ב).

כב שִׁכּוֹר אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי אָדָם גָּדוֹל וְנִכְבָּד אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל. וְאִם עָבַר וְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה, וְצָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל כְּשֶׁיְּסוּר יֵינוֹ מֵעָלָיו, וְאִם עָבַר זְמַן תְּפִלָּה, מַשְׁלִים אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ כְּדִין שׁוֹגֵג וְאֹנֶס לְקַמָּן סִימָן כ"א. (צ"ט). (דִּין תְּפִילָה בְּאִשָּׁה נִדָּה, עַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן קנ"ג).

סימן יט

א בַּחֹרֶף אוֹמְרִים מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. וּמַתְחִילִין בְּמוּסָף שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְהַשַּׁמָּשׁ מַכְרִיז מִקּוֹדֶם מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. וְאִם לֹא הִכְרִיז אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ אָז בִּתְפִלַּת הַמּוּסָף שֶׁבְּלַחַשׁ. וְחוֹלֶה שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּיִחִידוּת בְּבֵיתוֹ, וְכֵן בְּנֵי הַכְּפָרִים שֶׁאֵין לָהֶם מְנְיָן, יַמְתִּינוּ בִּתְפִלַּת מוּסָף עַד הַשָּׁעָה שֶׁבְּוַדַּאי הִתְפַּלְּלוּ בַּעֲיָרוֹת מוּסָף, וְאָז יִתְפַּלְּלוּ גַּם הֵמָּה מוּסָף וְיֹאמְרוּהוּ. וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ עַד מוּסַף יוֹם א' שֶׁל פֶּסַח, דְּהַיְנוּ שֶׁהַצִּבּוּר גַּם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרִים אוֹתוֹ עוֹד בִּתְפִלַּת הַלַּחַשׁ. וּבַחֲזָרַת תְּפִלַּת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹסֵק מִלְּאָמְרוֹ. וְשׁוּב גַּם הַצִּבּוּר אֵין אוֹמְרִים בְּמִנְחָה, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר שָׁמְעוּ מֵהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁפָּסַק מִלְּאָמְרוֹ. וּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּיחִידוּת, יַקְדִּים לְהִתְפַּלֵּל אָז תְּפִלַּת הַמּוּסָף בִּכְדֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא פָּסַק הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר מִלְּאָמְרוֹ בַּעֲיָרוֹת כִּי מִי שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל לְאַחַר שֶׁכְּבָר פָּסַק הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לְאָמְרוֹ בְּמוּסָף, אֵינוֹ אוֹמְרוֹ עוֹד. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאוֹמְרִים בַּקַּיִץ מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַטָּל, וְיִכְרִיז כֵּן הַשַּׁמָּשׁ קוֹדֶם מוּסַף יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְאָז מַתְחִילִין לוֹמַר כֵּן גַּם בְּלַחַשׁ בְּמוּסָף וּפוֹסְקִין מִלּוֹמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

ב טָעָה וְלֹא אָמַר מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁאָמַר הַבְּרָכָה מְחַיֵּה הַמֵּתִים אוֹמֵר בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר רַק שֶׁלֹּא יְהֵא בְּאֶמְצַע עִנְיָן, כְּגוֹן אִם נִזְכַּר לְאַחַר שֶׁאָמַר וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ, אוֹמֵר גַּם כֵּן לִישַׁנֵּי עָפָר, וְאוֹמֵר מַשִּׁיב הָרוּחַ וְכוּ' מִי כָמוֹךָ וְכוּ' וְאִם רוֹצֶה יָכוֹל לוֹמַר לְגַמְרֵי מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם מְכַלְכֵּל חַיִּים וְכוּ', אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה מְחַיֵּה הַמֵּתִים צָרִיךְ לַחְזוֹר לְרֹאשׁ תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה (וְלֹא סָגֵי שֶׁיִּתְחִיל אַתָּה גִּבּוֹר כִּי גַ' בָּרְכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כְּחַדָּא חֲשִׁיבִי לְעִנְיָן זֶה, שֶׁאִם סִיֵּם הַבְּרָכָה שֶׁלֹּא כַּהֶגֶן צָרִיךְ לַחְזוֹר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה) (סִימָן קי"ד) טָעָה בְּמַעֲרִיב שֶׁל פֶּסַח אוֹ בְּשַׁחֲרִית אוֹ בְּמוּסָף וְלֹא אָמָרוֹ, אֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר.

ג יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁאוֹמְרִים בַּקַּיִץ מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַטָּל. אִם טָעָה וְאָמַר כֵּן גַּם בַּחֹרֶף, אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹמֵר הַבְּרָכָה מְחַיֵּה הַמֵּתִים, וְאֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר

בִּשְׁבִיל הַזְכָּרַת גֶּשֶׁם, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר זָכַר טָל. וְאַף אִם נִזְכַּר מְקוֹדֶם שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם אוֹמֵר בְּמָקוֹם דְּסָלְקָא עִנְיָנָא מוֹרִיד הַגָּשֶׁם.

ד אִם טָעָה בַּקַּיִץ וְאָמַר מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם, אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁאָמַר הַבְּרָכָה מְחַיֵּה הַמֵּתִים, חוֹזֵר וּמַתְחִיל אַתָּה גִּבּוֹר וְכוּ' (וְאֵין זֹאת מִדִּין חֲזָרָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה נִכֶּרֶת שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר בָּהּ מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם). אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם מְחַיֵּה הַמֵּתִים חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה. אִם לֹא אָמַר רַק מַשִּׁיב הָרוּחַ וְלֹא אָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, אֵינוֹ מַזִּיק כְּלָל וְאוֹמֵר מְכַלְכֵּל חַיִּים וְכוּ'. אִם טָעָה בְּמַעֲרִיב אוֹ בְּשַׁחֲרִית שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת וַאֲמָרוֹ, אֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר לְרֹאשׁ (קי"ד).

ה מַתְחִילִין לוֹמַר טַל וּמָטָר, בְּתְפִלַּת עַרְבִית שֶׁל יוֹם שִׁשִּׁים לְאַחַר תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי וְהוּא בְּיוֹם ד' אוֹ בְּיוֹם ה' לְחֹדֶשׁ דֶּעצֶעמְבֶּער, וְאוֹמְרִים עַד פֶּסַח.

ו אִם טָעָה וְלֹא אָמַר טַל וּמָטָר, אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים, אוֹמֵר שָׁם וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ וְכוּ' וְחוֹתֵם כָּרָאוּי. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁחָתַם הַבְּרָכָה מִתְפַּלֵּל לְהַלָּן. וּבְתוֹךְ בִּרְכַּת שְׁמַע קוֹלֵנוּ אַחַר רֵיקֵם אַל תְּשִׁיבֵנוּ, אוֹמֵר וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכוּ' וַאֲפִלּוּ אִם לֹא נִזְכַּר אָז רַק אַחַר שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה, כָּל שֶׁלֹּא אָמַר עָדַיִן אֶת הַשֵּׁם, יָכוֹל לוֹמַר וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכוּ' אֲבָל לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, חוֹזֵר וּמַתְחִיל בָּרוּךְ עָלֵינוּ וְכוּ' וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַפְּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ', חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה.

ז טָעָה בַּקַּיִץ וְאָמַר טַל וּמָטָר, חוֹזֵר וּמַתְחִיל בָּרוּךְ עָלֵינוּ, וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַפְּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן, חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה. (קי"ז)

ח אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָמַר מַשִּׁיב הָרוּחַ אוֹ לֹא אָמַר, אִם הוּא לְאַחַר ל' יוֹם שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל תִּשְׁעִים פְּעָמִים כָּרָאוּי, חֶזְקָתוֹ שֶׁגַּם עַתָּה הִתְפַּלֵּל כְּהֶרְגֵּל שֶׁלּוֹ כָּרָאוּי. אֲבָל בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם צָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וְכֵן בְּטַל וּמָטָר אִם מִסְתַּפֵּק לוֹ לְאַחַר שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל תִּשְׁעִים תְּפִלּוֹת כָּרָאוּי מוֹקְמִינָן אֲחַזְקְתֵיהּ שֶׁגַּם עַתָּה הִתְפַּלֵּל כָּרָאוּי, וְקוֹדֶם לָכֵן צָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. (קי"ד)

ט טָעָה בְּמַעֲרִיב לֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁל חֹל, וְנִזְכַּר לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל בָּרוּךְ עָלֵינוּ שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁצָּרִיךְ לְסַיֵּם כָּל אוֹתָהּ בְּרָכָה (כְּמוֹ שֶׁאֶכְתֹּב לְקַמָּן סִימָן ע"ו) אֵינוֹ אוֹמֵר טַל וּמָטָר כֵּיוָן שֶׁגַּם הַצִּבּוּר אֵינָם אוֹמְרִים, וְאִם חָלָה הַשְּׁאֵלָה (הוּא יוֹם הַתְּחָלָה לְשָׁאֵל טַל וּמָטָר) בְּיוֹם שַׁבָּת, וְטָעָה וְהִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל וְהִתְחִיל בָּרוּךְ עָלֵינוּ, גַּם כֵּן אֵינוֹ אוֹמֵר טַל וּמָטָר, כֵּיוָן שֶׁהַצִּבּוּר עֲדַיִן לֹא הִתְחִילוּ, וְהַיְחִיד נִגְרָר אַחַר הַצִּבּוּר. (קי"ז)

י שָׁכַח יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁחֲרִית אוֹ בְּמִנְחָה, וּבְחֹל הַמּוֹעֵד, בֵּין בְּשַׁחֲרִית בֵּין בְּמִנְחָה בֵּין בְּמַעֲרִיב, אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁאָמַר יְהִיו לְרָצוֹן, חוֹזֵר וּמַתְחִיל רְצֵה, וְאַפִלּוּ אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁהִתְחִיל מוֹדִים, כֵּיוָן שֶׁסִּיֵּם בִּרְכַּת הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן, צָרִיךְ לְהַתְחִיל רְצֵה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמַשִּׁיב הָרוּחַ) אַךְ אִם נִזְכַּר קוֹדֶם בִּרְכַּת הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן, אוֹמְרוֹ שָׁם וּמְסַיֵּם וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ וְכוּ', וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר יְהִיו לְרָצוֹן וְגוֹ', חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה. וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ שָׁכַח יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּמַעֲרִיב, בֵּין שֶׁרֹּאשׁ חֹדֶשׁ הוּא בְּ' יָמִים, בֵּין שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא יוֹם א', כֵּיוָן שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' וְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר, אֶלָּא מְסַיֵּם הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן וְגוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ. וְהַטַּעַם בָּזֶה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בַּלַּיְלָה. (תכ"ב ת"צ)

יא שָׁכַח בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּשַׁחֲרִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל מוּסָף, (שֶׁכְּבָר זָכַר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד) מִכָּל מָקוֹם, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, וְאִם עָבַר זְמַנָּהּ יַשְׁלִימֶנָּּה בְּתְפִלַּת הַמִּנְחָה. (עַיֵּן שערי תשובה סִימָן ק"ח סקי"ב) כְּדִלְקַמָּן כ"א סָעִיף ד'. לְקַמָּן סִימָן כ' סָעִיף י.

יב בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל, צָרִיךְ לְהַמְתִּין כְּדֵי הִלּוּךְ ד' אַמּוֹת.

יג שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁטָּעָה בְּתְפִלַּת הַלַּחַשׁ, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שֵׁנִית מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, (וְלָכֵן לְאַחַר חֲזָרַת הַתְּפִלָּה יֹאמַר אֱלֹהַי נְצֹר וְכוּ' וַיַּפְסִיעַ ג' פְּסִיעוֹת) אַךְ אִם טָעָה בג' בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְנִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יְהֵא בַּחֲזָרָתוֹ טֹרַח הַצִּבּוּר, יַחְזֹר (קכ"ג קכ"ו).

יד בְּיוֹם הַתַּעֲנִית בֵּין בְּתַעֲנִית צִבּוּר בֵּין בְּתַעֲנִית יָחִיד, אוֹמְרִים בְּתְפִלַּת הַמִּנְחָה בְּבִרְכַּת שְׁמַע קוֹלֵנוּ, עֲנֵנוּ, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְבָכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה יְסַיֵּם כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכוּ'. וְאִם שָׁכַח מִלּוֹמַר עֲנֵנוּ, אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מִבְּרָכַת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹמְרוֹ, אֶלָּא לְאַחַר שֶׁגָּמַר כָּל הַתְּפִלָּה, לְאַחַר אֱלֹהַי נְצֹר קוֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר רַגְלָיו, אוֹמְרוֹ עַד בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה וּמְסַיֵּם יִהְיוּ לְרָצוֹן וְכוּ', וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁעָקַר רַגְלָיו, אֵינוֹ אוֹמְרוֹ עוֹד כְּלָל (תקס"ה).

סימן כ

א כְּשֶׁפּוֹסֵעַ הַשְׁלִיחַ צִבּוּר מִתְּפִלָּה שֶׁבְּלַחַשׁ, עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ כְּשִׁעוּר הִלּוּךְ ד' אַמּוֹת וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ וְאוֹמֵר בְּלַחַשׁ ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח וְגוֹ' וּמַתְחִיל בְּקוֹל בָּרוּךְ אַתָּה וְכוּ' וְכָל אֶחָד יְזַהֵר לִשְׁתֹּק אָז וְלִשְׁמֹעַ הֵיטֵב, וּלְכַוֵּן לְמַה שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְלוֹמַר בָּרוּךְ הוּא, וּבָרוּךְ שְׁמוֹ וְאָמֵן עַל כָּל בְּרָכָה כָּרָאוּי. וַאֲפִלּוּ לִלְמֹד אָסוּר בְּשָׁעָה שֶׁהַשְׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר הַתְּפִלָּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר

שֶׁצְּרִיכִין לְזַהֵר מִשִּׁיחָה בְּטֵלָה. וּמִי שֶׁנָּקֵל לוֹ, יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ מִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אוֹ בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת, אוֹ לִרְאוֹת תּוֹךְ הַסִּדּוּר מַה שֶּׁאָמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר (קי"א קכ"ג קכ"ד). קָצָת נוֹהֲגִין שֶׁלְּאַחַר קְדֻשָּׁה חוֹלְצִין תְּפִלִּין שֶׁל רַשׁ"י וּמַנִּיחִין תְּפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם. וְעוֹשִׂין שֶׁלֹּא כַּדִּין. (עֵין פְּרִי מגדים סִימָן ל"ד משבצות סָעִיף קטן ב).

ב בַּחֲזָרַת תְּפִלַּת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, כֵּיוָן שֶׁהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר כְּבָר הִתְפַּלֵּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ בְּלַחַשׁ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר אֶת הַתְּפִלָּה רַק בִּשְׁבִיל הַשּׁוֹמְעִים, לָכֵן צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ דַּוְקָא תִּשְׁעָה שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין, שֶׁלֹּא תִּהְיֶינָה בְּרָכוֹתָיו לְבַטָּלָה (וְלָא דְּמֵי לְמַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִימָן ט"ו סָעִיף ז'). וְלָכֵן כְּשֶׁיֵּשׁ מִנְיָן מְצֻמְצָם, צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יַתְחִיל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר חֲזָרַת הַתְּפִלָּה עַד שֶׁיִּגְמְרוּ כֻּלָּן תְּפִלּוֹתֵיהֶן שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲנוֹת. (קכ"ד)

ג הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר צָרִיךְ לְזַהֵר, כְּשֶׁהוּא מְסַיֵּם בְּרָכָה אַחַת, שֶׁלֹּא לְהַתְחִיל בְּרָכָה שְׁנִיָּה, עַד לְאַחַר שֶׁאָמְרוּ רֹב הַצִּבּוּר אָמֵן. וְאִם הִתְחִיל תֵּכֶף בְּרָכָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן, שֶׁסִּיֵּם מָגֵן אַבְרָהָם וְהִתְחִיל מְיַד אַתָּה גִּבּוֹר, אֲזַי כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר, אַתָּה גִּבּוֹר, שׁוּב אֵין אוֹמְרִים אָמֵן, וְעָנָשׁ בְּטוּל אָמֵן, אָז הוּא עָלָיו.

ד בְּקְדֻשָּׁה, יְזַהֵר כָּל אֶחָד לְכַוֵּן רַגְלָיו, שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן בְּיַחַד, כְּאִלּוּ הָיוּ רֶגֶל אַחַת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה) וּכְשֶׁאוֹמְרִים קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, וְכֵן בָּרוּךְ וְיִמְלֹךְ, מֵרִים גּוּפוֹ וַעֲקֵבוֹ לְמַעְלָה. וְנוֹהֲגִין לִשְׂא הָעֵינַיִם לַמָּרוֹם, וְטוֹב שֶׁתִּהְיֶינָה סְגוּרוֹת (קכ"ה).

ה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים, מִשְׁתַּחֲוִים כָּל הַקָּהָל וְאוֹמְרִים מוֹדִים דְּרַבָּנָן, כֻּלּוֹ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, וּמִי שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְשׁוֹמֵעַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הִגִּיעַ לְמוֹדִים, אִם הוּא עוֹמֵד בְּאֶמְצַע בְּרָכָה, מִשְׁתַּחֲוֶה גַּם כֵּן. אֲבָל אִם עוֹמֵד בִּתְחִלַּת בְּרָכָה. אוֹ בְּסוֹף בְּרָכָה, לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. מִשּׁוּם דְּאָסוּר לְהוֹסִיף הִשְׁתַּחֲוָיוֹת, בִּתְחִלַּת בְּרָכָה אוֹ בְּסוֹף בְּרָכָה, עַל אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כְּדִלְעֵיל סִימָן י"ח סָעִיף י"א (ק"ט קכ"ז).

ו קוֹדֶם שֶׁאוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר שִׂים שָׁלוֹם, אוֹמֵר אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ וְכוּ', וּכְשֶׁאוֹמֵר "וְיִשְׁמְרֶךָ" אוֹמְרִים הַקָּהָל כֵּן יְהִי רָצוֹן וְלֹא יֹאמְרוּ אָמֵן. וְכֵן כְּשֶׁאוֹמֵר וִיחֻנֶּךָּ וְשָׁלוֹם. וְאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ רַק בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף, וְלֹא בְּמִנְחָה. רַק בְּתַעֲנִית צִבּוּר, שֶׁאוֹמְרִים גַּם בְּמִנְחָה שִׂים שָׁלוֹם, אָז אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר גַּם אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וְאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּבֵית אָבֵל, וְלֹא בְּתִשְׁעָה בְּאָב בְּשַׁחֲרִית (קכ"א קכ"ז).

ז לְאַחַר שֶׁגָּמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה, יֹאמַר בַּלַּחַשׁ יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ' אֲבָל לְפָסֵעַ ג' פְּסִיעוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁסּוֹמֵךְ עַל הַפְּסִיעוֹת שֶׁבְּסוֹף הַקְּדִישׁ שָׁלֵם. (קכ"ג).

ח בְּתַעֲנִית צִבּוּר וְיֵשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עֲשָׂרָה שֶׁמִּתְעַנִּים וּמַשְׁלִימִים, אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה עֲנֵנוּ קֹדֶם רְפָאֵנוּ. וְאִם טָעָה וְלֹא אָמָרוֹ, אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם,

מִן הַבְּרָכָה רוֹפֵא חוֹלֵי, חוֹזֵר וְאוֹמֵר עָנֵנוּ וּרְפָאֵנוּ. אֲבָל לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמֵר הַבְּרָכָה רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר עָנֵנוּ בְּתוֹךְ בִּרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וְחוֹתֵם שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה כְּמוֹ יָחִיד. וְאִם שָׁכַחוֹ גַּם שָׁם, אוֹמְרוֹ לְאַחַר סִיּוּם הַתְּפִלָּה בְּלֹא חֲתִימָה.

ט אֵין אוֹמְרִים תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּקוֹל, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לְכָל הַפָּחוֹת שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים, שֶׁהֵם רֹב מִנְיַן שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עַתָּה. אֲבָל אִם אֵין שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עַתָּה, אֵין אוֹמְרִים כָּל הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּקוֹל, אֶלָּא אֶחָד אוֹמֵר עַד הָאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּקוֹל, וְאוֹמְרִים קְדֻשָּׁה וְגוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ. (ס"ט)

י כָּל מָקוֹם שֶׁהַיָּחִיד אִם טָעָה חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, כְּמוֹ כֵּן הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה, אִם טָעָה חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל חוּץ מִשַּׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹל הַמּוֹעֵד. שֶׁאִם שָׁכַח וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא וְלֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ, כִּי מִשּׁוּם טֹרַח הַצִּבּוּר, סָמְכִינָן עַל מַה שֶּׁיִּזְכִּיר בְּתְפִלַּת הַמּוֹסָף, אֲבָל אִם נִזְכַּר קוֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לְרֹצֵה וְאֵין בָּזֶה טֹרַח הַצִּבּוּר (קכ"ו).

יא חִיּוּב עַל הָאָדָם לוֹמַר קְדֻשָּׁה עִם הַצִּבּוּר, וְגַם אָמֵן שֶׁלְּאַחַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְשֶׁלְּאַחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, הוּא גַּם כֵּן חִיּוּב כְּמוֹ קְדֻשָּׁה. וְכֵן הַקַּדִּישִׁים שֶׁאוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, חִיּוּב הוּא לַעֲנֹת עֲלֵיהֶם. וְכֵן בְּמוֹדִים הוּא חִיּוּב לִשְׂחֹת עִם הַצִּבּוּר. וְלָכֵן אִם נִתְאַחֵר לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, בְּאֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר. וְהוּא מֻכְרָח לְהִתְפַּלֵּל בִּיחִידוּת, אִם אֵין הַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת, צָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, בְּשָׁעָה שֶׁיִּפְסִיד מִלַּעֲנֹת אֶחָד מִדְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיַּעֲנֶה, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. אֲבָל אַל יַמְתִּין בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, דְּהָא צָרִיךְ לְהַסְמִיךְ גְּאֻלָּה לַתְּפִלָּה, וְאָסוּר לְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, אֶלָּא יַמְתִּין קוֹדֶם שִׁירָה חֲדָשָׁה (וע"ש סִימָן ס"ט סָעִיף ז').

יב יָחִיד הָעוֹמֵד בִּתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, וּכְשֶׁהוּא מְסַיֵּם מְחַיֵּה הַמֵּתִים, אוֹמְרִים הַצִּבּוּר קְדֻשַּׁת וּבָא לְצִיּוֹן, אוֹ קְדֻשַּׁת יוֹצֵר, אֵינוֹ אוֹמֵר עִמָּהֶם קָדוֹשׁ, לְפִי שֶׁאֵין הַקְּדֻשּׁוֹת שָׁווֹת, אֲבָל אִם הַצִּבּוּר אוֹמְרִים קְדֻשַּׁת מוּסָף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, עוֹנֶה עִמָּהֶם קָדוֹשׁ וְכוּ', וְכֵן בְּהִפּוּךְ דִּקְדֻשַּׁת שַׁחֲרִית וּקְדֻשַּׁת מוּסָף שָׁווֹת הֵן (ק"ט).

סימן כא

א כְּבָר נִתְבָּאַר בְּסִימָן י"ח שֶׁאִם עָבַר זְמַן תְּפִלָּה בְּמֵזִיד, אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין אֲבָל אִם מֵחֲמַת שְׁגָגָה אוֹ אֹנֶס לֹא הִתְפַּלֵּל, אוֹ שֶׁטָּעָה בִּתְפִלָּתוֹ בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ לַחְזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל יָכוֹל לְהַשְׁלִימָהּ לְאַחַר תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, וְצָרִיךְ שֶׁיִּתְפַּלֵּל דַּוְקָא תְּפִלָּה שֶׁהִיא זְמַנָּהּ, וְאַחַר כָּךְ תְּפִלַּת הַתַּשְׁלוּמִין, דְּהַיְנוּ אִם לֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, אָז כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה, יִתְפַּלֵּל

מִתְחִלָּה, תְּפִלָּה לְשֵׁם מִנְחָה וְאוֹמֵר תַּחֲנוּן, וְאַחַר כָּךְ מִיָּד אוֹמֵר אַשְׁרֵי, וּמִתְפַּלֵּל עוֹד שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בִּשְׁבִיל שַׁחֲרִית. וְאִם לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, אֲזַי יִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה עַרְבִית, וְיִשְׁהֶה רַק כְּדֵי הִלּוּךְ ד' אַמּוֹת וְאֵינוֹ אוֹמֵר אַשְׁרֵי אֶלָּא מִיָּד יִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בִּשְׁבִיל מִנְחָה, וְאִם לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית, אֲזַי לְאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, יֹאמַר תַּחֲנוּן וְאַשְׁרֵי, וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לְשֵׁם עַרְבִית וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר לַמְנַצֵּחַ וּבָא לְצִיּוֹן וְכוּ', וְאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל גַּם תְּפִלָּה זוֹ, שֶׁהִיא לְשֵׁם עַרְבִית.

ב אִם לֹא הִתְפַּלֵּל, בְּעוֹד שֶׁהָיָה לוֹ שְׁהוּת לְהִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חוֹשֵׁב, שֶׁעֲדַיִן יִשְׁאַר לוֹ זְמַן, אַחַר שֶׁיִּגְמֹר אוֹתוֹ עֵסֶק שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בּוֹ, וּבֵין כָּךְ וְכָךְ עָבְרָה לוֹ הַשָּׁעָה, וְכֵן מִי שֶׁהָיָה טָרוּד לְצָרְכּוֹ מָמוֹנוֹ, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי הֶפְסֵד, וְעַל יְדֵי כֵּן הִפְסִיד זְמַן הַתְּפִלָּה, אַף עַל גַּב דְּאָסוּר לְהַעֲבִיר זְמַן תְּפִלָּה מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹן מִכָּל מָקוֹם מִקְרֵי אֹנֶס, וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין. וְכֵן אִם מֵחֲמַת שִׁכְרוּת לֹא הָיָה רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל, נֶחְשָׁב גַּם כֵּן כְּאֹנֶס אַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִיל בְּאִסּוּר לִשְׁתּוֹת, כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה.

ג אֵין תַּשְׁלוּמִין לַתְּפִלָּה, אֶלָּא בַּתְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ. אֲבָל אִם נִתְאַחֵר יוֹתֵר, אֵין לָהּ עוֹד תַּשְׁלוּמִין כְּגוֹן אִם לֹא הִתְפַּלֵּל לֹא שַׁחֲרִית וְלֹא מִנְחָה, אֲזַי מִנְחָה, יֵשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין, לְאַחַר עַרְבִית הַסְּמוּכָה לָהּ, אֲבָל שַׁחֲרִית אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין, כֵּיוָן שֶׁעָבַר שְׁתֵּי זְמַנֵּי תְּפִלּוֹת שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, לֹא בִּזְמַנָּהּ וְלֹא בִּזְמַן מִנְחָה.

ד אַךְ בְּיוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף, אִם לֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, יָכוֹל לְהַשְׁלִימָהּ לְאַחַר מִנְחָה, (דְּכֵיוָן דִּזְמַן תְּפִלַּת מוּסָף, בְּדִיעֲבַד עַד הַלַּיְלָה, כְּמוֹ מִנְחָה אִם כֵּן לֹא עָבַר שְׁתֵּי זְמַנֵּי תְּפִלּוֹת) וּלְאַחַר תְּפִלַּת מוּסָף, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁלִים תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, (דְּכֵיוָן שֶׁמַּזְכִּיר בָּהּ קָרְבַּן מוּסָף, אֵינָהּ רְאוּיָה שֶׁתַּעֲלֶה לְתְפִלַּת שַׁחֲרִית. פְּרִי מְגַדִּים סִימָן ק"ח, אַבְרָהָם סָעִיף קָטָן ו'). אַךְ עִם עֲדַיִן לֹא עָבַר זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל מוּסָף.

ה אֵין תַּשְׁלוּמִין לַתְּפִלָּה שֶׁהִפְסִיד, אֶלָּא בִּזְמַן תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ. אֲבָל לֹא בְּשָׁעָה שֶׁאֵינָהּ זְמַן תְּפִלָּה, כְּגוֹן אִם שָׁהָה הַרְבֵּה, אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא חוֹבַת שָׁעָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עוֹד, תַּשְׁלוּמֵי תְּפִלָּה שֶׁהִפְסִיד, לְפִי שֶׁלֹּא תִקְּנוּ תַּשְׁלוּמִין לַתְּפִלָּה שֶׁהִפְסִיד, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתְּפִלָּה שֶׁהִיא חוֹבַת שָׁעָה, שֶׁאז כֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתְּפִלָּה שֶׁהִיא חוֹבַת שָׁעָה, הוּא מַשְׁלִים גַּם כֵּן מַה שֶּׁחִסֵּר (ק"ח).

ו תְּפִלַּת הַתַּשְׁלוּמִין שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל, חַיָּב לְהִתְפַּלֵּל, כְּמוֹ שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל אָז תְּפִלַּת הַחוֹבָה, כְּגוֹן אִם לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם שֶׁל שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׁנִיָּה בָּאָה לְתַשְׁלוּם תְּפִלַּת חֹל, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעָתָּה הוּא שַׁבָּת, מִתְפַּלֵּל שֶׁל שַׁבָּת. וְאִם הִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, וְכֵן בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִם לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה מִתְפַּלֵּל

עַרְבִית שְׁתַּיִם, וְאוֹמֵר בְּשִׁתֵּיהֶן יַעֲלֶה וְיָבֹא. וְאִם לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁמִּתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם, אִם שָׁכַח יַעֲלֶה וְיָבֹא אֲפִלּוּ בַּשְּׁנִיָּה חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, (אַף עַל גַּב דְּתַשְׁלוּמִין הַלַּיְלָה הִיא, וְאָז לֹא הָיָה חוֹזֵר, מִכָּל מָקוֹם הַשְׁתָּא יְמָמָא הוּא), וּבְשַׁבָּת אִם לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, מִתְפַּלֵּל עַרְבִית גַּם כֵּן שְׁתַּיִם שֶׁל חֹל, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק בְּאַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ. בָּרְאשׁוֹנָה אוֹמֵר אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ, וּבַשְּׁנִיָּה אֵינוֹ אוֹמְרוֹ. וְהַטַּעַם בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁאַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ הוּא כְּמוֹ הַבְדָּלָה, וְאֵין מַבְדִּילִין בִּ' פְּעָמִים בַּתְּפִלָּה, וְהוּא הַדִּין לְהֶפֶךְ, אִם שָׁכַח עַרְבִית בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם, וְאוֹמֵר בְּתְפִלַּת הַתַּשְׁלוּמִין אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ, לְפִי שֶׁמַּעֲקֵר הַתַּקָּנָה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה (ק"ח רצ"ד).

ז טָעָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּמִנְחָה, וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא, וּלְמָחָר אֵינוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אִם כֵּן אַף אִם יִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם, לֹא יָרְוִיחַ כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר עוֹד יַעֲלֶה וְיָבֹא, וּבְלֹא יַעֲלֶה וְיָבֹא, הֲרֵי כְּבָר הִתְפַּלֵּל עַל כֵּן אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל כְּלָל לְתַשְׁלוּמִין.

ח תְּפִלַּת מוּסָף, אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם, וְאִם כֵּן הֲוֵי מַעֲרִיב תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, מִכָּל מָקוֹם אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין בַּלַּיְלָה, מִשּׁוּם דִּתְפִלַּת מוּסָף נִתְקְנָה מִשּׁוּם וּנְשַׁלְּמָה פָּרִים שְׂפָתֵינוּ וְכֵיוָן שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ בָּטֵל קָרְבָּנוֹ.

ט מִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם, אוֹ מִנְחָה שְׁתַּיִם, אִם הוּא שְׁלִיחַ צִבּוּר, יוֹצֵא בְּמַה שֶׁהוּא חוֹזֵר אֶת הַתְּפִלָּה בְּקוֹל רָם.

י מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִתְפַּלֵּל אוֹ לֹא, בַּזְּמַן הַזֶּה (שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין בִּנְדָבָה), אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל (סִימָן ק"ז ק"ח).

סימן כב

א לְאַחַר הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אוֹמְרִים תַּחֲנוּן בִּנְפִילַת אַפַּיִם, וְאֵין לְדַבֵּר שִׂיחַת חֻלִּין, בֵּין שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לְתַחֲנוּן.

ב בְּשַׁחֲרִית, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ תְּפִלִּין בִּשְׂמֹאלוֹ, נוֹטִין עַל צַד יָמִין, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַתְּפִלִּין, וּבְמִנְחָה, נוֹטִין עַל צַד שְׂמֹאל.

ג נְפִילַת אַפַּיִם יֵשׁ לִהְיוֹת מְיֻשָּׁב, אַךְ בִּשְׁעַת הַדְּחַק יוּכַל לִהְיוֹת גַּם מְעֻמָּד. לְאַחַר תַּחֲנוּן אוֹמְרִים וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע, וְיֵשׁ לְאָמְרוֹ בִּישִׁיבָה, וְאַחַר כָּךְ עוֹמְדִין וְאוֹמְרִים מַה נַּעֲשֶׂה וְכוּ'.

ד אֵין נְפִילַת אַפַּיִם כִּי אִם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁאָר סִפְרֵי קֹדֶשׁ, אֵין נוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם, אֶלָּא אוֹמְרִים אֵת הַמִּזְמוֹר בְּלִי נְפִילַת אַפַּיִם. וּכְשֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּעֲזָרַת בֵּית הַכְּנֶסֶת, וּפָתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת פָּתוּחַ, נָחְשָׁב כְּאִלּוּ הָיָה שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה.

ה כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִין בְּבֵית אָבֵל, אוֹ בְּבֵית הַמֵּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם אָבֵל, אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן ז' יְמֵי אֲבֵלוּת אֲפִלּוּ בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם ז'. וְנוֹהֲגִין שֶׁגַּם בְּשׁוּבָם לְבֵיתָם אֵינָם אוֹמְרִים. וְאִם יֵשׁ אָבֵל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֵין הַצִּבּוּר נִגָּרְרִין אַחֲרָיו, וְאוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֶלָּא שֶׁהָאָבֵל אֵינוֹ אוֹמֵר.

ו אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִילָה, אוֹ שֶׁהַבַּעַל בְּרִית אוֹ הַסַּנְדָּק, אוֹ הַמּוֹהֵל מִתְפַּלְּלִים שָׁם, אַף שֶׁהַמִּילָה תִּהְיֶה בְּבֵית אַחֵר. וְאִם מִתְפַּלְּלִין מִנְחָה, בְּבֵית הַתִּינוֹק קוֹדֵם סְעֻדַּת הַבְּרִית, אוֹ בְּאֶמְצַע הַסְּעֻדָּה, גַּם כֵּן אֵין אוֹמְרִים. אֲבָל אִם מִתְפַּלְּלִים לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אוֹמְרִים. אַף הַבַּעַל בְּרִית וְהַסַּנְדָּק וְהַמּוֹהֵל לֹא יֹאמְרוּ אַף לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, מִשּׁוּם דְּיוֹם טוֹב שֶׁלָּהֶם הוּא.

ז וְכֵן אֵין אוֹמְרִים, בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָתָן, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי מִשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ, אִם הֶחָתָן הוּא בָּחוּר אוֹ הַכַּלָּה בְּתוּלָה. אֲבָל אַלְמָן שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה, אֵין לוֹ רַק שִׁלְשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים. וּבְיוֹם הַחֻפָּה בְּשַׁחֲרִית אוֹמְרִים, וּבְמִנְחָה שֶׁהוּא סָמוּךְ לַחֻפָּה אֵין אוֹמְרִים (קל"א).

ח אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן לֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב, וְלֹא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט וְלֹא בַּחֲנֻכָּה וְלֹא בְּפוּרִים גָּדוֹל ב' יָמִים, וְלֹא בְּפוּרִים קָטָן ב' יָמִים, וְלֹא בל"ג בָּעֹמֶר, וְלֹא בְּכָל חֹדֶשׁ נִיסָן, וְלֹא בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְלֹא בַּיָּמִים שֶׁבֵּין יוֹם כִּפּוּר לְסֻכּוֹת, וְלֹא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן עַד לְאַחַר אִסְרוּ חַג דְּשָׁבוּעוֹת וְלֹא בְּאִסְרוּ חַג דְּסֻכּוֹת, בְּכָל אֵלּוּ אֵין אוֹמְרִים בְּמִנְחָה שֶׁלְּפָנֵיהֶם, אֲבָל בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמְרִים בַּמִּנְחָה שֶׁלְּפָנֵיהֶם. וּבְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמְרִים גַּם בַּסְּלִיחוֹת רַק לְאַחַר כָּךְ אֵין אוֹמְרִים.

ט בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי לְפִי שֶׁהֵם יְמֵי רָצוֹן, כִּי בְּאַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל קַבָּלַת לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, עָלָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּיוֹם ה', וְיָרַד בְּיוֹם ב', לָכֵן מַרְבִּים בָּהֶם תַּחֲנוּנִים, וְאוֹמְרִים קוֹדֶם תַּחֲנוּן, וְהוּא רַחוּם, וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ מֵעֲמָד, וְצָרִיךְ לְאָמְרוֹ בְּכַוָּנָה, וּבְמָתִינוּת, דֶּרֶךְ תַּחֲנוּנִים. וּבְיָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

י לְאַחַר תַּחֲנוּן אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ. וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי אוֹמְרִים, אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם [מֵעֲמָד]. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן כ"ה סָעִיף ב', מָתַי אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ (שם ובעט"ז מ' קל"ב).

סימן כג

א כְּשֶׁמּוֹצִיאִין אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִן אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ אֶל הַתֵּבָה, שֶׁקּוֹרִין בּוֹ שָׁם, נוֹשְׂאִין אוֹתוֹ דֶּרֶךְ צָפוֹן, שֶׁהוּא לִימִין הַנּוֹשֵׂא, וּכְשֶׁמַּחְזִירִין אוֹתוֹ אֶל הָאָרוֹן הַקֹּדֶשׁ, נוֹשְׂאִין אוֹתוֹ דֶּרֶךְ דָּרוֹם, וּצְרִיכִין לְהַחְזִיק אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה בְּיַד יָמִין, וּמִצְוָה עַל כָּל אָדָם שֶׁהַסֵּפֶר תּוֹרָה עוֹבֵר לְפָנָיו, שֶׁיְּלַוּוּ אוֹתוֹ עַד אֶל הַתֵּבָה.

ב הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה, יֵשׁ לוֹ לְהִתְעַטֵּף בְּטַלִּית מְצֻיֶּצֶת, וְעוֹלֶה בְּבָרֶךְ קְצָרָה לוֹ, וְיוֹרֵד בְּבָרֶךְ אֲרֻכָּה. וְאִם שְׁנֵי הַבְּרָכִים שָׁוִים, עוֹלֶה בְּבָרֶךְ הַיָּמִין, וְיוֹרֵד בַּבָּרֶךְ הַשֵּׁנִי. וְנוֹהֲגִין שֶׁהוּא מַמְתִּין, עַד שֶׁהָעוֹלֶה אַחֲרָיו אָמַר הַמְבָרְכָה הָאַחֲרוֹנָה, וְיוֹרֵד בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא (סִימָן י"ד קמ"א).

ג פּוֹתֵחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְרוֹאֶה בְּאֵיזֶה מָקוֹם יִקְרָא וְאוֹחֲזוֹ כָּךְ פָּתוּחַ בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְסוֹגֵר עֵינָיו, וְאוֹמֵר בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ, וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר בְּקוֹל כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָּל הַקָּהָל. וְהֵם עוֹנִין בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, וְאִם לֹא שָׁמְעוּ הַצִּבּוּר אֶת הַמְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר עוֹנֶה, לֹא יַעֲנֶה עִמּוֹ. אֶלָּא לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן, לְאַחַר שֶׁעָנוּ הַקָּהָל בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, חוֹזֵר הָעוֹלֶה וְאוֹמֵר גַּם כֵּן בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד (עַיֵּן לעיל סִימָן ט"ו סָעִיף ח), וּמְבָרֵךְ הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּחַר וְכוּ', וְעוֹנִין הַקָּהָל אָמֵן, וּמְסַלֵּק אֶת יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית, וְאוֹחֵז אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה בִּשְׂעַת הַקְּרִיאָה רַק בִּימִינוֹ. הַקּוֹרֵא קוֹרֵא, וְהוּא קוֹרֵא עִמּוֹ בְּלַחַשׁ. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרֹת, עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר. וְכָל הַקָּהָל יְכַוְּנוּ דַּעְתָּם לִשְׁמֹעַ הֵיטֵב קְרִיאַת הַתּוֹרָה. לְאַחַר הַקְּרִיאָה חוֹזֵר הָעוֹלֶה וְאוֹחֲזוֹ גַּם בִּשְׂמֹאלוֹ, וְגוֹלְלוֹ וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה.

ד אָסוּר לֶאֱחֹז אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה בְּעַצְמוֹ עָרֹם, אֶלָּא יֹאחֲזוֹ עַל יְדֵי הַטַּלִּית, אוֹ יֹאחֲזוֹ בְּעַמּוּדָיו. וְיֵשׁ מַחְמִירִין, שֶׁגַּם בָּעַמּוּדִים אֵין אוֹחֲזִין עָרֹם עַל יְדֵי הַטַּלִּית (קמ"ז).

ה הָעוֹלֶה וְגַם הַקּוֹרֵא צְרִיכִין לַעֲמֹד. וַאֲפִלּוּ רַק לִסְמֹךְ עַל שׁוּם דָּבָר אָסוּר. מִשּׁוּם דִּצְרִיכִין לַעֲמֹד בְּאֵימָה, דִּכְשֶׁם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה בְּאֵימָה כָּךְ אָנוּ צְרִיכִין לִנְהֹג בָּהּ בְּאֵימָה. וְאַף מִי שֶׁהוּא אָדָם חָלוּשׁ יָכוֹל לִסְמֹךְ קְצָת סְמִיכָה כָּל דְּהוּ.

ו בְּשָׁעָה שֶׁהָעוֹלֶה אוֹמֵר בָּרְכוּ, וְהַקָּהָל אוֹמְרִים בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, צְרִיכִין כָּל הַצִּבּוּר לַעֲמֹד, אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ, וְכֵן בִּשְׂעַת הַקְּרִיאָה, וּבִשְׂעַת בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, אֵין חִיּוּב שֶׁיַּעַמְדוּ הַקָּהָל אֶלָּא הַמְדַקְדְּקִין בַּמִּצְוֹת, מַחְמִירִין עַל עַצְמָם וְעוֹמְדִין וְכֵן נָכוֹן. אֲבָל בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא אֵין לְהַחְמִיר כְּלָל. (קמ"ו)

ז אִם הַקּוֹרֵא בְּעַצְמוֹ, הוּא עוֹלֶה לַתּוֹרָה, צָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד אַחַר אֶצְלוֹ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה עַל יְדֵי סַרְסוּר (מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם), כָּךְ אָנוּ צְרִיכִין לִנְהֹג בָּהּ עַל יְדֵי סַרְסוּר (קמ"א).

ח כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל הַקּוֹרֵא לִקְרֹת, אָסוּר לְכָל הַקָּהָל לְדַבֵּר, אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא, וְאָסוּר לָצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרִין בַּתּוֹרָה, אֲבָל בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה מְגֻלָּל, יָכוֹל לָצֵאת לְצֹרֶךְ גָּדוֹל.

ט כְּשֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת צְרִיכִין לִקְרֹת אוֹתוֹ תְּחִלָּה, וַאֲפִלּוּ אִם הוּא עַם הָאָרֶץ אֶלָּא שֶׁהוּא אָדָם כָּשֵׁר, הוּא קוֹדֵם אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חָכָם, וַאֲפִלּוּ אִם הַכֹּהֵן רוֹצֶה לְמְחֹל לֹא מַהֲנִי.

וְאַחַר הַכֹּהֵן קוֹרִין לַוִּי, וְאִם אֵין שָׁם לֵוִי, קוֹרִין אֶת הַכֹּהֵן אֲשֶׁר עָלָה בְּמָקוֹמוֹ, וְאוֹמְרִים: בְּמָקוֹם לֵוִי, וְאִם אֵין כֹּהֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, קוֹרִין בְּמָקוֹמוֹ לֵוִי אוֹ יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לִקְרֹת אֶת הַיּוֹתֵר גָּדוֹל בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְצָא שָׁם (עַיֵּן מג"א סקל"ה סק"ז), וְאוֹמְרִים: אִם אֵין כָּאן כֹּהֵן, לֵוִי בְּמָקוֹם כֹּהֵן, אוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם כֹּהֵן. וְאִם קָרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם כֹּהֵן, אֵין קוֹרִין אַחֲרָיו לֵוִי. יִשּׁוּב שֶׁכֻּלָּם כֹּהֲנִים אוֹ לְוִיִּם, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ יִתְנַהֲגוּ.

י אִם הַכֹּהֵן עוֹמֵד בִּקְרִיאַת שְׁמַע, אוֹ בִּבְרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם עוֹמֵד בִּתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אֲפִלּוּ אֵין שָׁם כֹּהֵן אַחֵר, אֵין קוֹרִין אוֹתוֹ, וְאֵין צְרִיכִין לְהַמְתִּין עָלָיו, מִשּׁוּם טִרְחָא דְּצִבּוּרָא, אֶלָּא קוֹרִין לֵוִי אוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין אוֹמְרִים: אִם אֵין כָּאן כֹּהֵן, אֶלָּא אוֹמְרִים: לֵוִי אוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם כֹּהֵן. וּבְדִיעֲבַד אִם קָרְאוּהוּ, אִם עוֹמֵד בִּקְרִיאַת שְׁמַע אוֹ בִּבְרָכוֹתֶיהָ, עוֹלֶה וּמְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה, אֲבָל לֹא יִקְרָא עִם הַקּוֹרֵא אֶלָּא יִשְׁמַע, וּמִכָּל מָקוֹם, אִם אֶפְשָׁר לוֹ, יֵשׁ לוֹ לִגְמֹר אֵת הָעִנְיָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, לְהֵיכָא דְּסָלִיק עִנְיָנָא, קוֹדֶם שֶׁהוּא עוֹלֶה. וְאִם עוֹמֵד בִּתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אֲפִלּוּ קָרְאוּהוּ לֹא יַעֲלֶה. וְכֵן בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה לֹא יַעֲלֶה. וּבִתְפִלַּת אֱלֹהַי נְצֹר וְכוּ' יַעֲלֶה, וְאִם הוּא עוֹמֵד בְּפִסּוּקֵי דְּזִמְרָה, אִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אַחֵר, אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה קוֹרִין אוֹתוֹ, אַף לֹא יִקְרָא עִם הַקּוֹרֵא. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם אַחֵר, אֵין קוֹרִין אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה, וְכֵן הַדִּין בְּלֵוִי.

יא אִם קָרְאוּ לְכֹהֵן אוֹ לְלֵוִי וְאֵינָם שָׁם, לֹא יִקְרְאוּ לְאַחֵר בִּשְׁמוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עַל הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא פָּגוּם, אֶלָּא יֹאמְרוּ לְהָאַחֵר: עֲלֵה אַתָּה, וְיַעֲלֶה, אֲבָל בְּנוֹ יְכוֹלִין לִקְרֹא בִּשְׁמוֹ, שֶׁאֵין בָּזֶה פְּגָם לְאָבִיו, שֶׁהֲרֵי אִם הָאָב הָיָה פָּגוּם, גַּם הַבֵּן הָיָה פָּגוּם, וְכֵן אִם הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אֵינָם יְכוֹלִים לַעֲלוֹת מִפְּנֵי שֶׁעוֹמְדִים בַּתְּפִלָּה, יְכוֹלִין לִקְרֹא בִּשְׁמוֹ, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל רוֹאִים שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְאִם קָרְאוּ לְיִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ שָׁם, יְכוֹלִין לִקְרֹא לְאַחֵר בִּשְׁמוֹ, כִּי בְּיִשְׂרָאֵל לֹא שַׁיָּךְ פְּגָם, וְכֵן אִם קָרְאוּ לְכֹהֵן אוֹ לְלֵוִי לְאַחֲרוֹן אוֹ לְמַפְטִיר, בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְאֵינָם שָׁם, יְכוֹלִין לִקְרֹא לְאַחֵר בַּשֵּׁם.

יב אִם לֹא הָיָה כֹּהֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ שֶׁהָיָה אֶלָּא שֶׁלֹּא יָדְעוּ מִמֶּנּוּ, וְקָרְאוּ לְיִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹמוֹ, וְעָלָה, אֲפִלּוּ אִם אָמַר בָּרְכוּ אֵת ה' הַמְבֹרָךְ, אֶלָּא שֶׁלֹּא פָּתַח עָדַיִן אֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ, וּבָא הַכֹּהֵן אוֹ שֶׁנִּזְכְּרוּ שֶׁיֶּשְׁנוֹ, קוֹרִין אֵת הַכֹּהֵן וְעוֹלֶה, וְאוֹמֵר גַּם הוּא בָּרְכוּ וְכוּ', וְהַיִּשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ, יַעֲמֹד שָׁם עַד לְאַחַר שֶׁיִּקְרָא הַכֹּהֵן וְהַלֵּוִי וְאָז יִקְרָאוּהוּ. אֲבָל אִם כְּבָר אָמַר הַיִּשְׂרָאֵל אֵת הַשֵּׁם, מִן הַבְּרָכָה, שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוּב, אֵינוֹ עוֹלֶה הַכֹּהֵן, וְכֵן הַדִּין אִם קָרְאוּ לְלֵוִי בְּמָקוֹם כֹּהֵן וּבָא הַכֹּהֵן קוֹדֶם שֶׁאָמַר הַלֵּוִי בָּרוּךְ אַתָּה ה', עוֹלֶה הַכֹּהֵן, וְהַלֵּוִי מַמְתִּין וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ אַחֲרֵי. וְכֵן הַדִּין אִם לֹא הָיָה לֵוִי, אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ מִמֶּנּוּ,

וְקָרְאוּ אֶת הַכֹּהֵן גַּם בְּמָקוֹם לֵוִי, וְאַחַר כָּךְ בָּא הַלֵּוִי, קוֹדֶם שֶׁאָמַר הַכֹּהֵן בָּרוּךְ אַתָּה ה' קוֹרִין אֶת הַלֵּוִי וְעוֹלֶה. (שם)

יג אֵין קוֹרִין שְׁנֵי אַחִים זֶה אַחַר זֶה, בֵּין שֶׁהֵם מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. וְכֵן הָאָב עִם בְּנוֹ אוֹ בֶּן בְּנוֹ, אֵין קוֹרִין זֶה אַחַר זֶה מִשּׁוּם עֵינָא בִּישָׁא. וַאֲפִלּוּ הֵם אוֹמְרִים שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין. וַאֲפִלּוּ הָאֶחָד הוּא אַחֲרוֹן וְהַשֵּׁנִי מַפְטִיר. וְדַוְקָא בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר לְמַפְטִיר. אֲבָל כְּשֶׁמּוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר לַמַּפְטִיר מֻתָּר. וְכֵן אִם הַמַּפְטִיר אֵינוֹ בַּר מִצְוָה מֻתָּר. וּבְכָל אֵלּוּ אִם קָרְאוּהוּ וּכְבָר עָלָה לֹא יֵרֵד. וּבְשֶׁנֵּי אַחִים רַק מִן הָאֵם וְהָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ אִם קָרְאוּהוּ, אֲפִלּוּ עֲדַיִן לֹא עָלָה יַעֲלֶה. וּבִמְקוֹם הַצָּרְךְ יֵשׁ לְהַתִּיר בְּאֵלּוּ אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה לְקָרְאָם זֶה אַחַר זֶה. (סִימָן קמ"א וסד"ה)

יד מִי שֶׁעָלָה לַתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ נִזְדַּמֵּן לְבֵית כְּנֶסֶת אַחֶרֶת וּקְרָאוּהוּ גַּם כֵּן אֲפִלּוּ לְפָרָשָׁה שֶׁכְּבָר עָלָה לָהּ, עוֹלֶה שֵׁנִית וּמְבָרֵךְ אֵת הַבְּרָכוֹת (מגן אברהם סִימָן רפ"ב סָעִיף קטן ט"ו).

טו בְּתַעֲנִית צִבּוּר כְּשֶׁקּוֹרִין וַיְחַל, אֵין קוֹרִין לַעֲלֹת לַתּוֹרָה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּתְעַנֶּה. וְאִם אֵין כָּאן כֹּהֵן אַחֵר אֶלָּא זֶה שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֶּה, אוֹ שֶׁאֵין בְּדַעְתּוֹ לְהַשְׁלִים, קוֹרִין לְיִשְׂרָאֵל אוֹ לְלֵוִי בְּמְקוֹמוֹ. וְטוֹב שֶׁיֵּצֵא הַכֹּהֵן מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְאִם יֵשׁ כֹּהֵן אַחֵר אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת, אֶלָּא יוֹדִיעַ שֶׁלֹּא יִקְרְאוּהוּ. וְאִם יִקְרְאוּהוּ לֹא יַעֲלֶה. וְאִם הוּא בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי, אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹרִין וְיִחַל, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעַתָּה הוּא זְמַן קְרִיאַת הַתּוֹרָה, לָכֵן בְּדִיעֲבַד אִם לֹא יָצָא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וּקְרָאוּהוּ יַעֲלֶה.

טז וְכֵן מִי שֶׁדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשָּׁם עוֹשִׂין יוֹם טוֹב רַק יוֹם אֶחָד (מִלְבַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה), וּבָא לְחוּץ לָאָרֶץ, וְהָיָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל יוֹם טוֹב, אֵין לִקְרֹת אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה, וְהַדִּין כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בַּסְּעִיף הַקּוֹדֵם.

יז סוּמָא נוֹהֲגִין לִקְרֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי דִּבְּרִים שֶׁבִּכְתָב אָסוּר לִקְרֹתָן בְּעַל פֶּה, מִכָּל מָקוֹם, בְּזְמַן הַזֶּה, כֵּיוָן שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא לְפָנָיו מֻתָּר. וְנוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין אִם הוּא תַּלְמִיד חָכָם אוֹ עַם הָאָרֶץ דְּמִסְתָּמָא יָכוֹל לִקְרֹת עִם הַקּוֹרֵא.

יח אִם הֶרְאוּ לְהָעוֹלֶה הַמָּקוֹם שֶׁיִּקְרָא, וּבֵרַךְ, וְאַחַר כָּךְ נִזְכְּרוּ שֶׁאֵין זֶה הַמָּקוֹם, אֶלָּא שֶׁבְּמָקוֹם אַחֵר צְרִיכִין לִקְרֹת, בֵּין שֶׁכְּבָר הִתְחִילוּ לִקְרֹת, בֵּין שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְחִילוּ, אִם הַמָּקוֹם שֶׁצְּרִיכִין לִקְרֹת הָיָה גַּם כֵּן גָּלוּי לְפָנָיו, אֲפִלּוּ הוּא בְּעַמּוּד אַחֵר, וּלְאַחַר הַמָּקוֹם שֶׁהֶרְאוּ לוֹ, אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית מִשּׁוּם דְּדַעְתּוֹ הָיָה עַל הַמָּקוֹם שֶׁבֵּרַךְ וְעַל מַה שֶּׁנִּגְלָה לְפָנָיו. אֲבָל אִם לֹא הָיָה הַמָּקוֹם גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְגַלֵּל אֶת הַסֵּפֶר, אוֹ אֲפִלּוּ הָיָה הַמָּקוֹם נִגְלָה לְפָנָיו, אֶלָּא שֶׁהוּא קוֹדֵם לְהַמָּקוֹם שֶׁהֶרְאוּ לוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית הַבְּרָכָה,

אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ. אֲבָל בָּרְכוּ לֹא יֹאמַר שֵׁנִית, וְיֹאמַר תְּחִלָּה בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, עַל הַבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁבֵּרֵךְ לְבַטָּלָה. וְאִם עָדַיִן לֹא אָמַר אֶלָּא בָּרוּךְ אַתָּה ה', יְסַיֵּם לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ. וְאִם הַמָּקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לִקְרֹת הוּא לְמַעְלָה מִמָּקוֹם שֶׁהֵרָאוּ לוֹ, אֲבָל הוּא סָמוּךְ, בְּאֹפֶן שֶׁיְּכוֹלִין לִקְרֹת לוֹ גַּם ג' פְּסוּקִים מִמָּקוֹם שֶׁבֵּרֵךְ וּלְהַלָּן, שֶׁהַכֹּל הוּא בְּפָרָשַׁת הַיּוֹם יַעֲשׂוּ כֵן, וְלֹא יְבָרֵךְ שֵׁנִית. (ק"מ)

יט צָרִיךְ כָּל הָעוֹלֶה לִקְרֹת לְכָל הַפָּחוֹת ג' פְּסוּקִים. וּבְשַׁנִּי וּבַחֲמִשִּׁי, וְכֵן בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה, צְרִיכִין לִקְרֹת לְכֻלָּם, לְכָל הַפָּחוֹת עֲשָׂרָה פְּסוּקִים. וְיֵשׁ לִקְרֹת לְהַשְּׁלִישִׁי ד' פְּסוּקִים וּבְדִיעֲבַד אִם לֹא קָרְאוּ לְכֻלָּם אֶלָּא ט' פְּסוּקִים, שְׁלֹשָׁה לְכָל אֶחָד, יָצְאוּ, וּבְפוּרִים שֶׁאֵין קוֹרִין לְכֻלָּם אֶלָּא ט' פְּסוּקִים זֶהוּ, מִשּׁוּם דְּסָלִיק עִנְיָנָא. (קל"ז)

כ הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה, לֹא יְסַיֵּם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מִשָּׁם עַד הַפָּרָשָׁה, דְּהַיְנוּ, פְּתוּחָה אוֹ סְתוּמָה ג' פְּסוּקִים לְכָל הַפָּחוֹת. וְאִם כְּבָר בֵּרֵךְ לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם בְּפָחוֹת מִג' פְּסוּקִים סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה, הַקּוֹרֵא אַחֲרָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַתְחִיל מִפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו, רַק יַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הָרִאשׁוֹן, וְיִקְרָא עִמּוֹ עוֹד ג' פְּסוּקִים בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה. וּפָרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא שְׁנֵי פְּסוּקִים, מֻתָּר לְהַפְסִיק שָׁם. אִם יֵשׁ פִּסְקָא בְּאֶמְצַע פָּסוּק, כְּגוֹן בִּתְחִלַּת פָּרָשַׁת פִּנְחָס מֻתָּר לְסַיֵּם אֲפִלּוּ בַּפָּסוּק הַסָּמוּךְ לָהּ.

כא וְכֵן לֹא יַתְחִיל בְּפָחוֹת מִג' פְּסוּקִים לְאַחַר הַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה, וְלָכֵן זֶה שֶׁלְּפָנָיו, לֹא יְסַיֵּם בְּפָחוֹת מִג' פְּסוּקִים, לְאַחַר הַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה.

כב יְכַוֵּן לְהַתְחִיל תָּמִיד בְּדָבָר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל וּלְסַיֵּם בְּדָבָר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן לֹא יְסַיֵּם בְּמִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה רָע (קל"ח).

כג אִם קָרְאוּ לְאֶחָד רַק ב' פְּסוּקִים, וּבֵרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה צָרִיךְ לַחְזֹר וְלִקְרֹת, וִיבָרֵךְ בְּרָכָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. וְכֵיוָן שֶׁלְּאַחַר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, הֲוֵי הֶפְסֵק הַדַּעַת, עַל כֵּן צָרִיךְ לְהַתְחִיל גַּם בָּרְכוּ וַיִּקְרָא ב' פְּסוּקִים שֶׁקָּרָא תְּחִלָּה, וְעוֹד פָּסוּק אֶחָד עִמּוֹ, וְאִם קָרָה זֹאת בַּשְּׁלִישִׁי, צְרִיכִין לִקְרֹת עוֹד ב' פְּסוּקִים, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם ד' פְּסוּקִים. וְאִם קָרָה זֹאת בְּכֹהֵן שֶׁלֹּא קָרָא רַק ב' פְּסוּקִים, וּכְבָר קָרְאוּ אַחֲרָיו לֵוִי, וְנִזְכְּרוּ אַחַר כָּךְ, אֲזַי הַדִּין כֵּן הוּא, אִם הַלֵּוִי עֲדַיִן לֹא בֵּרַךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, וְאַף שֶׁאָמַר בָּרְכוּ לֹא הֲוֵי הַתְחָלַת הַבְּרָכָה, וְלָכֵן יַחְזֹר הַכֹּהֵן וְיִקְרָא ג' פְּסוּקִים בִּבְרָכוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְהַלֵּוִי יַמְתִּין וְיִקְרָא אַחַר כָּךְ. אֲבָל אִם כְּבָר בֵּרַךְ הַלֵּוִי, אָז יִקְרְאוּ עִם הַלֵּוִי מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הַכֹּהֵן. (שֶׁאִם יִקְרְאוּ לְהַלֵּוִי מַה שֶׁקָּרְאוּ לְהַכֹּהֵן, יִהְיֶה פְּגָם לְהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הֵמָּה שָׁמָּה, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁהַלֵּוִי הִתְחִיל לִקְרֹת בַּתּוֹרָה). וְאַחַר הַלֵּוִי יִקְרְאוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים שֶׁיִּהְיוּ שִׁלְשָׁה קְרוּאִים, וְהַכֹּהֵן אֵינוֹ מִן הַמְּנָיָן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא קָרָא רַק ב' פְּסוּקִים. וְאִם קָרָה כֵן בְּלֵוִי, שֶׁלֹּא קָרָא רַק ב' פְּסוּקִים, וְהַיִּשְׂרְאֵל כְּבָר בֵּרַךְ יִקְרְאוּ לְהַיִּשְׂרְאֵל אֵלּוּ

ב' פְּסוּקִים שֶׁקָּרָא הַלֵּוִי, וְעוֹד פָּסוּק אֶחָד וְיִקְרְאוּ עוֹד יִשְׂרָאֵל אֶחָד לְתַשְׁלוּם ג' קְרוּאִים. וְאִם לֹא הָיָה כֹּהֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקָרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמְקוֹמוֹ, וְאֵרַע כֵּן שֶׁלֹּא קָרְאוּ לוֹ אֶלָּא שְׁנֵי פְּסוּקִים, וְלֹא נִזְכְּרוּ עַד לְאַחַר שֶׁקָּרְאוּ יִשְׂרָאֵל שֵׁנִי, וּבֵרַךְ, אָז יַתְחִיל הַיִּשְׂרָאֵל הַשֵּׁנִי מִתְּחִלַּת הַסִּדְרָה, וְהַיִּשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹן יַמְתִּין וְיִקְרָא אַחֲרָיו, וְאַחֲרָיו יִקְרְאוּ עוֹד לְיִשְׂרָאֵל.

כד קָטָן לֹא יִהְיֶה הַקּוֹרֵא, וְגַם אֵינוֹ עוֹלֶה לַתּוֹרָה. סִימָן ע"ט סָעִיף ט'.

כה לְאַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ, וּמַגְבִּיהִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה. הַמַּגְבִּיהַּ פּוֹתֵחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה עַמּוּדִים מִן הַכְּתָב גָּלוּי, וּמַרְאֶהוּ לִימִינוֹ וְלִשְׂמֹאלוֹ, לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, כִּי מִצְוָה עַל כָּל הָאֲנָשִׁים לִרְאוֹת אֶת הַכְּתָב וְאוֹמְרִים וְזֹאת הַתּוֹרָה וְכוּ', וְגוֹלְלִין אֶת הַסֵּפֶר. וּמִצְוָה לְגוֹלְלוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַתֶּפֶר בְּאֶמְצַע שְׁתֵּי הַגְּלִילוֹת, וְיִגְלְלוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַתֶּפֶר הַסָּמוּךְ בְּאֶמְצַע. אִם הַתֶּפֶר שֶׁלְּפָנָיו יוֹתֵר סָמוּךְ, יִגְלְלוֹ לְשָׁם, וְאִם הַתֶּפֶר שֶׁלְּאַחֲרָיו יוֹתֵר סָמוּךְ, יִגְלְלוֹ לְשָׁם, דִּלְמַעֵט בִּגְלִילָה עֲדִיף, מִשּׁוּם כְּבוֹד סֵפֶר תּוֹרָה (קל"ד קמ"ז רפ"ב)

כו בְּכָל עֵת שֶׁקּוֹרִין בַּתּוֹרָה, אוֹמְרִים אַחַר כָּךְ חֲצִי קַדִּישׁ, לְבַד מִמִּנְחָה בְּשַׁבָּת, וּבְמִנְחָה בְּתַעֲנִית, שֶׁסּוֹמְכִין עַל הַקַּדִּישׁ, שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵי תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה.

כז בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי אוֹמֵר הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר לְאַחַר הַגְּבָהַת הַתּוֹרָה, יְהִי רָצוֹן וְכוּ', וּצְרִיכִין הַצִּבּוּר לִשְׁמֹעַ וְלַעֲנֹת אָמֵן. וּכְשֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֵין אוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן.

כח אַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּמִצְוָה עַל כָּל אָדָם, שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה עוֹבֵר לְפָנָיו, וְכֵן הַמַּגְבִּיהַּ וְהַגּוֹלֵל, שֶׁיִּלְוּוּ אוֹתוֹ עַד לִפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ.

כט בְּמָקוֹם שֶׁאֵין סֵפֶר תּוֹרָה קוֹרֵא אֶחָד מִתּוֹךְ חֻמָּשׁ בְּקוֹל רָם, וְהַצִּבּוּר יִשְׁמְעוּ, שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת קְרִיאָה.

ל עֲשָׂרָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וְאֵין לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרֹת, אֵין מְבִיאִים לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה לְצָרֵךְ הַקְּרִיאָה אֲפִלּוּ אִם הֵם חֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וַאֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. אַךְ אִם מְכִינִים יוֹם אוֹ יוֹמַיִם מִקּוֹדֶם, אָרוֹן אוֹ תֵּבָה, שֶׁעוֹשִׂין מָקוֹם קָבוּעַ לְסֵפֶר תּוֹרָה מָתֹר. וּלְצָרֵךְ אָדָם חָשׁוּב וְהוּא חוֹלֶה, מֻתָּר לְהָבִיא גַּם לְצָרֵךְ הַקְּרִיאָה לְבַד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלְאָדָם חָשׁוּב אֲפִלּוּ אֵינוֹ חוֹלֶה, וּלְחוֹלֶה אֲפִלּוּ אֵינוֹ אָדָם חָשׁוּב מֻתָּר. וְיֵשׁ לְהַקֵּל בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת זָכוֹר, וּפָרָשַׁת פָּרָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֵן דְּאוֹרַיְתָא. (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ק"מ) (סִימָן קל"ה)

סימן כד

א אִם נִמְצָא בְּסֵפֶר תּוֹרָה פְּסוּל מֻחָמַת טָעוּת, אִם הוּא טָעוּת גָּמוּר, אֵין קוֹרִין בּוֹ, וּצְרִיכִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ע"ט סָעִיף י'). אֵיזֶהוּ טָעוּת גָּמוּר כְּגוֹן יָתֵר אוֹ חָסֵר, אוֹ נִתְחַלֵּף אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת וְעַל יְדֵי זֶה מִשְׁתַּנֶּה הַקְּרִיאָה כְּמוֹ תּוֹמִים תְּאוֹמִים, מְגֻרְשֵׁיהֶן

מִגְרָשֵׁיהֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַפֵּרוּשׁ הוּא שָׁוֶה, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַקְּרִיאָה אֵינָהּ שָׁוָה, הֲוֵי טָעוּת גָּמוּר. וְכֵן אִם הַטָּעוּת הוּא בְּעִנְיָן, שֶׁיְּכוֹלִין לְקָרֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִכָּתֵב, אֶלָּא שֶׁכָּתַב, בְּעִנְיָן שֶׁמִּשְׁתַּנֶּה הַפֵּרוּשׁ עַל יְדֵי זֶה, כְּגוֹן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה, אַמָּה וְחֵצִי רָחְבּוֹ, אִם בְּמָקוֹם רָחְבּוֹ נִמְצָא כָּתוּב רָחְבָּה בְּהֵ"א אַף עַל פִּי שֶׁיְּכוֹלִין לִקְרֹת אֶת הַבֵּי"ת בְּחוֹלָם, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא כָּתוּב, הֲוֵי טָעוּת שֶׁמִּשְׁתַּנֶּה הַפֵּרוּשׁ, הֲוֵי גַּם כֵּן טָעוּת גָּמוּר. אֲבָל אִם הַטָּעוּת הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, לֹא הַקְּרִיאָה וְלֹא הַפֵּרוּשׁ, כְּגוֹן, בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אֲבוֹתָם בְּוא"ו אַחַר הַבֵּי"ת, נִמְצָא בְּלֹא וא"ו, אוֹ בְּהִפּוּךְ, וְכֵן אִם בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת מָלֵא יו"ד שְׁמוּשִׁית כְּגוֹן אֲבוֹתֵיכֶם, נִמְצָא חָסֵר יו"ד אוֹ בְּהֵפֶךְ וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר (לְפִי שֶׁאֵין סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁלָּנוּ מְדֻיָּקִים כָּל כָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָאַחֵר יִהְיֶה יוֹתֵר כָּשֵׁר), אֲבָל אִם חָסֵרָה יו"ד שָׁרְשִׁית כְּגוֹן, מַה לָּךְ הָגָר אַל תִּירָאִי, כְּתִיב תִּרְאִי בְּלֹא יוּ"ד אַחַר הַתָּי"ו, אוֹ אַל תִּירָא אַבְרָם, כְּתִיב תִּרָא, צְרִיכִין לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר (עַיֵּן שערי אפרים שער ו' סָעִיף יו"ד ובפתחי שערים שָׁם) (קמ"ג).

ב נִמְצָא תֵּבָה אַחַת חֲלוּקָה, עַד שֶׁנִּרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁנִּתְקָרְבוּ שְׁתֵּי תֵּבוֹת, וְנִרְאוֹת כְּאַחַת, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תֵּבָה יְתֵרָה, בֵּין שֶׁהִיא תֵּבָה זָרָה, שֶׁאֵין כָּאן מְקוֹמָהּ כְּלָל, בֵּין שֶׁנִּכְתְּבָה תֵּבָה אַחַת כְּפוּלָה (עַיֵּן בספר קסת הסופר מהדורה תנינא לשכת הסופר סִימָן ד' סָעִיף קטן ז), וְכֵן אִם נִמְצָא שִׁנּוּי בְּצוּרוֹת הַפָּרָשִׁיּוֹת, כְּגוֹן פְּתוּחָה בְּמָקוֹם סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה בְּמָקוֹם פְּתוּחָה, אוֹ הֶפְסֵק פָּרָשָׁה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הֶפְסֵק פָּרָשָׁה וְאֵינוֹ כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִים גְּמוּרִים, וּצְרִיכִין לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר.

ג נִמְצָא שֶׁנִּדְבַּק אוֹת לְאוֹת, אִם נִרְאֶה שֶׁנִּדְבַּק לְאַחַר הַכְּתִיבָה, כָּשֵׁר, כֹּל שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ צוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת. אֲבָל אִם נִרְאֶה שֶׁנִּדְבַּק כֵּן בִּשְׁעַת כְּתִיבָה, אֲזַי יֵשׁ חִלּוּק, שֶׁאִם נִדְבַּק כֵּן קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר הָאוֹת, כְּגוֹן, נו"ן פְּשׁוּטָה שֶׁנִּדְבְּקָה בְּאֶמְצָעִיתָהּ בְּרֶגֶל תֵּי"ו וְכַדּוֹמֶה פָּסוּל, אֶלָּא שֶׁבְּחֹל יְכוֹלִין לִגְרוֹד שָׁם לְהַפְרִידָם. אֲבָל אִם הַדְּבּוּק נַעֲשָׂה בִּגְמַר הָאוֹת, יֵשׁ לְהַכְשִׁיר, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר.

ד נִמְצָא אוֹת שֶׁהִפְסִיד צוּרָתוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְּחִלַּת הַכְּתִיבָה, בֵּין שֶׁנַּעֲשָׂה אַחַר כָּךְ עַל יְדֵי נָקֻב פָּסוּל. אֲבָל אִם נִמְצָא נָקֻב תּוֹךְ אוֹת, אוֹ מְחוּץ לְאוֹת וְהָאוֹת בְּצוּרָתוֹ, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַקִּף גְּוִיל וְנִכָּר שֶׁהַנָּקֻב נַעֲשָׂה לְאַחַר הַכְּתִיבָה כָּשֵׁר, כֵּיוָן דְּבִשְׁעַת הַכְּתִיבָה הָיָה מַקִּף גְּוִיל. אִם קִפְּצָה הַדְּיוֹ מֵאֵיזֶה אוֹת וְאֵינוֹ שָׁחוֹר כָּרָאוּי פָּסוּל.

ה אִם יֵשׁ סָפֵק בְּאֵיזֶה אוֹת, שֶׁמָּא אֵין צוּרָתָהּ עָלֶיהָ, מַרְאִין לְתִינוֹק, שֶׁאֵינוֹ לֹא חָכָם וְלֹא טִפֵּשׁ (הַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אֶת הָעִנְיָן, אֲבָל יוֹדֵעַ וּמֵבִין אֶת הָאוֹתִיּוֹת) אִם קוֹרֵא כָּרָאוּי, כְּשֵׁרָה. וְאִם לָאו פְּסוּלָה. וְאִם הַתִּינוֹקוֹת מְחֻלָּקִין, הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב (לדוד אמת). וְדַוְקָא כְּשֶׁאָנוּ

מְסֻפָּקִין מוֹעִיל הַתִּינוֹק, מִשּׁוּם דְּאָז לֹא הֲוֵי רַק גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא. אֲבָל אִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁאֵין הָאוֹת כְּהִלְכָתָהּ, וְכֵן אִם נִפְסְקוּ יוּדֵ"י הָאָלֶ"ף, אוֹ יוּדֵ"י הָעַיִ"ן וְהַשִּׁי"ן וְרַגְלֵי הַתָּיו וְכַדּוֹמֶה פָּסוּל, אַף עַל פִּי שֶׁהַתִּינוֹק קוֹרֵא אוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁעֵינֵינוּ רוֹאוֹת שֶׁאֵין הָאוֹת כְּתִקּוּנָהּ.

י כְּשֶׁמַּרְאִין לְתִינוֹק, אֵין צְרִיכִין לְכַסּוֹת לוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלְּאַחֲרָיו. אֲבָל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלְּפָנָיו נוֹהֲגִין לְכַסּוֹת. וְאִם נִפְסַק אֵיזֶה אוֹת בַּנֶּקֶב, וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ גַּם מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה, וְאָנוּ מְסֻפָּקִים אִם יֵשׁ בָּאוֹת עַד הַנֶּקֶב כַּשִּׁעוּר, צְרִיכִין לְכַסּוֹת הַחֵלֶק שֶׁלְּמַטָּה מִן הַנֶּקֶב, כִּי הַתִּינוֹק יְצָרְפוֹ וּבָאֱמֶת אֵין לוֹ צֵרוּף (ט"ז אוֹרַח חַיִּים סִימָן ל"ב סָעִיף קָטָן י'). וְכֵן אִם קָפְצָה הַדְּיוֹ מִמְּקֹמָהּ אוֹת, וְנִשְׁאַר שָׁם אֵיזֶה רֹשֶׁם צְרִיכִין לְכַסּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יְצָרְפוֹ הַתִּינוֹק (פרי מגדים סִימָן ל"ב).

יא כְּשֶׁנִּמְצָא פְּסוּל שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אִם נִמְצָא בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא, מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, וּמַתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁפָּסְקוּ, וּמַשְׁלִימִין מִנְיַן הַקְּרוּאִים, וְהָעוֹלִין כְּבָר בַּסֵּפֶר תּוֹרָה הַפָּסוּל עוֹלִין לְמִנְיַן הַקְּרוּאִים. וְאִם הוּא בַּשַּׁבָּת אִם אֶפְשָׁר לִקְרוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַשֵּׁנִי ז' קְרוּאִים יַעֲשׂוּ כֵּן (לָחוּשׁ לְדַעַת הַגְּאוֹנִים, דְּסְבִירָא לְהוּ דְּמַה שֶּׁקָּרְאוּ בַּסֵּפֶר תּוֹרָה הַפָּסוּל, אֵינוֹ עוֹלֶה לָהֶם), דְּהָא נוֹהֲגִין בְּלָאו הֵכִי לְהוֹסִיף הַרְבֵּה קְרוּאִים.

יב וְאִם נִמְצָא הַפְּסוּל בְּאֶמְצַע הַקְּרִיאָה, בָּזֶה יֵשׁ חִלּוּקֵי דֵּעוֹת וּמִנְהָגִים, וְכָל מָקוֹם יַחֲזִיק מִנְהָגוֹ, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג קָבוּעַ, נִרְאֶה לִי דְּיֵשׁ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ, שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ עַל סֵפֶר תּוֹרָה הַפָּסוּל, אֶלָּא מַפְסִיקִין מִיָּד, וּמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, וּמַתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁפָּסְקוּ. וְאִם הִפְסִיקוּ בְּאֶמְצַע פָּסוּק נִרְאֶה לִי דְּיַתְחִילוּ מִתְּחִלַּת הַפָּסוּק. וְגוֹמְרִין אֶת הַפָּרָשָׁה, (וְנִרְאֶה דְּיִקְרָא לוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַכָּשֵׁר לְכָל הַפָּחוֹת ג' פְּסוּקִים. וְאִם אֵין עוֹד ג' פְּסוּקִים עַד תַּשְׁלוּם הַסִּדְרָה יַתְחִילוּ לְמַפְרֵעַ קְצָת) וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. אֲבָל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ, דְּעָלְתָה לוֹ הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ עַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה הַפָּסוּל (וּפָשׁוּט דְּאִם יְכוֹלִין לִקְרוֹת שִׁבְעָה קְרוּאִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַכָּשֵׁר, יַעֲשׂוּ כֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בַּסָּעִיף שֶׁלְּפָנֵי זֶה). וְהוּא הַדִּין אֲפִלּוּ אִם לֹא הִתְחִילוּ לִקְרוֹת כְּלָל לָזֶה הָעוֹלֶה, שֶׁנִּמְצָא הַפְּסוּל מִיָּד לְאַחַר הַבְּרָכָה, גַּם כֵּן מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עוֹד בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. וְאֵין לְחַלֵּק בֵּין קְרִיאָה הָאַחֲרוֹנָה, לִשְׁאָר קְרִיאָה בְּעִנְיַן זֶה. בַּמַּפְטִיר, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ע"ח סָעִיף ח'.

יג נִמְצָא פְּסוּל בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְאֵין שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, מַשְׁלִימִין בּוֹ מִנְיַן הַקְּרוּאִים בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ע"ח סָעִיף ח', וְסִימָן ע"ט סָעִיף י'.

יד יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נִמְצָא פְּסוּל בְּסֵפֶר תּוֹרָה בְּחֲמִשָּׁה אֶחָד, מַתְחִילִין לִקְרוֹת בּוֹ בְּחֲמִשָּׁה אַחֵר, כְּגוֹן, אִם הַפְּסוּל הוּא בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, מַתְחִילִין לִקְרוֹת בּוֹ בִּבְרָכוֹת בְּסֵפֶר שְׁמוֹת. וְיֵשׁ לִסְמֹךְ עַל זֶה בְּשָׁעַת הַדְּחַק כְּשֶׁלֹּא הָיָה בָּאֶפְשָׁרִי לְתַקְּנוֹ, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בַּשַּׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב. וּמִכָּל

מָקוֹם, בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה, אֵין לְהוֹצִיאוֹ כֵּיוָן שֶׁאָז אֵין הַקְּרִיאָה חוֹבָה כָּל כָּךְ, דְּלָא נִתְקְנָה אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹתָן שֶׁאֵינָם בָּאִים בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי לְבֵית הַכְּנֶסֶת (קמ"ג).

יא אִם נִקְרְעָה הַתְּפִירָה שֶׁבֵּין שְׁתֵּי יְרִיעוֹת, אִם נִשְׁאַר הָרֹב תָּפוּר קוֹרִין בּוֹ. וְאִם לָאו מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר. וְאִם אֵין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אִם הַקֶּרַע הוּא בָּזֶה הַחֲמֵשׁ שֶׁצְּרִיכִין לִקְרֹת בּוֹ, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁאֲרוּ לְכָל הַפָּחוֹת ה' תְּפִירוֹת. אֲבָל אִם הַקֶּרַע הוּא בְּחֲמֵשׁ אַחֵר קוֹרִין בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ רַק ב' תְּפִירוֹת. (נקודות הכסף סימן רעח ובספר בני יונה) (יו"ד סִימָן רע"א).

יב נִמְצָא שַׁעֲוָה אוֹ חֵלֶב שֶׁנִּטַּף עַל אוֹת אוֹ תֵּבָה, אִם הוּא בְּחֹל יָסִירוֹ. וְאִם הוּא בַּשַּׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב, אִם נִרְאִין הָאוֹתִיּוֹת יִקְרְאוּ בּוֹ כָּךְ. אֲבָל אִם מְכַסִּין כָּל כָּךְ עַד שֶׁאֵינָן נִרְאִין, אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צְרִיכִין לִקְרוֹת שָׁם, יְכוֹלִין לִקְרוֹת בּוֹ בִּבְרָכוֹת. אֲבָל אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁצְּרִיכִין לִקְרוֹת, וְאָסוּר לִקְרוֹת אֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב עַל כֵּן אִם בָּאֶפְשָׁרִי לְהָסִיר אֵת הַשַּׁעֲוָה אוֹ הַחֵלֶב כְּלַאֲחַר יָד, דְּהַיְנוּ שֶׁנִּתְיַבֵּשׁ הֵיטֵב, וְיִכְפֹּיל אֵת הַגְּוִיל שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִפֹּל, יַעֲשׂוּ כֵן, וּבְאִם לָאו אֵין קוֹרִין בּוֹ (עַיֵּן פרמ"ג משבצות סִימָן קמ"ג ובאה"ט שָׁם סָעִיף קטן ט'). כְּשֶׁמְּסִירִין בְּחֹל אֵת הַשַּׁעֲוָה וְהַחֵלֶב, אִם הוּא עַל הַשֵּׁם יַשְׁגִּיחוּ שֶׁלֹּא יָבֹא חַס וְשָׁלוֹם לְמָחִיקַת הָאוֹתִיּוֹת, אֶלָּא יְחַמְּמוּ מִבַּחוּץ שֶׁיֵּלֵךְ הַשַּׁעֲוָה אוֹ הַחֵלֶב.

סימן כה

א אוֹמְרִים אַשְׁרֵי וּתְהִלָּה לְדָוִד וְגוֹ', וּצְרִיכִין לְכַוֵּן בּוֹ הֵיטֵב, וּבִפְרָט בַּפָּסוּק פּוֹתֵחַ אֵת יָדֶךָ וְגוֹ' יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ מְאֹד. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סִימָן י"ד ב' עַיֵּן שָׁם) (סִימָן נ"א קל"ב).

ב אַחַר כָּךְ אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ, וְאֵלּוּ יָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ: רֹאשׁ חֹדֶשׁ, חֲנֻכָּה, וּפוּרִים, וְהוּא הַדִּין בְּשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת בְּיוֹם י"ד וט"ו שֶׁבַּאֲדָר רִאשׁוֹן, עֶרֶב פֶּסַח, וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, תִּשְׁעָה בְּאָב. גַּם אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּבֵית הָאֵבֶל, וּבְיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ, גַּם אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אֵין אוֹמְרִים.

ג אוֹמְרִים קְדֻשַּׁת וּבָא לְצִיּוֹן עִם הַתַּרְגּוּם. וְצָרִיךְ לִזָּהֵר מְאֹד לְאָמְרָהּ בְּכַוָּנָה. וְהַתַּרְגּוּם יֵשׁ לְאָמְרוֹ בְּלַחַשׁ. [בְּבֵית הָאֵבֶל מְדַלְּגִין הַפָּסוּק וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי וְגוֹ'] (*הוספה זו נמצאת הוצאת "זיס" למברג תרמ"א, אשר נדפסה תחת השגחתו של המחבר זצ"ל.)

ד אָסוּר לְאָדָם לָצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם קְדֻשָּׁה זוֹ.

ה יֵשׁ לְהַדֵּר לְאָמְרָהּ עִם הַצִּבּוּר. וְלָכֵן אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמְרִים אוֹתָהּ יֹאמְרָהּ עִמָּהֶם אַף קֹדֶם תְּפִלָּתוֹ. וְהוּא הַדִּין דְּיָכוֹל לְאָמְרָהּ קֹדֶם שְׁנֵי הַפְּסוּקִים דְּהַיְנוּ וּבָא

לְצִיּוֹן וְגוֹ' וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי וְגוֹ', וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר פְּסוּקִים אֵלּוּ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיָּכוֹל לְדַלֵּג אַשְׁרֵי וְלַמְנַצֵּחַ, כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר קְדֻשָּׁה זוֹ עִם הַצִּבּוּר, וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר מַה שֶּׁדִּלֵּג.

ו וְאוֹמְרִים עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ וְכוּ' וּצְרִיכִין לְאָמְרוֹ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה. וְיהוֹשֵׁעַ תִּקְּנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁכָּבַשׁ אֶת יְרִיחוֹ. וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שֶׁל יוֹם, וּשְׁאָר מִזְמוֹרִים בְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם כְּפִי מִנְהָגוֹ.

ז כְּשֶׁיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אוֹמֵר הַפָּסוּק, ה' נְחֵנִי וְגוֹ' וּמִשְׁתַּחֲוֶה מוּל אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּתַלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ. כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לֹא יֵצֵא וַאֲחוֹרָיו לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא יְצַדֵּד. וְכֵן בִּירִידָתוֹ מִן הַתֵּבָה (קל"ב).

ח כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אָסוּר לָרוּץ אוֹ לִפְסֹעַ פְּסִיעָה גַּסָּה, לְפִי שֶׁמַּרְאֶה עַצְמוֹ שֶׁעוֹכֵב בֵּית הַכְּנֶסֶת דּוֹמֶה עָלָיו לְמַשָּׂא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהוֹלֵךְ לַעֲסָקָיו. אֲבָל אִם הוֹלֵךְ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מִצְוָה לָרוּץ. (סִימָן צ').

סימן כו

א נִמְצָאוּ בַּמִּדְרָשִׁים הַרְבֵּה מַעֲשִׂיּוֹת, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהַבֵּן אוֹמֵר קַדִּישׁ בִּשְׁבִיל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, נִצּוֹלִים מִן הַדִּין. עַל כֵּן נוֹהֲגִין לוֹמַר קַדִּישׁ. וְכֵן לַעֲלוֹת לַמַּפְטִיר וּלְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה, וּבִפְרָט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁהוּא הַזְּמַן שֶׁחוֹזְרוֹת הַנְּשָׁמוֹת לְגֵיהִנֹּם, וְכֵן בְּכָל עַרְבִית שֶׁאָז תִּגְבְּרֶת הַדִּין. וְיֵשׁ בְּעִנְיַן הַקַּדִּישִׁים כַּמָּה חִלּוּקֵי דִּינִים עַל פִּי הַמִּנְהָגִים.

ב בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, בֵּין שֶׁהוּא קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין תּוֹשָׁב בֵּין אוֹרֵחַ, יֵשׁ לוֹ כָּל הַקַּדִּישִׁים, וְדוֹחֶה כָּל הָאֲבֵלִים. וַאֲפִלּוּ פָּגַע הָרֶגֶל תּוֹךְ שִׁבְעָה הַמְבַטֵּל גְּזֵרַת שִׁבְעָה, וְכֵן לְאַחַר שִׁבְעָה שֶׁמְּבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, לְעִנְיַן קַדִּישׁ אֵינוֹ מְבַטֵּל. וְכֵן לֹא אָמְרִינַן לְעִנְיַן קַדִּישׁ מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ. וַאֲפִלּוּ בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם הַשִּׁבִיעִי, יֵשׁ לוֹ כָּל הַקַּדִּישִׁים, וּמוֹנִין שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָאֵבֶל לֹא שָׁמַע מִיָּד, וְנוֹהֵג אַחַר כָּךְ שִׁבְעָה יְמֵי אֵבֶל. מִכָּל מָקוֹם, לְעִנְיַן קַדִּישׁ אֵין לוֹ דִּין שִׁבְעָה. וְכֵן אִם מֵת בָּרֶגֶל מוֹנִין לְעִנְיַן קַדִּישׁ מִיּוֹם הַקְּבוּרָה.

ג אִם יֵשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת גַּם יְאהרְצַיְיט (פי' יום השנה לפטירת אביו או אמו). אָזַי אִם הַבֵּן שִׁבְעָה הוּא קָטָן, שֶׁהוֹלֵךְ כָּל יְמֵי הַשִּׁבְעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ לְהַיְאהרְצַיְיט קַדִּישׁ אֶחָד. וְאִם יֵשׁ הַרְבֵּה יְאהרְצַיְיט, יֵשׁ לְכָל אֶחָד קַדִּישׁ אֶחָד. וַאֲפִלּוּ אִם הַקָּטָן שֶׁהוּא בֵּן ז' יִדְחֶה לְגַמְרֵי. וְאִם יֵשׁ בֵּן שְׁלֹשִׁים, יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן קַדִּישׁ אֶחָד. אֲבָל אִם יֵשׁ הַרְבֵּה בְּנֵי שְׁלֹשִׁים, אֵין הַקָּטָן בֵּן שִׁבְעָה נִדְחֶה מֵהֶמְתָּן לְגַמְרֵי. וְאִם הוּא גָּדוֹל, שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ כָּל הַשִּׁבְעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ בְּמִנְיָן, מִכָּל מָקוֹם, כְּשֶׁבָּא בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר כָּל הַקַּדִּישִׁים. וְאִם יֵשׁ שָׁם יְאהרְצַיְיט, אוֹמֵר גַּם כֵּן כָּל הַקַּדִּישִׁים, מִלְבַד קַדִּישׁ אֶחָד יָטִילוּ עָלָיו גּוֹרָל.

וְאַף כְּשֶׁנִּתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ הַשִּׁבְעָה עַל יְדֵי רֶגֶל, אוֹ שֶׁמֵּת אָבִיו בָּרֶגֶל, אָז יֵשׁ לוֹ דִּין קָטָן, כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם.

ד בֶּן ז' קָטָן, וּבֶן ז' גָּדוֹל בַּשַּׁבָּת כְּשֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שָׁוִים בְּקִדּוּשִׁים, וְאִם יֵשׁ גַּם יָאהְרְצַיְיט, הוּא נִדְחֶה מֵחֲמַת הַגָּדוֹל. וְלָכֵן יֵשׁ לְהַגָּדוֹל קִדּוּשׁ אֶחָד יוֹתֵר מִן הַקָּטָן, דְּהַיְנוּ הַקִּדּוּשׁ שֶׁהָיָה צָרִיךְ הַקָּטָן לָתֵת לְהַיָּאהְרְצַיְיט.

ה יָאהְרְצַיְיט וְכֵן בֶּן שְׁלֹשִׁים, קוֹדְמִין לִשְׁאָר אֲבֵלִים שֶׁהֵם בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָהֶם לָתֵת גַּם לָהֶם אֵיזֶה קִדּוּשִׁים. וְיֵשׁ לִנְהֹג שֶׁקִּדּוּשׁ דְּרַבָּנָן, וְגַם הַקִּדּוּשׁ שֶׁלְּאַחַר עָלֵינוּ, יִהְיֶה לְהַיָּאהְרְצַיְיט אוֹ לְבֶן ל', וּשְׁאָר הַקִּדּוּשִׁים לִשְׁאָר הָאֲבֵלִים, אִם יֶשְׁנָם כְּמִנְיַן הַקִּדּוּשִׁים.

ו יָאהְרְצַיְיט וּבֶן שְׁלֹשִׁים הֵיכָא דְּאִכָּא רַוּחָא (פ' כשיש אפשרות), בֶּן שְׁלֹשִׁים קוֹדֵם, וְאֵין לְהַיָּאהְרְצַיְיט רַק קִדּוּשׁ אֶחָד. וְאִם יֵשׁ הַרְבֵּה יָאהְרְצַיְיט יֵשׁ לְכָל אֶחָד קִדּוּשׁ אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבֶּן שְׁלֹשִׁים יִדְחֶה לְגַמְרֵי, מִשּׁוּם שֶׁהוּא יֹאמַר לְמָחָר. וְהַיָּאהְרְצַיְיט אִם לֹא יֹאמַר הַיּוֹם, עָבַר זְמַנּוֹ.

ז אִם יֵשׁ שְׁנֵי אֲבֵלִים שָׁוִים יַטִּילוּ גּוֹרָל בֵּינֵיהֶם, וּמִי שֶׁעָלָה לוֹ הַגּוֹרָל לוֹמַר עַרְבִית, יֵשׁ לַשֵּׁנִי כְּנֶגֶד זֶה קִדּוּשׁ אֶחָד שַׁחֲרִית בְּלֹא גּוֹרָל. וְעַל הַקִּדּוּשׁ הַג' יַטִּילוּ גּוֹרָל. וְכֵן אִם יֶשְׁנָם הַרְבֵּה, גַּם כֵּן מַטִּילִין גּוֹרָל. וּמִי שֶׁעָלָה לוֹ הַגּוֹרָל, לֹא יָבֹא עוֹד בְּתוֹךְ הַגּוֹרָל עַד שֶׁיֹּאמְרוּ כֻּלָּם.

ח הַתּוֹשָׁב קוֹדֵם לְאוֹרֵחַ (אִם אֵינוֹ תּוֹךְ שִׁבְעָה) יָאהְרְצַיְיט תּוֹשָׁב וְיָאהְרְצַיְיט אוֹרֵחַ אֵין לְהָאוֹרֵחַ כְּלוּם. בֶּן שְׁלֹשִׁים תּוֹשָׁב, אוֹ תּוֹךְ הַשָּׁנָה תּוֹשָׁב וְיָאהְרְצַיְיט אוֹרֵחַ, יֵשׁ לְהָאוֹרֵחַ קִדּוּשׁ אֶחָד. וְאִם יֵשׁ יָאהְרְצַיְיט תּוֹשָׁב, וּבֶן שְׁלֹשִׁים תּוֹשָׁב, וְיָאהְרְצַיְיט אוֹרֵחַ, יֵשׁ גַּם כֵּן לְהָאוֹרֵחַ קִדּוּשׁ אֶחָד, וְאֵינוֹ יָכוֹל יָאהְרְצַיְיט הַתּוֹשָׁב לוֹמַר לוֹ: אֲנִי קוֹדֵם, כִּי יֹאמַר: לָאו מִדִּידְךָ קָשְׁקִילְנָא, אֶלָּא מִבֶּן שְׁלֹשִׁים. וְיֹאמַר הַיָּאהְרְצַיְיט תּוֹשָׁב קִדּוּשׁ רִאשׁוֹן, וְיָאהְרְצַיְיט אוֹרֵחַ קִדּוּשׁ ב', וּבֶן שְׁלֹשִׁים קִדּוּשׁ ג'.

ט אוֹרֵחַ בֶּן שְׁלֹשִׁים וְתוֹשָׁב תּוֹךְ הַשָּׁנָה שָׁוִים.

י יָאהְרְצַיְיט תּוֹשָׁב וּבֶן שְׁלֹשִׁים אוֹרֵחַ, יֹאמַר הַתּוֹשָׁב קִדּוּשׁ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, וְהָאוֹרֵחַ הַשְּׁלִישִׁי.

יא אוֹרֵחַ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה, יֵשׁ לוֹ קִדּוּשׁ א' בְּתוֹךְ אֲבֵלִים תּוֹשָׁבִים בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה.

יב תּוֹשָׁב נִקְרָא לְעִנְיָן זֶה, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּאן דִּירַת קֶבַע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵעַ מַס, אוֹ שֶׁהוּא פּוֹרֵעַ כָּאן מַס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דָּר כָּאן. וּמִי שֶׁבָּא לְכָאן מִמָּקוֹם אַחֵר, לוֹמַר קַדִּישׁ אַחַר אֲבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהָיוּ דָּרִים כָּאן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵמָּה הָיוּ תּוֹשָׁבִים כָּאן, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַבֵּן הַזֶּה אֵינוֹ דָּר כָּאן וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ כָּאן מַס, אֵין לוֹ דִּין תּוֹשָׁב. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמַּחְזִיק מְלַמֵּד אוֹ מִשְׁרֵת, אִם הֵם פְּנוּיִים נִקְרָאִים כָּאן תּוֹשָׁבִים. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶם נָשִׁים בְּמָקוֹם אַחֵר, הֲרֵי הֵן כָּאן כְּאוֹרְחִים. וְהַלּוֹמֵד בִּישִׁיבָה, וְכֵן מְלַמֵּד הַמַּשְׁכִּיר לְכַמָּה בַּעֲלֵי בָּתִּים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ

לָהֶם נָשִׁים בְּמָקוֹם אַחֵר, דִּינָם כָּאן כַּתּוֹשָׁבִים. הַמְגַדֵּל יָתוֹם בְּבֵיתוֹ אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר, אִם אֵין לוֹ לֹא אָב וְלֹא אֵם, יֵשׁ לוֹ כָּאן דִּין תּוֹשָׁב. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ אָב אוֹ אֵם בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲפִלּוּ מְגַדְּלוֹ בְּתוֹרַת צְדָקָה, יֵשׁ לוֹ דִּין אוֹרֵחַ.

יג מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ תָּמִיד, אִם בָּא לוֹמַר קַדִּישׁ בְּבֵית כְּנֶסֶת אַחֵר, הָאֲבֵלִים שֶׁבָּשֵׁם יְכוֹלִין לְדַחֹתוֹ וַאֲפִלּוּ הוּא תּוֹךְ שִׁבְעָה, דְּגָרַע מֵהָאוֹרֵחַ, כִּי הָאוֹרֵחַ אֵין לוֹ מָקוֹם לְהִתְפַּלֵּל וְלוֹמַר קַדִּישׁ, וְזֶה יֵשׁ לוֹ.

יד מִי שֶׁיָּכוֹל וְרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה, יִתְפַּלֵּל, וּמוֹעִיל יוֹתֵר מִקַּדִּישׁ יָתוֹם, שֶׁלֹּא נִתְקַן אֶלָּא לַקְטַנִּים. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַתְּפִלָּה, יִתְפַּלֵּל מִן אַשְׁרֵי וּבָא לְצִיּוֹן וּלְהַלֵּן. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת יוֹתֵר בְּקַדִּישִׁים, כְּגוֹן, בֵּן ז' וְל', יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן זְכוּת יוֹתֵר בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה. נוֹהֲגִין שֶׁאֵין אָבֵל מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב. אַךְ אִם גַּם קֹדֶם הָאֲבֵלוּת, הָיָה דַּרְכּוֹ לְהִתְפַּלֵּל בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב, גַּם בִּזְמַן הָאֲבֵלוּת יִתְפַּלֵּל. (שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת מֵאִיר נְתִיבִים סִימָן פ', וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קכ"ח סָעִיף ח')

טו שְׁנַיִם שֶׁשָּׁוִים בְּדִין קַדִּישׁ, וּשְׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה, וּמְרֻצִּים בְּשָׁוֶה לַקָּהָל, יַטְילוּ גּוֹרָל, שֶׁהָאֶחָד יִתְפַּלֵּל עַד אַשְׁרֵי וּבָא לְצִיּוֹן, וְהַשֵּׁנִי יִתְפַּלֵּל אַשְׁרֵי וּבָא לְצִיּוֹן. וְאִם אֶחָד אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ מְרֻצֶּה לַקָּהָל, וְהִתְפַּלֵּל הַשֵּׁנִי, לֹא הִפְסִיד זֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל זְכוּתוֹ בַּקַּדִּישִׁים, וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְוַותֵּר, לְהַנִּיחַ הַקַּדִּישׁ לְמִי שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְקַטַנִּים.

טז מִי שֶׁהוּא אָבֵל עַל אָבִיו, וְגַם עַל אִמּוֹ, מִכָּל מָקוֹם, אֵין לוֹ זְכוּת יוֹתֵר בִּתְפִלּוֹת וְקַדִּישִׁים מִשְּׁאָר אָבֵל, מִשּׁוּם דְּזָכְרוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. (כנ"י) וְעַיֵּן נוב"ה סִימָן ה.

יז נוֹהֲגִין שֶׁאֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ רַק י"א חֳדָשִׁים, שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיק אֲבִיו וְאִמּוֹ כִּרְשָׁעִים, דְּמִשְׁפַּט שֶׁל רְשָׁעִים הוּא י"ב חֹדֶשׁ. שֶׁאֵם מֵת דָּרְךְ מָשָׁל, יו"ד שְׁבָט, פּוֹסֵק לוֹמַר ט' טֵבֵת, וביו"ד טֵבֵת לֹא יֹאמַר דְּהָא הֲוֵי יוֹם א' בְּחֹדֶשׁ י"ב, וְיוֹם א' בַּחֹדֶשׁ חְשׁוּב חֹדֶשׁ, וַהֲוֵי כְּאִלּוּ אָמַר י"ב חֹדֶשׁ. וּלְעִנְיָן זֶה מוֹנִים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, לֹא מִיּוֹם הַמִּיתָה. שֶׁאִם נִקְבַּר י"א שְׁבָט, אָז פּוֹסֵק בְּיו"ד טֵבֵת, כִּי הַמִּשְׁפָּט אֵינוֹ מַתְחִיל עַד לְאַחַר הַקְּבוּרָה (פרמ"ג בספר נועם מגדים). וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, פּוֹסֵק ט', (אוֹ י') כִּסְלֵו. וְיוֹם זֶה שֶׁהוּא פּוֹסֵק בּוֹ, יֵשׁ לוֹ כָּל הַקַּדִּישִׁים. רַק לְיָאהרְצַיְיט שַׁיָּךְ קַדִּישׁ א'. וְכֵן לְבֶן שִׁלְשִׁים. וְאִם יֵשׁ כַּמָּה יָאהרְצַיְיט, אוֹ בְּנֵי שִׁלְשִׁים, נִדְחֶה הוּא מִפְּנֵיהֶם לְגַמְרֵי. מִי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּאָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים מֵאוֹתָן שֶׁנִּדּוֹנִין י"ב חֹדֶשׁ, רָאוּי וּמְחֻיָּב שֶׁיֹּאמַר קַדִּישׁ י"ב חֹדֶשׁ.

יח כְּשֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה אֲבֵלִים, רַחְמָנָא לִצְלָן, אֲזַי כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי קְטָטוֹת וּמְרִיבוֹת, נוֹהֲגִין בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת, שֶׁאוֹמְרִים ב' אוֹ ג' בְּיַחַד.

יט אִם אֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָבֵל עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, יֹאמַר אוֹתוֹ קַדִּישׁ מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב וָאֵם, בְּעַד כָּל מְתֵי יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁשְּׁאָר קְרוֹבִים אוֹמְרִים קַדִּישׁ עַל קְרוֹבֵיהֶם, כְּשֶׁאֵין אֲבֵלִים עַל אֲבִיהֶם וְאִמָּם. וְגַם כְּשֶׁיֵּשׁ אֲבֵלִים עַל אֲבִיהֶם וְאִמָּם, אִם יֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר קַדִּישׁ אַחַר אֲבִי זְקֵנוֹ, אוֹאֵם זְקֵנְתּוֹ, שֶׁמֵּתוּ בְּלֹא בָּנִים, אוֹ אַחַר בְּנוֹ, אוֹ בִּתּוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּלֹא בָּנִים, יַנִּיחוּ לוֹ הָאֲבֵלִים לוֹמַר קַדִּישׁ אֶחָד, לְאַחַר שֶׁהֵם אָמְרוּ כָּל אֶחָד. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁגַּם שְׁאָר קְרוֹבִים אוֹמְרִים קַדִּישׁ, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אֲבֵלִים עַל אָב וָאֵם, אֶלָּא שֶׁעוֹשִׂים פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁאֵין אוֹמְרִים כָּל כָּךְ קַדִּישִׁים, כְּמוֹ הָאֲבֵלִים עַל אָב וָאֵם, וְהוֹלְכִים בְּכָל זֶה אַחַר הַמִּנְהָג, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מִנְהָג קָבוּעַ בָּעִיר.

כ הַבַּת אֵין לָהּ לוֹמַר קַדִּישׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אַךְ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם רוֹצִים לַעֲשׂוֹת מִנְיָן בְּבֵיתָהּ שֶׁתֹּאמַר שָׁם הָרְשׁוּת בְּיָדָם (כנ"י), וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם זֹאת אֵין לַעֲשׂוֹת (חוות יאיר סִימָן רכ"ב).

כא מִי שֶׁהָיָה לוֹ יָאהרְצַיְיט, וְלֹא [הָיָה] יָכוֹל לוֹמַר קַדִּישׁ, כְּגוֹן, שֶׁהָיָה בַּדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לוֹ קַדִּישׁ, יָכוֹל לוֹמַר קַדִּישׁ בִּתְפִלַּת עַרְבִית שֶׁלְּאַחַר הַיָּאהרְצַיְיט.

כב אַף עַל פִּי שֶׁאֲמִירַת הַקַּדִּישׁ וְהַתְּפִלּוֹת מוֹעִילוֹת לְהָאָבוֹת, מִכָּל מָקוֹם, אֵין אֵלּוּ הָעִקָּר אֶלָּא הָעִקָּר הוּא שֶׁהַבָּנִים יֵלְכוּ בְּאֹרַח מִישׁוֹר, כִּי בָּזֶה מְזַכִּים אֶת הָאָבוֹת. הָכִי אִיתָא בְּזוֹהַר הַקָּדוֹשׁ (סוֹף פָּרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי), בֵּן יְכַבֵּד אָב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, כַּבֵּד אֵת אָבִיךָ וְאֵת אִמֶּךָ, וְאוּקְמוּהָ בְּמֵיכְלָא וּמִשְׁתַּיָּא. וּבְכֹלָּא, הָאי בְּחַיּוֹי דְּאִתְחַיַּב בֵּיהּ. בָּתַר דְּמִית, אִי תִּימָא הָא פְּטוּר הוּא, לָאו הָכִי דְּאַף עַל גַּב דְּמִית אָתְחַיַּב בִּיקָרֵיהּ יַתִּיר, דִּכְתִיב כַּבֵּד אֵת אָבִיךָ. דְּאִי הַהוּא בְּרָא אָזִיל בְּאֹרַח תַּקְלָא, וַדַּאי מְבַזֶּה לַאֲבוֹי הוּא, וַדַּאי עָבִיד לֵיהּ קְלָנָא. וְאִי הַהוּא בְּרָא אָזִיל בְּאֹרַח מִישׁוֹר, וְתַקִּין עוֹבָדוֹי וַדַּאי דָּא אוֹקִיר לַאֲבוֹי, אוֹקִיר לֵיהּ בְּהַאי עָלְמָא גַּבֵּי בְּנֵי נָשָׁא, אוֹקִיר לֵיהּ בְּהַהוּא עָלְמָא גַּבֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חָיֵיס עַלֵּהּ, וְאוֹתֵיב לֵיהּ בְּכֻרְסְיָא דִּיקָרֵיהּ וַדַּאי וְכוּ' עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לָאָדָם לְצַוּוֹת אֵת בָּנָיו לְהַחֲזִיק בְּאֵיזֹה מִצְוָה, וְאִם מְקַיְּמִין נֶחְשָׁב יוֹתֵר מִן הַקַּדִּישׁ, וְהוּא תַּקָּנָה טוֹבָה גַּם לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים אֶלָּא בָּנוֹת.

סימן כז

א אַחַר הַתְּפִלָּה יִקְבַּע עֵת לִלְמוּד תּוֹרָה. וְצָרִיךְ שֶׁאוֹתוֹ הָעֵת יִהְיֶה קָבוּעַ, שֶׁלֹּא יַעֲבִירֶנּוּ אַף אִם סָבוּר לְהַרְוִיחַ הַרְבֵּה. וְאִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר נָחוּץ מְאֹד, יִלְמַד מִקֹּדֶם לְכָל הַפָּחוֹת פָּסוּק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת, וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁנָּחוּץ לוֹ, וְאַחַר כָּךְ יַשְׁלִים חֻקּוֹ. וּבְקִצָּת קְהִלּוֹת

קְדוֹשׁוֹת נִתְיַסְּדוּ חֲבָרוֹת קְדוֹשׁוֹת, לִלְמֹד תּוֹרָה בָּרַבִּים מִיָּד לְאַחַר הַתְּפִלָּה. וְיֵשׁ לְכָל יֶרֶא שָׁמַיִם לְהִתְחַבֵּר אֲלֵיהֶם (אוֹרַח חַיִּים סִימָן קנ"ה).

ב כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל חַיָּב לִלְמֹד תּוֹרָה, בֵּין עָנִי בֵּין עָשִׁיר, בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יִסּוּרִין, בֵּין בָּחוּר בֵּין זָקֵן גָּדוֹל. אֲפִלּוּ עָנִי הַמַּחְזִיר עַל הַפְּתָחִים, חַיָּב לִקְבֹּעַ לוֹ זְמַן לְתַלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל לִלְמֹד, אוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ מֵחֲמַת רֹב הַטְרָדוֹת, יְסַפֵּק לַאֲחֵרִים הַלּוֹמְדִים, וְתֶחְשֹׁב לוֹ כְּאִלּוּ לוֹמֵד בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּפָּסוּק שִׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ, זְבוּלֻן וְיִשָּׂשכָר עָשׂוּ שֻׁתָּפוּת. זְבוּלֻן עָסַק בַּסְּחוֹרָה וְסִפֵּק לְיִשָּׂשכָר פַּרְנָסָתוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פְּנַאי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקְּדִימָם הַפָּסוּק זְבוּלֻן לְיִשָּׂשכָר, מִפְּנֵי שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר עַל יְדֵי זְבוּלֻן הָיְתָה. וְכֵן מָצִינוּ בַּמִּשְׁנָה (זבחים פ"א), שִׁמְעוֹן אָחִי עֶזְרִיָּה אוֹמֵר וְכוּ', וְנִקְרָא שִׁמְעוֹן עַל שֵׁם אָחִיו עֶזְרִיָּה, לְפִי שֶׁעֶזְרִיָּה עָסַק בְּפְּרַקְמַטְיָא, וְהָיָה מְסַפֵּק צָרְכֵי שִׁמְעוֹן אָחִיו, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁיְּהֵא חֶלֶק לַעֲזַרְיָה, בִּשְׂכַר לִמּוּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן. וְעַל כָּל פָּנִים יִתְאַמֵּץ כָּל אָדָם לִלְמֹד, אֲפִלּוּ רַק מְעַט, בְּכָל יוֹם וּבְכָל לַיְלָה.

ג מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תּוֹרָתוֹ קֶבַע, אֶלָּא שֶׁהוּא קוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, יַעֲסֹק בָּעִתִּים הַלָּלוּ שֶׁהוּא קוֹבֵעַ, לִלְמֹד הֲהֲלָכוֹת הַשְּׁכִיחוֹת, הַנִּצְרָכוֹת לָדַעַת לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְגַם בַּאַגָּדוֹת וּמִדְרָשִׁים וְסִפְרֵי מוּסָר אֲשֶׁר יְסוֹדָתָם בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ. מִמִּדְרָשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְהַחְלִישׁ כֹּחַ הַיֵּצֶר הָרָע. וְאַשְׁרֵי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֹק קָבוּעַ וְלֹא יַעֲבֹר, לִלְמֹד בְּסֵפֶר "חֹק לְיִשְׂרָאֵל" דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְכָל הַמּוֹסִיף, מוֹסִיפִין לוֹ טוֹבָה מִן הַשָּׁמַיִם. (יו"ד סִימָן רמ"ו)

ד כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד וְצָרִיךְ לָצֵאת לַחוּץ, אַל יַנִּיחַ אֶת הַסֵּפֶר פָּתוּחַ, כִּי עַל יְדֵי זֶה מְשַׁכְּחַ תַּלְמוּדוֹ. (שפתי כהן יורה דעה סִימָן רע"ז)

ה צָרִיךְ לְזָהֵר, בְּכָל מַה שֶּׁהוּא לוֹמֵד, לְהוֹצִיאוֹ בִּשְׂפָתָיו וּלְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו. שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ, וְהָגִיתָ בּוֹ וְגוֹ'. וּמִי שֶׁמּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין, קַיֵּם מִצְוֹת וּלְמַדְתֶּם וְלָכֵן כָּל עַם הָאָרֶץ מְבָרֵךְ בְּרִכַּת הַתּוֹרָה בַּשַּׁחַר, לִפְנֵי הַפְּסוּקִים, וְכֵן כְּשֶׁעוֹלֶה לְסֵפֶר תּוֹרָה. וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָבִין, מֵחֲמַת קְצַר דַּעְתּוֹ, יִזְכֶּה לְהָבִינָהּ בָּעוֹלָם הַבָּא. (רז"ש הל' ת"ת)

סימן כח

א מִצְוַת עֲשֵׂה, עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לִכְתֹּב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת, וְקִבְּלוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה פֵּרוּשׁוֹ לִכְתֹּב אֵת כָּל הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַשִּׁירָה, וַאֲפִלּוּ יָרַשׁ סֵפֶר תּוֹרָה מֵאֲבִיו, מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ. שָׂכַר לוֹ סוֹפֵר לִכְתֹּב לוֹ סֵפֶר

תּוֹרָה, אוֹ שֶׁקְּנָאוֹ, וְהָיָה בּוֹ טָעוּת וְהִגִּיהוֹ, הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ כְּתָבוֹ. וְאָסוּר לִמְכֹּר סֵפֶר תּוֹרָה. אַךְ בִּשְׁעַת דְּחַק גָּדוֹל, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (יו"ד סִימָן ע"ר ובאוֹרַח חַיִּים סִימָן קנ"ג).

ב וְכֵן מִצְוָה עַל כָּל אִישׁ, לִקְנוֹת שְׁאָר סִפְרֵי קֹדֶשׁ שֶׁלּוֹמְדִים מִתּוֹכָן, כְּגוֹן מִקְרָא מִשְׁנָה, גְּמָרָא וּפוֹסְקִים, שֶׁיִּלְמֹד מִתּוֹכָן, וְגַם יַשְׁאִילֵן לַאֲחֵרִים. וּמִי שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת, לִקְנוֹת לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה וְגַם שְׁאָר סִפְרֵי לִמּוּד, אֲזַי הַסְּפָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ לִמּוּד, הֵן קוֹדְמִין. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְצִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד, זֶה הַכּוֹתֵב (וְהוּא הַדִּין הַקּוֹנֶה) סְפָרִים וּמַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים (יו"ד ע"ר כתוב' ד' ג').

ג חַיָּב אָדָם לִנְהֹג כָּבוֹד גָּדוֹל בְּסֵפֶר תּוֹרָה. וּמְצְוָה לְיַחֵד לוֹ מָקוֹם, וּלְכַבֵּד אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא וּלְהַדְּרוֹ בְּיוֹתֵר. וְלֹא יָרֹק כְּנֶגֶד סֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא יֵאָחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בְּלֹא מִטְפַּחַת. הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹשֵׂא סֵפֶר תּוֹרָה, צָרִיךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו, עַד שֶׁיְּכַנִּיס אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְמְקוֹמוֹ, אוֹ עַד שֶׁאֵינוֹ רוֹאֵהוּ עוֹד. וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹצִיאִין וּמַכְנִיסִין אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה, מִצְוָה לְכָל מִי שֶׁעוֹבֵרֶת לְפָנָיו, לְלַוּוֹתָהּ עַד מְקוֹמָהּ, וְכֵן הַמַּגְבִּיהַּ וְהַגּוֹלֵל, יֵלְכוּ לְלַוּוֹתָהּ (יו"ד רפב אוֹרַח חַיִּים קמט).

ד אֲפִלּוּ שְׁאָר סִפְרֵי קֹדֶשׁ אִם מֻנָּחִים עַל סַפְסָל, אָסוּר לֵישֵׁב עַל סַפְסָל זֶה, אֶלָּא אִם הַסְּפָרִים מֻנָּחִים, עַל אֵיזֶה דָּבָר שֶׁגָּבוֹהַּ לְכָל הַפָּחוֹת טֶפַח, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְהַנִּיחַ סְפָרִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע. לֹא יַנִּיחַ אָדָם סֵפֶר עַל בִּרְכָּיו, וּשְׁנֵי אֲצִילֵי, יָדָיו עָלָיו. בִּשְׁעַת הַדְּחַק מֻתָּר לֵישֵׁב עַל גַּבֵּי תֵּבָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁאָר סִפְרֵי קֹדֶשׁ. אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ סֵפֶר תּוֹרָה אָסוּר. מַנִּיחִים חֲמִשִּׁים עַל גַּבֵּי נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְכֵן כְּתוּבִים עַל גַּבֵּי נְבִיאִים, וּנְבִיאִים עַל גַּבֵּי כְּתוּבִים. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין נְבִיאִים וּכְתוּבִים, עַל גַּבֵּי חֲמִשִּׁים.

ה סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ. וְכֵן שְׁאָר סְפָרִים וְכִתְבֵי קֹדֶשׁ וְתַשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה. וְאָסוּר לְשָׂרְפָן (עַיֵּן שׁוּ"ע אוֹרַח חַיִּים סִימָן קנ"ד).

ו אֵין זוֹרְקִין כִּתְבֵי קֹדֶשׁ, וַאֲפִלּוּ הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, וְאָסוּר לַהֲפֹךְ אוֹתָן עַל פְּנֵיהֶם. וְאִם מְצָאָן הֲפוּכִין צָרִיךְ לְהַנִּיחָן כָּרָאוּי (יו"ד סִימָן רפ"ב).

ז אֵין לְהַשְׁתִּין מַיִם בִּפְנֵי סְפָרִים, וּלְעֹמַת הַצֹּרֶךְ, עַל כָּל פָּנִים יִהְיוּ מֻנָּחִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים (כלל ל"א).

ח אֵין לַעֲשׂוֹת מַפּוֹת וּמְעִילִים לְדָבָר שֶׁבַּקְדֻשָּׁה, מִדָּבָר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הֶדְיוֹט. וּבְדִיעֲבַד שֶׁכְּבָר נַעֲשׂוּ מֻתָּר. אֲבָל מִדָּבָר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אָסוּר (אוֹרַח חַיִּים סִימָן קמ"ז קנ"ג קנ"ד).

ט אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּסֵפֶר לַהֲנָאָתוֹ, כְּגוֹן לְהַעֲמִידוֹ לְהָגֵן מִפְּנֵי הַחַמָּה, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֲבֵרוֹ מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה. אֲבָל אִם הִשְׁתַּמֵּשׁ זוֹרַחַת עַל הַסֵּפֶר שֶׁהוּא לוֹמֵד בּוֹ, מֻתָּר לְהָגֵן בְּסֵפֶר

אַחֵר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לַהֲנָאָתוֹ. וְכֵן לְהַנִּיחַ סֵפֶר תַּחַת סֵפֶר שֶׁהָיָה לוֹמֵד בּוֹ, כְּדֵי לְהַגְבִּיהוּ לְצָרְכּוֹ הַלְמוּד. יֵשׁ לְהַתִּיר. אֲבָל אֵין לְהַנִּיחַ סֵפֶר בְּתוֹךְ סֵפֶר אַחֵר, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחַר כָּךְ מְקוֹם לְמוּדוֹ. לֹא יְשַׂרְטֵט אֵיזֶה קַנְטְרֵס עַל הַסֵּפֶר, לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה בְּקַנְטְרֵס, עַד שֶׁיִּכְתְּבוּ בּוֹ. וְכֵן לֹא יַנִּיחַ נְיָר וְכַדּוֹמֶה בַּסֵּפֶר, לְמִשְׁמֶרֶת (מ"א סִימָן קנ"ד פת"ש ביו"ד ס"ס רפ"ב)

י הַמְאַבֵּד כְּתְבֵי קֹדֶשׁ, עוֹבֵר בְּלָאו דִּלֹּא תַּעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. וּצְרִיכִין לִמְחֹת בְּכוֹרְכֵי סְפָרִים, שֶׁמְּדַבְּקִין בְּתוֹךְ הַלּוּחוֹת כְּתְבֵי קֹדֶשׁ. גַּם צְרִיכִין לִזָּהֵר מְאֹד, כְּשֶׁנּוֹתְנִים סְפָרִים קְדוֹשִׁים יְשָׁנִים, לְאֻמָּן אֵינוֹ יְהוּדִי לְכָרְכָם מֵחָדָשׁ, שֶׁיִּקְחוּ מֵהֶם אֶת הַלּוּחוֹת הַיְשָׁנוֹת לְהַצְנִיעָם, שֶׁלֹּא יִתְּנֵם הָאֻמָּן לְסֵפֶר חֹל.

יא אֵין לוֹקְחִין סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי, בְּיוֹתֵר מִכְּדֵי דְּמֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַרְגִּילָן לְגָנְבָן וּלְגָזְלָן. אֲבָל בִּכְדֵי דְּמֵיהֶם חַיָּבִים לִקְנוֹת, (אַפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁצְּרִיכִין גְּנִיזָה) וְאִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי מְבַקֵּשׁ הַרְבֵּה, צָרִיךְ לַעֲסֹק וּלְדַבֵּר עִמּוֹ בְּדִבְרֵי רְצוּי, אוּלַי יִשְׁוֶה עִמּוֹ בִּכְדֵי דָּמָיו. וְאִם עוֹמֵד בְּדַעְתּוֹ, אָז מַנִּיחָן בְּיָדוֹ (ט"ז). וְאֵין לְבַקֵּשׁ מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיִּתְּנֵם בְּזוֹל יוֹתֵר מִדַּאי, פֶּן יִכְעַס וַיַּשְׁלִיכֵם לִמְקוֹם אִבּוּד.

יב אִם נָפַל סֵפֶר תּוֹרָה מִיָּדוֹ, אֲפִלּוּ בְּנַרְתִּיקוֹ, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת. וְנוֹהֲגִים שֶׁגַּם הָרוֹאִים מִתְעַנִּים.

יג אָסוּר לִכְתֹּב פָּסוּק בְּלִי שִׂרְטוּט (עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם סִימָן ל"ב סָעִיף קָטָן ז'). יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאָסוּר לִכְתֹּב דִּבְרֵי חֹל בִּכְתָב אָשׁוּרִית שֶׁכּוֹתְבִין בּוֹ הַתּוֹרָה.

סימן כט

א הָאָנָשִׁים חֲלוּקִים הֵם בְּדֵעוֹתֵיהֶם (פֵּרוּשׁ בְּטִבְעֵיהֶם), יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל חֵמָה כּוֹעֵס תָּמִיד, וְיֵשׁ שֶׁדַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו, וְאֵינוֹ כּוֹעֵס כְּלָל, אוֹ שֶׁהוּא כּוֹעֵס פַּעַם אַחַת בְּהַרְבֵּה שָׁנִים. יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא גַּבֹּהַּ לֵב בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא שְׁפַל רוּחַ בְּיוֹתֵר. יֵשׁ שֶׁהוּא בַּעַל תַּאֲוָה, שֶׁלֹּא תִּשְׁבַּע נַפְשׁוֹ מֵהֲלֹךְ בְּתַאֲוָה, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לֵב טָהוֹר מְאֹד, וְלֹא יִתְאַוֶּה אֲפִלּוּ לִדְבָרִים מְעַטִּים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶם. יֵשׁ בַּעַל נֶפֶשׁ רְחָבָה, שֶׁלֹּא תִּשְׁבַּע נַפְשׁוֹ מִכָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף, וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְקֻצַּר נַפְשׁוֹ, וְדַי לוֹ אֲפִלּוּ דָּבָר מוּעָט, שֶׁלֹּא יַסְפִּיק לוֹ וְלֹא יִרְדֹּף לְהַשִּׂיג דֵּי צָרְכּוֹ. יֵשׁ שֶׁהוּא מְסֻגָּף עַצְמוֹ בָּרַעַב. וְקוֹבֵץ עַל יָדוֹ, וּמַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ אוֹכְלוֹ בְּצַעַר. וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְפַזֵּר כָּל מָמוֹנוֹ, וְכֵן בְּכָל הַמִּדּוֹת וְהַדֵּעוֹת, כְּגוֹן מְהוֹלָל וְאוֹנֵן כֵּילַי וְשׁוֹעֵ אַכְזָר וְרַחְמָן רַךְ לֵבָב וְאַמִּיץ לֵבָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב הַדֶּרֶךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא, שֶׁיַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ אֶמְצָעִי, לֹא יִתְאַוֶּה אֶלָּא לְדְבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן, וְאִי אֶפְשָׁר לִחְיוֹת זוּלָתָן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ. וְכֵן לֹא יְהֵא עָמֵל בַּעֲסָקָיו, אֶלָּא לְהַשִּׂיג דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְחַיֵּי שָׁעָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק. וְלֹא יִקְפֹּץ יָדָיו בְּיוֹתֵר וְגַם לֹא יְפַזֵּר מָמוֹנוֹ אֶלָּא יִתֵּן צְדָקָה כְּפִי מַסַּת יָדוֹ וּמַלְוֶה כָּרָאוּי לְמִי שֶׁצָּרִיךְ. וְלֹא יְהֵא מְהוֹלֵל וְשׂוֹחֵק, וְלֹא עָצֵב וְאוֹנֵן, אֶלָּא שָׂמֵחַ כָּל יָמָיו בְּנַחַת, בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. וְכֵן בִּשְׁאָר רֹב הַמִּדּוֹת, מִי שֶׁהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִי נִקְרָא חָכָם. (רמב"ם הלכות דעות פ"א)

ג הַגַּאֲוָה הִיא מִדָּה רָעָה מְאֹד, וְאָסוּר לְאָדָם לִנְהֹג בָּהּ אֲפִלּוּ בְּמֵעֵט, אֶלָּא יַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ, כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ, וְאֵיךְ תִּרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת שְׁפַל רוּחַ, כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ, וְאֵיךְ תִּרְגִּיל אֶת עַצְמְךָ לִהְיוֹת עָנָיו וּשְׁפַל רוּחַ כָּל דְּבָרֶיךָ יִהְיוּ בְּנַחַת, רֹאשְׁךָ כָּפוּף עֵינֶיךָ יַבִּיטוּ לְמַטָּה וְלִבְּךָ לְמַעְלָה. וְכָל אָדָם יְהֵא חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמְּךָ. אִם הוּא תַּלְמִיד חָכָם יוֹתֵר מִמְּךָ, הֲרֵי אַתָּה מְחֻיָּב לְכַבְּדוֹ. וְכֵן אִם הוּא עָשִׁיר מִמְּךָ, גַּם כֵּן אַתָּה מְחֻיָּב לְכַבְּדוֹ, כִּדְמָצִינוּ רַבִּי הָיָה מְכַבֵּד עֲשִׁירִים. וְתַחְשֹׁב בֶּהָיוֹת כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נָתַן לוֹ עֹשֶׁר, מִסְתָּמָא רָאוּי הוּא לְכָךְ. וְאִם הוּא קָטָן מִמְּךָ בְּחָכְמָה אוֹ בְּעֹשֶׁר, תַּחְשֹׁב כִּי הוּא יוֹתֵר צַדִּיק מִמְּךָ, כִּי הוּא אִם עוֹבֵר אֵיזֶה עֲבֵרָה, נֶחְשָׁב כְּשׁוֹגֵג וְאָנוּס, וְאַתָּה אִם עָבַרְתָּ עֲבֵרָה אַתָּה מֵזִיד. אִם כֹּה תַּחְשֹׁב תָּמִיד, לֹא תּוּכַל לְהִתְגָּאוֹת וְטוֹב לְךָ.

ד וְכֵן הַכַּעַס הִיא מִדָּה רָעָה מְאֹד וְרָאוּי לָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִמֶּנָּהּ מְאֹד. וְיַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִכְעַס אֲפִלּוּ עַל דָּבָר שֶׁרָאוּי לִכְעֹס. וְאִם צָרִיךְ לְהַטִּיל אֵימָה עַל בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ יַרְאֶה עַצְמוֹ בִּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא כּוֹעֵס כְּדֵי לְיַסְּרָם, וּתְהֵא דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. אָמַר לֵיהּ אֲלִיָּהוּ לְרַב יְהוּדָה אָחוּהּ דְּרַב סָלָא חֲסִידָא, לֹא תִרְתַּח וְלֹא תֶחְטֵי (לֹא תִּכְעַס, שֶׁמִּתּוֹךְ הַכַּעַס אַתָּה בָּא לִידֵי חֵטְא) לֹא תִרְוֵי (לֹא תִּשְׁתַּכֵּר בְּיַיִן) וְלֹא תֶחְטֵי. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כָּל הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְכָל מִינֵי גֵּיהִנָּם שׁוֹלְטִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ, וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ וְאֵין רָעָה אֶלָּא גֵּהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה. בַּעֲלֵי כַּעַס אֵין חַייֵהֶם חַיִּים, לְפִיכָךְ צִוּוּ לְהִתְרַחֵק מִן הַכַּעַס, עַד שֶׁיַּנְהִיג עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ אֲפִלּוּ לִדְבָרִים הַמַּכְעִיסִים. וְזוֹ הִיא דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְדֶרֶךְ צַדִּיקִים, שֶׁהֵם עֲלוּבִין וְאֵינָם עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָם וְאֵינָן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ.

ה לְעוֹלָם יְרַבֶּה אָדָם בִּשְׁתִיקָה, וְלֹא יְדַבֵּר אֶלָּא אוֹ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אוֹ בְּדָבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַיֵּי גּוּפוֹ. וַאֲפִלּוּ בְּמַה שֶׁצָּרִיךְ לְצָרְכֵי גּוּפוֹ, לֹא יַרְבֶּה דְּבָרִים. וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כָּל הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים מֵבִיא חֵטְא. וְאָמְרוּ לֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה. וְאָמַר רַבָּא

מַאי דִּכְתִיב מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן. דְּבָעֵי חַיִּים בְּלִשָּׁנֵהּ (יעסוק בדברי תורה) דְּבָעֵי מָוֶת בְּלִישָׁנֵהּ (יעסוק בדברי שטות).

ו לֹא יְהֵא אָדָם בַּעַל שְׂחוֹק וּמַהֲתָלוֹת, וְלֹא עָצֵב וְאוֹנֵן אֶלָּא שָׂמֵחַ. כָּךְ אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, מַרְגִּילִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה, וְכֵן לֹא יְהֵא בַּעַל נֶפֶשׁ רְחָבָה, נִבְהָל לַהוֹן, וְלֹא עָצֵב וּבָטֵל מִמְּלָאכָה, אֶלָּא בַּעַל עַיִן טוֹבָה, מְמַעֵט בְּעֵסֶק, וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וְאוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁהוּא חֶלְקוֹ יִשְׂמַח בּוֹ. כָּךְ אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד. מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהֶן (רמב"ם פ"ב).

ז שֶׁמָּא יֹאמַר הָאָדָם הוֹאִיל וְהַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, דֶּרֶךְ רָעָה הֵן, שֶׁמּוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם, אֶפְרוֹשׁ מֵהֶן בְּיוֹתֵר, וְאֶתְרַחֵק לְצַד הָאַחֲרוֹן, עַד שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, וְלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה, וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נָאָה, וְלֹא יִלְבַּשׁ מַלְבּוּשׁ נָאֶה, אֶלָּא יִלְבַּשׁ שַׂק וְכַדּוֹמֶה, גַּם זֹה דֶּרֶךְ רָעָה הִיא, וְאָסוּר הוּא לֵילֵךְ בָּהּ. הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב בַּנָּזִיר, וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וּמָה אִם נָזִיר שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן צָרִיךְ כַּפָּרָה. הַמּוֹנֵעַ אֶת עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר וְדָבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָךְ צִוּוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁלֹּא יִמְנַע הָאָדָם, אֶלָּא מִן הַדְּבָרִים שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה לָנוּ, וְלֹא יֶאֱסֹר עַל עַצְמוֹ בְּנְדָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים. כָּךְ אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לֹא דַיְּךָ מַה שֶּׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁאַתָּה אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים. וְאָסְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְסַגֵּף אֶת עַצְמוֹ בְּתַעֲנִית יוֹתֵר מִן הָרָאוּי. וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה, וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר, לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם. וְאָמַר פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ.

ח כְּבָר כָּתַבְנוּ (בסימן א' סָעִיף ג') מַאֲמַר יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר כו' שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמַּלְעִיגִים עָלָיו בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, לֹא יַעֲנֶה אוֹתָם דִּבְרֵי עַזּוּת, שֶׁלֹּא יִקְנֶה קִנְיָן בְּנַפְשׁוֹ לִהְיוֹת עַז פָּנִים, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם עֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. (אוֹרַח חַיִּים סִימָן א').

ט וְכֵן אֵין לְהִתְקוֹטֵט בִּשְׁבִיל אֵיזֶה מִצְוָה כְּגוֹן, לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה, אוֹ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה וְכַדּוֹמֶה, כִּדְמָצִינוּ בְּלֶחֶם הַפָּנִים, אַף שֶׁהוּא מִצְוָה לְאָכְלוֹ, שָׁנִינוּ הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִים יְדֵיהֶם וְהַגַּרְגְּרִין חוֹטְפִין וְאוֹכְלִין. (אוֹרַח חַיִּים סִימָן נ"ג)

י טֶבַע הָאָדָם הוּא, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּמַעֲשָׂיו, אַחַר רֵעָיו וַחֲבֵרָיו וְאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ, לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְחַבֵּר לַצַּדִּיקִים, וְלֵישֵׁב אֵצֶל הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וְיִתְרַחֵק מִן הָרְשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם, וְרוֹעֶה כְּסִילִים יֵרוֹעַ. וְאוֹמֵר אַשְׁרֵי הָאִישׁ וְגוֹ'. וְאִם הוּא דָּר

בְּעִיר שֶׁמַּנְהִיגֶיהָ רָעִים, וְאֵין אֲנָשֶׁיהָ, הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, יֵלֵךְ מִשָּׁם לָדוּר בְּעִיר שֶׁאֲנָשֶׁיהָ צַדִּיקִים וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ טוֹבִים.

יא מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִדָּבֵק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים כְּדֵי לִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר וּבוֹ תִדְבָּק. וְכִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה, אֶלָּא כָּךְ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִדַּבֵּק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם וְיַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם. וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְלַעֲשׂוֹת פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם, וּלְהִתְחַבֵּר אֲלֵיהֶם בְּכָל מִינֵי חִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְדָבְקָה בּוֹ. וְכֵן צִוּוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְאָמְרוּ, וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וְשׁוֹתֶה בַּצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם.

יב מִצְוָה עַל כָּל אָדָם, לֶאֱהֹב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ (וְעַיֵּן לקמן סִימָן ל' סָעִיף ד), וְלָחוּס עַל מָמוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חָס עַל מָמוֹן שֶׁלּוֹ, וְרוֹצֶה בִּכְבוֹד עַצְמוֹ. וְהַמִּתְכַּבֵּד בְּקִלְקוֹל חֲבֵרוֹ, [אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ עוֹמֵד שָׁם, וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ בּשֶׁת, וְלֹא בִּיְּשׁוֹ אֶלָּא עָרְךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחָכְמָתוֹ, לְמוּל מַעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, אוֹ חָכְמָתוֹ, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מִכְּלָלוֹ, שֶׁהוּא מְכֻבָּד וַחֲבֵרוֹ בָּזוּי], אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא [עַד שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה] (רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ד).

יג כָּל הַשּׂוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִשְׂנָא אֵת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קפ"ט סָעִיף ה'). וְאִם חָטָא אִישׁ כְּנֶגְדּוֹ, לֹא יִשְׂטְמֶנּוּ וְיִשְׂתֹּק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּרְשָׁעִים וְלֹא דִבֶּר אַבְשָׁלוֹם עִם אַמְנוֹן לְמֵרַע וְעַד טוֹב, כִּי שָׂנֹא אַבְשָׁלוֹם אֵת אַמְנוֹן, אֶלָּא מִצְוָה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר: לָמָּה עָשִׂיתָ לִי כָּךְ וְכָךְ, וְלָמָּה חָטָאתָ לִי בְּדָבָר זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ. וְאִם חָזַר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִמְחֹל לוֹ, צָרִיךְ לִמְחֹל לוֹ, וְלֹא יְהֵא אַכְזָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים (שירפא את אבימלך) (רמב"ם פ"ו), בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן (סוֹף פֶּרֶק ט"ז) וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת כֵּיצַד. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן אָדָם לוֹמַר: אֶהֱב אֵת הַחֲכָמִים, וּשְׂנָא אֵת הַתַּלְמִידִים, אֶהֱב אֵת הַתַּלְמִידִים, וּשְׂנָא אֵת עַמֵּי הָאָרֶץ, אֶלָּא אֶהֱב אֵת כֻּלָּם וּשְׂנָא אֶת הָאֶפִּיקוֹרְסִים, וְהַמְּסִיתִים וְהַמַּדִּיחִים וְכֵן הַמָּסוֹרוֹת. וְכֵן דָּוִד אָמַר מְשַׂנְאֶיךָ ה', אֶשְׂנָא וּבְתָקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט, תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי, הֲלֹא הוּא אוֹמֵר, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי ה', מַה טַּעַם, כִּי אֲנִי בְּרָאתִיו. וְאִם עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, אַתָּה אוֹהֲבוֹ. וְאִם לְאו אִי אַתָּה אוֹהֲבוֹ.

יד אָסוּר לְאָדָם לְבַקֵּשׁ דִּין מִן הַשָּׁמַיִם עַל חֲבֵרוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ רָעָה. וְדָוְקָא בִּדְאִית לֵיהּ דַּיָּנָא בְּאַרְעָא. וְכָל הַצּוֹעֵק עַל חֲבֵרוֹ (שיענש מן השמים), הוּא נֶעֱנָשׁ תְּחִלָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ לֵית לֵיהּ דַּיָּנָא בְּאַרְעָא, אָסוּר לְצַעֵק עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ תְּחִלָּה (חו"מ סִימָן תכ"ב).

טו הָרוֹאֶה אֵת חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא, אוֹ שֶׁהָלַךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב מִצְוָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב, וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטֵא בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֵת עֲמִיתֶךָ. וְהַמּוֹכִיחַ אֵת חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינוֹ בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם, צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וִידַבֵּר לוֹ בְּנַחַת וּבְלָשׁוֹן רַכָּה, וְיוֹדִיעוֹ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ, אֶלָּא לְטוֹבָתוֹ, לְהָבִיאוֹ לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לִמְחוֹת, וְאֵינוֹ מוֹחֶה, הוּא נִתְפָּס בְּעָוֹן זֶה, כֵּיוָן שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לִמְחוֹת (רמב"ם פ"ו).

טז בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהוּא מְדַמֶּה שֶׁיִּשְׁמַע לוֹ. אֲבָל אִם יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ, אָסוּר לְהוֹכִיחוֹ, דְּאָמַר רַבִּי אִילְעָא מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לוֹמַר דָּבָר הַנִּשְׁמָע כָּךְ מִצְוָה עַל אָדָם, שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָע. רַבִּי אַבָּא אוֹמֵר חוֹבָה שֶׁנֶּאֱמַר אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ, הוֹכַח לֶחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ. (יבמות דף ס"ה ע"ב) (אוֹרח חַיִּים סִימָן תר"ח)

יז אָסוּר לְאָדָם לְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַעֲשֶׂה, וְכָל שֶׁכֵּן בָּרַבִּים. וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. עוֹד אָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה נֹחַ לְאָדָם לְהַפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר הִיא מוּצֵאת. וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר, לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ, אָנֹכִי הָרָה. וְלֹא אָמְרָה לוֹ בְּפַרְהֶסְיָא אֶלָּא בְּרֶמֶז. אִם יוֹדֶה יוֹדֶה, וְאִם לָאו, לֹא תִפָּרְסְמוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר מְאֹד, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, וְלֹא יִקְרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם שֶׁהוּא בּוֹשׁ, וְלֹא יְסַפֵּר לְפָנָיו דָּבָר שֶׁהוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָטָא כְּנֶגְדּוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ, לֹא יַכְלִימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּדָבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל בְּדִבְרֵי שָׁמַיִם, אִם לֹא חָזַר כְּשֶׁהוֹכִיחוֹ בַּסֵּתֶר, מַכְלִימִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים, וּמְפָרְסְמִים חֶטְאוֹ, וּמְחָרְפִים אוֹתוֹ בְּפָנָיו, וּמְבַזִּין וּמְקַלְלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיַּחְזֹר לַמּוּטָב, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ, כָּל הַנְּבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תוֹנוּ. אִישׁ אֵת עֲמִיתוֹ וּפִרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה עֲמִיתוֹ, עִם שֶׁאִתְּךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות הַזְהִירָה הַתּוֹרָה עַל אוֹנָאָתוֹ, וְלֹא עַל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, וְלֹא חָזַר בּוֹ, לְאַחַר שֶׁהוֹכִיחוּהוּ בְּסֵתֶר וּבְלָשׁוֹן רַכָּה.

יח מִי שֶׁחָטָא חֲבֵרוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא רָצָה לְהוֹכִיחוֹ, וְלֹא לְדַבֵּר לוֹ כְּלוּם וּמָחַל לוֹ בְּלִבּוֹ, וְלֹא שְׁטָמוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ, הֲרֵי זֶה מִדַּת חֲסִידוּת. לֹא הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַמַּשְׂטֵמָה.

יט חַיָּב אָדָם לְהַזְהֵר בֵּיתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת, שֶׁלֹּא יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶלָּא רַכּוֹת, וְינָהֵג בָּהֶן מִנְהָג כָּבוֹד. וְלֹא יַכְאִיבֵם אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשָׁן שְׁפֵלָה מְאֹד, וְרוּחָן נְמוּכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מָמוֹן. אֲפִלּוּ אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וְיתוֹמָיו מֻזְהָרִים אָנוּ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן. בְּרִית כָּרַת לָהֶם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵן צוֹעֲקִין, מֻחְמֶּצֶת הֶחָמֶץ

שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם הֵם נֶעֱנִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי, שְׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁעָנָה אוֹתָן לְצָרְכּוֹ עַצְמוֹ. אֲבָל עָנָה אוֹתָם הָרַב, כְּדֵי לְלַמְּדָם תּוֹרָה אוֹ אֱמוּנוּת, אוֹ לְהוֹלִיכָן בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה הֵרֵי זֶה מֻתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם יַשְׁגִּיחַ לְנַהֲלֵם בְּנַחַת וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי ה' יָרִיב רִיבָם אֶחָד יָתוֹם מֵאָב וְאֶחָד יָתוֹם מֵאֵם, וְעַד אֵימָתַי נִקְרָאִים יְתוֹמִים לְעָנְיָן זֶה. עַד שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵיהֶם בְּעַצְמָם, כִּשְׁאָר כָּל הַגְּדוֹלִים.

כ צָרִיךְ הָאָדָם לִזָּהֵר, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר, שֶׁיְּכוֹלִין לַחְשֹׁד אוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה דָּבָר עֲבֵרָה, (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה) כִּדְמָצִינוּ שֶׁהַכֹּהֵן הַתּוֹרֵם אֶת הַלִּשְׁכָּה לֹא הָיָה נִכְנָס בְּבֶגֶד הֶעָשׂוּי. בְּעִנְיָן שֶׁיְּכוֹלִין לְהַטְמִין בּוֹ אֵיזֶה דָּבָר, לְפִי שֶׁצְּרִיךְ הָאָדָם לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר, וִהְיִיתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל. וְאוֹמֵר וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

כא מִדַּת חֲסִידוּת שֶׁלֹּא לְקַבֵּל מַתָּנָה, רַק לְבָטֵחַ בַּה' שֶׁיִּתֵּן לוֹ דֵּי מַחְסוֹרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְשׂוֹנֵא מַתָּנוֹת יִחְיֶה.

סימן ל

א כְּתִיב לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ, אֵיזֶהוּ רָכִיל, זֶה שֶׁטּוֹעֵן דְּבָרִים, וְהוֹלֵךְ מִזֶּה לָזֶה, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עַל פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֱמֶת וְגַם אֵין בּוֹ גְּנוּת הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלָאו, וְהוּא עָוֹן גָּדוֹל, וְגוֹרֵם לַהֲרֹג נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, לְכָךְ נִסְמַךְ לוֹ, וְלֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ. צֵא וּלְמַד מָה אֵרַע לְדוֹאֵג הָאֱדוֹמִי, שֶׁאָמַר לְשָׁאוּל כִּי אֶחְיִמֶלֶךְ נָתַן לְדָוִד צֵדָה וְחָרֶב. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר הָיָה אֱמֶת. וְגַם לֹא הֵוִי גְּנוּת לַאֲחִימֶלֶךְ, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה בָּזֶה שׁוּם מַעֲשֶׂה רַע, וְגַם אִם שָׁאוּל בְּעַצְמוֹ הָיָה שׁוֹאֵל לַאֲחִימֶלֶךְ, הָיָה אוֹמֵר לוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה, כִּי לֹא נִתְכַּוֵּן לַחְטֹא בָּזֶה נֶגֶד שָׁאוּל, עִם כָּל זֶה גָּרַם הָרְכִילוּת שֶׁל דּוֹאֵג, שֶׁנֶּהֱרְגוּ כַּמָּה כֹּהֲנִים (רמב"ם וכסף משנה הל' דעות פרק ז').

ב יֵשׁ עָוֹן גָּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד, וְהוּא בִּכְלָל לָאו זֶה, וְהוּא לָשׁוֹן הָרַע. וְהוּא הַמְסַפֵּר בִּגְנוּת חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת. אֲבָל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר, נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ. אֲבָל בַּעַל לָשׁוֹן הָרַע, זֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וְאוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ הָיוּ אֲבוֹתָיו, כָּךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עָלָיו, וְאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁל גְּנַאי. עַל זֶה אָמַר הַכָּתוּב יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת. הַמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע הוּא גָּרוּעַ יוֹתֵר מִן הָאוֹמְרוֹ, וְלֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע בִּלְבָד (רמב"ם פרק ז').

ג עַד הֵיכָן לָשׁוֹן הָרַע. שְׁאַל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, אָנָה אֶמְצָא אִשָּׁה. וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן נִמְצָא אִשָּׁה, בְּבֵית פְּלוֹנִי, שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַרְבֵּה בָּשָׂר וְדָגִים, וּמְבַשְּׁלִים שָׁם תָּמִיד (ערכין דף ט"ו ע"ב הגהות מיימוני מ"א ומחצית השקל סִימָן קנ"ו).

ד וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵם אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע. כֵּיצַד. אָמַר שִׁתְּקוּ מִפְּלוֹנִי, אֵינִי רוֹצֶה לְהוֹדִיעַ מָה אֵירַע וּמֶה הָיָה, וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וְכֵן הַמְסַפֵּר בְּטוֹבוֹת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי שׂוֹנְאָיו, הֲרֵי זֶה אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁיְּסַפְּרוּ בִּגְנוּתוֹ. וְעַל זֶה הָעִנְיָן אָמַר שְׁלֹמֹה מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל, בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קָלְלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. וְכֵן הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע דֶּרֶךְ שְׁחוֹק וְדֶרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׂנְאָה, הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִיקִים חִצִּים וָמָוֶת וְאוֹמֵר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי. וְכֵן הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, בְּרַמָּאוּת, שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ מְסַפֵּר רַק לְפִי תֻּמּוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ לָשׁוֹן הָרַע, וּכְשֶׁגּוֹעֲרִין בּוֹ, אוֹמֵר, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ לָשׁוֹן הָרַע, אוֹ שֶׁאֵלּוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל פְּלוֹנִי.

ה אֶחָד הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְהַמְסַפֵּר דְּבָרִים שֶׁגּוֹרְמִים, אִם נִשְׁמְעוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ, לְהַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָצֵר לוֹ אוֹ לְהַפְחִידוֹ, הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן הָרַע. וְאִם כְּבָר נֶאֶמְרוּ הַדְּבָרִים בִּפְנֵי שְׁלִשָּׁה, מִסְתָּמָא כְּבָר נִתְפַּרְסֵם הַדָּבָר. וְאִם סִפֵּר הַדָּבָר אֶחָד מִן הַשְּׁלִשָּׁה פַּעַם אַחֶרֶת, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם לָשׁוֹן הָרַע, וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר הַקּוֹל וּלְגַלּוֹתוֹ יוֹתֵר. מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע. אִם תִּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ (רמב"ם וגמרא שָׁם)

ו אָמַר ר' יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אַרְבָּעָה כְּתוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה, כַּת לֵצִים, וְכַת חֲנֵפִים וְכַת שַׁקְרָנִים וְכַת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע. כַּת לֵצִים, דִּכְתִיב מָשָׁךְ יָדוֹ אֶת לוֹצְצִים (פְּרַשׁ רש"י מָשָׁךְ יָדוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִהְיוֹת אֶת לוֹצְצִים). כַּת חֲנֵפִים דִּכְתִיב, כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבֹא. כַּת שַׁקְרָנִים דִּכְתִיב דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי. כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע דִּכְתִיב כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע (וּפְרַשׁ רש"י, לֹא יָגוּר עִמְּךָ רַע, וְגַבֵּי מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע כְּתִיב, דִּכְתִיב בְּהַהוּא פָּרָשְׁתָא כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה וְגוֹ') צַדִּיק אַתָּה ה', לֹא יָגוּר בְּמִגּוּרְךָ רָע (סוטה פרק ז) וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כָּל לֵיצָנוּתָא אָסִירָא בַּר מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים דִּכְתִיב וַיְהִי בַּצָּהֳרַיִם וַיִּתְהֵל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וְגוֹ'.

ז הַנּוֹקֵם מֵחֲבֵרוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִקֹּם. וְכֵיצַד הִיא הַנְּקִימָה. אָמַר לַחֲבֵרוֹ. הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֳּמְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ. לְמָחָר הָיָה חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ, הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֳּמְךָ. אָמַר לוֹ, אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה לֹא הִשְׁאַלְתָּנִי כַּאֲשֶׁר שְׁאַלְתִּי מִמְּךָ, הֲרֵי זֶה נוֹקֵם וְעוֹבֵר בְּלֹאו. אֶלָּא כְּשֶׁיָּבֹא לוֹ לִשְׁאֹל, יִתֵּן בְּלֵב שָׁלֵם, וְלֹא יִגְמֹל לוֹ כַּאֲשֶׁר גְּמָלוֹ, אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְאָדָם לִהְיוֹת מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, עַל כָּל דִּבְרֵי הָעוֹלָם, שֶׁאֲצָל הַמְּבִינִים

הַכֹּל דִּבְרֵי הֶבֶל וַהֲבַאי, וְאֵינָן כְּדַאי לִנְקֹם עֲלֵיהֶם. וְכֵן אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, אִם גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע וַאֲחַלְּצָה וְגוֹ' (אסור קְלָלָה כָּתַבְנוּ בְּסִימָן ו' סָעִיף ג').

ח אִם תִּרְצֶה לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֶךָ. תּוֹסִיף מַעֲלוֹת טוֹבוֹת וְתֵלֵךְ בְּדַרְכֵי יְשָׁרִים, וּבָזֶה מִמֵּילָא תִּנָּקֵם מִשּׂוֹנְאֶיךָ, כִּי הוּא יִצְטַעֵר עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְיִתְאַבֵּל בְּשָׁמְעוֹ שִׁמְךָ הַטּוֹב. אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה מַעֲשִׂים מְכֹעָרִים, אָז יִשְׂמַח שׂוֹנְאֲךָ עַל קִלּוֹנְךָ וְחֶרְפָּתְךָ, וְהִנֵּה הוּא מִתְנַקֵּם בָּךְ.

ט כָּל הַנוֹטֵר לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִטֹּר אֵת בְּנֵי עַמֶּךָ. כֵּיצַד הִיא הַנְּטִירָה. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי, וְלֹא רָצָה שִׁמְעוֹן. לְיָמִים בָּא שִׁמְעוֹן לִשְׁאֹל אֵיזֶה חֵפֶץ מֵרְאוּבֵן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: הֵא לָךְ, הֲרֵינִי מַשְׁאִילְךָ וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ, לֹא אֲשַׁלֵּם לְךָ כְּמַעֲשֶׂיךָ. הֲעוֹשֶׂה כָּזֶה, עוֹבֵר בְּלֹא תִטֹּר, אֶלָּא יִמְחֶה הַדָּבָר מִלִּבּוֹ, וְלֹא יִזְכְּרֶנּוּ כְּלָל. וְזוֹ הִיא הַדֵּעָה הַנְּכוֹנָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּתְקַיֵּם בָּהּ יִשּׁוּב הָאָרֶץ, וּמַשְׁאָם וּמַתָּנָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה (רמב"ם שָׁם).

סימן לא

א אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֵיזוֹהִי פָּרָשָׁה קְטַנָּה שֶׁכָּל גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ. פֵּרוּשׁ שֶׁאֲפִלּוּ בִּדְרָכֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לְצֹרֶךְ גּוּפְךָ, דַּע אֵת ה', וַעֲשֵׂה אֵת הַדְּבָרִים לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. כְּגוֹן, הָאֲכִילָה, וְהַשְׁתִּיָּה וְהַהֲלִיכָה, וְהַיְשִׁיבָה, וְהַשְׁכִּיבָה, הַקִּימָה, וְהַתַּשְׁמִישׁ וְהַשִּׂיחָה, כָּל צָרְכֵי גּוּפְךָ, יִהְיוּ כֻּלָּם לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאֶךָ, אוֹ לְדָבָר הַגּוֹרֵם לַעֲבוֹדָתוֹ.

ב אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כֵּיצַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, חַס וְשָׁלוֹם אֶלָּא גַּם בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים, וְהָיָה צָמֵא וְרָעֵב, אִם וְאָכַל וְשָׁתָה לַהֲנָאָתוֹ, אֵינוֹ מְשֻׁבָּח, אֶלָּא יִתְכַּוֵּן בַּאֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא. לְפִיכָךְ לֹא יֹאכַל כָּל שֶׁהַחֵפֶץ מִתְאַוֶּה לוֹ, כְּכֶלֶב וַחֲמוֹר אֶלָּא יֹאכַל דְּבָרִים הַמּוֹעִילִים וְטוֹבִים לִבְרִיאוּת הַגּוּף. וְיֵשׁ אֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה, שֶׁקֹּדֶם אֲכִילָה אוֹמְרִים: הִנְנִי רוֹצֶה לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת, כְּדֵי שֶׁאֶהְיֶה בָּרִיא וְחָזָק לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ.

ג הַיְשִׁיבָה וְהַקִּימָה וְהַהֲלִיכָה כֵּיצַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּמוֹשַׁב לֵצִים, וְשֶׁלֹּא לַעֲמֹד בְּדֶרֶךְ חַטָּאִים, וְשֶׁלֹּא לֵילֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים. אֶלָּא אֲפִלּוּ לֵישֵׁב בְּסוֹד יְשָׁרִים, וְלַעֲמֹד בִּמְקוֹם צַדִּיקִים, וְלֵילֵךְ בַּעֲצַת תְּמִימִים, אִם עָשָׂה לְהַנָּאַת עַצְמוֹ, לְהַשְׁלִים חֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, אֵין זֶה מְשֻׁבָּח, אֶלָּא יַעֲשֶׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם. וּמִכָּל מָקוֹם, גַּם אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְכַוֵּן לְשֵׁם שָׁמַיִם דַּוְקָא, אַל יִמְנַע אֵת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כִּי מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ יָבֹא לִשְׁמָהּ.

ד שְׁכִיבָה, כֵּיצַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּזְמַן שֶׁיָּכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת, אִם מִתְגָּרֶה בְּשֵׁינָה לְעַנֵּג אֵת עַצְמוֹ, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהוּא יָגֵעַ, וְצָרִיךְ לִישֹׁן כְּדֵי לָנוּחַ

מִיגִיעָתוֹ, אִם עָשָׂה לַהֲנָאַת גּוּפוֹ אֵינוֹ מְשֻׁבָּח, אֶלָּא יִתְכַּוֵּן לָתֵת שֵׂנָה לְעֵינָיו, וּלְגוּפוֹ מְנוּחָה לְצֹרֶךְ בְּרִיאַת גּוּפוֹ, וְשֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ בַּתּוֹרָה, מֵחֲמַת מְנִיעַת הַשֵּׁנָה.

ה תַּשְׁמִישׁ, כֵּיצַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עֲבֵרָה, חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אֲפִלּוּ בָּעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אִם עָשָׂה לַהֲנָאַת גּוּפוֹ, אוֹ לְהַשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וַאֲפִלּוּ אִם נִתְכַּוֵּן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ אוֹתוֹ וִימַלְּאוּ מְקוֹמוֹ, אֵינוֹ מְשֻׁבָּח. אֶלָּא יִתְכַּוֵּן שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ אוֹ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַבְרוֹת אֶת גּוּפוֹ, וּלְקַיֵּם מִצְוֹת עוֹנָה כְּאָדָם הַפּוֹרֵעַ אֶת חוֹבוֹ.

ו הַשִּׂיחָה כֵּיצַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע אוֹ רְכִילוּת וְלֵיצָנוּת וְסִכְלוּת פֶּה, חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְסַפֵּר בְּדִבְרֵי חָכְמִים, צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא כַּוָּנָתוֹ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, לְדָבָר הַמֵּבִיא לַעֲבוֹדָתוֹ.

ז וְכֵן כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, אוֹ בִּמְלָאכָה לְהִשְׁתַּכֵּר בָּהּ, לֹא יְהֵא בְּלִבּוֹ לִקְבֹּץ מָמוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא יַעֲשֶׂה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ לְפַרְנֵס בְּנֵי בֵּיתוֹ, וְלִתֵּת צְדָקָה וּלְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, חַיֵּב אָדָם לָשׂוּם עֵינָיו וְלִבּוֹ עַל דְּרָכָיו, וְלִשְׁקֹל כָּל מַעֲשָׂיו בְּמֹאזְנֵי שֵׂכֶל. וּכְשֶׁרוֹאֶה דָּבָר שֶׁיָּבֹא לִידֵי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה יַעֲשֵׂהוּ, וְאִם לָאו לֹא יַעֲשֵׂהוּ. וּמִי שֶׁנּוֹהֵג כֵּן, נִמְצָא עוֹבֵד אֶת בּוֹרְאוֹ כָּל יָמָיו, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת שִׂבְתּוֹ וְקוּמוֹ וְהִלּוּכוֹ וּבִשְׁעַת מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וַאֲפִלּוּ בַּאֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ אֲפִלּוּ בְּתַשְׁמִישׁוֹ וּבְכָל צָרְכָיו. וְעַל עִנְיָן זֶה צִוּוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְאָמְרוּ וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם. וּבַדֶּרֶךְ הַזֶּה זָקֵן רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אֱצְבְּעוֹתָיו לְמַעְלָה בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא נֶהֱנֵיתִי מֵהֶם אֶלָּא לְשֵׁם שָׁמָיִם (אוֹרַח חַיִּים סִימָן רל"א ורמב"ם פרק ג).

סימן לב

א הוֹאִיל וְהַיּוֹת הַגּוּף בָּרִיא וְשָׁלֵם מִדַּרְכֵי הַשֵּׁם הוּא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבִין אוֹ יֵדַע דָּבָר מִידִיעַת הַבּוֹרֵא וְהוּא חוֹלֶה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים הַמְאַבְּדִין אֶת הַגּוּף, וּלְהַנְהִיג אֶת עַצְמוֹ בְּדְבָרִים הַמַּבְרִין וְהַמַּחֲלִימִים אֶת הַגּוּף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם.

ב הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ, בָּרָא אֶת הָאָדָם (וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים) וְנָתַן בּוֹ חֹם טִבְעִי, וְזֶהוּ הַחִיּוּת שֶׁל הָאָדָם. שֶׁאִם יִכְבֶּה הָאֵשׁ הַטִּבְעִי, אָפֵס חִיּוּתוֹ. וְהַחָזָקַת הַחֹם הַזֶּה הִיא עַל יְדֵי הַמַּאֲכָל אֲשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל, כְּמוֹ הָאֵשׁ הַבּוֹעֵר שֶׁאִם לֹא יוֹסִיפוּ עָלָיו תָּמִיד עֵצִים, יִכְבֶּה לְגַמְרֵי. כֵּן הָאָדָם אִם לֹא יֹאכַל, יִכְבֶּה הָאֵשׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְיָמוּת. הַמַּאֲכָל נִטְחָן בֵּין הַשִּׁנַּיִם וּמִתְעָרֵב עִם מֵי הָרֹק וְיָתֵךְ, וּמִשָּׁם יוֹרֵד לַאִצְטוּמְכָא וְנִטְחָן גַּם שָׁם, וּמִתְעָרֵב עִם הַמֵּיצִים, מֵי הָאִצְטוּמְכָא וּמֵי הַמָּרָה, וְיָתֵךְ וְיִתְבַּשֵּׁל מֵהַחֹם וְהַמֵּיצִים וּמִתְעַכֵּל. הַבָּרוּר שֶׁבּוֹ, מִמֶּנּוּ

נִזּוֹנִים כָּל הָאֲבָרִים וּמְקַיֵּם חִיּוּת הָאָדָם. וְהַפְּסֹלֶת שֶׁהִיא הַמּוֹתָרוֹת, נִדְחֶה לַחוּץ. וְעַל זֶה אָנוּ אוֹמְרִים בְּבִרְכַּת אֲשֶׁר יָצַר (לְפֵרוּשׁ אֶחָד), וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת, שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַטֶּבַע בָּאָדָם לְבָרֵר אֶת טוּב הַמַּאֲכָל, וְכָל אֵבֶר מוֹשֵׁךְ אֵלָיו מִזּוֹנוֹ הָרָאוּי לוֹ, וְהַפְּסֹלֶת נִדְחֶה לַחוּץ. שֶׁאִם נִשְׁאָר הַפְּסֹלֶת בְּתוֹכוֹ, יִתְעַפֵּשׁ וְיָבֹא לִידֵי חֳלָיִים, רַחֲמָנָא לִצְלָן. וְלָכֵן רֹב בְּרִיאוּת הַגּוּף וְחֻלְשָׁתוֹ, תָּלוּי בְּעִכּוּל הַמַּאֲכָל. אִם מִתְעַכֵּל בְּדֶרֶךְ קַל וְטוֹב, אָז הָאָדָם בָּרִיא. אֲבָל אִם מִתְקַלְקֵל הָעִכּוּל. אָז נֶחֱלָשׁ הָאָדָם וְיָכוֹל לָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, חַס וְשָׁלוֹם.

ג הָעִכּוּל הַטּוֹב הוּא, אִם הַמַּאֲכָל אֵינֶנּוּ רַב, וְשֶׁיְּהֵא קַל לְהִתְעַכֵּל. שֶׁאִם אָכַל הָאָדָם הַרְבֵּה וְהָאֲצְטוֹמְכָא מָלֵא, אָז קָשֶׁה הָעִכּוּל, כִּי הָאֲצְטוֹמְכָא אֵינוֹ יָכוֹל אָז לְהִתְפַּשֵּׁט וּלְהִתְכַּוֵּץ כָּרָאוּי בְּטִבְעוֹ וְלִטְחוֹן אֶת הַמַּאֲכָל כָּרָאוּי. וּכְמוֹ הָאֵשׁ, שֶׁאִם יַרְבּוּ עָלָיו עֵצִים יוּתַר מִדַּאי, אֵינוֹ בוֹעֵר יָפֶה, כְּמוּכָן הַמַּאֲכָל בָּאֲצְטוֹמְכָא. וְלָכֵן הָאָדָם אֲשֶׁר רוֹצֶה לִשְׁמוֹר בְּרִיאוּת גּוּפוֹ, צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל, רַק כְּשִׁעוּר בֵּינוֹנִי לְפִי מֶזֶג גּוּפוֹ, לֹא מְעַט וְלֹא כָּל שׂבְעוֹ. וְרֹב הֶחֳלָאִים הַבָּאִים עַל הָאָדָם, אֵינָם אֶלָּא אוֹ מִפְּנֵי מַאֲכָלִים רָעִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלֵּא בִּטְנוֹ וְאוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה אֲפִילוּ מִמַּאֲכָלִים טוֹבִים. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אמר בְּחָכְמָתוֹ, שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ. כְּלוֹמַר, שׁוֹמֵר פִּיו מֵלֶאֱכוֹל מַאֲכָל רָע אוֹ מִלִּשְׁבַּע, וּלְשׁוֹנוֹ מִלְּדַבֵּר אֶלָּא בְּצָרְכָיו. וְאָמַר הֶחָכָם, הָאוֹכֵל דָּבָר מְעַט מִדְּבָרִים הַמַּזִּיקִים, אֵינוֹ מַזִּיק לוֹ כְּמוֹ הָאוֹכֵל הַרְבֵּה מִדְּבָרִים הַטּוֹבִים.

ד הָאָדָם בִּנְעוּרָיו כֹּחַ הָעִכּוּל שֶׁלּוֹ חָזָק, וְעַל כֵּן צָרִיךְ מָזוֹן תָּדִיר יוֹתֵר מִן הָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא בְּאֶמְצַע יָמָיו. וְהַזָּקֵן לַחֲלִישׁוּת כֹּחוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מַאֲכָלוֹ קַל, וּמְעַט בְּכַמּוּת וְהַרְבֵּה בְּאֵיכוּת לְהַחֲזִקַת כֹּחוֹ.

ה בֵּימֵי הַחֹם נֶחֱלָשִׁים כְּלֵי הָעִכּוּל מִן הַחֹם. וְעַל כֵּן רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הָאֲכִילָה בִּימֵי הַחֹם פָּחוֹת מִבִּימֵי הַקֹּר. וְשִׁעֲרוּ חֲכָמֵי הָרוֹפְאִים לֶאֱכוֹל בִּימוֹת הַחַמָּה רַק שְׁנֵי שְׁלִישִׁים מִמַּה שֶּׁהוּא אוֹכֵל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ו כְּלָל גָּדוֹל בְּדַרְכֵי הָרְפוּאָה, שֶׁקֹּדֶם הָאֲכִילָה יֵיגַע בַּהֲלִיכָה אוֹ בַּעֲבוֹדָה עַד שֶׁיִּתְחַמֵּם גּוּפוֹ אַחַר כָּךְ יֹאכַל. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר, בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם. וְנֶאֱמַר, וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל. וְיַתִּיר חֲגוֹרָתוֹ קֹדֶם אֲכִילָה, (וְסִימָנָא, וְאָקְחָה פַּת לֶחֶם, אֶקְחָה רָאשֵׁי תֵבוֹת לְמַפְרֵעַ, הַתֵּר חֲגוֹרָה קֹדֶם אֲכִילָה. פַּת לֶחֶם רָאשֵׁי תֵבוֹת, פֶּן תִּבְאַ לִידֵי חֳלִי מֵעִים) וּבְשָׁעַת הָאֲכִילָה, יֵשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ אוֹ מֵסֵב עַל שְׂמֹאלוֹ. וְאַחַר הָאֲכִילָה לֹא יִתְנוֹעֵעַ הַרְבֵּה, כִּי עַל יְדֵי זֶה יֵרֵד הַמַּאֲכָל מִן הָאֲצְטוֹמְכָא טֶרֶם שֶׁיִּתְעַכֵּל וְיַזִּיק לוֹ, אֶלָּא יֵלֵךְ מְעַט וְינוּחַ. וְלֹא יִטֶּיל וְלֹא יְיַגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ לְאַחַר הָאֲכִילָה. וְלֹא יִישַׁן אַחַר הָאֲכִילָה עַד שְׁתֵּי שָׁעוֹת, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הָעֲשָׁנִים לַמֹּחַ וְיַזִּיקוּהוּ. וְכֵן הַמֶּרְחָץ וְהַהַקָּזָה וְהַמִּשְׁגָּל, אֵינָם טוֹבִים לְאַחַר הָאֲכִילָה.

ז בְּנֵי הָאָדָם אֵינָם שָׁוִים בְּמִזְגָּם. יֵשׁ מִי שֶׁמִּזְגּוֹ חַם, וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּזְגּוֹ קַר, וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּזְגּוֹ מְמֻצָּע. וְהַמַּאֲכָלִים גַּם כֵּן מְשֻׁנִּים. וּמִי שֶׁמִּזְגּוֹ מְמֻצָּע יֹאכַל מַאֲכָלִים שֶׁהֵם גַּם כֵּן מְמֻצָּעִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵין מִזְגּוֹ מְמֻצָּע, צָרִיךְ שֶׁיֹּאכַל מַאֲכָלִים שֶׁהֵם קָצָת הֵפֶךְ מִזְגּוֹ. מִי שֶׁמִּזְגּוֹ חַם, לֹא יֹאכַל דְּבָרִים חַמִּים, כְּמוֹ תַּבְלִין וּבְשָׂמִים, אֶלָּא יֹאכַל מַאֲכָלִים שֶׁהֵם קָצָת קָרִים וַחֲמוּצִים. וּמִי שֶׁמִּזְגּוֹ קַר, יֹאכַל מַאֲכָלִים שֶׁהֵם קָצָת חַמִּים. וְכֵן יִשְׁתֶּה הַמַּאֲכָל לְפִי הַזְּמַן וּלְפִי הַמָּקוֹם. בְּימוֹת הַחַמָּה יֹאכַל מַאֲכָלִים קָרִים, כְּמוֹ בְּשַׂר כְּבָשִׂים וּגְדָיִים רַכִּים וְאֶפְרוֹחֵי תַּרְנְגֹלֶת, וְגַם קָצָת מַאֲכָלִים חֲמוּצִים. וּבִימֵי הַקֹּר, מַאֲכָלִים חַמִּים. וְכֵן בִּמְדִינָה קָרָה, מַאֲכָלִים חַמִּים. וּבִמְדִינָה חַמָּה, מַאֲכָלִים קָרִים.

ח הַמַּאֲכָל הַמְמֻצָּע הוּא לֶחֶם חִטָּה, וְלֹא סֹלֶת מַמָּשׁ, כִּי הַסֹּלֶת מִתְאַחֵר מִלְּהִתְעַכֵּל, אַךְ יִהְיֶה בּוֹ גַּם קָצָת מֵהַמָּרָסָן וְיֹהֵא נִתְחַמֵּץ בְּמִצּוּעַ וּבוֹ מֶלַח וּמַאֲפֵה תַּנּוּר. וְיֶתֶר הַמַּאֲכָלִים שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהַחִטָּה, אֵינָם טוֹבִים. מִמִּינֵי הַבָּשָׂר, הַטּוּב הוּא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ, וְכֵן הַגְּדָיִים הַיּוֹנְקִים. אַךְ כָּל מִינֵי בְּנֵי מֵעַיִם וְגַם הָרֹאשׁ, הֵמָּה לֹא טוֹבִים. הָעִזִּים וְהַפָּרָה הַזְּקֵנָה וְהַגְּבִינָה הַיְשָׁנָה, הֵמָּה מַאֲכָלִים רָעִים וְעֲבִים. כָּל בָּשָׂר עוֹף, קַל לְהִתְעַכֵּל יוֹתֵר מִבָּשָׂר בְּהֵמָה. וְהַטּוֹב שֶׁבָּעוֹפוֹת הַתַּרְנְגֹלֶת. אָמְרוּ הָרוֹפְאִים, כִּי הַמַּאֲכָל שֶׁהָאָדָם רָגִיל בּוֹ, אֵינוֹ מַזִּיק לוֹ, וְאֶפְלוּ הוּא מַאֲכָל רָע, כִּי הַהֶרְגֵּל נַעֲשֶׂה טֶבַע, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְמַלֵּא בּוֹ כְּרֵסוֹ.

ט אֵין לֶאֱכוֹל לֵב בְּהֵמָה אוֹ עוֹף, מְשׁוּם דְּקָשֶׁה לְשִׂכְחָה. וְכֵן לֹא יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁאָכַל עַכְבָּר אוֹ חָתוּל, דְּגַם כֵּן קָשֶׁה לְשִׂכְחָה. (הוֹרָיוֹת יג).

י זְמַן הָאֲכִילָה הוּא כְּשֶׁיִּתְאַוֶּה לֶאֱכוֹל תַּאֲוָה אֲמִתִּית לֹא זָרָה. וּלְהַבְדִּיל בֵּין תַּאֲוָה אֲמִתִּית לְתַאֲוָה זָרָה הִיא זֹאת. הָרְאשׁוֹנָה נִקְרֵאת רָעָב (הוּנְגֶער) כִּי הָאִצְטוֹמְכָא רֵיק. וְהַשְּׁנִיָּה הִיא כְּשֶׁמִּתְאַוֶּה מַאֲכָל מְיֻחָד וְנִקְרֵאת תֵּאָבוֹן (אַפֶּטִיט) וּבְדָרָךְ כְּלָל, הָאָדָם הַבָּרִיא וְהֶחָזָק, יֹאכַל שְׁתֵּי פְּעָמִים בַּיּוֹם. וַחֲלָשִׁים וּזְקֵנִים יֵשׁ לָהֶם לֶאֱכוֹל אַךְ מְעַט בְּפַעַם אֶחָת. וְיֹאכְלוּ כָּךְ הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּיּוֹם, כִּי רִבּוּי הַמַּאֲכָל יַחֲלִישׁ אֶת הָאִצְטוֹמְכָא. וְהָרוֹצֶה לִשְׁמוֹר בְּרִיאוּתוֹ, לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּהְיֶה הָאִצְטוֹמְכָא רֵיק מִן הַמַּאֲכָל הַקּוֹדֵם. וּסְתָם עִכּוּל בִּבְנֵי אָדָם הַבְּרִיאִים הָאוֹכְלִים מַאֲכָלִים מְמֻצָּעִים וּמִתְעַכְּלִים בְּדֶרֶךְ הַמִּצּוּעַ, הוּא לְשֵׁשׁ שָׁעוֹת. וְטוֹב לְהַשְׁמִיט סְעוּדָה אַחַת בַּשָּׁבוּעַ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁבּוֹת הָאִצְטוֹמְכָא מֵעֲבוֹדָתוֹ וְיִתְחַזֵּק כֹּחַ עִכּוּלוֹ. וְנִרְאֶה כִּי הַשְׁמָטָה זֹאת, טוֹב שֶׁתִּהֵא בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

יא טוֹב לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לֶאֱכוֹל פַּת בְּשַׁחֲרִית (עַיִן מסכת ב"מ דף קז ע"ב).

יב הָרוֹצֶה לֶאֱכוֹל כַּמָּה מִינֵי מַאֲכָלִים, יַקְדִּים לֶאֱכוֹל תְּחִלָּה אֶת הַמְּשַׁלְשֵׁל, וְלֹא יְעָרְבֵם עִם הַמָּזוֹן, אֶלָּא שׁוֹהֶה מְעַט בֵּינֵיהֶם. וְכֵן יַקְדִּים אֶת הַמַּאֲכָל הַקַּל שֶׁהוּא נוֹחַ לְהִתְעַכֵּל,

כְּגוֹן בְּשַׂר עוֹף קוֹדֵם לִבְשַׂר בְּהֵמָה, בְּשַׂר בְּהֵמָה דַּקָּה קוֹדֵם לִבְשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה. וּדְבָרִים שֶׁמְּאַמְצִין אֶת בְּנֵי מֵעַיִם יֹאכַל מִיָּד לְאַחַר הָאֲכִילָה, וְאַל יֹאכַל מֵהֶם הַרְבֵּה.

יג מִהְיוֹת כִּי הַתַּחֲלַת הָעִכּוּל הוּא בַּפֶּה, עַל יְדֵי טְחִינַת הַשִּׁנַּיִם וְהִתְעָרְבוּת עִם מֵי הָרֹק, לָכֵן לֹא יִבְלַע שׁוּם מַאֲכָל בְּלִי לְעִיסָה, כִּי אָז תִּכְבַּד הָעִכּוּל בְּאֹצְטוֹמְכָא לְבַדּוֹ.

יד כְּבָר אָמְרְנוּ (בסָעִיף ז') כִּי בְּנֵי אָדָם אֵינָם שָׁוִים בְּמִזְגָּם. וְיֵשׁ לְכָל אִישׁ לִבְחוֹר עַל פִּי רוֹפְאִים בַּמַּאֲכָלִים הַטּוֹבִים לְפִי מִזְגּוֹ וּמִקּוֹמוֹ וְשַׁעְתּוֹ. וּבְדֶרֶךְ כְּלָל, הִנֵּה הָרוֹפְאִים הַקְּדָמוֹנִים חִלְּקוּ אֶת הַמַּאֲכָלִים בְּמַדְרֵגוֹת שׁוֹנוֹת. יֵשׁ מַאֲכָלִים שֶׁהֵם רָעִים בְּיוֹתֵר עַד מְאֹד, וְרָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא לְאָכְלָן לְעוֹלָם, כְּגוֹן הַדָּגִים הַגְּדוֹלִים הַמְלוּחִים הַיְשָׁנִים, וְהַגְּבִינָה הַמְלוּחָה הַיְשָׁנָה, וְהַכְּמֵהִין וּפִטְרִיוֹת, וְהַבָּשָׂר הַמָּלוּחַ הַיָּשָׁן, וְיַיִן מִגִּתּוֹ, וְהַתַּבְשִׁיל שֶׁשָּׁהָה עַד שֶׁנָּדַף רֵיחוֹ. וְכֵן כָּל מַאֲכָל שֶׁרֵיחוֹ רַע אוֹ מַר בְּיוֹתֵר, הֲרֵי הוּא לַגּוּף כְּמוֹ סַם הַמָּוֶת. וְיֵשׁ מַאֲכָלִים שֶׁהֵם רָעִים, אֲבָל אֵינָם כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים לְרוֹעַ, לְפִיכָךְ רָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מֵהֶם אֶלָּא מְעַט אַחַר יָמִים הַרְבֵּה, וְלֹא יַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת מְזוֹנוֹ מֵהֶם אוֹ לְאָכְלָם עִם מְזוֹנוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן דָּגִים גְּדוֹלִים וּגְבִינָה, וְחָלָב שֶׁשָּׁהָה אַחַר שֶׁנֶּחְלַב עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, וּבָשָׂר שְׁוָרִים גְּדוֹלִים וּתְיָשִׁים גְּדוֹלִים, וְלֶחֶם שְׂעוֹרִים וְלֶחֶם מצוֹת, וְהַכְּרוּב וְהֶחָצִיר וְהַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמִים וְהַחַרְדָּל וְהַצָּנוֹן, כָּל אֵלּוּ מַאֲכָלִים רָעִים הֵם. וְאֵין רָאוּי לְאָדָם לֶאֱכוֹל מֵאֵלּוּ אֶלָּא מְעַט עַד מְאֹד וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים. אֲבָל בִּימוֹת הַחַמָּה, לֹא יֹאכַל מֵהֶם כְּלָל.

טו וְיֵשׁ מַאֲכָלִים שֶׁהֵם רָעִים וְאֵינָם כְּמוֹ אֵלּוּ. וְהֵם, כְּמוֹ עוֹף הַמַּיִם (אַוָּז וּבַרְוָז), וּבְנֵי יוֹנָה הַקְּטַנִּים, וּתְמָרִים, וְלֶחֶם שְׁנִלּוּשׁ בְּשֶׁמֶן, וְהַסֹּלֶת שֶׁנִּפּוּ אוֹתָהּ כָּל צָרְכָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בָּהּ רֵיחַ מָרְסָן, אֵין רָאוּי לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכָלוֹת אֵלֶּה.

טז לְעוֹלָם יְמַנַּע הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ מִפֵּרוֹת הָאִילָנוֹת, וְלֹא יַרְבֶּה לֶאֱכוֹל מֵהֶם, אֲפִלּוּ יְבֵשִׁים, וּמִכָּל שֶׁכֵּן רְטֻבִים. אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְבַּשְּׁלוּ בְּאֵילָן כָּל צָרְכָּן, הֲרֵי הֵן כַּחֲרֵבוֹת לַגּוּף. וְכֵן הַחֲרוּבִים, רָעִים לְעוֹלָם. וְכָל הַפֵּרוֹת הַחֲמוּצִים, רָעִים וְאֵין אוֹכְלִין מֵהֶן אֶלָּא מְעַט בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִמְקוֹמוֹת הַחַמִּים. וְהַתְּאֵנִים וְהָעֲנָבִים וְהָרִמּוֹנִים (עַיֵּן ברמב"ם פֶּרֶק ד', וּכְפִי הַנִּרְאֶה דְּטָעוּת סוֹפֵר יֵשׁ כָּאן וְצָרִיךְ לוֹמַר שְׁקֵדִים בְּמָקוֹם רִמּוֹנִים) לְעוֹלָם טוֹבִים, בֵּין רְטֻבִים בֵּין יְבֵשִׁים, וְאוֹכֶל אָדָם מֵהֶם כָּל צָרְכּוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יַתְמִיד בַּאֲכִילָתָם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹבִים מִכָּל פְּרִי הָאִילָנוֹת.

יז בְּעִנְיַן הַשְּׁתִיָּה, הַמַּיִם הֵם הַמַּשְׁקִים הַטִּבְעִיִּים לָאָדָם וּבְרִיאִים לַגּוּף. אִם הֵם זַכִּים וּצְלוּלִים, מוּעִילִים שֶׁשּׁוֹמְרִים הָרְטִיבוּת שֶׁבַּגּוּף וּמְמַהֲרִים לְהוֹצִיא אֶת הַפְּסֹלֶת. כְּשֶׁיִּשְׁתֶּה מַיִם, יִבְחַר אֶת הַקָּרִים, שֶׁהֵם מְרַוִּים הַצְּמָאוֹן וּמַטִּיבִים אֶת הָעִכּוּל יוֹתֵר מֵ אֵלּוּ שֶׁאֵינָם קָרִים. אַךְ לֹא יִהְיוּ קָרִים מְאֹד, שֶׁהֵם מְכַבִּים אֶת הַחֹם הַטִּבְעִי. וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁהָאָדָם הוּא

עֵיף וְיָגֵעַ, יִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת מַיִם קָרִים, כִּי אָז חֵלֶב הַלֵּב נִתְחַמֵּם וְהוּא מְ הֶתֵּךְ מֵחֲמַת הָעֲיֵפוּת וְהַיְגִיעָה וְהַמַּיִם הַקָּרִים יַזִּיקוּ לוֹ עַד שֶׁיּוּכַל לָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, חַס וְשָׁלוֹם. וְאַף כִּי הַמַּיִם טוֹבִים לִבְרִיאוּת הַגּוּף, מִכָּל מָקוֹם לֹא יִשְׁתֶּה מֵהֶם הַרְבֵּה. אֵין לִשְׁתּוֹת מַיִם קֹדֶם הָאֲכִילָה, לְפִי שֶׁיִּתְקָרֵר הָאִצְטוֹמָכָא וְלֹא יְעַכֵּל אֶת הַמָּזוֹן כָּרָאוּי. וְגַם בְּתוֹךְ אֲכִילָתוֹ לֹא יִשְׁתֶּה רַק מְעַט מַיִם מָזוּג בְּיַיִן. וְרַק כְּשֶׁהַמַּאֲכָל מַתְחִיל לְהִתְעַכֵּל, אָז יִשְׁתֶּה שִׁעוּר בֵּינוֹנִי. וְכֵן אֵין לִשְׁתּוֹת מַיִם בְּצֵאתוֹ מִן הַמֶּרְחָץ, שֶׁלֹּא יִתְקָרֵר הַכָּבֵד, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה בַּמֶּרְחָץ. וְכֵן לֹא יִשְׁתֶּה אוֹתָם תֵּכֶף אַחַר הַמִּשְׁגָּל, לְפִי שֶׁאָז הַחֹם הַטִּבְעִי הוּא חָלוּשׁ וְיִהְיֶה גּוֹרֵם שֶׁיִּתְקָרְרוּ הָאֵבָרִים.

יח הַיַּיִן מַחֲזִיק הַחֹם הַטִּבְעִי, וּמַטִּיב אֶת הָעִכּוּל, וּמוֹצִיא אֶת הַמּוֹתָרוֹת, וְעוֹזֵר לִבְרִיאוּת הַגּוּף כְּשֶׁיִּשְׁתֶּה מֵהֶם שִׁעוּר בֵּנוֹנִי. מִי שֶׁמִּחוֹ חָלוּשׁ יְזָהֵר מִן הַיַּיִן, שֶׁמּוֹסִיף עַל חֳלִישׁוּתוֹ וּמְמַלֵּא אֶת הָרֹאשׁ עֲשָׁנִים. הַיַּיִן יָפֶה לַזְּקֵנִים וּמַזִּיק לַנְּעָרִים, לְפִי שֶׁמְּעוֹרֵר הַחֹם הַטִּבְעִי, וְהוּא כְּמוֹסִיף אֵשׁ עַל אֵשׁ. וְיֵשׁ לְזָהֵר מִן הַיַּיִן עַד עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה. אֵין רָאוּי לִשְׁתּוֹת יַיִן קֹדֶם אֲכִילָה אֶלָּא מְעַט, כְּדֵי לִפְתֹּחַ בְּנֵי הַמֵּעַיִם, וְלֹא בְּעֵת רְעָבוֹן, וְלֹא אַחַר מֶרְחָץ וְזֵעָה, וְלֹא אַ חַר עָמָל וִיגִיעָה. וּבְתוֹךְ הָאֲכִילָה לֹא יִשְׁתֶּה אֶלָּא מְעַט.

יט לְעוֹלָם לֹא יֹאכַל אָדָם אֶלָּא כְּשֶׁהוּא רָעֵב, וְלֹא יִשְׁתֶּה אֶלָּא כְּשֶׁהוּא צָמֵא, וְאַל יַשֶּׁהָ נְקֵבָיו אַפִּלּוּ רֶגַע אֶחָד, וְלֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק אֶת עַצְמוֹ יָפֶה יָפֶה, שֶׁמָּא צָרִיךְ לִנְקֵבָיו.

כ לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם שֶׁיִּהְיוּ מֵעָיו רְפוּיִים כָּל יָמָיו, וְיִהְיֶה קָרוֹב לְשִׁלְשׁוּל מְעַט. וְזֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל בְּרְפוּאָה, כָּל זְמַן שֶׁהָרְעִי נִמְנָע אוֹ יָצָא בְּקוּשִׁי, חֳלָאִים רָעִים בָּאִים. וְלָכֵן כְּשֶׁרוֹאֶה אָדָם שֶׁמֵּעָיו נֶחְלָשׁוּ וְאֵין בָּהֶם כֹּחַ הַדּוֹחֶה, יְדָרוֹשׁ בָּרוֹפְאִים לְהַגִּיד לוֹ בַּמֶּה יְרַפֵּא אוֹתָם, אִישׁ אִישׁ לְפִי מִזְגּוֹ וּלְפִי יָמָיו.

כא הַיְגִיעָה בְּדֶרֶךְ מְמֻצַּעַת, טוֹבָה לִבְרִיאוּת הַגּוּף (וְעַיֵּן לעיל סָעִיף ו) אֲבָל הַיְגִיעָה הַגְּדוֹלָה וְכֵן הַמְּנוּחָה, מַזִּיקִין לַגּוּף. בִּזְמַן הַחֹם אֵין לְהִתְיַגֵּעַ רַק מְעַט וּבִזְמַן הַקֹּר צָרִיךְ יוֹתֵר. הָאָדָם הַשָּׁמֵן צָרִיךְ שֶׁיִּתְיַגֵּעַ יוֹתֵר מִן הָאָדָם הַכָּחוּשׁ.

כב הָרוֹצֶה לִשְׁמוֹר אֶת הַבְּרִיאוּת, צָרִיךְ לָדַעַת הַתְּנוּעוּת הַנַּפְשִׁיוֹת וְלִזָּהֵר מֵהֶן. וְהֵן, כְּמוֹ הַשִּׂמְחָה וְהַהֲנָאָה וְהַכַּעַס וְהַפַּחַד, שֶׁהֵן פּוֹעֲלוֹת בַּנֶּפֶשׁ. וְצָרִיךְ הַמַּשְׂכִּיל שֶׁיְּהֵא שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ כָּל יְמֵי הֶבְלוֹ, וְלֹא יִדְאַג עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא יְבַקֵּשׁ יִתְרוֹנוֹת, וְיִהְיֶה בְּטוּב לֵבָב וּבְשִׂמְחָה הַמְמֻצַּעַת, כִּי הִיא סִבָּה לְגַדֵּל הַחֹם הַטִּבְעִי, וּלְעַכֵּל הַמַּאֲכָל, וּלְדַחוֹת הַמּוֹתָרוֹת, וּלְחַזֵּק אוֹר הָעֵינַיִם וְכָל הַהַרְגָּשׁוֹת, וְגַם יִתְחַזֵּק כֹּחַ הַשֵּׂכֶל. וְאָמְנָם לֹא לְהַרְבּוֹת הַשִּׂמְחָה בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה כְּמוֹ הַסְּכָלִים, כִּי בְּרֹב הַשִּׂמְחָה יֵצֵא הַחֲמִימוּת לְשֶׁטַח הַגּוּף, וְיַחֲתֹךְ הַחֹם הַטִּבְעִי, וְיִתְקָרֵר הַלֵּב פִּתְאוֹם, וְיָמוּת בְּלֹא עִתּוֹ בְּפֶתַע. וּבִפְרָט יִקָּרֶה זֹאת לַאֲנָשִׁים שְׁמֵנִים

בְּגוּפָם, לְפִי שֶׁהַחֹם הַטִּבְעִי בְּגוּפָם מְעַט, לְפִי שֶׁעוֹרְקֵיהֶם צָרִים וּמְרוּצַת הַדָּם שֶׁהוּא מְקוֹר הַחֹם הִיא לְאָט. הַדְּאָגָה הִיא הִפּוּךְ הַשִּׂמְחָה, וְגַם הִיא מַזֶּקֶת, לְפִי שֶׁמְּקָרֶרֶת אֶת הַגּוּף, וְיִתְקַבֵּץ הַחֹם הַטִּבְעִי אֶל הַלֵּב וִיבִיאֵהוּ אֶל הַמָּוֶת. הַכַּעַס מְעוֹרֵר חֲמִימוּת הַגּוּף עַד שֶׁיּוֹלִיד מִין מִמִּינֵי הַקַּדַּחַת. הַפַּחַד יוֹלִיד בְּגוּף קְרִירוּת, וְלָכֵן יִקָּרֶה לַמְפַחֵד, רְעָדָה. וּכְשֶׁתִּתְרַבֶּה הַקְּרִירוּת, אוּלַי יָמוּת. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁצָּרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּשֶׁהוּא בְּכַעַס אוֹ בְּפַחַד אוֹ בִּדְאָגָה, אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּשִׂמְחָה מְמֻצַּעַת.

כג הַשֵּׁנָה הַמְמֻצַּעַת טוֹבָה לִבְרִיאוּת הַגּוּף, לְפִי שֶׁיִּתְעַכֵּל מְזוֹנוֹ וְיָנוּחוּ הַחוּשִׁים. וְאִם יִקָּרֶה לוֹ מֻחֲמַת חֹלִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן, צָרִיךְ שֶׁיֹּאכַל דְּבָרִים הַמְּבִיאִים אֶת הַשֵּׁנָה. אֲבָל רִבּוּי הַשֵּׁנָה, מַזֶּקֶת, לְפִי שֶׁיִּתְמַלֵּא הָרֹאשׁ מֵהָאֵדִים, כִּי יִרְבֶּה הֶעָשָׁן הָעוֹלֶה מִן הַבֶּטֶן אֶל הַמֹּחַ, וִימַלֵּא הָרֹאשׁ עָשָׁן וְיָזִיק לַגּוּף הֶזֵק גָּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִישַׁן תֵּכֶף אַחַר הָאֲכִילָה, כֵּן יֵשׁ לוֹ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִישַׁן כְּשֶׁהוּא רָעֵב. כִּי כְּשֶׁאֵין מָזוֹן בַּגּוּף, יִפְעַל הַחֲמִימוּת בַּמּוֹתָרוֹת וְיִתְיַלֵּד מִמֶּנּוּ עָשָׁן נִפְסָד וְיַעֲלֶה לַמֹּחַ. כְּשֶׁיִּישַׁן, יִהְיוּ מְרַאֲשׁוֹתָיו גְּבוֹהִים, לְפִי שֶׁיַּעֲזוֹר שֶׁיֵּרֵד הַמַּאֲכָל מִפִּי הָאִצְטוֹמָכָא וִיתַמְעֲטוּ הָעֲשָׁנִים הָעוֹלִים לַמֹּחַ. הַשֵּׁנָה הַטִּבְעִית הִיא בַּלַּיְלָה. וּשְׁנַת הַיּוֹם מַזֶּקֶת, וְאֵינָהּ טוֹבָה אֶלָּא לְאוֹתָן שֶׁהֻרְגְּלוּ בָּהּ (עַיֵּן עוֹד בְּסֵדֶר הַשֵּׁנָה בְּסִימָן עא).

כד דֶּרֶךְ הָרְחִיצָה, שֶׁיִּכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ מִשִּׁבְעָה יָמִים לְשִׁבְעָה יָמִים. לֹא יִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ לֹא כְּשֶׁהוּא רָעֵב, וְלֹא כְּשֶׁהוּא שׂבֵעַ, אֶלָּא כְּשֶׁיַּתְחִיל הַמָּזוֹן לְהִתְעַכֵּל. וְיִרְחַץ גּוּפוֹ בְּחַמִּין וְאַחַר כְּךָ בְּפוֹשָׁרִין וְאַחַר כְּךָ בְּפוֹשָׁרִין מִן הַפּוֹשָׁרִין עַד שֶׁיִּרְחַץ בְּצוֹנֵן. כְּשֶׁיֵּצֵא מִן הַמֶּרְחָץ, יִלְבַּשׁ בְּגָדָיו וְיכַסֶּה רֹאשׁוֹ הֵיטֵב, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בּוֹ רוּחַ קָרָה. וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בָּזֶה. וְיִשְׁהֶה לְאַחַר שֶׁיֵּצֵא עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשׁוֹ וְיָנוּחַ גּוּפוֹ וְתָסוּר הַחֲמִימוּת, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. וְאִם יִישַׁן מְעַט כְּשֶׁיֵּצֵא מִן הַמֶּרְחָץ קֹדֶם אֲכִילָה, הֲרֵי זֶה יָפֶה מְאֹד.

כה לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לָדוּר בְּמָקוֹם שֶׁהָאֲוִיר זַךְ וְנָקִי, בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ וּבִבְנָיָן רָחָב. וְאִם אֶפְשָׁר, לֹא יָדוּר בַּקֶּרֶן בְּמָקוֹם פָּתוּחַ לְצַד צָפוֹן, וְלֹא לְצַד מִזְרָח, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם שׁוּם דָּבָר מְעֻפָּשׁ. וְטוֹב מְאֹד לְנַקּוֹת אֲוִיר הַבַּיִת תְּדִיר בְּרֵיחוֹת טוֹבִים וּבַעֲשָׁנִים מוֹעִילִים.

כו הָאֲוִיר הַטּוֹב לִבְרִיאוּת הַגּוּף הוּא, שֶׁיִּהְיֶה מְמֻזָּג שָׁוֶה. מְמֻצָּע בֵּין הַקֹּר וְהַחֹם. וְלָכֵן יִזָּהֵר כָּל אָדָם, שֶׁלֹּא יְחַמֵּם אֶת בֵּיתוֹ הַרְבֵּה בִּימוֹת הַחֹרֶף כְּדֶרֶךְ אֲנָשִׁים בְּלִי דַּעַת, כִּי עַל יְדֵי רֹב הַחֲמִימוּת, הָרִבֵּה חֲלָאִים בָּאִים, רַחֲמָנָא לִצְלָן, אֶלָּא יְחַמְּמוֹ בְּאֹפֶן אֲשֶׁר לֹא יַרְגִּישׁ שׁוּם קְרִירוּת, וְלֹא יֵחַם לוֹ בְּיוֹתֵר.

כז לִשְׁמוֹר חוּשׁ הָרְאִיָּה, יִזָּהֵר מִדְּבָרִים אֵלּוּ, לֹא יָבֹא בְּחֹפֶזוֹן בְּפַעַם אַחַת מִמָּקוֹם חֹשֶׁךְ לְאוֹר גָּדוֹל. וְאִם צָרִיךְ לִכָּנֵס מִמָּקוֹם חֹשֶׁךְ לִמְקוֹם אוֹר, יִפְתַּח אֶת הַדֶּלֶת מְעַט וְיִסְתַּכֵּל בְּאוֹתוֹ

אוֹר מֵעַט אֵיזֶה רְגָעִים, וְאַחַר כָּךְ יִפְתַּח יוֹתֵר וְיִסְתַּכֵּל גַּם כֵּן בְּאוֹתוֹ אוֹר אֵיזֶה רְגָעִים, וְאַחַר כָּךְ יִפְתַּח כֻּלָּהּ. וְכֵן יַעֲשֶׂה גַּם בְּבוֹאוֹ מִמָּקוֹם אוֹר לְמָקוֹם חֹשֶׁךְ, כִּי הַתְּמוּרָה מֵאוֹר לְחֹשֶׁךְ אוֹ מֵחֹשֶׁךְ לְאוֹר בְּלִי מְמֻצָּע, מַזִּיק לְרְאִיָּה. וְלָכֵן, ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, בְּרַחֲמָיו בָּרָא אֶת הָעוֹלָם בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עַל הָאָרֶץ מְעַט מְעַט, וְלֹא בְּפַעַם אַחַת, וְכֵן שׁוֹקַעַת מְעַט מְעָט. וְעַל זֶה אָנוּ מְבָרְכִין, הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים, שֶׁמֵּאִיר לָנוּ בְּרַחֲמִים מְעַט מְעַט, וְלֹא בְּפַעַם אַחַת פִּתְאוֹם. אוֹר הַחוֹזֵר מִן הַשֶּׁמֶשׁ, פֵּרוּשׁ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עַל אֵיזֶה מָקוֹם וּמְשָׁם בָּא הָאוֹר, אוֹר זֶה מַזִּיק לְעֵינַיִם. לָכֵן יְזַהֵר מִלְּדוּר בַּבַּיִת אֲשֶׁר כָּל הַחַלּוֹנוֹת רַק מִצַּד צָפוֹן, כִּי הַשֶּׁמֶשׁ אֵינָהּ בָּאָה לְצַד צָפוֹן, וְכָל הָאוֹר אֲשֶׁר שָׁמָּה הוּא רַק אוֹר הַחוֹזֵר. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם הַחַלּוֹנוֹת הֵמָּה לְצַד מִזְרָח אוֹ דָרוֹם אוֹ מַעֲרָב, אִם אֵין הַשָּׁמַיִם נִרְאִין מִתּוֹךְ הַחַלּוֹנוֹת, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדָּן חוֹמוֹת גְּבוֹהוֹת, הֲרֵי גַּם כֵּן הָאוֹר הַבָּא הוּא רַק אוֹר הַחוֹזֵר. יְזַהֵר מִלַּעֲסֹק בְּכְתִיבָה, אוֹ לִקְרוֹת בַּסֵּפֶר, אוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה דַקָּה בְּאוֹר בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת. וְכֵן בְּעֶצֶם הַיּוֹם כַּאֲשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ בְּתָקְפָּהּ. וְכֵן לֹא יַרְבֶּה בִּכְתִיבָה אוֹ לִקְרוֹת בַּסֵּפֶר בְּאוֹתִיּוֹת קְטַנּוֹת וּבְכָל מְלָאכָה דַקָּה לְאוֹר הַנֵּר בַּלַּיְלָה. הַהִסְתַּכְּלוּת הַרְבֵּה בְּצֶבַע לָבָן גַּם כֵּן מַזִּיקָה לָעֵינַיִם. וְלָכֵן מַרְאֶה הַשָּׁמַיִם כְּמַרְאֶה הַתְּכֶלֶת, לֹא לָבָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק לָעֵינַיִם. וְכֵן הַהִסְתַּכְּלוּת הַרְבֵּה בְּמַרְאֶה אָדוֹם צַח וְכֵן בָּאֵשׁ, מַזִּיקָה גַּם כֵּן. הֶעָשָׁן וְרֵיחַ גָּפְרִית, מַזִּיקִין גַּם כֵּן. וְכֵן אָבָק דַּק אוֹ רוּחַ הַבָּא לְנֶגֶד הָעֵינַיִם, וְכֵן הֲלִיכָה מְרֻבָּה וּפְסִיעָה גַּסָּה, וּבְכִיָּה מְרֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינָי. וְהַקָּשֶׁה מִכֻּלָּן הוּא רֹב הַמִּשְׁגָּל. אֲבָל מִצְוַת ה' בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם (רמב"ם).

סימן לג

א אָסוּר לֶאֱכֹל דָּג עִם בָּשָׂר, וַאֲפִלּוּ עִם שֹׁמֶן עוֹפוֹת, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. וְאֵין לִצְלֹת בָּשָׂר עִם דָּג בְּתַנּוּר אֶחָד, כְּשֶׁהוּא תַּנּוּר קָטָן, אֶלָּא כְּשֶׁאֶחָד מֵהֶם מְכֻסֶּה. אֲבָל בַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ שֶׁהֵם גְּדוֹלִים אֵין לָחוּשׁ.

ב כְּשֶׁאוֹכֵל דָּגִים וְאַחַר כָּךְ בָּשָׂר אוֹ לְהֵפֶךְ, יֵשׁ לֶאֱכֹל בֵּינֵיהֶם קְצָת פַּת, וְלִשְׁתּוֹת אֵיזֶה מַשְׁקֶה, דַּהֲוֵי קִנּוּחַ וַהֲדָחָה.

ג צָרִיךְ לִזָּהֵר מִזֵּעַת אָדָם, שֶׁכָּל זֵעַת אָדָם הוּא סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזֵּעַת הַפָּנִים. וְלָכֵן יְזַהֵר שֶׁלֹּא יִתֵּן מַאֲכָל בֵּין בְּגָדָיו לִבְשָׂרוֹ מִפְּנֵי הַזֵּעָה. וְכֵן לֹא יִתֵּן מָעוֹת לְתוֹךְ פִּיו, שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶם מְעַט זֵעָה, וְעוֹד שֶׁיַּד הַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶם חוֹלִים (יורה דעה סימן קט"ז)

ד צָרִיךְ כָּל אָדָם לְזָהֵר תָּמִיד כְּשֶׁמַּרִיחַ רֵיחַ אֵיזֶה מַאֲכָל, יַפְלִיט כָּל הָרֹק שֶׁבְּפִיו וְלֹא יִבְלָעֶנּוּ, כִּי אִם בּוֹלְעוֹ, יוּכַל לָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, חַס וְשָׁלוֹם (כתובו' סא:)

ה יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת מַשְׁקִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ.

ו אָסוּר לִתֵּן דְּבַר מַאֲכָל אוֹ מַשְׁקִים תַּחַת הַמִּטָּה, אֲפִלּוּ הֵם מְכֻסִּים, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם. וּבַכְּפָרִים, יֵשׁ מַחְזִיקִים תַּפּוּחֵי אֲדָמָה וּשְׂאָר מַאֲכָלִים תַּחַת הַמִּטּוֹת, וְיֵשׁ לְהַזְהִירָם עַל זֶה.

ז וְכֵן יִזָּהֵר מִכָּל דְּבָרִים הַמְּבִיאִים לִידֵי סַכָּנָה, כִּי סַכַּנְתָּא חֲמִירָא מֵאִסּוּרָא. וְיֵשׁ לָחוּשׁ יוֹתֵר לְסָפֵק סַכָּנָה מִלְּסָפֵק אִסּוּר. וְלָכֵן אָסוּר לֵילֵךְ בְּכָל מָקוֹם סַכָּנָה, כְּגוֹן, תַּחַת קִיר נָטוּי, וְעַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, וְלֹא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, וְלֹא יִישַׁן יְחִידִי בַּחֶדֶר בַּלַּיְלָה. וְכֵן אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן הַנְּהָרוֹת בַּלַּיְלָה, אוֹ לְהַנִּיחַ פִּיו עַל קִלּוּחַ הַמַּיִם לִשְׁתּוֹת, שֶׁמָּא יִבְלַע אֵיזֶה דָּבָר הַמַּזִּיק (יו"ד קטן חו"מ תכז).

ח נוֹהֲגִין שֶׁבְּשָׁעַת הַתְּקוּפָה מַנִּיחִין קְצָת בַּרְזֶל עַל כָּל הַמַּשְׁקִים וּמַאֲכָלִים. וְעַל הַמְבֻשָּׁלִים אוֹ כְּבוּשִׁים אוֹ מְלוּחִים אֵין צְרִיכִין.

ט אָסוּר לֶאֱכֹל מַאֲכָלִים וּמַשְׁקִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם, אוֹ מִתּוֹךְ כֵּלִים מְאוּסִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם, וְכֵן לֹא יֹאכַל בֵּיצִים מְזֹהָמוֹת. שֶׁכָּל אֵלּוּ הֵם בִּכְלַל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם. וַאֲפִלּוּ יֹאמַר שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קָצָה בָּהֶם, בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם.

י בְּהֵמָה אוֹ עוֹף שֶׁהָיוּ מְסֻכָּנִים וְנִשְׁחֲטוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֻתְּרוּ בַּשְּׁחִיטָה, הַמְדַקְדְּקִים מַחְמִירִים עַל עַצְמָם שֶׁלֹּא לֶאֱכָלָם.

יא אָסוּר לְקַצֵּץ אִילַן מַאֲכָל הָעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, (אִילַן זַיִת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה רֹבַע הַקַּב זֵיתִים, וְדֶקֶל הָעוֹשֶׂה קַב תְּמָרִים, בבא קמא צ"א) וְהִיא סַכָּנָה. וְאִם הוּא סָמוּךְ לְאִילָנוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁחֲשׁוּבִים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְהוּא מַכְחִישׁ אוֹתָם, וְכֵן אִם צָרִיךְ לִמְקוֹמוֹ, מֻתָּר לְקַצְּצוֹ (יורה דעה סִימָן קט"ז)

יב הַחוֹשֵׁשׁ בְּמֵעָיו, יֵשׁ עוֹשִׂין לִרְפוּאָה שֶׁמַּעֲמִידִין עַל בִּטְנוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם חַמִּים, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה (אוֹרח חַיִּים סִימָן שכ"ו).

יג אָסוּר לַעֲבֹר בְּנַחַל שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין, אִם הַמַּיִם מַגִּיעִים לְמַעְלָה מִמָּתְנַיִם, מִשּׁוּם סַכָּנָה, שֶׁלֹּא יִשְׁטְפוּהוּ הַמַּיִם (יומא דף ע"ז ע"ב)

יד אָסוּר לְהוֹצִיא מִפִּיו דִּבַּר פֶּרֶעְנוּת עַל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ לוֹמַר, אִלּוּ הָיָה פְּלוֹנִי קַיָּם הָיָה בָּא לְכָאן, כִּי בְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׂפָתַיִם. וְאֵין לַעֲשׂוֹת מוֹרָא לְתִינוֹק בְּדָבָר טָמֵא, כְּגוֹן לוֹמַר: חָתוּל אוֹ כֶּלֶב יִקָּחֵהוּ. וְכֵן בְּכָל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, צָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד מֵהֶרְגֵּל הַלָּשׁוֹן (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ר"ז סָעִיף ג').

סימן לד

א מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן צְדָקָה לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר פָּתוֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֶאֱמַר, וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ. וְכָל הָרוֹאֶה עָנִי מְבַקֵּשׁ וְהֶעֱלִים עֵינוֹ מִמֶּנּוּ וְלֹא נָתַן לוֹ צְדָקָה, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן. הַצְדָקָה הִיא סִימָן לְזֶרַע אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֵת בָּנָיו וְגוֹ' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה. וְאֵין כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל מִתְכּוֹנֵן וְדַת הָאֱמֶת עוֹמֶדֶת אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי. וְגָדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר עוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, נִבְחָר לה' מִזָּבַח. וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה. לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנִי מִן הַצְּדָקָה, וְאֵין דָּבָר רַע וְלֹא הֶזֵק בָּא בִּשְׁבִיל הַצְּדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם. כָּל הַמְרַחֵם, מְרַחֲמִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ. וְכָל מִי שֶׁהוּא אַכְזָרִי, יֵשׁ לָחוּשׁ לְיִחוּסוֹ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוֹב לְשׁוְעַת עֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר וְצַעֲקַת עֲנִיִּים יִשְׁמָע. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצַעֲקָתָם, שֶׁהֲרֵי בְּרִית כְּרוּתָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חַנּוּן אָנִי, וְאָמְרוּ בִּירוּשָׁלְמִי תִּרְעָא דְלָא תִפְתַּח לְעָנְיָא תִּפְתַּח לְאַסְיָא. וְיִתֵּן הָאָדָם אֶל לִבּוֹ, שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ כָּל שָׁעָה פַּרְנָסָתוֹ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּכְמוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמַע שַׁוְעָתוֹ וּתְפִלָּתוֹ, כָּךְ יִשְׁמַע הוּא שַׁוְעַת הָעֲנִיִּים. גַּם יִתֵּן הָאָדָם אֶל לִבּוֹ כִּי גַּלְגַּל הוּא הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם, וְסוֹף שֶׁיָּבֹא הוּא אוֹ בְּנוֹ אוֹ בֶּן בְּנוֹ לְקַבֵּל צְדָקָה. וְאַל יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ לוֹמַר: אֵיךְ אֲחַסֵּר מָמוֹנִי לִתְּנוֹ לַעֲנִיִּים, כִּי יֵשׁ לוֹ לָדַעַת שֶׁאֵין הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ, אֶלָּא פִּקָּדוֹן לַעֲשׂוֹת בּוֹ רְצוֹן הַמַּפְקִיד, וְזֶה חָלְקוֹ מִכָּל עָמְלוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִכְתִיב וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ. וְהַצְּדָקָה דּוֹחָה גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמוֹסֶפֶת חַיִּים (יורה דעה סימן רמ"ז, שבת דף קנ"א, ביצה דף ל"ב).

ב כָּל אָדָם חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ. וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, וּכְגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְעַט מָמוֹן שֶׁלּוֹ, וְאֵינוֹ נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, דְּמֻתָּר לוֹ לִטֹּל מִן הַצְּדָקָה. כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן כְּדֵי לְהִתְפַּרְנֵס מִן הָרֶוַח, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה לְהִתְפַּרְנֵס, חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה מִמַּה שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן אֶלָּא דָּבָר מְעַט, אַל יִמְנַע עַצְמוֹ, כִּי הַמְּעַט מִשֶּׁלּוֹ חָשׁוּב כְּמוֹ הָרַבֵּה מִן הֶעָשִׁיר. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּבְעוֹלַת עוֹף אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּבְמִנְחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, לוֹמַר לְךָ, אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אֲבָל כָּל שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא דֵּי פַּרְנָסָתוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה דְּפַרְנָסַת עַצְמוֹ קוֹדֶמֶת לְכָל אָדָם (סימן רמ"ח רנ"א רנ"ג ומשנה סוף מנחות).

ג כַּמָּה נוֹתְנִים לָעָנִי. דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ. וְהַיְנוּ בָּעָנִי שֶׁמְּקַבֵּל בַּחֲשַׁאי, מְחֻיָּבִים אַנְשֵׁי הָעִיר לִתֵּן לוֹ כָּל מַחְסוֹרוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם שֶׁהֶעָנִי. אֲבָל עָנִי הַמַּחְזִיר עַל הַפְּתָחִים, נוֹתְנִים לוֹ מַתָּנָה מֻעֶטֶת לְפִי עֶרְכּוֹ. וּלְכָל הַפָּחוֹת יִתְּנוּ לוֹ בְּכָל עִיר לֶחֶם וּמָזוֹן שְׁעוֹר ב' סְעָדוֹת וּמָקוֹם לָלוּן. מְפַרְנְסִין וּמַלְבִּישִׁין עֲנֵיֵּי עוֹבְדֵי אֱלִילִים עִם עֲנֵיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם (ר"נ רנ"א).

ד כַּמָּה יִתֵּן הָאָדָם צְדָקָה. שָׁנָה רִאשׁוֹנָה הַמַּעֲשֵׂר מִן הַקֶּרֶן. מִכָּאן וָאֵילַךְ יִתֵּן מַעֲשֵׂר מִן הָרֶוַח שֶׁהִרְוִיחַ כָּל שָׁנָה, [חוץ מִצָּרְכֵי בֵּיתוֹ], זוֹ הִיא מִדָּה בֵּינוֹנִית. וּמִצָּוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיִּתֵּן חֹמֶשׁ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַקֶּרֶן, וְאַחַר כָּךְ כָּל שָׁנָה חֹמֶשׁ מִן הָרֶוַח. וְאַל יְבַזְבֵּז אָדָם יוֹתֵר מִן הַחֹמֶשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ הוּא אַחַר כָּךְ לַבְּרִיּוֹת. וְדַוְקָא כָּל יְמֵי חַיָּיו. אֲבָל בִּשְׁעַת מוֹת, יָכוֹל אָדָם לִתֵּן עַד שְׁלִישׁ רְכוּשׁוֹ צְדָקָה. אֵין לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ דָּבָר מִצְוָה, כְּגוֹן נֵרוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים לְמִצְוָה, רַק יִתְּנוּהוּ לָעֲנִיִּים. וְאִם נִזְדַּמְּנָה לוֹ מִצְוָה לִהְיוֹת בַּעַל בְּרִית, אוֹ לְהַכְנִיס חָתָן וְכַלָּה עֲנִיִּים לַחֻפָּה וְכַדּוֹמֶה וְכֵן לִקְנוֹת סְפָרִים לִלְמֹד בָּהֶם, וּלְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים לִלְמוֹד בָּהֶם, אִם לֹא הָיָה יָכֹלֶת בְּיָדוֹ, וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מִצְוָה מֻמָּמוֹן שֶׁלּוֹ, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂר. אִם קוֹנֶה סְפָרִים מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר, צָרִיךְ לְזַהֵר לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים, אִם לֹא כַּאֲשֶׁר הוּא צָרִיךְ לָהֶם, אֲזַי הוּא קוֹדֵם. וְגַם יְזַהֵר לִכְתּוֹב עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר, לְמַעַן לֹא יַחְזִיקוּ בָּהֶם בָּנָיו אַחֲרָיו (סִימָן רמ"ח).

ה הָרוֹצֶה לְזַכּוֹת לְעַצְמוֹ, יָכוֹף אֶת יִצְרוֹ הָרַע, וְיַרְחִיב יָדוֹ, וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם שָׁמַיִם יִהְיֶה מֻהָטּוֹב וְהַיָּפֶה. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה, יִהְיֶה נָאֶה מִבֵּית יִשִׂיבָתוֹ. הָאֲכִיל רָעֵב, יַאֲכִילֵהוּ מֻהָטּוֹב וּמֵהַמְּתוּקִ שֶׁבְּשֻׁלְחָנוֹ. כִּסָּה עָרֹם, יְכַסֵּהוּ מֻהַיָּפֶה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הִקְדִּישׁ דָּבָר, יַקְדִּישׁ מֻהַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה' (סִימָן רמ"ח).

ו הַנּוֹתֵן לְבָנָיו וּבְנוֹתָיו הַגְּדוֹלִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם (שֶׁהֵם יוֹתֵר מִבְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים), כְּדֵי לְלַמֵּד אֶת הַבָּנִים תּוֹרָה, וּלְהַנְהִיג אֶת הַבָּנוֹת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְכֵן הַנּוֹתֵן מַתָּנוֹת לְאָבִיו (שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַרְנְסוֹ, רַק מִמְּעוֹת צְדָקָה שֶׁלּוֹ), וְהֵם צְרִיכִים לְכָךְ, הֲרֵי זֶה בִּכְלָל צְדָקָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּימוֹ לַאֲחֵרִים. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ בְּנוֹ וְלֹא אָבִיו אֶלָּא קְרוֹבוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וַעֲנִיֵּי בֵּיתוֹ קוֹדְמִין לַעֲנִיֵּי עִירוֹ, וַעֲנִיֵּי עִירוֹ קוֹדְמִין לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיוֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ. אֲבָל גַּבַּאי צְדָקָה הַמְחַלֵּק אֶת הַצְּדָקָה, צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לְקָרוֹבָיו יוֹתֵר מִלִּשְׁאָר עֲנִיִּים (רנ"א רנ"ז).

ז כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לָעָנִי בְּסֵבֶר פָּנִים רָעוֹת וּפָנִים כְּבוּשׁוֹת בַּקַּרְקַע. אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים, אִבֵּד זְכוּתוֹ וְהִפְסִידָהּ, וְעוֹבֵר עַל וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ וְגוֹ'. אֶלָּא צָרִיךְ לִתֵּן לוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים

יָפוֹת וּבְשִׂמְחָה, וּמִתְאוֹנֵן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אִיּוֹב אִם לֹא בָכִיתִי לִקְשֵׁה יוֹם, עָגְמָה נַפְשִׁי לָאֶבְיוֹן. וִידַבֵּר לוֹ דִּבְרֵי תַּנְחוּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִין.

ח אָסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הֶעָנִי שֶׁשָּׁאַל רֵיקָם. וַאֲפִלּוּ אַתָּה נוֹתֵן לוֹ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם. וְאִם אֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם מַה לִּתֵּן לוֹ, פַּיְּסֵהוּ בִּדְבָרִים. וְאָסוּר לִגְעֹר בֶּעָנִי אוֹ לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ עָלָיו בִּצְעָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁהִכְלִים אֶת הֶעָנִי, אֶלָּא יִהְיֶה לוֹ כְּמוֹ אָב, בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדִבְרִים שֶׁנֶּאֱמַר, אָב אָנֹכִי לָאֶבְיוֹנִים.

ט הַצְּדָקָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל הַנְּדָרִים (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ס"ז סָעִיף ג') לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר, הֲרֵי עָלַי סֶלַע לִצְדָקָה אוֹ הֲרֵי סֶלַע זוֹ צְדָקָה, חַיָּב לִתְּנָהּ לָעֲנִיִּים מִיָּד. וְאִם אָחַר עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר, כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לִתְּנָהּ מִיָּד. וְאִם אֵין עֲנִיִּים מְצוּיִים לוֹ, מַפְרִישׁ וּמַנִּיחַ עַד שֶׁיִּמְצָא עֲנִיִּים. וְאִם נָדַר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת צְדָקָה שֶׁנּוֹתְנִים לְיָדֵי הַגַּבַּאי, אֵינוֹ עוֹבֵר עַד שֶׁיִּתְבַּע אוֹתוֹ הַגַּבַּאי וְאָז עוֹבֵר עָלָיו מִיָּד, וְאִם לֹא כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַגַּבַּאי אֵינוֹ צָרִיךְ כָּעֵת הַמָּעוֹת, אֶלָּא שֶׁיַּנִּיחוֹ אֶצְלוֹ.

י מִי שֶׁאָמַר: אֶתֵּן סֶלַע צְדָקָה לִפְלוֹנִי, אֵינוֹ עוֹבֵר עַד שֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ עָנִי. וְיָכוֹל כָּל אָדָם לְהַפְרִישׁ מָעוֹת לִצְדָקָה, שֶׁיִּהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ לְחַלְּקָם בְּמִעַט מִעַט, כְּמוֹ שֶׁיֵּרָאֶה לוֹ (רנ"ז).

יא הַכּוֹפֶה אֲחֵרִים שֶׁיִּתְּנוּ צְדָקָה וּמְעַשֶּׂה אוֹתָן, שְׂכָרוֹ גָּדוֹל מִשְּׂכַר הַנּוֹתֵן, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם. וְעַל גַּבָּאֵי צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם שֶׁגּוֹבִים אֶת הַצְּדָקָה, נֶאֱמַר וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים. וְגַבָּאֵי צְדָקָה שֶׁהָעֲנִיִּים מְחָרְפִים אוֹתוֹ, אֵין לוֹ לָחוּשׁ. כִּי עַל יְדֵי זֶה, זְכוּתוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל.

יב הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּהּ בְּמַעֲלוֹת הַצְּדָקָה, הִיא הַמַּחֲזִיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל הַמָּךְ וּמַטָּה יָדוֹ, קֹדֶם שֶׁהֶעֱנִי לְגַמְרֵי, שֶׁיִּתֵּן לוֹ מַתָּנָה הֲגוּנָה בְּדֶרֶךְ כָּבוֹד, אוֹ שֶׁיְּלַוֶּהוּ מָעוֹת, אוֹ יַעֲשֶׂה עִמּוֹ שֻׁתָּפוּת, אוֹ יַמְצִיא לוֹ אֵיזֶה עֵסֶק אוֹ מְלָאכָה כְּדֵי לְחַזֵּק יָדוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ. כְּלוֹמַר הַחֲזֵק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִפּוֹל.

יג יֵשׁ לִזָּהֵר לִתֵּן הַצְּדָקָה בְּהֶסְתֵּר בְּכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר. וְאִם אֶפְשָׁר לְתִתָּהּ בְּאֹפֶן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי נוֹתְנָהּ, וְגַם הֶעָנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי קִבְּלָהּ טוֹב מְאֹד. וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יִתְפָּאֵר הָאָדָם בִּצְדָקָה שֶׁהוּא נוֹתֵן. אַךְ אִם מַקְדִּישׁ אֵיזֶה דָּבָר לִצְדָקָה, מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּכְתֹּב שְׁמוֹ עָלָיו, שֶׁיְּהֵא לוֹ לְזִכָּרוֹן. וְרָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן (רמ"ט).

יד בְּיוֹתֵר צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל תַּלְמִיד חָכָם עָנִי לָתֵת לוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל, מִתְעַסְּקִין לִסְחֹר לוֹ סְחוֹרָה, שֶׁמּוֹכְרִים לוֹ סְחוֹרָה בְּזוֹל וְקוֹנִים מִמֶּנּוּ סְחוֹרָתוֹ בְּיֹקֶר. וְאִם יוֹדֵעַ לְהִתְעַסֵּק בִּפְרַקְמַטְיָא, מַלְוִין לוֹ מָעוֹת לִסְחוֹר בָּהֶם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה,

כָּל הַמַּטִּיל מְלַאי לְתַלְמִיד חָכָם, זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה. וְאָמְרוּ, כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְעוּשָּׁה פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם וּמַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם.

טו לְעוֹלָם יַרְחִיק אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הַצְּדָקָה, וְיִגְלֶגֶל עַצְמוֹ בְּצַעַר, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם מְכֻבָּד וְהֶעָנִי, יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּת וַאֲפִלּוּ בְּאֻמָּנוּת מְנֻוָּלֶת, וְאַל יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת.

טז כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטּוֹל מֵהַצְּדָקָה, וּמְרַמֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת וְנוֹטֵל, אֵינוֹ מֵת עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטּוֹל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְחָיוֹת אֶלָּא אִם כֵּן יִטּוֹל, כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלֶה אוֹ בַּעַל יִסּוּרִין, וּמַגִּיס דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְאֵין לוֹ בְּצַעֲרוֹ אֶלָּא עֲוֹונוֹת וַחֲטָאִים. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטּוֹל וּמְצַעֵר עַצְמוֹ, וְדוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה וְחַי חַיֵּי צַעַר, כְּדַי שֶׁלֹּא יִטְרְחַ עַל הַצִּבּוּר, אֵינוֹ מֵת עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְגוֹ' (רנ"ה).

סימן לה

א עִסָּה מֻחֲמֶשֶׁת מִינֵי דָּגָן חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. קֹדֶם שֶׁמַּפְרִישִׁין הַחַלָּה מְבָרְכִין, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה. וְנוֹטְלִין כַּזַּיִת מִן הָעִסָּה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בָּאֵשׁ. וְהַמִּנְהָג לְשָׂרְפָהּ בַּתַּנּוּר שֶׁיֹּאפוּ שָׁם אֶת הַלֶּחֶם (שכ"ב שכ"ד שכ"ח).

ב כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּחַלָּה. כָּל שֶׁנַּעֲשָׂה מֵחֲמֶשֶׁת רְבָעִים קֶמַח, וְהֵם כְּמוֹ מ"ג בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה (וְעַיֵּן בַּכְּלָלִים אֵיךְ מוֹדְדִין) (שכ"ד).

ג הַמַּצּוֹת שֶׁאוֹפִין לַפֶּסַח, אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל עִסָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא הָיָה שִׁעוּר חַלָּה, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי אֶחָד, הַכְּלִי מְצָרְפָן וְחַיָּבִין בַּחַלָּה. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמַּצּוֹת מֻנָּחוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁקְּצָת מִן הַמַּצָּה בְּתוֹךְ הַכְּלִי, וּקְצָתָהּ בּוֹלֶטֶת חוּץ לַכְּלִי, גַּם כֵּן מִצְטָרְפוֹת. אֲבָל אִם מַצּוֹת שְׁלֵמוֹת מֻנָּחוֹת רַק לְמַעְלָה וְלֹא בְּתוֹךְ הַכְּלִי, אֵינָן מִצְטָרְפוֹת. וַאֲפִלּוּ כִּסָּה אוֹתָן בְּמַפָּה, לֹא מַהֲנִי. אֲבָל אִם מַנִּיחַ הַמַּצּוֹת בְּסָדִין, וּמְכַסֶּה אוֹתָן גַּם כֵּן עִם הַסָּדִין, נֶחְשָׁב הַסָּדִין כְּמוֹ כְּלִי וּמְצָרְפָן, וְאַף שֶׁבְּאֶמְצַע מְגֻלִּין. רַק יִזָּהֵר שֶׁלֹּא תֵּצֵא מַצָּה שְׁלֵמָה חוּץ לַכִּסּוּי (שכה ובד"ה ופרמ"ג באורח חיים תנ"ז)

ד שְׁאוֹר שֶׁנּוֹטְלִין מִן הָעִסָּה, כְּדֵי לְחַמֵּץ בּוֹ עִסָּה אַחֶרֶת, צְרִיכִין לִקַּח קֹדֶם שֶׁמַּפְרִישִׁין הַחַלָּה. אֲבָל שְׁאוֹר שֶׁנּוֹטְלִין לְחַמֵּץ בּוֹ מַשְׁקֶה שֶׁקּוֹרִין חֶמִיצָה, צְרִיכִין לִקַּח לְאַחַר שֶׁהִפְרִישׁוּ חַלָּה.

ה לְאַחַר פֶּסַח שֶׁלּוֹקְחִין שְׁאוֹר מֵאֵינוֹ יְהוּדִי לְחַמֵּץ בּוֹ הָעִסָּה, צְרִיכִין לְזַהֵר לְהַפְרִישׁ חַלָּה יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִמַּה שֶׁהָיָה הַשְּׁאוֹר (שכ"ד).

ו הָעוֹשֶׂה עִסָּה כְּדֵי לְבַשְּׁלָהּ אוֹ לְטַגְּנָהּ מַפְרִישִׁין מִמֶּנָּהּ חַלָּה בְּלֹא בְּרָכָה. וְאִם עוֹשִׂין לֶאֱפוֹת קְצָת מִמֶּנָּהּ, אֲפִלּוּ דָּבָר מוּעָט, מַפְרִישִׁין מִמֶּנָּהּ חַלָּה בִּבְרָכָה.

ז אִם הָעִסָּה נִלּוֹשָׁה בְּבֵיצִים אוֹ בִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת, יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה סְפֵקוֹת. וְלָכֵן צָרִיךְ לְעָרֵב בָּעִסָּה קְצָת מַיִם אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ דְּבוֹרִים אוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן זַיִת, דְּאָז מַפְרִישִׁין מִמֶּנָּהּ חַלָּה בִּבְרָכָה (שכ"ט).

ח מִצְוַת הַפְרָשַׁת חַלָּה שַׁיֶּכֶת לְהָאִשָּׁה בַּעֲלַת הַבַּיִת. אַךְ אִם הָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּבֵיתָהּ, וְיֵשׁ לְחוּשׁ כִּי עַד שֶׁתָּבֹא תִּתְקַלְקֵל הָעִסָּה, אָז יְכוֹלָה גַּם הַמְשָׁרֶתֶת אוֹ אָדָם אַחֵר לְהַפְרִישׁ (שכ"ח)

ט שָׁכַח לְהַפְרִישׁ חַלָּה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אוֹכְלִין בְּשַׁבָּת וּמַנִּיחִין חֲתִיכָה אַחַת וּמַפְרִישִׁין מִמֶּנָּהּ חַלָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֵא חֲתִיכָה כְּדֵי לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּהּ חַלָּה, וְיִשָּׁאֵר מִמֶּנָּהּ עוֹד חֲלִין, דִּבְעֵינָן שֶׁיִּהְיוּ שְׁיָרֶיהָ נִכָּרִין. וְעֶרֶב פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְשָׁכְחוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִן הַחַלּוֹת שֶׁאָפוּ לִכְבוֹד שַׁבָּת, יֵשׁ בָּזֶה מְבוּכָה גְּדוֹלָה, עַל כֵּן צָרִיךְ כָּל אִישׁ לְהִזָּהֵר בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּלְהַזְכִּיר עַל הַפְרָשַׁת חַלָּה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן קט"ו).

סימן לו

א קֹדֶם שֶׁמּוֹלְחִין אֶת הַבָּשָׂר, צְרִיכִין לְהָדִיחַ אוֹתוֹ יָפֶה יָפֶה בַּמַּיִם. שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּמַיִם לְעֶרֶךְ חֲצִי שָׁעָה. וְצָרִיךְ שֶׁהַמַּיִם יְכַסּוּ כָּל הַבָּשָׂר. בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דָּם בְּעַיִן עַל הַבָּשָׂר, צְרִיכִין לְשַׁפְשְׁפוֹ, בְּמֵי הַשְּׁרִיָּה וּלְהָסִירוֹ. וְכֵן בְּעוֹפוֹת צְרִיכִין לְשַׁפְשֵׁף הֵיטֵב בְּמָקוֹם הַשְּׁחִיטָה. וְכֵן מִבִּפְנִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דָּם בְּעַיִן. וְלִפְעָמִים נִמְצָא בַּבָּשָׂר אוֹ בָּעוֹף מָקוֹם שֶׁנִּצְרַר בּוֹ דָּם מֵחֲמַת מַכָּה, צְרִיכִין לַחְתּוֹךְ הַמָּקוֹם הַזֶּה וּלְהָסִירוֹ קֹדֶם הַשְּׁרִיָּה. כְּשֶׁהַמַּיִם קָרִים מְאֹד, יַנִּיחֵם תְּחִלָּה בְּמָקוֹם חַם קְצָת לְהָפִיג צִינָּתָן, קֹדֶם שֶׁשּׁוֹרִין בָּהֶן אֶת הַבָּשָׂר, כִּי מֵחֲמַת הַקְּרִירוּת שֶׁבַּמַּיִם, יִתְקַשֶּׁה הַבָּשָׂר וְלֹא יֵצֵא אַחַר כָּךְ הַדָּם בַּמְּלִיחָה (ב"י) (יו"ד סז סט).

ב אִם שָׁכְחוּ וְנִשְׁרָה הַבָּשָׂר בַּמַּיִם מֵעֵת לְעֵת, הַבָּשָׂר וְגַם הַכֵּלִי אָסוּר. וְכָבֵד שֶׁנִּשְׁרָה בְּמַיִם מֵעֵת לְעֵת, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (סִימָן סט וְעַיֵּן בחכמ"א כלל לד).

ג בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁאֵין לוֹ פְּנַאי, אוֹ בְּעִנְיָן אַחֵר שֶׁהַשָּׁעָה דְּחוּקָה, דַּי לְשַׁפְשֵׁף הֵיטֵב אֶת הַבָּשָׂר בַּמַּיִם, וְיִשָּׁרֶה אַף מְעַט בַּמָּיִם. וּכְשֶׁאֵין אַדְמוּמִית בַּמַּיִם יְכוֹלִין לִמְלֹחַ אוֹתוֹ (חכמת אדם כלל ל').

ד אִם לְאַחַר הַשְּׁרִיָּה חָתְכוּ חֲתִיכָה אַחַת לִשְׁתַּיִם, צְרִיכִין לְהָדִיחַ הֵיטֵב מְקוֹם הֶחָתָךְ, מִפְּנֵי הַדָּם שֶׁיֶּשְׁנוֹ שָׁם.

ה בָּשָׂר שֶׁנִּקְרַשׁ מֵחֲמַת הַקֹּר, צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיִּפָּשֵׁר, אֲבָל לֹא יַנִּיחוּהוּ אֵצֶל תַּנּוּר שֶׁהֶסֶק. ובִשְׁעַת הַדְּחָק יְכוֹלִין לִשְׁרוֹתוֹ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין (סח סט ובחכמ"א).

ו הַכְּלִי הַמְיֻחָד לִשְׁרִיַּת בָּשָׂר, אֵין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ דָּבָר אַחֵר שֶׁל מַאֲכָל.

ז לְאַחַר שֶׁנִּשְׁרָה הַבָּשָׂר צְרִיכִין לְהָטִיף מִמֶּנּוּ הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמַּס הַמֶּלַח מִן הַמַּיִם וְלֹא יוֹצִיא אֶת הַדָּם. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יִתְיַבֵּשׁ הַבָּשָׂר לְגַמְרֵי, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל הַמֶּלַח מֵעָלָיו.

ח הַמֶּלַח לֹא יְהֵא דַּק מְאֹד כַּקֶּמַח, דְּאִם כֵּן נָמֵס מִיָּד עַל הַבָּשָׂר וְאֵינוֹ מוֹצִיא דָּם. וְגַם לֹא יְהֵא גַּס מְאֹד, שֶׁמָּא יִפֹּל מֵעַל הַבָּשָׂר, אֶלָּא יְהֵא בֵּינוֹנִי כְּמוֹ הַמֶּלַח שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי בִּשּׁוּל, וְיִהְיֶה יָבֵשׁ שֶׁיִּתְפַּזֵּר הֵיטֵב.

ט צְרִיכִין לְפַזֵּר הַמֶּלַח עַל הַבָּשָׂר בְּכָל הַצְּדָדִין, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שׁוּם מָקוֹם בְּלִי מֶלַח. וְלָכֵן הָעוֹפוֹת צְרִיכִין לִפְתֹּחַ אוֹתָן הֵיטֵב, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְמָלְחָן הֵיטֵב גַּם מִבִּפְנִים (סימן ס"ט).

י הַבָּשָׂר בְּמִלְחוֹ צָרִיךְ לְהַנִּיחַ בְּמָקוֹם שֶׁיּוּכַל הַדָּם לָזוּב מִמֶּנּוּ הֵיטֵב, וְלָכֵן לֹא יַעֲמִיד אֶת הַסַּל עִם הַבָּשָׂר עַל גַּבֵּי קַרְקַע כִּי לֹא יוּכַל הַדָּם לָזוּב הֵיטֵב. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁכְּבָר שָׁהָה הַבָּשָׂר בְּמִלְחוֹ שִׁעוּר מְלִיחָה קֹדֶם הֲדָחָה, לֹא יִתְּנֵהוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַדָּם יָכוֹל לָזוּב הֵיטֵב. וּכְשֶׁמּוֹלְחִין עַל גַּבֵּי דָּף צְרִיכִין לְהַנִּיחוֹ בְּשִׁפּוּעַ, כְּדֵי שֶׁיָּזוּב הֵיטֵב, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ גּוּמָּא שֶׁיִּתְקַבֵּץ בּוֹ צִיר. וְהַמּוֹלֵחַ עוֹפוֹת אוֹ דָּפָן שֶׁלֵּמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ וּבֵית קִבּוּל, צָרִיךְ לְהַפֵּךְ צַד הֶחָלָל לְמַטָּה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל הַדָּם לָזוּב הֵיטֵב.

יא יְהֵא הַבָּשָׂר מֻנָּח בְּמִלְחוֹ שִׁעוּר שָׁעָה, וּבִשְׁעַת הַדְּחָק דַּי כ"ד מִנּוּטִין (רָגָעִים) סִימָן ס"ט ובאוֹרח חַיִּים סִימָן תנ"ט.

יב לְאַחַר שֶׁהָיָה הַבָּשָׂר מֻנָּח בְּמִלְחוֹ כְּשִׁעוּרוֹ, יְנַפֵּץ מִמֶּנּוּ הַמֶּלַח הֵיטֵב, וּמְדִיחִין אוֹתוֹ ג' פְּעָמִים בַּמַּיִם הֵיטֵב הֵיטֵב. וְאִשָּׁה יִרְאַת ה', יֵשׁ לָהּ לְהַשְׁגִּיחַ בְּעַצְמָהּ עַל הֲדָחַת הַבָּשָׂר, כִּי לִפְעָמִים הַמְשֻׁרֶתֶת אֲשֶׁר בַּכַּתֵּף תִּשָּׂא אֶת הַמַּיִם, תְּצַמְצֵם, וְיכוֹלִין לָבוֹא, חַס וְשָׁלוֹם לְאִסּוּר דָּם. וּצְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֶת הַבָּשָׂר בְּתוֹךְ כְּלִי בְּלִי מַיִם קֹדֶם שֶׁהוּדַח (סִימָן ס"ט).

יג צְרִיכִין לְזָהֵר בְּעוֹפוֹת לְהָסִיר אֶת הָרֹאשׁ קֹדֶם הַשְׁרִיָּה. וְאִם נִמְלַח הָעוֹף עִם הָרֹאשׁ, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם. וְכֵן צְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה בִּבְהֵמָה (סִימָן כ"ב וס"ה)

יד בָּשָׂר שֶׁלֹּא נִמְלַח עֲדַיִן, לֹא יַנִּיחוּ אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלִּפְעָמִים יֵשׁ שָׁם מֶלַח. וְיֵשׁ לְיַחֵד כְּלִי לְבָשָׂר לְחוּד, שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בִּכְלִי זֶה יְרָקוֹת אוֹ פֵּרוֹת, וְכֵיוֹצֵא בּוֹ דְּבָרִים שֶׁמַּדְרְכָן לֶאֱכֹל בְּלֹא הֲדָחָה, כִּי דָּם מִן הַבָּשָׂר נִדְבָּק בַּכְּלִי וּמִן הַכְּלִי נִדְבָּק בָּהֶם (סִימָן ס"ט).

טו הָרֹאשׁ צְרִיכִין לְחָתְכוֹ קֹדֶם שְׁרִיָּה, וְלִקַּח אֶת הַמֹּחַ וְלִקְרוֹעַ אֶת הַקְּרוּם שֶׁעָלָיו, וְלִשְׁרוֹתוֹ וּלְמָלְחוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאֶת הָרֹאשׁ צְרִיכִין לְמָלְחוֹ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ. וְיכוֹלִים לְמָלְחוֹ גַּם עַל הַשְּׁעָרוֹת.

טז עֲצָמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֹחַ, אִם עֲדַיִן הֵן דְּבוּקוֹת בַּבָּשָׂר, מוֹלְחָן עִם הַבָּשָׂר בְּיַחַד כְּמוֹ שֶׁהֵן. אֲבָל אִם נִפְרְדוּ מִן הַבָּשָׂר, יִמְלְחֵם בִּפְנֵי עַצְמָן, וְלֹא יָנִיחַ בְּמִלְחָן אֵצֶל הַבָּשָׂר (ע"א).

יז רַגְלֵי בְּהֵמוֹת, צְרִיכִין לַחְתֹּךְ רָאשֵׁי הַטְּלָפַיִם קֹדֶם הַשְּׁרִיָּה, לְמַעַן יוּכַל הַדָּם לָזוּב מֵהֶן. וּצְרִיכִין לְהַנִּיחַ אוֹתָן בְּאֹפֶן שֶׁיּוּכַל הַדָּם לָזוּב. וְיכוֹלִין לְמָלְחוֹ גַּם עַל הַשְּׁעָרוֹת (ס"ח וע"א).

יח הַלֵּב צְרִיכִין לִקְרֹעַ קֹדֶם הַשְּׁרִיָּה, שֶׁיֵּצֵא הַדָּם מִמֶּנּוּ (ע"ב).

יט הֶרְאָה נוֹהֲגִין גַּם כֵּן לְחָתְכָהּ וְלִפְתֹּחַ הַקְּנוֹקְנוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁבָּהּ קֹדֶם הַשְּׁרִיָּה.

כ הַכָּבֵד יֵשׁ בּוֹ הַרְבֵּה דָּם. לְפִיכָךְ אֵין לוֹ תַּקָּנָה לְבַשְּׁלוֹ עַל יְדֵי מְלִיחָה, אֶלָּא צְרִיכִין לִצְלוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ. אֲבָל צְרִיכִין מִקֹּדֶם לְחָתְכוֹ הֵיטֵב, וּלְהַנִּיחוֹ בְּחִתּוּכוֹ עַל הָאֵשׁ, לְמַעַן יִשְׁאַב הָאֵשׁ הֵיטֵב כָּל הַדָּם שֶׁבּוֹ. וּמְדִיחִין אוֹתוֹ קוֹדֶם שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ, וּכְשֶׁמַּנָּח עַל הָאֵשׁ מוֹלְחִין אוֹתוֹ שָׁם קְצָת, וְצוֹלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּהֵא רָאוּי לֶאֱכִילָה, וְאַחַר כָּךְ מְדִיחִין אוֹתוֹ יָפֶה מִן הַדָּם שֶׁפָּלַט. וְיֵשׁ לְזָהֵר לַהֲדִיחוֹ ג' פְּעָמִים וְאַחַר כָּךְ יְכוֹלִין לְבַשְּׁלוֹ.

כא צְרִיכִין לְזָהֵר לִצְלוֹתוֹ דַּוְקָא עַל הָאֵשׁ וְלֹא בְּתַנּוּר גָּרוּף. וְכֵן לֹא יִכְרְכוּ אוֹתוֹ בְּנְיָר לִצְלוֹתוֹ כָּךְ, וְאַפְלוּ בְּנְיָר גָּרוּעַ (פְּלִיס פָּאפִּיר) (עַיֵּן בְּסֵפֶר פִּתְחֵי תְשׁוּבָה).

כב אֲבָל אֵין לְמָלוֹחַ כָּבֵד קֹדֶם צְלִיָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹלְחִין בָּשָׂר. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין לְמָלוֹחַ כָּבֵד עִם בָּשָׂר בְּיַחַד.

כג הַטְּחוֹל דֵּינוֹ כִּשְׂאָר בָּשָׂר, רַק צְרִיכִין לְהָסִיר מִמֶּנּוּ קֹדֶם שְׁרִיָּה אֶת הַקְּרוּם שֶׁעָלָיו, שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם חֵלֶב. גַּם צְרִיכִין לְנַקְּרוֹ, מִשּׁוּם הַגִּידִין. נוֹטֵל רֹאשׁ הַגִּיד וּמוֹשֵׁךְ אוֹתוֹ וְנִמְשָׁכִין עִמּוֹ ג' חוּטִין שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְצָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִפָּסֵק שׁוּם חוּט. וְאִם נִפְסַק, צָרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחֲרָיו (סִימָן ס"ד ע"ד).

כד הַחֲלָחֹלֶת וּשְׁאָר מֵעַיִם, מוֹלְחִין בְּצַד הַחִיצוֹן שֶׁהַשֶּׁמֶן דָּבוּק שָׁם. (ע"ה).

כה קֵבָה שֶׁל עֵגֶל שֶׁנִּמְצָא בָּהּ חָלָב, שׁוֹפְכִין אֶת הֶחָלָב קוֹדֶם שְׁרִיָּה, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׂאָר בָּשָׂר.

כו בֵּיצִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתוֹךְ עוֹפוֹת, בֵּין שֶׁהֵם קְטַנִּים מְאֹד בֵּין שֶׁנִּגְמְרוּ לְגַמְרֵי עִם קְלִיפָּתָן, צְרִיכִין שְׁרִיָּה וּמְלִיחָה וַהֲדָחָה. אֲבָל לֹא יִמְלְחֵן אֵצֶל הַבָּשָׂר, אֶלָּא יַנִּיחֵן בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יָזוּב עֲלֵיהֶן הַדָּם מִן הַבָּשָׂר. וּבֵיצִים אֵלּוּ, אֲפִלּוּ נִגְמְרוּ לְגַמְרֵי, אָסוּר לְאָכְלָן בְּחָלָב (ע"ה פ"ז).

כז בָּשָׂר שֶׁשָּׁהָה ג' יָמִים מֵעֵת לְעֵת (קוֹדֶם מְלִיחָה) אָסוּר לַבַּשּׁוּל אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׂרָה בֵּינְתַיִם.

כח נוֹהֲגִין בְּעוֹפוֹת שֶׁלְּאַחַר שֶׁהֵסִירוּ הַנּוֹצוֹת, מְהַבְהֲבִים אוֹתָן בָּאוּר לְהָסִיר אֵת הַנִּשְׁאָר. וּצְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַבְהֲבָן כִּי אִם בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁל קַשׁ וְתֶבֶן, וְלֹא יַעֲשׂוּ שַׁלְהֶבֶת גְּדוֹלָה וְיִזָּהֲרוּ לְהוֹלִיךְ הָעוֹפוֹת אָנָה וָאָנָה לְבַל יִתְחַמֵּמוּ (ס"ח).

סימן לז

א הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים הַשַּׁיָכִים לַסְּעוּדָה מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ הֵם כֵּלִים חֲדָשִׁים, אִם הֵם שֶׁל מִינֵי מַתֶּכֶת אוֹ זְכוּכִית, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן שׁוּם תַּשְׁמִישׁ אֶפִלּוּ בְּצוֹנֵן, עַד שֶׁטּוֹבְלִין אוֹתָן בְּמַעְיָן אוֹ בְּמִקְוֶה, בְּמָקוֹם שֶׁכָּשֵׁר לִטְבִילַת אִשָּׁה נִדָּה, כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ מִטַּמְאָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים לִקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְקֹדֶם הַטְּבִילָה, מְבָרְכִין עַל כְּלִי אֶחָד, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל טְבִילַת כֶּלִי. וְעַל שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר, מְבָרְכִין, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל טְבִילַת כֵּלִים (יו"ד סימן קכ קכא).

ב כֵּיוָן שֶׁהַכֵּלִים צְרִיכִין טְבִילָה דַּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁכָּשֵׁר לִטְבִילַת נָשִׁים, לָכֵן צְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָן בַּנְּהָרוֹת בְּשָׁעָה שֶׁהֵן גְּדוֹלִים מִגְּשָׁמִים וְהַפְּשָׁרַת שְׁלָגִים, וְזֶה שֶׁכִּיחַ מְאֹד קוֹדֶם פֶּסַח שֶׁהַנְּהָרוֹת גְּדוֹלִים וּמַטְבִּילִין שָׁם כֵּלִים, וְאֵינוֹ נָכוֹן, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קס"ב (סִימָן ק"כ ר"א).

ג כְּלֵי עֵץ אֵינָן צְרִיכִין טְבִילָה. וְאִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם חֲשׁוּקֵי בַּרְזֶל, צְרִיכִין טְבִילָה בְּלֹא בְּרָכָה. כְּלֵי חֶרֶס גַּם כֵּן אֵינָן צְרִיכִין טְבִילָה. וְאִם מְצֻפִּין מִבִּפְנִים בַּאֲבָר (שֶׁקּוֹרִין גְּלֶעזִירְט) צְרִיכִין טְבִילָה בְּלֹא בְּרָכָה. וְכֵן כְּלֵי חַרְסִינָה (פּוֹרְצֶלַיְין) (ק"כ).

ד אִם הוּא כְּלִי יָשָׁן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ הֶכְשֵׁר בְּהַגְעָלָה אוֹ לִבּוּן, צְרִיכִין לְהַכְשִׁירוֹ מִקֹּדֶם וְאַחַר כָּךְ לְהַטְבִּילוֹ (קכ"א)

ה אִם שׁוֹאֵל אוֹ שׂוֹכֵר כְּלֵי מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה. וְאִם שׁוֹאֵל אוֹ שׂוֹכֵר כֵּלִים מֵחֲנָוֹנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין טְבִילָה בְּלֹא בְּרָכָה, וְהַחֲנָוֹנִי יוֹדִיעַ זֹאת לְמִי שֶׁיִּקְנֵם אַחַר כָּךְ שֶׁלֹּא יַטְבִּילֵם שֵׁנִית בִּבְרָכָה (טורי זהב).

ו יִשְׂרָאֵל הַמַּחְזִיק בֵּית יְצִיקָה (שֶׁקּוֹרִין הוּטֶע), וְהַפּוֹעֲלִים הֵם אֵינָם יְהוּדִים, הַכֵּלִים שֶׁנַּעֲשִׂים שָׁמָּה, צְרִיכִין טְבִילָה בְּלֹא בְּרָכָה.

ז יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן כֶּסֶף אוֹ שְׁאָר מִינֵי מַתֶּכֶת לְאֻמָּן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ כְּלִי, אוֹ שֶׁיְּתַקֵּן לוֹ כְּלִי שֶׁהָיָה נָקוּב וְלֹא הָיָה מַחְזִיק רְבִיעִית, צָרִיךְ גַּם כֵּן טְבִילָה בְּלֹא בְּרָכָה.

ח אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה אֶלָּא כְּלִי שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ לְמַאֲכָל שֶׁהוּא רָאוּי לְאָכְלוֹ מִיָּד, בְּלִי שׁוּם תִּקּוּן אַחֵר, אֲבָל הַבַּרְזְלִים שֶׁמְּתַקְּנִין בָּהֶם אֶת הַמַּצּוֹת, וְשֶׁחוֹתְכִין בָּהֶם אֶת הָעִסָּה, וְהַמַּחַט שֶׁתּוֹפְרִין בָּהּ מֶלְיֶתָא (צואר עוף ממולא), וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, אֵינָן צְרִיכִין טְבִילָה, אֲבָל סַכִּין

שֶׁל שְׁחִיטָה, וְסַכִּין שֶׁמַּפְשִׁשִׁיטִין בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּסַכִּין זֶה לְמַאֲכָל שֶׁנִּגְמַר, וְכֵן טַסִּים (בְּלֶעכְּין) שֶׁמַּנִּיחִים עֲלֵיהֶם מַצּוֹת, צְרִיכִין טְבִילָה בְּלֹא בְּרָכָה. וּדְרַיְפּוּס (שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם) שֶׁמַּעֲמִידִין עָלָיו אֶת הַקְּדֵרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַמַּאֲכָל בְּעַצְמוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה. אֲבָל שַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁצּוֹלִין עָלָיו בָּשָׂר, צָרִיךְ טְבִילָה בִּבְרָכָה. יֵשׁ אוֹמְרִים, דִּכְלֵי זְכוּכִית גְּדוֹלִים (כְּגוֹן בַּקְבּוּקִים), שֶׁאֵין שׁוֹתִין מִתּוֹכָן, רַק שֶׁמַּחְזִיקִין בָּהֶן אֶת הַמַּשְׁקָאוֹת לְעָרוֹת מֵהֶן לְתוֹךְ הַכּוֹסוֹת, לֹא חָשִׁיבִי כְּלֵי סְעוּדָה וְאֵינָן צְרִיכִין טְבִילָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּצְרִיכִין טְבִילָה (יד אפרים), וְיֵשׁ לְהַטְבִּילָן בְּלֹא בְּרָכָה.

ט רֵחַיִם שֶׁל פִּלְפְּלִין צְרִיכִין טְבִילָה מִשּׁוּם הַמַּתֶּכֶת. אֲבָל הַתַּחְתּוֹן שֶׁמְּקַבֵּל אֶת הַתַּבְלִין, כֵּיוָן שֶׁהוּא שֶׁל עֵץ, אֵין צָרִיךְ טְבִילָה (ק"כ). וְרֵחַיִם שֶׁל קָפֶה (קאווע) יֵשׁ לִטְבֹּל בְּלֹא בְּרָכָה (עַיִן פתחי תשובה)

י צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ קֹדֶם הַטְּבִילָה שֶׁיְּהֵא הַכְּלִי נָקִי, וְלֹא יְהֵא עָלָיו שׁוּם לִכְלוּךְ אוֹ חֲלוּדָה (אַף רֹשֶׁם חֲלוּדָה אוֹ שַׁחְרוּרִית בְּעָלְמָא, שֶׁדַּרְכּוֹ בְּכָךְ וְאֵין מַקְפִּידִין עָלָיו, אֵינוֹ מַזִּיק) וּצְרִיכִין לְהַטְבִּיל כָּל הַכְּלִי בְּבַת אַחַת, שֶׁיְּהֵא כֻּלּוֹ בַּמַּיִם. וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָד, צָרִיךְ לְהָיוֹת עִם הַיָּד בְּבַת אַחַת כֻּלּוֹ בַּמַּיִם. וְהָאָדָם הַמַּטְבִּיל וְאוֹחֵז הַכְּלִי בְּיָדוֹ, צָרִיךְ לְהַטְבִּיל מִתּחָלָּה יָדוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מַטְבִּיל. וְלֹא יֶאֱחוֹז אֶת הַכְּלִי בְּכֹחַ אֶלָּא בְּדִבּוּק בֵּינוֹנִי. וְאִם מַטְבִּילִין עַל יְדֵי שֶׁקּוֹשְׁרִין אֶת הַכְּלִי בְּחֶבֶל כְּגוֹן שֶׁמַּטְבִּילִין בַּבְּאֵר, צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיְּהֶיה הַקֶּשֶׁר רָפוּי שֶׁיּוּכְלוּ הַמַּיִם לָבֹא בְּכָל מָקוֹם הַכְּלִי.

יא אִם מַטְבִּיל כֵּלִים שֶׁפִּיהֶם צַר, צָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיְּהֵיוּ בַּמַּיִם עַד שֶׁיִּתְמַלְּאוּ מַיִם, כִּי צְרִיכִין שֶׁיָּבֹאוּ הַמַּיִם עַל הַכְּלִי מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ (ק"כ ר"ב).

יב קָטָן וּקְטַנָּה (עַיִן לְקַמָּן סִימָן ס"ז סָעִיף ט) אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל טְבִילַת כֵּלִים (ק"כ).

יג אָסוּר לְהַטְבִּיל כְּלִי בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְאִם שָׁכַח לְהַטְבִּילוֹ מִקֹּדֶם, יִתְּנֵהוּ לְנָכְרִי בְּמַתָּנָה וְיַחֲזֹר וְיִשְׁאֲלֶנּוּ מִמֶּנּוּ (עַיִן טורי זהב סָעִיף קטן י"ח) וְאִם הוּא כְּלִי שֶׁרָאוּי לְהָבִיא בּוֹ מַיִם בְּמָקוֹם שֶׁמַּתָּר לְטַלְטֵל, יִשְׁאַב בּוֹ מַיִם וְיָבִיא לְבֵיתוֹ, דְּלֹא מִחֲזֵי כְּמַטְבִּיל, וְלֹא יְבָרֵךְ עָלָיו. (אוֹרַח חַיִּים סִימָן שכ"ג יו"ד סִימָן ק"כ).

סימן לח

א אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל פַּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקִילִין וְלוֹקְחִין פַּת מִנַּחְתּוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרְאֵל, אוֹ אֲפִלּוּ יֵשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵין הַפַּת יָפָה כְּמוֹ זֶה. אֲבָל בְּפַת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹא הָיוּ מְקִלִּין. אַךְ בִּשְׁעַת הַדְּחַק, וּמִי שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ, אִם יָכוֹל לְהַשִּׂיג פַּת כְּשֵׁר, צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד פַּרְסָה. וְלֹא מִקְרֵי פַּת בַּעַל הַבַּיִת, אֶלָּא

אִם עָשָׂאוּ בִּשְׁבִיל בְּנֵי בֵּיתוֹ. אֲבָל אִם עָשָׂאוּ לְמְכוֹר מִקְרֵי נַחְתּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ. וְכֵן נַחְתּוֹם שֶׁעָשָׂאוּ לִבְנֵי בֵּיתוֹ, מִקְרֵי בַּעַל הַבַּיִת. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, דִּבְמָקוֹם שֶׁאֵין נַחְתּוֹם מָצוּי, מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּפַת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַל פַּת כָּשֵׁר. וְכֵן נוֹהֲגִין.

ב אִם יִשְׂרָאֵל הִשְׁלִיךְ אֲפִלּוּ רַק עֵץ אֶחָד לְתוֹךְ הַתַּנּוּר בְּהֶסֵּקוֹ, מֻתָּר הַפַּת וְלֹא הֶוֵי פַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

ג לֹא אָסְרוּ פַּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא שֶׁל חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן. אֲבָל פַּת קִטְנִיּוֹת (טענגרא קוקריטץ מאלייע) אֵינוֹ בְּכְלַל פַּת, וְגַם אֵינוֹ אָסוּר מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דְּהָא אֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחָן מְלָכִים.

ד פַּת שֶׁפָּנָיו טוּחִים בְּבֵיצִים, אָסוּר מִשּׁוּם הַבֵּיצִים שֶׁעָלָיו, דַּהֲווּ לְהוּ בִּשּׁוּלֵי נָכְרִי. וְאוֹתָן רְקִיקִים שֶׁנֶּאֱפִים עַל בַּרְזֶל וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁנִּמְשַׁח הַבַּרְזֶל בְּאֵיזֶה שֶׁמָּן, אֲסוּרִים בְּכָל עִנְיָן מִשּׁוּם בְּלִיעַת אִסּוּר (יו"ד סִימָן קי"ב).

ה פַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁאָפָאוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, גָּרַע מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאָסוּר מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִם לֹא הִכְשִׁיר אֶת הַתַּנּוּר בְּהַשְׁלָכַת עֵץ. וּצְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה כְּשֶׁשּׁוֹלְחִין לֶאֱפוֹת אוֹ לְצָלוֹת אֵצֶל נַחְתּוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יַשְׁלִיךְ עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, אוֹ שֶׁיַּנִּיחַ הַיִּשְׂרָאֵל אֶת הַפַּת אוֹ אֶת הַמַּחֲבַת לְתוֹךְ הַתַּנּוּר (וְעַיֵּן לְקַמָּן רֵישׁ סִימָן ע"ב) (קיב קיג).

ו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹ שֶׁהוּא חַי וְגַם עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת אוֹ לְפַרְפֶּרֶת, שֶׁבִּשְׁלוֹ אוֹ צָלָאוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ בִּכְלֵי יִשְׂרָאֵל וּבְבֵית יִשְׂרָאֵל, אָסוּר מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא נֶאֱכָל כְּמוֹ שֶׁהוּא חַי, אוֹ שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב וְאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵין לָחוּשׁ לַכֵּלִים דְּסָתָם כֵּלִים אֵינָן בְּנֵי יוֹמָן.

ז שִׁפְחָה עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּבֵית יִשְׂרָאֵל הַמְבַשֶּׁלֶת בִּשְׁבִיל הַיִּשְׂרְאֵלִים, נוֹהֲגִין לְהַקֵּל מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְחַתֶּה אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת בָּאֵשׁ.

ח אֲבָל אִם הִיא מְבַשֶּׁלֶת בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ לְבַדָּהּ, אֵין רְגִילוּת שֶׁיְּחַתֶּה יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְשָׁר דְּלֹא מַהֲנֵי בָּזֶה חִתּוּי, דְּגָרַע מֵאִלּוּ מְבַשֶּׁלֶת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן אִם בִּשְׁלָה דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹא לְבַד הַתַּבְשִׁיל אָסוּר, אֶלָּא גַּם הַקְּדֵרָה נֶאֱסְרָה לְבַשֵּׁל בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וּבְדִיעֲבַד יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם.

ט עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל בְּשַׁבָּת בִּשְׁבִיל חוֹלֶה, הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֲפִלּוּ לְהַחוֹלֶה אִם אֶפְשָׁר בְּתַבְשִׁיל אַחֵר (עַיֵּן פר"ח יו"ד סוֹף סִימָן קי"ג), וּבְכֵלִים יֵשׁ לְהַתִּיר אַחַר מֵעֵת לְעֵת.

י בֵּיצָה אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לְגָמְעָהּ חַיָּה, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן דְּזֶה הֲוֵי רַק אֲכִילָה עַל יְדֵי הַדְּחַק, אִם בִּשְׁלָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲסוּרָה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלוּ בָּאִילָן כָּל צָרְכָּן, וְאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין, אֶלָּא עַל יְדֵי הַדְּחַק. שֶׁהֲמָנִים מְטַגְּנִים אוֹתָן בְּסוּכָּר, אֲסוּרִין מִשּׁוּם בְּשׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים (קי"ג).

יב שֵׂכָר שֶׁל תְּבוּאָה וְשֶׁל דְּבַשׁ, נוֹהֲגִין בּוֹ הֶתֵּר לִשְׁתּוֹתוֹ אֲפִלּוּ בַּבַּיִת שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם בְּשׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דְּהַתְּבוּאָה בְּטֵלָה בַּמַּיִם, רַק שֶׁצְּרִיכִין לַחְקוֹר אִם אֵין מַעֲמִידִין אוֹתָן בְּשֹׁמְרֵי יַיִן. וּבְמָקוֹם שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים מְזַלְזְלִין וּמְקִלִּין בְּיַיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יֵשׁ לְבַעַל נֶפֶשׁ לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ גַּם בְּשֵׂכָר. וּבְעִנְיַן שְׁתִיַּת קַאפֶע (בְּלִי חָלָב, דְּעִם חָלָב וַדַּאי אָסוּר) וְכֵן שָׁאקאלַאד וְטֶה אֲצֶל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק אֶת עַצְמוֹ (פת"ש סִימָן קי"ד בשם חכמ"א) וְיֵשׁ מַתִּירִין לִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ אֲרַעַי. אֲבָל דֶּרֶךְ קְבִיעוּת אָסוּר (קי"ד).

יג חָלָב שֶׁחָלְבוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ, אָסוּר אֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ גְּבִינָה. וּלְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ הַיִּשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בִּתְחִלַּת הַחֲלִיבָה, וְיִרְאֶה שֶׁהַכְּלִי הוּא נָקִי. וְנָהֲגוּ לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא יַחְלוֹב לְתוֹךְ הַכְּלִי שֶׁדְּרְכּוֹ שֶׁל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לַחֲלוֹב לְתוֹכוֹ. וּשְׁפָחוֹת שֶׁחוֹלְבוֹת הַבְּהֵמוֹת בְּבֵית יִשְׂרָאֵל אוֹ בַּדִּיר שֶׁלָּהֶם, כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בֵּית עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַפְסִיק וְאֵין לָחוּשׁ לִבְהֵמָה טְמֵאָה, מֻתָּר אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה לְהַנִּיחָן לַחֲלוֹב. אֲבָל אִם בֵּית עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַפְסִיק, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם יִשְׂרָאֵל. וַאֲפִלּוּ קָטָן אוֹ קְטַנָּה בְּנֵי ט' שָׁנָה סָגֵי.

יד גְּבִינוֹת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲסוּרוֹת. וְאִם הַיִּשְׂרָאֵל רוֹאֶה הַחֲלִיבָה וַעֲשִׂיַּת הַגְּבִינוֹת, אִם הַגְּבִינוֹת בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן הֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֻתָּרוֹת. אֲבָל אִם הַגְּבִינוֹת בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן הֵן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲסוּרוֹת.

טו הַחֲמָאָה תְּלָיָא בְּמִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין אוֹכְלִין חֲמָאָה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָהּ. וּמִי שֶׁהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָהּ לְמָקוֹם שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לַחֲזוֹר לְמְקוֹמוֹ. אוֹכֵל שָׁם עִמָּהֶם. וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָהּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָהּ, אָסוּר לְאָכְלָהּ שָׁם. (כָּעֵת נִשְׁמָע שֶׁמְּזַיְּפִין אֶת הַחֲמָאָה בְּשׁוּם חֲזִיר, עַל כֵּן שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחָק).

סימן לט

א הָרוֹצֶה לֶאֱכֹל קֻדָּם נְטִילַת יָדַיִם דְּבָרִים שֶׁיֹּאכַל מִמִּינִים אֵלּוּ גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, בֵּין שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם תּוֹךְ הַסְּעוּדָה, כְּגוֹן פֵּרוֹת, בֵּין שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין צְרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם תּוֹךְ הַסְּעוּדָה, כְּגוֹן מִינֵי לִפְתָּן וּמִינֵי קִטְנִיּוֹת וְתַפּוּחֵי אֲדָמָה, וְכֵן אִם רוֹצֶה

לִשְׁתּוֹת אֵיזֶה מַשְׁקֶה (חוּץ מִן הַיַּיִן), קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, וְגַם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה יִשְׁתֶּה, יֵשׁ בָּזֶה מַחְלֹקֶת הַפּוֹסְקִים, אִם הַדְּבָרִים שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּפְטָרִים אֵלּוּ שֶׁאָכַל בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אוֹ שֶׁאֵלּוּ שֶׁאָכָלָן קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם אֵינָן נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְלָכֵן יֵשׁ לִמְנֹעַ מִזֶּה וְלֹא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה מֵהֶם רַק קוֹדֶם הַסְּעוּדָה וְיִבָּרֵךְ בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה, וְלֹא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה מֵהֶם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וְאִם לֹא בֵּרַךְ תְּחִלָּה בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה, יְבָרֵךְ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה אוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאִם אָכַל אוֹ שָׁתָה מִמִּינִים אֵלּוּ. גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. יְהַדֵּר אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן לֶאֱכוֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת אֵיזֶה דָּבָר וּלְבָרֵךְ בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה, לְפִטֹּר גַּם מַה שֶּׁאָכַל אוֹ שָׁתָה קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם.

ב אִם רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יַיִן קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם. אֲפִלּוּ לֹא יִשְׁתֶּה יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, מִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ אוֹמְרִים כֵּיוָן שֶׁהַיַּיִן בָּא לִפְתֹּחַ בְּנֵי הַמֵּעַיִם, וּלְהַמְשִׁיךְ תַּאֲוַת הָאֲכִילָה, אִם כֵּן הֵם בִּכְלַל הַסְּעוּדָה וְנִפְטָר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ אִם שׁוֹתֶה יַיִן גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, מִכָּל מָקוֹם, אֵין הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן נִפְטָר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְלָכֵן יֵשׁ לִמְנוֹעַ מִלִּשְׁתּוֹת קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, אֶלָּא אִם כֵּן יִשְׁתֶּה כּוֹס יַיִן גַּם לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁיְּבָרֵךְ אַחֲרָיו עַל הַגֶּפֶן, וְיִפְטוֹר גַּם מַה שֶּׁשָּׁתָה קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם. וְאִם רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יַיִן שָׂרָף קוֹדֶם הַסְּעוּדָה בֵּין שֶׁיִּשְׁתֶּה גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה בֵּין לֹא יִשְׁתֶּה, יִזָּהֵר לֹא לִשְׁתּוֹת קוֹדֶם הַסְּעוּדָה רַק פָּחוֹת מִכַּזַּיִת. אֲבָל אִם שָׁתָה כַּזַּיִת אוֹ יוֹתֵר, נָפַל לִידֵי סְפֵק בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה.

ג אִם רוֹצֶה לֶאֱכוֹל קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם מִינֵי מְזוֹנוֹת, כְּגוֹן עוּגַת דְּבַשׁ, עוּגַת בֵּיצִים וְכַדּוֹמֶה, שֶׁבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלָּהֶם הִיא עַל הַמִּחְיָה, בֵּין שֶׁיֹּאכַל מֵהֶם גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה בֵּין שֶׁלֹּא יֹאכַל מֵהֶם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, מִכָּל מָקוֹם הֵן נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן (כִּי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטֶרֶת בִּרְכַּת עַל הַמִּחְיָה), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַרְבֵּה בֵּין אֲכִילָה זוֹ לִנְטִילַת יָדַיִם. אֲבָל אִם צָרִיךְ לְהַפְסִיק הַרְבֵּה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ תְּחִלָּה בִּרְכַּת עַל הַמִּחְיָה עַל מַה שֶּׁאָכַל, וַאֲפִלּוּ יֹאכַל מִמִּינִים אֵלּוּ גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה (עַיֵּן חַיֵּי אָדָם כלל מ"א).

סימן מ

א הָרוֹצֶה לֶאֱכֹל פַּת שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו הַמּוֹצִיא, צָרִיךְ לִטּוֹל יָדָיו מִקֹּדֶם. אִם הַפַּת גָּדוֹל כַּבֵּיצָה מְבָרֵךְ עַל הַנְּטִילָה. וּבְפָחוֹת מִזֶּה, אֵין מְבָרְכִין עַל הַנְּטִילָה.

ב נְטִילַת יָדַיִם צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּוְקָא מִן הַכְּלִי. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַכְּלִי שָׁלֵם בְּלִי שׁוּם נֶקֶב אוֹ סֵדֶק מְפֻלָּשׁ. וְגַם לְמַעְלָה יִהְיֶה שָׁוֶה בְּלִי שׁוּם חָרִיץ אוֹ בְּלִיטָה. וְאוֹתָן קַנְקָנִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּמִין מַרְזֵב בּוֹלֵט בְּגֹבַהּ מִשְׁפַּת הַכְּלִי, שֶׁיּוֹצְקִין מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ שָׁם, אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם

דֶּרֶךְ שָׁם, כִּי אֵין לוֹ דִּין כְּלִי, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מַחְזִיק שָׁם מַשְׁקִים, אֶלָּא צְרִיכִין לִטּוֹל דֶּרֶךְ שִׂפַת הַכְּלִי מָקוֹם שֶׁמַּחְזִיק מַשְׁקִין.

ג כְּלִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד אֶלָּא עַל יְדֵי סְמִיכָה, אִם מִתְּחִלָּתוֹ נַעֲשָׂה כָּךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַל יְדֵי סְמִיכָה יֵשׁ לוֹ דִּין כְּלִי. אֲבָל אִם לֹא נַעֲשָׂה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּךְ, כְּגוֹן, כִּסּוּי כְּלִי, אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ. וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה חִלּוּקֵי דִּינִים בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ.

ד שִׁעוּר הַמַּיִם קָשֶׁה לְשַׁעֵר בְּצִמְצוּם, וּצְרִיכִין לִשְׁפּוֹךְ עַל כָּל יָד מַיִם בְּשֶׁפַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, אָנָא מַשַּׁאי מְלָא חָפְנַי מַיָּא וְיָהֲבֵי לִי מְלָא חָפְנַי טִיבוּתָא. וְנוֹטְלִין תְּחִלָּה יַד יָמִין וְאַחַר כָּךְ יַד שְׂמֹאל (כְּדִלְעֵיל סִימָן ב' סָעִיף ג'), וְיָבְאוּ הַמַּיִם עַל כָּל הַיָּד דְּהַיְנוּ עַד הַקְּנֶה שֶׁל זְרוֹעַ וְלֹא יִשָּׁאֵר מָקוֹם בְּלִי מַיִם. וְעַל כֵּן יַפְרִיד קְצָת הָאֶצְבָּעוֹת וְיַגְבִּיהֵן קְצָת כְּלַפֵּי מַעְלָה, בְּכְדֵי שֶׁיִּגִּיעוּ הַמַּיִם בְּכָל אֹרֶךְ הָאֶצְבָּעוֹת וּבְרֹאשָׁן וּבְרָחְבָּן סָבִיב, וְיָבְאוּ הַמַּיִם בִּשְׁפִיכָה אַחַת, וְלָכֵן אֵין לִטֹּל יָדָיו מִכְּלִי שֶׁפִּיו צַר וְאֵין הַמַּיִם יוֹרְדִין בְּבַת אַחַת. וְנָכוֹן לִשְׁפּוֹךְ עַל כָּל יָד ב' פְּעָמִים.

ה לְאַחַר שֶׁנָּטַל שְׁתֵּי יָדָיו, יְשַׁפְשֵׁף בְּיַחַד וְיַגְבִּיהֵן נֶגֶד רֹאשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, שְׂאוּ יְדֵיכֶם וּגוֹ'. וְקֹדֶם שֶׁמְּנַגְּבָן יְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם (וְאַף עַל גַּב דְּכָל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם קֹדֶם עֲשִׂיָּתָן כְּדִלְעֵיל סִימָן ט' סָעִיף ח', מִכָּל מָקוֹם בִּנְטִילַת יָדַיִם, כֵּיוָן שֶׁלִּפְעָמִים אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת קֹדֶם נְטִילָה, לָכֵן תִּקְּנוּ בְּכָל נְטִילַת יָדַיִם לְבָרֵךְ אַחַר הַנְּטִילָה, וְעוֹד דְּגַם נְגוּב הַיָּדַיִם הוּא מִן הַמִּצְוָה) וּמִי שֶׁנּוֹהֵג לִשְׁפּוֹךְ עַל כָּל יָד ב' פְּעָמִים, יִשְׁפּוֹךְ תְּחִלָּה עַל כָּל יָד פַּעַם אַחַת וִישַׁפְשְׁפֵן וִיבָרֵךְ וְאַחַר כָּךְ יִשְׁפּוֹךְ פַּעַם שֵׁנִית עַל כָּל יָד. וְיִזָּהֵר לְנַגֵּב יָדָיו יָפֶה. וְלֹא יְנַגְּבֵם בַּחֲלוּקוֹ, מִשּׁוּם דְּקָשֶׁה לִשְׁכְּחָה.

ו אִם לְאַחַר שֶׁשָּׁפַךְ הַמַּיִם עַל יָדוֹ אַחַת, נָגַע שָׁם בְּיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה, אוֹ אָדָם אַחֵר נָגַע שָׁם, אֲזַי נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעַל יָדוֹ, וְצָרִיךְ לְנַגְּבָן וְלִטּוֹל פַּעַם שֵׁנִית. אַף אִם אֵרַע לוֹ כֵּן לְאַחַר שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ לֹא יְבָרֵךְ שֵׁנִית.

ז מִי שֶׁאֵין לוֹ כְּלִי, יָכוֹל לִטְבּוֹל יָדָיו בַּנָּהָר אוֹ בְּמִקְוֶה הַכְּשֵׁרָה לִטְבִילַת נָשִׁים (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קס"ב דִּין הַנְּהָרוֹת), אוֹ בְּמַעְיָן אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ מ' סְאָה, רַק שֶׁמִּתְכַּסּוֹת בּוֹ יָדָיו בְּפַעַם אַחַת, וּמְבָרֵךְ גַּם כֵּן עַל נְטִילַת יָדַיִם. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לִטְבֹּל יָדָיו גַּם בַּשֶּׁלֶג. אִם יֵשׁ עַל פְּנֵי הָאָרֶץ הַרְבֵּה כְּמוֹ שִׁעוּר מִקְוֶה (קנ"ס ק"ס). וְאִם צָרִיךְ לִטּוֹל יָדָיו מִתּוֹךְ מַשְׁאֵבָה, יַנִּיחַ יָדוֹ הָאַחַת סָמוּךְ לָאָרֶץ, וּבְיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה יִמְשֹׁךְ לְהָבִיא עָלָיו אֶת הַמַּיִם, וְאַחַר כָּךְ יַחְלִיף יָדָיו, אוֹ שֶׁחֲבֵרוֹ יִמְשֹׁךְ לוֹ. אֲבָל אִם הַיָּדַיִם גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה (ס' דה"ח ע"ש).

ח מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, בֵּין מֵחֲמַת מְקוֹמָם, בֵּין מֵחֲמַת אֵיזֶה דָּבָר שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם. אֲבָל אִם נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת עַצְמָן כְּשֵׁרִים. מַיִם שֶׁנֶּעֶשְׂתָה בָּהֶם מְלָאכָה, כְּגוֹן שֶׁהוּדְחוּ בָּהֶם כֵּלִים, אוֹ שֶׁשָּׁרוּ בָּהֶם יְרָקוֹת, אוֹ שֶׁנָּתְנוּ בָּהֶם כֵּלִים עִם מַשְׁקִים לְצַנְּנָן, אוֹ שֶׁמְּדַד בָּהֶן מִדּוֹת, גַּם כֵּן פְּסוּלִין. וְיֵשׁ פּוֹסְלִין גַּם מַיִם שֶׁנִּמְאֲסוּ, כְּגוֹן שֶׁשָּׁתָה מֵהֶם כֶּלֶב אוֹ חֲזִיר וְכַדּוֹמֶה, מִשּׁוּם דְּנַעֲשׂוּ כְּשׁוֹפְכִין. וְיֵשׁ לְחוּשׁ לְדִבְרֵיהֶם.

ט מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו וְנָגַע בַּמַּיִם, לֹא נִטְמְאוּ הַמַּיִם. וְלָכֵן הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכִּסֵּא, יָכוֹל לִשְׁאוֹב מַיִם בְּחָפְנָיו מִן הֶחָבִית לִרְחוֹץ יָדָיו, וְהַנִּשְׁאָרִים כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם. אֲבָל אִם שִׁכְשֵׁךְ יָדָיו בְּתוֹךְ הֶחָבִית לְנַקּוֹתָן, וַאֲפִלּוּ טָבַל בּוֹ רַק אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה לְנַקּוֹתָהּ, נִפְסְלוּ כָּל הַמַּיִם מִפְּנֵי שֶׁנֶּעֶשְׂתָה בָּהֶם מְלָאכָה.

י מַיִם מְלוּחִים, סְרוּחִים, מָרִים אוֹ עֲכוּרִים, אִם אֵין רְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת כֶּלֶב, פְּסוּלִים לִנְטִילַת יָדַיִם (ק"ס).

יא קֹדֶם הַנְּטִילָה צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַיָּדַיִם שֶׁיִּהְיוּ נְקִיּוֹת בְּלִי שׁוּם חֲצִיצָה. וּמִי שֶׁצִּפָּרְנֵי אֶצְבְּעוֹתָיו גְּדוֹלוֹת, צָרִיךְ לְדַקְדֵּק לְנַקּוֹתָן, שֶׁלֹּא יְהֵא בְּתַחְתִּיהֶן טִיט וְצוֹאָה, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי חֲצִיצָה. וְכֵן צָרִיךְ לְהָסִיר הַטַּבַּעַת, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חֲצִיצָה.

יב מִי שֶׁיָּדָיו צְבוּעוֹת, אִם אֵין שָׁם מַמָּשׁוּת הַצֶּבַע כִּי אִם חֲזוּתָא בְּעָלְמָא, לֹא הֲוֵי חֲצִיצָה. אֲבָל אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם מַמָּשׁוּת הַצֶּבַע, אֲפִלּוּ רַק מְעַט, הֲוֵי חֲצִיצָה. אַךְ אִם הוּא אֻמָּן בְּכָךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא צַבָּע, וְכֵן מִי שֶׁהוּא טַבָּח וְיָדָיו מְלֻכְלָכוֹת מִדָּם, אוֹ שֶׁהוּא סוֹפֵר וְאֶצְבְּעוֹתָיו מְלֻכְלָכוֹת מִדְּיוֹ, וְהוּא רָגִיל בְּכָךְ, וְכֹל בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת זֹאת אֵין מַקְפִּידִין בְּכָךְ, לֹא הֲוֵי חֲצִיצָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בְּרֹב הַיָּד. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה עַל יָדוֹ וְעָלֶיהָ רְטִיָּה שֶׁמִּטְטַעֵר לְהָסִירָהּ, לֹא הֲוֵי חֲצִיצָה (וְעַיֵּן עוֹד בְּסִימָן קס"א דִּינֵי חֲצִיצָה בִּטְבִילַת נָשִׁים, וְהוּא הַדִּין לִנְטִילַת יָדַיִם) (קסא).

יג הַמַּיִם צְרִיכִים שֶׁיָּבֹאוּ עַל הַיָּדַיִם מִכֹּחַ גַּבְרָא. אֲבָל אִם הַמַּיִם בָּאִים מֵאֲלֵיהֶם, לֹא הֲוֵי נְטִילָה. וְחָבִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּרֶזֶא וְהֵסִיר אֶת הַבְּרֶזֶא, אֲזַי הַמַּיִם הַבָּאִים בַּכֹּחַ הָרִאשׁוֹן, דְּהַיְנוּ קִלּוּחַ הָרִאשׁוֹן לְבַדּוֹ, נֶחְשָׁב מִכֹּחַ גַּבְרָא. אֲבָל הַמַּיִם הַבָּאִים אַחַר כָּךְ, אֵינָם נֶחְשָׁבִים מִכֹּחַ גַּבְרָא, אֶלָּא כְּאִלּוּ בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם. וְלָכֵן מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לִטּוֹל אֶת יָדָיו דֶּרֶךְ הַבְּרֶזֶא, צָרִיךְ לֵידַע שֶׁבַּקִּלּוּחַ הָרִאשׁוֹן תִּתְכַּסֶּה כָּל הַיָּד, וְיִסְתּוֹם אֶת הַבְּרֶזֶא וְיַחֲזוֹר וְיִפְתְּחֵהוּ לִשְׁפִיכָה שְׁנִיָּה. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשַׁעֵר, אֵין לוֹ לִטּוֹל יָדָיו בְּדֶרֶךְ זֹה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין לִטֹּל יָדָיו מִן הַכִּיּוֹר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּרֶזֶא קָטָן וְהַקִּלּוּחַ הוּא דַּק.

יד אָסוּר לֶאֱכוֹל בְּלֹא נְטִילָה, אֲפִלּוּ אִם רוֹצֶה לְכָרֵךְ יָדָיו בְּמַפָּה. וְאִם הוּא בְּדֶרֶךְ וְאֵין לוֹ מַיִם, אִם יוֹדֵעַ כִּי בְּעוֹד דֶּרֶךְ ד' מִילִין לְפָנָיו אוֹ מִיל לְאַחֲרָיו יִמְצָא מַיִם, מְחֻיָּב לְלֶכֶת לְפָנָיו

ד' מִילִין, אוֹ לַחֲזוֹר לְאַחֲרָיו מִיל לְטוֹל יָדָיו לַאֲכִילָה. אֲבָל אִם גַּם שָׁמָּה לֹא יִמְצָא מַיִם, אוֹ שֶׁהוּא עִם חֲבוּרָה וּמִתְיָרֵא לְהִפָּרֵד מֵהֶם, וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׂאֵר אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְטוֹל יָדָיו, יִכְרוֹךְ יָדָיו בַּמַּפָּה אוֹ יִלְבַּשׁ בָּתֵּי יָדַיִם (כְּפָפוֹת) [הַאנְדְשׁוּה] וְיֹאכַל כָּךְ (קס"ג).

טו הָעוֹשֶׂה צָרְכָיו קֹדֶם אֲכִילָה, שֶׁהוּא צָרִיךְ לִטוֹל יָדָיו לִבְרכַּת אֲשֶׁר יָצַר וְגַם צָרִיךְ לִטוֹל יָדָיו לַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה סְפֵקוֹת. עַל כֵּן הַנָּכוֹן שֶׁיִּטוֹל תְּחִלָּה יָדָיו שֶׁלֹּא כְּדִין נְטִילַת יָדַיִם לַסְּעוּדָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּשְׁפּוֹךְ רַק מְעַט מַיִם לְחָפְנוֹ אַחַת, וִישַׁפְשֵׁף שְׁתֵּי יָדָיו בְּמַיִם אֵלּוּ וְינַגְּבֵם הֵיטֵב וִיבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר, וְאַחַר כָּךְ יִטוֹל יָדָיו כְּדִין נְטִילַת יָדַיִם לַסְּעוּדָה וִיבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם (קסה).

טז מִי שְׁבָּאֶמְצַע סְעוּדָה נָגַע בְּגוּפוֹ בַּמְּקוֹמוֹת הַמְכֻסִּים, אוֹ שֶׁחָכַךְ בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁהִשְׁתִּין מַיִם, צָרִיךְ לִטוֹל יָדָיו פַּעַם שֵׁנִית, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם עָשָׂה צָרְכָיו וְנוֹטֵל יָדָיו בְּאֶמְצַע הַסְּעוּדָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם.

יז הָאוֹכֵל דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בַּמַּשְׁקֶה, אוֹ שֶׁבָּא מַשְׁקֶה עַל הַמַּאֲכָל וַעֲדַיִן הוּא לַח מִן הַמַּשְׁקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵינוֹ נוֹגֵעַ בִּמְקוֹם הַמַּשְׁקֶה, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִטוֹל יָדָיו תְּחִלָּה, רַק לֹא יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם. וְהָרוֹבֶה מְקַלְּקֵל בְּדָבָר זֶה. אֲבָל כָּל יֵרֵא שָׁמַיִם יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ.

יח מַשְׁקִים לְעִנְיָן זֶה הֵמָּה שִׁבְעָה, וְאֵלּוּ הֵן: יַיִן, וְכֵן חֹמֶץ מִיַּיִן, דְּבַשׁ דְּבוֹרִים, שֶׁמֶן זַיִת, חָלָב, וּבְכָלָל זֶה גַּם מֵי חָלָב, טַל, דַּם שֶׁל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף (וְהַיְנוּ כְּשֶׁאוֹכְלוֹ לִרְפוּאָה) מַיִם. וְסִימָנָם יְ"ד שְׁחַ"ט דְּ"ם. אֲבָל שְׂאָר מֵי פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת מַשְׁקִים לִשְׁתִיָּה מִסְּחִיטַת אֵיזֶה פֵּרוֹת, אֵין לָהֶם דִּין מַשְׁקֶה לְעִנְיָן זֶה.

יט פֵּרוֹת שֶׁמְּרַקְּחִין בְּסֵכָר אֵין צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, כִּי הַסֵּכָר לֹא הֲוֵי מַשְׁקֶה, וְגַם הַלַּחְלוּחִית שֶׁיֵּצֵא מִן הַפֵּרוֹת לֹא הֲוֵי מַשְׁקֶה, שֶׁהוּא מֵי פֵּרוֹת. אֲבָל אִם מְרַקְּחִין בִּדְבַשׁ, אִם נִקְרָשׁ הַדְּבַשׁ הֵיטֵב אֲזַי יָצָא מִכְּלַל מַשְׁקֶה וְנַעֲשָׂה אֹכֶל, וְאֵינָן צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם. אֲבָל אִם לֹא נִקְרַשׁ הֵיטֵב, אֶלָּא נִתְעַבֵּהַ מְעַט וְעֲדַיִן הֵם נִגָּרִים, צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם. וְכֵן חֲמָאָה שֶׁהִיא בְּכְלַל הֶחָלָב, אִם הִיא קְרוּשָׁה, אֵינָהּ מַשְׁקֶה רַק אֹכֶל. אֲבָל אִם הִיא נְמוֹחָה, הֲרֵי הִיא מַשְׁקֶה.

כ דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְאָכְלָן בְּלֹא כַּף וּמַזְלֵג, אֲפִלּוּ הוּא אוֹכֵל עַל יְדֵי כַּף אוֹ מַזְלֵג, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל רַק עַל יְדֵי כַּף, כְּגוֹן לְבִיבוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְכֵן פֵּרוֹת מְרֻקָּחִין בִּדְבַשׁ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן לֶאֱכְלָן רַק עַל יְדֵי כַּף אוֹ מַזְלֵג, אֵינָן צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם (קנ"ח).

כא מֶלַח שֶׁנַּעֲשָׂה מִמַּיִם, הֲוֵי בְּכְלַל מַיִם (כִּי הַמַּיִם אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְשׁוּ, לֹא יָצָא מִכְּלַל מַשְׁקֶה). וְלָכֵן הַטּוֹבֵל צְנוֹן וְכַדּוֹמֶה בְּמֶלַח זֶה צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם. יַיִן שָׁרָף שֶׁנַּעֲשָׂה מִתְּבוּאַת אוֹ מִפֵּרוֹת אֵינוֹ מַשְׁקֶה לְעִנְיָן זֶה, דְּלֹא הֲוֵי זֵעָה מִן הַתְּבוּאָה וּמִן הַפֵּרוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם מַיִם וּמְזוּג גַּם כֵּן בְּמַיִם מִכָּל מָקוֹם הֵם הַמְעוּט. וְלָכֵן הַטּוֹבֵל בּוֹ אֵיזֶה דָּבָר וְאוֹכְלוֹ אֵין צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, אֲבָל יַיִן שָׁרָף שֶׁנַּעֲשָׂה מִן הַחַרְצַנִּים וְהַזְּגִים אוֹ מִן הַשְּׁמָרִים שֶׁל יַיִן, נִרְאֶה דַּהֲוֵי מַשְׁקֶה.

סימן מא

א עַל לֶחֶם גָּמוּר שֶׁהוּא מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן מְבָרְכִין לְפָנָיו הַמּוֹצִיא, וּלְאַחֲרָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. (דִּין פַּת הַבָּאָה בְּכִסְנִין יְבוֹאַר בְּסִימָן מ"ח) (קס"ז ר"ח).

ב יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין נְטִילַת יָדַיִם לְהַמּוֹצִיא, אֲבָל מֻתָּר לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן עַל אֵיזֶה בְּרָכָה שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ. וּשְׁהִיָּה כְּדֵי הִלּוּךְ כ"ב אַמּוֹת, אוֹ מְבֻאָר לְבַיִת, אֲפִלּוּ הִלּוּךְ מְעַט, וְכֵן אִם דִּבֵּר מַה שֶּׁאֵינוֹ לְצָרְכֵי הַסְּעוּדָה מִקְרֵי הֶפְסֵק. וּבְדִיעֲבַד אִם הִפְסִיק לֵית לָן בָּהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָשָׂה אֵיזֶה מַעֲשֶׂה בֵּינְתַיִם, אוֹ שֶׁהִפְלִיג בִּדְבָרִים, דְּאָז הֲוֵי הֶסֵּח הַדַּעַת וְצָרִיךְ נְטִילָה שֵׁנִית.

ג בּוֹצֵעַ הַפַּת בְּמָקוֹם הַמֻּבְחָר שֶׁבּוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרָכָה. וְהַמֻּבְחָר הוּא מָקוֹם הַקָּשֶׁה, שֶׁשָּׁם נֶאֱפָה הֵיטֵב, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁכְּנֶגֶד הַמִּתְבַּקֵּעַ, כִּי בְּמָקוֹם שֶׁמַּתְחִיל לֶאֱפוֹת נִדְחֶקֶת הָעִסָּה עַד שֶׁמִּתְבַּקֵּעַ הַצַּד שֶׁכְּנֶגְדּוֹ. אַךְ זָקֵן שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לֶאֱכֹל פַּת קָשָׁה, יִבְצַע בְּמָקוֹם הָרַךְ. וּמִהְיוֹת כִּי אֵין לְהַפְסִיק בְּשְׁהִיַּת הַחִתּוּךְ בֵּין בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא לַאֲכִילָה, עַל כֵּן חוֹתֵךְ מְעַט סָבִיב הַפַּת כְּעֵין טַבַּעַת, בְּעִנְיָן שֶׁאִם יֶאֱחוֹז בַּפְּרוּסָה, תַּעֲלֶה כָּל הַכִּכָּר עִמָּן. שֶׁאִם לֹא כֵּן חָשִׁיב כִּפְרוּסָה, וְאָנוּ בְּעֵינָן שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא בְּעוֹד שֶׁהַפַּת שְׁלֵמָה, וִינִיחֶנָּהּ מְחֻבֶּרֶת לַפַּת וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, וְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה יַפְרִידֶנָּה, כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה הַבְּרָכָה בְּעוֹד שֶׁהַפַּת שְׁלֵם. וְכֵן כְּשֶׁבּוֹצֵעַ מִכִּכָּר שֶׁאֵינָהּ שְׁלֵמָה, לֹא יַחְתּוֹךְ לְגַמְרֵי קֹדֶם הַבְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה. וּבְשַׁבָּת לֹא יַחְתּוֹךְ כְּלָל בַּכִּכָּר עַד אַחַר הַבְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַכִּכָּרוֹת שְׁלֵמוֹת מַמָּשׁ (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ע"ז סָעִיף י"ז) וְגַם בַּחֹל אִם הִיא עֲגָה דַּקָּה, יְבָרֵךְ קֹדֶם הַבְּצִיעָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין שְׁהִיָּה בִּשְׁבִירָה.

ד לֹא יִבְצַע פְּרוּסָה קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּצַר עַיִן. וְלֹא פְּרוּסָה יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה, לְפִי שֶׁנִּרְאֶה כְּרַעְבָתָן. וְדַוְקָא כְּשֶׁאוֹכֵל לְבַדּוֹ. אֲבָל אִם אוֹכֵל עִם הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם וְצָרִיךְ לִתֵּן מִן הַפְּרוּסָה לְכָל אֶחָד כַּזַּיִת, מֻתָּר לִבְצוֹעַ כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ. וּבְשַׁבָּת אֲפִלּוּ אִם אוֹכֵל לְבַדּוֹ, מֻתָּר לִבְצוֹעַ כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְכָל הַסְּעוּדָה, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, לְהַרְאוֹת חֲבִיבַת סְעוּדַת שַׁבָּת שֶׁחָפֵץ

לֶאֱכֹל בָּהּ הַרְבֵּה. יֵשׁ לֶאֱכֹל אֶת הַפְּרוּסָה שֶׁבָּצַע עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל פַּת אַחֶרֶת, וְהוּא מִשּׁוּם חִבּוּב מִצְוָה, כֵּיוָן שֶׁמְּבָרֵךְ עָלֶיהָ. וְטוֹב לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִתֵּן מִמֶּנָּהּ לְנָכְרִי אוֹ לִבְהֵמָה וָעוֹף.

ה קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ יִתֵּן שְׁתֵּי יָדָיו עַל הַפַּת, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן י' אֻצְבָּעוֹת כְּנֶגֶד י' מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בַּפַּת: לֹא תַחֲרוֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר, כִּלְאַיִם, לֶקֶט, שִׁכְחָה, פֵּאָה לֹא תַחְסוֹם, תְּרוּמָה, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, חַלָּה. וְלָכֵן יֵשׁ י' תֵּבוֹת בִּבְרִכַּת הַמּוֹצִיא וְי' תֵּבוֹת בַּפְּסוּק עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ, וְי' תֵּבוֹת בַּפְּסוּק אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה, וְי' תֵּבוֹת בַּפְּסוּק וְיִתֶּן לְךָ. וּכְשֶׁיֹּאמַר אֶת הַשֵּׁם, יַגְבִּיהַּ אֶת הַלֶּחֶם. וּבְשַׁבָּת יַגְבִּיהַּ שְׁתֵּיהֶן. וִיבָרֵךְ בְּכַוָּנָה, וִידַקְדֵּק לְהוֹצִיא הֵיטֵב אֶת הַה"א שֶׁל הַמּוֹצִיא. וְיִתֵּן רֶוַח קְצָת בֵּין תֵּבַת לֶחֶם לְתֵבַת מִן, שֶׁלֹּא לְהַבְלִיעַ אֶת הַמ"ם. וּלְאַחַר הַבְּרָכָה יֹאכַל מִיָּד כִּי אָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לִתְחִלַּת הָאֲכִילָה אֲפִלּוּ לַעֲנִיַּת אָמֵן. וְיֵשׁ לֶאֱכֹל כַּזַּיִת בְּלִי הֶפְסֵק (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן נ' סָעִיף ה).

ו מִצְוָה לְהַבִּיא עַל הַשֻּׁלְחָן מֶלַח קֹדֶם שֶׁיִּבְצַע, וְיִטְבֹּל פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא בְּמֶלַח, לְפִי שֻׁהַשֻּׁלְחָן דּוֹמֶה לְמִזְבֵּחַ (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן מ"ד סָעִיף ד'), וְהָאֲכִילָה לְקָרְבָּן, וְנֶאֱמַר, עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וּלְפִי שֻׁהַשֻּׁלְחָן דּוֹמֶה לְמִזְבֵּחַ, טוֹב לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לַהֲרוֹג עָלָיו כִּנָּה.

ז אִם מְחַלֵּק פְּרוּסוֹת הַמּוֹצִיא לְהַמְסֻבִּין, לֹא יְזָרְקֵן, דְּאָסוּר לְזָרוֹק אֶת הַפַּת, וְגַם לֹא יִתְּנֵנָּה לְתוֹךְ יָדוֹ, אֶלָּא יַנִּיחֶנָּה לְפָנָיו (קס"ז).

ח מִצְוָה לִבְצֹעַ עַל הַפַּת הַחֲשׁוּבָה יוֹתֵר. וְלָכֵן אִם יֵשׁ לְפָנָיו חֲתִיכַת פַּת וּפַת שְׁלֵמָה, וְדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל תּוֹךְ הַסְּעוּדָה מִשְּׁתֵּיהֶן, וּשְׁתֵּיהֶן מִמִּין אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁהַפַּת הַשְּׁלֵמָה הִיא קְטַנָּה יוֹתֵר מִן הַחֲתִיכָה, וְגַם אֵינָהּ נְקִיָּה כְּמוֹ הַחֲתִיכָה, מִכָּל מָקוֹם יִבְצַע עַל הַשְּׁלֵמָה שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה יוֹתֵר. אֲבָל אִם אֵינָן מִמִּין אֶחָד, אֶלָּא שֶׁהַשְּׁלֵמָה מִמִּין גָּרוּעַ, כְּגוֹן, שֶׁהַשְּׁלֵמָה הִיא פַּת כִּסְמִין, וְהַחֲתִיכָה הִיא פַּת חִטִּים, אֲפִלּוּ הִיא קְטַנָּה, מְבָרֵךְ עַל שֶׁל חִטִּים. וְאִם הַשְּׁלֵמָה הִיא שֶׁל שְׂעוֹרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּרוּעָה מֵחִטִּין, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁגַּם שְׂעוֹרָה נִזְכְּרָה בְּפֵרוּשׁ בַּפְּסוּק, וְגַם הִיא שְׁלֵמָה, לָכֵן יְרֵא שָׁמַיִם יֵשׁ לַחֲלוֹק כָּבוֹד גַּם לָזוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים וּשְׁלֵמָה. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה, מַנִּיחַ אֶת הַחֲתִיכָה תַּחַת הַשְּׁלֵמָה וּבוֹצֵעַ מִשְּׁתֵּיהֶן יָחַד. אִם שְׁתֵּיהֶן שְׁלֵמוֹת אוֹ שְׁתֵּיהֶן חֲתוּכוֹת וּשְׁתֵּיהֶן מִמִּין אֶחָד, יְבָרֵךְ עַל הַנָּקִי יוֹתֵר. וְאִם שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּנִקְיוּת יְבָרֵךְ עַל הַיּוֹתֵר גָּדוֹלָה.

ט אִם יֵשׁ לְפָנָיו פַּת יִשְׂרָאֵל וּפַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ נִזְהָר מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם שְׁתֵּיהֶן שְׁלֵמוֹת אוֹ שְׁתֵּיהֶן פְּרוּסוֹת וְגַם שָׁווֹת בְּגַדְלוּת וְהֵם מִמִּין אֶחָד, יְבָרֵךְ עַל פַּת יִשְׂרָאֵל. וְאִם זוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ נְקִי כְּמוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יְבָרֵךְ עַל אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה. וְאִם בַּעַל הַבַּיִת נִזְהָר מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִיל אוֹרְחַ, יֵשׁ לְסַלְּקָהּ מִן הַשֻּׁלְחָן עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא.

י כָּל דִּין קְדִימַת הֶחָשׁוּב, אֵינוֹ אֶלָּא אִם בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכוֹל בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה מִשְׁתֵּיהֶן. אֲבָל אִם אֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה רַק מִפַּת אַחַת, יִבְצַע עַל זוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכוֹל, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין בָּזֶה עַל הַחֶשִׁיבוּת.

סימן מב

א מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפוֹת שֶׁמְּזוֹנוֹתֵיהֶן עָלָיו, אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל כְּלוּם עַד שֶׁיִּתֵּן לָהֶם מַאֲכָל, דִּכְתִיב וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ, הִקְדִּימָה הַתּוֹרָה מַאֲכַל בְּהֵמָה לְמַאֲכַל הָאָדָם. וְלִשְׁתִיָּה, הָאָדָם קוֹדֵם, דִּכְתִיב שְׁתֵה וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה. וְכֵן כְּתִיב וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם.

ב לֹא יֹאכַל אָדָם וְלֹא יִשְׁתֶּה דֶּרֶךְ רַעֲבָתָנוּת. לֹא יֹאכַל מְעֻמָּד וְלֹא יִשְׁתֶּה מְעֻמָּד. וְיֵהֵא שֻׁלְחָנוֹ נָקִי וּמְכֻסֶּה יָפֶה, אָפִלּוּ אֵין לוֹ לֶאֱכוֹל רַק דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב. לֹא יֶאֱחוֹז פְּרוֹסָה גְּדוֹלָה כְּבֵיצָה וְיֹאכַל מִמֶּנָּהּ. וְלֹא יֶאֱחוֹז הַמַּאֲכָל בְּיָדוֹ אַחַת וְיִתְלוֹשׁ מִמֶּנּוּ בְּיָדוֹ הַשֵּׁנִית. לֹא יִשְׁתֶּה כּוֹס יַיִן בְּפַעַם אֶחָת. וְאִם שָׁתָה, הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן. בִּשְׁתֵּי פְּעָמִים, זֶהוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וּבִשְׁלֹשׁ פְּעָמִים, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ, אִם לֹא כְּשֶׁהוּא כּוֹס גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, יָכוֹל לִשְׁתּוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּכַמָּה פְּעָמִים. וְכֵן כּוֹס קָטָן מְאֹד, יָכוֹל לִשְׁתּוֹתוֹ בְּפַעַם אֶחָת (סִימָן ק"ע ובטור סִימָן קס"א).

ג לֹא יְשׁוֹךְ פְּרוֹסָה וִינִיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן, אוֹ יִתְּנֶנָּהּ לַחֲבֵרוֹ אוֹ לְתוֹךְ הַקְּעָרָה, כִּי שָׁמָּא הוּא מָאוּס לַחֲבֵרוֹ. וְלֹא יִשְׁתֶּה מִכּוֹס וְיִתֵּן לַחֲבֵרוֹ לִשְׁתּוֹת הַמּוֹתָר, כִּי יֵשׁ לְכָל אָדָם לְזַהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת מִשְּׁיוּרֵי כּוֹס שֶׁשָּׁתָה חֲבֵרוֹ, וְזֶה שֶׁמָּא מֵחֲמַת הַבּוּשָׁה יִשְׁתֶּה בְּעַל כָּרְחוֹ.

ד לֹא יְהֵא אָדָם קַפְּדָן בִּסְעוּדָתוֹ, כִּי הָאוֹרְחִים וּבְנֵי הַבַּיִת מִתְבַּיְשִׁים אָז לֶאֱכוֹל, כִּי חוֹשְׁבִים פֶּן מִתְרַגֵּז וּמַקְפִּיד עַל אֲכִילָתָן.

ה אֵין מְשִׂיחִין בַּסְּעוּדָה אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, שֶׁמָּא יַקְדִּים קָנֶה לְוֶשֶׁט, וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁנִּתְעַטֵּשׁ, אָסוּר לוֹמַר לוֹ אֲסוּתָא. אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת אֲכִילָה, מְצֻוֶּה לוֹמַר עַל הַשֻּׁלְחָן דִּבְרֵי תוֹרָה. וְיֵשׁ לְזַהֵר בָּזֶה מְאֹד. וּמִנְהָג טוֹב לוֹמַר אַחַר אֲכִילַת פְּרוֹסַת הַמּוֹצִיא, מִזְמוֹר לְדָוִד ה' רוֹעִי לֹא אֶחְסָר, שֶׁהוּא תּוֹרָה וְגַם תְּפִלָּה עַל מְזוֹנוֹתָיו. וּלְאַחַר גְּמַר הַסְּעוּדָה נוֹהֲגִין לוֹמַר בַּחֹל, עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל וְגוֹ'. וּבַשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְכָל הַיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן, אוֹמְרִים שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' וְגוֹ'. וּכְשֶׁלּוֹמֵד עַל הַשֻּׁלְחָן מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר, צָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד, כִּי שָׁכִיחַ לִהְיוֹת בַּסְּפָרִים תּוֹלָעִים קְטַנִּים וְיוֹכַל לָבֹא לִידֵי אִסּוּר, חַס וְשָׁלוֹם.

ו שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין עַל הַשֻּׁלְחָן, אֲפִלּוּ כָּל אֶחָד קְעָרָה שֶׁלּוֹ לְפָנָיו, אוֹ בְּמִינֵי פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד חֶלְקוֹ לְפָנָיו, מִכָּל מָקוֹם הַגָּדוֹל פּוֹשֵׁט יָדוֹ תְּחִלָּה. וְהַשּׁוֹלֵחַ יָדוֹ בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן.

ז שְׁנַיִם שֶׁאוֹכְלִים מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת וְהִפְסִיק אֶחָד מִלֶּאֱכוֹל כְּדֵי לִשְׁתּוֹת, אוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר קָטָן, דֶּרֶךְ אֶרֶץ הוּא שֶׁגַּם הַשֵּׁנִי יַמְתִּין עָלָיו. אֲבָל אִם הֵמָּה שְׁלֹשָׁה, אֵין הַשְּׁנַיִם פּוֹסְקִין בִּשְׁבִיל הָאֶחָד.

ח עוֹשֶׂה אָדָם צָרְכָיו בַּפַּת. וַהֲנֵי מִלֵּי, דְּלָא מַמְאִיס בֵּהּ. אֲבָל מִדֵּי דְּמַמְאִס בֵּה לָא. הִלְכָךְ אֵין סוֹמְכִין בּוֹ אֶת הַקְּעָרָה אִם הִיא מְלֵאָה דָּבָר, שֶׁאִם יִפֹּל עַל הַפַּת יְמָאֵס. וּכְשֶׁאוֹכְלִין אֵיזֶה תַּבְשִׁיל עִם חֲתִיכוֹת פַּת, וְהַפַּת הוּא לוֹ בְּמָקוֹם כַּף, צָרִיךְ לְזַהֵר לֶאֱכוֹל בְּכָל פַּעַם קְצָת מִן הַפַּת, וְהַנִּשְׁאָר לוֹ מִן הַפַּת גַּם כֵּן יֹאכַל אוֹתוֹ אַחַר כָּךְ.

ט אָסוּר לִזְרוֹק פַּת אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִמְאָס, כִּי הַזְּרִיקָה הִיא בִּזָּיוֹן. וּשְׁאָר מִינֵי אוֹכָלִים, אִם נִמְאָסִין עַל יְדֵי הַזְּרִיקָה, אָסוּר לְזָרְקָן. אֲבָל אִם אֵינָן נִמְאָסִין, כְּגוֹן אֱגוֹזִים וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר. לֹא יֵשֵׁב עַל שַׂק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פֵּרוֹת, שֶׁנִּמְאָסִים עַל יְדֵי כָּךְ. אֵין נוֹטְלִין אֶת הַיְּדַיִם בְּיַיִן אוֹ בְּשֵׁאָר מַשְׁקֶה, מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן. כְּשֶׁרוֹאֶה אֵיזֶה אֹכֶל מֻנָּח עַל הָאָרֶץ, צָרִיךְ לְהַגְבִּיהוֹ. מַאֲכָל שֶׁהוּא רָאוּי לָאָדָם, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לַבְּהֵמָה, מִשּׁוּם בִּזּוּי אֳכָלִין.

י אִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה רְפוּאָה בַּפַּת אוֹ בִּשְׁאָר דָּבָר מַאֲכָל, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְאָס בְּכָךְ, מֻתָּר.

יא יְזַהֵר מְאֹד בְּפֵרוּרִין שֶׁלֹּא יִזָּרְקֵם, שְׁקָשָׁה לַעֲנִיוּת, אֶלָּא יְקַבְּצֵם וְיִתְּנֵם לְעוֹפוֹת.

יב הַשּׁוֹתֶה מַיִם, לֹא יִשְׁתֶּה בִּפְנֵי רַבִּים, אֶלָּא יַהֲפֹךְ פָּנָיו. וּבִשְׁאָר מַשְׁקִין, אֵין צָרִיךְ לַהֲפוֹךְ פָּנָיו.

יג אֵין מְסַתַּכְּלִין בִּפְנֵי הָאוֹכֵל וְהַשּׁוֹתֶה, וְלֹא בְּחֶלְקוֹ שֶׁלְּפָנָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיְּשׁוֹ.

יד כָּל מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה שֶׁמְּבִיאִין לִפְנֵי הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ וְהָאָדָם תָּאֵב לוֹ, צָרִיךְ לִתֵּן מִמֶּנּוּ מִיָּד דָּבָר מֻעָט לְהַמְשַׁמֵּשׁ, לְפִי שֶׁמַּזִּיק לָאָדָם שֶׁרוֹאֶה לְפָנָיו מַאֲכָל שֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לוֹ, וְאֵינוֹ אוֹכֵל מִמֶּנּוּ.

טו לֹא יִתֵּן אָדָם לֶאֱכוֹל אֶלָּא לְמִי שֶׁיּוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁיִּטּוֹל יָדָיו וִיבָרֵךְ (קס"ט).

טז אִשָּׁה שֶׁאֵין בַּעֲלָהּ עִמָּהּ, אֵין לָהּ לִשְׁתּוֹת יַיִן. וְאִם הִיא בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁלֹּא בְּבֵיתָהּ, אֲפִלּוּ אִם בַּעֲלָהּ עִמָּהּ, אָסוּרָה לִשְׁתּוֹת. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר מַשְׁקִין הַמְשַׁכְּרִים. וְאִם הִיא רְגִילָה לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, מֻתֶּרֶת לִשְׁתּוֹת מְעַט שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ.

יז אָסוּר לָאוֹרְחִים לִטּוֹל כְּלוּם מִמַּה שֶׁלִּפְנֵיהֶם לִתֵּן בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, כִּי שֶׁמָּא אֵין לְבַעַל הַבַּיִת יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהֵבִיא לִפְנֵיהֶם, וְיִתְבַּיֵּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם דַּי. אֲבָל אִם יֵשׁ עַל הַשֻּׁלְחָן מוּכָן הַרְבֵּה, מֻתָּר.

יח הַנִּכְנָס לְבַיִת, לֹא יֹאמַר: תְּנוּ לִי לֶאֱכוֹל, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ הֵם (ק"ע). אָסוּר לֶאֱכוֹל מִסְּעוּדָה שֶׁאֵינָהּ מְסֻפֶּקֶת לְבַעֲלֶיהָ, שֶׁזֶּהוּ אֲבַק גֵּזֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל הַבַּיִת מַזְמִינוֹ לֶאֱכֹל עִמּוֹ, וְהוּא עָוֹן גָּדוֹל וּמִן הַדְּבָרִים שֶׁקָּשֶׁה לָשׁוּב עֲלֵיהֶם.

יט אָסוּר לְצֵאת מִמְּקוֹמוֹ קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וַאֲפִלּוּ לְלֶכֶת בְּאֶמְצַע הַסְּעוּדָה לְחֶדֶר אַחֵר לִגְמוֹר שָׁם סְעוּדָתוֹ אוֹ שֶׁיְּחַזּוֹר אַחַר כָּךְ לְכָאן לִגְמוֹר סְעוּדָתוֹ. וַאֲפִלּוּ לְלֶכֶת רַק חוּץ לְפִתְחוֹ וְלַחֲזוֹר אַחַר כָּךְ לְכָאן לִגְמוֹר סְעוּדָתוֹ, יֵשׁ לְזַהֵר מִזֶּה. עָבַר וְיָצָא, בֵּין שֶׁהוּא גּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם, בֵּין שֶׁהוּא חוֹזֵר לְכָאן לִגְמֹר סְעוּדָתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, דְּכֵיוָן שֶׁקָּבַע סְעוּדָתוֹ עַל הַפַּת, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁנָּה מְקוֹמוֹ, מִכָּל מָקוֹם נֶחְשָׁב הַכֹּל לִסְעוּדָה אַחַת, רַק שֶׁיְּזַהֵר לֶאֱכוֹל לְכָל הַפָּחוֹת כַּזַּיִת פַּת בְּמָקוֹם שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֲבָל בִּשְׁאָר דְּבָרִים (שֶׁאֵינָם פַּת) אֵינוֹ כֵן.

כ אִם אוֹכְלִין בַּחֲבוּרָה וְיָצְאוּ קְצָת מֵהֶם עַל דַּעַת שֶׁיַּחְזְרוּ לְכָאן, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁאַר אֲפִלּוּ רַק אֶחָד מֵהֶן כָּאן בִּמְקוֹמוֹ, לֹא נִתְבַּטְּלָה הַקְּבִיעוּת. וּכְשֶׁחוֹזְרִין, לִקְבִיעוּתָן, חוֹזְרִין וְלֹא הֲוֵי הֶפְסֵק.

כא אִם בִּשְׁעַת בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא הָיְתָה דַּעְתּוֹ לֶלֶכֶת אַחַר כָּךְ לְבֵית אַחֵר לִגְמֹר שָׁם סְעוּדָתוֹ וּלְבָרֵךְ שָׁם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, נוֹהֲגִין לְהַתִּיר. וְצָרִיךְ לְזַהֵר לֶאֱכוֹל גַּם שָׁם לְכָל הַפָּחוֹת כַּזַּיִת פַּת. וְאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן אֶלָּא לְעֵת הַצֹּרֶךְ לִסְעוּדַת מִצְוָה.

כב הַמִּתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, כְּשֶׁחוֹזֵר לֶאֱכוֹל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד הַמּוֹצִיא. וְכֵן אִם יָשַׁן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה שְׁנַת אֲרָעִי, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְשַׁךְ אֵיזֶה זְמַן לֹא מִקְרֵי הֶפְסֵק. וְכֵן אִם הִפְסִיק בִּשְׁאָר דִּבְרֵי רְשׁוּת, כְּגוֹן שֶׁהֻצְרַךְ לִנְקֵבָיו וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמִכָּל מָקוֹם בְּכָל אֵלּוּ בָּעֵי נְטִילַת יָדַיִם מֵחָדָשׁ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי הֶסֵּחַ הַדַּעַת, אֶלָּא אִם כֵּן שָׁמַר יָדָיו. אַף לֹא יְבָרֵךְ עַל הַנְּטִילָה, כִּי מִשּׁוּם הֶסֵּחַ הַדַּעַת אֵין מְבָרְכִין עַל הַנְּטִילָה (סִימָן ק"ע קע"ח ובסד"ה).

כג מִשֶּׁגָּמַר סְעוּדָתוֹ וְנָתַן דַּעְתּוֹ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אִם חוֹזֵר וְרוֹצֶה לֶאֱכוֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת, יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִּינִים לְעִנְיַן הַבְּרָכוֹת. עַל כֵּן יֵשׁ לִמְנוֹעַ מִזֶּה, אֶלָּא מִיָּד כְּשֶׁנָּתַן דַּעְתּוֹ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן (קע"ט).

סימן מג

א כָּל מַה שֶּׁאוֹכְלִים בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, מִדְּבָרִים שֶׁרְגִילִים לְאָכְלָם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה לִשְׂבּוֹעַ, כְּגוֹן בָּשָׂר, דָּגִים, מִינֵי לִפְתָּן, דַּיְסָא וּמִינֵי לְבִיבוֹת, אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאוֹכְלִים בְּלֹא לֶחֶם, כֻּלָּם אֵינָם צְרִיכִין בְּרָכָה לֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָן לִשְׂבּוֹעַ, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל הַסְּעוּדָה, וְכָל הַסְּעוּדָה נִגְרֶרֶת אַחַר הַלֶּחֶם שֶׁהוּא עִקַּר חַיֵּי הָאָדָם. וְלָכֵן כָּלָן נִפְטָרִין בִּבְרִכַּת הַמּוֹצִיא וּבִבְרִכַּת הַמָּזוֹן. וַאֲפִלּוּ אִם נִשְׁלְחוּ לוֹ מִבָּתִּים אֲחֵרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, דִּסְתָמָא דַּעַת הָאָדָם עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ.

ב וְכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל מִינֵי מַשְׁקִין, שֶׁהַמַּשְׁקִין גַּם כֵּן בִּכְלַל הַסְּעוּדָה הֵן, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אֲכִילָה בְּלֹא שְׁתִיָּה, חוּץ מֵעַל הַיַּיִן, לְפִי שֶׁהַיַּיִן הוּא דָּבָר חָשׁוּב (שֶׁבְּכַמָּה מְקוֹמוֹת

מְחֻיָּבִים לְבָרֵךְ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת, כְּגוֹן קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה), צְרִיכִין לְבָרֵךְ עָלָיו גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וְאִם בֵּרֵךְ עַל הַיַּיִן קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם וְהָיָה דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אוֹ שֶׁהוּא רָגִיל בְּכָךְ לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו שֵׁנִית, כִּי נִפְטַר בִּבְרָכָה שֶׁבֵּרַךְ לִפְנֵי הַסְּעוּדָה (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ל"ט סָעִיף ב'). וְיֵין שָׁרָף בִּמְדִינָתֵנוּ דְּאֵין דֶּרֶךְ לִשְׁתּוֹתוֹ תָּמִיד בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, הֲוֵי סָפֵק אִם הוּא בִּכְלַל הַסְּעוּדָה אוֹ לֹא, וְלָכֵן אִם דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן שָׁרָף בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה יִשְׁתֶּה מְעַט קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, דְּהַיְנוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת וִיבָרֵךְ עָלָיו וִיכַוֵּן לִפְטֹר גַּם מַה שֶּׁיִּשְׁתֶּה בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן יְבָרֵךְ מִתְּחִלָּה עַל קְצָת סֵכָר וְיִפְטוֹר גַּם אֶת הַיַּיִן שָׁרוּף. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לִטְבּוֹל מְעַט פַּת בְּתוֹכוֹ, אֲבָל יֵשׁ מְפַקְפְּקִין עַל זֶה.

ג אִם רוֹצֶה לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה פֵּרוֹת בְּלֹא פַּת, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת מֵעִקַּר הַסְּעוּדָה, לָכֵן אֲפִלּוּ אִם הָיוּ מֻנָּחִין עַל הַשֻּׁלְחָן קֹדֶם בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, מִכָּל מָקוֹם אֵינָן נִפְטָרִין בְּבִרְכַּת הַמּוֹצִיא וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. אֲבָל בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה אֵינָן צְרִיכִין כִּי נִפְטָרִין בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת רַק עִם פַּת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כִּי הֵם טְפֵלִים לְהַפַּת. וְאִם רוֹצֶה לֶאֱכֹל קְצָתָן עִם פַּת וּקְצָתָן בְּלֹא פַּת, צָרִיךְ לִזָּהֵר לֶאֱכֹל תְּחִלָּה בְּלֹא פַּת וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, וְאַחַר כָּךְ יָכוֹל לֶאֱכָלָן גַּם עִם הַפַּת. אֲבָל אִם יֹאכַל תְּחִלָּה עִם פַּת וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל בְּלֹא פַּת, אֹכֶא סְפֵקָא בַּבְּרָכָה. וְיֵשׁ שֶׁרְגִילִין לֶאֱכֹל בֵּין מַאֲכָל לְמַאֲכָל אֵיזֶה דָּבָר שֶׁמַּמְשִׁיךְ תַּאֲוַת הָאֲכִילָה, כְּגוֹן זַיִת מָלוּחַ לִימוֹנִים מְלוּחִים, צְנוֹן וְכַדּוֹמֶה, זֶהוּ נִקְרָא מֻחְמַת הַסְּעוּדָה, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי כֵן הוּא יֹאכַל יוֹתֵר. וְלָכֵן אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַפַּת פּוֹטְרוֹ (עַיֵּן מ"א ס' קעד סקי"א).

ד אִם קוֹבֵעַ עִקַּר סְעוּדָתוֹ עַל הַפֵּרוֹת שֶׁיֹּאכְלֵם עִם הַפַּת, כֵּיוָן שֶׁהֵם עִקַּר הַסְּעֻדָּה, נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמּוֹצִיא, אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ אָז עַל הַשֻּׁלְחָן, רַק צָרִיךְ שֶׁתְּחִלַּת אֲכִילַת הַפֵּרוֹת יִהְיֶה עִם הַפַּת, וְאַחַר כָּךְ גַּם מַה שֶּׁיֹּאכַל בְּלֹא פַּת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (קע"ז).

ה פֵּרוֹת הַמְבֻשָּׁלִין לְצָרְכֵי הַסְּעוּדָה, כְּמוֹ שֶׁרְגִילִין לְבַשֵּׁל קִנּוּחַ סְעוּדָה (צוֹ שְׁפַייז) בֵּין עִם בָּשָׂר בֵּין בְּלֹא בָּשָׂר, יֵשׁ לֶאֱכֹל מֵהֶם בַּתְּחִלָּה וּבְסוֹף קְצָת עִם פַּת, וּבְאֶמְצַע יָכוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶן גַּם בְּלֹא פַּת, וְאֵין צְרִיכִין בְּרָכָה (עַיֵּן חי"א ומ"א ס' קעז).

ו מַעֲשֶׂה אוֹפֶה, כְּגוֹן עוּגַת סֵכָר עוּגַת שְׁקֵדִים וְכַדּוֹמֶה, אִם אוֹכֵל מֵהֶן מֻחְמַת רְעָבוֹן כְּדֵי לִשְׂבּוֹעַ מֵהֶן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן. אֲבָל אִם אוֹכֵל מֵהֶן רַק לְתַעֲנוּג, יֵשׁ סָפֵק בַּבְּרָכָה. וְעַל כֵּן רָאוּי לָאָדָם לְכַוֵּן בִּשְׁעַת בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, לִפְטוֹר כָּל מַה שֶּׁיֹּאכַל מִמִּינִים אֵלּוּ (סִימָן קס"ח עַיֵּן שָׁם).

ז אִם לְאַחַר גְּמַר הַסְּעוּדָה קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שׁוֹתֶה קַאפֶּע כְּדֵי לְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַל, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כִּי מַה שֶּׁהוּא בָּא לְעַכֵּל אֵינוֹ נֶחְשָׁב מִצָּרְכֵי הַסְּעוּדָה. וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְבָרֵךְ עַל מְעַט סֻכָּר בִּרְכַּת שֶׁהַכֹּל לִפְטוֹר אֶת הַקָּפֶה (עַיֵּן חַיֵּי אָדָם ומגן אברהם סִימָן קע"ד).

סימן מד

א בְּדִין מַיִם אַחֲרוֹנִים, הָרְבֵּה מְקִלִּים, אֲבָל נָכוֹן לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם לִזָּהֵר בָּהֶם. וְאֵין צְרִיכִין לִטּוֹל אֶלָּא עַד פֶּרֶק שֵׁנִי מִן הָאֶצְבָּעוֹת, וְיַשְׁפִּיל יָדָיו קֹדֶם שֶׁמְּנַגְּבָן. וְהַמְבָרֵךְ הוּא נוֹטֵל בָּרִאשׁוֹנָה.

ב אֵין נוֹטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע בְּמָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם הוֹלְכִין, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עַל מַיִם אֵלּוּ, אֶלָּא יִטּוֹל לְתוֹךְ כְּלִי אוֹ תַּחַת הַשֻּׁלְחָן, וּמְנַגֵּב יָדָיו וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְלֹא יַפְסִיק בֵּין הַנְּטִילָה לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן (קפא).

ג אֵין לְהָסִיר הַמַּפָּה וְהַלֶּחֶם עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁיְּהֵא פַּת מֻנַּחַת עַל הַשֻּׁלְחָן בִּשְׁעַת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, לְהַרְאוֹת כִּי יֵשׁ שֶׁפַע מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לָאֵכֹל וּלְהוֹתִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֱלִישָׁע לְמְשָׁרְתוֹ, כִּי כֹה אָמַר ה' אָכוֹל וְהוֹתֵר. וְעוֹד מִשּׁוּם דְּהַבְּרָכָה אֵינָהּ שׁוֹרָה עַל דָּבָר רֵיק, אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אֵיזֶה דָּבָר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֱלִישָׁע לְאִשֶּׁת עוֹבַדְיָה, מַה יֵּשׁ לָךְ בַּבָּיִת.

ד נוֹהֲגִין לְהָסִיר אֵת הַסַּכִּינִים מֵעַל הַשֻּׁלְחָן קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אוֹ לְכַסּוֹתָן, כִּי הַשֻּׁלְחָן דּוֹמֶה לְמִזְבֵּחַ, וּבְמִזְבֵּחַ נֶאֱמַר, לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל, לְפִי שֶׁהַבַּרְזֶל מְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְהַמִּזְבֵּחַ מַאֲרִיךְ יְמֵי הָאָדָם, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיּוּנַף הַמְקַצֵּר עַל הַמַּאֲרִיךְ. וְגַם הַשֻּׁלְחָן מַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, שֶׁגְּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל לְגִימָה שֶׁמַּשְׁרָה שְׁכִינָה. וְנָהֲגוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא לְכַסּוֹתָן בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב כִּי בַּחֹל מְכַסִּין אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֹּחוֹ שֶׁל עֲשָׂו, וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רָע, וּמְנָהֲגָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הִיא (ק"פ).

ה אֲפִלּוּ לֹא אָכַל רַק כַּזַּיִת פַּת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן (קפ"ד).

ו לֹא יְבָרֵךְ מְעֻמָּד, וְלֹא מְהַלֵּךְ, אֶלָּא מְיֻשָּׁב. וַאֲפִלּוּ הָיָה הוֹלֵךְ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כְּשֶׁאָכַל, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד אוֹ שֶׁהָיָה מֻסָּב, כְּשֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ צָרִיךְ לֵישֵׁב, כְּדֵי לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ בְּיוֹתֵר. וְגַם לֹא יְהֵא מֻסָּב, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ גַּאֲוָה, אֶלָּא יֵשֵׁב, וְיִלְבַּשׁ מַלְבּוּשׁ הָעֶלְיוֹן, וְגַם יַנִּיחַ הַכּוֹבַע בְּרֹאשׁוֹ, שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עָלָיו, וְיעוֹרֵר הַכַּוָּנָה וְיִבָּרֵךְ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם דָּבָר בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ (קפט).

ז נוֹהֲגִין שֶׁהַשּׁוֹמְעִים עוֹנִין אָמֵן לְאַחַר הָרַחֲמָן שֶׁבִּבְרָכַת הַמָּזוֹן, מִשּׁוּם דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִתְפַּלֵּל דָּבָר אוֹ מְבָרֵךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם, חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן (קפ"ט).

ח עָבַר וְשָׁהָה מִלְּבָרֵךְ בִּרְכַת הַמָּזוֹן עַד שֶׁעָבַר עִכּוּל, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּתְחִיל לְהִיוֹת רָעֵב, אֵין לוֹ עוֹד תַּקָּנָה לְבָרֵךְ. יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּשִׁעוּר עִכּוּל הוּא שָׁעָה וְחֹמֶשׁ. וּמִכָּל מָקוֹם בִּסְעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת לְפָעָמִים יוֹשְׁבִים בֵּין הָאֲכִילָה לְבִרְכַת הַמָּזוֹן יוֹתֵר מִזְּמַן זֶה, וְהַיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁגַּם בֵּינְתַיִם עוֹסְקִים בִּשְׂתִיָּה וּפַרְפְּרָאוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם הַנָּכוֹן שֶׁלֹּא לִשְׁהוֹת הַרְבֵּה.

ט עָבַר וְיָצָא מִמְּקוֹמוֹ קֹדֶם בִּרְכַת הַמָּזוֹן, אִם יֵשׁ לוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם, קְצָת פַּת, יֹאכַל שָׁם וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַת הַמּוֹצִיא (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן מ"ב סָעִיף י"ט) וִיבָרֵךְ אַחַר כָּךְ בִּרְכַת הַמָּזוֹן שָׁם. וְאִם אֵין לוֹ שָׁם פַּת כְּלָל, צָרִיךְ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ לְבָרֵךְ. וְאִם הוּא רָחוֹק כָּל כָּךְ שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁעַד שֶׁיַּחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ יִשְׁהֶה שִׁעוּר עִכּוּל יְבָרֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם (קפ"ד).

י בְּשַׁבָּת שֶׁחָל בּוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ יוֹם טוֹב אוֹ חֹל הַמּוֹעֵד, אוֹמְרִים תְּחִלָּה רְצֵה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲלֶה וְיָבֹא, מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׁבָּת תָּדִיר וּמְקֻדָּשׁ יוֹתֵר מֵהֶם (קפ"ח).

יא מִי שֶׁשָּׁכַח וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בֵּרַךְ בִּרְכַת הַמָּזוֹן אוֹ לֹא, אִם הוּא שָׁבֵעַ (דְּאָז בִּרְכַת הַמָּזוֹן דְּאוֹרָיְתָא), צָרִיךְ לְבָרֵךְ פַּעַם שֵׁנִית. וְכֵן אִם נִרְדַּם בְּשִׁנָּה בְּאֶמְצַע בִּרְכַת הַמָּזוֹן, וּכְשֶׁהִקִּיץ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן פָּסַק, צָרִיךְ לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ בִּרְכַת הַמָּזוֹן. וְאִשָּׁה שֶׁנִּסְתַּפְּקָה אִם בֵּרְכָה אוֹ לֹא, אֵינָהּ צְרִיכָה לְבָרֵךְ פַּעַם שֵׁנִית.

יב טָעָה בְּשַׁבָּת וְלֹא אָמַר רְצֵה, אוֹ בְּיוֹם טוֹב וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם מִן הַבְּרָכָה שֶׁל בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם, אוֹמֵר שָׁם רְצֵה אוֹ יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְאַחַר כָּךְ וּבְנֵה וְכוּ'. אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, מְסַיֵּם אֶת הַבְּרָכָה בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם אָמֵן, וְאוֹמֵר שָׁם בַּשַּׁבָּת בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. וּבְיוֹם טוֹב אוֹמֵר שָׁם בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוֹנִי) הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וְאִם חָל יוֹם טוֹב בַּשַּׁבָּת וְשָׁכַח רְצֵה וְגַם יַעֲלֶה וְיָבֹא, אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית, וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוֹנִי) הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וְאִם אָמַר רְצֵה וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא, אוֹמֵר כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב בִּלְבָד. וְאִם אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא וְלֹא רְצֵה, אוֹמֵר כְּמוֹ בְּשַׁבָּת בִּלְבָד.

יג אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל הַבְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, שֶׁהִיא, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אָבִינוּ וְכוּ', אֲפִלּוּ לֹא אָמַר רַק תֵּבַת בָּרוּךְ בִּלְבַד (בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁל הַתַּנְיָא) שׁוּב אֵין לוֹ תַּקָּנָה בְּבִרְכַּת אֲשֶׁר נָתַן. וְלָכֵן אִם הוּא בִּשְׁתֵּי סְעוּדוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וּכְשֶׁלֹּא אָמַר עֲדַיִן רַק בָּרוּךְ אַתָּה ה' יְסַיֵּם, לַמְּדֵנוּ חֻקֶּיךָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַטָּלָה, וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. אֲבָל בִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שֶׁאֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת אֵינוֹ מְחַיֵּב לֶאֱכוֹל פַּת דְּוָקָא, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּיוֹם טוֹב, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֵינוֹ חוֹבַת הַיּוֹם עָלָיו, לָכֵן אֵינוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ אֶלָּא גּוֹמֵר כָּךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. אֲבָל אִם נִזְכַּר בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְתַקֵּן בְּבִרְכַּת אֲשֶׁר נָתַן וְכוּ', מְחַיֵּב לְתַקֵּן אֲפִלּוּ בְּכַמָּה סְעוּדוֹת שֶׁאָכַל.

יד טָעָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא, אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן, וְאֵינוֹ חוֹתֵם (וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלָּיְלָה) וּבְחֹל הַמּוֹעֵד אִם לֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא יֹאמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן מוֹעֲדִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוֹנִי) הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל הַבְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ אֵינוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ מִשּׁוּם דִּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְחֹל הַמּוֹעֵד אֵינוֹ מְחַיֵּב לֶאֱכֹל פַּת דְּוָקָא.

טו רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת וְשָׁכַח רְצֵה וְגַם יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְנִזְכַּר וְאוֹמֵר, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן, כּוֹלֵל גַּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין בַּפְּתִיחָה בֵּין בַּחֲתִימָה, וְאוֹמֵר אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית, וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים. אַף עַל פִּי שֶׁבְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְבַד אֵינוֹ חוֹתֵם, הָכָא כֵּיוָן שֶׁהוּא חוֹתֵם בִּשְׁבִיל שַׁבָּת מַזְכִּיר גַּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אִם אָמַר רְצֵה וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְלֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל הַבְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, אֵינוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ, דְּהָא שֶׁל שַׁבָּת אָמַר, וּבִשְׁבִיל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵינוֹ חוֹזֵר. וְאִם אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא וְלֹא אָמַר רְצֵה, וְהוּא חוֹזֵר לְרֹאשׁ, צָרִיךְ לוֹמַר גַּם יַעֲלֶה וְיָבֹא. וְהוּא הַדִּין לְחֹל הַמּוֹעֵד וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

טז בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים אִם שָׁכַח לוֹמַר עַל הַנִּסִּים, וְלֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מֵהֶתְימַת הַבְּרָכָה, שֶׁאָמַר, בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֵינוֹ חוֹזֵר. אַךְ בְּתוֹךְ הָרַחֲמָן יֹאמַר, הָרַחֲמָן הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ וְכוּ', בִּימֵי מָרְדְּכַי וְכוּ' (קפ"ז).

יז הָיָה אוֹכֵל בַּשַּׁבָּת וְחָשְׁכָה לוֹ, כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן הוּא לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית, אוֹמֵר רְצֵה, וְכֵן בְּיוֹם טוֹב, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, כֵּיוָן שֶׁהַתְחָלַת הַסְּעוּדָה הָיְתָה בַּיּוֹם, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר מֵעֵנְיָן

הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּבָרֵךְ בַּלַּיְלָה. וְאִם אָכַל שֶׁהִתְחִלַּת הַסְּעוּדָה הָיְתָה בַּיּוֹם, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר מֵעֵנְיַן הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּבָרֵךְ בַּלַּיְלָה. וְאִם אָכַל בָּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְנִמְשְׁכָה סְעוּדָתוֹ גַּם תּוֹךְ הַלַּיְלָה, וְאָכַל גַּם בַּלַּיְלָה כַּזַּיִת פַּת, וּלְמָחָר הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹמֵר רְצֵה וְגַם יַעֲלֶה וְיָבֹא. וְכֵן בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים. וְיֵשׁ חוֹלְקִין, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּתַרְתֵּי דְּסָתְרֵי. עַל כֵּן יֵשׁ לִמְנוֹעַ שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל אָז בַּלַּיְלָה (קפ"ח).

יח אִם יֵשׁ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּבַּיִת כְּשֶׁמְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, יֹאמַר אוֹתָנוּ בְּנֵי בְּרִית כֻּלָּנוּ יַחַד.

סימן מה

א שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ בְּיַחַד צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּזִמּוּן, וּמִצְוָה שֶׁיְּבָרְכוּ עַל הַכּוֹס. אִם אֶפְשָׁר, צְרִיכִין לְהַדֵּר שֶׁיִּהְיֶה כּוֹס יַיִן. וְאִם אִי אֶפְשָׁר בְּיַיִן, יִהְיֶה שֵׁכָר אוֹ יַיִן דְּבַשׁ (מעד) אוֹ יַיִן שָׂרָף כְּשֶׁהוּא חָמַר מְדִינָה, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין יַיִן גָּדֵל שָׁם כְּדֶרֶךְ יוֹם מִן הָעִיר, וְעַל כֵּן הוּא בְּיֹקֶר, וּרְגִילִים לִשְׁתּוֹת מַשְׁקִים אֵלּוּ בִּמְקוֹם יַיִן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֲפִלּוּ בְּיִחִיד טָעוּנָה כּוֹס. וְנוֹהֲגִין הַמְדַקְדְּקִים כְּשֶׁמְּבָרְכִין בְּיִחִיד, שֶׁלֹּא לֶאֱחוֹז הַכּוֹס בַּיָּד, רַק מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵיהֶם.

ב מוֹזְגִים אֶת הַכּוֹס תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לְיָדַיִם (קפ"א).

ג יַיִן שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנּוּ, כָּל הַנִּשְׁאָר בַּכְּלִי נַעֲשָׂה פָּגוּם, וּפָסוּל לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן עַד שֶׁיְּתַקְּנוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנּוֹתֵן לְתוֹכוֹ קְצָת יַיִן אוֹ קְצָת מַיִם שֶׁאֵינָם פְּגוּמִים, וְכֵיוָן שֶׁצָּרִיךְ לְמַלֹּאת אֶת הַכּוֹס לְשֵׁם בְּרָכָה, לָכֵן אִם הַכּוֹס פָּגוּם וְהוּא מְתַקְּנוֹ, צָרִיךְ לְשָׁפְכוֹ לְתוֹךְ קַנְקַן, וּמִתּוֹךְ הַקַּנְקַן לְתוֹךְ הַכּוֹס לְשֵׁם בְּרָכָה.

ד הַכּוֹס שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שָׁלֵם. וַאֲפִלּוּ נִשְׁבַּר רַק הַבָּסִיס שֶׁל מַטָּה, פָּסוּל. וַאֲפִלּוּ פְּגִימָה כָּל שֶׁהִיא בְּשִׂפַּת הַכְּלִי, אוֹ שֶׁנִּסְדַּק, פָּסוּל. וְטָעוּן הֲדָחָה מִבִּפְנִים וּשְׁטִיפָה מִבַּחוּץ, אוֹ מְקַנְּחוֹ יָפֶה שֶׁיְּהֵא נָקִי, וְשׁוֹפֵךְ מִן הַקַּנְקַן לְתוֹכוֹ לְשֵׁם בְּרָכָה, וְיִהְיֶה מָלֵא, וְהַמְבָרֵךְ מְקַבְּלוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו (לְהַרְאוֹת חֲבִיבוּת הַכּוֹס, שֶׁהוּא חוֹשֵׁק לְקַבְּלוֹ בְּכָל כֹּחוֹ) וּכְדַכְתִיב שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'. וּמֵסִיר אַחַר כָּךְ יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וְאוֹחֲזוֹ לְבַדָּה, בְּלִי סִיּוּעַ הַשְּׂמָאלִית (שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּמַשָּׂא עָלָיו). וְנוֹתֵן עֵינָיו בּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ. וּמַחֲזִיקוֹ לְמַעְלָה מִן הַשֻּׁלְחָן טֶפַח, דִּכְתִיב כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא. וְאוֹטֵר יָד יְאוֹחֲזוֹ בַּיְמִין דִּידֵיהּ, שֶׁהוּא שְׂמֹאל שֶׁל כָּל אָדָם. וְיֵשׁ לְהָסִיר מִן הַשֻּׁלְחָן הַכֵּלִים הָרֵיקִים (קפ"ג)

ה אִם בְּנֵי הַמִּסְבָּה שָׁוִים בַּמַּעֲלָה, וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם כֹּהֵן, מִצְוָה לְכַבְּדוֹ בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וְקִדַּשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אָדָם גָּדוֹל וְחָשׁוּב, יְבָרֵךְ הוּא. וְנוֹהֲגִין לָתֵת לְאֵבֶל לְבָרֵךְ.

וְדָוְקָא כְּשֶׁשָּׁווים בַּמַּעֲלָה. וְרָאוּי לְכַבֵּד בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן לְמִי שֶׁהוּא טוֹב עַיִן, שׁוֹנֵא בָּצַע וְגוֹמֵל חֶסֶד בְּמָמוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ אַל תִּקְרֵי יְבֹרָךְ אֶלָּא יְבֹרָךְ (קפ"ג ר"א)

י הַמְבָרֵךְ יֹאמַר מִתְּחִלָּה, הַב לָן וּנְבָרֵךְ, כִּי כָּל מִלֵּי דִקְדֻשָּׁה בָּעֵי הַזְמָנָה (אוֹ יֹאמַר בלע"ז, בלשון אשכנז, "רַבּוֹתַי מִיר וֶועלֶען בֶּענְטְשֶׁען) וְהַמְסֻבִּין עוֹנִין, יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר הַמְבָרֵךְ, בִּרְשׁוּת וְכוּ', נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ וְכוּ', וְהַמְסֻבִּין אוֹמְרִים, בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכוּ'. וְחוֹזֵר הַמְבָרֵךְ וְאוֹמֵר גַּם הוּא, בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ וְכוּ'. וְנוֹהֲגִין בִּקְצָת מְקוֹמוֹת שֶׁלְּאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַמְבָרֵךְ וּבְטוּבוֹ חַיִּינוּ עוֹנִין הַמְסֻבִּין אָמֵן. וּבִקְצָת מְקוֹמוֹת לֹא נָהֲגוּ לוֹמַר אָמֵן. גַּם יֵשׁ מְנָהָגִים שׁוֹנִים בְּעִנְיַן אֲמִירַת בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁהַמְבָרֵךְ אוֹמְרוֹ כְּשֶׁמְּזַמְּנִין רַק בִּשְׁלֹשָׁה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין לְאָמְרוֹ אֶלָּא כְּשֶׁמְּזַמְּנִין בַּעֲשָׂרָה, שֶׁמַּזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, אָז יֹאמְרוּ. וְכֵן יֵשׁ לִנְהוֹג. וְהַמְסֻבִּין לֹא יאמְרוּהוּ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִי שֶׁמְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא זִמּוּן שֶׁלֹּא יֹאמְרוֹ.

יא הַמְבָרֵךְ יְבָרֵךְ בְּקוֹל, וְהַמְסֻבִּין יֹאמְרוּ עִמּוֹ מִלָּה בְּמִלָּה בְּלַחַשׁ. וּבְסוֹף כָּל בְּרָכָה יַקְדִּימוּ לְסַיֵּם קֹדֶם לְהַמְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲנוּ אָמֵן עַל בִּרְכָתוֹ (קפ"ג).

יב אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו, וְשׁוֹתֶה שִׁעוּר רְבִיעִית כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. אִם הַכּוֹסוֹת שֶׁל הַמְסֻבִּין הֵן פְּגוּמוֹת, צָרִיךְ הַמְבָרֵךְ לִתֵּן מִכּוֹסוֹ מְעַט לְתוֹךְ כּוֹסוֹת שֶׁלָּהֶם אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתֶּה הוּא, כְּדֵי שֶׁיְּבָרְכוּ גַּם הֵם עַל כּוֹסוֹת שֶׁאֵינָן פְּגוּמוֹת. וְכֵן אִם כּוֹסוֹת שֶׁלָּהֶן רֵיקָנוֹת, נוֹתֵן לְתוֹכָן מְעַט מִכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, וְלֹא יִטְעֲמוּ עַד שֶׁיִּטְעוֹם הַמְבָרֵךְ. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן כּוֹסוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן וְאֵינָן פְּגוּמוֹת, אֵין הַמְבָרֵךְ צָרִיךְ לִתֵּן לָהֶם מִכּוֹס שֶׁלּוֹ, וְיכוֹלִין לִטְעֹם קֹדֶם שֶׁיִּטְעוֹם הוּא, וְכֵן נָכוֹן, וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה לְכָל אֶחָד כּוֹס מָלֵא.

יג אִם הַמְבָרֵךְ אֵינוֹ רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יֵשׁ אוֹמְרִים דְּיָכוֹל לִתֵּן לְאִישׁ אַחֵר מִן הַמְסֻבִּין שֶׁיְּבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְיִשְׁתֶּה שִׁעוּר רְבִיעִית וִיבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא דַּוְקָא הַמְבָרֵךְ בְּזִמּוּן הוּא יְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס, וְכֵן נָכוֹן לַעֲשׂוֹת (ק"צ).

יד שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ בְּיַחַד, מִצְוָה לָהֶם לְבַקֵּשׁ שְׁלִישִׁי שֶׁיְּצָטָרֵף עִמָּהֶם לְזִמּוּן, וַאֲפִלּוּ אִם בָּא הַשְּׁלִישִׁי לְאַחַר שֶׁהִשְׁנַיִם כְּבָר גָּמְרוּ מִלֶּאֱכוֹל. אֶלָּא שֶׁאִם הָיוּ מְבִיאִין לָהֶם עוֹד אֵיזֶה דָּבָר לְקִנּוּחַ סְעוּדָה הָיוּ אוֹכְלִין, מִצְוָה עֲלֵיהֶם לְצָרֵף אֶת הַשְּׁלִישִׁי לְזִמּוּן, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת שֶׁיִּתְחַיֵּב בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה וְיִצְטָרֵף עִמָּהֶם. יֵשׁ אוֹמְרִים, דִּבְעֵינָן דְּוַקָא פַּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּסָגֵי גַּם בִּשְׂאָר מִינֵי דָּגָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דַּאֲפִלּוּ פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת סָגֵי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עוֹד, דַּאֲפִלּוּ אֵינוֹ אוֹכֵל, רַק שׁוֹתֶה רְבִיעִית מֵאֵיזֶה מַשְׁקֶה, חוּץ מִן הַמַּיִם, מִצְטָרֵף, וְכֵן נוֹהֲגִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל אֶלָּא שְׁתָּה, יָכוֹל לוֹמַר, שֶׁאָכַלְנוּ, כִּי שְׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה.

וּלְאַחַר שֶׁסִּיְּמוּ הַזָּן אֶת הַכֹּל, אָז יְבָרֵךְ הוּא בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה עַל מַה שֶּׁאָכַל אוֹ שָׁתָה. וְאִם בָּא הַשְּׁלִישִׁי לְאַחַר שֶׁכְּבָר נָטְלוּ יְדֵיהֶם בְּמַיִם אַחֲרוֹנִים, שׁוּב אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִמָּהֶם.

יא שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ בְּיַחַד, כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בְּזִמּוּן, אֵינָם רַשָּׁאִים לְחַלֵּק. וְכֵן אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה, אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ רַשַּׁאי לְבָרֵךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁכֻּלָּם נִתְחַיְּבוּ בְּזִמּוּן. אֲבָל אִם הֵם שִׁשָּׁה אוֹ יוֹתֵר עַד עֲשָׂרָה, יְכוֹלִין לְחַלֵּק, שֶׁיִּשָּׁאֵר זִמּוּן לְכָל חֲבוּרָה (קצ"ג).

יב אִם הֵם עֲשָׂרָה, נִתְחַיְּבוּ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם דְּהַיְנוּ שֶׁהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר, נְבָרֵךְ אֱלֹקֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכוּ' וְלֹא יֹאמַר נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ, וְהַמְסֻבִּים אוֹמְרִים בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכוּ'. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְחַיְּבוּ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם, אֲסוּרִים לְחַלֵּק, אֶלָּא אִם כֵּן הֵם עֶשְׂרִים אוֹ יוֹתֵר, אָז מֻתָּרִין לְחַלֵּק, שֶׁיִּשָּׁאֵר לְכָל חֲבוּרָה זִמּוּן בְּשֵׁם.

יג אִם טָעָה הַמְזַמֵּן בַּעֲשָׂרָה וְגַם הָעוֹנִים וְלֹא הִזְכִּירוּ אֶת הַשֵּׁם בְּבִרְכַּת הַזִּמּוּן, אֵינָם יְכוֹלִים לַחְזֹר וּלְזַמֵּן בְּשֵׁם, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר יָצְאוּ יְדֵי חוֹבַת זִמּוּן, אֶלָּא שֶׁבִּטְּלוּ מִצְוַת הַזְכָּרַת הַשֵּׁם, וּמְעֻוָּת שֶׁלֹּא יוּכַל לְתַקְּנוֹ הוּא. אֲבָל אִם הָעוֹנִים עֲדַיִן לֹא עָנוּ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַיְּמָה מִצְוַת זִמּוּן, יָחֲזֹר הַמְבָרֵךְ וִיזַמֵּן בַּשֵּׁם (קצ"ב).

יד אִם שָׁבְעָה אָכְלוּ פַּת, וּשְׁלֹשָׁה אָכְלוּ פֵּרוֹת אוֹ שָׁתוּ מַשְׁקִין, בְּעִנְיָן שֶׁחַיְּבִין בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה, יְכוֹלִין לְזַמֵּן בַּשֵּׁם. (בְּכָאן כֻּלֵּי עָלְמָא מוֹדוּ דְּסָגֵי בְּפֵרוֹת וּבְמַשְׁקֶה) וּמִצְוָה לְהַדֵּר אַחַר עֲשָׂרָה לְבָרֵךְ בְּשֵׁם. אֲבָל אִם רַק שִׁשָּׁה אָכְלוּ פַּת אֵינָם יְכוֹלִים לְזַמֵּן בַּשֵּׁם, דְּרֻבָּא דְּמִנְכָּר בְּעֵינָן (קצ"ג קצ"ז).

טו כָּל שֶׁאָכְלוּ בְּיַחַד, אֲפִלּוּ לֹא אָכְלוּ כָּל הַסְּעוּדָה בְּיַחַד, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁבוּ לֶאֱכֹל וּבֵרְכוּ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, אֲפִלּוּ כָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכְּכָר שֶׁלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּקְבְּעוּ יַחַד, בֵּין בִּשְׁלֹשָׁה בֵּין בַּעֲשָׂרָה אֵינָן רַשָּׁאִין לְחַלֵּק. וַאֲפִלּוּ אֶחָד רוֹצֶה לְגְמֹר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמְרוּ הָאֲחֵרִים, אֵינָן רַשָּׁאִין לְחַלֵּק. אֲבָל אִם לֹא קָבְעוּ עַצְמָם בִּתְחִלַּת הַסְּעוּדָה, אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר שֶׁשְּׁנַיִם כְּבָר אָכְלוּ, אֲפִלּוּ לֹא אָכְלוּ עֲדַיִן רַק כַּזַּיִת וּבָא הַשְּׁלִישִׁי וְקָבַע עִמָּהֶם, אִם גָּמַר סְעוּדָתוֹ עִמָּהֶם, חַיָּבִים בְּזִמּוּן. אֲבָל אִם רָצָה לְגְמֹר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם לָהֶן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִתְחִיל עִמָּהֶם וְגַם לֹא גָּמַר עִמָּהֶם, רַשַּׁאי לְחַלֵּק וּלְבָרֵךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה הוּא לְהַמְתִּין שֶׁיְּבָרְכוּ בְּזִמּוּן. אִם הוּא אֹנֶס אוֹ מִתְיָרֵא מֵהֶפְסֵד, אֲפִלּוּ קָבַע עַצְמוֹ עִמָּהֶם בִּתְחִלָּה, מֻתָּר לְגְמֹר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם לָהֶם, וּלְבָרֵךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם אֵין הַדָּבָר נָחוּץ, צָרִיךְ לְהַחְמִיר (קצ"ג ר').

טז שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ בְּיַחַד וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶם וּבֵרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, יְכוֹלִין לְזַמֵּן לְאַחַר שֶׁגָּמַר זֶה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְיַעֲנֶה גַּם הוּא, בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכוּ'. אֲבָל אִם זֶה נִצְטָרֵף לְזִמּוּן עִם שְׁנַיִם אֲחֵרִים, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהִצְטָרֵף לְזִמּוּן עִם אֵלּוּ. וְאִם שְׁנַיִם בֵּרְכוּ, אֲפִלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן, בְּטֵל זִמּוּן (קצ"ד).

יז שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ, וּשְׁנַיִם גָּמְרוּ סְעוּדָתָן וְרוֹצִים לְבָרֵךְ, וְאֶחָד עֲדַיִן לֹא גָּמַר סְעוּדָתוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְבָרֵךְ, צָרִיךְ הוּא לְהַפְסִיק מִסְּעוּדָתוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּבָרְכוּ בְּזִמּוּן וְיַעֲנֶה גַּם הוּא עִמָּהֶם וְיוֹצֵא יְדֵי זִמּוּן. וְיַמְתִּין עַד שֶׁסִּיֵּם הַמְבָרֵךְ הַזָּן אֶת הַכֹּל, וְאַחַר כָּךְ יָכוֹל לֶאֱכֹל, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כֵּיוָן שֶׁדַּעְתּוֹ הָיָה לֶאֱכֹל עוֹד. וּכְשֶׁיְּגַמֵּר סְעוּדָתוֹ יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. אֲבָל שְׁנַיִם, אֵינָן צְרִיכִין לְהַפְסִיק בִּשְׁבִיל אֶחָד, אֶלָּא אִם יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ לִכְבוֹדוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וַעֲשָׂרָה שֶׁאָכְלוּ בְּיַחַד, צְרִיכִין אַרְבָּעָה לְהַפְסִיק בִּשְׁבִיל שִׁשָּׁה שֶׁהֵם הָרֹב. וְאֵינָן צְרִיכִין לְהַמְתִּין, רַק עַד שֶׁאָמְרוּ בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. וּלְאַחַר שֶׁגָּמְרוּ הֵם סְעֻדָּתָן, יְזַמְּנוּ לְעַצְמָן בְּלִי הַזְכָּרַת הַשֵּׁם (סִימָן ר').

יח בְּסְעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהַרְבֵּה מְסֻבִּין שָׁם, יֵשׁ לִבְחֹר שֶׁיְּבָרֵךְ מִי שֶׁקּוֹלוֹ חָזָק, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָּל הַמְסֻבִּין מִן הַמְבָרֵךְ לְכָל הַפָּחוֹת עַד הַזָּן אֵת הַכֹּל. וְאִם אִי אֶפְשָׁר בְּכָךְ, יְבָרְכוּ בַּחֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה.

יט שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁאוֹכְלִין בְּבַיִת אֶחָד אוֹ בִּשְׁנֵי בָּתִּים, אִם מִקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, מִצְטָרְפוֹת לְזִמּוּן. וְאִם לָאו, אֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן, וְאֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְאִם יֵשׁ שַׁמָּשׁ אֶחָד לִשְׁתֵּיהֶן, הוּא מְצָרְפָן, וּכְגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ מִתְּחִלָּה עַל דַּעַת לְהִצְטָרֵף יַחַד. וְכָל הֵיכָא שֶׁמִּצְטָרְפוֹת, צְרִיכִין שֶׁיִּשְׁמְעוּ כֻּלָּן מִן הַמְבָרֵךְ לְכָל הַפָּחוֹת עַד הַזָּן אֶת הַכֹּל (קצ"ה).

כ מִי שֶׁהוּא אֵצֶל הַמְבָרְכִים בְּזִמּוּן, וְהוּא לֹא אָכַל וְלֹא שָׁתָה עִמָּהֶם, כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ שֶׁהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר, נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ עוֹנֶה הוּא: בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. וְאִם מְזַמְּנִין בַּעֲשָׂרָה, וְאוֹמֵר הַמְבָרֵךְ נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' עוֹנֶה גַּם הוּא, בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. וְאִם בָּא לְאַחַר שֶׁכִּבֵּר אָמַר הַמְבָרֵךְ נְבָרֵךְ וְכוּ' וְשׁוֹמֵעַ שֶׁהָעוֹנִים אוֹמְרִים בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ וְכוּ' אוֹ בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ וְכוּ', עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן (קצ"ח).

כא שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כָּל אֶחָד מִכְּפָר שֶׁלּוֹ, וְאֶחָד מֵהֶם אָכַל פַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּשְׁנַיִם נִזְהָרִים מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִכָּל מָקוֹם מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן וִיבָרֵךְ זֶה שֶׁאָכַל פַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהוּא יָכוֹל לֶאֱכוֹל גַּם עִם הָאֲחֵרִים. וְכֵן אִם אֶחָד אוֹכֵל מַאֲכָלֵי חָלָב, וּשְׁנַיִם מַאֲכָלֵי בָּשָׂר, מִצְטָרְפִין, וִיבָרֵךְ זֶה שֶׁאָכַל מַאֲכָלֵי חָלָב, שֶׁהוּא יָכוֹל לֶאֱכוֹל גַּם עִם הָאֲחֵרִים. אַךְ אִם זֶה שֶׁאוֹכֵל מַאֲכָלֵי חָלָב אֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן, אוֹ שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא שֵׂכָר שֶׁהוּא חָדָשׁ, וְהוּא נִזְהָר מֵחָדָשׁ, מוּטָב שֶׁיְּבָרֵךְ זֶה שֶׁאָכַל בָּשָׂר, בְּכוֹס, מִלְּבָרֵךְ בְּלֹא כוֹס. וְאִם אֶחָד אָכַל גְּבִינָה קָשָׁה וּשְׁנַיִם בָּשָׂר, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינָן מִצְטָרְפִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּמִכָּל מָקוֹם מִצְטָרְפִין, כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹלִין לֶאֱכוֹל מִלֶּחֶם אֶחָד, וְיֵשׁ לְהַקֵּל (סִימָן קצ"ו ובחיי"א).

כב נָשִׁים שֶׁאָכְלוּ עִם אֲנָשִׁים שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בְּזִמּוּן, נִתְחַיְּבוּ גַּם הֵנָּה וּצְרִיכוֹת לִשְׁמֹעַ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן. קָטָן נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְצָטָרֵף לְזִמּוּן, עַד שֶׁהוּא בֶּן י"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אָז מְצָטָרֵף וְיָכוֹל לְבָרֵךְ גַּם הוּא בְּזִמּוּן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְדַּק אִם הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

כג מִי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, אוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵר עֲבֵרוֹת בְּפַרְהֶסְיָא, אֵינוֹ מְצָטָרֵף לְזִמּוּן. גֵּר גָּמוּר מְצָטָרֵף לְזִמּוּן, וְגַם הוּא יָכוֹל לְבָרֵךְ וְלוֹמַר, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ, דִּכְתִיב בְּאַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ. וְדַרְשִׁינַן, לְשֶׁעָבַר הָיָה אָב לְאֲרַם, מִכָּאן וָאֵילַךְ לְכָל הַגּוֹיִם (קצ"ט).

סימן מו

א דָּם הַנִּמְצָא בְּבֵיצִים, אָסוּר, וְלִפְעָמִים כָּל הַבֵּיצָה אֲסוּרָה. וְלָכֵן כְּשֶׁעוֹשִׂים מַאֲכָל עִם בֵּיצִים יֵשׁ לִבְדֹּק אוֹתָן.

ב דַּם דָּגִים מָתֵר. אַף אִם קִבְּצוֹ בִּכְלִי, אָסוּר, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. לְפִיכָךְ אִם נִכָּר שֶׁהוּא מִדָּגִים כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קַשְׂקַשִּׂים, מֻתָּר.

ג אִם נָשַׁךְ כִּכָּר וְכִדּוֹמֶה וְיָצָא דָּם מִשְּׁנֵיו עַל גַּבֵּי הַכִּכָּר, צָרִיךְ לַחְתֹּךְ מְקוֹם הַדָּם וּלְזָרְקוֹ. אֲבָל הַדָּם שֶׁבֵּין הַשִּׁנַּיִם מוֹצְצוֹ בְּחֹל, כֵּיוָן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ (וְלֹא בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁאָכְתֹּב לְקַמָּן בְּסִימָן פ' סָעִיף נ"ד) (יו"ד סִימָן ס"ו).

ד לִפְעָמִים נִמְצָא דָּם בְּתוֹךְ הֶחָלָב, שֶׁהַדָּם יָצָא עִם הֶחָלָב מִדַּדֵּי הַבְּהֵמָה, וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת בָּזֶה שְׁאֵלַת חָכָם.

ה בָּשָׂר בֶּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבְבִשּׁוּל וּבַהֲנָאָה, וְלָכֵן אִם נָאֲסַר אֵיזֶה דָּבָר מִתַּעֲרֹבֶת בָּשָׂר בְּחָלָב, צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלָה מַה לַּעֲשׂוֹת בּוֹ, כִּי לִפְעָמִים נֶאֱסָר גַּם בַּהֲנָאָה, וְלִפְעָמִים אֵינוֹ נֶאֱסָר בַּהֲנָאָה (פ"ז).

ו שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים הַמַּכִּירִים זֶה אֶת זֶה, אֲפִלּוּ הֵם מַקְפִּידִים זֶה עַל זֶה, אָסוּר לָהֶם לֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחָן אֶחָד זֶה בָּשָׂר וְזֶה מַאֲכַל חָלָב, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ אֵיזֶה הֶכֵּר, כְּגוֹן, שֶׁיֹּאכַל כָּל אֶחָד עַל מַפָּה שֶׁלּוֹ, אוֹ שֶׁיַּנִּיחוּ עַל הַשֻּׁלְחָן בֵּין הַמַּאֲכָלִים אֵיזֶה דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת שָׁם. וְיִהְיוּ זְהִירִים שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת מִכְּלִי אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּאֲכָל נִדְבָּק בַּכֶּלִי.

ז וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁצְּרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מִכִּכָּר אֶחָד עִם בָּשָׂר וְעִם חָלָב. וְכֵן נוֹהֲגִין לְיַחֵד כֵּלִים לְמֶלַח, אֶחָד לְמַאֲכָלֵי בָּשָׂר וְאֶחָד לְמַאֲכָלֵי חָלָב, כִּי לִפְעָמִים טוֹבְלִים בְּמֶלַח וְנִשְׁאָרִים שְׁיוּרֵי מַאֲכָל בַּמֶּלַח.

ח נוֹהֲגִין לְרַשֵּׁם אֶת הַסַּכִּין הַמְיֻחָד לְמַאֲכָלֵי חָלָב, וְכֵן כָּל כְּלֵי חָלָב שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי חִלּוּף.

ט אָכַל בָּשָׂר אוֹ אֲפִלּוּ רַק תַּבְשִׁיל שֶׁל בָּשָׂר, לֹא יֹאכַל מַאֲכְלֵי חָלָב עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שֵׁשׁ שָׁעוֹת. וְהַלּוֹעֵס לַתִּינוֹק, צָרִיךְ גַּם כֵּן לְהַמְתִּין. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה כַּשִּׁעוּר, אִם מָצָא בָּשָׂר בֵּין הַשִּׁנַּיִם, צָרִיךְ לְהָסִירוֹ. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין אַחַר כָּךְ, רַק יְקַנֵּחַ אֶת פִּיו וְיִדָיחוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁיֹּאכַל מְעַט פַּת וְיקַנֵּחַ בּוֹ פִּיו, וְגַם מְדִיחוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקֶה.

י אִם לֹא הָיָה בַּתַּבְשִׁיל לֹא בָּשָׂר וְלֹא שֶׁמֶן שֶׁל בָּשָׂר, אֶלָּא שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר, אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה מוּדַחַת יָפָה, מֻתָּר לֶאֱכֹל אַחֲרָיו [מַאֲכְלֵי] חָלָב.

יא אָכַל גְּבִינָה, מֻתָּר לֶאֱכוֹל אַחֲרֶיהָ בָּשָׂר מִיָּד בִּסְעוּדָה אַחֶרֶת, וּבִלְבַד שֶׁיְּבַדֵּק יָדָיו אִם אֵין שׁוּם דָּבָר מֵהַגְּבִינָה נִדְבָּק בָּהֶם, אוֹ יִרְחֲצֵם בְּמַיִם, וְגַם יְנַקֵּר שִׁנָּיו וְיַדִּיחַ פִּיו. וְאִם הָיְתָה הַגְּבִינָה קָשָׁה, דְּהַיְנוּ שֶׁהָעֶמְדָה בַּקֶּבָה, וְיֹשְׁנָה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים אוֹ שֶׁהִיא מְחֻלַּעַת, אִם רוֹצֶה לֶאֱכוֹל אַחַר כָּךְ מַאֲכְלֵי בָּשָׂר, צָרִיךְ גַּם כֵּן לְהַמְתִּין שֵׁשׁ שָׁעוֹת.

יב מִי שֶׁאָכַל גְּבִינָה וְרוֹצֶה לֶאֱכוֹל בָּשָׂר, צָרִיךְ לְבַעֵר מֵעַל הַשֻּׁלְחָן שִׁיּוּרֵי פַּת שֶׁאָכַל עִם הַגְּבִינָה. וְאָסוּר לֶאֱכוֹל גְּבִינָה עַל מַפָּה שֶׁאָכְלוּ בָּשָׂר. וְכֵן לְהִפּוּךְ. גַּם אָסוּר לַחְתּוֹךְ בְּסַכִּין שֶׁל בָּשָׂר פַּת לְאָכְלוֹ עִם גְּבִינָה. וְכֵן לְהִפּוּךְ, וַאֲפִלּוּ אִם הַסַּכִּין נָקִי. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק כְּגוֹן שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ, מֻתָּר לוֹ לַחְתּוֹךְ בְּסַכִּין שֶׁל בָּשָׂר כְּשֶׁהוּא נָקִי וּמְקֻנָּח הֵיטֵב הֵיטֵב לֶאֱכוֹל עִם גְּבִינָה וְכֵן בְּהִפּוּךְ (פ"ט)

יג אִם חָתַךְ בְּסַכִּין שֶׁל בָּשָׂר בְּצָלִים, אוֹ שְׁאָר דָּבָר חָרִיף וּנְתָנָם לְמַאֲכַל חָלָב אוֹ בְּהִפּוּךְ, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חָכָם (צ"ו).

יד הָעוֹשֶׂה תַּבְשִׁיל מִבָּשָׂר, בַּחֲלֵב שְׁקֵדִים, צָרִיךְ לְהַנִּיחַ בְּתוֹכוֹ שְׁקֵדִים, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

טו נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהַגְעִיל כְּלֵי חָלָב לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּבָשָׂר אוֹ אִפְכָא.

טז יַיִן וּבָשָׂר וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן, שֶׁמַּפְקִידִין אוֹ שׁוֹלְחִין בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּיַד יִשְׂרָאֵל חָשׁוּד, צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתָמוֹת. אֲבָל יַיִן מְבֻשָּׁל, וְכֵן הַחֹמֶץ שֶׁל יַיִן וְחָלָב וּפַת וּגְבִינָה, סָגֵי בְּחוֹתָם אֶחָד.

יז אִם שׁוֹלֵחַ אוֹ מַפְקִיד אֵיזֶה דָּבָר בַּשַּׁק, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵיוּ הַתְּפִירוֹת מִבִּפְנִים וּלְקָשְׁרוֹ וּלְחָתְמוֹ.

יח אִם אֲרַע שֶׁשָּׁלַח עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּהֵמָה אוֹ עוֹף שְׁחוּטִים אוֹ שְׁאָר דָּבָר בְּלֹא חוֹתָם, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם.

יט גְּבִינוֹת וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בְּחוֹתָם אוֹ בִּדְפוּס שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, כָּל שֶׁלֹּא יָדַעְנוּ מִי חָתָמָן, אֲסוּרִין.

כ יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל אוֹ לִצְלוֹת יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁתֵּי קְדֵרוֹת זוֹ אֵצֶל זוֹ, זֶה בָּשָׂר כָּשֵׁר וְזֶה בְּשַׂר טְרֵפָה, אִם הַקְּדֵרוֹת אוֹ הַמַּחֲבַתּוֹת מְגֻלּוֹת. וְכֵן יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַקְּדֵרוֹת אֵצֶל הַשְּׁפָחוֹת כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל בַּבַּיִת וְאֵינוֹ יוֹצֵא וְנִכְנָס.

כא מִי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא מֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת, אָסוּר לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ יַיִן אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ בָּהֶם לְאִסּוּר. מִיהוּ אִם נִתְאָרַח אֶצְלוֹ, אוֹכֵל עִמּוֹ כֹּל שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא חָשׁוּד (קי"ט).

כב יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהַנִּיחַ בְּבֵית עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וַאֲפִלּוּ נְתָנוֹ לְאֻמָּן לְתַקְּנוֹ, אִם יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (קכב).

כג לִפְעָמִים לוֹקְחִין עוֹף כָּפוּת וּמַשְׁלִיכִין אוֹתוֹ אַרְצָה, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ, וְהוּא אָסוּר גָּמוּר, כִּי בְּהֵמָה אוֹ עוֹף שֶׁנָּפַל, אֵין לוֹ הֶתֵּר עַד שֶׁרוֹאִין אַחַר כָּךְ שֶׁהָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת הִלּוּךְ יָפֶה. וְגַם בִּכְבָשִׂים וּבַעֲגָלִים צְרִיכִין לְזַהֵר בָּזֶה מְאֹד (נ"ח).

כד בִּימֵי הַקַּיִץ שְׁכִיחַ מְאֹד בְּבַר אַוָּזִים, שֶׁנִּמְצָאוֹת בּוּעוֹת קְטַנּוֹת, כְּמִין יַבֶּלֶת (ווארצלען) בִּבְנֵי מֵעַיִם, וְהָרְבֵּה נִטְרָפוֹת עַל יְדֵי כָּךְ, עַל כֵּן צְרִיכִין לְזַהֵר מְאֹד לִבְדֹּק הַבְּנֵי מֵעַיִם, וּכְשֶׁנִּמְצָא בּוּעוֹת קְטַנּוֹת יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (מ"ו).

כה אֵין לָשִׁין עִסָּה בֶּחָלָב, שֶׁמָּא יֹאכַל הַפַּת עִם הַבָּשָׂר. וְאִם לָשׁ, כָּל הַפַּת אֲסוּרָה אֲפִלּוּ לְאָכְלָהּ לְבַדָּהּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאכְלָהּ עִם בָּשָׂר. וְאִם הָיָה דָּבָר מֻעָט כְּדֵי אֲכִילַת פַּעַם אַחַת, אוֹ שֶׁשִּׁנָּה צוּרַת הַפַּת שֶׁיְּהֵא נִכָּר שֶׁלֹּא לְאָכְלָהּ עִם בָּשָׂר, מֻתָּר. וְכֵן הַדִּין אִם לָשׁ עִסָּה עִם שֶׁמֶן שֶׁל בָּשָׂר. וְאֵין לֶאֱפוֹת שׁוּם פַּת עִם צַפִּיחִית (פלאדין) אוֹ פִּשְׁטִידָא בְּתַנּוּר, דְּחַיְשִׁינָן שֶׁמָּא יָזוּב מִן הַחֻמְאָה אוֹ מִן הַשֶּׁמֶן תַּחַת הַפַּת. וְאִם זָב תַּחְתֶּיהָ, דַּיְנָהּ כְּאִלּוּ נִלּוֹשׁ עִמָּהּ, דְּאָסוּר לְאָכְלָהּ אֲפִלּוּ לְבַדָּהּ (צ"ז).

כו פַּת שֶׁאֲפָאָהּ עִם הַצְּלִי בְּתַנּוּר אֶחָד, אִם הָיָה הַתַּנּוּר סָתוּם וְהַצְּלִי מְגֻלֶּה, אָסוּרָה הַפַּת לְאָכְלָהּ בֶּחָלָב. אֲבָל אִם הַצְּלִי הָיָה מְכֻסֶּה אוֹ שֶׁהָיָה הַתַּנּוּר פָּתוּחַ, וְהוּא תַּנּוּר גָּדוֹל כַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ, מֻתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְצָלוֹת בָּשָׂר בְּתַנּוּר שֶׁאוֹפִין בּוֹ פַּת, דְּחַיְשִׁינָן שֶׁמָּא יָזוּב הַשֶּׁמֶן תַּחַת הַפַּת. וַאֲפִלּוּ הַצְּלִי הוּא בַּמַּחֲבַת, יֵשׁ לָחוּשׁ (צ"ז ק"ח).

כז תַּנּוּר שֶׁזָּב בְּקֻרְקַע שֶׁלּוֹ שֶׁמֶן אוֹ חֶלֶב, צָרִיךְ הֶסֵּק כַּדִּין, עַד שֶׁיֵּלְכוּ הַנֶּחָלִים עַל פְּנֵי כֻלּוֹ וְיִתְלַבֵּן (סִימָן צז קכא ובחכ"א ומ"א באוֹרַח חַיִּים סִימָן תסא).

כח תַּרְנְגוֹלִים מְסֹרָסִים נוֹהֲגִים לְאָכְלָם, מִשּׁוּם דְּסוֹמְכִין דְּמִסְתָּמָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמְסָרֵס הוּא אֻמָּן וּבָקִי בַּדָּבָר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בַּתְּפִירָה אֵיזֶה רְעוּתָא, בִּבְנֵי מֵעַיִם (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצ"א סָעִיף ו'). אֲבָל אִם נִמְצָא בָּהֶן אֵיזֶה רֵעוּתָא, אֲפִלּוּ רַק שֶׁאֵינָן מֻנָּחִין כָּרָאוּי הֵן אֲסוּרִין.

כט בְּקָצַת מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַמְפַטְּמִין אַוָּזוֹת לְמָכְרָן לְיִשְׂרְאֵלִים, שֶׁדּוֹקְרִין אוֹתָן תַּחַת כַּנְפֵיהֶם בְּמַחַט וְכַדּוֹמֶה, כְּדֵי שֶׁיִּתְנַפַּח הַבָּשָׂר וְיִתְרָאוּ שְׁמֵנוֹת, וְיֵשׁ בָּזֶה גַּם כֵּן שְׁאֵלַת חָכָם אִם הֵן כְּשֵׁרוֹת אוֹ לֹא (עַיֵּן שו"ת אמרי אש יו"ד סִימָן כ"ד). וְכֵן בְּהֵמָה אֲשֶׁר

לִפְעָמִים מֻחֶמֶת רֹב אֲכִילָה מִסְתַּכֶּנֶת, וּרְפוּאָתָהּ שֶׁדּוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּמַרְצֵעַ נֶגֶד הַכֶּרֶס, יֵשׁ בָּזֶה גַּם כֵּן שְׁאֵלַת חָכָם אִם הִיא כְּשֵׁרָה (עַיֵּן שו"ת אמרי אש יו"ד סִימָן ע"ה).

ל נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת מְרֻקָּחִין, שֶׁנּוֹתְנִים אֶת הַפֵּרוֹת תּוֹךְ צְלוֹחִית, וּמְכַסִּין וְקוֹשְׁרִין אֶת פִּיהָ בְּשַׁלְפוּחִית בְּהֵמָה, וְכָךְ מַעֲמִידִין אוֹתָהּ לְתוֹךְ תַּנּוּר חַם שֶׁיֵּרָקְחוּ הַפֵּרוֹת, צְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁיְּהֵא הַשַּׁלְפוּחִית מִבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה, וְהֻכְשְׁרָה גַּם בִּמְלִיחָה וַהֲדָחָה כָּרָאוּי.

לא בְּאֵרוֹת וּנְהָרוֹת שֶׁמֻּחְזָקִין שֶׁיֵּשׁ בְּמֵימֵיהֶם תּוֹלָעִים, אָסוּר לִשְׁתּוֹתָן עַד שֶׁיְּסַנְּנוּ אוֹתָן. וַאֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אִם בִּשֵּׁל בְּאוֹתָן מַיִם יֵשׁ לֶאֱסֹר (עַיֵּן חכ"א). וְכֵן אָסוּר לִשְׁרוֹת בְּמַיִם אֵלּוּ בָּשָׂר אוֹ לְהַדִּיחַ בָּהֶם דָּבָר מַאֲכָל, כִּי הַתּוֹלָעִים נִדְבָּקִים בַּמַּאֲכָל.

לב כְּשֶׁמְּסַנְּנִין אֶת הַמַּיִם, צְרִיכִין לְזָהֵר לְסַנְּנָן דֶּרֶךְ מַפָּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּאֶפְשָׁרִי לַעֲבוֹר אֲפִלּוּ תּוֹלָע דַּק שֶׁבַּדַּקִּין.

לג חֹמֶץ שֶׁהִתְלִיעַ אָסוּר עַל יְדֵי סִינּוּן, כִּי תּוֹלָע דַּק שֶׁבַּדַּקִּין שֶׁנִּתְהַוֶּה בְּחֹמֶץ, עוֹבֵר דֶּרֶךְ כָּל מַפָּה, וְהַסִּנּוּן גָּרוּעַ גְּרֵעָה וְיוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא לְסַנְּנוֹ, כִּי הַתּוֹלָע הַמִּתְהַוֶּה בַּמַּשְׁקִין שֶׁבַּכֵּלִים, אֵינוֹ נֶאֱסָר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ, וְעַל יְדֵי הַסִּנּוּן אֹכֶא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יִפְרוֹשׁ עַל הַמְסַנֶּנֶת וְאַחַר כָּךְ יַחֲזוֹר. וְהַמֻּבְחָר לְהַרְתִּיחַ תְּחִלָּה אֶת הַחֹמֶץ וּלְסַנְּנוֹ אַחַר כָּךְ דְּמֵאַחַר שֶׁהַתּוֹלָע מֵת עַל יְדֵי הָרְתִּיחָה, שׁוּב לֹא יַעֲבוֹר בְּסִנּוּן (חכמת אדם כלל ל"ח).

לד תּוֹלָעִים הַגְּדֵלִים בַּפֵּרוֹת בְּעוֹדָם בִּמְחֻבָּר, אֲסוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְלִפְעָמִים נִמְצָא בַּפְּרִי וְכֵן בְּפוֹלִים וְקִטְנִיּוֹת כְּמִין נְקֻדָּה שְׁחוֹרָה, וְהוּא מָקוֹם שֶׁהִתְחִיל הַתּוֹלָע לְהִתְרַקֵּם, וְצָרִיךְ לִטְלֹהּ מִשָּׁם בָּעֹמֶק, דְּאָסוּרָה כְּמוֹ הַתּוֹלַעַת עַצְמָהּ.

לה כָּל פְּרִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַתְלִיעַ בְּעוֹדוֹ מְחֻבָּר, אִם עָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִשֶּׁנִּתְלַשׁ, מֻתָּר, כִּי כָּל בְּרִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ עֶצֶם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּכְבָר נֶעֶשְׂתָה כְּעֹפֶרָא בְּעַלְמָא. וּמִשּׁוּם חֲשָׁשׁ שֶׁמָּא הִתְלִיעוּ בְּתָלוּשׁ, צְרִיכִין לְבָדְקָן וּלְהַשְׁלִיךְ הַתּוֹלָעִים וְהַיְבֵחוּשִׁין שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהֶם, וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֵם לְמַיִם צוֹנְנִים וְיִעָרֵם יָפֶה יָפֶה, וְיַעֲלוּ הַתּוֹלָעִים וְהַמְנֻקָּבִים לְמַעְלָה וְיַשְׁלִיכֵם, וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֵם בְּמַיִם רוֹתְחִין, שֶׁאִם נִשְׁאֲרָה בָּהֶם תּוֹלַעַת יָמוּת מִיָּד וְלֹא תִפְרֹשׁ. וְאֵין לִסְמֹךְ עַל זֶה רַק בְּקִטְנִיּוֹת וַעֲדָשִׁים וְכַדּוֹמֶה, וְדָוְקָא לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

לו כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁצְּרִיכִין בְּדִיקָה, צָרִיךְ לִפְתֹּחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וּלְהַשְׁלִיךְ אֶת הַגַּרְעִינִין לְמַעַן יוּכַל לְבָדְקָן יָפֶה יָפֶה. וּצְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה מְאֹד כְּשֶׁמְּרַקְּחִין פֵּרוֹת בִּדְבַשׁ וְסֻכָּר, וְכֵן כְּשֶׁעוֹשִׂין רִבָּה. וְלֹא מַהֲנִי מַה שֶּׁבְּדַק מִקְצָתָן. וַאֲפִלּוּ בָּדַק אֶת הָרֹב לֹא מַהֲנִי, אֶלָּא צָרִיךְ לִבְדֹּק כָּל פְּרִי וְפֶרִי.

לז לִפְעָמִים נִמְצָא בַּקֶּמַח וְכַיּוֹצֵא בּוֹ תּוֹלָעִים גְּדוֹלִים, וְסָגֵי כְּשֶׁמְנַפֶּה אוֹתוֹ בְּנָפָה, שֶׁאֵין הַתּוֹלָעִים עוֹבְרִים. אֲבָל אִם נִמְצְאוּ בּוֹ תּוֹלָעִים קְטַנִּים (מילבן) לֹא מַהֲנִי הֲנָפָה. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חִטִּין מְתֻלָּעִין, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ יִטְחֲנֵם.

לח כָּל דָּבָר שֶׁהִתְלִיעַ, וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְבָדְקוֹ מִתּוֹלָעִים, אָסוּר לְמָכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּשֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ יַיִן שָׂרָף, וְלֹא חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יָבֹא בּוֹ לִידֵי תַּקָּלָה לְאָכְלוֹ כָּךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶנּוּ זְמַן רַב.

לט הָרַבֵּה מֵינֵי יְרָקוֹת שֶׁמַּחְזְקִין בְּתוֹלָעִים. וְיֵשׁ שֶׁמַּחְזְקִין בְּתוֹלָעִים קְטַנִּים (מילבן). וּמַה שֶּׁהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת שֶׁמְּהַבְהֲבִין אֶת הַיֶּרֶק בָּאֵשׁ, אֵינוֹ מוֹעִיל. וְיֵשׁ מֵינֵי פֵּרוֹת וְכֵן מֵינֵי יְרָקוֹת שֶׁמַּחְזְקִין כָּל כָּךְ בְּתוֹלָעִים עַד שֶׁכִּמְעַט אִי אֶפְשָׁר לְבָדְקָן, וְרָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם שֶׁלֹּא לְאָכְלָן כְּלָל. וְיֵשׁ מֵינֵי פֵּרוֹת שֶׁהַגַּרְעִינִין מַחְזִקִים בַּתּוֹלָעִים וְאָסוּר לְאָכְלָן.

מ בָּאֱגוֹזִים שְׁכִיחִים מְאֹד תּוֹלָעִים קְטַנִּים וְהַמְּבָחָן לָזֶה, כְּשֶׁלּוֹקְחִין אֶת הָאֹכֶל מִתּוֹךְ הַקְּלִפָּה וּמַכִּין בַּקְּלִפָּה עַל אֵיזֶה מָקוֹם חַם קָצַת, יוֹצְאִין הַתּוֹלָעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הַקְּלִיפָּה, וּצְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה מְאֹד.

מא לִפְעָמִים נִמְצָא בְּפֵרוֹת מְרֻקָּחִים בְּדְבַשׁ וְסֻכָּר, שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה סְבִיב הַכְּלִי תּוֹלָעִים קְטַנִּים. יְנַקּוּ אוֹתוֹ הֵיטֵב, וְיִקְחוּ קְצָת גַּם מִן הַמַּאֲכָל עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּרוּר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַמַּאֲכָל.

מב חָתַךְ פְּרִי אוֹ צְנוֹן בְּסַכִּין וְחָתַךְ גַּם הַתּוֹלַעַת שֶׁהָיָה בָּהֶם, יְקַנַּח אֶת הַסַּכִּין הֵיטֵב, וְגַם מִן הַצְּנוֹן אוֹ מִן הַפְּרִי יִקְלַף קְצָת בִּמְקוֹם הַחֲתָךְ (ט"ז צו וחכ"א).

מג בְּתוֹךְ הַדָּגִים נִמְצְאוּ לִפְעָמִים תּוֹלָעִים בַּמֹּחַ אוֹ בַּכָּבֵד אוֹ בַּמֵּעַיִם אוֹ בַּפֶּה אוֹ בָּאָזְנַיִם וּבִפְרָט בְּדָג נָקְרָא זְאֵב הַמַּיִם (העכט) יֵשׁ בּוֹ תּוֹלָעִים דַּקִּים וַאֲרֻכִּים, וּבְמָקוֹם הַשְּׁכִיחַ צְרִיכִין בְּדִיקָה, וְכֵן בְּדָג מָלוּחַ (הערינג) שְׁכִיחַ בְּתוֹךְ הֶחָלָב תּוֹלָעִים דַּקִּים וּצְרִיכִין בְּדִיקָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ עַל הַדָּגִים מִבַּחוּץ אֵצֶל הַסְּנַפִּירִין וְגַם עַל הַסְּנַפִּירִין וּבְתוֹךְ הַפֶּה וְאָחוֹרֵי הָאָזְנַיִם, שְׁרָצִים קְטַנִּים מְאֹד, וְהֵם עֲגֻלִּים כַּעֲדָשָׁה, וּצְרִיכִין לִבְדֹּק שָׁם וּלְגָרְרָן הֵיטֵב.

מד תּוֹלָעִים הַנִּמְצָאִים בַּגְּבִינָה אִם אֵינָן נִמְאָסִין עָלָיו, מֻתָּרִין כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ לְגַמְרֵי.

מה הָרַבֵּה אַזְהָרוֹת הִזְהִירָה הַתּוֹרָה בִּשְׁרָצִים, וְעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן בְּכַמָּה לָאוִין, וּמְטַמְּאִין אֶת הַנֶּפֶשׁ כִּדְכָתִיב וְנִטְמֵתֶם בָּם. וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לִזָּהֵר בְּמְאֹד מְאֹד שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהֶם.

מו הַשּׁוֹאֵל לְמוֹרֶה הוֹרָאָה אֵיזֶה שְׁאֵלָה וַאֲסָרוֹ, אָסוּר לוֹ לִשְׁאוֹל עוֹד לְמוֹרֶה הוֹרָאָה אַחֵר, אֶלָּא כֵּן הוֹדִיעוֹ שֶׁכְּבָר הוֹרָה הָרִאשׁוֹן לְאִסּוּר (ס' רמב).

סימן מז

א סְתָם יֵינָם בְּזְמַן הַזֶּה, וְכֵן מַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּיַּיִן שֶׁלָּנוּ, יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵינוֹ אָסוּר רַק בִּשְׁתִיָּה וְלֹא בַהֲנָאָה. וְלָכֵן מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לִגְבּוֹת בְּחוֹבוֹ סְתָם יֵינָם, מִפְּנֵי דַּהֲוֵי כְּמַצִּיל מִידֵיהֶם. וְהוּא הַדִּין בִּשְׂאָר הֶפְסֵד, כְּגוֹן אִם עָבַר וְקָנָה. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לִקְנוֹת כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר בּוֹ. וְיֵשׁ מְקִלִּין גַּם בָּזֶה וְטוֹב לְהַחְמִיר.

ב מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מֶרְחָץ מִסְּתָם יֵינָם אֲפִלּוּ לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה (קנ"ה).

ג יַיִן כָּשֵׁר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, דְּהַיְנוּ שֶׁהִרְתִּיחַ וְנִתְמַעֵט מִמַּדָּתוֹ עַל יְדֵי הַרְתָּחָה, אִם נָגַע בּוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, מֻתָּר אֲפִלּוּ בִּשְׁתִיָּה. אֲבָל יַיִן שֶׁנּוֹתְנִין לְתוֹכוֹ לַעֲנָה (ווערמוטה), כֹּל שֶׁשִּׁים יַיִן עָלָיו וְלֹא נִתְבַּשֵּׁל נֶאֱסָר.

ד תַּבְשִׁיל שֶׁיַּיִן מְעֹרָב בּוֹ וְאֵינוֹ נִכָּר, אֲפִלּוּ עֲדַיִן לֹא הִרְתִּיחַ, אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

ה יַיִן מָזוּג אִם יֵשׁ בּוֹ שִׁשָּׁה חֲלָקִים מַיִם, בָּטֵל הַיַּיִן. וְאֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים. אֲבָל יֵין צְמוּקִים, דְּהַיְנוּ שֶׁנָּתַן מַיִם עַל הַצְּמוּקִים, הֲרֵי זֶה כְּיַיִן גָּמוּר (ע"ל ססנ"ג).

ו הַתָּמָד, דְּהַיְנוּ מַיִם שֶׁנּוֹתְנִים עַל הַחַרְצַנִּים אוֹ עַל הַשְּׁמָרִים, כָּל שֶׁהוּא מְשֻׁבָּח לִשְׁתִיָּה, אֵין לְהַתִּירוֹ אִם נָגַע בּוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

ז עֲנָבִים דְּרוּכוֹת בְּגִיגִית, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשַׁךְ מִמֶּנּוּ יַיִן אֲפִלּוּ מְעַט, אוֹ שֶׁשָּׁאַב מִמֶּנּוּ יַיִן בְּכָלִי, נִקְרָא הַכֹּל יַיִן וְנֶאֱסָר בְּמַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ לֹא נָגַע אֶלָּא בַּחַרְצַנִּים וּבַזָּגִים. וְלָכֵן גִּיגִיּוֹת עֲנָבִים דְּרוּכוֹת עוֹמְדוֹת בְּבֵית עוֹבֵד כּוֹכָבִים יֵשׁ לֶאֱסוֹר, שֶׁמָּא הִמְשִׁיךְ מִמֶּנָּה. וְאָסוּר לִדְרֹךְ עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ בְּגִיגִית פְּקוּקָה.

ח יֵשׁ לְהַזְהִיר מִלְּהוֹצִיא אֶת הַחַרְצַנִּים וְהַזָּגִים מִן הַגַּתּוֹת עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶם יַיִן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, כִּי שָׁמָא יֵשׁ עֲלֵיהֶם עוֹד טוֹפֵחַ יַיִן (קכ"ג).

ט עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁפַךְ מַיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן, אִם נִתְכַּוֵּן לְמָזְגוֹ, אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְמָזְגוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא סָפֵק, מֻתָּר (קכ"ה).

י חֹמֶץ יַיִן שֶׁנַּעֲשָׂה מִיַּיִן כָּשֵׁר, אִם הוּא חָזָק כָּל כָּךְ שֶׁמְּבַעְבֵּעַ כְּשֶׁשּׁוֹפְכִין אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ, שׁוּב אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים. אֲבָל אִם נַעֲשָׂה מִסְּתָם יֵינָם, לְעוֹלָם הוּא בְּאִסּוּרוֹ.

יא וְכֵן יַיִן שָׂרָף שֶׁנַּעֲשָׂה מִסְּתָם יֵינָם, וְכֵן מֵהַחַרְצַנִּים וְהַזָּגִים וְהַשְּׁמָרִים, הֲרֵי הוּא כַּיַּיִן עַצְמוֹ. אֲבָל הַנַּעֲשָׂה מִיַּיִן כָּשֵׁר אֵז לְאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה יַיִן שָׂרָף אֵין מַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹסְרָתוֹ.

יב מֶלַח שֶׁל יַיִן (ווַיינְשְׁטֵיין) (טַרְטַר) נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג לְהַתִּיר, כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ הֲנָאָה לְחֵךְ (סִימָן קכ"ג ובחכמת אדם).

יג מַגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר, וְכֵן הַבָּא מִכֹּחוֹ, יֵעָשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (קכד קכה).

יד הַשּׁוֹלֵחַ יַיִן עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, צָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ הֵיטֵב בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בַּרְזָא אוֹ מְגוּפָּה לַחְתּוֹם בְּשָׁנֵי חוֹתָמוֹת (ק"ל).

טו יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשֶׂה יֵינוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּהֶכְשֵׁר כְּדֵי לְמָכְרוֹ אַחַר כָּךְ לְיִשְׂרְאֵלִים, יֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה חִלּוּקֵי דִינִים, וְלִפְעָמִים אֲפִלּוּ שְׁנֵי חוֹתָמוֹת וְגַם מַפְתֵּחַ לֹא מַהֲנִי. וְצָרִיךְ לִשְׁאֹל לְמוֹרֶה הוֹרָאָה כְּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת, וְשׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מִיַּיִן כָּזֶה.

טז כֵּלִים שֶׁל סְתָם יֵינָם, אִם הֵם כֵּלִים שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְהַחְזִיק בָּהֶם יַיִן אֶלָּא זְמַן קָצָר, וְגַם לֹא הָיָה בָּהֶם הַיַּיִן מֵעֵת לְעֵת, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל עוֹר בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל עֵץ וְשֶׁל זְכוּכִית וְשֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת, אִם אֵינָם מְזֻפָּתִין, מְדִיחָן הֵיטֵב בְּמַיִם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּמֻתָּרִים. וְאִם הֵם מְזֻפָּתִין, יֵשׁ לָהֶם דִּין אַחֵר. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס יֵשׁ לָהֶם דִּין אַחֵר.

יז כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהַכְנִיס בָּהֶם יַיִן לְקִיּוּם, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּיַחֲדִין אוֹתָן לְהַחְזִיק בָּהֶם יַיִן לְכָל הַפָּחוֹת שְׁלֹשָׁה יָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַכְּלִי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הֶחְזִיק בּוֹ אֶת הַיַּיִן רַק זְמַן מֻעָט, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ הֶכְשֵׁר עַל יְדֵי עֵרוּי דְּהַיְנוּ מְמַלְּאִים אֶת הַכְּלִי מַיִם עַל כָּל גְּדוֹתָיו, וְיַעֲמֹד כָּךְ לְכָל הַפָּחוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, מֵעֵת לְעֵת, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם וְנוֹתֵן בּוֹ מַיִם שְׁנִיִּים, וְיַעֲמֹד כָּךְ לְכָל הַפָּחוֹת מֵעֵת לְעֵת, וְכֵן עוֹשֶׂה פַּעַם שְׁלִישִׁית. וְאֵין צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מֵעֵת לְעֵת דַּוְקָא רְצוֹפִין. וְאִם עָמְדוּ בּוֹ הַמַּיִם כַּמָּה יָמִים וְלֹא שְׁפָכָם, לֹא עָלָה לוֹ אֶלָּא לְמֵעֵת לְעֵת אֶחָד. יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאִם הַיַּיִן הָיָה בּוֹ מֵעֵת לְעֵת, לֹא מִתְכַּשֵּׁר בְּעֵרוּי, מִשּׁוּם דְּכָבוּשׁ כִּמְבֻשָּׁל וּבְעֵי הַגָּעָלָה. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין צֹרֶךְ גָּדוֹל, יֵשׁ לְהַחְמִיר בֵּן.

יח כְּלֵי זְכוּכִית כֵּיוָן שֶׁהֵם חֲלָקִים וְקַשִּׁים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכְנִיסִין בָּהֶם יַיִן לְקִיּוּם, סָגֵי לְהוּ בַּהֲדָחָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

יט כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ יַיִן שֶׁלָּנוּ וְעֵרוּ אֶת הַיַּיִן, וּבְעוֹד שֶׁהָיָה הַכְּלִי טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ נָגַע שָׁם עוֹבֵד כּוֹכָבִים סָגֵי לֵהּ בַּהֲדָחָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּלִי שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ לְקִיּוּם.

כ הָא דְּמַהֲנִי הֲדָחָה אוֹ עֵרוּי, זֶהוּ כְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יַיִן רַק בְּצוֹנֵן. אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּחַמִּין, צָרִיךְ הַגָּעָלָה כְּמוֹ מִשְּׁאָר אִסּוּרִין.

כא כְּלֵי הַגַּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בָּהֶם יַיִן לְקִיּוּם, כֵּיוָן שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם יַיִן בְּשֶׁפַע, חֲמִירֵי, וּצְרִיכִין שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ לְהַכְשִׁירָן.

כב כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּתְיַשְּׁנוּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מֻתָּרִים, כִּי בְּוַדַּאי כָּלָה כָּל לַחְלוּחִית יַיִן שֶׁבָּהֶם. וַאֲפִלּוּ נָתַן לְתוֹכָן מַיִם תּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

סימן מח

א לֶחֶם שֶׁהוּא מֻחְמֶשֶׁת מִינֵי דָּגָן אֶלָּא שֶׁהוּא פַּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין, אִם אוֹכֵל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר קְבִיעַת סְעוּדָה, אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו הַמּוֹצִיא אֶלָּא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּלְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה. אֲבָל אִם אוֹכֵל מִמֶּנּוּ שִׁעוּר קְבִיעַת סְעוּדָה, אֲזַי דִּינוֹ כְּלֶחֶם גָּמוּר וְצָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם וּמְבָרְכִין עָלָיו הַמּוֹצִיא וּלְאַחֲרָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן (אוֹרַח חַיִּים סִימָן קנ"ח קס"ח).

ב מַהוּ פַּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא פַּת שֶׁנַּעֲשֵׂית כְּמִין כִּיסִים, מְמַלְּאָה בְּפֵרוֹת אוֹ בְּבָשָׂר אוֹ בְּגִבִּינָה (עַיִן אה"ע) וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית כְּמוֹ צַפִּיחִית (פלאדין). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא פַּת שֶׁנִּלּוּשָׁה בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בִּדְבַשׁ אוֹ בֶּחָלָב אוֹ בְּבֵיצִים אוֹ בִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ עֵרֶב בּוֹ גַּם מַיִם, אֶלָּא שֶׁהֵם הַמּוּעָט וַאֲנָן נַקְטִינָן כְּדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם לְהָקֵל, וּמַחְזִיקִין אֵלּוּ לְפַת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין.

ג שִׁעוּר קְבִיעַת סְעוּדָה לָאו בְּדִידֵיהּ מְשַׁעֲרִינָן אֶלָּא בִּרְב בְּנֵי אָדָם כַּמָּה שֶׁרְגִילִין לֶאֱכוֹל בִּסְעוּדַת צָהֳרַיִם אוֹ בִּסְעוּדַת עֶרֶב לִשְׂבוֹעַ. אִם הוּא אוֹכֵל כְּשִׁעוּר זֶה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵינוֹ שָׂבֵעַ, מִכָּל מָקוֹם דִּינוֹ כְּמוֹ לֶחֶם. וְאִם אָכַל פַּת זֹה עִם לִפְתָּן, מְשַׁעֲרִין גַּם כֵּן, אִם אֲחֵרִים הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּלִפְתָּן הָיוּ שְׂבֵעִים. וְאִם אָכַל בְּלֹא לִפְתָּן שִׁעוּר קָטָן וְהוּא שָׂבֵעַ, וַאֲחֵרִים אִם הָיוּ אוֹכְלִין כָּךְ לֹא הָיוּ שְׂבֵעִים, אֶלָּא שֶׁאִם הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ עִם לִפְתָּן הָיוּ שְׂבֵעִים, הֲוֵי לֵיהּ גַּם כֵּן דִּין לֶחֶם.

ד אִם מִתְּחִלָּה הָיָה בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכוֹל רַק מְעַט, וּבֵרַךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לֶאֱכוֹל שִׁעוּר קְבִיעַת סְעוּדָה, אִם בָּזֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל עוֹד אֵין בּוֹ שִׁעוּר קְבִיעַת סְעוּדָה אֶלָּא בְּצֵרוּף מַה שֶּׁאָכַל קֹדֶם, אוֹכֵל כָּךְ וּמְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. אֲבָל אִם בָּזֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכוֹל עוֹד יֵשׁ בּוֹ שִׁעוּר קְבִיעַת סְעוּדָה, צָרִיךְ לִטּוֹל יָדָיו וּלְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא עַל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכוֹל. אֲבָל בִּרְכַּת עַל הַמִּחְיָה אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁאָכַל, לְפִי שֶׁיִּצְטָרֵף עִם מַה שֶּׁיֹּאכַל וְיִפָּטֵר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.

ה עֻסָּה שֶׁנִּלּוּשָׁה בְּמַיִם וּבְלִילָתָהּ רַבָּה, אִם אֲפָאָהּ בְּתַנּוּר אוֹ אֲפִלּוּ בְּאַלְפָּס בְּלֹא מַשְׁקֶה, וַאֲפִלּוּ מָשַׁח אֶת הָאַלְפָּס בְּשֶׁמֶן, שֶׁלֹּא אִתְּשַׁרֵף הָעִסָּה, זֶה לֹא חָשׁוּב מַשְׁקֶה, וְדִינָהּ כְּמוֹ לֶחֶם גָּמוּר, וַאֲפִלּוּ אוֹכֵל מִמֶּנּוּ רַק כַּזַּיִת, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם וְהַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאִם טִגְּנָהּ בְּמַשְׁקֶה, לְאוֹ לֶחֶם הוּא, אֲפִלּוּ אוֹכֵל מִמֶּנָּהּ כְּדֵי שְׂבִיעָה. וְכֵן אוֹתָן רְקִיקִין שֶׁהֵן דַּקִּין מְאֹד שֶׁאוֹפִין בִּדְפוּס בֵּין שְׁנֵי בַּרְזִלִּין, אֵין לָהֶם דִּין לֶחֶם. וַאֲפִלּוּ אוֹכֵל מֵהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, מְבָרֵךְ רַק בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה. וְלִפְעָמִים עוֹשִׂין עִסָּה רַכָּה מְאֹד, דְּהַיְנוּ

שֶׁנּוֹתְנִים קֶמַח וּמַיִם בְּקֻדֵּרָה, וּמְעָרְבִין אוֹתָם בַּכַּף וְשׁוֹפְכִין אוֹתָהּ עַל עֲלֵי יְרָקוֹת וְנֶאֱפֵית בְּתַנּוּר עַל הֶעָלִים, אָז יֵשׁ לוֹ דִּין פַּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין.

ו עִסָּה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה וְאַחַר כָּךְ נֶאֱפְתָה, כְּגוֹן כְּעָכִים (בייגיל) וְכַדּוֹמֶה, לֶחֶם גָּמוּר הוּא. וְדָוְקָא כְּשֶׁנֶּאֱפְתָה הֵיטֵב (עֵין פרמ"ג סִימָן קס"ח סָעִיף א סקל"ט).

ז לֶחֶם גָּמוּר שֶׁנִּבְּשְׁלוֹ אוֹ טִגְּנוֹ בְּחֶמְאָה וְכַדּוֹמֶה, אֲפִלּוּ הֶעֱבִיר מִמֶּנּוּ תֹּאַר לֶחֶם, כְּגוֹן, שְׁטָחוֹ בְּבֵיצִים, אִם יֵשׁ בַּפְּרוּסָה כַּזַּיִת, כָּל דִּין לֶחֶם עָלָיו. וְאִם אֵין בְּכָל פְּרוּסָה כַּזַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל נִפְחוֹ וְיֵשׁ בְּכָל פְּרוּסָה כַּזַּיִת, אוֹ שֶׁנִּדְבַּק עַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל וְנַעֲשָׂה גּוּשׁ גָּדוֹל, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ עֲלֵיהֶם תֹּאַר לֶחֶם, מִכָּל מָקוֹם אֵין לוֹ דִּין לֶחֶם וּמְבָרְכִין עָלָיו רַק בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה, וַאֲפִלּוּ אָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה. וְאִם לֹא בִּשְּׁלָן אֶלָּא שְׁרָאָן עַד שֶׁנַּעֲרֶה עֲלֵיהֶם רֹטֶב רוֹתְחִ, הֲוֵי סָפֵק בְּרָכָה, מִשּׁוּם דְּמִסְפְּקָא לָן, אִי עֲרוּי חָשׁוּב בִּשּׁוּל לְעִנְיָן זֶה אוֹ לֹא. וְאֵין לֶאֱכוֹל זֹאת אֶלָּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְאִם לֹא בִּשְּׁלָן אֶלָּא שְׁרָאָן בְּמַשְׁקִים אוֹ בְּמָרָק וְכַדּוֹמֶה, וְאֵין בַּפְּרוּסוֹת כַּזַּיִת, בָּזֶה תָּלוּי אִם יֵשׁ בָּהֶן תֹּאַר לֶחֶם אוֹ לֹא, שֶׁאִם יֵשׁ לָהֶן תֹּאַר לֶחֶם חֲוֵי לְהוּ דִּין לֶחֶם גָּמוּר. וְאִם אֵין לָהֶם תֹּאַר לֶחֶם, אֵין לָהֶם דִּין לֶחֶם. וַאֲפִלּוּ אָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה, מְבָרֵךְ רַק בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה. אִם נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה הַמַּשְׁקִין מֵחֲמַת הַפְּרוּסוֹת, בַּיְדוּעַ שֶׁנֶּאֱבַד מֵהֶם תֹּאַר לֶחֶם. וְכֵן אִם נִשְׁרוּ בְּיַיִן אָדֹם אֵין לָהֶם עוֹד תֹּאַר לֶחֶם.

ח עִסָּה שֶׁנִּלּוּשָׁה אֲפִלּוּ בְּמַיִם לְבַד וּבְשָׁלָה, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרֶיהָ עַל הַמִּחְיָה, אֲפִלּוּ אָכַל שִׂעוּר שְׂבִיעָה. וְכֵן גְּרִיסִין (גרויפען) שֶׁנַּעֲשִׂין מֵחֲמַשֶּׁת מִינֵי דָּגָן וּבְשָׁלָן, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן גַּם כֵּן בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרֵיהֶן עַל הַמִּחְיָה, אֲפִלּוּ אָכַל שִׂעוּר שְׂבִיעָה. וְאִם אוֹכְלָן עִם הַמָּרָק, וְכֵן מַאֲכָלֵי עִסָּה שֶׁאוֹכְלִין עִם הַמָּרָק אוֹ עִם הֶחָלָב שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ בָּהּ, אֵין צְרִיכִין לְבָרֵךְ עַל הַמָּרָק וְהֶחָלָב, כִּי הֵמָּה טְפֵלִים וּבְטֵלִים לְגַבֵּיהֶן. אֲבָל אִם בִּשֵּׁל רַק מְעַט לְבִיבוֹת אוֹ גְּרִיסִין, וְעִקַּר כַּוָּנָתוֹ רַק בִּשְׁבִיל הָרֹטֶב אוֹ הֶחָלָב, בְּעִנְיָן זֶה אֵינָן בְּטֵלִין וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל גַּם הַלְּבִיבוֹת וְהַגְּרִיסִין, אֵין הָרֹטֶב וְהֶחָלָב בְּטֵלִין כֵּיוָן שֶׁהֵן הָעִקָּר. וּמִכָּל מָקוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עַל צַד הַיּוֹתֵר טוֹב, רָאוּי לְבָרֵךְ תְּחִלָּה שֶׁהַכֹּל עַל הָרֹטֶב אוֹ עַל הֶחָלָב לְבַד וּלְשִׂתּוֹת קְצָת, וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ עַל הַלְּבִיבוֹת אוֹ הַגְּרִיסִין, בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת (עֵין מחה"ש סִימָן רה סק"ו) שֶׁגַּם הֵמָּה אֵינָן טְפֵלוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בִּשְׁבִילָן, לְפִי שֶׁמִּין דָּגָן הוּא חָשׁוּב, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה טָפֵל לְהַפְסִיד בִּרְכָתוֹ, כָּל שֶׁבָּא לִתֵּן טַעַם בַּקֻּדֵּרָה (קסח רב רה רח).

ט מַאֲכָלִים שֶׁעוֹשִׂים מִמַּצָּה כְּתוּשָׁה אוֹ מִלֶּחֶם מְפֹרָר, כְּגוֹן כַּפְתָּאוֹת וּלְבִיבוֹת (קנעדעל, קרעמזיל), שֶׁמְּעָרְבִים אוֹתָן בְּשֶׁמֶן וּבֵיצִים וְחָלָב, וְגוֹבְלִין וּמְבַשְּׁלִין אוֹ מְטַגְּנִין אוֹתָן, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּלְאַחֲרֵיהֶן עַל הַמִּחְיָה.

י דְּבָרִים מִמִּינֵי דָּגָן שֶׁבִּשְּׁלָן עִם שְׁאָר מִינִים, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁמְּבַשְּׁלִין פֵּרוּרֵי עִסָּה (פְּתִיתִין) (פערפל) עִם פּוֹלִין אוֹ קִטְנִיּוֹת, (אֲפוּנָה) וַאֲפִלּוּ מִין אֶחָד הוּא הָרֹב, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁכָּל אֶחָד מֻבְדָּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁתֵּי בְּרָכוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל קְצָת פֵּרוּרֵי עִסָּה בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְאוֹכְלָן, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל קְצָת פּוֹלִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְאוֹכְלָן, וְאַחַר כָּךְ אוֹכְלָן בְּיַחַד, וְהָרֹטֶב הוּא טָפֵל וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו (וְעוֹד שֶׁהֲרֵי נִפְטָרָה בִּבְרָכַת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, כִּדְלִקַּמָּן סִימָן נ"ד סָעִיף ב'). אֲבָל אִם נִתְמַעֲכוּ וְנִתְעָרְבוּ יַחַד, כְּגוֹן, מַאֲכָל שֶׁעוֹשִׂין שֶׁמְּעָרְבִין קֶמַח וּבֵיצִים וּגְבִינָה וּמְטַגְּנִים אוֹ מְבַשְּׁלִים אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהַקֶּמַח הוּא הַמֻּעָט, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהוּא מֻחֲמֶשֶׁת מִינֵי דָּגָן, הוּא חָשׁוּב וּמְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וְאֵחָרָיו עַל הַמִּחְיָה. וְאָמְנָם דַּוְקָא כְּשֶׁנּוֹתְנִים אֶת הַקֶּמַח בְּשָׁבִיל שֶׁיִּתֵּן טַעַם. אֲבָל אִם לוֹקְחִין רַק מְעַט קֶמַח לְדֶבֶק בְּעָלְמָא, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁמְּתַקְּנִין מִינֵי לִפְתָּן בִּמְעַט קֶמַח, וְכֵן אוֹפִין מַעֲשֶׂה אוֹפֶה מִשְּׁקָדִים וְסֹכָּר וּבֵיצִים, וְנוֹתְנִים בּוֹ רַק מְעַט קֶמַח לְדֶבֶק בְּעָלְמָא, אָז בָּטֵל הַקֶּמַח וְאֵין מְבָרְכִין רַק עַל הָעִקָּר. וְכֵן רֹטֶב שֶׁמְּבַשְּׁלִין וּמְתַקְּנִין אוֹתוֹ עִם קְצָת קֶמַח קָלוּי וּמְטֻגָּן בְּחֻמְאָה, אֵין מְבָרְכִין עַל הָרֹטֶב כִּי אִם שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אִם הוּא בּוֹרֵר אֶת הַפֵּרוּרִים הַמְטֻגָּנִים וְאוֹכְלָן בִּפְנֵי עַצְמָן, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת. וְאִם אוֹכֵל מֵהֶם כַּזַּיִת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶן עַל הַמִּחְיָה (ר"ד ר"ה ר"ח).

סימן מט

א עַל הַיַּיִן מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וּלְאַחֲרָיו עַל הַגֶּפֶן וְכוּ'. וְאֵין חִלּוּק בְּיַיִן, אֲפִלּוּ הוּא עָדַיִן תּוֹסֵס, וַאֲפִלּוּ זָב מֵעַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ יַיִן מְבֻשָּׁל אוֹ קוֹנְדִיטִין, דְּהַיְנוּ שֶׁנָּתְנוּ לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וּבְשָׂמִים אוֹ לַעֲנָה שֶׁהוּא מַר, אֲפִלּוּ הַיַּיִן מֵרִיחַ כַּחֹמֶץ, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַעַם יַיִן הֲוֵי יַיִן לְעִנְיַן בְּרָכָה. אֲבָל אִם נִתְחַמֵּץ בְּעִנְיַן שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְנָעִין לִשְׁתּוֹתוֹ מִפְּנֵי חֲמִיצוּתוֹ, יֵשׁ סָפֵק בִּבְרָכָתוֹ (וְאַף שֶׁיָּכוֹל לְבָרֵךְ בִּתְחִלָּתוֹ שֶׁהַכֹּל, עַדַיִן יֵשׁ סָפֵק בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה). וְלָכֵן אֵין לִשְׁתּוֹתוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל יַיִן טוֹב (דִּין יַיִן צְמוּקִים עַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן נ"ג).

ב הַחַרְצַנִּים שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶם הַיַּיִן רַק עַל יְדֵי דְּרִיכָה וְלֹא נֶעֶצְרוּ בְּבֵית הַבַּד, אִם נָתְנוּ עֲלֵיהֶם מַיִם, אֲפִלּוּ לֹא מָצְאוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁנָּתְנוּ, אוֹ אֲפִלּוּ מָצְאוּ פָּחוֹת, מִכָּל מָקוֹם אִם טָעְמוּ יַיִן מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. אֲבָל אִם נֶעֶצְרוּ הַחַרְצַנִּים בְּבֵית הַבַּד וְאַחַר כָּךְ נָתְנוּ עֲלֵיהֶם מַיִם אוֹ שֶׁנָּתְנוּ מַיִם עַל שִׁמְרֵי יַיִן, אֵינוֹ אֶלָּא כַּמַּיִם.

ג יַיִן שֶׁנִּתְעָרַב בְּמַיִם, אִם אֵין בַּיַּיִן אֶלָּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה חֲלָקִים שֶׁבַּמַּיִם, וַדַּאי בָּטֵל הַיַּיִן וְאֵינוֹ רַק כַּמַּיִם. וְאִם יֵשׁ בּוֹ יַיִן יוֹתֵר, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִמְזֹג אוֹתוֹ כָּל כָּךְ וְלִשְׁתּוֹתוֹ בְּמָקוֹם יַיִן, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּלְאַחֲרָיו עַל הַגֶּפֶן. וְאִם לֹא, בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ (ר"ד).

ד כְּשֵׁם שֶׁהַפַּת אִם קָבַע עָלָיו פּוֹטֵר כָּל מִינֵי מַאֲכָל, כָּךְ הַיַּיִן אִם קוֹבֵעַ עַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, פּוֹטֵר שְׁאָר מַשְׁקִין מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה וּמִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְדַוְקָא אִם הַמַּשְׁקִין הָיוּ עוֹמְדִין לְפָנָיו בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ עַל הַיַּיִן אוֹ שֶׁהָיָה עַל כָּל פָּנִים בְּדַעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת אוֹתָן מַשְׁקִים. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לְפָנָיו וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן, הֲוֵי סָפֵק אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן אוֹ לֹא. עַל כֵּן, יִמְנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהֶם עַד לְאַחַר שֶׁיְּבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל הַיַּיִן, אוֹ שֶׁיְּבָרֵךְ עַל אֵיזֶה דְּבַר מַאֲכָל שֶׁהַכֹּל וִיכֹלִין לִפְטוֹר גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

ה אִם לֹא קָבַע אֶת עַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, אֶלָּא שָׁתָה דֶּרֶךְ אֲרַעִי, וְגַם לֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת מַשְׁקִים אֲחֵרִים, אָז וַדַּאי צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה עַל מַשְׁקִים אֲחֵרִים, אֶלָּא דְּאַכַּתִּי אִכָּא סָפֵק בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה אִם נִפְטָרָה בִּבְרִכַּת עַל הַגֶּפֶן שֶׁיְּבָרֵךְ עַל הַיַּיִן אוֹ לֹא. עַל כֵּן יֵשׁ לֶאֱכוֹל אֵיזֶה פְּרִי שֶׁיְּבָרֵךְ אַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת לִפְטוֹר גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

ו הַמְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וְדַעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן שָׂרָף אוֹ קַאפֶע, יֵשׁ סָפֵק אִם נִפְטְרוּ בַּבְּרָכָה שֶׁעַל הַיַּיִן אוֹ לֹא. עַל כֵּן יֵשׁ לוֹ לְכַוֵּן שֶׁלֹּא לִפְטֹרָם. וְאַף עַל פִּי כֵן יְבָרֵךְ עַל מְעַט סֵכָר שֶׁהַכֹּל לִפְטוֹר גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

ז כְּשֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַיַּיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְיֵשׁ שָׁם גַּם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים, יֹאמַר: סַבְרִי רַבּוֹתַי, רְצוֹנוֹ לוֹמַר, תְּנוּ דַּעְתְּכֶם לִשְׁמֹעַ, כְּדֵי שֶׁיַּפְסִיקוּ מֵאֲכִילָתָן לִשְׁמֹעַ הַבְּרָכָה.

ח שָׁתוּ מִיַּיִן אֶחָד, בֵּין בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהֵבִיאוּ לָהֶם יַיִן אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִמְלַךְ וְלֹא אַסַּח דַּעְתֵּה מִיַּיִן, אֲבָל מְבָרֵךְ עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְכֵן אִם הֵבִיאוּ לָהֶם עוֹד יַיִן שְׁלִישִׁי, מְבָרְכִין גַּם כֵּן עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְכֵן עַל הָרִבֵּה (מַעֲבָדָא דְּרַבִּי עַל כָּל חָבִית וְחָבִית שֶׁהָיָה פּוֹתֵחַ הָיָה מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב) (יְרוּשַׁלְמִי ברכות סוֹף פרק כיצד מברכין).

ט וְאִם הָיָה נִמְלָךְ מַמָּשׁ בְּאֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן נ"ז), מְבָרֵךְ תְּחִלָּה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

י הָא דְּמְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, דַּוְקָא בְּסָתָם, שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ שֶׁהַשֵּׁנִי גָּרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אִם מְשֻׁבָּח מִן הָרִאשׁוֹן. אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁהוּא גָּרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. אַךְ כְּשֶׁהוּא בְּרִיא לַגּוּף יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּרוּעַ בַּטַּעַם, מְבָרְכִין עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

יא אֲפִלּוּ הָיָה לָהֶם מִתְּחִלָּה שְׁתֵּי יֵינוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה לִפְנֵיהֶם יַחַד כְּשֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, מְבָרֵךְ עַל הַשֵּׁנִי הַמְשֻׁבָּח הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן לִפָּנָיו עַל הַשֻּׁלְחָן, אֵינוֹ מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֶלָּא בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן מְבָרֵךְ עַל הַמְשֻׁבָּח לִפְטוֹר גַּם אֶת הַגָּרוּעַ.

יב אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֶלָּא אִם יֵשׁ עוֹד מִן הַיַּיִן הָרִאשׁוֹן וְרוֹצִים לִשְׁתּוֹת אֶת הַשֵּׁנִי מִשּׁוּם שִׁנּוּי יַיִן. אֲבָל אִם מֵחֲמַת שֶׁהַיַּיִן הָרִאשׁוֹן כָּלָה מְבִיאִין אֶת הַשֵּׁנִי, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

יג אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ אַחֵר עִמּוֹ שֶׁהוּא שׁוֹתֶה גַּם כֵּן מִשְּׁתֵּי הַיֵּינוֹת. דְּהָכִי מַשְׁמַע, הַטּוֹב לוֹ וְהַמֵּטִיב, לַחֲבֵרוֹ. וְהוּא הַדִּין אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עִמּוֹ. אֲבָל אִם הוּא יְחִידִי, אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

יד הָאוֹרֵחַ שֶׁמֵּסֵב אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אִם בַּעַל הַבַּיִת נוֹתֵן אֶת הַקִּנְקָן עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁיִּשְׁתֶּה מִי שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּסְעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת, אִם כֵּן, הַיַּיִן הוּא כְּמוֹ בְּשֶׁתְּפוּת וּמְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. אֲבָל אִם הַבַּעַל הַבַּיִת נוֹתֵן לְכָל אֶחָד כּוֹסוֹ, אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם שֻׁתָּפוּת בְּיַיִן. וַאֲפִלּוּ הַבַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ מְבָרֵךְ (קע"ה).

טו אֶחָד יָכוֹל לְבָרֵךְ לְהוֹצִיא אֶת כֻּלָּם, וְיֹאמַר תְּחִלָּה: סַבְרִי וְכוּ' שֶׁיִּתְּנוּ לֵב לִשְׁמֹעַ וְיַעֲנוּ אָמֵן שֶׁיֵּצְאוּ בְּבִרְכָתוֹ. וְדַוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד כּוֹסוֹ לְפָנָיו שֶׁיִּטְעֹם מִיָּד, שֶׁלֹּא יְהֵא הֶפְסֵק בֵּין הַבְּרָכָה לִשְׁתִיָּה.

טז אִם מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס יַיִן אַחֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּמַה שֶׁאָמַר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב (קע"ה).

סימן נ

א כְּתִיב לַה' הָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ, שֶׁהַכֹּל הוּא כְּמוֹ הֶקְדֵּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת מִן הַהֶקְדֵּשׁ עַד לְאַחַר הַפְּדְיוֹן, וְהַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּלֹא פְּדְיוֹן מָעַל, כְּמוֹ כֵּן אָסוּר לֵהָנוֹת מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, וְהַבְּרָכָה הוּא הַפְּדְיוֹן. וְהַנֶּהֱנֶה בְּלֹא בְּרָכָה, כְּאִלּוּ מָעַל בְּקָדְשֵׁי ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וְאֵין שִׁעוּר לִבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁאֲפִלּוּ אוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב לְבָרֵךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה.

ב אַף עַל פִּי שֶׁבְּדִיעֲבַד אִם טָעָה וּבֵרַךְ שֶׁהַכֹּל עַל כָּל דָּבָר, אֲפִלּוּ עַל פַּת אוֹ יַיִן יָצָא (כְּדִלְקַמָּן סִימָן נ"ו), לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא צָרִיךְ לִלְמֹד לְהָבִין אֵיזֶה בְּרָכָה יְבָרֵךְ עַל כָּל מִין וּמִין. וְאַף בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָרֵר מֵאֵיזֶה מִין הוּא, אוֹ שֶׁנִּסְתַּפְּקוּ הַפּוֹסְקִים וְאִי אֶפְשָׁר לְהַכְרִיעַ, אָז יוֹצְאִין בְּבִרְכַּת שֶׁהַכֹּל. וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְפָטְרוֹ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה עָדִיף טְפֵי.

ג הַדָּבָר שֶׁמְּבָרְכִין לְאָכְלוֹ או לִשְׁתּוֹתוֹ אוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ אוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִצְוָה, צָרִיךְ שֶׁיִּקַּח אוֹתוֹ קֹדֶם הַבְּרָכָה בְּיַד יְמִינוֹ, וְיִכַּוֵּן אֵיזֶה בְּרָכָה הוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיְּזַכִּיר אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא עִקַּר הַבְּרָכָה, יֵדַע מַה שֶּׁיְּסַיֵּם וִיבָרֵךְ. וְאִם לֹא אֲחָזוֹ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁהָיָה לְפָנָיו כְּשֶׁבֵּרַךְ

עָלָיו, יָצָא. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לְפָנָיו כְּלָל כְּשֶׁבֵּרַךְ, אֶלָּא שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ אַחַר כָּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הַבְּרָכָה הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, לֹא יָצָא וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

ד נָטַל בְּיָדוֹ פְּרִי לְאָכְלוֹ וּבֵרֵךְ עָלָיו וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנֶאֱבַד אוֹ נִמְאַס עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, וְכֵן אִם בֵּרַךְ עַל כּוֹס מַשְׁקֶה וְנִשְׁפַּךְ הַכּוֹס, אִם יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד מִמִּין זֶה וְגַם דַּעְתּוֹ הָיְתָה לֶאֱכוֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת יוֹתֵר מִמַּה שֶׁלָּקַח בְּיָדוֹ, וְאִם כֵּן הָיְתָה הַבְּרָכָה גַּם עַל הַנִּשְׁאָר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. אֲבָל בְּסָתָם, לֹא חָלָה הַבְּרָכָה, רַק עַל מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדוֹ, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת יוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה, וְהוּבָא לוֹ עַתָּה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָן שֶׁאִם הָיָה אוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה אֶת הָרִאשׁוֹן, לֹא הָיָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל זֶה שֶׁהוּבָא לוֹ, הָכָא שָׁאנֵי.

ה צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַפְסִיק יוֹתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר בֵּין הַבְּרָכָה לַאֲכִילָה. וַאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת לְעִיסָה, אָסוּר לְהַפְסִיק עַד שֶׁיִּבְלַע, (דְּהָא עַל הַלְּעִיסָה אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה כְּדִלְקַמָּן סָעִיף ז'). וְאִם הִפְסִיק בְּדִבּוּר בֵּין הַבְּרָכָה לַאֲכִילָה שֶׁלֹּא מֵעִנְיַן הָאֲכִילָה, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ. אֲבָל אִם שָׁהָה בִּשְׁתִיקָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ. וּשְׁהִיָּה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ הָאֲכִילָה, לֹא חָשִׁיב הֶפְסֵק כְּלָל. וְלָכֵן כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱכוֹל פְּרִי גָּדוֹל וְלַחְתּוֹךְ מִמֶּנּוּ חֲתִיכוֹת, יְבָרֵךְ כְּשֶׁהַפְּרִי שָׁלֵם, מִשּׁוּם דִּמְצָוָה לְבָרֵךְ עַל הַשָּׁלֵם, וְהַשְׁהִיָּה לֹא הֲוֵי הֶפְסֵק, מִשּׁוּם שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הָאֲכִילָה. אַךְ כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל אֵיזֶה פְּרִי וְאֵין לוֹ יוֹתֵר, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא פְּרִי זֶה מִתֵּלַע שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, יִפְתְּחֶנּוּ וְיִבְדְּקֶנּוּ קֹדֶם הַבְּרָכָה (ר"ב ר"ו).

ו הַשּׁוֹתֶה מַיִם וְשׁוֹפֵךְ מְעַט קֹדֶם שְׁתִיָּתוֹ מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ מַיִם הָרְעִים, יִשְׁפּוֹךְ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְבָרֵךְ וְלֹא אַחַר הַבְּרָכָה, מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן הַבְּרָכָה (ר"ו).

ז הַטּוֹעֵם אֶת הַתַּבְשִׁיל אִם צָרִיךְ מֶלַח וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וּפוֹלֵט, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. אֲבָל אִם בּוֹלֵעַ, יֵשׁ סָפֵק, אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ כֵּיוָן שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ אוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ כֵּיוָן שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לַאֲכִילָה, וְלָכֵן יִזָּהֵר שֶׁיְּכַוֵּן לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ בְּתוֹרַת אֲכִילָה וִיבָרֵךְ עָלָיו וְיִבְלָע (ר"י).

ח הָאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה לִרְפוּאָה, אִם הוּא דָּבָר מָטְעָם וְנֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא דָּבָר אָסוּר, כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירָה לוֹ עַתָּה, צָרִיךְ הוּא לְבָרֵךְ עָלָיו. וְאִם הוּא דָּבָר מַר, שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו. הַשּׁוֹתֶה בֵּיצָה חַיָּה לְצַחְצֵחַ קוֹלוֹ, אַף שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִטַּעֲמוֹ, נֶהֱנֶה הוּא מִמְּזוֹנָהּ, דְּמֵיזָן זַיִן וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ.

ט נִכְנַס לוֹ דָּבָר בִּגְרוֹנוֹ וְשׁוֹתֶה מַשְׁקִין אוֹ אוֹכֵל חֲתִיכַת פַּת לְבָלְעוֹ אוֹ שְׁאָר דָּבָר שֶׁנֶּהֱנֶה מִמֶּנּוּ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו. אֲבָל אִם שׁוֹתֶה מַיִם שֶׁלֹּא לְצָמְאוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לְהַבְלִיעַ מַה שֶּׁנִּכְנַס לוֹ בִּגְרוֹנוֹ, אוֹ לְצֹרֶךְ אַחֵר, לֹא יְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁאֵין הֲנָאָה לָאָדָם בִּשְׁתִיַּת הַמַּיִם אֶלָּא כְּשֶׁהוּא שׁוֹתֶה לְצָמְאוֹ.

י שָׁכַח וְהִכְנִיס אוֹכְלִין לְתוֹךְ פִּיו בְּלֹא בְּרָכָה, אִם הוּא דָּבָר שֶׁאַף אִם יַפְלִיטוֹ לֹא יְהֵא נִמְאָס, יַפְלִיטוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ וִיבָרֵךְ עָלָיו. וְלֹא יְבָרֵךְ עָלָיו בְּעוֹדוֹ בְּפִיו, מִשּׁוּם דִּכְתִיב יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ. וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁאִם יַפְלִיטוֹ יְהֵא נִמְאָס, כֵּיוָן דְּאָסוּר לְאַבֵּד אוֹכְלִין, מִסְלְקוֹ בְּפִיו לְצַד אֶחָד וּמְבָרֵךְ עָלָיו. וְאִם אֵרַע לוֹ כֵּן בְּמַשְׁקִין, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְסַלְקָן לְצַד אַחַד, אֲזַי אִם יֵשׁ לוֹ עוֹד מַשְׁקִין, יִפְלֹט אֵלּוּ לְאִבּוּד. וְאִם אֵין לוֹ יוֹתֵר וְהוּא דָּחוּק עַל זֶה הַמַּעַט שֶׁבְּתוֹךְ פִּיו, בּוֹלְעָן וִיבָרֵךְ אַחַר כָּךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה (דְּכֵיוָן דְּנִזְכַּר בְּעוֹדוֹ בְּפִיו, דּוֹמֶה קְצָת לְעוֹבֵר לַעֲשִׂיתוֹ), אֲבָל בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה לֹא יְבָרֵךְ. אַף אִם הוּא יַיִן וְשָׁתָה רְבִיעִית, יְבָרֵךְ גַּם בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה (קע"ב).

יא הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינִים שֶׁבְּרָכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת, כְּגוֹן אֱגוֹז וְתַפּוּחַ, שֶׁיָּכוֹל לְבָרֵךְ עַל אֶחָד וְלִפְטוֹר גַּם הַשֵּׁנִי, חַיָּב לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאָסוּר לוֹ לְבָרֵךְ עַל אֶחָד בְּכַוָּנָה שֶׁלֹּא לִפְטוֹר אֶת הַשֵּׁנִי כְּדֵי לְבָרֵךְ גַּם עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִשּׁוּם דְּאָסוּר לִגְרֹם בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וִיבָרֵךְ עַל הַיּוֹתֵר חָשׁוּב (כְּדִלְקַמָּן סִימָן נ"ה) וְנִפְטָר הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְפָטְרוֹ. אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל זֶה שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב, אֵינוֹ נִפְטָר הֶחָשׁוּב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דַּעְתּוֹ לְפָטְרוֹ. אֲבָל אִם בֵּרַךְ בְּסָתָם, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ עַל הֶחָשׁוּב, דְּאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיִּפְטוֹר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב לְחָשׁוּב דֶּרֶךְ גְּרָרָא (רי"א רט"ו).

יב אֲבָל אִם הֵם שְׁנֵי מִינִים, כְּגוֹן פְּרִי הָעֵץ וּפְרִי הָאֲדָמָה אוֹ דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל, אַף עַל גַּב דִּבְדִיעֲבַד אִם בֵּרַךְ עַל כֻּלָּם שֶׁהַכֹּל, אוֹ שֶׁבֵּרַךְ עַל פְּרִי הָעֵץ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּפְרִי הָאֲדָמָה יָצָא, מִכָּל מָקוֹם, לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא יְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּרָכָה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ, וּבְרִכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ קוֹדֶמֶת (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן נ"ה סָעִיף ד'). וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לְפָנָיו יַיִן וַעֲנָבִים, וְרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יַיִן קֹדֶם וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאִם הוּא מִתְכַּוֵּן לִפְטוֹר בִּבְרָכָה זוֹ גַּם הָעֲנָבִים יָכוֹל לְפָטְרָן, מִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, אֶלָּא יְכַוֵּן שֶׁלֹּא לִפְטוֹר אֶת הָעֲנָבִים, כְּדֵי לְבָרֵךְ גַּם עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הַמְתֻקֶּנֶת, שֶׁהִיא בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

יג בְּכָל הַדְּבָרִים, חוּץ מִן הַפַּת (שֶׁנִּתְבָּאֵר דִּינוֹ בְּסִימָן מ"ב סָעִיף י"ט, כ', כ"א) אִם שָׁנָה מְקוֹמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, נֶחְשָׁב כְּמוֹ הֶסֵּחַ הַדַּעַת, וְלָכֵן מִי שֶׁאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה בְּחֶדֶר אֶחָד וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ לְחֶדֶר אַחֵר לִגְמוֹר שָׁם אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ, אֲפִלּוּ מִמִּין הָרִאשׁוֹן. וַאֲפִלּוּ אוֹחֵז בְּיָדוֹ אֶת הַמַּאֲכָל אוֹ הַמַּשְׁקֶה וְנוֹשְׁאוֹ אֶל הַחֶדֶר הָאַחֵר, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו שָׁם מֻחְדָּשׁ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. אֲבָל בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל מַה שֶּׁאָכַל תְּחִלָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ, כִּי הַבְּרָכָה שֶׁיְּבָרֵךְ בַּסּוֹף, תַּעֲלֶה לִשְׁנֵיהֶם.

יד וְכֵן אִם הָלַךְ לַחוּץ וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ לִגְמֹר אֲכִילָתוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ מֻחְדָּשׁ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהוּא אוֹכֵל לְבַדּוֹ, אוֹ כְּשֶׁהוּא אוֹכֵל עִם אֲחֵרִים וְכֻלָּם שָׁנוּ

אֶת מְקוֹמָם. אֲבָל אִם אֶחָד נִשְׁאַר עַל מְקוֹמוֹ, אֲזַי גַּם אֵלּוּ שֶׁהָלְכוּ, כֵּיוָן שֶׁדַּעְתָּם לַחֲזוֹר לְכָאן אֶל זֶה שֶׁנִּשְׁאַר כָּאן, וְלִגְמוֹר כָּאן אֲכִילָתָן, לָכֵן כְּשֶׁחוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין, אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ מֵחָדָשׁ, דְּכֵיוָן שֶׁנִּשְׁאַר כָּאן אֶחָד, לֹא נִתְבַּטְּלָה הַקְּבִיעוּת, וְכֻלָּם חוֹזְרִין לִקְבִיעוּתָן, וְנֶחְשָׁב הַכֹּל כִּסְעוּדָה אֶחָת.

טו בְּחֶדֶר אֶחָד מִפְּנֵה לְפָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַחֶדֶר גָּדוֹל מְאֹד, לֹא הֲוֵי שִׁנּוּי מָקוֹם.

טז אִם אוֹכֵל פֵּרוֹת בְּגַן שֶׁהוּא מֻקָּף מְחִצּוֹת וּבֵרֵךְ עַל פֵּרוֹת מֵאִילָן אֶחָד עַל דַּעַת לֶאֱכֹל גַּם מֵאִילָנוֹת אֲחֵרִים, יָכוֹל לֶאֱכוֹל גַּם מֵאִילָנוֹת אֲחֵרִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מְקוֹמוֹ, כָּל שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. אֲבָל אִם אֵין הַגַּן מֻקָּף מְחִצּוֹת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִגַּן זֶה לְגַן אַחֵר, לֹא מַהֲנֵי דַּעְתּוֹ.

סימן נא

א עַל פֵּרוֹת הָאִילָן חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים (כְּדִלְקַמָּן סָעִיף ז) וְעַל כָּל פֵּרוֹת הָאֲדָמָה וִירָקוֹת, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת וְכוּ', וְאַפִלּוּ אָכַל וְשָׂתָה נִפְטָר בִּבְרָכָה אֶחָת (ר"ז).

ב בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה וְכֵן בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֵין מְבָרְכִין אֶלָּא אִם כֵּן אָכַל כַּשִּׁעוּר, דְּהַיְנוּ כַּזַּיִת. אֲבָל עַל פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְעַל מַשְׁקִין, יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵינוֹ חַיָּב בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה אֶלָּא אִם כֵּן שָׁתָה רְבִיעִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם עַל מַשְׁקִין אִם שָׁתָה כַּזַּיִת, חַיָּב בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְלָכֵן לָצֵאת מִיַּדֵי סְפֵקָא, יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת אֶלָּא פָּחוֹת מִכַּזַּיִת אוֹ רְבִיעִית. וְאֵין חִלּוּק בֵּין יַיִן שָׂרָף לִשְׁאָר מַשְׁקִין (ק"צ ר"י)

ג דָּבָר שֶׁהוּא כִּבְרָיָתוֹ, דְּהַיְנוּ, אֱגוֹז אֶחָד אוֹ שְׁאָר פְּרִי, וַאֲפִלּוּ קְטַנִּית אַחַת, יֵשׁ אוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהוּא פְּרִי שָׁלֵם, מְבָרְכִין אַחֲרָיו בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְיֵשׁ חוֹלְקִין. וְלָכֵן לְצֵאת מִיַּדֵי סְפֵק, אֵין לֶאֱכֹל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת. וְאִם נִתְחַלֵּק הַדָּבָר קֹדֶם הָאֲכִילָה, בָּטֵל מִמֶּנּוּ חֲשִׁיבוּתֵיהּ, וּלְכֻלֵּי עָלְמָא אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת.

ד כָּל הָאֲכָלִין מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. וְאִם אָכַל כַּחֲצִי זַיִת מִדָּבָר שֶׁמְּבָרְכִין אַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת, וְכַחֲצִי זַיִת מִדָּבָר שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בְּרָכָה מְעֵין שָׁלֹשׁ, אוֹ אֲפִלּוּ כַּחֲצִי זַיִת פַּת, מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶן בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת. וְנִרְאֶה לִי, דְּהוּא הַדִּין אִם אָכַל כַּחֲצִי זַיִת מִפֵּרוֹת שֶׁמְּבָרְכִין לְאַחֲרֵיהֶן עַל הָעֵץ, וְכַחֲצִי זַיִת מִמִּין שֶׁמְּבָרְכִין לְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה אוֹ כַּחֲצִי זַיִת פַּת (דְּהַשְׁתָּא אֵין כָּאן שׁוּם מִין שֶׁבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלּוֹ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת) מִכָּל מָקוֹם מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶן בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת (עַיֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל סִימָן ר"י סָעִיף קָטָן א'). וְאִם אָכַל

כַּחֲצִי זַיִת מִמִּין שֶׁמְּבָרְכִין לְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה וְכַחֲצִי זַיִת פַּת, מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶן עַל הַמִּחְיָה. וּשְׁתֵּיָה עִם אֲכִילָה אֵין מִצְטָרְפִין.

ה אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְשָׁהָה, וְחָזַר וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת, אִם מִתְּחִלַּת הָאֲכִילָה הָרִאשׁוֹנָה עַד סוֹף הָאֲכִילָה לֹא הָיָה זְמַן יוֹתֵר, כִּי אִם כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, מִצְטָרְפוֹת שְׁתֵּי הָאֲכִילוֹת וּמְבָרֵךְ בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה. אֲבָל אִם שָׁהָה יוֹתֵר, אֵין מִצְטָרְפוֹת. וּבִשְׁתִיָּה, אֲפִלּוּ שָׁהָה פָּחוֹת מִזֶּה, אֵין מִצְטָרְפוֹת.

ו שָׁתָה מַשְׁקֶה חַם בְּמַעַט מְעַט, (כְּגוֹן טֵה אוֹ קַאפֶע), כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה בְּפַעַם אַחַת כִּשְׁעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁדֵּרֶךְ שְׁתִיָּתוֹ בְּכָךְ, מִכָּל מָקוֹם אֵין מִצְטָרְפִין וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה (ר"י).

ז בְּשִׁבְעָה מִינִים נִשְׁתַּבְּחָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב, אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ וְבָתַר הָכִי כְּתִיב, אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ וְגוֹ' וְכֵיוָן שֶׁבְּלֶחֶם מְבָאֵר בַּתּוֹרָה, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, לָכֵן עַל הַלֶּחֶם מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן, שֶׁהֵן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה הַמְפֹרָשִׁין, וְכֻסְמִים וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפוֹן, שֶׁהֵם גַּם כֵּן נִכְלָלִין בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה, מְבָרְכִין אַחֲרָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת שְׁלֵמוֹת וְגַם בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב (שֶׁנִּתְקָנָה אַחַר כָּךְ בְּיַבְנֶה). אֲבָל כָּל שֶׁאֵינוֹ לֶחֶם גָּמוּר אֶלָּא מִינֵי מְזוֹנוֹת מֵאֵלּוּ חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן, וְכֵן עַל הַגֶּפֶן דְּהַיְנוּ יַיִן, וְגַם עֲנָבִים בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, וּתְאֵנִים וְרִמּוֹנִים וְזֵיתִים, וּתְמָרִים שֶׁהֵם דְּבַשׁ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, לְפִי שֶׁמֵּהֶם זָב הַדְּבַשׁ, עַל כָּל אֵלּוּ מְבָרְכִין בִּרְכָה אַחֲרוֹנָה בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת בְּקִצּוּר הַשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וְגַם הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב שֶׁבִּבְרָכַת הַמָּזוֹן.

ח בַּבְּרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ שֶׁלְּאַחַר מִינֵי מְזוֹנוֹת, פּוֹתֵחַ עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה, וְחוֹתֵם וְנוֹדֶה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה, בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה. וְעַל הַיַּיִן, פּוֹתֵחַ עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, וְחוֹתֵם [וְנוֹדֶה לְךָ] עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן. וְעַל הַפֵּרוֹת, פּוֹתֵחַ עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, וְחוֹתֵם [וְנוֹדֶה לְךָ] עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ אֲפִלּוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ, אִם אָכַל מִפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר, עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ. אָכַל מִינֵי מְזוֹנוֹת וְגַם שָׁתָה יַיִן כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם בִּבְרָכָה אֶחָת. וְכֵן פֵּרוֹת וְיַיִן, וַאֲפִלּוּ עֲנָבִים וְיַיִן, פֵּרוֹת וּמִינֵי מְזוֹנוֹת, אוֹ אֲפִלּוּ מִינֵי מְזוֹנוֹת וְיַיִן וּפֵרוֹת, כּוֹלֵל שְׁלִשְׁתָּן, וְיִקְדִּים עַל הַמִּחְיָה, וְאַחַר כָּךְ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחַר כָּךְ עַל הָעֵץ. וּכְשֶׁכּוֹלֵל עַל הַמִּחְיָה עִם שְׁאָר מִין, לֹא יֹאמַר בַּהֲתִימָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה, אֶלָּא יֹאמַר, בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן, אוֹ עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַפֵּרוֹת,

אוֹ עַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל הַפֵּרוֹת. וּכְבָר נִדְפְּסָה הַנֻּסְחָא בַּסִּדּוּרִים, וְצָרִיךְ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בָּקִי בִּבְרָכָה זוֹ בְּעַל פֶּה.

ט בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ מַזְכִּירִין בָּהּ מְעֻנְיָנָא דְּיוֹמָא. וְאִם שָׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר, אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ.

י יֵשׁ לְהַחְמִיר בִּבְרָכָה זוֹ כְּמוֹ בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן בַּדְּבָרִים שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּסִימָן מ"ד סָעִיף ו'.

יא בִּבְרָכַת בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁבָּרָאתָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבָּרָא, וְכֵן עִקָּר. וּפֵרוּשָׁהּ שֶׁל הַבְּרָכָה הוּא, בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן, שֶׁבָּרָא הַנְּפָשׁוֹת וְגַם מַחְסוֹרָם, דְּהַיְנוּ כָּל צָרְכֵי סִפּוּקָן, שֶׁהֵם דְּבָרִים הֶכְרֵחִיִּים לְצֹרֶךְ קִיּוּם חִיּוּתָן, כְּמוֹ הַלֶּחֶם וְהַמַּיִם, וְגַם עַל כָּל שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁבָּרָא שֶׁאֵינָם הֶכְרֵחִיִּים כָּל כָּךְ אֶלָּא לְהִתְעַנֵּג בָּהֶם, כְּמוֹ פֵּרוֹת וְכַדּוֹמֶה, אָנוּ מְבָרְכִים אוֹתָךְ חַי הָעוֹלָמִים. וּצְרִיכִין לוֹמַר הַחי"ת בְּפַתַח (הַגָּאוֹן רַבִּי אֵלְיָהוּ מִוִּילְנָא, זָכָר צַדִּיק לִבְרָכָה, הִסְכִּים עִם הַפּוֹסְקִים שֶׁכָּתְבוּ לַחְתֹּם הַבְּרָכָה בַּשֵּׁם, וְלוֹמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַי הָעוֹלָמִים) (סִימָן ר"ז).

יב אָכַל פֵּרוֹת שֶׁבֵּרְכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלָּהֶם בְּרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְגַם פֵּרוֹת הָעֵץ שֶׁבֵּרְכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלָּהֶן הוּא בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת, מְבָרֵךְ בְּרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ. וְכֵיוָן שֶׁהוּא מַזְכִּיר בָּהֶם פְּרִי עֵץ, נִפְטָרִים בָּזֶה כָּל פְּרִי עֵץ שֶׁאָכַל. אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב בִּרְכַּת בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת עַל מִין אַחֵר, אֵינוֹ נִפְטָר בִּבְרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְיָבֵרְךְ תְּחִלָּה בִּרְכַּת מֵעֵין שָׁלֹשׁ וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת.

יג לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לְאָדָם לָצֵאת מִמְּקוֹמוֹ, אוֹ לַעֲסֹק בְּאֵיזֶה דָּבָר עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח מִלְּבָרֵךְ. וּבְדִיעֲבַד כְּשֶׁיָּצָא מִמְּקוֹמוֹ, אִם הוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת, יָכוֹל לְבָרֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם. אֲבָל אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ, צָרִיךְ שֶׁיַּחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, כְּמוֹ בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן לְעִיל סִימָן מ"ד סָעִיף ט' (סִימָן קפ"ד ובחיי אָדָם).

יד אָכַל וְשָׁתָה וְלֹא בֵּרַךְ מִיָּד בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, יָכוֹל לְבָרֵךְ עַד שְׁעַת עִכּוּל, דְּהַיְנוּ כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ תֹּאַב לֶאֱכוֹל פֵּרוֹת. וּלְאַחַר שְׁתִיָּה, כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ צָמֵא. וּלְאַחַר זְמַנִּים אֵלּוּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ עוֹד. וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי לְשַׁעֵר, רָאוּי לוֹ כְּשֶׁנִּזְכַּר שֶׁלֹּא בֵּרַךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, לְבָרֵךְ עַל מִין מִמִּין שֶׁאָכַל וְיֹאכַל וְיָבֵרְךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, לְפָטוֹר גַּם אֶת הָרִאשׁוֹן (קפ"ד).

טו אָכַל אוֹ שָׁתָה וְהֵקִיא, לֹא יְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, דְּלֹא גָרַע מִנְּתִעַכֵּל (שע"ת רח).

סימן נב

א עַל פֵּרוֹת הַגְּדֵלִים בָּאִילָן, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. וְעַל פֵּרוֹת הַגְּדֵלִים בָּאֲדָמָה, וְהֵם כָּל מִינֵי לִפְתָּן וְיִרָקוֹת וְקִטְנִיּוֹת וְטַאטָארְקָע (תִּירָס) וַעֲשָׂבִים, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְלֹא נִקְרָא אִילָן, אֶלָּא זֶה שֶׁהָעֲנָפִים שֶׁלּוֹ נִשְׁאָרִים גַּם בַּחֹרֶף וּמוֹצִיא אַחַר כָּךְ עָלִים מִן הָעֲנָפִים,

וַאֲפִלּוּ הֵם דַּקִּין כְּגִבְעוֹלֵי פִּשְׁתָּן. אֲבָל אִם הָעֲנָפִים כָּלִים לְגַמְרֵי בַּחֹרֶף וְאֵינוֹ נִשְׁאָר רַק הַשֹּׁרֶשׁ, לֹא נִקְרָא אִילָן, וּמְבָרְכִין עַל הַפֵּרוֹת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה (ר"ב ר"ג)

ב עַל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּמוֹ בָּשָׂר, דָּגִים, חָלָב, גְּבִינָה, וְכֵן עַל כָּל מִינֵי מַשְׁקִים, חוּץ מִן הַיַּיִן וְשֶׁמֶן זַיִת, מְבָרְכִין שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ. וְתַבַת נִהְיָה, יֵשׁ לוֹמַר הִיוּ"ד בְּקָמַץ.

ג כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת (שְׁוָוּאמְפִּין) אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדֵלִין מִלַּחְלוּחִית הָאָרֶץ, יְנִיקָתָן אֵינָהּ מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מִן הָאֲוִיר, וְלָכֵן אֵינָן נִקְרָאִין פְּרִי הָאֲדָמָה, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל (ר"ד).

ד אֵין מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לְאָכְלוֹ חַי וְגַם הַדֶּרֶךְ הוּא לְאָכְלוֹ חַי. אֲבָל אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לְאָכְלוֹ חַי אֶלָּא מְבֻשָּׁל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טוֹב לְמַאֲכָל גַּם כְּשֶׁהוּא חַי, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ, וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּרָכָתוֹ אֶלָּא כְּשֶׁאוֹכְלוֹ מְבֻשָּׁל. אֲבָל אִם אוֹכְלוֹ חַי, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. וְכָבוּשׁ הֲרֵי הוּא כִּמְבֻשָּׁל. וְלָכֵן עַל כְּרוּב (קְרוֹיט) כָּבוּשׁ מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן מָלִיחַ הוּא כִּמְבֻשָּׁל לְעִנְיָן זֶה.

ה עַל הַצָּנוֹן מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן עַל שׁוּמִים וּבְצָלִים כְּשֶׁהֵן רַכִּין וְדַרְכָּן לְאָכְלָן חַיִּין, אַף עַל פִּי שֶׁעַל פִּי הָרֹב אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן רַק עִם פַּת, מִכָּל מָקוֹם גַּם אִם אוֹכְלָן בְּלֹא פַּת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. אֲבָל אִם הִזְקִינוּ, שֶׁהֵם חֲרִיפִים מְאֹד, וְאֵין דַּרְכָּן לְאָכְלָן חַיִּין, מִי שֶׁאָכְלָן חַיִּין, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל.

ו דְּבָרִים שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר כְּשֶׁהֵם חַיִּין מִכְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִין, שֶׁהַבִּשּׁוּל מְגָרֵעַ אוֹתָן, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן מְבֻשָּׁלִין אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּשְּׁלָן עִם בָּשָׂר וְעַל יְדֵי הַבָּשָׂר נִשְׁתַּבְּחוּ, מִכָּל מָקוֹם אָז הַבָּשָׂר הוּא הָעִקָּר, וְאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אִם בִּשְּׁלָן בְּאֹפֶן שֶׁהֵן הָעִקָּר וּמִכָּל מָקוֹם נִשְׁתַּבְּחוּ, כְּגוֹן שֶׁטִּגְּנָן בְּשֶׁמֶן אוֹ בִּדְבַשׁ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן הַבָּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן, דְּמַה לִּי אִם נִתְבַּשְּׁלוּ בְּמַיִם אוֹ בְּשֶׁמֶן וּדְבַשׁ (ר"ה).

ז מִינֵי פֵּרוֹת הַגְּרוּעִים, הַגְּדֵלִים עַל אֲטָדִים וְקוֹצִים אוֹ בְּשֹׂאָר אִילָנוֹת שֶׁיְּצָאוּ מֵאֵלֵיהֶן וְלֹא נָטְעוּ לְהוּ אֲנָשִׁי, כְּמוֹ תַּפּוּחֵי יַעַר וְכַדּוֹמֶה, שֶׁכְּשֶׁהֵם חַיִּין אֵינָן רְאוּיִין לֶאֱכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְּׁלָן אוֹ טִגְּנָן בְּדְבַשׁ וְסֻכָּר וְהֵן רְאוּיִין לֶאֱכִילָה, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא שֶׁהַכֹּל. אֲבָל לוּזִין (האזעלנוס) אַף עַל פִּי שֶׁגְּדֵלִים בַּיַּעַר, חֲשׁוּבִים הֵם, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (ר"ג).

ח עֲשָׂבִים הַגְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם בְּלִי זְרִיעָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לֶאֱכֹל חַיִּין, וַאֲפִלּוּ בְּשֶׁלָן וְהוּא מַאֲכָל חָשׁוּב, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאֵין זוֹרְעִין אוֹתָן, אֵינוֹ חָשׁוּב פְּרִי וּמְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל. אֲבָל חַסָּה [סָעלַאט] וְכַדּוֹמֶה שֶׁנִּזְרָע, מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְגַם בַּעֲשָׂבִים

הַגְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶן, אִם יֵשׁ בָּהֶם פֵּרוֹת חֲשׁוּבִים, כְּגוֹן יָאגְדֶעס וּמָאלִינָעס מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

ט דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עִקַּר הַפְּרִי, אֵינוֹ חָשׁוּב כְּמוֹ הַפְּרִי עַצְמוֹ, אֶלָּא יוֹרֵד מַדְרֵגָה אַחַת, שֶׁאִם הוּא פְּרִי עֵץ, מְבָרְכִין עַל הַטָּפֵל בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְאִם הוּא פְּרִי הָאֲדָמָה, מְבָרְכִין עַל הַטָּפֵל שֶׁהַכֹּל. וְלָכֵן אִילַן צְלָף (קאפערנבוים) שֶׁהֶעָלִין שֶׁלּוֹ רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְיֵשׁ בָּעָלִים כְּמִין תְּמָרִים בּוֹלְטִים, כְּמוֹ בָּעָלִים שֶׁל עֲרָבָה, וְאֶבְיוֹנוֹת הֵן עִקַּר הַפְּרִי, וְקַפְּרִיסִין הֵן הַקְּלִפָּה שֶׁסְּבִיב הַפְּרִי, כְּמוֹ קְלִפּוֹת הָאֱגוֹזִים, וְרְאוּיִים גַּם כֵּן לַאֲכִילָה, עַל הָאֶבְיוֹנוֹת שֶׁהֵן עִקַּר הַפְּרִי, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, וְעַל הֶעָלִין וְעַל הַתְּמָרוֹת וְעַל הַקַּפְּרִיסִין, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְכֵן עֲלֵי וְרָדִים (ראזענבלעטער) שֶׁנִּרְקָחוּ בִּדְבַשׁ וְסֻכָּר, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁגְּדֵלִים בָּאִילָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עִקַּר הַפְּרִי. וְכֵן קְלִפּוֹת תִּפּוּחֵי זָהָב שֶׁנִּרְקָחוּ בִּדְבַשׁ וְסֻכָּר, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְעַל קְלִפּוֹת קִשּׁוּאִין שֶׁמְּטַגְּנִין בִּדְבַשׁ וְסֻכָּר, מְבָרְכִין שֶׁהַכֹּל. וְעַל הַשַּׁרְבִיטִין מֵהַקְּטָנִיּוֹת שֶׁזּוֹרְעִין בַּשָּׂדוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְתוּקִים, אִם אֲכָלָן בְּלֹא הַקְּטָנִיּוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. וְאִלּוּ שֶׁזּוֹרְעִים בַּגִּנּוֹת עַל דַּעַת לְאָכְלָן חַיִּין בְּשַׁרְבִיטֵיהֶן, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאוֹכֵל הַשַּׁרְבִיטִין לְחוּד, יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה (ר"ב ר"ד).

י גַּרְעִינִין שֶׁל פֵּרוֹת אִם הֵם מְתוּקִים, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲבָל גַּרְעִינִים הַמָּרִים אֵינָם נֶחְשָׁבִים כְּלָל, וְאִם אוֹכְלָן כָּךְ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּלָל. וְאִם מִתְּקָן עַל יְדֵי הָאוֹר וְכַדּוֹמֶה, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל.

יא שְׁקֵדִים הַמָּרִים, כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים שֶׁאָז עִקַּר אֲכִילָתָן הִיא הַקְּלִפָּה שֶׁאֵינָהּ מָרָה, וְעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. וּכְשֶׁהֵן גְּדוֹלִים שֶׁאָז עִקַּר הָאֲכִילָה הוּא מַה שֶּׁבִּפְנִים וְהוּא מַר, אִם אוֹכְלָן כָּךְ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל. אֲבָל אִם מִתְּקָן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דָּבָר אַחֵר, כֵּיוָן דַּפְּרִי נִינְהוּ וְגַם עַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (ר"ב). שְׁקֵדִים הַמְחֻפִּין בְּסֻכָּר אַף עַל פִּי שֶׁהַסֻּכָּר הוּא הָרֹב, מִכָּל מָקוֹם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. וְקִלְמוּס הַמְחֻפֶּה בְּסֻכָּר מְבָרְכִין רַק שֶׁהַכֹּל כִּי הַקִּלְמוּס אֵינוֹ פְּרִי.

יב פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמַר בִּשּׁוּלָן עַל הָאִילָן, אֲפִלּוּ בִּשְׁלָן אוֹ טִגְּנָן בִּדְבַשׁ וְכַדּוֹמֶה, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדִּין לְטִגֵּן פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ, בִּדְבַשׁ אוֹ סֻכָּר, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. אַף עַל אֶתְרוֹג מְטֻגָּן בִּדְבַשׁ אוֹ בְּסֻכָּר יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

יג נוֹבְלוֹת, וְהֵן פֵּרוֹת שֶׁנִּשְׁרְפוּ מִן הַחֹם וְנִבְלוּ וְנָפְלוּ מִן הָאִילָן קֹדֶם שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ, כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁנִּתְקַלְקֵל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו רַק שֶׁהַכֹּל. וְכֵן פַּת שֶׁעִפְּשָׁה וְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְקַלְקֵל קְצָת מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אִם נִתְקַלְקְלוּ לְגַמְרֵי עַד שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אֵין מְבָרְכִין

עֲלֵיהֶן כְּלָל. וְכֵן חֹמֶץ גָּמוּר (שֶׁמְּבַעְבֵּעַ כְּשֶׁשּׂוֹפְכִין אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ) אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל. וְאִם עֵרְבוֹ בְּמַיִם עַד שֶׁרָאוּי לִשְׁתִיָּה מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל.

יד וְיֵשׁ מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ שֶׁאֵינָן מִתְבַּשְּׁלִים לְעוֹלָם עַל הָאִילָן, אֶלָּא אַחַר שֶׁנּוֹטְלִין אוֹתָן מִן הָאִילָן מַנִּיחִין אוֹתָן בְּתוֹךְ קַשׁ וְתֶבֶן וְכַדּוֹמֶה וְעַל יְדֵי כָּךְ מִתְבַּשְּׁלִין, כְּגוֹן הָאֲנָסִים הַקְּטַנִּים (אַשְׁרִיצֶן) כֵּיוָן שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (ר"ב ר"ד)

טו יֵשׁ מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם אֶלָּא שְׁרָף בְּעָלְמָא כָּנוּס בְּתוֹךְ הַחֲרָצַנִּים (וְנִקְרָאִים קָאלִינֶעס) וְאֵינָן רְאוּיִין לֶאֱכִילָה אֶלָּא מוֹצְצִין אוֹתָן וְזוֹרְקִין הַקְּלִפּוֹת, מְבָרְכִין עַל מְצִיצָה זוֹ שֶׁהַכֹּל, (דְּכֵיוָן שֶׁעִקָּרוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֵין עָלָיו שֵׁם פְּרִי כְּלָל), וַאֲפִלּוּ הוּא בּוֹלֵעַ גַּם הַקְּלִפָּה וְהַגַּרְעִין, אֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק שֶׁהַכֹּל.

טז אֵין מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּבוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה אֶלָּא כְּשֶׁנִּכָּר בְּמִקְצָת שֶׁהוּא פֶּרִי. אֲבָל אִם נִתְרַסֵּק עַד שֶׁאֵינוֹ נִכָּר כְּלָל מַה הוּא, כְּגוֹן, [וַרְבָּה] (לעקפאר) (פאוועדלא, לאטווערג) שֶׁמְּבַשְּׁלִין מִשְּׁזִיפִין וְקִטְנִיּוֹת שֶׁרִסְקָן לְגַמְרֵי וְכַדּוֹמֶה, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. וּבְדִיעֲבַד אִם בֵּרַךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן יָצָא. וְאִם רֹב דֶּרֶךְ אֲכִילַת אוֹתָן פֵּרוֹת הוּא עַל יְדֵי רִסּוּק שֶׁמְּרַסְּקִין אוֹתָן לְגַמְרֵי, מְבָרְכִין אַף לְכַתְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן (ר"ב ר"ד ר"ה).

יז אֹרֶז וְדֹחַן (הירז ורייז) שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ, אִם לֹא נִתְמַעֲכוּ, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְאִם נִתְמַעֲכוּ אוֹ שֶׁטָּחָן וְעָשָׂה מֵהֶן פַּת, יֵשׁ חִלּוּק בֵּין אֹרֶז לְדֹחַן, כִּי מִצַּד הַדִּין עַל הָאֹרֶז מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וְעַל הַדֹּחַן שֶׁהַכֹּל. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָנוּ סָפֵק אֵיזֶהוּ אֹרֶז וְאֵיזֶהוּ דֹּחַן, לָכֵן יֵרֵא שָׁמַיִם לֹא יֹאכַל בֵּין דֹּחַן בֵּין אֹרֶז שֶׁנִּתְמַעֲכוּ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק שֶׁאֵין לוֹ פַּת מְבָרֵךְ בֵּין עַל הַדֹּחַן בֵּין עַל אֹרֶז שֶׁהַכֹּל וּלְאַחֲרֵיהֶם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת. עַל פַּת הֶעָשׂוּי מִקְּטָנִיּוֹת (תֶּרֶס) טָעֶנֶגְרָא קוּקְרִיטְז. מַאלֵיי"ע טִירְקִשֶׁען וויי"טְץ, אֲפִלּוּ בִּמְקוֹמוֹת שֶׁדַּרְכָּן בְּלֶחֶם זֶה, מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל (עַיֵּן פְּרִי מְגַדִּים סְמָן ר"ח, מִשְּׁבְצוֹת סָעִיף קָטָן י"א, וְשִׁיּוּרֵי בְּרָכָה סִימָן ר"ז). (דִּין עֵרֶב קָמְחִין, עַיֵּן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן ר"ח ס"ט).

יח עַל הַסֻּכָּר מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל. וְכֵן הַמּוֹצִיץ קָנִים מְתוּקִים, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל. וְכֵן [קְנָמוֹן וְשׁוּשׁ] צימרינד ולאקריטץ שֶׁכּוֹסְסִין וּבוֹלְעִין רַק טַעַם וּפוֹלְטִין הָעִקָּר מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל.

סימן נג

א כָּל הַפֵּרוֹת וְיָרָקוֹת שֶׁסְּחָטָן וְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, מְבָרֵךְ עַל הַמַּשְׁקִין שֶׁהַכֹּל. וְכֵן דְּבַשׁ הַזָּב מִן הַתְּמָרִים, כִּי אֵין שׁוּם מַשְׁקֶה נִקְרָא פְּרִי, רַק הַיַּיִן וְשֶׁמֶן זַיִת. וְהַיַּיִן שֶׁהוּא חָשׁוּב מְאֹד, קָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְשֶׁמֶן זַיִת שֶׁהוּא גַּם כֵּן חָשׁוּב, אִם נֶהֱנֶה

מְמֻנוּ, בְּעִנְיַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ (כְּדִלְקַמָּן סִימָן נ"ד סָעִיף ח').

ב פֵּרוֹת שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְבַשּׁוֹל אֶלָּא לְאָכְלָן חַיִּין, אִם בִּשְּׁלָן, מְבָרֵךְ עַל הָרִטָּב שֶׁהַכֹּל. אֲבָל פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְיַבְּשָׁן וּלְבַשְּׁלָן וְהֵן שְׁכִיחִים לָרֹב וְנָטְעֵי לְהוּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי, אִם בִּשְּׁלָן כְּדֵי לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת וְגַם לִשְׁתּוֹת אֶת הָרִטָּב מְבָרֵךְ עַל הָרִטָּב בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת. וְכֵן קִטְנִיּוֹת וִירָקוֹת, בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְבַשְּׁלָם, לְאָכְלָם וְגַם לִשְׁתּוֹת הָרִטָּב, מְבָרֵךְ עַל הָרִטָּב בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַמַּאֲכָל (וְהַחִלּוּק שֶׁבֵּין זֶה לְמַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּסָעִיף א', יֵשׁ אוֹמְרִים מִשּׁוּם דְּהָתָם אֵין דַּרְכָּן בְּכָךְ לִסְחוֹט אֶת הַפֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן, וְהָכָא דַּרְכָּן בְּכָךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מִשּׁוּם דְּיוֹתֵר נִכְנָס טַעַם הַפְּרִי וְהַיֶּרֶק בַּמַּיִם שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן בָּהֶם, מֵאֲשֶׁר הוּא בְּמַשְׁקֶה שָׁזֹב מֵהֶן). אֲבָל אִם אֵין כַּוָּנַת הַבִּשּׁוּל רַק בְּשִׁבִיל הַפֵּרוֹת אוֹ הַיְרָקוֹת, אֲזַי כְּשֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת וְהַיְרָקוֹת אֶלָּא שׁוֹתֶה אֶת הָרִטָּב לְבַד, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל. וְאִם בִּשְּׁלָן עִם בָּשָׂר בְּיַחַד, אֲפִלּוּ אִם כַּוָּנַת הַבִּשּׁוּל גַּם בִּשְׁבִיל הָרִטָּב, לְעוֹלָם מְבָרֵךְ עַל הָרִטָּב שֶׁהַכֹּל, כִּי הַבָּשָׂר הוּא הָעִקָּר (ר"ב ר"ה).

ג פֵּרוֹת שֶׁשָּׂרָאן אוֹ בִּשְּׁלָן רַק בִּשְׁבִיל הָרִטָּב, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן שֶׁהַכֹּל, וְלָכֵן מְבָרְכִין עַל קַאפָּע וְעַל טֵה שֶׁהַכֹּל. וְכֵן עַל הַשֵּׂכָר, בֵּין שֶׁהוּא מִתְמָרִים בֵּין שֶׁהוּא מִשְּׁעוֹרִים.

ד יְרָקוֹת אוֹ פֵּרוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין אוֹתָן בְּמַיִם שֶׁיִּתְחַמְּצוּ, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ, כְּגוֹן [קִשּׁוּאִים, מְלָפְפוֹנִים, סֶלֶק, כְּרוּב] גורקען, אוגרקיס, ראהטע ריבען, צוויקעל, בוראקיס קרויטס. מִכָּל מָקוֹם, אֵין מְבָרְכִין עַל הָרִטָּב, כִּי אִם שֶׁהַכֹּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁטַּעַם הַיֶּרֶק וְהַפְּרִי בָּרִטָּב, מִכָּל מָקוֹם, הוֹאִיל וְאֵין עִקַּר הַכְּבִישָׁה בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְּנוּ טַעַם בַּמַּיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁגַּם הַמָּה בְּעַצְמָם יִתָּקְנוּ עַל יְדֵי הַכְּבִישָׁה, לָכֵן מְבָרְכִין רַק שֶׁהַכֹּל. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אָכַל תְּחִלָּה אֶת הַיֶּרֶק וּבֵרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְאַחַר כָּךְ רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת גַּם הָרִטָּב, יֵשׁ סָפֵק אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הָרִטָּב, כִּי שֶׁמָּא יֵצֵא בִּבְרָכַת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, גַּם עַל הָרִטָּב. לָכֵן לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן.

ה וְכֵן פֵּרוֹת וִירָקוֹת וְקִטְנִיּוֹת וְכַדּוֹמֶה, שֶׁבִּשְּׁלָן בְּמַשְׁקֶה, שֶׁיֵּשׁ לָהּ טַעַם בָּעַצְמוּתוֹ, כְּגוֹן בְּחֹמֶץ אוֹ בַּחֲמִיצָה (בָּאוּרְשֶׁט) אוֹ בֶּחָלָב, מְבָרְכִין עַל הָרִטָּב שֶׁהַכֹּל. וְאִם אָכַל תְּחִלָּה אֶת הַמַּאֲכָל, יֵשׁ סָפֵק אִם אֵין הָרִטָּב נִפְטָרָה בִּבְרָכָה זֹאת (שם).

ו צְמוּקִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן לַחְלוּחִית כָּל כָּךְ, שֶׁאִם הָיוּ דּוֹרְכִין אוֹתָן יָצָא מֵהֶן דִּבְשָׁן, אִם כְּתָשָׁן וְשָׂרָה אוֹתָן בְּמַיִם לְצֹרֶךְ שְׁתִיָּה וְלֹא לְצֹרֶךְ אֲכִילַת הַצְּמוּקִין, אִם שָׂרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים וְתוֹסֵס, וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים עֵרָה מֵהֶם אֶת הַמַּשְׁקֶה לִכְלִי אַחֵר, הֲרֵי מַשְׁקֶה זֶה יַיִן גָּמוּר מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וּלְאַחֲרָיו בְּרָכָה מְעֵין שָׁלֹשׁ. וּבְכָל מָקוֹם שֶׁצְּרִיכִין כּוֹס יַיִן יוֹצְאִין בּוֹ. וּצְרִיכִין לִרְאוֹת שֶׁיִּהְיוּ הַצְּמוּקִין יוֹתֵר מֵחֵלֶק שִׁשִּׁית שֶׁבַּמַּיִם, וּמְשַׁעֲרִים אֶת הַצְּמוּקִין כְּמוֹ

שֶׁהָיוּ בְּלַחוּתָן קֹדֶם שֶׁנִּתְיַבְּשׁוּ (עין שע"ת סִימָן ר"ד סָעִיף ה'). וְדָוְקָא כְּשֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי שְׁרִיָּה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, אֲבָל אִם בִּשֵּׁל אֶת הַצְּמוּקִין בְּמַיִם, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה יַיִן עַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל (כֵּן כָּתוּב בְּסֵפֶר הַחַיִּים וּדְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר חַיֵּי אָדָם הִלְכוֹת שַׁבָּת כְּלָל ו' סָעִיף ו'). (וְאִם שָׂרָה אוֹ בִּשֵּׁל אֶת הַצְּמוּקִין עַל דַּעַת לֶאֱכוֹל גַּם אֶת הַצְּמוּקִין, יֵשׁ כַּמָּה סְפֵקוֹת בַּבְּרָכָה שֶׁעַל הַמַּשְׁקֶה) (ר"ב ר"ד).

סימן נד

א אִם אָכַל שְׁנֵי דְּבָרִים אוֹ אוֹכֶל וְשׁוֹתֶה, וְהָאֶחָד עִקַּר אֲצִלוֹ וְהַשֵּׁנִי הוּא טָפֵל לוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לֶאֱכָלוֹ, אֶלָּא בִּשְׁבִיל הָעִקָּר, וְאִם לֹא הָיָה לוֹ הָעִקָּר לֹא הָיָה אוֹכֵל כְּלָל אֶת הַטָּפֵל, כְּגוֹן שֶׁחָלַשׁ לִבּוֹ, וּכְדֵי לְחַזֵּק לִבּוֹ אוֹכֵל דָּג מָלִיחַ אוֹ צְנוֹן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהֵם דְּבָרִים חֲרִיפִים אוֹכֵל גַּם מְעַט פַּת, אוֹ דְּבָר אַחֵר לְמַתֵּק הַחֲרִיפוּת, וְכֵן אִם מִתְאַוֶּה לִשְׁתּוֹת יַיִן שָׂרָף וְשׁוֹתֶה, וּבִכְדֵי לְמַתֵּק הַחֲרִיפוּת אוֹכֵל אַחֲרָיו מְעַט פַּת, אוֹ אֵיזֶה פְּרִי, מְבָרֵךְ רַק עַל הָעִקָּר, וְעַל הַטָּפֵל אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, כִּי נִפְטָר בִּבְרָכָה שֶׁעַל הָעִקָּר, וְגַם נְטִילַת יָדַיִם אֵינוֹ צָרִיךְ.

ב וְדָוְקָא אִם אוֹכֵל אֶת הָעִקָּר תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אֶת הַטָּפֵל, וּבְשָׁעָה שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הָעִקָּר הָיָה דַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל גַּם אֶת הַטָּפֵל, אוֹ שֶׁהוּא רָגִיל בְּכָךְ, דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ הָיְתָה דַּעְתּוֹ לְכָךְ וְאוֹכֵל אֶת הַטָּפֵל בְּאֹתוֹ מַעֲמָד, לְאִפּוּקֵי אִם הָלַךְ בֵּינְתַיִם לְחֶדֶר אַחֵר, שֶׁאָז צָרִיךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל הַטָּפֵל.

ג וְכֵן אִם אוֹכֵל מִתְּחִלָּה אֶת הַטָּפֵל וְאַחַר כָּךְ אֶת הָעִקָּר, כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יַיִן אוֹ יַיִן שָׂרָף, וּכְדֵי שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת אַלִּיבָּא רֵיקָנָא אוֹכֵל תְּחִלָּה אֵיזֶה דָּבָר קָטָן, צָרִיךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל הַטָּפֵל. וְאָמְנָם כֵּיוָן שֶׁהוּא רַק טָפֵל עַתָּה, יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּיָרַד מִבִּרְכָתוֹ וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו רַק שֶׁהַכֹּל, וְיֵשׁ חוֹלְקִין. וּלְהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִיְּדֵי סְפֵקָא, יִשְׁתֶּה תְּחִלָּה קְצָת מִן הָעִקָּר וִיבָרֵךְ עָלָיו לְפָטוֹר אֶת הַטָּפֵל (רי"ב)

ד אִם כַּוָּנָתוֹ לִשְׁנֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהוּא שׁוֹתֶה יַיִן שָׂרָף וְאוֹכֵל גַּם מִינֵי כִּיסְנִין וְדָבְשָׁנִין (האניג קוכען) אוֹ מְרַקָּחַת וְכַדּוֹמֶה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם. וִיבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַכִּיסְנִין אוֹ הַמָּרַקָּחַת שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן שָׂרָף, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם אוֹכֵל פַּת כִּיסְנִין וְשׁוֹתֶה גַּם כֵּן קַאפֶּע שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם, דְּהַיְנוּ תְּחִלָּה עַל פַּת הַכִּיסְנִין וְאַחַר כָּךְ עַל הַקַאפֶּע שֶׁהֲרֵי כַּוָּנָתוֹ לִשְׁנֵיהֶם.

ה שְׁנֵי מִינִים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ יַחַד, אִם כָּל מִין מֵבְדִּיל לְעַצְמוֹ, מְבָרֵךְ עַל כָּל מִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ. אֲבָל אִם נִתְמַעֲכוּ וְנִדְבְּקוּ, אֲזַי אַזְלִינַן בָּתַר רֻבָּא, וּמַה שֶׁהוּא הָרֹב זֶהוּ הָעִקָּר

וּמְבָרְכִין עָלָיו, וְהַשֵּׁנִי נִפְטָר. אַךְ אִם אֶחָד הוּא מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמִּעוּט הוּא הָעִקָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן מ"ח סָעִיף י' עַיֵּן שָׁם (ר"ח ריי"ב).

יז מַאֲכָל שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ חָלָב אוֹ מָרָק לְאָכְלָם בְּיַחַד, אִם עִקַּר כַּוָּנָתוֹ הַמַּאֲכָל, אֲזַי מְבָרֵךְ רַק עָלָיו, וְהֶחָלָב אוֹ הַמָּרָק טְפֵלִים. וְאִם כַּוָּנָתוֹ רַק עַל הַמָּרָק וְהֶחָלָב, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, וְהַמַּאֲכָל הוּא טָפֵל. וְאִם כַּוָּנָתוֹ עַל שְׁנֵיהֶם (וְאֵין בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת), מְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַמַּאֲכָל וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ מְעַט, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּרָק אוֹ עַל הֶחָלָב. וְאֵין הוֹלְכִין בָּזֶה אַחַר הָרֹב. וַאֲפִלּוּ אִם הַמַּאֲכָל הוּא מִין דָּגָן, אֵינוֹ נֶחְשָׁב עִקָּר לְעִנְיָן זֶה, (מַאֲכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם אוֹ בְּחָלָב, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ח וסִימָן נ"ג) (סִימָן קס"ח ר"ב).

יח בְּשָׂמִים שְׁחוּקִים שֶׁעֵרְבָן עִם סֻכָּר, הַבְּשָׂמִים הֵם הָעִקָּר וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן. עַל אֱגוֹז מוּסְקָט בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. עַל קִנָּמוֹן (צימרינד) בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן עַל זַנְגְּבִיל (אונגבער) בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

יט הַשּׁוֹתֶה שֶׁמֶן זַיִת כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק לוֹ. וְאִם עֵרְבוֹ עִם שְׁאָר דְּבָרִים, הוּא הַטָּפֵל וּמְבָרֵךְ רַק עַל הָעִקָּר. אַךְ אִם יֵשׁ לוֹ מֵחוּשׁ שֶׁהוּא צָרִיךְ אֶת הַשֶּׁמֶן לִרְפוּאָה, וּבְכֵדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק לוֹ הוּא מְעָרְבוֹ בִּשְׁאָר דָּבָר, מֵאַחַר שֶׁעִקַּר כַּוָּנָתוֹ עַל הַשֶּׁמֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמַּעַט, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכָתוֹ שֶׁהִיא בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּפוֹטֵר אֶת הַדָּבָר הָאַחֵר. וְאִם הוּא צָמֵא וְעִקַּר כַּוָּנָתוֹ לִשְׁתּוֹת לְצָמְאוֹ, אֶלָּא שֶׁאַגַּב הוּא נוֹתֵן בּוֹ שֶׁמֶן לִרְפוּאָה, מְבָרֵךְ רַק עַל הַמַּשְׁקֶה. וְכֵן הַדִּין אִם נוֹתֵן לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה אֱגוֹז מוּסְקָט אוֹ קִנָּמוֹן (צִימְרִינד) אוֹ זַנְגְּבִיל, דְּאָזְלִינַן בָּתַר הַכַּוָּנָה.

כ כָּל מִינֵי מָרָקַחַת, הַדְּבַשׁ וְהַסֻּכָּר הֵן טְפֵלִים וּמְבָרְכִים עַל עִקַּר הַפְּרִי בִּרְכָתוֹ הָרְאוּיָה לוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן נ"ב).

סימן נה

א מִי שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו מִינֵי פֵּרוֹת הַרְבֵּה, וְהוּא רוֹצֶה לֶאֱכוֹל מִכֻּלָּם, אִם בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, יְבָרֵךְ עַל זֶה שֶׁהוּא חָבִיב לוֹ וְחָפֵץ בּוֹ יוֹתֵר. וְאִם שְׁנֵיהֶן שָׁוִים לוֹ בַּחֲבִיבוּת, אֲזַי אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִמִּין שִׁבְעָה שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ז'), יְבָרֵךְ עַל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא חֲצִי פְּרִי וְהַשְּׁאָר הֵן שְׁלֵמִים. וְאִם אֵין בֵּינֵיהֶם מִמִּין שִׁבְעָה, אִם אֶחָד שָׁלֵם וְאֶחָד אֵינוֹ שָׁלֵם, שָׁלֵם עָדִיף. וְכֵן אִם אֵין בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת אֶלָּא שֶׁאֶחָד בִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, וְאֶחָד בִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם, אִם הָאֶחָד חָבִיב עָלָיו, יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הֶחָבִיב. וְאִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים לוֹ, יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל זֶה שֶׁהוּא מִמִּין שִׁבְעָה,

אֲפִלּוּ הוּא חֲצִי. וְאִם אֵין בֵּינֵיהֶם מִמִּין שִׁבְעָה, שָׁלֵם עָדִיף. וְאִם שְׁנֵיהֶם שְׁלֵמִים אוֹ שְׁנֵיהֶם חֲסֵרִים, יְקַדִּים בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ לְבוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

ב אִם כֻּלָּן הֵן מִמִּין שִׁבְעָה וְשָׁוִים לוֹ בַּחֲבִיבוּת, צָרִיךְ לְהַקְדִּים אֶת זֶה שֶׁהִקְדִּימוֹ הַפָּסוּק. וְאֶרֶץ בַּתְּרָא, שֶׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק, הִפְסִיק אֶת הַסֵּדֶר. נִמְצָא לְפִי זֶה, כִּי תְּמָרִים קוֹדְמִים לַעֲנָבִים, לְפִי שֶׁתְּמָרִים הֵם שֵׁנִי לְאֶרֶץ בַּתְּרָא, וַעֲנָבִים הוּא שְׁלִישִׁי לְאֶרֶץ קַמָּא. וְדַוְקָא עֲנָבִים. אֲבָל יַיִן, כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבָר חָשׁוּב וְקָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל הַפֵּרוֹת.

ג הָא דְּיֵשׁ מַעֲלָה לְמִין שִׁבְעָה, דַּוְקָא כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַפְּרִי. אֲבָל פְּרִי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה אֵין לָהּ מַעֲלָה, דְּלָא מִשְׁתַּבַּח קָרֵא בְּמִדֵּי דְּלָא חָזֵי. וְכֵן אִם אוֹכְלוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ הֲנָאָתוֹ, כְּגוֹן הַכּוֹסֵס חִטָּה, אֵין לָהּ קְדִימָה.

ד אִם יֵשׁ לְפָנָיו דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְגַם דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל וְרוֹצֶה לֶאֱכוֹל מִשְּׁנֵיהֶם, בִּרְכַת בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּבִרְכַת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה קוֹדְמוֹת, שֶׁהֵן חֲשׁוּבוֹת, לְפִי שֶׁהֵן מְבֹרָרוֹת יוֹתֵר, שֶׁאֵינָן פּוֹטְרוֹת אֶלָּא מִין אֶחָד, וְשֶׁהַכֹּל הִיא בְּרָכָה כּוֹלֶלֶת הַרְבֵּה. וַאֲפִלּוּ אִם זֶה שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל הוּא חָבִיב לוֹ יוֹתֵר, מִכָּל מָקוֹם, צָרִיךְ לְהַקְדִּים בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה (רי"א).

ה בִּרְכַת בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת קוֹדֶמֶת גַּם לְבִרְכַת הַיַּיִן, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּרְכַת הַמּוֹצִיא, שֶׁהֲרֵי הִיא קוֹדֶמֶת גַּם לְבִרְכַת בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת. וְלָכֵן בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב כְּשֶׁמְּקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן, צָרִיךְ לְכַסּוֹת אֶת הַפַּת, שֶׁלֹּא יִרְאֶה בָּשְׁתּוֹ, שֶׁמְּקַדִּימִין לוֹ בִּרְכַת הַיַּיִן. וְכֵן בְּשַׁחֲרִית שֶׁמְּקַדֵּשׁ וְאוֹכֵל אַחַר כָּךְ מִינֵי מְזוֹנוֹת, צָרִיךְ לְכַסּוֹתָן בִּשְׁעַת הַקִּדּוּשׁ (רי"א רע"א רצ"ט).

סימן נו

א טָעָה וּבֵרַךְ עַל לֶחֶם גָּמוּר בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת אוֹ עַל פַּת כִּיסְנִין הַמּוֹצִיא, יָצָא. אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל תַּבְשִׁיל אֲפִלּוּ מִמִּינֵי דָּגָן הַמּוֹצִיא, לֹא יָצָא (חיי"א כלל נ"ח) טָעָה וּבֵרַךְ עַל עֲנָבִים בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, יָצָא. וְכֵן אִם טָעָה בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה וּבֵרַךְ עַל הַגָּפֶן, יָצָא. שֶׁהֲרֵי גַּם הָעֲנָבִים פְּרִי הַגָּפֶן הֵם (ר"ח).

ב טָעָה וּבֵרַךְ עַל פְּרִי הָעֵץ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם לְפָנָיו וְטָעָה וְהִקְדִּים לְבָרֵךְ עַל פְּרִי הָאֲדָמָה וְנִתְכַּוֵּן לִפְטוֹר בָּזֶה גַּם אֶת פְּרִי הָעֵץ, יָצָא, שֶׁהֲרֵי גַּם הָעֵץ יוֹנֵק מִן הָאֲדָמָה. אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל פְּרִי הָאֲדָמָה בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, לֹא יָצָא. וְלָכֵן אִם הוּא מְסֻפָּק בְּאֵיזֶה פְּרִי אִם הוּא פְּרִי הָעֵץ אוֹ פְּרִי הָאֲדָמָה וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְבָרֵר בְּשׁוּם אֹפֶן, יְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

ג טָעָה וּבֵרַךְ עַל הַיַּיִן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, אִם נִזְכַּר מִיָּד, יֹאמַר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְאִם לֹא נִזְכַּר מִיָּד יָצָא בְּדִיעֲבַד (ר"ח).

ד עַל כָּל דָּבָר אֲפִלּוּ עַל הַפַּת וְעַל הַיַּיִן, אִם טָעָה וּבֵרַךְ שֶׁהַכֹּל נִהְיָה (וְעַיֵּן לְעיל סִימָן נ' ס"ב).

ה אַף עַל פִּי שֶׁלְּכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לְדַקְדֵּק וּלְכַוֵּן עַל מַה שֶּׁהוּא מְבָרֵךְ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן נ' סָעִיף ג') מִכָּל מָקוֹם בְּדִיעֲבַד אִם טָעָה בַּכַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח בְּיָדוֹ כּוֹס קִסָּבַר שֶׁהוּא יַיִן, וּבֵרַךְ עַל דַּעַת, שֶׁהוּא יַיִן, וְקִדֵּם שֶׁאָמַר בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן נִזְכַּר שֶׁהוּא מַיִם אוֹ שֵׁכָר וְסִיֵּם שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ. דְּמִשּׁוּם טָעוּת בְּכַוָּנָה אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ. וְכָל שֶׁכֵּן אִם טָעָה בְּהִפּוּךְ, שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁהוּא שֵׁכָר אוֹ מַיִם וּבֵרַךְ עַל דַּעַת לוֹמַר שֶׁהַכֹּל, וְקִדֵּם שֶׁאָמַר שֶׁהַכֹּל נִזְכַּר שֶׁהוּא יַיִן, וְסִיֵּם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, שֶׁיָּצָא. שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ אִם הָיָה מְסַיֵּם כְּפִי הַכַּוָּנָה הָיָה יוֹצֵא.

ו אֲפִלּוּ אִם סִיֵּם כָּל הַבְּרָכָה בְּטָעוּת, אֶלָּא שֶׁנִּזְכַּר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְתִקֵּן אֲמִירָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח כּוֹס מַיִם אוֹ שֵׁכָר קִסָּבַר שֶׁהוּא יַיִן וּבֵרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְנִזְכַּר מִיָּד שֶׁהוּא מַיִם אוֹ שֵׁכָר וְסִיֵּם שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, וְכָךְ הָיְתָה אֲמִירָתוֹ, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, יָצָא.

ז וְאִם לֹא נִזְכַּר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, צָרִיךְ לְבָרֵךְ מֵחָדָשׁ בִּרְכַּת שֶׁהַכֹּל אִם הוּא רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת כּוֹס זֶה. וְאִם הָיָה בַּדַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת גַּם יַיִן אַחֵר, יִקַּח יַיִן וְיִשְׁתֶּה מִיָּד, וְאֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה כֹּל שֶׁלֹּא הִפְסִיק בְּדִבּוּר (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן נ' סָעִיף ד' וְסָעִיף ה'). וַאֲפִלּוּ טָעַם תְּחִלָּה מִן הַכּוֹס וְעַל יְדֵי טְעִימָתוֹ נוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא מַיִם אוֹ שֵׁכָר מִכָּל מָקוֹם לֹא הָוֵי הֶפְסֵק בְּדִיעֲבַד (ולענין קידוש ע"ל ס' עז ס' יב).

סימן נז

א בֵּרַךְ עַל הַלֶּחֶם וְלֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכוֹל יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהֻכְשַׁר לוֹ, כְּגוֹן שֶׁקָּנָה לוֹ לֶחֶם אוֹ גְּלָסְקָא וְסָבַר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ דַּי, וְשׁוּב נִתְאַוָּה לֶאֱכוֹל יוֹתֵר וְשָׁלַח לִקְנוֹת לוֹ עוֹד, אֲפִלּוּ יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד מִמַּה שֶׁהֻכְשַׁר לוֹ בַּתְּחִלָּה, מִכָּל מָקוֹם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית הַמּוֹצִיא עַל מַה שֶּׁהֻבִיאוּ לוֹ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי נִמְלַךְ. אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וְחָתַךְ לְעַצְמוֹ חֲתִיכָה, שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ דַּי וְאַחַר כָּךְ נִתְאַוָּה לְיוֹתֵר וְחָתַךְ לוֹ עוֹד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עוֹד מִן הָרִאשׁוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית, דְּזֶה לֹא מִקְרֵי נִמְלַךְ, כִּי הַדֶּרֶךְ הוּא כָּךְ.

ב בֵּרַךְ עַל הַפֵּרוֹת שֶׁהוּא אוֹכֵל וְהֻבִיאוּ לוֹ אַחֵר כָּךְ עוֹד פֵּרוֹת, אִם בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה הָיְתָה דַּעְתּוֹ עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ, אַזַי אֲפִלּוּ אִם אֵין לוֹ עוֹד מֵהָרִאשׁוֹנִים, וַאֲפִלּוּ אֵינָן מִמִּין הָרִאשׁוֹן אֶלָּא שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית עַל אֵלּוּ שֶׁהֻבִיאוּ לוֹ. וְאִם הוּא נִמְלָךְ מִמָּשׁ, דְּהַיְנוּ שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל רַק אֵלּוּ שֶׁהֻם לְפָנָיו, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ

לֶאֱכוֹל יוֹתֵר, אַזַי אֲפִלּוּ הֵם מִמִּין הָרִאשׁוֹן וְגַם יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד גַּם מֵהָרִאשׁוֹנִים, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל אִלּוּ שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ.

ג וְאִם בִּתְחִלָּה הָיְתָה דַּעְתּוֹ סְתָם לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ, אֲזַי יֵשׁ חִלּוּק, שֶׁאִם בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ הַשְּׁנִיִּים לֹא הָיָה לוֹ עוֹד מֵהָרִאשׁוֹנִים צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ אָז עוֹד מֵהָרִאשׁוֹנוֹת, יֵשׁ סָפֵק אִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית עַל הַשְּׁנִיִּים אוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ. לָכֵן טוֹב לְזַהֵר שֶׁכְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ, תְּהֵא דַּעְתּוֹ עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ כָּךְ אֶלָּא בִּסְתָמָא, כֵּיוָן דְּאִבָּא סְפֵקָא בִּבְרָכָה, יֵשׁ לוֹ לִמְנוֹעַ אֶת עַצְמוֹ מִלֶּאֱכָלָם.

ד הֵבִיאוּ לוֹ פֵּרִי שֶׁהוּא חָשׁוּב וְחָבִיב עָלָיו יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים אוֹ שֶׁהוּא מִמִּין שִׁבְעָה, אֲפִלּוּ יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד מֵהָרִאשׁוֹנִים, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל זֶה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ, כִּי מַה שֶּׁאֵינוֹ חָשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לִפְטוֹר אֶת הֶחָשׁוּב דֶּרֶךְ גְּרָרָא, אֶלָּא דַּוְקָא כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְפָטְרוֹ (כִּדְלִעֵיל סִימָן נ' סָעִיף י"א).

ה בָּרוּךְ עַל הַשֵּׂכָר וְנִתְכַּוֵּן לִפְטוֹר כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ מִבִּרְכַּת שֶׁהַכֹּל, וְהֵבִיאוּ לוֹ דָּגִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַדָּגִים. אֲבָל אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ סְתָם, אֲפִלּוּ אִם בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַדָּגִים עֲדַיִן הָיָה שֵׂכָר לְפָנָיו, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַדָּגִים. וְלֹא דָּמֵי לְפֵרוֹת, אֲפִלּוּ שֶׁאֵלּוּ תַּפּוּחִים וְאֵלּוּ אֱגוֹזִים, מִכָּל מָקוֹם הַכֹּל מִין אֹכֶל הוּא. אֲבָל שֵׂכָר וְדָגִים הֵמָּה לְגַמְרֵי שְׁנֵי מִינִים מְחֻלָּקִים. זֶה אֹכֶל וְזֶה מַשְׁקֶה, וְאֵינָן פּוֹטְרִין זֶה אֶת זֶה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְפָנָיו בְּשָׁעַת בְּרָכָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם (סִימָן ר"ו).

ו כָּל זֹאת לֹא מַיְרִי אֶלָּא בְּאָדָם הָאוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אֲבָל אִם הוּא אוֹכֵל אֵצֶל חֲבֵרוֹ, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ עַל מִין אֶחָד, פּוֹטֵר כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עוֹד מֵהָרִאשׁוֹנִים, דְּהַכֹּל תְּלוּי בְּדַעַת הַבַּעַל הַבַּיִת. אַךְ אִם נִמְלַךְ מֵאָז צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת לְהָבִיא יוֹתֵר רַק לְבַקָּשַׁת הָאוֹרְחִים נָתַן לָהֶם, גַּם כֵּן אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁהָאוֹרְחִים סוֹמְכִין בְּדַעְתָּם שֶׁהַבַּעַל הַבַּיִת מִסְתָּמָא יִתֵּן לָהֶם כָּל צָרְכָּם (סִימָן קע"ט ובחיי"א).

ז מִי שֶׁבָּא לַסְּעוּדָה וְנָתְנוּ לוֹ כּוֹס וּבֵרַךְ עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ שׁוּב נָתְנוּ לוֹ כּוֹסוֹת, אִם הַמִּנְהָג הוּא כֵּן, מִסְתָּמָא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עַל כֻּלָּם וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד (קעד).

סימן נח

א כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָדָם לֵהָנוֹת מִמַּאֲכָל אוֹ מַשְׁקֶה קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ, כָּךְ אָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת מֵרֵיחַ טוֹב קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ, עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ. אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה נֶהֱנֵית מִמֶּנּוּ וְאֵין הַגּוּף נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ. הֱוֵי אוֹמֵר, זֶה הָרֵיחַ. אֲבָל לְאַחֲרָיו אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, מִשּׁוּם דִּכְשֶׁמַּפְסִיק הָרֵיחַ מֵחָטְמוֹ, כְּבָר עָבְרָה הֲנָאָתוֹ וַהֲוֵי כְּמוֹ אֹכֶל שֶׁנִּתְעַכֵּל בְּמֵעָיו.

ב כֵּיצַד מְבָרֵךְ עַל הָרֵיחַ הַטּוֹב. אִם זֶה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ הָרֵיחַ הוּא פְּרִי שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה, בֵּין שֶׁהוּא פְּרִי הָעֵץ בֵּין שֶׁהוּא פְּרִי הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת, כְּגוֹן אֱגוֹז מוּסְקָט, צִיטְרָאן (לִימוֹן) וְאֶתְרוֹג (בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ מִסֻּכּוֹת שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן קל"ז סָעִיף ז') מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁעִקָּרוֹ לַאֲכִילָה, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר נָתַן (וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַנּוֹתֵן) רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת. וְדַוְקָא כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ בּוֹ. אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ אֶלָּא לַאֲכִילָה, וְהָרֵיחַ בָּא לוֹ מֵאֵלָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הָרֵיחַ. הַמֵּרִיחַ בְּקַאפָּע קָלוּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ טוֹב, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר נָתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת.

ג אִם זֶה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ הָרֵיחַ הוּא עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים. וְלָכֵן עַל הַהֲדַס וְעַל וֶרֶד שֶׁקּוֹרִין ראזען וְעַל הַלְּבוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, מְבָרְכִין בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים, דְּכֵיוָן דְּעִקָּרוֹ אֵינוֹ לַאֲכִילָה אֶלָּא לְהָרִיחַ לֹא חֲוֵי פֵּרִי. עַל פִּלְפְּלִין וְעַל זַנְגְּבִיל (אונגבער) יֵשׁ אוֹמְרִים דִּמְבָרְכִין, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין מְבָרְכִין, עַל כֵּן אֵין לְהָרִיחַ בָּהֶם.

ד עַל עֵשֶׂב וְיֶרֶק מְבָרְכִין בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים (העי"ן בְּחִירֵק וְהַבֵּי"ת רְפוּיָה, כִּי הַחִירֵק הִיא תְּנוּעָה קַלָּה וְגַם הַבֵּי"ת שֶׁל בְּשָׂמִים רְפוּיָה דִּסְמוּכָה לאהו"י) וְהַסִּימָן לֵידַע מַה הוּא עֵץ וּמַה הוּא יֶרֶק, כֹּל שֶׁהַגִּבְעוֹל הוּא קָשֶׁה כְּגִבְעוֹל שֶׁל פִּשְׁתָּן, וּמִתְקַיֵּם מִשָּׁנָה לְשָׁנָה וּמוֹצִיא עָלִין, זֶהוּ עֵץ. וְאוֹתָן שֶׁהַגִּבְעוֹל לְעוֹלָם רַךְ, חֲוֵי עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים.

ה אִם אֵינוֹ לֹא מִין עֵץ וְלֹא מִין עֵשֶׂב כְּמוֹ הַמּוֹסָק (פִּיזָאם) מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. וְכֵן עַל פִּטְרִיּוֹת (שְׁוַוּעמְלִיךְ) יְבֻשׁוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רֵיחַ טוֹב, אִם מֵרִיחַ בָּהֶן נִרְאֶה לִי דְּיֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים.

ו עַל שֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן הַגָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לַחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁגָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב.

ז בָּרוּךְ עַל שֶׁל עֵץ עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים, וְכֵן לְהַפּוּךְ, לֹא יָצָא. אֲבָל אִם בֵּרַךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים עַל כָּל הַמִּינִים, יָצָא. וְלָכֵן בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא מְסֻפָּק בְּבִרְכָתוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְבָּרֵר, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. וְנִרְאֶה לִי דְּאִם בֵּרַךְ עַל פְּרִי הָעֵץ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים, יָצָא. וְעַל כֵּן נִרְאֶה לִי כִּי עַל צִפֹּרֶן (נֶעגְלִיךְ קרנפל) וְכֵן עַל קְלִפַּת תַּפּוּחַ זָהֹב (מֶעראַנְצָען) וְלִימוֹנִים (צִיטְרָאנִין) יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים.

ח שֶׁמֶן אוֹ מַיִם שֶׁבִּשְׂמוּ בִּבְשָׂמִים, אִם בַּעֲצֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים. וְאִם בְּעִשְׂבֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים. וְאִם הָיוּ בּוֹ עֵצִים וַעֲשָׂבִים מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ רֵיחַ מְעֹרָב מִמִּינִים שׁוֹנִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. אִם הוֹצִיאוּ הַבְּשָׂמִים מִן הַשֶּׁמֶן וּמִן הַמַּיִם, יֵשׁ סָפֵק אִם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שָׁם הָעִקָּר. עַל כֵּן אֵין לְהָרִיחַ בָּהֶם.

ט הָיוּ לְפָנָיו פְּרִי הַמֵּרִיחַ וַעֲצֵי בְּשָׂמִים וְעִשְׂבֵי בְּשָׂמִים וּמֵינֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ, וּמַקְדִּים לְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַפְּרִי וְאַחַר כָּךְ עַל הָעֵץ, וְאַחַר כָּךְ עַל עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ עַל מֵינֵי בְּשָׂמִים.

י מַגְמָר, דְּהַיְנוּ שֻׁמְשֻׁימִין בְּשָׂמִים עַל גֶּחָלִים שֶׁיַּעֲלֶה רֵיחַ טוֹב, מְבָרְכִין עָלָיו מִשֶּׁיַּעֲלֶה הֶעָשָׁן קוֹדֶם שֶׁיִּגְיַע לוֹ הָרֵיחַ, כְּמוֹ בְּכָל בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין. אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ קוֹדֶם שֶׁעוֹלֶה הֶעָשָׁן, דִּבְעִינָן בְּרָכָה סָמוּכָה לַהֲנָאָה. אִם הַמַּגְמָר הוּא מִין עֵץ, מְבָרֵךְ עֲצֵי בְּשָׂמִים. וְאִם שֶׁל עֵשֶׂב, עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים. וְאִם שֶׁל שְׁאָר מִינִים, בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. וְדַוְקָא כְּשֶׁמַּגְמָר בִּשְׁבִיל לְהָרִיחַ, אֲבָל מַה שֶּׁמְעַשְׁנִין בִּשְׁבִיל לְבַטֵּל הַסְּרָחוֹן כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתְנִין בְּשָׂמִים אֵצֶל הַמֵּתִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל.

יא וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד לְהָרִיחַ, כְּגוֹן בְּשָׂמִים הַמֻּנָּחִים בַּחֶדֶר לִסְחוֹרָה, וְכֵן מַגְמָר שֶׁמְּגַמְּרִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ, רַק לִתֵּן רֵיחַ בַּכֵּלִים, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ.

יב הַנִּכְנָס לְתוֹךְ חֲנוּת שֶׁל בְּשָׂמִים אוֹ (אַפָּאטֶהעק) בֵּית מִרְקַחַת וְנִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים, כִּי הַבְּשָׂמִים שֶׁבַּחֲנוּת עוֹמְדִין לְהָרִיחַ, דְּנִיחָא לֵיהּ, לְבַעַל הַחֲנוּת שֶׁיָּרִיחוּ בְּנֵי אָדָם וְיִקְנוּ. נִכְנָס וְיוֹצֵא נִכְנָס וְיוֹצֵא, אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ מִתְּחִלָּה לַחֲזוֹר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְאִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ אוֹ שֶׁיָּצָא וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה אוֹ שֶׁנִּכְנַס לַחֲנוּת אַחֶרֶת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל פַּעַם.

יג רֵיחַ שֶׁאֵין לוֹ עִקָּר, כְּגוֹן בְּגָדִים שֶׁהֵם מֻגְמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּשָׂמִים מֻנָּחִים בִּכְלִי וְקָלַט רֵיחַ, וְכֵן הַמִּמַּשְׁמֵשׁ בְּאֻתְרוֹגִים אוֹ בִּשְׁאָר פֵּרוֹת הַמְּרִיחִים וְנִשְׁאַר בְּיָדוֹ אוֹ בִּבְגָדוֹ רֵיחַ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

יד בְּסִימָן קנ"ב סָעִיף ח יְבֹאַר, דְּאָסוּר לְהָרִיחַ בִּבְשָׂמִים שֶׁל אִשָּׁה. וּבְסִימָן קס"ז סָעִיף ו' יְבֹאַר דְּאָסוּר לְהָרִיחַ בְּרֵיחַ שֶׁנַּעֲשָׂה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (רס"ז רי"ז).

סימן נט

א עַל שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת שֶׁשָּׁמַע מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שֶׁרָאָה אֶת הַדָּבָר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם הוּא בְּעַצְמוֹ רָאָה אֶת הַדָּבָר, אִם הִיא טוֹבָה רַק לוֹ לְבַדּוֹ, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאִם הִיא טוֹבָה לוֹ וְגַם לַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. כְּלוֹמַר, טוֹב לוֹ וְגַם מֵטִיב לַחֲבֵרוֹ. אִם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹ שׁוֹמֵעַ אֶת הַשְּׁמוּעָה אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ מֵחֲמַת גּוּפוֹ אוֹ מֵחֲמַת מְקוֹמוֹ, יָכוֹל לְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ. וְכֵן בִּבְרִכַּת דַּיַּן הָאֱמֶת (רכ"ב רכ"ג).

ב חַיָּב הָאָדָם לְבָרֵךְ אֶת ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גַּם עַל הָרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. בְּכָל לְבָבְךָ, בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע (פֵּרוּשׁ, גַּם כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה יְקַיֵּם בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ, עַיִן לְעֵיל סִימָן ל"א). וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. וּבְכָל מְאֹדֶךָ, בְּכָל מָמוֹנֶךָ. דָּבָר אַחֵר, בְּכָל מְאֹדֶךָ, בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ, בֵּין מִדָּה טוֹבָה בֵּין מִדַּת פֻּרְעָנוּת, הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ. מַה הוּא מְבָרֵךְ. עַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם דַּיַּן הָאֱמֶת. אִם בָּאוּ לוֹ כַּמָּה שְׁמוּעוֹת בְּבַת אַחַת, בֵּין טוֹבוֹת בֵּין רָעוֹת, דַּי לוֹ בִּבְרָכָה אַחַת. וְחַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ גַּם עַל הָרָעָה בְּדַעָה שְׁלֵמָה וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר, חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ ה' אֲזַמֵּרָה. אִם חֶסֶד אָשִׁירָה וְאִם מִשְׁפָּט, אָשִׁירָה, כִּי גַּם הָרָעָה לְעוֹבְדֵי ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, הִיא שִׂמְחָתָם וְטוֹבָתָם, כֵּיוָן שֶׁמְּקַבֵּל בְּאַהֲבָה מַה שֶּׁגָּזַר עָלָיו ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, בֶּאֱמוּנָתוֹ, כִּי הַכֹּל כַּפָּרַת עֲוֹנוֹתָיו. נִמְצָא כִּי בְּקַבָּלַת רָעָה זוֹ, הוּא עוֹבֵד אֶת ה', וְהַעֲבוֹדָה הִיא שִׂמְחָה לוֹ (ברכות פ"ט. אוֹרַח חַיִּים סִימָן רכ"ב).

ג הִגִּיעַ אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שֶׁשָּׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁטּוֹבָה זוֹ תִּגָּרוֹם לוֹ רָעָה, כְּגוֹן שֶׁמָּצָא מְצִיאָה וְאִם יִשְׁמַע הַדָּבָר לַמֶּלֶךְ יִקַּח כָּל אֲשֶׁר לוֹ, מִכָּל מָקוֹם מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְכֵן נַעֲשָׂה אֵלָיו רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִים שֶׁרָעָה זוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ טוֹבָה, כְּגוֹן, שֶׁבָּא לוֹ שֶׁטֶף עַל שָׂדֵהוּ וּמַזִּיק תְּבוּאָתוֹ, וּכְשֶׁיַּעֲבוֹר הַשֶּׁטֶף טוֹבָה הִיא לוֹ, שֶׁהִשְׁקָה אֶת שָׂדֵהוּ, מִכָּל מָקוֹם מְבָרֵךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הֶעָתִיד לִהְיוֹת אֶלָּא עַל מַה שֶּׁאֵרַע עַתָּה (רכ"ב).

ד לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רָגִיל לוֹמַר: כָּל מַה דְּעָבֵיד רַחְמָנָא לְטָב עָבֵיד.

ה יָלְדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְגַם הָאִשָּׁה תְּבָרֵךְ כֵּן. וְאִם מֵתָה הָאִשָּׁה בְּלֵדָתָהּ, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, דְּהָא לֵיכָּא הֲטָבָה לְאַחֲרִינֵי. וְכֵן אִם מֵת הָאָב קֹדֶם שֶׁיְּלָדָתוּ, הִיא מְבָרֶכֶת שֶׁהֶחֱיָנוּ.

ו מֵת אָבִיו אוֹ אֶחָד מִשְּׁאָר קְרוֹבָיו, אוֹ אֲפִלּוּ אֵינוֹ קְרוֹבוֹ אֶלָּא שֶׁהוּא אָדָם כָּשֵׁר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהוּא מִצְטַעֵר עָלָיו, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת. וְעַל שְׁאָר אָדָם שֶׁאֵינוֹ מִצְטַעֵר כָּל כָּךְ, אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. אִם נִשְׂאַר מֵאָבִיו מָמוֹן לִירַשׁ, מְבָרֵךְ גַּם כֵּן שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ עוֹד אַחִים לַחֲלוֹק בִּירֻשָּׁה, אָז בִּמְקוֹם בְּרָכַת שֶׁהֶחֱיָנוּ מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

ז בָּנָה אוֹ קָנָה בַּיִת אוֹ קָנָה כֵּלִים אוֹ מַלְבּוּשִׁים חֲשׁוּבִים, אֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ תְּחִלָּה, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ לֹא הָיוּ שְׁלוֹ מֵעוֹלָם (לְאַפּוּקֵי מְכָרָן וְחָזַר וּקְנָאָן) וְהוּא שָׂמֵחַ בָּהֶם, מְבָרֵךְ

שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְיֵשׁ לְבָרֵךְ בִּשְׁעַת הַקִּנְיָן אוֹ גְּמַר הַבִּנְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, כִּי אֵין הַבְּרָכָה אֶלָּא עַל שִׂמְחַת הַלֵּב שֶׁהוּא שָׂמֵחַ בִּקְנְיָתָן (רכ"ג).

ח וּכְשֶׁיִּלְבַּשׁ הַמַּלְבּוּשׁ, יְבָרֵךְ מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים. וְאַף שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ שַׁחֲרִית מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ כְּשֶׁלּוֹבְשׁוֹ. אַךְ אִם לְבָשׁוֹ שַׁחֲרִית, נִפְטָר בִּבְרָכָה זֹאת. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַקּוֹנֶה כּוֹבַע, כְּשֶׁמְּשִׂימוֹ בְּרֹאשׁוֹ יְבָרֵךְ עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה, וּבָאֲזוֹר יְבָרֵךְ אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה. וְיֵשׁ חוֹלְקִין, עַל כֵּן טוֹב לְלָבְשָׁן פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שַׁחֲרִית וְיכַוֵּן לְפָטְרָן בִּבְרָכוֹת אֵלּוּ שֶׁאוֹמֵר אוֹתָן בְּסֵדֶר הַבְּרָכוֹת. קָנָה לוֹ טַלִּית שֶׁל מִצְוָה, אָזַי לְאַחַר שֶׁעָשָׂה בּוֹ אֶת הַצִּיצִית, יְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאִם לֹא בֵּרַךְ אָז, יְבָרֵךְ בָּעֲטִיפָה הָרִאשׁוֹן לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית.

ט קָנָה כֵּלִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם הוּא וּבְנֵי בֵּיתוֹ, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

י אִם נָתְנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁהִיא טוֹבָה לוֹ, וְגַם לְהַנּוֹתֵן טוֹבָה, כִּי אִם זֶה הַמְקַבֵּל הוּא עָנִי, הֲרֵי הִיא טוֹבָה לְהַנּוֹתֵן שֶׁזְּכָהוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לִתֵּן צְדָקָה. וְאִם הַמְקַבֵּל הוּא עָשִׁיר, שָׂמֵחַ הַנּוֹתֵן, שֶׁזֶּה מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ מַתָּנָה.

יא עַל סְפָרִים חֲדָשִׁים שֶׁקָּנָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, מִשּׁוּם דְּמִצְוֹת לָאו לֶהָנוֹת נִתְּנוּ.

יב עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ, כְּגוֹן חָלוּק, אוֹ מְנַעֲלִים וְאַנְפִּלָאוֹת, אֵין לְבָרֵךְ, וַאֲפִלּוּ אִם הוּא עָנִי שֶׁשָּׂמֵחַ בָּהֶם. וְעָשִׁיר גָּדוֹל שֶׁקָּנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים, שֶׁרָאוּי לְבֵינוֹנִי לִשְׂמֹחַ בָּהֶם, אֶלָּא שֶׁהוּא לְעָשְׁרוֹ אֵינָם חֲשׁוּבִים אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בָּהֶם, גַּם כֵּן לֹא יְבָרֵךְ.

יג נוֹהֲגִין לוֹמַר לְמִי שֶׁלָּבַשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ: תִּבְלֶה וּתְחַדֵּשׁ. וְעַל מְנַעֲלִים אוֹ שְׁאָר בְּגָדִים שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵעוֹרוֹת, אֲפִלּוּ מִבְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת טְמֵאוֹת, וַאֲפִלּוּ אִם הָעוֹרוֹת הֵם תְּפוּרִים רַק תַּחַת הַבֶּגֶד, אֵין אוֹמְרִים תִּבְלֶה וּתְחַדֵּשׁ, כִּי אִם יְחַדֵּשׁ בֶּגֶד כָּזֶה, צְרִיכִין מִתְּחִלָּה לְהָמִית בַּעַל חַי, וּכְתִיב, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו.

יד פְּרִי שֶׁהוּא מִתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא אוֹכְלוֹ, יְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, וִיבָרֵךְ תְּחִלָּה שֶׁהֶחֱיָנוּ וְאַחַר כָּךְ בִּרְכַּת הַפֵּרוֹת. וְאִם שָׁכַח וּבֵרַךְ תְּחִלָּה בִּרְכַּת הַפֵּרוֹת, יָכוֹל לְבָרֵךְ גַּם אַחַר כָּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְלֹא הֲוֵי הֶפְסֵק. וְאִם לֹא בֵּרַךְ בַּאֲכִילָה הָרִאשׁוֹנָה, שׁוּב אֵינוֹ מְבָרֵךְ. אִם יֵשׁ לְפָנָיו כַּמָּה מִינִים חֲדָשִׁים, דַּי בְּבִרְכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ אַחַת לְכֻלָּם. שְׁנֵי מִינִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דּוֹמִים קְצָת, כְּמוֹ דֻּבְדְּבָנִים מְתוּקִים (קִירְשֶׁן) וְדֻבְדְּבָנִים חֲמוּצִים (ווייכסל), וַאֲפִלּוּ אֵינָן חֲלוּקִין בַּשֵּׁמוֹת אֶלָּא בַּטַּעַם, כְּמוֹ תְּאֵנִים לְבָנוֹת וּתְאֵנִים שְׁחוֹרוֹת, אִם בֵּרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל מִין אֶחָד, כְּשֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ אַחַר כָּךְ מִין הַשֵּׁנִי, מְבָרֵךְ גַּם עָלָיו שֶׁהֶחֱיָנוּ כִּי שְׁתֵּי שְׂמָחוֹת הֵן.

טו אִם בֵּרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל עֲנָבִים, יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הַיַּיִן הֶחָדָשׁ, כִּי שִׂמְחָה אַחַת הִיא, שֶׁהַיַּיִן יוֹצֵא מִן הָעֲנָבִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ גַּם עַל הַיַּיִן הֶחָדָשׁ, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ בּוֹ שִׂמְחָה יְתֵרָה מִבַּעֲנָבִים. וְעַל כֵּן טוֹב שֶׁאִם

בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל עֲנָבִים, אֲזַי כְּשֶׁשּׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, יְבָרֵךְ תְּחִלָּה שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל אֵיזֶה מִין חָדָשׁ לְפִטּוֹר גַּם אֶת הַיַּיִן. אֲבָל אִם בֵּרַךְ תְּחִלָּה שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הַיַּיִן, לְכַלֵּי עַלְמָא אֵינוֹ מְבָרֵךְ עוֹד עַל עֲנָבִים. וְכָל זֶה דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא שׁוֹתֶה אֶת הַיַּיִן כְּשֶׁהוּא תִּירוֹשׁ, שֶׁהוּא נִכָּר שֶׁהוּא יַיִן חָדָשׁ. אֲבָל אִם אֵינוֹ שׁוֹתֵהוּ עַד שֶׁהוּא יַיִן, אֲפִלּוּ לֹא בֵּרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל עֲנָבִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהֶחֱיָנוּ, מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ נִכָּר בֵּין חָדָשׁ לְיָשָׁן.

טז אֵינוֹ מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הַבֹּסֶר אֶלָּא כְּשֶׁהִבְשִׁילוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת עֲנָבִים, וְכֵן בְּכָל פְּרִי אַחַר גָּמְרוֹ.

יז נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְבָרְכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הַיְרָקוֹת וּמֵינֵי לְפָתוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְקַיְּמִים זְמַן רַב עַל יְדֵי שֶׁמַּטְמִינִין אוֹתָן בַּקַּרְקַע וּבְחוֹל, וְגַם הֵן מְצוּיִין וְגַם אֵין בָּהֶם שִׂמְחָה כָּל כָּךְ.

יח אֵין מְבָרְכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הָרֵיחַ, מִשּׁוּם דְּמִן הָרֵיחַ נֶהֱנֵית הַנְּשָׁמָה, וְהַנְּשָׁמָה הִיא נִצְחִית.

יט עָתִיד אָדָם לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל כָּל מַה שֶּׁרָאָתָה עֵינוֹ וְלֹא אָכַל. ר' אֶלְעָזָר הָיָה מְצַמְצֵם לֵיהּ פְּרִיטֵי וְקָנָה לוֹ מִכָּל דָּבָר פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה וְאָכַל. (יְרוּשַׁלְמִי סוֹף קִידּוּשִׁין)

כ הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם (עַיֵּן סִימָן שֶׁאַחַר זֶה סָעִיף י"ב) וְהוּא חָבִיב עָלָיו מְאֹד, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אָדָם שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רַבּוֹ, וְשָׂמֵחַ בִּרְאִיָּתוֹ, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּתוֹךְ הַזְּמַן קִבֵּל מִמֶּנּוּ מִכְתָּב. וְאִם רוֹאֵהוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה הַמֵּתִים, (מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁכַּח מִן הַלֵּב, כְּמוֹ שֶׁהַמֵּת נִשְׁכַּח לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, דְּכְתִיב נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אוֹבֵד. מַה כְּלִי מִי שֶׁאֹבֵד אוֹתוֹ וְלֹא מְצָאוֹ בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, אַף הַמֵּת נִשְׁכַּח מִן הַלֵּב לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ), וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. אֲבָל אִם קִבֵּל מִמֶּנּוּ מִכְתָּב בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אוֹ שֶׁשָּׁמַע בְּתוֹךְ הַזְּמַן מִשְּׁלוֹמוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ מְחַיֵּה הַמֵּתִים, אֶלָּא שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאֵין חִלּוּק בֵּין זְכָרִים לִנְקֵבוֹת, דַּאֲפִלּוּ הָאִישׁ שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ אוֹ אִמּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ אוֹ בִּתּוֹ, וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא רוֹאָה אֶת בַּעֲלָהּ אוֹ אָבִיהָ אוֹ אֶחָיהָ אוֹ בְּנָהּ, מְבָרְכִין כֵּן.

כא חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ מֵעוֹלָם, אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי מִכְתָּבִים שֶׁהֵרִיצוּ מִזֶּה לָזֶה נַעֲשׂוּ אוֹהֲבִים, אִם רוֹאֵהוּ אַחַר כָּךְ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל רְאִיָּתוֹ, דְּכֵיוָן שֶׁלֹּא הִתְרָאוּ מֵעוֹלָם פָּנִים אֶל פָּנִים, אֵין הָאַהֲבָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, שֶׁיְּהֵא שָׂמֵחַ בִּרְאִיָּתוֹ (רכ"ה). (דִּין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב עַל שְׁנוּי יַיִן, כָּתוּב בְּסִימָן מ"ט)

סימן ס

א הָרוֹאֶה אִילָנֵי מַאֲכָל שֶׁמּוֹצִיאִין פֶּרַח, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסֵּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבִים לֵהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם. וְאֵינוֹ

מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּכָל שָׁנָה. וְאִם אֵחֵר מִלְּבָרֵךְ עַד שֶׁנִּגְדְּלוּ הַפֵּרוֹת, לֹא יְבָרֵךְ עוֹד. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם לֹא בֵּרַךְ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁרָאָה אֶת הַפְּרָחִים, שׁוּב לֹא יְבָרֵךְ (מחה"ש סִימָן רכ"ו)

ב עַל הַזֵּיקִים, וְהוּא כּוֹכָב הַיּוֹרֶה כַּחֵץ בְּאֹרֶךְ הַשָּׁמַיִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְנִמְשָׁךְ אוֹרוֹ כְּשֵׁבֶט, וְעַל הַכּוֹכָב שֶׁיֵּשׁ לוֹ זָנָב וְשֵׁבֶט שֶׁל אוֹרָה, וְעַל רְעִידַת הָאָרֶץ, וְעַל רוּחוֹת שֶׁנָּשְׁבוּ בְּזַעַף, וְעַל הַבְּרָקִים, עַל כָּל אַחַת מֵאֵלּוּ מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. (וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַזִּיקִים, כִּי אִם פַּעַם אַחַת בַּלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁרָאָה עוֹד כּוֹכָב אַחֵר רָץ. וְעַל הַכּוֹכָב שֶׁיֵּשׁ לוֹ זָנָב, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ עָלָיו, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עוֹד, אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא רָאָהוּ עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם). וְעַל הָרַעַם, אִם שָׁמְעוּ לְאַחַר שֶׁעָבַר הַבָּרָק מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם. וְאִם רָאָה אֶת הַבָּרָק וְשָׁמַע אֶת הָרַעַם בְּיַחַד, מְבָרֵךְ רַק בְּרָכָה אַחַת, עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן אִם בֵּרַךְ עַל הַבָּרָק עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וּבְתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר לְהַבָּרָק נִשְׁמַע הָרַעַם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו, כִּי נִפְטַר בַּבְּרָכָה שֶׁעַל הַבָּרָק. אֵין מְבָרְכִין עַל הַבָּרָק אוֹ עַל הָרַעַם אֶלָּא תּוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר. אֲבָל אִם הִפְסִיק יוֹתֵר, שׁוּב לֹא יְבָרֵךְ.

ג כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים, נִפְטָר בִּבְרָכָה אֶחָת. נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים וְהַשָּׁמַיִם נִזְדַּכְּכוּ בֵּין בָּרָק לְבָרָק וּבֵין רַעַם לְרַעַם, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ. וְהַבְּרָקִים שֶׁנִּרְאִים בְּלֹא רַעַם אֶלָּא מֵחֲמַת הַחֹם, אֵינָם כִּבְרָקִים מַמָּשׁ וְאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם.

ד הָרוֹאֶה קֶשֶׁת, מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ. אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל הַרְבֵּה בַּקֶּשֶׁת (רכ"ט).

ה עַל הַיַּמִּים וְעַל הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים הַמְפֻרְסָמִים בָּעוֹלָם מֻחֲמַת גָּבְהָם, מְבָרֵךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

ו הָרוֹאֶה חַמָּה בְּתְקוּפָתָהּ וְהִיא מִשְׁמֹנָה וְעֶשְׂרִים לִשְׁמֹנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁתְּקוּפַת נִיסָן אָז בְּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי, מְבָרְכִין בַּיּוֹם הָרְבִיעִי בַּבֹּקֶר כְּשֶׁהִיא זוֹרַחַת, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. וְקֹדֶם הַבְּרָכָה יֵשׁ לוֹמַר הַמִּזְמוֹר, הַלְלוּיָהּ, הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְגוֹ', וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים הַבְּרָכָה, וְאַחַר כָּךְ אֵל אָדוֹן וְכוּ', עַד וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ מִזְמוֹר הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וְגוֹ', וְאַחַר כָּךְ עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ וְקַדִּישׁ.

ז לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְבָרֵךְ בַּבֹּקֶר מִיָּד בְּהַנֵּץ הַחַמָּה מִשּׁוּם דְּזִרְיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ בַּאֲסֵפַת עָם, מִשּׁוּם דִּבְרָב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ. (וְיֵשׁ לְהַכְרִיז בַּיּוֹם שֶׁלְּפָנָיו לְמַעַן יֵדְעוּ לְהִתְאַסֵּף). אִם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְאַסֵּף תֵּכֶף בַּבֹּקֶר אַל יִתְאַחֲרוּ בִּשְׁבִיל זֶה, אֶלָּא כָּל אֶחָד יְבָרֵךְ מִיָּד כְּשֶׁרוֹאֶה זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי עִנְיַן זְרִיזִין מַקְדִּימִין דְּחֵי לְעִנְיַן בְּרֹב עָם. וּבְדִיעֲבַד,

אִם לֹא בֵּרַךְ בַּבֹּקֶר, יָכוֹל לְבָרֵךְ עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת שֶׁל הַיּוֹם, וּבִשְׁעַת הַדְּחַק עַד חֲצוֹת הַיּוֹם. וְלָכֵן אִם בַּבֹּקֶר יֵשׁ עֲנָנִים הַמְכַסִּים אוֹתָהּ, יַמְתִּין עַד קָרוֹב לַחֲצוֹת, אוּלַי תִּתְגַּלֶּה, וִיבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְאִם לֹא נִתְגַּלְתָּה, יְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. (שְׁנַת קִדּוּשׁ הַחַמָּה הָיְתָה שְׁנַת תרכ"ט. וְתִהְיֶה אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בִּשְׁנַת תרנ"ז, תרפ"ה, תשי"ג, תשמ"א. יְהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לְאוֹר שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית) (רכ"ט).

ח מִי שֶׁעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֵס שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הַמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ שָׁם הַנֵּס מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ס"א), וְגַם בְּנוֹ וּבֶן בְּנוֹ, אֲפִלּוּ אוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ קֹדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה הַנֵּס גַּם כֵּן מְבָרְכִין. כֵּיצַד מְבָרְכִין. בְּנוֹ מְבָרֵךְ, שֶׁעָשָׂה נֵס לְאָבִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְאִם הֵם רַבִּים, אוֹמְרִים לְאָבִינוּ. בֶּן בְּנוֹ אוֹמֵר לַאֲבוֹתַי. וְאִם הֵם רַבִּים, אוֹמְרִים לַאֲבוֹתֵינוּ. וּמִי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נִסִּים הַרְבֵּה, בְּהַגִּיעַ לְאֶחָד מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כָּל שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, וְיִכְלוֹל כֻּלָּם בִּבְרָכָה אַחַת וְיֹאמַר, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן בָּנָיו מַזְכִּירִין כָּל שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת (רי"ח).

ט הָרוֹאֶה חָכָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו, (לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם חֵלֶק אֱלֹהּ וּדְבֵקִים בּוֹ, לָכֵן אוֹמֵר שֶׁחָלַק) וְהָרוֹאֶה חָכָם גָּדוֹל בְּחָכְמַת הָעוֹלָם מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם.

י הָרוֹאֶה מֶלֶךְ מִמַּלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַמֶּלֶךְ מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁהוּא רוֹאֶה בִּכְבוֹדוֹ וְיוֹדֵעַ בְּבֵרוּר שֶׁהַמֶּלֶךְ הוּא שָׁם, יָכוֹל לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ. וְסוּמָא יְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. וּמְצֻוֶּה לְהִשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹת בִּכְבוֹד מְלָכִים. וְאִם רָאָה אוֹתוֹ פַּעַם אַחַת, אַל יְבַטֵּל מִלִּמּוּדוֹ לִרְאוֹתוֹ, אֶלָּא אִם בָּא אַחַר כָּךְ בְּחַיִל יוֹתֵר וּבְכָבוֹד גָּדוֹל יוֹתֵר.

יא הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין וְכוּ', וְעַל קִבְרֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים אוֹמֵר, בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד, חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה (ירמיהו נ יב).

יב כָּל בְּרָכוֹת הָרְאִיָּה הַנִּזְכָּרוֹת, אִם חָזַר וְרָאָה אוֹתָם הַדְּבָרִים בְּעַצְמָם, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם, דְּהַיְנוּ חוּץ מִיּוֹם הָרְאִיָּה הָרִאשׁוֹנָה וְחוּץ מִיּוֹם הָרְאִיָּה הַזֹּאת, יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֲבָל אִם רוֹאֶה דָּבָר אַחֵר כָּזֶה שֶׁרָאָה אָז, כְּגוֹן מֶלֶךְ אַחֵר, וּקְבָרִים אֲחֵרִים וְכַדּוֹמֶה, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ גַּם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם (רכ"ד).

יג הָרוֹאֶה כּוּשִׁי, וְגַחוֹר, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה. וְהַלָּוָקָן, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא לָבָן הַרְבֵּה, וְהַקִּפֹּחַ, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא אָרֹךְ וְדַק, וְהַנַּנָּס, וְהַדַּרְקוֹנָה, דְּהַיְנוּ מִי שֶׁהוּא מָלֵא יַבָּלוֹת. וּפְתוּי הָרֹאשׁ, שֶׁכָּל שַׂעֲרוֹתָיו דְּבוּקוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְאֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהַשִּׁנּוּי עָלָיו גָּדוֹל מְאֹד.

יד הָרוֹאֶה אֶת הַחִגֻּר, וְאֶת הַקִּטֵּעַ, דְּהַיְנוּ שֶׁנִּקְטְעוּ יָדָיו. וְאֶת הַסּוּמָא, וּמַכֵּה שְׁחִין, וּבָהֶקֶן, וְהוּא מִי שֶׁמְּנֻמָּר בִּנְקֻדּוֹת לְבָנוֹת, אִם הֵם מִמְּעֵי אִמָּם, מְבָרֵךְ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָם, מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת. וְאִם נִשְׁתַּנּוּ אַחַר כָּךְ וְהוּא מְצַעֵר עֲלֵיהֶם, מְבָרֵךְ דַּיִּן הָאֱמֶת.

טו הָרוֹאֶה אִילָנוֹת טוֹבוֹת וּבְרִיּוֹת נָאוֹת, אֲפִלּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים (שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בְּרִאְיָה בְּעָלְמָא, כִּי אְסוּר לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ), אוֹ בְּהֵמָה, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ. וְאֵין מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֶלָּא פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְלֹא יוֹתֵר, לֹא עֲלֵיהֶם וְלֹא עַל אֲחֵרִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נָאִים מֵהֶם (רכ"ה).

סימן סא

א אַרְבָּעָה צְרִיכִים לְהוֹדוֹת. יוֹרְדֵי הַיָּם כְּשֶׁיִּגִּיעוּ לְמָחוֹז חֶפְצָם, וְכֵן הוֹלְכֵי מִדְבָּרִיּוֹת אוֹ בְּשְׁאָר דֶּרֶךְ שֶׁמַּחְזִק שָׁיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה, כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לְמָחוֹז חֶפְצָם, וּבְכָלָל זֶה גַּם מִי שֶׁהָיָה בְּסַכָּנָה אַחֶרֶת וְנִצֹּל הֵיטֵב, כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עָלָיו כֹּתֶל אוֹ נָגְחוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׁבָּאוּ עָלָיו לִסְטִים בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹדְדֵי לַיְלָה וְנִצַּל מֵהֶם וְכַדּוֹמֶה, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, כְּגוֹן מַכָּה שֶׁל חָלָל, אוֹ שֶׁהָיָה מוּטָל בַּמִּטָּה שִׁלְשָׁה יָמִים מֵחֲמַת הַחֹלִי וְנִתְרַפֵּא וְהוֹלֵךְ עַל בָּרְיוֹ. וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, אֲפִלּוּ רַק עַל עִסְקֵי מָמוֹן וְיָצָא. וְסִימָנְךָ וְכָל הַחַיִּי"ם יוֹדוּךָ סֶלָה, חוֹלֶה, יִסּוּרִים, יָם, מִדְבָּר. מַה מְּבָרֵךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לַחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב. וְהַשּׁוֹמְעִים אוֹמְרִים, מִי שֶׁגְּמָלְךָ טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל טוֹב סֶלָה.

ב צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זֹאת בִּפְנֵי עֲשָׂרָה, חוּץ מִמֶּנּוּ, וּשְׁנַיִם מֵהֶם יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִים בַּהֲלָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, וְירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ. וְאִם אֵינָם נִמְצָאִים לוֹ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְנוֹהֲגִין לְבָרֵךְ כְּשֶׁעוֹלֶה לַתּוֹרָה, לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה. וּלְכַתְּחִלָּה אֵין לְאַחֲרָה יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים. וְלָכֵן אִם נִצַּל בְּיוֹם ב', יְבָרֵךְ מִיָּד בְּלֹא סֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא יַמְתִּין עַד יוֹם ה'. וְכֵן אִם הָיָה אָבֵל, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה, לֹא יַמְתִּין אֶלָּא יְבָרֵךְ מִיָּד. אַךְ יְבָרֵךְ מְעֻמָּד בִּפְנֵי עֲשָׂרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וּבְדִיעֲבַד אִם אֵחֵר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים, יָכוֹל לְבָרֵךְ גַּם אַחַר כָּךְ (רי"ט).

ג מִי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס, יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ לִצְדָקָה מָמוֹן כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ, וְיַחֲלֹק לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה. וְיֹאמַר: הֲרֵינִי נוֹתֵן מָעוֹת אֵלּוּ לִצְדָקָה, וִיהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְא נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּי תּוֹדָה (וְעַיֵּן

סֵדֶר אֲמִירַת קָרְבַּן תּוֹדָה בַּסֵּפֶר חַיֵּי אָדָם סוֹף חֵלֶק רִאשׁוֹן). וְטוֹב וְרָאוּי לוֹ לְתַקֵּן אֵיזֶה צָרְכֵי רַבִּים בָּעִיר, וּבְכָל שָׁנָה בַּיּוֹם הַזֶּה יִתְבּוֹדֵד לְהוֹדוֹת לַה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְלִשְׁמוֹחַ וּלְסַפֵּר אֶת הַנֵּס (סִימָן רי"ח ובחיי"א).

ד הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָּם, וְכֵן קוֹדֶם שֶׁיֹּאכַל אוֹ יִשְׁתֶּה אוֹ יַעֲשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר לִרְפוּאָה, יִתְפַּלֵּל קֹדֶם תְּפִלָּה קְצָרָה, וְיֹאמַר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּהְיֶה לִי עֵסֶק זֶה לִרְפוּאָה, כִּי רוֹפֵא חִנָּם אַתָּה. וְאִם דָּבָר זֶה שֶׁהוּא אוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה לִרְפוּאָה צְרִיכִין לְבָרֵךְ עָלָיו (עַיִן לְעֵיל סִימָן נ' סָעִיף ח'), יֹאמַר תְּחִלָּה תְּפִלָּה זֹאת, וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ (כֵּן נִרְאֶה לִי, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לַאֲכִילָה). לְאַחַר שֶׁהִקִּיז דָּם, מְבָרֵךְ וְאוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, רוֹפֵא חוֹלִים.

ה הַמִּתְעַטֵּשׁ אוֹמֵר לוֹ חֲבֵרוֹ: אֲסוּתָא. וְהוּא יֹאמַר לוֹ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר, לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה', דְּהַמִּתְפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ, הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה.

ו הַמִּתְפַּלֵּל עַל מַה שֶּׁעָבַר, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יְהֵא קוֹל זֶה בְּתוֹךְ בֵּיתִי. אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת וּלְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם מֵעִבּוּרָהּ מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, כִּי מַה שֶּׁהָיָה הָיָה. אֲבָל בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם מוֹעִילָה תְּפִלָּה וְיָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל. וּלְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל, שֶׁיִּהְיֶה הַוָּלָד זֶרַע שֶׁל קַיְמָא, טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת.

ז הַנִּכְנָס לְמֹד אֶת גָּרְנוֹ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ יִתְפַּלֵּל וְיֹאמַר, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל הַזֶּה. הִתְחִיל לְמֹד, אוֹמֵר, בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכָל הַזֶּה (וְאוֹמֵר בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת). מָדַד וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַנֶּעְלָם מִן הָעַיִן (ר"ל).

ח מִי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּנוֹ בַּר מִצְוָה, כְּשֶׁעוֹלֶה לַתּוֹרָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל סֵפֶר הַתּוֹרָה, מְבָרֵךְ הָאָב וְאוֹמֵר, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה (עַיִן בספר חיי"א). וּמִצְוָה עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בְּנוֹ בַּר מִצְוָה, דְּהַיְנוּ בְּיוֹם שֶׁנִּכְנַס לִשְׁנַת הָאַרְבַּע עֶשְׂרֵה. וְאִם הִנִּיחַ דּוֹרֵשׁ, הֲוֵי סְעוּדַת מִצְוָה אֲפִלּוּ אֵינָהּ בְּאוֹתוֹ יוֹם (רכה).

ט אִם הָיְתָה עֲצִירַת גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ בִּמְדִינוֹתֵינוּ שֶׁהַגְּשָׁמִים תְּדִירִים וְאֵינָן נֶעֱצָרִין כָּל כָּךְ, אִם אֵרַע שֶׁנֶּעֱצְרוּ כָּל כָּךְ עַד שֶׁהָיָה הָעוֹלָם בְּצַעַר, אָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ הַגְּשָׁמִים, אִם יָרְדוּ כָּל כָּךְ וְרַבּוּ עַל הָאָרֶץ שֶׁמַּעֲלִים אֲבַעְבּוּעוֹת מִן הַמָּטָר וְהוֹלְכִין זֶה לִקְרַאת זֶה, צְרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

י מַה מְּבָרֵךְ. אִם אֵין לוֹ שָׂדֶה, אוֹמֵר: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ, וְאִלּוּ פִּינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וְכוּ' (כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְרָכַת נִשְׁמַת) עַד וְיַקְדִּישׁוּ

וַיַּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל רַב הַהוֹדָאוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְאִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה בְּשֻׁתָּפוּת עִם יִשְׂרָאֵל אַחֵר, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְאִם אֵין לוֹ שֻׁתָּף יִשְׂרָאֵל בַּשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וּבִרְכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ, מְבָרֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַגְּשָׁמִים, אֶלָּא שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ שֶׁיּוֹרְדִים גְּשָׁמִים. אֲבָל בִּרְכַּת מוֹדִים אֲנַחְנוּ, אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַגְּשָׁמִים.

סימן סב

א צָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ. וְכֹל הַמְאַנֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהַמּוֹכֵר מְאַנֶּה אֶת הַלּוֹקֵחַ, בֵּין שֶׁהַלּוֹקֵחַ מְאַנֶּה אֶת הַמּוֹכֵר, עוֹבֵר בְּלֹא, שֶׁנֶּאֱמַר, וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. וְהִיא הַשְּׁאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁשּׁוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִין אוֹתוֹ לַדִּין, נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה (חו"מ רכז, שַׁבָּת לא. וְעַיֵּן בְּאוֹרַח חַיִּים קנה, וביו"ד רמו).

ב כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ אִסּוּר אוֹנָאָה בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, כָּךְ יֵשׁ אִסּוּר אוֹנָאָה בִּשְׂכִירוּת וּבְקַבָּלָנוּת וּבְחִילּוּף מַטְבֵּעַ.

ג הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְאוֹנָאָה. כֵּיצַד. חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי רוֹצֶה לְהִשְׁתַּכֵּר בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִתְאַנֶּה בְּלִקִּיחָתוֹ, וְכָל הַמִּתְאַנֶּה אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהוֹנוֹת אֲחֵרִים בִּשְׁבִיל זֶה, מִכָּל מָקוֹם זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי זֶה כִּמְפָרֵשׁ לוֹ, שֶׁלֹּא יִסְמֹךְ עַל שׁוּיִ הַמָּקוֹם אֶלָּא עַל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן הוּא בַּעֲדוֹ.

ד מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה דָּבָר לִמְכּוֹר, אָסוּר לוֹ לְיַפּוֹתוֹ כְּדֵי לְרַמּוֹת בּוֹ, כְּגוֹן לְהַשְׁקוֹת בְּהֵמָה מֵי סְבִין שֶׁמְּנַפְּחִין וְזוֹקְפִין שַׂעֲרוֹתֶיהָ כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה שְׁמֵנָה, אוֹ לִצְבּוֹעַ כֵּלִים יְשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיִּתְרְאוּ כַּחֲדָשִׁים, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה וְכֵן אָסוּר לְעָרֵב מְעַט פֵּרוֹת רָעִים בְּהַרְבֵּה פֵּרוֹת יָפִים כְּדֵי לְמָכְרָם בְּחֶזְקַת יָפִים, אוֹ לְעָרֵב מַשְׁקֶה רַע בְּיָפֶה. וְאִם הָיָה טַעְמוֹ נִכָּר, מֻתָּר לְעָרֵב, כִּי הַלּוֹקֵחַ יַרְגִּישׁ.

ו מֻתָּר לְחַנְּנִי לְחַלֵּק קְלִיּוֹת וֶאֱגוֹזִים לְתִינוֹקוֹת, כְּדֵי לְהַרְגִּילָם שֶׁיִּקְנוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן יָכוֹל לִמְכּוֹר בְּזוֹל יוֹתֵר מֵהַשַּׁעַר, כְּדֵי שֶׁיִּקְנוּ מִמֶּנּוּ, וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

ז הַמּוֹדֵד אוֹ שׁוֹקֵל חָסֵר לַחֲבֵרוֹ אוֹ אֲפִילּוּ לַנָּכְרִי, עוֹבֵר בְּלֹא, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קפ"ב סָעִיף א' וְסָעִיף ד'). וְעוֹנֶשׁ הַמִּדּוֹת וְהַמִּשְׁקָלוֹת קָשֶׁה מְאֹד, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמוֹדֵד אוֹ לְשׁוֹקֵל שֶׁקֶר לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה הֲגוּנָה, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה וּלְמִי יָשִׁיב. וְאַף שֶׁיַּעֲשֶׂה צָרְכֵי רַבִּים, אֵין זֹאת תְּשׁוּבָה הֲגוּנָה. (רל"א).

ח כְּתִיב, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ, אֵיפָה שְׁלֵמָה וּצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ וְגוֹ'. וְתֵבַת בְּכִיסְךָ וְכֵן תֵּבַת בְּבֵיתְךָ, נִרְאוֹת לְכְאוֹרָה כִּמְיֻתָּרוֹת, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ, מָמוֹן. מַה טַּעַם, מִשּׁוּם אֶבֶן וָאֶבֶן. לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ, צָרְכֶיךָ. מַה טַּעַם, מִשּׁוּם אֵיפָה וְאֵיפָה. אֲבָל אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק אִם יִהְיוּ בְּבֵיתְךָ, יִהְיֶה לְךָ מָמוֹן. וְכֵן אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק אִם יִהְיוּ בְּבֵיתֶךָ, יִהְיוּ לְךָ צְרָכֶיךָ. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִתְעַשֵּׁר. יִשָּׂא וְיִתֵּן בֶּאֱמוּנָה, וְיַבְקֵשׁ רַחֲמִים מִמִּי שֶׁהָעשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב (נדה דף ע').

ט צָרִיךְ לְמַהֵר וְלִשְׁקוֹל בְּעַיִן יָפָה, שֶׁיִּהְיֶה עוֹדֵף עַל הַמִּדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וָצֶדֶק. אָמְרָה תוֹרָה, צַדֵּק מִשֶּׁלְךָ וְתֵן לוֹ (בבא בתרא פח: חושן משפט סִימָן רל"א סָעִיף י"ד)

י צָרִיךְ לְמַהֵר כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה וְלֹא יְשַׁנֶּה כְּלָל. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּשׁ, לֹא יִמְחוֹק אֲפִילוּ בִּרְצוֹן הַלּוֹקֵחַ שֶׁפֹּחֶת לוֹ מִדָּמִים. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִמְחוֹק, לֹא יְגַדֵּשׁ אֲפִילוּ בִּרְצוֹן הַמּוֹכֵר שֶׁמּוֹסִיף לוֹ דָּמִים, כִּי הַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל עִוּוּת הַמִּדּוֹת, פֶּן תֵּצֵא תַּקָּלָה עַל יְדֵי זֶה, שֶׁיִּרְאֶה הָרוֹאֶה שֶׁמּוֹדְדִין כָּךְ וְיִדְמֶה לוֹ שֶׁכָּךְ הִיא מִדַּת הָעִיר, וְיִמְדֹּד כֵּן לְאַחֵר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ גַּם כֵּן אֶת הַמִּנְהָג וְיַטְעֶהוּ.

יא חַיָּבִים רָאשֵׁי הַקָּהָל לְהַעֲמִיד מְמֻנִּים שֶׁיִּהְיוּ מְחַזְּרִים עַל הַחֲנֻיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא אִתּוֹ מִדָּה חַסֵּרָה אוֹ מִשְׁקָל חָסֵר אוֹ מֹאזְנַיִם מְקֻלְקָלִים, רַשָּׁאִים לְהַכּוֹתוֹ וּלְקָנְסוֹ כַּנִּרְאֶה בְּעֵינֵיהֶם.

יב אָסוּר לְאָדָם לְהַשְׁהוֹת מִדָּה חֲסֵרָה בְּבֵיתוֹ אוֹ בַּחֲנוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֵד בָּהּ. וְאִם מַשְׁהֶה, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, לֹא יִהְיֶה בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה. וַאֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּדָּה עֲבִיט לְמֵי רַגְלַיִם, אָסוּר, שֶׁמָּא יָבֹא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְיִמְדֹּד בָּהּ. וְאִם יֵשׁ מִנְהָג בָּעִיר שֶׁאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא בְּמִדָּה הָרְשׁוּמָה בְּרֹשֶׁם הַיָּדוּעַ וזוֹ אֵינָהּ רְשׁוּמָה, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ.

יג הַמְחַזֵּר אַחַר דָּבָר לִקְנוֹתוֹ אוֹ לִשְׂכֹּרוֹ, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִים, בֵּין מִנָּכְרִי בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל, וּכְבָר הֵשִׁוּוּ עַל הַדָּמִים, וְקֹדֶם שֶׁגָּמְרוּ אֶת הַקְּנָיָן, בָּא אַחֵר וּקְנָאוֹ אוֹ שְׂכָרוֹ, נִקְרָא רָשָׁע. אֲבָל אִם עֲדַיִן לֹא הֵשִׁוּוּ עַל הַדָּמִים, אֶלָּא שֶׁהַמּוֹכֵר רוֹצֶה בְּכָךְ וְהַקּוֹנֶה רוֹצֶה בְּפָחוֹת, מֻתָּר לְאַחֵר לִקְנוֹתוֹ. וְאָסוּר לְהַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ בְּשִׂכִּירוּת בָּתִּים וְכַדּוֹמֶה מִנָּכְרִי (רל"ז).

יד הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהָלַךְ הַשְּׁלִיחַ וְקָנָה אֶת הַחֵפֶץ בְּמָעוֹתָיו בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, הֲרֵי זֶה רַמַּאי. וְאִם קָנָאוֹ מִמָּעוֹת שֶׁל הַמְשַׁלֵּחַ, מְחֻיָּב לִתְּנוֹ לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָאוֹ לְעַצְמוֹ.

טו מִי שֶׁנָּתַן אֲפִילוּ רַק מִקְצָת דָּמִים עַל הַמִּקָּח אוֹ שֶׁרָשַׁם עַל הַמַּקָּח סִימָן בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר רְשֹׁם מִקֶּחֶךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא קָנָה בָּזֶה, מִכָּל מָקוֹם כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין הַלּוֹקֵחַ בֵּין הַמּוֹכֵר, לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל וְחַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, דְּהַיְנוּ שֶׁאוֹרְרִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין וְאוֹמְרִים, מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפְּלָגָה וּמֵאַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמְצְרִים שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ.

טז וְרָאוּי לוֹ לְאָדָם לַעֲמֹד בְּדִבּוּרוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נָתַן עֲדַיִן מָעוֹת, וְלֹא רָשַׁם אֶת הַדָּבָר וְלֹא נִגְמַר הַקִּנְיָן, אִם הֵשִׁוּוּ עַל הַמְּחִיר, אֵין לְשׁוּם אֶחָד מֵהֶם לַחֲזוֹר,וּמִי שֶׁהוּא חוֹזֵר, בֵּין הַלּוֹקֵחַ וּבֵין הַמּוֹכֵר, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה, וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, כִּי רָאוּי לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד בְּדִבּוּרוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב. וְיֵרָא שָׁמַיִם יֵשׁ לוֹ לְקַיֵּם אֲפִלּוּ מַחְשֶׁבֶת לִבּוֹ, שֶׁאִם חָשַׁב וְגָמַר בְּלִבּוֹ לְמָכֹר לוֹ בִּסְכוּם זֶה, וְהַלָּה לֹא יָדַע מִמַּחְשַׁבְתּוֹ, וְהוֹסִיף לוֹ עַל סְכוּם זֶה, לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ כִּי אִם סְכוּם זֶה שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁכָּתוּב, וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְנוֹת בַּסְּכוּם כָּךְ וְכָךְ, אֵין לוֹ לַחֲזוֹר בּוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, יֵשׁ לוֹ לְקַיֵּם מַחְשָׁבוֹת לִבּוֹ, אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה טוֹבָה וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ. אֲבָל צָרְכֵי עַצְמוֹ, כָּל שֶׁאֵין בָּהֶם סֶרֶךְ מִצְוָה, אֵין צָרִיךְ לְקַיֵּם אֲפִלּוּ מוֹצָא שְׂפָתָיו (סִימָן ר"א ר"ד וז"ש הלכות מכירה).

יז וְכֵן מִי שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, לִתֵּן לוֹ אֵיזֶה מַתָּנָה קְטַנָּה, שֶׁזֶּה סָמַךְ בְּדַעְתּוֹ שֶׁבְּוַדַּאי יִתֵּן לוֹ, אִם חָזַר וְלֹא נָתַן לוֹ, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה. אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי זֶה לֹא סָמַךְ דַּעְתּוֹ עַל זֶה. וּמִכָּל מָקוֹם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹמֵר לִתֵּן לוֹ, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ בְּדַעַת גְּמוּרָה, וְלֹא יְהֵא בְּדַעְתּוֹ לְשַׁנּוֹת, כִּי לְדַבֵּר אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב, אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר הִין צֶדֶק, וַהֲלֹא הִין בִּכְלָל אֵיפָה הוּא, אֶלָּא שֶׁיְּהֵא הֵן שֶׁלְּךָ וְלָאו שֶׁלְּךָ צֶדֶק. וְכָל זֹאת לֶעָשִׁיר. אֲבָל הָאוֹמֵר לִתֵּן לֶעָנִי, בֵּין מַתָּנָה מֻעֶטֶת בֵּין מַתָּנָה מְרֻבָּה, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מִן הַדִּין, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה כְּמוֹ נֶדֶר. וַאֲפִלּוּ גָּמַר בְּלִבּוֹ לִתֵּן, צָרִיךְ לְקַיֵּם מַחְשַׁבְתּוֹ (סִימָן ר"ד ריי"ב רמ"ט. וביורה דעה סִימָן רנ"ח וז"ש).

יח הָרוֹצֶה לִמְכֹּר קַרְקַע אוֹ בַּיִת, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם בַּעַל הַמָּצָר, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם מִיּוֹשְׁבֵי עִירוֹ וְהַשֵּׁנִי מֵעִיר אַחֶרֶת, בֶּן עִירוֹ קוֹדֵם. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מִיּוֹשְׁבֵי עִירוֹ וְאֶחָד מֵהֶם שְׁכֵנוֹ, שְׁכֵנוֹ קוֹדֵם. וְאִם הַשֵּׁנִי הוּא חֲבֵרוֹ הָרָגִיל עִמּוֹ וּשְׁכֵנוֹ אֵינוֹ רָגִיל עִמּוֹ כְּלָל, חֲבֵרוֹ קוֹדֵם. הָיָה אֶחָד מֵהֶם חֲבֵרוֹ וְאֶחָד מֵהֶם קְרוֹבוֹ, חֲבֵרוֹ

קוֹדֵם, שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב שָׂכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק. אֲבָל לִשְׁאָר כָּל אָדָם, קָרוֹבוֹ קוֹדֵם, חוּץ מִתַּלְמִיד חָכָם שֶׁקּוֹדֵם וַאֲפִלּוּ לִשְׁכֵנוֹ וַחֲבֵרוֹ הָרָגִיל אֶצְלוֹ. אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם בַּעַל הַמֶּצָר, הוּא קוֹדֵם לְכֻלָּם. וַאֲפִלּוּ לְאֶחָד שֶׁמְּכָרוֹ לְאַחֵר, יָכוֹל בַּעַל הַמֶּצָר לִתֵּן אֶת הַדָּמִים לְהַלּוֹקֵחַ וּלְסַלֵּק אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁמְּכָרוֹ לְאַחֵר, יָכוֹל בַּעַל הַמֶּצָר לִתֵּן אֶת הַדָּמִים לְהַלּוֹקֵחַ וּלְסַלֵּק אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ הַלּוֹקֵחַ הוּא תַּלְמִיד חָכָם וְשָׂכֵן וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וְהַמּצָרָן הוּא עַם הָאָרֶץ וְרָחוֹק מִן הַמּוֹכֵר, הַמּצָרָן קוֹדֵם וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְכָל קְדִימוֹת אֵלּוּ, מִצְוַת חֲכָמִים הֵם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' (סִימָן קע"ה ורז"ש).

סימן סג

א כְּשֵׁם שֶׁאוֹנָאָה אֲסוּרָה בְּמֵקַח וּמִמְכָּר, כָּךְ אֲסוּרָה אוֹנָאָה בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּגְדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁזֶּה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן, זֶה בְּמָמוֹנוֹ וְזֶה בִּגוּפוֹ. וְהַצּוֹעֵק עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, נַעֲנָה מִיָּד. וְצָרִיךְ לְזָהֵר בְּיוֹתֵר מֵאוֹנָאַת אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא לְצַעֲרָהּ בִּדְבָרִים, לְפִי שֶׁהַאִשָּׁה רַכָּה בַּטֶּבַע, וְעַל צַעַר מְעַט הִיא בּוֹכָה, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מַקְפִּיד עַל הַדְּמָעוֹת, וְשַׁעֲרֵי דְּמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ.

ב כֵּיצַד הוּא אוֹנָאַת דְּבָרִים. לֹא יֹאמַר לַחֲבֵרוֹ, בְּכַמָּה אַתָּה רוֹצֶה לִתֵּן חֵפֶץ זֶה, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִקְנוֹתוֹ. הָיָה אֶחָד מְבַקֵּשׁ לִקְנוֹת תְּבוּאָה, לֹא יֹאמַר לוֹ, לֵךְ אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ לִמְכֹּר. אִם הָיָה חֲבֵרוֹ בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ, זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים. אִם בָּאוּ יְסוּרִים עַל חֲבֵרוֹ, רַחְמָנָא לִצְלָן, לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חַבְרֵי אִיּוֹב לְאִיּוֹב, הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ וְגוֹ', זְכֹר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד, (וְהֵם שֶׁאָמְרוּ לוֹ כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְעַוֵּת דְּבָרִים כְּלַפֵּי הַשְׁגָּחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמִדּוֹתָיו). אִם שְׁאָלוֹ מֵאִתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר חָכְמָה, לֹא יֹאמַר לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה, מָה אַתָּה תּוֹשִׁיב בַּדָּבָר הַזֶּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁהֵם צַעַר הַלֵּב.

ג מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁם כִּנּוּי לְגַנַּאי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָגִיל בְּאוֹתוֹ כִּנּוּי, וְאֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ בּוֹ, אִם זֶה כַּוָּנָתוֹ לְבַיְּשׁוֹ, אָסוּר לְקָרֹתוֹ בְּכִנּוּי זֶה, מִשּׁוּם אוֹנָאַת דְּבָרִים.

ד אָסוּר לְגַנֵּב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת (פֵּרוּשׁ לְרַמּוֹת בִּדְבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן מָמוֹן), אֲפִלּוּ דַּעַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְלָכֵן אָסוּר לִמְכֹּר לוֹ בְּשַׂר נְבֵלָה בְּחֶזְקַת שְׁחוּטָה. אִם מוֹכֵר אֵיזֶה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר שָׁוֶה כְּמוֹ שֶׁהוּא מוֹכְרוֹ לוֹ, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְהַלּוֹקֵחַ אֶת הַמּוּם (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קפ"ב סָעִיף ד') (וּבְמַתָּנָה לֹכָא מִשּׁוּם גְּנֵבַת דַּעַת).

ה לֹא יְבַקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יֹאכַל. לֹא יִתֵּן לוֹ מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יְקַבֵּל, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁהוּא אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב, יַרְאֶה לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְכַבְּדוֹ,

וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שְׁלֵמָה, אָסוּר, אֶלָּא יְהֵא תָּמִיד פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִים, וְיִנָּהֵג בִּשְׁפַּת אֱמֶת וְרוּחַ נָכוֹן וְלֵב טָהוֹר.

סימן סד

א כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר מִן הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַתִּיר בַּהֲנָאָה, אִם הוּא דָּבָר הַמְיֻחָד לְמַאֲכָל, אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה אוֹ לְהַלְוֹוֹת עָלָיו. וַאֲפִלּוּ לִקְנוֹתוֹ לְהַאֲכִילוֹ לְפוֹעֲלוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי, אָסוּר. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד לַאֲכִילָה, כְּגוֹן סוּסִים וַחֲמוֹרִים, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה. וְחֵלֶב גַּם כֵּן מֻתָּר בִּסְחוֹרָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ, יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה.

ב אִם נִזְדַּמֵּן לְאָדָם בְּאַקְרַאי דָּבָר אָסוּר, כְּגוֹן, שֶׁצָּד דָּגִים וְעָלָה בִּמְצוֹדָתוֹ דָּג טָמֵא, וְכֵן מִי שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ נְבֵלָה וּטְרֵפָה בְּבֵיתוֹ, מֻתָּר לְמָכְרָן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְכָךְ. וְצָרִיךְ לְמָכְרָן מִיָּד, וְלֹא יַמְתִּין עַד שֶׁתְּהֵא שְׁמָנָה אֶצְלוֹ. וְיָכוֹל לְמָכְרָן גַּם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלִיחַ יַרְוִיחַ בּוֹ. אֲבָל לֹא שֶׁיִּקְנֶה הַשְּׁלִיחַ לַחֲלוּטִין, דְּאָם כֵּן, הוּא אֶצְלוֹ סְחוֹרָה.

ג וְכֵן מֻתָּר לִגְבּוֹת בְּחוֹבוֹ דְּבָרִים טְמֵאִים וְיִמְכְּרֵם מִיָּד, דְּאָסוּר לְהַשְׁהוֹתָן כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר בָּהֶם, אֲבָל מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָן בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיד מִן הַקֶּרֶן.

ד דָּבָר שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, כְּגוֹן גְּבִינוֹת שֶׁל נָכְרִי, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה.

סימן סה

א לְפִי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם בְּטִבְעוֹ חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה אֶל הַמָּמוֹן, וְקָרוֹב יוֹתֵר שֶׁיְּהֵא הָאָדָם נִכְשָׁל בְּאִסּוּר רִבִּית מִבִּשְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבְּמָמוֹן, כִּי בְּגֶזֶל וְאוֹנָאָה וְכַדּוֹמֶה, הֲרֵי מַשְׁגִּיחַ עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא נִגְזָל וְשֶׁלֹּא יִתְאַנֶּה, וְגַם זֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִגְזוֹל אוֹ לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ, לִפְעָמִים הוּא נִמְנָע מֵחֲמַת בּוּשָׁה אוֹ מֵחֲמַת יִרְאָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרִבִּית, כִּי הַלְוֶה נוֹתֵן לוֹ בִּרְצוֹנוֹ הַטּוֹב, וְהוּא שָׂמֵחַ, כִּי מָצָא מָקוֹם לִלְוֹוֹת עַל כָּל פָּנִים בְּרִבִּית, וְגַם הַמַּלְוֶה חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ, כִּי הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה טוֹבָה גְּדוֹלָה עִם הַלְוֶה שֶׁיּוּכַל לְהַרְוִיחַ בְּמָמוֹן זֶה כִּפְלֵי כִּפְלַיִם יוֹתֵר מִן הָרִבִּית, וְלָכֵן נָקֵל מְאֹד שֶׁיְּהֵא אָדָם נִתְפָּתֶה חַס וְשָׁלוֹם מִן הַיֵּצֶר הָרַע לִהְיוֹת נִכְשָׁל בְּאִסּוּר זֶה. עַל כֵּן הֶחְמִירָה תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה מְאֹד בְּאִסּוּר זֶה, וְהִרְבֵּה לָאוִין נֶאֶמְרוּ בּוֹ, הַמַּלְוֶה עוֹבֵר בְּשִׁשָּׁה לָאוִין, וְלֹא יָקוּם בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנֶשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וְחָי, לֹא יִחְיֶה. הַלְוֶה עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, הַסּוֹפֵר, וְהָעֵדִים וְהָעֵרֶב עוֹבְרִים כָּל אֶחָד בְּלָאו אֶחָד. וְכֵן הַסַּרְסוּר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם אוֹ שֶׁסִּיַּע לְאֶחָד מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁהוֹרָה מָקוֹם לְהַלְוֶה לְלְוֹוֹת אוֹ שֶׁהוֹרָה מָקוֹם לְהַמַּלְוֶה לְהַלְוֹוֹת, גַּם כֵּן עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד (יו"ד קס).

ב מִי שֶׁנִּכְשַׁל וְלָקַח רִבִּית, מְחַיֵּב לְהַחְזִירָהּ (מִלְּבַד רִבִּית מַקֶּדֶמֶת וְרִבִּית מְאֻחֶרֶת דִּלְקַמָּן עַיֵּן סָעִיף ו') (קס"א).

ג אֲפִלּוּ לֹא פָּסַק עִמּוֹ אֶת הָרִבִּית בְּשָׁעַת הַלְוָאָה, אֶלָּא שֶׁהַלְוָה לוֹ בְּחִנָּם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ אֵיזֶה סְחוֹרָה בְּהַקְפָּה עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁחַיָּב לוֹ בְּעִנְיָן אַחֵר לְשַׁלֵּם לוֹ, יִהְיֶה מֵאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁיִּהְיֶה, וּבְהַגִּיעַ זְמַן הַפֵּרָעוֹן פּוֹסֵק לוֹ אֵיזֶה דָּבָר בְּשָׂכִיל שֶׁיַּרְחִיב לוֹ אֶת הַזְּמַן, גַּם זֹאת הִיא רִבִּית.

ד אֲפִלּוּ אִם הַלְוֶה נוֹתֵן לוֹ יוֹתֵר מִדַּעְתּוֹ בְּשָׁעַת הַפֵּרָעוֹן, שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ, וְאֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁנּוֹתְנוֹ לוֹ בְּשָׂכִיל רִבִּית, גַּם כֵּן אָסוּר.

ה אֲפִלּוּ אוֹמֵר לוֹ הַלְוֶה בְּשָׁעַת נְתִינַת הָרִבִּית שֶׁהוּא נוֹתְנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, גַּם כֵּן אָסוּר לְקַבְּלָהּ מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם כְּבָר לָקַח מִמֶּנּוּ רִבִּית, וְהַמַּלְוֶה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְרוֹצֶה לְהַחְזִירָהּ לְהַלְוֶה וְהוּא מוֹחֵל לוֹ, מֻתָּר.

ו אָסוּר לְהַקְדִּים אֶת הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתָהּ. כֵּיצַד. הָיָה רָאוּבֵן רוֹצֶה לִלְוֹות מִשִּׁמְעוֹן מָעוֹת, וּמַקְדִּים וְשׁוֹלֵחַ לוֹ מַתָּנָה וּפֵרַשׁ לוֹ בְּשָׂכִיל שֶׁיַּלְוֶהוּ, אוֹ שֶׁהִיא מַתָּנָה מְרֻבָּה, דְּמִסְתָּמָא הֲוֵי כְּאִלּוּ פֵּרַשׁ לוֹ שֶׁהִיא בְּשָׂכִיל שֶׁיַּלְוֶהוּ, זוֹהִי רִבִּית מֻקְדֶּמֶת. לָוָה מִמֶּנּוּ וְהֶחְזִיר לוֹ מָעוֹתָיו, וְהָיָה שׁוֹלֵחַ לוֹ מַתָּנָה בְּשָׂכִיל מָעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, זוֹהִי רִבִּית מְאֻחֶרֶת.

ז אִם אֶחָד מַלְוֶה מָעוֹתָיו לַחֲבֵרוֹ עַל זְמַן מָה, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזוֹר זֶה וְיַלְוֶהוּ פַּעַם אַחֶרֶת סַךְ יוֹתֵר לִזְמַן כָּזֶה אוֹ סַךְ כָּזֶה לִזְמַן אָרֹךְ יוֹתֵר, זוֹהִי רִבִּית גְּמוּרָה. וְאִם מַלְוֶה לוֹ עַל מְנָת שֶׁיַּלְוֶה לוֹ פַּעַם אַחֶרֶת סַךְ כָּזֶה לִזְמַן כָּזֶה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם כֵּן אָסוּר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר. אַף אִם לֹא הִתְנוּ כֵּן אֶלָּא שֶׁהוּא מַלְוֶה לוֹ בְּרָצוֹנוֹ פַּעַם אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן, אֶלָּא מֻחְמֶּת שֶׁזֶּה גַּם כֵּן כְּבָר הִלְוָהוּ, בָּזֶה יֵשׁ לְהָקֵל.

ח צָרִיךְ הַמַּלְוֶה לְזָהֵר שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מִן הַלָּוֶה, שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כָּל זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לוֹ אַף אִם לֹא הִלְוָהוּ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, נִרְאֶה שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו שֶׁבְּשָׂכִיל מְעוֹתָיו שֶׁבְּיָדוֹ יִמְחַל לוֹ. אֲבָל אִם נֶהֱנָה מִמֶּנּוּ מִדַּעְתּוֹ, מֻתָּר בַּדָּבָר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לוֹ אַף אִם לֹא הִלְוָהוּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵהָא דָּבָר שֶׁל פַּרְהֶסְיָא (ק"ס).

ט אִם לֹא הָיָה הַלָּוֶה רָגִיל לְהַקְדִּים לְהַמַּלְוֶה שָׁלוֹם בְּפַעַם אַחֶרֶת, אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ, וְאָסוּר לְכַבְּדוֹ בְּאֵיזֶה כִּבּוּד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, אִם לֹא הָיָה רָגִיל כֵּן גַּם בְּפַעַם אַחֶרֶת. וְכֵן שְׁאָר רִבִּית דְּבָרִים בָּעָלְמָא אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר נָשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ, אֲפִלּוּ דִּבּוּר אָסוּר. וְכֵן הַמַּלְוֶה מַזְהִיר עַל רִיבִּית דְּבָרִים, כְּגוֹן אִם אוֹמֵר לְהַלָּוֶה, הוֹדִיעֵנִי אִם יָבֹא פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַטְרִיחוֹ אֶלָּא בַּאֲמִירָה בְּעָלְמָא, אִם לֹא הָיָה רָגִיל עִמּוֹ בָּזֶה קֹדֶם לָכֵן, וְעַתָּה סוֹמֵךְ עַל הַלְוָאתוֹ לְצַוּוֹת עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְנָע לוֹ, הֲרֵי זֶה רִבִּית. וְאִם תֹּאמַר,

וְהָא כְּתִיב, עֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה, זֶהוּ אֵינוֹ אֶלָּא לְעִנְיַן אִם נָפַל בֵּינֵיהֶם דִּין וּדְבָרִים, וְאוֹמֵר הַמַּלְוֶה, נֵלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לָדוּן שָׁם, וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר לָדוּן כָּאן, מְחֻיָּב הַלֹּוֶה לֵילֵךְ כְּמוֹ שֶׁרוֹצֶה הַמַּלְוֶה, וְהַמַּלְוֶה אֵינוֹ מְחֻיָּב לָלֶכֶת לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּמָקוֹם אַחֵר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר עֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה (סִימָן ק"ס וסִימָן קס"ו, ובחו"מ סִימָן י"ד).

י אֲפִלּוּ טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁאֵינָהּ מָמוֹן, אָסוּר לְהַמַּלְוֶה לֵהָנוֹת מִן הַלֹּוֶה, כְּגוֹן שֶׁאִם הַמַּלְוֶה הוּא בַּעַל מְלָאכָה, וְהַלֹּוֶה הַזֶּה אֵין דַּרְכּוֹ לִתֵּן לוֹ מְלָאכָה בְּפַעַם אַחֶרֶת, רַק עַתָּה מֵחֲמַת שֶׁהִלְוָהוּ רוֹצֶה לָתֵת לוֹ מְלַאכְתּוֹ, אָסוּר (קס).

יא אָסוּר לְהַלְווֹת לְאֶחָד סְאָה תְּבוּאָה שֶׁיְּחַזִּיר לוֹ אַחַר כְּדֵי סְאָה תְּבוּאָה, אֲפִלּוּ מִין בְּמִינוֹ, כִּי שֶׁמָּא תִּתְיַקֵּר בֵּינְתַיִם הַתְּבוּאָה וְנִמְצָא זֶה מַחֲזִיר יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁלָּוָה. אַךְ יַעֲשֶׂנּוּ דָּמִים, שֶׁאִם תִּתְיַקֵּר הַתְּבוּאָה לֹא יִתֵּן לוֹ רַק הַדָּמִים. וְאִם יֵשׁ לַלֹּוֶה אֲפִלּוּ רַק מְעַט מִמִּין זֶה, מֻתָּר לְלְווֹת אֲפִלּוּ כַּמָּה כּוֹרִין. וְכֵן אִם יֵשׁ לְאוֹתוֹ מִין שַׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק, מֻתָּר לְלְווֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לַלֹּוֶה כְּלוּם מִזֶּה הַמִּין. וְכָל זֶה, בְּמִין בְּמִינוֹ. אֲבָל מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, כְּגוֹן לְהַלְווֹת סְאָה חִטִּין בִּסְאָה דֹּחַן, אָסוּר בְּכָל עִנְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשַׁעַר אֶחָד וְיֵשׁ לוֹ דֹּחַן. וּבְדָבָר קָטָן שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַקְפִּיד בְּיוֹקְרָא וְזוֹלָא, מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן. וְלָכֵן מֻתֶּרֶת אִשָּׁה לְהַלְווֹת כִּכַּר לֶחֶם לַחֲבֶרְתָּהּ (קס"ב).

יב הַמַּלְוֶה מְעוֹת עַל מַשְׁכּוֹן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה אוֹ מָקוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַמַּלְוֶה יִקַּח אֶת הַפֵּרוֹת מֵהַמַּשְׁכּוֹן, צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּנַכְיָתָא, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּנַכֶּה לוֹ מִן הַחוֹב דָּבָר קָצוּב לְכָל שָׁנָה, שֶׁזּוֹ תִּהְיֶה הַשְׂכִּירוּת שֶׁנּוֹתֵן הַמַּלְוֶה. וַאֲפִלּוּ הַשְׂכִּירוּת שָׁוֶה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקִּצְבוּ בֵּינֵיהֶם, מֻתָּר. אֲבָל לֹא יַחֲזֹר הַמַּלְוֶה וְיַשְׂכִּירוֹ לְהַלֹּוֶה עַצְמוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בְּעִנְיַן מַשְׁכַּנְתָּא, הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִּינִים, וְאֵין לַעֲשׂוֹת כִּי אִם עַל פִּי שְׁאֵלַת חָכָם.

יג דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁעַר יָדוּעַ, אָסוּר לְמָכְרוֹ בְּיוֹתֵר מִן הַשַּׁעַר מִפְּנֵי שֶׁמַּמְתִּין לוֹ אֶת הַמָּעוֹת. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ שַׁעַר יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאִם הָיָה נוֹתֵן לוֹ עַתָּה אֶת הַמָּעוֹת, הָיָה נוֹתְנוֹ לוֹ בְּפָחוֹת, וּבִשְׁבִיל שֶׁהוּא מַמְתִּין אֶת הַמָּעוֹת מוֹכֵר לוֹ קְצָת בְּיוֹתֵר, מֻתָּר. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲלֶה הַרְבֵּה (וְכָתוּב בְּחַוּוֹת דַּעַת, דְּהַיְנוּ שְׁתּוּת אוֹ יוֹתֵר) עַד שֶׁנִּכָּר לַכֹּל שֶׁבִּשְׁבִיל הַמְתָּנַת הַמָּעוֹת הוּא מַעֲלֶה. וְגַם אִם לֹא מַעֲלֶה הַרְבֵּה, אֶלָּא שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ וְאוֹמֵר, אִם תִּתֵּן לִי מִיָּד אֶת הַמָּעוֹת, הֲרֵי הוּא לְךָ בַּעֲשָׂרָה, וְאִם בְּהַקְפָּה, תִּתֵּן לִי בְּאַחַד עָשָׂר, אָסוּר. וְכֵן אִם הַקּוֹנֶה קוֹנֶה אֶת הַסְּחוֹרָה בְּיֹקֶר כְּדֵי לְמָכְרָהּ מִיָּד וּלְהַפְסִיד בִּשְׁבִיל שֶׁיִּהְיוּ הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ אֵיזֶה זְמַן, גַּם כֵּן אָסוּר (מהרלב"ח וְעַיֵּן חתם סופר סִימָן קל"ז).

יד מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ מֻתָּר לְמָכְרוֹ לְאַחֵר בְּפָחוֹת, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם זְמַן הַפֵּרָעוֹן. וְיִכְתֹּב הַמּוֹכֵר לְהַלּוֹקֵחַ, אֲנִי מוֹכֵר לְךָ שְׁטָר זֶה, וּקְנֵי לְךָ אֵיהוּ וְכָל שֶׁעִבּוּדוֹ. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא

הָאַחֲרִיוּת עַל הַלּוֹקֵחַ. רַק אַחֲרִיוּת שֶׁבָּא מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר, כְּגוֹן שֶׁהַשְׁטָר פָּרוּעַ וְכַדּוֹמֶה, יָכוֹל לִהְיוֹת עַל הַמּוֹכֵר. וּכְשֵׁם שֶׁיָּכוֹל לִמְכֹּר אֶת הַשְׁטָר לְאַחֵר בְּפָחוֹת, כְּמוֹ כֵּן יָכוֹל לְמָכְרוֹ גַּם לְהַלּוָה בְּעַצְמוֹ.

טו וּבְאֹפֶן זֶה יְכוֹלִין לְהוֹעִיל, כְּגוֹן רְאוּבֵן שֶׁצָּרִיךְ לְמָעוֹת בְּנִיסָן, הוֹלֵךְ אֵצֶל שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן נוֹתֵן לוֹ שְׁטַר חוֹב עַל עַצְמוֹ, שֶׁהוּא חַיָּב לִפְרֹעַ לִרְאוּבֵן מֵאָה זְהוּבִים בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי (וּכְנֶגֶד זֶה נוֹתֵן גַּם רְאוּבֵן שְׁטַר חוֹב כָּזֶה לְשִׁמְעוֹן, שֶׁהוּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ מֵאָה זְהוּבִים בְּתִשְׁרִי, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא שִׁמְעוֹן בָּטוּחַ), וְהוֹלֵךְ רְאוּבֵן וּמוֹכֵר אֶת שְׁטַר הַחוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל שִׁמְעוֹן לְלֵוִי עַתָּה בְּנִיסָן בְּעַד תִּשְׁעִים זְהוּבִים (חוות דעת) (וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאִם יֵּשׁ לְשִׁמְעוֹן שְׁטַר חוֹב עַל יְהוּדָה אֲשֶׁר זְמַן הַפִּרְעוֹן הוּא לְאַחַר זְמַן, שֶׁהוּא יָכוֹל לְמָכְרוֹ לִרְאוּבֵן בְּהַקְפָּה עַד הַזְּמַן וּרְאוּבֵן יִתֵּן לוֹ שְׁטַר חוֹב עַל זֹאת, וְשׁוּב יִמְכֹּר רְאוּבֵן אֶת שְׁטַר הַחוֹב הַזֶּה בְּעַד כַּמָּה שֶׁיּוּכַל). אֲבָל אִם רְאוּבֵן יִכְתּוֹב שְׁטַר חוֹב עַל עַצְמוֹ לְמָכְרוֹ לְשִׁמְעוֹן, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אָסוּר (חכמת אדם כלל קמ"ג).

טז אָסוּר לְקָנוֹת תְּבוּאָה אוֹ שְׂאָר דָּבָר בְּהַקְדֵּמַת מָעוֹת, וְשֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת הַתְּבוּאָה לְאַחַר זְמַן, דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא בֵּינְתַיִם תִּתְיַקֵּר הַתְּבוּאָה אַחַר כָּךְ בִּזְמַן שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת הַתְּבוּאָה, וְנִמְצָא הַלּוֹקֵחַ נוֹטֵל יוֹתֵר מִשֶּׁעוּר מְעוֹתָיו בִּשְׁבִיל שֶׁהִקְדִּים אֶת הַמָּעוֹת. אֲבָל אִם יֵּשׁ לְהַמּוֹכֵר גַּם עַתָּה כָּל הַתְּבוּאָה שֶׁהוּא מוֹכֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִתְּנֶנָּה לַלּוֹקֵחַ עַד לְאַחַר זְמַן מָתְּר, כִּי מַה שֶּׁיֵּשׁ לָהָאָדָם יָכוֹל לִמְכּוֹר אֲפִלּוּ בְּזוֹל הַרְבֵּה כִּרְצוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ הַתְּבוּאָה לֹא נִגְמְרָה עֲדַיִן לְגַמְרֵי כָּרָאוּי, אֶלָּא שֶׁצְּרִיכָה עוֹד מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּי מְלָאכוֹת, נֶחְשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא גְּמוּרָה וּמֻתָּר. אֲבָל אִם מְחֻסֶּרֶת עוֹד שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת, אָסוּר. (וְעַיֵּן בְּסִימָן שֶׁלְּאַחַר זֶה הֶתֵּר לְהַקְדֵּמַת מָעוֹת עַל סְחוֹרָה)

יז וְאִם הַקִּבֵּץ הַשַּׁעַר לִתְבוּאָה, יָכוֹל לִקְנוֹת בְּהַקְדֵּמַת מָעוֹת כְּפִי הַשַּׁעַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְהַמּוֹכֵר כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ תִּתְיַקֵּר אַחַר כָּךְ הַתְּבוּאָה, אֵין הַלּוֹקֵחַ מַרְוִיחַ בְּמַה שֶׁהִקְדִּים אֶת הַמָּעוֹת, כֵּיוָן שֶׁהָיָה יָכוֹל לִקְנוֹת אָז תְּבוּאָה בְּמָעוֹתָיו בְּשַׁעַר זֶה. וּמֵאַחַר שֶׁפָּסַק בְּהֶתֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיַקְּרָה אַחַר כָּךְ הַתְּבוּאָה, בִּשְׁעַת הַפִּרְעוֹן, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָתֵת לוֹ אֶת הַתְּבוּאָה שֶׁפָּסַק עָלֶיהָ, יָכוֹל לִשּׁוֹמְהּ עַל סְחוֹרָה אַחֶרֶת שֶׁיִּתֵּן לוֹ, אוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ מָעוֹת כַּשִּׁוּוִי שֶׁל עַתָּה (סִימָן תמ"ה) (וְעַיֵּן בְּקוּנְטְרֵס שַׁעַר דֵּעָה בְּסוֹף הַסֵּפֶר שַׁעַר מִשְׁפָּט סִימָן קע"ה סָעִיף קָטָן ב'. וּדְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁל הַתַּנְיָא סָעִיף כ"ח).

יח מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְחוֹרָה שְׁנִמְכֶּרֶת כָּאן בְּזוֹל וּבְמָקוֹם אַחֵר בְּיֹקֶר, וְאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תְּנָה לִי סְחוֹרָה זֹאת וְאוֹלִיכֶנָּה לִמְקוֹם הַיֹּקֶר וְאֶמְכְּרֶנָּה שָׁם וְאֶעֱשֶׂה צָרְכֵי בַּמָּעוֹת עַד זְמַן פְּלוֹנִי, וְאֶפְרָעֶנָּה לְךָ כְּפִי מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה שָׁם לְאַחַר נְכְיוֹן הַהוֹצָאוֹת שֶׁעָלוּ עַל הַסְּחוֹרָה, אִם

הָאַחֲרִיוּת בַּהֲלִיכָה הָיְתָה עַל הַלּוֹקֵחַ, אָסוּר. וְאִם הָאַחֲרִיוּת עַל הַמּוֹכֵר, מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לְהַלּוֹקֵחַ אֵיזֶה דָּבָר בִּשְׁבִיל טָרְחוֹ.

יט מֻתָּר לְהַלְווֹת לַחֲבֵרוֹ מֵאָה דִּינָרִין שֶׁיִּקְנֶה בָּהֶם סְחוֹרָה עַל הַיָּרִיד, וּבְשׁוּבָם לְבֵיתָם יִתֵּן לוֹ הַלּוֶֹה מֵאָה וְעֶשְׂרִים דִּינָרִין בַּעֲדָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיְּקַבֵּל הַמַּלְוֶה אֶת הַסְּחוֹרָה וְיוֹלִיכֶנָּה לְבֵיתוֹ וְתִהְיֶה אַחֲרִיוּת הַדֶּרֶךְ עַל הַמַּלְוֶה, דַּהֲוֵי כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּרֶוַח הַסְּחוֹרָה, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל עָלָיו אַחֲרִיוּת (קע"ג).

כ רְאוּבֵן שֶׁהוֹלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁקּוֹנִים סְחוֹרָה בְּזוֹל, יָכוֹל שִׁמְעוֹן לוֹמַר לוֹ, הָבֵא לִי סְחוֹרָה מִשָּׁם וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ רֶוַח כָּךְ וְכָךְ, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא אַחֲרִיוּת הַסְּחוֹרָה עַל רְאוּבֵן עַד שֶׁהוּא מוֹסְרָהּ לְשִׁמְעוֹן.

כא מֻתָּר לְהַרְבּוֹת שְׂכַר הַקַּרְקַע. כֵּיצַד הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ, אִם תִּתֵּן לִי אֶת הַשְּׂכִירוּת מִיָּד, הֲרֵי הוּא לְךָ בַּעֲשָׂרָה זְהוּבִים לְשָׁנָה. וְאִם תְּשַׁלֵּם לִי בְּכָל חֹדֶשׁ, תִּתֵּן לִי בְּעַד כָּל חֹדֶשׁ זְהוּב אֶחָד, מֻתָּר. וְהַטַּעַם בָּזֶה, מִשּׁוּם דְּמִצַּד הַדִּין שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף. הִלְכָךְ כַּאֲשֶׁר לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ זְהוּב בְּכָל חֹדֶשׁ, דַּהֲווֹ לְהוּ שְׁנֵים עָשָׂר זְהוּבִים, אֵין זֶה שְׂכַר הַמְתָּנַת הַמָּעוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מְחֻיָּב לְשַׁלֵּם בְּמֻקְדָּם, וּמַה שֶּׁאָמַר לוֹ אִם תִּתֵּן לִי מִיָּד, הֲרֵי הִיא לְךָ בַּעֲשָׂרָה, אָז מוֹחֵל לוֹ שְׁנֵי זְהוּבִים, לְפִי שֶׁמְּקֻדִּים לוֹ לְשַׁלֵּם קֹדֶם זְמַן הַפֶּרַעוֹן, וְזֶה מֻתָּר.

כב וְדָוְקָא בִּשְׂכִירוּת קַרְקַע מֻתָּר לוֹ לְהַרְבּוֹת בְּעִנְיָן הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַקַּרְקַע נְקָנִית לוֹ מִיָּד. אֲבָל לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכִירוּת פּוֹעֵל, אָסוּר בְּעִנְיָן זֶה, דְּהַיְנוּ שֶׁאִם שׂוֹכֵר אֶת הָאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מְלַאכְתּוֹ לְאַחַר זְמַן וּמְקֻדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ הַיּוֹם קֹדֶם שֶׁנִּכְנַס לִמְלָאכָה וּבִשְׁבִיל זֶה יַעֲשֶׂה לוֹ אֶת הַמְּלָאכָה בְּפָחוֹת מִן הָרָאוּי, זֹאת אָסוּר, דְּכִיוָן דְּהַפּוֹעֵל אֵינוֹ מִשְׁתַּעְבֵּד מֵהַשְׁתָּא הֲוֵי לֵיהּ כְּמוֹ הַלְוָאָה. אַךְ אִם הַפּוֹעֵל נִכְנַס לִמְלַאכְתּוֹ מִיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִגְמֹר אֶת הַמְּלָאכָה עַד לְאַחַר יָמִים הַרְבֵּה, מֻתָּר לְהַקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּזוֹל, דְּכִיוָן שֶׁיִּתְחִיל מִיָּד בַּמְּלָאכָה הֲוֵי לֵיהּ שְׂכִירוּת וְלֹא הַלְוָאָה (סִימָן קע"ו וחו"מ ססִימָן קצ"ה).

כג מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בִּנְדוּנְיַת חֲתָנִים, כְּגוֹן שֶׁפָּסַק נְדוּנְיָא לְבִתּוֹ וְהִתְנָה עִם חֲתָנוֹ שֶׁכָּל שָׁנָה שֶׁיְּנַיַּחַ אֶצְלוֹ אֶת הַנְּדוּנְיָא יִתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ שָׂכָר, מֻתָּר, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמוֹסִיף לוֹ נְדוּנְיָא, וּכְאִלּוּ אָמַר לוֹ אֲנִי נוֹתֵן לְךָ מַתָּנָה כָּךְ וְכָךְ לְזְמַן פְּלוֹנִי. וְאִם לֹא אֶתֵּן לְךָ לְזְמַן פְּלוֹנִי, עוֹד אֲנִי מוֹסִיף לְךָ כָּךְ וְכָךְ, דְּמֻתָּר. וְדָוְקָא כְּשֶׁהִתְנוּ כֵּן מִיָּד בִּשְׁעַת כְּתִיבַת הַתְּנָאִים. דְּכֵיוָן דְּעַד עַתָּה לֹא הָיָה עָלָיו שׁוּם חִיּוּב, אִם כֵּן הַכֹּל הוּא חִיּוּב אֶחָד. אֲבָל אִם בִּשְׁעַת כְּתִיבַת הַתְּנָאִים, נִתְחַיֵּב בְּסָתָם סַךְ נְדוּנְיָא וּבִשְׁעַת הַחֲתֻנָּה רוֹצִים לְהִתְפַּשֵּׁר לָתֵת לוֹ דָּבָר מַה בִּשְׁבִיל הַרְחֲבַת הַזְּמַן, אָסוּר, וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת בְּדֶרֶךְ הֶתֵּר.

כד יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר יִהְיֶה עֶרֵב, אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יָכוֹל לִתְבּוֹעַ תְּחִלָּה אֶלָּא אֶת הַלָּוֶה, וְאַף כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶפְשָׁר לִגְבוֹת מִן הַלָּוֶה, אֲז יָכוֹל לִתְבּוֹעַ מִן הָעֶרֵב, מֻתָּר. אֲבָל אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יָכוֹל לִתְבּוֹעַ תְּחִלָּה אֶת הֶעָרֵב, אִם כֵּן, הֲוֵי כְּאִלּוּ הֶעֱרֵב לָוָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַלָּוֶה לְיִשְׂרָאֵל הַלָּוֶה וְאָסוּר. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר הוּא עֶרֵב, אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה יָכוֹל לִתְבּוֹעַ תְּחִלָּה אֶלָּא אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַלָּוֶה, וְאַף כַּאֲשֶׁר לֹא יִמְצָא אֶצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַלָּוֶה אֲז יִגְבֶּה מִן הָעֶרֵב, מֻתָּר. אֲבָל אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁיָּכוֹל לִתְבּוֹעַ תְּחִלָּה גַּם אֶת הֶעָרֵב, אִם כֵּן הֶעֱרֵב הוּא כְּמוֹ לָוֶה, וְאָסוּר. וְאִם הַיִּשְׂרָאֵל עֶרֵב רַק בְּעַד הַקֶּרֶן וְלֹא בְּעַד הָרִבִּית מֻתָּר (בְּדִין יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר יִהְיֶה עֶרֵב, וְהַלָּוֶה מְשֻׁלָּם לוֹ עֲבוּר זֶה שֶׁהַ"טּוּרֵי זָהָב" וה"שִּׁפְתֵי כֹהֵן" בְּ"נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף" מְקִלִּין, הִנֵּה דַּעַת ה"חַוּוֹת דַּעַת" לְהַחְמִיר, עַיֵּן שָׁם) (ק"ע).

כה עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל, לְוֵה בִּשְׁבִילִי מָעוֹת בְּרִבִּית מִיִּשְׂרָאֵל עַל מַשְׁכּוֹן זֶה, אוֹ אֲפִלּוּ אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מַשְׁכּוֹן אֶלָּא שְׁטַר חוֹב, וְהַמַּלְוֶה סוֹמֵךְ אֶת עַצְמוֹ רַק עַל הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ עַל הַשְּׁטַר חוֹב, אֲבָל אֵינוֹ סוֹמֵךְ כְּלָל עַל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְעַל הַשְּׁלִיחַ אֵין שׁוּם אַחֲרָיוּת, מֻתָּר. וַאֲפִלּוּ אִם הַיִּשְׂרָאֵל הַשְּׁלִיחַ מֵבִיא אֶת הָרִבִּית לְהַמַּלְוֶה, מֻתָּר לְקַבְּלָהּ, וּבִלְבַד שֶׁהַמַּלְוֶה יִגְמֹר זֹאת בְּדַעְתּוֹ, שֶׁכָּל אַחֲרָיוּת הַמַּשְׁכּוֹן וְהַמָּעוֹת, בֵּין בַּהֲבָאָה בֵּין בַּחֲזָרָה הַכֹּל עַל אַחֲרָיוּתוֹ, וְעַל הַשְּׁלִיחַ לֹא יִהְיֶה שׁוּם אַחֲרָיוּת.

כו וְכֵן יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מַשְׁכּוֹן אוֹ שְׁטַר חוֹב לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ, שֶׁיִּלְוֶה בִּשְׁבִילוֹ עַל זֶה מָעוֹת בְּרִבִּית מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ סוֹמֵךְ רַק עַל הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ עַל הַשְּׁטַר. וְעַל הַשְּׁלִיחַ אֵין שׁוּם אַחֲרָיוּת, מֻתָּר. וְכֵן אִם הַיִּשְׂרָאֵל הַלָּוֶה תְּחִלָּה לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ עַל מַשְׁכּוֹן, וְאַחַר כָּךְ אָמַר לְהַמַּלְוֶה, לְוֵה מָעוֹת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית עַל מַשְׁכּוֹן זֶה וְעָלַי לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְהָרִבִּית, אִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים סוֹמֵךְ אֶת עַצְמוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן בִּלְבַד, מֻתָּר.

כז יִשְׂרָאֵל שֶׁהַלָּוָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל מַשְׁכּוֹן בְּרִבִּית כָּךְ וְכָךְ לְחֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ בָּא הַיִּשְׂרָאֵל לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא יַלְוֶה לוֹ אֶת הַמָּעוֹת עַל מַשְׁכּוֹן זֶה, וְשֶׁהוּא יִטּוֹל אֶת הָרִבִּית שֶׁתַּעֲלֶה מֵהַיּוֹם עַד הַפֻּרְעָנוּת, מֻתָּר. אֲבָל אִם הַיִּשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹן כְּבָר זָקַף אֶת הַקֶּרֶן עִם הָרִבִּית לְכָל זְמַן הַהַלְוָאָה הֲרֵי הַכֹּל הֵיא כְּקֶרֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר לִלְוֹת עַל מַשְׁכּוֹן זֶה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ בְּרִבִּית, דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ נָתַן אֶת הָרִבִּית מִכִּיסוֹ.

כח מְעוֹתָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֻפְקָדוֹת בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהַלָּוֶה אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, אִם הָיוּ בְּאַחֲרָיוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאִם יֹאבַד הַחוֹב יִתְחַיֵּב הוּא לְשַׁלֵּם בְּמְעוֹתָיו, מֻתָּר. וְאִם אֵינוֹ בְּאַחֲרָיוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אָסוּר (קסט). וְלָכֵן בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קְבוּצוֹת מָעוֹת, (קֻפּוֹת חִסָּכוֹן)

(שְׁפָּארְקַאסְטָא) וְכַדּוֹמֶה, שֶׁיֵּשׁ לַיִּשְׂרְאֵלִים חֲלָקִים (מְנָיוֹת) (אַקְצְיָעֶן) שָׁמָּה וְיִשְׂרְאֵלִים לוֹיִם מִשָּׁם בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁהַמְמֻנִּים הֵמָּה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה לִי דְּאִסּוּר גָּמוּר הוּא. וְלָכֵן אָסוּר לִתֵּן לְשָׁם מָעוֹת, כִּי שָׁמָּא יִלְוֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. וְכֵן אָסוּר לְלְווֹת מִשָּׁם, כִּי שָׁמָּא נָתַן לְשָׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ הָגוּן.

כט שֶׁתְּפִין שֶׁצְּרִיכִין לְלְווֹת מָעוֹת בְּרִבִּית מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ לַעֲשׂוֹת (עַיֵּן "טוּרֵי זָהָב" סִימָן ק"ע סָעִיף קָטָן ג'. "חַוּוֹת דַּעַת" שָׁם סָעִיף קָטָן א'. וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ "הַתַּנְיָא" הִלְכוֹת רִבִּית סָעִיף ס"ד).

ל מוּתָּר אָסוּר לְלְווֹת מִמָּנּוּ בְּרִבִּית, וְגַם לְהַלְווֹת לוֹ בְּרִבִּית יֵשׁ לְהַחְמִיר (קנט).

סימן סו

א הַנּוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ מָעוֹת שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהֶן וְהָרֶוַח יִהְיֶה לַחֲצָאִין, וְגַם הַהֶפְסֵד יִהְיֶה עַל שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה, זֶהוּ נִקְרָא עִסְקָא וְאָסוּר, מִפְּנֵי כִּי הַחֲצִי מִמָּעוֹת אֵלּוּ הִיא מִלְוֶה בְּיַד הַמְקַבֵּל, שֶׁהֲרֵי הִיא בָּאַחֲרָיוּת שֶׁלּוֹ וְהוּא נוֹטֵל אֶת הָרֶוַח, וְגַם הַהֶפְסֵד עָלָיו. וְהַחֲצִי הוּא פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת הַנּוֹתֵן, וְהוּא לוֹקֵחַ אֶת הָרֶוַח מֵחֲצִי זֶה, וְגַם הַהֶפְסֵד מֵחֲצִי זֶה עָלָיו. וְהַמְקַבֵּל שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק וְטוֹרֵחַ בַּחֲצִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁהוּא שַׂיָּךְ לְהַנּוֹתֵן, זֶהוּ רַק מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ אֶת הַחֲצִי בְּהַלְוָאָה, וַהֲרֵי רִבִּית וְאָסוּר. וְיֵשׁ הֶתֵּר לָזֶה, אִם הַנּוֹתֵן נוֹתֵן לְהַמְקַבֵּל אֵיזֶה שָׂכָר בְּשָׁבִיל הֶעָמָל וְהַטִּרָּחָה שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּחֶלְקוֹ. וְיֵשׁ לְקָצוֹץ, אוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ מִיָּד בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת שְׂכָרוֹ. וְדַי אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט (קעז).

ב יְכוֹלִין לְהַתְנוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא הַמְקַבֵּל נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהִפְסִיד מִן הַקֶּרֶן כִּי אִם עַל פִּי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרֶוַח לֹא יְהֵא נֶאֱמָן כִּי אִם בִּשְׁבוּעָה (קס"ז).

ג גַּם יְכוֹלִין לְהַתְנוֹת שֶׁהַבְּרֵרָה הִיא בְּיַד הַמְקַבֵּל, שֶׁאִם יִרְצֶה לָתֵת לְהַנּוֹתֵן כָּךְ וְכָךְ בְּעַד הַחֵלֶק הָרֶוַח שֶׁלּוֹ, תִּהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וְכָל מוֹתַר הָרֶוַח יִשָּׁאֵר לוֹ. וְדֶרֶךְ זֶה הוּא נָכוֹן, כִּי מִסְתָּמָא הַמְקַבֵּל לֹא יִרְצֶה לִשְׁבֹּעַ, וְיִתֵּן לַנּוֹתֵן כְּפִי מַה שֶׁיִּקְצְבוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ הֶתֵּר עִסְקָא הַנָּהוּג בֵּינֵינוּ. וַאֲפִלּוּ אִם הַמְקַבֵּל יוֹדֵעַ אַחַר כָּךְ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא הִרְוִיחַ, אוֹ אֲפִלּוּ אִם הִפְסִיד, יָכוֹל לִתֵּן לְהַנּוֹתֵן אֶת הַקֶּרֶן עִם הָרֶוַח שֶׁקָּצְבוּ בֵּינֵיהֶם, וְאֵין כָּאן שׁוּם אִסּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חִיּוּב שְׁבוּעָה, יָכוֹל לִפְטֹר אֶת עַצְמוֹ בְּמָמוֹנוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה.

ד אֲבָל שֶׁיִּקְנֶה הַמְקַבֵּל אֶת חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁל הַנּוֹתֵן בְּכָךְ וְכָךְ, שֶׁיִּהְיֶה מְחֻיָּב לָתֵת לוֹ אַחַר כָּךְ כָּךְ וְכָךְ בְּכָל אֹפֶן, זֶהוּ אָסוּר, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְהַמְקַבֵּל הַבְּרֵרָה.

ה נָתַן לוֹ עִסְקָא עַל זְמָן, וְנִתְעַכֵּב אֶצְלוֹ הַמָּעוֹת גַּם אַחַר זְמַן הַפֵּרָעוֹן, צָרִיךְ הַמִּתְעַסֵּק לִתֵּן לוֹ רֶוַח גַּם בְּעַד הַזְּמַן שֶׁאַחַר כָּךְ, כִּי מִסְתָּמָא נִשְׁאַר בְּיָדוֹ עַל תְּנַאי הָרִאשׁוֹן. וּמִכָּל מָקוֹם

טוֹב יוֹתֵר לִכְתֹּב תֵּכֶף בְּתוֹךְ שִׁטַּר עִסְקָא, שֶׁאִם יִשָּׁאֵר הַמָּעוֹת אֵצֶל הַמְקַבֵּל לְאַחַר הַזְּמַן, יִהְיֶה גַּם כֵּן בִּתְנַאי זֶה.

ו נֹסַח שִׁטַּר עִסְקָא:

מוֹדֶה אֲנִי חָתוּם מַטָּה שֶׁקִּבַּלְתִּי לְיָדַי מֵאֵת ר' רְאוּבֵן הוֹרְוִיץ מֵאוּנְגְוַאר סַךְ מֵאָה זְהוּבִים (אעס"וו) בְּתוֹרַת עִסְקָא לַחֲצִי שָׁנָה מִיּוֹם דִּלְמַטָּה, וְהִתְחַיַּבְתִּי אֶת עַצְמִי שֶׁכָּל סְחוֹרָה טוֹבָה שֶׁתִּהֵא נִרְאֵית בְּעֵינַי שֶׁהִיא הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה לְהַרְוִיחַ בָּהּ, מְחֻיָּב אֲנִי לִקְנוֹת בְּעַד סַךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְהֵם קוֹדְמִין לִמְעוֹתַי. וְכָל הָרֶוַח שֶׁיִּתֵּן ה' לְיָדַי מֵאוֹתָהּ סְחוֹרָה, יִהְיֶה מֻחֲצָה הָרֶוַח לִי וְהַמֻּחֲצָה לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְכֵן חַס וְשָׁלוֹם לְהֶפְסֵד הוּא חֵלֶק כְּחֵלֶק. וּמִיָּד לְאַחַר כְּלוֹת חֲצִי שָׁנָה מִיּוֹם דִּלְמַטָּה אֲנִי מְחֻיָּב לְהַחֲזִיר לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל אֶת הַקֶּרֶן וְגַם חֲצִי רֶוַח שֶׁלּוֹ, וְלֹא יְהֵא לִי נֶאֱמָנוּת לוֹמַר הִפְסַדְתִּי אֶלָּא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרֶוַח לֹא אֶהֵא נֶאֱמָן, רַק בִּשְׁבוּעָה. וְאוּלָם תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ שֶׁאִם אֶרְצֶה לִתֵּן לוֹ בְּעַד חֵלֶק רֶוַח שֶׁלּוֹ י' זְהוּבִים, אַזַי אֵין לוֹ עָלַי שׁוּם תְּבִיעָה, כִּי הַמּוֹתָר שַׁיָּךְ לִי לְבַד אֲפִלּוּ יְבַרֵר שֶׁהָיָה הַרְבֵּה רֶוַח, וְכָל דִּין תּוֹרַת נֶאֱמָנוּת לְבַעַל הַשִּׁטָּר אַף לְאַחַר זְמַן הַפְּרָעוֹן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא אַחֲזִיר אֶת הַמָּעוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, הֵם בְּיָדִי בְּעִסְקָא בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר לְעֵיל.

אוּנְגְוַואר כ"ח שבט תרל"א לפ"ק.

שמעון אייזנשטיין

בפנינו עדים:

לוי בלוישטיין יהודה הויכבערגער

ז אִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה וְאֵי אֶפְשָׁר לָהֶם לִכְתֹּב שִׁטַּר עִסְקָא, יְכוֹלִין לְהִתְנוֹת כָּל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל בְּעַל פֶּה.

ח אִם מַקְדִּים מָעוֹת עַל סְחוֹרָה, יִכְתְּבוּ שִׁטַּר הֶתֵּר עִסְקָא בְּעִנְיָן זֶה:

מוֹדֶה אֲנִי חָתוּם מַטָּה, שֶׁקִּבַּלְתִּי מֵאֵת ר' רְאוּבֵן וַוינְשְׁטָאק מֵאוּנְגְוַאר סַךְ מֵאָה זְהוּבִים (אעס"וו) לְהִתְעַסֵּק בְּמָעוֹת אֵלּוּ, (בְּמַאשִׁין) [בַּמְכוֹנָה] שֶׁאֲנִי מַחְזִיק בְּכַפַּר זאהאן עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, וְהָרֶוַח שֶׁיַּעֲלֶה לְעֶרֶךְ מָעוֹת אֵלּוּ, לְאַחַר נְכְיוֹן כָּל הַהוֹצָאוֹת, יִהְיֶה מֻחֲצָה שֶׁלִּי וּמֻחֲצָה לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְכֵן חַס וְשָׁלוֹם הַהֶפְסֵד יִהְיֶה חֵלֶק כְּחֵלֶק. וּמִיָּד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, אֲנִי מְחֻיָּב לְהַחֲזִיר לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל אֶת הַקֶּרֶן עִם חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁלּוֹ. וְלֹא אֶהֵא נֶאֱמָן לוֹמַר הִפְסַדְתִּי אֶלָּא בִּבְרוּר, עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרֶוַח לֹא אֶהֵא נֶאֱמָן כִּי אִם בִּשְׁבוּעָה. אַךְ זֹאת הָתְנָה בֵּינֵינוּ שֶׁאִם אֶרְצֶה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה לִתֵּן לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּעַד הַקֶּרֶן וְגַם בְּעַד חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁלּוֹ סַךְ חֲמֵשׁ מִדּוֹת סְפִירְט, אֲזַי אֵין לוֹ עָלַי עוֹד שׁוּם תְּבִיעָה יוֹתֵר. וְכָל דִּין תּוֹרַת

נֶאֱמָנוּת לְבַעַל הַשְּׂטָר, אַף לְאַחַר זְמַן הַפֵּרָעוֹן. וְקִבַּלְתִּי שְׂכַר עָמְלִי:

אוּנְגְוַאר י"א תשרי תרל"א לפ"ק.

שמעון בלומנטאהל

בפנינו עדים:

לוי בלוישטיין יהודה הלוי טויב

ט אִם הַנּוֹתֵן רוֹצֶה שֶׁהַמְקַבֵּל יִתֵּן לוֹ שְׂטַר חוֹב פָּשׁוּט וְאַמִּיץ, כְּחָק הַמְּדִינָה, בִּכְדֵי שֶׁאִם הַמְקַבֵּל יִסָּרֵב מִלְּפָרְעוֹ אוֹ יָמוּת, יְהֵא לוֹ נָקֵל לִגְבּוֹת מְעוֹתָיו עַל יְדֵי עֶרְכָּאוֹת, אֶלָּא שֶׁבָּעֲלָה פֶּה הֵם מַתְנִים שֶׁמָּעוֹת אֵלּוּ הֵן בְּתוֹרַת עִסְקָא, לֹא מַהֲנֵי, וַאֲפִלּוּ הַשְּׂטָר אֵינוֹ אֶלָּא עַל הַקֶּרֶן לְבָד, דְּכֵיוָן שֶׁהַנּוֹתֵן יָכוֹל לִגְבּוֹת כָּל הַמָּעוֹת בִּשְׂטַר חוֹב שֶׁבְּיָדוֹ אֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה הֶפְסֵד בָּרוּר, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ אִם הַמְקַבֵּל מַאֲמִין לְהַנּוֹתֵן וְהוּא אָדָם חָסִיד, מִכָּל מָקוֹם לֹא מַהֲנֵי. וַאֲפִלּוּ אִם הַמְקַבֵּל נוֹתֵן לְהַנּוֹתֵן גַּם שְׂטַר עִסְקָא, שֶׁכָּתוּב בּוֹ כִּי הַמָּעוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּשְּׂטַר חוֹב הֵן בְּתוֹרַת עִסְקָא, גַּם כֵּן לֹא מַהֲנֵי, דְּאִכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא הַנּוֹתֵן אוֹ יוֹרְשָׁיו יַעֲלִימוּ אַחַר כָּךְ אֶת שְׂטַר הָעִסְקָא וְיִגְבּוּ בִּשְׂטַר חוֹב. וְאֵין הֶתֵּר לָזֶה, אֶלָּא שֶׁיַּשְׁלִישׁוּ אֶת שְׂטַר הָעִסְקָא בְּיַד שְׁלִישׁ, אוֹ שֶׁהַנּוֹתֵן יַחְתֹּם אֶת עַצְמוֹ עַל שְׂטַר הָעִסְקָא וִיהֵא מֻנָּח בְּיַד הַמְקַבֵּל, אוֹ שֶׁיִּכְתְּבוּ עַל שְׂטַר הַחוֹב, שֶׁהוּא עַל פִּי אֹפֶן הַמְבֹאָר בִּשְׂטַר עִסְקָא, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת יְיַחֲדוּ עֵדִים שֶׁשְּׂטַר הַחוֹב הוּא בְּתוֹרַת עִסְקָא. וּבְכָל אֵפַנִּים אֵלּוּ, אֲפִלּוּ אִם נִכְלַל בִּשְׂטַר הַחוֹב הַקֶּרֶן עִם הָרֶוַח, שַׁפִּיר דָּמֵי (סִימָן קס"ז קע"ז ובחכמת אדם).

י שְׂטַר עִסְקָא לֹא מַהֲנֵי לְהַתִּיר אֶלָּא אִם הָאֱמֶת כֵּן הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַמָּעוֹת לַעֲשׂוֹת בּוֹ אֵיזֶה עֵסֶק. אֲבָל אִם אֵינוֹ נוֹטֵל אֶת הַמָּעוֹת לְצָרְךָ עֵסֶק אֶלָּא לְפָרֵעַ אֵיזֶה חוֹב וְכַדּוֹמֶה, אָז לֹא מַהֲנֵי שְׂטַר עִסְקָא, כֵּיוָן שֶׁהוּא שֶׁקֶר. אֲבָל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת בְּאֹפֶן זֶה, כְּגוֹן רְאוּבֵן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמָעוֹת, וְיֵשׁ לוֹ אֵיזֶה סְחוֹרָה אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר, יָכוֹל לְמָכְרָהּ לְשִׁמְעוֹן אֲפִלּוּ בְּזוֹל גָּדוֹל, וּבְתַנַאי שֶׁהַבְּרֵרָה בְּיַד רְאוּבֵן, שֶׁאִם לֹא יִמְסְרֶנָּהּ לִידֵי שִׁמְעוֹן עַד יוֹם פְּלוֹנִי, יִתֵּן לוֹ בַּעֲדָהּ כָּךְ וְכָךְ, (שֶׁיְּהֶיהָ לְשִׁמְעוֹן רֶוַח כָּרָאוּי), וְשִׁמְעוֹן יִתֵּן לִרְאוּבֵן אֶת הַמָּעוֹת וְיַעֲשׂוּ קִנְיָן סוּדָר לְקִיּוּם הַמַּקָּח, דְּהַיְנוּ שֶׁשִּׁמְעוֹן הַלּוֹקֵחַ יִתֵּן קְצָת מִבִּגְדוֹ לִרְאוּבֵן שֶׁיִּתְפֹּס בּוֹ, וּבָזֶה הוּא קוֹנֶה אֶת הַסְּחוֹרָה שֶׁל רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ, שֶׁלֹּא בִּפְנֵי עֵדִים, וְהַסְּחוֹרָה הִיא בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן הַקּוֹנֶה.

יא וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָעוֹת, וּבַהַגִּיעַ זְמַן הַפֵּרָעוֹן אֵין לוֹ מָעוֹת לִרְאוּבֵן, וְהִתְפַּשְּׁרוּ שֶׁשִּׁמְעוֹן יַמְתִּין לוֹ אֵיזֶה זְמַן, בָּזֶה גַּם כֵּן אֵין תַּקָּנָה בִּשְׂטַר עִסְקָא, אֶלָּא שֶׁרְאוּבֵן יִמְכֹּר לְשִׁמְעוֹן אֵיזֶה סְחוֹרָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְשִׁמְעוֹן יַחְזִיר לוֹ אֶת שְׂטַר הַחוֹב שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו מִכְּבָר, וּרְאוּבֵן יִתֵּן לוֹ שְׂטָר עַל הַסְּחוֹרָה אֲשֶׁר קָנָה מֵאִתּוֹ בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר לְעֵיל.

יב יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן לַחֲבֵרוֹ בְּהֵמָה לְגַדְּלָהּ וְשֶׁיְּחַלְּקוּ אַחַר כָּךְ בָּרָוח, דִּינוֹ כְּמוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת בְּעִסְקָא (עַיֵּן ביורה דעה סִימָן קע"ז).

סימן סז

א אַל תְּהִי רָגִיל בִּנְדָרִים. כָּל הַנּוֹדֵר, כְּאִלּוּ בּוֹנֶה בָּמָה בְּשָׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת. וְהַמְקַיְּמוֹ, כְּאִלּוּ הִקְרִיב עָלֶיהָ קָרְבָּן, שֶׁחַיָּב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ, כִּי טוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּשְׁאַל עַל נִדְרוֹ וַיַּתִּירוּ לוֹ. וַהֲנִי מִלֵּי בִּשְׁאָר נְדָרִים. אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, מִצְוָה לְקַיְּמָן, שֶׁנֶּאֱמַר נְדָרַי לַה' אֲשַׁלֵּם. וְלֹא יִשְׁאַל עָלָיו אֶלָּא בְּשָׁעַת הַדְּחָק (ר"ג, ר"ל).

ב וְכֵן יִתְרַחֵק מִן הַשְּׁבוּעָה. אֲבָל אִם עָבַר וְנִשְׁבַּע עַל אֵיזֶה דָּבָר, לֹא יִשְׁאַל עָלָיו אֶלָּא יַעֲמוֹד בִּשְׁבוּעָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִצְטַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר, נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִיר. וּכְתִיב אַחֲרָיו, עוֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם. וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל הַשְּׁבוּעָה אֶלָּא בְּשָׁעַת הַדְּחָק (ר"ג ר"ל).

ג צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִדּוֹר שׁוּם דָּבָר. וַאֲפִלּוּ לְצְדָקָה אֵין טוֹב לִדּוֹר, אֶלָּא אִם יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לִתֵּן, יִתֵּן מִיָּד. וְאִם אֵין לוֹ, יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְיִתֵּן בְּלֹא נֶדֶר. וְאִם פּוֹסְקִים צְדָקָה, וְצָרִיךְ לְפָסוֹק עִמָּהֶם, יֹאמַר בְּפֵרוּשׁ, שֶׁהוּא פּוֹסֵק בְּלִי נֶדֶר. וְכֵן כְּשֶׁמַּזְכִּירִין נְשָׁמוֹת, שֶׁנּוֹדְרִין לְצְדָקָה, יֵשׁ לוֹמַר בְּלִי נֶדֶר (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ט). אִם הוּא בְּעֵת צָרָה, מֻתָּר לוֹ לְנְדוֹר.

ד אִם דַּעְתּוֹ לְקַבֵּעַ לוֹ אֵיזֶה לִמּוּד בַּתּוֹרָה אוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מִצְוָה, וְהוּא יָרֵא פֶּן יִתְרַשֵּׁל אַחַר כָּךְ, אוֹ שֶׁהוּא מִתְיָרֵא פֶּן יִסְתַּהוּ הַיֵּצֶר לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה אִסּוּר אוֹ לְמָנְעוֹ מִלַּעֲשׂוֹת אֵיזֹה מִצְוָה, מֻתָּר לוֹ לְזָרוּזֵי נַפְשֵׁה בְּנֶדֶר אוֹ בִּשְׁבוּעָה, דְּאָמַר רַב, מְנַיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה לְזָרֵז אֶת עַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע וְעוֹמֵד מֵהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר, נִשְׁבַּעְתִּי וַאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ. וַאֲפִלּוּ אִם לֹא אָמַר בִּלְשׁוֹן נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא בְּדִבּוּר בְּעָלְמָא, הֲוֵי נֶדֶר וּמְחֻיָּב לְקַיֵּם. וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לְזָהֵר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר מִצְוָה, שֶׁיֹּאמַר בְּלִי נֶדֶר. וְטוֹב שֶׁיַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ כֵּן, אֲפִלּוּ בְּאָמְרוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר רְשׁוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְכַשֵּׁל, חַס וְשָׁלוֹם, בַּעֲוֹן נְדָרִים.

ה מִי שֶׁנּוֹדֵר נְדָרִים כְּדֵי לְתַקֵּן מִדּוֹתָיו, הֲרֵי זֶה זָרִיז וּמְשֻׁבָּח. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁהָיָה זוֹלֵל, וְנָדַר שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר אֵיזֶה זְמַן, אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹגֶה בְּיַיִן, וְאָסַר עָלָיו אֶת הַיַּיִן וּשְׁאָר מַשְׁקִין הַמְשַׁכְּרִין וְכֵן מִי שֶׁהָיָה מִתְגָּאֶה בְּיָפְיוֹ וְקִבֵּל עָלָיו נְזִירוּת וְכֵיוֹצֵא בָזֶה, נְדָרִים כָּאֵלּוּ, הֲמָה עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְעַל אֵלּוּ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, נְדָרִים סְיָג לִפְרִישׁוּת. וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בְּנִדְרִים כָּאֵלּוּ אֵין לוֹ לָאָדָם לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ, אֶלָּא יֵשׁ לוֹ לְהִתְנַבֵּר עַל יִצְרוֹ גַּם בְּלֹא נְדָרִים (ר"ג).

ו אֵין הַנֵּדֶר חָל אֶלָּא אִם הָיָה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִים. אֲבָל אִם נָדַר בְּטָעוּת, שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, אוֹ שֶׁהִרְהֵר בְּלִבּוֹ נֶדֶר וְלֹא הוֹצִיאוֹ בִּשְׂפָתָיו, אֵין זֶה נֵדֶר.

ז מִי שֶׁנָּהֲגוּ אֵיזֶה חֻמְרָא בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים מִדִּינָא, מֵחֲמַת סְיָג וּפְרִישׁוּת, כְּגוֹן תַּעֲנִיּוֹת שֶׁבִּימֵי הַסְּלִיחוֹת, אוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז וְאֵילָךְ, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲפִלּוּ לֹא נָהֲגוּ כֵּן רַק מִפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לִנְהוֹג כֵּן לְעוֹלָם, אוֹ שֶׁנָּהֲגוּ כֵּן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִנְהוֹג כֵּן לְעוֹלָם, וְלֹא הִתְנָה שֶׁיְּהֵא בְּלִי נֵדֶר, וְרוֹצֶה לַחֲזוֹר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בָּרִיא, צָרִיךְ הַתָּרָה, וְיִפְתַּח בַּחֲרָטָה, שֶׁהוּא מִתְחָרֵט עַל מַה שֶּׁנָּהַג כֵּן לְשֵׁם נֶדֶר. לָכֵן מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לִנְהוֹג בְּאֵיזֶה חֻמְרוֹת לְסָיְג וּפְרִישׁוּת, יֹאמַר בְּתְחִלָּה שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו כֵּן בְּנֶדֶר, וְגַם יֹאמַר שֶׁאֵין בְּדַעְתּוֹ לִנְהוֹג כֵּן אֶלָּא בַּפַּעַם הַהִיא, אוֹ בִּפְּעָמִים שֶׁיִּרְצֶה וְלֹא לְעוֹלָם (רי"ד).

ח כֵּיצַד מַתִּירִין אֶת הַנֵּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, הוֹלֵךְ אֵצֶל שְׁלשָׁה אֲנָשִׁים בְּנֵי תּוֹרָה, וְאֶחָד מֵהֶם יִהְיֶה בָּקִי בְּהֲלָכוֹת נְדָרִים, שֶׁיֵּדַע אֵיזֶה נֵדֶר יְכוֹלִין לְהַתִּיר וְאֵיזֶה מֵהֶן אֵינָן יְכוֹלִין לְהַתִּיר, וְאֵיךְ מַתִּירִין, וְהֵם יַתִּירוּ לוֹ. וּמִי שֶׁנָּדַר בַּחֲלוֹם, טוֹב שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ עֲשָׂרָה בְּנֵי תוֹרָה.

ט אַף עַל פִּי שֶׁלְּעִנְיַן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה גָּדוֹל עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וְהֵבִיא שְׁעָרוֹת, וְהַבַּת אֵינָהּ גְּדוֹלָה עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְהֵבִיאָה סִימָנִים, אֲבָל לְעִנְיַן נֵדֶר וּשְׁבוּעָה, יֵשׁ לָהֶם קְדִימָה שָׁנָה אַחַת. שֶׁהַקְּטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַקְּטַנָּה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ לֹא הֵבִיאוּ סִימָנִים, אִם מְבִינִים לְשֵׁם מִי נָדְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ, נִדְרָם נֵדֶר וּשְׁבוּעָתָן שְׁבוּעָה. אֲבָל פְּחוּתִים מִזְּמַן זֶה, אֲפִלּוּ מְבִינִים, אֵין דִּבְרֵיהֶם כְּלוּם. וּמִכָּל מָקוֹם גּוֹעֲרִין בָּהֶם וּמַכִּין אוֹתָן שֶׁלֹּא יַרְגִּילוּ לְשׁוֹנָם בִּנְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הוּא דָּבָר קָטָן וְקַל שֶׁאֵין בּוֹ עִנּוּי נָפֶשׁ, גּוֹזְרִין עֲלֵיהֶם שֶׁיְּקַיְּמוּהוּ.

י הָאָב מֵפֵר נִדְרֵי בִתּוֹ עַד שֶׁתִּתְבַּגֵּר, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיוּ לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְהוּא שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת. וְהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ. כֵּיצַד מְפִירִין. אוֹמֵר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, מוּפָר אוֹ בָּטֵל אוֹ שְׁאָר לָשׁוֹן הַמּוֹרֶה שֶׁהוּא עוֹקֵר אֶת הַנֵּדֶר מֵעִקָּרוֹ, בֵּין שֶׁאוֹמֵר כֵּן בְּפָנֶיהָ אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. אֲבָל לְשׁוֹן הַתָּרָה, לֹא מַהֲנֵי בְּאָב וּבְבַעַל, וְגַם אֵין יְכוֹלִין לְהָפֵר רַק בְּיוֹם שָׁמְעָם. דְּהַיְנוּ אִם שָׁמְעוּ בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, מְפִירִין כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו. וְאִם שָׁמְעוּ בַּיּוֹם סָמוּךְ לְצֵאת הַכּוֹכָבִים, אֵין מְפִירִין רַק עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְיוֹתֵר אֵינָן יְכוֹלִין לְהָפֵר. בַּשַּׁבָּת לֹא יֹאמַר לָהּ מוּפָר לִיכִי כְּמוֹ בַּחֹל, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְאוֹמֵר לָהּ, טְלִי אִכְלִי, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָאָב אוֹ הַבַּעַל אָמְרוּ תְּחִלָּה שֶׁהוּא מְרֻצֶּה מִן הַנֵּדֶר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא שֶׁאָמַר לְשׁוֹן שֶׁהוּא מוֹרֶה שֶׁהוּא מְרֻצֶּה, וַאֲפִלּוּ אִם רַק בְּלִבּוֹ חִשֵּׁב שֶׁהוּא

מְרֻצֶּה בְּנִדָּרָה, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר (וְאִם תְּלָתָה הַנֶּדֶר בְּמַעֲשֶׂה, עַיֵּן "שִׁפְתֵי כֹהֵן" סִימָן רלד סָעִיף קָטָן מה).

יא אֵיזֶה נְדָרִים יְכוֹלִין הָאָב אוֹ הַבַּעַל לְהָפֵר. דַּוְקָא דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עִנּוּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן רְחִיצָה, קִשּׁוּט, כְּחוֹל וּפְרִכּוּס, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. וְהַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר גַּם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם עִנּוּי נֶפֶשׁ, אִם הֵן מִן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְגוֹרְמִים אֵיבָה בֵּינֵיהֶם. אֲבָל אִלּוּ, אֵינָן מַתְרִים אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו. וּלְאַחַר שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, אֲסוּרָה בָּהֶן.

סימן סח

א הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, בֵּין מִבֵּיתוֹ בֵּין מִמָּקוֹם שֶׁהָיָה לָן בַּדֶּרֶךְ, וְכֵן בַּחֲזָרָתוֹ לְבֵיתוֹ, לְאַחַר שֶׁיָּצָא מֵעִבּוּרָהּ שֶׁל הָעִיר, דְּהַיְנוּ שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה לְאַחַר שֶׁכָּלוּ כָּל הַבָּתִּים, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וכו'. אוֹמְרָהּ בְּלָשׁוֹן רַבִּים, רַק "וְתַתְּנֵנִי לְחֵן, אוֹמֵר בְּלָשׁוֹן יָחִיד. וְיוֹתֵר טוֹב לְאָמְרָהּ לְאַחַר שֶׁיָּצָא מִיל מֵעִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר. וּכְשֶׁהוּא כְּבָר בַּדֶּרֶךְ וְלָן בְּאֵיזֶה עִיר, יָכוֹל לְאָמְרָהּ בַּבֹּקֶר גַּם קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא.

ב אֵין לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ לְלֶכֶת לְכָל הַפָּחוֹת פַּרְסָה. וּלְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ פַּרְסָה הָרִאשׁוֹנָה. וְאִם שָׁכַח, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל כָּל זְמַן שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ, וּבִלְבַד שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְתוֹךְ פַּרְסָה הַסְּמוּכָה לָעִיר שֶׁהוּא רוֹצֶה לָלוּן בָּהּ.

ג תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ צְרִיכִין לְאָמְרָהּ סָמוּךְ לִבְרָכָה אַחֶרֶת. וְלָכֵן אִם יוֹצֵא בַּבֹּקֶר וְאוֹמֵר בַּדֶּרֶךְ בִּרְכַּת הַשַּׁחַר, אוֹ שֶׁהָיָה לָן בַּדֶּרֶךְ בְּאֵיזֶה עִיר (שֶׁאָז יָכוֹל לוֹמַר תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ גַּם קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא) וְאוֹמֵר אֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא בִּרְכַּת הַשַּׁחַר, יֹאמְרָהּ אַחַר בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְאִם הוֹלֵךְ לְאַחַר הַתְּפִלָּה מִבֵּיתוֹ, יֹאכַל אוֹ יִשְׁתֶּה אֵיזֶה דָּבָר עַל הַדֶּרֶךְ, וִיבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְסָמוּךְ לָהּ יֹאמַר תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ, אוֹ יַטִּיל מַיִם וִיבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר, וְיִסְמְכָהּ לָהּ.

ד יֵשׁ לְאָמְרָהּ בַּעֲמִידָה, וְאִם הוּא רוֹכֵב אוֹ הוֹלֵךְ בַּעֲגָלָה, אִם אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד הַבְּהֵמָה, יַעֲמִידֶנָּהּ, מִשּׁוּם דְּרוֹכֵב כִּמְהַלֵּךְ דָּמִי. וְאִם לָאו, יֹאמְרָהּ כָּךְ.

ה אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּכָל יוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ. אֲבָל אִם חָנָה בְּאֵיזֶה עִיר עַל דַּעַת לָלוּן שָׁם, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ וְיָצָא מִמֶּנָּהּ לַעֲבוֹר חוּצָה לָהּ אוֹ לָשׁוּב לְבֵיתוֹ, אוֹמְרָהּ פַּעַם שֵׁנִית. אִם הוֹלֵךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ שֶׁהָיָה לָן שָׁלֹא בְּמָקוֹם יִשּׁוּב, פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה אוֹמְרָהּ בַּחֲתִימָה, וּבִשְׁאָר הַיָּמִים אוֹמְרָהּ בְּלֹא חֲתִימָה. כִּי כָּל זְמַן שֶׁלֹּא לָן בִּמְקוֹם יִשּׁוּב, נֶחְשָׁב הַכֹּל לְדֶרֶךְ אֶחָד.

ו טָרֵם צֵאתוֹ לַדֶּרֶךְ, יֵשׁ לוֹ לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. וְיֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁיְּלַוּוּ אוֹתוֹ לְטוֹל רְשׁוּת מֵהַגְּדוֹלִים שֶׁבָּעִיר שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתוֹ שֶׁיַּצְלִיחַ בְּדַרְכּוֹ. וְיֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁיְּלַוּוּ אוֹתוֹ

אֵיזֶה אֲנָשִׁים. וְהַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, צָרִיךְ לַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ עַד שֶׁהַהוֹלֵךְ יִתְעַלֵּם מֵעֵינָיו (מהריעב"ץ). הַמְבָרְכִים לְהַהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ לֹא יֹאמְרוּ לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם אֶלָּא לֵךְ לְשָׁלוֹם. שֶׁהֲרֵי דָּוִד אָמַר לְאַבְשָׁלוֹם, לֵךְ בְּשָׁלוֹם, הָלַךְ וְנִתְלָה. וְיִתְרוֹ שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה, לֵךְ לְשָׁלוֹם, עָלָה וְהִצְלִיחַ. כְּשֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ. וְיֹאמַר בְּכָל יוֹם אֵיזֶה מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים בְּכַוָּנָה וְהַכְנָעָה. וְיִזָּהֵר שֶׁתִּהֵא לוֹ פַּת עִמּוֹ, אֲפִלּוּ הוֹלֵךְ בְּמָקוֹם קָרוֹב. גַּם יֵשׁ לוֹ לִקַּח עִמּוֹ צִיצִית, שֶׁמָּא תִּפָּסֵל לוֹ צִיצָה וְלֹא יַשִּׂיג אַחֶרֶת וְיִתְבַּטֵּל מִמִּצְוָה. לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב. פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיִּכָּנֵס עֲרֶבִית לְבֵית הַמָּלוֹן, יִכָּנֵס בְּעוֹד הַחַמָּה זוֹרַחַת, וּלְמָחָר יַמְתִּין עַד הָנֵץ הַחַמָּה וְיֵצֵא, וְאָז טוֹב לוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב. לֹא יֹאכַל הַרְבֵּה כְּשֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ (אורח חיים סימן ק"י).

ז בַּאֲכְסַנְיָא שֶׁהוּא אוֹכֵל שָׁמָּה, צָרִיךְ לְדַקְדֵּק אִם בַּעַל הַבַּיִת וְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ הֵמָּה כְּשֵׁרִים וְנֶאֱמָנִים. וְאִם רוֹצֶה לֶאֱכוֹל בָּשָׂר בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ לוֹ, צָרִיךְ לַחְקוֹר וְלִדְרוֹשׁ הֵיטֵב מִי הוּא הַשּׁוֹחֵט וּמִי הוּא הָרַב הַמַּשְׁגִּיחַ עָלָיו, כִּי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים רַבָּה הַמַּכְשֹׁלָה, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בַּיַּיִן, אֲשֶׁר בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים רַבּוּ הַמִּתְפָּרְצִים, וּצְרִיכִין חֲקִירָה וּדְרִישָׁה (יו"ד סימן קי"ט).

ח כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בַּדֶּרֶךְ, יִזָּהֵר לְהִתְעַטֵּף בְּטַלִּית גָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כִּי הַטַּלִּית הַקָּטָן, רָחוֹק שֶׁיִּהְיֶה כַּשָּׁעוּר. אִם הוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו, אֲזַי כְּשֶׁאוֹמֵר הַפָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְכוּ', וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, צָרִיךְ לַעֲמוֹד, שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ הֵיטֵב. וְאִם רוֹכֵב אוֹ יוֹשֵׁב בַּעֲגָלָה, מֻתָּר. וּבִתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה יַעֲמוֹד. וְאִם הוּא נָחוּץ לְדַרְכּוֹ, אִם יָכוֹל לַעֲמֹד, לְכָל הַפָּחוֹת בְּשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת וּבְשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת, מוּטָב. וְאִם לָאו, יִתְפַּלֵּל מְיֻשָּׁב בַּעֲגָלָה, וְיַעֲשֶׂה הַכְּרִיעוֹת מְיֻשָּׁב. וְאָמְנָם טוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּתְפַּלֵּל אֲפִלּוּ מְיֻשָּׁב בָּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, וְגַם מִנְחָה אֲפִלּוּ מְיֻשָּׁב חֲצִי שָׁעָה אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּלֵּל מְעֻמָּד וְכָרָאוּי. (הַשְׁעוּר שֶׁהוּא מְחֻיָּב לַחֲזוֹר אַחַר מַיִם וּכְדֵי לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲשָׂרָה, כָּתוּב בְּסִימָן י"ב סָעִיף ה' וְסָעִיף ח עַיֵּן שָׁם) (אורח חיים סימן סג פט צד רלג ובחיי"א).

ט הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ עֵת הָאֹכֶל וְלֹא מָצָא מַיִם, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן מ' סָעִיף י"ד. וּבְסִימָן מ"ב סָעִיף י"ט נִתְבָּאֵר, שֶׁהָאוֹכֵל פַּת, אָסוּר לָצֵאת מִמְּקוֹמוֹ, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וּבְסִימָן מ"ד סָעִיף ו' נִתְבָּאֵר, שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ מְיֻשָּׁב דַּוְקָא. וְאָמְנָם אִם אָכַל בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, מֻתָּר לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן גַּם כֵּן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו אִם יִטְעֶה לְהִתְעַכֵּב. אֲבָל אִם אָכַל מְיֻשָּׁב, גַּם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן צָרִיךְ לְבָרֵךְ מְיֻשָּׁב (קפ"ג).

י קְצָת נוֹהֲגִין שֶׁבְּהֵיוֹתָם בַּדֶּרֶךְ וְאוֹכְלִים בְּבֵית עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵין מְבָרְכִין בְּזִמּוּן, מִשּׁוּם דְּלֹא הֲוֵי קְבִיעוּת. וּמִכָּל מָקוֹם אִם קָבְעוּ עַצְמָן שָׁם לֶאֱכוֹל בְּיַחַד, אֵינוֹ נָכוֹן לְבַטֵּל הַזִּמּוּן.

וְיֹאמְרוּ, הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּמָקוֹם הֶלִיכָתֵנוּ וּבְמָקוֹם יְשִׁיבָתֵנוּ עַד עוֹלָם. וְאִם אוֹכְלִים מִשֶּׁל אֶחָד, יְכוֹלִין לוֹמַר, הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְקַאי עַל בַּעַל הַסְּעוּדָה, וְאִם לָאו, יֹאמְרוּ, הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ. וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן מ"ד (קצ"ג).

יא מִדִּינָא, אָסוּר לֵילֵךְ בְּעֶרֶב שַׁבָּת יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, בֵּין לְבֵיתוֹ בֵּין לְמָקוֹם אַחֵר כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהָכִין צָרְכֵי סְעוּדוֹת שַׁבָּת כָּרָאוּי. וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ אֵין נִזְהָרִין בָּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם מְכִינִים בְּרֶוַח. וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ כָּל אָדָם לִזָּהֵר מְאֹד שֶׁיִּכָּנֵס לָאֲשְׁפִּיזָא בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, כִּי הַרְבֵּה חִלּוּל שַׁבָּת בָּא עַל יְדֵי מַה שֶּׁמִּתְאַחֲרִים. לָכֵן יְהֵא נִזְהָר מְאֹד, וְלֹא יַסִּיחֶנּוּ הַיֵּצֶר לוֹמַר, עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וְהַדֶּרֶךְ טוֹב (רמ"ט).

יב מִי שֶׁהוּא בְּיוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וְיֵשׁ לוֹ מָעוֹת, אִם יָכוֹל לְהַפְקִידָן אוֹ לְהַצְנִיעָן, אָסוּר לְהַחֲזִיקָן בְּכִיסוֹ, שֶׁהֲרֵי הֵם מֻקְצֶה. וְאִם מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִגְנְבוּן מִמֶּנּוּ, יִתְפָּרֵץ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּבִגְדוֹ וְיֵשֵׁב בַּבַּיִת, וְלֹא יֵצֵא בָהֶן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֵרוּב. אַךְ אִם יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא מֵחֲמַת זֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא כָּל הַיּוֹם מִבֵּיתוֹ, יַרְגִּישׁוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וְיִגְזְלוּן מִמֶּנּוּ, מֻתָּר לָצֵאת בָּהֶן כְּשֶׁהֵן תְּפוּרוֹת בְּבִגְדוֹ. אֲבָל אִם הֵן בְּכִיסוֹ, בְּכָל עִנְיָן אָסוּר (סִימָן ש"א) (עַיֵּן עוֹד בְּסִימָן קפ"ט, דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לִזָּהֵר בַּדֶּרֶךְ).

סימן סט

א אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, לְעוֹלָם יְזָהֵר אָדָם בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעֱנָה אֵלִיָּהוּ אֶלָּא בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַּעֲלֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ. וְהַטַּעַם שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה הִיא חֲשׁוּבָה כָּל כָּךְ, מִפְּנֵי כִּי תְּפִלַּת הַשַּׁחַר זְמַנָּהּ יָדוּעַ, בַּבֹּקֶר בְּקוּמוֹ מִמִּטָּתוֹ יִתְפַּלֵּל מִיָּד קֹדֶם שֶׁיְּהֵא טָרוּד בַּעֲסָקָיו. וְכֵן תְּפִלַּת עַרְבִית בַּלַּיְלָה זְמַנָּהּ יָדוּעַ, בְּבֹאוֹ לְבֵיתוֹ וְהוּא פָּנוּי מֵעֲסָקָיו. אֲבָל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, הוּא בְּעוֹד שֶׁהַיּוֹם גָּדוֹל וְהָאָדָם טָרוּד בַּעֲסָקָיו וְהוּא צָרִיךְ לְשׁוּם אֶל לִבּוֹ וְלִפְנוֹת מִכָּל עֲסָקָיו וּלְהִתְפַּלֵּל, עַל כֵּן שְׂכָרָהּ הַרְבֵּה מְאֹד (טור רלב).

ב עִקַּר זְמַנָּהּ הוּא בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה וּלְמַעְלָה, וְהִיא נִקְרֵאת מִנְחָה קְטַנָּה. וּבְשַׁעַת הַדְּחַק, כְּגוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לָצֵאת לַדֶּרֶךְ אוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכוֹל. יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד לְאַחַר שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהִיא נִקְרֵאת מִנְחָה גְּדוֹלָה. וְהֶמְשֵׁךְ זְמַנָּהּ הוּא לְכַתְּחִלָּה עַד שָׁעָה וּרְבִיעִית שָׁעָה קֹדֶם הַלַּיְלָה וְלֹא יוֹתֵר, וְזֶה נִקְרָא פְּלַג הַמִּנְחָה, כִּי מִשַּׁעַת מִנְחָה קְטַנָּה עַד הַלַּיְלָה הוּא שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהַחֲצִי מִזֶּה הִיא שָׁעָה וּרְבִיעִית. וּבְדִיעֲבַד אוֹ בְּשַׁעַת הַדְּחַק, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְכֵן נוֹהֲגִין עַתָּה בְּרֹב הַקְּהִלּוֹת, שֶׁמִּתְפַּלְּלִין מִנְחָה סָמוּךְ לַלַּיְלָה. וְשָׁעוֹת אֵלּוּ הֵמָּה שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת, דְּהַיְנוּ לְפִי עֶרֶךְ הַיּוֹם, מִזְּרִיחַת הַחַמָּה עַד

שְׁקִיעָתָהּ מִתְחַלֵּק הַיּוֹם לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים, וְאִם הַיּוֹם גָּדוֹל שְׁמֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, אֲזַי שָׁעָה וּמֶחֱצָה נֶחְשֶׁבֶת לְשָׁעָה.

ג אָסוּר לְהַתְחִיל לֶאֱכוֹל אֲפִלּוּ סְעוּדָה קְטַנָּה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה. וְסָמוּךְ, הַיְנוּ חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם. וְאִם אֵינוֹ קוֹבֵעַ עַצְמוֹ לִסְעוּדָה, אֶלָּא שֶׁאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה דֶּרֶךְ אֲרָעַי פְּרוֹת אוֹ תַּבְשִׁיל, אֲפִלּוּ מֻחֲמַשֶּׁת מִינֵי דָּגָן, יֵשׁ מַתִּירִין. אֲבָל יֵשׁ לְהַחְמִיר גַּם בָּזֶה. וְכֵן אָסוּר לִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ אוֹ לְהִסְתַּפֵּר סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה. וּסְעוּדָה גְּדוֹלָה, כְּגוֹן סְעוּדַת נִשּׂוּאִין אוֹ בְּרִית מִילָה וְכַדּוֹמֶה, אָסוּר לְהַתְחִיל אֲפִלּוּ סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה, דְּהַיְנוּ מֵחֲצוֹת הַיּוֹם אָסוּר, אֶלָּא יַמְתִּינוּ עַד זְמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה, וְיִתְפַּלְּלוּ קוֹדֶם הַסְּעֻדָּה. וּבְמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהוּא רָגִיל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, מֻתָּר לְהַתְחִיל סְעוּדָה קְטַנָּה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה, וְגַם אַחַר כָּךְ, וּבִלְבַד שֶׁמֵּיד שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יַפְסִיק מִמַּה שֶׁהוּא עָסוּק, לְהִתְפַּלֵּל. וּסְעוּדָה גְּדוֹלָה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה, אָסוּר לְהַתְחִיל אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וַאֲפִלּוּ סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה יֵשׁ לְהַחְמִיר.

ד לִתְפִלַּת מִנְחָה, צְרִיכִין גַּם כֵּן נְטִילַת יָדַיִם עַד הַפֶּרֶק כְּמוֹ לִתְפִלַּת שַׁחֲרִית, וְכַמְבֹאָר לְעֵיל בְּסִימָן י"ב סָעִיף ה' וְסָעִיף ו'. (עַיֵּן חַיֵּי אָדָם כְּלָל ל"ג סָעִיף ו' וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ שָׁל הַתָּנְיָא סִימָן צ"ב בְּמַרְאֵה מָקוֹם אוֹת כ"ג) וְכֵן לִתְפִלַּת מַעֲרִיב אִם הִפְסִיק אַחַר מִנְחָה, וְכֵן לְמוֹסָף אִם הִפְסִיק אַחַר שַׁחֲרִית, צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו.

ה אֵין לוֹמַר אַשְׁרֵי שֶׁקֹּדֶם מִנְחָה עַד שֶׁיָּהֵא מִנְיָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי שֶׁהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר יֹאמַר הַקָּדִישׁ עַל מַה שֶׁאָמְרוּ בַּעֲשָׂרָה. וְאִם אָמְרוּ אַשְׁרֵי בְּלֹא מִנְיָן וְאַחַר כָּךְ נִשְׁלַם הַמִּנְיָן, יֹאמְרוּ אֵיזֶה מִזְמוֹר וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר קַדִּישׁ. וְיֵשׁ לְשָׁלִיחַ הַצִּבּוּר לְהִתְעַטֵּף בְּטַלִּית קֹדֶם אַשְׁרֵי, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין אַשְׁרֵי לְקַדִּישׁ. וְאִם לֹא הָיְתָה טַלִּית עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אַשְׁרֵי, יִתְעַטֵּף וְיֹאמַר אֵיזֶה פְּסוּקִים שֶׁעֲלֵיהֶם יֹאמַר קַדִּישׁ.

ו אִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה וְקָרוֹב לַלַּיְלָה, מַתְחִיל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר מִיָּד אַחַר קַדִּישׁ, הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּקוֹל רָם. וְהַצִּבּוּר לֹא יִתְפַּלְּלוּ אֶלָּא שׁוֹמְעִים וְעוֹנִים עַד שֶׁיֹּאמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אָז עוֹנִים אָמֵן וּמִתְפַּלְּלִים בְּלַחַשׁ. וְאִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה בְּיוֹתֵר וְיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁאִם יַמְתִּינוּ עַל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר עַד לְאַחַר שֶׁיֹּאמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, לֹא יְסַיְּמוּ תְּפִלָּתָם בְּעוֹד יוֹם, יְכוֹלִין לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בְּלַחַשׁ מִלָּה בְּמִלָּה עַד הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא לְכָל הַפָּחוֹת אֶחָד שֶׁיַּעֲנֶה עַל בְּרָכוֹת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אָמֵן (קכ"ד רל"ב).

ז מִי שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, מִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְיֹאמַר אַשְׁרֵי לְאַחַר הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְאִם לֹא יוּכַל לְגָמוֹר שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, קֹדֶם שֶׁיָּבֹא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לִקְדֻשָּׁה, וְאִם יַמְתִּין עַד לְאַחַר שֶׁיִּגְמוֹר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר כָּל הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַקָּדִישׁ,

יַעֲבוֹר זְמַן הַתְּפִלָּה, יַמְתִּין וְיִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה מִלָּה בְּמִלָּה, וְאוֹמֵר עִמּוֹ כָּל נֹסַח הַקְּדֻשָּׁה, וְגַם לְדוֹר וָדוֹר וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְיסַיֵּם עִמּוֹ בְּשָׁוֶה בִּרְכַּת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ וּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְגַם מוֹדִים יֹאמַר בְּשָׁוֶה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׂחֶה עִם הַצִּבּוּר. רַק בְּיוֹם תַּעֲנִית צִבּוּר, לֹא יֹאמַר עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר עֲנֵנוּ, אֶלָּא אוֹמְרוֹ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, כְּמוֹ שְׁאָר יָחִיד. וְכֵן אִם רוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב עִם הַצִּבּוּר, וְאִם יַמְתִּין עַד אַחַר חֲזָרַת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אֶת הַתְּפִלָּה יִצְטָרֵךְ לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בִּיחִידוּת יִתְפַּלֵּל מִנְחָה עִם חֲזָרַת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, וְאִם בָּא סָמוּךְ לִקְדֻשָּׁה יַמְתִּין עַד לְאַחַר שֶׁיֹּאמַר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְיַעֲנֶה אָמֵן, וְאָז יִתְפַּלֵּל. וְאַף שֶׁיִּפְסִיד עֲנִיַּת אָמֵן שֶׁלְּאַחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְגַם מוֹדִים (שֶׁהֵם חִיּוּבִים), מִכָּל מָקוֹם הָכִי עָדִיף טָפֵי, מִלְּהַפְסִיד תְּפִלַּת עַרְבִית עִם הַצִּבּוּר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן, אִם הַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת מִזְּמַן מִנְחָה (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן כ' סָעִיף י"א).

ח אִם נִמְשְׁכָה תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הַלַּיְלָה, לֹא יֹאמְרוּ תַּחֲנוּן, כִּי אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן בַּלַּיְלָה. וּצְרִיכִין לְזָהֵר וּלְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא תִּמָּשֵׁךְ עַד הַלַּיְלָה מַמָּשׁ, כִּי אָז אֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ תִּתְקַבֵּל עַל הַתְּפִלָּה שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בַּיּוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַלַּיְלָה שַׁיָּךְ לְיוֹם הַמָּחֳרָת (קל"א רלד).

ט מִי שֶׁבָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְמִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְהַקָּהָל כְּבָר קִבְּלוּ שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב, דְּהַיְנוּ בְּשַׁבָּת אָמְרוּ מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבְיוֹם טוֹב אָמְרוּ בָּרְכוּ, לֹא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַזֹּאת, אֶלָּא יֵלֵךְ חוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיִתְפַּלֵּל. וְאִם שׁוֹמֵעַ שֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר בָּרְכוּ, לֹא יַעֲנֶה עִם הַצִּבּוּר, שֶׁאִם יַעֲנֶה בָּרְכוּ שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהִתְפַּלֵּל אַחַר כָּךְ תְּפִלָּה שֶׁל חֹל. (אִם טָעָה וְעָנָה, יִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם, כִּדְלְעֵיל סִימָן כ"א) וְאִם בָּא סָמוּךְ לְקַבָּלַת שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יוּכַל לִגְמֹר הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה קוֹדֵם שֶׁיְּקַבְּלוּ שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל כֵּיוָן שֶׁמַּתְחִיל בְּהֶתֵּר (רס"א רס"ג).

סימן ע

א זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל תְּפִלַּת עַרְבִית הוּא מִשֶּׁנִּרְאִין שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים קְטַנִּים, וּבְיוֹם הַמְעֻנָּן יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּצֵא הַסָּפֵק מִלִּבּוֹ. וְעַכְשָׁו נוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל בַּצִּבּוּר מַעֲרִיב תֵּכֶף אַחַר מִנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ לַיְלָה, מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, שֶׁהוּא טֹרַח לֶאֱסֹף הַצִּבּוּר שֵׁנִית, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא קֹדֶם פְּלַג הַמִּנְחָה, כִּי אָז אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אֵינָם יוֹצְאִין. וְאַשְׁרֵי לְמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּצִבּוּר בַּלַּיְלָה, וּבֵין מִנְחָה לְמַעֲרִיב עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר הַלַּיְלָה עִם הַיּוֹם בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיָן גָּדוֹל. וְעַל כָּל פָּנִים רָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם, שֶׁאִם הִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר קֹדֶם הַלַּיְלָה, לֹא יֹאכַל קֹדֶם הַלַּיְלָה אֶלָּא יַמְתִּין, וּמִיָּד לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים יִקְרָא שְׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים.

ב לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִיָּד בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים. וְאָסוּר לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל אוֹ לַעֲשׂוֹת שׁוּם דָּבָר, וַאֲפִלּוּ לִלְמֹד, חֲצִי שָׁעָה קוֹדֵם צֵאת הַכּוֹכָבִים, כְּמוֹ סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס"ט סָעִיף ג'). וְאִם אֵין לוֹ פְּנַאי, כְּגוֹן שֶׁהוּא לוֹמֵד בָּרַבִּים, עַל כָּל פָּנִים לֹא יְאַחֵר יוֹתֵר מֵחֲצוֹת הַלַּיְלָה. וּבְדִיעֲבַד אֲפִלּוּ אַחַר חֲצוֹת עַד שֶׁלֹּא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר יָצָא (פ"ט רל"ב רל"ה).

ג מִי שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתְפִלַּת עַרְבִית וּמָצָא שֶׁהַצִּבּוּר עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אֲפִלּוּ עֲדַיִן אֵינוֹ לַיְלָה, אֶלָּא מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁיִּהְיֶה לַיְלָה יֹאמַר קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת. וְאִם הַצִּבּוּר עוֹמְדִין בְּאֶמְצַע קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, וְיֵשׁ לוֹ שְׁהוּת לוֹמַר קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לִתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת עַד שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד יַעֲשֶׂה כן, וידַלֵּג בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם וְכוּ', וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְאָמְרוֹ אַחַר כָּךְ לְאַחַר הַתְּפִלָּה (מהריעב"ץ), וְאִם הוּא לֹא הִתְפַּלֵּל עֲדַיִן מִנְחָה, יִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁל מִנְחָה, בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמְרִים קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת, וְיִשְׁהֶה מְעַט לְכָל הַפָּחוֹת כְּדֵי הִלּוּךְ ד' אַמּוֹת, וְיִתְפַּלֵּל אַחַר כָּךְ שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַצִּבּוּר לְמַעֲרִיב. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁיִּהְיֶה לַיְלָה, יֹאמַר קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת.

ד מִן בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם עַד יִרְאוּ עֵינֵינוּ, יֵשׁ לוֹמַר בִּישִׁיבָה. וְאָסוּר לְהַפְסִיק מִן תְּחִלַּת וְהוּא רַחוּם עַד לְאַחַר הַשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. וּמַה שֶּׁהַשַּׁמָּשׁ מַכְרִיז יַעֲלֶה וְיָבֹא וְטַל וּמָטָר לֹא הֲוֵי הֶפְסֵק, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי צֹרֶךְ הַתְּפִלָּה.

ה אִם נִשְׁאַר אָדָם יְחִידִי מִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בַּלַּיְלָה, חַיָּב חֲבֵרוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיְּסַיֵּם תְּפִלָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְבַּלְבֵּל מַחְשַׁבְתּוֹ. וְאִם הִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה שֶׁלֹּא יוּכַל לְסַיֵּם תְּפִלָּתוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֵינוֹ חַיָּב לְהַמְתִּין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מוֹכָחָא מִלְּתָא דְּאַדְעָתָא דְּהָכִי נִכְנַס, שֶׁאֵינוֹ מְפַחֵד.

סימן עא

א אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית צָרִיךְ לִקְבֹּעַ עֵת לַתּוֹרָה, לְקַיֵּם וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וְיֵשׁ לָחוּשׁ בַּלַּיְלָה שֶׁאָם יֹאכַל תְּחִלָּה תַּחְטְפֶנּוּ שֵׁנָה, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא יָגֵעַ, וְהַטֶּבַע מְבַקֶּשֶׁת מְנוּחָה, וְנִמְצָא מִתְבַּטֵּל מִתּוֹרָה. עַל כֵּן יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁיִּקְבַּע לוֹ עֵת לִלְמֹד קוֹדֵם הָאֲכִילָה. אַךְ אִם הוּא רָעֵב וְלִבּוֹ חָלָשׁ, שֶׁלֹּא אָכַל בַּיּוֹם לַשּׂבַע, יִטְעַם מְעַט כְּדֵי לְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִלְמַד קְצָת, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל סְעֻדָּתוֹ דֵּי צָרְכּוֹ, וְיַחְזֹר לִלְמוֹד תּוֹרָה אִישׁ אִישׁ כְּפִי הַשָּׁנְתוֹ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, לֹא אִבְּרָא לַיְלָה אֶלָּא לְגַרְסָא, וְהֵינוּ בְּלֵילֵי חֹרֶף, וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בַּלֵּילוֹת הַקְּצָרִים צָרִיךְ לִלְמוֹד מְעַט בְּכָל לַיְלָה, לְקַיֵּם וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וּמִן חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב

וְאֵילַךְ יוֹסִיף מְעַט מְעַט. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, חוּט שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי. מַה טַּעַם יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ, מִשּׁוּם וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי. וְאִבָּא דְּאַמְרֵי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְלַיְלָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חוּט שֶׁל חֶסֶד בָּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי. וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֹק קָבוּעַ לִלְמוֹד בְּכָל יוֹם וְנִתְבַּטֵּל בַּיּוֹם, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַשְׁלִים חֻקּוֹ בַּלַּיְלָה.

ב רָאוּי לְאָדָם בֵּינוֹנִי הַבָּרִיא לְמַעֵט בְּסְעוּדַת הַלַּיְלָה, וּתְהֵא קַלָּה מִסְּעוּדַת הַיּוֹם, וְיַרְוִיחַ בֵּזֶה אַרְבָּעָה דְּבָרִים, א. יִשְׁמֹר בְּרִיאוּתוֹ ב. יְהֵא נִשְׁמָר מִדָּבָר רָע, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי מִקְרֶה לַיְלָה, שֶׁבָּא מֵחֲמַת אֲכִילָה גַּסָּה וּדְבָרִים הַמְחַמְּמִים. ג. שֶׁיִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו נוֹחִים וּמְיֻשָּׁבִים, כִּי מֵרֹב אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה הַרְבֵּה, פְּעָמִים בָּאִים חֲלוֹמוֹת קָשִׁים וְזָרִים ד. שֶׁלֹּא תִּכְבַּד שְׁנָתוֹ עָלָיו, וְיִקְיץ בַּזְּמַן הָרָאוּי, וְדַי לָאָדָם הַבָּרִיא לִישֹׁן שֵׁשׁ שָׁעוֹת. וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִישֹׁן בְּחֶדֶר יְחִידִי, וְלֹא לִישֹׁן בְּמָקוֹם חַם בְּיוֹתֵר וְלֹא בְּמָקוֹם קַר בְּיוֹתֵר.

ג רָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם שֶׁקֹּדֶם הֲלִיכָתוֹ לִישֹׁן, יְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו שֶׁעָשָׂה כָּל הַיּוֹם, וְאִם יִמְצָא שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה יִתְחָרֵט וְיִתְוַדֶּה עָלֶיהָ וְיִקַּבֵּל עַל עַצְמוֹ בְּלֵב שָׁלֵם, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתָהּ עוֹד, וּבִפְרָט בַּעֲבֵרוֹת הַמְצוּיוֹת, כְּגוֹן חֲנִיפוּת שְׁקָרִים, לֵיצָנוּת, וְלָשׁוֹן הָרַע, צְרִיכִין בְּדִיקָה בְּיוֹתֵר. גַּם יִתֵּן הָאָדָם אֶל לִבּוֹ לִמְחֹל לְכָל אָדָם שֶׁחָטָא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ שׁוּם אָדָם מֵחֲמָתוֹ. דְּאִיתָא בַּגְּמָרָא, כָּל מִי שֶׁחֲבֵרוֹ נֶעֱנָשׁ עַל יָדוֹ, אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בְּמִחְצָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְיֹאמַר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, שְׂרֵי לְכָל מָאן דִּי צַעֲרָן. וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲרֵינִי מוֹחֵל וְכוּ'.

ד אִם לֹא קָרָא שְׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע כְּשֶׁהָיָה לַיְלָה, אֲזַי יֹאמַר כָּל הַשָּׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. אֲבָל אִם אָמָרָם בַּלַּיְלָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, כִּי אִם פָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבָד. וּמִכָּל מָקוֹם לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר יֹאמַר כָּל שָׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת, וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים מִזְמוֹרֵי וּפְסוּקֵי דְּרַחֲמֵי, כְּמוֹ שֶׁנִּדְפַּס בַּסִּדּוּרִים. וְאוּלָם בְּרֹב הַסִּדּוּרִים נִדְפַּס בְּרָכַת הַמַּפִּיל קֹדֶם קְרִיאַת שְׁמַע. וְיוֹתֵר טוֹב לוֹמַר בְּרָכַת הַמַּפִּיל בְּסוֹף, שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה סְמוּכָה לִשְׁנָה. וְיֹאמַר קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַמִּזְמוֹרִים קֹדֶם שֶׁהוֹלֵךְ לְמִטָּתוֹ, וּבִרְכַּת הַמַּפִּיל יֹאמַר כְּשֶׁהוּא עַל מִטָּתוֹ (עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ה'), וְקֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ לְמִטָּתוֹ יֵלֵךְ אֶל הַמְּזוּזָה וְיִנַּיַּח אֶצְבְּעוֹתָיו עָלֶיהָ וְיֹאמַר, ה' שׁוֹמְרִי וְגוֹ', וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר שֶׁבַע פְּעָמִים, בְּכָל דְּרָכֶיךָ גוֹ' וּלְאַחַר שֶׁאָמַר בִּרְכַּת הַמַּפִּיל, לֹא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה וְלֹא יְדַבֵּר עַד שֶׁיִּישַׁן. אִם אֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן יֹאמַר עוֹד הַפַּעַם קְרִיאַת שְׁמַע וְהַמִּזְמוֹרִים וּפְסוּקֵי דְּרַחֲמֵי, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא עַד שֶׁתַּחְטְפֶנּוּ שֵׁנָה, אוֹ יֹאמַר כַּמָּה פְּעָמִים פְּסוּקִים אֵלּוּ, תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ וְגוֹ'

אֵשׁ תָּמִיד וְגוֹ' סֵעָפִים שָׁנֵאתָ וְגוֹ', אוֹר זָרוּעַ וְגוֹ' עַד שֶׁתַּחְטִפֶנּוּ שֵׁנָה, וְהִיא סְגֻלָּה לְהִנָּצֵל מִמַּקֶּרֶה לַיְלָה רַחְמָנָא לִצְלָן. וּתְהֵא כַּוָּנָתוֹ בַּשֵּׁנָה לְחַזֵּק כֹּחוֹ לַעֲבוֹדַת קוֹנוֹ וַאֲזַי נֶחְשֶׁבֶת לוֹ לַעֲבוֹדַת שָׁמַיִם. אִם צָרִיךְ לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, לֹא יֹאמַר תְּחִלָּה בִּרְכַּת הַמַּפִּיל, אֶלָּא אַחַר כָּךְ קוֹרֵא לְכָל הַפָּחוֹת פָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע וְאוֹמֵר בִּרְכַּת הַמַּפִּיל (סִימָן סָעִיף א רל"א רל"ה רל"ט).

ה יַפְשִׁיט מַלְבּוּשָׁיו מֵעָלָיו וְלֹא יִישַׁן בְּמַלְבּוּשָׁיו. כְּשֶׁחוֹלֵץ מְנַעֲלָיו וּפוֹשֵׁט בְּגָדָיו, חוֹלֵץ וּפוֹשֵׁט שֶׁל שְׂמֹאל תְּחִלָּה. וְלֹא יַנִּיחַ מַלְבּוּשָׁיו תַּחַת מְרַאשׁוֹתָיו, כִּי מְשַׁכֵּחַ לִמּוּדוֹ, וְצָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִשְׁכַּב עַל צִדּוֹ. וְאִסּוּר גָּדוֹל לִשְׁכַּב פְּרַקְדָּן, דְּהַיְנוּ גַּבּוֹ לְמַטָּה וּפָנָיו לְמַעְלָה, אוֹ בְּהִפּוּךְ פָּנָיו לְמַטָּה וְגַבּוֹ לְמַעְלָה, אֶלָּא דַּוְקָא עַל צִדּוֹ. וְטוֹב שֶׁיִּשְׁכַּב בְּתְחִלַּת שְׁנָתוֹ עַל צַד שְׂמֹאל, וּבְסוֹף עַל צַד יָמִין, וְהוּא טוֹב לִבְרִיאוּת הַגּוּף, כִּי הַכָּבֵד מֻנָּח בְּצַד יָמִין, וְהָאִצְטוֹמָכָא בְּצַד שְׂמֹאל. וְכַאֲשֶׁר יַטֶּה עַל צַד שְׂמֹאל, אֲזַי יִהְיֶה הַכָּבֵד עַל הָאִיצְטוֹמָכָא וִיחַמֵּמְהּ בְּחֻמּוֹ, וּבָזֶה יִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן מֵהֵרָה. וְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן רָאוּי לוֹ שֶׁיַּטֶּה עַל צַד יָמִין, כְּדֵי שֶׁתְּנוּחַ הָאִיצְטוֹמָכָא וְתֵרֵד פְּסוֹלֶת הַמַּאֲכָל. וְלֹא יִתְהַפֵּךְ מִצַּד אֶל צַד פְּעָמִים הַרְבֵּה (אוֹרַח חַיִּים סִימָן ב', רמב"ם פרק ד' מהלכות דעות, מהריעב"ץ אה"ע סִימָן כג, שבילי אמונה). (הִלְכוֹת צְנִיעוּת תְּבאַרְנָה אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסִימָן ק"נ).

סימן עב

א שַׁבָּת קֹדֶשׁ הוּא הָאוֹת הַגָּדוֹל וְהַבְּרִית, שֶׁנָּתַן לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לָדַעַת כִּי בְּשִׁשֶּׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְשָׁבַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְהוּא יְסוֹד הָאֱמוּנָה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שְׁקוּלָה שַׁבָּת כְּכָל הַמִּצְוֹת. כָּל הַמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ, כְּאִלּוּ מְקַיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, כְּאִלּוּ כָּפַר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ (רמב"ם סוף הלכות שַׁבָּת ומגיד משנה שָׁם, וחיי"א ריש הלכות שַׁבָּת). וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא, וְעַל הַר סִינַי יָרַדְתָּ וְגוֹ' וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת וְגוֹ', וְאֶת שַׁבָּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם.

ב וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְכָל דְּבָרָיו. אִם נוֹגֵעַ בְּיַיִן אוֹסְרוֹ. וְהַפַּת שֶׁהוּא אוֹפֶה הֲוֵי כְּמוֹ פַּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְכֵן הַתַּבְשִׁיל שֶׁהוּא מְבַשֵּׁל, הֲוֵי כְּמוֹ בְּשׂוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ל"ח). וּפַרְהֶסְיָא הֲוֵי בִּפְנֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל. וְלָאו דַּוְקָא שֶׁעוֹשֶׂה בִּפְנֵיהֶם מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁיּוֹדְעִין מֵהֶעֱבֵרָה (ש"ך סִימָן קנ"ז סָעִיף קטן ד'), דְּהָכִי מוּכָח בְּשַׁ"ס וּפוֹסְקִים, גַּבֵּי וְהָא אָסְתֵּר פַּרְהֶסְיָא הֲוָה. וְכֵן כָּתַב הַפְּרִי מְגַדִּים (יו"ד

סִימָן ב'. שפ"ד סָעִיף קטן י"ז), פִּרְסוּם הֱוֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁיֵּדַע שֶׁיִּתְפַּרְסֵם (יו"ד סִימָן ב').

ג לְפִיכָךְ מְשַׁבֵּחַ הַנָּבִיא וְאוֹמֵר, אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שׁוֹמֵר שַׁבָּת מְחַלְּלוֹ' וְגוֹ' וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ וּמְכַבְּדוֹ וּמְעַנְּגוֹ כְּפִי כֹּחוֹ, גַּם כֵּן מְפֹרָשׁ עַל פִּי הַנָּבִיא שְׁכָרוֹ גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, חוּץ מִן הַשָּׂכָר הָרַב הַצָּפוּן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי, וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד, וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ, מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר, אָז תִּתְעַנַּג עַל ה', וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אֶרֶץ, וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי ה' דִּבֵּר (רמב"ם שָׁם).

ד כְּתִיב זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. פֵּרוּשׁ שֶׁיִּזְכּוֹר בְּכָל יוֹם וְיוֹם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, שֶׁאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ דְּבַר מַאֲכָל חָשׁוּב שֶׁאֵינוֹ שָׁכִיחַ בְּכָל יוֹם וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַלְקֵל, יְקַנֵּהוּ לְכְבוֹד שַׁבָּת. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת, מִצְוָה שֶׁיַּשְׁכִּים בַּבֹּקֶר לִקְנוֹת צָרְכֵי שַׁבָּת. וְיכוֹל לִקְנוֹת גַּם קֹדֶם הַתְּפִלָּה וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְאַחֵר עַל יְדֵי זֶה תְּפִלַּת צִבּוּר. וְטוֹב יוֹתֵר לִקְנוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְכְבוֹד שַׁבָּת, מִלִּקְנוֹת בְּיוֹם ה'. אַךְ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ הֲכָנָה, יִקְנֶה בְּיוֹם ה'. וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה, יֹאמַר לִכְבוֹד שַׁבָּת. מִתַּקָּנַת עֶזְרָא, שֶׁיִּהְיוּ מְכַבְּסִין הַבְּגָדִים בַּחֲמִשִּׁי בְּשַׁבָּת לִכְבוֹד שַׁבָּת. וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁבְּעֶרֶב שַׁבָּת צָרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי שַׁבָּת.

ה מִצְוָה עַל כָּל אָדָם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמָּה מִשְׁרָתִים, מִכָּל מָקוֹם יַעֲשֶׂה גַּם הוּא בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר לִכְבוֹד שַׁבָּת כְּדֵי לְכַבְּדוֹ, כִּדְמָצִינוּ בַּאֲמוֹרָאִים, רַב חִסְדָּא הָיָה מְחַתֵּךְ אֶת הַיֶּרֶק דַּק דַּק, וְרַבָּה וְרַב יוֹסֵף הָיוּ מְבַקְּעִים עֵצִים, וְרַ' זֵירָא הָיָה מַדְלִיק אֶת הָאֵשׁ, וְרַב נַחְמָן הָיָה מְתַקֵּן אֶת הַבַּיִת וּמַכְנִיס כֵּלִים הַצְּרִיכִים לַשַּׁבָּת, וּמְפַנֶּה כְּלֵי הַחֹל. וּמֵהֶם יִלְמַד כָּל אָדָם וְלֹא יֹאמַר לֹא אֶפְגֹּם בִּכְבוֹדִי, כִּי זֶהוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁהוּא מְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת (ר"נ).

ו הַמְּנָהָג בְּכָל יִשְׂרָאֵל לֶאֱפוֹת בְּבָתֵּיהֶם לְחָמִים לִכְבוֹד שַׁבָּת, לֹא מִבַּעְיָא אִם אוֹכְלִים בִּימֵי הַחֹל פַּת פַּלְטֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁיֵּשׁ לְזַהֵר לֶאֱכוֹל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶשׁ פַּת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ אִם בְּחֹל אוֹכֵל פַּת פַּלְטֵר יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מָקוֹם לִכְבוֹד שַׁבָּת יֹאפוּ בְּבֵיתָם כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם הָאִשָּׁה מִצְוַת הַפְרָשַׁת חַלָּה, כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְהָיָה חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהָאִשָּׁה בְּחֶטְאָה אִבְּדָתוּ, וְעַל כֵּן צְרִיכָה הִיא לְתַקֵּן דָּבָר זֶה. וְעוֹשִׂין שָׁלֹשָׁה לְחָמִין, גָּדוֹל וּבֵינוֹנִי וְקָטָן. הַבֵּינוֹנִי לִסְעוּדַת הַלַּיְלָה, וְהַגָּדוֹל לִסְעוּדַת הַיּוֹם, לְהַרְאוֹת כִּי כְּבוֹד הַיּוֹם עָדִיף, וְהַקָּטָן לִסְעוּדָה שְׁלִישִׁית.

ז יָכִין בָּשָׂר וְדָגִים יָפִים וּמַטְעַמִּים וְיַיִן מְשֻׁבָּח כְּפִי יְכָלְתּוֹ, כִּי מִצְוָה לֶאֱכוֹל בְּכָל סְעוּדָה מִסְּעוּדוֹת שַׁבָּת דָּגִים, אִם אֵינָם מַזִּיקִין לוֹ. אֲבָל אִם מַזִּיקִין לוֹ אוֹ שֶׁאֵינָם עֲרֵבִים לוֹ, לֹא יֹאכְלֵם, כִּי הַשַּׁבָּת לְעֹנֶג נִתַּן וְלֹא לְצַעַר. וְיַשְׂחִיז אֶת הַסַּכִּין, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן מִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת,

וְיִתַּקֵּן אֶת הַבַּיִת, וְיַצִּיעַ אֶת הַמִּטּוֹת, וְיִפְרֹס מַפָּה עַל הַשֻּׁלְחָן, וּתְהֵא פְּרוּסָה כָּל יוֹם הַשַּׁבָּת. וְיֵשׁ מְדַקְדְּקִין לִפְרֹס שְׁתֵּי מַפּוֹת. וְיִשְׁמַח בְּבִיאַת הַשַּׁבָּת. וְיִתְחַשֵּׁב בְּדַעְתּוֹ, אִלּוּ הָיָה מְצַפֶּה שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו אִישׁ אָדָם יָקָר וְחָשׁוּב, אֵיךְ הָיָה מְתַקֵּן אֶת הַבַּיִת לִכְבוֹדוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לִכְבוֹד שַׁבָּת מַלְכְּתָא, בְּקָצַת מְקוֹמוֹת עוֹשִׂין פַּשְׁטִידָא אוֹ מֲלַיְתָא לִסְעוּדַת לֵיל שַׁבָּת, זֶכֶר לַמָּן שֶׁהָיָה מָנָח כְּמוֹ בְּקֻפְסָה, טַל לְמַטָּה וְטַל לְמַעְלָה. יֵשׁ לִטְעֹם בָּעֶרֶב שַׁבָּת אֶת הַתַּבְשִׁילִין שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשַׁבָּת (רמ"ב ר"נ רס"ב).

ח אֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל יִזְדָּרֵז וְיִתְאַמֵּץ לְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת. וִיצַמְצֵם בְּכָל הַשְּׁבוּעַ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מָעוֹת לִכְבוֹד שַׁבָּת. וְאִם אֵין לוֹ מָעוֹת, יִלְוֶה אֲפִלּוּ עַל מַשְׁכּוֹנוֹת לְצָרְכֵי שַׁבָּת. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, בָּנַי, לְווּ עָלַי וַאֲנִי פּוֹרֵעַ. וְכָל מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, חוּץ מֵהוֹצָאוֹת שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב שֶׁאִם מוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ. וְאִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה לוֹ בְּיוֹתֵר, עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ, יִרְאֶה עַל כָּל פָּנִים לַעֲשׂוֹת לִכְבוֹד שַׁבָּת אֵיזֶה דָּבָר מֻעָט, כְּגוֹן דָּגִים קְטַנִּים וְכַדּוֹמֶה. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ אֵיזֶה דָּבָר לְאָכְלוֹ בְּשַׁבָּת, יֵשׁ לוֹ לְאָכְלוֹ בַּשַּׁבָּת וְלֹא לְהַשְׁאִירוֹ לַחֹל.

ט אֵין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּדֶרֶךְ קֶבַע בָּעֶרֶב שַׁבָּת, מִמִּנְחָה קְטַנָּה וּלְמַעְלָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס"ט סָעִיף ב'). אֲבָל בְּדֶרֶךְ אֲרָעִי, מֻתָּר. וּלְצֹרֶךְ שַׁבָּת, גַּם אַחַר כָּךְ מֻתָּר. וְלַעֲשׂוֹת בִּגְדֵי חֲבֵרוֹ בְּשָׂכָר, אָסוּר. אַךְ מִי שֶׁהוּא עָנִי וְרוֹצֶה לְהִשְׁתַּכֵּר לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, מֻתָּר לוֹ כָּל הַיּוֹם, כְּמוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד. לְסַפֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂה אֻמָּן, אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר, מִפְּנֵי שֶׁהַתִּסְפֹּרֶת נִכֶּרֶת שֶׁנַּעֲשֵׂית עַכְשָׁו בִּשְׁבִיל הַשַּׁבָּת. יֵשׁ לְהַסְגִּיר אֶת הַחֲנֻיּוֹת שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַשַּׁבָּת (אִם הוּא בַּדֶּרֶךְ, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס"ח סָעִיף י"ב רנ"א רנ"ו).

י מִתְּשַׁע שָׁעוֹת וְמַנְיוֹת וּלְמַעְלָה, מִצְוָה לְהִמָּנַע מִסְּעוּדָה, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁהוּא רָגִיל בְּחֹל. וּסְעוּדָה שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בָּהּ בַּחֹל אֲפִלּוּ הִיא סְעוּדַת מִצְוָה, אִם הָיָה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּיוֹם אַחֵר, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ בָּעֶרֶב שַׁבָּת כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ בַּבֹּקֶר. אַךְ סְעוּדַת מִצְוָה שֶׁזְּמַנָּהּ קְבוּעַ הַיּוֹם, כְּגוֹן מִילָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן לְהַקְדִּימָהּ בַּבֹּקֶר וְלֹא יַרְבֶּה בָּהּ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל אֲכִילָה גַּסָּה, כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ סְעוּדַת שַׁבָּת לְתֵאָבוֹן (רמ"ט).

יא חַיָּב כָּל אָדָם לְהַשְׁלִים פָּרְשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוּר, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּקְרָא בְּכָל שָׁבוּעַ פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם. וּמִיּוֹם רִאשׁוֹן וְאֵילָךְ חָשׁוּב עִם הַצִּבּוּר, (שֶׁכְּבָר הִתְחִילוּ הַצִּבּוּר פָּרָשָׁה זוֹ בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה). אֲבָל הַמִּצְוָה מִן הַמֻּבְחָר הִיא לִקְרֹאתָהּ בָּעֶרֶב שַׁבָּת אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. וְיֵשׁ לִקְרוֹת כָּל פָּרָשָׁה, דְּהַיְנוּ פְּתוּחָה אוֹ סְתוּמָה, שְׁנֵי פְּעָמִים, וְאַחַר כָּךְ הַתַּרְגּוּם עָלֶיהָ, (כֵּן הִסְכִּים הַגָּאוֹן הָרַב רַבִּי אֵלְיָהוּ מִוִּילְנָא זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה) וַאֲפִלּוּ הַפָּרָשָׁה

מְסַיֵּמֶת בְּאֶמְצַע פָּסוּק, יַפְסִיק שָׁם. וּבַגְּמָר יֵשׁ לוֹמַר אַחַר הַתַּרְגּוּם פָּסוּק אֶחָד בַּתּוֹרָה, כְּדֵי לְסַיֵּם בַּתּוֹרָה. וְטוֹב שֶׁלֹּא יַפְסִיק בְּשִׁיחָה בֵּין הַקְּרִיאָה. וְנוֹהֲגִין לִקְרוֹת גַּם הַהַפְטָרָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין עוֹד לוֹמַר אַחַר כָּךְ שִׁיר הַשִּׁירִים. וּמִי שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ רַק חֻמָּשׁ בְּלִי תַּרְגּוּם, יִקְרָא שְׁתֵּי פְּעָמִים מִקְרָא. וּכְשֶׁיָּבוֹא לְמָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה לוֹ תַּרְגּוּם, יִקְרָא הַתַּרְגּוּם (רפ"ה). גַּם יֵשׁ לוֹ לִכָּל יֶרֶא שָׁמַיִם, לִלְמוֹד פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַסִּדְרָה, וְאִם לְאוֹ בַּר הָכִי הוּא יִלְמַד פֵּרוּשׁ אַשְׁכְּנַזִי (לוֹעֲזִי) עַל הַסִּדְרָה, כְּגוֹן סֵפֶר "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" וְכַדּוֹמֶה, שֶׁיְּבִין עִנְיַן הַסִּדְרָה.

יב מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לִרְחוֹץ בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין. וְאִם אֶפְשָׁר, יִרְחַץ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין (ר"מ), וְיִטְבֹּל אֶת עַצְמוֹ בְּמִקְוֶה (וְהַגָּאוֹן מהריעב"ץ כָּתַב, שֶׁלֹּא יִרְחַץ כָּל גּוּפוֹ, מִשּׁוּם דְּקָשֶׁה לַתַּשְׁמִישׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם).

יג אָסוּר לִרְחוֹץ עִם אָבִיו וְחָמִיו וּבַעַל אִמּוֹ וּבַעַל אֲחוֹתוֹ. וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין לְכַסּוֹת עֶרְוָתָן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, מֻתָּר. וְכֵן הַתַּלְמִיד לֹא יִרְחַץ עִם רַבּוֹ, וְאִם צָרִיךְ לוֹ שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, מֻתָּר.

יד וּמִצְוָה לָחוֹף אֶת רֹאשׁוֹ וְלָקֹץ אֶת הַצִּפָּרְנַיִם, וְכֵן לְגַלֵּחַ שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ אִם הָיוּ גְּדוֹלוֹת. וְאֵין לָקֹץ צִפָּרְנֵי יָדָיו וְרַגְלָיו בְּיוֹם אֶחָד. גַּם אֵין לָקֹץ צִפָּרְנָיו אוֹ לְגַלֵּחַ שַׂעֲרוֹת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ חַל בְּעֶרֶב שַׁבָּת. יֵשׁ מַקְפִּידִין שֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת הַצִּפָּרְנַיִם כְּסִדְרָן אֶלָּא בְּדִלּוּג, דְּהַיְנוּ בְּיָמִין מַתְחִילִין בָּאֶצְבַּע הַסְּמוּכָה לָאֲגוּדָל, וְהַסִּימָן בְּדָאָגָ"ה וּבִשְׂמֹאל מַתְחִילִין בָּאֶצְבַּע הָרְבִיעִית וְהַסִּימָן דְּבָהֶגָ"א. גַּם יֵשׁ מַקְפִּידִין שֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת הַצִּפָּרְנַיִם בְּיוֹם ה', כִּי מַתְחִילִין לִגְדּוֹל בְּיוֹם שַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם הַשִּׁלִּישִׁי. טוֹב לְזָהֵר לִשְׁרֹף אֶת הַצִּפָּרְנַיִם (אוֹרַח חַיִּים סִימָן ר"ס).

טו בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת יְפַשְּׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיִתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה לְתַקֵּן כָּל הַקִּלְקוּלִים שֶׁעָשָׂה בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, כִּי עֶרֶב שַׁבָּת כּוֹלֵל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, כְּמוֹ עֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ כּוֹלֵל כָּל הַחֹדֶשׁ (ספרי מוסר).

טז יִשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּגָדִים נָאִים, וְגַם טַלִּית שֶׁל מִצְוָה נָאָה לִכְבוֹד שַׁבָּת, דִּכְתִיב וְכִבַּדְתּוֹ, וְדָרְשִׁינַן, שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּמַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל חֹל (רס"ב). וְאֲפִלּוּ הוּא בַּדֶּרֶךְ בֵּין הַנָּכְרִים, מִכָּל מָקוֹם יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת, כִּי אֵין הַמַּלְבּוּשִׁים לִכְבוֹד הָרוֹאִים אֶלָּא לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת (חַיֵּי אָדָם).

יז הַתַּבְשִׁילִין צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ לַהֲסִירָן מִן הַגֶּחָלִים קֹדֶם שַׁבָּת, (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן פ' סָעִיף ה'). וְאִם שָׁכַח וְלֹא הֵסִירָן, אֲזַי אִם יָבֹא בַּשַּׁבָּת לְקַחַת אֶת הַקְּדֵרָה וְגֶחָלִים בּוֹעֲרוֹת סָבִיב לָהּ, שֶׁאִם יִקַּח אֶת הַקְּדֵרָה יָזִיז אֶת הַגֶּחָלִים אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְקַחַת אוֹתָהּ. וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מֻתָּר.

יח הַתַּבְשִׁילִין שֶׁמַּטְמִינִין בַּתַּנּוּר לְיוֹם הַשַּׁבָּת כַּנָּהוּג, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח אֵינוֹ טוּחַ בַּטִּיט, מֻתָּר. וְאָסוּר לִפְתֹּחַ אֶת הַתַּנּוּר בַּלַּיְלָה, כִּי שָׁמָּא יֵשׁ קְדֵרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְבַּשְּׁלוּ כָּל צָרְכָּן. וְעַל יְדֵי שֶׁיִּסְתֹּם אַחַר כָּךְ אֶת הַתַּנּוּר, יִגְרֹם בִּשּׁוּל.

יט הָא דְּמֻתָּר לְהַטְמִין גַּם כְּשֶׁאֵין הַתַּנּוּר טוּחַ בְּטִיט, זֶהוּ דַּוְקָא כְּשֶׁמַּטְמִינִין בָּשָׂר, וְכֵן אֲפִלּוּ כְּשֶׁמַּטְמִינִין מִינֵי קִטְנִיּוֹת וּמִינֵי בָּצֵק, אֶלָּא שֶׁמַּטְמִינִים זְמַן הַרְבֵּה קֹדֶם הַלַּיְלָה בְּאֹפֶן שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְבַּשֵּׁל קֹדֶם הַלַּיְלָה קְצָת עַד שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה עַל יְדֵי הַדְּחָק. אֲבָל כְּשֶׁמַּטְמִינִין מִינֵי קִטְנִיּוֹת וּמִינֵי בָּצֵק סָמוּךְ לַלַּיְלָה, צְרִיכִין דַּוְקָא לְטוּחַ אֶת הַתַּנּוּר בְּטִיט (כִּי מִן הַסְּתָם אֵינוֹ גָּרוּף וְקָטוּם כָּרָאוּי). וּצְרִיכִין לִזָּהֵר בָּזֶה. כִּי אִם לֹא עָשׂוּ כֵּן, אָז אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד הַמַּאֲכָלִים אֲסוּרִים עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ.

כ בְּשַׁבָּת כְּשֶׁפּוֹתְחִין אֶת הַתַּנּוּר שֶׁהוּא טוּחַ בְּטִיט, יֵשׁ לְפָתְחוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם אֵין אֵינוֹ יְהוּדִי יֵשׁ לְפָתְחוֹ עַל יְדֵי קָטָן. וְאִם אֵין קָטָן, מֻתָּר גַּם לְגָדוֹל לְפָתְחוֹ, וְיֵשׁ לְעָשׂוֹת עַל יְדֵי שִׁנּוּי (רנ"ט).

כא הַמַּטְמִין קַאפָּע בְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּתוֹךְ הַגּוּמָה לְצֹרֶךְ שַׁבָּת וּמְכַסֶּהוּ בְּכָרִים וְכַדּוֹמֶה, שֶׁיְּהֵא חַם, אִם הוּא מַטְמִינוֹ בְּתוֹךְ הַחוֹל, אָסוּר לְהַטְמִין כָּל הַכְּלִי בְּתוֹךְ הַחוֹל. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מַטְמִין כָּל הַכְּלִי אֶלָּא מִקְצָתוֹ וְעַל מִקְצָתוֹ מְכַסֶּה בִּבְגָדִים וְכַדּוֹמֶה בְּאֹפֶן שֶׁכָּל הַכְּלִי מְכֻסֶּה מִכָּל הַצְּדָדִים, גַּם זֶה אָסוּר, אֶלָּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּאֹפֶן זֶה, שֶׁהַכְּלִי אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ הַקַּאפָּע יַטְמִינוֹ רַק עַד חֶצְיוֹ אוֹ עַד שְׁלִישִׁיתוֹ בְּתוֹךְ הַחוֹל, וְהַמּוֹתָר יִהְיֶה בָּאֲוִיר, וְיִתֵּן עַל הַגּוּמָה דַּף אוֹ יִכְפֶּה עָלָיו כְּלִי, שֶׁיִּהְיֶה אֲוִיר בֵּינוֹ וּבֵין הַכְּלִי שֶׁבְּתוֹכוֹ הַקַּאפָּע, וְאָז יָכוֹל לִתֵּן עֲלֵיהֶם בְּגָדִים וְכָרִים וְכַדּוֹמֶה (הייי"א). (יֶתֶר דִּינֵי הַטְמָנָה בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן רנ"ז, רנ"ח, רנ"ט.)

כב סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה יִשְׁאַל לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ בְּלָשׁוֹן רַכָּה, הִפְרַשְׁתֶּם חַלָּה. וְיֹאמַר לָהֶם, הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר.

כג חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּבְגָדָיו בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם חֲשֵׁכָה אִם אֵין מַחַט תְּחוּבָה בָּהֶם אוֹ אִם אֵין אֵיזֶה דָּבָר בַּכִּיסִים, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֵרוּב, שָׁמָּא יֵשׁ בָּהֶם אֵיזֶה דְּבַר מֻקְצֶה (רנ"ב).

סימן עג

א אָסוּר לְהַנִּיחַ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶת יִשְׂרָאֵל בַּשַּׁבָּת, וּסְמָכוּהוּ עַל הַפָּסוּק, כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה, דְּמַשְׁמַע אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם מוֹסֵר לְאֵינוֹ יְהוּדִי אֶת הַמְּלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי עוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, מֻתָּר. אֲבָל רַק בְּאֵלּוּ הָאֻפָנִים: (א) שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יִקַּח אֶת הַחֻפָּץ מִבֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם הַשַּׁבָּת וְלֹא בְּשַׁבָּת.

ב שֶׁיִּקְצֹץ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שְׂכָרוֹ, שֶׁאָז הוּא עוֹשֶׂה אֶת הַמְּלָאכָה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, שֶׁיְּקַבֵּל שְׂכָרוֹ. וְלָכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְשָׂרֵת אֵינוֹ יְהוּדִי לִזְמַן יָדוּעַ, אָסוּר לְהַנִּיחַ לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלָאכָה הִיא רַק לְתוֹעֶלֶת הַיִּשְׂרָאֵל. וְאֵינוֹ יְהוּדִי הַנּוֹסֵעַ לְאֵיזֶה מָקוֹם וְיִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לוֹ אִגֶּרֶת שֶׁיִּשָּׁאֶהָ שָׁמָּה. וְיִשָּׂאֶהָ גַּם בְּשַׁבָּת, צָרִיךְ הַיִּשְׂרָאֵל לָתֵת לוֹ אֵיזֶה שָׂכָר, כְּדֵי שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יַעֲשֶׂה בִּשְׁבִיל שְׂכָרוֹ וְלֹא בְּחִנָּם.

ג הַשָּׂכָר יִהְיֶה קָצוּב לְכָל הַמְּלָאכָה, וְלֹא יְהֵא הָאֵינוֹ יְהוּדִי שָׂכִיר יוֹם (רמג רנב).

ד אָסוּר לְקַבֵּעַ לְהָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמְּלָאכָה בְּשַׁבָּת. וְאַפִּלּוּ אִם אֵינוֹ קוֹבֵעַ לוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁהוּא קוֹבֵעַ לוֹ זְמַן שֶׁיִּגְמֹר הַמְּלָאכָה סָמוּךְ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, וְיָדוּעַ כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּגְמֹר אֶת הַמְּלָאכָה עַד יוֹם זֶה, אִם לֹא יַעֲשֶׂה גַּם בְּשַׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן אִם שׁוֹלֵחַ בְּיָדוֹ אִגֶּרֶת וְאוֹמֵר לוֹ, רְאֵה שֶׁתְּבִיאֶהוּ שָׁמָּה בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְיָדוּעַ כִּי אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ שָׁמָּה אֶלָּא אִם כֵּן יֵלֵךְ גַּם בְּשַׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן אִם יוֹם הַשּׁוּק הוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, אָסוּר לָתֵת לַנָּכְרִי מָעוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיִּקְנֶה לוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁיָּדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִקְנוֹתוֹ כִּי אִם בְּשַׁבָּת. וְכֵן אָסוּר לִתֵּן לוֹ אֵיזֶה דָּבָר לִמְכֹּרוֹ בְּעִנְיָן זֶה. וְאוּלָם אִפְּוָ זֶה שֶׁאֵינוֹ קוֹבֵעַ לוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּשַּׁבָּת, אֵינוֹ אָסוּר, אֶלָּא בְּנוֹתֵן לוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֲבָל קוֹדֶם לָכֵן, מֻתָּר לָתֵת לוֹ הַחֵפֶץ לַעֲשׂוֹת אוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת, וְטוֹב שֶׁלֹּא לְדוּר כְּלָל בְּעִיר שֶׁיּוֹם הַשּׁוּק הוּא בְּשַׁבָּת, כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵחָטֵא. וְאִם הַשּׁוּק אֵינוֹ בִּשְׁכוּנַת הַיְהוּדִים, אֵין לָחֹשׁ.

ה הַמְּלָאכָה לֹא תְהֵא בְּמֻחְבָּר לְקַרְקַע, כְּגוֹן בִּנְיָן אוֹ עֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה. אֲבָל עֲבוֹדַת הַבִּנְיָן, אָסוּר שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל קָצַץ עִמּוֹ כָּל שָׂכָר הַבִּנְיָן לְגַמְרֵי. וּבִשְׁעַת דְּחָק גָּדוֹל יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם. וַאֲפִלּוּ לְסַתֵּת אֲבָנִים אוֹלְתַּקֵּן קוֹרוֹת לְצֹרֶךְ בִּנְיָן, אִם יָדוּעַ שֶׁהַמָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה בָּרְחוֹב בִּמְקוֹם פַּרְהֶסְיָא, אָסוּר שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת. וְכֵן עֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן לַחֲרוֹשׁ וְלִקְצוֹר וְכַדּוֹמֶה, אֲפִלּוּ אִם שָׂכַר אֶת הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל הַמְּלָאכָה בְּעַד סְכוּם יָדוּעַ וְאֵינוֹ שָׂכִיר יוֹם, אָסוּר. אֲבָל אִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי נוֹטֵל חֵלֶק מִן הַתְּבוּאָה, וְהַמִּנְהָג הוּא כֵּן בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁהָעוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה נוֹטֵל חֵלֶק בַּתְּבוּאָה, מֻתָּר. וְאִם הַשָּׂדֶה הוּא בְּמָקוֹם רָחוֹק שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל דָּר בְּתוֹךְ תְּחוּם שַׁבָּת מִמֶּנּוּ, מֻתָּר גַּם בִּשְׂכִירוּת בְּסְכוּם יָדוּעַ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא הָאֵינוֹ יְהוּדִי שָׂכִיר יוֹם.

ו אִם בָּנוּ גוֹיִם לְיִשְׂרָאֵל בַּיִת בְּשַׁבָּת בְּאִסּוּר, נָכוֹן לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בּוֹ (וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה חִלּוּקֵי דִּינִים).

ז מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂדֶה אוֹ רֵיחַיִם, מֻתָּר לְהַשְׂכִּירָן לְאֵינוֹ יְהוּדִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יְהוּדִי עוֹשֶׂה בָּהֶם מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת. אֲבָל מֻרְחָק אָסוּר לְהַשְׂכִּיר לוֹ. וְאִם הַמֻּרְחָק אֵינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׂכִירוּת מֵאֵינוֹ יְהוּדִי, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ יִנְהַג בּוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהוּא מַחְזִיק מָכָס פָּנְדָק

(ווירטסהויז), מִלְבָּנָה (ציגעל הוטע) בֵּית יְצִיקָה לִזְכוּכִית (גלאז הוטטע) וְכַדּוֹמֶה, צָרִיךְ שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ יִנָּהֵג בָּהֶם (רמ"ג רמ"ד).

ח בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לְהַנִּיחַ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשׁוּם אֹפֶן. וַאֲפִלּוּ מְשָׂרֵת אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ צְרִיכִין לְמָחוֹת בּוֹ (רנב שה).

ט אֻמָּן אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁעָשָׂה מַלְבּוּשׁ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהֵבִיאוּ לוֹ בַּשַּׁבָּת, מֻתָּר לְלָבְשׁוֹ. וְאִם יָדוּעַ שֶׁגָּמְרוּ בְּשַׁבָּת, אֵין לְלָבְשׁוֹ כִּי אִם לְצֹרֶךְ גָּדוֹל. אֲבָל אָסוּר לִקַּח כֵּלִים וּמַלְבּוּשִׁים מִבֵּית הָאֻמָּן, אֲפִלּוּ מֵאֻמָּן יִשְׂרָאֵל בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב. וְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ אֻמָּן, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲנוּת שֶׁמּוֹכֵר מִנְעָלִים וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל הַמַּכִּירוֹ לִקַּח מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת וּלְנָעֲלָם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְצֹץ עִמּוֹ דְּמֵי הַמִּקָּח, וְגַם לֹא יְהִיוּ דְּבָרִים שֶׁהוּבְאוּ מֵחוּץ לַתְּחוּם (רנ"ב).

י כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, כְּגוֹן מַחֲרֵשָׁה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אָסוּר לְהַשְׁכִּיר לְאֵינוֹ יְהוּדִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ מְצַוִּים עַל שְׁבִיתַת כֵּלִים, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהוּא נוֹטֵל שָׂכָר וְהִשְׁכִּירוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֵחֲזֵי כְּאִלּוּ הָאֵינוֹ יְהוּדִי הוּא שְׁלוּחוֹ. וּבְיוֹם ה' מֻתָּר לוֹ לְהַשְׁכִּירוֹ. וּלְהַשְׁאִיל לוֹ, מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּקְחֵם הָאֵינוֹ יְהוּדִי מִבֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם הַכְנָסַת שַׁבָּת. אֲפִלּוּ אִם מַתָּנָה עִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁהוּא יַשְׁאִיל לוֹ עֲבוּר זֹאת כֵּלָיו בְּפַעַם אַחֶרֶת, מֻתָּר, וְלֹא אָמְרִינַן בְּכִי הַאי גַּוְנָא דַּהֲוֵי כִּשְׁכִירוּת. וְכֵן לְהַשְׁכִּיר לוֹ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּשֶׁאֵינוֹ יְהוּדִי מוֹצִיאָם קֹדֶם שַׁבָּת (רמ"ו).

יא הָא דְּמֻתָּר לְהַשְׁכִּיר כֵּלִים לְאֵינוֹ יְהוּדִי בָּאֻפָנִים הַנִּזְכָּרִים, דַּוְקָא כְּשֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל שָׂכָר שַׁבָּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא בְּהַבְלָעָה תּוֹךְ שְׁאָר יָמִים, כְּגוֹן שֶׁמַּשְׁכִּיר לְחֹדֶשׁ אוֹ לְשָׁבוּעַ, וְאוֹמֵר לוֹ: בְּעַד כָּל שָׁבוּעַ אוֹ בְּעַד כָּל חֹדֶשׁ תִּתֵּן לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אֲפִלּוּ בְּעַד כָּל ב' יָמִים אוֹ כָּל ג' יָמִים. אֲבָל שָׂכַר שַׁבָּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אָסוּר לְטוֹלוֹ. אֲפִלּוּ הִשְׁכִּיר לוֹ לְשָׁנָה וְחוֹשְׁבִים יָמִים נִפְרָדִים, שֶׁאוֹמֵר: אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ לְשָׁנָה אוֹ לְחֹדֶשׁ, וּבְעַד כָּל יוֹם וְיוֹם תִּתֵּן לִי כָּךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּם הָאֵינוֹ יְהוּדִי בְּעַד כָּל הַיָּמִים בְּבַת אַחַת, אָסוּר לִטּוֹל שָׂכָר הַמַּגִּיעַ לַשַּׁבָּתוֹת, כֵּיוָן שֶׁמְּחַשְּׁבִין יָמִים נִפְרָדִים. וְאָסוּר לִטֹּל שָׂכַר שַׁבָּת שֶׁלֹּא בְּהַבְלָעָה, אֲפִלּוּ בְּעַד כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה, וַאֲפִלּוּ בְּעַד חֶדֶר לָדוּר בּוֹ (רמו מו). וְאִסּוּר שָׂכַר שַׁבָּת הוּא בֵּין מֵאֵינוֹ יְהוּדִי בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל.

סימן עד

א אֵין מַפְלִיגִין בִּסְפִינָה עַל הַיָּם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם שַׁבָּת, דְּהַיְנוּ מִיּוֹם ד' וְאֵילָךְ אָסוּר. אֲבָל אִם הוֹלֵךְ לְדָבָר מִצְוָה, מֻתָּר, אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

ב עַל הַנְּהָרוֹת, מֻתָּר לְהַפְלִיג בַּסְּפִינָה בְּכָל עִנְיָן, אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ הַיִּשְׂרְאֵל לַעֲשׂוֹת שָׁם מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ אִם בְּהֵמוֹת מוֹלִיכוֹת אֶת הַסְּפִינָה, מֻתָּר.

ג הֵיכָא דְּמֻתָּר לְהַפְלִיג בַּסְּפִינָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אִם נִכְנַס בָּהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְיָשַׁב שָׁם עַד חֲשֵׁכָה, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְבֵיתוֹ וְלָן בְּבֵיתוֹ, מֻתָּר לְכָנֵס בָּהּ אַחַר כָּךְ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵלֵךְ הַסְּפִינָה בַּשְּׁבִיל יִשְׂרְאֵלִים לְחוּד. אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ בַּשַּׁבָּת, קָנָה שְׁבִיתָה בְּבֵיתוֹ, וְלָכֵן אִם הָלְכָה הַסְּפִינָה יוֹתֵר מִתְּחוּם שַׁבָּת וּבָאָה בְּשַׁבָּת לַיַּבָּשָׁה, אֵין לוֹ שָׁם אֶלָּא ד' אַמּוֹת, וְיוֹתֵר מִזֶּה אָסוּר לוֹ לָלֶכֶת שָׁמָּה. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן צ"ה.

ד לָלֶכֶת בַּסְּפִינָה בַּשַּׁבָּת כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲשָׂרָה אוֹ לְמִצְוָה אַחֶרֶת, אִם הַסְּפִינָה הוֹלֶכֶת גַּם בִּשְׁבִיל אֲחֵרִים, יֵשׁ לְהַתִּיר. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְהַיִשְׂרְאֵל לִכָּנֵס לְתוֹךְ הַסְּפִינָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּעוֹד יוֹם לֵישֵׁב שָׁמָּה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאַחַר כָּךְ יָכוֹל לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ, וְחוֹזֵר בַּשַּׁבָּת לְתוֹךְ הַסְּפִינָה. אֲבָל שֶׁתֵּלֵךְ הַסְּפִינָה בִּשְׁבִיל הַיִּשְׂרְאֵל לְבַד, אֵין לְהַתִּיר (עַיֵּן בְּסֵפֶר נְתִיב חַיִּים סִימָן רמ"ח שֶׁהֶאֱרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה) (רמה).

סימן עה

א חַיָּב כָּל אָדָם לְהַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִמְּלָאכָה וּלְהַדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת לְכָל הַפָּחוֹת חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְאִם אָמְרוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ שְׁתֵּי שָׁעוֹת עַד הַלַּיְלָה, מִכָּל מָקוֹם חָל שַׁבָּת עַל הַמַּעֲט וַאֲסוּרִים בְּכָל הַמְּלָאכוֹת. וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁבָּא מֵעִיר אַחֶרֶת לְכָאן, חָל עָלָיו שַׁבָּת מִיָּד כְּשֶׁאָמְרוּ בְּצִבּוּר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וּבְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת אֵין אֶחָד נִגָּרַר אַחַר חֲבֵרוֹ.

ב מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּנֵרוֹת לִכְבוֹד שַׁבָּת. יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהַדְלִיק עֲשָׂרָה, וְיֵשׁ מַדְלִיקִין שִׁבְעָה. וְעַל כָּל פָּנִים רָאוּי שֶׁלֹּא לִפָּחוֹת מִשְּׁתֵּי נֵרוֹת, נֶגֶד זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וְאַף בִּשְׁעַת הַדְּחָק, גַּם בְּחַד סַגִּי. וְיִהְיוּ אֲרֻכִּים שֶׁיִּדְלְקוּ לְכָל הַפָּחוֹת עַד לְאַחַר הָאֲכִילָה. וְיהַדֵּר לִקְנוֹת נֵרוֹת יָפִים, דְּאָמַר רַב הוּנָא הָרָגִיל בְּנֵר שַׁבָּת לְהִשְׁתַּדֵּל בּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ יָפֶה, הֲוָיִן לוֹ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. עַל יְדֵי נֵר מִצְוָה, בָּא אוֹר תּוֹרָה. וְלָכֵן רָאוּי שֶׁתִּתְפַּלֵּל הָאִשָּׁה בִּשְׁעַת הַדְלָקָה, שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּנִים זְכָרִים מְאִירִים בַּתּוֹרָה (רס"ג), וְטוֹב שֶׁתִּתֵּן מִקֹּדֶם אֵיזֶה פְּרוּטוֹת לִצְדָקָה. וְאִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ בְּגִדּוּל בָּנִים אוֹ שֶׁאֵין לָהּ כְּלָל, סָגְלָה שֶׁתֹּאמַר לְאַחַר הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת, הַהַפְטָרָה שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְטוֹב שֶׁתָּבִין מַה שֶּׁהִיא אוֹמֶרֶת, וְתֹאמַר בְּכַוָּנָה.

ג מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהַדְלִיק בְּשֶׁמֶן זַיִת. וְגַם שֶׁמֶן הָרָגִיל בֵּינֵינוּ שֶׁקּוֹרִין שְׁמֶן פָּרְחִים (בלומענהל) כָּשֵׁר. אֲבָל שְׁאָר שְׁמָנִים, יֵשׁ מֵהֶם שֶׁאֵינָם כְּשֵׁרִים, וְגַם הַפְּתִילָה יְהַדֵּר

שֶׁתְּהֵא מִצֶּמֶר גֶּפֶן אוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ קַנָּבוֹס, כִּי בִּשְׁאָר דְּבָרִים, יֵשׁ מֵהֶם שֶׁאֵינָם כְּשֵׁרִים. וּבְמִדִּינָתֵנוּ נוֹהֲגִין לְהַדְלִיק בְּנֵרוֹת הָעֲשׂוּיִים מֵחֶלֶב, וְהֵן כְּשֵׁרוֹת אֲבָל לְהַנִּיחַ חֲתִיכַת חֶלֶב בְּתוֹךְ כְּלִי וּבְתוֹכוֹ פְּתִילָה, אָסוּר לְהַדְלִיק כֵּן. הַמַּדְלִיק צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק עַד שֶׁיֵּאָחֵז הָאוֹר בְּרֹב אוֹתָהּ חֲתִיכַת פְּתִילָה הַיּוֹצְאָה מִן הַנֵּר. וְכֵן בְּנֵרוֹת הָעֲשׂוּיִם מֵחֶלֶב צָרִיךְ שֶׁיֵּאָחֵז הָאוֹר בְּרֹב הַפְּתִילָה הַיּוֹצֵאת.

ד כְּבָר יָדוּעַ שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם עוֹבֵר לַעֲשׂוֹתָן. אֲבָל בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת לְשַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁבְּהַדְלָקָה מְקַבֶּלֶת הָאִשָּׁה שַׁבָּת עַל עַצְמָהּ, וְהַבְּרָכָה הֲרֵי הִיא הַתְחָלָה לַהַדְלָקָה, וְאִם כֵּן אִם תְּבָרֵךְ תְּחִלָּה, לֹא תּוּכַל עוֹד לְהַדְלִיק, עַל כֵּן הִיא מַדְלֶקֶת תְּחִלָּה. וּכְדֵי שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה עוֹבֵר לַעֲשׂוֹתָן, פּוֹרֶשֶׂת יָדֶיהָ כְּנֶגֶד פָּנֶיהָ שֶׁלֹּא תִּרְאֶה הַנֵּרוֹת, וּמְבָרֶכֶת וּמְסִירָה אֶת הַיָּדַיִם וְרוֹאָה אֶת הַנֵּרוֹת, וַהֲוֵי כְּאִלּוּ בֵּרְכָה קֹדֶם הַהַדְלָקָה. (וּמִשּׁוּם לֹא פְּלוּג, נוֹהֲגוֹת כָּךְ גַּם בְּיוֹם טוֹב). וְעִקַּר הַנֵּרוֹת שֶׁבָּהֶן הֲוֵי קַבָּלַת שַׁבָּת, הֵן אֵלּוּ שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁאוֹכְלִין עֲלֵיו, וְעַל כֵּן תַּדְלִיק אוֹתָן בַּאֲחֲרוֹנָה. וּבִשְׁעַת הַצֹּרֶךְ, כְּגוֹן שֶׁהִיא צְרִיכָה לָלֶכֶת לְטֶבִילָה אוֹ לַחֻפָּה, אוֹ לִשְׁאָר דָּבָר נָחוּץ, תּוּכַל לְהִתְנוֹת שֶׁאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת שַׁבָּת בַּהַדְלָקָה (עַיֵּן לְקַמָּן ק"ס סָעִיף ה'), וְאָז תּוּכַל לְבָרֵךְ קֹדֶם הַדְלָקָה. וַאֲפִלּוּ תְּנַאי בַּלֵּב, סַגֵּי.

ה מִצְוַת הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת חִלָּה בֵּין עַל הָאֲנָשִׁים בֵּין עַל הַנָּשִׁים, אֶלָּא שֶׁהַנָּשִׁים מֻזְהָרוֹת בָּהּ יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצוּיוֹת בַּבַּיִת. וְעוֹד מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה כִּבְתָה נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהֶחְטִיאָה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן וְהֶחֱשִׁיכָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁקְּרוּיָה נֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, נֵר אֱלֹהִים נִשְׁמַת אָדָם, וְלָכֵן צְרִיכָה הִיא לְתַקֵּן זֹאת בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת לִכְבוֹד שַׁבָּת. וְלָכֵן אִם הָאִשָּׁה בְּבֵיתָהּ, הִיא קוֹדֶמֶת לְמִצְוָה זֹאת. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְהָאִישׁ גַּם כֵּן לְסַיֵּעַ בְּמִצְוָה וְיִתַּקֵּן אֶת הַנֵּרוֹת וְיַהֲבִהֵב אוֹתָן, דְּהַיְנוּ שֶׁיַּדְלִיקֵן וְיכַבֵּן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נוֹחִים אַחַר כָּךְ לְהַדְלֵק. וְאִשָּׁה יוֹלֶדֶת, בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹן יַדְלִיק הַבַּעַל וִיבָרֵךְ. אֲבָל אַחַר כָּךְ וְגַם בְּכָל פַּעַם שֶׁהִיא נִדָּה, הִיא מַדְלֶקֶת וּמְבָרֶכֶת.

ו נוֹהֲגוֹת הַנָּשִׁים שֶׁקֹּדֶם הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת, רוֹחֲצוֹת וְלוֹבְשׁוֹת בִּגְדֵי שַׁבָּת, וְאַשְׁרֵי לָהֶן. וּצְרִיכִין לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה תְּחִלָּה, כִּי בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הִיא מְקַבֶּלֶת שַׁבָּת עַל עַצְמָהּ וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְפַּלֵּל אַחַר כָּךְ מִנְחָה שֶׁל חֹל. וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַחֲרָה בַּעֲסָקֶיהָ וּבָאָה לְבֵיתָהּ קָרוֹב לַחֲצִי שָׁעָה קֹדֶם שַׁבָּת, שֶׁאִם תִּרְחַץ וְתִלְבַּשׁ, תּוּכַל לָבֹא לִידֵי סְפֵק חִלּוּל שַׁבָּת, מִצְוָה יוֹתֵר שֶׁתַּדְלִיק כְּמוֹת שֶׁהִיא מְשֻׁתְּבוֹא חַס וְשָׁלוֹם לִידֵי סְפֵק חִלּוּל שַׁבָּת. וְאִם הַבַּעַל רוֹאֶה שֶׁהִיא מִתְאַחֶרֶת מִלְּבוֹא, מִצְוָה גְּדוֹלָה שֶׁיַּדְלִיק הוּא וְאַל יַשְׁגִּיחַ בְּרַגְזָהּ.

ז אִם הָאִישׁ מַדְלִיק הַנֵּרוֹת, וְהוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אַחַר כָּךְ אֵיזֶה מְלָאכָה, טוֹב גַּם כֵּן שֶׁיִּתְנֶה שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שַׁבָּת בְּהַדְלָקָה זוֹ. אֲבָל בְּדִיעֲבַד אִם לֹא הִתְנָה, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אַחַר כָּךְ מְלָאכָה, כִּי בְּהַדְלָקַת הַבַּעַל אֵין מִנְהָג שֶׁהוּא מְקַבֵּל שַׁבָּת.

ח צְרִיכִין לְהַדְלִיק בְּמָקוֹם שֶׁיֹּאכְלוּ, שֶׁיְּהֵא נֵכֶר שֶׁמַּדְלִיקִין לִכְבוֹד שַׁבָּת, וְלֹא לְהַדְלִיק בְּמָקוֹם אַחֵר וּלְהַנִּיחָם אַחַר כָּךְ בְּמָקוֹם אַחֵר. אַךְ בִּשְׁעַת הַדְּחַק, כְּגוֹן שֶׁהָאִשָּׁה חוֹלָה וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לָלֶכֶת אֶל הַשֻּׁלְחָן, מַדְלֶקֶת כְּשֶׁהִיא בַּמִּטָּה, וּמַעֲמִידִין אוֹתָם אַחַר כָּךְ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּבַיִת זֶה, כִּי כָּל הַבַּיִת נֶחְשָׁב מְקוֹמָן. וְנָשִׁים שֶׁמַּדְלִיקִין הַנֵּרוֹת בַּסֻּכָּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹשְׂאוֹת אוֹתָן לְתוֹךְ הַבַּיִת, לֹא יָפֶה הֵן עוֹשׂוֹת. נֵר שֶׁהוּא דּוֹלֵק מֵעֶרֶב שַׁבָּת, צְרִיכִין לְכַבּוֹתוֹ וְלַחֲזוֹר וּלְהַדְלִיקוֹ לִכְבוֹד שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נֵכֶר שֶׁמַּדְלִיק לִכְבוֹד שַׁבָּת.

ט צְרִיךְ לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת בְּכָל הַחֲדָרִים שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם. מִי שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ אֲצֶל אִשְׁתּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִיא מְבָרֶכֶת עַל הַנֵּרוֹת שְׁבְּחֶדֶר אֶחָד, אֵין צְרִיכִין לְבָרֵךְ עַל הַהַדְלָקָה שֶׁבִּשְׁאָר חֲדָרִים. אֲבָל אִם הוּא בְּמָקוֹם אַחֵר, אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם חֶדֶר מְיֻחָד, צָרִיךְ לְהַדְלִיק וּלְבָרֵךְ. וְאִם הֵם רַבִּים שֶׁנִּתְאַכְסְנוּ בְּחֶדֶר אֶחָד, יִשְׁתַּתְּפוּ לִקְנוֹת נֵרוֹת, וְיַדְלִיק אֶחָד וִיבָרֵךְ וִיכַוֵּן לְהוֹצִיא אֶת כֻּלָּם בִּבְרָכָתוֹ, וְגַם הֵם יְכַוְּנוּ לָצֵאת בִּבְרָכָתוֹ. וְאִם אֵין לוֹ חֶדֶר מְיֻחָד, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּחֶדֶר אֶחָד עִם בַּעַל הָאִשְׁפִּיזְא יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק, כֵּיוָן שֶׁאִשְׁתּוֹ מַדְלֶקֶת עָלָיו בְּבֵיתוֹ. וּבַחוּרִים הַלּוֹמְדִים בְּמָקוֹם אַחֵר, אִם יֵשׁ לָהֶם חֶדֶר מְיֻחָד, צְרִיכִין לְהַדְלִיק בִּבְרָכָה. וְיִשְׁתַּתְּפוּ גַּם כֵּן לִקְנוֹת נֵרוֹת וְאֶחָד יְבָרֵךְ וְיוֹצִיא אֶת כֻּלָּם. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת דּוֹלְקִים עַד שֶׁיָּבֹאוּ שָׁמָּה. וְאִם אֵין לָהֶם חֶדֶר מְיֻחָד, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם נָשִׁים שֶׁמַּדְלִיקוֹת, צְרִיכִין לָתֵת פְּרוּטָה לְבַעַל הַבַּיִת, שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם שִׁתּוּפוּת בַּנֵּרוֹת. וּמִי שֶׁהוּא סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן בַּעַל הַבַּיִת, הוּא בִּכְלָל בְּנֵי בֵּיתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִשְׁתַּתֵּף.

י נוֹהֲגִין שֶׁאֲפִלּוּ כַּמָּה נָשִׁים, מַדְלִיקִין נֵרוֹת בְּבַיִת אֶחָד וְכָל אַחַת מְבָרֶכֶת עַל נֵרוֹת שֶׁלָּהּ, כִּי כַּמָּה שֶׁנִּתּוֹסֵף אוֹרָה, יֵשׁ בָּהּ שִׂמְחָה יְתֵרָה. וְאַךְ יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא תַּדְלִיקֶנָּה שְׁתַּיִם בְּמִנוֹרָה אֶחָת. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק מְקִלִּין גַּם בָּזֶה.

יא אֵין לִתֵּן מַיִם אֲפִלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם לְתוֹךְ נֶקֶב הַמְּנוֹרָה שֶׁמַּכְנִיסִין שָׁם אֶת הַנֵּר שֶׁל חֵלֶב אוֹ שֶׁל שַׁעֲוָה, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיַּגִּיעַ לְשָׁם יִתְכַּבֶּה. וּבְמָקוֹם צֹרֶךְ, יֵשׁ לְהָקֵל אִם נוֹתֵן מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל לְהַעֲמִיד כְּלִי עִם מַיִם תַּחַת מְנוֹרָה הַתְּלוּיָה, כְּדֵי שֶׁאִם יִפְּלוּ נִיצוֹצוֹת יִתְכַּבּוּ, אָסוּר גָּמוּר הִיא, אֲפִלּוּ לְהַעֲמִידוֹ מִבְּעוֹד יוֹם. וּלְהַעֲמִיד כְּלִי בְּלִי מַיִם לְקַבֵּל הַנִּיצוֹצוֹת מֻתָּר, אֲפִלּוּ מִשֶּׁחְשְׁכָה, כִּי נִיצוֹצוֹת אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ. וּלְהַעֲמִיד הַכְּלִי בִּשְׁבִיל שֶׁיִּטְפְּטֵף לְשָׁם הַשֶּׁמֶן אוֹ הַחֵלֶב מִשֶּׁחְשְׁכָה, אָסוּר, דְּכֵיוָן שֶׁאִם יִטַּפְטֵף יֵאָסֵר הַכְּלִי בְּטִלְטוּל, נִמְצָא שֶׁהוּא מְבַטֵּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ וְאָסוּר, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ דָּבְקוּ שָׁם. אֲבָל לְהַעֲמִידוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מֻתָּר. וְאִם נָטַף לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן, אָסוּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, וְהַכְּלִי אָסוּר בְּטִלְטוּל. וְאִם לֹא נָטַף לְתוֹכוֹ, לֹא נֶאֱסַר הַכְּלִי בְּטִלְטוּל עַל יְדֵי מַחְשָׁבָה בְּעָלְמָא.

יב טוֹב לְהַנִּיחַ אֶת הַחַלּוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן קֹדֶם שֶׁמַּדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת, כְּדִלְקַמָּן סִימָן פ"ט סָעִיף ב'.

יג אִשָּׁה סוּמָא אִם יֵשׁ לָהּ בַּעַל, יַדְלִיק הַבַּעַל וִיבָרֵךְ. וְאִם אֵין לָהּ בַּעַל וְהִיא דָּרָה לְבַדָּהּ מַדְלֶקֶת וּמְבָרֶכֶת. וְאִם דָּרָה עִם אֲחֵרִים בְּבַיִת אֶחָד וְהָאֲחֵרִים מַדְלִיקִין, מַדְלֶקֶת הַסּוּמָא בְּלֹא בְּרָכָה. אַף אִם הִיא עֲקֶרֶת הַבַּיִת תַּדְלִיק הִיא תְּחִלָּה וּתְבָרֵךְ, וְאַחַר כָּךְ יַדְלִיקוּ הָאֲחֵרִים וִיבָרְכוּ.

יד אִשָּׁה שֶׁשָּׁכְחָה פַּעַם אַחַת לְהַדְלִיק, תַּדְלִיק כָּל יָמֶיהָ נֵר אֶחָד יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיְתָה רְגִילָה. וְכֵן אִם שָׁכְחָה כַּמָּה פְּעָמִים תַּדְלִיק תָּמִיד נֵר אֶחָד יוֹתֵר, וְהוּא מִשּׁוּם הֶכֵּר, שֶׁתְּהֵא זְהִירָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְלָכֵן אִם מֵחֲמַת אֹנֶס לֹא הִדְלִיקָה, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהוֹסִיף.

סימן עו

א נוֹהֲגִין לְהַקְדִּים תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת יוֹתֵר מִבִּימוֹת הַחֹל, וְנָכוֹן הוּא כְּדֵי לְהַקְדִּים קַבָּלַת שַׁבָּת בְּכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר, רַק שֶׁיְּהֵא מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. וְאַף הַנּוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל כָּל יְמֵי הַחֹל מַעֲרִיב בִּזְמַנּוֹ, דְּהַיְנוּ בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים, יְכוֹלִין לְהַקְדִּים בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ שֶׁלְּפָעָמִים בִּימוֹת הַחֹל מִתְפַּלְּלִין מִנְחָה בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִין עַתָּה עַרְבִית, אֵין חוֹשְׁשִׁין בָּזֶה בִּתְפִלַּת עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְצָוָה, שֶׁמּוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ.

ב בְּבִרְכַּת הַשְׁכִּיבֵנוּ אֵין חוֹתְמִין כְּמוֹ בְּחֹל שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁבְּרָכָה זוֹ הִיא עַל כְּלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל, וּכְלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל אֵינָם צְרִיכִים שְׁמִירָה בַּשַּׁבָּת, כִּי הַשַּׁבָּת מֻגֶּנֶת עָלֵינוּ, אֶלָּא אוֹמְרִים, וּפְרוֹס. וְחוֹתְמִין, בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַפּוֹרֵס וְכוּ' וְכֵן בְּיוֹם טוֹב. אִם טָעָה וְסִיֵּם כְּמוֹ בְּחֹל, אִם נִזְכַּר מִיָּד לְאַחַר תֵּבַת לָעַד, יֹאמַר מִיָּד, הַפּוֹרֵס סֻכַּת שָׁלוֹם וְכוּ', אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר כְּדֵי דִבּוּר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְאָמְרוֹ עוֹד.

ג נוֹהֲגִין לוֹמַר בִּתְפִלַּת עַרְבִית, וַיְנוּחוּ בָהּ, וּבְשַׁחֲרִית וּמוּסָף, וַיְנוּחוּ בוֹ. וּבְמִנְחָה, שַׁבָּתוֹת קְדֻשָּׁךְ וַיְנוּחוּ בָם.

ד אַחַר תְּפִלַּת הַלַּחַשׁ בְּעַרְבִית בַּשַּׁבָּת אוֹמְרִים כֻּלָּם בְּיַחַד, וַיְכֻלּוּ. וְיֵשׁ לְאָמְרוֹ מְעֻמָּד, לְפִי שֶׁבָּזֶה אָנוּ מְעִידִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְהָעֵדִים צְרִיכִין לְהָעִיד מְעֻמָּד.

ה אַחַר כָּךְ אוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שֶׁבַע, דְּהַיְנוּ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ', מָגֵן אָבוֹת וְכוּ' אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ', וּמְסַיֵּם בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. וְיֵשׁ לְהַקָּהֵל לַעֲמֹד בְּשָׁעָה שֶׁ שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר בָּרְכָה זֹאת, וְיִשְׁמְעוּ הֵיטֵב. וְנוֹהֲגִין שֶׁאוֹמְרִים עִמּוֹ מָגֵן אָבוֹת, עַד זֵכֶר לְמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית. וְגַם הַמִּתְפַּלֵּל בְּיִחִידוּת, יָכוֹל לוֹמַר מָגֵן אָבוֹת עַד זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, אֲבָל יוֹתֵר לֹא יֹאמַר.

ו בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה אוֹמְרִים בְּרָכָה זֹאת, אֶפְלוּ בְּיוֹם טוֹב, וּבְשַׁבָּת שֶׁחָל לְאַחַר יוֹם טוֹב. אַךְ כְּשֶׁחַל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח בְּשַׁבָּת, אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ.

ז אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ אֶלָּא בְּמִנְיָן קָבוּעַ. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בְּאַקְרַאי, כְּגוֹן בְּבֵית הֶחָתָן אוֹ בְּבֵית הָאֵבֶל, אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ. וְאִם קָבְעוּ מָקוֹם לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲשָׂרָה אֵיזֶה שֶׁבוּעוֹת, כְּמוֹ בִּירִדִים, יֵשׁ לְאָמְרָהּ (רסח).

ח בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין שֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר מְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים (חוץ מִשְּׁנֵי לֵילוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח). וְכֵיוָן שֶׁהוּא אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקִדּוּשׁ זֶה, וְאָסוּר לוֹ לִטְעֹם קֹדֶם קִדּוּשׁ, לָכֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא בִּרְכָתוֹ לְבַטָּלָה, נוֹתְנִים לִטְעֹם לְקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, וְהַקָּטָן יִשְׁמַע אֶת הַבְּרָכָה מִפִּי מְנַהֵג וְיוֹצֵא בָּהּ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא בֵּרַךְ לְבַטָּלָה (דְּמֻתָּר לְהַאֲכִיל אֶת הַקָּטָן קֹדֶם קִדּוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּסִימָן קס"ה, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם) וְאִם אֵין קָטָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, יְכַוֵּן הַמְקַדֵּשׁ אוֹ אָדָם אַחֵר, לָצֵאת בַּקִּדּוּשׁ זֶה. וְיִשְׁתֶּה שִׁעוּר רְבִיעִית כְּדֵי לְבָרֵךְ בָּרְכָה אַחֲרוֹנָה, וְאַף עַל פִּי כֵן יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ בְּבֵיתוֹ לְהוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ אִם אֵינָן יוֹדְעִין לְקַדֵּשׁ בְּעַצְמָן. וְהָא דְּיוֹצֵא בַּקִּדּוּשׁ שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אַף עַל גַּב דְּאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה בִּשְׁעַת הַדְּחַק סוֹמְכִין עַל הַפּוֹסְקִים דְּסָבִירָא לָהוּ, דְּדֵי אִם שׁוֹתֶה רְבִיעִית שְׁלֵמָה מִן הַכּוֹס. וְטוֹב שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית חוּץ מִכְּמִלְאֹ לֶגְמָיו, דְּהַיְנוּ כִּמְלֹא לֶגְמָיו מְשׁוּם קִדּוּשׁ, וְעוֹד רְבִיעִית מְשׁוּם סְעוּדָה.

ט נוֹהֲגִין לוֹמַר פֶּרֶק בְּמַה מַּדְלִיקִין. וְאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל בְּשַׁבָּת, וְלֹא כְּשֶׁחָל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְלֹא בְּשַׁבָּת חֹל הַמּוֹעֵד (ע"ר).

י נוֹהֲגִין שֶׁבַּשַּׁבָּת אֵין מַשְׁכִּימִין כָּל כָּךְ לְבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּמוֹ בְּחֹל, מְשׁוּם דְּשִׁינָה מֵעֹנֶג שַׁבָּת הִיא, וְאִסְמְכוּהָ אִקְרָא, דִּבְקְרָבָן הַתָּמִיד שֶׁל יְמוֹת הַחֹל נֶאֱמַר בַּבֹּקֶר, וּבְשַׁבָּת נֶאֱמַר וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, דְּמַשְׁמַע אִחוּר. וּמִכָּל מָקוֹם צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְאַחֵר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה.

יא זְמַן תְּפִלַּת מוּסָף הוּא מִיָּד אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, וְאֵין לְאַחֲרָהּ יוֹתֵר מֵעַד סוֹף שֵׁבַע שָׁעוֹת. וְאִם הִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ אַחַר שֵׁבַע שָׁעוֹת, נִקְרָא פּוֹשֵׁעַ, וְאַף עַל פִּי כֵן יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם.

יב הָיוּ לְפָנָיו לְהִתְפַּלֵּל שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, אַחַת שֶׁל מִנְחָה וְאַחַת שֶׁל מוּסָף, כְּגוֹן שֶׁאַחַר מִלְּהִתְפַּלֵּל מוּסָף עַד שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה מִנְחָה וְאַחַר כָּךְ מוּסָף, מְשׁוּם דְּמִנְחָה תְּדִירָה יוֹתֵר, וְקַיְמָא לַן תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָדִיר, תָּדִיר קוֹדֵם. וּמִכָּל מָקוֹם בְּצִבּוּר אֵין לְעָשׂוֹת כֵּן (רפ"ו).

יג בְּקָרְבָּהּ דְּמוּסָף שֶׁאוֹמְרִים, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, וּמֵיָּד אוֹמְרִים הַקָּהָל, אֶחָד הוּא אֱלֹקֵינוּ וְכוּ', הוּא טָעוּת, כִּי אָסוּר לוֹמַר תֵּבַת אֶחָד שְׁתֵּי פְּעָמִים רְצוּפוֹת. אֶלָּא יֹאמַר ה' אֶחָד, הוּא אֱלֹקֵינוּ וְכוּ', אַף שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר שֶׁהוּא מַמְתִּין עַל הַצִּבּוּר, יָכוֹל הוּא לְהַתְחִיל בְּתֵבַת אֶחָד, כֵּיוָן שֶׁהִפְסִיק בֵּינָתַיִם (עַיֵּן בסידור).

יד בְּמִנְחָה קוֹדֶם קְרִיאַת הַתּוֹרָה, אוֹמְרִים וַאֲנִי תְּפִלָּתִי וְגוֹ', וְהוּא עַל פִּי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּפָּסוּק, יַשִּׂיחוּ בִּי יוֹשְׁבֵי שַׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר. וּכְתִיב אַחֲרָיו, וַאֲנִי תְּפִלָּתִי וְגוֹ', אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אֲמָה זוֹ כִּשְׁאָר אֻמּוֹת הָעוֹלָם. אֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּשֶׁהֵם שׁוֹתִים וּמִשְׁתַּכְּרִים הוֹלְכִין וּפוֹחֲזִין. וְאָנוּ לֹא כֵן, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁתִינוּ, וַאֲנִי תְּפִלָּתִי וְגוֹ' וְלָכֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ לִפְנֵי קְרִיאַת הַתּוֹרָה, לְהוֹדוֹת לְיוֹצְרֵנוּ, שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם, וַאֲפִלּוּ הָרֵקִים שֶׁבָּנוּ, בָּאִים לִשְׁמֹעַ תּוֹרָה. וּבְיוֹם טוֹב שֶׁחַל בְּחֹל, שֶׁאֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה, אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ. אֲבָל בַּשַּׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת, מִכָּל מָקוֹם אוֹמְרִים אוֹתוֹ. וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ אָז קֹדֶם הַחֲצִי קַדִּישׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין הַקַּדִּישׁ לִתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה.

טו לְאַחַר חֲזָרַת הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה נוֹהֲגִין לוֹמַר צַדְּקָתְךָ צֶדֶק, וְהַמָּה שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, כְּעֵין צִדּוּק הַדִּין עַל שְׁלֹשָׁה צַדִּיקִים שֶׁנִּפְטְרוּ בְּשָׁעָה זֹאת, יוֹסֵף, מֹשֶׁה וְדָוִד. וְאִם הוּא בַּיּוֹם שֶׁאִם הָיָה חֹל לֹא הָיוּ אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ. אַף כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּצִבּוּר בְּבֵית אֲבֵל, אוֹמְרִים אוֹתוֹ, דְּאִם לֹא יֹאמְרוּהוּ, הֲוֵי פְּרִהֵסְיָא, וְאֵין אֲבֵלוּת פַּרְהֶסְיָא בְּשַׁבָּת.

טז אִם טָעָה בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב וְהִתְחִיל בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל חֹל וְנִזְכַּר בְּאֶמְצַע בְּרָכָה, צָרִיךְ לִגְמֹר כָּל אוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁהִתְחִיל, וְאַחַר כָּךְ מַתְחִיל בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל שַׁבָּת אוֹ שֶׁל יוֹם טוֹב. וְהַטַּעַם הוּא, מִשּׁוּם דְּמִן הַדִּין הָיָה רָאוּי לְתַקֵּן גַּם בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב כָּל בְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת כְּמוֹ בַחֹל, וּלְהַזְכִּיר קְדֻשַּׁת הַיּוֹם בִּבְרָכַת רְצֵה כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹל הַמּוֹעֵד. אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹד שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב לֹא הִטְרִיחוּ חֲכָמִים, וְתִקְּנוּ בְּרָכָה אַחַת אֶמְצָעִית לִקְדֻשַּׁת הַיּוֹם. אֲבָל זֶה שֶׁהִתְחִיל בְּרָכָה שֶׁל חֹל, יֵשׁ לוֹ לִגְמוֹר אוֹתָהּ בְּרָכָה, כֵּיוָן שֶׁהִיא רְאוּיָה לְאָמְרָהּ עַתָּה מִן הַדִּין.

יז אֲפִלּוּ לֹא הִתְחִיל רַק תֵּבָה אַחַת מִן הַבְּרָכָה וְנִזְכַּר מִיָּד, צָרִיךְ לִגְמֹר כָּל הַבְּרָכָה, חוּץ מִבִּרְכַּת אַתָּה חוֹנֵן, שֶׁאִם לֹא אָמַר עֲדַיִן רַק תֵּבַת אַתָּה, כֵּיוָן שֶׁגַּם תְּפִלּוֹת עַרְבִית וּמִנְחָה, מַתְחִילִין אַתָּה, לָכֵן אִם בִּתְפִלַּת עַרְבִית אוֹ מִנְחָה אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְהִתְחִיל תֵּבַת אַתָּה עַל דַּעַת לוֹמַר אַתָּה חוֹנֵן, אִם נִזְכַּר מִיָּד שֶׁהוּא שַׁבָּת, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר בִּרְכַּת אַתָּה חוֹנֵן, אֶלָּא גּוֹמֵר וְאוֹמֵר קִדַּשְׁתָּ וְכוּ'. [וּבְמִנְחָה, אֶחָד וְכוּ'] וְאִם אֵרַע לוֹ כֵּן בְּשַׁחֲרִית, אֲזַי אִם הָיָה הַטָּעוּת מֻחְמָת שֶׁהָיָה סוֹבֵר שֶׁהוּא חֹל, צָרִיךְ לִגְמוֹר בִּרְכַּת אַתָּה חוֹנֵן. אֲבָל אִם יָדַע

שֶׁהוּא שַׁבָּת וְשֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר יִשְׂמַח מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁנִּכְשַׁל בִּלְשׁוֹנוֹ מֵחֲמַת הֶרְגֵּלוֹ וְאָמַר תֵּבֵת אַתָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְגָמוֹר בִּרְכַּת אַתָּה חוֹנֵן, אֶלָּא אוֹמֵר יִשְׂמַח מֹשֶׁה. דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ בִּתְפִלּוֹת שַׁבָּת גַּם כֵּן תְּפִלּוֹת שֶׁמַּתְחִילִין אַתָּה, הֲוֵי לֵיה כְּמוֹ שֶׁטָּעָה בִּתְפִלַּת שַׁבָּת מִזּוֹ לָזוֹ, מֵאַחַר שֶׁיָּדַע שֶׁהוּא שַׁבָּת וְלֹא אָמַר עֲדַיִן רַק תֵּבֵת אַתָּה.

יח אִם לֹא נִזְכַּר עַד בִּבְרָכוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, (דְּהַיְנוּ מִן רְצֵה וּלְהַלָּן) פּוֹסֵק בְּאֶמְצַע בְּרָכָה בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְכַּר, וּמַתְחִיל בְּשֶׁל שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב וְגוֹמֵר כַּסֵּדֶר. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר יִהְיוּ לְרָצוֹן, חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה.

יט בִּתְפִלַּת הַמּוּסָפִין אִם טָעָה בִּבְרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל חֹל, פּוֹסֵק בְּאֶמְצַע בְּרָכָה בְּמָקוֹם בְּרָכָה שֶׁנִּזְכַּר בָּהּ וּמַתְחִיל בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל תְּפִלַּת מוּסָף, כִּי בִּתְפִלַּת מוּסָף לֹא הָיָה כְּלָל מִן הַדִּין לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת כְּמוֹ בַחֹל, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת שֶׁל מוּסָף.

כ מִי שֶׁטָּעָה וְהִתְחִיל תְּפִלָּה שֶׁל חֹל בְּשַׁבָּת, סִימָן רַע לוֹ, וְיִפַּשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ הַבָּא, וְיֵעָשֶׂה תְּשׁוּבָה.

כא טָעָה בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל תְּפִלּוֹת הַשַּׁבָּת מִזּוֹ לָזוֹ, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מֵחֲתִימַת הַבְּרָכָה, חוֹזֵר לְתְחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁהָיָה לוֹ לְהִתְפַּלֵּל עַתָּה. אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת ה', גּוֹמֵר וְאוֹמֵר מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיוֹצֵא בְּדִיעֲבַד לְפִי שֶׁהָעִקָּר מִבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת הִיא רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ, וְהִיא שָׁוָה בְּכָל הַתְּפִלּוֹת.

כב בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּתְפִלּוֹת עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה. אֲבָל בִּתְפִלַּת מוּסָף, אִם הִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹמָהּ תְּפִלָּה אַחֶרֶת, לֹא יָצָא, הוֹאִיל וְלֹא הִזְכִּיר קָרְבַּן מוּסָף. וְכֵן אִם בְּמָקוֹם עַרְבִית אוֹ שַׁחֲרִית אוֹ מִנְחָה הִתְפַּלֵּל מוּסָף, לֹא יָצָא, הוֹאִיל וְהִזְכִּיר קָרְבַּן מוּסָף, וְאָמַר שֶׁקֶר לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא (רסח).

כג אִם טָעָה בִּתְפִלַּת יוֹם טוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לַחְתּוֹם מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים, וְחָתַם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת, אִם חָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְאָמַר מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים, יָצָא. וְאִם לָאו, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהַתְחִיל אַתָּה בְחַרְתָּנוּ וְכוּ' (תפ"ז).

סימן עז

א מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, כְּלוֹמַר זָכְרֵהוּ זְכִירַת שַׁבָּת בַּקִּדּוּשׁ. וְצָרִיךְ לְזָכְרֵהוּ בִּכְנִיסָתוֹ בְּקִדּוּשׁ וְגַם בִּיצִיאָתוֹ בַּהַבְדָּלָה. וְתִקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁתְּהֵא זְכִירָה עַל כּוֹס יַיִן, בֵּין בִּכְנִיסָתוֹ בֵּין בִּיצִיאָתוֹ (רע"א).

ב יְכוֹלִין לְקַדֵּשׁ וְלֶאֱכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ לֵילָה. אַף הַנּוֹהֲגִין כָּל יְמוֹת הַחֹל לְהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב בְּזְמַנָּהּ וּבְשַׁבָּת מַקְדִּימִין (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן שֶׁלְּפָנֵי זֶה), אֵלּוּ אֲסוּרִין לֶאֱכוֹל

מִשֶּׁהִגִּיעַ חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְלָכֵן אִם אֵין יוֹתֵר מֵחֲצִי שָׁעָה עַד הַלַּיְלָה, צָרִיכִין לְהַמְתִּין עַד הַלַּיְלָה, וְאָז יִקְרָאוּ תְּחִלָּה שְׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ. וְאָסוּר לְטָעֹם כְּלוּם וַאֲפִלּוּ מַיִם קֹדֶם קִדּוּשׁ.

ג מִצְוָה לְקַדֵּשׁ עַל יַיִן יָשָׁן, וּמִצְוָה לִבְרוֹר יַיִן יָפֶה. וְאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לְהַדֵּר אַחַר יַיִן אָדֹם. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין יַיִן כָּשֵׁר כָּרָאוּי מָצוּי, מְקַדְּשִׁין גַּם עַל יַיִן צִמּוּקִים (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן נ"ג סָעִיף ו). וְיָכֹלוּ, יֵשׁ לוֹמַר מֵעֲמָד. וּמִסְתַּכֵּל בַּנֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ יֵשֵׁב. וּמִסְתַּכֵּל בַּכּוֹס וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וַאֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכוּ'. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, מְקַדְּשִׁין עַל הַפַּת וְלֹא עַל שְׁאָר מַשְׁקִין (רע"א רע"ב).

ד גַּם הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ. עַל כֵּן יִשְׁמְעוּ הֵיטֵב אֶת הַקִּדּוּשׁ וְיַעֲנוּ אָמֵן, אֲבָל בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ לֹא יֹאמְרוּ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ו' סָעִיף ט). וְקָטֹן אֲפִלּוּ הוּא בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אִם אֵינוֹ יָדוּעַ שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה, וְלָכֵן תְּקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּעַצְמָהּ. וְאִם אֵינָהּ יוֹדַעַת, תֹּאמַר עִם הַקָּטֹן מִלָּה בְּמִלָּה. וְגַם אִם שׁוֹמַעַת אֶת הַקִּדּוּשׁ מִן הַבַּעַל אוֹ מֵאִישׁ אַחֵר, יוֹתֵר נָכוֹן הוּא שֶׁתֹּאמַר עִם הַמְקַדֵּשׁ מִלָּה בְּמִלָּה (עַיֵּן דָּגוּל מֵרְבָבָה. וְעַיֵּן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ הַתַּנְיָא). (אִם יֵשׁ כַּמָּה בַּעֲלֵי בָתִּים בְּבֵית אֶחָד, אֵיךְ יִתְנַהֲגוּ בַּקִּדּוּשׁ, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קל"ה סָעִיף ו') (רע"א).

ה יַיִן שֶׁנִּתְחַמֵּץ, אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְכֵן יַיִן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ רָע, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַמֵּץ, אֶלָּא רֵיחוֹ וְטַעֲמוֹ יַיִן, שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, רַק שֶׁמַּסְרִיחַ קְצָת מֵחֲמַת שֶׁהָיָה בִּכְלִי מָאוּס, וְכֵן אִם הוּא מֵרִיחַ אַחַר הֶחְבִית (תוספת שַׁבָּת בשם ש"א) אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְכֵן יַיִן שֶׁעָמַד מְגֻלֶּה אֵיזֶה שָׁעוֹת (אַף עַל גַּב דְּהַאִידְנָא לָא קָפְדֵינַן אַגְלּוּי), אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו מִשּׁוּם הַקְרֵיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֵירָצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָּנֶיךָ. יַיִן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְמָחִין, יֵשׁ לְסָנְנוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְסָנְנוֹ, מְקַדְּשִׁין עָלָיו כָּךְ. אֲבָל אִם יֵשׁ עָלָיו קְרוּם לָבָן, אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו דְּמִסְתָּמָא פָּג טַעֲמוֹ.

ו מְקַדְּשִׁין עַל יַיִן מְבֻשָּׁל וְעַל יַיִן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּבָשׁ. אַךְ יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עֲלֵיהֶם, כֵּיוָן דְּאֵינָן רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ. עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לְהַדֵּר אַחַר יַיִן אַחֵר (ער"ב).

ז הַכּוֹס צָרִיךְ לִהְיוֹת שָׁלֵם וְנָקִי. וְכָל הַדִּינִים שֶׁהֵן בַּכּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן (לְעֵיל סִימָן מ"ה סָעִיף ג' וְסָעִיף ד') יֵשׁ גַּם בַּכּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וְכֵן בַּכּוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה. וְטוֹב לְקַדֵּשׁ בַּלַּיְלָה עַל כּוֹס גָּדוֹל שֶׁיִּשְׂיֵר מִמֶּנּוּ לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם וּלְהַבְדָּלָה.

ח הַחַלּוֹת תִּהְיֶינָה מְכֻסּוֹת בִּשְׁעַת קִדּוּשׁ. וַאֲפִלּוּ הוּא מְקַדֵּשׁ עֲלֵיהֶן, תִּהְיֶינָה מְכֻסּוֹת בִּשְׁעַת קִדּוּשׁ זֵכֶר לַמָּן שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה בְּטַל מִלְּמַטָּה וּמִלְּמַעְלָה.

ט הַמְקַדֵּשׁ, יִשְׁתֶּה מִן הַכּוֹס לְכָל הַפָּחוֹת כְּמִלְאׇ לֻגְמָיו בְּלִי הֶפְסֵק. וּמְצָוֶה שֶׁיִּטְעֲמוּ כֻּלָּם מִכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן מֻחֲמַת גֶּדֶר אוֹ מֻחֲמַת שֶׁמַּזִּיק לוֹ וְכַדּוֹמֶה, אֵין לוֹ לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן עַל סְמַךְ שֶׁיִּשְׁתּוּ הַמְסֻבִּין (רעא רעב).

י יַיִן שֶׁל קִדּוּשׁ, לְפִי שֶׁהוּא מִצָּרְכֵי הַסְּעוּדָה, אֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתּוֹ. אַךְ יֵשׁ פּוֹסְקִים דְּסְבִירָא לְהוּ, דְּאֵינוֹ פּוֹטַרְתּוֹ. עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לוֹ לְהַדֵּר, שֶׁלְּאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן יְבָרֵךְ עַל כּוֹס יַיִן וְיִשְׁתֶּה רְבִיעִית, וִיבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה לִפְטוֹר גַּם אֶת הַכּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ.

יא עַל הַיַּיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, שֶׁנִּפְטַר בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן שֶׁבַּקִּדּוּשׁ (ער"ב).

יב קִדֵּשׁ עַל הַכּוֹס סָבַר שֶׁהוּא יַיִן, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁהוּא מַיִם אוֹ שִׁאֵר מַשְׁקֶה, יַחֲזוֹר וִיקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן. וְאִם עָמַד לְפָנָיו יַיִן עַל הַשֻּׁלְחָן. וְהָיְתָה דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ שֵׁנִית, דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ קִדֵּשׁ עַל הַיַּיִן. וְאִם לֹא הָיָה יַיִן לְפָנָיו עַל הַשֻּׁלְחָן, אֲבָל הָיָה יַיִן בְּבֵיתוֹ וְהָיְתָה דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, אֶלָּא אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכוּ' (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן נ"ו סָעִיף ז'), וְאִם הָיָה הַכּוֹס שֶׁל שֵׂכָר אוֹ מֵי דְבַשׁ (מעד) בְּמָקוֹם שֶׁהוּא חָמַר מְדִינָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ה סָעִיף א'), בְּכָל אֹפֶן אֵין צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ שֵׁנִית, אֶלָּא יְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל וְיִשְׁתֶּה. וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לְקַדֵּשׁ אַחַר נְטִילַת יָדַיִם קוֹדֶם בְּצִיעַת הַפַּת, גַּם כֵּן אֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ, אֶלָּא מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא. וַהֲוֵי כְּאִלּוּ קִדֵּשׁ עַל הַפַּת (רע"א).

יג גַּם בְּיוֹם בִּסְעוּדַת שַׁחֲרִית צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְזֶהוּ הַקִּדּוּשׁ. וְגַם נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ זֶה (פרמ"ג). וְגַם קוֹדֶם קִדּוּשׁ זֶה, אָסוּר לִטְעֹם כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ מַיִם, כְּמוֹ בְּקִדּוּשׁ הַלַּיְלָה (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ח' סָעִיף ב') וּמְצָוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיְּהֵא קִדּוּשׁ זֶה גַּם כֵּן עַל הַיַּיִן דַּוְקָא. וְאִם חָבִיב לוֹ יַיִן שָׂרָף וּמְקַדֵּשׁ עָלָיו, גַּם כֵּן יוֹצֵא, אַךְ שֶׁיְּהֵא הַכּוֹס מַחֲזִיק רְבִיעִית, וְיִשְׁתֶּה מְלֹא לֻגְמָיו בְּלִי הֶפְסֵק וְאִם מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וְרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת גַּם יַיִן שָׂרָף אוֹ קַאפָּע, (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ט סָעִיף ו').

יד בֵּין בַּלַּיְלָה בֵּין בַּיּוֹם, אֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה קוֹרֵא לַשַּׁבָּת, כְּלוֹמַר, קְרִיאָה דְּקִדּוּשׁ, שָׁם יְהֵא עֹנֶג. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבַיִת זֶה וְאוֹכֵל בְּבַיִת אַחֵר, אֲפִלּוּ אִם בִּשְׁעַת קִדּוּשׁ הָיָה בְּדַעְתּוֹ כֵּן, אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי קִדּוּשׁ, וְגַם צָרִיךְ לֶאֱכוֹל מִיָּד לְאַחַר הַקִּדּוּשׁ. וְאִם לֹא אָכַל מִיָּד לְאַחַר הַקִּדּוּשׁ, לֹא יָצָא יְדֵי קִדּוּשׁ. וּבְיוֹם אַף שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכוֹל מִיָּד סְעוּדָה קְבוּעָה, יָכוֹל לְקַדֵּשׁ וְלֶאֱכוֹל קְצָת פַּת כִּיסָנִין, וְאָז צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת מִן הַכּוֹס רְבִיעִית, כְּדֵי לְבָרֵךְ בְּרָכָה עַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן. וְזֹאת יָכוֹל לַעֲשׂוֹת גַּם קוֹדֶם מוּסָף אִם לִבּוֹ חָלוּשׁ (עַיֵּן סָעִיף שֶׁאַחַר זֶה) וּמוֹהֵל שֶׁהוּא

צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כּוֹס הַמְּיֻלֶּה וַעֲדַיִן לֹא קִדֵּשׁ, יְשַׁתֶּה מִן הַכּוֹס כְּמִלֹּא לֻגְמָיו וְעוֹד רְבִיעִית (עַיֵּן סִימָן שֶׁלְּפָנֵי זֶה סָעִיף ח').

טו מֻתָּר לִטְעֹם אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית קֹדֶם תְּפִלַּת מוּסָף. וּטְעִימָה, הַיְנוּ פַּת כַּבֵּיצָה וְלֹא יוֹתֵר. וּפֵרוֹת, אֲפִלּוּ הַרְבֵּה, כְּדֵי לִסְעוֹד אֶת הַלֵּב, וּבִלְבַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ תְּחִלָּה וְיִשְׁתֶּה כְּמִלֹּא לֻגְמָיו וְעוֹד רְבִיעִית יַיִן, (דִּלְעֵת הַצָּרֵךְ סַמְכִינָן, דְּזֹאת הֲוֵי קִדּוּשׁ בִּמְקוֹם סְעוּדָה), אוֹ יִשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן וְיֹאכַל כַּזַּיִת מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן (רע"ג רפ"ו).

טז כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, חַיָּבִים לֶאֱכֹל בְּשַׁבָּת שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁתַּיִם בַּיּוֹם. וְחַיָּב לֶאֱכוֹל בְּכָל סְעוּדָה פַּת, וַאֲפִלּוּ בִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית יְזֹהֵר מְאֹד לֶאֱכוֹל פַּת דַּוְקָא. (וְכֵיוָן שֶׁהוּא נוֹטֵל יָדָיו וּמְבָרֵךְ עַל הַנְּטִילָה, צָרִיךְ לֶאֱכוֹל פַּת כַּבֵּיצָה, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ' סָעִיף א'). לְכֵן יְזֹהֵר כָּל אָדָם, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת כְּרֵסוֹ בִּסְעוּדַת שַׁחֲרִית, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְקַיֵּם מִצְוַת שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ כְּלָל לֶאֱכוֹל פַּת גְּמוּרָה, יֹאכַל לְכָל הַפָּחוֹת פַּת כִּיסָנִין אוֹ שְׁאָר מַאֲכָל הֶעָשׂוּי מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, שֶׁהוּא נִקְרָא מָזוֹן. וְאִם גַּם זֹאת אִי אֶפְשָׁר לוֹ, יֹאכַל עַל כָּל פָּנִים דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְלַפֵּת בָּהֶם אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. וְאִם גַּם זֹאת אִי אֶפְשָׁר לוֹ, יֹאכַל עַל כָּל פָּנִים פֵּרוֹת מְבֻשָּׁלִים. זְמַן סְעוּדָה שְׁלִישִׁית הוּא מִשֶּׁגִּיעַ זְמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה, דְּהַיְנוּ מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה וָאֵילָךְ.

יז וְחַיָּב לִבְצוֹעַ בְּכָל סְעוּדָה עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שְׁלֵמוֹת, וְאוֹחֵז שְׁתֵּיהֶן בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת בְּרִכַּת הַמּוֹצִיא וּבוֹצֵעַ אַחַת מֵהֶן. וְנוֹהֲגִין לְרַשּׁוֹם בַּסַּכִּין עַל הַכִּכָּר בִּמְקוֹם שֶׁרוֹצֶה לִבְצוֹעַ, וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁבְּחֹל צְרִיכִין לַחְתֹּךְ קְצָת סְבִיב הַפַּת קֹדֶם בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן מ"א סָעִיף ג', וּבַשַּׁבָּת אִי אֶפְשָׁר, מִשּׁוּם דְּבָעֵינָן שֶׁיִּהְיֶה הַפַּת שְׁלֵמָה בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה, וְלָכֵן עַל כָּל פָּנִים רוֹשְׁמִין מְקוֹם הַחֲתָךְ, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הֵיכָן יַחְתְּכוּ וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהַפְסִיק הַרְבֵּה וּלְעַיֵּן בְּאֵיזֶה מָקוֹם יַחְתְּכוּ. וְיֵשׁ לְהַנִּיחַ הַכִּכָּרוֹת שֶׁתְּהֵא זוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לִבְצוֹעַ אוֹתָהּ לְפָנָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְהַעֲבִיר עַל הַמְּצָוֶה. וַאֲפִלּוּ אוֹכֵל כַּמָּה סְעוּדוֹת צָרִיךְ בְּכָל סְעוּדָה שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שְׁלֵמוֹת. וְכֵן כְּשֶׁמְּקַדֵּשׁ בַּיּוֹם בְּשַׁחֲרִית קֹדֶם הַסְּעוּדָה הַקְּבוּעָה וְאוֹכֵל פַּת כִּיסָנִין, יֵשׁ לְקַחַת שְׁתַּיִם שְׁלֵמוֹת (כֵּן רָאִיתִי לִנְהוֹג אֵצֶל גָּדוֹל אֶחָד).

יח אִם אֵין לְכָל הַמְסֻבִּין בַּשֻּׁלְחָן לֶחֶם מִשְׁנֶה, אֶלָּא לִפְנֵי אֶחָד, יִבְצַע הוּא לְהוֹצִיא אֶת כֻּלָּם, וְגַם בִּבְרִכַּת הַמּוֹצִיא יֵצְאוּ בְּמַה שֶׁבֵּרַךְ הַבּוֹצֵעַ. וְקֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, יֹאמַר: בִּרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי, וּלְאַחַר שֶׁטָּעַם הוּא מְפָרוֹסֶת הַמּוֹצִיא, נוֹתֵן לְכָל אֶחָד פְּרוֹסָה וְאוֹכְלִים (רע"ד רצ"א).

יט אִם לֹא קָרָא הַפָּרָשָׁה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, לֹא יֹאכַל שַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית עַד שֶׁיִּקְרָאֶהָ, וְאִם לֹא קְרָאָהּ קֹדֶם הָאֲכִילָה, יִקְרָא עַל כָּל פָּנִים קֹדֶם מִנְחָה, וּבְדִיעֲבַד, עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי (רפ"ה).

כ אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בַּשַּׁבָּת לְשֵׁם תַּעֲנִית, אֲפִלּוּ זְמַן קָצָר. וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם תַּעֲנִית, אָסוּר עַל כָּל פָּנִים לְהִתְעַנּוֹת עַד חֲצוֹת.

כא אָסוּר לְהִצְטַעֵר, חַס וְשָׁלוֹם, עַל אֵיזֶה צָרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן, אֶלָּא יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִבַּעַל הָרַחֲמִים.

כב מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּפֵרוֹת וּמְגָדָנוֹת וּמֵינֵי רֵיחַ, כְּדֵי לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת וּמִצְוָה לְעַנְּגוֹ בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לוֹ לְעֹנֶג, שֶׁנֶּאֱמַר, וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג.

כג אַחַר סְעוּדַת שַׁחֲרִית, אִם רָגִיל לִישֹׁן, יִישַׁן. אֲבָל אַל יֹאמַר: אִישַׁן מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְלַאכָה אוֹ לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ בַּלַּיְלָה.

כד אַחַר כָּךְ קוֹבְעִים לִלְמוֹד תּוֹרָה. בְּפָרָשַׁת שַׁבָּת נֶאֱמַר, וַיְקַהֵל מֹשֶׁה, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, לָמָּה נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה זוֹ וַיְקַהֵל, וְלֹא נֶאֱמַר כֵּן בִּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, רֵד וַעֲשֵׂה לִי קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ לְהַקְהִיל קְהִלּוֹת בְּכָל שַׁבָּת לִלְמֹד תּוֹרָה בָּרַבִּים. עוֹד אָמְרוּ, לֹא נִתְּנוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא לַעֲסוֹק בָּהֶם בַּתּוֹרָה, כִּי הָרַבֵּה אֲנָשִׁים טְרוּדִים כָּל יְמֵי הַחֹל בִּמְלַאכְתָּם וְאֵין לָהֶם פְּנַאי לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה בְּקֶבִיעוּת, וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב שֶׁהֵם פְּנוּיִים מִמְּלַאכְתָּם, יְכוֹלִין לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּרָאוּי. לְפִיכָךְ בַּעֲלֵי מְלָאכָה וּבַעֲלֵי בָּתִּים שֶׁאֵינָם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, הֻמָּה מְחֻיָּבִים יוֹתֵר לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה בְּיוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ, אִישׁ אִישׁ כְּפִי הַשָּׂגָתוֹ וִיכָלְתּוֹ (ר"צ).

סימן עח

א כְּשֶׁמּוֹסִיפִין בַּשַּׁבָּת, יְכוֹלִין לִקְרֹת כֹּהֵן אוֹ לֵוִי לְאַחֲרוֹן, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר הִשְׁלִימוּ שִׁבְעָה גְּבָרִי. וְגַם שֶׁהוּא הָאַחֲרוֹן מֵעִקַּר הַקְּרוּאִים (חוץ מִן הַמַּפְטִיר) וְכֵן הַמַּפְטִיר יְכוֹלִין לִקְרֹת כֹּהֵן אוֹ לֵוִי, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן אֶחָד לְאַחֲרוֹן וְכֹהֵן אֶחָד לְמַפְטִיר, יְכוֹלִין לִקְרוֹת, כֵּיוָן שֶׁהַקְּדִישׁ מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם. וּבְשֶׁמְּחַת תּוֹרָה שֶׁמּוֹצִיאִין שִׁלְשָׁה סְפָרֵי תּוֹרָה, יְכוֹלִין לִקְרוֹת כֹּהֵן אֶחָד לַחֲתַן תּוֹרָה וְאֶחָד לַחֲתַן בְּרֵאשִׁית וְאֶחָד לְמַפְטִיר, כֵּיוָן שֶׁכָּל אֶחָד קוֹרֵא בְּסֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר. אֲבָל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹצִיאִין גַּם כֵּן שְׁלֹשָׁה סְפָרֵי תּוֹרָה, אֲפִלּוּ אִם רוֹצִים לִקְרוֹת בַּסֵּפֶר תּוֹרָה הָרִאשׁוֹן שְׁמֹנָה גְּבָרֵי, אֵין רַשָּׁאִין לִקְרוֹת לְהַכֹּהֵן שֶׁיִּהְיֶה הַשְּׁמִינִי, כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן אֵין מַשְׁלִימִין הַקְּרִיאָה בְּסֵפֶר זֶה. וְהַמַּשְׁלִים הוּא בַּסֵּפֶר הַשֵּׁנִי

שֶׁקּוֹרִין בּוֹ פָּרָשַׁת רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאָז יְכוֹלִין לִקְרוֹתוֹ. וְכֵן הַדִּין בְּשַׁבָּת שְׁקָלִים וּפָרָשַׁת הַחֹדֶשׁ כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ (סִימָן קל"ה ובסד"ה).

ב אִם קָרְאוּ לְכֹהֵן אוֹ לְלֵוִי בְּאֶמְצַע הַמִּנְיָן, יַעֲלֶה אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ וְהוּא יַמְתִּין אֵצֶל הַתֵּבָה וְיַעֲלֶה לַמַּפְטִיר אוֹ לְאַחֲרוֹן לְאַחַר מִנְיַן הַקְּרוּאִים.

ג בַּשַּׁבָּת שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּי סִדְרוֹת, יֵשׁ לְחַבֵּר הַסִּדְרוֹת עִם הָעוֹלֶה הָרְבִיעִי (שם).

ד קְלָלוֹת שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי וּבְפָרָשַׁת כִּי תָבֹא, אֵין מַפְסִיקִין בֵּינֵיהֶן. וְצָרִיךְ לְהַתְחִל פָּסוּק אֶחָד מִקֹּדֶם. אַף לְמַעַן לֹא יַתְחִיל בַּפָּרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, צָרִיךְ שֶׁיַּתְחִיל שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים קֹדֶם הַקְּלָלוֹת, וּלְבַסּוֹף צָרִיךְ גַּם כֵּן לִקְרוֹת לְכָל הַפָּחוֹת פָּסוּק אֶחָד אַחַר הַקְּלָלוֹת, אַף יִרְאֶה שֶׁלֹּא יְסַיֵּם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִן הַתְּחָלַת הַפָּרָשָׁה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן כ' ס"א כ"ב) בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא קוֹרִין עִם הַלֵּוִי כָּל פָּרָשַׁת הָעֶגֶל עַד וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' וְהַטַּעַם, כִּי בְּנֵי לֵוִי לֹא הָיוּ בַּעֲשִׂיַּת הָעֶגֶל. וְנוֹהֲגִין לִקְרוֹת בְּקוֹל נָמוּךְ מִן וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלּוֹתוֹ עַד וַיֶּחֱל מֹשֶׁה. וּכְשֶׁמַּתְחִיל וַיֶּחֱל, חוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּקוֹל רָם עַד וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה, וּכְשֶׁמַּתְחִיל וַיִּפֶן חוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּקוֹל נָמוּךְ עַד וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּקוֹל רָם עַד סוֹף הַפָּרָשָׁה. וְגַם הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי וּפָרָשַׁת כִּי תָבֹא קוֹרִין בְּקוֹל נָמוּךְ. וְאֶת הַפָּסוּק וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב קוֹרִין בקול רם. וְאַחַר כָּךְ הַפָּסוּק וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב וְגוֹ' נָמוּךְ, וְאַף גַּם זֹאת בְּקוֹל רָם עַד הַסּוֹף. וּבְפָרָשַׁת כִּי תָבֹא לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד עַד סוֹף הַפָּסוּק בְּקוֹל רָם, וְאַחַר כָּךְ נָמוּךְ. וְאַף גַּם זֹאת, בְּקוֹל רָם עַד הַסּוֹף. וּבְפָרָשַׁת כִּי תָבוֹא, לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד עַד סוֹף הַפָּסוּק, בְּקוֹל רָם, וְאַחַר כָּךְ נָמוּךְ עַד וְאֵין קוֹנָה. וְגַם בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ נוֹהֲגִין לִקְרוֹת בְּקוֹל נָמוּךְ מִן וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים עַד וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד. וְהַטַּעַם לְהַרְאוֹת שֶׁהֵם מִתְחָרְטִים. וְכָל מַה שֶׁקּוֹרֵא בְּקוֹל נָמוּךְ, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא עַל כָּל פָּנִים הַקּוֹל נִשְׁמָע לַצִּבּוּר, וְאִם לֹא כֵּן אֵינָם יוֹצְאִים יְדֵי חוֹבַת קְרִיאָה (פרי חדש). אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם מַסָּעוֹת שֶׁבְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה מַסְעֵי, אֵין לְהַפְסִיק בָּהֶם, שֶׁהֵם נֶגֶד שֵׁם מ"ב (מגן אברהם) (תכ"ח).

ה בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא צְרִיכִין לְגַלֵּל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְאֵין צְרִיכִין לְכַסּוֹתוֹ. אַף קֹדֶם מַפְטִיר שֶׁאוֹמְרִים קַדִּישׁ וְיֵשׁ זְמַן אָרֹךְ צָרִיךְ לְכַסּוֹתוֹ בַּמֵּעִיל שֶׁלּוֹ, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ זְמַן אָרֹךְ כְּגוֹן שֶׁמְּזַמְּרִין לֶחָתָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין כְּשֶׁמַּאֲרִיכִין בְּמִי שֶׁבֵּרַךְ (סִימָן קל"ט ובסד"ה).

ו אִם טָעוּ בַּשַּׁבָּת וְקָרְאוּ עִם הַשִּׁשִּׁי עַד גְּמַר הַסִּדְרָה, לֹא יֹאמַר קַדִּישׁ, אֶלָּא יִקְרְאוּ מִיָּד אֶת הַמַּפְטִיר, וְיִשְׁלִים גַּם לְמִנְיַן שִׁבְעָה קְרוּאִים. וּלְאַחַר שֶׁיֹּאמַר הַהַפְטָרָה עִם הַבְּרָכוֹת, אָז יֹאמַר הַקַּדִּישׁ. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב אִם טָעוּ וְקָרְאוּ עִם הָרְבִיעִי עַד הַגְּמָר, לֹא יֹאמְרוּ קַדִּישׁ,

אֶלָּא יִקְרָאוּ מִיָּד אֶת הַמַּפְטִיר לְסֵפֶר תּוֹרָה הַשֵּׁנִי וְאַחֲרֵי הַהַפְטָרָה וְהַבְּרָכוֹת יֹאמְרוּ הַקָּדִישׁ (סִימָן רפ"ב ובסד"ה).

ז כְּשֶׁצְּרִיכִין לְהוֹצִיא שִׁלְשָׁה סִפְרֵי תּוֹרָה וְאֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁנַיִם לֹא יִגּוֹלְלוּ אֶת הַשֵּׁנִי לְקְרוֹת בּוֹ מַה שֶּׁצְּרִיכִין לִקְרוֹת בַּשְּׁלִישִׁי, אֶלָּא יִקְחוּ אֶת הָרִאשׁוֹן לִקְרוֹת בּוֹ (שם).

ח אִם נִמְצָא פָּסוּל בְּסֵפֶר תּוֹרָה נִתְבָּאֲרוּ הַדִּינִים בְּסִימָן כ"ד. וְאִם נִמְצָא הַפָּסוּל בְּאֶמְצַע קְרִיאַת הַמַּפְטִיר, אִם הוּא מַפְטִיר שֶׁל חוֹבַת הַיּוֹם, כְּגוֹן בְּיוֹם טוֹב וּבַשַּׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ שְׁקָלִים וְכַדּוֹמֶה שֶׁמּוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר לְמַפְטִיר, אָז דִּינוֹ כְּמוֹ בְּפָרָשָׁה אַחֶרֶת. אֲבָל בְּשַׁבָּת, פָּשׁוּט שֶׁהַמַּפְטִיר חוֹזֵר וְקוֹרֵא מַה שֶּׁקָּרָא הַשְּׁבִיעִי, שֶׁאֵין זֹאת אֶלָּא מִשּׁוּם כְּבוֹד הַתּוֹרָה (שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹד הַתּוֹרָה וּכְבוֹד הַנָּבִיא שָׁוִים, שֶׁהַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה מְבָרֵךְ תְּחִלָּה וְסוֹף, וְגַם הַקּוֹרֵא בַּנָּבִיא מְבָרֵךְ תְּחִלָּה וְסוֹף, לָכֵן תִּקְּנוּ שֶׁהַמַּפְטִיר יִקְרָא תְּחִלָּה גַּם בַּתּוֹרָה, לְהַרְאוֹת שֶׁהַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה הִיא הָעִקָּר), בָּזֶה אֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אֶלָּא גּוֹמְרִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה זֶה, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְהַהַפְטָרָה אוֹמֵר בְּבָרְכוֹת. וְאִם נִמְצָא הַפָּסוּל קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, נִרְאֶה דְּיֵשׁ לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר. וְאִם אֵין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אָזַי מִי שֶׁיָּעֳלֶה בַּאַחֲרוֹנָה הוּא יֹאמַר הַהַפְטָרָה עִם הַבְּרָכוֹת. וְאִם עָדַיִן לֹא אָמְרוּ הַקָּדִישׁ, יֹאמְרוּהוּ לְאַחַר הַהַפְטָרָה (כְּדִלְעֵיל סָעִיף ו').

ט בְּסִימָן כ"ד סָעִיף א' נִתְבָּאֵר, דְּאִם נִמְצָאָה טָעוּת בְּחָסֵר וְיֶתֵר, כָּל שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה לֹא הַקְּרִיאָה וְלֹא הַפְּרוּשׁ, אֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר. מִכָּל מָקוֹם אִם נִמְצָא כֵּן בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר עַל כָּל פָּנִים לֹא יִקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה זֶה יוֹתֵר מִשִּׁבְעָה קְרוּאִים, וְהַשְּׁבִיעִי יִקְרָא הַהַפְטָרָה בִּבְרָכוֹת, וְלֹא יֹאמְרוּ קַדִּישׁ עַד לְאַחַר קְרִיאַת הַהַפְטָרָה וְהַבְּרָכוֹת, (וְהֵינוּ בְּשַׁבָּת פָּשׁוּט, אֲבָל כְּשֶׁהַמַּפְטִיר הוּא מֵחוֹבַת הַיּוֹם, כְּמוֹ בַּסָּעִיף שֶׁלִּפְנֵי זֶה וַדַּאי צְרִיכִין לִקְרוֹת לְמַפְטִיר) וּבְמִנְחָה לֹא יוֹצִיאוּהוּ (תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה חֵלֶק רִאשׁוֹן סִימָן נ"א. וְעַיֵּן לְעֵיל בְּסִימָן כ"ד סָעִיף א' בַּהֶעָרָה הַשְּׁנִיָּה בְּסוֹפָהּ).

י בְּיוֹם שֶׁמּוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה וְנִמְצָא פָּסוּל בָּרִאשׁוֹן, וְיֵשׁ עוֹד סֵפֶר תּוֹרָה בַּהֵיכָל, וְרוֹצִים לְקַחַת עַתָּה אֶת הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי לִקְרוֹת מִתּוֹכוֹ, וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר לַקְּרִיאָה הַשְּׁנִיָּה, לֹא יַעֲשׂוּ כֵּן, כִּי צְרִיכִין לִקְרוֹת מִתּוֹךְ סֵפֶר הַתּוֹרָה מַה שֶּׁהוּכַן בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן בְּיוֹם שֶׁמּוֹצִיאִין שִׁלְשָׁה סִפְרֵי תּוֹרָה (עַיֵּן פְּרִי מְגַדִּים אֶשֶׁל אַבְרָהָם סוֹף סִימָן קמ"ג). וְכֵן אִם הֶחְלִיפוּ סִפְרֵי הַתּוֹרָה, שֶׁלִּקְחוּ תְּחִלָּה אֶת הַמּוּכָן לְאַחַר כָּךְ, יְגַלְּלוּהוּ וְיִקְחוּ אֶת הַשֵּׁנִי [כְּדַי] לִקְרוֹת מִתּוֹךְ כָּל סֵפֶר תּוֹרָה לְמַה שֶּׁהוּכָן.

יא סֵדֶר הַחִיּוּבִים, הַקֹּדֶם קוֹדֵם. א. חָתָן בְּיוֹם חֻפָּתוֹ. ב. וְחָתָן, בְּשַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַחֲתֻנָּה שֶׁמְּזַמְּרִים לוֹ, דְּהֵינוּ שֶׁהוּא בָּחוּר. וְנַעַר שֶׁנַּעֲשָׂה בַּר מִצְוָה בְּאוֹתוֹ שָׁבוּעַ, הֵמָּה שָׁוִים.

ג. סַנְדָּק בְּיוֹם הַמִּילָה וְהוּא הַתּוֹפֵס אֶת הַתִּינוֹק בִּשְׁעַת הַמִּילָה. ד. סַנְדָּק בְּיוֹם הַמִּילָה, שֶׁמַּכְנִיס אֶת הַתִּינוֹק לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְמוּלוֹ. ה. בַּעַל הַיּוֹלֶדֶת שֶׁיָּלְדָה בַּת וְהוֹלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת. ו. בַּעַל הַיּוֹלֶדֶת שֶׁיָּלְדָה בֵּן וְהוֹלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאִם אֵינָן הוֹלְכוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אֵין הַבְּעָלִים חִיּוּבִים, אֶלָּא אִם הוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לַזָּכָר אוֹ יוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לַנְּקֵבָה, שֶׁאָז הוּא זְמַן הֶבָאַת הַקָּרְבָּן. ז. חָתָן שֶׁהָיְתָה חֲתֻנָּתוֹ מִיּוֹם רְבִיעִי וְאֵילֵךְ, בְּשַׁבָּת שֶׁלְּאַחַר הַחֲתֻנָּה. וְדַוְקָא כְּשֶׁהָיָה בַּחוּר אוֹ הִיא בְּתוּלָה. ח. יוֹם הַשָּׁנָה (יארצייט) בּוֹ בַּיּוֹם. ט. אֲבִי הַתִּינוֹק בְּיוֹם הַמִּילָה. י. יְאַרְצַייט שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בְּשַׁבּוּעַ שֶׁלְּאַחַר הַשַּׁבָּת. יא. מוֹהֵל בְּיוֹם הַמִּילָה. יב. הַסַּנְדָּק, וְאַחֲרָיו אֲבִי הַבֵּן, וְאַחֲרָיו הַמּוֹהֵל בַּשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַמִּילָה. שְׁנֵי בַּעֲלֵי חִיּוּבִים שָׁוִים, תָּלוּי בְּדַעַת הַסָּנְגֶן אוֹ יָטִילוּ גּוֹרָל. מִי שֶׁאֵין לוֹ עִירוֹנוּת, אֵינוֹ דּוֹחֶה שׁוּם חִיּוּב. נוֹהֲגִין לִקְרוֹת לְמִי שֶׁעָתִיד לָצֵאת לַדֶּרֶךְ אַחַר שַׁבָּת, אוֹ שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ. וְכֵן נוֹהֲגִין לַחֲלוֹק כָּבוֹד לְאוֹרֵחַ נִכְבָּד לִקְרֹתוֹ, אֲבָל אֵין דּוֹחִין שׁוּם חִיּוּב (רפ"ב ובסד"ה).

סימן עט

א קֹדֶם שֶׁקּוֹרִין לַמַּפְטִיר, אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ. וּכְשֶׁאוֹמְרִים הַקַּדִּישׁ יִהְיֶה סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁקָּרְאוּ בּוֹ עַתָּה וְגַם סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁיִּקְרְאוּ בּוֹ מַפְטִיר, שְׁנֵיהֶם עַל הַשֻּׁלְחָן. וּבְיוֹם שֶׁיֵּשׁ שִׁלְשָׁה סִפְרֵי תּוֹרָה, אֵין צְרִיכִין לְהַנִּיחַ גַּם אֶת הָרִאשׁוֹן.

ב הַמַּפְטִיר לֹא יַתְחִיל בִּבְרָכוֹת הַהַפְטָרָה, עַד לְאַחַר שֶׁהַגּוֹלֵל כָּרַךְ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה בְּמִטְפַּחַת.

ג בַּבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה (לפני ההפטרה) לְאַחַר הַנֶּאֱמָרִים בָּאֱמֶת, אֵין עוֹנִין אָמֵן עַד לְבַסּוֹף שֶׁמְּסַיֵּם וְצָדֵק, כִּי הַכֹּל בְּרָכָה אַחַת הִיא. וְכֵן בַּבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה מִבִּרְכוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, אֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר אֱמֶת וְצָדֵק, כִּי גַּם נֶאֱמָן אַתָּה וְכוּ', שַׁיָּךְ לִבְרָכָה זוֹ. וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ טוֹעִים לַעֲנוֹת אָמֵן בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ, לָכֵן טוֹב שֶׁהַמַּפְטִיר לֹא יַעֲשֶׂה שָׁם שׁוּם הֶפְסֵק, לְמַעַן יֵדְעוּ כִּי אֵין שָׁם סִיּוּם הַבְּרָכָה (ס' רפד ובסד"ה).

ד אָסוּר לְדַבֵּר בְּשָׁעָה שֶׁהַמַּפְטִיר קוֹרֵא אֶת הַהַפְטָרָה (קמ"ו).

ה עִקַּר הַדִּין, שֶׁזֶּה שֶׁעָלָה לַמַּפְטִיר הוּא בְּלִבַּד יֹאמַר הַהַפְטָרָה, וְהַצִּבּוּר יֹאמְרוּ אַחֲרָיו בְּלַחַשׁ. וּמַה שֶּׁנָּהֲגוּ שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמְרִים בְּקוֹל רָם עִם הַמַּפְטִיר, אֵין זֶה רַק מֵחֲמַת חֶסְרוֹן יְדִיעָה, וְנָכוֹן לְבַטֵּל הַמִּנְהָג. וְגַם יֵשׁ שֶׁעוֹשִׂין שֶׁהִיוֹת בַּאֲמִירַת הַפְּטָרָה, שֶׁאַף אַחַר שֶׁסִּיֵּם הַמַּפְטִיר הַהַפְטָרָה וְהִתְחִיל הַבְּרָכוֹת אֵין רוֹצִים לְהַפְסִיק בַּאֲמִירַת הַהַפְטָרָה, וְלֹא יָפָה הֵם עוֹשִׂים, שֶׁאִם אוֹמְרִים בְּקוֹל רָם, אֵינָם שׁוֹמְעִים קוֹל דְּבָרִים בְּהַתְחָלַת בִּרְכוֹת הַמַּפְטִיר, וְלִפְעָמִים גּוֹרְמִים שֶׁגַּם אֲחֵרִים הַסְּמוּכִים לָהֶם אֵין שׁוֹמְעִין, וְאַף אִם מַנְמִיכִים קוֹלָם קְצָת

בִּתְחִלַּת הַבְּרָכוֹת, מִכָּל מָקוֹם הֵם בְּעַצְמָם אֵינָם שׁוֹמְעִין. לָכֵן יֵשׁ לִנְהֹג, כִּי מִיָּד שֶׁיִּשְׁמַע שֶׁהַמַּפְטִיר סִיֵּם הַהַפְטָרָה וּמַתְחִיל הַבְּרָכוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֲדַיִן לֹא סִיֵּם, יְהֵיֶה מָתוּן בִּשְׁתִיקָה עַד שֶׁיְּסַיֵּם הַמַּפְטִיר הַבְּרָכוֹת, וְאַחַר כָּךְ יְסַיֵּם הוּא אֲמִירַת הַהַפְטָרָה. גַּם הַמַּפְטִיר יִהְיֶה זָהִיר, שֶׁלֹּא לְהַתְחִיל אֲמִירַת הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁיִּפְסוֹק קוֹל הֶהָמוֹן הָרַב לְגַמְרֵי.

י בְּשַׁבָּת שֶׁשְּׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת מְחֻבָּרוֹת מַפְטִירִין בַּהַפְטָרָה שֶׁל פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה, לְבַד בְּאַחֲרֵי קְדוֹשִׁים כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת, שֶׁאָז מַפְטִירִין הֲלֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים, בִּקְצָת חֲמָשִׁים נִרְשְׁמָה לְפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח הַהַפְטָרָה וַיִּבְרַח יַעֲקֹב. וְהִיא טָעוּת, כִּי הַפְּטָרָה זוֹ שַׁיֶּכֶת לְפָרָשַׁת וַיֵּצֵא, וְהַפְטָרַת וַיִּשְׁלַח הוּא חֲזוֹן עוֹבַדְיָה (רפ"ד תכ"ה).

יא רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְאִם טָעָה וְקָרָא הַהַפְטָרָה שֶׁל פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, אִם עֲדַיִן לֹא אָמַר הַבְּרָכוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, יֹאמַר גַּם הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְיִבָרֵךְ אַחַר כָּךְ. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר הַבְּרָכוֹת, יֹאמַר הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין מָחָר חֹדֶשׁ. וְאִם טָעָה, דֵּינוֹ כְּמוֹ בְּשַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּשַּׁבָּת וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מַפְטִירִין הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי.

יב בְּשַׁבָּת חֹל הַמּוֹעֵד פֶּסַח, אֵין מַזְכִּירִין בִּבְרָכוֹת הַהַפְטָרָה שֶׁל פֶּסַח, לֹא בְּאֶמְצַע וְלֹא בַּחֲתִימָה, אֶלָּא מְסַיֵּם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. אֲבָל בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת (כֵּיוָן שֶׁאוֹמְרִים הַלֵּל שָׁלֵם וְגַם חֲלוּק בַּקְּרְבָּנוֹת), מַזְכִּירִין כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב שֶׁל סֻכּוֹת שֶׁחָל בַּשַּׁבָּת.

יג קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ שֶׁיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, וְיוֹדֵעַ לְחַתֵּךְ אֶת הָאוֹתִיּוֹת בְּטוּב, עוֹלֶה לְמַפְטִיר בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, מִלְּבַד בְּפָרָשַׁת זָכוֹר וּבְפָרָשַׁת פָּרָה (כְּדִלְקַמָּן סִימָן ק"מ) וּבְשַׁבָּת שׁוּבָה, וְכֵן בְּיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁמַּפְטִירִין הַשִּׁירָה, נוֹהֲגִין שֶׁאֵין קָטָן עוֹלֶה לְמַפְטִיר. וְכֵן בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּשָׁבוּעוֹת, שֶׁמַּפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה דְּיֶחֱזְקֵאל, נוֹהֲגִין לִקְרוֹא דַּוְקָא גָּדוֹל וְחָכָם. וְכֵן בְּשַׁבָּת חֲזוֹן נוֹהֲגִין לִקְרוֹא אֶת הָרַב לְמַפְטִיר (עַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם סִימָן רס"ב סָעִיף קָטָן י"ב).

יד לֹא נִתְקַנָּה קְרִיאַת הַפְּטָרָה עִם בְּרָכוֹת, אֶלָּא לְאַחַר שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה בִּבְרָכוֹת, כָּל הַקְּרוּאִים הָרְאוּיִים. אֲבָל אִם נִמְצָא פְּסוּל בְּסֵפֶר תּוֹרָה בְּשַׁבָּת פְּשׁוּטָה, אֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִי, וְלֹא הָיָה סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר וְלָכֵן לֹא בֵּרַךְ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכֵן כְּשֶׁמַּפְטִירִין בְּחוֹבַת הַיּוֹם (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע"ה סָעִיף ח) אֲפִלּוּ נִמְצָא בַּמַּפְטִיר אֲזַי אֵין מְבָרְכִין בִּרְכוֹת הַהַפְטָרָה, אֶלָּא אוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּלֹא בְּרָכוֹת. אֲבָל בְּשַׁבָּת פְּשׁוּטָה, אִם לְאַחַר שֶׁקָּרְאוּ שִׁבְעָה קְרוּאִים בִּבְרָכוֹת, נִמְצָא הַפְסוּל, הֵן בַּקְּרוּאִים שֶׁהוֹסִיפוּ, הֵן בַּמַּפְטִיר, נִרְאֶה דְּיֵשׁ לִקְרוֹת הַהַפְטָרָה בִּבְרָכוֹת (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע"ח סוֹף סָעִיף ח').

סימן פ

א (עִקַּר הַמְּלָאכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם בַּשַּׁבָּת, כְּבָר נוֹדְעוּ לְרֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִכְתַּב כָּאן רַק מִדְּבָרִים שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ לְרַבִּים וְהֵמָּה דְּבָרִים שְׂכִיחִים).

אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הַנֵּר דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ עִיּוּן קְצָת, דְּגָזְרוּ רַבָּנָן, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיַטֶּה אֶת הַנֵּר, לְקָרֵב אֶת הַשֶּׁמֶן אֶל הַפְּתִילָה, וְיִתְחַיֵּב מִשּׁוּם מַבְעִיר וּשְׁנַיִם, מַתְרִין לִקְרוֹת מִתּוֹךְ סֵפֶר אֶחָד בְּעַנְיָן אֶחָד, שֶׁאִם יָבֹא אֶחָד לְהַטּוֹת, חֲבֵרוֹ יַזְכִּירֵהוּ. וּבַנֵּרוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁהֶחֱלֵב אוֹ הַשַּׁעֲוָה כָּרוּךְ עַל הַפְּתִילָה, נוֹהֲגִין לְהַתִּיר. אַף צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה הֶכֵּר, שֶׁלֹּא יָבֹא לִקְצֹץ רֹאשׁ הַפְּתִילָה שֶׁנַּעֲשָׂה פֶּחָם. וּלְהַרְמַבּ"ם, הֲוֵי אִסּוּר דְּאוֹרָיְתָא. וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי אָסוּר לִקְצוֹץ רֹאשׁ הַפְּתִילָה (סִימָן ער"ה רע"ח).

ב אָסוּר לִפְתּוֹחַ דֶּלֶת אוֹ חַלּוֹן נֶגֶד נֵר דּוֹלֵק כְּשֶׁהוּא קָרוֹב לָהֶם, שֶׁמָּא יְכַבֶּה עַל יְדֵי זֶה. אֲבָל מֻתָּר לִסְגּוֹר דֶּלֶת וְחַלּוֹן. וּפָתַח הַתַּנּוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵשׁ, אָסוּר, בֵּין לִפְתּוֹחַ בֵּין לִסְגּוֹר, כִּי עַל יְדֵי זֶה הוּא מַבְעִיר אוֹ מְכַבֶּה (רעז רגט).

ג אָסוּר לְעָרוֹת רֹטֶב רוֹתֵחַ עַל חֲתִיכוֹת לֶחֶם אוֹ מַצּוֹת, אֶלָּא יְעָרֶה תְּחִלָּה אֶת הָרֹטֶב לְתוֹךְ הַקְּעָרָה וְיִתְקָרֵר קְצָת עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁמָּה אֶת הַלֶּחֶם אוֹ הַמַּצּוֹת. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהָרֹטֶב הוּא רוֹתֵחַ, אֲפִלּוּ הוּא בַּקְּעָרָה, אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ לֶחֶם אוֹ מַצּוֹת. וְכֵן אֵין לִתֵּן מֶלַח אוֹ תַּבְלִין לְתוֹךְ הָרֹטֶב אֲפִלּוּ הוּא בַּקְּעָרָה וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, כָּל זְמַן שֶׁהוּא רוֹתֵחַ, אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְקָרֵר קְצָת שֶׁיְּהֵא רָאוּי לַאֲכִילָה. וּבְמֶלַח שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי בִּשּׁוּל יֵשׁ מְקִלִּין. וְהַמַּחְמִיר גַּם בָּזֶה, תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה. וְכֵן אֵין לְעָרוֹת קַאפָּע אוֹ טֶה רוֹתֵחַ לְהַכְלִי שֶׁרוֹצִים לִשְׁתּוֹת בּוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוּקָר (סֻכָּר) אֶלָּא יְעָרֶה תְּחִלָּה אֶת הַקַּאפָּע וְהַטֶּה, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ אֶת הַצּוּקָר. וּבְמָקוֹם צָרֵךְ יֵשׁ לְהָקֵל.

ד אָסוּר לִתֵּן פְּרִי אוֹ מַיִם עַל הַתַּנּוּר לְאַחַר שֶׁהֶסַּק, מִשּׁוּם דְּאָפְשָׁר שֶׁיְּרִתִּיחַ הַמַּיִם וְשֶׁיִּצָּלֶה הַפְּרִי. וַאֲפִלּוּ אֵין דַּיְּתוֹ אֶלָּא לְחַמֵּם אוֹתָם קְצָת, מִכָּל מָקוֹם אִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבַּשְּׁלוּ אוֹ יִצָּלוּ, אָסוּר לְחַמְּמָן שָׁם. וְכֵן פַּשְׁטִידָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁמֶן אֵין לְהַעֲמִידָהּ נֶגֶד הַמְּדוּרָה אוֹ עַל הַתַּנּוּר בְּמָקוֹם שֶׁתּוּכַל לְהִרְתִּיחַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דַּיְּתוֹ אֶלָּא לְחַמְּמָהּ. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבַּשְּׁלוּ אֶלָּא יִתְחַמְּמוּ קְצָת שָׁם, מֻתָּר לְתָּנָם, וַאֲפִלּוּ נִקְרַשׁ הַשֶּׁמֶן אוֹ הַמַּיִם מֵחֲמַת הַקֹּר. אֲבָל לְתוֹךְ הַתַּנּוּר שֶׁהִטְמִינוּ בּוֹ, אָסוּר לָתֵת שׁוּם דָּבָר צוֹנֵן שֶׁיִּתְחַמֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַרְתִּיחַ שָׁם. וּלְצֹרֶךְ קְצָת חוֹלֶה, יֵעָשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (עַיֵּן נִשְׁמַת אָדָם) (רנ"ג רנ"ט שי"ח ש"כ). וּקְצָת נוֹהֲגִין לְהַחֲזִיר בַּשַּׁבָּת הַמַּאֲכָלִים לְתוֹךְ הַתַּנּוּר שֶׁהִטְמִינוּ בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהֵם עֲדַיִן חַמִּים. אַךְ אִם נִצְטַנְּנוּ לְגַמְרֵי, אוֹסְרִים. וּבַעַל נֶפֶשׁ יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל עִנְיָן.

ה בְּשַׁבָּת אָסוּר לְהַטְמִין בְּשׁוּם דָּבָר, (אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל). לְכֵן אִם נוֹטֵל קְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ אוֹ שֶׁנִּתְחַמֵּם בָּהּ, אָסוּר לְכָרְכָהּ אוֹ לְכַסּוֹתָהּ בְּכָרִים וּכְסָתוֹת וְכַדּוֹמֶה לִשְׁמוֹר חֲמָהּ.

ו דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לְאָכְלוֹ בְּלִי הֶדָּחָה, אָסוּר לַהֲדִיחוֹ בַּשַּׁבָּת אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן. וְדָג מָלוּחַ (הערינג) מֻתָּר לִשְׁרוֹתוֹ בְּמַיִם צוֹנְנִים, לְפִי שֶׁגַּם קֹדֶם הַשְּׁרִיָּה רָאוּי לַאֲכִילָה.

ז חַרְדָּל וְתַמְכָּא וּשְׁאָר מִינֵי טִבּוּלִין שֶׁלֹּא נָתַן בָּהֶם חֹמֶץ מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לִתֵּן בָּהֶם בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי, דְּהַיְנוּ, שֶׁיִּתֵּן תְּחִלָּה אֶת הַחֹמֶץ בַּכְּלִי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ אֶת הַחַרְדָּל אוֹ הַתַּמְכָּא. וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ בְּלֵילָה עָבָה, אֶלָּא יִשְׁפּוֹךְ הַרְבֵּה, שֶׁתְּהֵא בְּלֵילָתוֹ רַכָּה, וְגַם לֹא יְעָרְבוֹ בְּכַף וְכַדּוֹמֶה, אֶלָּא בְּאָצְבָּעוֹ אוֹ שֶׁיְּנַעְנֵעַ בִּכְלִי עַד שֶׁיִּתְעָרֵב (שכ"א).

ח פֵּרוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ תַּחַת אִילָן, אֲסוּרִים אֲפִלּוּ בְּטֶלְטוּל, שֶׁמָּא נָפְלוּ הַיּוֹם. וְכֵן כָּל פֵּרוֹת שֶׁאֵצֶל אֵינוֹ יְהוּדִי, אִם יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק שֶׁמָּא נִתְלְשׁוּ הַיּוֹם, אֲסוּרִים אֲפִלּוּ בְּטֶלְטוּל (וּלְעִנְיַן חֲשַׁשׁ חוּץ לַתְּחוּם, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן צ"ה סָעִיף י"ז) (שכ"ב שכ"ה ובחיי"א).

ט אָסוּר לִרְדּוֹת דְּבַשׁ הַמְחֻבָּר בְּכַוֶּרֶת. וְכֵן אָסוּר לְרַסֵּק חַלּוֹת דְּבַשׁ, אֲפִלּוּ נִתְלְשׁוּ אֶתְמוֹל מֵהַכַּוֶּרֶת. וְאִם לֹא רִסֵּק אוֹתָן קֹדֶם שַׁבָּת, אֲזַי הַדְּבַשׁ הַזָּב מֵהֶן בַּשַּׁבָּת אָסוּר. אֲבָל הַדְּבַשׁ הַזָּב בַּכַּוֶּרֶת, מֻתָּר (סִימָן שכ"א ובחיי"א).

י פֵּרוֹת שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ בְּמָקוֹם אֶחָד בַּבַּיִת אוֹ בֶּחָצֵר מֻתָּר לְקַבְּצָם. אֲבָל אִם נִתְפַּזְּרוּ אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה דְּאִכָּא טִרְחָא לְקַבְּצָם, אָסוּר לְקַבְּצָם לְתוֹךְ הַסַּל, אֶלָּא מְלַקֵּט וְאוֹכֵל (שכ"ה).

יא קִטְנִיּוֹת וְכַדּוֹמֶה שֶׁהֵן בְּקִלְפָּתָן, שֶׁקּוֹרִין שַׁרְבִיטִין (שויטין), אִם הַקְּלִפּוֹת עֲדַיִן לַחוֹת וּרְאוּיוֹת גַּם כֵּן לַאֲכִילָה, מֻתָּר לְפָתְחָן וְלִקַּחַת מֵהֶן אֶת הַקִּטְנִיּוֹת, (דַּהֲוֵי כְּמַפְרִיד אֹכֶל מֵאֹכֶל). אֲבָל אִם הַקְּלִפּוֹת נִתְיַבְּשׁוּ וְאֵינָן רְאוּיוֹת עוֹד לַאֲכִילָה, אָסוּר לְקַחַת מֵהֶן אֶת הַקִּטְנִיּוֹת. וְכֵן יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהוֹצִיא אֶת הָאֱגוֹזִים מִתּוֹךְ הַקְּלִפָּה הַיְרֵקָה שֶׁלָּהֶן, וְכֵן הַשֻּׁמְשְׁמִים מִתּוֹךְ הַקְּלִפָּה (ס' שיט).

יב אָסוּר לִסְחֹט פֵּרוֹת לְצֹרֶךְ הַמַּשְׁקִין. וְלָכֵן אָסוּר לִסְחֹט לִימוֹנִים (ציטראנען) לְתוֹךְ הַמַּיִם לַעֲשׂוֹת מַשְׁקֶה שֶׁקּוֹרִין לִימוֹנַדֶה. וַאֲפִלּוּ לִמְצוֹץ פְּרִי בְּפִיו, יֵשׁ אוֹסְרִין. וְיֵשׁ לְזַהֵר עַל כָּל פָּנִים בַּעֲנָבִים, שֶׁלֹּא לִמְצוֹץ אֶת הַמַּשְׁקֶה וְלִזְרוֹק אֶת הַקְּלִפּוֹת. אֲבָל אִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין, מֻתָּר לְסָחֳטָן, וְלָכֵן מֻתָּר לִסְחוֹט חֲסָה (סעלאט) וְקִשּׁוּאִים מְלָפְפוֹנִים (גורקען) שֶׁהַמַּיִם הוֹלְכִין לְאִבּוּד.

יג לֹא תְקַלֵּחַ אִשָּׁה חָלָב מִדֶּדֶיהָ לְתוֹךְ הַכּוֹס אוֹ לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה וְתֵינִיק אֶת בְּנָהּ. אֲבָל מֻתֶּרֶת לְקַלֵּחַ מֵהֶחָלָב כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזוּ הַתִּינוֹק אֶת הַדַּד וְיִינָק. וְאָסוּר לְהַתִּיז מֵחֶלְבָהּ עַל אֵיזֶה דָּבָר לְרִפּוּאָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְלֹא צַעֲרָא יְתֵרָה.

יד מֻתָּר לִתֵּן שֶׁמֶן קִרּוּשׁ עַל מַאֲכָל חַם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִימּוֹחַ. הַשֶּׁלֶג וְהַבָּרָד, אֵין מְרַסְּקִין אוֹתָן בְּיָדַיִם, דְּהַיְנוּ לְשַׁבְּרָם לַחֲתִיכוֹת, כְּדֵי שֶׁיָּזוּבוּ מֵימֵיהֶם. אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹךְ הַכּוֹס שֶׁל יַיִן אוֹ מַיִם כְּדֵי לְצַנְּנָם וְהֵם נִימּוֹחִים מֵאֲלֵיהֶם וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְצָרִיךְ לְזָהֵר בַּחֹרֶף, שֶׁלֹּא יִטֹּל יָדָיו בְּמַיִם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁלֶג אוֹ בָּרָד. וְאִם יִטּוֹל, יְזָהֵר שֶׁלֹּא יִדְחֲקֵם בֵּין יָדָיו, שֶׁלֹּא יֵהָא מְרַסֵּק. וּמֻתָּר לִשְׁבּוֹר קֶרַח כְּדֵי לִטּוֹל מַיִם מִתַּחְתָּיו. וּלְהַשְׁתִּין בְּתוֹךְ הַשֶּׁלֶג, טוֹב לְזָהֵר אִם אֶפְשָׁר. וְכֵן יֵשׁ לְזָהֵר, שֶׁלֹּא לְהַשְׁתִּין עַל גַּבֵּי טִיט אוֹ לְתוֹךְ עָפָר תִּחוֹחַ (שיח שכ).

טו אֹכֶל הַמְעֹרָב עִם פְּסֹלֶת, מֻתָּר לְבָרוֹר אֶת הָאֹכֶל מִתּוֹךְ הַפְּסֹלֶת, אֲבָל לֹא אֶת הַפְּסֹלֶת מִתּוֹךְ הָאֹכֶל. וְגַם אֶת הָאֹכֶל, אָסוּר לְבָרוֹר עַל יְדֵי כְּלִי, אֶלָּא דַּוְקָא בְּיָד. וְדַוְקָא מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכוֹל מִיָּד. וַאֲפִלּוּ בְּמַאֲכָלִים שֶׁרּוֹצִים לִבְרוֹר מַה שֶּׁיֹּאכְלוּ עַתָּה מִמַּה שֶּׁיַּשְׁאִירוּ, צְרִיכִין לְזָהֵר לִבְרוֹר מַה שֶּׁרּוֹצִים לֶאֱכוֹל עַתָּה, וְלֹא לִבְרוֹר מַה שֶּׁרּוֹצִים לְהַנִּיחַ. כִּי מַה שֶּׁרּוֹצִים לֶאֱכוֹל עַתָּה, חָשׁוּב אֹכֶל. וּמַה שֶּׁרּוֹצִים לְהַנִּיחַ, חָשׁוּב פְּסֹלֶת. אֲפִלּוּ לְקִלּוּף שׁוּם אוֹ בְּצָלִים וּלְהַנִּיחָם, אָסוּר מִשּׁוּם בּוֹרֵר, וְאֵינוֹ מֻתָּר לְקַלּוֹף אֶלָּא מַה שֶּׁצְּרִיכִין לֶאֱכוֹל מִיָּד (שי"ט שכ"א). וְהַקִּלְפָּה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁעַל הַשּׁוּם הַמְסַבֶּבֶת כָּל הַחֲלָקִים, יֵשׁ לֶאֱסוֹר לְהַסִּירָהּ אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה מִיָּד, מִשּׁוּם דְּהַוֵי מְפָרֵק, תּוֹלָדָה דְּדִישָׁה (פְּרִי מְגַדִּים סִימָן שי"ט. אֲשֶׁל אַבְרָהָם סָעִיף קָטָן ח'. הִנִּיחַ בְּצָרִיךְ עִיּוּן, עַיֵּן שָׁם)

טז אֲפִלּוּ בְּמִדֵּי דְּלָאו בַּר אֲכִילָה שַׁיָּךְ אִסּוּר בְּרִירָה, כְּגוֹן בְּכֵלִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם דְּמַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַתָּה, הֲוֵי כְּמוֹ אֹכֶל, וְהַשְׁאָר הֲוֵי כְּמוֹ פְּסֹלֶת.

יז אֵין לְסַנֵּן שׁוּם מַשְׁקֶה, כִּי יֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה חִלּוּקֵי דִינִים. אֲבָל מֻתָּר לִשְׁתּוֹת עַל יְדֵי מַפָּה, דְּלֹא שַׁיָּךְ בּוֹרֵר אֶלָּא בְּמִתְקַן הָעִנְיָן קֹדֶם אֲכִילָה אוֹ שְׁתִיָּה. אֲבָל בְּעִנְיָן זֶה, אֵינוֹ אֶלָּא מְעַכֵּב אֶת הַפְּסֹלֶת שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לְתוֹךְ פִּיו. וּמִכָּל מָקוֹם לִשְׁתּוֹת מַיִם כָּךְ עַל יְדֵי מַפָּה, יֵשׁ אוֹסְרִין מִשּׁוּם כִּבּוּס. וְיֵשׁ לְהָקֵל בִּשְׁעַת הַדְּחָק כְּשֶׁאֵין לוֹ מַיִם נְקִיִּים לִשְׁתּוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִשְׁתֶּה דֶּרֶךְ בֵּית יָד מִן הַכְּתֹנֶת שֶׁלּוֹ, דְּבָזֶה אִכָּא לְמֵיחַשׁ טְפֵי, שֶׁמָּא יִסְחֹט.

יח מַשְׁקֶה קַאפֶּע שֶׁיֵּשׁ בְּתַחְתִּיתוֹ הַקָּאפֶּע מַמָּשׁ שֶׁהוּא הַפְּסֹלֶת, וְכֵן שְׁאָר מַשְׁקֶה שֶׁיֵּשׁ בְּתַחְתִּיתוֹ שְׁמָרִים אוֹ שְׁאָר פְּסֹלֶת כְּשֶׁמְּעָרִין אוֹתוֹ, צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְעָרוֹת כָּל הַצַּלּוּל, אֶלָּא יַשְׁאִיר מְעַט אֵצֶל הַפְּסֹלֶת. וְחֶלֶב שֶׁהֶעֱמַד אָסוּר לְקַלּוֹט מַה שֶּׁלְּמַעְלָה הַנִּקְרָא סְמֶעטִין, רַק מַה שֶּׁצְּרִיךְ לֶאֱכוֹל עַתָּה וְגַם בָּזֶה יְזָהֵר שֶׁלֹּא יִקַּח הַכֹּל, רַק יַשְׁאִיר קְצָת עַל הֶחָלָב הַתַּחְתּוֹן (שיט).

יט אִם נָפַל זְבוּב וְכַדּוֹמֶה לְתוֹךְ הַמַּאֲכָל אוֹ הַמַּשְׁקֶה, לֹא יָסִיר אֶת הַזְּבוּב לְבַדּוֹ, אֶלָּא יִקַּח גַּם קְצָת מֵהַמַּאֲכָל אוֹ מֵהַמַּשְׁקֶה וְיִזְרֹק עִמּוֹ (שיט).

כ אִם צָרִיךְ לָדוּחַ פִּלְפְּלִין אוֹ מֶלַח וְכֵיוֹצֵא בּוֹ לְתֹת לְתוֹךְ הַמַּאֲכָל, מֻתָּר לָדוּחַ בְּקַתָּא דְּסַכִּינָא עַל הַשֻּׁלְחָן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל לֹא בִּמְדוּכָה וְלֹא בְּמַכְתֶּשֶׁת.

כא אָסוּר לַחְתּוֹךְ בְּצָלִים וּשְׂאָר יְרָקוֹת אֶלָּא דַּוְקָא סָמוּךְ לַסְּעוּדָה וְגַם אָז לֹא יַחְתְּכֵם דַּק דַּק מְאֹד.

כב דָּבָר שֶׁהַמֶּלַח פּוֹעֵל בּוֹ לְרַכְּכוֹ אוֹ לְהָפִיג חֲרִיפוּתוֹ, אָסוּר לְמָלְחוֹ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּמוֹ מְעַבֵּד. וְלָכֵן אָסוּר לִמְלוֹחַ (גורקען) חַיִּין, וְכֵן צְנוֹן אוֹ בְּצָלִים אָסוּר לִמְלוֹחַ, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְאוֹתָהּ סְעוּדָה, אֶלָּא מַטְבִּיל בְּמֶלַח חֲתִיכָה חֲתִיכָה וְאוֹכֵל. אֲבָל בֵּיצִים וּבָשָׂר מְבֻשָּׁל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם שֶׁאֵין הַמֶּלַח מוֹעִיל לָהֶן אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן בָּהֶם טַעַם מֶלַח, מֻתָּר לְמָלְחָם לְאָכְלָם בְּאוֹתָהּ סְעוּדָה. אֲבָל בִּשְׁבִיל לְהַנִּיחָם לְסְעוּדָה אַחֶרֶת, אָסוּר.

כג אֵין לִמְלוֹחַ בְּיַחַד הָרִבֵּה פּוֹלִין וְקִטְנִיּוֹת מְבֻשָּׁלִים כִּי הַמְּלִיחָה מוֹעִילָה בָּהֶן לְרַכְּכָן. וַאֲפִלּוּ כְּדֵי לְאָכְלָן לְאַלְתַּר, אָסוּר.

כד "סָאלַאט", "גוּרְקֶען", וְכֵן שְׁאָר מִינֵי טְבוּלִין שֶׁעוֹשִׂין מִבְּצָלִים וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר לְמָלְחָן סָמוּךְ לַסְּעוּדָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנּוֹתְנִים לְתוֹכָן מִיָּד שֶׁמָּן וְחֹמֶץ מַחְלִישִׁין כֹּחַ הַמֶּלַח. אֲבָל אָסוּר לְמָלְחָן וּלְהַשְׁהוֹתָן אֵיזֶה זְמַן.

כה אִסּוּר בּוֹנֶה, שַׁיָּךְ גַּם בַּמַּאֲכָל, כְּגוֹן הַמְגַבֵּן גְּבִינָה אוֹ שֶׁמְּדַבֵּק פֵּרוֹת וּמַשֶּׁוֶה אוֹתָן שֶׁיִּהְיוּ יָפִין וְלָכֵן כְּשֶׁחוֹתְכִין בְּצָלִים עִם בֵּצִים אוֹ עִם חָלָב מְדֻגָּ מְלוּחַ (הערינג) יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַשְׁווֹתָן וּלְיַפּוֹתָן, אֶלָּא יַנִּיחֵם כְּמוֹ שֶׁהֵם. (עין מגן אברהם סימן שי"ט סעיף קטן י"ח, וסימן שי"ט סעיף קטן י"ח, וסימן ש"מ סעיף קטן י"ז).

כו כְּשֶׁמְּדִיחִין כֵּלִים בְּמַיִם רוֹתְחִין לֹא יִעֲרֶה הַמַּיִם עַל הַכֵּלִים אֶלָּא יִעֲרֶה אֶת הַמַּיִם לְתוֹךְ כְּלִי אַחֵר וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן בָּהֶם אֶת הַכֵּלִים. וְלֹא יְדִיחֵם בְּמַפָּה, מִשּׁוּם אִסּוּר סְחִיטָה, אֶלָּא מְדִיחָם בִּסְמַרְטוּט הַמְיֻחָד לְכָךְ, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו לְסָחֳטוֹ גַּם בְּחֹל. וּכְשֶׁמְּדִיחַ כְּלֵי זְכוּכִית, לֹא יְדִיחֵם בְּשַׁבָּ"ת שׁוּעָל וְכַדּוֹמֶה. וְאָסוּר לְהַדִּיחַ כֵּלִים בַּשַּׁבָּת אֶלָּא אוֹתָן שֶׁצְּרִיכִין לַשַּׁבָּת (דַּיִן טְבִילַת כֵּלִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ל"ז) (רנ"ב ש"ב שכ"ג).

כז כָּל דָּבָר שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ, אָסוּר גַּם כֵּן עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וּמִכָּל מָקוֹם בִּימֵי הַחֹרֶף, כֵּיוָן שֶׁמַּתְּרִין לְהַסִּיק אֶת הַתַּנּוּר כְּדֵי לְחַמֵּם אֶת הַבַּיִת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וּמִכָּל מָקוֹם בִּימֵי (כְּמוֹ שֶׁאֶכְתֹּב לְקַמָּן סִימָן צ' סָעִיף יח), נוֹהֲגִין שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי מַעֲמִיד אֶת הַתַּבְשִׁילִין שֶׁנִּצְטַנְּנוּ, עַל הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁהוּא מַסִּיקוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַסִּיקוֹ. דְּכֵיוָן שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בְּהַסָּקָה זֹאת לְחַמֵּם אֶת הַתַּבְשִׁילִין, אֶלָּא לְחַמֵּם אֶת הַבַּיִת, יֵשׁ מַתִּירִין. וְדַוְקָא שֶׁיַּעֲמִידֵם קֹדֶם הַהַסָּקָה וְלֹא אַחַר כָּךְ. וּפְשִׁיטָא שֶׁאִם אֵין הַכַּוָּנָה בַּהַסָּקָה בִּשְׁבִיל הַבַּיִת אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַתַּבְשִׁילִין, וַדַּאי אָסוּר בְּכָל עִנְיָן. וְיֵשׁ אוֹסְרִין אֲפִלּוּ אִם הַכַּוָּנָה הִיא בִּשְׁבִיל לְחַמֵּם אֶת הַבַּיִת. וְאַף עַל פִּי

שֶׁהַמְּנָהָג כְּהַמַּתִּירִין, מִכָּל מָקוֹם כָּל בַּעַל נֶפֶשׁ יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם צוֹרֶךְ כָּל כָּךְ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּאוֹתָן תַּנּוּרֵי בַּרְזֶל הָעֲשׂוּיִין לְבַשֵּׁל עֲלֵיהֶן תָּמִיד (שפאר קיכע), אַף עַל פִּי שֶׁמַּסִּיקִים בָּהֶן בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ חֹמוּם הַבַּיִת, וְגַם הָאֵינוֹ יְהוּדִי מַעֲמִיד עָלָיו אֶת הַתַּבְשִׁילִין קֹדֶם הַהַסָּקָה, מִכָּל מָקוֹם הַיְרֵא אֶת ה' יִמָּנַע מִזֶּה.

כח הַשּׁוֹפֵךְ מַשְׁקִים בְּמָקוֹם שֶׁהַקַּרְקַע מַצְמַחַת, חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ, שֶׁהֲרֵי הַמַּשְׁקֶה גּוֹרֵם שֶׁתִּצְמַח הַקַּרְקַע. וְעַל כֵּן יֵשׁ לִזָּהֵר מִלֶּאֱכוֹל בַּגִּנָּה, כִּי בְּקִשְׁוֵי יָכוֹל לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁפּוֹךְ מַשְׁקִים עַל הָאָרֶץ. וּמִלְּבַד זֹאת, יֵשׁ בַּגִּנָּה אִסּוּר טֶלְטוּל (עַיֵּן סִימָן פ"ג) (של"ו שנ"ח).

כט סְפוֹג שֶׁאֵין לוֹ בֵּית אֲחִיזָה, אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ (ש"כ).

ל אָסוּר לָרֹק בְּמָקוֹם שֶׁהָרוּחַ יְפַזֵּר אֶת הָרֹק (שי"ט).

לא בְּתוּלָה, אֲסוּרָה לִקְלוֹעַ שַׂעֲרוֹתֶיהָ בַּשַּׁבָּת, וְלֹא לְהַתִּיר קְלִיעָתָהּ, אֲבָל יְכוֹלָה לְתַקֵּן שַׂעֲרוֹתֶיהָ בְּיָדֶיהָ. וּבְמַסְרֵק הֶעָשׂוּי מִשְּׁעָר חֲזִיר, אִם הוּא קָשֶׁה מְאֹד שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַעֲקוֹר שְׂעָרוֹת, אָסוּר לְסָרֵק בּוֹ. אֲבָל אִם אֵינוֹ קָשֶׁה, מֻתָּרֶת לְתַקֵּן בּוֹ שַׂעֲרוֹתֶיהָ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם הִיא מְיֻחֶדֶת אוֹתוֹ לְכָךְ (שג שכז).

לב בֶּגֶד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֵיזֶה לִכְלוּךְ, מְקַנְּחוֹ בְּסַמַּרְטוּט וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. אֲבָל לֹא יִשְׁפּוֹךְ עָלָיו מַיִם. מִשּׁוּם דְּנְתִינַת הַמַּיִם, הֲוֵי כְּמוֹ כִּבּוּס. וְלָכֵן אִם תִּינוֹק הִשְׁתִּין עַל אֵיזֶה בֶּגֶד, אָסוּר לִשְׁפּוֹךְ עָלָיו מַיִם. (אֲבָל הִשְׁתִּין עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל כְּלֵי עֵץ אוֹ עוֹר, מֻתָּר לִשְׁפּוֹךְ שָׁם מַיִם), וּכְשֶׁאָדָם נוֹטֵל יָדָיו וְרוֹצֶה לְנַגְּבָן בְּמַפָּה, טוֹב לְשַׁפְשְׁפָן הֵיטֵב זוֹ בָּזוֹ לְהָסִיר הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר עֲלֵיהֶם רַק מְעַט מַיִם, (דִּבְמְעַט מַיִם שֶׁהוּא מְנֻגָּבָן, כֵּיוָן שֶׁהוּא דֶּרֶךְ לְכָלוּךְ, לֹא הֲוֵי כִּבּוּס). וּבְמַפָּה צְבוּעָה אֵין לָחוּשׁ בְּכָל עִנְיָן (דְּלֹא שַׁיָּךְ בָּהּ כִּבּוּס כָּל כָּךְ).

לג חָבִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַיִם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אָסוּר לִפְרֹס עָלָיו בֶּגֶד שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לָהּ, לְכַסּוֹתוֹ בּוֹ, דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה. אֲבָל בְּבֶגֶד הַמְיֻחָד לָהּ מֻתָּר לְכַסּוֹתָהּ, דְּכֵיוָן דִּמְיֻחָד לָהּ, לֹא חַיְשִׁינַן שֶׁיִּסְחוֹט (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף פ) (שכ).

לד אִם נִשְׁפְּכוּ מַיִם עַל הַשֻּׁלְחָן וְכַדּוֹמֶה, אָסוּר לְקַנְּחוֹ בְּבֶגֶד שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו, דְּכֵיוָן דְּאִבָּא מַיִם מְרֻבִּים, חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יִסְחוֹט. וְכֵן לֹא יְנַגֵּב בְּמַפָּה כּוֹסוֹת אוֹ שְׁאָר כֵּלִים שֶׁפִּיהֶן צַר, דְּמֵחֲמַת דְּחֻקָּם נִסְחָט הַמַּשְׁקֶה (ש"ב).

לה הָיָה הוֹלֵךְ וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים עָלָיו וְעַל בְּגָדָיו, מֻתָּר לֵילֵךְ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁפּוֹשְׁטָן, אָסוּר לְשָׁטְחָן כְּדֵי שֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ. וַאֲפִלּוּ הָיוּ לַחִים רַק מִן הַזֵּעָה, אָסוּר לְשָׁטְחָן, וְכָל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְשָׁטְחָן נֶגֶד הָאֵשׁ. וַאֲפִלּוּ אִם לָבוּשׁ בָּהֶם, אָסוּר לַעֲמֹד נֶגֶד הָאֵשׁ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא חַם הַרְבֵּה. וְכֵן אָסוּר לְנַעֵר בֶּגֶד מִן הַמַּיִם, וּבֶגֶד שֶׁהוּא מַקְפִּיד עַל מֵימָיו, אָסוּר אֲפִלּוּ לְטַלְטְלוֹ לְאַחַר שֶׁפְּשָׁטוֹ מֵעָלָיו, דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יִסְחָטֶנּוּ.

לו הָיָה הוֹלֵךְ וְהִגִּיעַ לְאַמַּת הַמַּיִם, יָכוֹל לְדַלֵּג וְלִקְפֹּץ עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ הוּא רְחָבָה. וּמוּטָב שֶׁיְּדַלֵּג מִמַּה שֶּׁיַּקִּיף, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה בְּהִלּוּךְ. וְאָסוּר לַעֲבוֹר בָּהּ, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהַחְלִיק וְלִפּוֹל בַּמַּיִם, אָסוּר לֵילֵךְ בַּשַּׁבָּת, שֶׁמָּא יִשְׁרוּ בְּגָדָיו וְיָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה.

לז הָיָה הוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן לְהַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אוֹ רַבּוֹ אוֹ מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, יָכוֹל לַעֲבוֹר בַּנָּהָר, וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁנּוּי, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת לִשְׁפַת חֲלוּקוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוֹר וְלֹא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה. וְאָסוּר לַעֲבוֹר בְּסַנְדָּלוֹ, דְּכֵיוָן דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְהַדְּקוֹ וּלְקָשְׁרוֹ יָפֶה, חָיְשִׁינַן דִּלְמָא נָפַל וְאָתֵי לְאָתוּיֵי (לְטַלְטְלוֹ). אֲבָל בְּמִנְעָלוֹ, מֻתָּר. וְכֵיוָן שֶׁהֻתַּר לְדָבָר מִצְוָה, מֻתָּר לוֹ אַף לַחֲזוֹר. וְאִם הוֹלֵךְ לִשְׁמוֹר פֵּרוֹתָיו (דִּשְׁמִירַת מָמוֹנוֹ, הֲוֵי גַּם כֵּן קְצָת מִצְוָה), מֻתָּר לוֹ לַעֲבוֹר בַּהֲלִיכָה, אֲבָל לֹא בַּחֲזָרָה (ש"א).

לח טִיט שֶׁעַל בִּגְדוֹ, אִם הוּא לַח, מְנַרְדוֹ בְּצִפֹּרֶן אוֹ בְּסַכִּין. אֲבָל אִם הוּא יָבֵשׁ, אָסוּר לְנַרְדוֹ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּטוֹחֵן.

לט בֶּגֶד שָׁחוֹר, אָסוּר לְנַעֲרוֹ מִן הַשֶּׁלֶג אוֹ מִן הָאָבָק. אֲבָל לְהָסִיר מֵעָלָיו הַנּוֹצוֹת בְּיָדוֹ, מֻתָּר. וְיֵשׁ חוֹשְׁשִׁין גַּם בָּזֹאת.

מ טִיט שֶׁעַל רַגְלוֹ אוֹ מִנְעָלָיו, יָכוֹל לְהָסִירוֹ בְּדָבָר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ, אוֹ שֶׁיִּקְנְחוֹ בְּקוֹרָה, אֲבָל לֹא יְקַנְּחוֹ לֹא בַכֹּתֶל וְלֹא בַקַּרְקַע. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק כְּגוֹן שֶׁצּוֹאָה עַל רַגְלוֹ אוֹ עַל מִנְעָלָיו, וְאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ, יָכוֹל לְקַנְּחַ בַּכֹּתֶל. וְאִם אֵין כֹּתֶל, יְקַנֵּחַ בַּקַּרְקַע. וְאִם יֵשׁ לוֹ מַיִם, יָכוֹל לִרְחֹץ הַמִּנְעָל גַּם בַּמַּיִם אִם הוּא שֶׁל עוֹר, (כִּי בְּעוֹר, שִׁכְשׁוּף בְּעָלְמָא לֹא הֲוֵי כִּבּוּס, אֶלָּא כְּשֶׁמְּשַׁפְשְׁפוֹ צַד זֶה עַל צַד זֶה כְּדַרְכּוֹ הַכּוֹבְסִים). אֲבָל בְּסַכִּין, אָסוּר לְגָרֵד הַטִּיט וְהַצּוֹאָה מִן הַמִּנְעָל שֶׁל עוֹר. וְהַבַּרְזֶל שֶׁלְּפָנֵי הַבַּיִת שֶׁעָשׂוּי לְכָךְ, אִם הוּא חַד, אָסוּר לְגָרֵד בּוֹ. וְאִם אֵינוֹ חַד, מֻתָּר.

מא נִתְלַכְלְכָה יָדוֹ בְּטִיט, לֹא יְקַנְּחֶנָּה בְּמַפָּה שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהּ הַיָּדַיִם (דְּחָיְשִׁינַן שֶׁמָּא יְכַבְּסֶנָּה) (ש"ב).

מב אָסוּר לִצְבּוֹעַ שׂוּם דָּבָר, אֲפִלּוּ בְּצֶבַע שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, וְלָכֵן אָסוּר לְאִשָּׁה לִצְבּוֹעַ פָּנֶיהָ וְיֵשׁ לִזָּהֵר כְּשֶׁיָּדָיו צְבוּעוֹת מִפֵּרוֹת שֶׁאָכַל, שֶׁלֹּא יַגַּע בִּבְגָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁצּוֹבְעוֹ. וְכֵן דַּם חָטְמוֹ וְדַם מַכָּתוֹ לֹא יְקַנֵּחַ בְּמַפָּה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן צ"א סָעִיף י"א) (ש"כ שכ"ח).

מג אֵין לִתֵּן כַּרְכֹּם לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל מִפְּנֵי שֶׁצּוֹבְעוֹ, (כָּךְ כָּתוּב בְּסֵפֶר חַיֵּי אָדָם).

מד אָסוּר לְקַלּוֹעַ אוֹ לִשְׁזוֹר אֲפִלּוּ שְׁנֵי חוּטִין אוֹ שְׂעָרוֹת הַתְּלוּשׁוֹת (שג שיז).

מה הַדֶּרֶךְ הוּא כְּשֶׁצְּרִיכִין לְקָשֹׁר אֵיזֶה דָּבָר בִּשְׁנֵי חוּטִין אוֹ מְשִׁיחוֹת, אוֹ שֶׁמְּסַבְּבִים חוּט אוֹ מְשִׁיחָה אַחַת וְקוֹשְׁרִין שְׁנֵי הַקְּצָווֹת יַחַד כְּדֶרֶךְ הַחֲגוֹרָה, עוֹשִׂין שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה,

כִּי בְּקֶשֶׁר אֶחָד לֹא יִתְחַזֵּק. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשַּׁבָּת, שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַתִּירוֹ בּוֹ בַּיּוֹם, וּצְרִיכִין לְזָהֵר בַּמִּטְפַּחַת שֶׁכּוֹרְכִין סְבִיב הַצַּוָּאר (האלזטוך) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בָּהּ בַּשַּׁבָּת שְׁנֵי קְשָׁרִים. וְכֵן בָּע�ֵרֶב שַׁבָּת לֹא יִהְיוּ בָּהּ שְׁנֵי קְשָׁרִים, דְּאִם כֵּן אָסוּר לְהַתִּירוֹ בַּשַּׁבָּת כְּדִלְקַמָּן. וְכֵן לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ קֶשֶׁר אֶחָד בְּרֹאשׁ אֶחָד שֶׁל חוּט אוֹ מְשִׁיחָה, אוֹ לְטוֹל שְׁנֵי הַקְּצָווֹת זֶה אֵצֶל זֶה וְלַעֲשׂוֹת בִּשְׁנֵיהֶם בְּיַחַד קֶשֶׁר אֶחָד, אָסוּר. כֵּיוָן דְּבָזֶה גַּם קֶשֶׁר אֶחָד מִתְקַיֵּם. וְלַעֲשׂוֹת בִּשְׁנֵי קְצָווֹת זֶה עִם זֶה קֶשֶׁר אֶחָד וְעָלָיו עֲנִיבָה, אִם הוּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַתִּירוֹ בּוֹ בַּיּוֹם מֻתָּר. וְאִם לָאו, אָסוּר, אֲפִלּוּ אִם הוּא דַּעְתּוֹ לְהַתִּירוֹ בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי עֲנִיבוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ הַרְבֵּה, וַאֲפִלּוּ אִם דַּעְתּוֹ שֶׁיַּעֲמוֹד כֵּן יָמִים רַבִּים (סִימָן שי"ן, וּבְחַיֵּי אָדָם).

מו קֶשֶׁר שֶׁאֲסוּרִין לַעֲשׂוֹתוֹ, קֶשֶׁר כָּזֶה אֲסוּרִין גַּם כֵּן לְהַתִּיר. וּבְמָקוֹם צַעַר, יֵשׁ לְהַתִּיר עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (שי"ז).

מז דֶּרֶךְ הַחַיָּטִים, שֶׁקֹּדֶם שֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַבֶּגֶד כָּרָאוּי, מְחַבְּרִים אֶת הַחֲתִיכוֹת בִּתְפִירוֹת מְרֻוָּחוֹת, וְאַחַר כָּךְ מְסִירִין אֶת הַחוּטִין מֵאֵלּוּ הַתְּפִירוֹת, וְאָסוּר לְהָסִירָן בְּשַׁבָּת (ש"ב).

מח בְּגָדִים הָעֲשׂוּיִם לְהַכְנִיס בָּהֶם מְשִׁיחָה אוֹ רְצוּעָה, כְּגוֹן מִכְנָסַיִם אוֹ מְנָעָלִים אוֹ חָלוּק, אִם הַבֶּגֶד חָדָשׁ, אָסוּר לְהַכְנִיסוֹ בָּהֶם, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי תִּקּוּן מָנָא. וּבְיָשָׁן אִם אֵין הַנֶּקֶב צָר, שֶׁאֵין טוֹרַח לְהַכְנִיסָהּ מֻתָּר. וְאִם יֵשׁ טוֹרַח, אָסוּר.

מט לִפְעָמִים אֵיזֹהִי תְּפִירָה מִתְקַלְקֶלֶת וּמִתְפָּרְדוֹת הַחֲתִיכוֹת קְצָת זוֹ מִזּוֹ, וּמוֹשְׁכִין בְּחוּט הַתְּפִירָה וְהֵן מִתְהַדְּקוֹת וּמִתְחַבְּרוֹת, אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשַּׁבָּת מִשּׁוּם דַּהֲוֵי תּוֹפֵר (ש"מ).

נ נְיָרוֹת שֶׁנִּדְבְּקוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, כְּמוֹ שֶׁלִּפְעָמִים נִדְבְּקוּ דַּפֵּי סְפָרִים מֵחֲמַת הַצֶּבַע שֶׁצָּבְעָן הַכּוֹרֵךְ אוֹ שֶׁנִּדְבְּקוּ אֵיזֶה דַּפִּין בְּשַׁעֲוָה מֻתָּר לְפָתְחָן (ש"מ).

נא כֵּלִים שֶׁכָּרְכוּ סְבִיב פִּיהֶם בְּמַטְלִית וּקְשָׁרוּהוּ בְּמִשְׁיחָה, מֻתָּר לְקָרְעָן בַּשַּׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ מְקַלְקֵל, וּמֻתָּר לְצֹרֶךְ שַׁבָּת (סִימָן שי"ד ובחיי"א).

נב אָסוּר לְצוּד שׁוּם בַּעַל חַי בַּשַּׁבָּת, (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן פ"ז סָעִיף כ', כ"א). וַאֲפִלּוּ פַּרְעוֹשׁ אָסוּר לִתְפּוֹס, וְאַף אִם הִיא עַל גּוּף הָאָדָם וְעוֹקְצוֹ, מִשּׁוּם צַעֲרָא דְּגוּפָא מֻתָּר לִטְלוֹ וּלְזָרְקוֹ. אֲבָל אָסוּר לְהָרְגוֹ כִּי אִסּוּר לְהָרוֹג שׁוּם בַּעַל חָי. אַף הַכִּנִּים כֵּיוָן שֶׁהֵן מִתְהַוּוֹת רַק מִן הַזֵּעָה, מֻתָּר לְהָרְגָן. וּמִכָּל מָקוֹם אֵלּוּ שֶׁבַּבְּגָדִים אָסוּר לְהָרְגָן, אֶלָּא נוֹטְלָן וְזוֹרְקָן. רַק אֵלּוּ שֶׁנִּמְצְאוּ בָּרֹאשׁ, מֻתָּר לְהָרְגָן.

נג יֵשׁ לְזָהֵר, כְּשֶׁרוֹצֶה לִסְתּוֹם תֵּבָה אוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ שָׁם זְבוּבִים, שֶׁיַּפְרִיחֵם תְּחִלָּה מִשָּׁם, כִּי כַּאֲשֶׁר הוּא סוֹתֵם, הֵמָּה נִצּוֹדִים שָׁמָּה. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לְדַקְדֵּק וְלִבְדּוֹק שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שָׁם כְּלָל, אֶלָּא יַפְרִיחַ מַה שֶּׁנִּרְאֶה לוֹ.

נד אָסוּר לְהוֹצִיא דָּם. וַאֲפִלּוּ דָּם שֶׁבֵּין הַשִּׁנַּיִם אָסוּר לִמְצוֹץ. וְכֵן אָסוּר לְהַנִּיחַ עַל הַמַּכָּה רְטִיָּה הַמּוֹצִיאָה דָּם וְלֵחָה. וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לִדְחוֹק אֶת הַמַּכָּה לְהוֹצִיא דָּם אוֹ לֵחָה (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן צ"א סָעִיף י"א).

נה צִיצִין שֶׁהֵן כְּמִין רְצוּעוֹת דַּקּוֹת שֶׁפֵּרְשׁוּ מֵעוֹר הָאֶצְבַּע סְבִיב הַצִּפָּרֶן, אָסוּר לְהָסִירָן, בֵּין בִּכְלִי בֵּין בְּיָד בֵּין בְּשִׁנַּיִם. וְצִפֹּרֶן שְׁנִפְרַשׁ רֻבּוֹ וּקְרוֹב לְהִנָּתֵק וּמְצַעֲרוֹ, מֻתָּר לְהָסִירוֹ בְּיָד, אֲבָל לֹא בִּכְלִי. וְאִם לֹא פֵּרַשׁ רֻבּוֹ, אָסוּר לַהֲסִירוֹ אֲפִלּוּ בְּיָד (שכ"ח).

נו אָסוּר לִשְׁפּוֹךְ לְתוֹךְ הַחֹמֶץ שְׁאָר מַשְׁקִים, שֶׁיִּתְהַוּוּ גַּם כֵּן חֹמֶץ.

נז בָּשָׂר שֶׁלֹּא נִמְלַח וְחָל יוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁלּוֹ בַּשַּׁבָּת, שֶׁאִם לֹא יְדִיחוּהוּ יְהֵא נֶאֱסָר, יֵשׁ לַהֲדִיחוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. אֲבָל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, אָסוּר.

נח אָסוּר לְמָרֵחַ רְטִיָּה, וְכֵן שַׁעֲוָה אוֹ זֶפֶת. לְכֵן אָסוּר לִתֵּן שַׁעֲוָה אוֹ שֶׁמֶן עָב בַּנֶּקֶב לְסָתְמוֹ אוֹ לְדַבְּקוֹ עַל אֵיזֶה דָּבָר לְסִימָן. אֲבָל אֹכֶל מֻתָּר לְמָרֵחַ, כְּגוֹן חֶמְאָה עַל הַלֶּחֶם וְכַדּוֹמֶה (שי"ד שכ"א).

נט אָסוּר לִשְׁבּוֹר אוֹ לַחְתּוֹךְ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַאֲכָל. אֲבָל מַה שֶּׁהוּא מַאֲכָל, אֲפִלּוּ רַק לִבְהֵמָה, מֻתָּר. וְלָכֵן מֻתָּר לַחְתּוֹךְ קַשׁ לַחֲצוֹץ בּוֹ שִׁנָּיו. וַעֲצֵי בְּשָׂמִים, מֻתָּר לִמְלוֹל וְלִקְטוֹם כְּדֵי לְהָרִיחַ בָּהֶם, וַאֲפִלּוּ הֵם קְשִׁים כָּעֵץ. אֲבָל לִקְטוֹם אוֹתָם כְּדֵי לַחְצוֹץ שִׁנָּיו, אָסוּר.

ס אִילָן בֵּין שֶׁהוּא לַח בֵּין שֶׁהוּא יָבֵשׁ, אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ שׁוּם תַּשְׁמִישׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנִידוֹ. (דְּאִם מְנִידוֹ, בְּלָאוֹ הָכִי אִכָּא אִסּוּר מֻקְצֶה). אֵין עוֹלִין בּוֹ, וְאֵין נִתְלִין בּוֹ. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ עָלָיו אֵיזֶה חֵפֶץ אוֹ לִטְלוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ לְקָשׁוֹר בּוֹ בְּהֵמָה וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם. וַאֲפִלּוּ בִּצְדָדֵי הָאִילָן, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ. וְלָכֵן אִם סָל תָּלוּי עָלָיו, אָסוּר לִטּוֹל אֵיזֶה דָּבָר מִתּוֹךְ הַסָּל, אוֹ לִתֵּן לְתוֹכוֹ, דְּהַסָּל הֲוֵי צְדָדֵי הָאִילָן. אֲבָל אִם יָתֵד תְּקוּעָה בָּאִילָן וְעָלֶיהָ תָּלוּי סָל, מֻתָּר לִטּוֹל מִתּוֹכוֹ אוֹ לִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִשּׁוּם דְּאָז הֲוֵי הַסָּל צִדֵּי צְדָדִין. וְהַסָּל, אָסוּר לְקַח מִשָּׁם אוֹ לְתָלוֹתוֹ שָׁם, מִשּׁוּם דְּמִשְׁתַּמֵּשׁ בַּיָּתֵד דַּהֲוֵי צִדְדֵי הָאִילָן.

סא כְּלִי שֶׁזּוֹרְעִין בּוֹ מִינֵי עֲשָׂבִים אוֹ שׁוֹשַׁנִּים לְנוֹי אוֹ לְהָרִיחַ, אָסוּר לְתָלוֹשׁ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאָסוּר לְתָלוֹשׁ מִן הָאִילָן. וּצְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְטַלְטְלוֹ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע לְהַעֲמִידוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. דְּכֵיוָן שֶׁכְּשֶׁהוּא עוֹמֵד עַל הַקַּרְקַע, מֵרִיחַ הָאָרֶץ הוּא גָּדֵל, אִם כֵּן הַנּוֹטְלוֹ מִשָּׁם, הֲוֵי כְּמוֹ תוֹלֵשׁ. וְכֵן אִם עוֹמֵד בְּמָקוֹם אַחֵר, אָסוּר לְטָלוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ עַל הַקַּרְקַע, מִשּׁוּם דְּבֶזֶה הֲוֵי כְּמוֹ זוֹרֵעַ. וּצְרִיכִין לְזָהֵר בְּכָל זֶה, בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל עֵץ בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל חֶרֶס, בֵּין שֶׁהוּא נָקוּב, בֵּין שֶׁאֵינוֹ נָקוּב (של"ו).

סב אָסוּר לִכְתֹּב אוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה צִיּוּר אֲפִלּוּ בְּאֶצְבָּעוֹ עִם הַמַּשְׁקִין שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן אוֹ עַל הַהֶבֶל שֶׁעַל חַלּוֹן זְכוּכִית (שִׁמְשַׁת הַחַלּוֹן) וְכֵן בְּכָל דָּבָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם. וַאֲפִלּוּ

לַעֲשׂוֹת רֹשֶׁם בְּעָלְמָא בְּצַפָּרְנוֹ עַל אֵיזֶה דָּבָר לְסִימָן, אָסוּר. נִמְצְאָה שַׁעֲוָה וְכַדּוֹמֶה שֶׁנִּטְפָּה עַל הַסֵּפֶר, אֲפִלּוּ רַק עַל אוֹת אַחַת, אָסוּר לְהַסִּירָהּ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן כ"ד סָעִיף י"ב).

סג כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לִכְתּוֹב, כָּךְ אָסוּר לִמְחוֹק כָּל מַה שֶּׁנִּכְתָּב. וּמִכָּל מָקוֹם אוֹתָן עִוּגּוֹת שֶׁעָשׂוּ עֲלֵיהֶן אוֹתִיּוֹת וְצִיּוּרִים, מֻתָּר לְשַׁבְּרָן וּלְאָכְלָן בַּשַּׁבָּת. אַף אִם נַעֲשׂוּ כֵּן לְסִגְלָה לְקַטַנִּים, יֵשׁ לְהַחְמִיר בָּהֶם.

סד סְפָרִים, שֶׁעַל חֻדֵּי הַגְּלְיוֹנוֹת מִבַּחוּץ נִכְתְּבוּ אוֹתִיּוֹת, יֵשׁ אוֹסְרִין לְפָתְחָן אוֹ לְסָגְרָן בַּשַּׁבָּת וְיֵשׁ מַתִּירִין, וְכֵן נוֹהֲגִים. וּמִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ אוֹסְרִין יֵשׁ לְמָנוֹעַ מִלִּכְתּוֹב כֵּן (ש"מ).

סה מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ, מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה אֲפִלּוּ הוּא מְיֻחָד לְמִדָּה, וַאֲפִלּוּ הוּא שֶׁל מוֹכֵר, אֶלָּא שֶׁהַלּוֹקֵחַ נוֹטְלוֹ וּמוֹלִיכוֹ לְבֵיתוֹ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאִם הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא כְּלִי שֶׁלּוֹ וְאוֹמֵר, מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה, דְּוַדַּאי מֻתָּר. אֲבָל לִמְדּוֹד בִּכְלִי הַמְיֻחָד לְמִדָּה שֶׁל הַמּוֹכֵר וְלִשְׁפּוֹךְ לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁל לוֹקֵחַ, אָסוּר. וְכֵן מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן לִי חֲמִשִּׁים אֱגוֹזִים וְכַדּוֹמֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שֵׁם מִדָּה וְלֹא דָּמִים, וְגַם לֹא יַעֲשֶׂה חֶשְׁבּוֹן, לוֹמַר, הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיָדִי חֲמִשִּׁים אֱגוֹזִים, תֵּן לִי עוֹד חֲמִשִּׁים וְיִהְיוּ לְךָ בְּיָדִי מֵאָה. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לְשׁוֹן מֶכֶר, אֲפִלּוּ אֵינוֹ קוֹצֵץ הַדָּמִים, וַאֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ שַׁבָּת. וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, אָסוּר לְקָנוֹת בַּשַּׁבָּת, וְהוּא הַדִּין בְּשִׂכִּירוּת (ש"ו שכ"ג שכ"ה).

סו מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ, מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה אוֹ תֵּן לִי בּוֹ עַד הָרֹשֶׁם הַזֶּה, וּלְמָחָר נִמְדּוֹד אוֹתוֹ אוֹ נִשְׁקוֹל אוֹתוֹ (שכ"ג).

סז כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ בִּנְיָן עֲרַאי בַּשַּׁבָּת, כָּךְ אָסוּר לְהוֹסִיף עַל בִּנְיָן קָבוּעַ, אֲפִלּוּ תּוֹסֶפֶת עֲרַאי. וְלָכֵן פֶּתַח שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִכְנִיסָה וִיצִיאָה תָּדִיר אֶלָּא לְעִתִּים רְחוֹקוֹת, אִם עָשָׂה לוֹ דֶּלֶת שֶׁאֵינָהּ סוֹבֶבֶת עַל צִירֶיהָ (צִיר, הוּא עֵץ אוֹ בַּרְזֶל הַבּוֹלֵט מִן הַדֶּלֶת שֶׁמַּכְנִיסִין בְּחוֹר שֶׁלְּמַטָּה בָּאַסְקֻפָּה, וּלְמַעְלָה בַּמַּשְׁקוֹף, שֶׁתְּהֵא הַדֶּלֶת חוֹזֶרֶת לְכָאן וּלְכָאן, וְהוּא הַדִּין בְּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין בִּמְדִינָתֵנוּ לְתַקֵּן אֶת הַדְּלָתוֹת באנגלען) בְּצִירִים קְטַנִּים הַמִּתְחַבְּרִים לִמְזוּזוֹת הַפֶּתַח. אֶלָּא שֶׁקְּשָׁרָהּ שָׁם וּתְלָאָהּ שָׁם לִנְעוֹל בָּהּ, אִם יֵשׁ צִיר בְּדֶלֶת זוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ עַתָּה, אֶלָּא שֶׁהָיָה לָהּ צִיר וְנִשְׁבַּר וּמְקוֹמוֹ נָכָר, מֻתָּר לִנְעוֹל בָּהּ בַּשַּׁבָּת. וַאֲפִלּוּ אִם הִיא בְּעִנְיָן שֶׁכְּשֶׁפּוֹתְחִים אוֹתָהּ הִיא נִגְרֶרֶת עַל הָאָרֶץ, וּכְשֶׁנּוֹעֲלִין בָּהּ מַגְבִּיהִין אוֹתָהּ וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ עַל הָאַסְקֻפָּה, מִכָּל מָקוֹם מֻתָּר, דְּכֵיוָן שֶׁהִיא קְשׁוּרָה וּתְלוּיָה, וְגַם יֵשׁ בָּהּ הֶכֵּר צִיר, נָכָר שֶׁהִיא דֶּלֶת הָעֲשׂוּיָה לִנְעִילָה וּפְתִיחָה וְאֵינוֹ נִרְאֶה כִּבְוֹנֶהָ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם יֵשׁ לָהּ עֲדַיִן צִיר. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחְזִיר אֶת הַצִּיר לִמְקוֹמוֹ, דְּבָזֶה הֲוֵי בּוֹנֶה.

סח אֲבָל אִם אֵין לָהּ הֶכֵּר צִיר, אָסוּר לִנְעוֹל בָּהּ בַּשַּׁבָּת, דְּכֵיוָן שֶׁהַפֶּתַח אֵינוֹ עָשׂוּי לְהִפָּתַח אֶלָּא לְעִתִּים רְחוֹקוֹת וְהַדֶּלֶת אֵינָהּ נִכֶּרֶת כְּדֶלֶת, נִרְאֵית הַנַּעֲלָה כְּמוֹ בִּנְיָן. אַף אִם הִיא

קְשׁוּרָה וּתְלוּיָה יָפֶה בְּעֻנְיָן שֶׁאַף כְּשֶׁהִיא פְּתוּחָה אֵינָהּ נִגְרֶרֶת עַל הָאָרֶץ, אֲפִלּוּ אֵינָהּ גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמִלְּא נִימָהּ, נִכֶּרֶת הִיא שֶׁהִיא דֶּלֶת וּמֻתָּר לִנְעוֹל בָּהּ.

סט אִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה וּתְלוּיָה כְּלָל, וּכְשֶׁפּוֹתְחִין שׁוֹמְטִין אוֹתָהּ לְגַמְרֵי, אָסוּר לִנְעוֹל בָּהּ בְּשׁוּם אֹפֶן פֶּתַח שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִכְנִיסָה וִיצִיאָה תְּדִיר. אֲבָל פֶּתַח הֶעָשׂוּי לִכְנִיסָה וִיצִיאָה תְּדִיר, מֻתָּר לִנְעֹל בָּהּ, וַאֲפִלּוּ אֵין בָּהּ הֶכֵּר צִיר.

ע דֶּלֶת הָעֲשׂוּיָה מִלּוּחַ אֶחָד, אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ פֶּתַח שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִכְנִיסָה וְלִיצִיאָה תְּדִיר. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לָהּ צִיר, אִם אֵינָהּ סוֹבֶבֶת עַל צִירֶיהָ, דְּכֵיוָן שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִלּוּחַ אֶחָד וְאֵינָהּ סוֹבֶבֶת עַל צִירֶיהָ, נִרְאֶה כְּבוֹנֶה וְסוֹתֵם מָקוֹם הַפְּתוּחַ, אֲבָל בְּפֶתַח הֶעָשׂוּי לִכְנִיסָה וִיצִיאָה תְּדִיר, יֵשׁ לְהָקֵל לִנְעוֹל בָּהּ. וְדַוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַסְקֻפָּה, דְּאָז נִכָּר שֶׁהוּא פֶּתַח.

עא פְּקָק הַחַלּוֹן, כְּגוֹן לוּחַ אוֹ שְׁאָר כָּל דָּבָר שֶׁסּוֹתְמִין בּוֹ אֶת הַחַלּוֹן, יְכוֹלִין לְסָתְמוֹ בּוֹ אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ קָשׁוּר שָׁם. וְהוּא שֶׁכְּבָר סָתַם בּוֹ פַּעַם אַחַת קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁחָשַׁב עָלָיו קֹדֶם הַשַּׁבָּת לִסְתּוֹם בּוֹ. אֲבָל אִם לֹא סָתַם בּוֹ מֵעוֹלָם, וְגַם לֹא חָשַׁב עָלָיו, אָסוּר לִסְתּוֹם בּוֹ בַּשַּׁבָּת, אִם הוּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְבַטְּלוֹ שָׁם שֶׁיִּהְיֶה שָׁם לִזְמַן אָרֹךְ. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְבַטְּלוֹ שָׁם אֶלָּא לִזְמַן קָצָר, כְּגוֹן בֶּגֶד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מֻתָּר לִסְתּוֹם בּוֹ בְּכָל עִנְיָן (עַיֵּן בְּחַיֵּי אָדָם).

עב דְּלָתוֹת וַחֲלוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תְּלוּיִים עַל צִירֵי בַּרְזֶל שֶׁנָּקֵל לְהָסִירָן וּלְהַחְזִירָן, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר בַּשַּׁבָּת לְהָסִירָן אוֹ לִתְלוֹתָן, כִּי הַתּוֹלֶה אוֹתָן הֲוֵי כְּבוֹנֶה וְהַמְּסִירָן הֲוֵי כְּסוֹתֵר (סִימָן שי"ג ובחיי"א).

עג אָסוּר לְכַבֵּד אֶת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ הוּא מְרֻצָּף בַּאֲבָנִים אוֹ בִּנְסָרִים. וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מֻתָּר. וְאִם עוֹשֶׂה עַל יְדֵי שִׁנּוּי גָּדוֹל, כְּגוֹן עַל יְדֵי כְּנַף אַוָּז וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל (של"ז).

עד לֹא יְשַׁפְשֵׁף בְּרַגְלוֹ רַק שֶׁעַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע, אֲבָל מֻתָּר לִדְרֹס עָלָיו בְּלֹא שִׁפְשׁוּף.

עה אָסוּר לִפְנוֹת בְּשִׂדֶה נִיר בַּשַּׁבָּת. (וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אָסוּר אֲפִלּוּ לִכְנֹס [בּוֹ], וַאֲפִלּוּ בַּחֹל כְּדִלְקַמָּן סִימָן קפ"ג סָעִיף ה').

עו מְחִצָּה אֲפִלּוּ הִיא עֲרָאִית, אִם נַעֲשֵׂית לְהַתִּיר אֵיזֶה דָּבָר, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב. וְלָכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה עַל יְדֵי וִילוֹן, וְכַדּוֹמֶה בִּפְנֵי אוֹר הַנֵּר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ מִטָּתוֹ. וְכֵן לִפְנֵי סְפָרִים, כְּדֵי לְשַׁמֵּשׁ אוֹ לַעֲשׂוֹת צָרְכָּיו (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ק"ג סָעִיף ו'). דְּכֵיוָן שֶׁמְּחִצָּה מַתֶּרֶת, הֵיא, חוֹלֶקֶת שָׁם רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וַהֲרֵי זֶה כְּעוֹשֶׂה אֹהֶל. אֲבָל מֻתָּר לְכַסּוֹת הַסְּפָרִים בְּשֶׂנֵי כִּסּוּיִין זֶה עַל גַּב זֶה, שֶׁאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם אֹהֶל. וְאִם הַוִּילוֹן הַתָּלוּי לִפְנֵי הַמִּטָּה הָיָה פָּרוּס מִבְּעוֹד יוֹם, בֵּין מִן הַצַּד בֵּין מִלְּמַעְלָה, מֻתָּר בְּשַׁבָּת לְפָרְסוֹ כֻּלּוֹ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי רַק תּוֹסֶפֶת אֹהֶל עֲרָאִי. אֲבָל מַה שֶּׁהַוִּילוֹן תָּלוּי תָּמִיד בְּקָצֶה אֶחָד מְקֻפָּל, לֹא מִצְטָרֵף

לְטֶפַח, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ לְשֵׁם אֹהֶל. וְכֵן מְחִיצָה הַמִּתְקַפֶּלֶת (שֶׁקּוֹרִין שְׁפַּאנִישׁ וואנְד), אָסוּר לְפָתְחָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה פְּתוּחָה קְצָת מֵעֶרֶב שַׁבָּת. אֲבָל מַה שֶּׁהִיא עוֹמֶדֶת מְקֻפֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהַדֹּפֶן רָחָב יוֹתֵר מִטֶּפַח, לֹא מַהֲנֵי. אֲבָל מְחִצָּת עֲרָאי שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהַתִּיר אֵיזֶה דָּבָר, אֶלָּא לְהָגֵן בִּפְנֵי הַחַמָּה, אוֹ בִּפְנֵי הָרוּחַ שֶׁלֹּא יְכַבֶּה הַנֵּרוֹת וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ.

עז וְאֹהֶל, דְּהַיְנוּ גַּג הַמַּאֲהִיל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אֶלָּא לְהָגֵן מִפְּנֵי הַחַמָּה אוֹ מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים וְכַדּוֹמֶה, וַאֲפִלּוּ הוּא אֹהֶל עֲרָאִי, אִם הוּא טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח, אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָכֵן עֲרִיסָה שֶׁל תִּינוֹק שֶׁנּוֹתְנִים בָּהּ חִשּׁוּקִים שֶׁל עֵץ וּפוֹרְסִין עֲלֵיהֶם סָדִין, אָסוּר לְפָרְסוֹ אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מִבְּעוֹד יוֹם פָּרוּס טֶפַח, דַּהֲוֵי רַק תּוֹסֶפֶת אֹהֶל עֲרָאִי דְּמֻתָּר. וְכֵן אִם הַחֲשׁוּקִים סְמוּכִין זֶה לָזֶה בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, נֶחְשָׁבִים כְּאֹהֶל, (כִּי הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא, שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, חָשׁוּב כְּלָבוּד, פָּרוּשׂ כִּמְחֻבָּר וְסָתוּם), וּמֻתָּר לְפָרְסוֹ עֲלֵיהֶם סָדִין.

עח תֵּבָה שֶׁהַכִּסּוּי שֶׁלָּהּ אֵינָהּ מְחֻבֶּרֶת לָהּ בְּצִירִים, אָסוּר לִטְלוֹ מִשָּׁם, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי סוֹתֵר אֹהֶל. וְכֵן אָסוּר לְכַסּוֹת בּוֹ, מִשּׁוּם דְּעוֹשֶׂה אֹהֶל. וּכְשֶׁנּוֹתְנִין טַבְלָא עַל חָבִית לִהְיוֹת לְשֻׁלְחָן, צְרִיכִין לְהַעֲמִיד אֶת הֶחָבִית בַּצַּד הַפָּתוּחַ לְמַטָּה, שֶׁאִם יִתֵּן אֶת הַדַּף עַל הַצַּד הַפָּתוּחַ, הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה אֹהֶל.

עט פִּי הֶעָשֶׁן (אֲרֻבָּה) (קוימן רויכפאנג) אִם הוּא מִן הַצַּד, שֶׁהַסְּתִימָה הִיא כְּמוֹ תּוֹסֶפֶת מְחִצָּה, מֻתָּר לְסָתְמוֹ. אֲבָל אִם הוּא לְמַעְלָה, אָסוּר לְסָתְמוֹ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם דְּעוֹשֶׂה אֹהֶל. וְאִם קִבּוּעָהּ שָׁם דֶּלֶת שֶׁל בַּרְזֶל סוֹבֶבֶת עַל צִירִים, מֻתָּר לְסָתְמוֹ בָּהּ, דְּכֵיוָן שֶׁהִיא קִבּוּעָהּ שָׁם, הֲוֵי לָהּ כְּדֶלֶת הַסּוֹבֶבֶת עַל צִירִים (עַיֵּן פְּרִי מְגַדִּים סִימָן שט"ו, אֶשֶׁל אַבְרָהָם סָעִיף קָטָן ז').

פ בֶּגֶד שֶׁשּׂוֹטְחִין עַל פְּנֵי חָבִית לְכַסּוֹתָהּ, אִם הֶחָבִית אֵינָהּ מְלֵאָה לְגַמְרֵי, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַמַּשְׁקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהַכְּסוּי חָלָל טֶפַח, אֲזַי לֹא יְכַסֶּה אוֹתָהּ עַל פְּנֵי כֻּלָּהּ, מִשּׁוּם אֹהֶל, אֶלָּא יַנִּיחַ מִקְצָת פִּיהָ מְגֻלֶּה (וְעַיֵּן לְעֵיל סָעִיף ל"ג).

פא כָּל מְחִצָּה אוֹ אֹהֶל שֶׁאֲסוּרִין לַעֲשׂוֹתוֹ, אִם הוּא עָשׂוּי, אֲסוּרִין לַהֲסִירוֹ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי סוֹתֵר אֹהֶל.

פב אָסוּר לְשֵׁאת מִכְסֶה הֶעָשׂוּי לְהָגֵן מִפְּנֵי הַחַמָּה אוֹ מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, שֶׁקּוֹרִין שִׁירֶם (שִׁמְשִׁיָה/מִטְרִיָה) מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֹהֶל (חיי"א, וְעַיֵּן שע"ת סִימָן ש"א).

פג כֵּלִים שֶׁהֵם שֶׁל פְּרָקִים תְּחוּבִים זֶה בָּזֶה וְנִפְרָדוּ, אִם דַּרְכָּם לִהְיוֹת תָּמִיד רְפוּיִים, מֻתָּר לְהַחְזִירָם כָּךְ. אֲבָל אִם דַּרְכָּם לִהְיוֹת מְהֻדָּקִים בְּחָזָק, אָסוּר לְהַחְזִירָם אֲפִלּוּ בְּרִפְיוֹן. וְכֵן אִם הֵם מְחֻבָּרִים עַל יְדֵי חֲרִיצִים (בְּרָגִים) (שְׁרוֹיף) כֵּיוָן שֶׁדַּרְכָּם לִהְיוֹת מְהֻדָּקִים בְּחָזָק,

אִם הֵם פְּרוּדִים, אָסוּר לְחַבְּרָם אֲפִלּוּ בְּרִפְיוֹן. אַךְ כְּסוּי כֵּלִים, מֻתָּר לְהָסִירָן וְכֵן לְחַבְּרָן, כֵּיוָן שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקִיּוּם, רַק לְפָתְחָן וּלְסָתְמָן תָּדִיר.

פד מַכְבֵּשׁ (פרעס) וְהֵם שְׁנֵי לוּחוֹת זֶה עַל זֶה וְכוֹבְּשִׁין בֵּינֵיהֶן בְּגָדִים, אִם הַמַּכְבֵּשׁ הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, מֻתָּר לְפָתְחוֹ לָקַחַת הַבְּגָדִים לְצָרְךָ שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב. אֲבָל אֵין כּוֹבְּשִׁין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא לְצָרְךָ חֹל. וּמַכְבֵּשׁ שֶׁל כּוֹבְסִין אוֹ שֶׁאֵר אֻמָּנִין, אָסוּר לִפְתּוֹחַ, דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מְהֻדָּק בְּחָזָק, פְּתִיחָתוֹ דּוֹמֶה לִסְתִירָה, וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה פָּתוּחַ מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לָקַחַת מִשָּׁם אֶת הַבְּגָדִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יָבוֹא לְפָתְחָן עַתָּה.

פה סַפְסָל שֶׁנִּשְׁמְטָה אַחַת מֵרַגְלָיו, אָסוּר לְהַחְזִירָהּ, וְגַם אָסוּר לְסָמְכוֹ עַל סַפְסָל אַחֵר, אֶלָּא אִם כֵּן כְּבָר יָשַׁב עָלָיו כָּךְ, אֲבָל מֻתָּר לְהַנִּיחַ דַּף עַל סַפְסָלִים אוֹ עַל חֲתִיכוֹת עֵצִים שֶׁהֻכְנָם מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְכָךְ.

פו כְּלִי הַמּוֹרֶה אֶת הַשָּׁעוֹת (שָׁעוֹן) (אוהר זייגער), אֲפִלּוּ שֶׁעֲדַיִן הוֹלֵךְ, אָסוּר לְהַעֲרִיכוֹ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, שֶׁלֹּא יַפְסִיק הֲלִיכָתוֹ. וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי, יֵשׁ לְהָקֵל כָּל זְמַן שֶׁעֲדַיִן הוֹלֵךְ, לְהַעֲרִיכוֹ לְצָרְךָ הַיּוֹם, אֲבָל לֹא לְצָרְךָ יוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו. וּלְצָרְךָ חוֹלֶה, יֵשׁ לְהַתִּיר בְּכָל עִנְיָן, אִם אֵינוֹ נִמְצָא אֵינוֹ יְהוּדִי בְּנָקֵל.

פז אָסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁל שִׁיר בְּשַׁבָּת בִּכְלִי אוֹ בַּאֲבָרָיו (חוץ מִבְּפִיו), אֲפִלּוּ לְהַכּוֹת בְּאֶצְבְּעוֹתָיו זוֹ עַל זוֹ אוֹ עַל הַלּוּחַ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אוֹ לְקַשְׁקֵשׁ בֶּאֱגוֹז אוֹ בְּזוּג לְתִינוֹק שֶׁלֹּא יִבְכֶּה. וְלֹא מְטַפְּחִין יָד עַל יָד, וְלֹא מְרַקְּדִין. וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה מֻתָּר לְטַפֵּחַ וּלְרַקֵּד. וְגַם הָעוֹשֶׂה לְתִינוֹק כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְכֶּה, אֵין מוֹחִין, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ מַתִּירִין.

פח קוֹל שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ שִׁיר, מֻתָּר לְהַשְׁמִיעַ, וְלָכֵן מֻתָּר לְהַקִּישׁ עַל הַדֶּלֶת כְּדֵי שֶׁיִּפְתְּחוּ לוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאָסוּר עַל פִּי כֵן אָסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל בִּכְלִי הַמְיֻחָד לְכָךְ, כְּגוֹן לְהַקִּישׁ עַל הַדֶּלֶת בְּטַבַּעַת הַקְּבוּעָה בָּהּ, אוֹ בְּפַעֲמוֹן הַמְיֻחָד לָזֶה. וְכֵן אוֹתָן כְּלֵי שְׁעוֹת (שְׁעוֹנִים) (אוּהר זַייגֶער), שֶׁהֵן עֲשׂוּיוֹת לְקַשְׁקֵשׁ הַשָּׁעוֹת עַל יְדֵי מַה שֶּׁדּוֹחֲקִין בָּהֶן אוֹ שֶׁמּוֹשְׁכִין בְּחוּט הַמְיֻחָד לְכָךְ, אֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב.

פט הַמְשַׁמֵּר פֵּרוֹת אוֹ זְרָעִים מִפְּנֵי חַיָּה וְעוֹף, לֹא יַסְפִּיק כַּף אֶל כַּף, וְלֹא יִטְפַּח כַּפָּיו עַל יְרֵכוֹ, וְלֹא יַרְקִיד בִּרְגְלָיו כְּדֵי לְהַבְרִיחָם כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל.

צ אֵין שׁוֹחֲקִין בָּאֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אֲפִלּוּ מְרֻצָּף, וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לִמְחוֹת בְּנָשִׁים וּקְטַנִּים, לְפִי שֶׁבְּוַדַּאי לֹא יִשְׁמְעוּ, וּמוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִים וְאַל יִהְיוּ מְזִידִים (של"ח).

צא בְּעִנְיַן קְפוּל בְּגָדִים, יֵשׁ הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִּינִים, וְאֵין לְקַפֵּל שׁוּם בֶּגֶד (ש"ב).

צב טַלִּית שֶׁאָחַז בּוֹ הָאוּר, מֻתָּר לִשְׁפֹּךְ עָלָיו שֶׁאָר מַשְׁקִין שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם אֵשׁ, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיִּגִּיעַ לִמְקוֹם הַמַּשְׁקִים, תִּכְבֶּה, אֲבָל מַיִם, אָסוּר לִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ.

צג אֵין מַצִּיעִין אֶת הַמִּטָּה מִשַּׁבָּת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם שֶׁיּוּכַל לִישֹׁן עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת עַצְמוֹ, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִישֹׁן עָלֶיהָ עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הֲרֵי הוּא מֵכִין מִשַּׁבָּת לְחֹל וְאָסוּר (ש"ב).

סימן פא

א אַרְבַּע רְשֻׁיּוֹת לְשַׁבָּת, רְשׁוּת הַיָּחִיד, רְשׁוּת הָרַבִּים, כַּרְמְלִית, וּמָקוֹם פָּטוֹר. וּנְבָאֵר קְצָת מֵהֶן בִּקְצָרָה.

ב אֵיזֶה רְשׁוּת הַיָּחִיד. מָקוֹם שֶׁהוּא לְכָל הַפָּחוֹת אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים, (שֶׁזֶּהוּ מָקוֹם חָשׁוּב שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ), וּמֻקָּף בִּמְחִיצוֹת גְּבוֹהוֹת לְכָל הַפָּחוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים (אֲפִלּוּ אֵינָן שְׁלֵמוֹת לְגַמְרֵי). וְחָרִיץ עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים, גַּם כֵּן דִּינוֹ כִּמְחִיצָה (עַיֵּן חָכָם צְבִי סִימָן ה'). וְכֵן בּוֹר שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וְכֵן תֵּל שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ וְרָחָב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. וַאֲפִלּוּ כְּלִי, כְּגוֹן תֵּבָה, אִם גָּבוֹהָּ עֲשָׂרָה אוֹ חֲבִית שֶׁהִיא עֲגֻלָּה וְיֵשׁ בָּהּ לְרַבֵּעַ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, כָּל אֵלּוּ אֲפִלּוּ הֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּכַרְמְלִית, הֲרֵי הֵן נֶחְלָקוֹת לְעַצְמָן וְהֵן רְשׁוּת הַיָּחִיד. וַאֲוִיר רְשׁוּת הַיָּחִיד הוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד עַד לָרָקִיעַ. וְהַמְּחִיצוֹת עַצְמָן שֶׁהֵן מַקִּיפוֹת לִרְשׁוּת הַיָּחִיד עַל גַּבֵּיהֶן גַּם כֵּן דִּין רְשׁוּת הַיָּחִיד לָהֶן. וְהַחוֹרִים שֶׁבַּמְּחִיצוֹת שֶׁכְּלַפֵּי רְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ הֵן מְפֻלָּשִׁים מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹלִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, הֲרֵי הֵן בְּטֵלִין אֶצְלָהּ וְנֶחְשָׁבִים כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. (וְאִם הֵם רַק כְּלַפֵּי חוּץ, יִתְבָּאֵר בְּסָעִיף שֶׁלְּאַחַר זֶה).

ג אֵיזוֹהִי רְשׁוּת הָרַבִּים. רְחוֹבוֹת וּשְׁוָקִים שֶׁהֵן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, שֶׁכֵּן הָיָה רֹחַב הַדֶּרֶךְ בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה שֶׁבַּמִּדְבָּר. וְכֵן דְּרָכִים שֶׁעוֹבְרִין בָּהֶם מֵעִיר לְעִיר וּרְחָבִים שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, הֲרֵי הֵן רְשׁוּת הָרַבִּים. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִם אֵינוֹ גָּבוֹהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הַקַּרְקַע, אֲפִלּוּ הוּא קוֹצִים אוֹ צוֹאָה שֶׁאֵין רַבִּים דּוֹרְסִים עֲלֵיהֶם, מִכָּל מָקוֹם בָּטֵל הוּא לְגַבֵּי הַקַּרְקַע וַהֲרֵי הוּא כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְכֵן גּוּמָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִם אֵינָהּ עֲמֻקָּה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הֲרֵי הוּא כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְהַחוֹרִים שֶׁבַּכְּתָלִים כְּלַפֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים וְאֵינָם מְפֻלָּשִׁים לְפָנִים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, אִם הֵם נְמוּכִים מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים לַקַּרְקַע, בְּטֵלֵי לְגַבֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וַהֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם הֵן לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים נִדּוֹנִין לְפִי מִדּוֹתֵיהֶן, אִם יֵשׁ בָּהֶם אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְהֵם לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, הֲרֵי הוּא כַּרְמְלִית. וּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, הֲוֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד. וְאִם אֵין בָּהֶם אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה הֲרֵי הֵם מָקוֹם פָּטוּר, בֵּין שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה בֵּין שֶׁהֵם לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה. הַמְּבוֹאוֹת שֶׁנִּכְנָסִין לִרְשׁוּת הָרַבִּים, לִפְעָמִים הֵן רְשׁוּת הָרַבִּים וְלִפְעָמִים הֵן כַּרְמְלִית, וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה חִלּוּקֵי

דִּינִים. יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁכָּל שֶׁאֵין שִׁשִּׁים רִבּוֹא אֲנָשִׁים עוֹבְרִים בּוֹ בְּכָל יוֹם כְּדִגְלֵי מִדְבָּר, אֵינוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא כַּרְמְלִית. וְלָכֵן בַּזְּמַן הַזֶּה, אֵין לָנוּ רְשׁוּת הָרַבִּים. וְכָל יְרֵא שָׁמַיִם יַחְמִיר לְעַצְמוֹ.

ד אֵיזֶהוּ כַּרְמְלִית. מָקוֹם שֶׁאֵין הִלּוּךְ לְרַבִּים, וְגַם אֵינוֹ מֻקָּף בִּמְחִיצוֹת כָּרָאוּי, כְּגוֹן הַשָּׂדוֹת וְנָהָר שֶׁהוּא עָמֹק לְכָל הַפָּחוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב לְכָל הַפָּחוֹת אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּמְבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שָׁלֹשׁ מְחִצוֹת, וְאִצְטְוָנִית (הוּא מָקוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַחֲנֻיּוֹת שֶׁהַסּוֹחֲרִים יוֹשְׁבִים), וְאִיצְטַבָּא (הוּא מָקוֹם שֶׁמַּנִּיחִים עָלָיו פְּרָקְמַטְיָא) שֶׁלִּפְנֵי הָעַמּוּדִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִיא רְחָבָה אַרְבָּעָה וּגְבוֹהָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְכֵן מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה מֻקָּף בִּמְחִצוֹת שֶׁאֵינָן גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה, וְחֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְגָבוֹהַּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה, וּבוֹר שֶׁהוּא אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְעָמֹק מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה, וְעוֹד יֵשׁ הַרְבֵּה שֶׁהֵן כַּרְמְלִית. (וּלְשׁוֹן כַּרְמְלִית הוּא לְשׁוֹן רַךְ מָל, פֵּרוּשׁ לֹא לַח וְלֹא יָבֵשׁ, אֶלָּא בֵּינוֹנִי. הָכָא נַמִּי לֹא רְשׁוּת הַיָּחִיד, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ מְחִצוֹת כָּרָאוּי. וְגַם לֹא רְשׁוּת הָרַבִּים, לְפִי שֶׁאֵין רַבִּים הוֹלְכִים שָׁם) (שמה שנו).

ה אֵיזֶהוּ מָקוֹם פָּטוֹר. כָּל מָקוֹם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְהוּא גָּבוֹהַּ מִשְּׁלֹשָׁה וּלְמַעְלָה, אוֹ בּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְעָמֹק מִשְּׁלֹשָׁה לְמַטָּה, וְכֵן מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וּמֻקָּף בִּמְחִצוֹת מִשְּׁלֹשָׁה וּלְמַעְלָה. וְכָל אֵלּוּ דָּוְקָא כְּשֶׁהֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הֵן מָקוֹם פָּטוֹר. אֲבָל אִם הֵן בְּכַרְמְלִית, הֲרֵי הֵן גַּם כֵּן כַּרְמְלִית (שמ"ה).

סימן פב

א בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְכַרְמְלִית אָסוּר לְטַלְטֵל שׁוּם דָּבָר אַרְבַּע אַמּוֹת, בֵּין לְשֵׁאת אוֹתוֹ בֵּין לִזְרוֹק אוֹתוֹ בֵּין לְהוֹשִׁיט אוֹתוֹ. וּלְטַלְטְלוֹ אֵיזֶה פְּעָמִים פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, גַּם כֵּן אָסוּר.

ב אָסוּר לְשֵׁאת אוֹ לִזְרוֹק אוֹ לְהוֹשִׁיט שׁוּם דָּבָר מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְכַרְמְלִית, וְכֵן מֵרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכֵן מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְכַרְמְלִית אוֹ מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הָרַבִּים. אֲבָל מָקוֹם פָּטוֹר מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִמֶּנּוּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וְלִרְשׁוּת הָרַבִּים וּלְכַרְמְלִית וּמֵהֶם לְתוֹכוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל אֶת הַחֻפָּץ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּכַרְמְלִית. וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ הָרַבֵּה חִלּוּקִים מַהִי רְשׁוּת הָרַבִּים וּמַהִי כַּרְמְלִית וּמַהִי רְשׁוּת הַיָּחִיד, (מִלְבַד אֵלּוּ שֶׁכָּתַבְנוּ בַּסִּימָן שֶׁלִּפְנֵי זֶה), לָכֵן בְּעִיר שֶׁאֵינָהּ מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי, צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְטַלְטֵל שׁוּם חֻפָּץ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא מֻנָּח לְמָקוֹם הֶחָלוּק מִמֶּנּוּ, כִּי אִם בִּמְקוֹמוֹת שֶׁהֻהֲתַּר בָּרוּר לוֹ.

ג נְטִילַת הַחֻפָּץ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא מֻנָּח, נִקְרָא עֲקִירָה, וְהַנָּחַת הַחֻפָּץ נִקְרֵאת הַנָּחָה. וְגַם עֲקִירָה בְּלֹא הַנָּחָה אוֹ הַנָּחָה בְּלֹא עֲקִירָה, אָסוּר לַעֲשׂוֹת. וְלָכֵן אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתֵּן אֵיזֶה חֻפָּץ לְיָדוֹ שֶׁל נָכְרִי, שֶׁיּוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְכַרְמְלִית, כִּי הַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה בָּזֶה אֶת הָעֲקִירָה, אֶלָּא הַנָּכְרִי בְּעַצְמוֹ יִקַּח אֶת הַחֻפָּץ. וְכֵן כְּשֶׁמַּבִּיא הַנָּכְרִי אֵיזֶה חֻפָּץ, לֹא יִקָּחֵהוּ הַיִּשְׂרָאֵל מִיָּדוֹ, כִּי בָּזֶה עוֹשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל אֶת הַהַנָּחָה, אֶלָּא הַנָּכְרִי בְּעַצְמוֹ יַנִּיחַ אֶת הַחֻפָּץ. וּצְרִיכִין לְזָהֵר בָּזֶה בְּתִינוֹק שֶׁהָעֲרֵלִית נוֹשֵׂאת אוֹתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לָמוּל שֶׁתִּקַּח בְּעַצְמָהּ אֶת הַתִּינוֹק בַּבַּיִת, וּבְבֹאָהּ אֶל הֶחָצֵר אוֹ עֲזָרַת בֵּית הַכְּנֶסֶת וְתִקָּחֵהוּ יִשְׂרְאֵלִית (ש"ז שכ"ה שמ"ו שמ"ז שמ"ט).

ד חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פִּרְצָה, אִם נִשְׁאַר מִן הַמְּחִצָּה בְּצַד אֶחָד רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים בְּגֹבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִן הַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַמְּחִצָּה בְּכָל צַד רֹחַב טֶפַח בְּגֹבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִן הַקַּרְקַע, אֲזַי אִם אֵין בַּפִּרְצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, אֵינוֹ צָרִיךְ שׁוּם תִּקּוּן, כִּי הַפִּרְצָה הַזֹּאת נֶחְשֶׁבֶת כְּמוֹ פֶּתַח. אֲבָל אִם הַפִּרְצָה יְתֵרָה מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִשְׁאַר מִן הַמְּחִצָּה מִצַּד אֶחָד רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ מִשְּׁנֵי הַצְּדָדִים מִכָּל צַד רֹחַב טֶפַח, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם נִפְרַץ בְּמִלּוֹאוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין שׁוּם מְחִצָּה בְּצַד אֶחָד כְּזֶה |_|, אֲזַי אֲפִלּוּ אִם אֵין בַּפִּרְצָה רַק שִׁשָּׁה טְפָחִים, אֲסוּרִין לְטַלְטֵל בֶּחָצֵר זֶה עַד שֶׁיִּתַּקְנוּ אוֹתָהּ שָׁם, (וְהַתִּקּוּן הַמֻּבְחָר הוּא) בְּצוּרַת הַפֶּתַח. (וְאִם דָּרִים שָׁם שְׁנֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים אוֹ יוֹתֵר, צְרִיכִין עוֹד לַעֲשׂוֹת עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת, וִיבֹאַר, אִם יִרְצֶה הַשָּׁם בְּסִימָן צ"ד).

ה זֶה שֶׁאָמַרְנוּ דְּאִם אֵין בַּפִּרְצָה שֶׁבֶּחָצֵר יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת נֶחְשֶׁבֶת כְּמוֹ פֶּתַח וְאֵינוֹ צָרִיךְ תִּקּוּן, זֶהוּ רַק בְּפִרְצָה אַחַת. אֲבָל בִּשְׁתַּיִם אוֹ יוֹתֵר, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הָעוֹמֵד הַנִּשְׁאָר עַל כָּל פָּנִים כְּמוֹ הַפָּרוּץ. אֲבָל אִם הָיָה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד, כָּל שֶׁהַפִּרְצָה יְתֵרָה מִשִּׁשָּׁה טְפָחִים, צְרִיכָה תִּקּוּן.

ו מַהוּ צוּרַת הַפֶּתַח. נוֹעֵץ קָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה מִכָּאן, כָּל אֶחָד לֹא פָּחוֹת מִגֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם קָנֶה אוֹ חוּט. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַקָּנֶה אוֹ הַחוּט דַּוְקָא עַל רָאשֵׁיהֶן וְלֹא מִן הַצְּדָדִין. וְאִם תָּחַב מַסְמְרוֹת בְּרָאשֵׁי הַקָּנִים וְכָרַךְ הַחוּט עֲלֵיהֶם, שְׁפִיר דָּמֵי, (פְּרִי מְגַדִּים מִשְׁבְּצוֹת סִימָן שס"ג סָעִיף קָטָן י"ט). וְצָרִיךְ שֶׁכָּל קָנֶה לֹא יְהֵא רָחוֹק מִן הַמְּחִצָּה שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְגַם לֹא יְהֵא גָּבוֹהַּ מִן הַקַּרְקַע שִׁשָּׁה טְפָחִים, (עַיִן שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה סִימָן שס"ג) וּבְשַׁעַת הַדְּחָק שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת צוּרַת הַפֶּתַח רַק בְּעָנְיָן שֶׁהַקָּנִים יִהְיוּ רְחוֹקִים מִן הַכְּתָלִים שִׁשָּׁה טְפָחִים יֵשׁ לְהָקֵל (תְּשׁוּבוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר סִימָן י"ח, עַיִן שָׁם) (שסב שסג).

ז חָצֵר אוֹ בַּיִת שֶׁפְּתוּחִים לְתוֹךְ הָרְחוֹב, וְהַדֶּלֶת נִפְתַּחַת לְפָנִים, וְהַמְּזוּזוֹת עִם הַמַּשְׁקוֹף שֶׁעַל גַּבֵּיהֶם, וְהָאַסְקֻפָּה שֶׁבְּתַחְתִּית הֵן לְצַד הָרְחוֹב, הִנֵּה הַמָּקוֹם הַזֶּה לִפְעָמִים הוּא רְשׁוּת

הַיָּחִיד, וְלִפְעָמִים הוּא כַּרְמְלִית. וּלְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בָּזֶה, לָכֵן מְטִילִין עָלָיו מִסָּפֵק חֹמֶר רְשׁוּת הַיָּחִיד וְחֹמֶר כַּרְמְלִית, אָסוּר לְהוֹצִיא מִשָּׁם לְהָרְחוֹב שֶׁהוּא רְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ כַּרְמְלִית, וְלֹא מִן הָרְחוֹב לְשָׁם, כִּי שֶׁמָּא הוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד. וְכֵן אָסוּר לְהוֹצִיא מִן הַבַּיִת אוֹ מִן הֶחָצֵר לְשָׁם, וְלֹא מִשָּׁם לְתוֹכָם, כִּי שֶׁמָּא הוּא כַּרְמְלִית. וְלָכֵן אִם הַפֶּתַח נָעוּל וּצְרִיכִין לְפָתְחוֹ, צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יַכְנִיס אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּתוֹךְ הַמַּנְעוּל, וּלְאַחַר שֶׁיִּפְתְּחוּ אֶת הַמַּנְעוּל, טָרֶם יִפְתַּח יִשְׂרָאֵל אֶת הַדֶּלֶת, יָסִיר הָאֵינוֹ יְהוּדִי אֶת הַמַּפְתֵּחַ, כִּי אִם יִפְתַּח יִשְׂרָאֵל אֶת הַדֶּלֶת בְּעוֹד שֶׁהַמַּפְתֵּחַ תּוֹךְ הַמַּנְעוּל, הֲרֵי הִכְנִיס אֶת הַמַּפְתֵּחַ מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הַיָּחִיד.

ח בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת יֵשׁ בָּתִּים אֲשֶׁר הַגַּג נִמְשָׁךְ מִן כֹּתֶל הַבַּיִת לְתוֹךְ הֶרְחוֹב וְנִסְמָךְ שָׁם עַל עַמּוּדִים, אָסוּר לְהוֹצִיא מִן הַבַּיִת לְשָׁם אוֹ לְהַכְנִיס מִשָּׁם לַבָּיִת. וְכֵן אָסוּר לְטַלְטֵל שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת, מִשּׁוּם דִּדְינוֹ כְּמוֹ הֶרְחוֹב, רְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ כַּרְמְלִית. וְאַף שֶׁהַגַּג נָתוּן עַל הָעַמּוּדִים, דַּהֲוֵי צוּרַת הַפֶּתַח דִּדְינָהּ כִּמְחִצָּה, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי מִן הַצְּדָדִים אֵין מְחִצָּה, וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַעֲמִיד מִקְצָה מִזֶּה קָנֶה אֶחָד אֵצֶל הַכֹּתֶל שֶׁל הַבַּיִת נֶגֶד הָעַמּוּד שֶׁהַגַּג עָלָיו, שֶׁיִּהְיֶא גַּם כָּאן צוּרַת הַפֶּתַח, וְכֵן מִן מִקְצָה הַשֵּׁנִי. וְאִם כַּמָּה בָּתִּים סְמוּכִים זֶה אֵצֶל זֶה, בְּעֵינָן זֶה, דַּי לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ כֵּן בְּקֹצֶה הַבַּיִת אֲשֶׁר מִקְצָה מִזֶּה, וּבְקֹצֶה הַבַּיִת אֲשֶׁר מִקְצָה מִזֶּה, וְיַעֲשׂוּ עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת (מ"ו).

ט מֻתָּר לִתֵּן לִפְנֵי אֵינוֹ יְהוּדִי מְזוֹנוֹת בֶּחָצֵר אוֹ בַּבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיּוֹצִיאֵם לַחוּץ, רַק שֶׁלֹּא יִתְּנֵם לְתוֹךְ יָדוֹ, דְּאָם כֵּן, הוּא עוֹשֶׂה אֶת הָעֲקִירָה. וְדָוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ לְהָאֵינוֹ יְהוּדִי רְשׁוּת לֶאֱכֹלָם שָׁם אִם יִרְצֶה. אֲבָל אִם אֵין לוֹ רְשׁוּת לֶאֱכָלָם שָׁם אוֹ שֶׁהֵם מְזוֹנוֹת מְרֻבִּים, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאכְלֵם שָׁם, וְכֵן שֶׁאָר חֲפָצִים שֶׁנּוֹכָר הַדָּבָר שֶׁיּוֹצִיאֵם לַחוּץ, אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּנוֹתֵן לוֹ עַל מְנָת לְהוֹצִיא.

י הָאִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָהּ אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְּגָרְרֵהוּ, אֶלָּא יְהֵא מַגְבִּיהַּ רַגְלוֹ הָאַחַת וְיַנִּיחַ הַשֵּׁנִיָּה עַל הָאָרֶץ וְיִשָּׁעֵן עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּחֲזוֹר וְיַנִּיחַ רַגְלוֹ שֶׁהֶגְבִּיהַּ, שֶׁנִּמְצָא לְעוֹלָם הוּא נִשָּׁעָן עַל רַגְלוֹ הָאֶחָת. אֲבָל כְּשֶׁהִיא גּוֹרֶרֶת שְׁתֵּי רַגְלָיו הֲרֵי זֶה כְּנוֹשֵׂאתוֹ וְאָסוּר אֲפִלּוּ בְּכַרְמְלִית. וְלִשֵּׂאת אוֹתוֹ מַמָּשׁ אֲפִלּוּ אִם הוּא גָּדוֹל כָּל כָּךְ שֶׁיָּכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו לְבַדּוֹ, אָסוּר אֲפִלּוּ בְּכַרְמְלִית, שֶׁלֹּא אָמְרוּ הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא לְפָטוֹר מֵחַטָּאת. אֲבָל עַל כָּל פָּנִים שְׁבוּת אִכָּא, וּבְכַרְמְלִית הִיא שְׁבוּת דִּשְׁבוּת, וּצְרִיכִין לְהַזְהִיר לַרַבִּים, שֶׁטּוֹעִין בָּזֶה (שֻׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁל הַתַּנְיָא סִימָן שח סָעִיף פא. וְעַיֵּן תְּשׁוּבַת ר' עֲקִיבָא אֵיגֶר סִימָן כח).

יא אַמַּת הַמַּיִם הָעוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, אָסוּר לְמַלֹּאת מַיִם מִמֶּנָּהּ. (וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן שנ"ו מְבֹאָר אֵיךְ יְתַקְּנָהּ).

יב לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַשְׁתִּין אוֹ יָרֹק לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְכַרְמְלִית, וְכֵן מֵרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכֵן מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְכַרְמְלִית, אוֹ מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְכֵן לֹא יֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּכַרְמְלִית אוֹ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְרָקוֹ בְּפִיו, אִם כְּבָר תְּלָשׁוֹ בְּפִיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם (ש"נ).

יג מֻתָּר לִשְׁפּוֹךְ שׁוֹפְכִין בֶּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצְאִין לִרְשׁוּת הָרַבִּים (שנ"ז).

סימן פג

א הֶקֵּף מְחִצּוֹת לְטַלְטֵל בְּתוֹכָן, לֹא מַהֲנֵי אֶלָּא כְּשֶׁהֶקֵּף לְדִירָה. וּמַהוּ נִקְרָא מֶקֵּף לְדִירָה. זֶה שֶׁבָּנָה לוֹ בֵּית דִּירָה, אוֹ שֶׁפָּתַח פֶּתַח מִבֵּיתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף שָׁם בִּמְחִצּוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הַחֲצֵרוֹת לַבָּתִּים, אֲז אֲפִלּוּ אִם הוּא גָּדוֹל הַרְבֵּה מְאֹד, הֲוֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה. אֲבָל כָּל שֶׁהֶקֵּף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, כְּגוֹן גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, שֶׁאֵין הַמְּחִצּוֹת עֲשׂוּיוֹת אֶלָּא לִשְׁמוֹר מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, בְּאֵלּוּ יֵשׁ חִלּוּק בְּנֶדְלָן. אִם אֵינוֹ גָּדוֹל מִבֵּית סָאתַיִם (שֶׁיִּבְאַר בְּסָעִיף שֶׁלְּאַחַר זֶה), מֻתָּרִין לְטַלְטֵל בְּתוֹכוֹ (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף ג) אֲבָל אִם הוּא גָּדוֹל מִבֵּית סָאתַיִם דִּינוֹ כְּכַרְמְלִית.

ב כַּמָּה הוּא שִׁעוּר סָאתַיִם. כְּמוֹ שֶׁהָיָה חֲצַר הַמִּשְׁכָּן, מֵאָה אַמָּה אֹרֶךְ וַחֲמִשִּׁים אַמָּה רֹחַב. וְאִם הוּא מְרֻבָּע, עוֹלֶה בַּחֶשְׁבּוֹן שִׁבְעִים אַמָּה וְאַרְבָּעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעִים אַמָּה וְאַרְבָּעָה טְפָחִים (וּבְאַמּוֹת שֶׁלָּנוּ חֲמִשִּׁים וְשָׁלֹשׁ עַל חֲמִשִּׁים וְשָׁלֹשׁ וּמֵעַט יוֹתֵר). וְאִם הַמָּקוֹם עָגֹל אוֹ בְּשֶׁאַר צִיּוּר צְרִיכִין גַּם כֵּן לַחְשׁוֹב כֵּן שֶׁיַּעֲלֶה בְּתִשְׁבֹּרֶת (בִּמְרֻבָּע), חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים אַמָּה. (וּבְאַמּוֹת שֶׁלָּנוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים). אַךְ אִם אָרְכּוֹ יוֹתֵר עַל פִּי שְׁנַיִם בְּרָחְבּוֹ אֲפִלּוּ רַק אַמָּה אַחַת, אֲז נֶחְשָׁב כְּיוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לַחֲצַר הַמִּשְׁכָּן.

ג מָקוֹם שֶׁמֻּקָּף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, וְהוּא אֵינוֹ גָּדוֹל מִבֵּית סָאתַיִם, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטֵל בְּתוֹכוֹ, אִם יֵשׁ בְּסָמוּךְ לוֹ חָצֵר, מֻתָּר גַּם כֵּן לְהוֹצִיא מִתּוֹכוֹ לְחָצֵר וּמֵחָצֵר לְתוֹכוֹ, כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכוֹ אוֹ בֶּחָצֵר, כִּי נֶחְשָׁב לְרְשׁוּת אַחַת עִם הֶחָצֵר. אֲבָל אֵינוֹ רְשׁוּת אַחַת עִם הַבַּיִת, שֶׁהַכֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכוֹ, אָסוּר לְהַכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת וְהַכֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת, אָסוּר לְהַכְנִיסָן לְשָׁם.

ד מָקוֹם שֶׁהֶקֵּף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמִּתְּחִלָּה הִקִּיף בִּמְחִצּוֹת, וְאַחַר כָּךְ בָּנָה שָׁם בֵּית דִּירָה אוֹ שֶׁפָּתַח לְשָׁם פֶּתַח מִבֵּיתוֹ, מַאי תַּקָּנָתֵיהּ לַעֲשׂוֹתוֹ מֻקָּף לְדִירָה. יִפְרֹץ בַּמְּחִצּוֹת מָקוֹם יָתֵר עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת, (כִּי עֶשֶׂר אַמּוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּפֶתַח, וְיֹתֵר מִכֵּן הֲוֵי פִּרְצָה), וְנִתְבַּטְּלוּ הַמְּחִצּוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִגְדֹּר אוֹתָהּ, וְנֶחְשָׁב מֻקָּף לְדִירָה.

ה חָצֵר שֶׁהִיא יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, וְנָטַע בָּהּ אִילָנוֹת, אֲפִלּוּ בְּרֻבָּהּ, לֹא נִתְבַּטְּלָה בָּזֶה הַדִּירָה וַעֲדַיִן חֲשׁוּבָה מֻקֶּפֶת לַדִּירָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הָאָדָם לְהִסְתּוֹפֵף בְּצֵל אִילָנוֹת. אֲבָל אִם זָרַע בָּהּ זְרָעִים, אִם זֶה בְּרֹב הֶחָצֵר, (אֲפִלּוּ אֵינוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא מְפֻזָּר), נִתְבַּטְּלָה בָּזֶה הַדִּירָה וְחֲשׁוּבָה כֻּלָּהּ כְּגִנָּה. וְאִם זֶה בְּמוּעָט הֶחָצֵר, אִם הוּא פָּחוּת מִבֵּית סָאתַיִם, בָּטֵל לְגַבֵּי הֶחָצֵר וְכֻלּוֹ דִּינוֹ כֶּחָצֵר. אֲבָל אִם הוּא יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם (בְּמָקוֹם אֶחָד), הֲרֵי מְקוֹם הַזֶּרַע כְּמוֹ כַּרְמְלִית, וְהַשְּׁאָר מִן הֶחָצֵר הֲרֵי הוּא פָּרוּץ בְּמִלּוּאוֹ לַמָּקוֹם הָאָסוּר, וְאָסוּר לְטַלְטֵל גַּם בּוֹ רַק בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.

ו וְכֵן חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא בֵּית סָאתַיִם אוֹ פְּחוֹת וְזָרַע בְּמִקְצָתָהּ, גַּם כֵּן נִדּוֹן אַחַר הָרֹב. וְאִם רֻבָּהּ זְרוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּרִין לְטַלְטֵל שָׁם, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, מִכָּל מָקוֹם כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת, אָסוּר לְהוֹצִיא לְשָׁם (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָעִיף ג'). וְלָכֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בִּפְנֵי הַגִּנָּה, שֶׁיְּהֵא מֻתָּר לוֹ לְהוֹצִיא מִן הַבַּיִת אֶל הֶחָצֵר (שנ"ח).

סימן פד

א כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ לֹא מַלְבּוּשׁ וְלֹא תַּכְשִׁיט, אָסוּר לְצֵאת בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְכַרְמְלִית. וְלָכֵן אָסוּר לָצֵאת בְּמַחַט הַתְּחוּבָה בְּבִגְדּוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּמַחַט שֶׁאֵין בָּהּ נֶקֶב. וַאֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ לְבִישָׁה, יֵשׁ לְהַחְמִיר בְּאִישׁ. אֲבָל אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁדֶּרֶךְ הַנָּשִׁים לְהַעֲמִיד קִשּׁוּרֵיהֶן, כְּגוֹן הַצְּעִיפִים וְכַדּוֹמֶה בְּמַחַטִּין, מֻתֶּרֶת לָצֵאת בָּהֶן לְצֹרֶךְ הַלְבִישָׁה. וְדַוְקָא בְּמַחַט שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה. אֲבָל לֹא בְּמַחַט נְקוּבָה.

ב בְּתַכְשִׁיטִין, יֵשׁ גַּם כֵּן דְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לָצֵאת בָּהֶם בַּשַּׁבָּת לִרְשׁוּת הָרַבִּים. יֵשׁ תַּכְשִׁיטִין שֶׁאָסְרוּ לָאֲנָשִׁים, וְיֵשׁ תַּכְשִׁיטִין שֶׁאָסְרוּ לַנָּשִׁים, וְהֵיכָנוּ תַּכְשִׁיטִין שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא תְּסִירֵם לְהַרְאוֹתָן. וְעַכְשָׁו נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג לְהַתִּיר, וְהַפּוֹסְקִים כָּתְבוּ טְעָמִים לָזֶה. וְיֵרֵא שָׁמַיִם יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ (עֵין שֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן ש"א וְסִימָן ש"ג). וּבְפֶרֶט יֵשׁ לִזָּהֵר, שֶׁלֹּא יֵצֵא אִישׁ בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם מְפֻתָּח (עֵין תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת סִימָן ש"ג סָעִיף קָטָן ל"ט). וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִשָּׂא אֶצְלוֹ כְּלֵי הַשָּׁעוֹת (שָׁעוֹן) (אוהר, זייגער), וַאֲפִלּוּ קָשׁוּר בְּרֶצִיד הַזָּהָב שֶׁהוּא נוֹשֵׂא עַל צַוָּארוֹ וְהוּא תַּכְשִׁיט. אֲבָל כְּלֵי הַשָּׁעוֹת (שָׁעוֹן) הַמֻּנָּח בְּתוֹךְ הַכִּיס, הֲוֵי מַשָּׂא [מַמָּשׁ] וְאֵין לוֹ הֶתֵּר.

ג מַפְתֵּחַ שֶׁל כֶּסֶף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא גַּם לְתַכְשִׁיט, נוֹהֲגִין לָצֵאת בּוֹ בַּשַּׁבָּת, אֲבָל בְּתֵּי עֵינַיִם (מִשְׁקָפַיִם) (בריל'ל) אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁבָּצוֹת בְּכֶסֶף, אָסוּר לָצֵאת בָּהֶן.

ד אָסוּר לְאִשָּׁה לָתֵת בֶּגֶד עַל צַעִיפָהּ, וְכֵן הָאִישׁ עַל הַכּוֹבַע שֶׁלּוֹ מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ. וְאִם כַּוָּנָתָן שֶׁלֹּא יְצַעֲרוּ אוֹתָן הַגְּשָׁמִים מֻתָּר.

ה הַחֹגֵר, וְכֵן הַחוֹלֶה שֶׁמַּעֲמַד מֵחָלָיו, וְכֵן זָקֵן מֻפְלָג, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֵילֵךְ בְּלֹא מַקֵּל, מֻתָּר לוֹ לֵילֵךְ בְּמַקֵּל בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אֶפְשָׁר לוֹ לֵילֵךְ בְּלֹא מַקֵּל, וּבְתוֹךְ בֵּיתוֹ הוֹלֵךְ בְּלֹא מַקֵּל, אֲלָא כְּשֶׁהוֹלֵךְ לַחוּץ נוֹטֵל אוֹתוֹ לְהַחֲזִיק בּוֹ, אָסוּר. וְכֵן הַסּוּמָא אָסוּר לָצֵאת בְּמַקֵּל בְּעִיר שֶׁאֵינָהּ מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין. וּמִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ כְּלָל לַמַּקֵּל, אָסוּר לוֹ לָצֵאת בּוֹ אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֵרוּבִין, מִשּׁוּם זִילוּתָא דְּשַׁבָּת.

ו מִי שֶׁהוּא אָסוּר בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת, מֻתָּר לָצֵאת בָּהֶן.

ז אֵין יוֹצְאִים בְּקְשָׁרִים וְהֵם עֲצִים גְּבוֹהִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מוֹשָׁב לְכַף הָרֶגֶל, וְהוֹלְכִין בָּהֶם בְּטִיט וּבְמַיִם.

ח יוֹצְאִים בְּרִטְיָה שֶׁעַל הַמַּכָּה, (וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, כְּדִלְקַמָּן סִימָן צ"א סָעִיף י') כִּי לִפְעָמִים שֶׁהִיא מְרֻפֶּאת, הֲרֵי הִיא כְּתַכְשִׁיט. וְיָכוֹל לְכָרְכָהּ בְּמַטְלִית שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה וּבְטֵלָה לְגַבֵּי הָרִטְיָה. אֲבָל דָּבָר חָשׁוּב כְּגוֹן מִטְפַּחַת וְכַדּוֹמֶה, אָסוּר לִכְרֹךְ עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל לְגַבֵּי הָרִטְיָה וְגַם לֹא הֲוֵי דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, וַהֲוֵי מַשָּׂא.

ט יוֹצְאִין בְּמוֹךְ שֶׁנּוֹתְנִים בָּאֹזֶן לִבְלַע לֵחָה שֶׁל צוֹאַת הָאֹזֶן, וְדַוְקָא כְּשֶׁהוּא קָשׁוּר וּמְהֻדָּק שָׁם הֵיטֵב שֶׁלֹּא יוּכַל לִפֹּל. וְכֵן יוֹצְאִין בְּמוֹךְ שֶׁבַּסַּנְדָּל, אִם הוּא בְּאֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפּוֹל מִשָּׁם.

י לֹא תֵּצֵא אִשָּׁה בְּמוֹךְ שֶׁהִתְקִינָה לְנִדָּתָהּ, שֶׁלֹּא לְטַנֵּף בְּגָדֶיהָ. וְכֵן לֹא תֵּצֵא בְּסִינָר שֶׁהִיא לוֹבֶשֶׁת בִּשְׁבִיל זֹאת, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא מַלְבּוּשׁ גָּמוּר. אֲבָל אִם נוֹתֶנֶת אֶת הַמּוֹךְ אוֹ אֶת הַסִּינָר בִּשְׁבִיל לְהַצִּיל אֶת עַצְמָהּ מִן הַצַּעַר שֶׁאִם יִפּוֹל הַדָּם עַל בְּשָׂרָהּ וְיִתְעַבֵּשׁ, יְהֵא לָהּ צַעַר, מֻתֶּרֶת לָצֵאת בָּהֶן.

יא בְּמָקוֹם רֶפֶשׁ וְטִיט, מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ קְצָת בְּגָדָיו, שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ. אֲבָל לְהַגְבִּיהַּ לְנַמְרֵי אָסוּר.

יב מֻתָּר לָצֵאת בַּשַּׁבָּת בִּשְׁנֵי מַלְבּוּשִׁים זֶה עַל גַּב זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְעַצְמוֹ אֶת הַמַּלְבּוּשׁ הַשֵּׁנִי, אֶלָּא שֶׁמּוֹצִיאוֹ לְצָרְכָּהּ חֲבֵרוֹ וְכַדּוֹמֶה. וְדַוְקָא כְּשֶׁדַּרְכּוֹ לִפְעָמִים גַּם בַּחֹל לִלְבּוֹשׁ שְׁנֵי מַלְבּוּשִׁים כָּאֵלּוּ, דְּהֲוֵי דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ (וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּרֹב פְּעָמִים אֵינוֹ לוֹבֵשׁ כֵּן). אֲבָל אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לְעוֹלָם לִלְבּוֹשׁ שְׁנֵי מַלְבּוּשִׁים כָּאֵלּוּ, אָסוּר לָצֵאת בָּהֶן בַּשַּׁבָּת מִשּׁוּם דְּהַשֵּׁנִי הֲוֵי כְּמוֹ מַשָּׂא. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁנֵי אַנְפִּלָאוֹת (גרבים) וּבְכוֹבַע גָּדוֹל עַל כּוֹבַע קָטָן (קאפל) וְכַדּוֹמֶה.

יג וּשְׁתֵּי חֲגוֹרוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, אִם מִנְהַג הַמָּקוֹם לַחְגּוֹר כָּךְ, לְמַטָּה חֲגוֹרָה גְּרוּעָה וְעֶלְיוֹנָה חֲגוֹרָה חֲשׁוּבָה, מֻתָּר לַחְגּוֹר כָּךְ גַּם בַּשַּׁבָּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁעַתָּה אֵין לוֹ צֹרֶךְ רַק בְּאַחַת,

וְהַשְּׁנִיָּה מוֹצִיאָהּ לְצָרְכָּהּ חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לַחְגוֹר בִּשְׁתֵּי חֲגוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה לַחְגוֹר כָּךְ בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, אָסוּר, דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּי בְּאַחַת, הֲוֵי הַשְּׁנִיָּה כְּמוֹ מַשָּׂא. וּבְכָל מָקוֹם מֻתָּר לָצֵאת בִּשְׁתֵּי חֲגוֹרוֹת, כְּשֶׁיֵּשׁ מַלְבּוּשׁ מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן, כְּגוֹן הַתַּחְתּוֹנָה עַל הַמִּכְנָסַיִם, וְהָעֶלְיוֹנָה עַל גַּבֵּי הַסַּרְבָּל, שֶׁאָז יֵשׁ לוֹ הֲנָאָה וְתוֹעֶלֶת מִשְּׁתֵּיהֶן.

יד מִטְפַּחַת שֶׁמְּקַנְּחִים בָּהּ אֶת הָאַף, נוֹהֲגִין לְכָרְכָהּ תַּחַת בֶּגֶד הָעֶלְיוֹן עַל הַמִּכְנָסַיִם. וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בָּהּ שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה (עַיִן לְעֵיל סִימָן פ' סָעִיף מ"ה) וִירֵא שָׁמַיִם אִם הוּא נוֹהֵג לִשְׁאֹב רְצוּעוֹת הַמַּחְזִיקוֹת אֶת הַמִּכְנָסַיִם (הויזענטרעגער) יְסִירָן בַּשַּׁבָּת, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא לוֹ הַמִּטְפַּחַת לְצָרְכָהּ. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לְכָרְכָהּ סְבִיב הַצַּוָּאר. וְזֶה אֵינוֹ מֻתָּר, אֶלָּא אִם אֵין לוֹ שָׁם מִטְפַּחַת אַחֶרֶת וְהוּא רָגִיל לִפְעָמִים לְכָרְכָהּ שָׁם מִטְפַּחַת מִפְּנֵי הַקֹּר, וְיִקְשָׁרֶהוּ בְּהֶתֵּר. אֲבָל אִם נוֹתְנָהּ רַק עַל הַצַּוָּאר וְהַקְּצָווֹת תְּלוּיוֹת לוֹ לְפָנָיו, זֶהוּ אִסּוּר גָּמוּר. וְכֵן לְכָרְכָהּ סְבִיב הָרֶגֶל אוֹ סְבִיב הַיָּד וְלָצֵאת בָּהּ, אָסוּר.

טו בָּתֵּי יָדַיִם [כְּפָסוֹת, כְּפָפוֹת] (האנדשוה), יֵשׁ מַתִּירִין לָצֵאת בָּהֶן בַּשַּׁבָּת וְיֵשׁ אוֹסְרִין. וּבָזֶה הֶעָשׂוּי לְחַמֵּם שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בְּיַחַד [יְדוֹנִית] (מוף) יֵשׁ לְהָקֵל טְפֵי.

טז מֻתָּר לָצֵאת בְּטַלִּית מְצֻיֶּצֶת בְּדֶרֶךְ מַלְבּוּשׁ. אֲבַל אִם מְקַפְּלָהּ סְבִיב צַוָּארוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְלָבְשָׁהּ כָּךְ, אָסוּר.

יז בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי רְצוּעוֹת אוֹ מְשִׁיחוֹת לְקָשְׁרוֹ בָּהֶן, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְרָסִים לְחַבְּרוֹ וְנִפְסַק אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׁנִי שֶׁנִּשְׁאַר כְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ חָשׁוּב, מִכָּל מָקוֹם אִם דַּעְתּוֹ לְתַקְּנוֹ אַחַר כָּךְ לְהָבִיא לוֹ בֶּן זוּגוֹ, אִם כֵּן זֶה שֶׁנִּשְׁאַר אֵינוֹ בָּטֵל לְגַבֵּי הַבֶּגֶד וַהֲוֵי כְּמוֹ מַשָּׂא. וְאָסוּר לָצֵאת בְּבֶגֶד זֶה. אֲבָל אִם אֵין דַּעְתּוֹ לְתַקְּנוֹ, אִם כֵּן, כֵּיוָן שֶׁזֶּה שֶׁנִּשְׁאַר אֵינוֹ דָּבָר חָשׁוּב, הֲרֵי הוּא בָּטֵל לְגַבֵּי הַבֶּגֶד וּמֻתָּר לָצֵאת בּוֹ. וְאִם הוּא דָּבָר חָשׁוּב, כְּגוֹן מְשִׁיחָה שֶׁל מֶשִׁי אוֹ קֶרֶס שֶׁל כֶּסֶף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְתַקְּנוֹ, אֵינוֹ בָּטֵל לְגַבֵּי הַבֶּגֶד וְאָסוּר לָצֵאת בּוֹ.

יח בַּעֲלֵי הַקְּרָחָה שֶׁמַּנִּיחִין עַל רֹאשֵׁיהֶן פִּשְׁתָּן סָרוּק אוֹ צֶמֶר מְנֻפָּץ שֶׁיֵּהֵא נִרְאֶה כְּשֵׂעָר בְּרֹאשֵׁיהֶן [פֵּאָה נָכְרִית] (פרוק) מֻתָּרִין לָצֵאת בּוֹ בַּשַּׁבָּת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁתַּכְשִׁיט שֶׁלָּהֶם הוּא (וּבִלְבַד שֶׁהוּכַן מֵעֶרֶב שַׁבָּת).

יט הַנּוֹשֵׂא קַמֵּיעַ, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חָכָם, אִם מֻתָּר לָצֵאת בָּהּ בַּשַּׁבָּת אוֹ לֹא, כִּי לֹא כָּל הַקְּמֵעוֹת שָׁוִים. וְאִשָּׁה הַנּוֹשֵׂאת אֶבֶן הַנִּקְרֵאת שְׁטֶעְרְנְשׁוּס כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּפִּיל, מֻתֶּרֶת לָצֵאת בָּהּ בַּשַּׁבָּת (ש"א ש"ג).

סימן פה

א אִם חַס וְשָׁלוֹם נָפְלָה דְּלֵקָה בַּשַּׁבָּת, חָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כִּי בַּעַל הַבַּיִת וּבְנֵי בֵּיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם הַדְּלֵקָה, אִם יִתְעַסְּקוּ בְּהַצָּלָה, וְהֵמָּה נֶחְפָּזִים וּבְהוּלִים עַל מְמוֹנָם, שֶׁמָּא מִתּוֹךְ כָּךְ יִשְׁכְּחוּ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְיִכְבּוּ אֶת הַדְּלֵקָה, עַל כֵּן אָסְרוּ לְהַצִּיל אֶפְלוּ חֲפָצִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין בְּטַלְטוּל לְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּרִין לְהוֹצִיא, וְרַק מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְהַיּוֹם, מֻתָּר לוֹ לְהַצִּיל. כֵּיצַד. נָפְלָה דְּלֵקָה בְּלֵיל שַׁבָּת קֹדֶם הַסְּעוּדָה, מַצִּיל מָזוֹן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, הָרָאוּי לְאָדָם, לְאָדָם. הָרָאוּי לַבְּהֵמָה, לַבְּהֵמָה. וּבְשַׁחֲרִית, מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת. וּבְמִנְחָה, מָזוֹן סְעוּדָה אַחַת. וְאִם יֵשׁ בִּכְלִי אֶחָד מַאֲכָלִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן סַל מָלֵא כִּכָּרוֹת, וְחָבִית מְלֵאָה יַיִן וְכַדּוֹמֶה, כֵּיוָן שֶׁמּוֹצִיאָם בְּפַעַם אַחַת, מֻתָּר. וְכֵן אִם פֵּרֵשׂ סָדִין וְכַדּוֹמֶה וְקִבֵּץ בּוֹ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לְהוֹצִיא מִמַּאֲכָלִים וּמַשְׁקָאוֹת וּמוֹצִיאָן בְּפַעַם אַחַת, מֻתָּר. גַּם מֻתָּר לוֹ לְהוֹצִיא כָּל הַכֵּלִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם הַיּוֹם.

ב וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים בֹּאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַצִּיל מָזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ אוֹ כְּלִי אֶחָד שֶׁמַּחְזִיק אֶפְלוּ הַרְבֵּה וַהֲרֵי הוּא שֶׁל הַמַּצִּיל, כֵּיוָן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הִפְקִיר וְזָכָה זֶה מִן הַהֶפְקֵר. וְאִם הוּא יָרֵא שָׁמַיִם וּמַחְזִיר לְבַעַל הַבַּיִת מַה שֶּׁהִצִּיל, כֵּיוָן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁלֹּא הִפְקִיר בְּרָצוֹנוֹ, מֻתָּר לוֹ לְקַחַת שְׂכַר הַהַצָּלָה, וְאֵין זֶה שְׂכַר שַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד הַדִּין הַכֹּל הוּא שֶׁלּוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם מִדַּת חֲסִידוּת שֶׁלֹּא לִטּוֹל שָׂכָר עַל טֹרַח הַצָּלָה שֶׁבְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שְׂכַר שַׁבָּת, כִּי הֶחְסִיד יֵשׁ לוֹ לְוַתֵּר מִשֶּׁלּוֹ בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִדְנוּד עֲבֵרָה.

ג וְכָל זֹאת, רַק לְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם. אֲבָל לְמָקוֹם שֶׁאֲסוּרִין לְהוֹצִיא, אָסוּר לְהַצִּיל שׁוּם דָּבָר. אַךְ בְּגָדִים שֶׁיְּכוֹלִין לִלְבָשָׁם, מֻתָּר לוֹ לִלְבּוֹשׁ, וְלַעֲטֹף כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל, וּמוֹצִיא אֶפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפוֹשֵׁט וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם. וְיָכוֹל לוֹמַר גַּם לַאֲחֵרִים, בֹּאוּ וְהַצִּילוּ, וּמַצִּילִין כֵּן.

ד וְהַבָּתִּים שֶׁאֵין שָׁם הַדְּלֵקָה, אֶלָּא שֶׁהֵם קְרוֹבִים וְיֵרְאִים שֶׁתַּגִּיעַ גַּם לָהֶם, כֵּיוָן שֶׁהֵם אֵינָם בְּהוּלִים כָּל כָּךְ, מֻתָּרִין לְהַצִּיל כָּל דָּבָר לַמָּקוֹם שֶׁמֻּתָּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם. יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם מָעוֹת וּשְׁאָר דְּבָרִים יְקָרִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻקְצִין, מֻתָּר לְהַצִּילָן מִן הַהֶפְסֵד הַגָּדוֹל הַפִּתְאוֹמִי, כְּגוֹן דְּלֵקָה אוֹ שֶׁטֶף מַיִם אוֹ גְּזֵלָה, עַל יְדֵי מַה שֶּׁמַּנִּיחִין עֲלֵיהֶם אֵיזֶה דָּבָר מַאֲכָל וּמִטַּלְטְלִין אוֹתָן כֵּן בְּיַחַד. (אֲבָל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵין שׁוּם הֶתֵּר לְטַלְטֵל כֵּן מַקְצֶה). וְיֵשׁ מְקִלִּין עוֹד יוֹתֵר, שֶׁאֶפְלוּ לְבַדָּן יְכוֹלִין לְטַלְטְלָן, מִשּׁוּם דְּבְמָקוֹם הֶפְסֵד גָּדוֹל פִּתְאוֹמִי, נִדְחֶה אִסּוּר מֻקְצֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא לְמָקוֹם שֶׁאֲסוּרִין לְהוֹצִיא.

ה כָּל סִפְרֵי קֹדֶשׁ, בֵּין שֶׁהֵן בִּכְתָב בֵּין שֶׁהֵן בִּדְפוּס, מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה אוֹ שֶׁטֶף מַיִם וְכַדּוֹמֶה, אֶפְלוּ לְחֶצֵר אוֹ לְמָבוֹי שֶׁאֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם מֵחֲמַת שֶׁלֹּא עָשׂוּ עֵרוּב.

וְהוּא כְּשֶׁהֵן מְתֻקָּנִין בְּעִנְיָן שֶׁהָיוּ מוֹעִילִים עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת אוֹ שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת. וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מֻתָּר לְהַצִּילָן אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים (הַצָּלַת הַמֵּת מִן הַדְּלֵקָה, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן פ"ח סָעִיף ט"ז).

י מַצִּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְתִיק הַתְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין.

יא סֵפֶר תּוֹרָה קוֹדֵם לְהַצִּיל לִשְׁאָר סְפָרִים.

יב כְּשֶׁיֵּשׁ חֲשַׁשׁ סְפֵק סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, מֻתָּר לְכַבּוֹת אֶת הַדְּלֵקָה. וְלָכֵן בִּמְקוֹמוֹת שֶׁהַיִּשְׂרְאֵלִים דָּרִים בֵּין הַנָּכְרִים, מֻתָּר לְכַבּוֹת אֶת הַדְּלֵקָה, אֲפִלּוּ הוּא בְּבֵית נָכְרִי, וְהַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן. וְדַוְקָא לְכַבּוֹת מֻתָּר. אֲבָל אָסוּר לְחַלֵּל שַׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּיל מָמוֹן. וְאִם עָבַר וְחִלֵּל, יֵלֵךְ אֶל הָרַב לְבַקֵּשׁ שֶׁיּוֹרֵהוּ תְּשׁוּבָה.

סימן פו

א אָסוּר לִרְחוֹץ כָּל גּוּפוֹ אוֹ אֲפִלּוּ רֹב גּוּפוֹ בְּמַיִם חַמִּים, אֲפִלּוּ הוּחֲמוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ לִרְחוֹץ שֶׁלֹּא בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא אֵבֶר אֵבֶר, אָסוּר בְּרֹב גּוּפוֹ. וַאֲפִלּוּ לְכָנֵס לַמֶּרְחָץ רַק לְהַזִּיעַ, גַּם כֵּן אָסוּר. אֲבָל מֻתָּר לִרְחוֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין שֶׁהוּחֲמוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

ב הַמַּיִם שֶׁהֵם מִמְּקוֹרָם נוֹבְעִים חַמִּים, כְּמוֹ חַמֵּי טְבֶרְיָה וְכַדּוֹמֶה, אִם הֵם בַּקְּרַקַּע וְאֵין הַמָּקוֹם מְקוֹרֶה, מֻתָּר לִרְחוֹץ בָּהֶם אֲפִלּוּ כָּל גּוּפוֹ. אֲבָל אִם הֵם בִּכְלִי אוֹ שֶׁהַמָּקוֹם מְקוֹרֶה אָסוּר. וַאֲפִלּוּ לְכָנֵס לְבֵית הַמֶּרְחָץ רַק לְהַזִּיעַ, אָסוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּכָל שֶׁהֵם בַּקַּרְקַע, אֲפִלּוּ הַמָּקוֹם מְקוֹרֶה, מֻתָּר לִרְחוֹץ בָּהֶם.

ג מֻתָּר לִטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן. אֲבָל לֹא יַעֲמֹד אַחַר כָּךְ נֶגֶד הַתַּנּוּר לְהִתְחַמֵּם, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּרוֹחֵץ בְּחַמִּין. וַאֲפִלּוּ רָחַץ רַק יָדָיו בְּמַיִם צוֹנְנִים לֹא יְחַמֵּמֵן אֵצֶל הַתַּנּוּר בְּעוֹדָן לַחוֹת, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּרוֹחֵץ בְּמַיִם שֶׁהוּחֲמוּ הַיּוֹם, דְּאָסוּר לִרְחוֹץ בָּהֶם אֲפִלּוּ אֵבֶר אֶחָד, אֶלָּא צָרִיךְ לְנַגְּבָן תְּחִלָּה יָפֶה. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ' סָעִיף ל"ב, שֶׁיְּשַׁשְׁפֵּן קֹדֶם הַנִּגּוּב, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר עֲלֵיהֶן רַק מְעַט מַיִם (שב שכו).

ד הָרוֹחֵץ צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִסְחוֹט שְׂעָרוֹ. וְכֵן צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְשׁוֹט, כִּי אָסוּר לָשׁוּט בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב. וְכֵן אָסוּר לְהַשִּׁיט אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן הַקִּסְמִין שֶׁעַל הַמַּיִם. וְאִם רוֹחֵץ בְּמָקוֹם שֶׁאָסוּרִין לְטַלְטֵל, צָרִיךְ עוֹד לִזָּהֵר, שֶׁקֹּדֶם צֵאתוֹ יָסִיר תְּחִלָּה הַמַּיִם שֶׁעַל גּוּפוֹ וְשַׂעֲרוֹתָיו, וִינַגְּבֵם יָפֶה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֲרוּ עָלָיו מַיִם וְיוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. וְגַם בַּנָּהָר עַצְמוֹ צָרִיךְ לִזָּהֵר, שֶׁלֹּא יִשָּׂא אֶת הַמַּיִם שֶׁעָלָיו, אַרְבַּע אַמּוֹת, כִּי הַנָּהָר הוּא כַּרְמְלִית. וּלְפִי שֶׁאֵין כֻּלָּם יוֹדְעִים לִזָּהֵר, עַל כֵּן נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ, שֶׁלֹּא לִרְחוֹץ כְּלָל בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן, כִּי אִם לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן אִשָּׁה נִדָּה (כְּדִלְקַמָּן סִימָן קס"ב סָעִיף ז') וְאִישׁ לְקָרְיוֹ.

ה מֻתָּר לַעֲמֹד עַל שְׂפַת הַנָּהָר וְלִרְחוֹץ יָדָיו בַּנָּהָר, וְאֵין זֶה אִסּוּר בְּמָה שֶׁהוּא מוֹצִיא אֶת הַמַּיִם שֶׁעַל יָדָיו מִן הַנָּהָר עַל שְׂפָתוֹ, לְפִי שֶׁהַנָּהָר הוּא כַּרְמְלִית וּשְׂפַת הַנָּהָר הוּא גַּם כֵּן כַּרְמְלִית, וּמֻתָּר לְהוֹצִיא מִכַּרְמְלִית לְכַרְמְלִית בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, רַק שֶׁיְּזַהֵר לְנַגֵּב יָדָיו הֵיטֵב קֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת

ו מֻתָּר לְשׁוֹף יָדָיו בְּמֶרְסָן אַף עַל פִּי שֶׁהַיָּדִים רְטֻבוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶת הַמַּיִם עַל הַמֶּרְסָן מַמָּשׁ. אֲבָל אָסוּר לְשׁוֹף יָדָיו בְּמֶלַח וְכָל שֶׁכֵּן בְּבוֹרִית [סַבּוֹן] (זייף) מִשּׁוּם דְּנִמּוֹחַ (שכ"ו).

ז מַיִם שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לִרְחוֹץ בָּהֶם אֶלָּא לִרְפוּאָה, כְּגוֹן שֶׁהֵם רָעִים אוֹ מְאוּסִים, אָסוּר לִרְחוֹץ בָּהֶם בַּשַּׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְכֻוָּן לִרְפוּאָה (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן צ"א). בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁשּׁוֹהֶה בָּהֶם. אֲבָל אִם אֵינוֹ שׁוֹהֶה בָּהֶם, מֻתָּר, שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּמֵקֵר. וּבְחַמֵּי טְבֶרְיָא וְכַדּוֹמֶה, אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לִרְחוֹץ בָּהֶם אֶלָּא לִרְפוּאָה, אָסוּר לִרְחוֹץ בָּהֶם בַּשַּׁבָּת לִרְפוּאָה, אֲפִלּוּ אֵינוֹ שׁוֹהֶה בָּהֶם.

סימן פז

א כְּתִיב לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ וְגוֹ', הֲרֵי כִּי הִזְהִירָה הַתּוֹרָה, שֶׁגַּם הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל תָּנוּחַ. וְלֹא בְּהֵמָה בִלְבַד, אֶלָּא כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים. וְלָכֵן אָסוּר לְהַנִּיחַ לִבְהֶמְתּוֹ שֶׁתּוֹצִיא אֵיזֶה מַשָּׂא, שֶׁאֲפִלּוּ יָצְאָה מֵאֵלֶיהָ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהוֹצִיאָה מַשָּׂא, עֲבַר הוּא עָלֶיהָ עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה. וְאַף דָּבָר שֶׁהוּא לָהּ לְנוֹי, מִכָּל מָקוֹם הֲוֵי מַשָּׂא. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא לִרְפוּאָתָהּ, כְּמוֹ אֻגֶּד[תַּחְבּשֶׁת] שֶׁעַל הַמַּכָּה מֻתָּרֶת לָצֵאת בּוֹ. וְכֵן דָּבָר שֶׁהִיא צְרִיכָה לִשְׁמִירָתָהּ, הֲוֵי לָהּ כְּמוֹ מַלְבּוּשׁ לָאָדָם וּמֻתָּרֶת לָצֵאת בּוֹ. וְאַף מַה שֶּׁהוּא רַק לִשְׁמִירָה יְתֵרָה, אָסוּר. וְכֵן דָּבָר שֶׁבְּהֵמָה זוֹ אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת בָּזֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֵמָה אַחֶרֶת מִשְׁתַּמֶּרֶת בּוֹ, הֲוֵי לָהּ לְגַבֵּי בְּהֵמָה זוֹ מַשָּׂא וְאָסוּר.

ב הַסּוּס יוֹצֵא בְּאַפְסָר אוֹ בְּרֶסֶן, אֲבָל לֹא בִּשְׁנֵיהֶם. וּמֻתָּר לִכְרֹךְ חֶבֶל הָאַפְסָר סָבִיב צַוָּארוֹ וְיֵצֵא בּוֹ, רַק שֶׁיִּהֶא כָּרוּךְ בְּרִפְיוֹן קְצָת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַכְנִיס יָדוֹ מֵהֶרָה בֵּין הַכְּרִיכָה לְצַוָּארוֹ כְּדֵי לְמָשְׁכוֹ אִם יִרְצֶה לְהַשְׁמִט. וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בָּאַפְסָר וְלִתְּנוֹ עָלָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁעֵן עָלָיו, מִשּׁוּם דְּאָסוּר לִסְמֹךְ בַּשַּׁבָּת עַל בַּעַל חַי. אֲבָל הַחֲמוֹר, לֹא יֵצֵא בָּרֶסֶן שֶׁל בַּרְזֶל, לְפִי שֶׁזֶּהוּ לִשְׁמִירָה יְתֵרָה אֵצֶל הַחֲמוֹר, וְשׁוֹר וּפָרָה שֶׁאֵינָן צְרִיכִין שִׁמּוּר אֲסוּרִין לָצֵאת בְּחֶבֶל סָבִיב צַוָּארָם, אֶלָּא אִם רְגִילִין לִבְרוֹחַ. אִם קָשַׁר חֶבֶל בְּפִי הַסּוּס, הֲרֵי זֶה מַשָּׂא, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר בּוֹ, שֶׁהוּא נִשְׁמָט מִפִּיו, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַאַפְסָר, שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּרֹאשׁוֹ.

ג סוּס וְכֵן שְׂאָר בְּהֵמוֹת, לֹא יֵצְאוּ בְּמַרְדַּעַת. וְאַף הַחֲמוֹר, יוֹצֵא בְּמַרְדַּעַת שֶׁלֹּא יִתְקָרֵר, מִפְּנֵי שֶׁטִּבְעוֹ לְהִתְקָרֵר. וְאִם קָשַׁר לוֹ הַמַּרְדַּעַת מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר שֶׁיֵּצֵא בּוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁמַּלְבּוּשׁוֹ

הִיא. אֲבָל אִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה לוֹ, לֹא יֵצֵא בָּהּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּפֹּל מֵעָלָיו וִיבִיאֶנָּהּ בְּיָדוֹ, וּבְשַׁבָּת אִי אֶפְשָׁר לְקָשְׁרָהּ לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְקָרֵב אֵלָיו וְלִסְמֹךְ עָלָיו. וְאַף כְּשֶׁהַחֲמוֹר בֶּחָצֵר, מֻתָּר לָתֵת עָלָיו מַרְדַּעַת מִפְּנֵי הַצִּנָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵצֵא בָּהּ. אֲבָל עַל הַסּוּס, לֹא יִתֵּן מַרְדַּעַת כְּלָל, אִם לֹא כְּשֶׁהַקֹּר גָּדוֹל שֶׁמְּזִיק גַּם לְהַסּוּס. וְכֵן בִּימוֹת הַחַמָּה שֶׁהַזְּבוּבִים רַבִּים וּמְצַעֲרִים אוֹתוֹ, מֻתָּר לָתֵת עָלָיו מַרְדַּעַת, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא נִזְהָר שֶׁלֹּא יִסְמֹךְ עַצְמוֹ עַל הַבְּהֵמָה בְּשָׁעַת הַכְּסוּי. וּלְהָסִיר מַרְדַּעַת בַּשַּׁבָּת, בֵּין מִן הַחֲמוֹר בֵּין מִן הַסּוּס, אָסוּר, כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ צַעַר אִם לֹא יְסִירֶנָּהּ.

ד אֲסוּרָה לָצֵאת בְּזוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּקוּק וְאֵינוֹ מְקַשְׁקֵשׁ. וַאֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁהִיא מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, אָסוּר שֶׁתֵּצֵא בּוֹ. רַק בֶּחָצֵר, מֻתָּר שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהָ. וְאִם אֵינוֹ פָּקוּק, וּמְקַשְׁקֵשׁ, אֲפִלּוּ בֶּחָצֵר, אָסוּר לִהְיוֹת עָלֶיהָ.

ה מֻתָּר לְהוֹלִיךְ אֶת הַסּוּס בְּחֶבֶל שֶׁבָּרֶסֶן, וּבִלְבַד שֶׁיֹּאחַז בְּקְצֵה הַחֶבֶל, שֶׁלֹּא יֵצֵא מִיָּדוֹ טֶפַח, וְגַם לֹא יַגִּיעַ הַחֶבֶל שֶׁבֵּין יָדוֹ לַבְּהֵמָה עַד טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ. וְאִם הַחֶבֶל אָרֹךְ הַרְבֵּה, יִכְרְכוֹ עַל צַוָּאר הַסּוּס.

ו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת אוֹ יוֹתֵר שֶׁהֵן קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְהוּא תּוֹפֵס בְּיָדוֹ אַפְסָר אֶחָד וְכֻלָּן נִמְשָׁכוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשַּׁבָּת, אֲפִלּוּ בְּעִיר הַמְּתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין. אֲבָל מֻתָּר לִתְפּוֹס כַּמָּה אַפְסָרֵי בְּהֵמוֹת בְּיָדוֹ לְהוֹלִיכָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסָעִיף שְׁלֹשֶׁה עָשָׂר זֶה.

ז אֵין הַתַּרְנְגוֹלִין יוֹצְאִין בְּחוּטִין שֶׁקּוֹשְׁרִין בָּהֶם לְסִימָן, אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁבְּרוּ כֵּלִים. אֲבָל אִם קוֹשְׁרִין רַגְלֵיהֶן שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִבְרוֹחַ, וְכֵן סוּסִים הָרוֹעִים בַּשָּׂדֶה וְקוֹשְׁרִין שְׁתֵּי יְדֵיהֶן יַחַד, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִבְרוֹחַ, מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשׁוֹר עָקוּד אוֹ רָגוּל. עָקוּד, הַיְנוּ שֶׁקּוֹשֵׁר יָד עִם רֶגֶל. וְרָגוּל, הַיְנוּ שֶׁקּוֹשֵׁר אַחַת מֵרַגְלָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ רַק עַל שָׁלֹשׁ, שֶׁזֶּה אֲפִלּוּ בְּחֹל אָסוּר, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

ח מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְשָׁרֵת אֵינוֹ יְהוּדִי וְרוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה בַּשַּׁבָּת, כְּשֶׁמּוֹלִיכָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָנְעוֹ, כִּי אִסּוּר הָרְכִיבָה בְּשַׁבָּת, אֵינוֹ מִשּׁוּם מַשָּׂא הַבְּהֵמָה, כִּי הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, (וְאֵינוֹ אָסוּר רַק מִדְּרַבָּנָן, וּבַבְּהֵמָה לֹא גָּזְרוּ), אֶלָּא הָאִסּוּר הוּא עַל הָאָדָם, שֶׁהַיִּשְׂרְאֵל אָסוּר לִרְכֹּב בַּשַּׁבָּת וְאֵינוֹ יְהוּדִי לֵית לָן בָּהּ. וַאֲפִלּוּ הוּא נוֹתֵן אֶכֶף אוֹ בֶּגֶד לִרְכֹּב עָלָיו הֵם בְּטֵלִים לְגַבֵּי הָרוֹכֵב, רַק שְׁאָר דָּבָר לֹא יַנִּיחַ עַל הַבְּהֵמָה.

ט מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַחֲלוֹב הַבְּהֵמוֹת בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, כִּי הֶחָלָב מְצַעֲרָהּ. וְהֶחָלָב אָסוּר בּוֹ בַּיּוֹם אֲפִלּוּ בְּטֻלְטוּל, אֶלָּא הָאֵינוֹ יְהוּדִי יַעֲמִידֶנּוּ בְּמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר. וְכֵן מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי, לְהַבְרוֹת הָאֲוִזּוֹת פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים (סִימָן ש"ה).

י אָסוּר לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁכִּיר בְּהֶמְתּוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי, אֶלָּא בְּתָנַאי שֶׁיַּחְזִירֶנָּהּ לוֹ קֹדֶם שַׁבָּת. וְאִם אֵרַע שֶׁלֹּא הֶחְזִירָהּ יַפְקִירֶהָ הַיִּשְׂרְאֵל קֹדֶם הַשַּׁבָּת אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵאִסּוּר. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁכִּיר עַל סְמַךְ זֶה (רמ"ו).

יא לֹא יִמְדּוֹד אָדָם שְׂעוֹרִים לָתֵת לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר בְּאָמֶד דַּעְתּוֹ.

יב אֲגֻדַּת שַׁחַת, אִם אֵינוֹ קָשׁוּר בְּקֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא (דְּהַיְנוּ שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה), מֻתָּר לְהַתִּירָהּ וְלִתְּנָהּ לִפְנֵי בְּהֵמָה. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ דְּלוּעִין קָשׁוֹת לִפְנֵי בְּהֵמָה, וְהוּא כְּשֶׁנִּתְלַשׁוּ מֵאֶתְמוֹל. וְאִם הַדְּלוּעִין רַכּוֹת וִיכוֹלָה לְאָכְלָן כָּךְ, אָסוּר לְחָתְכָן.

יג מֻתָּר לְהַעֲמִיד בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים מְחֻבָּרִים כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל, כִּי אֵין זֹאת מְלָאכָה אֶצְלָהּ מַה שֶּׁתַּעֲקֹר הָעֲשָׂבִים, אַדְרַבָּה נַיְחָ לָהּ, אֲבָל עֲשָׂבִים שֶׁתִּלְשָׁן אֵינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת, שֶׁהֵם מֻקְצִים, אָסוּר לְהַעֲמִיד שָׁם בְּהֵמָה שֶׁתֹּאכַל, אֶלָּא אִם כֵּן אֵין לָהּ מַה לֶּאֱכוֹל, אָז מֻתָּר מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. וְכֵן אִם אֵין לָהּ מַה לִּשְׁתּוֹת, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהָבִיא לָהּ מַיִם מִן הַבְּאֵר שֶׁבְּכַרְמְלִית (שכד שכה).

יד אֵין תּוֹלִין עַל הַבְּהֵמָה כִּיס אוֹ כְּלִי שֶׁתֹּאכַל מִתּוֹכוֹ, כֵּיוָן שֶׁזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לְתַעֲנוּג בְּעָלְמָא לַבְּהֵמָה, שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לָשׂוּחַ צַוָּארָהּ, וְאָסוּר לִטְרוֹחַ בַּשַּׁבָּת בִּשְׁבִיל תַּעֲנוּג הַבְּהֵמָה. אֲבָל עֲגָלִים וּסְיָחִים שֶׁצַּוָּארָן קָצָר וּמִצְטַעֲרִים לֶאֱכוֹל מִן הַקַּרְקַע, מֻתָּר לִתְלוֹת לָהֶן כְּלִי עִם מַאֲכָל בֶּחָצֵר. אֲבָל לֹא יֵצְאוּ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמַּשָּׂא הוּא לָהֶן (ש"ה).

טו אֵין לְהַשְׁלִיךְ תְּבוּאָה לְעוֹפוֹת בְּמָקוֹם לַח, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁתִּשָּׁאֵר שָׁם קְצָת וְתִצְמַיַּח אַחַר כָּךְ.

טז הַנּוֹתֵן מִסְפּוֹא לִבְהֵמוֹת, אָסוּר לִתֵּן תְּחִלָּה בִּכְבָרָה לְהוֹצִיא הַמֹּץ וְלִנַקּוֹתוֹ. אֲבָל אִם אֵינוֹ מְכַוֵּן לְכָךְ, מֻתָּר לְקַחַת אוֹתוֹ בִּכְבָרָה וְלִתְּנוֹ בְּאֵבוּס.

יז הַנּוֹתֵן מֶרְסָן לִבְהֵמוֹת אוֹ לְעוֹפוֹת, אָסוּר לָתֵת לְתוֹכוֹ מַיִם. וְאִם נָתַן בּוֹ מַיִם עֶרֶב שַׁבָּת, אָסוּר לְגַבְּלוֹ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל מֻתָּר לְנַעֲרוֹ מִכְּלִי אֶל כְּלִי, כְּדֵי שֶׁיִּתְעָרֵב.

יח בְּהֵמוֹת, חַיּוֹת וְעוֹפוֹת הַגְּדֵלִים בַּבַּיִת, שְׁמְזוֹנוֹתֵיהֶן מוּטָלִין עָלֶיךָ, מֻתָּר לָתֵת לָהֶם מְזוֹנוֹת בַּשַּׁבָּת. אֲבָל אוֹתָן שֶׁאֵינָן גְּדֵלִים בַּבַּיִת וְאֵין מְזוֹנוֹתֵיהֶן עָלֶיךָ, אָסוּר לִטְרוֹחַ בִּשְׁבִיל לִתֵּן לָהֶם מְזוֹנוֹת. וַאֲפִלּוּ לְהַשְׁלִיךְ לִפְנֵיהֶם, אָסוּר. וְלָכֵן אָסוּר לִתֵּן מְזוֹנוֹת לִפְנֵי הַיּוֹנִים, לְפִי שֶׁיּוֹצְאִין וְאוֹכְלִין בַּשָּׂדֶה. נוֹתְנִין מְזוֹנוֹת לִפְנֵי כֶּלֶב. וַאֲפִלּוּ שֶׁל הֶפְקֵר, יֵשׁ קְצָת מִצְוָה לִתֵּן לוֹ מְעַט מְזוֹנוֹת, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָס עָלָיו עַל שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו מוּעָטִין, וּמַשְׁהֶה אֲכִילָתוֹ בְּמֵעָיו שְׁלֹשָׁה יָמִים. יֵשׁ נוֹהֲגִין לָתֵת חִטִּים לִפְנֵי הָעוֹפוֹת בְּשַׁבָּת שִׁירָה, וְאֵינוֹ נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵין מְזוֹנוֹתֵיהֶן עָלֶיךָ (שכ"ד).

יט מֻתָּר לְהַזְמִין אֵינוֹ יְהוּדִי לְבֵיתוֹ לֶאֱכֹל עִמּוֹ בַּשַּׁבָּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ (כְּדִלְקַמָּן סִימָן צ"ח) אֲבָל בַּשַּׁבָּת אֵין לָחוּשׁ לָזֹאת, וּמֻתָּר לָתֵת אֲפִלּוּ לוֹ לְבַדּוֹ מְזוֹנוֹת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְזוֹנוֹתָיו עָלָיִךְ, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁמְּפַרְנְסִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, חָשׁוּב כִּמְזוֹנוֹתָיו עָלָיִךְ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ"ב סָעִיף ט').

כ בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁלֹּא הֻרְגְּלוּ עֲדַיִן לָבוֹא בָּעֶרֶב לִכְלוּב שֶׁלָּהֶם. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם הֻרְגְּלוּ, אֶלָּא שֶׁעַתָּה מָרְדוּ וּבָרְחוּ, אָסוּר לְהַכְנִיסָן לְתוֹךְ הַכְּלוּב אוֹ לְתוֹךְ הַבַּיִת. וַאֲפִלּוּ אִם הֵם בַּבַּיִת אוֹ בַּכְּלוּב, אֶלָּא שֶׁהַדֶּלֶת פְּתוּחָה, אָסוּר לְסָגְרָהּ, מִשּׁוּם דְּבָזֶה הֵמָּה נִצּוֹדִים וַהֲוֵי אִסּוּר צַיָּדָה.

כא וְאִם כְּבָר הֻרְגְּלוּ וְהֵמָּה בְּנֵי תַּרְבּוּת שֶׁדַּרְכָּן לָבוֹא בָּעֶרֶב לִמְקוֹמָם וְיָצְאוּ, וְהוּא חוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִגְנְבוּ אוֹתָם, מֻתָּר לִדְחוֹתָן שֶׁיֵּלְכוּ לִמְקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר. אֲבָל לֹא יִקַּח אוֹתָם בַּיָּדַיִם, שֶׁהֲרֵי הֵם מֻקְצִים.

כב אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה בַּשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְסַעֲדָהּ, הַיְנוּ שֶׁאוֹחֵז אֶת הַוָּלָד שֶׁלֹּא יִפּוֹל לָאָרֶץ, אָסוּר.

כג מַכָּה בִּתְחִלָּתָהּ שֶׁיֵּשׁ לְהַבְּהֵמָה צַעַר מִמֶּנָּהּ, סָכִין אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן. אֲבָל בַּסּוֹף, שֶׁאֵין הַסִּיכָה אֶלָּא מִשּׁוּם תַּעֲנוּג, אָסוּר.

כד אִם אָכְלָה כַּרְשִׁינִין הַרְבֵּה וְכַדּוֹמֶה וּמִצְטַעֶרֶת, יָכוֹל לַהַרִיצָהּ בָּחָצֵר כְּדֵי שֶׁתִּתְיַגַּע וְתִתְרַפֵּא. אִם אֲחָזָהּ דָּם, יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁתִּטְבַּע. וְאִם הוּא סָפֵק, שֶׁמָּא אִם לֹא יַקִּיזוּ לָהּ דָּם, תָּמוּת, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהַקִּיזָהּ. וְכֵן שְׁאָר רְפוּאוֹת, עוֹשִׂין לָהּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (של"ב).

סימן פח

א מֻקְצֶה מִדַּעַת, דְּהַיְנוּ שֶׁהִקְצָהוּ הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ מִלְּאָכְלוֹ בַּשַּׁבָּת, מֵחֲמַת שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכִילָה אֶלָּא עַל יְדֵי הַדְחָק, אוֹ שֶׁרָאוּי לֶאֱכִילָה אֲפִלּוּ בְּלֹא דְּחָק, אֶלָּא שֶׁהִקְצָהוּ לִסְחוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנוּ לְאוֹצָר, וְכֵן דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי הַיּוֹם לְמַאֲכַל כְּלָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁבְּעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיָה עוֹמֵד לְכָךְ, כְּגוֹן בְּהֵמָה וְעוֹף שֶׁנִּתְנַבְּלוּ בַּשַּׁבָּת, וְכֵן דָּבָר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַיּוֹם מִמַּה שֶׁהָיָה אֶתְמוֹל, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם גַּם הַיּוֹם עֲדַיִן רָאוּי לְאֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ, כְּגוֹן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ הַיּוֹם וַעֲדַיִן רְאוּיִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מֵעֵין תַּשְׁמִישָׁן הָרִאשׁוֹן לְקַבֵּל בָּהֶן אֵיזֶה מַאֲכָל אוֹ מַשְׁקֶה, וְכֵן עֲצָמוֹת שֶׁנִּתְפָּרְקוּ הַיּוֹם מִן הַבָּשָׂר וְהֵן רְאוּיִין לִכְלָבִים, כָּל אֵלּוּ מֻתָּרִין לְטַלְטֵל בַּשַּׁבָּת, חוּץ מִמַּה שֶׁדְּחָה בַּיָּדַיִם כְּגוֹן גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִין.

ב דְּבָרִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים כְּלָל לַאֲכִילַת אָדָם כְּמוֹ שֶׁהֵן אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְחָק, שֶׁצְּרִיכִין בִּשּׁוּל, וְאַף עַל גַּב שֶׁרְאוּיִים לַבְּהֵמוֹת אוֹ לַכְּלָבִים, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁהֵם מוּכָנִים לְמַאֲכַל אָדָם לְאַחַר

זְמַן, אֵינָם עוֹמְדִין לַבְּהֵמוֹת וְלַכְּלָבִים, וְכֵן דְּבָרִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִין בַּשַּׁבָּת לְשׁוּם תַּשְׁמִישׁ, כְּגוֹן עֲצִים וְנוֹצוֹת שֶׁל עוֹפוֹת, וְעוֹרוֹת בְּהֵמוֹת, וְצֶמֶר אוֹ פִּשְׁתָּן, וְכָל בַּעֲלֵי חַיִּים אֲפִלּוּ שֶׁהֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים וּקְלִפֵּי בֵּיצִים, וַעֲצָמוֹת קָשׁוֹת, שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת אֲפִלּוּ לַכְּלָבִים, וּדְלָתוֹת וְחַלּוֹנוֹת הַבַּיִת, (דְּאָסוּר לִתְלֹתָן בַּשַּׁבָּת), וְכֵן שִׁבְרֵי כֵּלִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין עוֹד לְשׁוּם תַּשְׁמִישׁ, כָּל אֵלּוּ וְהַדּוֹמֶה לָהֶם, אָסוּרִין בְּטִלְטוּל. וּמִכָּל מָקוֹם כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לְהַזִּיק, מֻתָּר לְפַנּוֹת הַשְּׁבָרִים (ש"ח).

ג מַאֲכָל שֶׁהוּא אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה, וְהוּא רָאוּי לְאֵינוֹ יְהוּדִי כְּמוֹ שֶׁהוּא, כְּגוֹן בָּשָׂר מְבֻשָּׁל וְכַדּוֹמֶה, וְיָכוֹל הוּא לִתְּנוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁהוּא שָׁלוֹ, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. אֲבָל אִם אֵינוֹ רָאוּי לְאֵינוֹ יְהוּדִי כְּמוֹ שֶׁהוּא, כְּגוֹן בָּשָׂר חַי, (וְגַם לַכְּלָבִים אֵינוֹ עוֹמֵד, כֵּיוָן שֶׁרָאוּי לְאֵינוֹ יְהוּדִי), אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִתְּנוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ אֶלָּא שֶׁל אַחֵר, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

ד נוֹלָד, וְהַיְנוּ דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ הַיּוֹם, כְּגוֹן אֵפֶר מִן אֵשׁ שֶׁהֶסְקָה הַיּוֹם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה הַיּוֹם, וּמַיִם הַזּוֹחֲלִין מִן הָאֵילָנוֹת בֵּימֵי נִיסָן, וְכֵן אֲפִלּוּ לֹא נִתְחַדֵּשׁ הַיּוֹם, אֶלָּא שֶׁבָּא מִכֹּחַ מַעֲשֶׂה, שֶׁהָיוּ אֲסוּרִין לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם, כְּגוֹן פֵּרוֹת שֶׁנָּפְלוּ מִן הָאִילָן אוֹ שֶׁתִּלְשָׁן אֵינוֹ יְהוּדִי, וְחָלַב שֶׁנֶּחֱלַב הַיּוֹם וְכַדּוֹמֶה, גַּם כֵּן אֲסוּרִין בְּטִלְטוּל. וּפַת שֶׁאָפָאָה אֵינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים, דְּמִסְתָּמָא אַדַּעְתָּא דְּאֵינוֹ יְהוּדִי אֲפָאָהּ, אִם הוּא שְׁעַת הַדְּחַק אוֹ לְצֹרֶךְ מִצְוָה, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלָהּ בַּשַּׁבָּת.

ה כֵּלִים שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מְלָאכָה הָאֲסוּרָה לָעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּגוֹן מַכְתֶּשֶׁת וְרֵחַיִם וְקֶרֶנֶס [פַּטִּישׁ] (האמר) וְקַרְדֹּם, וּמַכְבֵּדוֹת, שֶׁמְּכַבְּדִין בָּהֶן אֶת הַבַּיִת, וְשׁוֹפָר, וּמְנוֹרָה, וּמַחַט שֶׁתּוֹפְרִין בָּהּ, וְנֵרוֹת שְׁלֵמִים, בֵּין שֶׁל חֵלֶב בֵּין שֶׁל שַׁעֲוָה, וּפְתִילוֹת מִצֶּמֶר גָּפֶן וּבֶגֶד שַׁעַטְנֵז שֶׁאָסוּר לְלָבְשׁוֹ, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מֻתָּר לְטַלְטְלָן לְצֹרֶךְ גּוּפָם, כְּגוֹן קֶרֶנֶס לִפְצוֹעַ בּוֹ אֱגוֹזִים, קַרְדֹּם לַחְתֹּךְ בּוֹ דְּבַר מַאֲכָל, מַחַט שְׁלֵמָה לִטּוֹל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ. (אֲבָל אִם נִטַּל עֶקְצָהּ אוֹ חֻדָּהּ, אָסוּרָה בְּכָל טִלְטוּל). וְכֵן מֻתָּר לְטַלְטְלָן לְצֹרֶךְ מְקוֹמָן, דְּהַיְנוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמָקוֹם שֶׁהַכְּלִי מֻנָּח שָׁם. וְכֵיוָן שֶׁנִּטְלוּ בֶּהָתֵּר, וְכֵן אִם שָׁכַח וּנְטָלוֹ בְּיָדוֹ, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ גַּם יוֹתֵר וּלְהַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ גּוּפָן וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ מְקוֹמָן, אֶלָּא לְטַלְטְלָן בִּשְׁבִיל עַצְמָן לְבַד, שֶׁלֹּא יִגָּנְבוּ אוֹ יִתְקַלְקְלוּ, אָסוּר לְטַלְטְלָן. וּתְפִלִּין גַּם כֵּן אֲסוּרִין לְטַלְטֵל. אַךְ אִם מֻנָּחִים בְּמָקוֹם בְּזָיוֹן שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְלַכְלֵךְ, מֻתָּר לְטַלְטְלָן וּלְהַנִּיחָם בַּמָּקוֹם דְּמִשְׁתַּמְּרִין (ש"ח).

ו מֻקְצֶה מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס, דְּהַיְנוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָדָם מַקְצֶה מִדַּעְתּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ, כְּגוֹן כְּלֵי אֻמָּנוּת שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִפָּגְמוּ, וְסַכִּין שֶׁמְּתַקְּנִים בּוֹ אֶת הַקֻּלְמוּס, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה, וְסַכִּין שֶׁל מִילָה, וְכֵן נֵיר הָעוֹמֵד לִכְתִיבָה,

וְשִׁטְרֵי חוֹבוֹת, וְכִתְבֵי חֶשְׁבּוֹנוֹת, וְאִגְּרוֹת שֶׁהוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן לְשָׁמְרָן, וְכֵלִים הַיְקָרִים שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כְּלָל, וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁמַּחֲמַת שֶׁמַּקְפִּיד עָלָיו, הוּא מְיַחֵד לוֹ מָקוֹם וְאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְכֵן כֵּלִים שֶׁבַּחֲנוּת שֶׁעוֹמְדִים לִמְכִירָה, אֲפִלּוּ הֵם כְּלֵי סְעוּדָה, אִם אֵין דַּרְכּוֹ לְהַשְׁאִילָן, (אֲבָל אִם דַּרְכּוֹ לְהַשְׁאִילָן לִפְעָמִים, אֵינָן מֻקְצִים) כָּל אֵלּוּ וְהַדּוֹמֶה לָהֶם, וְכֵן כִּיס הַמְיֻחָד לְמָעוֹת, הַוָּיִן מֻקְצִים מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס וַאֲסוּרִין בְּטַלְטוּל אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפָן אוֹ לְצֹרֶךְ מְקוֹמָן.

ז דָּבָר שֶׁאֵין עָלָיו שֵׁם כְּלִי כְּלָל, כְּגוֹן עֵצִים וַאֲבָנִים וַחֲתִיכוֹת בַּרְזֶל וְכַדּוֹמֶה, אָסוּר גַּם כֵּן בְּכָל טַלְטוּל, אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יְחֻדּוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם. וְלָכֵן אָסוּר לִטּוֹל קֵיסָם לַחֲצוֹץ בּוֹ שִׁנָּיו. נֵרוֹת שֶׁאֵינָן שְׁלֵמִים, גַּם כֵּן אֵין שֵׁם כְּלִי עֲלֵיהֶם וַאֲסוּרִין בְּכָל טַלְטוּל. וְכֵן סֶלֶם שֶׁל עֲלִיָּה, אֵין עָלָיו תּוֹרַת כֶּלִי.

ח כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתָּר אוֹ אֲפִלּוּ לְאִסּוּר וּלְהֻתָּר, כְּגוֹן קְדֵרוֹת, וַאֲפִלּוּ כֵּלִים מְאוּסִים (דִּבְשַׁבָּת מֻקְצֶה מֵחֲמַת מְאוּס מֻתָּר) מֻתָּר לְטַלְטְלָן אֲפִלּוּ רַק בִּשְׁבִיל הַכְּלִי שֶׁלֹּא יִגָּנֵב אוֹ יִשָּׁבֵר. אֲבָל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, אָסוּר לְטַלְטְלָן. וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וַאֲכָלִין, מֻתָּר לְטַלְטְלָן, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל (ש"ח).

ט כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַמֻּקְצֶה אוֹ אֶת הַנּוֹלָד, כָּךְ אָסוּר לִתֵּן כְּלִי תַּחְתֶּיהָן כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹכוֹ, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא מְבַטֵּל אֶת הַכְּלִי שֶׁלֹּא יוּכַל לְטַלְטְלוֹ עוֹד, וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ חִבְּרוֹ שָׁם בְּטִיט, אֲבָל מֻתָּר לְכַפּוֹת סַל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ בּוֹ, כִּי לְאַחַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ עָלָיו, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. וְאִם הָיוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נֶאֱסַר הַסַּל בְּטַלְטוּל לְכָל הַיּוֹם.

י עָפָר וְחוֹל הַצָּבוּר בְּזָוִיוֹת בֶּחָצֵר אוֹ בַּבַּיִת, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, דְּכֵיוָן דִּצְבָרוֹ זוֹ הוּא הַזְמָנָתוֹ לְתַשְׁמִישׁ. אֲבָל אִם הוּא מְפֻזָּר, בָּטֵל לְגַבֵּי קַרְקַע וְאָסוּר בְּטַלְטוּל. וְכֵן אִם חָתַךְ קֹדֶם שַׁבָּת עָנָף מִן הָאִילָן לְהָנִיף בּוֹ וּלְהַבְרִיחַ הַזְּבוּבִים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּשַּׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁיִּחֲדוֹ לְכָךְ וַעֲשָׂאוֹ כֶּלִי. אֲבָל אָסוּר לִקַּח בַּשַּׁבָּת בַּד מִן הַמַּכְבֵּדוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא מֻקְצֶה. וַאֲפִלּוּ נְטָלוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

יא נְסָרִים שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁאֵינָם עוֹמְדִין לִסְחוֹרָה מֻתָּר לְטַלְטְלָן. וְשֶׁל אֻמָּן, אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בַּשַּׁבָּת (שח).

יב כָּל מֻקְצֶה, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּטַלְטוּל. אֲבָל בִּנְגִיעָה בְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ מְנַדְנְדוֹ שָׁרֵי. וְלָכֵן מֻתָּר לִגַּע בִּמְנוֹרָה הָעוֹמֶדֶת, אֲפִלּוּ נֵרוֹת דּוֹלְקִים בָּהּ, וְכֵן מֻתָּר לִקַּח דָּבָר הֶהֻתֵּר הַמֻּנָּח עַל גַּבֵּי מֻקְצֶה. אֲבָל אָסוּר לִגַּע בִּמְנוֹרָה הַתְּלוּיָה, כִּי גַּם בִּנְגִיעָה בְּעָלְמָא הוּא מְנַדְנְדָהּ. וּמֻתָּר לְכַסּוֹת דָּבָר מֻקְצֶה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מֻקְצֶה, מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים וְכַדּוֹמֶה (רס"ה ש"ח של"ח).

יג טְלָטוּל כְּלְאַחַר יָד, מֻתָּר בְּמַקְצֶה. וְלָכֵן אִם שָׁכַח אֵיזֶה דָּבָר מַקְצֶה עַל אֵיזֶה כְּלִי אוֹ שֶׁנָּפְלָה שָׁם בַּשַּׁבָּת, אִם צָרִיךְ לַכְּלִי הַמֻּתָּר אוֹ לִמְקוֹמוֹ, מֻתָּר לְנַעֲרוֹ אוֹ לִשְׁאֹב אֶת הַכְּלִי לְמָקוֹם אַחֵר וּלְנַעֵר אֶת הַמַּקְצֶה. וְכֵן יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אִם שָׁכַח מָעוֹת בַּכִּיס שֶׁבִּבְגָדוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְבִגְדוֹ. אֲבָל בִּשְׁבִיל הַמַּקְצֶה לְחוּד, אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן. (וְאִם הִנִּיחַ קֹדֶם שַׁבָּת בְּכַוָּנָה דָּבָר מַקְצֶה עַל כְּלִי, נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר, וְיִבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסִימָן שְׁאַחַר זֶה).

יד אֲבָל בְּשֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַכְּלִי הַמֻּתָּר, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ אִם יֵשׁ עָלָיו דָּבָר מַקְצֶה. וְלָכֵן אָסוּר לִטּוֹל בְּיָדָיו תִּינוֹק אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ אֶבֶן אוֹ שְׁאָר דָּבָר מַקְצֶה. אַךְ אִם יֵשׁ לְהַתִּינוֹק גַּעֲגוּעִין שֶׁאִם לֹא יִטְלוּהוּ יֶחֱלֶה, וְגַם אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁלִיךְ מִיָּדוֹ הָאֶבֶן וְכַדּוֹמֶה, מִפְּנֵי שֶׁיִּצְעַק וְיִבְכֶּה, אָז מֻתָּר לִטְלוֹ עַל יָדָיו בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְאִם יֵשׁ בִּידֵי הַתִּינוֹק אֵיזֶה מַטְבֵּעַ, אָסוּר אֲפִלּוּ לֶאֱחֹז בְּיָדוֹ וְהוּא מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, וַאֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין, מִשּׁוּם דְּאִכָּא לְמֵיחַשׁ, שֶׁמָּא יִפּוֹל הַמַּטְבֵּעַ מִידֵי הַתִּינוֹק וְזֶה יִשְׁכַּח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְיַגְבִּיהוּ, וְנִמְצָא מְטַלְטֵל מֻקְצֶה בְּטְלְטוּל גָּמוּר. וְאָסוּר אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם סַכָּנַת חֹלִי, כֵּיוָן שֶׁאֵין שָׁם שׁוּם סַכָּנַת נֶפֶשׁ אִם לֹא יִטְלֶנּוּ (ש"ט ש"י שי"א).

טו מֵת, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת. אֲבָל מֻתָּר לִשְׁמוֹט אֶת הַכַּר מִתַּחְתָּיו, שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָזִיז בּוֹ שׁוּם אֵבֶר. וְאִם הָיָה פִּיו נִפְתָּח וְהוֹלֵךְ, קוֹשֵׁר אֶת הַלֶּחִי בְּעַנְיָן שֶׁלֹּא יוֹסִיף לְהִפָּתֵחַ, אֲבָל לֹא כְּדֵי שֶׁיִּסְגֹּר מַה שֶּׁכְּבָר נִפְתַּח, שֶׁאִם כֵּן הָיָה מַזִּיז אֵבֶר (וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן קכ"ד).

טז אִם נָפְלָה דְּלֵקָה וִירֵאִים שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף הַמֵּת, מֻתָּרִין לְטַלְטְלוֹ אַגַּב דְּבַר הֶתֵּר, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו אוֹ אָצְלוֹ אֵיזֶה דְּבַר מַאֲכָל, וּמְטַלְטֵל שְׁנֵיהֶם בְּיַחַד. וְאִם אֵין דְּבַר מַאֲכָל, מַנִּיחִין עָלָיו אֵיזֶה כְּלִי אוֹ מַלְבּוּשׁ שֶׁמֻּתָּר בְּטִלְטוּל. וְאִם גַּם זֶה אֵין, אֲזַי מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ לְבַדּוֹ. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם. אֲבָל לְמָקוֹם שֶׁאֲסוּרִין לְהוֹצִיא, אֵין לְהוֹצִיאוֹ כִּי אִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (שי"א).

יז כָּל דָּבָר מְטֻנָּף, כְּגוֹן רְעִי וְקִיא צוֹאָה, בֵּין שֶׁל אָדָם בֵּין שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים, אִם הֵם בְּבֵית אוֹ בֶּחָצֵר שֶׁיּוֹשְׁבִים שָׁם בְּנֵי אָדָם, מֻתָּר לְהוֹצִיאָם לָאַשְׁפָּה. וּכְשֶׁמּוֹצִיא גֶּרֶף שֶׁל רְעִי אוֹ עָבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם, כָּל זְמַן שֶׁהַכְּלִי עֲדַיִן בְּיָדוֹ, מֻתָּר לְהַחְזִירוֹ, כְּדִין כָּל מַקְצֶה שֶׁבְּעוֹדוֹ בְּיָדוֹ, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל לְאַחַר שֶׁהִנִּיחוֹ מִיָּדוֹ, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, מִשּׁוּם דְּמֵאִיס טְפֵי (וְגֵרַע מִשְּׁאָר מַקְצֶה מֵחֲמַת מֵאוּס). וְאַךְ כְּשֶׁצְּרִיכִין לוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, מֻתָּר לְהַחְזִירוֹ (ש"ח). וְכֵן אִם יָכוֹל לָתֵת בְּתוֹכוֹ מַיִם, שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת בְּהֵמָה, יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ כָּךְ.

יח מֻתָּר לִתֵּן כְּלֵי תַּחַת הַדֶּלֶף בַּשַּׁבָּת. וְאִם נִתְמַלֵּא, שׁוֹפְכוֹ וּמַחְזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ, וְהוּא שֶׁיְּהֵא הַדֶּלֶף רָאוּי לְרְחִיצָה. אֲבָל אִם הַמַּיִם מְאוּסִים, אָסוּר לִתֵּן שָׁם כְּלִי, מִשּׁוּם דְּאֵין עוֹשִׂין גְּרָף שֶׁל רְעִי לְכַתְּחִלָּה. וְאִם עָבַר וּנְתָנוֹ וְהוּא בְּמָקוֹם דְּמָאִיס עָלָיו, מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ (דִּין מֻקְצֶה בְּמִקּוֹם הֶפְסֵד גָּדוֹל, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ"ה סָעִיף ד'. וְדִינֵי מֻקְצֶה בְּיוֹם טוֹב וְדִין מֻקְצֶה מֵחֲמַת מִצְוָה, יְבֹאָרוּ אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּמְקוֹמָם).

סימן פט

א כְּלֵי שֶׁלּוֹ שֶׁהִנִּיחַ עָלָיו בְּעֶרֶב שַׁבָּת דָּבָר מֻקְצֶה בְּכַוָּנָה, וְהָיְתָה דַּעְתּוֹ שֶׁיְּהֵא מֻנָּח שָׁם בְּהַכְנָסַת שַׁבָּת, נַעֲשָׂה הַכְּלִי בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר. וַאֲפִלּוּ נִטַּל מִשָּׁם הַמֻּקְצֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהָיָה מֻנָּח שָׁם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְנַעֲשָׂה אָז הַכְּלִי בָּסִיס לַדָּבָר הָאָסוּר, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ גַּם אַחַר כָּךְ כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וּלְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ.

ב הָיָה מֻנָּח שָׁם בְּהַכְנָסַת שַׁבָּת גַּם דְּבַר הֶתֵּר, וְנַעֲשָׂה הַכְּלִי בָּסִיס לַדָּבָר הָאָסוּר וְלַדָּבָר הַמֻּתָּר, אִם הַדָּבָר הַמֻּתָּר יוֹתֵר חָשׁוּב לוֹ, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. וְאִם הַדָּבָר הָאָסוּר יוֹתֵר חָשׁוּב לוֹ, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ. וְלָכֵן טוֹב לְהַנִּיחַ אֶת הַחַלּוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן קוֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּפָּה וְהַשֻּׁלְחָן בָּסִיס לַנֵּרוֹת וְלַחַלּוֹת, וְיִהְיוּ מֻתָּרִין בְּטִלְטוּל. וְאִם לֹא עָשָׂאוֹ כֵּן, הֲרֵי נַעֲשׂוּ הַמַּפָּה וְהַשֻּׁלְחָן בָּסִיס לַדָּבָר הָאָסוּר לְחוּד וַאֲסוּרִין בְּטִלְטוּל. וּמִכָּל מָקוֹם בְּדִיעֲבַד אִם יֵשׁ צֹרֶךְ גָּדוֹל, כְּגוֹן, שֶׁנָּפַל נֵר עַל הַשֻּׁלְחָן וּצְרִיכִין לְנַעֲרוֹ, יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל הַפּוֹסְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ, דְּלֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס, אֶלָּא אִם דַּעְתּוֹ שֶׁתִּשָּׁאֵר שָׁם הַמֻּקְצֶה כָּל יוֹם הַשַּׁבָּת, וַהֲרֵי הַמִּנְהָג לְהָסִיר בְּשַׁחֲרִית אֶת הַמְּנוֹרוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי וְלֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס (וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁל הַתַּנָּיָא כָּתוּב, דְּהַמַּפָּה בְּלָאוֹ הָכִי לֹא הֲוֵי בָּסִיס, עַיֵּן שָׁם בְּסִימָן שט ס"ט).

ג הָיוּ מְעוֹת בְּכִיס הַתָּפוּר בְּבִגְדּוֹ מֻתָּר לְטַלְטֵל אֶת הַבֶּגֶד, שֶׁאֵין כָּל הַבֶּגֶד נַעֲשָׂה בָּסִיס אֶלָּא הַכִּיס, וְהַכִּיס בָּטֵל לְגַבֵּי הַבֶּגֶד. אֲבָל אִין לְלָבְשׁוֹ אֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ, דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יֵצֵא בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים (וְאִם הוּא בַּדֶּרֶךְ וְיֵשׁ לוֹ מָעוֹת, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס"ח סָעִיף י"ב). אֲבָל תֵּבָה שֶׁבְּתוֹךְ הַשֻּׁלְחָן [מְגֵרָה] (שובלאד) וְיֵשׁ מָעוֹת בַּתֵּבָה, אָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַשֻּׁלְחָן, מִשּׁוּם דְּהַתֵּבָה הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינָהּ בְּטֵלָה לְגַבֵּי הַשֻּׁלְחָן.

ד לֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס, אֶלָּא אִם כֵּן הַמֻּקְצֶה הָיָה מֻנָּח שָׁם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה שָׁם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת רַק אַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם, לֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס, וּמֻתָּר לְטַלְטֵל אֶת הַכְּלִי אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהַמֻּקְצֶה עָלָיו. וְלָכֵן מֻתָּר לְנַעֵר אֶת הַשֻּׁלְחָן אוֹ אֶת הַמַּפָּה מֵעֲצָמוֹת וּקְלִפִּין, כְּשֶׁאֵין הַשֻּׁלְחָן וְהַמַּפָּה נַעֲשׂוּ בָּסִיס מִכֹּחַ הַנֵּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סָעִיף ב'.

ה וְלֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס אֶלָּא אִם הִנִּיחוֹ בְּכַוָּנָה שֶׁיִּהֵא מֻנָּח שָׁם בֵּין הַשִּׁמָּשׁוֹת. אֲבָל אִם נִשְׁאַר שָׁם מֵחֲמַת שִׁכְחָה אוֹ שֶׁנָּפַל מֵעַצְמוֹ לְשָׁם, לֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס.

ו וְלֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס אֶלָּא כְּלֵי שֶׁלּוֹ. אֲבָל אִם הִנִּיחַ דָּבָר מֻקְצֶה עַל כְּלֵי שֶׁל אַחֵר, לֹא נַעֲשָׂה בָּסִיס, דְּאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ בִּדְלָא נִיחָא לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ.

סימן צ

א יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּשַּׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לִמְלָאכָה וְאֵינָם מְבִיאִין לִידֵי מְלָאכָה. וּמִפְּנֵי מַה נֶּאֶסְרוּ. מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר, אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶיךָ עֲשׂוֹת חֶפְצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְגוֹ', וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר. מֵהָא דִּכְתִיב, "וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ" דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ בַּשַּׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ בַּחֹל. לְפִיכָךְ אָסוּר לָרוּץ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל לִדְבַר מִצְוָה, מֻתָּר לָרוּץ, (מִדִּכְתִיב דְּרָכֶיךָ, מַשְׁמַע, דְּרָכֶיךָ אֲסוּרִים, אֲבָל דַּרְכֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִין) וּמִצְוָה לָרוּץ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן י"ב סָעִיף יא) (סִימָן צ' ש"א).

ב וּמֵהָא דִּכְתִיב, מִמְצוֹא חֶפְצְךָ, דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, חֶפְצֶיךָ אֲסוּרִים, אֲפִלּוּ אֵינְךָ עוֹשֶׂה מְלָאכָה, כְּגוֹן שֶׁהוּא מְעַיֵּן בִּנְכָסָיו, מָה הֵם צְרִיכִין לְמָחָר, גַּם זֹאת אָסוּר. וְכֵן אָסוּר לְטַיֵּל בָּעִיר כְּדֵי לִמְצוֹא סוּס אוֹ סְפִינָה אוֹ קָרוֹן לִשְׂכָּרָם אַחַר הַשַּׁבָּת, אִם נִכָּר הַדָּבָר שֶׁהוֹלֵךְ בִּשְׁבִיל כָּךְ. אֲבָל לִשְׁמוֹר חֶפְצָיו אוֹ חֶפְצֵי חֲבֵרוֹ, מֻתָּר.

ג אָסוּר לְהַחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם, דְּהַיְנוּ לֵילֵךְ בַּשַּׁבָּת עַד סוֹף הַתְּחוּם אוֹ פָּחוֹת וּלְהִתְעַכֵּב שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ כְּדֵי לְמַהֵר דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ מִשָּׁם וְהָלְאָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוֹלֵךְ מִשָּׁם וְהָלְאָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, נִכָּר הַדָּבָר שֶׁעִקַּר הִלּוּכוֹ הָיָה בְּשַׁבִּיל כָּךְ. וְדַוְקָא כְּשֶׁמַּחְשִׁיךְ שָׁם, כְּדֵי לֵילֵךְ וְלַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אֹפֶן לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת, כְּגוֹן לִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים אוֹ לְתַלּוֹשׁ פֵּרוֹת אוֹ לְהָבִיא פֵּרוֹת הַמֻּקְצִין, שֶׁאֵין שׁוּם הֶתֵּר לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל מֻתָּר לְהַחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם כְּדֵי לְהָבִיא בְּהֶמְתּוֹ, כֵּיוָן שֶׁאִם הָיוּ בָּתִּים עַד שָׁם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה שִׁבְעִים אַמָּה, הָיָה מֻתָּר לְהָבִיאָם גַּם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן לְהָבִיא פֵּרוֹת הַתְּלוּשִׁין שֶׁאֵינָן מֻקְצִין, מֻתָּר, כֵּיוָן שֶׁאִם הָיוּ מְחִצּוֹת מַקִּיפוֹת כָּל הַדֶּרֶךְ, הָיָה מֻתָּר, גַּם בַּשַּׁבָּת, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לֵילֵךְ בַּשַּׁבָּת תּוֹךְ הַתְּחוּם אֶל הַגִּנָּה, לְתַלּוֹשׁ שָׁם פֵּרוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ נִכָּר שֶׁהָלַךְ בִּשְׁבִיל זֶה, אֶלָּא הָרוֹאִים יֹאמְרוּ שֶׁהָלַךְ לְטַיֵּל אוֹ לְבַקֵּשׁ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁנֶּאֱבְדָה לוֹ, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁהָיָה שָׁם, נִמְלַךְ וְנִשְׁאַר עַד הַלַּיְלָה כְּדֵי לְתַלּוֹשׁ פֵּרוֹתָיו (ש"ו ש"ז).

ד וּמֵהָא דִּכְתִיב, וְדַבֵּר דָּבָר, דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חֹל. הִלְכָךְ אָסוּר לוֹמַר: דָּבָר פְּלוֹנִי אֶעֱשֶׂה לְמָחָר, אוֹ סְחוֹרָה פְּלוֹנִית אֶקְנֶה

לְמָחָר. וְהַיְנוּ דָּבָר שֶׁהַיּוֹם אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן. אֲבָל דָּבָר שֶׁהָיָה אֵיזֶה צַד לַעֲשׂוֹתוֹ הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁעַתָּה אֵין זֶה הַצַּד, מֻתָּר (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָעִיף ג). וְלָכֵן מֻתָּר לוֹמַר, לְמָקוֹם פְּלוֹנִי אֵלֵךְ לְמָחָר, רַק שֶׁלֹּא יֹאמַר לָשׁוֹן הַמַּשְׁמַע שֶׁיֵּלֵךְ בְּקָרוֹן, וְגַם לֹא יַרְבֶּה לְדַבֵּר בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ בְּשִׂיחַת דְּבָרִים בְּטֵלִים, אָסוּר לְהַרְבּוֹת. וְאָסוּר לְסַפֵּר בַּשַּׁבָּת דָּבָר שֶׁל צַעַר. אָסוּר לְאָדָם לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת בְּפִיו בַּשַּׁבָּת, בֵּין חֶשְׁבּוֹן שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בֵּין חֶשְׁבּוֹן שֶׁכְּבָר עָבַר, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לוֹ עֲדַיִן לֵידַע אוֹתוֹ, כְּגוֹן כָּךְ וְכָךְ הוֹצֵאתִי עַל בְּנָיִן פְּלוֹנִי לִשְׂכַּר פּוֹעֲלִים, וַעֲדַיִן נִשְׁאַר בְּיָדוֹ מִשְׂכַּר הַפּוֹעֲלִים, שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְדַעַת אֶת הַחֶשְׁבּוֹן, אָסוּר. אֲבָל חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵין לוֹ בָּהֶם צֹרֶךְ, מֻתָּר לְחַשְׁבָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַרְבֶּה בָּהֶם, שֶׁאָסוּר לְהַרְבּוֹת בְּשִׂיחָה בְּטֵלָה בַּשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל.

ה מִדִּכְתִיב חֶפְצְךָ לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּאֵין אָסוּרִין אֶלָּא חֶפְצֵי הָאָדָם, אֲבָל חֶפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִין. לְפִיכָךְ מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם מִשּׁוּם צָרְכֵי מִצְוָה, וְכֵן מֻתָּר לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בַּשַּׁבָּת, כְּגוֹן לֵילֵךְ לַשִּׁלְטוֹן, אוֹ לְבֵית וַעַד הַשָּׂרִים לְדַבֵּר בִּשְׁבִילָם, שֶׁצָּרְכֵי הָרַבִּים הֵם כְּמוֹ חֶפְצֵי שָׁמַיִם. וְכֵן מֻתָּר לְדַבֵּר עִם מְלַמֵּד אוֹדוֹת תִּינוֹק, אִם יִרְצֶה לְקַחְתּוֹ לְלַמְּדוֹ סֵפֶר אוֹ אֻמָּנוּת, שֶׁזּוֹהִי גַּם כֵּן מִצְוָה, שֶׁאִם לֹא תְּהֵא לוֹ אֻמָּנוּת לְפַרְנֵס אֶת עַצְמוֹ, יִלָּסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת. אֲבָל אָסוּר לִשְׂכּוֹר אֶת הַמְלַמֵּד בַּשַּׁבָּת, כִּי הַשְׂכִּירוּת הִיא שְׁבוּת גְּמוּרָה, וְלֹא הֻתְּרָה אֶפְלּוּ בִּשְׁבִיל מִצְוָה, וְרַק מַה שֶּׁאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִפְּנֵי מִמְצֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר, זֶה הֻתַּר בִּשְׁבִיל מִצְוָה. וּמֻתָּר לְהַכְרִיז עַל אֲבֵדָה בַּשַּׁבָּת, שֶׁהַשַּׁבָּת אֲבֵדָה מִצְוָה הִיא.

ו מִדִּכְתִיב וְדַבֵּר דָּבָר, לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּדַוְקָא דִּבּוּר אָסוּר. אֲבָל הַרְהוּר, מֻתָּר. וְלָכֵן הַרְהוּר בַּעֲסָקָיו מֻתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם מִשּׁוּם עֹנֶג שַׁבָּת, מִצְוָה שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב בָּהֶם כְּלָל, וְיֹהֵא בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ כָּל מְלַאכְתּוֹ עֲשׂוּיָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ, וַהֲרֵי אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל מְלַאכְתּוֹ בְּשֵׁבוּעַ אֶחָד. אֶלָּא יִרְאֶה הָאָדָם בְּכָל שַׁבָּת כְּאִלּוּ מְלַאכְתּוֹ עֲשׂוּיָה, וְאֵין לְךָ עֹנֶג גָּדוֹל מִזֶּה (ש"ו). וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר בְּדָבָר שֶׁגּוֹרֵם לוֹ טָרְדָּה אוֹ דְאָגָה.

ז מֻתָּר לוֹמַר לְפוֹעֵל, הֲנִרְאֶה בְּעֵינֶיךָ שֶׁתּוּכַל לַעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לָעֶרֶב לִשְׂכֹּרוֹ לִמְלַאכְתּוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא דִּבּוּר מְפֹרָשׁ. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ, הֱיֵה נָכוֹן עִמִּי לָעֶרֶב, שֶׁזֶּהוּ כְּמְדַבֵּר בְּפֵרוּשׁ שֶׁרוֹצֶה לִשְׂכֹּרוֹ (ש"ז).

ח הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לִשְׁמֹר לוֹ אֵיזֶה דָּבָר, אָסוּר לְהַפּוֹעֵל לִקַּח שְׂכַר שַׁבָּת בְּפָנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם הָיָה מֻשְׂכָּר לִשְׁבוּעַ אוֹ לְחֹדֶשׁ, מֻתָּר לִטּוֹל בְּהַבְלָעָה גַּם שְׂכַר שַׁבָּת (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע"ג) (ש"ו).

ט אָסוּר לִתֵּן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא לְצָרְךְ שַׁבָּת. וְכֵן אָסוּר לִתֵּן מַשְׂכּוֹן לַחֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא לְצָרְךְ מִצְוָה אוֹ לְצָרְךְ שַׁבָּת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ הֵילְךְ מַשְׂכּוֹן, אֶלָּא נוֹתֵן סְתָם.

י שִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת, דְּהַיְנוּ שִׁטְרֵי חוֹבוֹת וְחֶשְׁבּוֹנוֹת וְאִגְּרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, אָסוּר אֲפִלּוּ לְעַיֵּן בָּהֶם בְּלֵי קְרִיאָה (בפיו), וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מְהַרְהֵר, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר. וְלֹא אָמְרוּ דְּהִרְהוּר מֻתָּר, אֶלָּא כְּשֶׁאֵינוֹ נִכָּר שֶׁמְּהַרְהֵר בַּחֲפָצִים הָאֲסוּרִים. אֲבָל כָּאן שֶׁנִּכָּר לַכֹּל שֶׁמְּהַרְהֵר בַּחֲפָצִים הָאֲסוּרִים, הֲרֵי זֶה בִּכְלַל אִסּוּר מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ. וּמִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ אִגֶּרֶת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה כָּתוּב בָּהּ, מֻתָּר לְעַיֵּן בָּהּ, כִּי שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהּ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְגוּפוֹ, אֲבָל לֹא יִקְרָא בְּפִיו. וְאִם יוֹדֵעַ שֶׁאֵינוֹ רַק מְעַנְיְנֵי מַשָּׂא וּמַתָּן, אָסוּר אֲפִלּוּ לְעַיֵּן בָּהּ, וְגַם אָסוּר בְּטִלְטוּל מְשׁוּם מֻקְצֶה.

יא כֹּתֶל אוֹ טַבְלָא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵיזֶה צוּרוֹת אוֹ דְּיוֹקְנָאוֹת (פאטרעטן) וְכָתוּב תַּחְתֵּיהֶן, זוֹ צוּרַת פְּלוֹנִי וְזֶה דְּיוֹקַן פְּלוֹנִי, אָסוּר לִקְרוֹת כְּתָב זֶה בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ לְעַיֵּן בּוֹ בְּלֵי קְרִיאָה, אָסוּר. וְכֵן סִפְרֵי מִלְחָמוֹת וְסִפְרֵי דִּבְרֵי הַיָּמִים שֶׁל מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְכֵן מְלִיצוֹת וּמְשָׁלִים שֶׁל שִׁיחַת חֻלִּין, כְּגוֹן סֵפֶר עִמָּנוּאֵל, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דִּבְרֵי חֻשָּׁק, אָסוּר לִקְרוֹתָן בַּשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְעַיֵּן בָּהֶם בְּלֵי קְרִיאָה בְּפִיו. וְאַף בְּחֹל אָסוּר מִשּׁוּם מוֹשֵׁב לֵצִים, אֲפִלּוּ הֵם כְּתוּבִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבְדִבְרֵי חֻשָּׁק יֵשׁ עוֹד אִסּוּר, שֶׁמְּגֻנֶּה יֵצֶר הָרַע בְּעַצְמוֹ. אֲבָל אוֹתָן סִפְרֵי דִּבְרֵי הַיָּמִים, שֶׁיּוֹצְאִים מֵהֶם עִנְיְנֵי מוּסָר וְיִרְאַת שָׁמַיִם, כְּגוֹן סֵפֶר יוֹסִיפּוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אֲפִלּוּ כְּתוּבִים בִּלְשׁוֹן לַעַז, מֻתָּר לִקְרוֹתָם אֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין רָאוּי לְהַרְבּוֹת בָּהֶם.

יב אָסוּר לְמַדֵּד בַּשַּׁבָּת אֵיזֶה דָּבָר אִם הוּא לְצָרְךְ, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא לְצָרְךְ מִצְוָה.

יג בְּמָקוֹם פְּסָדָא מֻתָּר לְדַבֵּר בִּצְרָכָיו, בֵּין עִם יִשְׂרָאֵל בֵּין עִם אֵינוֹ יְהוּדִי.

יד כָּל דָּבָר שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ, אָסוּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹתוֹ, דַּאֲמִירָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי הֲוֵי שְׁבוּת. וַאֲפִלּוּ לְרָמוֹז לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ לוֹמַר לוֹ קֹדֶם שַׁבָּת שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּשַּׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן אָסוּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת שֶׁיַּעֲשֶׂה לְאַחַר שַׁבָּת. וְדָבָר זֶה אֵינוֹ מְשׁוּם שְׁבוּת, כֵּיוָן דְּהַמְלָאכָה נַעֲשֵׂית בִּשְׁעַת הֶתֵּר, אֶלָּא אָסוּר מִשּׁוּם מְמְצוֹא חֶפְצְךָ. וְלָכֵן לְצָרְךְ מִצְוָה מֻתָּר (ש"ו ש"ז).

טו אֲפִלּוּ אִם הַנָּכְרִי בָּא מֵעַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מְלָאכָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, צָרִיךְ הַיִּשְׂרָאֵל לִמְחוֹת בּוֹ. וְלָכֵן אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁרוֹצֶה לְהַסִּיר הַפֶּחָם מִנֵּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיְּדַלִּיקוּ יָפֶה, צְרִיכִין לִמְחוֹת בּוֹ.

טז אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיּוֹכַל לָבוֹא לִידֵי הֶפְסֵד, כְּגוֹן שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה לוֹ חָבִית שֶׁל יַיִן וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר לִקְרוֹת לְנָכְרִי לְשָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַנָּכְרִי בְּוַדַּאי יִתְקָנוּ, וַאֲפִלּוּ בִּמְלָאכָה גְּמוּרָה,

וּבִלְבַד שֶׁיִּזָּהֵר הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לוֹמַר לוֹ שׁוּם רֶמֶז צִוּוּי לְתַקֵּן. אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר לְפָנָיו, כָּל מִי שֶׁיַּצִּיל הֶפְסֵד זֶה, לֹא יַפְסִיד שְׂכָרוֹ. וְאֵין לַעֲשׂוֹת זֹאת אֶלָּא בִּמְקוֹם הֶפְסֵד מְרֻבֶּה (ש"ז).

יז דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה גְּמוּרָה וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, אִם הוּא צָרֵךְ מִצְוָה אוֹ בְּמִקְצָת חוֹלִי, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וּמִזֶּה נָהֲגוּ לְשַׁלּוֹחַ אֵינוֹ יְהוּדִי בְּשַׁבָּת לְהָבִיא שֵׂכָר אוֹ שְׂאָר דָּבָר לְצֹרֶךְ שַׁבָּת אַף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֵרוּב. וְאֵין לְהַתִּיר אֶלָּא בְּשַׁעַת הַדְּחַק, שֶׁאֵין לוֹ מַה לִּשְׁתּוֹת. אֲבָל בִּשְׁבִיל תַּעֲנוּג בְּעָלְמָא, אֵין לְהַתִּיר. וְלוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהָבִיא מְחוּץ לַתְּחוּם, אֲפִלּוּ בְּדֵיעֲבַד אָסוּר בַּשַּׁבָּת מַה שֶּׁהֵבִיא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּהוּא הַדִּין בִּמְקוֹם הֶפְסֵד, כְּגוֹן לְטַלְטֵל סְחוֹרָה הַנִּפְסֶדֶת מִן הַגְּשָׁמִים, מֻתָּר עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְיֵשׁ לְסָמוֹךְ עַל דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם הֶפְסֵד גָּדוֹל (ש"ז שכ"ה ובנ"א).

יח בְּעֵת הַקֹּר, מֻתָּר לוֹמַר לַגּוֹי לְהַסִּיק אֶת הַתַּנּוּר, מִשּׁוּם דְּהַכֹּל חוֹלִים אֵצֶל הַצִּנָּה. אֲבָל אִם אֵינוֹ מֻכָּרָח כָּל כָּךְ, אֵין לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְגַם אָסוּר לְהַנִּיחַ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיְּסַיֵּק אֶת הַתַּנּוּר בַּשַּׁבָּת אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חַם בַּלַּיְלָה (רע"ו).

יט אָסוּר לְשָׁלוֹחַ אֵינוֹ יְהוּדִי חוּץ לַתְּחוּם בִּשְׁבִיל קְרוֹבֵי הַמֵּת אוֹ בִּשְׁבִיל סַפְּדָן, (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצ"ג סָעִיף ח')

כ נָכְרִי הַמֵּבִיא תְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹבוֹ וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹתֵן לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ לְאוֹצָרוֹ, וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי מוֹדֵד וּמוֹנֶה לְשָׁם, מֻתָּר, מִשּׁוּם דְּהָאֵינוֹ יְהוּדִי בִּמְלֹאכֶת עַצְמוֹ הוּא עוֹסֵק, כִּי אֵין הַתְּבוּאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד לְאַחַר הַמְּדִידָה. וְהַיִּשְׂרָאֵל מֻתָּר לוֹ לַעֲמֹד שָׁם, שֶׁלֹּא יַטְעֶה אוֹתוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמּוֹ כְּלָל מִן הָעֵסֶק. אֲבָל אִם הֵבִיאוּ לוֹ תְּבוּאָה שֶׁלּוֹ, אָסוּר לוֹמַר לָהֶם לְפַנּוֹתָהּ מִן הָעֲגָלוֹת לְתוֹךְ אוֹצָרוֹ. וַאֲפִלּוּ אִם מֵעַצְמָם רוֹצִים לְפַנּוֹתָהּ, צָרִיךְ לִמְחוֹת בָּהֶם (רמ"ד ש"ז).

כא נָכְרִי הָעוֹשֶׂה גְּבִינָה מֵחֶלֶב שֶׁלּוֹ וְהַיִּשְׂרָאֵל רוֹאֶה אֶת הַחֲלִיבָה וְהַגְּבִינָה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מֻתֶּרֶת לְיִשְׂרָאֵל וְיוּכַל לִקְנוֹתָהּ לְאַחַר שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַנָּכְרִי מְכַוֵּן בִּשְׁבִיל הַיִּשְׂרָאֵל לְמָכְרָהּ לוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, כֵּיוָן שֶׁהַגְּבִינָה עֲדַיִן שֶׁל הַנָּכְרִי הִיא וּלְטוֹבַת עַצְמוֹ הוּא עוֹשֶׂה. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ לוֹמַר לוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה וַאֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת, שֶׁמֻּתָּר לוֹמַר לְנָכְרִי עֲשֵׂה מְלַאכְתְּךָ, אֲפִלּוּ מַגִּיעַ מִזֶּה רֶוַח לְיִשְׂרָאֵל.

כב אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁקָּנָה סְחוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל וּבָא בַּשַּׁבָּת לְקַחְתָּהּ, אִם אֶפְשָׁר יֵשׁ לְמָנְעוֹ.

כג מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָאְרְצַיְיט (יום זכרון הוריו) בַּשַּׁבָּת וְשָׁכַח לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יַאְרְצַיְיט, יָכוֹל לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁיַּדְלִיק, אֲבָל לֹא בַּשַּׁבָּת (מג"א סִימָן רס"א סק"ו).

סימן צא

א מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵחוּשׁ בְּעָלְמָא וְהוּא מִתְחַזֵּק וְהוֹלֵךְ כְּמוֹ בָּרִיא, אָסוּר לַעֲשׂוֹת לוֹ שׁוּם רְפוּאָה, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם מְלָאכָה, וַאֲפִלּוּ לְסוּךְ בְּשֶׁמֶן, בֵּין בְּעַצְמוֹ בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

ב כָּל אֳכָלִים וּמַשְׁקִין שֶׁהֵם מַאֲכַל בְּרִיאִים, מֻתָּר לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן לִרְפוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם קָשִׁים לְקִצָּת דְּבָרִים וּמוֹכְחָא מִלְּתָא דִּלְרִפּוּאָה עֲבִיד, אֲפִלּוּ הָכִי שְׁרִי. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל וּמַשְׁקֶה בְּרִיאִים, אָסוּר לְאָכְלוֹ וְלִשְׁתּוֹתוֹ לִרְפוּאָה. מֻתָּר לֶאֱכוֹל שְׂרָפִים מְתוּקִים (מיצים סמיכים) (זעפטל) וְלִגְמוֹעַ בֵּיצָה חַיָּה כְּדֵי לְהַנְעִים אֶת הַקּוֹל, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ מַכָּה בִּגְרוֹנוֹ.

ג הַחוֹשֵׁשׁ בְּשִׁנָּיו בְּמֵחוּשׁ בְּעָלְמָא וְאֵין לוֹ צַעַר גָּדוֹל (וְעַיֵּן בְּסִימָן שֶׁאַחַר זֶה סָעִיף ד) לֹא יִגְמַע בָּהֶן חֹמֶץ אוֹ שְׁאָר מַשְׁקֶה לִרְפוּאָה וְיִפָּלוֹט אֶת הַמַּשְׁקֶה, אֶלָּא מְנַמֵּעַ וּבוֹלֵעַ אוֹ טוֹבֵל בּוֹ פַּת וְאוֹכְלוֹ כְּדַרְכּוֹ. וְכֵן הַחוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ לֹא יְעַרְעֲרֶנּוּ בְּאֵיזֶה מַשְׁקֶה, אֶלָּא בּוֹלֵעַ. וְאִם נִתְרַפֵּא, נִתְרַפֵּא (שכ"ח).

ד הַחוֹשֵׁשׁ בְּמָתְנָיו וְכַדּוֹמֶה, וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרֹאשׁוֹ, בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵין נוֹהֲגִין לְסוּךְ בְּשֶׁמֶן, כִּי אִם לִרְפוּאָה, אָסוּר לְסוּךְ בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם דְּמוֹכְחָא מִלְּתָא דִּלְרִפּוּאָה קָעֲבִיד.

ה הַגּוֹנֵחַ מִכְּאֵב לֵב שֶׁרְפוּאָתוֹ לִינוֹק בְּפִיו מִן הָעֵז, מֻתָּר לוֹ לִינוֹק בְּשַׁבָּת, (מִשּׁוּם דִּינְקָה, הֲוֵי מְפָרֵק כִּלְאַחַר יָד, וּמִשּׁוּם צַעֲרָא דְּחוֹלֶי, לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן) (שכח).

ו הַחוֹשֵׁשׁ בְּמֵעָיו, מֻתָּר לִתֵּן עֲלֵיהֶם כּוֹס שֶׁעֳרוּ מְמֻנּוּ חַמִּין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ בּוֹ הֶבֶל (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן לג סָעִיף יב). וְכֵן מֻתָּר לְהָחֵם בְּגָדִים וּלְהַנִּיחַ עָלָיו.

ז מִי שֶׁנִּגְפָּה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, צוֹמְתָהּ בְּיַיִן כְּדֵי לְהַעֲמִיד הַדָּם, אֲבָל לֹא בְּחֹמֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָזָק וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה. וְאִם הוּא מְעֻנָּג, אַף הַיַּיִן לוֹ כְּמוֹ הַחֹמֶץ, וְאָסוּר. וְאִם הוּא עַל גַּב הַיָּד אוֹ גַּב הָרֶגֶל אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי בַּרְזֶל, מֻתָּר לְרַפֹּאת בְּכָל דָּבָר, כְּדִלְקַמָּן סִימָן צ"ב סָעִיף ה'.

ח יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה מֵחוּשׁ בְּעֵינָיו, לֹא יִתֵּן עֲלֵיהֶם רַק תְּפִלָּה. (פְּרוּשׁ רַק שֶׁבִּפְיו בְּעוֹד שֶׁלֹּא טָעַם כְּלוּם) דְּמוֹכְחָא מִלְּתָא דִּלְרִפּוּאָה, אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ עֵינָיו, מֻתָּר לְלַחְלְחָן בְּרֹק תְּפִלָּה, כִּי אֵין זֹאת לִרְפוּאָה, אֶלָּא לִפְתֹּחַ הָעֵינַיִם קְמָכַּוְן.

ט מִי שֶׁמְּצְטַעֵר מֵרֹב הַמַּאֲכָל שֶׁאָכַל, מֻתָּר לְתָחֵב אֶצְבָּעוֹ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיְּקִיא.

י מַכָּה שֶׁאֵין בָּהּ סַכָּנָה, לֹא יַנִּיחַ עָלֶיהָ רְטִיָּה, אֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ מֵאֲתְמוֹל, וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם רְפוּאָה, אֲפִלּוּ עָלָה אִם חֲתִיכַת בֶּגֶד יָבֵשׁ וְיָשָׁן, שֶׁהוּא מְרַפֵּא גַּם כֵּן. אֲבָל נוֹתֵן עָלֶיהָ אֵיזֶה דָּבָר לְשָׁמְרָהּ שֶׁלֹּא תִּסָּרֵט. הָיְתָה עָלֶיהָ רְטִיָּה מֵאֲתְמוֹל, מְגַלֶּה קְצָתָהּ וּמְקַנֵּחַ פִּי הַמַּכָּה

וְחוֹזֵר וּמְגַלֶּה קְצָתָהּ הַשְּׁנִיָּה וּמְקַנְּחָהּ, וּרְטִיָּה עַצְמָהּ לֹא יְקַנֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ. נָפְלָה הָרְטִיָּה מֵעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע לֹא יַחְזִירֶנָּה. נָפְלָה עַל גַּבֵּי כְּלִי, יַחְזִירֶנָּה. וְאִם מִצְטַעֵר הָרַבֵּה, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהַחְזִירָהּ. אֲבָל אָסוּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹת רְטִיָּה בַּשַּׁבָּת, כִּי מֵרוּחַ הָרְטִיָּה הוּא אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא וְאָסוּר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, אִם לֹא כְּשֶׁחָלָה כָּל גּוּפוֹ. (כְּדִלְקַמָּן סָעִיף ט"ז)

יא אָסוּר לְהַנִּיחַ בֶּגֶד עַל מַכָּה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּהּ דָּם, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם יִצְבַּע אוֹתוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בֶּגֶד אָדֹם, שֶׁהוּא מְתַקְּנוֹ. וְגַם אָסוּר לִדְחוֹק בַּמַּכָּה לְהוֹצִיא אֶת הַדָּם. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה. רוֹחֵץ בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן לְהַעֲבִיר הַדָּם, וְאַחַר כָּךְ יִכְרֹךְ עָלֶיהָ סְמַרְטוּט. וְאִם אֵין הַדָּם פּוֹסֵק עַל יְדֵי רְחִיצָה, יַנִּיחַ שָׂמָה קוּרֵי עַכָּבִישׁ וְיִכְרֹךְ עָלֶיהָ סְמַרְטוּט. אַךְ יֵשׁ מְפַקְפְּקִים בָּזֶה, מִשּׁוּם דְּקוּרֵי עַכָּבִישׁ מְרַפְּאִים, עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (שכ"ח).

יב הַפּוֹתֵחַ מָרְסָא כְּדֵי לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרוֹפְאִים עוֹשִׂים, שֶׁהֵם מִתְכַּוְּנִים לְרַפּוֹאָה לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה, הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁזּוֹ הִיא מְלֶאכֶת הָרוֹפֵא. וְאִם פְּתָחָהּ רַק כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנָּהּ אֶת הַלֵּחָה שֶׁמְּצַעֲרָתוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ אִם תַּחֲזוֹר וְתִסָּתֵם מִיָּד, הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִשּׁוּם צַעֲרוֹ. וְדַוְקָא לְנָקְבָהּ עַל יְדֵי מַחַט וְכַדּוֹמֶה אֲבָל לֹא בְּצִפָּרְנָיו, מִשּׁוּם דְּתוֹלֵשׁ קְצָת מֵעוֹר הַמָּרְסָא, וְיֵשׁ בָּזֶה חִיּוּב. וְגַם עַל יְדֵי מַחַט וְכַדּוֹמֶה, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ, שֶׁמָּא יִתְכַּוֵּן שֶׁתִּשָּׁאֵר פְּתוּחָה, כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא לֵחָה גַּם אַחַר כָּךְ עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי נָכְרִי.

יג מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נֶקֶב בַּזְּרוֹעַ שֶׁקּוֹרִין "אַפְּטוֹרָא" (פונטינעללע, אימפעראטור), אִם נִסְתַּם הַנֶּקֶב קְצָת, אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ קְטָנִית שֶׁיִּפָּתַח, דְּהָא כַּוָּנָתוֹ שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּתוּחַ. וּרְטִיָּה (שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵאֶתְמוֹל) מֻתָּר לִתֵּן עַל הָאַפְּטוֹרָא שֶׁהִיא רַק לְשָׁמְרוֹ. אַךְ אִם יוֹדֵעַ שֶׁהָרְטִיָּה מוֹצִיאָה לֵחָה אוֹ דָּם, אָסוּר. וְכֵן אִם בָּא לְקַנְּחָהּ, אִם יוֹדֵעַ שֶׁעַל יְדֵי הַקִּנּוּחַ יֵצֵא דָּם אוֹ לֵחָה, אָסוּר לְקַנְּחָהּ, (וְלֹא דָּמִי לְפוֹתֵחַ מָרְסָא, דְּהָתָם בְּמָרְסָא, הַלֵּחָה וְהַדָּם כָּנוּס וְעוֹמֵד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה. אֲבָל כָּאן שֶׁהַלֵּחָה וְהַדָּם מֻבְלָעִים בַּבָּשָׂר, אִם מוֹצִיאִם עוֹשֶׂה חַבּוּרָה).

יד מַכָּה שֶׁנִּתְרַפְּאָה, נוֹתְנִין עָלֶיהָ רְטִיָּה שֶׁעָשָׂאָה מֵאֶתְמוֹל, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְשָׁמְרָהּ. וּמֻתָּר לְהָסִיר גְּלָדֵי מַכָּה.

טו נִתְחַב לוֹ קוֹץ, מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ בְּמַחַט, וּבִלְבַד שֶׁיְּזָהֵר שֶׁלֹּא יוֹצִיא דָּם, דְּעֲבִיד חַבּוּרָה.

טז חוֹלֶה שֶׁנָּפַל מֵחֲמַת חָלְיוֹ לְמִשְׁכָּב וְאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵחוּשׁ שֶׁמִּצְטַעֵר וְחָלָה מִמֶּנּוּ כָּל גּוּפוֹ, שָׁאז אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, כְּנָפַל לְמִשְׁכָּב דָּמִי, אוֹמְרִים לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹת לוֹ רְפוּאָה וּלְבַשֵּׁל בִּשְׁבִילוֹ. וּמֻתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל בַּשַּׁבָּת בִּשּׁוּלֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, כֵּיוָן שֶׁהֻתַּר לוֹ הַיּוֹם הַבִּשּׁוּל עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ל"ח סָעִיף ט').

יז וּמֻתָּר לוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת סַמֵּי רְפוּאָה, וְכֵן לַעֲשׂוֹת לוֹ אֵיזֹה רְפוּאָה, בֵּין הוּא בְּעַצְמוֹ בֵּין אֲחֵרִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בַּדָּבָר אֵיזֶה אִסּוּר מְלָאכָה, אֲפִלּוּ אִסּוּר דְּרַבָּנָן. אֲבָל כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲפִלּוּ אִסּוּר דְּרַבָּנָן, אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי אִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם אֵין אֵינוֹ יְהוּדִי, יֵשׁ לְהַתִּיר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל אִסּוּר דְּרַבָּנָן עַל יְדֵי שִׁנּוּי (שכ"ח).

יח רוֹפֵא אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁהוּא מַצְמִיחַ [מַרְכִּיב] אֲבַעְבּוּעוֹת (בלאטרן אומפפען) לִילָדִים אִם יָכוֹל הַיִּשְׂרָאֵל לְפַיְסוֹ בְּמָמוֹן שֶׁיַּעֲשֶׂה לְאַחַר הַשַּׁבָּת יַעֲשֶׂה כֵּן. וְאִם לָאו, וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת, אַל יַחְזִיק יִשְׂרָאֵל אֶז אֶת הַיֶּלֶד, אֶלָּא אֵינוֹ יְהוּדִי יַחְזִיקוֹ (כֵּן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה).

סימן צב

א דְּחוּיָה הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, כְּמוֹ שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. לָכֵן חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְהוּא אָדָם כָּשֵׁר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלִּפְעָמִים עוֹשֶׂה עֲבֵרָה לְתַאֲבוֹן (עַיֵּן יו"ד סִימָן קנ"ח וחו"מ סִימָן תכ"ה). וַאֲפִלּוּ הוּא תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ, מִצְוָה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וְאִם הַחוֹלֶה אֵינוֹ רוֹצֶה, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ. וְעָוֹן גָּדוֹל הוּא בְּיָדוֹ לִהְיוֹת חָסִיד שׁוֹטֶה, שֶׁלֹּא לְהִתְרַפֵּא בְּשַׁבִּיל אֵיזֶה אִסּוּר, וְעָלָיו נֶאֱמַר וְאַךְ אֶת דְּמְכֶם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ. וְהַזָּרִיז לְחַלֵּל ; בְּשַׁבִּיל חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ אֵינוֹ יְהוּדִי לְפָנֵינוּ, מִשְׁתַּדְּלִין לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָל מִי שֶׁחִלֵּל שַׁבָּת בְּשַׁבִּיל חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לוֹ, הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ שָׂכָר, כְּגוֹן שֶׁאָמַר הָרוֹפֵא, חוֹלֶה זֶה צָרִיךְ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, וְרָצוּ תִּשְׁעָה אֲנָשִׁים וְתָלַשׁ כָּל אֶחָד גְּרוֹגֶרֶת וְהֵבִיא, כֻּלָּם יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אֲפִלּוּ הִבְרִיא הַחוֹלֶה בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן בְּשַׁבִּיל כָּל פִּקּוּחַנֶפֶשׁ, וַאֲפִלּוּ סָפֵק פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, מִצְוָה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְלַעֲשׂוֹת בִּשְׁבִילוֹ כָּל אִסּוּרֵי דְּאוֹרַיְתָא, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, כִּי לֹא נִתְּנָה הַתּוֹרָה אֶלָּא לְמַעַן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם, חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכַת דָּמִים, שֶׁהֵם בְּיֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר (סִימָן שכח שכט, וביו"ד סִימָן קנז).

ב כָּל אָדָם שֶׁהוּא אוֹמֵר, מַכִּיר אֲנִי בְּאוֹתוֹ חוֹלֶה שֶׁהוּא מְסֻכָּן, אִם אֵין שָׁם רוֹפֵא מֻמְחֶה שֶׁמַּכְחִישׁוֹ, נֶאֱמָן וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ אוֹמֵר בְּבֵרוּר, אֶלָּא אוֹמֵר שֶׁנִּרְאֶה לוֹ, שֶׁצְּרִיכִין לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, שׁוֹמְעִין לוֹ וּמְחַלְּלִין עָלָיו, מִשּׁוּם דְּסָפֵק נְפָשׁוֹת, לְהָקֵל. אִם רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁהוּא מְסֻכָּן וְשֶׁהוּא צָרִיךְ לִרְפוּאָה פְּלוֹנִית, וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, אוֹ שֶׁהַחוֹלֶה אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִין לְהָרוֹפֵא שֶׁאוֹמֵר שֶׁהוּא צָרִיךְ. וְאִם

הַחוֹלֶה אוֹמֵר שֶׁהוּא צָרִיךְ לִרְפוּאָה פְּלוֹנִית, וְהָרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִין לַחוֹלֶה. אַךְ אִם הָרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁרְפוּאָה זוֹ תַּזִּיקֵהוּ, שׁוֹמְעִין לָרוֹפֵא.

ג אִם רוֹפֵא בָּקִי, אֲפִלּוּ הוּא אֵינוֹ יְהוּדִי, אוֹ שְׁאָר מֵבִין אוֹמֵר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעַתָּה עֲדַיִן אֵין הַחוֹלֶה בְּסַכָּנָה, מִכָּל מָקוֹם אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ רְפוּאָה זֹאת, אֶפְשָׁר שֶׁתִּכְבַּד עָלָיו הֶחֳלִי וְיָכוֹל לָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, אֲפִלּוּ הַחוֹלֶה אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִין לָרוֹפֵא וּמְחַלְּלִין אֶת הַשַּׁבָּת. וְאִם הָרוֹפֵא אוֹמֵר, שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ רְפוּאָה זֹאת וַדַּאי יָמוּת, וְאִם יַעֲשׂוּ לוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּחְיֶה, מְחַלְּלִין גַּם כֵּן אֶת הַשַּׁבָּת. עַיֵּן עוֹד בְּסִימָן קל"ג מִן סָעִיף י"ג עַד סָעִיף י"ח (שכ"ח שכ"ט תרי"ח).

ד כָּל מַכָּה שֶׁבִּפְנִים הַגּוּף, דְּהַיְנוּ מִן הַשִּׁפָּה וְלִפְנִים וְגַם הַשִּׁנַּיִם בִּכְלָל, וְהַיְנוּ קִלְקוּל שֶׁמַּחֲמַת מַכָּה אוֹ בוּעָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד, שֶׁאֲפִלּוּ אֵין שָׁם בְּקִיאִים וְחוֹלֶה אֵינוֹ אוֹמֵר כְּלוּם, עוֹשִׂין לוֹ כָּל מַה שֶּׁרְגִילִים לַעֲשׂוֹת בְּחֹל. אֲבָל כְּשֶׁיּוֹדְעִים וּמַכִּירִים בְּאוֹתוֹ חֳלִי שֶׁמַּמְתִּין וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחִלּוּל שַׁבָּת אֵין מְחַלְּלִין. מֻחוּשִׁים אֵינָן נִקְרָאִין מַכָּה. וּמִי שֶׁחוֹשֵׁשׁ בְּשִׁנּוֹ וּמְצַטַּעֵר עָלֶיהָ מְאֹד עַד שֶׁחָלָה מִמֶּנָּהּ כָּל גּוּפוֹ, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיּוֹצִיאָהּ.

ה מַכָּה שֶׁעַל גַּב הַיָּד וְשֶׁעַל גַּב הָרֶגֶל, וְכֵן עַל כָּל מַכָּה שֶׁנַּעֲשְׂתָה מֵחֲמַת בַּרְזֶל, וְעַל שְׁחִין שֶׁבְּפִי הַטַּבַּעַת, וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע עֲלוּקָה אוֹ שֶׁנִּשְׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה אוֹ אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר, אֲפִלּוּ סָפֵק אִם מֵמִית אִם לָאו, וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קַדַּחַת חָזָק בְּיוֹתֵר, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. אֲבָל עַל קַדַּחַת הַמְצוּיָה, אֵין מְחַלְּלִין, אֶלָּא עוֹשִׂין עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

ו מִי שֶׁאָחֲזוֹ דָּם, מַקִּיזִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְכָל שֶׁהִקִּיז דָּם וְנִצְטַנֵּן, עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה לְהִתְחַמֵּם אֲפִלּוּ בִּתְקוּפַת תַּמּוּז.

ז הַחוֹשֵׁשׁ בְּשִׁתֵּי עֵינָיו אוֹ שֶׁהָיָה בְּאַחַת מֵהֶן צִיר אוֹ שֶׁהָיוּ שׁוֹתְתוֹת אוֹ שֶׁהָיָה דָּם שׁוֹתֵת אוֹ שֶׁאַר דָּבָר שֶׁהוּא סַכָּנָה לְעַיִן, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת.

ח חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁצָּרִיךְ לְבָשָׂר, וְיֵשׁ כָּאן בָּשָׂר אָסוּר, שׁוֹחֲטִין עֲבוּרוֹ וְאֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בָּשָׂר אָסוּר, מִשּׁוּם דְּחַיְשִׁינַן, שֶׁמָּא כְּשֶׁיִּתְוַדַּע לוֹ שֶׁהֶאֱכִילוּ אוֹתוֹ בָּשָׂר אָסוּר, יָקוּץ בּוֹ. אֲבָל בְּמָקוֹם דְּלֵכָא לְמֵיחַשׁ לְשֶׁמָּא יָקוּץ בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּא קָטָן אוֹ שֶׁדַּעְתּוֹ מְטֹרֶפֶת, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בָּשָׂר אָסוּר וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲבוּרוֹ בַּשַּׁבָּת (שכ"ח).

ט הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת בִּשְׁבִיל חוֹלֶה, אָסוּר לְבָרְיָא לֶאֱכֹל בַּשַּׁבָּת, אֲבָל לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מֻתָּר מִיָּד גַּם לְבָרְיָא אִם בִּשְּׁלוֹ יִשְׂרָאֵל, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן לח סָעִיף ט (שיח).

י מִי שֶׁרוֹצִים לֶאֱנֹס אוֹתוֹ שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה לְפִי שָׁעָה, אֲפִלּוּ הִיא עֲבֵרָה חֲמוּרָה, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו שַׁבָּת, כְּדֵי לְהַצִּילוֹ מִן הָעֲבֵרָה. אֲבָל אִם רוֹצִים לֶאֱנֹס אוֹתוֹ לְהַמִּיר אֶת הַדָּת וּלְהוֹצִיאוֹ

מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ הוּא קָטָן אוֹ קְטַנָּה הַחִיּוּב הוּא עַל כָּל מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהַשְׁתַּדֵּל לְהַצִּילוֹ, אֲפִלּוּ צָרִיךְ לְחַלֵּל שַׁבָּת בְּאִסּוּרֵי דְּאוֹרַיְתָא, כְּמוֹ שֶׁמְּחַיְּבִין לְחַלֵּל שַׁבָּת בִּשְׁבִיל חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, דִּכְתִיב וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, אָמְרָה תּוֹרָה, חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמוֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה. וַאֲפִלּוּ אִם הוּא סָפֵק אִם הוּא תּוֹעִיל הַהַשְׁתַּדְּלוּת אוֹ לֹא, מִכָּל מָקוֹם חַיָּבִין לְחַלֵּל שַׁבָּת לְהַשְׁתַּדֵּל בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר, כְּמוֹ שֶׁמְּחַלְּלִין בִּשְׁבִיל סָפֵק פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ. אֲבָל מִי שֶׁפָּשַׁע וְרוֹצֶה לְהָמִיר, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, דְּכֵיוָן שֶׁפָּשַׁע, אֵין אוֹמְרִים לְאָדָם חֲטָא בִּשְׁבִיל שֶׁיִּזְכֶּה חֲבֵרֶךָ. וּמִכָּל מָקוֹם בְּאִסּוּר דְּרַבָּנָן, כְּגוֹן לֻלָּכֶת חוּץ לַתְּחוּם וְלִרְכּוֹב עַל גַּבֵּי סוּס אוֹ לֵילֵךְ בַּעֲגָלָה, וְכֵן לְטַלְטֵל מָעוֹת וְכַדּוֹמֶה, יֵשׁ מַתִּירִין לְחַלֵּל בִּשְׁבִיל לְהַצִּילוֹ (ש"ו).

סימן צג

א מִיַּד כְּשֶׁהִתְחִלָּה הָאִשָּׁה לְהַרְגִּישׁ סִימָנֵי לֵדָה, אֲפִלּוּ הִיא מְסֻפֶּקֶת, קוֹרְאִין לָהּ מְיֻלֶּדֶת אֲפִלּוּ מִמָּקוֹם רָחוֹק כַּמָּה פַּרְסָאוֹת.

ב יוֹלֶדֶת הֲרֵי הִיא כְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת לְכָל מַה שֶּׁהִיא צְרִיכָה. אַךְ אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי שִׁנּוּי אוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, עוֹשִׂין. וְנִקְרֵאת יוֹלֶדֶת מְשֻׁתֶּשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר אוֹ מְשֻׁעָה שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד, אוֹ שֶׁאֵין בָּהּ כֹּחַ לֶלֶכֶת בְּעַצְמָהּ. גַּם הַמַּפֶּלֶת לְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם מִטְּבִילָתָהּ דִּינָהּ כְּיוֹלֶדֶת.

ג כָּל שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, אֲפִלּוּ אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְאַחַר כָּךְ אִם אֵין בָּהּ חֲלִי אַחֵר, רַק צַעַר הַלֵּידָה, עַד שִׁבְעָה יָמִים, אִם אוֹמֶרֶת צְרִיכָה אֲנִי, מְחַלְּלִין עָלֶיהָ. וְאִם אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, אֵין מְחַלְּלִין. מוֹנִין יָמִים אֵלּוּ מִיּוֹם הַלֵּדָה וְלֹא מֵעֵת לְעֵת, כְּגוֹן אִם יָלְדָה בְּיוֹם רְבִיעִי לְעֵת עֶרֶב, הֲרֵי הִיא בְּיוֹם שַׁבָּת לְאַחַר שְׁלֹשָׁה. וְאִם יָלְדָה בַּשַּׁבָּת לְעֵת עֶרֶב, הֲרֵי הִיא בַּשַּׁבָּת הַבָּאָה לְאַחַר שִׁבְעָה. וְאִם יֵשׁ קְצָת חֲשַׁשׁ סַכָּנָה, שֶׁהָאִשָּׁה חֲלוּשָׁה בְּטִבְעָהּ, הַמַּקֵּל לְמָנוֹת יָמִים אֵלּוּ מֵעֵת לְעֵת לֹא הִפְסִיד.

ד לְאַחַר שִׁבְעָה יָמִים, אֲפִלּוּ אוֹמֶרֶת צְרִיכָה אֲנִי, אֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ, אֶלָּא הֲרֵי הִיא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֶיהָ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. אֲבָל לְהַסִּיק עֲבוּרָהּ, מֻתָּר אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל (כְּשֶׁלֹּא נִמְצָא אֵינוֹ יְהוּדִי בְּנָקֵל), וַאֲפִלּוּ בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, מִשּׁוּם דְּיוֹלֶדֶת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם מְסֻכֶּנֶת הִיא בַּצִּנָּה.

ה הַוּלָד שֶׁנּוֹלַד, מַרְחִיצִין אוֹתוֹ וְחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, וּמְיַשְּׁרִין אֵבָרָיו, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָיו. אַךְ אִם אֵינוֹ בֶּן קַיְמָא, כְּגוֹן שֶׁנּוֹלַד לִשְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים, אֲסוּרִין לְטַלְטְלוֹ, אֶלָּא אִמּוֹ שׁוֹחָה עָלָיו וּמֵנִיקָתוֹ, מִפְּנֵי צַעַר הֶחָלָב הַמְצַעֵר אוֹתָהּ (של).

סימן צד

א שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יוֹתֵר הַדָּרִים בֶּחָצֵר אַחַת, כָּל אֶחָד בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אָסוּר לְטַלְטֵל לֹא מִן הַבָּתִּים לֶחָצֵר, וְלֹא מִן הֶחָצֵר לַבָּתִּים וְלֹא מִבַּיִת לְבַיִת. וַאֲפִלּוּ בְּלֹא דֶּרֶךְ הֶחָצֵר, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ פֶּתַח אוֹ חַלּוֹן בֵּין בֵּיתוֹ שֶׁל זֶה לְבֵיתוֹ שֶׁל זֶה, אָסוּרִין לְטַלְטֵל דֶּרֶךְ שָׁם (עַיִן מגן אברהם סִימָן שס"ו סָעִיף קטן א). וּמִצְוָה עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי מִכְשׁוֹל (שס"ו).

ב שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם פֶּתַח, אִם רוֹצִים, עוֹשִׂים כָּל בְּנֵי חָצֵר עֵרוּב אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמָם, וּמֻתָּרִים כָּל בְּנֵי הֶחָצֵר לְטַלְטֵל בֶּחָצֵר שֶׁלָּהֶם. אֲבָל אָסוּרִים לְטַלְטֵל מֵחָצֵר לֶחָצֵר כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת. וְאִם רוֹצִים, עוֹשִׂים כָּל הַדָּרִים בִּשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עֵרוּב אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין לְטַלְטֵל גַּם מֵחָצֵר לְחָצֵר אֲפִלּוּ כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת. וְאִם יֵשׁ בֵּין הַחֲצֵרוֹת אֲפִלּוּ רַק חַלּוֹן שֶׁהוּא לְכָל הַפָּחוֹת רָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים וְגָבוֹהַּ אַרְבָּעָה טְפָחִים וְהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים סָמוּךְ לָאָרֶץ וְאֵין בּוֹ סְרִיגָה, גַּם כֵּן יְכוֹלִין לְעָרֵב בְּיַחַד. אֲבָל בִּפְחוֹת מִזֶּה, אֵין יְכוֹלִין לְעָרֵב בְּיַחַד. וְאִם יֵשׁ חַלּוֹן בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים, אֲפִלּוּ הוּא גָּבוֹהַּ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, יְכוֹלִין לְעָרֵב בְּיַחַד (מִשּׁוּם דְּבֵיתָא כְּמָאן דְּמַלְיָא דְּמֵי) (שעב).

ג שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וּבְנֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ אֶל הָרְחוֹב, רַק דֶּרֶךְ הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, שֶׁיֵּשׁ פֶּתַח בֵּין הַחֲצֵרוֹת וְדֶרֶךְ שָׁם הוֹלְכִין אִם רוֹצִים, מְעָרְבִים עֵרוּב אֶחָד בְּיַחַד. אִם לֹא עֵרְבוּ בְּיַחַד, אִם בְּנֵי הַפְּנִימִית לְבַדָּם עֵרְבוּ, הֵם מֻתָּרִים לְטַלְטֵל בֶּחָצֵר שֶׁלָּהֶם, וּבְנֵי הַחִיצוֹנָה אֲסוּרִים. וְאִם בְּנֵי הַפְּנִימִית לֹא עֵרְבוּ אֶלָּא בְּנֵי הַחִיצוֹנָה לְבַדָּם עֵרְבוּ, לֹא מַהֲנִי לָהֶם הָעֵרוּב, כִּי מֵאַחַר שֶׁבְּנֵי הַפְּנִימִית יֵשׁ לָהֶם דְּרִיסַת הָרֶגֶל דֶּרֶךְ הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, הֵם אוֹסְרִים עֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ דַּוְקָא אִם בְּנֵי הַפְּנִימִית לֹא עֵרְבוּ, דְּאָז כֵּיוָן שֶׁהֵם אוֹסְרִים זֶה עַל זֶה בְּמָקוֹם, דַּהֲוֵי לֵיהּ רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ. וְרֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ, אוֹסֶרֶת גַּם בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אִם עֵרְבוּ גַּם הֵם בִּפְנֵי עַצְמָם, שֶׁאָז מֻתָּרִים לְטַלְטֵל בִּמְקוֹמָם, וַהֲוֵי לָהּ רֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ, אֵינָם אוֹסְרִים גַּם עַל הַחִיצוֹנָה. וְכֵן אִם בַּפְּנִימִית אֵינוֹ דָּר רַק יִשְׂרָאֵל אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ אָסוּר בִּמְקוֹמוֹ, גַּם עַל הַחִיצוֹנָה אֵינוֹ אוֹסֵר. וְאִם בַּפְּנִימִית דָּרִים שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ, אַף עַל פִּי שֶׁבַּחִיצוֹנָה אֵינוֹ דָּר אֶלָּא אֶחָד, כֵּיוָן דַּהֲוֵי לְהּ רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ, אוֹסְרִים גַּם עַל הַיָּחִיד.

ד בָּתִּים הַבְּנוּיִים בַּעֲלִיָּה (שטאק) וְלִפְנֵיהֶם מִרְפֶּסֶת (גאניג) שֶׁמִּמֶּנָּה יוֹרְדִים בַּמַּדְרֵגוֹת לְתוֹךְ הֶחָצֵר וּמֵחָצֵר לִרְשׁוּת הָרַבִּים, דִּינָם גַּם כֵּן כִּשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְהַמִּרְפֶּסֶת הִיא כְּמוֹ חָצֵר פְּנִימִית (שע"ה).

ה בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי דִּירוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ פְּרוֹזְדוֹר (פארהויז, קיכע) אֶשֶׁר דֶּרֶךְ זֶה נִכְנָסִים לְדִירָה זוֹ וְגַם לְדִירָה זוֹ, וְדָרִים בִּשְׁתֵּי הַדִּירוֹת שְׁנֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים, אֲסוּרִים לְהוֹצִיא אֲפִלּוּ מִבַּיִת לִפְרוֹזְדוֹר. וְכֵן אֲפִלּוּ בְּדִירָה אַחַת שֶׁהִיא חֲלוּקָה לִשְׁנֵי חֲדָרִים וְדָרִים בָּהֶם שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהַפְּנִימִי אֵין לוֹ פֶּתַח אֶלָּא לְהַחִיצוֹן וּמִן הַחִיצוֹן יוֹצְאִין לֶחָצֵר, מִכָּל מָקוֹם אֲסוּרִין לְטַלְטֵל אֲפִלּוּ מֵחֶדֶר לְחֶדֶר עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ עֵרוּב. (וְאִם שְׁנֵי הַבָּתִּים אוֹ הַדִּירוֹת שַׁיָּכִים לְאִישׁ אֶחָד וְהוּא הִשְׂכִּיר דִּירָה לַחֲבֵרוֹ וְיֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן שָׁם תְּפִיסַת יָד, עַיֵּן בְּזֶה בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן ש"ע, וּבְחַיֵּי אָדָם כְּלָל עג סִימָן ג' וְסִימָן ד')

ו כֵּיצַד עוֹשִׂין אֶת הָעֵרוּב (מִן הַמֻּבְחָר). אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁבְּחָצֵר, לוֹקֵחַ בְּעֶרֶב שַׁבָּת כִּכָּר אֶחָד שָׁלֵם מִשֶּׁלּוֹ, וּמְזַכֶּה אוֹתוֹ עַל יְדֵי אַחֵר לְכָל הַדָּרִים בֶּחָצֵר, דְּהַיְנוּ שֶׁאוֹמֵר לְאַחֵר בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מֵבִין עִנְיַן זֶה: קַח כִּכָּר זֶה וּזְכֵה בּוֹ בִּשְׁבִיל כָּל הַיִּשְׂרְאֵלִים הַדָּרִים בֶּחָצֵר זֹה (אוֹ בַּחֲצֵרוֹת אֵלּוּ). וְלוֹקֵחַ זֶה אֶת הַכִּכָּר וּמַגְבִּיהוֹ טָפַח. וְהַמְעָרֵב לוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ וּמְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב, וְאוֹמֵר בַּהֲדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵי לָנָא לְאַפּוּקֵי וּלְעָיוּלֵי מִן הַבָּתִּים לֶחָצֵר וּמִן הֶחָצֵר לַבָּתִּים וּמִבַּיִת לְבַיִת, לְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בַּבָּתִּים שֶׁבֶּחָצֵר הַזֹּאת. וְכֵיוָן שֶׁכֻּלָּם זָכוּ בְּכִכָּר זֶה, וּבְכָנִיסַת שַׁבָּת הוּא מֻנָּח בַּבַּיִת הַזֶּה שֶׁל הַמְעָרֵב, נֶחְשָׁבִים כְּאִלּוּ כֻּלָּם דָּרוּ בַּבַּיִת הַזֶּה, וְלָכֵן מֻתָּרִים לְטַלְטֵל מֵהַבָּתִּים לֶחָצֵר וּמֵהֶחָצֵר לַבָּתִּים וּבְכָל הֶחָצֵר.

ז צָרִיךְ לְזַכּוֹת דַּוְקָא עַל יְדֵי אַחֵר. וְלָכֵן לֹא יְזַכֶּה עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם סְמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, מִשּׁוּם דְּיָדָם כְּיָדוֹ. אֲבָל עַל יְדֵי קָטָן אַחֵר, יָכוֹל לְזַכּוֹת (דְּבְמִידֵי דְּרַבָּנָן, קָטָן זוֹכֶה לַאֲחֵרִים). וְאִם אֶפְשָׁר, לֹא יְזַכֶּה עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, שֶׁמַּעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, וְגַם לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים אִם הֵם סְמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם אֵלּוּ נֶחְשָׁבִים כְּיָדוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם בְּדָלִית לֵיהּ אִישׁ אַחֵר יָכוֹל לְזַכּוֹת עַל יְדֵיהֶן. וְאִם הַבֵּן נָשָׂא אִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁסָּמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו, לְכַלֵּי עֶלְמָא יָכוֹל לְזַכּוֹת עַל יָדוֹ (שס"ו).

ח כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֵרוּב. בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂר בַּעֲלֵי בָתִּים אוֹ פָּחוֹת, שִׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת (שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׁלִישׁ בֵּיצָה) לְכָל אֶחָד, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הָעֵרוּב וּמַנִּיחוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (כִּי הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן פַּת, כֵּיוָן שֶׁבִּלְאוֹ הָכִי הוּא דָּר שָׁם) וְאִם הֵם יוֹתֵר מִשְּׁמוֹנָה עָשָׂר, אֲפִלּוּ הֵם אֶלֶף, שִׁעוּרוֹ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה גְּרוֹגָרוֹת, שֶׁהֵן כְּמוֹ שֵׁשׁ בֵּיצִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֵם כְּמוֹ שְׁמוֹנָה בֵּיצִים, (וּלְפִי זֶה כִּגְרוֹגֶרֶת, הוּא כִּשְׁלִישׁ וּתְשִׁיעִית בֵּיצָה) (שס"ח).

ט צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַקְפִּיד עַל הָעֵרוּב אִם יֹאכְלֶנּוּ חֲבֵרוֹ. וְאִם מַקְפִּיד עָלָיו, אֵינוֹ עֵרוּב. לָכֵן צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְעָרֵב בְּדָבָר שֶׁהֶכִּין לְצָרְכּוֹ שַׁבָּת (שס"ו).

י הָעֵרוּב צָרִיךְ לִהְיוֹת מֻנָּח בְּמָקוֹם שֶׁכָּל אֶחָד מִן בַּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁנַּעֲשָׂה בִּשְׁבִילָם, יָכוֹל לָבוֹא שָׁמָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְלָכֵן אִם הָיָה שָׁם אוֹ בַּשְּׁכוּנָה מֵת, רַחְמָנָא לִיצְלָן, וְאֶחָד מִן בַּעֲלֵי הַבָּתִּים הוּא כֹּהֵן וְלֹא הָיָה יָכוֹל לָבֹא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֶל הָעֵרוּב, בָּטֵל הָעֵרוּב (עַיֵּן פרמ"ג משבצות סוֹף סִימָן שס"ו).

יא יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת, וּבְשַׁבָּת יִבְצַע עָלָיו, כִּדְלְקַמָּן סִימָן ק"ב סָעִיף ב, (כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת קַיָּם רַק בִּכְנִסַת שַׁבָּת). אַךְ אִם יֵשׁ לְחוּשׁ פֶּן יִשְׁכַּח פַּעַם אַחַת, יָכוֹל לְעָרֵב בְּכִכָּר אֶחָד לְכָל הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁעַד הַפֶּסַח. וּכְשֶׁאוֹמֵר בַּהֲדִין וְכוּ' יְסַיֵּם בְּכָל הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁעַד הַפֶּסַח הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה הַכִּכָּר, דַּק וְאָפוּי הֵיטֵב שֶׁלֹּא יִתְקַלְקֵל. וּלְשַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הַפֶּסַח, יַעֲשֶׂה הָעֵרוּב בְּמַצָּה כְּשֵׁרָה (שס"ח שצ"ג).

יב אֵין עוֹשִׂין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בְּיוֹם טוֹב. וְאִם חָל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב שַׁבָּת, צְרִיכִין לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב.

יג מִי שֶׁאוֹכֵל בְּמָקוֹם אֶחָד וְיָשֵׁן בְּמָקוֹם אַחֵר, מְקוֹם אֲכִילָתוֹ הִיא הָעִקָּר לְעִנְיַן זֶה, וְשָׁם הוּא אוֹסֵר אִם אוֹכֵל שָׁם מִשֶּׁלּוֹ בְּחֶדֶר מְיֻחָד. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁהוּא יָשֵׁן, אֵינוֹ אוֹסֵר.

יד הַמִּתְאָרֵחַ בֶּחָצֵר, יֵשׁ אוֹמְרִים, דַּאֲפִלּוּ נִתְאָרַח בְּבֵית בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אִם לֹא נִתְאָרַח דֶּרֶךְ קֶבַע אֶלָּא לִשְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ לְפָחוֹת מִזֶּה, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, וְכֻלָּם מֻתָּרִין לְטַלְטֵל, בֵּין מִבָּתֵּי בַּעֲלֵי הַבָּתִּים בֵּין מִבֵּית הָאוֹרֵחַ, וַאֲפִלּוּ אִם הָאוֹרְחִים רַבִּים, וּבַעַל הַבַּיִת אֶחָד. וְדַוְקָא בְּדָאְכָא בַּעַל הַבַּיִת קְבוּעַ, אֲפִלּוּ הוּא אֵינוֹ יְהוּדִי (עַיֵּן יַד אֶפְרַיִם), דְּאָז הָאוֹרְחִים בְּטֵלִים לְגַבֵּהּ. אֲבָל אִם כֻּלָּם הֵם אוֹרְחִים, אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה אִם יֵשׁ לְכָל אֶחָד חֶדֶר מְיֻחָד לְאָכִילָה. וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אֵינוֹ יְהוּדִי, צְרִיכִין לִשְׁכּוֹר רְשׁוּתוֹ כִּדְלְקַמָּן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין אוֹרֵחַ לְבַעַל הַבַּיִת, דְּכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֶדֶר מְיֻחָד לֶאֱכֹל שָׁם, דִּינוֹ כְּבַעַל הַבַּיִת (עַיֵּן בס' אה"ע). וְכֵן יֵשׁ לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה. וְיֵשׁ לָהֶם לְעָרֵב בְּלֹא בְּרָכָה. וּבְדִיעֲבַד יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל סְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה.

טו יִשְׂרָאֵל הַדָּר עִם אֵינוֹ יְהוּדִי בֶּחָצֵר אַחַת, אֵין הָאֵינוֹ יְהוּדִי אוֹסֵר עָלָיו, מַתָּר לְטַלְטֵל מִבַּיִת לֶחָצֵר וּמֵחָצֵר לַבַּיִת. וַאֲפִלּוּ הֵם שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יוֹתֵר, רַק שֶׁהֵם דָּרִים בְּאֹפֶן שֶׁהֵם לֹא הָיוּ צְרִיכִין לָעֵרוּב, כַּמְבֹאָר לְעֵיל סָעִיף י"ג, אָז גַּם כֵּן אֵין הָאֵינוֹ יְהוּדִי אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. אֲבָל אִם הֵם שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יוֹתֵר שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לְעָרֵב, אָז אִם דָּר שָׁם גַּם אֵינוֹ יְהוּדִי, הוּא אוֹסֵר עֲלֵיהֶם, וְאֵינָם יְכוֹלִים לְעָרֵב עַד שֶׁיִּשְׂכְּרוּ מִמֶּנּוּ אֶת הָרְשׁוּת. וְאִם דָּרִים שָׁם שְׁנֵי נָכְרִים אוֹ יוֹתֵר, צְרִיכִין לִשְׂכּוֹר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

טז אֶפְלּוּ אִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ דֶּרֶךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים רַק דֶּרֶךְ הֶחָצֵר שֶׁהַיִּשְׂרְאֵלִים דָּרִים בָּהּ, אוֹ שֶׁהוּא דָּר בַּעֲלִיָּה, וְהַמַּדְרֵגוֹת הֵן לְתוֹךְ הֶחָצֵר, גַּם כֵּן אוֹסֵר עֲלֵיהֶם.

יז אִם הֶחָצֵר הִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁהִשְׂכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל שָׁם דִּירָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי, אֵינוֹ אוֹסֵר, כִּי לֹא הִשְׂכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל לוֹ עַל דַּעַת שֶׁיֵּאָסוֹר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְלּוּ אִם בַּעַל הֶחָצֵר בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ דָּר שָׁם.

יח כֵּיצַד שׂוֹכְרִין. אוֹמֵר לוֹ הַיִּשְׂרָאֵל: הַשְׂכֵּר לִי רְשׁוּתְךָ בְּמָעוֹת אֵלּוּ. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לוֹ כְּדֵי לְהַתִּיר הַטִּלְטוּל. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ, תֵּן לִי רְשׁוּתְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּפָרֵשׁ לוֹ כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְטַלְטֵל בֶּחָצֵר, לֹא מַהֲנִי.

יט יָכוֹל לִשְׂכּוֹר אֲפִלּוּ מֵאִשְׁתּוֹ, וַאֲפִלּוּ מִמְּשָׁרְתוֹ.

כ שָׂכַר אֶת הָרְשׁוּת סְתָם, מַהֲנִי לְכָל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר בּוֹ הָאֵינוֹ יְהוּדִי וְהוּא דָּר שָׁם. אֲבָל אִם יָצָא מִשָּׁם אֵינוֹ יְהוּדִי זֶה וְנִכְנַס אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ, צְרִיכִין לִשְׂכּוֹר מֵחָדָשׁ מִזֶּה הַשֵּׁנִי. וְאִם שָׂכַר לִזְמָן, וּבְתוֹךְ הַזְּמָן הִשְׂכִּיר הָאֵינוֹ יְהוּדִי דִּירָתוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי אַחֵר, דַּי בַּשְּׂכִירוּת הָרִאשׁוֹן. אֲבָל אִם מֵת אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ לְאַחֵר בְּתוֹךְ הַזְּמָן, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִשְׂכּוֹר מֵהַיּוֹרֵשׁ אוֹ מֵהַלּוֹקֵחַ. וְאִם שָׂכַר מִמְּשָׁרְתוֹ, אִם שָׂכַר סְתָם, לֹא מַהֲנִי אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַמְּשָׁרֵת הַזֶּה הוּא שָׁם. וְאִם שָׂכַר לִזְמָן אֲפִלּוּ נִסְתַּלֵּק הַמְּשָׁרֵת, מַהֲנֵי הַשְּׂכִירוּת עַד הַזְּמָן.

כא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּתְבַּטְּלָה הַשְּׂכִירוּת וּצְרִיכִין לַחֲזוֹר וְלִשְׂכּוֹר, צְרִיכִין גַּם כֵּן לַעֲשׂוֹת עֵרוּב מֵחָדָשׁ, דְּאֵין עֵרוּב חוֹזֵר וְנֵעוֹר.

כב אִם אִי אֶפְשָׁר לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ אֶת הָרְשׁוּת, יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מִן הַיִּשְׂרָאֵלִים שֶׁיַּשְׁאִיל לוֹ מָקוֹם בִּרְשׁוּתוֹ הַמְיֻחָד לוֹ לְהַנִּיחַ שָׁם אֵיזֶה חֵפֶץ, וְיַנִּיחַ שָׁם אֶת הַחֵפֶץ, וּבָזֶה קוֹנֶה הַיִּשְׂרָאֵל אֶת הַמָּקוֹם. וַאֲפִלּוּ לְקַח אֶת הַחֵפֶץ מִשָּׁם קֹדֶם שַׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהָיָה לְהַיִּשְׂרָאֵל רְשׁוּת לְהַנִּיחַ שָׁם חֶפְצוֹ גַּם בַּשַּׁבָּת, נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ יֵשׁ לוֹ שָׁם חֵלֶק בַּדִּירָה, וְיָכוֹל הַיִּשְׂרָאֵל הַזֶּה לְהַשְׂכִּיר אֶת הָרְשׁוּת לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר.

כג יִשְׂרָאֵל מוּמָר אוֹ שֶׁהוּא מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא (יֵשׁ אוֹמְרִים, אֶפְלּוּ רַק בְּאִסּוּר דְּרַבָּנָן), הֲרֵי הוּא כְּאֵינוֹ יְהוּדִי וּצְרִיכִין לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ רְשׁוּת (שפ"ה).

כד בְּהָרְבֵּה קְהִלּוֹת מְתַקְּנִים כָּל הַמְּבוֹאוֹת וְהֶחָרְחוֹבוֹת בְּעֵרוּבִין (דְּהַיְנוּ בְּצוּרַת הַפֶּתַח וְכַדּוֹמֶה) וְשׂוֹכְרִין רְשׁוּת מִן הַנָּכְרִי לְמַעַן יוּכְלוּ לְטַלְטֵל בְּכָל הָעִיר. וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת כָּל הַתִּקּוּנִים עַל יְדֵי רַב מֻמְחֶה וּבָקִי. וּבִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין לְהַנִּיחַ אֶת עֵרוּבֵי הַחֲצֵרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת (מִשּׁוּם דְּיֵשׁ לוֹ דִּין שֻׁתָּף, וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּוְקָא בֵּית דִּירָה) (שס"ו שצ"א).

כה אֲבָל בִּמְקוֹמוֹת שֶׁאֵין הָעִיר מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, גַּם כְּשֶׁעוֹשִׂין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בְּשָׁבִיל הַדַּיָּרִים שֶׁבַּחֲצַר בֵּית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא צְרִיכִין לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית דִּירָה (עַיִן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל סוֹף סִימָן שסה בְּשֵׁם חֶכֶם צְבִי).

כו עִיר הַמְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין וְנִתְקַלְקֵל הָעֵרוּב בַּשַּׁבָּת, אָז כָּל הַחֲצֵרוֹת שֶׁהֵן כְּתִקּוּנָן וְאֵין בָּהֶן פִּרְצָה הָאוֹסֶרֶת (עַיִן לְעֵיל סִימָן פ"ב סָעִיף ד' ה'), אֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהֶן כַּמָּה בָּתִּים, מֻתָּרִין לְטַלְטֵל שָׁם כָּל אוֹתוֹ הַשַּׁבָּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֵרוּב הַחֲצֵרוֹת הוּא בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת שֶׁנֶּחְלְקָה עַתָּה מֵחֲצַר זֹה, מִכָּל מָקוֹם מֻתָּר, מִשּׁוּם דִּלְעָנְיָן זֶה אָמְרִינַן, שַׁבָּת כְּיוֹן דְּהֶתְּרָה, הֶתְּרָה. וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ חֲשָׁשׁ גָּדוֹל שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ רַבִּים לַשְּׁאֵת גַּם בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱסַר, כֵּיוָן שֶׁהֻרְגְּלוּ בְּהֶתֵּר, עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מֻתָּר. וְאִם נִקְרַע הַחֻבָּל שֶׁבְּצוּרַת הַפֶּתַח וְאֶפְשָׁר שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יְתַקְּנוֹ בַּעֲנִיבָה אוֹ בְּקֶשֶׁר אֶחָד וַעֲנִיבָה עַל גַּבָּיו, מַה טּוֹב.

כז אִם חָל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְנִתְקַלְקֵל אָז הָעֵרוּב, אַף עַל גַּב דְּהָעֵרוּב מוֹעִיל גַּם לְיוֹם טוֹב לְעִנְיַן דְּבָרִים שֶׁאֵינָם לְצָרְכּוֹ (כְּדִלְקַמָּן סִימָן צ"ח סָעִיף ל"ד), לֹא אָמְרִינַן, הוֹאִיל וְהֻתַּר לְיוֹם טוֹב, הֻתַּר גַּם לַשַּׁבָּת, מִשּׁוּם דְּיוֹם טוֹב וְשַׁבָּת, שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת הֵן (מג"א סִימָן שס"ג).

סימן צה

א אָסוּר לָצֵאת בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב מִמָּקוֹם שֶׁשַּׁבָּת, יוֹתֵר מִתְּחוּם, שֶׁהוּא שְׁנֵי אֲלָפַיִם אַמָּה. וּמְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם הוּא אַרְבַּע אַמּוֹת. וְהַיְנוּ אִם הָיָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בַּשָּׂדֶה. אֲבָל אִם שַׁבָּת בְּתוֹךְ הָעִיר, כָּל הָעִיר הִיא מְקוֹמוֹ. וְעִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר, נֶחְשָׁב גַּם כֵּן לָעִיר. וְאֵיזֶה הוּא עִבּוּרָהּ. שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה, וְשַׁיָּךְ לָעִיר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם בְּנָיָן, וְהוּא הַנִּקְרָא קַרְפֵּף הָעִיר. וּמִמָּקוֹם שֶׁיִּכְלֶה, מַתְחִילִין לִמְדֹּד תְּחוּם שַׁבָּת.

ב עִיר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה, אֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה מְאֹד, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְעִבּוּרָהּ וּמִשָּׁם תְּחוּם שַׁבָּת. וְכֵן עִיר שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה וְהַבָּתִּים סְמוּכִים זֶה לָזֶה, כֹּל שֶׁאֵין בֵּין בַּיִת לְבַיִת יוֹתֵר מִן שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים, נֶחְשָׁב חִבּוּר, וְשַׁיָּךְ לָעִיר, אֲפִלּוּ הוּא מַהֲלַךְ כַּמָּה יָמִים. וּמִבַּיִת הָאַחֲרוֹן, מוֹדְדִין אֶת הַקַּרְפֵּף וּתְחוּם שַׁבָּת.

ג אֵין נוֹתְנִים קַרְפֵּף אֶלָּא לָעִיר. אֲבָל לְבַיִת אֶחָד, אֵין נוֹתְנִין קַרְפֵּף, אֶלָּא תֵּכֶף מִקִּיר הַבַּיִת וָחוּצָה מַתְחִיל לִמְדֹּד תְּחוּם שַׁבָּת.

ד הָיוּ שְׁתֵּי עֲיָרוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ, נוֹתְנִים קַרְפֵּף לָזוֹ וְקַרְפֵּף לָזוֹ. וְלָכֵן אִם אֵין בֵּינֵיהֶן יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים שְׁתֵּי קַרְפֵּפוֹת, נֶחְשָׁבוֹת שְׁתֵּיהֶן לְעִיר אַחַת.

ה יֵשׁ כַּמָּה דְּבָרִים בְּעִנְיַן מְדִידַת תְּחוּם שַׁבָּת לְהָקֵל, וְאֵין לַעֲשׂוֹת כִּי אִם עַל יְדֵי בָקִי (שצ"ו שצ"ז שצ"ח שצ"ט).

ו הַנִּצְרָךְ לְלֶכֶת בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב יוֹתֵר מִתְּחוּם שַׁבָּת, צָרִיךְ לְהַנִּיחַ בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּם הָעִיר בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה מֻתָּר לוֹ לְלֶכֶת שָׁם (עֵיֵן מג"א סִימָן ת"ח סָעִיף קטן א'). וּבְמָקוֹם שֶׁהִנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב, נֶחְשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ הוּא דָּר שָׁם, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ מִמָּקוֹם הַהוּא שְׁנֵי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל צַד. וּמִמֵּילָא מוּבָן, כִּי מַה שֶּׁהוּא מַרְוִיחַ בְּצַד זֶה שֶׁהוּא מַנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב, הוּא מַפְסִיד מִצַּד הָאַחֵר. דֶּרֶךְ מָשָׁל, אִם הִנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב בְּסוֹף שְׁנֵי אַלְפַּיִם אַמָּה לְצַד מִזְרָח, אָסוּר לוֹ לָלֶכֶת כְּלוּם לְצַד מַעֲרָב, שֶׁהֲרֵי כְּבָר הוּא רָחוֹק מִמְּקוֹם דִּירָתוֹ תְּחוּם שַׁבָּת (ת"ח תט"ז).

ז כֵּיצַד עוֹשִׂין אֶת הָעֵרוּב. לוֹקֵחַ פַּת כְּדֵי מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת אוֹ לְפָחוֹת (כְּגוֹן בְּצָלִים אוֹ צְנוֹן וְכַדּוֹמֶה), שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁעוּר לְאָכְלוֹ עִם פַּת, שֶׁהֵיא כְּדֵי מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת חוּץ מִן הַמֶּלַח וּמִן הַמַּיִם שֶׁאֵין מְעָרְבִין בָּהֶם, וְהוֹלֵךְ אֶל הַמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַנִּיחוֹ, וּמְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר, בָּזֶה הָעֵרוּב, יְהֵא מֻתָּר לִי לֵילֵךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, וְחוֹזֵר לְבֵיתוֹ. יָכוֹל לְהַנִּיחַ עֵרוּב אֶחָד לְכַמָּה שַׁבָּתוֹת, וּבִלְבַד שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ בְּמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר, שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱבָד אוֹ נִתְקַלְקֵל (שפ"ו ת"ח תט"ו תט"ז).

ח יָכוֹל לִשְׁלוֹחַ אֶת הָעֵרוּב עַל יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁיַּנִּיחֶהוּ בִּשְׁבִילוֹ, וְיִבָרֵךְ הַשְּׁלִיחַ וְיֹאמַר, בָּזֶה הָעֵרוּב יְהֵא מֻתָּר לְפְלוֹנִי לֵילֵךְ וְכוּ'. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַשְּׁלִיחַ גָּדוֹל וּבַר דַּעַת אֲבָל עַל יְדֵי קָטָן, אֵין שׁוֹלְחִין. וַאֲפִלּוּ לֹא חָזַר הַשְּׁלִיחַ אֶל מְשַׁלְּחוֹ, יָכוֹל לִסְמֹךְ עָלָיו, דַּחֲזָקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ (ת"ט).

ט יְכוֹלִין לְעָרֵב בְּעֵרוּב אֶחָד בִּשְׁבִיל כַּמָּה אֲנָשִׁים, וְהוּא שֶׁיְּהֵא בָּעֵרוּב שִׁעוּר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְצָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶם עַל יְדֵי אַחֵר כְּמוֹ בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת (סִימָן צ"ד סָעִיף ו' ז'). וְאֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְאָדָם אֶלָּא לְדַעְתּוֹ (עֵיֵן אוֹרַח חַיִּים סִימָן תי"ד). וְהַמַּנִּיחַ, אִם הוּא שְׁלִיחַ לְכֻלָּם, אוֹמֵר: יְהֵא מֻתָּר לִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי. וְאִם מַנִּיחוֹ גַּם בִּשְׁבִילוֹ, אוֹמֵר, לִי וְלִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי (תי"ג).

י צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הָעֵרוּב מֻנָּח בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, בְּלִי עֲשִׂיַּת אִסּוּר דְּאוֹרָיְתָא. וְלָכֵן אִם הִנִּיחוֹ בְּגוּמָּא וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, לֹא הֲוֵי עֵרוּב. כִּסָּהוּ בְּאֶבֶן הֲוֵי עֵרוּב. נִתְּנוֹ בְּאִילָן, אִם הָאִילָן קָשֶׁה הֲוֵי עֵרוּב. הִנִּיחוֹ עַל אִילָן אוֹ קָנֶה רַךְ, אֵינוֹ עֵרוּב (סִימָן ת"ח וּבְחַיֵּי אָדָם).

יא אִם נוֹתֵן אֶת הָעֵרוּב בְּתוֹךְ עִיר, אֲזַי כָּל הָעִיר נֶחְשֶׁבֶת לוֹ לִמְקוֹם עֵרוּבוֹ וְיָכוֹל לְלֶכֶת כָּל הָעִיר, אֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה מְאֹד, וְגַם חוּץ לָעִיר כְּדֵי עִבּוּרָהּ וּתְחוּם שַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא דָּר בְּאוֹתָהּ הָעִיר (ת"ח ובחי"א).

יב אִם יֵשׁ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אֵיזֶה עִיר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה אוֹ שֶׁהִיא מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, אֵינָהּ נִמְדֶּדֶת וְאֵינָהּ עוֹלָה לְחֶשְׁבּוֹן אֶלָּא לְאַרְבַּע אַמּוֹת. וְדַוְקָא כְּשֶׁהַתְּחוּם שַׁבָּת מַגִּיעַ עַד חוּץ לָעִיר, כְּגוֹן שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד הָעִיר יֵשׁ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְאֹרֶךְ הָעִיר הוּא אֶלֶף אַמָּה, אָז הָעִיר אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת אֶלָּא לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיֵשׁ לוֹ מֵחוּץ לָעִיר עוֹד אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְשֵׁשׁ אַמּוֹת. וְאֵין חִלּוּק בֵּין צַד זֶה שֶׁלְּפָנֵי הָעֵרוּב בֵּין הַצַּד שֶׁלְּאַחַר הָעֵרוּב. אֲבָל אִם תְּחוּם הַשַּׁבָּת כָּלֶה בְּאֶמְצַע הָעִיר, אָסוּר לוֹ לָלֶכֶת יוֹתֵר, כֵּיוָן שֶׁהוּא חוּץ לַתְּחוּם, כִּי בְּעִנְיָן זֶה לֹא נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כָּל הָעִיר לְאַרְבַּע אַמּוֹת.

יג וְכֵן הַדִּין כְּשֶׁהִנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב קָרוֹב לִשְׁנֵי אֲלָפִים אַמָּה מֵחוּץ לָעִיר, כְּשֶׁהוּא חוֹזֵר אַחַר כְּדֵי לְעִירוֹ, כָּלוּ אַלְפַּיִם הָאַמָּה מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ בִּתְחִלַּת הָעִיר קֹדֶם בֵּיתוֹ, אָסוּר לוֹ אֲפִלּוּ לָשׁוּב לְבֵיתוֹ. (כֵּן הוּא דַּעַת רֹב הַפּוֹסְקִים וְכֵן עִקָּר. עַיֵּן אֵלִיָּהוּ רַבָּה) (ת"ח).

יד אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לְדָבָר מִצְוָה, כְּגוֹן לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲשָׂרָה, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ, אוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, אוֹ לִסְעוּדַת מִצְוָה, אוֹ לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים, אוֹ שֶׁהוּא בָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְרוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵיתוֹ וְכַדּוֹמֶה (תט"ו).

טו אֵין מַנִּיחִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לֹא בַּשַּׁבָּת וְלֹא בְּיוֹם טוֹב. וְלָכֵן אִם חַל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְהוּא רוֹצֶה לָלֶכֶת בְּשַׁבָּת, צָרִיךְ לְהַנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְרוֹצֶה לָלֶכֶת בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לְהַנִּיחַ אֶת הָעֵרוּב בְּעֶרֶב שַׁבָּת. (דִּין הַמְעָרֵב בְּרַגְלָיו בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן ת"ט סָעִיף ז'. וְדִין יוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לַשַּׁבָּת אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת וְרוֹצֶה לְעֶרֶב לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְצַד זֶה וְלַיּוֹם הַשֵּׁנִי לְצַד זֶה, בְּסִימָן תט"ז).

טז כֵּלָיו וּבְהֶמּוֹתָיו שֶׁל אָדָם, הֲרֵי הֵם כְּרַגְלָיו. וּבְמָקוֹם שֶׁהוּא אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַלֵּךְ, גַּם אוֹתָן אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהוֹלִיכָן. וְאִם הִשְׁאִילָן לְאַחֵר אוֹ הִשְׂכִּירָן אוֹ מְסָרָן לִשְׁמִירָה, הֲרֵי הֵן כְּרַגְלָיו שֶׁל זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ. וַאֲפִלּוּ הוּא אֵינוֹ יְהוּדִי, קְנוּ הַבְּהֵמָה וְהַכֵּלִים שְׁבִיתָה אֶצְלוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא גַּם הַחֲפָצִים שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי קוֹנִים שְׁבִיתָה בְּמְקוֹמָם שֶׁהָיוּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (שצ"ז ת"א).

יז נָכְרִי שֶׁהֵבִיא פֵּרוֹת שֶׁאֵין לָחוּשׁ בָּהֶם שֶׁנִּתְלַשׁוּ הַיּוֹם, (וְכֵן בְּכָל דָּבָר שֶׁאֵין לָחוּשׁ שֶׁנַּעֲשָׂתָה בּוֹ הַיּוֹם מְלָאכָה) אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ אִסּוּר תְּחוּמִים, אִם הֵבִיאָם בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ אוֹ בִּשְׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי אַחֵר, מֻתָּרִין לְיִשְׂרָאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה, אֶלָּא שֶׁאֲסוּרִין לְטַלְטְלָם חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הֱבִיאָם לְתוֹךְ הַבַּיִת, אוֹ שֶׁהָעִיר מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, אָז מֻתָּרִין בְּטַלְטוּל בְּכָל הָעִיר, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁמֻּתָּרִין לְטַלְטֵל שָׁם נֶחְשָׁב כְּמוֹ תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם הֵבִיאָן בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אֲסוּרִין לְיִשְׂרָאֵל זֶה וּלְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ עַד לָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ, דְּהַיְנוּ זְמַן שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לְהָבִיאָם. וּמִכָּל מָקוֹם מֻתָּרִין לוֹ בְּטַלְטוּל תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ בְּמָקוֹם הַמֻּתָּר

בְּטֵלְטוּל. וּבְסָפֵק אִם הוּבְאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם, גַּם כֵּן אֲסוּרִין, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לִתְלוֹת יוֹתֵר שֶׁלֹּא הוּבְאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם (שכ"ה תקט"ו).

יח קָיְמָא לָן, דְּאֵין תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וְלָכֵן מִי שֶׁבָּא לְתוֹךְ סְפִינָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם כְּנִיסַת שַׁבָּת וְהָלְכָה הַסְּפִינָה אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְחוֹקָה, מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁהִגִּיעַ בַּשַּׁבָּת לָנָמֶל וְיָצָא, יֵשׁ לוֹ מִשָּׁם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל צַד, כִּי מִסְתָּמָא בַּהֲלִיכַת הַסְּפִינָה הוּא תָּמִיד לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מֵהַקַּרְקַע, וְלֹא קָנָה שְׁבִיתָה עַד הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בָּא לַיַּבָּשָׁה. אֲבָל אִם בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת יָצָא מֵהַסְּפִינָה וְחָזַר וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ, מֵאַחַר שֶׁהָיָה בַּשַּׁבָּת בַּיַּבָּשָׁה, קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה. וְאִם הָלְכָה הַסְּפִינָה אַחַר כָּךְ חוּץ לַתְּחוּם, אָזַי אֵין לוֹ שָׁם אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדִין יוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם. וְכֵן אִם הָיְתָה הַסְּפִינָה בַּשַּׁבָּת בְּמָקוֹם אֶחָד שֶׁאֵין שָׁם עֲשָׂרָה טְפָחִים עַד הַקַּרְקַע, קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה. וְאִם מִסְתַּפֵּק אִם הָיְתָה בְּמָקוֹם כָּזֶה אוֹ לֹא, אֲזַלֵינַן לְקֻלָּא (סִימָן רמ"ח ת"ד ת"ה וְעַיֵּן סִימָן ת"ו).

סימן צו

א נוֹהֲגִין שֶׁמְּאַחֲרִין תְּפִלַּת עַרְבִית. וּבַאֲמִירַת וְהוּא רַחוּם וּבָרְכוּ, מַמְשִׁיכִין בְּנִגּוּן, כְּדֵי לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. בִּתְפִלַּת עַרְבִית אוֹמְרִים, אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ. וְאִם שָׁכַח וְלֹא אָמַר, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מִן הַבְּרָכָה, אוֹמְרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר וְגוֹ', וְאוֹמֵר וְחָנֵּנוּ וְכוּ', אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה חוֹנֵן הַדָּעַת, וְאֵינוֹ חוֹזֵר, שֶׁהֲרֵי יַבְדִּיל אַחַר כָּךְ עַל הַכּוֹס, רַק שֶׁיְּזָהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שׁוּם מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא יִטְעַם כְּלוּם קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וְאִם עָשָׂה מְלָאכָה אוֹ טָעַם, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. (וּמִי שֶׁאֵין לוֹ כּוֹס לְהַבְדִּיל עָלָיו וְשָׁכַח לוֹמַר אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ יֵשׁ לוֹ דִּינִים אֲחֵרִים).

ב לְאַחַר שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ. אַחַר כָּךְ אוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם, לְפִי שֶׁהוּא מִזְמוֹר שֶׁל בְּרָכָה, שֶׁבּוֹ בֵּרַךְ מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁסִּימוּ מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. וְיֵשׁ לְאָמְרוֹ מְעֻמָּד. וְנוֹהֲגִין לִכְפּוֹל אֶת הַפָּסוּק הָאַחֲרוֹן אֲרֹךְ יָמִים וְגוֹ'. אַחַר כָּךְ אוֹמְרִים וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְגוֹ', וְסָדֵר קְדֻשָּׁה, שֶׁשַּׁיָּךְ לְוִיהִי נֹעַם, שֶׁעַל יְדֵי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ, וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. אִם חַל יוֹם טוֹב בַּשַּׁבּוּעַ הַבָּא, אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֵין אוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם וְאַתָּה קָדוֹשׁ, דְּכֵיוָן שֶׁאוֹמְרִים בְּוִיהִי נֹעַם וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ כָּל שֵׁשֶׁת יָמִים רְאוּיִין לִמְלָאכָה, וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹמַר וִיהִי נֹעַם, גַּם וְאַתָּה קָדוֹשׁ אֵין אוֹמְרִים, דְּשֵׁיכֵי לַהֲדֵדֵי. לְאַחַר וִיהִי נֹעַם וְאַתָּה קָדוֹשׁ אוֹמְרִים קַדִּישׁ שָׁלֵם, וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים וְיִתֶּן לְךָ, וְעָלֵינוּ. וְכָל זֹאת הָאֲרִיכוּת שֶׁמַּאֲרִיכִין לְאַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הוּא כְּדֵי

שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּהַשְׁלָמַת סִדְרֵיהֶם, כְּדֵי לְהַאֲרִיךְ לָרְשָׁעִים מִלַּחְזוֹר לַגֵּיהִנֹּם, כִּי מַמְתִּינִים לָהֶם עַד שֶׁתַּשְׁלִים כְּנֶסְיָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אֶת סִדְרָהּ (רצ"ה).

ג כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְקַדֵּשׁ אֶת הַשַּׁבָּת בִּכְנִיסָתָהּ עַל כּוֹס יַיִן, כָּךְ מִצְוָה לְקַדְּשָׁהּ בִּיצִיאָתָהּ עַל כּוֹס יַיִן, דְּהַיְנוּ בְּהַבְדָּלָה. וּמְבָרְכִים גַּם עַל הַבְּשָׂמִים וְעַל הַנֵּר. וְגַם נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּהַבְדָּלָה, וְעַל כֵּן יִשְׁמְעוּ הֵיטֵב בִּרְכַּת הַבְדָּלָה. בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לִמְצוֹא יַיִן מַבְדִּילִין עַל שֵׁכָר אוֹ מֶעד [מֵי דְבַשׁ] אוֹ שְׁאָר מַשְׁקֶה, שֶׁהוּא חֲמַר מְדִינָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ה סָעִיף א'), חוּץ מִן הַמַּיִם (רצ"ו).

ד כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אָסוּר לֶאֱכוֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת שׁוּם דָּבָר, חוּץ מִן הַמַּיִם, קֹדֶם הַבְדָּלָה. אַף מִי שֶׁמַּאֲרִיךְ בִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, אֲפִלּוּ עַד תּוֹךְ הַלַּיְלָה, מֻתָּר, כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל בְּהֶתֵּר. וּמֻתָּר לוֹ לִשְׁתּוֹת גַּם מִכּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גַּם כֵּן שַׁיָּךְ לַסְּעֻדָּה. וְדַוְקָא כְּשֶׁדַּרְכּוֹ לְבָרֵךְ תָּמִיד עַל הַכּוֹס. אֲבָל מִי שֶׁמְּבָרֵךְ לִפְעָמִים בְּלֹא כּוֹס (מִפְּנֵי שֶׁסּוֹמֵךְ עַל הַפּוֹסְקִים דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס), אָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹת עַתָּה מִכּוֹס בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קֹדֶם הַבְדָּלָה.

ה גַּם מְלָאכָה אֵין לַעֲשׂוֹת קֹדֶם הַבְדָּלָה, וְהַנָּשִׁים שֶׁצְּרִיכוֹת לְהַדְלִיק נֵרוֹת קֹדֶם הַבְדָּלָה, יֹאמְרוּ תְּחִלָּה, בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל. וְאִם חַל יוֹם טוֹב בְּיוֹם רִאשׁוֹן, יְסַיְּמוּ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

ו מִי שֶׁמְּאַחֵר לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ שֶׁמַּמְשִׁיךְ סְעוּדָתוֹ בַּלַּיְלָה, מֻתָּר לוֹ לוֹמַר אֲפִלּוּ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל וְהִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, שֶׁיִּעֲשֶׂה לוֹ מְלָאכָה. וּמֻתָּר לוֹ לֵהָנוֹת וְלֶאֱכוֹל מִמְּלַאכְתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר כָּךְ מַזְכִּיר עֲדַיִן שֶׁל שַׁבָּת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן (רס"ג).

ז כְּשֶׁמּוֹזֵג אֶת הַכּוֹס לְהַבְדָּלָה, יְמַלְּאוֹ עַל כָּל גְּדוֹתָיו עַד שֶׁיִּשָּׁפֵךְ קְצָת מִמֶּנּוּ, וְזֶהוּ לְסִימָן בְּרָכָה. וְנוֹטֵל אֶת הַכּוֹס בַּיָּמִין וְאֶת הַבְּשָׂמִים בַּשְּׂמֹאל עַד אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל אֶת הַכּוֹס בַּשְּׂמֹאל וְהַבְּשָׂמִים בַּיָּמִין וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר, וְאַחַר כָּךְ שׁוּב נוֹטֵל אֶת הַכּוֹס בִּימִינוֹ וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּבְדִּיל. וּלְאַחַר הַגְּמָר, יוֹשֵׁב וְשׁוֹתֶה כָּל הַכּוֹס כֻּלּוֹ בְּעַצְמוֹ, וְהַמְעַט שֶׁנִּשְׁאַר בַּכּוֹס, שׁוֹפְכוֹ וּמְכַבֶּה בּוֹ אֶת הַנֵּר, וְרוֹחֵץ בּוֹ עֵינָיו לְחִבּוּב מִצְוָה. וְנוֹהֲגִין שֶׁאֵין הַנָּשִׁים שׁוֹתוֹת מִכּוֹס הַבְדָּלָה.

ח יֵשׁ לִתֵּן בְּתוֹךְ הַבְּשָׂמִים קְצָת פִּיזְעָם [מוּשׁק], לְפִי שֶׁעָלָיו מְבָרְכִין לְכֻלֵּי עָלְמָא בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים. וְיֵשׁ לִקַּח גַּם הֲדַס, הוֹאִיל וְאִתְעָבִיד בֵּהּ מִצְוָה חֲדָא זִמְנָא, לְתִעֲבִיד בֵּהּ נַמִּי מִצְוָה אַחֲרִיתָא.

ט הַנֵּר, מִצְוָה שֶׁיִּהְיֶה מֵאֵיזֶה נֵרוֹת קְלוּעִים יַחַד, שֶׁהוּא אָבוּקָה. וְאִם אֵין לוֹ, יְבָרֵךְ עַל שְׁנֵי נֵרוֹת אֲחֵרִים שֶׁיִּתְקָרְבוּ יַחַד בְּשָׁלְהֶבֶת, שֶׁתְּהֵא אָבוּקָה. וְנוֹהֲגִין שֶׁלְּאַחַר בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ, מִסְתַּכְּלִין בַּצִּפָּרְנַיִם. וְיֵשׁ לִרְאוֹת בְּצִפָּרְנֵי יַד יָמִין. גַּם נוֹהֲגִין לְהִסְתַּכֵּל בְּכַף יַד יָמִין. וְיֵשׁ לִכְפֹּף אַרְבַּע הָאֶצְבָּעוֹת עַל הָאֲגוּדָל לְתוֹךְ כַּף הַיָּד, וְיִסְתַּכֵּל בַּצִּפָּרְנַיִם וּבְכַף הַיָּד בְּבַת אַחַת, וְאַחַר כָּךְ פּוֹשֵׁט אֶת הָאֶצְבָּעוֹת וּמִסְתַּכֵּל בַּצִּפָּרְנַיִם מֵאֲחוֹרֵיהֶן (רצ"ט).

י סוּמָא אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵרִיחַ לֹא יְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים (רצז רצח).

יא אִם לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ עַל הַיַּיִן וְאוֹחֵז אֶת הַבְּשָׂמִים בְּיָדוֹ וְנִתְכַּוֵּן לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, טָעָה בִּלְשׁוֹנוֹ וְאָמַר, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ, וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נִזְכַּר וְסִיֵּם עוֹד בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים, עָלְתָה לוֹ הַבְּרָכָה לְהַבְּשָׂמִים, וּמְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ עַל הַנֵּר. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן בִּבְרָכָתוֹ עַל הַנֵּר, עָלְתָה לוֹ עַל הַנֵּר, וּמְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ עַל הַבְּשָׂמִים.

יב מִצְוָה לְהַרְבּוֹת קְצָת בְּנֵרוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְלוֹמַר הַזְּמִירוֹת לְלַוּוֹת אֶת הַשַּׁבָּת בִּיצִיאָתָהּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּלַוִּין אֶת הַמֶּלֶךְ בִּיצִיאָתוֹ מִן הָעִיר. וּמַזְכִּירִין אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וּמִתְפַּלְּלִין שֶׁיָּבֹא וִיבַשֵּׂר לָנוּ הַגְּאֻלָּה, לְפִי שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁלֹּא לְבַטֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעִסְקֵי צָרְכֵי הַשַּׁבָּת. וְגַם בַּשַּׁבָּת אֵין מִתְפַּלְּלִין שֶׁיָּבֹא, כֵּיוָן דְּמִסַּפְקָא לָן, דִּלְמָא יֵשׁ תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לָבֹא בַּשַּׁבָּת, וְעַל כֵּן לְאַחַר שֶׁעָבְרָה הַשַּׁבָּת שֶׁיָּכוֹל לָבוֹא, אָנוּ מִתְפַּלְּלִים שֶׁיָּבוֹא וִיבַשֵּׂר לָנוּ טוֹב. וְעוֹד אֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ, דִּבְכָל מוֹצָאֵי שַׁבָּת אֵלִיָּהוּ נִכְנָס לְגַן עֵדֶן וְיוֹשֵׁב תַּחַת עֵץ חַיִּים, וְכוֹתֵב זְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַמְשַׁמְּרִים אֶת הַשַּׁבָּת, וְלָכֵן מַזְכִּירִין אוֹתוֹ אָז לְטוֹבָה.

יג מִי שֶׁאָפְשָׁר לוֹ, יְקַיֵּם סְעוּדַת מְלַוֶּה מַלְכָּה בְּפַת וְתַבְשִׁיל חַם, וִיסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ יָפֶה לִכְבוֹד הַלְוָיַת הַשַּׁבָּת. וּמִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹל פַּת, יֹאכַל לְכָל הַפָּחוֹת מִינֵי מְזוֹנוֹת אוֹ פֵּרוֹת (סִימָן ש').

יד מִי שֶׁהִבְדִּיל כְּבָר, יָכוֹל לְהַבְדִּיל בִּשְׁבִיל בָּנָיו שֶׁהִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּשְׁבִיל גָּדוֹל. וְדַוְקָא כְּשֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַבְדִּיל בְּעַצְמָן. אֲבָל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְדִּיל בְּעַצְמוֹ, יַבְדִּיל בְּעַצְמוֹ. וְהַמַּבְדִּיל בִּשְׁבִיל אֲחֵרִים, כְּשֶׁמְּבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים, צָרִיךְ לְהַרִיחַ בָּהֶם, שֶׁלֹּא תְּהֵא בִּרְכָתוֹ לְבַטָּלָה, (דִּבְרֵכַת בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים בְּהַבְדָּלָה, לֹא נִתְקְנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל הֲנָאַת אָדָם). וּבִשְׁבִיל נָשִׁים לְחוּד, אֵין לְהַבְדִּיל מִי שֶׁהִבְדִּיל כְּבָר (מִשּׁוּם דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דִּפְטוּרוֹת).

טו שָׁכַח אוֹ נֶאֱנַס אוֹ הֵזִיד וְלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, יָכוֹל לְהַבְדִּיל עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי. אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ לֹא עַל הַבְּשָׂמִים וְלֹא עַל הַנֵּר, רַק בְּרִכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּבְרִכַּת הַמַּבְדִּיל. וּלְאַחַר שֶׁכְּלָה יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְדִּיל עוֹד, כִּי שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל

הַשָּׁבוּעַ, נִקְרָאִים יָמִים שֶׁלְּאַחַר שַׁבָּת, וְהֵרֵי הֵן בִּכְלַל מוֹצָאֵי שַׁבָּת. אֲבָל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָאַחֲרוֹנִים, נִקְרָאִים, יָמִים שֶׁלִּפְנֵי שַׁבָּת הַבָּאָה, וְאֵין לָהֶם עִנְיָן לַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה (רצ"ט).

סימן צז

א יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאוֹמְרִים סֵדֶר יוֹם כִּפּוּר קָטָן, לְפִי שֶׁבּוֹ מִתְכַּפְּרִין כָּל הָעֲוֹנוֹת שֶׁל כָּל הַחֹדֶשׁ, דּוּמְיָא דְּשָׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בְּמוּסָף, זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם. וְכָל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ (עַיֵּן פרי חדש) (תי"ז).

ב מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּסְעוּדָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאִם חָל בַּשַּׁבָּת, יַעֲשֶׂה תַּבְשִׁיל אֶחָד יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר שַׁבָּתוֹת.

ג רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. וְנָשִׁים נוֹהֲגוֹת שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה, וּמִנְהָג הָגוּן הוּא וְאֵין לְהָקֵל לָהֶם.

ד הַלֵּל צָרִיךְ לְאָמְרוֹ בַּעֲמִידָה וְלֹא יַפְסִיק בּוֹ. וְיִשְׁתַּדֵּל לְאָמְרוֹ עִם הַצִּבּוּר. וְלָכֵן אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת סָמוּךְ לְהַלֵּל, יֹאמַר הַלֵּל עִם הַצִּבּוּר וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. וְאִם הוּא עוֹמֵד בְּפִסּוּקֵי דְּזִמְרָה, (דְּהַיְנוּ מִן הוֹדוּ עַד לְאַחַר אָז יָשִׁיר) יִקְרָא הַלֵּל עִם הַצִּבּוּר וְלֹא יְבָרֵךְ לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בְּסוֹף, כִּי בְּרָכַת בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וּבֵרְכַת יִשְׁתַּבַּח, עָלוּ לוֹ גַּם לְהַלֵּל. וְדַוְקָא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁאוֹמְרִים הַהַלֵּל רַק בְּדִלּוּג, וְכֵן בְּחֹל הַמּוֹעֵד וְיָמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל פֶּסַח. אֲבָל כְּשֶׁאוֹמְרִים הַלֵּל שָׁלֵם, אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן. וּמִי שֶׁאָמַר הַלֵּל שֶׁלֹּא בַצִּבּוּר, אִם יֵשׁ שָׁם שְׁנַיִם אֲחֵרִים, יֹאמַר לִפְנֵיהֶם הוֹדוּ לַה' וְגוֹ' כְּדֵי שֶׁיַּעֲנוּ הֵם. דְּכֵיוָן שֶׁאוֹמֵר הוֹדוּ, מַשְׁמַע שֶׁאוֹמֵר לַאֲחֵרִים. (דִּין אֲמִירַת הַלֵּל בְּבֵית הָאֵבֶל רַחְמָנָא לִיצְלָן עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ר"ז).

ה לְאַחַר הַלֵּל, אוֹמְרִים קַדִּישׁ שָׁלֵם, וּמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין אַרְבָּעָה. הַכֹּהֵן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, שֶׁהֵם: וַיְדַבֵּר, צַו, וְאָמַרְתָּ. וְהַלֵּוִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא וְאָמַרְתָּ, וְקוֹרֵא אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד, וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְיִשְׂרָאֵל קוֹרֵא עוֹלַת תָּמִיד עַד וּבָרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם. וּרְבִיעִי קוֹרֵא וּבָרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וגו' (תכ"ג).

ו רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אָסוּר בְּתַעֲנִית וּבְהֶסְפֵּד, וְאֵין אוֹמְרִים בּוֹ צִדּוּק הַדִּין (עַיֵּן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן ת"כ, בְּטוּרֵי זָהָב וּמָגֵן אַבְרָהָם וּמְפָרְשִׁים).

ז חַיָּבִין לְקַדֵּשׁ אֶת הַלְּבָנָה בְּכָל חֹדֶשׁ. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא וַדַּאי לְיָלָה, שֶׁנִּרְאֵית זְרִיחָתָהּ עַל גַּבֵּי הָרָקִיעַ וְרָאוּי לְהָנוֹת מֵאוֹרָהּ. אִם נִתְכַּסְּתָה בְּעָב, אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא דַּק וְקָלוּשׁ. וְאִם הִתְחִיל לְבָרֵךְ וְאַחַר כָּךְ נִתְכַּסְּתָה בְּעָב, גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה. אֲבָל אִם הוּא מְשַׂעֵר שֶׁלֹּא יוּכַל לִגְמוֹר אֶת הַבְּרָכָה קֹדֶם שֶׁתִּתְכַּסֶּה, אָסוּר לוֹ לְהַתְחִיל.

ח אֵין לְקַדְּשָׁהּ רַק תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְלֹא תַּחַת גָּג. אַבָל אִם אֵין לוֹ מָקוֹם נָקִי אוֹ מֻחֲמַת אֹנֶס אַחֵר, יָכוֹל לְקַדְּשָׁהּ גַּם בְּתוֹךְ הַבַּיִת בְּעֵד הַחַלּוֹן.

ט מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְקַדְּשָׁהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׁם וּמְלֻבָּשׁ בִּבְגָדִים נָאִים. אַךְ אִם מוֹצָאֵי שַׁבָּת יִהְיֶה לְאַחַר עֲשָׂרָה יָמִים מִן הַמּוֹלָד, אוֹ שֶׁיֵּשׁ אֵיזֶה חֶשְׁשׁ שֶׁמָּא לֹא יוּכַל לְקַדְּשָׁהּ, אֵין מַמְתִּינִין לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. מִצְוָה לְקַדְּשָׁהּ בַּאֲסֵפַת עָם, מִשּׁוּם דִּבְרַב עַם הַדְרַת מֶלֶךְ. אֲבָל אַל יִתְעַכֵּב בִּשְׁבִיל זֶה, כִּי מִצְוֹת זְרִיזִין מַקְדִּימִין, דְּחִי לְמִצְוֹת בְּרַב עָם (עֵין לְעֵיל סִימָן ס' סָעִיף ז).

י אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלֶיהָ לְכָל הַפָּחוֹת שִׁלשָׁה יָמִים מִן הַמּוֹלָד. וְיֵשׁ מַמְתִּינִין שִׁבְעָה יָמִים. וּכְשֶׁחָל מוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶם שִׁבְעָה יָמִים, אֵין לְהַמְתִּין, אֶלָּא יְקַדְּשׁוּהָ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ אֶלָּא עַד חֲצִי תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁעוֹת, וּשְׁבַע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וּשְׁלשָׁה חֲלָקִים שֶׁהוּא אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵעֵת לְעֵת וּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת וְעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם דַּקוֹת (מְנוּטִין) מִן הַמּוֹלָד.

יא אֵין לְקַדְּשָׁהּ קוֹדֶם תִּשְׁעָה בְּאָב, וְכֵן כְּשֶׁהוּא אָבֵל אֶלָּא אִם כֵּן לֹא יִשְׁלִים אֲבֵלוּתוֹ עַד שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה מֵעֵת לְעֵת מִן הַמּוֹלָד, אָז יְקַדְּשָׁהּ בֵּימֵי אֲבֵלוּ. וְאֵין לְקַדְּשָׁהּ כְּשֶׁהוּא בְּתַעֲנִית עַד שֶׁיִּטְעַם מִקֹּדֶם. וּמִכָּל מָקוֹם בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, כֵּיוָן שֶׁאָז יוֹצְאִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשִׂמְחָה עַל מְחִילַת הָעֲוֹנוֹת מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ מִיָּד.

יב אֵין לְקַדְּשָׁהּ, לֹא בְּלֵיל שַׁבָּת וְלֹא בְּלֵיל יוֹם טוֹב, אֶלָּא בְּשַׁעַת הַדְּחָק, שֶׁבְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת יַעֲבוֹר הַזְּמַן.

יג סוּמָא מֻתָּר לְקַדְּשָׁהּ (תכ"ו).

יד אִם הַלְּבָנָה זוֹרַחַת בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה קֹדֶם שֶׁהִתְחִילוּ לְהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב, אִם יֵשׁ עוֹד זְמַן אֵיזֶה לֵילוֹת לְקַדְּשָׁהּ, מַתְפַּלְּלִין תְּחִלָּה מַעֲרִיב, וְאַחַר כָּךְ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ, מִשּׁוּם דְּתָדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר תָּדִיר קוֹדֵם, וְעוֹד דִּקְרִיאַת שְׁמַע הֲוֵי דְּאוֹרַיְתָא. אֲבָל אִם אֵין עוֹד זְמַן רַק שְׁנַיִם אוֹ שְׁלשָׁה לֵילוֹת, בִּזְמַן קָצָר כָּזֶה יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא תִּתְכַּסֶּה בָּעָבִים. וּבְעֵת הַגְּשָׁמִים, גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ עוֹד זְמַן אַרְבָּעָה לֵילוֹת, יֵשׁ לָחוּשׁ לְכִסּוּי עֲנָנִים, וְיֵשׁ לְהַקְדִּים קִדּוּשׁ לְבָנָה. וְאִם נִרְאֲתָה הַלְּבָנָה בְּעֵת שֶׁאוֹמְרִים קְרִיאַת שְׁמַע וּבֵרְכוֹתֶיהָ, אִם הַזְּמַן מְצֻמְצָם כָּל כָּךְ שֶׁבְּעוֹד שֶׁיִּגְמְרוּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה יַעֲבֹר זְמַן קִדּוּשָׁהּ, יְכוֹלִין לְהַפְסִיק אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אוֹ אוֹ בְּאֶמְצַע קְרִיאַת שְׁמַע לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ. אַךְ אִם אֶפְשָׁר, יִגְמְרוּ אֶת הַפָּרָק, לְקַדְּשָׁהּ בֵּין הַפְּרָקִים (עֵין לעיל סִימָן טז סָעִיף א) (נוב"ק סִימָן מא).

טו אִם בְּחֹדֶשׁ אֲדָר לֹא נִרְאֲתָה עַד לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא זְמַן קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, יְקַדְּשׁוּ תְּחִלָּה אֶת הַלְּבָנָה, וְאַחַר כָּךְ יִקְרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה. וְאִם נִרְאֲתָה בְּאֶמְצַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה,

אִם הוּא בְּזְמַן שֶׁגַּם לְאַחַר שֶׁיִּגְמְרוּ אֶת הַקְּרִיאָה, יִהְיֶה עוֹד שְׁהוּת לְקַדְּשָׁהּ, אֵין מַפְסִיקִין בְּאֶמְצַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה. אֲבָל אִם עַד שֶׁיִּגְמְרוּ אֶת הַמְּגִלָּה יַעֲבֹר זְמַנָּהּ, אֲזַי אִם כָּל הַקָּהָל עֲדַיִן לֹא קִדְּשׁוּ אוֹתָהּ, יַפְסִיקוּ לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִגְמְרוּ אֶת הַמְּגִלָּה. אֲבָל אִם רַק יָחִיד לֹא קִדֵּשׁ אוֹתָהּ, שֶׁאִם יַפְסִיק לְקַדְּשָׁהּ, יִצְטָרֵךְ אַחַר כָּךְ לִגְמוֹר אֶת הַמְּגִלָּה בִּיחִידוּת, לֹא יַפְסִיק, מִשּׁוּם דְּפִרְסוּמֵי נִסָּא עָדִיף (נודע ביהודה שָׁם).

סימן צח

א כָּל מְלָאכָה שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב. וּכְמוֹ שֶׁשַּׁבַּּשַּׁבָּת אָסוּר לַעֲשׂוֹת אֶפְלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, כְּמוֹ כֵּן בְּיוֹם טוֹב. וּכְשֵׁם שֶׁאָדָם מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ בַּשַּׁבָּת, כָּךְ הוּא מְצֻוֶּה בְּיוֹם טוֹב. וְאֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֶלָּא אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר, אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם, דְּהַיְנוּ, לִישָׁה, אֲפִיָּה, שְׁחִיטָה וּבִשּׁוּל. וְהוֹצָאָה וְהַבְעָרָה מֻתָּרוֹת בְּיוֹם טוֹב גַּם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּאָמְרִינַן בְּהוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהֻתִּרוּ לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ הֻתִּרוּ נַמִּי שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אַחֵר (תצה). וְנֵר שֶׁל יָאְרְצַיְיט (יום זכרון להוריו), אֵין לְהַדְלִיק בְּיוֹם טוֹב (עַיֵּן ספר שו"ת אמרי אש, אוֹרַח חַיִּים סִימָן מ', וְעַיֵּן לעיל ס"ס צ')

ב אֵין עוֹשִׂין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין עוֹשִׂין חֻמְאָה בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן אֵין מַעֲמִידִין חָלָב עַל יְדֵי קֵבָה אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים, שֶׁיִּתְקַבֵּץ הֶחָלָב וְיִקָּפֵא. וְכֵן אָסוּר לְקַלּוֹט שֶׁמֶן הֶחָלָב (סמעטען) מִן הֶחָלָב, אֶלָּא שֶׁיְּנִיחַ מְעַט עַל הֶחָלָב הַתַּחְתּוֹן, כְּמוֹ בְּשַׁבָּת. וְגַם זֶה, אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לְבוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל לְצֹרֶךְ מָחָר, אָסוּר, מִשּׁוּם הֲכָנָה. וְאִם חוֹשֵׁשׁ לְהֶפְסֵד, מֻתָּר לְקַלּוֹט בְּעִנְיָן הַנִּזְכָּר עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (תק"י).

ג תַּבְלִין שֶׁאִם יִטְחַן אוֹתָם קֹדֶם יוֹם טוֹב יָפִיגוּ טַעֲמָן, מֻתָּר לְדוֹכָן בְּיוֹם טוֹב עַל יְדֵי שִׁנּוּי, כְּגוֹן שֶׁיַּיָּשֶׁה אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת לַצָּדָדִין אוֹ שֶׁיְּדוּחַ עַל הַשֻּׁלְחָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְכֵן תַּמְכָּא (קריין) שֶׁגּוֹרְרִין אוֹתוֹ עַל הַמּוֹרָג (ריבאייזען), לֹא יִגְרוֹר לְתוֹךְ קְעָרָה כְּדַרְכּוֹ בַּחֹל, אֶלָּא עַל מַפָּה. וְקַאפָּע אֵין לִטְחוֹן בְּרֵיחַיִם, אֶלָּא יְדוּכוּ בְּמְדוֹכָה וְעַל יְדֵי שִׁנּוּי. אֲבָל טוֹב יוֹתֵר לַעֲשׂוֹת הַכֹּל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. וּדְבָרִים שֶׁאֵינָם מַפְיִגִין טַעֲמָם, וַדַּאי צְרִיכִין לִזָּהֵר לְדוֹכָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אַךְ אִם שָׁכַח, יֵשׁ לְהַתִּיר גַּם כֵּן עַל יְדֵי שִׁנּוּי. וְכָל הַנִּזְכָּר, אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא לְמָחָר. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֶלָּא מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ עַתָּה לְאוֹתָהּ סְעוּדָּה. וְגַם בְּדֵיכַת מַצָּה, יֵשׁ לְזָהֵר בָּזֶה.

ד אָסוּר לְבַקֵּעַ עֵצִים אוֹ אֶפְלּוּ לְשַׁבְּרָן בַּיָּד. וְאָסוּר לְלַקֵּט עֵצִים מִמָּקוֹם שֶׁהֵם מְפֻזָּרִין.

ה כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים עַל הָאֲבָנִים לְהַבְעִיר אֵשׁ, אָסוּר, מִשּׁוּם דְּעוֹשֶׂה אֹהֶל, דַּהֲוֵי כְּמוֹ שְׁתֵּי מְחִצּוֹת וְגַג עַל גַּבֵּיהֶן. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁנּוּי, דְּהַיְנוּ שֶׁיֹּאחַז אֶת הָעֵצִים בְּיָדוֹ וְיִתֵּן אֶת הָאֲבָנִים תַּחְתֵּיהֶם. וְכֵן כְּשֶׁמַּעֲמִיד קְדֵרָה עַל אֲבָנִים לְהַבְעִיר תַּחְתֶּיהָ, צָרִיךְ שֶׁיֹּאחַז אֶת הַקְּדֵרָה בְּיָדוֹ וְיַכְנִיס אֶת הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל לֹא יַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים.

ו אֵין נוֹפְחִין אֵשׁ בְּמַפּוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין עוֹשִׂין. וְהָעוֹלָם נוֹהֲגִין הֶתֵּר בְּמַפּוּחַ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים עַל יְדֵי שִׁנּוּי לְהַפְכוֹ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בְּמַפּוּחַ שֶׁל אֻמָּנִין, אָפְלוּ עַל יְדֵי שִׁנּוּי אָסוּר (תק"ב).

ז מֻתָּר לִבְרֹר קְטָנִיּוֹת מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם, אֲבָל לֹא בְּנַפָּה וְלֹא בְּכַבָּרָה, וְגַם לֹא יִתֵּנֶם לְתוֹךְ הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיְּצוּף הַפְּסֹלֶת אוֹ הָאֹכֶל, אֶלָּא יִבְרֹר בְּיָדוֹ וְיִלַּקֵּט מַה שֶּׁהוּא נֹחַ לוֹ יוֹתֵר. אִם נֹחַ לוֹ לְלַקֵּט הַפְּסֹלֶת, יְלַקֵּט הַפְּסֹלֶת. וְאִם נֹחַ לוֹ לְלַקֵּט הָאֹכֶל יְלַקֵּט הָאֹכֶל (תק"י).

ח קֶמַח שֶׁכְּבָר הָיָה מְרֻקָּד אֶלָּא שֶׁהוּא רוֹצֶה לְרַקְּדוֹ שֵׁנִית, יֵשׁ לְרַקְּדוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי אוֹ עַל יְדֵי שִׁנּוּי, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּרַקֵּד בְּאַחוֹרֵי הַנַּפָּה. וְכֵן יַעֲשֶׂה בְּמַצּוֹת דּוּכְסוֹת. וְקֶמַח שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיָה מְרֻקָּד, אָסוּר לְרַקְּדוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי וּבְשִׁנּוּי. אָסוּר לִבְרֹר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ הַקֶּמַח, כְּגוֹן, שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ צְרוֹרוֹת וְכַדּוֹמֶה. וַאֲפִלּוּ לִבְרֹר מִתּוֹךְ מַצּוֹת כְּתוּתוֹת אֶת הַפֵּרוּרִים הַגְּדוֹלִים, אָסוּר (תק"ד תק"ו).

ט לִישָׁה מֻתֶּרֶת בְּיוֹם טוֹב, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִמְדּוֹד אֶת הַקֶּמַח, אֶלָּא יִקַּח בְּאֹמֶד הַדַּעַת. וְאִם אֵינוֹ מְצַמְצֵם אֶת הַמִּדָּה, אֶלָּא פּוֹתֵחַ אוֹ מוֹסִיף, מֻתָּר (תק"ו).

י בָּצֵק מְחֻתָּךְ (אִטְרִיּוֹת, פְּתִיתִים) שֶׁמְּבַשְּׁלִים לְאָכְלוֹ עִם רֹטֶב (נודעל, פערפיל), יֵשׁ לְלוּשׁ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, כִּי הַיְשָׁנִים יוֹתֵר טוֹבִים. וְאִם לֹא לָשׁ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, יָלוּשׁ בְּיוֹם טוֹב עַל יְדֵי שִׁנּוּי. דְּהַיְנוּ שֶׁאִם דַּרְכּוֹ לָלוּשׁ עַל דַּף, יָלוּשׁ עַל מַפָּה וְכַדּוֹמֶה. וְגַם תַּבְשִׁיל שֶׁאֵינוֹ מִתְקַלְקֵל, כְּגוֹן פֵּרוֹת יְבֵשִׁים וְכַדּוֹמֶה, יֵשׁ לְבַשְּׁלָם בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב (תצ"ה).

יא עִסָּה שֶׁלָּשָׁה בְּיוֹם טוֹב מֻתָּר לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה. אֲבָל אָסוּר לְשָׁרְפָהּ, דְּאֵין שׂוֹרְפִין קָדְשִׁים בְּיוֹם טוֹב. וְגַם אָסוּר לֶאֱפוֹתָהּ, מִשּׁוּם דְּאֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּנוּ טְמֵאֵי מֵתִים. וַאֲפִלּוּ גַּם בְּטַלְטוּל. רַק בְּעוֹדָהּ בְּיָדוֹ, יַנִּיחֶנָּהּ בְּמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב וְיִשְׂרְפֶנָּהּ. וְעִסָּה שָׁלֹשׁ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּהּ חַלָּה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אוֹפֶה וְאוֹכֵל וּמַנִּיחַ קְצָת פַּת שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב. וְצָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ פַּת כְּדֵי שֶׁיְּפָרִישׁ מִמֶּנּוּ וְיִשָּׁאֵר עוֹד קְצָת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ל"ה סָעִיף ט') (תק"ו).

יב אָסוּר לְגַבֵּל טִיט בְּיוֹם טוֹב, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְלָכֵן אִם צָרִיךְ לְסָתוֹם אֶת הַתַּנּוּר שֶׁמַּטְמִינִין בּוֹ לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, צָרִיךְ שֶׁיִּכֵּין לוֹ טִיט מְגֻבָּל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, גַּם לְקַח רֶפֶשׁ

מֵהָרְחוֹב, אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הֻכִינוּ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וְהִנִּיחוּ בְּקֶרֶן זָוִית. וְנָכוֹן לְזַהֵר שֶׁלֹּא לָטוּחַ אֶת הַטִּיט אוֹ הֶרֶפֶשׁ, אֶלָּא יִסְתַּמּוּהוּ בְּלֹא טִיחָה, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ אוֹסְרִים אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ (עַיֵּן חכ"א כלל צב סָעִיף א).

יג עוֹפוֹת שֶׁהֵם בְּבֵיתוֹ אוֹ בֶּחָצֵר הָעוֹמְדִים לַאֲכִילָה, וְהֵם כְּבָר הֻרְגְּלוּ בַּבַּיִת, שֶׁאֲפִלּוּ יוֹצְאִין לַחוּץ בָּאִים לָעֶרֶב לְבֵיתוֹ, מֻתָּר לְצוּדָן אֲפִלּוּ חוּץ לֶחָצֵר לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב לְשַׁחֲטָן. אֲבָל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, אָסוּר לְצוּדָן. וְאִם הֵם חֲדָשִׁים שֶׁלֹּא הֻרְגְּלוּ, אָסוּר לְצוּדָן אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן בְּבֵיתוֹ. אַף בַּלֵּילָה כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, מֻתָּר לְקַחְתָּן. וּבְכָל עִנְיָן יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁיִּבְרוֹר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אֵיזֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב, כִּי שָׁמָּא זֶה שֶׁיִּטּוֹל יִמְצָא כָּחוּשׁ, וְנִמְצָא שֶׁטָּרְחוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ. וְעוֹפוֹת שֶׁאֵינָן עוֹמְדִין לַאֲכִילָה אֶלָּא לְבֵיצִים, הֵן מַקְצִים.

יד יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הֻרְגְּלוּ לָבֹא לְקִנֵּיהֶן, אָסוּר לְצוּדָן, אֲפִלּוּ הִזְמִינָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

טו הָאֶגֶד שֶׁעַל רַגְלֵי הָעוֹפוֹת, מֻתָּר לְאַחַר שְׁחִיטָה לְחָתְכוֹ אוֹ לְשָׁרְפוֹ. וּמֻתָּר לְתְפּוֹר עוֹפוֹת שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹתָן, אַף צָרִיךְ לְזַהֵר לְהַכְנִיס אֶת הַחוּט בְּתוֹךְ הַמַּחַט בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. וְאִם לֹא הִכְנִיסוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַכְנִיסוֹ בְּיוֹם טוֹב. לְאַחַר שֶׁתְּפָרוֹ, מֻתָּר לְשָׁרְפוֹ, אֶת הַחוּט הַנִּשְׁאָר (תק"ט).

טז דָּגִים שֶׁבְּבֵיבָר, אִם אִי אֶפְשָׁר לְתָפְסָן בְּיָדַיִם אֶלָּא בִּכְלִי, אָסוּר לְתָפְסָן. אֲבָל אִם אֶפְשָׁר לְתָפְסָן בְּיָדַיִם מֻתָּר לְתָפְסָן אֲפִלּוּ בִּכְלִי. וְאִם יֵשׁ שָׁם דָּגִים הַרְבֵּה, צָרִיךְ שֶׁיְּזַמֵּין בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אֶת זֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה לְקַחַת בְּיוֹם טוֹב שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵיזֶה סִימָן. וְאִם צָרִיךְ לְכֻלָּם, יְזַמֵּין אֶת כֻּלָּם, דְּהַיְנוּ שֶׁיֹּאמַר בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב: כָּל אֵלּוּ הַדָּגִים אֲנִי מְזַמֵּין לְיוֹם טוֹב (סִימָן תצ"ז ובחיי"א).

יז סָפֵק צֵידָה וְסָפֵק מוּכָן, אָסוּר. וּלְצֹרֶךְ גָּדוֹל, יֵשׁ לְהָקֵל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, אַף לֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

יח כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁהֵם מַקְצִין, אָסוּר לְהַשְׁקוֹתָן אוֹ לִתֵּן לָהֶם מְזוֹנוֹת בְּסָמוּךְ לָהֶם, אֶלָּא בְּרָחוֹק קְצָת.

יט שָׁחַט עוֹף וְנִמְצָא טְרֵפָה, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, כְּמוֹ שְׁאָר מַקְצֶה. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּהֵמָה וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, מֻתָּר לְהַצְנִיעָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַצְנִיעָהּ שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל, מֻתָּר לְמָכְרָהּ לְאֵינוֹ יְהוּדִי בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִקְצֹץ דָּמִים וְלֹא יִשְׁקוֹל. וְאוּלַי גַּם בְּאָוְזִים מְפֻטָּמִים דְּשָׁכִיחַ בְּהוּ טְרֵפוֹת, יֵשׁ לְהָקֵל.

כ אֵין לִשְׁחֹט בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא לְצֹרֶךְ גָּדוֹל. וְאָסוּר לִמְכּוֹר אֶת הַבָּשָׂר בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּקִצְיַצַת דָּמִים, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ אֵיזֶה חֵלֶק סְתָם וּלְאַחַר יוֹם טוֹב יְשַׁלֵּם לוֹ (תצ"ח ת"ק).

כא הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, טוֹב שֶׁלֹּא לִבְדֹּק אֶת הָרֵאָה עַד לְאַחַר שֶׁיַּפְשִׁיט אֶת הָעוֹר, כִּי אִם יִבְדֹּק וְתִמָּצֵא טְרֵפָה, אָסוּר לְהַפְשִׁיטָהּ. מֻתָּר לְטַלְטֵל אֶת הָעוֹר מִבְּהֵמָה שֶׁשְּׁחָטָהּ הַיּוֹם כְּדֵי לְהַצְנִיעָהּ, אֲבָל לֹא לְשָׁטְחָהּ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת. וּשְׁאָר עוֹרוֹת, אָסוּרִין בְּטִלְטוּל. וְכֵן הַנּוֹצוֹת מֵעוֹף שֶׁשְּׁחָטוּ הַיּוֹם, מֻתָּר לְטַלְטְלָן לְהַצְנִיעָן. אֲבָל שְׁאָר נוֹצוֹת, אָסוּר לְטַלְטְלָן (תצ"ז תצ"ט).

כב מֻתָּר לְמָלוֹחַ בָּשָׂר לְהַכְשִׁירוֹ מִדָּמוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה אֶפְשָׁר לְמָלְחוֹ מֵאֶתְמוֹל. וְדַוְקָא אִם יֵשׁ בּוֹ לְצָרְךְ הַיּוֹם. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּשָׂר יוֹתֵר וְהוּא מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יִתְקַלְקֵל מֻתָּר לְמָלוֹחַ הַכֹּל בְּיַחַד אֲפִלּוּ הַרְבֵּה. גַּם מַה שֶּׁאֵינוֹ לְצָרְךְ הַיּוֹם, דְּהַכֹּל חָדָא טִרְחָא הִיא, אֲבָל בָּשָׂר שֶׁכְּבָר נִמְלַח מִדָּמוֹ, וְכֵן דָּגִים שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לְמָלְחָן בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְמָלְחָן בְּיוֹם טוֹב (ת"ק).

כג כְּשֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה אוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ צִיּוּרִים עַל יְדֵי דְּפוּס, אוֹ בַּיָּד לַעֲשׂוֹת מִן הָעִסָּה אֵיזֶה צִיּוּרִים כְּעוֹפוֹת וְכַדּוֹמֶה (חיי"א כלל צ"ב).

כד אָסוּר לְמָרֵחַ שׁוּם דָּבָר בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בַּשַּׁבָּת. וְלָכֵן אָסוּר לְחַמֵּם נֵר שֶׁל שַׁעֲוָה אוֹ שֶׁל חֵלֶב לְדַבְּקוֹ בַּמְּנוֹרָה אוֹ בַּכֹּתֶל, שֶׁמָּא יְמָרֵחַ. וְאִם הַשִּׁפּוֹפֶרֶת מְמֻלֵּאת בְּחֵלֶב, יָכוֹל לְנַקּוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַקְצֶה.

כה אָסוּר לְכַבּוֹת אֵשׁ בְּיוֹם טוֹב. וַאֲפִלּוּ לִגְרֹם כִּבּוּי, אָסוּר. וְלָכֵן אָסוּר לְהַעֲמִיד נֵר דּוֹלֵק בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לִנַּשֵּׁב הָרוּחַ וּלְכַבּוֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעַתָּה אֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת. וְכֵן אָסוּר לִפְתּוֹחַ דֶּלֶת אוֹ חַלּוֹן כְּנֶגֶד הַנֵּר הַדּוֹלֵק, כְּדִלְעֵיל סִימָן פ סָעִיף ב' (ת ו).

כו מֻתָּר לְכַסּוֹת אֶת הָאֵשׁ בִּכְלִי אוֹ בְּאֵפֶר מוּכָן (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן צ"ט סָעִיף ד). וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּבֶה קְצָת עַל יְדֵי הַכִּסּוּי, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לְכִבּוּי (וְגַם הֲוֵי מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ), מֻתָּר לְצָרְךְ יוֹם טוֹב. וְדַוְקָא לְצָרְךְ אוֹתוֹ הַיּוֹם. אֲבָל לְצָרְךְ הַלַּיְלָה אָסוּר דְּהָא הַלַּיְלָה שַׁיָּךְ לְיוֹם שֵׁנִי.

כז אֵין מַגְעִילִין וְאֵין מְלַבְּנִין כֵּלִים שֶׁנֶּאֶסְרוּ וְדִין טְבִילַת כֵּלִים עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ל"ז.

כח דִּין הֲדָחַת כֵּלִים בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, וְאָסוּר לְהַדִּיחָן מִיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן לְיוֹם טוֹב שֵׁנִי.

כט אָסוּר לְהַסִּיק כְּדֵי לְחַמֵּם אֶת הַבַּיִת, אֶלָּא אִם הַקֹּר גָּדוֹל, שֶׁהַמַּאֲכָלִים נִקְרָשִׁים, וַהֲוֵי צֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ. אֲבָל אִם אֵין הַקֹּר גָּדוֹל, אָסוּר. רַק עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי מֻתָּר.

ל מֻתָּר לְחַמֵּם מַיִם לְרָחְצָן יָדָיו, אֲבָל לֹא כָּל גּוּפוֹ. וּלְצָרְךְ תִּינוֹק, אִם צְרִיכִין לְרָחֳצוֹ, אָסוּר גַּם כֵּן לְחַמֵּם מַיִם בִּשְׁבִילוֹ, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. אַךְ יְכוֹלִין לְהַרְבּוֹת בִּשְׁבִילוֹ, דְּהַיְנוּ כְּשֶׁצְּרִיכִין קְצָת מַיִם לִבְשׁוּל, מֻתָּר לְחַמֵּם אֲפִלּוּ יוֹתֵר גָּדוֹל, רַק שֶׁיִּתֵּן כָּל הַמַּיִם קֹדֶם שֶׁהֶעֱמִידָהּ עַל הָאֵשׁ, וְלֹא יוֹסִיף אַחַר כָּךְ. וְאִם הַתִּינוֹק חוֹלֶה קְצָת, מֻתָּר לְחַמֵּם בִּשְׁבִילוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (סִימָן תקיא ובחיי"א).

לא אָסוּר לְהוֹצִיא אֵשׁ, בֵּין מֵאֶבֶן בֵּין מִזְכּוּכִית (ברענגלאז) בֵּין מֵעֵצִים הַנַּעֲשִׂים בְּנָפְרִית [גַּפְרוּר] (צינדהעלצעל) (תק"ב).

לב אֵין עוֹשִׂין מֶגְמָר, דְּהַיְנוּ לְפַזֵּר מִינֵי בְּשָׂמִים עַל הַגֶּחָלִים, בֵּין לְהָרִיחַ בֵּין לְגַמֵּר אֶת הַבַּיִת אוֹ כֵּלִים, דְּכְתִיב לְכָל נֶפֶשׁ, וּבְעִינָן דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ. אֲבָל מֶגְמָר אֵינוֹ נִצָּרְךְ אֶלָּא לִמְפַנְּקִים וּמְעֻנָּגִים. וּבְעִנְיַן עִשּׂוּן הַטִּיטוּן (טאבאק רויכען), נָחְלְקוּ הַפּוֹסְקִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְגַם לְהַמְקִלִּים צְרִיכִים לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק בְּנֵיר וְלֹא בְּגַחֶלֶת, מִשּׁוּם כְּשֶׁזּוֹרְקָן עַל הָאָרֶץ נַעֲשֶׂה כִּבּוּי, וּבְנֵקֶל יוּכַל לִטְעוֹת לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּיוֹם טוֹב, כֵּיוָן שֶׁרְגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּחֹל. וְאִם כְּתוּבִים עַל הַנְּיָר אוֹתִיּוֹת בִּכְתָב אוֹ בִּדְפוּס וְהוּא שׁוֹרְפוֹ, אֲפִלּוּ גַּם אָסוּר מְחִיקָה (עַיֵּן פרמ"ג) אֶלָּא צָרִיךְ לְהַדְלִיק מִשַּׁלְהֶבֶת. וְגַם אֵין לְעַשֵּׁן מִתּוֹךְ כְּלִי (פייף) [מִקְטֶרֶת] חֲדָשָׁה. גַּם אָסוּר לַחְתּוֹךְ אֶת הַטִּיטוּן [הַטַּבַּק] בְּיוֹם טוֹב, וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין דְּאָסוּר לְהָסִיר אֶת הַקְּצָוּוֹת מִן סִיגָרִין [הַסִּיגָרוֹת].

לג דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה גְּמוּרָה וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם רְפוּאָה לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה (כְּמְבֹאָר לְעֵיל סִימָן צ"א) גַּם בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב וְכֵן בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. (עַיֵּן לְקַמָּן צ"ט סָעִיף ב'), אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי אִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי (חוץ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה), מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ גַּם עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל מְלָאכָה גְּמוּרָה, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, כִּי אִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (עַיֵּן שֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן תצ"ו סָעִיף ב'. וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חָכָם) (תצ"ו).

לד הוֹצָאָה, מֻתֶּרֶת בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בָּהּ אֵיזֶה צֹרֶךְ אַחֵר (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָעִיף א'), אֲבָל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, אָסוּר לְהוֹצִיא כִּי אִם בְּמָקוֹם שֶׁמַּתִּיר לְהוֹצִיא בַּשַּׁבָּת. וְגַם לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן כַּדֵּי יַיִן, לֹא יִשָּׂא מַשָּׂא גָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל, אֶלָּא יְשַׁנֶּה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַרְבֵּה אוֹרְחִים עוֹשֶׂה כְּדַרְכּוֹ (תק"י תקי"ח).

לה כָּל הַמְּלָאכוֹת הַמֻּתָּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם טוֹב זֶהוּ דַּוְקָא לְצֹרֶךְ אָדָם, אֲבָל לֹא לְצֹרֶךְ בְּהֵמָה, דְּכְתִיב, יֵעָשֶׂה לָכֶם, וְדָרְשִׁינַן לָכֶם וְלֹא לִבְהֵמָה. וְלָכֵן אָסוּר לְבַשֵּׁל אוֹ לְהוֹצִיא אֵיזֶה דָּבָר לְצֹרֶךְ בְּהֵמָה, כְּמוֹ בַּשַּׁבָּת.

לו אָסוּר לְבַשֵּׁל אוֹ לֶאֱפוֹת לְצֹרֶךְ אֵינוֹ יְהוּדִי. אַךְ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְׁרַת אֵינוֹ יְהוּדִי, יָכוֹל לְהוֹסִיף וּלְבַשֵּׁל בִּקְדֵרָה אַחַת, שֶׁיְּהֵא בָּהּ גַּם בִּשְׁבִיל הַמִּשְׁרַת. אֲבָל בִּשְׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי מְכֻבָּד, אָסוּר אֲפִלּוּ לְהוֹסִיף. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ אִם בִּשֵּׁל הַיִּשְׂרָאֵל אוֹ אָפָה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, אָסוּר לְהַזְמִין אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ. וְאַף אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּבֵּד בּוֹ, מֻתָּר לָתֵת לוֹ אֵיזֶה דָּבָר מִמַּה שֶּׁבִּשֵּׁל אוֹ אָפָה. וְלֶאֱפוֹת פַּת אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי מְשָׁרְתּוֹ, אָסוּר.

לז אָסוּר לְהוֹצִיא שׁוּם דָּבָר בִּשְׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי כִּי אִם בַּמָּקוֹם שֶׁמַּתָּר לְהוֹצִיא בַּשַּׁבָּת.

סימן צט

א כָּל מַקְצָה הָאָסוּר בְּטִלְטוּל בַּשַּׁבָּת, אָסוּר גַּם בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם מַקְצָה מִדַּעַת, וּמַקְצָה מֻחֲמַת מְאוּס, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּרִין בַּשַּׁבָּת, אֲסוּרִין בְּיוֹם טוֹב. וְלָכֵן פֵּרוֹת שֶׁהִקְצָה אוֹתָם לִסְחוֹרָה, אֲסוּרִין בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיְּזַמְּינֵם בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, דְּהַיְנוּ שֶׁיֹּאמַר, מִפֵּרוֹת אֵלּוּ אֹכַל לְמָחָר. וּבְפֵרוֹת הָעוֹמְדִין לִמְכֹּר מְעַטְמְעֵט, יֵשׁ לְהָקֵל (תצ"ה).

ב בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב, אֲסוּרָה אֲפִלּוּ בְּטִלְטוּל. אֲבָל מֻתָּר לִכְפּוֹת עָלֶיהָ כְּלִי שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר. וְאִם נוֹלְדָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, מֻתֶּרֶת בְּיוֹם שֵׁנִי. וְאִם יוֹם טוֹב שֵׁנִי הוּא שַׁבָּת, אֲסוּרָה גַּם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן אִם יוֹם רִאשׁוֹן הוּא שַׁבָּת וְנוֹלְדָה בּוֹ, אֲסוּרָה גַּם לְמָחָר שֶׁהוּא יוֹם טוֹב שֵׁנִי. וְכֵן שַׁבָּת הַסָּמוּךְ לְיוֹם טוֹב, בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו, נוֹלְדָה בָּזֶה אֲסוּרָה בָּזֶה. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, גַּם אִם נוֹלְדָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אֲסוּרָה גַּם בַּשֵּׁנִי (כִּי שְׁנֵי הַיָּמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּיוֹמָא אֲרִיכְתָּא דַּמְיָא. וְהַיְנוּ לְחֻמְרָא כְּמוֹ הָכָא. אֲבָל לְעִנְיַן מַה שֶּׁבִּשְׁאָר יָמִים טוֹבִים אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִיּוֹם רִאשׁוֹן לְיוֹם שֵׁנִי כְּדִלְקַמָּן בְּסִימָן ק"א, אֵין חִלּוּק בֵּין שְׁאָר יָמִים טוֹבִים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּגַם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אָסוּר, דִּלְקֻלָּא לֹא אָמְרִינַן כְּיוֹמָא אֲרִיכְתָּא דַּמְיָא). וְאִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם ה' וּבְיוֹם ו', אֲפִלּוּ נוֹלְדָה בְּיוֹם ה', אֲסוּרָה גַּם בַּשַּׁבָּת. שָׁחַט תַּרְנְגֹלֶת וּמָצָא בָּהּ בֵּיצִים, אֲפִלּוּ הֵן גְּמוּרוֹת, מֻתָּרוֹת אֲפִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם. (דִּין הֶחָלָב עַיֵּן לְקַמָּן קא סָעִיף ה) (תקג תקיג)

ג עֵצִים, לֹא הֻתְּרוּ בְּטִלְטוּל אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַסָּקָה. אֲבָל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַסָּקָה, אֲסוּרִים בְּטִלְטוּל. וְלָכֵן אֵין סוֹמְכִין לֹא אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא אֶת הַדֶּלֶת בִּבְקִעַת (תק"ב).

ד אֵפֶר כִּירָה שֶׁהַסָּקָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוּכָן לְכָל צָרְכֵי הָאָדָם, לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה אוֹ רֹק וְכַדּוֹמֶה. וְאִם הֻסְּקָה בְּיוֹם טוֹב, אִם הוּא עֲדַיִן חַם שֶׁרָאוּי לְצֵלֹת בּוֹ בֵּיצָה, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ לְכָל צָרְכֵי הָאָדָם. אֲבָל אִם נִצְטַנֵּן, אָסוּר בְּטִלְטוּל, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי לֵהּ נוֹלַד, אֻתְּמוֹל הָיָה עֵצִים וְהַיּוֹם אֵפֶר, וְגָרוּעַ מִמַּקְצָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ"ח סָעִיף ד') (תצ"ח).

ה אֱגוֹזִים שֶׁאָכְלָן קֹדֶם יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְהַסִּיק בְּקִלְפֵּיהֶן, אֲבָל אִם אָכְלָן בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַסִּיק בְּקִלְפֵּיהֶן. וַאֲפִלּוּ לְטַלְטְלָן, אָסוּר. וְכֵן שְׁאָר קְלִפּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיוֹת לִבְהֵמָה, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי לֵהּ נוֹלָד, דְּאֻתְּמוֹל הָיוּ עוֹמְדוֹת לְאָדָם.

סימן ק

א מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיְּבָרְכוּ אֶת הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר, כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵין בּוֹ מִדְּבָרִים הַמְעַכְּבִים אוֹתוֹ וְאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. וְאֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא כְּשֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, אָמוֹר לָהֶם וְתִרְגֵּם אוֹנְקְלוֹס, כַּד תֵּימְרוּן לְהוֹן, (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף ח'). וְהַמְנָהֵג בִּמְדִינוֹתֵינוּ, שֶׁאֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם דְּאָז שְׂרוּיִים בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים יֵשׁ בּוֹ שִׂמְחַת מְחִילָה וּסְלִיחָה, וְטוֹב לֵב הוּא יְבָרֵךְ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ה סָעִיף ה'), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשְׁאָר יָמִים, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁטְּרוּדִים בְּהַרְהוּרִים עַל מִחְיָתָם וְעַל בִּטּוּל מְלַאכְתָּם. וְאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב אֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶם אֶלָּא בְּתַפִּלַּת מוּסָף, שֶׁיּוֹצְאִין אֲחַר כָּךְ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְיִשְׂמְחוּ בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קל"ח סָעִיף ח'). עוֹד נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹתֵינוּ, שֶׁבְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, אֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, אֶלָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאֲפִלּוּ חָל בַּשַּׁבָּת, נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶם. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין שֶׁבְּכָל יוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ חָל בַּשַּׁבָּת, נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶם, וְכֵן נָכוֹן יוֹתֵר.

ב אֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה, וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמְנָיָן, לְפִי שֶׁגַּם הֵם בִּכְלַל הַבְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲנִי אֲבָרְכֵם.

ג קֹדֶם נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, לֹא יִשְׁתֶּה הַכֹּהֵן לֹא יַיִן וְלֹא שֵׁאָר מַשְׁקֶה מִמַּשְׁקִים הַמְשַׁכְּרִין. וְאִם לִבּוֹ חָלוּשׁ וְרוֹצֶה לֶאֱכוֹל פַּת כִּיסְנִין קֹדֶם מוּסָף, יִשְׁמַע קְדוּשׁ מֵאַחֵר (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע"ז סָעִיף ט"ו).

ד קֹדֶם הַדּוּכָן, צָרִיךְ הַכֹּהֵן לִטּוֹל יָדָיו עַד הַפֶּרֶק, שֶׁהוּא חִבּוּר הַיָּד עִם הַזְּרוֹעַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ מְקַדְּשִׁין אֶת יְדֵיהֶם בַּמִּקְדָּשׁ לַעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר, שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'. וְיֵשׁ סָפֵק אִם צְרִיכִין לְבָרֵךְ עַל נְטִילָה זוֹ אוֹ אֵין צְרִיכִין לְבָרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם בְּקוּמוֹ מִמִּטָּתוֹ. וּמִסְפָּקָא נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ. וְאִם נָגַע בֵּינָתַיִם בְּמָקוֹם מְטֻנָּף, הָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ עַל נְטִילָה זוֹ, אֶלָּא שֶׁלֹּא נָהֲגוּ. וְרָאוּי לְכָל כֹּהֵן יְרֵא שָׁמַיִם, לִשְׁמוֹר הֵיטֵב יָדָיו מִנְּטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית, שֶׁלֹּא לִגַּע בְּמָקוֹם הַמְלֻכְלָךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

ה הַלֵּוִי יוֹצֵק אֶת הַמַּיִם עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי וְגוֹ' הַקָּרֵב אִתְּךָ וִילֻוּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ. וְאִם אֵין שָׁם לֵוִי, יִצּוֹק בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם שֶׁהוּא קָדוֹשׁ, עַל יָדוֹ. וְאִם גַּם בְּכוֹר אֵינוֹ, מוּטָב שֶׁהַכֹּהֵן בְּעַצְמוֹ יִצֹּק, וְלֹא יִצֹּק יִשְׂרָאֵל. הַלֵּוִי אוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִצֹּק מַיִם עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, אִם אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, יֵשׁ לוֹ לְרַחוֹץ יָדָיו תְּחִלָּה.

ו אָסוּר לַעֲלוֹת לַדּוּכָן בְּמִנְעָלִים. וְיַחֲלֹץ הַמִּנְעָלִים קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, וְטוֹב לְזָהֵר לְהַצְנִיעַ הַמִּנְעָלִים תַּחַת הַסַּפְסָלִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְגֻלִּין וְנִרְאִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר.

ז כְּשֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר מַתְחִיל רְצֵה, צְרִיכִין כָּל הַכֹּהֲנִים לַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹתֵיהֶם לַעֲלוֹת לַדּוּכָן. וְעַל כֵּן יִטְלוּ אֶת יְדֵיהֶם קֹדֶם לָכֵן, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיֹּאמַר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר רְצֵה, יַעֲקְרוּ מִמְּקוֹמָם לַעֲלוֹת לְדוּכָן עִם יְדֵיהֶם רְאוּיוֹת לְבָרְכָה. וּבְדִיעֲבַד גַּם אִם נָטְלוּ יְדֵיהֶם אַחַר כָּךְ, שַׁפִּיר דָּמֵי.

ח כְּשֶׁעָלוּ לַדּוּכָן, עוֹמְדִים וּפְנֵיהֶם כְּנֶגֶד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁבַּמִּזְרָח, וְאוֹמְרִים מוֹדִים דְּרַבָּנָן עִם הַצִּבּוּר, וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ שׁוּם מִכְשׁוֹל וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּמַאֲרִיכִין בִּתְפִלָּה זוֹ עַד שֶׁיְּכַלֶּה שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּעֲנוּ הַצִּבּוּר אָמֵן גַּם עַל תְּפִלָּה זֹאת. הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה וְכוּ' בְּלַחַשׁ, וְתֵיבַת כֹּהֲנִים אוֹמֵר בְּקוֹל רָם, וּבָזֶה הוּא קוֹרֵא אֶת הַכֹּהֲנִים שֶׁיְּבָרְכוּ. וְשׁוּב אוֹמֵר בְּלַחַשׁ, עִם קְדוּשָּׁךְ כָּאָמוּר. וּלְאַחַר שֶׁקָּרָא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר כֹּהֲנִים, מַתְחִילִים וּמְבָרְכִים כֻּלָּם בְּיַחַד, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְהוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וּמְסַיְּמִים אֶת הַבְּרָכָה, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה. וְעוֹנִין הַצִּבּוּר אָמֵן. אֲבָל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לֹא יַעֲנֶה אָמֵן, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי הֶפְסֵק. מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּאַהֲבָה, הוּא לְאַפּוֹקֵי שֶׁאִם הַצִּבּוּר שׁוֹנְאִים אֶת הַכֹּהֵן אוֹ הַכֹּהֵן שׂוֹנֵא אֶת הַצִּבּוּר, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְסָכָנָה הוּא לַכֹּהֵן אִם יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְעַל כֵּן, יֵשׁ לוֹ לָצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. אִם אֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא כֹּהֵן אֶחָד, אֵינוֹ אוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר כֹּהֲנִים בְּקוֹל רָם, אֶלָּא הוּא מַעֲצְמוֹ מַחְזִיר אֶת פָּנָיו.

ט מַגְבִּיהִים אֶת יְדֵיהֶם נֶגֶד כִּתְפֵיהֶם, וּפוֹשְׁטִים אוֹתָן, וְחוֹלְקִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ בֵּינֵיהֶן חֲמִשָּׁה אֲוִירִים, דְּהַיְנוּ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת לִשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת אֲוִיר אֶחָד, וּבֵין שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת לָאֲגוּדָל גַּם כֵּן אֲוִיר אֶחָד, וְכֵן בַּיָּד הַשְּׂנִיָּה, הֲרֵי אַרְבָּעָה אֲוִירִים. וּבֵין אֲגוּדָל לַאֲגוּדָל גַּם כֵּן אֲוִיר אֶחָד, הֲרֵי חֲמִשָּׁה אֲוִירִים. וְצָרִיךְ לְעָשׂוֹת כֵּן, מִשּׁוּם דִּכְתִיב, מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים, ה' חֲרַכִּים. וְצָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד, שֶׁלֹּא יִגְּעוּ רָאשֵׁי הָאֲגוּדָלִין זֶה בָּזֶה, שֶׁלֹּא יִתְקַלְקֵל הַחֲלוֹן. וְצָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַיָּד הַיְמָנִית קְצָת לְמַעְלָה מֵהַשְּׂמָאלִית, וְיהֵא אֲגוּדַל יָמִין עַל אֲגוּדַל שְׂמֹאל, (עַיִן מָגֵן אַבְרָהָם וּלְבוּשֵׁי שְׁרָד). וּפוֹרְשִׂין כַּפֵּיהֶם, שֶׁיִּהְיֶה תּוֹךְ כַּפֵּיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ, וְאַחוֹרֵי יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד הַשָּׁמַיִם.

י בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, לֹא יַבִּיטוּ וְלֹא יְסִיחוּ דַּעְתָּם, אֶלָּא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּלַפֵּי מַטָּה, כְּמוֹ בַּתְּפִלָּה, וְהָעָם יְכַוְּנוּ לְבָרְכָה, וְיִהְיוּ פְּנֵיהֶם נֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, אֲבָל לֹא יִסְתַּכְּלוּ בָּהֶם. וְגַם הַכֹּהֲנִים בְּעַצְמָם לֹא יִסְתַּכְּלוּ בִּידֵיהֶם. וְנָהֲגוּ לְשַׁלְשֵׁל אֶת הַטַּלִּית עַל פְּנֵיהֶם, וְיִדֵיהֶם חוּץ לַטַּלִּית. וְגַם הַצִּבּוּר מְשַׁלְשְׁלִין אֶת הַטַּלִּיתִים עַל פְּנֵיהֶם שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּלוּ.

יא הָעָם שֶׁאַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָם בִּכְלָל הַבְּרָכָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ אֲנוּסִים. אֲבָל הָעָם שֶׁמִּן הַצְּדָדִים לְפָנֵיהֶם, הֵמָּה בִּכְלָל הַבְּרָכָה. וּבִמְקוֹם שֶׁאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בּוֹלֵט מִן הַכֹּתֶל, אִם כֵּן

הָאֲנָשִׁים שֶׁעוֹמְדִין אֵצֶל הַכֹּתֶל הַמִּזְרָחִי, הֵמָּה מִן הַצְּדָדִין שֶׁאֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים, צְרִיכִין לְלֶכֶת מִשָּׁם וְלַעֲמוֹד בְּמָקוֹם שֶׁיִּהְיוּ לְכָל הַפָּחוֹת מִן הַצְּדָדִין שֶׁלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, הֲרֵי הֵן כְּמוֹ אֲנוּסִים, וְהֵם בִּכְלַל הַבְּרָכָה.

יב שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר מַקְרֵא אוֹתָם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים מִלָּה בְּמִלָּה, וְהֵם אוֹמְרִים אַחֲרָיו כָּל מִלָּה, עַד שֶׁמְּסַיְּמִים פָּסוּק רִאשׁוֹן, וְעוֹנִין הַצִּבּוּר אָמֵן, וְכֵן אַחַר הַפָּסוּק הַשֵּׁנִי וְאַחַר הַפָּסוּק הַשְּׁלִישִׁי. לֹא יִקְרָא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בְּעַל פֶּה, אֶלָּא מִתּוֹךְ הַסִּדּוּר, שֶׁלֹּא יִתְבַּלְבֵּל. וְיָכוֹל לוֹמַר גַּם הוּא הָאֲמַנִּים שֶׁלְּאַחַר הַפָּסוּקִים וְלֹא הֲוֵי הֶפְסֵק, שֶׁזֶּהוּ צֹרֶךְ תְּפִלָּה. אֵלּוּ תֵּבוֹת שֶׁהַכֹּהֲנִים הוֹפְכִים בָּהֶן לַדְּרוֹם וְלַצָּפוֹן, יְבָרֶכְךָ, וְיִשְׁמְרֶךָ, אֵלֶיךָ, וְחֻנֶּךָּ, אֵלֶיךָ, לְךָ מְשׁוּם דְּתֵבוֹת אֵלּוּ הֵן לְנֹכַח, לָכֵן הוֹפְכִין אֶת עַצְמָם גַּם לַצְּדָדִין, כְּדֵי לְבָרֵךְ אֶת כֻּלָּם. וְכֵן הוֹפְכִין גַּם בְּתֵבַת שָׁלוֹם, לְפִי שֶׁהִיא סִיּוּם הַבְּרָכוֹת. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּאֲרִיכִין בְּנִגּוּן שֶׁל הַתֵּבוֹת שֶׁבְּסוֹף הַפָּסוּקִים, דְּהַיְנוּ, וְיִשְׁמְרֶךָ, וִיחֻנֶּךָּ, שָׁלוֹם, אוֹמְרִים הַצִּבּוּר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכוּ'. וְהַמַּקְרֵא, אֲפִלּוּ אֵינוֹ שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, לֹא יֹאמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי הַטִּרּוּף. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאִם הוּא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִפְּנֵי הֶפְסֵק בַּתְּפִלָּה. וְלֹא יְנַגְּנוּ הַכֹּהֲנִים אֶלָּא נִגּוּן הַמְיֻחָד, מִפְּנֵי טֵרוּף הַדַּעַת.

יג בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים אֶת הַתֵּבוֹת, אֵין לַצִּבּוּר לוֹמַר שׁוּם פָּסוּק, רַק יִשְׁמְעוּ הֵיטֵב בְּכַוָּנָה אֶת הַתֵּבוֹת מִפִּי הַכֹּהֲנִים, כִּי כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִים אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין וּמְכַוֵּן לַבְּרָכָה. וְאִם אוֹמְרִים הַפְּסוּקִים, אֵינָם יְכוֹלִים לְכַוֵּן לַבְּרָכָה. אַךְ קָצַת, נוֹהֲגִים לוֹמַר פְּסוּקִים. וְיִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא לְאָמְרָם אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹ הַכֹּהֲנִים מְנַגְּנִים, וְלֹא בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים אֶת הַתֵּבוֹת.

יד אַחַר כָּךְ מַתְחִיל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר שִׂים שָׁלוֹם, וְאָז הַכֹּהֲנִים מַחְזִירִים אֶת פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁבַּמִּזְרָח, וְאוֹמְרִים, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכוּ', וְיַאֲרִיכוּ בִּתְפִלָּה זוֹ עַד שֶׁיְּסַיֵּם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם, כְּדֵי שֶׁיַּעֲנוּ הַצִּבּוּר אָמֵן גַּם עַל תְּפִלָּתָם. וְאִם אֵינָם יְכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ כָּל כָּךְ יֹאמְרוּ עוֹד, אַדִּיר בַּמָּרוֹם וְכוּ', וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמְּנַגְּנִים הַיּוֹם תְּאַמְּצֵנוּ וְכוּ', לֹא יַתְחִילוּ הַכֹּהֲנִים רִבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכוּ', עַד קָרוֹב לַסּוֹף, כְּדֵי שֶׁיְּסַיְּמוּ בְּשָׁוֶה עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר.

טו אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְהַתְחִיל בִּרְכַּת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכוּ', עַד שֶׁתִּכְלֶה לְגַמְרֵי תֵּבַת כֹּהֲנִים מִפִּי הַמַּקְרֵא. וְאֵין הַמַּקְרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל יְבָרֶכְךָ, עַד לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי כָּל הַצִּבּוּר. וְכֵן בָּאֲמֵן שֶׁעוֹנִים אַחַר וְיִשְׁמְרֶךָ, וִיחֻנֶּךָּ, שָׁלוֹם, יַמְתִּין הַמַּקְרֵא וְלֹא יַתְחִיל יָאֵר, יִשָּׂא, שִׂים שָׁלוֹם, עַד לְאַחַר שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי כָּל הַצִּבּוּר. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְהַחְזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר לַהֵיכָל, עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר שִׂים שָׁלוֹם. וְאֵינָם רַשָּׁאִים לְכַף אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן

מִפְּשִׁיטָתָן, עַד שֶׁיַּחְזִירוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצְּבוּר. וְאֵינָם רַשָּׁאִים לַעֲבוֹר מִן הַדּוּכָן, עַד שֶׁיְּסַיְּמוּ הַצְּבוּר אָמֵן, לְאַחַר הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

טז כְּשֶׁמַּחְזִירִין הַכֹּהֲנִים אֶת פְּנֵיהֶם, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, לֹא יַחְזִירוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יְמִין. לָכֵן בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁעוֹמְדִים וּפְנֵיהֶם לַמִּזְרָח, יִפְנוּ לַדָּרוֹם וְאַחַר כָּךְ לַמַּעֲרָב. וְאַחַר הַדּוּכָן כְּשֶׁהוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לַמִּזְרָח, פּוֹנִים דֶּרֶךְ צָפוֹן. וּכְשֶׁהֵם יוֹרְדִין מִן הַדּוּכָן, יִהְיֶה פְּנֵיהֶם קָצָת לְנֶגֶד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְיִפְסְעוּ לְאֲחֲרֵיהֶם כְּתַלְמִיד הַנִּפְטָר מִלִּפְנֵי רַבּוֹ. כְּשֶׁנּוֹעֲלִין הַמְּנָעֲלִים, לֹא יִגְּעוּ בָּהֶם. וְאִם נָגְעוּ, צְרִיכִין לִטּוֹל יְדֵיהֶם.

יז מְשְׁתַּדְּלִים שֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר לֹא יִהְיֶה כֹּהֵן. וְאִם הוּא כֹּהֵן, לֹא יַעֲלֶה לַדּוּכָן, וְגַם לֹא יִקָּרֵא לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים, אֶלָּא אִישׁ אַחֵר יַעֲמֹד אֶצְלוֹ שֶׁיִּקְרָא כֹּהֲנִים, וְגַם יִקְרָא לִפְנֵיהֶם אֶת הַתֵּבוֹת יְבָרֶכְךָ וְגוֹ', וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק עַד שִׂים שָׁלוֹם. וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, אַף שֶׁזֶּה קָרָא כֹּהֲנִים בְּקוֹל, כִּי אֵין הַכַּוָּנָה אֶלָּא עַל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בִּתְפִלָּה וְעָקַר רַגְלָיו בְּרִצָּה. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אַחֵר אֶלָּא הוּא, אָז כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל מִצְוַת נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, יַעֲלֶה הוּא לַדּוּכָן וְסוֹמֵךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם שֶׁל שַׁחֲרִית. כֵּיצַד עוֹשֶׂה. עוֹקֵר רַגְלָיו קְצָת כְּשֶׁאוֹמֵר רְצֵה, וְאוֹמֵר עַד וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת, וְאַחַר אוֹמֵר, אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה וְכוּ', וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר עוֹלֶה לַדּוּכָן, וְזֶה הָאַחֵר מַקְרֵא לוֹ, וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וְאוֹמֵר שִׂים שָׁלוֹם, וְלֹא יֹאמַר רִבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכוּ', עַד לְאַחַר הַקְּדִישׁ. וְאִם לֹא עָקַר רַגְלָיו בְּרִצָּה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲלוֹת.

יח צִבּוּר שֶׁכֻּלָּם כֹּהֲנִים, אִם אֵין שָׁם אֶלָּא עֲשָׂרָה, כֻּלָּם עוֹלִים לַדּוּכָן. לְמִי מְבָרְכִין. לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת. וּמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן. נָשִׁים וְטָף. וַאֲפִלּוּ אֵין נָשִׁים וְטָף, עֲנִית אָמֵן אֵינָהּ מְעֻכֶּבֶת. וְאִם יֵשׁ יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה, הַיְתֵרִים מֵעֲשָׂרָה יַעֲלוּ לַדּוּכָן, וַעֲשָׂרָה יִשְׁאֲרוּ לַעֲנוֹת אָמֵן.

יט כֹּהֵן שֶׁנִּשְׁנָא אֶת כַּפָּיו וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אִם רוֹצֶה, יָכוֹל לַעֲלוֹת לַדּוּכָן גַּם כָּאן. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה, אַף שֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹרְאִין כֹּהֲנִים אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲלוֹת כֵּיוָן שֶׁכְּבָר עָלָה.

כ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מוּם בְּפָנָיו, בְּמִדִּינוֹתֵינוּ שֶׁנּוֹהֲגִים שֶׁכָּל הַכֹּהֲנִים מְשַׁלְּשְׁלִים אֶת הַטַּלִּיתִים עַל פְּנֵיהֶם, מֻתָּר לְשָׂא אֶת כַּפָּיו. אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מוּם בְּיָדָיו, כְּגוֹן שֶׁהֵן בַּהֲקָנְיוֹת (פֵּרוּשׁ מִין נֶגַע לָבָן), אוֹ מְנֻמָּרוֹת בִּנְקֻדּוֹת דַּקּוֹת, אוֹ שֶׁהֵן עֲקֻמּוֹת, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחַלֵּק אֶת אֶצְבְּעוֹתָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו מִפְּנֵי שֶׁהָעָם יִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וְיִסָּחוּ דַּעְתָּם. וְאִם הוּא רָגִיל בְּעֵירוֹ, שֶׁכְּבָר שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם וּמַכִּירִים אוֹתוֹ, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. הָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בָּהֶם. וְאִם רֹב הָעִיר מְלֻאכְתָּן בְּכָךְ, יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לַחְתֹּךְ הָאוֹתִיּוֹת הֵיטֵב וְקוֹרֵא שִׁי"ן יְמָנִית כְּמוֹ שְׂמָאלִית, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, אִם לֹא שֶׁכָּל

הַקָּהָל קוֹרִין כֵּן. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, יֵצֵא קֹדֶם רְצֵה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לַחוּץ, עַד שֶׁיִּגְמְרוּ נְשִׂיאַת כַּפָּיִם.

כא הָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמֵזִיד, אֲפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הָרַג בִּשְׁגָגָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. וְכֵן מוּמָר שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. נָשָׂא גְּרוּשָׂה אוֹ חֲלוּצָה אוֹ שֶׁנִּטְמָא לְמֵת שֶׁאָסוּר לוֹ לִטְמֹא אֵלָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל פִּי תַּלְמִיד חָכָם. וּשְׁאָר עֲבֵרוֹת, אֵינָן מוֹנְעוֹת מִנְּשִׂיאַת כַּפָּיִם. חָלָל, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו.

כב אוֹנֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. וְאָבֵל תּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ אוֹ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים עַל שְׁאָר קְרוֹבִים, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, וְצָרִיךְ לְצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם רְצֵה עַד אַחַר נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. וְאִם אֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי כֹּהֲנִים אֲחֵרִים, מֻתָּר לְאָבֵל לִשָּׂא אֶת כַּפָּיו תּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ וְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים עַל שְׁאָר קְרוֹבִים. אֲבָל תּוֹךְ שִׁבְעָה, כְּגוֹן הַקּוֹבֵר מֵתוֹ בָּרֶגֶל, אֲפִלּוּ אִם אֵין שָׁם שְׁנֵי כֹּהֲנִים אֲחֵרִים, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו (קכ"ח).

סימן קא

א כָּל הַמְּלָאכוֹת הַמֻּתָּרוֹת לָעָשׂוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, זֶה דָּוְקָא לְצֹרֶךְ אוֹתוֹ הַיּוֹם. אֲבָל לְהָכִין מִיּוֹם רִאשׁוֹן לְיוֹם שֵׁנִי (אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה), וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְיוֹם חֹל, אָסוּר. אַךְ אִם הוּא צָרִיךְ לְבַשֵּׁל בִּשְׁבִיל הַיּוֹם, מֻתָּר לוֹ לְקַחַת קְדֵרָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה וּלְמַלֵּא אוֹתָהּ בָּשָׂר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ הַיּוֹם כָּל כָּךְ, וְיוֹתִיר גַּם לַלַּיְלָה אוֹ לְמָחָר. וְדָוְקָא בְּתַבְשִׁיל בַּקְּדֵרָה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהַתַּבְשִׁיל מֵטְעָם יוֹתֵר כְּשֶׁמִּתְבַּשֵּׁל הַרְבֵּה בָּשָׂר בְּיַחַד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר בַּפֶּה, שֶׁהַמּוֹתָר יִהְיֶה לְצֹרֶךְ הַלַּיְלָה אוֹ לְצֹרֶךְ מָחָר, אֶלָּא יְבַשֵּׁל סְתָם. אֲבָל בִּשְׁאָר מַאֲכָלִים, אָסוּר לְהוֹסִיף בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ קְצָת טִרְחָא בְּמַה שֶׁהוּא מוֹסִיף.

ב אֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה, כְּגוֹן לְהָבִיא מַיִם אוֹ אֲפִלּוּ יַיִן לְקִדּוּשׁ אוֹ לְהַבְדָּלָה, אָסוּר לְהָכִין. וְכֵן אָסוּר לְהַעֲמִיד אֶת הַנֵּרוֹת בַּמְּנוֹרָה אוֹ לְתַקֵּן אֶת הַפְּתִילוֹת וְהָעֲשָׁשִׂיוֹת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן לְצֹרֶךְ הַלַּיְלָה, אֶלָּא אִם הוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם גַּם קֹדֶם הַלַּיְלָה אוֹ לִכְבוֹד בֵּית הַכְּנֶסֶת.

ג נָכְרִי שֶׁהֵבִיא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן דָּגִים אוֹ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא נִצּוֹדוּ הַיּוֹם אוֹ נִתְלְשׁוּ הַיּוֹם, אוֹ הוּבְאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם, אֲסוּרִים הַיּוֹם בְּטֻלְטוּל, וְלָעֶרֶב מֻתָּרִים. שֶׁאִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי מַכִּירוֹ וְנוֹתְנָם לוֹ בְּלֹא קְצִיצַת דְּמִים, מֻתָּר לְקַחְתָּם וּלְאָכְלָם (וְעַיֵּן עוֹד בְּסִימָן צ"ט סָעִיף ב' וְתִלְמַד לְכָאן) חוּץ מִיּוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁאֲפִלּוּ הוּבְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אֲסוּרִים בְּיוֹם שֵׁנִי.

ד אִם הֶבִיאָם הַנָּכְרִי בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹן אוֹ לְמָכְרָם לוֹ, יֵשׁ לֶאֱסוֹר גַּם בְּיוֹם טוֹב שֶׁנִּי. וְאַף אִם חָל יוֹם טוֹב בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁי וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵבִיא בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁי, אִם יֵשׁ צֹרֶךְ גָּדוֹל, מֻתָּר לְטַלְטְלָן בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וּלְבַשְּׁלָם לִכְבוֹד שַׁבָּת. וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, גַּם זֶה אָסוּר (תקט"ו).

ה חָלַב שֶׁחָלְבוּ אֵינוֹ יְהוּדִי בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ, מֻתָּר בְּיוֹם שֵׁנִי. וְאִם חָלְבוּ בַּשַּׁבָּת, וְיוֹם רִאשׁוֹן הוּא יוֹם טוֹב אָסוּר בְּיוֹם רִאשׁוֹן (וְעַיֵּן עוֹד בְּסִימָן צ"ט סָעִיף ב' וְתִלְמַד גַּם לְכָאן). וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם חָלְבוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב, אָסוּר גַּם בְּיוֹם שֵׁנִי, וְגַם בַּשַּׁבָּת הַסְּמוּכָה לוֹ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן צט סָעִיף ב) (תקה).

ו פִּתִּילוֹת שֶׁהִדְלִיק בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְכָבוּ, מֻתָּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. אַף בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אָסוּר לְהַדְלִיק בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי בִּפְתִילָה שֶׁכָּבְתָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי. וּמִכָּל מָקוֹם מֻתָּרוֹת בְּטַלְטוּל לְהַסִּירָן וְלָתֵת חֲדָשׁוֹת. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב שֶׁלְּאַחַר שַׁבָּת (ט"ז סוֹף סִימָן תקא).

סימן קב

א יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אָסוּר לֶאֱפוֹת אוֹ לְבַשֵּׁל בִּקְדֵרָה מְיֻחֶדֶת לְשַׁבָּת, אֶלָּא עַל יְדֵי עֵרוּב תַּבְשִׁילִין, שֶׁעוֹשֶׂה בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, דְּהַיְנוּ שֶׁלּוֹקֵחַ אֵיזֶה תַּבְשִׁיל אוֹ צָלִי שֶׁרָאוּי לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת, וְגַם פַּת, וּמְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב. וְאוֹמֵר, בַּהֲדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לַאֲפוּיֵי, וּלְבַשּׁוּלֵי, וּלְאַטְמוּנֵי, וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא, וּלְמֶעְבַּד כָּל צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבַּתָּא. וְאִם אֵינוֹ מֵבִין לָשׁוֹן זֹה, יֹאמַר בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מֵבִין, [בְּעֵרוּב זֶה יְהֵא מֻתָּר לָנוּ לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל וּלְהַטְמִין וּלְהַדְלִיק נֵר וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵנוּ מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת]. (דורך דיזען עירוב זייא אוּנז ערלויבט צוּ באקען צוּ קאכען. די שְׁפַּייזען וואָרם צוּ ערהאלטען. לייכטער אנצוּצינדען, אוּנד אידערהויפּט אללעס נעטהיגע פאַר יום טוב אויף שבת צוּ פערריכטען)

ב צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַתַּבְשִׁיל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְאָכְלוֹ עִם פַּת, כְּגוֹן בְּשָׂר דָּגִים, וּבֵיצִים. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְאָכְלוֹ עִם פַּת, לֹא מַהֲנֵי. שִׁעוּר הַתַּבְשִׁיל, כַּזַּיִת. וְהַפַּת, כַּבֵּיצָה. וְיֵשׁ לְהַדֵּר אַחַר מָנָה יָפָה לִכְבוֹד הַמִּצְוָה. וְגַם הַפַּת תְּהֵא שְׁלֵמָה וְיַנִּיחֶהּ בַּשַּׁבָּת לְלֶחֶם מִשְׁנֶה, וּבִסְעוּדָה שְׁלִישִׁית יִבְצַע עָלֶיהָ, שֶׁכֵּיוָן דְּאִתְעֲבִיד בֵּהּ מִצְוָה חֲדָא זִימְנָא, יִתְעֲבִיד בֵּה נַמִּי מִצְוָה אַחֲרִיתָא.

ג אֵין עֵרוּב תַּבְשִׁילִין מוֹעִיל אֶלָּא לְהַתִּיר לַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵי שַׁבָּת בְּיוֹם טוֹב בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ שָׁהוּת בַּיּוֹם, שֶׁאִם הָיוּ מְזֻמָּנִים לוֹ אוֹרְחִים שֶׁלֹּא אָכְלוּ הַיּוֹם, הָיוּ אוֹכְלִים

וְנֶהֱנִים בּוֹ בַּיּוֹם קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מִמְּלַאכְתּוֹ שֶׁעָשָׂה בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל אִם אֵין שָׁהוּת בַּיּוֹם לֶהֱנוֹת מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מוֹעִיל עֵרוּב הַתַּבְשִׁילִין. וְלָכֵן נוֹהֲגִין כְּשֶׁחָל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, שֶׁיִּהְיוּ זְרִיזִין לְמַהֵר לִגְמוֹר הַכֹּל קֹדֶם שֶׁאוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וְהַתַּבְשִׁילִין שֶׁמַּטְמִינִים לְשַׁבָּת, צְרִיכִין לְהַטְמִינָם בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, שֶׁיִּתְבַּשְּׁלוּ קוֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְכָל הַפָּחוֹת שְׁלִישׁ בְּשׁוּלָן.

ד לֹא הֻתַּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל עַל יְדֵי עֵרוּב תַּבְשִׁילִין אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת. אֲבָל אִם חָל יוֹם טוֹב בְּיוֹם ה' וּבְיוֹם ו', אָסוּר לְבַשֵּׁל אוֹ לֶאֱפוֹת בְּיוֹם ה' בִּשְׁבִיל שַׁבָּת.

ה צָרִיךְ שֶׁיִּהֵא הָעֵרוּב קַיָּם עַד שֶׁהֻכִּין כָּל צָרְכֵי שַׁבָּת. אִם נֶאֱבְדָה אוֹ נֶאֱכְלָה הַפַּת, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וּמֻתָּר אֲפִלּוּ לֶאֱפוֹת. וְאִם נֶאֱבַד אוֹ נֶאֱכַל הַתַּבְשִׁיל, אִם נִשְׁאַר כַּזַּיִת, גַּם כֵּן לֹא הִפְסִיד. אֲבָל אִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת, אָסוּר לוֹ לְבַשֵּׁל, כְּאִלּוּ לֹא עֵרַב כְּלָל. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה מִי שֶׁלֹּא עֵרַב. אִם לֹא נִזְכַּר עַד אַחַר סְעוּדַת שַׁחֲרִית, וְאֵין שָׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר שֶׁעֵרַב, אֵינוֹ מֻתָּר לוֹ אֶלָּא לְבַשֵּׁל קְדֵרָה אַחַת, וְלֶאֱפוֹת פַּת אַחַת, וּלְהַדְלִיק נֵר אֶחָד לַשַּׁבָּת. וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁמְּבַשֵּׁל לִסְעוּדַת שַׁחֲרִית, יָכוֹל לְבַשֵּׁל מִכָּל מִין בִּקְדֵרָה גְּדוֹלָה וּלְהוֹתִיר לַשַּׁבָּת. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִי שֶׁעֵרַב, יִתֵּן לָזֶה בְּמַתָּנָה קִמְחוֹ וּבְשָׂרוֹ וְכָל הַשַּׁיָּךְ לָזֶה. וְהוּא יִזְכֶּה בִּדְבָרִים אֵלּוּ בְּהַגְבָּהָה, וְיַבַשֵּׁל וְיֹאפֶה עֲבוּרוֹ, וְאֶפְלּוּ בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא עֵרַב.

ו כָּל בַּעַל הַבַּיִת צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב תַּבְשִׁילִין בְּעַצְמוֹ. וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל, אִם יוֹדַעַת, מְחֻיֶּבֶת לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמָהּ, וְאָסוּר לִסְמֹךְ עַל הָעֵרוּב שֶׁל גְּדוֹל הָעִיר. וּמִי שֶׁשָּׁכַח מֵחֲמַת אֹנֶס וְלֹא עָשָׂה עֵרוּב תַּבְשִׁילִין, אוֹ שֶׁעָשָׂה וְנֶאֱבַד, אִם יֵשׁ בָּעִיר מִי שֶׁמְּעֹרָב בִּשְׁבִיל כָּל בְּנֵי הָעִיר (דְּהַיְנוּ שֶׁמְּזַכֶּה לָהֶם אֶת הַתַּבְשִׁיל וְאֶת הַפַּת, כַּמְבֹאָר בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ) יָכוֹל זֶה לִסְמוֹךְ עַל עֵרוּב זֶה. אֲבָל מִי שֶׁשָּׁכַח מֵחֲמַת עַצְלוּת אוֹ שֶׁטָּמַךְ עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה עַל עֵרוּב זֶה, לֹא מַהֲנֵי לֵהּ וְדִינוֹ כְּדִלְעֵיל סָעִיף ה'.

ז אִם חָל יוֹם טוֹב בְּיוֹם ה' וּבְיוֹם ו', וְנִזְכַּר בַּיּוֹם ה' שֶׁלֹּא עָשָׂה עֵרוּב תַּבְשִׁילִין, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם, וִיבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה, וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר, אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ, אֵינִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב, וְאִם הַיּוֹם חֹל, בַּהֲדִין עֵרוּבָא וְכוּ', אֲבָל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן צט סָעִיף ב) (תקכז).

סימן קג

א כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת וּלְעַנְּגוֹ, כָּךְ מִצְוָה לְכַבֵּד כָּל יָמִים טוֹבִים וּלְעַנְּגָן, שֶׁנֶּאֱמַר לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד. וְכָל יָמִים טוֹבִים, נֶאֱמַר בָּהֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ.

ב אֵיזֶהוּ כִּבּוּד. זֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁמִּצְוָה עַל הָאָדָם לְגַלֵּחַ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָרֶגֶל כְּשֶׁהוּא מְנֻוָּל. וְכֵן מִצְוָה לִרְחוֹץ בְּחַמִּין וְלָחֹף רֹאשׁוֹ וְלִטּוֹל צִפָּרְנָיו בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְכֵן מִצְוָה לָלוּשׁ פַּת בְּבֵיתוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב לְכִבּוּד יוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְכֵן אָסוּר לֶאֱכוֹל בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל סְעוּדַת יוֹם טוֹב לְתַאֲבוֹן. וְאִם חָל עֶרֶב יוֹם טוֹב בַּשַּׁבָּת, יֹאכַל סְעוּדָה שְׁלִישִׁית קֹדֶם מִנְחָה קְטַנָּה. וְכֵן הַדִּין בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב שֵׁנִי.

ג אֵיזֶהוּ עֹנֶג. זֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁחַיָּב לֶאֱכוֹל בְּיוֹם טוֹב בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, אַחַת בַּלַּיְלָה וְאַחַת בַּיּוֹם. אֲבָל סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, אֵין נוֹהֲגִין בּוֹ. וְחַיָּב לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן קֹדֶם סְעוּדָה וְיִבְצַע עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שְׁלֵמוֹת כְּמוֹ בַּשַּׁבָּת. וְיַרְבֶּה בְּבָשָׂר וְיַיִן וּמִגְדָּנוֹת כְּפִי יְכָלְתּוֹ (וְעַיֵּן לעיל ס' עב סע"ז ח).

ד בְּכָל יוֹם טוֹב, בַּקִּדּוּשׁ שֶׁבַּלַּיְלָה אוֹמְרִים לְאַחֲרָיו בִּרְכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל שִׂמְחַת הֶחָג, חוּץ מִלֵּיל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְלֵיל שְׁמִינִי, שֶׁאֵין מְבָרְכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהַנָּשִׁים, בִּשְׁעַת הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אֵין לָהֶן לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ בְּשׁוּם יוֹם טוֹב. וּקְצָתָן נוֹהֲגוֹת לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ (חוּץ מִלֵּיל ז' וְלֵיל ח' שֶׁל פֶּסַח) וְלָא מָחֵינָן לְהוּ (שְׁאֵילַת יַעְבֵּ"ץ) (סִימָן רס"ג ת"צ תרס"ח תרס"ט).

ה חַיָּב לְשַׂמֵּחַ אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְכָל הַנִּלְוִים אֵלָיו, כָּל אֶחָד כָּרָאוּי לוֹ. הַקְּטַנִּים נוֹתֵן לָהֶם אֱגוֹזִים וּמִגְדָּנוֹת. וְהַנָּשִׁים, בִּבְגָדִים וְתַכְשִׁיטִים כְּפִי יְכָלְתּוֹ. וְהָאֲנָשִׁים, בְּבָשָׂר וְיַיִן. וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת בְּמִינֵי מַאֲכָלִים בְּיוֹם טוֹב יוֹתֵר מִבְּשַׁבָּת, כִּי בְּיוֹם טוֹב נֶאֱמַר בּוֹ שִׂמְחָה. וְלֹא בַשַּׁבָּת. וְגַם בְּגָדֵי יוֹם טוֹב יִהְיוּ יְקָרִים יוֹתֵר מִשֶּׁל שַׁבָּת (תקכ"ט).

ו בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל פֶּסַח, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת בַּסְּעוּדָה אֵיזֶה דָּבָר, לְזֵכֶר סְעוּדַת אֶסְתֵּר שֶׁהָיְתָה בְּיוֹם זֶה, שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם נִתְלָה הָמָן (ת"צ).

ז בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שָׁבוּעוֹת, נוֹהֲגִין לֶאֱכוֹל מַאֲכְלֵי חָלָב. וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה טְעָמִים. וְרֶמֶז, מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשָׁבָעוֹתֵיכֶם, רָאשֵׁי תֵּבוֹת, מֵחָלָב. וְיֵשׁ לֶאֱכוֹל גַּם מַאֲכְלֵי דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ (פְּרִי חָדָשׁ בְּשֵׁם כָּל בּוֹ). וְכֵיוָן שֶׁאוֹכְלִים מַאֲכְלֵי חָלָב וּצְרִיכִין גַּם כֵּן לֶאֱכוֹל בָּשָׂר, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה לֶאֱכוֹל בָּשָׂר בְּכָל יוֹם טוֹב, צְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי אִסּוּר. (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ז' י"א, י"ב, תצ"ד).

ח אַף עַל פִּי שֶׁהָאֲכִילָה וְהַשְׁתִיָּה בַּמּוּעָדוֹת הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, לֹא יְהֵא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר, עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר, עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, כְּבָר פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם. לְפִיכָךְ צְרִיכִין לַעֲסֹק גַּם בַּתּוֹרָה.

ט וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, חַיָּב לְהַאֲכִיל גַּם לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה עִם שְׁאָר הָעֲנִיִּים הָאֻמְלָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְגוֹ'. אֲבָל מִי שֶׁנּוֹעֵל דַּלְתֵי חֲצֵרוֹ, וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאֵינוֹ מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה לָעֲנִיִּים וּלְמָרֵי נָפֶשׁ, אֵין זוֹ שִׂמְחַת מִצְוָה אֶלָּא שִׂמְחַת כְּרֵסוֹ, וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אוֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם. וְשִׂמְחָה כָּזֹאת, קָלוֹן הִיא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וְזָרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם.

י כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ בָּרֶגֶל, לֹא יִמְשֹׁךְ בַּיַּיִן וּבְשִׂחוֹק וּבְקַלּוּת רֹאשׁ וְיֹאמַר כָּל מַה שֶּׁיּוֹסִיף בָּזֶה, יַרְבֶּה בְּמִצְוַת שִׂמְחָה, כִּי הַשִּׁכְרוּת וְהַשְּׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ אֵינָהּ שִׂמְחָה, אֶלָּא הוֹלְלוּת וְסִכְלוּת. וְלֹא נִצְטַוֵּינוּ עַל הַהוֹלְלוּת וְהַסִּכְלוּת, אֶלָּא עַל הַשִּׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדַת יוֹצֵר הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא בְּשִׂמְחָה, וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲבוֹד אֶת ה' לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שִׁכְרוּת.

יא מִדַּת הַחֲסִידִים אֲשֶׁר ה' לְנֶגְדָּם תָּמִיד וּבְכָל דַּרְכֵיהֶם יְדָעוּהוּ, בְּעֵת שִׂמְחָתָם אָז יוֹתֵר וְיוֹתֵר מְבָרְכִין וּמְשַׁבְּחִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר שִׂמַּח אוֹתָם, וְיֹאמַר הָאָדָם בְּלִבּוֹ בְּעֵת שִׂמְחָתוֹ וַהֲנָאָתוֹ, אִם כָּךְ הוּא שִׂמְחַת הָעוֹלָם הַזֶּה אֲשֶׁר הִיא הֶבֶל, כִּי אַחֲרֵיתָהּ תּוּגָה וְצַעַר, מַה תִּהְיֶה שִׂמְחַת הָעוֹלָם הַבָּא הַתְּמִידִית, שֶׁאֵין אַחֲרֵיתָהּ תּוּגָה. וְיִתְפַּלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיַּטֶּה לִבּוֹ לְעָבְדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלֵב שָׁלֵם, וְשֶׁיְּשַׂמְּחֵנוּ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם, וִיזַכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא לְאוֹר בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים.

יב חַיָּב כָּל אָדָם לְהַשְׁגִּיחַ עַל בְּנֵי בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא יְטַיְּלוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּבַאוּ חַס וְשָׁלוֹם לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ בְּהִתְעָרְבָם עִם קַלֵּי הַדַּעַת, רַק יִהְיוּ קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם (תקכ"ט).

יג בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לַחֹל אוֹ לְחֹל הַמּוֹעֵד אוֹמֵר בַּתְּפִלָּה, אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ, וּמַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, אֲבָל לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים (תצ"א).

יד נוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת קְצָת בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּיוֹם שֶׁלְּאַחַר הֶחָג בְּכָל שֶׁלֹּשׁ רְגָלִים, וְהוּא אִסְרוּ חָג. וְנוֹהֲגִין שֶׁאֵין מִתְעַנִּין בּוֹ, אֲפִלּוּ חָתָן וְכַלָּה בְּיוֹם חֻפָּתָן, וְלֹא יָאֲרֵיכוּ (יום זכרון להוריו), וּבְאִסְרוּ חַג שֶׁלְּאַחַר חַג הַשָּׁבוּעוֹת, גַּם מִצַּד הַדִּין אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ, לְפִי שֶׁבִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, אִם חָל שַׁבּוּעוֹת בַּשַּׁבָּת, הָיָה יוֹם טְבוּחַ הַקָּרְבָּנוֹת בְּיוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו. אֲבָל שֶׁל פֶּסַח וְשֶׁל סֻכּוֹת, הָיוּ מַקְרִיבִין בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּחֹל הַמּוֹעֵד (תכ"ט תצ"ד).

סימן קד

א חֹל הַמּוֹעֵד אָסוּר בְּקְצָת מְלָאכוֹת וּמֻתָּר בְּקְצָתָן, דְּהַיְנוּ כָּל מַה שֶּׁהוּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה לְחֹל הַמּוֹעֵד אוֹ לְיוֹם טוֹב. וְכֵן מְלָאכָה בְּדָבָר הָאָבֵד, דְּהַיְנוּ שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂנָּה יָבֹא לִידֵי

הֶפְסֵד, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ. וּצְרִיכִין לְזָהֵר מְאֹד, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד מְלָאכָה הָאֲסוּרָה, כִּי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, הַמְחַלֵּל אֶת חֹל הַמּוֹעֵד, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה (תק"ל תקל"ג תקל"ז).

ב עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, הַמְבַזֶּה אֶת חֹל הַמּוֹעֵד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְהַמְבַזֶּה, הַיְנוּ, שֶׁאֵינוֹ מְכַבְּדוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת. וְלָכֵן כָּל אָדָם חַיָּב לְכַבְּדוֹ כְּפִי כֹּחוֹ, וְלִלְבּוֹשׁ בְּגָדִים מְכֻבָּדִים (אבות פרק ג. וּבְחַיֵּי אָדָם, וְסִימָן תק"ל).

ג מְלֶאכֶת דָּבָר הָאָבֵד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת גַּם עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל אַחֵר, אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר. אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ דָּבָר הָאָבֵד, אֶלָּא שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, אֵין לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּשָׂכָר, אֶלָּא עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם אֵינוֹ מוֹצֵא אֵינוֹ יְהוּדִי, וְגַם בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, מֻתָּר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׂכָר (סִימָן תקמ"ב ובחיי"א ונ"א).

ד הָא דְּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר הָאָבֵד, זֶהוּ דַוְקָא אִם לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ קֹדֶם יוֹם טוֹב. אֲבָל אִם הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ קֹדֶם יוֹם טוֹב וְהִנִּיחוֹ עַד חֹל הַמּוֹעֵד, אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד (תקל"ח).

ה כָּל מְלָאכוֹת הָאֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אִם יֵשׁ כָּאן יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ מַה לֶּאֱכֹל כָּרָאוּי לְחֹל הַמּוֹעֵד וְיוֹם טוֹב, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָן עַל יָדוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לוֹ מַה לֶּאֱכוֹל. וּמִכָּל מָקוֹם יַעֲשֶׂה בְּצִנְעָא, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. אַף לְצֹרֶךְ מִצְוָה, מֻתָּר (תקל"ד תקמ"ב תקמ"ג).

ו אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת הַמֻּתָּרוֹת, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן בִּשְׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי (חַיֵּי אָדָם).

ז אָסוּר לְזַבֵּל שָׂדֵהוּ. וַאֲפִלּוּ לְהַכְנִיס שָׁם צֹאן בִּשְׁבִיל שֶׁיַּעֲשׂוּ שָׁם זֶבֶל, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, אָסוּר.

ח זְרִיעָה, אֲסוּרָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ זְרָעִים, שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֵם בְּמֵימֵי יְפֶסְדוּ לְגַמְרֵי, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹתָם.

ט אָסוּר לְתָלוֹשׁ אוֹ לְקָצוֹץ שׁוּם דָּבָר מִן הַמְחֻבָּר אִם לֹא יִתְקַלְקְלוּ הַפֵּרוֹת עַד לְאַחַר יוֹם טוֹב, כִּי אִם מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכוֹל בַּמּוֹעֵד. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְצַמְצֵם, אֶלָּא תּוֹלֵשׁ בְּהַרְוָחָה, וְאִם יוֹתִיר, יוֹתִיר. וְכֵן עֵצִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַסָּקָה בַּמּוֹעֵד, מֻתָּר לְקַצְּצָם מִמְּחֻבָּר. וְאִם צָרִיךְ לְתָלוֹשׁ בִּשְׁבִיל לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמָה, יַעֲשֶׂה בְּשִׁנּוּי (תקל"ב תקל"ז) וְאָסוּר לְלַקֵּט עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה לְיַפּוֹתוֹ לַחֲרִישָׁה. וְאִם נִכַּר שֶׁמְּכַוֵּן לְצָרְכוֹ שֶׁצָּרִיךְ לָעֵצִים, כְּגוֹן שֶׁנּוֹטֵל הַגְּדוֹלִים וּמַנִּיחַ הַקְּטַנִּים, מֻתָּר. וְכֵן אָסוּר לְקָצוֹץ עַנְפֵי הָאִילָן לְתַקְּנוֹ. וְאִם נִכַּר שֶׁמְּכַוֵּן בִּשְׁבִיל הָעָנָפִים לְהַאֲכִילָן לִבְהֶמְתּוֹ וְלֹא לְתַקְּנוֹ, כְּגוֹן שֶׁקּוֹצֵץ כֻּלָּן מִצַּד אֶחָד, מֻתָּר.

י מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּן אֵצֶל גַּן אֵינוֹ יְהוּדִי, וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי לוֹקֵט פֵּרוֹתָיו, וְאִם הַיִּשְׂרָאֵל לֹא יִלְקֹט, יָבוֹא לִידֵי הֶפְסֵד, מֻתָּר לוֹ לְלַקְּטָם. וְאִם הַמָּה דְּבָרִים שֶׁיִּתְקַלְקְלוּ בְּתָלוּשׁ אִם לֹא יַעֲשֶׂה

לְצָרְכָּם גַּם מְלָאכָה אַחֶרֶת, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת הַכֹּל, אֲפִלּוּ לְדָרוֹךְ עֲנָבִים לַעֲשׂוֹת יַיִן וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַנִּיחַ בְּכַוָּנָה מְלַאכְתּוֹ לְחֹל הַמּוֹעֵד.

יא אָסוּר לְגַלֵּחַ בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ גִּלַּח אֶת עַצְמוֹ גַּם בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֶלָּא מִי שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאָסוּרִים. וַאֲפִלּוּ יָצָא בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ פְּנַאי לְגַלֵּחַ אָז (וְעַיֵּן עוֹד לְקַמָּן סִימָן ר"כ סָעִיף ו) (תקנ"א).

יב וְלִקְצוֹץ הַצִּפָּרְנַיִם, גַּם כֵּן אָסוּר. אַךְ אִם קָצָצָן בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְקַצְּצָן גַּם בְּחֹל הַמּוֹעֵד וְכֵן אִשָּׁה לְצָרְכָּהּ טְבִילָה מֻתֶּרֶת (ס' תקלב. וְעַיֵּן באה"ט שָׁם).

יג אָסוּר לְכַבֵּס שׂוּם דָּבָר, אֲפִלּוּ לְצָרְכָּהּ הַמּוֹעֵד, אֶלָּא אִם לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ בְּשׂוּם אֹפֶן לְכַבֵּס קֹדֶם יוֹם טוֹב. וְכֵן מִטְפָּחוֹת שֶׁמְּלַפְּפִין בָּהֶן אֶת הַתִּינוֹקוֹת (חִתּוּלִים), כֵּיוָן שֶׁמַּשְׁתִּינִין תְּדִיר וּצְרִיכִין לָהֶם הַרְבֵּה, מֻתָּר לְכַבְּסָן, וְיִזָּהֵרוּ לְכַבְּסָן בְּצִנְעָא (תקלב).

יד כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ רְפוּאָה, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת, בֵּין לְאָדָם בֵּין לִבְהֵמָה (תקלב).

טו חֶשְׁבּוֹנוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאִם לֹא יִכְתְּבֵם, יִשְׁכָּחֵם, מֻתָּר לְכָתְבָם, מִשּׂוּם דְּהֶוֵי דָּבָר הָאֲבֵד. וְכֵן מַה שֶּׁהוּא לְצָרְכָּהּ הַמּוֹעֵד, מֻתָּר לִכְתֹּב. אֲבָל שְׁאָר דָּבָר, אָסוּר לִכְתֹּב. וְאִגֶּרֶת שְׁלוֹמִים שֶׁכּוֹתֵב אָדָם לַחֲבֵרוֹ, נוֹהֲגִין לִכְתֹּב בְּשִׁנּוּי קָצָת, דְּהַיְנוּ שֶׁכּוֹתְבִין שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה עֲקֻמָּה. וּלְכָל מַה שֶּׁמֻּתָּר לִכְתּוֹב, מֻתָּר גַּם כֵּן לְתַקֵּן קֻלְמוּס וּדְיוֹ.

טז מִי שֶׁצָּרִיךְ לְמָעוֹת אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ הַמּוֹעֵד, אֶלָּא שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ פֶּן לֹא יִמְצָא לִלְווֹת לְאַחַר הַמּוֹעֵד, וְהַמַּלְוֶה אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַלְווֹת לוֹ בְּלִי שְׁטָר, מֻתָּר לוֹ לִכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר (תקמ"ה).

יז אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בְּחֹל הַמּוֹעֵד מִשּׂוּם דְּאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה. אֲבָל מֻתָּר לְהַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִשְׁתֶּה לִבְרִית מִילָה וּלְפִדְיוֹן הַבֵּן. גַּם מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִשְׁתֶּה לִכְתִיבַת תְּנָאִים.

יח מֻתָּר לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים, וַאֲפִלּוּ יִשְׂרְאֵלִים, שֶׁיַּעֲשׂוּ מְלַאכְתּוֹ לְאַחַר הַמּוֹעֵד.

יט מֻתָּר לְלֶכֶת חוּץ לַתְּחוּם, בֵּין בְּרַגְלָיו בֵּין בְּקָרוֹן בֵּין רָכוּב.

כ אֵין מַעֲלִין בְּהֵמָה זָכָר עַל נְקֵבָה לְהַרְבִּיעָהּ, מִשּׂוּם דְּלֹא הֶוֵי דָּבָר הָאֲבֵד.

כא אֵין מוֹשִׁיבִין תַּרְנְגֹלֶת עַל בֵּיצִים לְגַדֵּל אֶפְרוֹחִים. וְאִם הוֹשִׁיבָהּ קֹדֶם הַמּוֹעֵד וּבָרְחָה, אִם הוּא בְּתוֹךְ שִׁלשָׁה יָמִים לַבְּרִיחָה, מֻתָּר לְהַחֲזִירָהּ. אֲבָל לְאַחַר שִׁלשָׁה יָמִים, אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ, אֲפִלּוּ אִם יִפְסְדוּ הַבֵּיצִים. וּלְהוֹשִׁיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁלשָׁה יָמִים, אָסוּר (תקל"ו).

סימן קה

א אָסוּר לְהַסִּיעַ וְלִשָּׂא מִטַּלְטָלָיו וּכְלֵי בֵּיתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד מִדִּירָה שֶׁבָּחָצֵר זוֹ לְדִירָה שֶׁבָּחָצֵר אַחֶרֶת, אֶפִלּוּ מִדִּירָה כְּעוּרָה לְדִירָה נָאָה. אֲבָל מִבַּיִת לְבַיִת בָּחָצֵר אַחַת, מֻתָּר. וְכֵן אִם שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת סְמוּכוֹת וְיֵשׁ פֶּתַח בֵּינֵיהֶן, מֻתָּר לְהוֹצִיא הַחֻפָּצִים דֶּרֶךְ שָׁם. וּבְמָקוֹם פְּסִידָא, מֻתָּר אֲפִלּוּ מֵעִיר לְעִיר. וְכֵן מִדִּירָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ לְדִירָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, מֻתָּר מִשּׁוּם שִׂמְחַת יוֹם טוֹב, שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ לְדוּר בְּדִירָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ (תקל"ה).

ב אִם צָרִיךְ לְהַכְנִיס פֵּרוֹתָיו אוֹ שְׁאָר סְחוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָרֵא מִפְּנֵי גַּנָּבִים אוֹ מִשְּׁאָר הֶפְסֵד, כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָה יַעֲשֶׂה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָא, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא.

סימן קו

א כָּל סְחוֹרָה, אֲסוּרָה, בֵּין לִקְנוֹת בֵּין לִמְכּוֹר. רַק אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ רֶוַח מְרֻבֶּה יָכוֹל לִקְנוֹת וְלִמְכּוֹר בְּצִנְעָא, וְיוֹצִיא לִכְבוֹד יוֹם טוֹב יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהוֹצִיא.

ב אִם יֵשׁ לוֹ סְחוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁאִם לֹא יִמְכְּרֶנָּהּ עַתָּה יַפְסִיד מִן הַקֶּרֶן, מֻתָּר לְמָכְרָהּ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי דָּבָר הָאָבֵד, אֲבָל אִם אֵין לָחוּשׁ שֶׁיַּפְסִיד אֶלָּא שֶׁלֹּא יַרְוִיחַ אַחַר כָּךְ, אָסוּר לְמָכְרָהּ כִּי מְנִיעַת רֶוַח לֹא מִקְרֵי הֶפְסֵד.

ג אִם חַל יָרִיד, שֶׁהוּא יוֹם הַשּׁוּק הַבָּא לִפְרָקִים, אוֹ יוֹם הַשּׁוּק שֶׁבְּכָל שָׁבוּעַ, אֶלָּא שֶׁעַתָּה הוּא קוֹדֶם הַחֲנָאוֹת שֶׁמִּתְאַסְפִין קוֹנִים הַרְבֵּה, מֻתָּר לִמְכּוֹר דְּכֵיוָן שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר חַשְׁבִינָן גַּם מְנִיעַת הָרֶוַח כְּמוֹ הֶפְסֵד, אֲבָל בְּיוֹם הַשּׁוּק שֶׁבְּכָל שָׁבוּעַ אָסוּר, וּכְשֶׁבָּאִים לִפְעָמִים סוֹחֲרִים אוֹ סְפִינוֹת שֶׁמּוֹכְרִים בְּזוֹל אוֹ קוֹנִים בְּיֹקֶר מַה שֶּׁאֵינָם שָׁכִיחַ תָּמִיד, גַּם כֵּן מֻתָּר לִקְנוֹת מֵהֶם וְלִמְכּוֹר לָהֶם.

ד וְכֵן מִי שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת יַיִן בְּעֵת הַבָּצִיר, שֶׁיְּהֵא לוֹ לְצָרְכֵי בֵּיתוֹ לִשְׁתּוֹת כָּל הַשָּׁנָה וְאַחַר כָּךְ יִתְיַקֵּר הַיַּיִן מֻתָּר לוֹ לִקְנוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אֲבָל לְמַשָּׂא וּמַתָּן אָסוּר לִקְנוֹת.

ה דְּבָרִים הַנִּצְרָכִים לַמּוֹעֵד, כְּגוֹן פֵּרוֹת וְתַבְלִין מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא, וְכֵיוָן שֶׁמַּתְרִין לִפְתֹּחַ הַחֲנוּת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל מֻתָּרִין לִמְכּוֹר גַּם לְאֵינוֹ יְהוּדִי.

ו לִתְבֹּעַ חוֹבוֹת, נָהֲגוּ לְהָקֵל אֲפִלּוּ מִיִּשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם דְּחוֹשְׁבִין לְדָבָר הָאָבֵד.

ז לְהַלְווֹת בְּרִבִּית לַגּוֹי הָרָגִיל אֶצְלוֹ, מֻתָּר, מִפְּנֵי דַּהֲוֵי דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁלֹּא יַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ אֵצֶל אַחֵר. וְאִם מַלְוֶה לַגּוֹי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ, יוֹצִיא הָרִבִּית מִשְּׁבוּעַ אֶחָד לְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב. וְלִמְכּוֹר סְחוֹרָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ, אָסוּר, וְלָא מַהֲנֵי מַה שֶּׁיּוֹסִיף לְשִׂמְחַת יוֹם

טוֹב. אֲבָל לְמִי שֶׁרָגִיל אֶצְלוֹ, מֻתָּר, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁלֹּא יִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ אֵצֶל אֲחֵרִים (תקל"ט)

ח חִלּוּף מַטְבְּעוֹת, אָסוּר (שם וּבְחַיֵּי אָדָם).

סימן קז

א כָּל חֹדֶשׁ נִיסָן אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, וְלֹא צִדּוּק הַדִּין, וְאֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ בַּשַּׁבָּת בְּמִנְחָה. נוֹהֲגִין מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ לְקָרוֹת בְּכָל יוֹם פָּרָשַׁת הַנָּשִׂיא שֶׁהִקְרִיב בּוֹ בַּיּוֹם, וּבְיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר קוֹרִין פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, עַד כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה, שֶׁהִיא כְּנֶגֶד שֵׁבֶט לֵוִי.

ב אֵין מִתְעַנִּין בּוֹ אֲפִלּוּ תַּעֲנִית יַאְרְצַיְיט (יוֹם זְכִירוֹן לְהוֹרָיו). אֲבָל תַּעֲנִית חֲלוֹם, מִתְעַנִּין. וְהַבְּכוֹרִים, מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב פֶּסַח, כַּאֲשֶׁר יִבאַר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסִימָן קי"ג. וְחָתָן וְכַלָּה גַּם כֵּן מִתְעַנִּין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן (תכט).

ג בַּשַּׁבָּת הַגָּדוֹל לְמִנְחָה, נוֹהֲגִין שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּרְכִי נַפְשִׁי, אֶלָּא עֲבָדִים הָיִינוּ וְכוּ'. לְפִי שֶׁבַּשַּׁבָּת הַגָּדוֹל הָיְתָה הַתְחָלַת הַגְּאֻלָּה וְהַנִּסִּים (סִימָן ת"ל).

סימן קח

א כְּתִיב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת, מִכָּאן, שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמוֹר אֶת הַחִטִּין לְשֵׁם מַצּוֹת מִצְוָה, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עֲלֵיהֶם מַיִם. וּלְדַעַת קְצָת מִגְּדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, צְרִיכִין שְׁמִירָה זוֹ מִיָּד מִשְּׁעַת קְצִירָה וְאֵילָךְ. אֲבָל הַמִּנְהָג הוּא כְּהַפּוֹסְקִים דְּסָגֵי לְהוּ בִּשְׁמִירָה מִשָּׁעָה שְׁמוֹלִיכִין אוֹתָן לִטְחוֹן וְאֵילָךְ. וְאַף הַמְדַקְדְּקִין בַּמַּצּוֹת, חוֹשְׁשִׁין לִשְׁמִירָה מִשְּׁעַת קְצִירָה, וְכֵן נָכוֹן לַעֲשׂוֹת. וְרָאוּי לְדַקְדֵּק שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ הַשִּׁבֳּלִים בִּמְחֻבָּר עַד שֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן וְיַלְבִּינוּ, כִּי אָז אִם יֵרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, יַחְמִיצוּ אֲפִלּוּ בִּמְחֻבָּר, כֵּיוָן שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת עוֹד לַקַּרְקַע. עַל כֵּן רָאוּי וְנָכוֹן לְקַצּוֹר בְּעוֹד שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עוֹד קְצָת מַרְאֵה יְרָקוּת. וּמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ בְּחִטִּין שְׁמוּרוֹת מִשְּׁעַת קְצִירָה לְכָל יְמֵי הֶחָג, מַה טּוֹב. וְאִם לָאו, רָאוּי לוֹ עַל כָּל פָּנִים לְהַדֵּר בָּזֶה לְמַצּוֹת שֶׁעַל הַסֵּדֶר בִּשְׁנֵי הַלֵּילוֹת (עַיֵּן חַיֵּי אָדָם כְּלָל קכ"ח סִימָן ל').

ב חִטִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בָהֶן מְבֻקָּעוֹת אוֹ מְצֻמָּחוֹת, הַשְׁאָר מֻתָּר. וּבִלְבַד שֶׁיְּבָרְרוּ אוֹתָן, אוֹ צְרִיכִין לְדַקְדֵּק הֵיטֵב, אִם יֵשׁ שָׁם עַל כָּל פָּנִים שִׁשִּׁים כְּנֶגֶד הַמְּבֻקָּעוֹת וְהַמְצֻמָּחוֹת. וּלְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְהַדֵּר לְבָרֵר גַּם מִן הַחִטִּים שֶׁאָכְלוּ מֵהֶן עַכְבָּרִים אוֹ שֶׁיִּהְיֶה שִׁשִּׁים כְּנֶגְדָּן. וְהַחִטִּים שֶׁבָּאוּ בַּסְּפִינָה אוֹ שֶׁהָיוּ מֻנָּחוֹת בַּבּוֹרוֹת, אִם הֵן יְבֵשׁוֹת וְקָשׁוֹת וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵיהֶן, כְּשֵׁרוֹת. וְאִם הָיוּ מֻנָּחוֹת בַּעֲלִיָּה וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים דֶּרֶךְ הַגַּג בְּקְצָת מְקוֹמוֹת, אֲסוּרוֹת. אֲבָל אִם

נָפַל עֲלֵיהֶן קְצָת שֶׁלֶג אוֹ קְצָת מַיִם בְּמָקוֹם אֶחָד, מְסַלֵּק אוֹתָן שֶׁיֵּשׁ לְהִסְתַּפֵּק בָּהֶן. וְהַשְּׁאָר מֻתָּרוֹת (תנ"ג תס"ז).

ג כְּבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לְדַקְדֵּק בְּהֶכְשֵׁר הָרֵיחַיִם, לְנַקֵּר הֵיטֵב וּלְנַקּוֹת בְּכָל הָאֶפְשָׁרִי. וְכִיסִּים לוֹקְחִים חֲדָשִׁים וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵמָּה הוֹלְכִים אֶל הָרֵיחַיִם לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיִּהְיֶה הַהֶכְשֵׁר כָּרָאוּי, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים רָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם שֶׁיֵּלֵךְ בְּעַצְמוֹ לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַהֶכְשֵׁר דְּמִצְוָה בּוֹ יוֹתֵר מִבִּשְׁלוּחוֹ, וְנוֹהֲגִין שֶׁהַקֶּמַח הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּטְחַן לְאַחַר הַהֶכְשֵׁר אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּפֶסַח, אִם טוֹחֲנִין בָּרֵיחַיִם גַּם תְּבוּאָה לְתוּתָה, צְרִיכִין לְהַפְסִיק בְּמִחְצָה, שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בּוֹ מִן הָאָבָק הַהוּא (תנ"ג).

ד שַׂק עִם קֶמַח שֶׁנִּתְלַחְלַח מִמַּיִם, אִם הוּא בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין שֶׁהוּא עֲדַיִן לַח בֵּין שֶׁנִּתְיַבֵּשׁ, יֹאחֵז אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה בְּיָדוֹ וְיָרִיק הַשְּׁאָר, וּמֻתָּר. רַק זֶה שֶׁנִּתְלַחְלַח, אָסוּר. וְאִם נִתְלַחְלַח בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲזַי אִם עֲדַיִן הוּא לַח, יְרַקֵּד אֶת הַקֶּמַח. וּמַה שֶּׁנִּשְׁאַר עַל הַנָּפָה פֵּרוּרִין, זֶהוּ לְבַד חָמֵץ וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. וְכֵן אִם אָכְלוּ עַכְבָּרִים מִן הַקֶּמַח, יְרַקְּדֶנּוּ. אֲבָל אִם כְּבָר נִתְיַבֵּשׁ, לֹא מַהֲנֵי לֵהּ הַרְקָדָה וְכָל הַקֶּמַח אָסוּר (תס"ו).

ה בְּיוֹם שֶׁטָּחֲנוּ אֶת הַקֶּמַח, אָסוּר לֶאֱפוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאָז הַקֶּמַח הוּא חַם וּמְמַהֵר לְהַחְמִיץ כְּשֶׁנּוֹתְנִים בּוֹ אֶת הַמַּיִם, עַל כֵּן יִשְׁהֶה אַחַר הַטְּחִינָה לְכָל הַפָּחוֹת מֵעֵת לְעֵת.

ו הַשּׂוֹקִים שֶׁמַּנִּיחִים בָּהֶם אֶת הַקֶּמַח, טוֹב לַעֲשׂוֹתָן חֲדָשִׁים, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת לְהַתִּיר אֶת הַתְּפִירוֹת וּלְכַבֵּס הֵיטֵב הֵיטֵב בְּחַמִּין וּבְאֵפֶר וּבְשִׁפְשׁוּף וַחֲבִיטָה.

ז אָסוּר לְהַנִּיחַ שַׂק עִם קֶמַח עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אֶלָּא אִם יֵשׁ עוֹר עֶבֶה תַּחְתָּיו, דְּאִם לֹא כֵּן יִתְחַמֵּם וְיִתְלַחְלַח מִן הַזֵּעָה. וְאִם אֶפְשָׁר, יִזָּהֵר גַּם כֵּן שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַרְבֵּה שַׂקִּים זֶה עַל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְחַמֵּם וְיַחְמִיץ בַּלֵּילָה.

סימן קט

א אֵין לְשַׁיֵּן אֶת הַמַּצּוֹת אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ הַלַּיְלָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּשְׁאֲב אוֹתָם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְיַעַמְדוּ בְּתַלּוּשׁ כָּל הַלַּיְלָה, וַאֲפִלּוּ אִם הַלַּיְלָה אָרֹךְ יוֹתֵר מִשְּׁנֵים עָשָׂר שָׁעוֹת, אָסוּר לְלוּשׁ בָּהֶן עַד אוֹר הַיּוֹם. וְאִם הַלַּיְלָה קָצָר וְאֵין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת עַד אוֹר הַיּוֹם, צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיַּעַבְרוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת מִשָּׁעָה שֶׁנִּשְׁאֲבוּ. וְעַמָּא דְּאַרְעָא נוֹהֲגִין שֶׁמֵּיָּד בְּאוֹר הַיּוֹם לְשַׁיֵּן בַּמַּיִם שֶׁלָּנוּ, אַף שֶׁעֲדַיִן לֹא עָבְרוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת. וְאַף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ, אֲבָל רֹב הַפּוֹסְקִים מַחְמִירִים בָּזֶה. וְעַל כֵּן צָרִיךְ לִזָּהֵר בַּדָּבָר (עפמ"ג ומחה תנה).

ב אִם לֹא יוּכַל לְשַׁעֵר אֶת זְמַן בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת יַקְדִּים קָצָת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁאַב קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְהַמְנָהָג לְסַנֵּן אֶת הַמַּיִם וּלְכַסּוֹתָן. וּצְרִיכִין לְהַעֲמִידָם בְּמָקוֹם קָר. וּכְשֶׁהוּא נוֹשְׁאָם בַּיּוֹם לַבַּיִת, יְזָהֵר שֶׁלֹּא יָבֹא עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶשׁ.

ג יָכוֹל לִשְׁאוֹב בְּפַעַם אַחַת לְכַמָּה יָמִים, אֲבָל הַמִּצְוָה הִיא לִשְׁאוֹב בַּשְּׁבִיל כָּל יוֹם וְיוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְנוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִשְׁאֹב בִּכְלֵי חֶרֶס יָשָׁן אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל פֶּסַח אֶלָּא אִם כֵּן הוּא מְצֻפֶּה (גלעזירט) דִּכְלֵי חֶרֶס יָשָׁן שֶׁאֵינוֹ מְצֻפֶּה, אֵינוֹ הִדּוּר מִצְוָה, וְאֵין לְשַׁנּוֹת הַמִּנְהָג.

ד הַנְּהָרוֹת בִּימֵי נִיסָן, עַל פִּי הָרֹב הֵן יוֹתֵר קָרִים מִן הַבְּאֵרוֹת, וְעַל כֵּן יִשְׁאַב מִן הַנָּהָר. אַף לְפָעָמִים הַנְּהָרוֹת גְּדוֹלִים מֵהַפְּשָׁרַת שִׁלְגִים וְאֵינָם קָרִים כָּל כָּךְ, אָז טוֹב יוֹתֵר לִשְׁאוֹב מִן הַבְּאֵרוֹת.

ה לֹא יִשְׁאֲבֵם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, אֶלָּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל.

ו לֹא יִתְּנֵם בִּכְלִי שֶׁהָיָה בּוֹ דְּבַשׁ אוֹ שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת, אֶלָּא אִם הִגְעִילוֹ קֹדֶם, מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִתְּנֵם בִּכְלִי שֶׁהָיָה בּוֹ דָּבָר חָרִיף אֲפִלּוּ לֹא הָיָה חָמֵץ, מִשּׁוּם דְּעַל יְדֵי דָּבָר חָרִיף, מְמַהֵר לְהַחְמִיץ, וַאֲפִלּוּ הַגְעָלָה לָא מַהֲנֵי לֵיהּ, גַּם לֹא יִתְּנֵם בִּכְלִי נְחשֶׁת, שֶׁאֵינוֹ מְצַנֵּן כְּמוֹ שְׁאָר כֵּלִים.

ז אִם רוֹאֶה שֶׁלֹּא יַסְפִּיקוּ לוֹ הַמַּיִם שֶׁלָּנוּ, מֻתָּר לְהוֹסִיף לְתוֹכָן שְׁאָר מַיִם, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא הָרֹב מִמַּיִם שֶׁלָּנוּ, וּלְכַתְּחִלָּה טוֹב שֶׁיְּהִיוּ שְׁנֵי שְׁלִישִׁים מִמַּיִם שֶׁלָּנוּ. וְיֵשׁ לְהַדֵּר, אִם אֶפְשָׁר, לִשְׁאֹב אֶת הַמַּיִם שֶׁמּוֹסִיפִין מִתּוֹךְ [מַשְׁאֲבָה] (פְּלוֹמְפּ) אוֹ שְׁאָר בְּאֵר מְכֻסֶּה, שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה עַל הַמַּיִם.

ח כְּשֶׁאוֹפִין בְּיוֹם רִאשׁוֹן, צְרִיכִין לִשְׁאוֹב בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּעֶרֶב, כִּי בְּיוֹם עֶרֶב שַׁבָּת אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, אִם לֹא שָׁאַב בְּיוֹם חֲמִישִׁי, יִשְׁאַב בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאַחַר מִנְחָה, אוֹ בַּשַּׁבָּת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

ט אֵין לִשְׁפֹּךְ אֶת הַמַּיִם מִפְּנֵי הַמֵּת, וְלֹא מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר, שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע. וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַתְּקוּפָה תָּפוֹל, יַנִּיחַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם חֲתִיכַת בַּרְזֶל קְטַנָּה וּנְקִיָּה, כְּמוֹ מַחַט, וּתְהֵא תְּלוּיָה בְּחוּט, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ אַחַר כָּךְ לְהַכְנִיס אֶת הַיָּד לְתוֹךְ הַמַּיִם לְקַחַת אוֹתָהּ, אֶלָּא יִמְשְׁכֶנָּה עִם הַחוּט.

סימן קי

א תַּנּוּר שֶׁאָפוּ בּוֹ חָמֵץ כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱפוֹת בּוֹ מַצּוֹת צָרִיךְ לְהַכְשִׁירוֹ עַל יְדֵי לִבּוּן בָּאוּר, דְּהַיְנוּ שֶׁיַּסִּיקוּ כָּל כָּךְ עַד שֶׁיְּהִיוּ נִיצוֹצוֹת נִתָּזִין מִמֶּנּוּ, כִּי בְּפָחוֹת מִזֶּה לֹא הֲוֵי לִבּוּן גָּמוּר. וְצָרִיךְ

לְזַהֵר שֶׁיֵּלְכוּ הַנֶּחָלִים עַל פְּנֵי כֻלּוֹ. וְטוֹב וְיָשָׁר הוּא, לְנָרְפּוֹ וּלְנַקּוֹתוֹ הֵיטֵב אַחַר הַהֶסֵּק, וּלְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּצְטַנֵּן קְצָת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזוֹר וְיַסִּיקֵהוּ לַאֲפִיַּת הַמַּצּוֹת, וְלֹא מִיָּד אַחַר הַלִּבּוּן.

ב יֵשׁ נוֹהֲגִין לָטוּחַ אֶת הַתַּנּוּר בְּקַרְקַע חָדָשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְהַכְשִׁירוֹ עַל יְדֵי הֶסֵּק. שֶׁהֶחֹמֶץ הַבָּלוּעַ בְּגַגּוֹ וּבְקִירוֹתָיו, הוּא נִפְלָט עַל יְדֵי לִבּוּן מֵהַשַּׁלְהֶבֶת שֶׁמַּסִּיקִין לַאֲפִיַּת הַמַּצּוֹת, וּמִנָּהֶג יָפֶה הוּא, וּבִלְבַד שֶׁיָּטוּחוּ אוֹתוֹ בְּקַרְקַע עָבֶה כָּעֵבִי אֶצְבַּע אוֹ יוֹתֵר עַל פְּנֵי כֻלּוֹ. אֲבָל טִיחַ מוּעָט אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם.

ג אֵין לְשַׁיֵּן וְאֵין עוֹשִׁין אֶת הַמַּצּוֹת אֶלָּא בְּבַיִת מְקֹרֶה, וְלֹא כְּנֶגֶד חַלּוֹן פְּתוּחַ, אֲפִלּוּ אִם אֵין הַחַמָּה זוֹרַחַת שָׁמָּה. אֲבָל אִם הַחַלּוֹנוֹת נְעוּלִים וְיֵשׁ בָּהֶן זְכוּכִית, מֻתָּר אִם אֵין הַחַמָּה זוֹרַחַת שָׁמָּה. אֲבָל אִם הַחַמָּה זוֹרַחַת שָׁמָּה, לֹא מַהֲנֵי חַלּוֹן זְכוּכִית, אֶלָּא צָרִיךְ לִפְרֹס וִילוֹן בְּמָקוֹם זְרִיחַת הַחַמָּה. וְכֵן צְרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא יְהֵא הַבַּיִת מָסָק וָחָם (תנ"ט).

ד אֵין לְשַׁיֵּן עִסָּה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִשִּׁעוּר חַלָּה. וְטוֹב לְמַעֵט, כִּי שִׁעֲרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁאִם הָעִסָּה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִשִּׁעוּר חַלָּה, אִי אֶפְשָׁר לַעֲסֹק בָּהּ בְּפַעַם אַחַת, וְחֵלֶק מִמֶּנָּהּ מֵנַח בְּלֹא עֵסֶק, וְיֵשׁ לָחוּשׁ פֶּן יִתְחַמֵּץ. אִם לָשׁ עִסָּה רַכָּה, לֹא יוֹסִיף קֶמַח לְעַבּוֹתָהּ (תנ"ו תנ"ז תנ"ט).

ה לֹא יִדְחוֹק אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַמִּדָּה, כִּי יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁלֹּא יְהֵא נִלּוֹשׁ יָפֶה וְיִשָּׁאֵר בְּתוֹךְ הַמַּצָּה מַשֶּׁהוּ קֶמַח. וּכְשֶׁיָּבוֹא אַחַר כָּךְ בַּתַּבְשִׁיל, יִתְחַמֵּץ. גַּם יְזָהֲרוּ שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֶת הַקֶּמַח סָמוּךְ לַמַּיִם, שֶׁלֹּא יִפּוֹל מֵאֲבַק הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְכֵן הַמּוֹדֵד אֶת הַקֶּמַח, לֹא יִתְקָרֵב אֶל הָעִסָּה אוֹ אֶל הַמַּיִם. וְטוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֶת הַיָּד עַל הַקֶּמַח שֶׁלֹּא לְצָרֶךְ, כִּי הַיָּד מְחַמֶּמֶת קְצָת (תנו תנט).

ו הַכְּלִי שֶׁלָּשִׁין בּוֹ, צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ שׁוּם נָקֵב אוֹ סֵדֶק, שֶׁיּוּכַל לְהִשָּׁאֵר שָׁם מַשֶּׁהוּ עִסָּה וְתִתְחַמֵּץ. וְלֹא יַנִּיחַ הַכְּלִי בִּשְׁעַת לִישָׁה עַל כָּרִים וּכְסָתוֹת פֶּן תִּתְחַמֵּם. וְיִזָּהֵר שֶׁלְּאַחַר כָּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה [דַּקָּה] (מִנּוּטִין) יְנַקֶּה אֶת הַכְּלִי הֵיטֵב, וְגַם יִרְחַץ יָדָיו הֵיטֵב. וְכֵן הַדַּפִּין וְהָעֵצִים שֶׁמְּגַלְגְּלִין בָּהֶם, יַשְׁגִּיחוּ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהֶם שׁוּם נָקֵב אוֹ סֵדֶק. וּלְכָל הַפָּחוֹת לְאַחַר שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה [דַּקָּה] (מִנּוּטִין) יְנַקּוּ אוֹתָם הֵיטֵב. וְכֵן הַכֵּלִים שֶׁמְּנַקְּבִים בָּהֶם, שֶׁלֹּא יְהֵא עֲלֵיהֶם אֲפִלּוּ מַשֶּׁהוּ עִסָּה. וְכֵן הַמַּרְדֵּה שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ אֶת הַמַּצּוֹת לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהּ שׁוּם סֵדֶק, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהּ עִסָּה וְיִתְחַמֵּץ (תנ"ט).

ז אִם נָפַל לְתוֹךְ הָעִסָּה אֵיזֶה דָּבָר חָרִיף, כְּגוֹן מֶלַח אוֹ תַּבְלִין אוֹ סִיד חַי, אֲפִלּוּ מַשֶּׁהוּ, וְנִלַּשׁ בְּתוֹכָהּ, כָּל הָעִסָּה אֲסוּרָה, מִשּׁוּם דְּמִתְחַמֶּמֶת שָׁם. וְאִם נִמְצָא בְּתוֹךְ הָעִסָּה גַּרְעִין תְּבוּאָה, יִטּוֹל מִן הָעִסָּה כָּעֵבִי אֶצְבַּע סָבִיב הַגַּרְעִין וְיַשְׁלִיךְ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר (תנ"ה תס"ז).

ח יְזָהֲרוּ שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֶת הָעִסָּה אֲפִלּוּ רֶגַע אֶחָד בְּלִי עֵסֶק. וּמִיָּד כְּשֶׁנִּגְמְרָה הָעִסָּה, יְחַלְּקָהּ כֻּלָּהּ לְהַמְגַלְגְּלִים. וְעַל כֵּן יֵשׁ לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עִסָּה גְּדוֹלָה רַק כְּפִי עֵרֶךְ הַמְגַלְגְּלִים. וְאִם נִשְׁאַר מִן הָעִסָּה בִּידֵי הַמְחַלֵּק, יְלוּשֶׁנָּה וְיַעֲסֹק בָּהּ, שֶׁלֹּא תָּנוּחַ אֲפִלּוּ רֶגַע בְּלִי עֵסֶק.

ט הַמְגַלְגְּלִים יְגַלְגְּלוּ בִּזְרִיזוּת, וְאַל יִשְׁהוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּצָּה כִּדְמוּת אֵיזוֹ צוּרָה. וְיַשְׁגִּיחוּ שֶׁלֹּא יְהִיוּ פֵּרוּרִין מִן הָעִסָּה עַל הַדַּף. וְגַם שֶׁלֹּא יְהֵא מֻדְבָּק בִּידֵיהֶם שׁוּם עִסָּה. וּמִיָּד כְּשֶׁרוֹאִין שֶׁנִּדְבְּקָה בָּהֶן קְצָת עִסָּה, יְרַחֲצוּ יְדֵיהֶם הֵיטֵב.

י מִיָּד לְאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה הַמַּצָּה, יְנַקְּבוּהָ בִּזְרִיזוּת. וְלֹא יַעֲשׂוּ אֵיזֶה צִיּוּר בְּמַה שֶׁמְּנַקְּבִים, אֶלָּא יְמַהֲרוּ בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר, וּמִיָּד יִתְּנוּהָ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר. וְיִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אוֹתָהּ אֲפִלּוּ מְעַט נֶגֶד פִּי הַתַּנּוּר, כִּי שָׁם תְּמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְעַל כֵּן צְרִיכִין לְהַדֵּר שֶׁזֶּה שֶׁהוּא מוֹשִׁיט אֶת הַמַּצּוֹת לָאוֹפֶה יִהְיֶה בַּעַל תּוֹרָה וְיִרְא שָׁמַיִם שֶׁיְּדַקְדֵּק בָּזֶה (תנ"ט ת"צ).

יא הַיָּרֵא דְּבַר ה', יְזָהֵר שֶׁקֹּדֶם אֲפִיַּת הַמַּצּוֹת שֶׁלּוֹ, יַסִּיקוּ הֵיטֵב מֵחָדָשׁ אֶת הַתַּנּוּר וִיפַזְּרוּ אֶת הַגֶּחָלִים עַל פְּנֵי כֻלּוֹ, כִּי מִי יוֹדֵעַ אִם זֶה אֲשֶׁר אָפָה קֹדֶם לוֹ הָיָה נִזְהָר בְּכָל הַזְּהִירוּת (חַיֵּי אָדָם).

יב הָאוֹפֶה יְזָהֵר מְאֹד לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא תִּתְכַּפֵּל אֵיזוֹ מַצָּה, וְגַם שֶׁלֹּא תִּגַּע אַחַת בַּחֲבֶרְתָּהּ, כִּי בְּמָקוֹם הַנְּגִיעָה, וְכֵן בְּמָקוֹם שֶׁמִּתְכַּפֶּלֶת, אֵינָהּ נֶאֱפֵית מַהֵר וּמִתְחַמֶּצֶת. וְאִם אֵרַע שֶׁנִּתְכַּפְּלָה אוֹ שֶׁנִּתְנַפְּחָה אֵיזוֹ מַצָּה, צְרִיכִין לִשְׁבּוֹר [וּלְהַשְׁלִיךְ] אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא וְהוּא חָמֵץ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. אֲבָל אִם נָגְעוּ זוֹ בָּזוֹ בַּתַּנּוּר כְּשֶׁהֵן עֲדַיִן לַחוֹת, יֵשׁ לְהַתִּיר בְּדִיעֲבַד. מַצָּה נִפּוּחָה, הֵינוּ שֶׁנִּכְּר שֶׁנִּתְחַלְּקָה הַמַּצָּה בְּעָבְיָהּ, וְהֶחָלָל הוּא כְּמוֹ רֹחַב אֶגוּדָל.

יג צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִן הַתַּנּוּר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶאֱפְתָה קְצָת, עַד שֶׁאִם הָיוּ פּוֹרְסִין אוֹתָהּ לֹא הָיוּ כְּעֵין חוּטִין נִמְשָׁכִין. כִּי קֹדֶם שֶׁעִוּר זֶה, הֲרֵי עֲדַיִן כְּמוֹ עִסָּה. וּכְשֶׁהִיא חוּץ לַתַּנּוּר, תְּמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְגַם הַמַּרְדֶּה שֶׁהוֹצִיאוּהָ עָלָיו, גַּם כֵּן אֲסוּרָה עוֹד לְמַצּוֹת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לֵידַע אִם הָיוּ חוּטִין נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּהּ אוֹ לֹא, יֵשׁ לְהַחְמִיר מִסָּפֵק. אַךְ אִם קָרְמוּ פָּנֶיהָ, יֵשׁ לְהָקֵל.

יד רָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם שֶׁיְּהֵא הוּא בְּעַצְמוֹ עוֹמֵד וּמַשְׁגִּיחַ בַּעֲשִׂיַּת וַאֲפִיַּת הַמַּצּוֹת שֶׁלּוֹ וּלְהַזְהִירָם שֶׁיַּעֲשׂוּ בִּזְרִיזוּת וּבְהַשְׁגָּחָה. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂים גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹנִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְכֵן עוֹשִׂין גַּם בִּזְמַנֵּנוּ (ת"ס).

טו הַמַּצּוֹת שֶׁהֵם לָצֵאת בָּהֶן יְדֵי חוֹבַת אֲכִילַת מַצָּה בְּשֵׁנִי לֵילוֹת הָרִאשׁוֹנִים, נִקְרָאוֹת מַצּוֹת מִצְוָה. וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹתָן לְשֵׁם מִצְוָה, עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל גָּדוֹל בֶּן דַּעַת, שֶׁהוּא בֶּן שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְאִשָּׁה בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. וּבְכָל הָעֲשִׂיּוֹת יֹאמַר הָעוֹשֶׂה, לְשֵׁם מַצַּת מִצְוָה, אֲפִלּוּ בִּשְׁאִיבַת הַמַּיִם. (כָּל הַדִּינִים שֶׁכָּתַבְנוּ בְּעִנְיַן אֲפִיַּת הַמַּצּוֹת, זֶהוּ

לְמִנְהָגֵנוּ שֶׁאוֹפִין הַכֹּל לִפְנֵי הַפֶּסַח. אֲבָל בִּמְקוֹם הַדְּחָק שֶׁאוֹפִין גַּם בְּפֶסַח, יֵשׁ בָּזֶה עוֹד חֲמֻרוֹת יְתֵרוֹת עַל מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ. וְכֵן הַנּוֹהֲגִין לֶאֱפוֹת מַצּוֹת מִצְוָה בְּעֶרֶב פֶּסַח לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, צְרִיכִין זְהִירוּת יְתֵרָה).

סימן קיא

א בַּלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵי עֶרֶב פֶּסַח בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ. וְחַיָּבִין לִבְדּוֹק מִיָּד בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה. וְאָסוּר לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל אוֹ לַעֲשׂוֹת שׁוּם מְלָאכָה חֲצִי שָׁעָה קוֹדֶם הַלַּיְלָה.

ב אֵין בּוֹדְקִין אֶלָּא בְּנֵר שֶׁל שַׁעֲוָה יְחִידִי, וְלֹא קְלוּעַ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כַּאֲבוּקָה. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק שֶׁאֵין לוֹ נֵר שֶׁל שַׁעֲוָה, יִבְדֹּק בְּנֵר שֶׁל חֵלֶב.

ג בּוֹדֵק כָּל הַחֲדָרִים שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא הִכְנִיסוּ בָּהֶם חָמֵץ, אֲפִלּוּ הַמַּרְתֵּפִים וְהָעֲלִיּוֹת וְהַחֲנֻיּוֹת וּבֵית הָעֲצִים. כֹּל שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא הִכְנִיסוּ שָׁם חָמֵץ, צְרִיכִין לְבָדְקָן. וְכֵן צְרִיכִין לִבְדּוֹק כָּל הַכֵּלִים שֶׁמַּחְזִיקִים בְּהֶם חָמֵץ. וְקוֹדֶם הַבְּדִיקָה יְכַבְּדוּ הֵיטֵב כָּל הַמְּקוֹמוֹת וְינַקּוּ אוֹתָם מִכָּל חָמֵץ, לְמַעַן יְהֵא נָקֵל לוֹ אַחַר כָּךְ לְבָדְקָם.

ד רֶפֶת שֶׁל בָּקָר, שְׁנוֹתְנִים שָׁמָּה תְּבוּאָה לַבְּהֵמוֹת לֶאֱכֹל, וְכֵן לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים שְׁנוֹתְנִים לָהֶם שָׁם תְּבוּאָה, אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, כִּי שֶׁמָּא לֹא נִתְחַמְּצָה כְּלָל הַתְּבוּאָה. וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר נִתְחַמְּצָה, שֶׁמָּא אָכְלוּ הַכֹּל וְלֹא שִׁירוּ כְּלוּם. אֲבָל אִם נָתְנוּ לָהֶם שָׁמָּה תְּבוּאָה חֲמוּצָה, שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא סָפֵק אֶחָד, שֶׁמָּא אָכְלוּ הַכֹּל, אֵין סוֹמְכִין עַל זֶה, וּצְרִיכִין בְּדִיקָה.

ה צְרִיכִין לִבְדּוֹק בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת בַּחוֹרִין וּבְסָדָקִין, כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר. וְגַם הַכִּיסִים שֶׁבִּבְגָדִים שֶׁלּוֹ וְשֶׁל תִּינוֹקוֹת, שֶׁלִּפְעָמִים נוֹתְנִים בָּהֶן חָמֵץ, צְרִיכִין בְּדִיקָה. וְינַעֲרֵם הֵיטֵב לְמַחַר בְּשַׁעַת הַבִּעוּר (תל"ג).

ו הַחֲדָרִים שֶׁמּוֹכְרִים לְאֵינוֹ יְהוּדִי עִם הֶחָמֵץ, כֵּיוָן שֶׁאֵין מוֹכְרִים עַד לְמָחָר, אִם כֵּן חָל עֲלֵיהֶם בַּלַּיְלָה חִיּוּב בְּדִיקָה וְחַיָּב לְבָדְקָם (חיי"א כלל קיט מקור חַיִּים סוֹף סוֹף סִימָן תלו).

ז קֹדֶם שֶׁמַּתְחִיל לִבְדֹּק, יְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעַתָּה עֲדַיִן אֵינוֹ מְבַעֲרוֹ, מִכָּל מָקוֹם מְבָרֵךְ עַל בִּעוּר, לְפִי שֶׁמִּיָּד לְאַחַר הַבְּדִיקָה יְבַטֵּל אֶת הֶחָמֵץ שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ לוֹ, וְהוּא הַבִּעוּר לְחָמֵץ שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ לוֹ. וְלֹא יַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לִתְחִלַּת הַבְּדִיקָה. וְטוֹב שֶׁלֹּא יַפְסִיק עַד גְּמַר כָּל הַבְּדִיקָה, אֶלָּא בְּמַה שֶּׁהוּא מֵעִנְיַן הַבְּדִיקָה. וְיָכוֹל לִבְדּוֹק כַּמָּה בָתִּים בִּבְרָכָה אֶחָת.

ח יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁקּוֹדֶם הַבְּדִיקָה מַנִּיחִין פְּתִיתֵי לֶחֶם בִּמְקוֹמוֹת שֶׁיִּמְצָאֵם הַבּוֹדֵק, כִּי חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא כְּלוּם וּתְהֵא בְּרָכָה לְבַטָּלָה. וּפְשִׁיטָא כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ בּוֹדֵק כָּרָאוּי, אֶלָּא שֶׁהוּא מְקַבֵּץ אֵלּוּ הַפְּתִיתִים, לֹא קִיֵּם מִצְוַת בְּדִיקָה, וּבֵרַךְ בְּרָכָה לְבַטָּלָה (תל"ב).

ט הֶחָמֵץ שֶׁהוּא מְשַׁיֵּר לַאֲכִילָה אוֹ לִמְכִירָה, יַנִּיחַ קֹדֶם הַבְּדִיקָה בְּמָקוֹם הַמְשֻׁמָּר הֵיטֵב. וְכֵן הֶחָמֵץ שֶׁהוּא מוֹצֵא בִּבְדִיקָתוֹ, וְצָרִיךְ לְשָׂרְפוֹ לְמָחָר, יַנִּיחַ בְּמָקוֹם מְשֻׁמָּר וּמְקֻשָּׁר, שֶׁלֹּא יֹאבַד מִמֶּנּוּ, וְיִנִּיחֶנּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְאֶהוּ לְמָחָר וְלֹא יִשְׁכַּח לְשָׂרְפוֹ.

י אַחַר הַבְּדִיקָה מִיָּד יְבַטְּלֶנּוּ, וְעִקַּר הַבִּטּוּל הוּא בַּלֵּב, שֶׁיְּגַמֵּר בְּלִבּוֹ שֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הֲרֵי הוּא כְּאֹלּוּ אֵינוֹ, וְאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ עָפָר, וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל. וְתִקְנוּ חֲכָמִים שֶׁיּוֹצִיא דְּבָרִים אֵלּוּ גַּם בְּפִיו, וְיֹאמַר: כָּל חֲמִירָא וְכוּ'. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ פֵּרוּשׁוֹ, יֹאמַר בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מֵבִין (אַלֶּע זוֹיעֶרטייג, אוּנד אַלֶּעס גֶעזַייעֶרטע וועלכעס זִיךְ אִין מַיינֶעם רְשׁוּת בֶּעפִינדֶעט, דַּאס אִיךְ ניכְט גֶעזֶעהֶן אוּנד ניכְט וועגגֶעשאפְט הָאבֶּע, זָאל פֶּערניכְטֶעט אוּנד דָּאם שְׁטוֹיבֶּע דֶער עֶרדֶע גְלַייךְ גֶעהַאלְטֶען זַיין) (תל"ד).

יא אַף עַל פִּי שֶׁבִּטֵּל אֶת הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה לְאַחַר הַבְּדִיקָה, מִכָּל מָקוֹם גַּם בַּיּוֹם לְאַחַר שֶׁשָּׂרַף אוֹתוֹ יַחֲזוֹר וִיבַטְּלֶנּוּ, וְיִכְלוֹל כָּל הֶחָמֵץ וְיֹאמַר: כָּל חֲמִירָא וְכוּ'. אוֹ בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מֵבִין וְכָל שְׁאוֹר וְכָל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתִי שֶׁרָאִיתִי וְשֶׁלֹּא רְאִיתִיו, שֶׁבִּעַרְתִּיו וְשֶׁלֹּא בִּעַרְתִּיו, יְהֵא בָּטֵל וְהֶפְקֵר וְחָשׁוּב כַּעֲפַר הָאֲדָמָה) (אַלֶּע זוֹיעֶרטייג אוּנד אַלֶּעס גֶעזַייעֶרטע, וועלכֶעס זִיךְ אִין מַיינֶעם רְשׁוּת בֶּעפִינדֶעט. דַּאס אִיךְ גֶעזֶעהֶן אָדֶער ניכְט גֶעזֶעהֶן. דַּאס אִיךְ וועגגֶעשַׁאפְט אָדֶער ניכְט וועגגֶעשַׁאפְט הָאבֶּע, זָאל פֶּערניכְטֶעט אוּנד דָּאם שְׁטוֹיבֶּע דֶער עֶרדֶע גְלַייךְ גֶעהַאלְטֶען זַיין).

יב חֵדֶר שֶׁצָּרִיךְ בְּדִיקַת חָמֵץ, וְרוֹצֶה לַעֲשׂוֹתוֹ אוֹצָר, פָּרוּשׁ שֶׁרוֹצֶה לֶאֱצוֹר בְּתוֹכוֹ פֵּרוֹת אוֹ עֵצִים אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים, שֶׁמַּחֲמַת זֶה לֹא יוּכַל לְבַדְּקוֹ, כְּשֶׁגִּיעַ לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר, צָרִיךְ לְבַדּוֹק תְּחִלָּה אֶת הֶחָמֵץ שָׁם בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ עוֹד זְמַן רַב עַד הַפֶּסַח, וַאֲפִלּוּ מִיָּד לְאַחַר פֶּסַח שֶׁעָבַר. וּבְדַעֲבַד אִם לֹא בְּדָקוֹ קֹדֶם שֶׁעָשָׂאוֹ אוֹצָר, אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיְּגִיעַ זְמַן בְּדִיקַת חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְרוֹחַ עַתָּה לְפַנּוֹתוֹ וּלְבָדְקוֹ. אֲבָל אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי פֶּסַח, צָרִיךְ לְפַנּוֹתוֹ עַתָּה וּלְבָדְקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ טִרַח רַב וְחֶסְרוֹן כִּיס.

יג וְאִם עוֹשֶׂה אֶת הָאוֹצָר עַל דַּעַת שֶׁלֹּא לְפַנּוֹתוֹ עַד לְאַחַר הַפֶּסַח, אֲזַי יֵשׁ חִלּוּק בַּזְּמַן. אִם הוּא קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּסַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדְקוֹ (אֶלָּא שֶׁאִם יֵשׁ שָׁם חָמֵץ יָדוּעַ, יְבַעֲרֶנּוּ תְּחִלָּה) וְיוֹעִיל לוֹ הַבִּטּוּל, שֶׁיְּבַטֵּל כָּל חָמֵץ בִּזְמַנּוֹ. אֲבָל אִם הוּא תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּסַח, חַל עָלָיו חִיּוּב בְּדִיקָה, (כֵּיוָן שֶׁשּׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פֶּסַח קֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם) וְצָרִיךְ לְבָדְקוֹ. וַאֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אִם שָׁכַח וְלֹא בְדָקוֹ, צָרִיךְ לְפַנּוֹת אֶת הָאוֹצָר וּלְבָדְקוֹ בַּלַּיְלָה תֵּכֶף לְאַחַר שֶׁנִּזְכַּר.

יד וְאִם עוֹשֶׂה אוֹצָר בַּבּוֹר מֵחֲטִים שֶׁאֵינָן מְחֻמָּצוֹת, וְאַחַר כָּךְ מֵחֲמַת לַחוּת הַבּוֹר נִתְחַמְּצוּ הַחִטִּים שֶׁבְּקַרְקַעִית הַבּוֹר וְשֶׁבְּקִירוֹתָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֲצָרָן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין צָרִיךְ לְפַנּוֹת אֶת הַבּוֹר בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר וּלְבָדְקוֹ, אֶלָּא דַּי לוֹ בַּבְּטוּל, כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָצַר, אָצַר בְּהֶתֵּר. וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם חִטִּים מְחֻמָּצוֹת, יֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה חִלּוּקֵי דִּינִים, וְיֵעָשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (תל"ו).

טו לֹא יַשְׁלִיךְ גַּרְעִינֵי תְּבוּאָה לַתַּרְנְגוֹלִים בְּמָקוֹם לַח תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח מִלְּבַעֲרָם.

טז הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, קוֹדֶם לֶכְתּוֹ יְמַנֶּה שְׁלִיחַ שֶׁיְּבַדֵּק וִיבַטֵּל חֲמֵצוֹ, וְיֹאמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ, שֶׁהוּא מְמַנֶּה אוֹתוֹ לִשְׁלִיחַ עַל הַבְּדִיקָה וְגַם עַל הַבִּטּוּל. וְהַשְּׁלִיחַ יֹאמַר בַּבְּטוּל: חֲמֵצוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי וְכוּ'. וּמִכָּל מָקוֹם גַּם הוּא בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, בְּעֶרֶב פֶּסַח בַּבֹּקֶר יְבַטֵּל חֲמֵצוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ (תל"ב תל"ד תל"ו).

יז מָצָא חָמֵץ בְּבֵיתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד יוֹצִיאוֹ וְיִשְׂרְפֶנּוּ. וְאִם יֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת, יְבָרֵךְ מִתְּחִלָּה עַל בִּעוּר חָמֵץ. אֲבָל עַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת לֹא יְבָרֵךְ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם טוֹב אוֹ בְּשַׁבָּת חֹל הַמּוֹעֵד, וְכֵן בַּשַּׁבָּת שֶׁחָל בְּעֶרֶב פֶּסַח דְּאָסוּר לְטַלְטְלוֹ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי מֻקְצֶה, יִכְפֶּה עָלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב אוֹ מוֹצָאֵי שַׁבָּת וְאָז יִשְׂרְפֶנּוּ. וְאִם מְצָאוֹ בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁאָז בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב כְּבָר עָבַר הַפֶּסַח, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו, אֶלָּא שׁוֹרְפוֹ בְּלֹא בְּרָכָה, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת (תל"ה תמ"ו).

סימן קיב

א כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, וְאֵפִלּוּ אֵין בּוֹ חָמֵץ בָּעַיִן, רַק הַטַּעַם מֵחָמֵץ, כְּגוֹן שֶׁהֵסִירוּ אֶת הֶחָמֵץ, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ בַּפֶּסַח. אֲבָל דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ חָמֵץ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּכְלֵי חָמֵץ, אֲפִלּוּ הָיָה הַכְּלִי בֶּן יוֹמוֹ, אוֹ שֶׁנִּכְבַּשׁ בִּכְלִי חָמֵץ, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתוֹ בַּפֶּסַח. וְדַוְקָא שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל אוֹ נִכְבַּשׁ קֹדֶם הַפֶּסַח, אֲבָל אִם נִתְבַּשֵּׁל אוֹ נִכְבַּשׁ בַּפֶּסַח בִּכְלֵי חָמֵץ, חַיָּבִין לְבַעֲרוֹ.

ב תְּבוּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּרְעִינִים צְמוּחִים אוֹ מְבֻקָּעִים, וַאֲפִלּוּ הֵם מְעֹרָבִים מְעַט בְּהַרְבֵּה. וְכֵן תְּבוּאָה שֶׁנִּפְלוּ עָלֶיהָ מַיִם אוֹ שֶׁרְחָצָהּ בְּמַיִם, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתָהּ. וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ מִתְּבוּאָה זוֹ, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתָן. וּמִי שֶׁמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ תְּבוּאָה שֶׁנִּתְלַחְלְחָה, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לוֹ שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אוֹתָהּ בַּפֶּסַח. וּלְנָכְרִי אָסוּר לְמָכְרָהּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁיִּמְכְּרֶנָּהּ הַנָּכְרִי לְיִשְׂרָאֵל וְיַשְׁהֶה אוֹתָהּ בַּפֶּסַח.

ג בְּגָדִים שֶׁנִּתְכַּבְּסוּ וְנִתְקְנוּ בַּחֲלֵב חִטָּה (שטערק), מֻתָּר לְלָבְשָׁן בְּפֶסַח. אֲבָל אֵין לְהַצִּיעָן עַל הַשֻּׁלְחָן אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם אֵיזֶה מַמָּשׁוּת, שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּתְפָּרֵר מֵהֶם אֵיזֶה פֵּרוּר, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לָתֵת לְתוֹכָן קֶמַח שֶׁל פֶּסַח.

ד מֻתָּר לְדַבֵּק נְיָרוֹת בַּחַלּוֹן, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לַפֶּסַח, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא הֶחָמֵץ נִרְאֶה, דְּכֵיוָן שֶׁהַדֶּבֶק אֵינוֹ חָמֵץ גָּמוּר, וְגַם הוּא מְכֻסֶּה, לֹא הֶחְמִירוּ בּוֹ. אֲבָל אִם נִרְאֶה בַּחוּץ, אָסוּר. וְקֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, בְּכָל עִנְיָן מֻתָּר.

ה דְּיוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בְּשִׂכָּר קֹדֶם פֶּסַח, מֻתָּר לִכְתֹּב בָּהּ בְּחֹל הַמּוֹעֵד פֶּסַח, כֵּיוָן שֶׁנִּפְסְלָה מֵאֲכִילַת הַכֶּלֶב קֹדֶם הַפֶּסַח. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁנִּפְסַל וְנִפְסַד הֶחָמֵץ לְגַמְרֵי קֹדֶם הַפֶּסַח, מֻתָּר בַּפֶּסַח בַּהֲנָאָה וּבִשְׁהִיָּה. אֲבָל אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁבִּשֵּׁל בַּפֶּסַח דְּיוֹ בְּשִׂכָּר, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל בַּהֲנָאָה, מִשּׁוּם דְּחָמֵץ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי גַּם כֵּן אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל בַּהֲנָאָה בַּפֶּסַח (סִימָן תמ"ב ובחיי"א).

ו כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁירָן לַפֶּסַח, צָרִיךְ לְשַׁפְשְׁפָן הֵיטֵב בְּעֶרֶב פֶּסַח קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית וְלַהֲדִיחָן בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יְהֵא חָמֵץ נִכָּר, וְיַצְנִיעֵם בְּמָקוֹם צָנוּעַ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לֵילֵךְ לְשָׁם בַּפֶּסַח. וְטוֹב לְסָגְרָם בְּחֶדֶר מְיֻחָד וּלְהַצְנִיעַ אֶת הַמַּפְתֵּחַ עַד לְאַחַר הַפֶּסַח (תנ"א).

סימן קיג

א אֵין אוֹמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה וְלֹא לַמְנַצֵּחַ (תכ"ט).

ב מֻתָּר לֶאֱכוֹל חָמֵץ רַק עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם, (וְהַיּוֹם נֶחְשָׁב מִן עֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים). וּבַהֲנָאָה מֻתָּר עוֹד שָׁעָה אַחַת. וּמֻתָּר לְמָכְרוֹ אָז לְאֵינוֹ יְהוּדִי, אֲבָל אַחַר כָּךְ אָסוּר גַּם בַּהֲנָאָה. וְצָרִיךְ לִשְׂרוֹף אֶת הֶחָמֵץ וּלְבַטְּלוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה (תל"ד תמ"ג).

ג מֻחָצוֹת הַיּוֹם וָאֵילָךְ אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. וְאֵינוֹ מֻתָּר לַעֲשׂוֹת, רַק מַה שֶּׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד. וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי נוֹהֲגִין לְהַתִּיר. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לֶאֱסוֹר כָּל הַיּוֹם בְּמְלָאכָה.

ד לְהִסְתַּפֵּר וְכֵן לִקְצֹץ הַצִּפָּרְנַיִם, צְרִיכִין קֹדֶם חֲצוֹת. וְאִם שָׁכַח, יָכוֹל לִקְצֹץ צִפָּרְנָיו גַּם לְאַחַר חֲצוֹת. אֲבָל לְהִסְתַּפֵּר אָסוּר, כִּי אִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

ה אָסוּר לֶאֱכוֹל מַצָּה כָּל הַיּוֹם. וַאֲפִלּוּ הַקְּטָנִים וְהַקְּטַנּוֹת, כָּל שֶׁמְּבִינִים עִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם, אָסוּר לָתֵת לָהֶם מַצָּה. אֲבָל תִּבְשִׁילִין שֶׁעוֹשִׂין מִמַּצּוֹת טְחוּנוֹת, מֻתָּר כָּל אָדָם לֶאֱכוֹל עַד תְּחִלַּת שָׁעָה עֲשִׂירִית, דְּהַיְנוּ עַד הָרְבִיעִית הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הַיּוֹם. וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ אָסוּר לֶאֱכוֹל, כִּי אִם לְעֵת הַצֹּרֶךְ מְעַט פֵּרוֹת אוֹ בָּשָׂר וְדָגִים. וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל בַּלַּיְלָה מַצָּה לְתֵאָבוֹן (תעא).

ו הַבְּכוֹרִים בֵּין בְּכוֹר לְאָב בֵּין בְּכוֹר לְאֵם, מִתְעַנִּים בְּעֶרֶב פֶּסַח, אֲפִלּוּ חָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְגַם הַבָּא אַחַר הַנִּפָּלִים, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת (עַיֵּן דָּגוּל מֶרְבָּבָה). וְכָל זְמַן שֶׁהַבְּכוֹר קָטָן, הָאָב מִתְעַנֶּה תַּחְתָּיו. בְּסְעוּדַת מִצְוָה אִם מֻתָּרִים לֶאֱכוֹל, תַּלְיָא בְּמִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת.

ז בְּכוֹר הַמִּתְעַנֶּה, אוֹמֵר בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, עֲנֵנוּ, וְאִם הֵם כַּמָּה בְּכוֹרִים וּמִתְפַּלְּלִין בְּצִבּוּר, לֹא יַרֵד בְּכוֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, כִּי אֵין לוֹמַר עֲנֵנוּ בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה בְּקוֹל, כֵּיוָן שֶׁהוּא חֹדֶשׁ נִיסָן (ת"ע).

ח הַמְהַדְּרִים אוֹפִין הַמַּצּוֹת שֶׁל מִצְוָה בְּעֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, שֶׁהוּא זְמַן הַקְרָבַת קָרְבַּן פֶּסַח. וְכֵיוָן שֶׁאָז הוּא אַחַר זְמַן אִסּוּר חָמֵץ, טוֹב שֶׁיְּבַטֵּל בְּפֵרוּשׁ אֶת הַפֵּרוּרִים, וְיֹאמַר בִּלְשׁוֹן שֶׁהוּא מֻבִין עִנְיָן זֶה: כָּל פֵּרוּרִים שֶׁיִּפְלוּ בִּשְׁעַת לִישָׁה וַעֲרִיכָה, וְכֵן הַבָּצֵק שֶׁיִּדְבַּק בַּכֵּלִים, אֲנִי מְבַטֵּל וּמַפְקִיר אוֹתָם.

ט וְהַמַּיִם שֶׁרוֹחֲצִין בָּהֶם אֶת הַכֵּלִים, צְרִיכִין לְשָׁפְכָן בִּמְקוֹם מִדְרוֹן, וְשֶׁלֹּא תִּהְיֶה רִצְפַּת אֲבָנִים, כְּדֵי שֶׁיִּבָּלְעוּ מֵהֵרָה בַּקַּרְקַע, שֶׁאִם יִשְׁפְּכֶן שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִדְרוֹן אוֹ אֲפִלּוּ בִּמְקוֹם מִדְרוֹן וְהוּא רִצְפַּת אֲבָנִים, יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וְיַחְמִיצוּ קֹדֶם שֶׁיִּבָּלְעוּ בַּקַּרְקַע, וְנִמְצָא שֶׁיִּהְיֶה חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ.

סימן קיד

א יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ חָמֵץ שֶׁלּוֹ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח, עוֹבֵר בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע עַל בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. וְהֶחָמֵץ אָסוּר בַּהֲנָאָה לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ בִּטְּלוֹ קֹדֶם פֶּסַח. וְלָכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַרְבֵּה חָמֵץ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַעֲרוֹ מִן הָעוֹלָם, צָרִיךְ לְמָכְרוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי קֹדֶם הַפֶּסַח בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עֲדַיִן מָתֹר בַּהֲנָאָה. וְלֹא יְהֵא עִנְיַן מְכִירַת חָמֵץ אֵצֶל הָאָדָם כְּמוֹ מִצְוֹת אֲנָשִׁים מִלַּמְּדָה, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּגְמוֹר בְּדַעְתּוֹ שֶׁהוּא מוֹכְרוֹ בֶּאֱמֶת לְהָאֵינוֹ יְהוּדִי מְכִירָה גְּמוּרָה וַחֲלוּטָה. וְלֹא יִמְכּוֹר בְּיֹקֶר מִן הַמְּחִיר הָרָאוּי. וּלְאַחַר הַפֶּסַח יְבַקֵּשׁ מֵאֵת הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ אֶת הַחוֹב. וְכַאֲשֶׁר יְשִׁיבֵהוּ שֶׁאֵין לוֹ כֶּסֶף, יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִמְכּוֹר לוֹ אֶת הֶחָמֵץ עִם (הַחֲדָר) בְּעַד כָּךְ וְכָךְ. וְלֹא יְהֵא הַדָּבָר כְּחוֹכָא בְּעָלְמָא, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ הַסּוֹחֲרִים מַמָּשׁ (תמ"ח).

ב הֶחָמֵץ שֶׁהוּא מוֹכֵר לְאֵינוֹ יְהוּדִי, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי לוֹקֵחַ אֶת הֶחָמֵץ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, מַה טּוֹב. וְאִם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּקָּחֵהוּ לְבֵיתוֹ, צָרִיךְ לְהַשְׂכִּיר לוֹ אֶת הַחֶדֶר שֶׁהֶחָמֵץ מֻנָּח בּוֹ. וְצָרִיךְ לִכְתּוֹב בִּשְׁטָר שֵׁם הַקּוֹנֶה, וּבְכַמָּה הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הַחֶדֶר, וְשֶׁאַגַּב קַרְקַע הִקְנָה לוֹ אֶת הֶחָמֵץ הַמֻּנָּח שָׁם, וְיִפְרוֹט אֶת כָּל הֶחָמֵץ בְּכַמָּה מָכַר לוֹ, אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לִפְרוֹט סְכוּם הַמִּדּוֹת, וְיוּכַל לִכְתֹּב רַק בְּעַד כַּמָּה כָּל מִדָּה עַד לַמִּדִּידָה (עַיֵּן פְּרִי מְגַדִּים). וְכָל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּשְּׁטָר, יְדַבֵּר עִם הַקּוֹנֶה גַּם בְּעַל פֶּה. וְיַקְבֵּל מִמֶּנּוּ עֲרֵבוֹן

(דראנגאבע) וּשְׁאָר הַמָּעוֹת יִזְקוֹף עָלָיו בְּמִלְוֶה; וְיֵהֵא הַכֹּל כָּתוּב בִּשְׁטָר, וְגַם יִמְסוֹר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ מִן הַחֶדֶר. חָמֵץ שֶׁהוּא בְּתוֹךְ כְּלֵי הַצָּרִיךְ טְבִילָה (כְּשֶׁלּוֹקְחוֹ מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי), לֹא יִמְכְּרֶנּוּ עִם הַכֵּלִי, כִּי לְאַחַר הַפֶּסַח כְּשֶׁיַּחְזוֹר וְיִקָּנֶהוּ מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי יִצְטָרֵךְ טְבִילָה מֵחָדָשׁ (סִימָן תמ"ח. ופתחי תשובה ביורה דעה סִימָן ק"כ).

ג לְאַחַר שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הֶחָמֵץ; אִם יֵרֵא פֶּן יַקְלְקֵל שָׁם הַקוֹנֶה, יָכוֹל גַּם הוּא לִתְלוֹת שָׁם מִסְגֶּרֶת לִשְׁמִירָה; אוֹ אִם הַקוֹנֶה רוֹצֶה לְהַפְקִיד אֵצֶל הַיִּשְׂרְאֵל אֶת הַמַּפְתֵּחַ, רַשַּׁאי. אֲבָל אָסוּר שֶׁיְּנִיחַ הַיִּשְׂרְאֵל חוֹתָם עַל הֶחָמֵץ (עַיֵּן פרמ"ג).

ד אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּיר לוֹ כָּל הַחֶדֶר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ גַּם כֵּן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, יַעֲשֶׂה מְחִצָּה לִפְנֵי הֶחָמֵץ, וְיַשְׁכִּיר לוֹ אֶת הַמָּקוֹם שֶׁעַד הַמְּחִצָּה, וְיִכְתֹּב כֵּן בְּתוֹךְ הַשְּׁטָר. גַּם יִכְתֹּב שֶׁיֵּשׁ לְהַקוֹנֶה דְּרִיסַת הָרֶגֶל לְלֶכֶת כִּרְצוֹנוֹ אֶל הַמָּקוֹם הַהוּא; וְגַם שֶׁאִם יִרְצֶה הָאֵינוֹ יְהוּדִי הַזֶּה הַקוֹנֶה לְמָכוֹר אֶת הֶחָמֵץ לְאֵינוֹ יְהוּדִי אַחֵר בְּתוֹךְ הַפֶּסַח אוֹ לְיִשְׂרְאֵל בְּאִסְרוּ חַג דְּפֶסַח, יֵשׁ לְכֻלָּם דְּרִיסַת הָרֶגֶל לְלֶכֶת שָׁמָּה. וְכֵן אִם מַשְׁכִּיר אוֹ מוֹכֵר לְהָאֵינוֹ יְהוּדִי חֶדֶר שֶׁצְּרִיכִין לָלֶכֶת שָׁמָּה דֶּרֶךְ רְשׁוּתוֹ שֶׁל הַמּוֹכֵר, צָרִיךְ לִכְתּוֹב כֵּן בַּשְּׁטָר, שֶׁיֵּשׁ לְהָאֵינוֹ יְהוּדִי הַקוֹנֶה וּלְכָל הַקוֹנִים שֶׁיָּבִיא שָׁמָּה, דְּרִיסַת הָרֶגֶל לָלֶכֶת שָׁמָּה.

ה אִם הַבַּיִת הוּא אֵצֶל הַיִּשְׂרְאֵל רַק בִּשְׁכִירוּת מִיִּשְׂרְאֵל אַחֵר, אָז אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְבֵית דִּירָה בְּלִי רְשׁוּת הַמַּשְׁכִּיר, לָכֵן יַתְנֶה בְּפֵרוּשׁ עִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ מַשְׁכִּירוֹ לוֹ לָדוּר בּוֹ, רַק לְהַחְזִיק בּוֹ כֵּלָיו וּמַטַּלְטָלָיו, אֲבָל לֹא יַשְׁכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ לְהַחְזִיק בּוֹ אֶת הֶחָמֵץ, רַק סְתָם לְהַחְזִיק בּוֹ כֵּלָיו וּמַטַּלְטָלָיו כִּרְצוֹנוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם אִם הַמַּשְׁכִּיר בָּעִיר, יִזָּקֵק מִמֶּנּוּ רְשׁוּת לְהַשְׁכִּירוֹ, וְכֵן מִי שֶׁנּוֹסֵעַ לַדֶּרֶךְ קֹדֶם פֶּסַח, וְאִשְׁתּוֹ תִּמְכֹּר אֶת הֶחָמֵץ, יִתֵּן לָהּ רְשׁוּת בְּפֵרוּשׁ שֶׁתַּשְׁכִּיר אֶת הַחֶדֶר (תמ"ח ת"ג).

ו אָסוּר לַעֲשׂוֹת תְּנַאי עִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי, שֶׁלְּאַחַר הַפֶּסַח מְחַיֵּב הָאֵינוֹ יְהוּדִי לְמָכְרוֹ לוֹ, אוֹ שֶׁהַיִּשְׂרְאֵל מְחַיֵּב לַחֲזוֹר וְלִקְנוֹתוֹ מִמֶּנּוּ. אֲבָל יָכוֹל לְהַבְטִיחוֹ, שֶׁיַּחֲזוֹר לִקְנוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וְשֶׁיִּתֵּן לוֹ רֶוַח.

ז אָסוּר לְמָכוֹר אֶת הֶחָמֵץ לְמוּמָר אוֹ לְמוּמֶרֶת; וְלֹא לְבֶן מוּמֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁיִּלְמַדְתּוּ מֵאֵינוֹ יְהוּדִי לְאַחַר שֶׁהֵמִירָה, כִּי לְעִנְיָן זֶה דִּינָם כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, וַהֲוֵי לֵהּ חֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה.

ח מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲגָלוֹת אוֹ בַּסְּפִינָה, יָכוֹל לְמָכְרוֹ גַּם כֵּן אַגַּב קַרְקַע שֶׁבִּמְקוֹמוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם יַפְקִירוֹ גַּם כֵּן בִּפְנֵי בֵּית דִּין אוֹ שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים. וְאִם הוּבָא לוֹ הֶחָמֵץ בַּפֶּסַח, הָאֵינוֹ יְהוּדִי הַקוֹנֶה הוּא יִשַּׁלֵּם שְׂכַר הָעֲגָלָה וְיֶתֶר הַהוֹצָאוֹת. וְאִם הוּבָא לוֹ חָמֵץ אֲשֶׁר שָׁלַח לוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי סְחוֹרָה, וְהוּא לֹא בִּקְּשָׁה וְלֹא יָדַע, יְקַבְּלֶהּ גַּם כֵּן הָאֵינוֹ

יְהוּדִי וִישַׁלֵּם מַה שֶּׁמַּגִּיעַ לְהַמֵּבִיא, וְהַיִּשְׂרָאֵל לֹא יִתְעַסֵּק בָּהּ כְּלָל, וְאִדְּרַבָּה יַפְקִירָהּ גַּם כֵּן בִּפְנֵי בֵּית דִּין אוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים (תמ"ח).

ט מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַיִם, וְהַטּוֹחֲנִים נוֹתְנִים מֶכֶס תְּבוּאָה מְחֻמָּצֶת, צָרִיךְ לְמָכֹר אוֹ לְהַשְׁכִּיר אֶת הָרֵיחַיִם קֹדֶם פֶּסַח לְאֵינוֹ יְהוּדִי (ת"נ).

י בְּעִנְיַן מְכִירַת בְּהֵמוֹת שֶׁיַּאֲכִילֵם הָאֵינוֹ יְהוּדִי חָמֵץ, יֵשׁ מַחֲלֹקֶת בֵּין הַגְּדוֹלִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וּמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַזְהֵר, טוֹב לוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ יַעֲשֶׂה עַל פִּי הוֹרָאַת חָכָם (תמ"ח ת"נ).

יא מֻתָּר לְהַלְווֹת לְיִשְׂרָאֵל כִּכַּר חָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח שֶׁיַּחְזִיר לוֹ לְאַחַר הַפֶּסַח. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין בָּזֶה אִסּוּר (ת"נ).

יב אִם חֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא בִּרְשׁוּת אֵינוֹ יְהוּדִי, אוֹ בְּהִפּוּךְ, חֲמֵצוֹ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלָה הֵיאַךְ יִתְנַהֵג בּוֹ, כִּי יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִינִים (תמ תמא).

יג צְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת לְאַחַר הַפֶּסַח מֵחֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא חָשׁוּד שֶׁלֹּא מְכָרוֹ כַּדָּת.

יד **נֹסַח שְׁטַר מְכִירַת חָמֵץ**:

אָנֹכִי הֶחָתוּם מַטָּה, מָכַרְתִּי לְהָעָרֵל (פְּלוֹנִי) אֶת כָּל סְפִירָט שֶׁיֵּשׁ לִי בַּמַּרְתֵּף (קעלְלער) בַּדִּירָה שֶׁאֲנִי דָּר בָּהּ. וְהַמַּרְתֵּף הוּא בְּתוֹךְ הֶחָצֵר מִצַּד צָפוֹן הַשֵּׁנִי מִצַּד מִזְרָח. וְכָל סְפִירָט שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם, הֵן בַּחֲבִיתִין בֵּינוֹנִיּוֹת הֵן בַּחֲבִיתִין גְּדוֹלוֹת (קיפעס) הַכֹּל מָכַרְתִּי לְהַנִּזְכָּר לְעֵיל עִם הַכֵּלִים בְּעַד מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים זְהוּבִים (אעס"וו). וְגַם אַרַאק שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם בִּצְלוֹחִית גְּדוֹלָה, לְעֵרֶךְ שֶׁבַע מִדּוֹת מָכַרְתִּי לוֹ בְּעַד חֲמִשָּׁה זְהוּבִים (אעס"וו) בְּלִי הַכֵּלִים. וְגַם [יֵין פֶּרוֹת] (שְׁלִיוָואוויץ) (שֶׁאֵינוֹ נָקִי) שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם בֶּחָבִית קְטַנָּה (אנטיל) מָכַרְתִּי לוֹ בְּעַד שְׁנַיִם עָשָׂר זְהוּבִים (אעס"וו) וַחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות) עִם הַכְּלִי. וְגַם מָכַרְתִּי לוֹ שֵׁשׁ חָבִיּוֹת רֵיקָנוֹת שֶׁהָיָה בָּהֶם סְפִירָט. וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת גְּדוֹלוֹת (קיפעס) בְּחֲשׁוּקֵי בַּרְזֶל, גַּם כֵּן רֵיקָנוֹת מִסְּפִירָט שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם, כֻּלָּן מָכַרְתִּי לוֹ בְּעַד שְׁמֹנָה זְהוּבִים וַחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות) (אעס"וו). גַּם חֲמִשָּׁה שַׁקִּים קְמַח חִטִּים שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ הַחֶדֶר הַנִּקְרָא שְׁפַייז (מזוה) [מַחְסָן] הַשַּׁיָּךְ לַדִּירָה שֶׁאֲנִי דָּר בָּהּ, מָכַרְתִּי לְהַנִּזְכָּר לְעֵיל עִם הַשַּׁקִּים בְּעַד שִׁלְשִׁים וְתִשְׁעָה זְהוּבִים (אעס"וו). וְגַם כָּל הַכֵּלִים מֵחָמֵץ שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם, דְּהַיְנוּ עֲרֵבוֹת וְתֵבוֹת מִקֻּמָּח, מָכַרְתִּי לוֹ בְּעַד אַרְבָּעָה זְהוּבִים וַחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות) (אעס"וו). גַּם גְּרִיסֵי שְׂעוֹרִים (גערשטל) בְּשַׁק קָטָן שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁם, מָכַרְתִּי לוֹ בְּעַד זְהוּב אֶחָד וַחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות) (אעס"וו) עִם הַשַּׁק. וְקִבַּלְתִּי מֵאִתּוֹ עֲרָבוֹן, (דְּמֵי קִדֻּימָה) (דראנגאבע) עֲשָׂרָה זְהוּבִים (אעס"וו) וְהַמּוֹתָר זַקַפְתִּי עָלָיו בְּמִלְוֶה. וּזְמַן הַפֵּרָעוֹן לֹא יֵאָחֵר מִן עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם הָרְשׁוּם דִּלְמַטָּה. וְהִשְׁכַּרְתִּי

לְהַקּוֹנָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל אֶת הַמַּרְתֵּף הַנִּזְכָּר לְעֵיל וְאֶת הַחֶדֶר הַנִּזְכָּר לְעֵיל מֵעַכְשָׁו עַד עֶשְׂרָה יָמִים מִיּוֹם הָרֶשׁוּם דִּלְמַטָּה בְּעַד אַרְבָּעָה זְהוּבִים (אעס"וו), וְקִבַּלְתִּי עֵרָבוֹן (דְּמֵי קְדִימָה) שְׁלֹשָׁה זְהוּבִים (אעס"וו), וְהַמּוֹתָר זָקַפְתִּי עָלָיו בְּמִלְוֶה, שֶׁיְּשַׁלֵּם לִי, לֹא יְאֻחַר מֵעֶשְׂרָה יָמִים מִיּוֹם דִּלְמַטָּה, וְאַגַּב קַרְקַע הַמַּשְׂכָּר לוֹ, דְּהַיְנוּ הַמַּרְתֵּף וְהַחֶדֶר הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, הִקְנֵיתִי לוֹ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל. וַאֲנִי מוֹדֶה בְּהוֹדָאָה גְּמוּרָה, שֶׁהִשְׂכַּרְתִּי לוֹ הַמַּרְתֵּף וְהַחֶדֶר הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, וְהִקְנֵיתִי לוֹ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל בְּכָל מִינֵי קִנְיָנִים הַמּוֹעִילִים, בְּאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה הַקִּנְיָן חָל עַל פִּי דִּין תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְעַל פִּי נְמוּסֵי הַמְּדִינָה בְּלִי שׁוּם טַעֲנָה וּמַעֲנָה. וּרְשׁוּת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל כְּכָל חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ לִמְכּוֹר וְלִתֵּן בְּמַתָּנָה, וּלְהַשְׂכִּיר בְּלִי שׁוּם מוֹחֶה. וְכֵן יֵשׁ רְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַח מִיָּד כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לְבֵיתוֹ. וְאַף אִם יַשְׁאִיר אוֹתָם כַּאֲשֶׁר הֵמָּה שָׁמָּה, מֵעַתָּה הַכֹּל הוּא בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל הַקּוֹנֶה, וְאֵין עָלַי שׁוּם אַחֲרָיוּת, וַאֲפִלּוּ אַחֲרָיוּת אֹנֶס. וְנָתַתִּי לוֹ דְּרִיסַת הָרֶגֶל דֶּרֶךְ חֲצֵרִי וְדֶרֶךְ בֵּיתִי לֵילֵךְ לַמַּרְתֵּף וְלַחֶדֶר הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל הַמַּשְׂכָּרִים לוֹ. וְכֵן אִם יִרְצֶה בְּתוֹךְ מֶשֶׁךְ יְמֵי הַשְּׂכִירוּת לְמָכוֹר מֵהַמִּטַּלְטְלִין לְאִישׁ אַחֵר, לְכָל הַבָּאִים מִדַּעְתּוֹ, לְכֻלָּם יֵשׁ לָהֶם דְּרִיסַת הָרֶגֶל. גַּם מָסַרְתִּי לוֹ אֶת הַמַּפְתְּחוֹת שֶׁל הַמַּרְתֵּף וְשֶׁל הַחֶדֶר הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל. [כָּל זֶה] נַעֲשָׂה בְּכָל אֹפֶן הַיּוֹתֵר מוֹעִיל עַל פִּי דִּין תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְעַל פִּי נְמוּסֵי הַקֵּיסָר"ה וְהַמְּדִינָה.

אונגוואר י"ד נִיסָן תרל"ד

ראובן בן רבי שמעון איזראעלאוויטש

סימן קטו

א עֶרֶב פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ בְּלֵיל שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, דְּהַיְנוּ בַּלַּיְלָה הַשַּׁיָּךְ לְיוֹם הַשִּׁשִּׁי. וְאַחַר הַבְּדִיקָה מְבַטְּלוֹ, וְאוֹמֵר, כָּל חֲמִירָא וְכוּ', כְּמוֹ בְּפַעַם אַחֶרֶת, וּבְיוֹם הַשִּׁשִּׁי שׁוֹרְפוֹ גַּם כֵּן בַּזְּמַן שֶׁהוּא שְׂרֻפוֹ בְּכָל עֶרֶב פֶּסַח. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כָּל חֲמִירָא, אֶלָּא בַּשַּׁבָּת לְאַחַר הָאֲכִילָה מְבַטְּלוֹ וְאוֹמֵר, כָּל חֲמִירָא וְכוּ'.

ב הַבְּכוֹרִים מִתְעַנִּין בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי. וְאִם קָשֶׁה לוֹ לְהִתְעַנּוֹת עַד לְאַחַר בְּדִיקַת חָמֵץ, יָכוֹל לִטְעֹם אֵיזֶה דָּבָר מוּעָט קֹדֶם הַבְּדִיקָה אוֹ יַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לִבְדֹּק (תע).

ג אֵין מְבַשְּׁלִין לַשַּׁבָּת זוֹ תַּבְשִׁילֵי קֶמַח וּגְרִיסִין, שֶׁיְּכוֹלִין לְהִדָּבֵק בַּקְּדֵרוֹת, וְאָסוּר לַהֲדִיחָן. עַל כֵּן יְבַשֵּׁל רַק מַאֲכָלִים שֶׁאֵינָם מִתְדַּבְּקִים. וְאַחַר הָאֲכִילָה מְנַעֵר הֵיטֵב אֶת הַמַּפָּה וּמַצְנִיעַ אוֹתָהּ עִם כָּל כְּלֵי הֶחָמֵץ בְּחֶדֶר, שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לְלֶכֶת שָׁמָּה בְּפֶסַח. וְאִם נִשְׁאַר לוֹ מְעַט פַּת, יִתְּנֶנּוּ לְאֵינוֹ יְהוּדִי, רַק יִזָּהֵר מֵאִסּוּר הוֹצָאָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ"ב סָעִיף ט'). וּמְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי אוֹ בְּדָבָר הַמַּתֵּר.

ד בַּבֹּקֶר מִתְפַּלְּלִין בַּהַשְׁכָּמָה, שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַזְּמַן שֶׁמַּתְרִין בַּאֲכִילַת חָמֵץ. וְנָכוֹן לְחַלֵּק סְעוּדָתוֹ לִשְׁתַּיִם, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וּמַפְסִיק מְעַט בַּהֲלִיכָה וּבְדִבְרֵי תּוֹרָה אוֹ בְּטִיּוּל, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל יָדָיו וְאוֹכֵל קְצָת וּמְבָרֵךְ שֵׁנִית בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת סְעוּדָה שְׁלִישִׁית (תמ"ד).

ה נוֹהֲגִין לְהַפְטִיר בְּמַלְאָכִי וְעָרְבָה וְגוֹ' לְפִי שֶׁכָּתוּב שָׁם, הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וְגוֹ' וְהוּא מֵעְנְיָנָא. כִּי (לְפִי יֵשׁ אוֹמְרִים) הָיָה זְמַן הַבְּעוּר בְּעֶרֶב פֶּסַח שֶׁל שָׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁבַּשְּׁמִיטָה, וּבְעֶרֶב פֶּסַח שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁבַּשְּׁמִיטָה, שֶׁכָּל הַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ כָּל שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים מִתְּבוּאָתוֹ וְהָיוּ מֻנָּחִים בְּבֵיתוֹ, מְחֻיָּב אָז לְתִתָּם לַלֵּוִי (ת"ל).

ו בְּעֶרֶב שַׁבָּת [זֹהַר] יְזַהֵר כָּל אָדָם בְּמְאֹד מְאֹד לִשְׁאֹל, אִם הִפְרִישׁוּ חַלָּה מִן הַחַלּוֹת שֶׁאָפוּ לְכְבוֹד שַׁבָּת. כִּי אִם לֹא הִפְרִישׁוּ חַלָּה וְנִזְכְּרוּ בַּשַּׁבָּת, יֵשׁ בָּזֶה מְבוּכָה גְּדוֹלָה מַה לַּעֲשׂוֹת, כִּי אָסוּר לְהַפְרִישׁ חַלָּה בַּשַּׁבָּת, וְגַם אָסוּר לְהַשְׁהוֹת אֶת הַחַלּוֹת. וְדַעַת הַ"מָּגֵן אַבְרָהָם", שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן כָּל הַחַלּוֹת לְאֵינוֹ יְהוּדִי בְּמַתָּנָה גְּמוּרָה קֹדֶם שָׁעָה שְׁנֶּאֱסָרוֹת בַּהֲנָאָה. וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְכָתְבוּ תַּקָּנוֹת אֲחֵרוֹת וְכֻלָּן דְּחוּקוֹת. וְעַל כֵּן צְרִיכִין לְזָהֵר בַּדָּבָר (סִימָן תמ"ד תק"ו ופת"ש ביו"ד סִימָן שכ"ג).

סימן קטז

א כָּל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חָמֵץ, לָא מַהֲנֵי לֵהּ, לֹא הִגְעָלָה וְלֹא לִבּוּן. אֲבָל הַתַּנּוּרִים וְהַכִּירוֹת הַבְּנוּיִים מֵאֲבָנִים וּלְבֵנִים, מַהֲנֵי לְהוּ לִבּוּן (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קי סָעִיף א וסָעִיף ב). בְּתַנּוּרִים שֶׁהֵם בְּבֵית הַחֹרֶף, נוֹהֲגִין דְּלָא מַהֲנֵי לְהוּ הֶכְשֵׁר. וּכְשֶׁרוֹצִים לְהַעֲמִיד עַל הַתַּנּוּר אֵיזֶה קְדֵרָה בְּפֶסַח, צְרִיכִין לְהַנִּיחַ תְּחִלָּה טַס שֶׁל בַּרְזֶל וְעָלֶיהָ מַעֲמִידִין הַקְּדֵרָה, וְזֶה מַהֲנֵי גַּם בְּתַנּוּר הֶעָשׂוּי מֵחָרָסִים (קאכלען).

ב כְּלֵי עֵץ וּכְלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי אֶבֶן וּכְלֵי עֶצֶם מַהֲנֵי לְהוּ הַגְעָלָה. אַךְ אִם הוּא דָּבָר שֶׁמִּתְקַלְקֵל בְּרוֹתְחִין, כְּגוֹן כֵּלִים הַמְדֻבָּקִים בְּדֶבֶק (ליים), וַאֲפִלּוּ אִם רַק הַקַּתָּא מְדֻבֶּקֶת בְּאֵיזֶה דֶּבֶק, לֹא מַהֲנֵי לֵיהּ הַגְעָלָה, מִשּׁוּם דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא לֹא יַגְעִילוּ יָפֶה.

ג קֹדֶם שֶׁמַּגְעִיל אֶת הַכֵּלִי, צָרִיךְ לְנַקּוֹתוֹ הֵיטֵב מִן הַחֲלוּדָה (ראסט) וְכַדּוֹמֶה, שֶׁיְּהֵא נָקִי לְגַמְרֵי. אֲבָל מַרְאוֹת [כְּתָמִים] (פלעקן) אֵין בָּהֶם קְפִידָא. וְאִם יֵשׁ גּוּמּוֹת בַּכֵּלִי, צָרִיךְ לְנַקְּרָן הֵיטֵב. וְאִם הוּא כְּלִי מַתֶּכֶת, יָשִׂים עַל הַגֻּמּוֹת גֶּחָלִים לְלַבֵּן שָׁם, וְאַחַר כָּךְ יַגְעִילוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְנַקּוֹת הֵיטֵב הַגֻּמּוֹת וְהַסְּדָקִים, וְגַם אִי אֶפְשָׁר לְלַבֵּן שָׁם, אֵין לוֹ תַּקָּנָה. וְלָכֵן בְּסַכִּינִים עִם קַתּוֹת, צְרִיכִין לְדַקְדֵּק הֵיטֵב אִם מוֹעִילָה לָהֶן הַגְעָלָה. וּמְצָוָה מִן הַמֻּבְחָר לְמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ, שֶׁיִּקְנֶה לוֹ סַכִּינִים חֲדָשִׁים לַפֶּסַח.

ד כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם עַל יְדֵי הָאוּר בְּלִי מַיִם, צְרִיכִין לִבּוּן. וְלָכֵן הָאַגָּנוֹת וְהַמַּחֲבוֹת שֶׁאוֹפִין בָּהֶן חָמֵץ, צְרִיכִין לִבּוּן. וְהַלִּבּוּן צָרִיךְ לְהִיוֹת לְכַתְּחִלָּה לִבּוּן חָזָק, עַד שֶׁיִּהְיוּ נִיצוֹצוֹת נִתָּזִין מִמֶּנּוּ. וְהַמַּרְדֵּה (שוּיפּעל) שֶׁל עֵץ אֵין לָהּ תַּקָּנָה.

ה כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טְלַאי, אִם הוּא בְּעִנְיַן שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ תַּחַת הַטְּלַאי מַשֶּׁהוּ חָמֵץ בְּעַיִן, אֲזַי צָרִיךְ מִקְדָּם לְלַבֵּן אוֹתוֹ מָקוֹם, עַד שֶׁיֵּדַע בְּבֵרוּר, שֶׁאִם הָיָה שָׁם מַשֶּׁהוּ חָמֵץ הָיָה נִשְׂרָף, וְאַחַר כָּךְ יִגָּעִילוּ. וְאִם אֵין חֲשָׁשׁ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם חָמֵץ בְּעַיִן, אֲזַי אִם הָיָה הַטְּלַאי נַעֲשָׂה קֹדֶם שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ חָמֵץ, יָכוֹל לְהַגְעִילוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, דִּכְמוֹ שֶׁבִּלַּע אֶת הֶחָמֵץ, כָּךְ יִפְלֹטְנוּ בְּהַגְעָלָה. אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ תְּחִלָּה בִּכְלִי חָמֵץ, וְאַחַר כָּךְ שָׂמוּ אֶת הַטְּלַאי, אֲזַי לֹא מַהֲנֵי לֵהּ הַהַגְעָלָה לַמָּקוֹם שֶׁתַּחַת הַטְּלַאי, אֶלָּא צָרִיךְ לִתֵּן גַּם כֵּן קֹדֶם הַהַגְעָלָה גֶּחָלִים עַל הַטְּלַאי לְלַבֵּן אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא. וְאִם הַטְּלַאי נִתְחַבֵּר בְּהַתְּכַת בְּדִיל אוֹ כֶּסֶף וְכַדּוֹמֶה, יָכוֹל לְהַגְעִילוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, כִּי בְּלִיעַת הֶחָמֵץ נִשְׂרָפָה אָז בַּהַתָּכָה.

ו מְדוֹכָה בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכּוֹ לָדוּךְ בּוֹ דְּבָרִים חֲרִיפִים עִם חָמֵץ בְּיַחַד, צְרִיכָה לִבּוּן קַל, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹתָהּ גֶּחָלִים בּוֹעֲרוֹת שֶׁתִּרְתַּח כָּל כָּךְ עַד שֶׁהַקַּשׁ נִשְׂרָף עָלָיו מִבַּחוּץ. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לָדוּךְ בָּהּ רַק פִּלְפְּלִין וְכַדּוֹמֶה, סַגֵּי בְּהַגְעָלָה.

ז כֵּלִים שֶׁהֶחְזִיק בָּהֶם יַיִן שָׂרָף לְקִיּוּם, אֵין טַעַם וְרֵיחַ יֵין הַשָּׂרָף נִפְלָט עַל יְדֵי הַגְעָלָה, רַק אִם בִּשֵּׁל אוֹתָן הֵיטֵב בְּמַיִם עִם אֵפֶר עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק מֵהֶם הָרֵיחַ לְגַמְרֵי, מוֹעִילָה לָהֶם אַחַר כָּךְ הַגְעָלָה.

ח הַגְעָלַת הֶחָבִית יַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ זֶה, יְלַבֵּן אֲבָנִים וְיִשְׁיְמֵן בָּהּ, וְיִעֲרֶה עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתְחִין מִכְּלִי רִאשׁוֹן, וְיִגַּלְגֵּל אֶת הֶחָבִית כְּדֵי שֶׁתַּגִּיעַ הַהַגְעָלָה לְכָל מָקוֹם. וְחָבִיוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁהֵן עֲשׂוּיוֹת מִכַּמָּה דַּפִּים מְחֻבָּרִים בְּחֻשּׁוּקִים, אִם עָמַד בָּהֶם חָמֵץ, כְּגוֹן יֵין שָׂרָף אוֹ שֶׁהֶחְזִיק בָּהֶן קֶמַח, לֹא מַהֲנֵי לְהוּ הַגְעָלָה.

ט כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ הַגְעָלָה, לֹא מַהֲנֵי לֵיהּ קְלִפָּה, אֶלָּא דַּוְקָא הַגְעָלָה.

י כָּל כְּלִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְנַקּוֹתוֹ הֵיטֵב, כְּגוֹן הַנָּפָה, וְכִיס שֶׁל רֵיחַיִם, וְכֵן סַלִּים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם חָמֵץ, וְכֵן [מְגֻרֶרֶת] (ריב אייזען), וְכֵן כְּלִי שֶׁפִּיו צַר וְאִי אֶפְשָׁר לְשַׁפְשְׁפוֹ מִבִּפְנִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָנִים, לֹא מַהֲנֵי לֵהּ הַגְעָלָה.

יא הַתֶּבוֹת שֶׁמַּצְנִיעִים בָּהֶם מַאֲכָלִים כָּל הַשָּׁנָה, וְלִפְעָמִים נִשְׁפָּךְ שָׁם מָרָק מִן הַקְּדֵרוֹת, צְרִיכִין הֶכְשֵׁר קַל, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּעָרִין עֲלֵיהֶן רוֹתְחִין. וְדַוְקָא מִתּוֹךְ הַכְּלִי שֶׁהִרְתִּיחוּ בּוֹ אֶת הַמַּיִם. וְלֹא יִזְרוֹק אֶת הַמַּיִם, אֶלָּא יִשְׁפְּכֵם עֲלֵיהֶן בְּקַלּוּחַ. וְהַשֻּׁלְחָנוֹת, נוֹהֲגִין גַּם כֵּן לְלַבֵּן אֲבָנִים, וּמַנִּיחִין עַל הַשֻּׁלְחָן, וְשׁוֹפְכִין עֲלֵיהֶם רוֹתְחִין, וּמוֹלִיכִין אֶת הָאֲבָנִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ מַיִם רוֹתְחִים עַל פְּנֵי כֻלּוֹ. וּצְרִיכִין לְשַׁפְשְׁפָן מִקֹּדֶם, וְאַחַר מֵעֵת לְעֵת

יַכְשִׁירוּם. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ גַּם אַחַר הַהֶכְשֵׁר בְּשֶׁלְחָנוֹת וּבְתֵבוֹת, אֶלָּא בִּפְרִיסַת מַפָּה אוֹ דָּבָר אַחֵר.

יב יְדוֹת הַכֵּלִים צְרִיכוֹת גַּם כֵּן הֶכְשֵׁר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵין הַיָּד נִכְנֶסֶת לְתוֹךְ הַיּוֹרָה, יָכוֹל לְהַכְשִׁיר אֶת הַיָּד בִּשְׁפִיכַת רוֹתְחִין עָלֶיהָ.

יג כָּל כְּלֵי שְׁתִיָּה וּכְלֵי הַמִּדּוֹת צְרִיכִין גַּם כֵּן הַגְעָלָה. וּכְלֵי זְכוּכִית, נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ דְּלָא מַהֲנֵי לְהוּ הַגְעָלָה, וְכֵן כְּלֵי מַתֶּכֶת שֶׁהֵן מֻתָּכִין מִבִּפְנִים בְּהִתּוּךְ זְכוּכִית (שמעלץ) אֵין לָהֶם תַּקָּנָה בְּהַגְעָלָה, אֲבָל סַגִּי לְהוּ בִּלְבּוּן קַל, כְּמוֹ מְדוֹכָה בְּסָעִיף ו' (עַיֵּן חֻתָּם סוֹפֵר, יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קי"ג).

יד אֵין מַגְעִילִין אֶלָּא בְּמַיִם, וְלֹא יְהֵא בָּהֶם שׁוּם תַּעֲרֹבֶת, אֲפִלּוּ אֵפֶר וְכַדּוֹמֶה. אִם הִגְעִיל הָרְבֵּה בְּיוֹרָה עַד שֶׁנֶּעֶכְּרוּ הַמַּיִם כְּעֵין צִיר, אֵין מַגְעִילִין עוֹד בָּהֶם.

טו אִם מַגְעִיל עַל יְדֵי צְבָת, שֶׁמַּחְזִיק בָּהּ אֶת הַכְּלִי, צָרִיךְ לְרַפּוֹת אֶת הַכְּלִי וְלַחֲזוֹר וְלִטְבְּסוֹ. דְּאִם לֹא כֵּן, הֲרֵי בָּאוּ מֵימֵי הַהַגְעָלָה בִּמְקוֹם הַצְּבָת, וְטוֹב יוֹתֵר לְשִׂים אֶת הַכְּלִי בְּמַחֲרוֹזָה [שׁבכה] (נעטץ) אוֹ בְּתוֹךְ סָל. וְלֹא יַנִּיחַ כֵּלִים הַרְבֵּה בְּפַעַם אַחַת לְתוֹךְ הַכְּלִי שֶׁהוּא מַגְעִיל בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגְּעוּ זֶה בָּזֶה. דְּאִם כֵּן, בִּמְקוֹם נְגִיעָתָן אֵינָן נִגְעָלִין.

טז אֵין לְהַגְעִיל אֶלָּא כְּלֵי שֶׁאֵינוֹ בֶּן יוֹמוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁכְּבָר עָבַר מֵעֵת לְעֵת, מִשָּׁעָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בּוֹ חָמֵץ. וְכֵן הַיּוֹרָה שֶׁמַּגְעִילִין בָּהּ לֹא תְהֵא בַּת יוֹמָהּ. וַיַּשְׁגִּיחַ שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַכְּלִי לְתוֹךְ הַיּוֹרָה, יַעֲלוּ הַמַּיִם רְתִיחוֹת. וְאִם צָרִיךְ לְהַגְעִיל אֶת הַיּוֹרָה, אֲזַי כְּשֶׁהַמַּיִם מַעֲלִין רְתִיחוֹת, תְּהֵא הַיּוֹרָה מְלֵאָה, וְיִזְרוֹק בָּהּ אֲבָנִים מְלֻבָּנוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁטְפוּ הַמַּיִם הָרוֹתְחִין עַל שְׂפָתָהּ. וְאֵין לְהַגְעִיל [בְּעֶרֶב פֶּסַח] רַק עַד חֲצוֹת הַיּוֹם.

יז נוֹהֲגִין שֶׁאַחַר הַהַגְעָלָה שׁוֹטְפִים אֶת הַכֵּלִים בְּמַיִם קָרִים.

יח אִם אֶפְשָׁר יֵשׁ לְהַגְעִיל בִּפְנֵי בַּעַל תּוֹרָה הַבָּקִי בְּדִינֵי הַגְעָלָה (תנ"א תנ"ב).

סימן קיז

א אִם נִמְצְאָה אֵיזוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ בְּעֶרֶב פֶּסַח, עַד הַלַּיְלָה, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבְּטֵלִים בְּשִׁשִּׁים. וְלָכֵן אִם נִמְצָא גַּרְעִין בְּעוֹף וּבְתַבְשִׁיל, זוֹרְקוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לֶאֱכוֹל אֲפִלּוּ בְּפֶסַח. אֲבָל בְּתוֹךְ הַפֶּסַח חָמֵץ אוֹסֵר אֲפִלּוּ בְּמַשֶּׁהוּ גַּם בַּהֲנָאָה. וּבְכָל מָקוֹם שֶׁנִּמְצָא אֵיזֶה גַּרְעִין מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן אוֹ מַשֶּׁהוּ חָמֵץ, צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלָה.

ב בְּאֵר מַיִם שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ גַּרְעִינֵי תְּבוּאָה, אֵין לְהִסְתַּפֵּק מֵהַמַּיִם הָאֵלּוּ אֶלָּא בְּדוֹחַק גָּדוֹל, כְּגוֹן שֶׁאֵין מַיִם אֲחֵרִים בַּנִּמְצָא. וְאִם נִמְצְאָה בָּהּ חֲתִיכַת פַּת, אָסוּר, אֲפִלּוּ אֵין מַיִם אֲחֵרִים. וְגַם סְנוּן לֹא מַהֲנֵי (תמ"ז תס"ז).

ג נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהַבְהֵב אֶת הָעוֹפוֹת בַּקַּשׁ שֶׁעִם הַשִּׁבֳּלִים, כִּי חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן גַּרְעִין מְחֻמָּץ. וְלָכֵן מְהַבְהֲבִין בַּעֲשָׂבִים, אוֹ חוֹתְכִין אֶת הַשִּׁבֳּלִים מִן הַקַּשׁ. וּבְדִיעֲבַד מֻתָּר. וְיִזָּהֲרוּ לְטֹל אֶת הַזֶּפֶק מִן הָעוֹף קֹדֶם שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ.

ד כָּל מִינֵי קִטְנִיּוֹת, אֲסוּרִים. וְכֵן כָּל פֵּרוֹת יְבֵשִׁים, אֲסוּרִין, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹדַע שֶׁנִּתְיַבְּשׁוּ בְּהֶכְשֵׁר עַל גַּבֵּי קָנִים, אוֹ בְּתַנּוּר שֶׁהֶכְשֵׁר לְשָׁם פֶּסַח (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ק"י סָעִיף א' וְסָעִיף ב'). אֲפִלּוּ תְּאֵנִים יְבֵשׁוֹת וְצִמּוּקִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, אֲסוּרִין. וְכֵן קְלִפּוֹת [תַּפּוּחֵי זָהָב] (פאמעראנצען). וּמִכָּל מָקוֹם הַמִּשְׁקֶה שֶׁעוֹשִׂין מִן הַצִּמּוּקִי, נוֹהֲגִין הֶתֵּר לִשְׁתּוֹתוֹ. נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִתֵּן לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל [צִפֶּרֶן] (נעגליך) [וְכַרְכֹּם] (זאפערן) מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֲשָׁשׁ חָמוּץ, וַאֲפִלּוּ זְאפֶּערִין הַגְּדֵלָה בִּמְדִינָתֵנוּ בַּגִּנּוֹת אֲסוּרִין מִשּׁוּם לֹא פְלוּג, וּשְׁאָר בְּשָׂמִים שֶׁאֵין בָּם חֲשָׁשׁ חָמוּץ. וְכֵן הַמֶּלַח, קֹדֶם שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתָם לַתַּבְשִׁיל, צְרִיכִים לְבָדְקָם אִם אֵין אֵיזֶה גַּרְעִין תְּבוּאָה מְעֹרָב בָּהֶם (תנ"ג תמ"ב תס"ז).

ה דְּבַשׁ, אֵין אוֹכְלִין אֶלָּא מַה שֶּׁלֹּא נִתְרַסֵּק, אוֹ שֶׁנִּתְרַסֵּק עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם פֶּסַח (תס"ז).

ו בְּשָׂעַת הַדְּחַק, כְּגוֹן לְצֹרֶךְ חוֹלֶה אוֹ זָקֵן, מֻתָּרִין לֶאֱפוֹת מַצּוֹת עִם מִי בֵּיצִים אוֹ שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת, כְּגוֹן חָלָב אוֹ יַיִן וְכַדּוֹמֶה, וְהִיא נִקְרֵאת מַצָּה עֲשִׁירָה, וּבִלְבַד שֶׁיְּזָהֲרוּ שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בָּהֶם אֲפִלּוּ מְעַט מָיִם. אֲבָל בִּשְׁנֵי הַלֵּילוֹת הָרִאשׁוֹנִים צְרִיכִין לֶאֱכוֹל מַצָּה מַמָּשׁ, וְאֵין יוֹצְאִין בְּמַצָּה עֲשִׁירָה. וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ גָּדוֹל, אָסוּר לֶאֱפוֹת מַצָּה עֲשִׁירָה אֲפִלּוּ קֹדֶם פֶּסַח לְשֵׁם פֶּסַח (תס"ב).

ז הַנּוֹתֵן תְּבוּאָה אוֹ מֶרְסָן לִפְנֵי עוֹפוֹת, יִזָּהֵר לְתִתָּם בְּמָקוֹם יָבֵשׁ, שֶׁלֹּא יִתְלַחְלְחוּ. אֲבָל לַבְּהֵמָה, אָסוּר לִתֵּן מֶרְסָן, כִּי יִתְלַחְלַח מִן הָרֹק. וְגַם אִם נוֹתֵן לָהּ תְּבוּאָה, יִזָּהֵר לָתֵת לָהּ מְעַט מְעַט, שֶׁלֹּא תַּשְׁאִיר מְלֻחְלָחִים. וְאִם הִשְׁאִירָה, יְבַעֲרֵם מִיָּד (תס"ה תס"ו ובחיי"א).

ח בְּעֶרֶב פֶּסַח, מִשָּׁעָה שֶׁהֶחָמֵץ נֶאֱסָר בַּהֲנָאָה, וְכֵן בְּכָל יְמֵי הַפֶּסַח, אָסוּר לֵהָנוֹת אֲפִלּוּ מֵחֲמַצּוֹ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי. וְלָכֵן אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיךְ אוֹ לִשְׁמוֹר חֲמֵצוֹ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי. וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְקָנוֹת חָמֵץ בִּשְׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי, וַאֲפִלּוּ בְּמֵעוֹתָיו שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי.

ט וְכֵן אָסוּר לְהַשְׁכִּיר אָז לְאֵינוֹ יְהוּדִי בְּהֵמָה שֶׁתָּבִיא לוֹ חָמֵץ, אוֹ חֶדֶר לָשׁוּם בּוֹ חָמֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּאִסּוּרֵי הֲנָאָה. אֲבָל מֻתָּר לְהַשְׁכִּיר לוֹ בְּהֵמָה לְשָׂבוּעַ שֶׁל פֶּסַח (חוץ מִשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב) בְּסָתָם, שֶׁאֵין הָאֵינוֹ יְהוּדִי מְפָרֵשׁ לוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ אוֹתָהּ לְהָבִיא חָמֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יוֹלִיךְ עָלֶיהָ חָמֵץ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. דְּכֵיוָן שֶׁאַף אִם לֹא יוֹלִיךְ עָלֶיהָ כְּלוּם, יִצְטָרֵךְ לְפָרוֹעַ לְיִשְׂרָאֵל כָּל שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם, אֵין הַיִּשְׂרָאֵל מִשְׁתַּכֵּר כְּלוּם מֵהֶחָמֵץ. וְכֵן מֻתָּר לְהַשְׁכִּיר לוֹ חֶדֶר שֶׁיָּדוּר בּוֹ בַּפֶּסַח, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיַּכְנִיס לְתוֹכוֹ

חָמֵץ, מִכָּל מָקוֹם הַיִּשְׂרְאֵל אֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ שְׂכַר הַכְּנָסַת הֶחָמֵץ, אֶלָּא שְׂכַר הַדִּירָה, שֶׁאַף אִם לֹא יַכְנִיס לְשָׁם חָמֵץ, לֹא יָנֻכָּה מִשְׂכָּרוֹ.

י אָסוּר לְמָסוֹר אֶפִלּוּ זְמַן הַרְבֵּה קֹדֶם פֶּסַח בְּהֶמְתּוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי, כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיַּאֲכִילֶנָּה חָמֵץ בַּפֶּסַח.

יא מֻתָּר לוֹמַר לְמִשְׁרְתּוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי, אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהֶחָמֵץ אָסוּר בַּהֲנָאָה: הֵילֵךְ מָעוֹת וּקְנֵה לְךָ מִזּוֹנוֹת וֶאֱכוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיִּקְנֶה חָמֵץ. וּבְשָׁעַת הַדְּחָק, מֻתָּר גַּם כֵּן לוֹמַר לוֹ, צֵא וֶאֱכוֹל אֵצֶל אֵינוֹ יְהוּדִי וַאֲנִי אֶפְרַע לוֹ, אוֹ לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי אַחֵר, תֵּן לְמִשְׁרְתִּי לֶאֱכוֹל וַאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ. אֲבָל אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, בְּשָׁבִיל מַה שֶּׁיִּתֵּן לְמִשְׁרְתּוֹ.

יב וְכֵן מִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַאֲכִיל לַתִּינוֹק חָמֵץ, יִשְׁאֲהוּ אֶל הָאֵינוֹ יְהוּדִי וְיַאֲכִילֶהוּ הָאֵינוֹ יְהוּדִי חָמֵץ וְיִפְרַע לוֹ הַיִּשְׂרְאֵל אַחַר כָּךְ. אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵל, לֹא יַאֲכִילֶהוּ חָמֵץ. וְאִם הַתִּינוֹק מְסֻכָּן, פְּשִׁיטָא דְּהַכֹּל מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי סִימָן צב וּלְקַמָּן סִימָן קצב.

יג לִשְׁתּוֹת חָלָב מִבְּהֶמַת אֵינוֹ יְהוּדִי הָאוֹכֶלֶת חָמֵץ בַּפֶּסַח, יֵשׁ אוֹסְרִין וְיֵשׁ מַתִּירִין. וְשׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ, יַחְמִיר. וּבִפְרָט בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱסוֹר, חָלִילָה לְהַתִּיר (אוֹרַח חַיִּים תמח יו"ד ס).

סימן קיח

א יְהַדֵּר אַחַר יַיִן יָפֶה לְמִצְוֹת אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. וְאִם יֵשׁ בַּנִּמְצָא יַיִן אָדֹם יָפֶה כְּמוֹ הַלְּבָן, וְגַם הוּא כָּשֵׁר כְּמוֹ הַלְּבָן, מִצְוָה בּוֹ יוֹתֵר מִבַּלְּבָן, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם, מַשְׁמַע שֶׁחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל יַיִן הוּא כְּשֶׁהוּא אָדֹם. וְעוֹד, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זֵכֶר לְדָם, שֶׁהָיָה פַּרְעֹה שׁוֹחֵט יַלְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבִמְדִינוֹת שֶׁהָאֻמּוֹת טִפְּשִׁים וּסְכָלִים לְהַעֲלִיל עֲלִילוֹת שְׁקָרִים, נִמְנְעוּ מִלְּקַח יַיִן אָדֹם לְפֶסַח (תעב).

ב לְצֹרֶךְ טִבּוּל הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא כַּרְפַּס, נוֹהֲגִין הַרְבֵּה לִקַּח פֶּטְרוֹזִילְיָה. וְטוֹב יוֹתֵר לָקַחַת צֶעֱלֶער [סֶלֶרִי] שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַעַם טוֹב כְּשֶׁהוּא חַי. וְהַמַּבְחָר הוּא לָקַחַת צְנוֹן.

ג לְצֹרֶךְ מָרוֹר, נוֹהֲגִין לִקַּח תַּמְכָא (קריין) וְכֵיוָן שֶׁהוּא חָרִיף מְאֹד, יְכוֹלִין לְפָרְרוֹ [בְּמִגְרֶרֶת] (ריבאייזען), רַק שֶׁיְּזָהֲרוּ שֶׁלֹּא יָפוּג לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְפָרְרוֹ כְּשֶׁבָּאִין מִבֵּית הַכְּנֶסֶת (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צ"ח סָעִיף ג', שֶׁצְּרִיכִין לְפָרְרוֹ עַל יְדֵי שִׁנּוּי) וּבַשַּׁבָּת, אֲסוּרִין לְפָרְרוֹ, אֶלָּא שֶׁצְּרִיכִין לְפָרְרוֹ קֹדֶם הַלַּיְלָה, וִיכַסֶּהוּ עַד הַלַּיְלָה. אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לְקַחַת חֲזֶרֶת שֶׁהִיא חַסָּה [סַלַט] שֶׁנּוֹחַ לְאָכְלָהּ, וְנִקְרֵאת מָרוֹר, לְפִי שֶׁכְּשֶׁשּׁוֹהָה בַּקֶּרֶקַע, נַעֲשֶׂה הַקֶּלַח מָר. וְיוֹצְאִין גַּם בְּלַעֲנָה הַנִּקְרָא וֶוערמוּטָה. (עֶלְשִׁין וְחַרְחֲבִינָא אֵינָם שְׂכִיחִים בִּמְדִינוֹתֵינוּ), כָּל הַמִּינִים שֶׁיּוֹצְאִין בָּהֶם מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת. וְיוֹצְאִין בֵּין בָּעֲלִים בֵּין בַּקֶּלַחִין, אֲבָל לֹא בַּשָּׁרָשִׁים, דְּהַיְנוּ שָׁרָשִׁים הַקְּטַנִּים הַמִּתְפַּצְּלִים לְכָאן וּלְכָאן. אֲבָל הַשֹּׁרֶשׁ הַגָּדוֹל שֶׁבּוֹ גְּדֵלִים

הָעֲלִים, אַף שֶׁהוּא טָמוּן בַּקַּרְקַע, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל קֶלַח. וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב יוֹתֵר לִטּוֹל הָעֲלִים, וְהַקֶּלַח הַיּוֹצֵא חוּץ לַקַּרְקַע, כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁמַּה שֶּׁהוּא בַּקַּרְקַע נִקְרָא שֹׁרֶשׁ. הָעֲלִים אֵין יוֹצְאִין בָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן הֵם לַחִים, אֲבָל הַקְּלָחִים יוֹצְאִין בָּהֶן, בֵּין הֵם לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים, אַךְ לֹא בִּמְבֻשָּׁלִין אוֹ כְּבוּשִׁין.

ד הַחֲרֹסֶת צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה עָבָה זֶכֶר לַטִּיט. וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְטַבֵּל אֶת הַמָּרוֹר, יִשְׁפֹּךְ לְתוֹכָהּ יַיִן אוֹ חֹמֶץ, שֶׁתִּהְיֶה רַכָּה, זֶכֶר לַדָּם, וְגַם שֶׁתֶּהֱא רְאוּיָה לְטַבֵּל בָּהּ. יֵשׁ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲרֹסֶת מִפֵּרוֹת שֶׁנִּמְשְׁלָה בָּהֶם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן תְּאֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר, הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ. וֶאֱגוֹזִים, שֶׁנֶּאֱמַר, אֶל גִּנַּת אֱגוֹז. וּתְמָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר, אֲעֶלֶה בְתָמֶר. וְרִמּוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן. וְתַפּוּחִים, זֶכֶר לְמַה שֶּׁכָּתוּב, תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ, שֶׁהָיוּ הַנָּשִׁים יוֹלְדוֹת שָׁם בְּנֵיהֶן בְּלֹא עֶצֶב. וּשְׁקֵדִים עַל שֵׁם שֶׁשָּׁקַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַקֵּץ לַעֲשׂוֹת. וְצָרִיךְ לִתֵּן בְּתוֹכָהּ תְּבָלִין הַדּוֹמִין לְתֶבֶן, כְּגוֹן קִנָּמוֹן וְזַנְגְּבִיל, שֶׁאֵינָן נִדּוֹכִין הָרֵק הֵיטֵב. וְיֵשׁ בָּהֶן חוּטְיָן כְּמוֹ תֶבֶן, זֶכֶר לַתֶּבֶן שֶׁהָיוּ מְגַבְּלִין בְּתוֹךְ הַטִּיט. בַּשַּׁבָּת, לֹא יִשְׁפּוֹךְ אֶת הַיַּיִן אוֹ הַחֹמֶץ לְתוֹךְ הַחֲרֹסֶת, כִּי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּשִׁנּוּי, וְיִתֵּן אֶת הַחֲרֹסֶת לְתוֹךְ הַיַּיִן וְהַחֹמֶץ. וְאֶת מֵי הַמֶּלַח (אֲפִלּוּ כְּשֶׁלֹּא חָל יוֹם טוֹב בַּשַּׁבָּת) יַעֲשֶׂה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְאִם עוֹשֵׂהוּ בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי, שֶׁיִּתֵּן תְּחִלָּה אֶת הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ הַמֶּלַח.

ה מְשֻׁחָרָב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, תִּקְנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ עַל הַשֻּׁלְחָן בִּשְׁעַת אֲמִירַת הַהַגָּדָה שְׁנֵי מִינֵי תַּבְשִׁילִין, אֶחָד זֶכֶר לְקָרְבַּן פֶּסַח וְאֶחָד זֶכֶר לְקָרְבַּן חֲגִיגָה, שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם. וְנָהֲגוּ שֶׁאֶחָד מִן הַתַּבְשִׁילִין יִהְיֶה בָּשָׂר, וְיִהְיֶה מְפֻרָּק הַנִּקְרָא זְרוֹעַ, לְזֵכֶר שֶׁגְּאָלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה, וְיִהְיֶה נִצְלֶה עַל הַגֶּחָלִים, זֵכֶר לַפֶּסַח שֶׁהָיָה צָלִי אֵשׁ. וְהַשֵּׁנִי יִהְיֶה בֵּיצָה, מִשּׁוּם דְּבֵיצָה בְּלָשׁוֹן אֲרָמִי בֵּיעָה, כְּלוֹמַר, דְּבָעֵי רַחְמָנָא לְמִפְרַק יָתָנָא בִּדְרָעָא מְרוֹמָמָא, (שֶׁרָצָה ה' לְפָדוֹת אוֹתָנוּ בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה). וְעוֹשִׂין הַבֵּיצָה, בֵּין צְלוּיָה בֵּין מְבֻשֶּׁלֶת. וְצָרִיךְ לִצְלוֹתָן וּלְבַשְּׁלָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב בְּעוֹד יוֹם. וְאִם שָׁכַח אוֹ שֶׁהָיָה שַׁבָּת, יִצְלֶה וִיבַשֵּׁל אוֹתָם בַּלַּיְלָה, אֲבָל צָרִיךְ לְאָכְלָן בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן. וְכֵן בְּלֵיל שֵׁנִי, יִצְלֶם וִיבַשְּׁלֵם וְיֹאכְלֵם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, כִּי אֵין מְבַשְּׁלִין מִיּוֹם טוֹב לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא מִיּוֹם טוֹב לְחֹל. וּלְפִי שֶׁאֵין אוֹכְלִין בָּשָׂר צָלִי בִּשְׁנֵי לֵילוֹת אֵלּוּ, עַל כֵּן צָרִיךְ לֶאֱכוֹל אֶת הַזְּרוֹעַ דַּוְקָא בַּיּוֹם. וְאַף כְּשֶׁצּוֹלִין אוֹתָן בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אֵין לְזָרְקָן אַחַר כָּךְ, אֶלָּא יִתְּנֵם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי תּוֹךְ הַמַּאֲכָל שֶׁמְּבַשְּׁלִין וְיֹאכְלֵם (תע"ג).

ו יָכִין מוֹשָׁבוֹ מִבְּעוֹד יוֹם בְּמַצָּעוֹת נָאִים כְּפִי יְכָלְתּוֹ, וּבְאֹפֶן שֶׁיּוּכַל לְהַטּוֹת וּלְהָסֵב בְּשְׂמֹאלוֹ. וַאֲפִלּוּ הוּא אִטֵּר, יֵסֵב בַּשְּׂמֹאל שֶׁל כָּל אָדָם. גַּם אֶת הַקְּעָרָה יָכִין מִבְּעוֹד יוֹם, כְּדֵי שֶׁמִּיָּד בְּבוֹאוֹ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת יוּכַל לַעֲשׂוֹת אֶת הַסֵּדֶר בְּלִי עִכּוּב.

ז אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה טוֹב לְמַעֵט בְּכֵלִים נָאִים זֵכֶר לְחָרְבָּן, מִכָּל מָקוֹם בְּלֵיל פֶּסַח טוֹב לְהַרְבּוֹת בְּכֵלִים נָאִים כְּפִי כֹּחוֹ. וַאֲפִלּוּ הַכֵּלִים שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַסְּעֻדָּה, יְסַדְּרֵם יָפֶה עַל הַשֻּׁלְחָן לְנוֹי, זֵכֶר לְחֵרוּת (תע"ב).

ח סֵדֶר הַקְּעָרָה כָּךְ הוּא, מַנִּיחַ שָׁלֹשׁ מַצּוֹת עַל הַקְּעָרָה וּפוֹרֵס עֲלֵיהֶם מַפָּה נָאָה, וְעָלֶיהָ מַנִּיחַ אֶת הַזְּרוֹעַ נֶגֶד הַיָּמִין שֶׁלּוֹ, וְאֶת הַבֵּיצָה מִשְּׂמאלוֹ. הַמָּרוֹר לִבְרָכָה, בְּאֶמְצַע. חֲרֹסֶת תַּחַת הַזְּרוֹעַ. כַּרְפַּס, תַּחַת הַבֵּיצָה. וּמָרוֹר לְכָרִיכָה בְּאֶמְצַע כְּזֶה.

זְרוֹעַ בֵּיצָה

מָרוֹר (לברכה)

חֲרֹסֶת כַּרְפַּס

מָרוֹר (לִכְרִיכָה)

ט הַכּוֹסוֹת יִהְיוּ שְׁלֵמִים בְּלִי שׁוּם פְּגִימָה, וּמוּדָחִים יָפֶה, וְיַחְזִיקוּ לְכָל הַפָּחוֹת רְבִיעִית (תע"ב תע"ט תפ"ו).

י מְנָהֲגֵנוּ לְלַבּוֹשׁ אֶת הַקִּיטֶל (חָלוּק לָבָן) וְיָכִינוּ גַּם כֵּן מִבְּעוֹד יוֹם. וּמִי שֶׁהוּא אָבֵל, רַחְמָנָא לִצְלָן, אֵינוֹ לוֹבְשׁוֹ. אֲבָל בַּהֲסִבָּה, חַיָּב. רַק אִם לֹא נָהֲגוּ אֲבֵלוּת כְּלָל קֹדֶם יוֹם טוֹב, כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּר מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב, נוֹהֲגִין שֶׁאֵינוֹ מֵיסֵב. וְהַלֵּל, אוֹמֵר, כִּי הַהַלֵּל הוּא חִיּוּב.

יא בֵּן אֵצֶל אָבִיו חַיָּב בַּהֲסִבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד אֵצֶל רַבּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ (תע"ב).

סימן קיט

א אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב יְכוֹלִין לְקַדֵּשׁ וְלֶאֱכֹל מִבְּעוֹד יוֹם לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, בַּפֶּסַח אֵינוֹ כֵן, לְפִי שֶׁמִּצְוַת אֲכִילַת מַצָּה הִיא דַּוְקָא בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ קָרְבַּן פֶּסַח, דִּכְתִיב בֵּיהּ וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה. וְכֵן מִצְוַת אַרְבַּע כּוֹסוֹת הִיא דַּוְקָא בַּלַּיְלָה. וְכֵיוָן שֶׁגַּם הַכּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ הוּא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַכּוֹסוֹת, לָכֵן אֵין מְקַדְּשִׁין עַד שֶׁהוּא וַדַּאי לַיְלָה. יִלְבַּשׁ אֶת הַקִּיטֶל (חָלוּק לָבָן) וְיִתְיַשֵּׁב עַל מוֹשָׁבוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת הַסֵּדֶר. וּמְצְוָה לְחַלֵּק לַתִּינוֹקוֹת שְׁקֵדִים וֶאֱגוֹזִים וְכַדּוֹמֶה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ שִׁנּוּי וְיִשְׁאֲלוּ, וְעַל יְדֵי זֶה יִתְעוֹרְרוּ לִשְׁאוֹל גַּם כֵּן עַל מַצָּה וּמָרוֹר וַהֲסִבָּה. וְתִינוֹק וְתִינֹקֶת שֶׁהִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁהֵם יוֹדְעִים בְּקִדֻּשַׁת יוֹם טוֹב, וּמְבִינִים מַה שֶּׁמְּסַפְּרִים מִיצִיאַת מִצְרַיִם, נוֹתְנִים לָהֶם גַּם כֵּן כּוֹס שֶׁיִּשְׁתּוּ מִמֶּנּוּ. נוֹהֲגִין לְמָזוֹג כּוֹס אֶחָד מִן הַמְּסֻבִּין, וְקוֹרִין אוֹתוֹ כּוֹס שֶׁל אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא (תע"ב ת"פ).

ב מְשָׁרְתוֹ אוֹ אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ, יִמְזְגוּ אֶת הַכּוֹסוֹת. וְכֵן בְּכָל פַּעַם שֶׁמּוֹזְגִין, יִמְזְגוּ הֵם וְלֹא הוּא בְּעַצְמוֹ, כְּדֵי לְהַרְאוֹת דֶּרֶךְ חֵרוּת. וְיַזְהִיר לִבְנֵי בֵּיתוֹ, שֶׁיִּשְׁתּוּ מִכָּל כּוֹס לְכָל הַפָּחוֹת אֶת הָרֹב בְּפַעַם אַחַת, וּמִכּוֹס רְבִיעִי יִשְׁתּוּ רְבִיעִית בְּפַעַם אַחַת. וְיכַוְּנוּ כֻּלָּם לְמִצְוֹת אַרְבַּע

כּוֹסוֹת וְסִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם וַאֲכִילַת מַצָּה וּמָרוֹר, כִּי גַּם הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוֹת אֵלּוּ, רַק בַּהֲסִבָּה אֵינָן נוֹהֲגוֹת. יַעֲשֶׂה קִדּוּשׁ כַּכָּתוּב בַּהַגָּדָה, וְיִשְׁתֶּה בַּהֲסִבַּת שְׂמֹאל. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּדַעַת הַפּוֹסְקִים לִשְׁתּוֹת כּוֹס שָׁלֵם בְּכָל אַרְבַּעַת הַכּוֹסוֹת (תעב תעג תעט).

ג אַחַר כָּךְ יִרְחַץ יָדָיו וְלֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן, וּמְנַגְּבָן. וְחוֹתֵךְ מִן הַכַּרְפַּס לְעַצְמוֹ וּלְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ לְכָל אֶחָד פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, וְטוֹבְלִין בְּמֵי מֶלַח, וּמְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וּמְכַוְּנִין לִפְטֹר בִּבְרָכָה זוֹ גַּם אֶת הַמָּרוֹר, וְאוֹכֵל גַּם כֵּן בַּהֲסִבַּת שְׂמֹאל. אַחַר כָּךְ נוֹטֵל אֶת הַמַּצָּה הָאֶמְצָעִית וְחוֹלְקָהּ לִשְׁנֵי חֲלָקִים, וּמַנִּיחַ אֶת הַחֵלֶק הַגָּדוֹל אֵצֶל מוֹשָׁבוֹ לַאֲפִיקוֹמָן. וְנוֹהֲגִין לְכָרְכוֹ בְּמַפָּה, זָכָר לְמַה שֶּׁכָּתוּב, מִשְׁאֲרוֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלוֹתָם. וְיֵשׁ שֶׁמְּשִׂימִים אוֹתוֹ כָּךְ עַל שִׁכְמָם, זָכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּלְפִי שֶׁהָאֲפִיקוֹמָן הוּא בְּמִקּוֹם הַפֶּסַח, לָכֵן הוּא חָשׁוּב וְיִהְיֶה הַחֵלֶק הַגָּדוֹל. וְהַחֵלֶק הַקָּטָן מַחְזִירוֹ לַקְּעָרָה לִמְקוֹמוֹ, וּמְגַלֶּה קְצָת אֶת הַמַּצּוֹת, וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַקְּעָרָה, וְאוֹמְרִים, הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכָלוּ וְכוּ', עַד לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין. וְהָאוֹמְרִים כְּהָא לַחְמָא עַנְיָא לֹא יֹאמְרוּ תֵּבַת דִּי.

ד אַחַר כָּךְ מוֹזְגִין כּוֹס שֵׁנִי, וְהַתִּינוֹק שׁוֹאֵל מַה נִּשְׁתַּנָּה. וְאִם אֵין תִּינוֹק, יִשְׁאַל בֵּן אַחֵר, אוֹ בִּתּוֹ, אוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים, עֲבָדִים הָיִינוּ וְכוּ'. וְהַנָּכוֹן לְפָרֵשׁ לִבְנֵי בֵּיתוֹ דִּבְרֵי הַהַגָּדָה בְּלָשׁוֹן שֶׁמְּבִינִים. וְאִם גַּם בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ מֵבִין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, יֹאמַר מִתּוֹךְ הַהַגָּדָה, שֶׁהוּא עִם פֵּרוּשׁ אַשְׁכְּנָז (לוֹעֲזִי), וּלְאַחַר כָּל פִּסְקָא, יֹאמַר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז (לוֹעֲזִי), וּמִכָּל שֶׁכֵּן הַמַּאֲמָר רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר וְכוּ', שֶׁצְּרִיכִין לְהָבִין אֶת הַטַּעַם שֶׁל פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר. כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְוִהְיא שֶׁעָמְדָה וְכוּ', יְכַסֶּה אֶת הַמַּצּוֹת, (שֶׁלֹּא תִּרְאֶה הַפַּת בָּשְׁתּוֹ, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ, וְנוֹטְלִין אֶת הַכּוֹס), וְנוֹטְלִין אֶת הַכּוֹסוֹת בִּידֵיהֶם וְאוֹמְרִים וְהִיא שֶׁעָמְדָה וְכוּ' עַד מִיָּדָם, וְחוֹזֵר וּמְגַלֶּה אֶת הַמַּצּוֹת. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמַצָּה זוֹ, נוֹטֵל אֶת הַמַּחֲצִית הַמַּצָּה שֶׁבַּקְּעָרָה וּמַרְאֶה לִבְנֵי בֵיתוֹ וְאוֹמֵר מַצָּה זוֹ וְכוּ'. וְכֵן בְּמָרוֹר זֶה, מַגְבִּיהַּ אֶת הַמָּרוֹר. אֲבָל כְּשֶׁאוֹמֵר פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים וְכוּ' לֹא יַגְבִּיהַּ אֶת הַזְּרוֹעַ שֶׁהוּא זֵכֶר לַפֶּסַח, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הִקְדִּישׁוּ לְכָךְ. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לִלְפִיכָךְ, מְכַסֶּה אֶת הַמַּצּוֹת, וְנוֹטֵל כָּל אֶחָד אֶת הַכּוֹס בְּיָדוֹ וּמַגְבִּיהוֹ עַד שֶׁחוֹתֵם גָּאַל יִשְׂרָאֵל, וּמְבָרְכִין עַל הַכּוֹס בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְשׁוֹתִין בַּהֲסִבַּת שְׂמֹאל.

ה אַחַר כָּךְ רוֹחֲצִין יְדֵיהֶם וּמְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם, וּמְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא עַל הַמַּצּוֹת. וּלְפִי שֶׁבְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לִבְצוֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שְׁלֵמוֹת, וּמְצַוֹת אֲכִילַת מַצָּה הִיא מִן הַפְּרוּסָה, לְפִי שֶׁהַמַּצָּה נִקְרֵאת לֶחֶם עֹנִי, וְדַרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בִּפְרוּסָה, עַל כֵּן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, אוֹחֵז שְׁתֵּי הַמַּצּוֹת הַשְּׁלֵמוֹת בְּיָדָיו וְהַפְּרוּסָה בֵּיניֵהֶן, וּמְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, וּמַנִּיחַ אֶת הַמַּצָּה הַתַּחְתּוֹנָה מִיָּדָיו, וְאוֹחֵז רַק בָּעֶלְיוֹנָה וְגַם בַּפְּרוּסָה וּמְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה,

וּבוֹצֵעַ מִן הָעֶלְיוֹנָה וְגַם מִן הַפְּרוּסָה מִכָּל אַחַת כַּזַּיִת, וְכֵן הוּא נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ וְאוֹכֵל שְׁנֵיהֶם יַחַד בַּהַסְבָּה שְׁמָאלִית. וְאִם קָשֶׁה לוֹ לְאָכְלָם בְּפַעַם אַחַת, אוֹכֵל תְּחִלָּה אֶת הַכַּזַּיִת הַמּוֹצִיא, וְאַחַר כָּךְ הַכַּזַּיִת מִן הַפְּרוּסָה, רַק שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּינֵיהֶם כְּלָל, וְיֹאכַל שְׁתֵּיהֶן בַּהַסְבָּה. וְנוֹהֲגִין בְּמִדִינוֹת אֵלּוּ, שֶׁבְּלֵילֵי פֶּסַח אֵין טוֹבְלִין אֶת הַמַּצָּה בְּמֶלַח לֹא שֶׁל הַמּוֹצִיא וְלֹא שֶׁל מַצָּה.

ו מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְעֹס מַצָּה, מֻתָּר לִשְׁרוֹתָהּ בְּמַיִם לְרַכְּכָהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְּהֵא נִמְחָה לְגַמְרֵי. וּמִי שֶׁהוּא זָקֵן אוֹ חוֹלֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכְלָהּ שְׁרוּיָה בְּמַיִם, יָכוֹל לִשְׁרוֹתָהּ בְּיַיִן אוֹ בְּשֵׁאָר מַשְׁקִים. כְּשֶׁשּׁוֹרִין אֶת הַמַּצָּה לְצֹאת בָּהּ, צְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁרוֹתָהּ מֵעֵת לְעֵת כִּי אִז נֶחְשֶׁבֶת כִּמְבֻשֶּׁלֶת וְאֵין יוֹצְאִין בָּהּ. וְגַם צְרִיכִין לִזָּהֵר בִּשְׁאָר דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַפְסִיד דִּין לֶחֶם. עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ח סָעִיף ה'.

ז אַחַר כָּךְ נוֹטֵל כַּזַּיִת מָרוֹר, וְכֵן הוּא נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ, וְטוֹבְלוֹ בַּחֲרֹסֶת וּמְנַעֵר אֶת הַחֲרֹסֶת מֵעָלָיו, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל הַמָּרוֹר, וּמְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מָרוֹר, וְאוֹכְלוֹ בְּלֹא הֶסְבָּה. אַחַר כָּךְ נוֹטֵל מִן הַמַּצָּה הַתַּחְתּוֹנָה גַּם כֵּן כַּזַּיִת, וְגַם כַּזַּיִת מָרוֹר, וְנָכוֹן לְטָבְלוֹ גַּם כֵּן בַּחֲרֹסֶת וּלְנַעֲרוֹ מֵעָלָיו, וּמַנִּיחַ אֶת הַמָּרוֹר תּוֹךְ הַמַּצָּה וְאוֹמֵר, כֵּן עָשָׂה הִלֵּל וְכוּ', וְאוֹכֵל בַּהֶסְבָּה. שִׁעוּר כַּזַּיִת כָּתַבְנוּ בַּכְּלָלִים, שֶׁהוּא כְּמוֹ חֲצִי בֵּיצָה. אָמְנָם יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא קְצָת פָּחוֹת מִכְּשְׁלִישׁ בֵּיצָה. וְכֵיוָן דְּמָרוֹר בִּזְמַן הַזֶּה מִדְּרַבָּנָן, לָכֵן מִי שֶׁקָּשֶׁה עָלָיו לֶאֱכוֹל מָרוֹר יָכוֹל לִסְמוֹךְ עַל דֵּעָה זֹאת לֶאֱכוֹל רַק פָּחוֹת קְצָת מִכְּמוֹ שְׁלִישׁ בֵּיצָה וִיבָרֵךְ עָלָיו (עַיֵּן שֻׁלְחָן עָרוּךְ תַּנְיָא) וּמִי שֶׁהוּא חוֹלֶה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל מָרוֹר כְּלָל, יִלְעוֹס עַל כָּל פָּנִים קְצָת מֵהַמִּינִים שֶׁיּוֹצְאִין בָּהֶם, אוֹ שֶׁאֵר עֵשֶׂב מַר עַד שֶׁיַּרְגִּישׁ טַעַם מְרִירוּת בְּפִיו לְזֵכֶר בְּעָלְמָא, בְּלֹא בְּרָכָה (תע"ג תע"ה תפ"ו).

ח אַחַר כָּךְ אוֹכְלִין הַסְּעוּדָה. וְיֵשׁ לֶאֱכוֹל כָּל הַסְּעוּדָה בַּהֶסְבָּה. וְנוֹהֲגִין לֶאֱכֹל בֵּיצִים. וְהֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת כְּרֵסוֹ, לְמַעַן יוּכַל לֶאֱכוֹל אֶת הָאֲפִיקוֹמָן כְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא לַאֲכִילָה גַּסָּה. וְאֵין אוֹכְלִין בָּשָׂר צָלִי בִּשְׁתֵּי הַלֵּילוֹת, אֲפִלּוּ שֶׁל עוֹף. וַאֲפִלּוּ בִּשְׁלוּהוּ וְאַחַר כָּךְ צָלוּהוּ בְּקֻדָּרָה, אֵין אוֹכְלִין. יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל בַּלֵּילוֹת אֵלּוּ שׁוּם טְבוּל, חוּץ מִשְּׁנֵי טְבוּלִים שֶׁל מִצְוָה, כְּדֵי שֶׁיִּהֶא נִכָּר שֶׁאֵלּוּ הֵם לְשֵׁם מִצְוָה. לְאַחַר גְּמַר הַסְּעוּדָה אוֹכְלִין אֲפִיקוֹמָן, זֵכֶר לְקָרְבַּן פֶּסַח, שֶׁהָיָה נֶאֱכָל בְּסוֹף הַסְּעוּדָה שֶׁיִּהֶא גְּמַר כָּל הַשָּׂבִיעָה. וְיֵשׁ לֶאֱכוֹל כְּשְׁנֵי זֵיתִים, אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח וְאֶחָד זֵכֶר לַמַּצָּה, שֶׁהָיְתָה נֶאֱכֶלֶת עִם הַפֶּסַח. וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יִפְחוֹת מִכַּזַּיִת, וְאוֹכְלוֹ בַּהֶסְבָּה. וְאַחַר הָאֲפִיקוֹמָן, אָסוּר לֶאֱכוֹל שׁוּם דָּבָר. אַחַר כָּךְ מוֹזְגִין כּוֹס שְׁלִישִׁי לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְצָרִיךְ לְדַקְדֵּק בּוֹ אִם הוּא נָקִי מִשִּׁיּוּרֵי כּוֹסוֹת, דְּהַיְנוּ אִם אֵין בּוֹ שִׁיּוּרֵי יַיִן שֶׁשָּׁרָה בּוֹ מַצָּה בִּשְׁעַת הַסְּעוּדָה. כִּי אִם אֵינוֹ נָקִי, צָרִיךְ שְׁטִפָּה

וַהֲדָחָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ה סָעִיף ד'). וּמִצְוָה לְהַדֵּר שֶׁיְּבָרְכוּ בְּזִמּוּן. אֲבָל לֹא יֵלְכוּ מִבַּיִת לְבַיִת לְצָרֵךְ זִמּוּן, כִּי כָּל אֶחָד צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בִּמְקוֹם שֶׁאָכַל. וְנוֹהֲגִין שֶׁמְּבַעֵל הַבַּיִת מְבָרֵךְ בְּזִמּוּן, שֶׁנֶּאֱמַר, טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מה סָעִיף ה), וְהוּא מִקְרֵי טוֹב עַיִן, שֶׁאָמַר, כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוֹל וְכוּ', וְאַחַר כָּךְ מְבָרְכִין עַל הַכּוֹס וְשׁוֹתִין בַּהֲסִבָּה. וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת בֵּין כּוֹס זֶה לְכוֹס רְבִיעִי (סִימָן תעב).

ט אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מוֹזְגִין כּוֹס רְבִיעִי. וְנוֹהֲגִין לִפְתּוֹחַ אֶת הַדֶּלֶת, לְזֵכֶר שֶׁהוּא לֵיל שִׁמּוּרִים, וְאֵין מִתְיָרְאִין מִשּׁוּם דָּבָר. וּבִזְכוּת הָאֱמוּנָה, יָבוֹא מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁפֹּךְ חֲמָתוֹ עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלָכֵן אוֹמְרִים שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ וְכוּ'. אַחַר כָּךְ מַתְחִילִין לֹא לָנוּ, וְאוֹמְרִים כַּסֵּדֶר. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְהוֹדוּ, אִם הֵם שְׁלֹשָׁה, אֲפִלּוּ עִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁהִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, יֹאמַר הוֹדוּ, וְהַשְּׁנַיִם יַעֲנוּ, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּצִבּוּר. מִן הַכּוֹס הָרְבִיעִי, צְרִיכִין לִשְׁתּוֹת רְבִיעִית שְׁלֵמָה, וּמְבָרְכִים אַחֲרָיו בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ גּוֹמְרִין כְּסֵדֶר הַהַגָּדָה. וְאַחַר אַרְבַּעַת הַכּוֹסוֹת אָסוּר לִשְׁתּוֹת שׁוּם מַשְׁקֶה רַק מַיִם. אִם אֵין שָׁנָה חוֹטַפְתּוֹ, יֹאמַר אַחַר הַהַגָּדָה שִׁיר הַשִּׁירִים. וְנוֹהֲגִין שֶׁאֵין קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, רַק פָּרָשַׁת שְׁמַע (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע"א סָעִיף ד') וּבִרְכַּת הַמַּפִּיל, לְהוֹרוֹת שֶׁהוּא לֵיל שִׁמּוּרִים מִן הַמַּזִּיקִין וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמִירָה.

י מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַשָּׁנָה מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיק לוֹ, אַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לִדְחֹק אֶת עַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת אַרְבַּע כּוֹסוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, עַל ר' יְהוּדָה בְּ"ר אִילְעַי, שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פֶּסַח, וְהָיָה צָרִיךְ לַחֲגוֹר צֶדָעָיו עַד שֶׁבּוּעוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִמְזֹגוֹ בְּמַיִם, אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן צְמוּקִים (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ו) אוֹ שֶׁיִּשְׁתֶּה מֵעֵד [מֵי דְבַשׁ] אִם הֵם חֲמַר מְדִינָה.

יא אִם נֶאֱבַד הָאֲפִיקוֹמָן, אִם יֵשׁ לוֹ עוֹד מַצָּה מֵאֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשֵׁם מַצַּת מִצְוָה, יֹאכַל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת. וְאִם לָאו, יֹאכַל מִמַּצָּה אַחֶרֶת כַּזַּיִת.

יב מִי שֶׁשָּׁכַח לֶאֱכוֹל אֶת הָאֲפִיקוֹמָן, אִם נִזְכַּר קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נָטַל מַיִם אַחֲרוֹנִים אוֹ שֶׁאָמַר, הַב לָן וּנְבָרֵךְ, אוֹכְלוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא. וְאַף עַל גַּב דְּאַסַּח דַּעְתֵּיהּ מֵלֶּאֱכוֹל, לֹא חָשִׁיב הֶסַח הַדַּעַת, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻיָּב לֶאֱכוֹל, וְאַתְּכָא דְּרַחְמָנָא קְסָמְכֵינָן. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לִטּוֹל יָדָיו וְלֹא יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי, יִטּוֹל יָדָיו, וְגַם כֵּן לֹא יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם (פרי מגדים), וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, וְיֹאכַל כַּזַּיִת, וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וִיבָרֵךְ עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי וְיִשְׁתֶּה. אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי, יִשְׁתֶּה אֶת הַכּוֹס. וְאִם רָגִיל בְּפַעַם אַחֶרֶת לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כוֹס,

יִטֹּל יָדָיו וְיֹאכַל אֲפִיקוֹמָן וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כוֹס. אֲבָל אִם הוּא נִזְהָר לְבָרֵךְ תָּמִיד בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס, וְעַתָּה לֹא יוּכַל לְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס, מְשׁוּם דַּהֲוֵי מוֹסִיף עַל הַכּוֹסוֹת, לָכֵן לֹא יֹאכַל אֲפִיקוֹמָן, וְיִסְמוֹךְ עַל הַמַּצָּה שֶׁאָכַל תְּחִלָּה (תע"ז).

סימן קכ

א בְּלֵיל שֵׁנִי שֶׁל פֶּסַח, מַתְחִילִין לִסְפֹּר סְפִירַת הָעֹמֶר. וְסוֹפְרִין מְעֻמָּד. הַמִּצְוָה הוּא לִסְפּוֹר תֵּכֶף בְּהַתְחָלַת הַלַּיְלָה, אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וּבְדִיעֲבַד, זְמַנּוֹ כָּל הַלַּיְלָה. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּלֵילֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב סוֹפְרִין לְאַחַר הַקִּדּוּשׁ, כְּדֵי לְהַקְדִּים קְדֻשַּׁת הַיּוֹם. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, סוֹפְרִין קֹדֶם הַבְדָּלָה כְּדֵי לְאַחֵר יְצִיאַת הַיּוֹם. וּכְשֶׁחָל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, שֶׁאוֹמְרִים קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה עַל כּוֹס אֶחָד, סוֹפְרִין גַּם כֵּן קֹדֶם כְּדֵי לְאַחֵר אֶת הַהַבְדָּלָה.

ב מִי שֶׁשָּׁכַח כָּל הַלַּיְלָה וְלֹא סָפַר, יִסְפֹּר בַּיּוֹם בְּלֹא בְּרָכָה, וּבַלֵּילוֹת שֶׁאַחַר כָּךְ יִסְפֹּר בִּבְרָכָה. וְאִם שָׁכַח גַּם כָּל הַיּוֹם, יִסְפּוֹר אַחַר כָּךְ בְּכָל הַלֵּילוֹת בְּלֹא בְרָכָה. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם סָפַר בַּלַּיְלָה אוֹ לֹא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָפַר בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִסְפּוֹר שְׁאָר הַלֵּילוֹת בִּבְרָכָה.

ג הַשּׁוֹאֵל מֵחֲבֵרוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אוֹ אַחַר כָּךְ, כַּמָּה מוֹנִים הַיּוֹם, יֹאמַר לוֹ, אֶתְמוֹל הָיָה כָּךְ וְכָךְ. שֶׁאִם יֹאמַר לוֹ כַּמָּה מוֹנִים הַיּוֹם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ עַל הַסְּפִירָה.

ד לְכַתְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ, צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע עַל מַה הוּא מְבָרֵךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּדַע כַּמָּה יָמִים הוּא בַּסְּפִירָה, וּבְדִיעֲבַד אִם לֹא יָדַע וּפָתַח וּבֵרַךְ עַל דַּעַת שֶׁיִּסְפּוֹר כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁמַע מֵחֲבֵרוֹ, גַּם כֵּן יָצָא. וְכֵן אִם בֵּרַךְ עַל דַּעַת לִסְפּוֹר אַרְבָּעָה יָמִים, וּלְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ נִזְכַּר שֶׁצָּרִיךְ לִסְפּוֹר חֲמִשָּׁה, סוֹפֵר חֲמִשָּׁה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. וְכֵן אִם טָעָה בַּסְּפִירָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שִׁשָּׁה יָמִים וְאָמַר חֲמִשָּׁה יָמִים, אִם נִזְכַּר מִיָּד, סוֹפֵר כָּרָאוּי וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. אֲבָל אִם הִפְסִיק קְצָת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

ה בְּכָל יוֹם טוֹב אִם חָל לֵיל רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת שֶׁאֵין אוֹמְרִים אָז מַעֲרִבִית, אָזַי בְּלֵיל שֵׁנִי אוֹמְרִים הַמַּעֲרִבִית מִלֵּיל רִאשׁוֹן, חוּץ מִפֶּסַח, שֶׁאֲפִלּוּ חָל לֵיל רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם בְּלֵיל שֵׁנִי אוֹמְרִים מַעֲרִבִית שֶׁשַּׁיָּכֶת לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּדַבֵּר בְּקִצְיַרַת הָעֹמֶר, שֶׁהָיָה בְּלֵיל זֶה (תפ"ט).

ו בִּימֵי הַסְּפִירָה מֵתוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא בְּל"ג יוֹם, וְלָכֵן נוֹהֲגִין בְּיָמִים אֵלּוּ קְצָת אֲבֵלוּת, שֶׁאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים וְאֵין מְסַתְּפְּרִים. וְיֵשׁ חִלּוּקֵי מִנְהָגִים בְּמִסְפַּר ל"ג יָמִים הָאֵלֶּה, יֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין שֶׁחוֹשְׁבִין אוֹתָן מִיּוֹם רִאשׁוֹן דִּסְפִירָה, וְלָכֵן אוֹסְרִין עַד ל"ג בָּעֹמֶר. אַךְ כְּשֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר בַּשַּׁבָּת, דְּיֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּי קְדֻשׁוֹת, קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּקְדֻשַּׁת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אָז מַתִּירִין לְשָׁא, וְכֵן לְהִסְתַּפֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְיוֹם ל"ג בָּעֹמֶר, וְכֵן מִשָּׁם וְאֵילֵךְ מַתִּירִין, מִפְּנֵי

שֶׁבְּיוֹם ל"ג בָּעֹמֶר פָּסְקוּ מִלָּמוּת, וְלָכֵן מַרְבִּים בּוֹ קְצָת שִׂמְחָה, וְאֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן. וְאַף שֶׁגַּם בּוֹ בַּיּוֹם מֵתוּ קְצָת, אָמְרִינָן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, וְלָכֵן אֵין לְהִסְתַּפֵּר אוֹ לִשְׂא עַד לְאַחַר שֶׁהֵאִיר הַיּוֹם, וְלֹא מִבָּעֶרֶב. אַךְ כְּשֶׁחָל ל"ג בָּעֹמֶר בְּיוֹם רִאשׁוֹן, מִסְתַּפְּרִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו, לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת.

ז וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּתִּירִין עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר וְעַד בִּכְלָל, שֶׁהֵן שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם, וְנִשְׁאָרִים ל"ג יוֹם בְּאִסּוּר עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת (וּמִסְתַּפְּרִין בְּעֶרֶב הֶחָג). וּמִכָּל מָקוֹם בְּיוֹם ל"ג בָּעֹמֶר בְּעַצְמוֹ מַתִּירִין. (וּכְשֶׁחָל בְּיוֹם רִאשׁוֹן, מַתִּירִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל). וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּתִּירִין עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר וְלֹא עַד בִּכְלָל, וּבְיוֹם רִאשׁוֹן דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ מַתְחִיל הָאִסּוּר, וְיוֹם רִאשׁוֹן דְּהַגְבָּלָה הוּא יוֹם הַל"ג, וְאָמְרִינָן בּוֹ, מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, וּמֻתָּרִין לְשָׂא וּלְהִסְתַּפֵּר בָּהֶן, וְגַם בְּיוֹם ל"ג בָּעֹמֶר מֻתָּרִין (וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל), וּצְרִיכִין לְנַהֵג בְּכָל קְהִלָּה מִנְהָג אֶחָד, וְלֹא יְשַׁנּוּ לַעֲשׂוֹת מִקְצָתָן כָּךְ וּמִקְצָתָן כָּךְ.

ח הַסַּנְדָּק (הוּא הַתּוֹפֵס אֶת הַתִּינוֹק בִּשְׁעַת מִילָה) וְהַמּוֹהֵל, וְאָבִי הַבֵּן, מֻתָּרִין לְהִסְתַּפֵּר בְּיוֹם שֶׁלְּפָנֵי הַמִּילָה סָמוּךְ לָעֶרֶב קֹדֶם הֲלִיכָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

ט לַעֲשׂוֹת שִׁדּוּכִין אֲפִלּוּ בַּסְּעוּדָה, מֻתָּרִין בְּכָל הַיָּמִים. אַךְ רְקוּדִין וּמְחוֹלוֹת, אֲסוּרִין.

י נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים כָּל יְמֵי הַסְּפִירָה מִשְּׁקִיעַת הַחַמָּה עַד לְאַחַר סְפִירַת הָעֹמֶר, וְרֶמֶז לָזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר, שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, מִלְּשׁוֹן שְׁבוֹת, שֶׁבִּזְמַן הַסְּפִירָה, דְּהַיְנוּ מִשְּׁקִיעַת הַחַמָּה וְאֵילָךְ, יֵשׁ לִשְׁבוֹת מִמְּלָאכָה עַד לְאַחַר הַסְּפִירָה (סִימָן תצ"ג).

יא בְּלֵיל רִאשׁוֹן דְּשָׁבוּעוֹת, מֵאַחֲרִין מִלְּהִתְפַּלֵּל עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. שֶׁאִם יִתְפַּלְּלוּ קוֹדֵם וְיִקַּבְּלוּ קְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב, חָסֵר מֵעַט מִמ"ט יְמֵי הַסְּפִירָה. וְהַתּוֹרָה אָמְרָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה.

סימן קכא

א מִצְוַת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי הַנְּבִיאִים לְהִתְעַנּוֹת בַּיָּמִים שֶׁאֵרְעוּ צָרוֹת לַאֲבוֹתֵינוּ. וְתַכְלִית הַתַּעֲנִית הִיא, כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הַלְּבָבוֹת לְפַקֵּחַ עַל דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, וּתְהִי זֹאת זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים, וּמַעֲשֵׂי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיוּ כְּמַעֲשֵׂינוּ עַתָּה, עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ אוֹתָן הַצָּרוֹת. וּבְזִכְרוֹן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, נָשׁוּב לְהֵיטִיב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת אֲבוֹתָם. וְלָכֵן חַיָּב כָּל אִישׁ לָשׂוּם אֶל לִבּוֹ בְּאוֹתָן הַיָּמִים וּלְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו וְלָשׁוּב מֵהֶן, כִּי אֵין הָעִקָּר בְּתַעֲנִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה, וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וַיַּרְא אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה. וְאֵין

הַתַּעֲנִית אֶלָּא הֲכָנָה לִתְשׁוּבָה. לָכֵן אוֹתָן אֲנָשִׁים שֶׁכְּשֶׁמִּתְעַנִּים הוֹלְכִים בְּטִיּוּל וּמְבַלִּים אֶת הַיּוֹם בִּדְבָרִים בְּטֵלִים, תָּפְסוּ אֶת הַטָּפֵל וְהִנִּיחוּ אֶת הָעִקָּר.

ב וְאֵלּוּ הֵן הַיָּמִים: א. שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרֵי בּוֹ נֶהֱרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם. שֶׁלְאַחַר שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִשְׁאִירוּ נְבוּכַדְנֶצַּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַיְשִׂימֵהוּ לְרֹאשׁ עַל יִשְׂרָאֵל. וְעַל יְדֵי שֶׁנֶּהֱרַג, גָּלוּ כֻּלָּן וְנֶהֶרְגוּ מֵהֶם לַאֲלָפִים, וְנִכְבְּתָה גַּחֶלֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאֶרֶת.

ג ב. עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת, סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל, נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם וְהֵבִיאָהּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק, וּמִזֶּה נִמְשַׁךְ הַחֻרְבָּן.

ד ג. שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, בּוֹ אֵרְעוּ חָמֵשׁ צָרוֹת, נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה, וְזֶה הָיָה בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז. וְנִתְבַּטֵּל קָרְבַּן הַתָּמִיד. וְהֻבְקְעָה הָעִיר בְּחָרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי. אע"ג דִּבְחָרְבָּן הָרִאשׁוֹן הֻבְקְעָה בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, דִּכְתִיב (ירמיהו נ"ב:ו'), בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וְגוֹ' וַתִּבָּקַע הָעִיר וְגוֹ'. אֲבָל בַּחָרְבָּן הַשֵּׁנִי, בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ הֻבְקְעָה הָעִיר. וְחָרְבַן בַּיִת שֵׁנִי חֲמִירָא לָן. (וְעוֹד אִיתָא בַּיְרוּשַׁלְמִי, דְּגַם בָּרִאשׁוֹן הָיָה בְּשִׁבְעָה עָשָׂר אֶלָּא שֶׁמִּפְנֵי הַצָּרוֹת, טָעוּ בַּחֶשְׁבּוֹן). וְשָׂרַף אַפּוֹסְטוֹמוֹס הָרָשָׁע אֶת הַתּוֹרָה, וְהֶעֱמַד צֶלֶם בַּהֵיכָל עַל יְדֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְזֶה גָּרַם חֻרְבָּנוֹ וְגָלֻיּוֹתֵינוּ.

ה ד. וְתִשְׁעָה בְּאָב, בּוֹ בַיּוֹם נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבַּמִּדְבָּר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אָז חָזְרוּ הַמְרַגְּלִים, וּבָכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וְנִקְבַּע לִבְכִיָּה לְדוֹרוֹת. וּבוֹ בַיּוֹם הָיָה הַחֻרְבָּן הַגָּדוֹל שֶׁנֶּחֱרַב בּוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן וְגַם הַשֵּׁנִי, וְנִלְכְּדָה הָעִיר בֵּיתָר, שֶׁהָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה, וְהָיוּ בָהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וּבוֹ בַיּוֹם חָרַשׁ טוּרְנוּסְרוּפוּס אֶת הֵהֵיכָל וְאֶת סְבִיבָיו, וְנִתְקַיְּמִים הַפְּסוּק צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. (וְעוֹד יֵשׁ תַּעֲנִית צִבּוּר, תַּעֲנִית אֶסְתֵּר, לְקַמָּן סִימָן קמ"א סָעִיף ב').

ו אִם חָלוּ תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ בַּשַּׁבָּת, דּוֹחִין אוֹתָן לְאַחַר הַשַּׁבָּת. אֲבָל אִם חָל עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין.

ז חָתָן שֶׁחָלָה אַחַת מִד' תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ, אַף עַל גַּב שֶׁאֵלּוּ הַיָּמִים הֻמָּה לוֹ כְּמוֹ רֶגֶל, מִכָּל מָקוֹם חַיָּב לְהִתְעַנּוֹת. כֵּיוָן דְּהָרֶגֶל שֶׁלּוֹ הֲוֵי רֶגֶל דְּיָחִיד, אִתֵּי אֲבֵלוּת וְתַעֲנִית דְּרַבִּים וְדָחֵי לֵהּ. וְעוֹד הָא כְּתִיב, אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי (ריטב"א סוֹף מס' תענית).

ח חִלּוּק יֵשׁ בֵּין שֶׁלֹּשׁ תַּעֲנִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְתִשְׁעָה בְּאָב. בִּשְׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹכְלִים בַּלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵיהֶן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וְהוּא שֶׁלֹּא יָשַׁן שְׁנַת קֶבַע. אֲבָל אִם יָשַׁן שְׁנַת קֶבַע, אָסוּר אַחַר כָּךְ לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁן. וְאִם הוּא רָגִיל לִשְׁתּוֹת לְאַחַר הַשֵּׁנָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְנוֹת עַל הַשְׁתִּיָּה. וּבְתִשְׁעָה בְּאָב, צְרִיכִין לְהַפְסִיק

מִבְּעוֹד יוֹם שֶׁלְּפָנָיו. שָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, מֻתָּרוֹת בִּרְחִיצָה וְסִיכָה וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וּבְתִשְׁעָה בְּאָב, אֲסוּרִים בְּכֻלָּן. וּמִי שֶׁהוּא בַּעַל נֶפֶשׁ וְאָדָם בָּרִיא, יַחְמִיר בְּכֻלָּן כְּמוֹ בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְרַק בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל לֹא יַחְמִיר, מִשּׁוּם חוֹלֶה וּטְלוּלָא. וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה אִם הוּא לֵיל טְבִילָה, יְקַיֵּם עוֹנָתוֹ בְּג' תַּעֲנִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת.

ט עוֹד יֵשׁ קֻלָּא בְּג' הַתַּעֲנִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, דְּעֻבָּרוֹת וּמֵנִיקוֹת הַמִּצְטַעֲרוֹת, פְּטוּרוֹת מִלְּהִתְעַנּוֹת. וְכֵן חוֹלֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, לֹא יִתְעַנֶּה. וּמִכָּל מָקוֹם אַף מִי שֶׁמַּתִּיר לוֹ לֶאֱכֹל, לֹא יִתְעַנֵּג אֶת עַצְמוֹ, אֶלָּא יֹאכַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לִבְרִיאוּת גּוּפוֹ (תק"נ תקנ"ד). וְכֵן הַקְּטַנִּים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם חַיָּבִים לְהִתְעַנּוֹת, מִכָּל מָקוֹם אִם יֵשׁ בָּהֶם דַּעַת לְהִתְאַבֵּל, רָאוּי לְחַנְּכָם, שֶׁלֹּא לְהַאֲכִילָם רַק לֶחֶם וּמַיִם, לְהִתְאַבֵּל עִם הַצִּבּוּר.

י לְרַחוֹץ פִּיו בְּמַיִם בְּשַׁחֲרִית, אָסוּר בְּכָל תַּעֲנִית צִבּוּר. וְהָרֹק, אִם אֶפְשָׁר לִפְלֹט, יִפְלֹט. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, בּוֹלְעוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לַהֲנָאָתוֹ. לְטָעֹם הַמַּאֲכָל, אֲפִלּוּ אִם יִפְלֹט, אָסוּר בְּתַעֲנִית צִבּוּר. אֲבָל בַּתַּעֲנִית שֶׁהוּא מְקֻבָּל עַל עַצְמוֹ, מֻתָּר לְטָעֹם וּלְפָלוֹט. וְכֵן רְחִיצַת הַפֶּה, מֻתֶּרֶת בְּתַעֲנִית יָחִיד תקס"ז.

יא מִצְוָה עַל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא, יִתְעַנּוּ וְיִתְפַּלְּלוּ עַל צָרָתָם לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וְאִם אֵין הָעֵת מֻכְשֶׁרֶת לְהִתְעַנּוֹת, כְּגוֹן הַנִּרְדָּפִים שֶׁאֵינָם רַשָּׁאִים לְהִתְעַנּוֹת, שֶׁלֹּא לְשַׁבֵּר כֹּחָם, יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ תַּעֲנִיּוֹת לִכְשֶׁיִּנָּצְלוּ, וְנֶחְשָׁב לָהֶם כְּאִלּוּ הִתְעַנּוּ עַתָּה, כִּדְמָצִינוּ בְּדָנִיֵּאל דִּכְתִיב, וַיֹּאמֶר אֵלַי אַל תִּירָא דָּנִיֵּאל כִּי מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְּבָרֶיךָ (תקע"א תקע"ו).

סימן קכב

א כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁבָעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הִתְחִילוּ צָרוֹת הַחֻרְבָּן, לָכֵן נוֹהֲגִין קְצָת אֲבֵלוּת מִיּוֹם זֶה עַד אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב. וְרָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם לַעֲשׂוֹת תִּקּוּן חֲצוֹת בְּכָל יוֹם לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים, אֲפִלּוּ מִי שֶׁעֲדַיִן לֹא קִיֵּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ. אֲבָל לַעֲשׂוֹת שִׁדּוּכִין, אֲפִלּוּ בְּסָעוּדָה, מֻתָּר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב. וּמֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ, אַף עַל גַּב דְּמֻתָּר גַּם כֵּן לַעֲשׂוֹת שִׁדּוּכִין, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה, אַךְ יְכוֹלִין לֶאֱכֹל מִינֵי מְרַקְּחַת וְכַדּוֹמֶה. יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרְנָסָה שֶׁלּוֹ בְּכָלֵי זֶמֶר, מֻתָּר לְנַגֵּן בְּבֵית אֵינוֹ יְהוּדִי בִּכְדֵי פַּרְנָסָתוֹ עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אֲבָל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד אַחַר הַתַּעֲנִית, אָסוּר. וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַצְמוֹ גַּם כֵּן אָסוּר, וְכֵן עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, אִם לֹא בְּשַׁבָּת אוֹ סְעוּדַת מִצְוָה.

ב נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְבָרְכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ בַּיָּמִים אֵלּוּ. וְלָכֵן אֵין קוֹנִין וְאֵין לוֹבְשִׁין בֶּגֶד חָדָשׁ, מִשּׁוּם דְּהָיָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְעַל פִּדְיוֹן הַבֵּן, מְבָרְכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ, שֶׁלֹּא לְהַחְמִיץ אֶת הַמִּצְוָה. וְעַל פְּרִי, יֵשׁ לְהָקֵל לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ בַּשַּׁבָּת, אוֹ אֲפִלּוּ בְּחֹל, אִם לֹא יִמְצָא פְּרִי זֶה לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב. לֹא יַכּוּ הַתִּלְמִידִים אוֹ הַבָּנִים בַּיָּמִים אֵלּוּ.

ג וְכֵן נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מִסְתַּפְּרִין בַּיָּמִים אֵלּוּ, לֹא שַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ וְלֹא שְׂעֲרוֹת הַזָּקָן וְלֹא כָּל שֵׂעָר שֶׁבְּגוּפוֹ. וְאָסוּר לַגְּדוֹלִים לְסַפֵּר אֶת הַקְּטַנִּים.

ד הַשָּׂפָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּזָּקָן, כָּל שֶׁמִּעַכֵּב אֶת הָאֲכִילָה, נִרְאֶה לִי דְּיֵשׁ לְהַתִּיר לְגַלְּחוֹ עַד הַשָּׁבוּעַ שֶׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב. אֲבָל בַּשָּׁבוּעַ שֶׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב, יֵשׁ לֶאֱסֹר.

ה קְצִיצַת הַצִּפָּרְנַיִם, אֵין לֶאֱסֹר, רַק בַּשָּׁבוּעַ שֶׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב. וְאִשָּׁה לְצֹרֶךְ טְבִילָתָהּ מֻתֶּרֶת גַּם אָז. וְכֵן הַמּוֹהֵל יָכוֹל לְתַקֵּן צִפָּרְנָיו לְצֹרֶךְ הַפְּרִיעָה.

ו בְּשִׁלְשֶׁת הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁבֵּין שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז לְתִשְׁעָה בְּאָב, מַפְטִירִין ג' דְּפֻרְעָנוּתָא, שֶׁהֵן, דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ, שִׁמְעוּ דְּבַר ה', חָזוֹן יְשַׁעְיָהוּ, וְסִימָנָם דש"ח. וְאִם טָעָה וְקָרָא בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה אֶת הַהַפְטָרָה שֶׁל פָּרָשָׁה דְּיוֹמָא, מַפְטִירִין בַּשַּׁבָּת הַבָּאָה, דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ וְגַם, שִׁמְעוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ. (סִימָן תכ"ח). חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מַפְטִירִין הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּפְטִירִין שִׁמְעוּ.

ז מְשֻׁנְּכָנַס אָב, מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה. אֵין בּוֹנִין בִּנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה אוֹ בִּנְיָן שֶׁהוּא רַק לְרָוְחָה. וְאִם קָצַץ עִם אֵינוֹ יְהוּדִי לְצַיֵּר לוֹ אֶת בֵּיתוֹ, אִם יָכוֹל לְפַיְסוֹ בְּדָבָר מוּעָט שֶׁיְּמַתִּין עַד אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, נָכוֹן הַדָּבָר. וְאִם לָאו מֻתָּר. וּבַר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, לִשְׁתְּמִיט מִינֵּהּ, מִשּׁוּם דְּרִיעַ מַזְלֵהּ. אִם אֶפְשָׁר, יִשְׁתַּמֵּט כָּל הַחֹדֶשׁ, וּלְכָל הַפָּחוֹת עַד לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב. אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלְּבָנָה עַד לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב.

ח מִנְהָג בְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּתִשְׁעַת יָמִים שֶׁמִּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, וְאָסוּר אֲפִלּוּ בְּתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ בָּשָׂר אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן. וַאֲפִלּוּ בְּשַׂר עוֹף, אָסוּר. וְאַךְ מִי שֶׁמַּאֲכִלֵי חָלָב מַזִּיקִין לוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל בְּשַׂר עוֹף. וּלְצֹרֶךְ חוֹלֶה, הַכֹּל מֻתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵינוֹ קָשֶׁה לוֹ, יֵשׁ לוֹ לְהַפְסִיק שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִן ז' בְּאָב וּלְהַלָּן. וְכֵן נוֹהֲגוֹת יוֹלְדוֹת לְהִמָּנַע מִבָּשָׂר וְיַיִן מז' בְּאָב וָאֵילָךְ, כִּי בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִכְנְסוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַהֵיכָל (כְּדִלְקַמָּן סִימָן קכ"ד סָעִיף ב'). וּבִסְעוּדַת מִצְוָה, כְּגוֹן מִילָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וְסִיּוּם מַסֶּכְתָּא גַּם כֵּן, מֻתָּרִין בְּבָשָׂר וְיַיִן. וְחוּץ מֵאֲבוֹתָיו וְאֶחָיו וּבָנָיו, וְחוּץ מֵאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שִׂיכוּת לַמִּצְוָה, יָכוֹל לְהַזְמִין עוֹד עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים לְרֵעוּת. אֲבָל רַק אוֹתָן שֶׁגַּם בְּפַעַם אַחֶרֶת הָיוּ בָּאִין אֵלָיו אֶל הַמִּשְׁתֶּה. וְכָל זֹאת מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם, אֲבָל לֹא אַחַר כָּךְ. וְהַסְּעֻדָּה שֶׁנּוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת בַּלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵי הַמִּילָה, אֵינָהּ סְעֻדַּת

מִצְוָה (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קסג סָעִיף ח) וַאֲסוּרִין בְּבָשָׂר וְיַיִן, אֶלָּא יֵשׁ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּמַאֲכְלֵי חָלָב. וְכוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם יֵשׁ תִּינוֹק שֶׁיִּשְׁתֶּה רֹב הַכּוֹס, נוֹתְנִין לוֹ. וְאִם לָאו, יָכוֹל הַמַּבְדִּיל בְּעַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת.

ט וְכֵן אֵין מְכַבְּסִין בְּתִשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ. וַאֲפִלּוּ חָלוּק אוֹ בֶּגֶד שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְלָבְשׁוֹ עַד אַחַר הַתַּעֲנִית. וַאֲפִלּוּ לְתִתָּם לְכוֹבֶסֶת אֵינוֹ יְהוּדִי אָסוּר. וְיִשְׂרְאֵלִית, מֻתֶּרֶת לְכַבֵּס בִּגְדֵי אֵינָם יְהוּדִים. וּמִכָּל מָקוֹם בַּשָּׁבוּעַ שֶׁחָל בָּהּ תִּשְׁעָה בְּאָב יֵשׁ לָהּ לְזָהֵר. וְכֵן אָסוּר בְּתִשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ לְלַבּוֹשׁ אוֹ לְהַצִּיעַ אֲפִלּוּ הַמְכֻבָּסִין מִקֹּדֶם. רַק לִכְבוֹד שַׁבָּת, מֻתָּר לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן, וּלְהַצִּיעַ עַל הַשֻּׁלְחָנוֹת לְבָנִים, וּלְהַחֲלִיף מִטְפָּחוֹת הַיָּדַיִם וּמַגָּבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּשְׁאָר שַׁבָּתוֹת. אֲבָל סְדִינִים לְבָנִים, אָסוּר לְהַצִּיעַ. וְאִשָּׁה שֶׁצְּרִיכָה לְלַבּוֹשׁ לְבָנִים לְסִפּוּר ז' נְקִיִּים, מֻתֶּרֶת לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ. וְכֵן הַמִּטְפָּחוֹת שֶׁמַּלְפִּפִין בָּהֶן אֶת הַתִּינוֹקוֹת [חִתּוּלִים], שֶׁמְּלַכְלְכִין אוֹתָן תְּדִיר, מֻתָּר לְכַבְּסָן.

י אֵין עוֹשִׂין בְּתִשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ בְּגָדִים חֲדָשִׁים, אוֹ מְנָעָלִים חֲדָשִׁים, אוֹ לֶאֱרֹג אַנְפִּלָאוֹת (זאקקען שטרומפף), אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֻמָּן אֵינוֹ יְהוּדִי. וּלְצֹרֶךְ גָּדוֹל, כְּגוֹן לְנִשּׂוּאִין שֶׁיִּהְיוּ מְיֻד אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, מֻתָּר עַל יְדֵי אֻמָּן אֵינוֹ יְהוּדִי, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִשְׂרְאֵל. וְקֹדֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן לְתִתָּן אֲפִלּוּ לְאֻמָּן יִשְׂרְאֵל, וּמֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן אֲפִלּוּ אַחַר כָּךְ.

יא נָשִׁים שֶׁנּוֹהֲגוֹת שֶׁלֹּא לִסַּדֵּר הַחוּטִין לַאֲרִיגָה, מִשּׁוּם דְּזֶה נִקְרָא שְׁתִי, וְכֵיוָן שֶׁבְּטְלָה אֻבָּן הַשְׁתִּיָּה שֶׁהָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הֶחְמִירוּ עֲלֵיהֶן בָּזֶה, אָסוּר לְהַתִּיר לָהֶן.

יב אֵין רוֹחֲצִין בְּתִשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן. אַף לִרְפוּאָה, כְּגוֹן יוֹלֶדֶת אוֹ מְעֻבֶּרֶת שֶׁקִּרְוֹבָה לְלֶדֶת, שֶׁטּוֹב לָהּ לִרְחוֹץ, וְכֵן אָדָם חָלוּשׁ שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ הָרוֹפֵא לִרְחוֹץ, מֻתָּרִין לִרְחוֹץ אֲפִלּוּ בְּחַמִּין. וְכֵן נִדָּה, רוֹחֶצֶת וְטוֹבֶלֶת כְּדַרְכָּהּ. וְאִם טוֹבֶלֶת בַּלַּיְלָה שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִרְחוֹץ אָז, יְכוֹלָה לִרְחוֹץ בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב. וְכֵן כְּשֶׁלּוֹבֶשֶׁת לְבָנִים, יְכוֹלָה לִרְחוֹץ מְעַט כְּדַרְכָּהּ, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה לְתַעֲנוּג.

יג רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב שֶׁחָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִי שֶׁרָגִיל לִרְחוֹץ בְּחַמִּין בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר גַּם עַתָּה לִרְחוֹץ אֲפִלּוּ בְּחַמִּין. אֲבָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת חָזוֹן, אָסוּר לִרְחוֹץ בְּחַמִּין אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁרָגִיל בְּכָךְ, כִּי אִם פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. וְכֵן מִי שֶׁרָגִיל בַּחֲפִיפַת הָרֹאשׁ כָּל עֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר לוֹ גַּם עַתָּה, אַף לֹא בְּבוֹרִית [בָּסָבוֹן] (זייף), וְלֹא בְּמֵי אֵפֶר (לויג). וּמִי שֶׁרָגִיל לִטְבּוֹל כָּל עֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר לוֹ גַּם עַתָּה לִטְבּוֹל בְּצוֹנֵן. אֲבָל מִי שֶׁמְּבַטְּלָהּ לִפְעָמִים, אָסוּר לוֹ.

יד אֲבֵל שֶׁחָל יוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁלּוֹ בְּי"ח בְּתַמּוּז אוֹ אַחַר כָּךְ עַד עֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב, מֻתָּר לוֹ לְהִסְתַּפֵּר. אֲבָל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ, גַּם בְּכָהֵאי גַּוְנָא, אָסוּר בְּכִבּוּס וּבְתִסְפֹּרֶת (עַיֵּן אֵלִיָּהוּ רַבָּא סִימָן תקנ"א סָעִיף קטן ל"ב).

טו מִילָה שֶׁהִיא בְּתִשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ, נוֹהֲגִין שֶׁהַמּוֹהֵל וְהַסַּנְדָּק וְאֲבִי הַבֵּן וְאִמּוֹ לוֹבְשִׁין בִּגְדֵי שַׁבָּת. אֲבָל הַמַּכְנִיס אֶת הַתִּינוֹק (געפאטער), אָסוּר. אַךְ הָאִשָּׁה הַמַּכְנֶסֶת אֶת הַתִּינוֹק, נוֹהֶגֶת לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי כָּל מִצְוָתָהּ. וְגִלּוּחַ, יֵשׁ לְהַתִּיר לָהֶם קֹדֶם שַׁבָּת חֲזוֹן. אֲבָל אַחַר כָּךְ אָסוּר.

טז כְּבָר כָּתַבְנוּ בְּסָעִיף ט', כִּי בְּשַׁבָּת חֲזוֹן לוֹבְשִׁין בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן לָבָן, דְּהַיְנוּ הַכְּתֹנֶת וּפוּזְמָקָאוֹת [וְהַגַּרְבַּיִם], שֶׁאֵינָן אֶלָּא מִפְּנֵי הַזֵּעָה. אֲבָל שְׁאָר בִּגְדֵי שַׁבָּת, תַּלְיָא בְּמִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת אִם לְהַחְלִיפָן אוֹ לֹא. וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת מַחְלִיפִין אֶת הַפָּרֹכֶת וְהַמַּפּוֹת וְהַמְּעִילִים בְּשַׁבָּת חֲזוֹן, אַף לֹא בְּשַׁבָּת שֶׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב.

יז נוֹהֲגִין בְּשַׁבָּת חֲזוֹן לְקִרּוֹת לְמַפְטִיר אֶת הָרַב שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְקוֹנָן, וְלֹא יַעֲלֶה אָז לִשְׁלִישִׁי (מגן אברהם סִימָן רפב סָעִיף קטן יד).

סימן קכג

א בְּרִית מִילָה וְכֵן פִּדְיוֹן הַבֵּן שֶׁחָל בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, עוֹשִׂין הַסְּעוּדָה קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכב סָעִיף ח) (תקנא).

ב לֹא יְסַיֵּל בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב. וְנוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִלְמֹד אַחַר צָהֳרַיִם, כִּי אִם בְּדָבָרִים שֶׁמַּתִּירִים לִלְמֹד בְּתִשְׁעָה בְּאָב (תקנג).

ג בְּעָנְיַן סְעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת יֵשׁ כַּמָּה דִּינִים, וְהַמִּנְהָג הַיָּשָׁר הוּא לֶאֱכֹל קֹדֶם מִנְחָה סְעוּדַת קֶבַע, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלְּלִין מִנְחָה, וְאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, מִשּׁוּם דְּתִשְׁעָה בְּאָב אִקְרֵי מוֹעֵד, דִּכְתִיב, קָרָא עָלַי מוֹעֵד. וְסָמוּךְ לָעֶרֶב, יוֹשְׁבִין עַל הָאָרֶץ וְאֵין צְרִיכִים לַחֲלֹץ הַמִּנְעָלִים. וְלֹא יֵשְׁבוּ שְׁלֹשָׁה בְּיַחַד, שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ בְּזִמּוּן. וְאוֹכְלִין רַק פַּת עִם בֵּיצָה מְבֻשֶּׁלֶת קָשָׁה וְקָרָה. וְטוֹבְלִין קָצַת פַּת בְּאֵפֶר וְאוֹכְלִין. וְצָרִיךְ לִזָּהֵר לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם (אִם מָתַר לֶאֱכֹל אַחַר כָּךְ, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קלא סָעִיף יב) (תקנב תקנג).

ד מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְאַרַע בּוֹ עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, יִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָאר צַייט [יוֹם זִכָּרוֹן לְהוֹרָיו] בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, יִתְּנֶה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת רַק עַד אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה גְּדוֹלָה, דְּהַיְנוּ חֲצִי שָׁעָה לְאַחַר הַצָּהֳרַיִם, וְיֹאכַל סְעוּדָה, וְאַחַר כָּךְ סָמוּךְ לָעֶרֶב יֹאכַל סְעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת (תקנב).

ה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אָסוּר בְּכָל מַה שֶּׁאָסוּר בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְלָכֵן צְרִיכִין לַחֲלֹץ אֶת הַמִּנְעָלִים קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת.

סימן קכד

א עַרְבִית, נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְחוֹלְצִין הַמִּנְעָלִים (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסוֹף סִימָן הַקּוֹדֵם). וְנוֹהֲגִין לְהָסִיר אֶת הַפָּרֹכֶת מֵאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, מִשּׁוּם דִּכְתִיב, בִּצַּע אִמְרָתוֹ. וְאֵין מַדְלִיקִין רַק נֵר אֶחָד לִפְנֵי שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וּמִתְפַּלְּלִין עַרְבִית בְּנַחַת וְדֶרֶךְ בָּכִי כַּאֲבֵלִים. וְאֵין אוֹמְרִים נַחֵם עַד לְמָחָרַת בְּמִנְחָה. וְאַחַר תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוֹמְרִים קַדִּישׁ שָׁלֵם עִם תִּתְקַבֵּל, וְיוֹשְׁבִים לָאָרֶץ, וּמַדְלִיקִין קְצָת נֵרוֹת רַק בִּכְדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר אֵיכָה וְקִינוֹת. וְאוֹמְרִים אֵיכָה וְקִינוֹת גַּם כֵּן בְּנַחַת וְדֶרֶךְ בֶּכִי, וּמַפְסִיק בְּאֵיכָה מְעַט בֵּין כָּל פָּסוּק וּפָסוּק, וּמְעַט יוֹתֵר בֵּין כָּל אֵיכָה וְאֵיכָה. וּבְכָל אֵיכָה, מַגְבִּיהַּ שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר קוֹלוֹ קְצָת יוֹתֵר. וּפָסוּק הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּכָל אֵיכָה, אוֹמְרִים בְּקוֹל רָם. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לַפָּסוּק הֲשִׁיבֵנוּ וְגוֹ' אוֹמְרִים אוֹתוֹ הַקָּהָל בְּקוֹל רָם, וְאַחַר כָּךְ מְסַיֵּם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, וְחוֹזֵר הַקָּהָל וְאוֹמֵר הֲשִׁיבֵנוּ וְגוֹ' בְּקוֹל רָם, וְכֵן שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר. וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְקַדִּישׁ שָׁלֵם בְּלֹא תִּתְקַבֵּל, לְפִי שֶׁאָמַר בְּאֵיכָה, שָׁתַם תִּפְלָתִי. וְכֵן לְמָחָר בְּשַׁחֲרִית מְדַלְּגִין תִּתְקַבֵּל עַד לְמִנְחָה (תקנז תקנט). גַּם מִי שֶׁהוּא בִּיחִידוּת, שֶׁאֵין לוֹ מִנְיָן, אוֹמֵר אֵיכָה וְקִינוֹת (חַיֵּי אָדָם).

ב יֵשׁ לָאָדָם לְהִצְטַעֵר בְּעִנְיַן מִשְׁכָּבוֹ, שֶׁאִם רָגִיל לִשְׁכַּב עַל ב' כָּרִים, יִשְׁכַּב עַתָּה עַל אֶחָד. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לִשְׁכַּב בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב עַל הָאָרֶץ, וְשָׁם אֶבֶן תַּחַת רֹאשׁוֹ, זֵכֶר לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר, וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וְגוֹ' שֶׁרָאָה אֶת הַחֻרְבָּן וְאָמַר, מַה נּוֹרָא וְגוֹ' וְהַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם (תקנה).

ג בְּשַׁחֲרִית אֵין מַנִּיחִין תְּפִלִּין, מִשּׁוּם דִּתְפִלִּין נִקְרָאִים פְּאֵר. וְגַם אֵין לוֹבְשִׁין טַלִּית גָּדוֹל, מִשּׁוּם דִּכְתִיב, בִּצַּע אִמְרָתוֹ, וּמְתַרְגְּמִינַן, בְּזַע פּוּרְפִּירָא דִּילֵהּ. אֶלָּא לוֹבְשִׁין טַלִּית קָטָן בְּלֹא בְּרָכָה, וּמַשְׁכִּימִין קְצָת לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאֵין מַדְלִיקִין נֵר תְּפִלָּה כְּלָל, וּמִתְפַּלְּלִין גַּם כֵּן בְּנַחַת וְדֶרֶךְ בֶּכִי, וְאוֹמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה. וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה אוֹמֵר עֲנֵנוּ בֵּין גּוֹאֵל לִרְופֵּא, כְּמוֹ בְּכָל תַּעֲנִית צִבּוּר, וְאֵינוֹ אוֹמֵר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. וּלְאַחַר הַתְּפִלָּה אוֹמֵר חֲצִי קַדִּישׁ. אֵין אוֹמְרִים לֹא תַּחֲנוּן וְלֹא אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם מִשּׁוּם דְּאִקְּרִי מוֹעֵד. וּמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין כִּי תוֹלִיד בָּנִים וְגוֹ' תְּלָתָא גַּבְרֵי. וְנָכוֹן שֶׁהָעוֹלֶה יֹאמַר בְּלַחַשׁ קֹדֶם הַבְּרָכָה, בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת. אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ, וּמַפְטִירִין אָסוֹף אָסִיפֵם בְּנִגּוּן אֵיכָה, וּמַחְזִירִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְיוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ וְאוֹמְרִים קִינוֹת, וְיֵשׁ לְהַאֲרִיךְ בָּהֶן עַד סָמוּךְ לַצָּהֳרַיִם. אַחַר כָּךְ אוֹמְרִים אַשְׁרֵי, וְאֵין אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ, אֶלָּא וּבָא לְצִיּוֹן וְגוֹ', וּמְדַלְּגִין אֶת הַפָּסוּק וַאֲנִי זֹאת וְגוֹ' לְפִי שֶׁהָיָה נִרְאֶה כִּמְקַיֵּם בְּרִית עַל הַקִּינוֹת. וְעוֹד, דִּלֹּא שַׁיָּךְ לוֹמַר וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי וְגוֹ' לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וְגוֹ' כֵּיוָן שֶׁהַכֹּל בְּטֵלִים וַאֲסוּרִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה. אֲבָל בְּבֵית הָאֵבֶל, בְּכָל הַשָּׁנָה חוּץ מִתִּשְׁעָה בְּאָב, אוֹמְרִים אוֹתוֹ, שֶׁאַף עַל גַּב שֶׁהָאֵבֶל

בָּטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה, הַמְנַחֲמִים אֵינָן בְּטֵלִין. וְאוֹמְרִים וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְגוֹ' וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ שָׁלֵם בְּדִלּוּג תִּתְקַבֵּל, עָלֵינוּ קַדִּישׁ יָתוֹם, וְאֵין אוֹמְרִים לֹא שִׁיר הַיִּחוּד וְלֹא שִׁיר שֶׁל יוֹם וְלֹא פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת. וְנָכוֹן שֶׁכָּל אֶחָד יִקְרָא אַחַר כָּךְ מְגִלַּת אֵיכָה (תקנד תקנה תקנט).

ד אִם יֵשׁ אָבֵל בָּעִיר, הוֹלְכִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת בַּלַּיְלָה וְגַם בַּיּוֹם עַד שֶׁיִּגְמְרוּ הַקִּינוֹת, וּמֻתָּר לוֹ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה וְלִקְרוֹת הַהַפְטָרָה, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם אֲבֵלִים הֵם.

ה דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׂמְּחִין אֶת הַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. וְלָכֵן אָסוּר בְּתִשְׁעָה בְּאָב לִלְמֹד תּוֹרָה, כִּי אִם בְּדָבָרִים שֶׁמַּעֲצִיבִים אֶת לִבּוֹ, כְּגוֹן בְּסֵפֶר יִרְמְיָה בַּדְּבָרִים הָרָעִים שֶׁבּוֹ, וּפְסוּקֵי נֶחָמָה שֶׁבּוֹ יְדַלֵּג. וְכֵן פָּרָשִׁיּוֹת עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁכְּתוּבוֹת שָׁם יְדַלֵּג. וְכֵן מֻתָּר לִלְמֹד בְּסֵפֶר אִיּוֹב, וּמִדְרַשׁ אֵיכָה, וּגְמָרָא פֶּרֶק אֵלּוּ מְגַלְּחִין וְכוּ', דְּמַיְרֵי בְּדִינֵי אֵבֶל וּמְנֻוָּדֶה, וּבַהֲגָדָה דְּפֶרֶק הַנִּזְקִין, וִירוּשַׁלְמִי סוֹף מַסֶּכֶת תַּעֲנִית, דְּמַיְרֵי מֵחֳרְבָּן. וְאַף בְּאֵלּוּ שֶׁהוּא מֻתָּר לִלְמֹד, אָסוּר לְעַיֵּן בָּהֶם אֵיזֶה קֻשְׁיָא וְתֵרוּץ אוֹ דְרוּשׁ, כִּי מְשַׂמְּחִים אֶת הַלֵּב. וְכָל מַה שֶּׁמֻּתָּר הָאָדָם לִלְמֹד בְּעַצְמוֹ, מֻתָּר לִלְמֹד גַּם עִם תִּינוֹקוֹת. מֻתָּר לִקְרוֹת כָּל סֵדֶר הַיּוֹם, אֲפִלּוּ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן. וְסֵדֶר מַעֲמָדוֹת אֵין לוֹמַר, אֲפִלּוּ מִי שֶׁרָגִיל לְאָמְרוֹ בְּכָל יוֹם (תקנד).

ו אֲפִלּוּ עֲבָרוֹת וּמֻנִּיקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטַעֲרוֹת הַרְבֵּה, צְרִיכוֹת לְהַשְׁלִים הַתַּעֲנִית, אִם לֹא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ חַס וְשָׁלוֹם לְסַכָּנָה. אֲבָל חוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, יֵשׁ לְהָקֵל שֶׁלֹּא יַשְׁלִים הַתַּעֲנִית, רַק יִתְעַנֶּה אֵיזֶה שָׁעוֹת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם חָלוּשׁ בְּטִבְעוֹ. וְיוֹלֶדֶת לְאַחַר שִׁבְעָה יָמִים עַד שִׁלְשִׁים יוֹם נַמֵּי דִּינָהּ כְּחוֹלָה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חוֹלָה. אַךְ אִם מַרְגֶּשֶׁת בְּעַצְמָהּ שֶׁהִיא בְּרִיאָה לְגַמְרֵי וְהַתַּעֲנִית לֹא יַזִּיק לָהּ, יֵשׁ לָהּ לְהַשְׁלִים. וְאֵלּוּ שֶׁצְּרִיכִין לֶאֱכֹל בְּתִשְׁעָה בְּאָב, לֹא יִתְעַנְּגוּ בְּמַאֲכָלִים, אֶלָּא בִּכְדֵי צֹרֶךְ בְּרִיאוּת הַגּוּף.

ז רְחִיצָה, אֲסוּרָה בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֶן. וַאֲפִלּוּ לְהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ לְתוֹךְ מַיִם, אָסוּר. וְאֵינָהּ אֲסוּרָה רַק רְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג. אֲבָל שֶׁלֹּא לְתַעֲנוּג, מֻתָּר. וְלָכֵן רוֹחֵץ יָדָיו בְּשַׁחֲרִית, וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִרְחַץ רַק אֶצְבְּעוֹתָיו, שֶׁזֶּהוּ עִקַּר הָרְחִיצָה בְּשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי שֶׁרוֹחַ רָעָה שׁוֹרָה עַל הָאֶצְבָּעוֹת. וּלְאַחַר שֶׁנִּגְבָּן קְצָת וַעֲדַיִן לַחוֹת קְצָת, מַעֲבִירָן עַל עֵינָיו. וְאִם עֵינָיו מְלֻכְלָכוֹת וְדַרְכּוֹ לְרָחְצָן בַּמַּיִם, רוֹחֲצָן גַּם עַתָּה כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן אִם הָיוּ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת בְּטִיט וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר לִרְחוֹץ בְּמָקוֹם הַמְלֻכְלָךְ. וְכֵן כְּשֶׁעוֹשֶׂה צָרְכָיו, מֻתָּר לִרְחוֹץ יָדָיו קְצָת כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד. וְכֵן לִתְפִלַּת מִנְחָה, יִרְחַץ אֶצְבְּעוֹתָיו (תקנד תריג תריד).

ח נָשִׁים הַמְבַשְּׁלוֹת וּצְרִיכוֹת לְהָדִיחַ הַמַּאֲכָלִים, מֻתָּרוֹת. דְּהָא אֵינָן מִתְכַּוְּונוֹת לִרְחִיצָה. הַהוֹלֵךְ לְצָרְכֵי מְצָוָה וְאֵין לְפָנָיו דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, רַק לַעֲבֹר בַּמַּיִם, עוֹבֵר בַּמַּיִם, בֵּין בַּהֲלִיכָתוֹ בֵּין בַּחֲזִירָתוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אֲבָל אִם הוֹלֵךְ בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ, בַּהֲלִיכָתוֹ מֻתָּר, וּבַחֲזִירָתוֹ אָסוּר. הַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְרַגְלָיו כֵּהוֹת, מֻתָּר לִרְחֹץ בַּמַּיִם (תקנד תריג).

ט אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲסוּרָה כִּי אִם רְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג, מִכָּל מָקוֹם אִשָּׁה שֶׁחָלְתָה טְבִילָתָהּ בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, לֹא תִּטְבֹּל, כֵּיוָן דַּאֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ (וּלְעִנְיָן לְבִישַׁת הַלְּבוּן, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קנט) (תקנד).

י סִיכָה גַּם כֵּן אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא שֶׁל תַּעֲנוּג, אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין אוֹ לְצָרְךָ שְׂאָר רְפוּאָה, מֻתָּר לָסוּךְ (תקנד תריד).

יא נְעִילַת הַסַּנְדָּל, אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא שֶׁל עוֹר. אֲבָל שֶׁל בֶּגֶד וְכַדּוֹמֶה, אִם אֵינוֹ מְחֻפֶּה בַּשּׁוּלַיִם בָּעוֹר מֻתָּר. הַהוֹלְכִים בֵּין הָאֵינָם יְהוּדִים, נוֹהֲגִים לִלְבּוֹשׁ מִנְעָלִים. וּמִכָּל מָקוֹם בַּעַל נֶפֶשׁ יַחְמִיר עַל עַצְמוֹ. וְהַיּוֹשְׁבִים בַּחֲנֻיּוֹת, וַדַּאי אֲסוּרִים. הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה בְּרַגְלָיו, כֵּיוָן שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל, לֹא אָסְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וּמֻתָּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל. אַךְ כְּשֶׁמַּגִּיעַ לָעִיר, חוֹלֵץ. וְאִם יוֹשֵׁב בַּעֲגָלָה, אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל.

יב תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה אָסוּר. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר אֲפִלּוּ בִּנְגִיעָה בְּאִשְׁתּוֹ.

יג אָסוּר לִשְׁאוֹל בִּשְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בְּתִשְׁעָה בְּאָב. וַאֲפִלּוּ לוֹמַר: צַפְרָא טָבָא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר. וְאִם עַם הָאָרֶץ אוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ, מֵשִׁיב בְּשָׂפָה רָפָה שֶׁלֹּא יַקְפִּידוּ עָלָיו. וְכֵן אָסוּר לִשְׁלוֹחַ דּוֹרוֹן לַחֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּהוּ בִּכְלַל שְׁאֵילַת שָׁלוֹם (תקנד).

יד לֹא יְטַיֵּל בַּשּׁוּק, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי שְׂחוֹק וְשִׂמְחָה. עִשּׁוּן טַבַּק, יֵשׁ אוֹסְרִין, וְיֵשׁ מַתִּירִין לְאַחַר הַצָּהֳרַיִם בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (תקנד ובח"א ובשע"ת תקנ"ט).

טו בְּעִנְיַן מְלָאכָה, אָנוּ נוֹהֲגִים שֶׁכָּל מְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁהוּי קְצָת, אֲפִלּוּ אֵינָהּ מַעֲשֶׂה אֻמָּן אֶלָּא מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט, אֲסוּרִין בַּלַּיְלָה וּבְיוֹם עַד הַצָּהֳרַיִם. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ שִׁהוּי, כְּגוֹן הַדְלָקַת נֵרוֹת וּקְשִׁירָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מֻתָּר. וּלְאַחַר הַצָּהֳרַיִם עוֹשִׂים כָּל הַמְּלָאכוֹת. וְכֵן מַשָּׂא וּמַתָּן נוֹהֲגִים לֶאֱסוֹר קֹדֶם הַצָּהֳרַיִם, וּלְאַחַר הַצָּהֳרַיִם מַתִּירִים. אֲבָל מִי שֶׁהוּא יְרֵא שָׁמַיִם, יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר כָּל הַיּוֹם, בֵּין בְּמְלָאכָה, בֵּין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִן הָאֲבֵלוּת. וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה. דָּבָר הָאָבֵד, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת גַּם בְּעַצְמוֹ. לַחֲלֹב הַפָּרוֹת, טוֹב לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, מֻתָּר בְּעַצְמוֹ (תקנד).

טז נוֹהֲגִין שֶׁאֵין יוֹשְׁבִין עַל סַפְסָל לֹא בַּלַּיְלָה וְלֹא בַּיּוֹם עַד לְאַחַר הַצָּהֳרַיִם, כִּי אִם עַל הָאָרֶץ, וּלְאַחַר הַצָּהֳרַיִם מֻתָּרִין. אֲבָל שְׂאָר דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, אֲסוּרִים עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים (תקנד תקנט).

יז נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהָכִין צָרְכֵי סְעוּדָה עַד אַחַר הַצָּהֳרַיִם אֲבָל לְצָרְךָ מִצְוָה, מֻתָּר.

יח אִם יֵשׁ תִּינוֹק לָמוּל, מָלִין אוֹתוֹ אַחַר שֶׁגָּמְרוּ אֶת הַקִּינוֹת. וַאֲבִי הַבֵּן וְאִמּוֹ וְהַסַּנְדָּק וְהַמּוֹהֵל, מֻתָּרִין לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת לִכְבוֹד הַמִּילָה, וְאַחַר כָּךְ פּוֹשְׁטִין אוֹתָן. וּמַדְלִיקִין נֵרוֹת לִכְבוֹד הַמִּילָה. וְהַכּוֹס נוֹתְנִין לְתִינוֹק לִשְׁתּוֹת.

יט בְּמִנְחָה מַנִּיחִין טַלִּית וּתְפִלִּין בִּבְרָכוֹת, וְאוֹמְרִים שִׁיר שֶׁל יוֹם וּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁחִסְרוּ בְּשַׁחֲרִית, וְאוֹמְרִים אַשְׁרֵי וַחֲצִי קַדִּישׁ, וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה, וּמַפְטִירִין כְּמוֹ בְּשַׁחֲרִית צִבּוּר, וּמַכְנִיסִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְאוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר חֲצִי קַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, וְאוֹמְרִים נַחֵם בְּבִרְכַּת וְלִירוּשָׁלַיִם, וְאִם שָׁכְחוּ שָׁם, אוֹמְרוֹ אַחַר עֲנֵנוּ. וְלֹא יְסַיֵּם בָּרוּךְ מְנַחֵם וְכוּ', אֶלָּא כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכוּ'. וְאִם גַּם שָׁם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹמֵר הַבְּרָכָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וּמִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר (עַיֵּן פרי מגדים). שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה אוֹמֵר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וְאַחַר הַתְּפִלָּה קַדִּישׁ שָׁלֵם תִּתְקַבֵּל, וְחוֹלְצִין הַתְּפִלִּין, וּמִתְפַּלְּלִין מַעֲרִיב (תקנד תקנה תקנז תקנט). וְאִם הַלְּבָנָה זוֹרַחַת, מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צ"ז סָעִיף י"א, שֶׁצְּרִיכִים לִטְעֹם תְּחִלָּה (תכו).

כ תַּנְיָא, בְּז' בְּאָב נִכְנְסוּ הַגּוֹיִם לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ שִׁבְעִי וּשְׁמִינִי, וּתְשִׁיעִי לְעֵת עֶרֶב הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאֵשׁ, וְהָיְתָה דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל יוֹם הָעֲשִׂירִי עַד שְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְהָא דְּלֹא קָבְעוּ אֶת הַתַּעֲנִית לְיוֹם הָעֲשִׂירִי, אַף שֶׁרֻבּוֹ שֶׁל הֵיכָל נִשְׂרַף בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַתַּחֲלַת הַפֶּרְעָנֻיּוֹת חָמִיר טָפֵי. וְאִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי, ר' אָבִין הִתְעַנָּה תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי. ר' לֵוִי הִתְעַנָּה תְּשִׁיעִי וְלֵיל עֲשִׂירִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהִתְעַנּוֹת כָּל הַיּוֹם הָעֲשִׂירִי, הִתְעַנָּה רַק הַלַּיְלָה. וְאָנוּ תָּשׁ כֹּחֵנוּ, וְאֵין מִתְעַנִּין רַק תְּשִׁיעִי לְבַד, אַף מַחְמִירִין שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּלֵיל י' וְלֹא בְּיוֹם י' עַד חֲצוֹת הַיּוֹם, כִּי אִם בִּסְעוּדַת מִצְוָה. וְכֵן אֵין לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. גַּם אֵין לְרָחוֹץ וְלֹא לְהִסְתַּפֵּר וּלְכַבֵּס עַד חֲצוֹת יוֹם י'. וּמִי שֶׁמַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים כָּל יוֹם י', הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. אִם הַיּוֹם הָעֲשִׂירִי חָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר לְרָחוֹץ וּלְהִסְתַּפֵּר וּלְכַבֵּס מִיָּד בְּשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

כא יוֹלֶדֶת אַף שֶׁמִּתְעַנָּה לְאַחַר שִׁבְעָה, מֻתֶּרֶת בְּלֵיל עֲשִׂירִי בְּבָשָׂר וָיַיִן.

כב נָכוֹן שֶׁלֹּא לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בְּלֵיל עֲשִׂירִי, אִם לֹא כְּשֶׁהוּא לֵיל טְבִילָה אוֹ כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ אוֹ בָּא מִן הַדֶּרֶךְ (שע"ת סִימָן תקנח סָעִיף קטן ב).

סימן קכה

א תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת אוֹ שֶׁחָל בַּשַּׁבָּת וְנִדְחָה לְאֶחָד בַּשַּׁבָּת, אוֹכְלִין בַּשַּׁבָּת בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן. וְאֲפִלּוּ בִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁלְּאַחַר מִנְחָה, מֻתָּר בַּכֹּל, אַךְ לֹא יֵשֵׁב אָז בִּסְעוּדַת חֲבֵרִים. אִם חָל בְּרִית מִילָה, יַעֲשׂוּ הַסְּעוּדָה קֹדֶם מִנְחָה. אֲבָל מֻתָּר לֶאֱכוֹל עִם בְּנֵי בֵיתוֹ, וְיָכוֹל לְבָרֵךְ בְּזִמּוּן. וְצָרִיךְ לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם, כִּי בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת אָסוּר בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּרְחִיצָה. אַךְ הַמְּנַעֲלִים לֹא יַחֲלוֹץ עַד לְאַחַר בָּרְכוּ. וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר חוֹלֵץ קֹדֶם

שֶׁמַּתְחִיל וְהוּא רַחוּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ, וְיֹאמַר מִתְּחִלָּה בִּרְכַּת הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת (תקנב תקנג).

ב לֵיל שַׁבָּת שֶׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב, אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, אִם לֹא כְּשֶׁחָל אָז לֵיל טְבִילָתָהּ (תקנד).

ג אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים וּמַזְכִּירִין נְשָׁמוֹת בְּשַׁחֲרִית. אֲבָל בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ צֶדֶק.

ד תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל בַּשַּׁבָּת יֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לְלַמֵּד כִּי אִם דְּבָרִים הַמַּתִּירִים לִלְמֹד בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְלָכֵן אֵין אוֹמְרִים פִּרְקֵי אָבוֹת. אֲבָל לִקְרוֹת הַסִּדְרָה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם, מֵתֵר וּמִכָּל שֶׁכֵּן קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם. וְאִם חָל (בְּ) עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב [בַּשַּׁבָּת] אָסוּר לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם בְּלִמּוּד כְּמוֹ בְּשִׁאָר תִּשְׁעָה בְּאָב.

ה קֹדֶם עַרְבִית אֵין אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת. וְאֵין אוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם קֹדֶם וְאַתָּה קָדוֹשׁ מִשּׁוּם דְּנִתְיַשֵּׁב עַל הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן וְעַתָּה נָחְרַב. גַּם אֵין אוֹמְרִים וְיִתֶּן לְךָ, וְאֵין מְבָרְכִין אֶת הַבָּנִים (תקנ"ט ובסד"ה).

ו מִשֶּׁתְּחַשַּׁךְ, כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַנֵּר, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ. וּבִשְׁמֹנָה עֶשְׂרֵה, אוֹמְרִים אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ. אֲבָל אֵין מַבְדִּילִין עַל הַכּוֹס עַד מוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, וְאָז הוּא מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא עַל הַבְּשָׂמִים וְלֹא עַל הַנֵּר, אֲפִלּוּ לֹא בֵּרַךְ עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְיַזְהִיר לִבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מְלָאכָה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. וְאִם שָׁכַח לוֹמַר אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ, אֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר אֶלָּא גּוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל סִימָן צו) שֶׁהֲרֵי יַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב עַל הַכּוֹס, וְלֹא יִטְעֹם קֹדֶם. וְאִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, יֹאמַר תְּחִלָּה הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ וְכוּ' בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.

ז תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל בַּשַּׁבָּת וְנִדְחָה לְיוֹם רִאשׁוֹן, בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחַר הַתַּעֲנִית, אָסוּרִים בְּבָשָׂר וְיַיִן כְּמוֹ בְּשִׁאָר תִּשְׁעָה בְּאָב, מִפְּנֵי אֲבֵלוּת הַיּוֹם. אֲבָל לְמָחָר, מֻתָּרִים מִיָּד בַּכֹּל (תקנ"ח).

ח אִם יֵשׁ מִילָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב שֶׁנִּדְחָה, מֻתָּר לְבַעֲלֵי הַבְּרִית דְּהַיְנוּ אָבִי הַבֵּן וְאִמּוֹ וְהַמּוֹהֵל וְהַסַּנְדָּק לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה גְּדוֹלָה, הַיְנוּ חֲצִי שָׁעָה אַחַר הַצָּהֳרַיִם, וְאָז מֻתָּר לְהַבְדִּיל עַל הַכּוֹס וְלֶאֱכוֹל וְלִרְחוֹץ, אֲבָל סְעוּדָה, לֹא יַעֲשׂוּ עַד הַלַּיְלָה. וְכֵן בְּפִדְיוֹן הַבֵּן בְּזְמַנּוֹ, הָאָב וְהַכֹּהֵן לֹא יִשְׁלִימוּ (תקנ"ט).

סימן קכו

א מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ תִּקְּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁבְּכָל שִׂמְחָה יְהֵא בָּהּ זֵכֶר לַחֻרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלַיִם וְגוֹ' אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי. וְנָזְרוּ שֶׁלֹּא יִבְנֶה לוֹ יִשְׂרָאֵל בְּנָיָן מְסֻיָּד וּמְצֻיָּר כְּבִנְיַן הַמְּלָכִים. וְלֹא יְסַיֵּד אֶת כָּל בֵּיתוֹ בְּסִיד,

אֶלָּא טָח בֵּיתוֹ בְּטִיט וְסָד בְּסִיד, וּמַנִּיחַ בּוֹ אַמָּה עַל אַמָּה כְּנֶגֶד הַפֶּתַח בְּלֹא סִיד, כְּדֵי לִזְכֹּר הַחֻרְבָּן. וּמַה שֶּׁלֹּא נָהֲגוּ כֵּן עַתָּה, לֹא יָדַעְנוּ טַעַם בָּרוּר.

ב וְכֵן תִּקְּנוּ שֶׁהָעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְאוֹרְחִים, אֲפִלּוּ סְעוּדַת מִצְוָה, לֹא יִתֵּן כָּל הַתַּבְשִׁילִין הָרְאוּיִין לַסְּעוּדָה, וְכֵן הָאִשָּׁה לֹא תִּתְקַשֵּׁט בְּכָל תַּכְשִׁיטֶיהָ בְּפַעַם אֶחָת. וְהֶחָתָן קֹדֶם חֻפָּתוֹ, נוֹתְנִים אֵפֶר עַל רֹאשׁוֹ בִּמְקוֹם הַנָּחַת תְּפִלִּין. וְהַמְכֻסֶּה שֶׁמְּכַסִּים בָּהּ אֶת הַכַּלָּה, לֹא יִהְיוּ בּוֹ חוּטֵי כֶּסֶף אוֹ זָהָב. גַּם נוֹהֲגִין שֶׁבִּשְׁעַת כְּתִיבַת הַתְּנָאִין, אַחַר קְרִיאָתָן, שׁוֹבְרִין קְדָרָה לְעֲשׂוֹת זֵכֶר לַחֻרְבָּן, אֲבָל יֵשׁ לִקַּח קְדָרָה שְׁבוּרָה. וְתַחַת הַחֻפָּה שׁוֹבֵר הֶחָתָן כְּלִי זְכוּכִית, וְזֶה יָכוֹל לִהְיוֹת כּוֹס שֶׁלֹּם.

ג וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹעַ שׁוּם כְּלֵי שִׁיר, וַאֲפִלּוּ שִׁיר בַּפֶּה. וְאֵין לְשׁוֹרֵר בַּסְּעוּדָה אֶלָּא הַזְּמִירוֹת שֶׁנִּתְקְנוּ, כְּמוֹ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל פִּיּוּטִים אֲחֵרִים, אָסוּר לְשׁוֹרֵר.

ד הַשְּׁמֵר לְךָ מִלְּרְאוֹת קְנִיגְנָאוֹת (*תרגום: צֵיד חַיּוֹת) שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְכֵן מְחוֹלָתָם אוֹ שׁוּם דָּבָר עַל שִׁמְחָתָם. וְאִם תִּשְׁמַע קוֹלָם שְׂמֵחִים, תֵּאָנַח וְתִצְטַעֵר עַל חֻרְבַּן יְרוּשָׁלַיִם, וְתִתְפַּלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֶיהָ, וַאֲפִלּוּ לַקְּנִיגְנָאוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לְלֶכֶת, מִשּׁוּם דַּהֲווּ מוֹשַׁב לֵצִים (ב"ח חיי"א כלל סג). וְכָל מִינֵי שִׂמְחָה, אָסוּר. אֶלָּא לְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה, מֻתָּר. בֵּין בְּשִׁיר בַּפֶּה, בֵּין בִּכְלֵים, וְגַם אֵין לִשְׂמֹחַ בְּיוֹתֵר. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּמַלֵּא שְׂחוֹק פִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲפִלּוּ בְּשִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר, אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ (סִימָן תקס ובחיי"א).

סימן קכז

א כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה עַל הַצִּבּוּר לְהִתְעַנּוֹת וּלְהִתְפַּלֵּל עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא, כָּךְ מִצְוָה עַל כָּל יָחִיד שֶׁאִם בָּאָה עָלָיו חַס וְשָׁלוֹם אֵיזוֹ צָרָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ שֶׁהוּא תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ, אוֹ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים עַל יְדֵי עֲלִילָה, מִצְוָה עָלָיו שֶׁיִּתְעַנֶּה וְיִתְפַּלֵּל אֶל ה' וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁיּוֹשִׁיעַ לוֹ. וְדָבָר זֶה מִדְּרָכֵי תְּשׁוּבָה הוּא, שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָדָם, חַס וְשָׁלוֹם מִקְרֶה הִיא הַצָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי, וְהָלַכְתִּי גַּם אֲנִי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קֶרִי. פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁאֲבִיא עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדֵי שֶׁתָּשׁוּבוּ, אִם תֹּאמְרוּ שֶׁהוּא קֶרִי, אוֹסִיף עֲלֵיכֶם חֲמַת אוֹתוֹ קֶרִי, אֲבָל צָרִיךְ הָאָדָם לְדַעַת כִּי בַּחֲטָאָיו הֵבִיא עָלָיו הָאֱלֹהִים אֶת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת, וִיפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיָשׁוּב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ (סִימָן תקעח וברמב"ם ובמגיד משנה).

ב יָחִיד שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהִתְעַנּוֹת, צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו בַּיּוֹם שֶׁלְּפָנָיו בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, דְּהַיְנוּ בִּבְרָכַת שְׁמַע קוֹלֵנוּ, יְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא מְקַבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת. וְקֹדֶם יְהִיוּ לְרָצוֹן יֹאמַר, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ בְּתַעֲנִית וְכוּ' (כְּמוֹ שֶׁנִּדְפַּס בַּסִּדּוּרִים). וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל

וְשׁוֹתֶה אַחַר כָּךְ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכא סָעִיף ח) אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְכֵן אִם רוֹצֶה לְהִתְעַנּוֹת אֵיזֶה יָמִים זֶה אַחַר זֶה אַף עַל פִּי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה בַּלֵּילוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, סַגִּי בְּקַבָּלָה אֶחָת. אֲבָל אִם מְקַבֵּל עָלָיו אֵיזֶה יָמִים שֶׁאֵינָם רְצוּפִין, כְּגוֹן שְׁנֵי חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, יֵשׁ לְקַבֵּל עָלָיו כָּל יוֹם בַּמִּנְחָה שֶׁלְּפָנָיו (תקסב).

ג מִי שֶׁהוּא רָגִיל לְהִתְעַנּוֹת בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה אוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּסִלְיחוֹת וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבְּלָם, שֶׁהֵם מְקֻבָּלִים מִכֹּחַ הַמִּנְהָג. וְכֵן תַּעֲנִית חֲלוֹם, אֵינָהּ צְרִיכָה קַבָּלָה. וְכֵן תַּעֲנִית שֵׁנִי חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי שֶׁלְּאַחַר פֶּסַח וְסֻכּוֹת, אִם עָנָה אָמֵן אַחַר מִי שֶׁבֵּרַךְ וְהָיָה דַּעְתּוֹ לְהִתְעַנּוֹת, דַּי בְּכָךְ וְאֵינוֹ צָרִיךְ קַבָּלָה אַחֶרֶת. וּמִכָּל מָקוֹם אִם מִתְחָרֵט וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְעַנּוֹת, רַשַּׁאי, כֵּיוָן שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו בְּפֵרוּשׁ וְלֹא הוֹצִיא בְּפִיו שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהִתְעַנּוֹת (תצב).

ד אַף אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו אֶת הַתַּעֲנִית בְּפִיו, אֶלָּא בְּהַרְהוּר קִבֵּל עָלָיו וְנָמַר בְּדַעְתּוֹ לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת תְּפִלַּת מִנְחָה, אֶלָּא קֹדֶם תְּפִלַּת מִנְחָה אוֹ אַחַר כָּךְ בְּעוֹד שֶׁהוּא יוֹם, הֲוֵי קַבָּלָה וְחַיָּב לְהִתְעַנּוֹת (תקסב).

ה כָּל הַשָּׁרוּי בְּתַעֲנִית, לֹא יִנְהַג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ, וְלֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ, וְלֹא יֵהָא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, אֶלָּא דּוֹאֵג וְאוֹנֵן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו (תקסח).

ו בְּתַעֲנִית יָחִיד, מֻתָּר לְרַחֵץ אֶת פִּיו בְּמַיִם בְּשַׁחֲרִית (תקסז).

ז אִם קִבֵּל עָלָיו סְתָם לְהִתְעַנּוֹת, חַיָּב לְהַשְׁלִים עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת (תקסב).

ח הַמִּתְעַנֶּה וּמְפַרְסֵם אֶת עַצְמוֹ לְהִתְפָּאֵר, הוּא נֶעֱנָשׁ עַל כָּךְ. אֲבָל אִם מַפְצִירִין בּוֹ לֶאֱכֹל, מֻתָּר לְגַלּוֹת שֶׁהוּא מִתְעַנֶּה (תקסה).

ט הַמִּתְעַנֶּה אֲפִלּוּ תַּעֲנִית יָחִיד, בֵּין תַּעֲנִית נְדָבָה, בֵּין תַּעֲנִית חֲלוֹם, אוֹמֵר בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה בְּשִׁמַע קוֹלֵנוּ, עַנֵּנוּ, כְּמוֹ בְּתַעֲנִית צִבּוּר (וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יָחִיד, אוֹמְרוֹ בְּלָשׁוֹן רַבִּים, וְאַל יְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים) וְקֹדֶם יְהִיוּ לְרָצוֹן אוֹמֵר רִבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכוּ' (תקסב תקסה).

י מִי שֶׁנָּדַר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם אֶחָד אוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, וְלֹא פָּרַט אֵיזֶה יוֹם אוֹ יָמִים, אֶלָּא שֶׁאָמַר סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו בִּשְׁעַת מִנְחָה לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, אִם אֵרַע לוֹ צֹרֶךְ גָּדוֹל לֶאֱכֹל, כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ לְסִעוּדַת מִצְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לַסְּעוּדָה, אוֹ שֶׁאָדָם גָּדוֹל מַפְצִיר בּוֹ לֶאֱכוֹל וְקָשֶׁה לוֹ לְסָרֵב כְּנֶגְדּוֹ, אוֹ שֶׁהוּא מִצְטַעֵר, הֲרֵי זֶה לוֹוֶה תַּעֲנִיתוֹ, וְיָכוֹל לֶאֱכוֹל הַיּוֹם אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הִתְחִיל לְהִתְעַנּוֹת, וּמִתְעַנֶּה תַּחַת יוֹם זֶה, יוֹם אַחֵר. וְדָוְקָא בְּעִנְיָן זֶה, דְּמַה שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַתַּעֲנִית, הָיָה רַק בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם אֶת הַנֶּדֶר. אֲבָל אִם לֹא נָדַר מִתְּחִלָּה,

רַק שֶׁקִּבֵּל עָלָיו בִּשְׁעַת מִנְחָה לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, אֲפִלּוּ מִצְטַעֵר אַחַר כָּךְ הַרְבֵּה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְלָוּוֹת תַּעֲנִיתוֹ לְפָרָעָה בְּיוֹם אַחֵר (וְעַיֵּן בְּסָעִיף יב).

יא וְכֵן אִם בִּשְׁעַת נִדְרוֹ פָּרַט יָמִים יְדוּעִים, וְגַם קִבֵּל עָלָיו בִּשְׁעַת מִנְחָה, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְלָוּוֹת תַּעֲנִיתוֹ.

יב מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת וּמִצְטַעֵר הַרְבֵּה בְּתַעֲנִיתוֹ, יָכוֹל לְפַדּוֹתָהּ בְּמָמוֹן כְּפִי עָשְׁרוֹ, וְנוֹתֵן אֶת הַדָּמִים לַעֲנִיִּים. אֲבָל בְּתַעֲנִית שֶׁמַּחֲמַת נֶדֶר, לָא מַהֲנֵי פִּדְיוֹן. וְכֵן בְּתַעֲנִית שֶׁגָּזְרוּ הַצִּבּוּר, לָא מַהֲנֵי פִּדְיוֹן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ כֵּן הַצִּבּוּר.

יג מִי שֶׁנָּדַר לְהִתְעַנּוֹת שֵׁנִי חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, מֻתָּר לוֹ לְהַחְלִיף וּלְהִתְעַנּוֹת חֲמִישִׁי שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי, אֲבָל לֹא יָמִים אֲחֵרִים, כִּי מִסְתָּמָא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לָהֶם מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹמֵי דְּדִינָא.

יד תַּעֲנִית שֵׁנִי חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי שֶׁלְּאַחַר פֶּסַח וְשֶׁלְּאַחַר סֻכּוֹת, וְכֵן בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ בִּשְׁעַת מִנְחָה, אֶלָּא שֶׁהוּא מִתְעַנֶּה מִכֹּחַ הַמִּנְהָג, וַאֲפִלּוּ כִּוֵּן בִּשְׁעַת עֲנִיַּת אָמֵן עַל מִי שֶׁבֵּרַךְ, כָּל שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ בִּשְׁעַת מִנְחָה, אִם אֵרְעָה בְּרִית מִילָה אוֹ פִּדְיוֹן הַבֵּן אוֹ שְׁאָר סְעוּדַת מִצְוָה, מִצְוָה לֶאֱכוֹל וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתָּרָה. כִּי כָּל הַמִּתְעַנֶּה בְּיָמִים אֵלּוּ, עַל דַּעַת הַמִּנְהָג הוּא מִתְעַנֶּה, וְהַמִּנְהָג לֹא נִתְיַסֵּד לְהִתְעַנּוֹת בְּמָקוֹם סְעוּדַת מִצְוָה.

טו בְּמָקוֹם שֶׁמַּתִּירִין לֶאֱכוֹל בִּסְעוּדַת מִצְוָה נִפְסֶקֶת הַתַּעֲנִית לְגַמְרֵי, וּמֻתָּר לֶאֱכֹל אַחַר כָּךְ גַּם בְּבֵיתוֹ. אֲבָל קֹדֶם הַסְּעוּדָה, אָסוּר לֶאֱכֹל. רַק אֲבִי הַבֵּן בְּיוֹם הַמִּילָה וְהַסַּנְדִּק, יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל גַּם לִפְנֵי הַסְּעֻדָּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא כְּמוֹ יוֹם טוֹב לָהֶם.

טז אֲבָל אִם אָכַל שֶׁלֹּא בְּהֶתֵּר בְּיוֹם הַתַּעֲנִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, חַיָּב לְהַשְׁלִים אֶת הַתַּעֲנִית גַּם לְאַחַר הָאֲכִילָה. וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְעַנּוֹת אַחַר כָּךְ שֵׁנִי חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי לְכַפָּרָה עַל מַה שֶּׁאָכַל בְּיוֹם הַתַּעֲנִית. וּמִכָּל שֶׁכֵּן, אִם הָיָה יוֹם הַתַּעֲנִית מֻחֲמַת נֶדֶר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁלִים נִדְרוֹ אַחַר כָּךְ (תקסט).

יז יָחִיד הַמִּתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ וְעָבְרָה, אוֹ שֶׁמִּתְעַנֶּה בִּשְׁבִיל חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא אוֹ מֵת, צָרִיךְ לְהַשְׁלִים כָּל הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁקִּבֵּל עָלָיו. וְכֵן אִם קִבֵּל עָלָיו תַּעֲנִיּוֹת אוֹ שְׁאָר מִצְוָה, עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה בְּנוֹ בַּר מִצְוָה, וּמֵת הַבֵּן קֹדֶם, צָרִיךְ הוּא לְקַיֵּם אֶת נִדְרוֹ עַד הַשָּׁעָה שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בְּנוֹ בַּר מִצְוָה (עַיֵּן יורה דעה סִימָן רכ ברמ"א סָעִיף טו), אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ שֶׁקֹּדֶם שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת, כְּבָר עָבְרָה הַסַּכָּנָה, דְּהָוֶה קַבָּלָה בְּטָעוּת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים (תקסט).

יח יָפָה תַּעֲנִית עִם הַתְּשׁוּבָה לְבַטֵּל חֲלוֹם רָע כְּאִשׁ לְנֶעֱרֶת. וְדַוְקָא בּוֹ בַּיּוֹם. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מְחֻיָּב לְהִתְעַנּוֹת, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הַחֲלוֹמוֹת שָׁוְא יְדַבֵּרוּ. אֲבָל מְחֻיָּב לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְיַעֲסֹק כָּל הַיּוֹם בַּתּוֹרָה וּתְפִלָּה. וּלְעִנְיַן תַּעֲנִית חֲלוֹם בַּשַּׁבָּת, עַיֵּן בְּאֹרַח חַיִּים סִימָן רפח.

סימן קכח

א מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל עַד אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, הֵמָּה יְמֵי רָצוֹן. וְאַף כִּי בְּכָל הַשָּׁנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל תְּשׁוּבָה מִן הַשָּׁבִים אֵלָיו בְּלֵב שָׁלֵם, מִכָּל מָקוֹם יָמִים אֵלּוּ מֻבְחָרִים יוֹתֵר וּמְזֻמָּנִים לִתְשׁוּבָה, לְהִיּוֹתָם יְמֵי רַחֲמִים וִימֵי רָצוֹן, כִּי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל, עָלָה מֹשֶׁה אֶל הַר סִינַי לְקַבֵּל לוּחוֹת שְׁנִיִּים, וְנִשְׁתַּהֶה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם, וְיָרַד בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי, שֶׁהָיָה אָז גְּמַר כַּפָּרָה. וּמִן אָז הֶקְדִּשׁוּ יָמִים אֵלּוּ לִימֵי רָצוֹן, וְיוֹם עֲשִׂירִי בְּתִשְׁרֵי לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמְנָהָג בְּרֹב הַמָּקוֹמוֹת לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וְלַעֲשׂוֹת סֵדֶר יוֹם כְּפוּר קָטָן, כְּדֵי שֶׁיָּכִינוּ לִבָּם לִתְשׁוּבָה. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּשַּׁבָּת, מַקְדִּימִין לְיוֹם חֲמִישִׁי שֶׁלְּפָנָיו. הָרַב אֲדוֹנֵנוּ רַבִּי יִצְחָק לוּרְיָא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּתַב, וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשָׂמְתִּי לְךָ, רָאשֵׁי תֵּבוֹת אֱלוּל, לוֹמַר כִּי חֹדֶשׁ זֶה, הוּא עֵת רָצוֹן לְקַבֵּל תְּשׁוּבָה עַל הַחֲטָאִים שֶׁעָשָׂה בְּכָל הַשָּׁנָה. וְגַם רֶמֶז שֶׁגַּם עַל הַשְׁגָּגוֹת צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה. עוֹד אָמְרוּ דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת, וּמָל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ, רָאשֵׁי תֵּבוֹת אֱלוּל. וְכֵן אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי, רָאשֵׁי תֵּבוֹת אֱלוּל. וְכֵן אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים רָאשֵׁי תֵּבוֹת אֱלוּל. רֶמֶז לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, שֶׁהֵם, תְּשׁוּבָה, תְּפִלָּה וּצְדָקָה, שֶׁצְּרִיכִין לְהִזְדָּרֵז בָּהֶם בְּחֹדֶשׁ זֶה. וּמָל ה' וְגוֹ' רוֹמֵז לִתְשׁוּבָה. אֲנִי לְדוֹדִי וְגוֹ' רוֹמֵז לִתְפִלָּה, שֶׁהִיא רִנַּת דּוֹדִים. אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, רוֹמֵז לִצְדָקָה.

ב נוֹהֲגִין לִתְקֹעַ שׁוֹפָר בְּחֹדֶשׁ זֶה. וּמַתְחִילִין בְּיוֹם ב' דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְתוֹקְעִין בְּכָל יוֹם לְאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה תְּקִיעָה, חוּץ מֵעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁמַּפְסִיקִין בּוֹ, כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין תְּקִיעוֹת רְשׁוּת לִתְקִיעוֹת מִצְוָה. וְטַעַם הַתְּקִיעוֹת בְּחֹדֶשׁ זֶה כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָעָם לִתְשׁוּבָה, כִּי כֵן הוּא הַטֶּבַע שֶׁל הַשּׁוֹפָר לְעוֹרֵר וּלְהַחְרִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בָּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ. עוֹד נוֹהֲגִין בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ מִיּוֹם ב' דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל עַד שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב לְאַחַר הַתְּפִלָּה, אֶת הַמִּזְמוֹר לְדָוִד ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי. וְהוּא עַל פִּי הַמִּדְרָשׁ, ה' אוֹרִי, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְיִשְׁעִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה, רֶמֶז לְסֻכּוֹת. עוֹד נוֹהֲגִין לוֹמַר תְּהִלִּים בַּצִּבּוּר בְּכָל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ. מְשֻׁנְכָּנַס אֱלוּל עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּשֶׁכּוֹתֵב אָדָם אִגֶּרֶת לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ לִרְמֹז בָּהּ בִּתְחִלָּתָהּ אוֹ בְּסוֹפָהּ שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ עָלָיו וּמְבָרְכוֹ, שֶׁיִּזְכֶּה בִּימֵי הַדִּין, הַבָּאִים לְטוֹבָה, לְהִכָּתֵב וּלְהֵחָתֵם בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים (תקפא).

ג אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, נוֹהֲגִין לִבְדֹּק בְּחֹדֶשׁ זֶה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁלָּהֶן. וְכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא שָׁם בָּדֳק בִּשְׁאָר מְצוֹת, יְתַקְּנוֹ (מטה אפרים).

ד מִשֶּׁבָּת שֶׁלְּאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב וּלְהַלָּן, מַפְטִירִין בְּשֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, שִׁבְעָה דְּנֶחָמָתָא. וְאִם חָל א' דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל בַּשַּׁבָּת, דּוֹחִין עֲנִיָּה סוֹעֲרָה וּמַפְטִירִין הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם כֵּן מִנֶּחָמוֹת יְרוּשָׁלַיִם. וּבְשַׁבָּת פָּרָשַׁת כִּי תֵצֵא, שֶׁאָז מַפְטִירִין רָנִי עֲקָרָה, מַשְׁלִימִין עָלֶיהָ גַּם עֲנִיָּה סוֹעֲרָה, שֶׁהִיא סְמוּכָה לָהּ. אִם טָעָה בְּשַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וְאָמַר עֲנִיָּה סוֹעֲרָה, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁבֵּרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ, יֹאמַר גַּם הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְיָבֵרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר הַבְּרָכוֹת, יֹאמַר הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, דּוֹחִין הַפְּטָרַת מָחָר חֹדֶשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ מִנֶּחָמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, וּמַפְטִירִין עֲנִיָּה סוֹעֲרָה.

ה מִיּוֹם רִאשׁוֹן [בַּשַּׁבָּת] שֶׁקֹּדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וָאֵילָךְ, מַשְׁכִּימִין לִסְלִיחוֹת. וְאִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם שֵׁנִי אוֹ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, מַתְחִילִין מִיּוֹם רִאשׁוֹן בַּשָּׁבוּעַ הַקּוֹדֵם. וּכְשֶׁמַּשְׁכִּימִין, צָרִיכִין לִטּוֹל יְדֵיהֶם וּלְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם וּבִרְכַת הַתּוֹרָה. וְאַחַר הַסְּלִיחוֹת יִטּוֹל יָדָיו שֵׁנִית בְּלֹא בְּרָכָה.

ו שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר שֶׁאוֹמֵר סְלִיחוֹת, יִתְעַטֵּף בְּטַלִּית מְצֻיֶּצֶת קֹדֶם שֶׁמַּתְחִיל אַשְׁרֵי. וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ סָפֵק אִם יְבָרֵךְ בְּרָכָה עַל טַלִּית שֶׁלּוֹ כְּשֶׁלּוֹבְשׁוֹ בַּלַּיְלָה אוֹ לֹא יְבָרֵךְ, עַל כֵּן לֹא יִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ, וְגַם לֹא טַלִּית הַקָּהָל, אֶלָּא יִשְׁאַל לוֹ טַלִּית מֵאַחֵר. וְאִם אֵין בַּנִּמְצָא טַלִּית כָּלָל, יְכוֹלִין לוֹמַר סְלִיחוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת גַּם בְּלֹא טַלִּית. יֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת, מִתְפַּלֵּל גַּם שַׁחֲרִית וּמִנְחָה וְגַם מַעֲרִיב שֶׁלְּפָנָיו, וְהוּא קוֹדֵם לְאָבֵל וּלְמוֹהֵל וּלְ"יְאַר צַייט" [לְבַעַל יוֹם זִכָּרוֹן] (תקפא). טוֹב לַעֲמֹד בַּאֲמִירַת הַסְּלִיחוֹת. וּמִי שֶׁקָּשֶׁה לוֹ, יַעֲמֹד לְכָל הַפָּחוֹת בַּאֲמִירַת אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב וְגוֹ' וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת (עַיֵּן סִימָן נו). דִּין אֲמִירַת הַוִּדּוּי, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קלא סָעִיף ט.

ז יְדַקְדְּקוּ לִבְחוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁיִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת וּבַיָּמִים הַנּוֹרָאִים, אִישׁ שֶׁהוּא הָגוּן וְגָדוֹל בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּפִי מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא. וְגַם שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שִׁלֹּשִׁים שָׁנָה, שֶׁאָז כְּבָר נָחָה רְתִיחַת הַדָּם שֶׁל בַּחֲרוּתוֹ וְנִכְנַע לִבּוֹ. וְגַם יְהֵא נָשׂוּי וְיִהְיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ לִבּוֹ וּמַפִּיל תַּחֲנוּנִים מִקִּירוֹת הַלֵּב. וְכֵן יְדַקְדְּקוּ לִבְחוֹר תּוֹקֵעַ שֶׁיִּתְקַע שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְכֵן הַמַּקְרֵא לִפְנֵי הַתּוֹקֵעַ, שֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי תּוֹרָה וְיִרְאָה, כְּפִי מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לָהֶם לִמְצֹא. מִיהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁרִים לְכֹל, רַק שֶׁיִּהְיֶה מְרֻצֶּה לַקָּהָל. וְאִם רוֹאֶה מַחֲלֹקֶת בַּדָּבָר, יִמְנַע עַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁיִּהְיֶה מִי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן (תקפא תקפה ובס"ח).

ח אֲבָל כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ אַחַר אֲבִיו וְאִמּוֹ, לֹא יִהְיֶה שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא תּוֹקֵעַ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶלָּא אִם אֵין אַחֵר הָגוּן כָּמוֹהוּ. וְאִם הוּא תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים עַל שְׁאָר קְרוֹבִים, אִם הֶחְזִיק מִכְּבָר לְהִתְפַּלֵּל אוֹ לִתְקֹעַ, מֻתָּר, כֵּיוָן שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְבַטְּלִין גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. אֲבָל אִם לֹא הֶחְזִיק, וְיֵשׁ אַחֵר הָגוּן כָּמוֹהוּ, יֵשׁ לְהַחְמִיר.

אֲבָל כָּל יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֻתָּר לְכָל אָבֵל לִהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר, אַךְ לֹא בְּתוֹךְ שִׁבְעָה.

ט יָחִיד הָאוֹמֵר סְלִיחוֹת, אֵינוֹ רַשַּׁאי לוֹמַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת דֶּרֶךְ תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה, אֶלָּא דֶּרֶךְ קְרִיאָה בַּתּוֹרָה בְּנַגּוּן וּבִטְעָמִים. וְכֵן בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכָּרוֹת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, כְּגוֹן וּזְכֹר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וְכַדּוֹמֶה, יֵשׁ לוֹ לְדַלֵּג. וְכֵן הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁהֵן בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, כְּגוֹן מַחֵי וּמַסֵּי וְכוּ', מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא וְכוּ' לֹא יאמְרֶן אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה (סִימָן קא תקסה תקפא).

י אֲבָל אָסוּר לְצֵאת מִבֵּיתוֹ לְלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת לוֹמַר סְלִיחוֹת, מִלְּבַד בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁמַּרְבִּים בְּסְלִיחוֹת.

יא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּיָמִים הַנּוֹרָאִים וְכֵן הַתּוֹקֵעַ, צָרִיכִין לִפְרוֹשׁ אֶת עַצְמָן שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִכָּל דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי טָמְאָה, וְיִלְמְדוּ כְּפִי יְכָלְתָּם פֵּרוּשֵׁי הַתְּפִלּוֹת וְהַפִּיּוּטִים וְהִלְכוֹת תְּקִיעוֹת (תקפא). וְגַם יִלְמְדוּ סִפְרֵי מוּסָר הַמְעוֹרְרִים אֶת לֵב הָאָדָם, וְיִרְאוּ מִפַּחַד ה' וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לִשְׁפֹּט אֶת הָאָרֶץ. וְאִם לֹא נִמְצָא לָהֶם תּוֹקֵעַ שֶׁהוּא בַּעַל תּוֹרָה, יִרְאוּ עַל כָּל פָּנִים שֶׁיִּהְיֶה הַמַּקְרֶא בַּעַל תּוֹרָה, וְיִהְיֶה בָּקִי בְּהִלְכוֹת תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁאִם תֵּאָרַע אֵיזֶה טָעוּת בַּתְּקִיעוֹת, יֵדַע מַה לַּעֲשׂוֹת, וְגַם שֶׁיֵּדָע לִבְדֹּק אֶת הַשּׁוֹפָר אִם הוּא כָּשֵׁר (עַיֵּן סִימָן תקפה ובסידור).

יב הָרִבּה נוֹהֲגִין לְהִתְעַנּוֹת בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, וּלְפִי שֶׁחֲסֵרִים ד' יָמִים שֶׁאֵינָם מִתְעַנִּים בָּהֶם, דְּהַיְנוּ ב' יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שַׁבָּת, וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. עַל כֵּן מִתְעַנִּין תְּמוּרָתָן ד' יָמִים בִּימֵי הַסְּלִיחוֹת שֶׁקֹּדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּהַיְנוּ יוֹם א' דְּסְלִיחוֹת. וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְעוֹד ב' יָמִים בֵּינְתַיִם, וּבוֹחֲרִים בְּיוֹם ב' וְה. וְאִם אֵרְעָה לָהֶם סְעוּדַת מִצְוָה, יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל וְיִתְעַנּוּ יוֹם אַחֵר תְּמוּרָתוֹ. אוֹ אִם יוֹדְעִים שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם סְעוּדַת מִצְוָה, יִתְעַנּוּ מִקֹּדֶם יוֹם אֶחָד תְּמוּרָתוֹ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכז סָעִיף ג וְסָעִיף יד) (תקסח תקפא).

יג נוֹהֲגִין לֵילֵךְ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית לְבֵית הַקְּבָרוֹת לְהִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי הַצַּדִּיקִים, וְנוֹתְנִים שָׁם צְדָקָה לָעֲנִיִּים, וּמַרְבִּים תַּחֲנוּנִים לְעוֹרֵר אֶת הַצַּדִּיקִים הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה, שֶׁיְּמַלִּיצוּ טוֹב בַּעֲדֵנוּ בְּיוֹם הַדִּין. וְגַם מֵחֲמַת שֶׁהוּא מָקוֹם קְבוּרַת הַצַּדִּיקִים, הַמָּקוֹם הוּא קָדוֹשׁ וְטָהוֹר, וְהַתְּפִלָּה מְקֻבֶּלֶת שָׁם בְּיוֹתֵר, בִּהְיוֹתָהּ עַל אַדְמַת קֹדֶשׁ, וְיַעֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֶסֶד בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים. אֲבָל אַל יָשִׂים מַגָּמָתוֹ נֶגֶד הַמֵּתִים הַשּׁוֹכְנִים שָׁם, כִּי קָרוֹב הַדָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בִּכְלָל וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים. אַךְ יְבַקֵּשׁ מֵהַשֵּׁם, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁיְּרַחֵם עָלָיו בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים שׁוֹכְנֵי עָפָר (תקפא). כְּשֶׁבָּא אֶל בֵּית הַקְּבָרוֹת, אִם לֹא רָאָה אֶת הַקְּבָרִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין וְכוּ' (לְעֵיל סִימָן ס סָעִיף יא). כְּשֶׁבָּא אֶל הַקֶּבֶר, יֵשׁ לוֹ לוֹמַר, יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא מְנוּחָתוֹ שֶׁל (פְּלוֹנִי) הַקָּבוּר פֹּה

בְּכָבוֹד, וּזְכוּתוֹ יַעֲמֹד לִי. כְּשֶׁמְּשִׁים יָדוֹ עַל הַקֶּבֶר, יֵשׁ לְשׂוּם יַד שְׂמֹאלוֹ דַּוְקָא וְלֹא יְמִינוֹ, וְיֹאמַר אֶת הַפָּסוּק, וְנָחֲךָ ה' תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמוֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו. תִּשְׁכַּב בְּשָׁלוֹם, וְתִישַׁן בְּשָׁלוֹם, עַד בּוֹא מְנֻחָם מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם. (וּכְשֶׁשָּׂם יָדוֹ, יְכַוֵּן בַּפָּסוּק וְנָחֲךָ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ט"ו תֵּבוֹת כְּמִנְיַן קִשְׁרֵי הַיָּד) (ברכי יוסף סימן רכד). אֵין לֵילֵךְ עַל קֶבֶר אֶחָד שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּיוֹם אֶחָד. הַקּוֹרֵא כְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַמֵּצֵבָה, אִם הוּא כְּתָב בּוֹלֵט, קָשֶׁה לְשִׁכְחָה. וּסְגָלָה לוֹמַר, אַהֲבָה רַבָּה עַד וּלְיֶחֱדָךְ בְּאַהֲבָה (רכד).

יד בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה נָהֲגוּ כֻּלָּם לְהִתְעַנּוֹת עַד אַחַר מִנְחָה, שֶׁאָז טוֹעֲמִין אֵיזֶה דָּבָר, שֶׁלֹּא לְכַנֵּס לְיוֹם טוֹב כְּשֶׁהוּא מְעֻנֶּה. וְכָל הַיּוֹם, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבִתְשׁוּבָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. וְלֹא יַמְתִּין עַד עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא יְקַדִּים אֶת עַצְמוֹ הַיּוֹם לְבַקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ מְחִילָה.

טו מְכַבְּסִין וּמִסְתַּפְּרִין בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִכְבוֹד יוֹם טוֹב, וְיֵשׁ לִזָּהֵר לְגַלֵּחַ קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם וְטוֹבְלִים וְלוֹבְשִׁים בְּגָדֵי שַׁבָּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, לְהַרְאוֹת שֶׁאָנוּ בְּטוּחִים בְּחַסְדּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁיּוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ.

טז נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת הַתָּרַת נְדָרִים בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה (וְהָרֶמֶז לֹא יֶחֱל דְּבָרוֹ כְּכָל, סוֹפֵי תֵּבוֹת אֶלּוּל) וּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, יֹאמַר בִּלְשׁוֹן (אַשְׁכְּנַז) [לַעַז], כְּמוֹ שֶׁהוּא מֵבִין (סִימָן תקפא ובחיי"א).

סימן קכט

א בְּכָל הַקְּדִישִׁים שֶׁאוֹמְרִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, כּוֹפְלִין תֵּבַת לְעֵלָּא, הַיְנוּ שֶׁאוֹמְרִים לְעֵלָּא לְעֵלָּא (וְלֹא בְּוָא"ו וּלְעֵלָּא) וְכֵיוָן שֶׁבְּקַדִּישׁ צְרִיכוֹת לִהְיוֹת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים תֵּבוֹת וּבְכָל הַשָּׁנָה אוֹמְרִים, לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא, אוֹמְרִים עַתָּה, לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא (שע"ת סִימָן נו).

ב יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים כָּל תְּפִלּוֹת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּכִרְיעָה וּבִכְפִיפַת הָרֹאשׁ. וְאָמְנָם כֵּיוָן שֶׁצְּרִיכִין לִכְרוֹעַ בְּבִרְכַת מָגֵן אַבְרָהָם וּבְמוֹדִים בִּתְחִלָּה וּבַסּוֹף, עַל כֵּן קֹדֶם שֶׁמַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ צָרִיךְ לִזְקֹף אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכְרַע בְּמִצְוַת חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. גַּם אָסוּר לִכְרוֹעַ בִּתְחִלַּת בְּרָכָה וּבְסוֹף בְּרָכָה בִּמְקוֹם שֶׁלֹּא תִקְּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְטוֹב יוֹתֵר לְהִתְפַּלֵּל בָּאֲבָרִים זְקוּפִים וּבְלֵב כָּפוּף וּבִדְמָעוֹת. וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, יֵשׁ לְבַטֵּל, כִּי יֵשׁ לְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ כְּמוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה. וְיֵשׁ מַתִּירִין לְהַגְבִּיהַּ

קוֹלוֹ מְעַט, אֲבָל לֹא הַרְבֵּה. יְזַהֵר לְדַקְדֵּק בִּתְפִלָּתוֹ הֵיטֵב, שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה שׁוּם נְקֻדָּה. וִיהַדֵּר אַחַר סִדּוּר אוֹ מַחֲזוֹר שֶׁהוּא מְדֻיָּק הֵיטֵב, לְהִתְפַּלֵּל מִתּוֹכוֹ.

ג כָּל הַשָּׁנָה, אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, חוּץ מִן רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁצְּרִיכִין לוֹמַר, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט. לְפִי שֶׁבְּיָמִים הָאֵלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַרְאֶה מַלְכוּתוֹ לִשְׁפֹּט אֶת הָעוֹלָם. אִם טָעָה וְאָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אוֹ שֶׁהוּא מְסֻפָּק אִם אָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ אוֹ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, אִם נִזְכַּר תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ, וְכֵן הַדִּין בְּהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט. אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר, אָז בְּהַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ צָרִיךְ לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה, (אֲפִלּוּ מְסֻפָּקָא), מִפְּנֵי שֶׁשֶּׁלֹשׁ הַבְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נֶחְשָׁבוֹת כְּאֶחָת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן יט סָעִיף ב). וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ, וּצְרִיכִין לוֹמַר קְדֻשָּׁה שֵׁנִית. אֲבָל בְּהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט, אֲפִלּוּ יָחִיד, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר אֲפִלּוּ לְאוֹתָהּ בְּרָכָה, כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר תִּבַּת מֶלֶךְ בִּבְרָכָה זֹאת. בְּכָל הַשָּׁנָה אִם טָעָה וְאָמַר, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר (קיח תקפב).

ד בְּשַׁבָּת עַרְבִית, בְּבִרְכַּת מֵעֵין שֶׁבַע מָגֵן אָבוֹת וְכוּ', אוֹמְרִים גַּם כֵּן בְּמָקוֹם הָאֵל הָקָדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ. וְאִם טָעָה שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וְאָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אִם נִזְכַּר מִיָּד תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, חוֹזֵר וְאוֹמֵר הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ וְכוּ', אֲבָל לְאַחַר כָּךְ, אֵינוֹ חוֹזֵר (פרי חדש ופרי מגדים).

ה אִם שָׂכַח זְכֵרֵנוּ, אוֹ מִי כָמוֹךָ, וּכְתֹב, בְּסֵפֶר חַיִּים, וְלֹא נִזְכַּר עַד שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה', כֵּיוָן שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה וּמִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר. וְכֵן אִם שָׂכַח לוֹמַר וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ וְחָתַם הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, וַאֲפִלּוּ לֹא אָמַר עֲדַיִן רַק בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹתֵם הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ וְאוֹמֵר אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וְכוּ'.

ו בְּסִיּוּם הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, יֵשׁ מְסַיְּמִים עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם, וְיֵשׁ שֶׁאֵינָם מְשַׁנִּין אֶלָּא אוֹמְרִים הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. וְאַךְ בְּקַדִּישִׁים אוֹמְרִים עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו וְכוּ' (מטה אפרים).

ז אִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאוֹמְרִים לְכוּ נְרַנְּנָה, כְּמוֹ בְּשְׁאָר שַׁבָּת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּתְחִילִין, מִזְמוֹר לְדָוִד. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּתְחִילִין, מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וְכָל מָקוֹם יַחֲזִיק מִנְהָגָיו.

ח לְאַחַר גְּמַר תְּפִלַּת מַעֲרִיב בְּלֵיל רִאשׁוֹן, נוֹהֲגִין לוֹמַר כָּל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵב וְתֵחָתֵם. וְלִנְקֵבָה אוֹמְרִים, תִּכָּתֵבִי וְתֵחָתֵמִי. אֲבָל בַּיּוֹם, אֵין אוֹמְרִים, לְפִי שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה הַכְּתִיבָה קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם, וּבְלֵיל שֵׁנִי, יֵשׁ נוֹהֲגִין לְאָמְרוֹ, כִּי לִפְעָמִים נִדּוֹנִין בְּיוֹם שֵׁנִי (תקפב).

ט בְּסִעוּדַת הַלַּיְלָה, נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת סִימָנִים לְשָׁנָה טוֹבָה. טוֹבְלִין פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא בִּדְבָשׁ. וְאַחַר שֶׁאָכַל כַּזַּיִת, אוֹמֵר, יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה. וְאַחַר כָּךְ טוֹבֵל קְצָת תַּפּוּחַ מָתוֹק בִּדְבַשׁ וּמְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וְאוֹכְלוֹ, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר גַּם כֵּן יְהִי רָצוֹן וְכוּ', וְנוֹהֲגִין לֶאֱכֹל רֹאשׁ שֶׁל בַּעַל חַי וְאוֹמְרִים, יְהִי רָצוֹן שֶׁנִּהְיֶה לְרֹאשׁ. וְיֵשׁ לְהַדֵּר אַחַר רֹאשׁ כֶּבֶשׂ, שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן זֶכֶר לְאֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק. וְגַם יְרָקוֹת אוֹכְלִים אוֹתָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בַּמְּדִינָה הַהוּא שֵׁם הַמּוֹרֶה לְטוֹבָה, כְּמוֹ בִּמְדִינָתֵנוּ מֵעהרֶען (גֶּזֶר), וְאוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּרְבּוּ זְכֻיּוֹתֵינוּ. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין גַּם כֵּן לְהַדֵּר לֶאֱכֹל דָּגִים, שֶׁיֵּשׁ רֶמֶז לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת כְּמוֹ הַדָּגִים. וְאֵין לְבַשֵּׁל אוֹתָם בְּחֹמֶץ, כִּי אֵין אוֹכְלִים דְּבָרִים חֲמוּצִים אוֹ מְרִירִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאוֹכְלִין בָּשָׂר שָׁמֵן וְכָל מִינֵי מְתִיקָה. גַּם נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֱגוֹזִים וְלוּזִים, כִּי אֱגוֹז בְּגִמַטְרִיָּא ח"ט, וְגַם מַרְבִּים כִּיחָה וְנִיעָה הַמְבַטְּלִים אֶת הַתְּפִלָּה (תקפג). וְיֵשׁ לִלְמֹד עַל הַשֻּׁלְחָן תּוֹרָה. וְנוֹהֲגִין קְצָת לִלְמֹד מִשְׁנָיוֹת מַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (חיי"א).

י נָכוֹן שֶׁלֹּא לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בְּשֵׁנֵי לֵילוֹת דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁחָל בְּשַׁבָּת. אַךְ אִם הוּא לֵיל טְבִילָתָהּ, אַל יְבַטֵּל עוֹנָתָהּ. וְיִטְבֹּל אֶת עַצְמוֹ בַּבֹּקֶר מִטֻּמְאָתוֹ (תקפא).

יא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּשֶׁאוֹמֵר אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ, אֵין לְהַכּוֹת בְּאֶגְרוֹף עַל הֶחָזֶה כְּמוֹ בַּחֹל וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי אֵין אוֹמְרִים וִדּוּי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם טוֹב. אֶלָּא יְכַוֵּן הַפִּרּוּשׁ, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ, כְּלוֹמַר, אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ לְפָנֶיךָ שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל אֲנַחְנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה. לְכֵן אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שִׁמְךָ (תקפד).

יב בְּשַׁעַת הוֹצָאַת סֵפֶר תּוֹרָה, נוֹהֲגִין לוֹמַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְיֵשׁ לְהַתְחִיל מִן וַיַּעֲבֹר. וְיֹאמַר, וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא, ה', ה' וְגוֹ' (עַיֵּן מ"א סִימָן תכב וְעַיֵּן בנ"א כלל ה סִימָן ב). וּבְשַׁבָּת, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין אוֹמְרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְלֹא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם.

יג שִׁעוּר הַתְּקִיעוֹת, לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּךְ, הַתְּרוּעָה הִיא ט' כֹּחוֹת קְצָרִים. וְהַשְּׁבָרִים יַעֲשֶׂה ג' שְׁבָרִים זֶה אַחַר זֶה, וְכָל שֶׁבֶר יִהְיֶה אָרוֹךְ כְּמוֹ ג' כֹּחוֹת קְצָרִים מִן הַתְּרוּעָה, וְנִמְצָא שֶׁגַּם הַשְּׁבָרִים הֵם כְּמוֹ ט' כֹּחוֹת. וְיִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לְהַאֲרִיךְ בִּשְׁבָרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל שֶׁבֶר כְּמוֹ ט' כֹּחוֹת. כִּי בָזֶה, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אֵינוֹ יוֹצֵא. וְהַתְּקִיעוֹת הֵמָּה הֲבָרוֹת פְּשׁוּטוֹת. וּבְסֵדֶר תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה תְּקִיעָה, תְּהֵא כָּל תְּקִיעָה, אֲרֻכָּה כְּמוֹ הַשְּׁבָרִים עִם הַתְּרוּעָה, דְּהַיְנוּ כְּמוֹ ח"י כֹּחוֹת. וּבְסֵדֶר תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּקִיעָה, תְּהֵא כָּל תְּקִיעָה, אֲרֻכָּה כְּמוֹ הַשְּׁבָרִים, דְּהַיְנוּ כְּמוֹ ט' כֹּחוֹת. וְכֵן בְּסֵדֶר תְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה. בַּתְּקִיעוֹת שֶׁקֹּדֶם תְּפִלַּת מוּסָף, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת הַשְּׁבָרִים עִם הַתְּרוּעָה בְּנְשִׁימָה אֶחָת. וְלָכֵן הַמַּקְרֵא יִקְרָא בְּפַעַם אַחַת שְׁבָרִים תְּרוּעָה. וּבַתְּקִיעוֹת שֶׁבְּתוֹךְ חֲזָרַת הַתְּפִלָּה יֵשׁ לַעֲשׂוֹתָם בִּשְׁתֵּי נְשִׁימוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֶלָּא יִהְיוּ תְּכוּפִים זֶה לָזֶה, וְהַמַּקְרֵא יִקְרָא גַּם כֵּן שְׁנֵיהֶם בְּפַעַם אַחַת (תקצ).

יד כְּשֶׁהַתּוֹקֵעַ אוֹמֵר אֶת הַבְּרָכוֹת, אַל יֹאמְרוּ הַקָּהָל, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ו סָעִיף ה), אַךְ יִשְׁמְעוּ הֵיטֵב אֶת הַבְּרָכוֹת, וְאַחַר כָּל בְּרָכָה יֹאמְרוּ בְּכַוָּנָה אָמֵן. וְאָסוּר לְהַפְסִיק מִכָּאן עַד לְאַחַר כָּל הַתְּקִיעוֹת שֶׁבַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה (קכד תקצב). וְעַל כֵּן אֵין לְשַׁמֵּשׁ לְהַכְרִיז, שְׁתִיקָה יָפָה בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, אַף שֶׁהוּא נוֹהֵג כֵּן בְּפַעַם אַחֶרֶת (מטה אפרים).

טו נוֹהֲגִין הָעוֹלָם לוֹמַר בֵּין הַסְּדָרִים יְהִי רָצוֹן וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁנִּדְפַּס בַּמַּחֲזוֹרִים. וּצְרִיכִין לְזָהֵר מְאֹד, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא בַּפֶּה שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים הַנִּזְכָּרִים שָׁם. וּבְהַרְבֵּה קְהִלּוֹת אֵין אוֹמְרִים כְּלָל אֶת הַיְהִי רָצוֹן, וְכֵן נָכוֹן יוֹתֵר. וְהָעִקָּר הוּא לְהִתְעוֹרֵר אָז בִּתְשׁוּבָה בְּלֵב שָׁלֵם (תקצב תקפד ובסד"ה) וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ג הֲלָכָה ד), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּזֵרַת הַכָּתוּב, רֶמֶז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמַר, עוּרוּ יְשֵׁנִים מִשְּׁנַתְכֶם, וְנִרְדָּמִים הָקִיצוּ מִתַּרְדֵּמַתְכֶם, וַחֲפַשּׂוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם, וְחִזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְזִכְרוּ בּוֹרַאֲכֶם אֵלּוּ הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן וְשׁוֹגִים כָּל שְׁנָתָם בְּהֶבֶל וָרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל, הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהֵטִיבוּ דַּרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם. יַעֲזֹב כָּל אֶחָד מִכֶּם דַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמַחְשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה וְכוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

טז בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה, כְּשֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים, נוֹהֲגִין שֶׁגַּם הַצִּבּוּר אוֹמְרִים עִמּוֹ, וְגַם כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים, אֲבָל אֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, רַק בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּסֵדֶר הָעֲבוֹדָה. וְגַם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר כּוֹרֵעַ עַל בִּרְכָּיו, אֲבָל אָסוּר לַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה. וְלָכֵן נוֹהֲגִין שֶׁיֵּעָמֵד קְצָת רָחוֹק מִן הָעַמּוּד, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִכְרֹעַ עַל בִּרְכָּיו בְּלִי עֲקִירָה מִמְּקוֹמוֹ, וְהָעוֹמְדִים אֲצְלוֹ מְסַיְּעִים אוֹתוֹ לַעֲמוֹד, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַעֲקֹר רַגְלָיו. הַתְּקִיעוֹת שֶׁבְּתוֹךְ חֲזָרַת הַתְּפִלָּה, אֵין לִשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לִתְקֹעַ, אֶלָּא אִם הוּא בָּטוּחַ שֶׁלֹּא תִּתְבַּלְבֵּל דַּעְתּוֹ עַל יְדֵי כָּךְ (קלה תקפה תרכא).

יז בַּתְּקִיעוֹת שֶׁבְּתוֹךְ חֲזָרַת הַתְּפִלָּה, יֵשׁ מְנַהֲגִים שׁוֹנִים כַּמָּה תּוֹקְעִין, וְכָל מָקוֹם יַחֲזִיק מְנָהָגוֹ. וְכֵן בַּתְּקִיעוֹת שֶׁלְּאַחַר הַתְּפִלָּה, יֵשׁ מְנָהָגִים שׁוֹנִים. וּלְאַחַר שֶׁגָּמְרוּ כָּל הַתְּקִיעוֹת כְּפִי מִנְהַג הַמָּקוֹם, יֵשׁ לְהַצְנִיעַ אֶת הַשּׁוֹפָר וְלֹא יִתְקְעוּ יוֹתֵר. אֶפְלּוּ מִי שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת תּוֹקֵעַ בְּיוֹם שֵׁנִי, אֵין לוֹ לִתְקֹעַ בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהִתְלַמֵּד (תקצב תקצו).

יח אִם יֵשׁ מִילָה, מָלִין לְאַחַר הַהַפְטָרָה קֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר. וְהָרֶמֶז, זְכֹר בְּרִית אַבְרָהָם (זוֹ מִילָה). וַעֲקֵדַת יִצְחָק (זֶה שׁוֹפָר). וּבְשַׁבָּת, מָלִין אַחַר אַשְׁרֵי. וְאִם צְרִיכִין לָמוּל אֵצֶל הַיּוֹלֶדֶת, מָלִין אַחַר הַיְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת.

יט מִי שֶׁיָּצָא בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר וְצָרִיךְ לִתְקֹעַ בִּשְׁבִיל אֲחֵרִים, יָכוֹל גַּם כֵּן לְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם יוֹתֵר נָכוֹן שֶׁזֶּה שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת, הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת. וְהַתּוֹקֵעַ בִּשְׁבִיל נָשִׁים, אִם הוּא כְּבָר יָצָא, לֹא יְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת, אֶלָּא הָאִשָּׁה תְּבָרֵךְ, כֵּיוָן דְּמִצַּד הַדִּין נָשִׁים

פְּטוּרוֹת מִתְּקִיעַת שׁוֹפָר, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּמִי שֶׁיָּצָא, לֹא יִתְקַע כְּלָל בַּשְּׁבִיל נָשִׁים. וְהָרוֹצֶה לִתְקֹעַ בַּשְּׁבִיל נָשִׁים, יִתְקַע קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע הַתְּקִיעוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבֹרְךְ עַל הַתְּקִיעוֹת וְיכַוֵּן שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם, כִּי אָז אֵין לִתְקֹעַ בִּיחִידוּת, אוֹ שֶׁיִּתְקַע לָהֶן בְּשָׁעָה שֶׁתּוֹקְעִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ לְאַחַר הַתְּקִיעוֹת שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא שֶׁיְּכַוֵּן שֶׁלֹּא לָצֵאת בִּתְקִיעוֹת אֵלּוּ, אֶלָּא בַּתְּקִיעוֹת שֶׁהוּא יִתְקַע לִפְנֵי הָאִשָּׁה וְיָבֹרְךְ עֲלֵיהֶן. וְאַף עַל גַּב שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר כְּדִ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל מוּסָף וְלִשְׁמֹעַ הַתְּקִיעוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה, אֵין הַהֶפְסֵק מַצְרִיכוֹ לְבָרֵךְ שֵׁנִית, דְּכֻלְּהוּ תְּקִיעוֹת חֲדָא מִצְוָה נִינְהוּ. וְאִם הָאִשָּׁה חֲלוּשָׁה וּצְרִיכָה לֶאֱכוֹל קֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, יְכוֹלָה לֶאֱכוֹל (תקפה תקפט).

כ כְּשֶׁיּוֹצְאִין מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ לָלֶכֶת בְּשׂוּבָה וְנַחַת, שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, בְּבִטָּחוֹן כִּי שָׁמַע ה' בְּקוֹל תְּפִלָּתֵנוּ וּתְקִיעוֹתֵינוּ בְּרַחֲמִים, וְאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין כְּיַד ה' הַטּוֹבָה. וּמִכָּל מָקוֹם יְזַהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֲכִילָה גַּסָּה, וּתְהֵא יִרְאַת ה' עַל פָּנָיו. וְיֵשׁ לִלְמֹד תּוֹרָה עַל הַשֻּׁלְחָן. לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֵין לִישֵׁן, אֶלָּא הוֹלְכִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאוֹמְרִים תְּהִלִּים בְּצִבּוּר עַד תְּפִלַּת מִנְחָה. וְאַף מִי שֶׁרֹאשׁוֹ כָּבֵד עָלָיו, יָכוֹל לִישׁוֹן מְעַט קֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

כא לְאַחַר תְּפִלַּת מִנְחָה, הוֹלְכִין אֶל הַנָּהָר (לְזֹכֶר זְכוּת הָעֲקֵדָה, דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ כְּשֶׁהָלְכוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ עִם יִצְחָק בְּנוֹ לָעֲקֵדָה, עָשָׂה הַשָּׂטָן אֶת עַצְמוֹ כְּמוֹ נָהָר לְעַכְּבוֹ, וְעָבַר אַבְרָהָם אָבִינוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בַּנָּהָר עַד צַוָּארוֹ וְאָמַר, הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. וְעוֹד יֵשׁ טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מַמְלִיכִין הַיּוֹם אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ, וְהַדֶּרֶךְ הוּא לִמְשֹׁחַ אֶת הַמְּלָכִים אֵצֶל הַנָּהָר, לְרֶמֶז שֶׁתִּמָּשֵׁךְ מַלְכוּתָם) וְטוֹב שֶׁיִּהְיֶה מְחוּץ לָעִיר וְיֵשׁ בּוֹ דָּגִים (לְזֵכֶר שֶׁאָנוּ מְשׁוּלִים כְּדָגִים חַיִּים הַלָּלוּ שֶׁנֶּאֱחָזִים בַּמְּצוֹדָה, כָּךְ אָנוּ נֶאֱחָזִים בְּמִצְוַת הַמָּוֶת וְהַדִּין, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נְהָרֶהֱר יוֹתֵר בִּתְשׁוּבָה. עוֹד טַעַם, סִימָן שֶׁלֹּא תִּשָּׁלֵט בָּנוּ עַיִן רָעָה כְּמוֹ בְּדָגִים, וְנִפְרֶה וְנִרְבֶּה כְּדָגִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, הַטַּעַם, כִּי לְדָגִים אֵין גְּבִינִים [עַפְעַפַּיִם] וְעֵינֵיהֶם תָּמִיד פְּתוּחוֹת, כְּדֵי לְהִתְעוֹרֵר עֵינָא פְּקִיחָא דִּלְעֵילָא) וְאִם אֵין שָׁם נָהָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּגִים, הוֹלְכִין לְנָהָר אַחֵר אוֹ לִבְאֵר, וְאוֹמְרִים הַפְּסוּקִים מִי אֵל כָּמוֹךָ וְכוּ' כַּכָּתוּב בַּסִּדּוּרִים בְּסֵדֶר תַּשְׁלִיךְ. וּמְנַעֲרִים שׁוּלֵי הַבְּגָדִים, וְהוּא לְרֶמֶז בְּעַלְמָא, לִתֵּן לֵב לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַחֲטָאִים וּלְחַפֵּשׂ וְלַחֲקֹר דְּרָכָיו מֵהַיּוֹם וָהָלְאָה, שֶׁיִּהְיוּ בְּגָדָיו לְבָנִים וּנְקִיִּים מִכָּל חֵטְא. אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת הוֹלְכִין בְּיוֹם שֵׁנִי (תקפג ובסידור).

כב לְאַחַר שֶׁחוֹזְרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן עַרְבִית, יְזַהֵר מֵחֶבְרַת מְרֵעִים, שֶׁלֹּא יָבוֹא חַס וְשָׁלוֹם, לִדְבָרִים בְּטֵלִים. אַף יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אוֹ בַּתְּהִלִּים אוֹ בְּסִפְרֵי מוּסָר, כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדוֹנֵנוּ.

כג שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים, וּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵן (עַיֵּן לְעֵיל סְמָן צט סָעִיף ב) וְלָכֵן נָחְלְקוּ הַפּוֹסְקִים, אִם לְבָרֵךְ בְּלֵיל שֵׁנִי בַּקִּדּוּשׁ וְכֵן בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת וְכֵן בַּתְּקִיעוֹת שֶׁל הַיּוֹם שֵׁנִי שֶׁהֶחֱיָנוּ אוֹ לֹא, כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים, כֵּיוָן דִּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵן וּכְבָר בֵּרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ בָּרִאשׁוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד בַּשֵּׁנִי. וְעַל כֵּן נוֹהֲגִים שֶׁבְּקִדּוּשׁ לֵיל שֵׁנִי, מַנִּיחִין עַל הַשֻּׁלְחָן פְּרִי חָדָשׁ, שֶׁתְּהֵא בְּרִכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ שֶׁבַּקִּדּוּשׁ גַּם עַל הַפְּרִי, אוֹ שֶׁלּוֹבֵשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ. וְאִם אֵין לוֹ אֵינוֹ מְעַכֵּב, וְאוֹמֵר שֶׁהֶחֱיָנוּ בַּקִּדּוּשׁ (כִּי אָנוּ תּוֹפְסִין הָעִקָּר כְּהַפּוֹסְקִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ) וְכֵן הָאִשָּׁה בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּלֵיל שֵׁנִי (אִם נוֹהֶגֶת לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ אֲזַי עַל כָּל פָּנִים) אִם אֶפְשָׁר, תִּלְבַּשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ אוֹ תַּנִּיחַ פְּרִי חָדָשׁ, שֶׁתְּהֵא בְּרִכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ גַּם עַל זֶה. וְאִם אֵין לָהּ, אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ בְּיוֹם שֵׁנִי, אִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לוֹ לִלְבּוֹשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ. וְאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת אֵינוֹ צָרִיךְ, דְּהָא עֲדַיִן לֹא בֵּרְכוּ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הַשּׁוֹפָר (סִימָן תר).

סימן קל

א עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה, שְׁמָם מוֹרֶה עֲלֵיהֶם, שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לִתְשׁוּבָה. וְכָל אָדָם מְחֻיָּב אָז לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לִפְנֵי ה', יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, קֹדֶם בּוֹא הַיּוֹם הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ, וְנֶאֱמַר דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אֵלּוּ עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. לָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם בַּיָּמִים הָאֵלּוּ לְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו וְלָשׁוּב מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. וּסְפֵק עֲבֵרָה צָרִיךְ יוֹתֵר תְּשׁוּבָה מֵעֲבֵרָה וַדְּאִית, כִּי יוֹתֵר מִתְחָרֵט הָאָדָם כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה מֵאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ. וְלָכֵן קָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר בְּיֹקֶר מִקָּרְבַּן חַטָּאת. וְיִרְבֶּה בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבִצְדָקָה, וִימַעֵט בַּעֲסָקָיו. וְכָתַב הרמ"ק, זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, שֶׁיִּהְיוּ יָמִים אֵלּוּ כְּמוֹ חֹל הַמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בָּהֶם אֶלָּא מְלָאכָה הֶכְרֵחִית. וּבְיוֹתֵר צָרִיךְ הָאָדָם לְתַקֵּן דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ, אֲשֶׁר עַלֵּיהֶם אֵין כַּפָּרָה עַד שֶׁיַּחֲזִיר אֶת הַגָּזֵל וְאֶת הָעֹשֶׁק, וִיפַיְּסוֹ שֶׁיִּמְחוֹל לוֹ.

ב רָאוּי לְאָדָם שֶׁיִּתְנַהֵג בַּיָּמִים הָאֵלּוּ גַּם בְּחֻמְרוֹת שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶם כָּל הַשָּׁנָה, כִּי גַּם אָנוּ מְבַקְּשִׁים מֵאֵת ה', יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁיִּתְנַהֵג עִמָּנוּ בַּחֲסִדּוּת. וְהָאוֹכֵל כָּל הַשָּׁנָה פַּת פַּלְטֵר, לֹא יֹאכַל בַּיָּמִים הָאֵלּוּ כִּי אִם פַּת יִשְׂרָאֵל, וְכַדּוֹמֶה לָזֶה (סִימָן תרג ובחיי"א).

ג בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, יֵשׁ נוֹהֲגִין לוֹמַר הָרַחֲמָן הוּא יְחַדֵּשׁ וְכוּ', כְּמוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

ד נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת נְשׂוּאִין בַּיָּמִים הָאֵלּוּ (מטה אפרים)

ה בְּשַׁבָּת שׁוּבָה, יֵשׁ לִקְרוֹת לַמַּפְטִיר, אָדָם חָשׁוּב (תרב).

ו יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלְּבָנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאָז שְׂמֵחִים, וּמִקְדָּם הָיוּ בִּדְאָגָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאַדְרַבָּה, טוֹב לְקַדְּשָׁהּ קֹדֶם, כְּדֵי לְהוֹסִיף בִּזְכֻיּוֹת. וְהַכֹּל לְפִי הַזְּמַן (תכו תרב). בִּמְקוֹם שֶׁמָּצוּי לִקְנוֹת אֶתְרוֹגִים, לוּלְבִין וַהֲדַסִּים, נוֹהֲגִין אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה לִהְיוֹת זְרִיזִין מַקְדִּימִים לִקְנוֹת בַּיָּמִים הָאֵלּוּ, כְּדֵי שֶׁתִּצְטָרֵף גַּם הַמִּצְוָה הַיְקָרָה הַזֹּאת לִזְכֻיּוֹתֵינוּ (מטה אפרים).

סימן קלא

א נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת כַּפָּרוֹת בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּרִים בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר, שֶׁאָז הָרַחֲמִים גּוֹבְרִין. לוֹקְחִין תַּרְנְגוֹל שֶׁאֵינוֹ מְסֹרָס, לְזָכָר, וְתַרְנְגֹלֶת לִנְקֵבָה. וּלְאִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת, תַּרְנְגוֹל וְתַרְנְגֹלֶת. תַּרְנְגוֹל, שֶׁמָּא הַוָּלַד הוּא זָכָר. וְאִם הַוָּלַד הוּא נְקֵבָה, דַּי לְאִמָּה וּלְבִתָּהּ בְּתַרְנְגֹלֶת אֶחָת. וַאֲפִלּוּ שְׁאָר בְּנֵי אָדָם, יְכוֹלִין שְׁנַיִם לִקַּח כַּפָּרָה אֶחָת. וּבוֹחֲרִים בִּלְבָנִים, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר, אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. אֲבָל אֵין לְחַזֵּר בְּפֵרוּשׁ בְּשָׁעַת קְנִיָּה אַחַר לְבָנִים וְלִקְנוֹתָם בְּיֹקֶר, כִּי זֶהוּ כְּעֵין דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אֶלָּא כְּשֶׁיְּזַדְּמֵן לוֹ לָבָן (או) שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ בֵּין אֲחֵרִים, יִבְחַר בּוֹ. לוֹקֵחַ כָּל אֶחָד כַּפָּרָתוֹ בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, וְאוֹמֵר הַפְּסוּקִים, בְּנֵי אָדָם וְגוֹ', וּמְסַבְּבָהּ סָבִיב רֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר, זֶה חֲלִיפָתִי וְכוּ' שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אִם מְסַבֵּב לְאַחֵר, אוֹמֵר, זֶה חֲלִיפָתְךָ. וְיֵשׁ לוֹ לְסַבֵּב תְּחִלָּה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ לַאֲחֵרִים. וְטוֹב שֶׁתְּהֵא הַשְּׁחִיטָה גַּם כֵּן בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר תֵּכֶף לְאַחַר הַסִּבּוּב. וְאַל יַחְשׁוֹב הָאָדָם שֶׁזּוֹהִי כַּפָּרָתוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא יַחְשֹׁב כִּי כָל מַה שֶׁעּוֹשִׂין בָּעוֹף הַזֶּה, הָיָה רָאוּי לָבוֹא עָלָיו בַּעֲוֹנוֹתָיו. וְיִתְאוֹנֵן עַל חֲטָאָיו, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרַחֲמָיו יְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ. וְנוֹהֲגִין לִזְרוֹק בְּנֵי הַמַּעַיִם וְהַכָּבֵד וְהַכְּלָיוֹת שֶׁל הַכַּפָּרוֹת עַל הַגַּגּוֹת אוֹ בֶּחָצֵר, מְקוֹם שֶׁהָעוֹפוֹת יְכוֹלִים לָקַחַת מִשָּׁם, לְפִי שֶׁרָאוּי לְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּיוֹם זֶה, כְּדֵי שֶׁיְּרַחֲמוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁאָכְלוּ גָּזֵל, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן הָאָדָם אֶל לִבּוֹ לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִן הַגָּזֵל. אִם אֵין תַּרְנְגוֹלִים מְצוּיִים, יָכוֹל לִקַּח אַוָּז אוֹ שְׂאָר בַּעַל חַי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַקְרָבָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֲפִלּוּ דָגִים, אַף לֹא תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, שֶׁהֵם רְאוּיִין לְהַקְרָבָה, וְיֵהֵא נִרְאֶה כְּאִלּוּ מַקְדִּישׁ קָדָשִׁים בַּחוּץ. יֵשׁ נוֹהֲגִים לִתֵּן אֶת הַכַּפָּרוֹת לָעֲנִיִּים, אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לִפְדּוֹת אֶת הַכַּפָּרוֹת בְּמָמוֹן וְלִתֵּן אֶת הַמָּמוֹן לָעֲנִיִּים. (תרה)

ב אֵין אוֹמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה, וְלֹא תַּחֲנוּן, וְלֹא לַמְנַצֵּחַ. גַּם אֵין אוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. וְרַק כְּשֶׁחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשַּׁבָּת, אָז אוֹמְרִים עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ (תרד).

ג מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּסְעוּדָה וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת. וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְשֵׁם מִצְוָה, נֶחְשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ הִתְעַנָּה גַּם הַיּוֹם. וּמִצְוָה לֶאֱכֹל דָּגִים בַּסְּעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה (תרד תרח).

ד עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כְּלוֹמַר, חַטֹּאתֵיכֶם שֶׁהֵם לִפְנֵי ה' בִּלְבַד, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. אֲבָל מַה שֶּׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. לָכֵן צָרִיךְ כָּל אָדָם לְדַקְדֵּק, שֶׁאִם יֵשׁ בְּיָדוֹ מָמוֹן שֶׁל אֲחֵרִים שֶׁלֹּא כַדִּין, יַחֲזִיר לוֹ וִיפַיֵּס אוֹתָן. וְאִם יֵשׁ בְּיָדוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא מְסֻפָּק בּוֹ, אִם הוּא שֶׁלּוֹ עַל פִּי הַדִּין אוֹ לֹא, יוֹדִיעַ לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לַעֲמֹד עִמּוֹ מִיָּד לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים לְדִין הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וְיִקַּבֵּל עָלָיו בֶּאֱמֶת לְקַיֵּם כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי בֵּית הַדִּין. וְגַם אִם לֹא חָטָא כְּנֶגֶד חֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּדָבָרִים, צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ, וּמְחַיֵּב לְלֶכֶת בְּעַצְמוֹ לְפַיְּסוֹ. אַךְ אִם קָשֶׁה עָלָיו, אוֹ שֶׁהוּא מֵבִין כִּי יוֹתֵר קָרוֹב שֶׁיִּתְפַּיֵּס עַל יְדֵי אֲמִצָּעִי, יַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֲמִצָּעִי. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ מְחִילָה, יִמְחוֹל בְּלֵב שָׁלֵם וְלֹא יְהֵא אַכְזָרִי, כִּי אֵין זֶה מִמִּדַּת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מִמִּדַּת עֵשָׂו, שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר, וְעֶבְרָתוֹ שָׁמְרָה נֶצַח. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים, לְפִי שֶׁלֹּא מָחֲלוּ וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ, וְהַגִּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. אֲבָל דַּרְכָּן שֶׁל זֶרַע יִשְׂרָאֵל הוּא לִהְיוֹת קָשֶׁה לִכְעֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת. וּכְשֶׁהַחוֹטֵא מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִמְחוֹל, יִמְחוֹל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה. וַאֲפִלּוּ הֵצַר לוֹ הַרְבֵּה, לֹא יִקֹּם וְלֹא יִטֹּר. וְאַדְרַבָּה, אִם הַחוֹטֵא אֵינוֹ מִתְעוֹרֵר לָבוֹא אֵלָיו לְבַקֵּשׁ מְחִילָה, יֵשׁ לוֹ לְהָאִישׁ הֶעָלוּב לְהַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ לְאוֹתוֹ שֶׁחָטָא, כְּדֵי שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַעֲבִיר שִׁנְאָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, חַס וְשָׁלוֹם. וְכָל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו.

ה אִם מֵת זֶה הָאִישׁ אֲשֶׁר חָטָא כְּנֶגְדּוֹ, מֵבִיא עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וּמַעֲמִידָן עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמֵר, חָטָאתִי לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלָזֶה הָאִישׁ [פְּלוֹנִי] שֶׁחָטָאתִי לוֹ. וְהֵם יְשִׁיבוּ לוֹ, מָחוּל לָךְ, מָחוּל לָךְ, מָחוּל לָךְ. וְיֵשׁ לוֹ לֵילֵךְ יָחֵף. גַּם יֵשׁ לוֹ לְפָרֵט אֶת הַחֵטְא אִם אֵינוֹ בִּזָּיוֹן לְהַמֵּת. אִם קָבֶר הַמֵּת הוּא חוּץ לְשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת מִן הַמָּקוֹם שֶׁדָּר בּוֹ הַחוֹטֵא, אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ בְּעַצְמוֹ לְשָׁם, אֶלָּא יִשְׁלַח שְׁלִיחוֹ, וְהַשְּׁלִיחַ יִקַּח שָׁם עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וְיֵלֵךְ עַל קִבְרוֹ, וְיֹאמַר, הִנְנִי שְׁלִיחַ שֶׁל פְּלוֹנִי, מוֹדֶה בָּרַבִּים, שֶׁשְּׁלָחַנִי פְּלוֹנִי לְבַקֵּשׁ מְחִילָה עַל מַה שֶּׁחָטָא וְכוּ'. אִם חֵרֵף אָדָם לְאַחַר מוֹתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ עַל קִבְרוֹ, אֶלָּא יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה בְּמָקוֹם שֶׁחֵרְפוֹ. וְאִם הוֹצִיא עָלָיו שֵׁם רָע, צָרִיךְ לְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ תְּשׁוּבָה, עַל שֶׁעָבַר חֵרֶם הַקַּדְמוֹנִים שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא שֵׁם רָע עַל מֵתִים.

ו מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לִטְבֹּל אֶת עַצְמוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְטַהֵר מִטֻּמְאַת קֶרִי. וְעוֹד, מִשּׁוּם תְּשׁוּבָה, וּכְמוֹ גֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר שֶׁצָּרִיךְ טְבִילָה. וְלָכֵן גַּם נְעָרִים וּבְתוּלוֹת, יֵשׁ לָהֶם לִטְבֹּל. וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק שֶׁלֹּא תְּהֵא עָלָיו שׁוּם חֲצִיצָה (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קסא). וְעִקַּר זְמַן הַטְּבִילָה הוּא לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. אִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ, יְכוֹלָה לִפְלֹט שִׁכְבַת זֶרַע בְּתוֹךְ שִׁלֹּשָׁה יָמִים לְאַחַר כָּךְ, וַהֲרֵי הִיא כְּמוֹ בַּעַל קֶרִי, וְלֹא הוֹעִילָה לָהּ הַטְּבִילָה לְעִנְיָן זֶה. וְהַתַּקָּנָה הִיא, שֶׁקּוֹדֶם

הַטְּבִילָה תִּרְחַץ הֵיטֵב בְּחַמִּין וְלֹא תִפָּלֵט אַחַר כָּךְ עוֹד. וְאִמְנָם אִם שִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ סָמוּךְ לְטְּבִילָה אוֹ סָמוּךְ לְוָסְתָּהּ, שֶׁאָז רְגִילָה לְהִתְעַבֵּר, אָסוּר לָהּ לְהַשְׁחִית זֶרַע הַהֶרְיוֹן, וְלָכֵן לֹא תִרְחַץ בְּחַמִּין. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָהּ לִטְבֹּל בְּצוֹנֵן. מִי שֶׁהוּא אָבֵל, רַחֲמָנָא לִצְלָן, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, יָכוֹל לְרָחוֹץ וְלִטְבּוֹל אֶת עַצְמוֹ כְּמוֹ שָׁעָה אוֹ שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם הַלַּיְלָה, אֲפִלּוּ קֹדֶם מִנְחָה. אֲבָל שְׁאָר כָּל דִּינֵי אֲבֵלוּת, כְּגוֹן יְשִׁיבָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע וּבְלֹא מִנְעָלִים, נוֹהֵג עַד הַלַּיְלָה.

ז נוֹהֲגִין שֶׁכָּל בַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה נֵר לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יָרַד מֹשֶׁה עִם הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, וְהַתּוֹרָה נִקְרֵאת נֵר, וְעוֹד נֵר אֶחָד בְּשָׁבִיל נִשְׁמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁמֵּתוּ, לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם. וְנוֹהֲגִין שֶׁמַּדְלִיקִין אֶחָד בְּבֵיתוֹ, שֶׁיִּדְלַק עַד שְׁעַת הַבְדָּלָה וְיַבְדִּיל עָלָיו (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קלג סָעִיף כח), וְאֶחָד מַדְלִיקִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְלֹא יַעֲשׂוּ נֵרוֹת אֵלּוּ מִשַּׁעֲוָה שֶׁל בָּתֵּי עֲבוֹדָה זָרָה. וּמִהְיוֹת שֶׁקְּצָת מַקְפִּידִים אִם אֵרַע שֶׁכָּבָה נֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף כִּי בֶּאֱמֶת אֵין בָּזֶה שׁוּם חֶשְׁשׁ, מִכָּל מָקוֹם טוֹב לִמְנוֹעַ מִזֶּה, וְיִתֵּן אֶת הַנֵּר לַשַּׁמָּשׁ, שֶׁהוּא יַעֲמִידוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָאִישׁ לֹא יֵדַע כְּלָל מְקוֹם נֵרוֹ. וְיֵשׁ לָשֵׂאת אֶת הַנֵּר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְתִפְלַּת מִנְחָה לְהַעֲמִידוֹ עַל מְכוֹנוֹ וּלְהַדְלִיקוֹ אַחַר כָּךְ קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, כִּי בְּעֵת שֶׁבָּאִים אַחַר כָּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְעַרְבִית, הַזְּמַן בָּהוּל.

ח כְּשֶׁהוֹלְכִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִתְפִלַּת מִנְחָה, נוֹהֲגִין לְלַבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת. בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, אוֹמְרִים לְאַחַר שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אֶת הַוִּדּוּי. דְּהַיְנוּ, קֹדֶם אֱלֹהַי נְצֹר, אוֹמְרִים אֶת הַפְּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ', וּמַתְחִילִין אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ, עַד וְחֶלְיִים רָעִים, וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים אֱלֹהַי נְצֹר וכו', וְאוֹמְרִים עוֹד הַפָּעַם הַפְּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ'. אִם בְּעוֹד שֶׁהוּא אוֹמֵר אֶת הַוִּדּוּי, חוֹזֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אֶת הַתְּפִלָּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא כְּבָר אָמַר אֶת הַפְּסוּק יִהְיוּ לְרָצוֹן, יָכוֹל לַעֲנוֹת אָמֵן וְלוֹמַר קְדֻשָּׁה וּמוֹדִים (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן יח סָעִיף יד)

ט צָרִיךְ לוֹמַר אֶת הַוִּדּוּי מְעֻמָּד, וְיִשְׁחֶה כְּמוֹ בְּמוֹדִים. וּכְשֶׁמַּזְכִּיר אֶת הַחֵטְא, יַכֶּה בָּאֻגְרוֹף עַל הַלֵּב, כְּלוֹמַר, אַתָּה גָּרַמְתָּ לִי שֶׁחָטָאתִי. סֵדֶר הַוִּדּוּי כַּכָּתוּב בַּסִּדּוּרִים, אוֹמְרִים כֻּלָּם בְּשָׁוֶה. וּמִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ חֵטְא שֶׁלֹּא נִזְכַּר בַּוִּדּוּי, כֵּיוָן שֶׁהוּא אוֹמֵר אֶת הַוִּדּוּי בְּלַחַשׁ, נָכוֹן שֶׁיְּפָרֵט אֶת הַחֵטְא הַהוּא וְיִתְוַדֶּה עָלָיו בְּמְרִירוּת הַלֵּב וּבְדָמָעוֹת שְׁלִישׁ. וְכֵן אִם הַחֵטְא הוּא אֶחָד מֵהַמְפֹרָשִׁים בַּוִּדּוּי, אָז כְּשֶׁמַּגִּיעַ אֵלָיו, יִתְמַרְמֵר עָלָיו בְּיוֹתֵר. עֲוֹנוֹת שֶׁהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁעָבַר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עָשָׂה אוֹתָם יוֹתֵר, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לְחַזֵּר וּלְהִתְוַדּוֹת עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, שֶׁנֶּאֱמַר, וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד.

י לְאַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, אֵין אוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בֵּין שֶׁחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּחֹל בֵּין שֶׁחָל בַּשַּׁבָּת (תרד).

יא לְאַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה נוֹהֲגִין לְהַלְקוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְקוֹת אֵלּוּ מַלְקוֹת מַמָּשׁ, מִכָּל מָקוֹם מִתּוֹךְ כָּךְ יָשִׁים אֶל לִבּוֹ לָשׁוּב מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ. וְיֵשׁ לִקַּח רְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְחָבָה טֶפַח. הַנִּלְקֶה יְהֵא מֻטֶּה וְשׁוֹחֶה עַל בִּרְכָּיו, פָּנָיו לַצָּפוֹן וַאֲחוֹרָיו לַדָּרוֹם. וְנוֹהֲגִין לוֹמַר וִדּוּיִים בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹקֶה. וְהַמַּלְקֶה אוֹמֵר וְהוּא רַחוּם וְגוֹ' שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, שֶׁהֵן שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע תֵּבוֹת כְּנֶגֶד שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע מַלְקוֹת (תרז).

יב לְעֵת הָעֶרֶב אוֹכְלִין סְעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת. וְנוֹהֲגִין לִטְבּוֹל פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא בְּדָבָשׁ, כְּמוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין לֶאֱכֹל אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵם קַלִּים לְהִתְעַכֵּל, כְּגוֹן בְּשַׂר עוֹף. וְנוֹהֲגִין שֶׁאֵין אוֹכְלִים דָּגִים בִּסְעוּדָה זוֹ. וְלֹא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה דְּבָרִים הַמְחַמְּמִים, כְּגוֹן מַאֲכָלִים הַמִּתְבַּלִּים בִּבְשָׂמִים וְכַרְכֹּם. וְצָרִיךְ לִזָּהֵר מְאֹד לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, דְּהַיְנוּ שֶׁיַּפְסִיק מִלֶּאֱכֹל בְּעוֹד יוֹם, קְצָת קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וּזְרִיזִין מַקְדִּימִין לְהַפְסִיק כְּמוֹ שָׁעָה קֹדֶם הַלָּיְלָה. וְאִם מַפְסִיק מִלֶּאֱכֹל בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וְדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת אַחַר כָּךְ, צָרִיךְ שֶׁיַּתְנֶה קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְיֹאמַר בְּפֵרוּשׁ אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת יְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו עֲדַיִן אֶת הַתַּעֲנִית (תקנג תרח)

יג הַמִּנְהָג בְּמָדִינוֹת אֵלּוּ, שֶׁאֵין מַטְמִינִין בָּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְצֹרֶךְ מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּטְמִינִין בָּעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּמֵכִין מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים לַחֹל, וְגַם מִשּׁוּם דְּמַחְזֵי כְּרַעֲבָתָנוּתָא (תרט).

יד כְּתִיב, לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד, וְדָרְשֵׁינָן, זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאֵין בּוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָה, מִצְוָה לְכַבְּדוֹ בְּכִסּוּת נְקִיָּה וּבְנֵרוֹת. לְכָן מַצִּיעִין גַּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מַצָּעוֹת נָאוֹת וּמַרְבִּין בְּנֵרוֹת, שֶׁנִּקְרָאוּ כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר, בָּאֲרִים כִּבְּדוּ ה', וּמְתַרְגְּמִינַן, בְּפַנְסַיָּא יַקִּרוּ ה'. קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, פּוֹרְשִׂין מַפּוֹת עַל הַשֻּׁלְחָנוֹת, וּמַדְלִיקִין נֵרוֹת בַּבַּיִת כְּמוֹ בָּעֶרֶב שַׁבָּת. וְיֵשׁ לְהַדְלִיק נֵר בְּחֶדֶר שֶׁאִשְׁתּוֹ שׁוֹכֶבֶת שָׁם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ. וּמְבָרְכִין עַל הַנֵּרוֹת, לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאִם חָל בַּשַּׁבָּת, מְבָרְכִין לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים (סִימָן תרי בחיי"א). (וּלְעִנְיַן בִּרְכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קנ סָעִיף ד)

טו נוֹהֲגִין לִלְבּוֹשׁ אֶת הַקִּיטֶל, שֶׁהוּא בֶּגֶד מֵתִים, וְעַל יְדֵי זֶה לֵב הָאָדָם נִכְנָע וְנִשְׁבָּר. וְגַם הָאָבֵל יָכוֹל לְלָבְשׁוֹ. וְכֵיוָן שֶׁהוּא בֶּגֶד מְיֻחָד לַתְּפִלָּה, לֹא יֵלֵךְ בּוֹ לְבֵית הַכִּסֵּא. גַּם הַנָּשִׁים לוֹבְשׁוֹת בְּגָדִים לְבָנִים וּנְקִיִּים לְכָבוֹד הַיּוֹם, אַךְ לֹא יְקַשְּׁטוּ אֶת עַצְמָן בְּתַכְשִׁיטִין, מִפְּנֵי אֵימַת הַדִּין (סִימָן תרי).

טז הַמִּנְהָג שֶׁהָאָב וְהָאֵם מְבָרְכִין אֶת הַבָּנִים וְאֶת הַבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁנִּכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁאָז כְּבָר חָלְתָה קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, וְשַׁעֲרֵי רַחֲמִים נִפְתָּחוּ. וּמִתְפַּלְלִים בִּבְרָכָה זוֹ, שֶׁיִּחְתְּמוּ לְחַיִּים טוֹבִים, וְשֶׁיְּהֵא לִבָּם נָכוֹן בְּיִרְאַת ה', וּמִתְחַנְּנִים בִּבְכִי וּבִדְמָעוֹת שֶׁתִּתְקַבֵּל תְּפִלָּתָם. וְגַם

הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת מִתְעוֹרְרִים שֶׁיֵּלְכוּ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים יִשְׁמְרוּ. וְיֵשׁ שֶׁהוֹלְכִים גַּם לְקָרוֹבֵיהֶם שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְצַדִּיקִים שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתָם, וּמְבַקְּשִׁים מֵהֶם, שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ גַּם בַּעֲדָם בְּיוֹם הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא. וְיֵשׁ לְהַקְדִּים לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, כִּי לְעֵת עֶרֶב רָאוּי שֶׁיִּהְיוּ נְכוֹנִים לְקַבֵּל קְדֻשַּׁת הַיּוֹם בְּהַשְׁקֵט וְיִשּׁוּב הַדַּעַת. נַסַּח הַבְּרָכָה, יִשְׂימְךָ וְגוֹ', יְבָרֶכְךָ וְגוֹ', וְעוֹד מוֹסִיף כָּל אֶחָד כְּפִי צַחוּת לְשׁוֹנוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר תְּפִלָּה זֹאת, וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁיִּתֵּן בְּלִבְּךָ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, וּתְהֵא יִרְאַת ה' עַל פָּנֶיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ שֶׁלֹּא תֶחֱטָא, וִיהֵא חֶשְׁקְךָ בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת, עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ, פִּיךָ יְדַבֵּר חָכְמוֹת, וְלִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימוֹת, יָדֶיךָ תִּהְיֶינָה עוֹסְקוֹת בְּמִצְוֹת, רַגְלֶיךָ יְרוּצוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְיִתֵּן לְךָ בָּנִים וּבָנוֹת צַדִּיקִים וְצִדְקָנִיוֹת עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת כָּל יְמֵיהֶם, וִיהִי מְקוֹרְךָ בָּרוּךְ, וְיַזְמִין לְךָ פַּרְנָסָתְךָ בְּהֶתֵּר וּבְנַחַת וּבְרֶוַח מִתַּחַת יָדוֹ הָרְחָבָה, וְלֹא עַל יְדֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם, פְּרָנָסָה שֶׁתְּהֵא פָּנוּי לַעֲבוֹדַת ה', וְתִכָּתֵב וְתֵחָתֵם לְחַיִּים טוֹבִים וַאֲרֻכִּים בְּתוֹךְ כָּל צַדִּיקֵי יִשְׂרָאֵל, אָמֵן

יז נוֹהֲגִין לִלְבּוֹשׁ אֶת הַטַּלִּית. וְיֵשׁ לִזָּהֵר לְלָבְשׁוֹ בְּעוֹד יוֹם וּלְבָרֵךְ עָלָיו. וְאִם נִתְאַחֵר עַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו (סִימָן יח).

סימן קלב

א בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין, שֶׁקֹּדֶם כָּל נְדָרֵי, מוֹצִיא הַגָּדוֹל שֶׁבַּקָּהָל סֵפֶר תּוֹרָה וּמְסַבֵּב עִמּוֹ סָבִיב הַבִּימָה, וְהָאֲנָשִׁים מְחַבְּקִים וּמְנַשְּׁקִים אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וּמְבַקְּשִׁים מְחִילָה וּסְלִיחָה עַל מַה שֶּׁפָּגְמוּ בְּכָבוֹד הַתּוֹרָה, וּמְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם מֵהַיּוֹם וְאֵילָךְ לָלֶכֶת בְּדַרְכָּהּ וְאוֹמְרִים כַּמָּה פְּעָמִים הַפָּסוּק אוֹר זָרוּעַ וְגוֹ', וְעוֹמֵד עִם סֵפֶר הַתּוֹרָה אֵצֶל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר מִימִינוֹ, וְעוֹד אֶחָד מֵהֶחָשׁוּבִי הַקָּהָל עוֹמֵד אֶצְלוֹ מִשְּׂמֹאלוֹ גַּם כֵּן עִם סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְאוֹמְרִים שְׁלֹשְׁתָּן, בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה וְכוּ', וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר כָּל נִדְרֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּנִּגּוּן הַיָּדוּעַ, וְיֵשׁ לְכָל אָדָם לוֹמַר עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בְּלָחַשׁ. וְיֵשׁ לְהַתְחִיל כָּל נִדְרֵי בְּעוֹד יוֹם, וּלְהַמְשִׁיךְ בּוֹ עַד הַלַּיְלָה. וּלְאַחַר שֶׁאָמַר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בָּרְכוּ, וְעָנוּ בָּרוּךְ וְכוּ', מַחֲזִירִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לַהֵיכָל וְחוֹזְרִין לְמִקוֹמָן. וּבַשַּׁבָּת, יְכוֹלִין לַחֲזוֹר לְמִקוֹמָן בְּהַתְחָלַת מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת (סִימָן תריט, ובסידור בשם מטה אפרים).

ב כְּשֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר בִּרְכַת שֶׁהֶחֱיָנוּ, יְכַוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הַצִּבּוּר. וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ יְכַוֵּן שֶׁלֹּא יֵצֵא בִּבְרַכַת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, אֶלָּא יְבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ בְּלַחַשׁ, וִימַהֵר לְסַיֵּם קֹדֶם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, כְּדֵי שֶׁיַּעֲנֶה אָמֵן. וְהַנָּשִׁים שֶׁבֵּרְכוּ בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְכֵן אִישׁ אִם הִדְלִיק וּבֵרַךְ אָז שֶׁהֶחֱיָנוּ, לֹא יְבָרְכוּ עַתָּה שֶׁהֶחֱיָנוּ (שם).

ג לֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹמוֹ, אוֹמְרִים, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, בְּקוֹל רָם.

ד יֵשׁ שֶׁעוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם בְּכָל סֵדֶר תְּפִלַּת עַרְבִית וְכָל הַיּוֹם. וְאִם נָחְלְשׁוּ, יְכוֹלִים לִסְמֹךְ לְאֵיזֶה דָּבָר. וְטַעַם הָעֲמִידָה, לִהְיוֹת דֶּגֶמֶת הַמַּלְאָכִים. וְלָכֵן הַנָּשִׁים לֹא תַעֲמֹדְנָה. מִי שֶׁעָמַד פַּעַם אַחַת עַל דַּעַת לַעֲשׂוֹת כֵּן כָּל יָמָיו וְאַחַר כָּךְ רוֹצֶה לַחֲזוֹר, צָרִיךְ הַתָּרָה.

ה יֵשׁ נוֹהֲגִין לָלוּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְלוֹמַר שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת כָּל הַלָּיְלָה. וּכְשֶׁצָּרִיךְ לִישׁוֹן, יַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִן אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְהַחַזָּנִים לֹא יֵעָרוּ, כִּי עַל יְדֵי זֶה מְאַבְּדִין קוֹלָן. קֹדֶם הַשְׁכִּיבָה יֹאמַר אַרְבָּעָה מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהֵם מְסֻגָּלִים לְהִנָּצֵל מִקֶּרִי, רַחֲמָנָא לִצְלָן, כִּי יֵשׁ בָּהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשֵׁשׁ תֵּבוֹת וְאַרְבָּעָה מִזְמוֹרִים, עוֹלִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר כְּמִנְיַן קֶרִי. וְרֹאשֵׁי וְסוֹפֵי הַמִּזְמוֹרִים, עוֹלִים מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, וְאַרְבָּעָה מִזְמוֹרִים וְהַכּוֹלֵל, בְּיַחַד עוֹלִים מֵאָה שִׁלְשִׁים וְאַחַת, כְּמִנְיַן סַמְאֵל, וְיִכָּוֵן לְסַלְּקוֹ מֵעָלָיו. וְטוֹב שֶׁלֹּא יִתְעַטֵּף בְּכָרִים וּכְסָתוֹת הַמְחַמְּמִין, וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יְכַסֶּה רַגְלָיו (תריט)

סימן קלג

א יוֹם הַכִּפּוּרִים, אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָה, בִּרְחִיצָה, בְּסִיכָה, בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְאָסוּר בְּכָל מְלָאכָה וְטִלְטוּל, כְּמוֹ בַּשַּׁבָּת. וְכֵיוָן שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, לָכֵן אֲסוּרִים בְּכָל אֵלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם אֵיזֶה זְמַן קֹדֶם בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת, וְכֵן בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים זְמַן מֻעָט לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.

ב לִגַּע בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין כְּשֶׁצְּרִיכִין לָתֵת לִקְטַנִּים, יֵשׁ מַתִּירִין, וְיֵשׁ מַחְמִירִין. וְאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לִזָּהֵר (תריא תריב).

ג אָסוּר רְחִיצָה, עַיֵּן סִימָן קכד סָעִיף ז, ח, ט. וְגַם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינוֹ אָסוּר רַק בִּרְחִצָה שֶׁל תַּעֲנוּג (וְעַיֵּן עוֹד בְּסִימָן קנט). וְצָרִיךְ לִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא יִרְחַץ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁמְּכָרַח לוֹ. וְלִתְפִלַּת נְעִילָה וּמִנְחָה וּמַעֲרִיב, כֵּיוָן שֶׁעוֹמֵד כָּל הַיּוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְעוֹסֵק בִּתְפִלּוֹת וּפִיּוּטִים, הֲרֵי הוּא מְשֻׁמָּר יָדָיו, וְלֹא יִרְחָצֵם.

ד הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹלִים לְדוּכָן, כֵּיוָן שֶׁלְּדוּכָן צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם עַד הַזְּרוֹעַ, וְאִם לֹא נָטְלוּ יְדֵיהֶם בְּשַׁחֲרִית רַק הָאֶצְבָּעוֹת, אַף שֶׁבֵּרְכוּ אָז עַל נְטִילַת יָדַיִם, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהַנְּטִילָה הַהִיא לֹא הוֹעִילָה לָהֶם לַדּוּכָן, אִם כֵּן כְּשֶׁנּוֹטְלִין עַתָּה עַד הַזְּרוֹעַ, צְרִיכִין לְבָרֵךְ שֵׁנִית עַל נְטִילַת יָדַיִם. וְטוֹב יוֹתֵר, שֶׁיִּטְלוּ יְדֵיהֶם גַּם בְּשַׁחֲרִית עַד הַזְּרוֹעַ, וְלֹא יִטְּרְחוּ עַתָּה לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

ה הַחוֹלֶה, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סַכָּנָה, רוּחֵץ כְּדַרְכּוֹ. כַּלָּה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁנִּשְׂאָה, רוֹחֶצֶת פָּנֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ (תריג).

ו הָרוֹאֶה, חַס וְשָׁלוֹם, קְרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם לַח הוּא, מְקַנְּחוֹ בְּמַפָּה. וְאִם כְּבָר נִתְיַבֵּשׁ, רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמְלֻכְלָכִים לְבַד, דְּדִינוֹ כְּצוֹאָה. וְלֹא יִרְחַץ בְּבֶגֶד, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה. וְאָסוּר לִטְבֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָגִיל לִטְבֹּל בְּשַׁאַר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְיִנָּלֶה צַעֲרוֹ לְתַלְמִיד חָכָם מַה שֶּׁאֵרַע לוֹ בַּיּוֹם הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, וְהוּא יוֹרֵהוּ מַה לַּעֲשׂוֹת, שֶׁיִּתְכַּפֵּר לוֹ וְיַאֲרִיךְ יָמִים. (עַיֵּן בקרבן נתנאל שעל הרא"ש פרק יום הכפורים סִימָן כא, ובספר עבודת הקודש החדש קונטרס יוסף בסדר סִימָן א, וְעַיֵּן בהגהות הגאון מורנו הרב ברוך פרנקל זצ"ל לאוֹרַח חַיִּים סִימָן תרטו)

ז סִיכָה, אֲסוּרָה, אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל לְהַעֲבִיר הַזֵּהֲמָה, וַאֲפִלּוּ עַל מְקֹצֶת גּוּפוֹ. אַף חוֹלֶה, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סַכָּנָה, סָךְ כְּדַרְכּוֹ. וּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲטָטִים, בְּמִדִּינוֹתֵינוּ שֶׁאֵין נוֹהֲגִין הַבְּרִיאִים לָסוּךְ בַּחֹל, אָסוּר לוֹ לָסוּךְ, מִשּׁוּם דְּמוּכָח שֶׁהִיא מִשּׁוּם רְפוּאָה (כֵּן כָּתוּב בְּדֶרֶךְ הַחַיִּים), וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צא.

ח נְעִילַת הַסַּנְדָּל, יֵשׁ אוֹסְרִין אֲפִלּוּ בְּסַנְדָּל שֶׁל עֵץ שֶׁאֵינוֹ חָפוּי בְּעוֹר. אֲבָל שֶׁל גֻּמִּי אוֹ קַשׁ אוֹ בֶּגֶד, מֻתָּר. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל אֲפִלּוּ בִּמְקוֹם רֶפֶשׁ וְטִיט וּגְשָׁמִים. וַאֲפִלּוּ הוֹלֵךְ בֵּין הַגּוֹיִם, אָסוּר. וְאִם הוּא מִצְטַעֵר הַרְבֵּה לֵילֵךְ בִּמְקוֹם רֶפֶשׁ וְטִיט וּגְשָׁמִים בְּלִי סַנְדָּל, יִנְעֹל סַנְדָּלִים שֶׁהֵם בְּלִי עָקֵב, אוֹ מִנְעָלִים שֶׁהֵם עִם עָקֵב אֶלָּא יַחֲלִיפֵם שֶׁל שְׂמֹאל לְיָמִין וְשֶׁל יָמִין לִשְׂמֹאל אִם יֵשׁ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם, וְלִפְנֵי פֶּתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת יַחֲלֹץ אוֹתָם וְיַצְנִיעֵם. וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִגַּע בָּהֶם לֹא בִּנְעִילָה וְלֹא בַּחֲלִיצָה, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לִרְחוֹץ יָדָיו.

ט מֻתָּר לַעֲמֹד עַל כָּרִים וּכְסָתוֹת, אֲפִלּוּ הֵן שֶׁל עוֹר, אֲבָל בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, אָסוּר לַעֲמֹד עַל שׁוּם דָּבָר. אַף מִי שֶׁהוּא אִישׁ מְצֻנָּן, מֻתָּר לוֹ לַעֲמֹד עַל קְצַת עֲשָׂבִים (סִימָן צ תרי"ד ובחיי"א)

י כָּל חוֹלֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה בְּרַגְלוֹ, וְכֵן הַיּוֹלֶדֶת כָּל שְׁלֹשִׁים, מֻתָּרִין בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל.

יא אָסוּר לִגַּע בְּאִשְׁתּוֹ, אֲפִלּוּ בַּיּוֹם, וְיַחֲזִיקֶהָ כָּל יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ נִדָּה (תרטו).

יב מְעֻבָּרוֹת וּמֵינִיקוֹת מִתְעַנּוֹת וּמַשְׁלִימוֹת כְּכָל אָדָם. וּמֵינִיקָה שֶׁוְּלָדָהּ חוֹלֶה וּמְסֻכָּן וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִינֹק כִּי אִם מִמֶּנָּה, וְאִם תִּתְעַנֶּה, תְּהֵא סַכָּנָה לַוָּלָד, לֹא תִתְעַנֶּה.

יג מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵרִיחָה אֵיזֶה מַאֲכָל וּמִתְאַוָּה לוֹ, וְיָדוּעַ שֶׁאִם אֵין נוֹתְנִין לָהּ מִמַּה שֶּׁהִיא מִתְאַוָּה, הִיא וּוְלָדָהּ מְסֻכָּנִים, לָכֵן אִם אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי לֶאֱכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מְשֻׁתָּנִים, אוֹ שֶׁרוֹאִים שֶׁפָּנֶיהָ מְשֻׁתָּנִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אוֹמֶרֶת כְּלוּם, לוֹחֲשִׁין לָהּ בְּאָזְנָהּ, שֶׁהַיּוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי לִפְעָמִים מִתְיַשֶּׁבֶת דַּעְתָּהּ בְּכָךְ. וְאִם לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ, מַאֲכִילִין אוֹתָהּ בְּעִנְיָן זֶה, מַתְחִלָּה נוֹתְנִין לָהּ דָּבָר מֻעָט, שֶׁטּוֹבְלִין אֶצְבַּע בְּרֹטֶב וְכַדּוֹמֶה

וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ פִּיהָ, כִּי לִפְעָמִים בְּטִפָּה אַחַת מִתְיַשֶּׁבֶת דַּעְתָּהּ. וְאִם לָאו, נוֹתְנִין לָהּ פָּחוֹת מִכַּשְּׁעוּר (עַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף טו). וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְיַשְּׁבָה, נוֹתְנִין לָהּ דֵּי צָרְכָּהּ. וְכֵן כָּל אָדָם שֶׁהֵרִיחַ מַאֲכָל וְנִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו, מְסֻכָּן הוּא (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן לג סָעִיף ד), וְנוֹהֲגִין בּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ אָנִי.

יד יוֹלֶדֶת וְכֵן חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְחִלּוּל יוֹם הַכִּפּוּרִים, דִּינָם כְּמוֹ בְּחִלּוּל שַׁבָּת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן צג). אֶלָּא דִּלְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אֲפִלּוּ כַּמָּה רוֹפְאִים אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וַאֲפִלּוּ אוֹמְרִים שֶׁהַאֲכִילָה אוֹ הַשְׁתִיָּה תַּזִּיק לוֹ, וְהַחוֹלֶה אוֹמֵר שֶׁהוּא צָרִיךְ, וַאֲפִלּוּ הוּא אוֹמֵר שֶׁעַדַיִן אֵינוֹ מְסֻכָּן, אֶלָּא שֶׁאִם לֹא יֹאכַל, יִכְבַּד עָלָיו הַחֹלִי וְיִסְתַּכֵּן, שׁוֹמְעִין לוֹ וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ. כִּי לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, הוּא יוֹתֵר מֵבִין עַל עַצְמוֹ, וְלֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ.

טו כְּשֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַמְעֻבֶּרֶת אוֹ אֶת הַיּוֹלֶדֶת אוֹ אֶת הַחוֹלֶה, מַנִּיחִין לִפְנֵיהֶם אֶת הַמַּאֲכָל וְאוֹמְרִים לָהֶם, אִם יוֹדֵעַ אַתָּה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּסְתַּכֵּן אִם לֹא תֹּאכַל דֵּי מַחְסוֹרְךָ, תֹּאכַל כְּסֵדֶר, עַד שֶׁתְּבִין כִּי דַי לָךְ. אֲבָל אִם אֶפְשָׁר לְךָ שֶׁלֹּא תֹּאכַל בְּפַעַם אַחַת כַּשִּׁעוּר, עֲשֵׂה כָּךְ. וְיֹאכַל בְּפַעַם אַחַת כְּשִׁעוּר שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי בֵיצָה, (כִּי שִׁעוּר אֲכִילָה לְהִתְחַיֵּב כָּרֵת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא כַּכּוּתֶבֶת הַגַּסָּה, שֶׁהוּא פָּחוֹת מְעַט מִכַּבֵּיצָה בֵּינוֹנִית בְּלֹא קְלִפָּתָהּ). וְיִשְׁהֶה קְצָת וְשׁוּב יֹאכַל כָּךְ, וְיִשְׁהֶה בֵּין אֲכִילָה לַאֲכִילָה עַד שֶׁיְּהֵא מְסוּף הָאֲכִילָה הָרִאשׁוֹנָה עַד תְּחִלַּת הָאֲכִילָה הַשְּׁנִיָּה לְכָל הַפָּחוֹת שִׁעוּר כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. וְכֵן יָכוֹל לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ הַרְבֵּה פְּעָמִים, רַק שֶׁלֹּא יְהֵיוּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת בְּתוֹךְ שִׁעוּר אֲכִילַת פְּרָס אִם אֶפְשָׁר, וְדַי לוֹ, (כִּי שְׁתֵּי אֲכִילוֹת, שֶׁהֵן בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, מִצְטָרְפוֹת וְנֶחְשָׁבוֹת כַּאֲכִילָה אֶחָת). וּבִשְׁתִיָּה, יִשְׁתֶּה בְּפַעַם אַחַת קְצָת פָּחוֹת מִמְּלֹא לֶגְמָיו, וְיִשְׁהֶה גַּם כֵּן קְצָת וְיַחֲזוֹר וְיִשְׁתֶּה. וּשְׁהִיּוֹת אֵלּוּ תִּהְיֶינָה גַּם כֵּן לְכָל הַפָּחוֹת כִּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, אוֹ עַל כָּל פָּנִים לְפָחוֹת כְּדֵי שְׁתִּית רְבִיעִית. וְיֵשׁ לְשַׁעֵר קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁעוּרִים אֵלּוּ לְפִי כְּלֵי שָׁעוֹת [הַשָּׁעוֹן] (אוהר, זייגער), כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ אוֹתָם עַל נָכוֹן (תריב תריח).

טז מִי שֶׁאָחֲזוֹ בֶּלְמוּס, וְהוּא חֹלִי מֻחְמַת רְעָבוֹן, וְסִימָנָיו שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת וְאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו.

יז בְּכָל אֵלּוּ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתָן מִשּׁוּם סַכָּנָה, אִם אֵין שָׁם מַאֲכָל הֶתֵּר, מַאֲכִילִין אוֹתָן מַאֲכָל אִסּוּר. (וְעַיֵּן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן תריח סָעִיף ט). וְאִם מַאֲכִילִין אוֹתָן דָּבָר אִסּוּר, נִרְאֶה דְּיֵשׁ לְהַאֲכִילָן פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, אִם דַּי לָהֶם בְּכָךְ.

יח אִם דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת, מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, אֲבָל קִדּוּשׁ לֹא יַעֲשֶׂה, וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן אוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבוֹא. וְאִם חָל בַּשַּׁבָּת, אוֹמֵר גַּם רְצֵה. וְאִם שָׂכַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, שֶׁאֵין חִיּוּב הַיּוֹם לֶאֱכוֹל פַּת (תריח)

יט קָטָן וּקְטַנָּה פְּחוּתִים מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, אֲפִילּוּ אִם רוֹצִים לְהִתְעַנּוֹת קְצָת, אֵין מַנִּיחִין אוֹתָן, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ, חַס וְשָׁלוֹם, לִידֵי סַכָּנָה. אֲבָל מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים שְׁלֵמוֹת וְהֵם בְּרִיאִים, מְחַנְּכִין אוֹתָן שֶׁיִּתְעַנּוּ קְצָת, וְלֹא יֹאכְלוּ עַד לְאַחַר אֵיזוֹ שָׁעוֹת מִמַּה שֶּׁהֵם רְגִילִים לֶאֱכוֹל. וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּרְחִיצָה וְסִיכָה, יֵשׁ לְחַנְּכָם גַּם קֹדֶם תֵּשַׁע שָׁנִים (תרטז).

כ טוֹב לְהָרִיחַ אֵיזֶה פְּעָמִים בִּבְשָׂמִים וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, כְּדֵי לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת. וְאָמְנָם כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, אָסוּר לְבָרֵךְ שֵׁנִית, דַּהֲוֵי בְּרָכָה לְבַטָּלָה. עַל כֵּן צָרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּינְתַיִם זְמַן גָּדוֹל, שֶׁיִּהְיֶה הֶסֵּח הַדַּעַת בֵּינְתַיִם. וְטוֹב שֶׁיְּרִיחַ בְּכָל פַּעַם בִּבְשָׂמִים אֲחֵרִים, אַף שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד. וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם יֶשׁ לוֹ שִׁלְשָׁה מִינִים, כְּגוֹן עֲצֵי בְשָׂמִים, עִשְׂבֵי בְשָׂמִים, וּמִינֵי בְשָׂמִים. וְאִם יְכַוֵּן לְכָל בְּרָכוֹת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וְהַקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה וְהַמַּפְטִירִין, לֹא יַחְסְרוּ לוֹ רַק שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת לְתַשְׁלוּם מֵאָה, וַיַּשְׁלִים בְּאֵלּוּ שֶׁעַל הַבְּשָׂמִים.

כא מַזְכִּירִין נְשָׁמוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִשּׁוּם דִּזְכִירַת הַמֵּתִים מְשַׁבֶּרֶת וּמַכְנִיעָה לִבּוֹ שֶׁל אָדָם. וְעוֹד, לְפִי שֶׁגַּם הַמֵּתִים צְרִיכִין כַּפָּרָה, כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי, כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הַחַיִּים. אֲשֶׁר פָּדִיתָ, אֵלּוּ הַמֵּתִים. מְלַמֵּד, שֶׁהַמֵּתִים צְרִיכִין כַּפָּרָה. וְנוֹדְרִים צְדָקָה בַּעֲבוּרָם (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן סז סָעִיף ג, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר בְּלִי נֶדֶר). וְסָמְךָ לָזֶה, בְּסוֹף פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה כְּתִיב, אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר, וְסָמִיךְ לֵהּ, וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה'. וּמוֹעִילָה הַצְּדָקָה בַּעֲבוּר הַמֵּתִים, כִּי ה' בּוֹחֵן לְבָבוֹת, שֶׁאִם הָיָה זֶה הַמֵּת חַי, גַּם כֵּן הָיָה נוֹתֵן צְדָקָה. וְהַחַי יָכוֹל לְבַקֵּשׁ לְהָקֵל דִּין הַמֵּת, כְּמוֹ דָוִד שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל אַבְשָׁלוֹם (סוטה דף י ע"ב). וְהַמֵּתִים הַצַּדִּיקִים מְלִיצִים עַל צֶאֱצָאֵיהֶם (תרכא). גַּם בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח וּבְיוֹם שֵׁנִי דְּשָׁבוּעוֹת וּבְשִׁמִינִי עֲצֶרֶת, מַזְכִּירִין נְשָׁמוֹת, לְפִי שֶׁקּוֹרִין בָּהֶם כָּל הַבָּכוֹר, וּכְתִיב שָׁם, אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ. לָכֵן נוֹדְרִין מַתָּנוֹת לִצְדָקָה. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹדְרִין לִצְדָקָה, נָהֲגוּ לִתְּנָהּ בַּעֲבוּר הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁיִּזְכֹּר אוֹתָן אֵלֹקִים לְטוֹבָה, וְגַם אוֹתָנוּ יִזְכֹּר עִמָּהֶן לְטוֹבָה בְּזִכְיוֹתֵיהֶן. וְנוֹהֲגִין כִּי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב וְאֵם, יוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בִּשְׁעַת הַזְכָּרַת נְשָׁמוֹת. גַּם נוֹהֲגִין שֶׁבְּתוֹךְ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה לְמִיתַת הָאָב אוֹ הָאֵם, יוֹצֵא גַּם כֵּן מִבֵּית הַכְּנֶסֶת (וְעַיֵּן הַטַּעַם בְּסֵפֶר בֶּרֶם שְׁלֹמֹה, אֹרַח חַיִּים סִימָן תרסח, וּבְסֵפֶר שַׁעֲרֵי אֶפְרַיִם פִּתְחֵי שְׁעָרִים שַׁעַר יו"ד אוֹת לא).

כב אִם יֵשׁ תִּנּוֹק לְמוּל, מָלִין קֹדֶם אַשְׁרֵי, וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת הַמִּילָה בְּלֹא כוֹס. וּבְמִדִינוֹתֵינוּ נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס, וְנוֹתְנִין מִמֶּנּוּ מְעַט לַתִּינוֹק הַנִּמּוֹל, מִלְּבַד מַה שֶּׁנּוֹתְנִים לוֹ

כְּשֶׁאוֹמְרִים בְּדַמַּיִךְ חֲיִי. אֲבָל לְתִינוֹק אַחֵר, אֵין לִתֵּן לְטָעֵם מִן הַכּוֹס, (דְּחָמִיר מִתִּשְׁעָה בְּאָב). הַנּוֹהֵג לִמְצֹץ בְּיַיִן, לֹא יְזַלְּפוֹ בַּפֶּה אֶלָּא בַּיָּד, וּמוֹצֵץ בַּפֶּה כְּדַרְכּוֹ (תריב תרכא).

כג נוֹהֲגִין לִשְׁטֹחַ עֲשָׂבִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְהַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁנּוֹהֲגִין לְהִשְׁתַּחֲווֹת וְלִפֹּל עַל הַפָּנִים בִּשְׁעַת הֶעֱבוֹדָה, וְצָרִיךְ לַמְקֻדָּשׁ. וּבְמָקוֹם שֶׁהַקַּרְקַע מְרֻצָּף בַּאֲבָנִים, אָסוּר לְהִשְׁתַּחֲווֹת כֵּן. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְרֻצָּף, יֵשׁ קְצָת אִסּוּר, עַל כֵּן שׁוֹטְחִין עֲשָׂבִים לְהַפְסִיק בֵּין הַקַּרְקַע. וְאִם אֵין שָׁם עֲשָׂבִים, יַפְסִיק בְּטַלִּיתוֹ אוֹ בְּדָבָר אַחֵר.

כד זְמַן תְּפִלַּת נְעִילָה הוּא, כְּשֶׁהַחַמָּה הִיא בְּרֹאשׁ הָאִילָנוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִים אוֹתָהּ עִם צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְלִפְעָמִים נִמְשֶׁכֶת קְצָת בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה, וַאֲפִלּוּ הָכִי אוֹמְרִים חָתְמֵנוּ, לְפִי שֶׁאֵין הַדִּין מִסְתַּלֵּק עַד שֶׁיִּגְמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת סִדְרֵיהֶם לְמָטָה. וְהֶחָרוּז:הַיּוֹם יִפְּנֶה וְכוּ', אִם יְצָאוּ הַכּוֹכָבִים, לֹא יֹאמַר כֵּן, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי דּוֹבֵר שְׁקָרִים. אֶלָּא יֹאמַר, הַיּוֹם פָּנָה, הַשֶּׁמֶשׁ בָּא וּפָנָה. שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים וְשָׂם שָׁלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לָיְלָה.

כה יֵשׁ לְבַטֵּל הַמִּנְהָג שֶׁהַגּוֹי מַדְלִיק נֵרוֹת לְצֹרֶךְ אֲמִירַת הַפִּיּוּטִים בִּנְעִילָה, אֶלָּא הַנֵּרוֹת הַדּוֹלְקִים, יְפַזְּרֵם בְּכָל בֵּית הַכְּנֶסֶת, דְּזֶה הֲוֵי שְׁבוּת דִּשְׁבוּת.

כו לְאַחַר תְּפִלַּת נְעִילָה, אֲפִלּוּ חָל בַּשַּׁבָּת וּגְמָרָהּ בַּיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם אוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, פַּעַם אֶחָת. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. ה' הוּא הָאֱלֹהִים, שֶׁבַע פְּעָמִים, לְלַוּוֹת אֶת הַשְּׁכִינָה, שֶׁמִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה מִשִּׁבְעָה רְקִיעִים. וְאוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר קָדִישׁ שָׁלֵם בְּנִגּוּן שֶׁל שִׂמְחָה. וְאַחַר כָּךְ תּוֹקְעִין תְּקִיעָה אַחַת וְהִיא סִימָן לְסִילּוּק שְׁכִינָה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה. שֶׁכְּשֶׁעָלְתָה הַשְּׁכִינָה, נֶאֱמַר, בְּמִשְׁךְ הַיּוֹבֵל וְגוֹ'. וְנֶאֱמַר, עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה. וְגַם הוּא זָכָר לִתְקִיעַת יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּיּוֹבֵל. וְיכוֹלִין לִתְקֹעַ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצְאוּ כּוֹכָבִים, אֶלָּא שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וַאֲפִלּוּ הוּא שַׁבָּת. אֲבָל בְּעוֹד יוֹם אֵין לִתְקֹעַ (תרכג). לְאַחַר הַתְּקִיעָה, אוֹמְרִים כֻּלָּם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם (סידור).

כז לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים מִתְפַּלְּלִין מַעֲרִיב. וְיֵשׁ לְהַעֲמִיד שְׁלִיחַ צִבּוּר הָגוּן, וְיִתְפַּלְּלוּ בְּנַחַת וּבְכַוָּנָה, וְיֵשׁ לִגְעֹר בַּחוֹטְפִים. אוֹמְרִים בִּתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ. אִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים: וַיְהִי לְךָ, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם, וְאַתָּה קָדוֹשׁ. וּלְאַחַר הַתְּפִלָּה מְקַדְּשִׁין אֶת הַלְּבָנָה וּפוֹקְדִין אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵב, כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב.

כח בְּהַבְדָּלָה שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, צְרִיכִין לְבָרֵךְ דְּוִקָא עַל נֵר שֶׁשַּׁבָּת, וְלֹא עַל נֵר שֶׁהוֹצִיאוּ עַתָּה מִן הָאֲבָנִים וְכַדּוֹמֶה, וְלֹא בְּמַה שֶׁהִדְלִיק מִמֶּנּוּ. וְהַמַּבְחִר הוּא, לְהַדְלִיק נֵר אַחֵר מִן הַנֵּר שֶׁהִדְלִיק אֶתְמוֹל בְּבֵיתוֹ וּלְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם. וְאִם אֵין לוֹ נֵר בְּבֵיתוֹ, יָבִיא אֶת הַנֵּר הַדּוֹלֵק מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, וּלְהַדְלִיק עוֹד אֶחָד מִזֶּה הַנֵּר וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם. וּבִשְׁעַת הַדְחָק,

מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁהֻדְלַק מִנֵּר שֶׁל גּוֹי, אוֹ מֵהָאוּר שֶׁהוֹצִיאוּ מֵאֲבָנִים וְכַדּוֹמֶה. וְאֵין מַתְחִילִין הַנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי, אֶלָּא מְבָרְכִין עַל הַכּוֹס וְעַל הַנֵּר וְהַמַּבְדִּיל, וְאֵין מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת, מְבָרְכִין גַּם עַל הַבְּשָׂמִים, וְגַם מַתְחִילִין הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי כְּמוֹ בְּשְׁאָר מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

כט אוֹכְלִים וְשׂוֹתִים וּשְׂמֵחִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֵב טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ.

ל הַמְדַקְדְּקִין בַּמִּצְוֹת, מַתְחִילִין מִיָּד בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּעֲשִׂיַּת הַסֻּכָּה, לְקַיֵּם יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל.

לא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, נוֹהֲגִין לְהַשְׁכִּים לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וּבַיָּמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת, אֵין מִתְעַנְּנִין אֲפִלּוּ תַּעֲנִית יָאר צַייט וְאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, לְפִי שֶׁהֵם יְמֵי שִׂמְחָה, שֶׁהָיוּ מְחַנְּכִין בָּהֶם אֶת הַמְּזֻבֵּחַ בִּימֵי שְׁלֹמֹה. וְגַם אֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בְּמִצְוַת בִּנְיַן סֻכָּה וַהֲכָנַת אֶתְרוֹג וּשְׁאָר הַמִּינִים, לִכְבוֹד אֲדוֹן הָאֲדוֹנִים מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

סימן קלד

א מִצְוָה לִבְנוֹת הַסֻּכָּה מִיָּד בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאַפִלּוּ הוּא עֶרֶב שַׁבָּת, דְּמִצְוָה הַבָּאָה לְיָדוֹ אַל יַחְמִיצֶנָּה. וְיִבְחַר מָקוֹם נָקִי לְהַעֲמִידָה שָׁם. וּמִצְוָה עַל כָּל אָדָם שֶׁיַּעֲסֹק בְּעַצְמוֹ בַּעֲשִׂיַּת הַסֻּכָּה וּבְהַנָּחַת הַסְּכָךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָדָם נִכְבָּד, זֶה כְּבוֹדוֹ, שֶׁעוֹסֵק בְּעַצְמוֹ בַּמִּצְוָה. וּמִן הָרָאוּי הָיָה לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל עֲשִׂיַּת הַסֻּכָּה, אֶלָּא שֶׁאָנוּ סוֹמְכִין עַל שֶׁהֶחֱיָנוּ שֶׁאוֹמְרִים בַּקִּדּוּשׁ. וְיִהַדֵּר לְיַפּוֹת אֶת הַסֻּכָּה וּלְהַנְאוֹתָהּ בְּכֵלִים נָאִים וּמַצָּעוֹת נָאוֹת כְּפִי כֹּחוֹ.

ב בְּעִנְיַן דְּפָנוֹת הַסֻּכָּה, יֵשׁ הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִינִים, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים. עַל כֵּן צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת דְּפָנוֹת שְׁלֵמוֹת וַחֲזָקוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא הָרוּחַ מֵנִיעַ אוֹתָן, וְגַם שֶׁלֹּא יְכַבֶּה הָרוּחַ אֶת הַנֵּרוֹת. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ דֵּי צָרְכּוֹ לִדְפָנוֹת, מוּטָב שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ שְׁלֵמוֹת, מֵאַרְבַּע שֶׁאֵינָן שְׁלֵמוֹת. וּמִי שֶׁיָּדוֹ מַשֶּׂגֶת, מִצְוָה לוֹ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ סֻכָּה בְּנוּיָה עִם גַּגּוֹת, שֶׁנִּפְתָּחִים וְנִסְגָּרִים עַל יְדֵי צִירִים, לְסָגְרָם בְּשָׁעַת הַגְּשָׁמִים, וּכְשֶׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, נִפְתָּחִים הַגַּגּוֹת, וְהַסְּכָךְ הוּא נָגוּב, וְיָכוֹל לְקַיֵּם מִצְוַת סֻכָּה כָּרָאוּי.

ג גַּם בַּסְּכָךְ יֵשׁ כַּמָּה דִינִים. וְכֵיוָן שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִין לְסַכֵּךְ בְּעַנְפֵי אִילָנוֹת אוֹ בְּקָנִים, כֵּיוָן שֶׁהֵם גְּדוּלֵי קַרְקַע וְהֵמָּה תְּלוּשִׁים וְאֵינָם מְקַבְּלִים טֻמְאָה וְאֵינָם קְשׁוּרִים יַחַד, אֵין בָּהֶם שׁוּם חֶשְׁשׁ.

ד לַכַּתְּחִלָּה רָאוּי לְהַחְמִיר, שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ עַל הַסָּכָּה דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁיַּנִּיחַ עָלָיו אֶת הַסְּכָךְ, כְּגוֹן סָלְמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בֵּית קִבּוּל הַשְּׁלִיבוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר כֵּלִים, כְּגוֹן מָרָה [מְעַדֶּרֶת] וּמַגְרֵפָה, וַאֲפִלּוּ לִתֵּן אוֹתָם עַל הַסְּכָךְ לְהַחֲזִיקוֹ, יֵשׁ לְהַחְמִיר. וּבְדִיעֲבַד אוֹ שֶׁאֵין לוֹ שְׁאָר דְּבָרִים, הַכֹּל מֻתָּר, דְּקָיְמָא לָן, דְּמֻתָּר לְהַעֲמִיד אֶת הַסְּכָךְ בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה (תרכט).

ה צָרִיךְ לְהַנִּיחַ סְכָךְ, עַד שֶׁתְּהֵא צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ, שֶׁאִם הָיְתָה חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ, פְּסוּלָה מִן הַתּוֹרָה. וְלָכֵן צָרִיכִין לִזָּהֵר לְהַנִּיחַ כָּל כָּךְ, שֶׁאֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּתְיַבֵּשׁ, תְּהֵא צִלָּתָהּ מְרֻבָּה. גַּם צְרִיכִין לִזָּהֵר, שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד אֲוִיר שִׁלְשָׁה טְפָחִים. וּלְכַתְּחִלָּה צְרִיכָה שֶׁיְּהֵא אֲוִיר קָצָת בֵּין הַסְּכָךְ, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ הַכּוֹכָבִים. וּמִכָּל מָקוֹם, אִם הָיְתָה מְעֻבָּה, שֶׁאֵין הַכּוֹכָבִים נִרְאִים, כְּשֵׁרָה. אֲבָל אִם הָיְתָה מְעֻבָּה כָּל כָּךְ, שֶׁאֲפִלּוּ אִם יוֹרְדִים גְּשָׁמִים הַרְבֵּה, אֵינָם יוֹרְדִים לְתוֹכָהּ, אִם כֵּן הַוְיָא כְּעֵין בַּיִת, וּפְסוּלָה.

ו בַּסֻּכּוֹת הַבְּנוּיוֹת, לִפְעָמִים בּוֹלְטִים דַּפִּים לְמַעְלָה עַל הַכְּתָלִים, וְעַל דַּפִּים אֵלּוּ מֻנָּחִים הַכְּלוֹנָסָאוֹת שֶׁעֲלֵיהֶם הַסְּכָךְ. וּמֵאַחַר שֶׁאֵין הַדַּף רָחָב אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵנוֹ פּוֹסֵל אֶת הַסֻּכָּה מִשּׁוּם סְכָךְ פָּסוּל, כִּי הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא, דִּבְפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אָמְרִינַן דִּפֶּן עֲקֵמָה. פֵּרוּשׁ, שֶׁנַּחְשֹׁב אֶל הַדֹּפֶן, וְחָשְׁבִינַן לֵהּ כְּאִלּוּ הַדֹּפֶן נִתְעַקְּמָה שָׁם לְמַעְלָה, אֶלָּא שֶׁאֵין יוֹשְׁבִים וְאֵין יְשֵׁנִים שָׁם תַּחַת הַדַּף, כִּי שָׁם אֵין לוֹ דִּין סֻכָּה, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ רָחָב אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים. אֲבָל יֶתֶר הַסֻּכָּה, כְּשֵׁרָה. אַף אִם מֻנָּחִים אֵצֶל הַדֹּפֶן דַּפִּים בְּרֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר, זֶהוּ נִקְרָא סְכָךְ פָּסוּל, וּפוֹסֵל אֶת כָּל הַסֻּכָּה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא בְּצַד אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁהַדֶּרֶךְ הוּא בִּקְצַת סֻכּוֹת בְּנוּיוֹת שֶׁעוֹשִׂין קְצָת תִּקְרָה מִצַּד אֶחָד (כְּדֵי לְפַנּוֹת לְשָׁם אֶת הַכֵּלִים תֵּכֶף בְּהַתְחָלַת הַגְּשָׁמִים), זֶה אֵינוֹ מַזִּיק, דְּכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִצַּד אֶחָד, הֲרֵי יֵשׁ כָּאן עוֹד שָׁלֹשׁ דְּפָנוֹת כְּשֵׁרוֹת שֶׁמֻּנָּח עֲלֵיהֶן סְכָךְ כָּשֵׁר, וְסֻכָּה מִשָּׁלֹשׁ דְּפָנוֹת גַּם כֵּן כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא שָׁם שִׁעוּר סֻכָּה, דְּהַיְנוּ לְכָל הַפָּחוֹת שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים בְּמֻרְבָּע, וְלֹא יֵשְׁבוּ תַּחַת הַתִּקְרָה.

ז הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ תַּחַת עַנְפֵי אִילָן, הֲרֵי הִיא פְּסוּלָה. וַאֲפִלּוּ אִם מֻחָמַת הָעֲנָפִים בִּלְבַד הָיְתָה חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ, וְאִם כֵּן בַּסְּכָךְ שֶׁהִנִּיחַ עֲלֶיהָ, עָשָׂה אֶת הַסֻּכָּה, מִכָּל מָקוֹם פְּסוּלָה. וַאֲפִלּוּ אִם יִקְצֹץ אַחַר כָּךְ עַנְפֵי הָאִילָן, מִכָּל מָקוֹם הַסֻּכָּה נִשְׁאֶרֶת בִּפְסוּלָהּ, דִּכְתִיב, חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ, וְדָרְשִׁינַן, תַּעֲשֶׂה, וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי (עֵין לְעֵיל סִימָן ט סָעִיף ו). וְלָכֵן לְאַחַר שֶׁקִּצֵּץ אֶת הָעֲנָפִים, צָרִיךְ הוּא לְהַגְבִּיהַּ כָּל עָנָף מִן הַסְּכָךְ וְיַנִּיחֶנּוּ לְשֵׁם סֻכָּה. וְכֵן אָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַסְּכָךְ קֹדֶם שֶׁעָשָׂה אֶת הַדְּפָנוֹת, דְּבָעֵינַן שֶׁבְּהַנָּחַת הַסְּכָךְ תְּהֵא סֻכָּה כְּשֵׁרָה.

ח וְכֵן בְּסֻכָּה הָעֲשׂוּיָה בְּגַגּוֹת הַנִּפְתָּחִים, צָרִיךְ לְפָתֹחַ אֶת הַגַּגּוֹת קֹדֶם שֶׁמַּנִּיחַ אֶת הַסְּכָךְ, וְאַף שֶׁאַחַר כָּךְ סוֹגֵר אֶת הַגַּג וְחוֹזֵר וּפוֹתֵחַ, אֵינוֹ מַזִּיק, דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ פּוֹרֵס עָלֶיהָ סָדִין וְחוֹזֵר וְנוֹטְלוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְהַחְמִיר, שֶׁיְּהֵא הַגַּג פָּתוּחַ בְּהַכְנָסַת הֶחָג (מטה אפרים). עוֹד צָרִיכִין לִזָּהֵר בְּאֵלּוּ הַסֻּכּוֹת, שֶׁיְּהֵא הַגַּג פָּתוּחַ הֵיטֵב עוֹמֵד בְּשָׁוֶה עִם דֹּפֶן הַסֻּכָּה. שֶׁאִם אֵינוֹ עוֹמֵד בְּשָׁוֶה, אֶלָּא נוֹטֶה קְצָת עַל הַסְּכָךְ, אֶפְלּוּ אֵינוֹ שִׁעוּר גָּדוֹל שֶׁתִּפָּסֵל הַסֻּכָּה בְּכָךְ, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בַּמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁהַגַּג מְשֻׁפָּע, שֶׁנִּמְצָא יוֹשֵׁב תַּחַת הַגַּג (עֵין לְעֵיל סָעִיף ו). אַף עַל פִּי שֶׁסֻּכַּת הֶחָג פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, מִכָּל מָקוֹם אִלּוּ הַסֻּכּוֹת הַבְּנוּיוֹת שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶן כָּל הַשָּׁנָה וְנִתְחַיְּבוּ בִּמְזוּזָה, גַּם בֶּחָג לֹא נִפְטְרוּ, וְאֵין צְרִיכִין אַחַר הֶחָג לְקַבֵּעַ אֶת הַמְּזוּזָה מֵחָדָשׁ.

ט יוֹצְאִין בְּסֻכָּה שְׁאוּלָה, אֲבָל לֹא בְּסֻכָּה גְּזוּלָה. וְלָכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק שֶׁאֵין לוֹ סֻכָּה אַחֶרֶת בְּשׁוּם אֹפֶן, יוֹשֵׁב בָּהּ וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ.

י יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִקְצֹץ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ סְכָךְ לְסֻכָּתוֹ, אֶלָּא יִקְנֶה מֵאַחֵר. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לִקְצֹץ בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּטּוֹל רְשׁוּת מִבַּעַל הַקַּרְקַע.

יא מֻתָּר לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בְּחֹל הַמּוֹעֵד.

יב עֲצֵי סֻכָּה, בֵּין מֵהַדְּפָנוֹת בֵּין מֵהַסְּכָךְ, אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה עַד לְאַחַר שִׁמְחַת תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהֻקְצוּ לְמִצְוָה. וַאֲפִלּוּ לִטֹּל מֵהֶם קֵיסָם לַחֲצֹץ שִׁנָּיו, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ אִם נָפְלוּ, אֲסוּרִין, וְלֹא מַהֲנֵי בְּהוּ תְּנַאי. וְאִם חָל שִׁמְחַת תּוֹרָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֲסוּרִין גַּם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן נוֹיֵי סֻכָּה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה אֲפִלּוּ אִם נָפְלוּ. וְכֵיוָן שֶׁאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, לָכֵן בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, אֲסוּרִין בְּטַלְטוּל מִשּׁוּם מֻקְצֶה. וּמִכָּל מָקוֹם אֶתְרוֹג הַתָּלוּי בַּסֻּכָּה לְנוֹי, מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ, דְּלֹא הֻקְצָה מֵרֵיחַ. וּבָנוֹי הַתָּלוּי בַּסְּכָךְ, נוֹהֲגִין שֶׁאֲפִלּוּ תְּנַאי לֹא מַהֲנֵי. אֲבָל בְּנוֹי הַתָּלוּי בַּדְּפָנוֹת, מַהֲנֵי תְּנַאי. וְהַסְּדִינִין הַמְצֻיָּרִים שֶׁתְּלוּיִים בַּסֻּכָּה לְנוֹי, נוֹהֲגִין לְטַלְטְלָן, שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ מִן הַגְּשָׁמִים, וַאֲפִלּוּ לֹא הִתְנָה בְּפֵרוּשׁ, כִּי מִסְתָּמָא מִתְּחִלָּה אַדַּעְתָּא דְּהָכִי תְּלָאָן. וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְהַתְנוֹת תְּחִלָּה בְּפֵרוּשׁ, דְּהֵינוּ קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הָרִאשׁוֹן יַעֲמֹד שָׁם וְיֹאמַר, אֲנִי מַתְנֶה שֶׁאֲהֵא מֻתָּר לֶאֱכֹל וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנוֹי סֻכָּה זוֹ מָתַי שֶׁאֶרְצֶה. וְצָרִיךְ לִזָּהֵר בְּנוֹי סֻכָּה אֲשֶׁר בְּדַעְתּוֹ לְטַלְטֵל בְּתוֹךְ יוֹם טוֹב, שֶׁלֹּא לְקָשְׁרוֹ בְּקֶשֶׁר, אֶלָּא בַּעֲנִיבָה (עֵין לְעֵיל סִימָן פ סָעִיף מ"ה, מ"ו).

יג גַּם לְאַחַר הֶחָג, כְּשֶׁסָּתַר אֶת הַסֻּכָּה, לֹא יִפְסַע עַל הָעֵצִים, וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְדָבָר מְגֻנֶּה, מִשּׁוּם דְּתַשְׁמִישֵׁי מִצְוָה נִינְהוּ, כְּמוֹ צִיצִית (עֵין לְעֵיל סִימָן ט סָעִיף יט).

יד אָסוּר לַחֲקוֹק פְּסוּק בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ וְגוֹ' אוֹ שְׁאָר פְּסוּק עַל דְּלַעַת וְכֵיוֹצֵא בָּהּ לְנוֹי סֻכָּה, מִשּׁוּם דְּיָבוֹא אַחַר כָּךְ לִידֵי בִּזָּיוֹן. וְעוֹד, דְּאָסוּר לִכְתֹּב פָּסוּק שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ.

טו עֶרֶב סֻכּוֹת לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, לֹא יֹאכַל פַּת, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל בַּסֻּכָּה לְתַאֲבוֹן. וְיֵשׁ לְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה בְּעֶרֶב סֻכּוֹת.

סימן קלה

א כְּתִיב, בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, פֵּרוּשׁ, תְּדוּרוּ בַּסֻּכּוֹת. אָמְרָה תוֹרָה, שֶׁיְּדוּר בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יָמִים. כְּמוֹ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ כָּל הַשָּׁנָה, כֵּן תְּהֵא עַתָּה עִקַּר דִּירָתוֹ בַּסֻּכָּה, שֶׁיַּכְנִיס לְתוֹכָהּ כֵּלָיו הַנָּאִים וּמַצָּעוֹת הַנָּאוֹת, וְאוֹכֶל וְשׁוֹתֶה וְלוֹמֵד וּמְטַיֵּל וְיָשֵׁן בַּסֻּכָּה. וַאֲפִלּוּ אִם מְסַפֵּר עִם חֲבֵרוֹ, יְסַפֵּר בַּסֻּכָּה. וְכֵן אִם מִתְפַּלֵּל בִּיחִידוּת, יִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַסֻּכָּה. כְּתִיב, לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, וְלָכֵן צְרִיכִין לְכַוֵּן בִּישִׁיבַת הַסֻּכָּה, שֶׁצִּוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וְסֻכּוֹת אֵלּוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי, נֶחְלְקוּ בָּהֶם תַּנָּאִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הֵמָּה עַנְנֵי הַכָּבוֹד, שֶׁהִקִּיף בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ, לְבַל יַכֵּם שָׂרָב וְשָׁמֶשׁ. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, סֻכּוֹת מַמָּשׁ, שֶׁעָשׂוּ לָהֶם בִּשְׁעַת חֲנִיָּתָן מִפְּנֵי הַחַמָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָאנוּ מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, לֹא צִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת הַסֻּכָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמָן, לְפִי שֶׁהוּא הַתְחָלַת יְמוֹת הַקַּיִץ, וְדֶרֶךְ כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת אָז סֻכָּה לְצֵל, וְלֹא הָיְתָה נִכֶּרֶת שֶׁהִיא בְּמִצְוַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. לָכֵן צִוָּה אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹתָהּ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁהוּא זְמַן הַגְּשָׁמִים, וְדֶרֶךְ כָּל אָדָם לָצֵאת מִסֻּכָּתוֹ וְלֵישֵׁב בְּבֵיתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יוֹצְאִין מִן הַבַּיִת לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, בָּזֶה יֵרָאֶה לַכֹּל, כִּי מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹתָהּ.

ב צָרִיךְ לְהַחֲזִיק אֶת הַסֻּכָּה בְּכָבוֹד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצּוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו. וְלָכֵן לֹא יַכְנִיס לְתוֹכָהּ כֵּלִים שֶׁאֵינָם מְכֻבָּדִים, כְּגוֹן קְדֵרוֹת, וְכַד שֶׁשּׁוֹאֲבִים בּוֹ מַיִם, וְכֵלִים שֶׁמַּשְׁהִים בָּהֶם קֶמַח, וַעֲרָבָה וְיוֹרָה וּמַחֲבַת וּמַכְתֶּשֶׁת וְכֵיוֹצֵא בָהֶן. וְגַם הַקְּעָרוֹת, לְאַחַר הָאֲכִילָה צָרִיךְ לְהוֹצִיאָן לַחוּץ. אֲבָל כְּלֵי שְׁתִיָּה, יִהְיוּ בַּסֻּכָּה. וְנוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס לְתוֹכָהּ נֵר שֶׁל חֶרֶס, מִשּׁוּם דְּמָאִיס. וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ תַּשְׁמִישׁ בָּזוּי, כְּגוֹן שְׁטִיפַת קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת. אֲבָל כּוֹסוֹת, מֻתָּר לִשְׁטֹף. וְכָל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְהַשְׁתִּין בָּהּ, אֲפִלּוּ לְתוֹךְ כֶּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁעוֹשֶׂה כֵּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אֲבָל תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מֻתָּר בַּסֻּכָּה, שֶׁהֲרֵי עִקַּר מְצוָתָהּ אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ. אִם הִכְנִיס לְתוֹכָהּ כֵּלִים בְּזוּיִים, אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּכָךְ. אַךְ בְּשָׁעָה שֶׁהֵם בָּהּ, אֵין לְבָרֵךְ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, עַד שֶׁיּוֹצִיאוּם.

ג אֲכִילָה בַּסֻּכָּה בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן הִיא חוֹבָה, שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה פַּת לְכָל הַפָּחוֹת כַּזַּיִת. וַאֲפִלּוּ מִצְטַעֵר, חַיָּב לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה. וְאִם יוֹרְדִים גְּשָׁמִים (עַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף ט), אִם מְדַמָּה שֶׁיִּפְסְקוּ לְאַחַר שָׁעָה אוֹ שְׁתֵּי שָׁעוֹת, יַמְתִּין וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ וְיֹאכַל בַּסֻּכָּה כָּרָאוּי. וְאִם

רוֹאֶה שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים, אוֹ שֶׁהִמְתִּין וְלֹא פָסְקוּ, מְקַדֵּשׁ בַּסֵּכָּה וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, וּמְכַוֵּן בְּשֶׁהֶחֱיָנוּ גַּם עַל הַסֵּכָּה, אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה. וְנוֹטֵל יָדָיו וּמְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, וְאוֹכֵל שָׁם כְּזַיִת פַּת בְּלִי הֶפְסֵק, וְהוֹלֵךְ לְתוֹךְ הַבַּיִת וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לְכַוֵּן בִּשְׁעַת נְטִילַת יָדַיִם וּבִשְׁעַת בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, שֶׁתַּעְתּוּ לֶאֱכֹל גַּם בַּבַּיִת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מב סָעִיף יט, כא). וְאִם פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, הוֹלֵךְ שׁוּב לְתוֹךְ הַסֵּכָּה וּמְבָרֵךְ לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה, וְאוֹכֵל קְצָת יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה פַּת, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאִם פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, הוֹלֵךְ גַּם כֵּן לְתוֹךְ הַסֵּכָּה, וְנוֹטֵל יָדָיו שֵׁנִית, וְאוֹכֵל יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה פַּת בִּבְרָכַת לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. אִם בְּסֵכָּה שֶׁלּוֹ אַף לְאַחַר שֶׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים עֲדַיִן הַמַּיִם מְטַפְטְפִין מִן הַסְּכָךְ, וְיֵשׁ בִּשְׁכוּנָתוֹ סֵכָּה שֶׁהֵיְתָה מְסֻגֶּרֶת בְּגֶג, וּלְאַחַר הַגְּשָׁמִים נִפְתְּחָה, יֵלֵךְ שָׁמָּה וְיֹאכַל פִּתּוֹ בְּטוּב לֵבָב.

ד בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי גַּם כֵּן חוֹבָה לֶאֱכֹל בַּסֵּכָּה, וַאֲפִלּוּ הוּא מִצְטַעֵר, וְדֵינוֹ כְּמוֹ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, אֶלָּא חִלּוּק אֶחָד יֵשׁ בֵּינֵיהֶן, שֶׁאִם רָאָה שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים, אוֹ הִמְתִּין וְלֹא פָסְקוּ, מְקַדֵּשׁ בַּבַּיִת וְאוֹכֵל שָׁם, וְקִדֵּם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן הוֹלֵךְ לְתוֹךְ הַסֵּכָּה וְאוֹכֵל שָׁם לְכָל הַפָּחוֹת כַּזַּיִת פַּת בְּלֹא בִּרְכַּת לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה, וְחוֹזֵר לְבֵיתוֹ וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ה עַרְבִית, כְּשֶׁבָּא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, נִכְנָס לַסֵּכָּה וּמְקַדֵּשׁ מִיָּד, רַק לֹא יְקַדֵּשׁ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא וַדַּאי לַיְלָה. וּכְשֶׁהוּא מְבָרֵךְ בַּקִּדּוּשׁ לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה, יְכַוֵּן לִפְטֹר בִּבְרָכָה זוֹ, סְעוּדָה זוֹ וְגַם הַשָּׁנָה וּשְׁאָר צְרָכָיו שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּסֵּכָּה, עַד הַקִּדּוּשׁ שֶׁבְּיוֹם הַמֻּחָרָת. וּבִבְרַכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ יְכַוֵּן, שֶׁהוּא מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הֶחָג וְגַם עַל הַסֵּכָּה. וְלָכֵן בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן מְבָרְכִין תְּחִלָּה לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה וְאַחַר כָּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ, שֶׁתְּהֵא בִּרְכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ גַּם עַל הַסֵּכָּה. וּבַלַּיְלָה הַשֵּׁנִי מְבָרֵךְ תְּחִלָּה שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאַחַר כָּךְ לֵישֵׁב בַּסֵּכָּה.

ו כְּשֶׁאוֹכְלִים כַּמָּה בַּעֲלֵי בָּתִּים בְּסֵכָּה אַחַת, וְיֵשׁ שָׁם גַּם הַנָּשִׁים וּשְׁאָר בְּנֵי בַיִת שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמֹעַ הֵיטֵב אֶת הַקִּדּוּשׁ לָצֵאת בּוֹ, אִם יְקַדְּשׁוּ כָּל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים בְּיַחַד, תְּרֵי קָלֵי לָא מְשְׁתַּמְעֵי, וְלֹא יִשְׁמְעוּ הֵיטֵב אֶת הַקִּדּוּשׁ. עַל כֵּן טוֹב יוֹתֵר שֶׁיְּקַדְּשׁוּ בָּזֶה אַחַר זֶה. וְאִם מְקַדְּשִׁין בְּיַחַד, כְּגוֹן אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת בִּשְׁמִיעַת קִידּוּשׁ, אִם קָדַם אֶחָד וְסִיֵּם בִּרְכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן אוֹ בְּרָכָה אַחֶרֶת, וְאַחַר כָּךְ סִיֵּם חֲבֵרוֹ, אֵין לְהָרִאשׁוֹן לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת חֲבֵרוֹ, מִשּׁוּם דְּאָמֵן, הֲוֵי הֶפְסֵק בֵּין בִּרְכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן לַשְׁתִיָּה. וְהָעוֹלָם נוֹהֲגִים לְהַמְתִּין זֶה עַל זֶה וְעוֹנִין אָמֵן, וְזֶהוּ שֶׁלֹּא כַּדִּין, אֶלָּא יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר הַכֹּל בְּיַחַד.

ז בְּשְׁאָר הַלֵּילוֹת וְכֵן בְּכָל הַיָּמִים, אֵין חִיּוּב לֶאֱכֹל בַּסֵּכָּה, אֶלָּא שֶׁאִם הוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל אֲכִילַת קֶבַע אוֹ לִישֵׁן, צָרִיךְ לֶאֱכֹל אוֹ לִישֵׁן בַּסֵּכָּה. וּמַהִי אֲכִילַת קֶבַע. פַּת יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה, אֲפִלּוּ לֹא קָבַע עָלֶיהָ, וַאֲפִלּוּ הִיא פַּת כִּסְנִין. וְכֵן תַּבְשִׁיל הֶעָשׂוּי מֵחֲמִשָּׁה מִנֵי דָגָן יוֹתֵר

מִכַּבֵּיצָה וְקָבַע עָלָיו, חַיָּב בַּסֻּכָּה וּלְבָרֵךְ עָלָיו לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה. אֲבָל פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ אָכַל הַרְבֵּה וְקָבַע עֲלֵיהֶם, מֻתָּר לֶאֱכוֹל חוּץ לַסֻּכָּה. וְכֵן יַיִן אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין אוֹ בָּשָׂר וּגְבִינָה, מֻתָּר לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת חוּץ לַסֻּכָּה. וְדַוְקָא כְּשֶׁלֹּא קָבַע עֲלֵיהֶם. אֲבָל אִם רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יַיִן אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִים בְּדֶרֶךְ קֶבַע, אוֹ שֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל בָּשָׂר אוֹ גְּבִינָה דֶּרֶךְ קֶבַע, צָרִיךְ סֻכָּה, וְלֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה. וְטוֹב שֶׁיֹּאכַל קֹדֶם, פַּת, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ. וְכָל זֹאת, מִדִּינָא. אֲבָל מִי שֶׁמַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ שֶׁאֲפִלּוּ מַיִם אֵינוֹ שׁוֹתֶה חוּץ לַסֻּכָּה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ח שְׁנָה, אֲפִלּוּ אַרְעַי, מִדִּינָא צְרִיכָה סֻכָּה. וְכֵן עוֹשִׂין הַמְדַקְדְּקִין בַּמִּצְוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ שְׁנַת אַרְעַי אֵינָם יְשֵׁנִים חוּץ לַסֻּכָּה. וְעַתָּה שֶׁנּוֹהֲגִים הָרַבֵּה לְהָקֵל בַּשֵּׁנָה, כָּתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כַּמָּה טְעָמִים, לְלַמֵּד קְצָת זְכוּת עֲלֵיהֶם. אֲבָל כָּל יִרְא שָׁמַיִם, רָאוּי לוֹ לְהַחְמִיר וְלַעֲשׂוֹת סֻכָּה, שֶׁיּוּכַל לָדוּר שָׁם עִם אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא דָּר בְּכָל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, אִם אֶפְשָׁר לוֹ. וּלְכָל הַפָּחוֹת שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לִישֹׁן שָׁם הוּא לְבַדּוֹ. וְאִם אֵינָהּ כֵּן, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד, הֵיא פְּסוּלָה.

ט יָרְדוּ גְּשָׁמִים, פָּטוּר מִן הַסֻּכָּה. בְּאֵיזֶה גְּשָׁמִים פָּטוּר? אִם יָרְדוּ כָּל כָּךְ, שֶׁהוּא מְשַׁעֵר, שֶׁאִם הָיוּ נוֹפְלִים כָּךְ לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, הָיָה מִתְקַלְקֵל, אֲפִלּוּ אֵין לְפָנָיו הַתַּבְשִׁיל, אוֹ שֶׁהוּא מְשַׁעֵר, שֶׁאִם הָיוּ נוֹפְלִים לְתוֹךְ הַחֶדֶר שֶׁהוּא בּוֹ, הָיָה יוֹצֵא מִשָּׁם לְחֶדֶר אַחֵר, אָז יוֹצֵא גַּם מִן הַסֻּכָּה לַבַּיִת. וְאִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה, וְאַחַר כָּךְ יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת, וְהִתְחִיל לֶאֱכֹל גַּם בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁמַּחֲמַת הַגְּשָׁמִים הִתְחִיל מִתְּחִלָּה לֶאֱכֹל בַּבַּיִת, וְאַחַר כָּךְ פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, גּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ בַּבַּיִת וְאֵינוֹ מְחֻיָּב לְלֶכֶת בְּאֶמְצַע הַסְּעוּדָה מִבֵּיתוֹ לְתוֹךְ הַסֻּכָּה. וְכֵן כְּשֶׁהֵעֵת קַר וְהַמַּאֲכָלִים נִקְרָשִׁים בְּתוֹךְ הַסֻּכָּה, פָּטוּר מִן הַסֻּכָּה וְאוֹכֵל בַּבַּיִת.

י לְעִנְיַן שֵׁנָה בַּסֻּכָּה, גַּם גְּשָׁמִים מֻעָטִין הֲוֵי צַעַר לִישֹׁן, וְיָכוֹל לָצֵאת. וְאִם יָצָא לְבֵיתוֹ וְשָׁכַב לִישֹׁן, וְאַחַר כָּךְ פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, אוֹ שֶׁמִּתְּחִלָּה שָׁכַב בְּבֵיתוֹ לִישֹׁן מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וְאַחַר כָּךְ פָּסְקוּ, אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לֵילֵךְ לַסֻּכָּה כָּל הַלַּיְלָה, אֶלָּא יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ עַד הַבֹּקֶר.

יא כְּשֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַסֻּכָּה, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם, נִקְרָא הֶדְיוֹט, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל שָׂכָר עָלֶיהָ, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לְבָרֵךְ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי בְּרָכָה לְבַטָּלָה. וּכְשֶׁיּוֹצֵא מִן הַסֻּכָּה בִּשְׁבִיל הַגְּשָׁמִים, לֹא יְבַעֵט בְּסֻכָּתוֹ וְיֵצֵא, אֶלָּא יֵצֵא בְּהַכְנָעָה, כְּעֶבֶד שֶׁמְּזַג כּוֹס לְרַבּוֹ, וְשָׁפַךְ לוֹ רַבּוֹ קִיתוֹן עַל פָּנָיו.

יב נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְבָרְכִין לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה אֶלָּא בַּאֲכִילַת קֶבַע. וְנוֹהֲגִין שֶׁמְּבָרְכִין תְּחִלָּה הַמּוֹצִיא, וְאַחַר כָּךְ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, קֹדֶם שֶׁטּוֹעֵם. וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא אוֹכֵל בַּסֻּכָּה כָּל הַיּוֹם, וְכָל מַה שֶּׁהוּא יוֹשֵׁב וְעוֹשֶׂה שָׁם, וַאֲפִלּוּ אִם יָשַׁן שָׁם נִפְטָר הַכֹּל בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ בִּשְׁעַת אֲכִילַת קֶבַע, עַד שֶׁיֹּאכַל שֵׁנִית בְּקֶבַע. וְאִם לֹא יָצָא מִן הַסֻּכָּה לַעֲסָקָיו אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת בֵּין סְעוּדָה לִסְעוּדָה, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה שֶׁאוֹכֵל. וַאֲפִלּוּ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, אִם יָשַׁב וְאָכַל וְלָמַד וְהִתְפַּלֵּל וְיָשַׁן תּוֹךְ סֻכָּתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ רַק פַּעַם

אַחַת, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִן הַסֻּכָּה. וְאֶפִלּוּ יָצָא יְצִיאַת אַרְעַי וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר מִיָּד, לֹא הֲוֵי הֶסֵּח הַדַּעַת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה, רַק כְּשֶׁיָּצָא לַעֲסָקָיו אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכַדּוֹמֶה. וַאֲפִלּוּ הָלַךְ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ לִלְמֹד שָׁם אוֹ לַעֲשׂוֹת שָׁם אֵיזֶה דָּבָר שֶׁהוּא שׁוֹהֶה בּוֹ, גַּם כֵּן הֲוֵי הֶסֵּח הַדַּעַת, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה.

יג מִי שֶׁהוֹלֵךְ אֶפְלּוּ בְּאֶמְצַע סְעוּדָתוֹ לְסֻכַּת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל שָׁם שִׁעוּר דְּחַיְּב בַּסֻּכָּה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ גַּם שָׁם לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה.

יד מִי שֶׁשָּׂכַח לְבָרֵךְ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, וְנִזְכַּר בְּאֶמְצַע הַסְּעוּדָה, אוֹ אֶפְלּוּ לְאַחַר שֶׁגָּמַר אֲכִילָתוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ, כִּי גַּם הַיְשִׁיבָה שֶׁיֵּשֵׁב שָׁם אַחַר כָּךְ, הִיא מִצְוָה.

טו נָשִׁים פְּטוּרוֹת מִסֻּכָּה, וְאַף עַל פִּי כֵן רַשָּׁאִין לְבָרֵךְ. קְטַנִּים, גַּם כֵּן פְּטוּרִים. וּמִכָּל מָקוֹם כֹּל שֶׁהוּא מִבֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וּלְמַעְלָה, חַיָּב אָבִיו לְחַנְּכוֹ שֶׁיֹּאכַל בַּסֻּכָּה. וַאֲפִלּוּ אֵין אָבִיו בְּבֵיתוֹ, אֵין לְהַנִּיחוֹ שֶׁיֹּאכַל חוּץ לַסֻּכָּה.

טז חוֹלֶה וּמְשַׁמְּשָׁיו, פְּטוּרִים מִסֻּכָּה. וְאִם הוּא חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אֵין הַמְשַׁמְּשִׁין פְּטוּרִין אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם. אִם הוּא חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, פְּטוּרִין גַּם בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן כָּל כָּךְ.

יז מִצְטַעֵר, גַּם כֵּן פָּטוּר מִן הַסֻּכָּה בַּשְּׁאָר הַלֵּילוֹת, וְכֵן בְּכָל הַיָּמִים. וְהַיְנוּ שֶׁמִּצְטַעֵר מֵחֲמַת צִנָּה אוֹ מֵרוּחַ אוֹ מֵרֵיחַ רָע וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְכֵן אִם כָּבוּ לוֹ הַנֵּרוֹת בְּסֻכָּתוֹ בְּשַׁבָּת וְיֵשׁ לוֹ טַרַח גָּדוֹל לֵילֵךְ לְסֻכַּת חֲבֵרוֹ, יָכוֹל לֵילֵךְ לְבֵיתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ נֵרוֹת דּוֹלְקִים. וְדַוְקָא אִם מִתְחִלָּה עָשָׂה סֻכָּתוֹ כָּרְאוּי, וְאַף בְּמִקְרֶה בָּא לוֹ הָעִנְיָן שֶׁהוּא מִצְטַעֵר לֵישֵׁב אוֹ לֵישֵׁן בְּתוֹכָהּ. אֲבָל אִם מִתְחִלָּה עָשָׂאהּ בְּמָקוֹם רֵיחַ רָע וְכַדּוֹמֶה, אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיִּתְיָרֵא לֵישֵׁן בָּהּ, אֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ אֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה בַּיּוֹם. אִם בָּא הָרוּחַ לְכַבּוֹת הַנֵּרוֹת דֶּרֶךְ הַדְּפָנוֹת, מֻתָּר לִפְרוֹשׁ שָׁם סָדִין אוֹ בֶּגֶד.

יח הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם, פְּטוּרִין מִן הַסֻּכָּה בַּיּוֹם, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם שְׁהוּת לִטְרֹחַ אַחַר סֻכָּה, כֵּיוָן שֶׁצְּרִיכִין לֵילֵךְ תֵּכֶף לְדַרְכָּן. אֲבָל אִם יְכוֹלִים לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה בְּלִי טַרַח, חַיָּבִים לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה. וּבַלַּיְלָה, כְּשֶׁהֵם בַּמָּלוֹן שֶׁהֵם רוֹצִים לָלוּן שָׁם, צְרִיכִים לְהַטְרִיחַ אֶת עַצְמָם לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה. וַאֲפִלּוּ אִם הֵם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם סֻכָּה, אִם יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בִּמְעַט מָמוֹן, חַיָּבִים לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁתְּהֵא לָהֶם סֻכָּה לִישֵׁן בְּתוֹכָהּ. וְאִם הוֹלְכִים גַּם בַּלַּיְלָה, דִּינָם כְּמוֹ בַּיּוֹם. וְהַהוֹלְכִים בַּכְּפָרִים לִגְבוֹת חוֹבוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אִם אֵינָם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָהֶם סֻכָּה, יַחְמִירוּ עַל עַצְמָם לַחֲזוֹר לְבָתֵּיהֶם בְּכָל לַיְלָה לִקְיֵם מִצְוַת סֻכָּה.

יט שְׁלוּחֵי מִצְוָה, אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהֵם בַּמְּלוֹן, אִם צְרִיכִים לִטְרֹחַ אַחַר סֻכָּה אוֹ שֶׁאֵין נוֹחַ לָהֶם לִישֵׁן בַּסֻּכָּה, וְאִם יִישְׁנוּ, יִהְיוּ לְמָחֳר יְגֵעִים וְיִתְעַכְּבוּ מִן הַמִּצְוָה, פְּטוּרִין מִן הַסֻּכָּה. אֲבָל בְּלָאוּ הָכִי, חַיָּבִים.

כ שׁוֹמְרֵי גְּנוֹת וּפַרְדֵּסִים וּתְבוּאָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אִם אֶפְשָׁר לִשְׁמֹר הַכֹּל בְּמָקוֹם אֶחָד, יַעֲשֶׂה לוֹ שָׁם סֻכָּה וְיֵשֵׁב בָּהּ.

כא הָעוֹשִׂים יַיִן אֵצֶל גּוֹיִם, פְּטוּרִין מִן הַסֻּכָּה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, מִשּׁוּם דִּצְרִיכִים לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ גּוֹי. וְאִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמוּר, חַיָּבִין.

כב הַיּוֹשְׁבִים בַּחֲנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דְּרִים חוּץ לָעִיר וְהַחֲנוּת הִיא בָּעִיר וּרְגִילִין כָּל הַשָּׁנָה בְּרֹב פְּעָמִים לֶאֱכוֹל שָׁם בַּיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם בַּסַּכּוֹת חַיָּבִים לֶאֱכוֹל בַּסֻּכָּה.

סימן קלו

א כְּבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּי שֶׁהוּא קוֹנֶה אֶתְרוֹג וְלוּלָב וְהוּא אֵינוֹ מֵבִין, מַרְאֶה אוֹתָן לְמוֹרֶה הוֹרָאָה אִם הֵם כְּשֵׁרִים אוֹ לֹא, כִּי יֵשׁ הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִינִים. וְיֵשׁ לְהַדֵּר לִקְנוֹת לוּלָב חָדָשׁ, כִּי לוּלָב הַיָּבֵשׁ אֵינוֹ כָּשֵׁר אֶלָּא בִּשְׁעַת הַדְּחָק. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּכֹל שֶׁכָּלְתָה הַיְרָקוּת שֶׁבּוֹ, הֲוֵי יָבֵשׁ. שֶׁעִוּר הַלּוּלָב, שֶׁתְּהֶיֶה הַשִּׁדְרָה חוּץ מִן הֶעָלִין הָעֶלְיוֹנִים, אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֶגּוּדָּלִין וּשְׁלִישׁ גּוּדָל סָגֵי.

ב הַהֲדַס צָרִיךְ לִהְיוֹת מְשֻׁלָּשׁ, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוֹצְאִין בּוֹ מִכָּל קֶן וָקֶן שְׁלֹשָׁה עָלִין בְּשׁוּרָה אַחַת בְּשָׁוֶה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד גָּבוֹהַּ אוֹ נָמוּךְ מֵחֲבֵרָיו. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הֶעָלִין חוֹפִין אֶת עֵצוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁרֹאשׁ כָּל עָלֶה, יַגִּיעַ לְמַעְלָה מֵעֲקָצָהּ שֶׁל הֶעָלֶה שֶׁלְּמַעְלָה. וּבְתוֹךְ אֵלּוּ הַהֲדַסִּים הַמּוּבָאִים מִמֶּרְחָק, בְּדַחַק שֶׁיִּמָּצְאוּ כְּשֵׁרִים, וּצְרִיכִין לְבָדְקָם. וְהַיְרֵא דְּבַר ה', יְהַדֵּר לִקְנוֹת הֲדַסִּים לַחִים יְרֵקִים מְשֻׁלָּשִׁים וּמְהֻדָּרִים. וְהַגְּדֵלִים בְּמִדִּינָתֵנוּ, צְרִיכִין לְדַקְדֵּק בָּם אִם אֵינָם מֻרְכָּבִים, וְאִם לֹא נָדְלוּ בְּעֹצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב. וְכֵן צְרִיכִין לְדַקְדֵּק בָּזֶה בַּלּוּלָבִין הַגְּדֵלִים בְּמִדִּינָתֵנוּ. אִם אֵין בְּנִמְצָא הֲדַסִּים מְשֻׁלָּשִׁים, יִטֹּל שֶׁאֵינָם מְשֻׁלָּשִׁים, וְלֹא יְבָרֵךְ.

ג שִׁעוּר הַהֲדַס, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, סָגֵי בַּעֲשָׂרָה גּוּדָלִין. וְיִהְיֶה כָּל הַהֲדַס מִלְּמַטָּה עַד לְמַעְלָה, מְשֻׁלָּשׁ. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, אִם לְמַטָּה הַמַּעַט אֵינוֹ מְשֻׁלָּשׁ, וְהָרֹב שֶׁלְּמַעְלָה מְשֻׁלָּשׁ, גַּם כֵּן כָּשֵׁר. צְרִיכִין לְדַקְדֵּק, שֶׁלֹּא יִשְׁרוּ הֶעָלִין מִן הַהֲדַס, כִּי אִם נָשְׁרוּ אֲפִלּוּ מִקְצָת עָלִין, יֵשׁ כַּמָּה חִלּוּקֵי דִינִים, וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חָכָם.

ד צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ, שֶׁלֹּא יְהֵא נִקְטָם רֹאשׁוֹ, דְּהַיְנוּ רֹאשׁ הָעֵץ. וְאִם אֵין לוֹ רַק קְטוּמִים, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם. אֲבָל הֶעָנָפִים הַקְּטַנִּים שֶׁיּוֹצְאִין בֵּין הַקְּנָנִים, צְרִיכִים לְקָטְטָם אוֹתָם, שֶׁלֹּא יִפָּסְקוּ בֵּין הַקְּנָנִים

ה הָעֲרָבָה, יְדוּעָה. הֶעָלֶה מָשׁוּךְ, וּפִיו חָלָק, וְהַקְּנֶה אָדֹם. וַאֲפִלּוּ בְּעוֹדוֹ יָרוֹק, כָּשֵׁר, כֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁהוּא שׁוֹהֶה בָּאֵילָן, מִתְאַדֵּם. וְרֹב מִין זֶה גָּדֵל אֵצֶל הַנְּחָלִים, וְעַל כֵּן נִקְרָא עַרְבֵי נָחַל. וַאֲפִלּוּ הַגְּדֵלִים בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לְהַדֵּר לִקַּח מֵאוֹתָן הַגְּדֵלִים אֵצֶל נָחַל. שִׁעוּר הָעֲרָבָה, כְּשִׁעוּר הַהֲדַס.

ו עֲרָבָה שֶׁיָּבְשָׁה, אוֹ שֶׁנָּשְׁרוּ רֹב הֶעָלִין שֶׁלָּהּ, אוֹ שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁ הָעֵץ שֶׁלָּהּ, פְּסוּלָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם אִם נִדַּלְדְּלוּ הֶעָלִין מִן הַקְּנֶה וּתְלוּיִים לְמַטָּה, פְּסוּלָה. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד גַּם בָּעֲרָבָה, כִּי לִפְעָמִים מֵחֲמַת שֶׁתּוֹחֲבִין אוֹתָהּ אֶל הַלּוּלָב אוֹ עַל יְדֵי הַנּוֹעֲנוּעִין, נוֹשְׁרִין הֶעָלִין, וְאָז פְּסוּלָה.

ז צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִקְצֹץ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ מִן הָאִילָן אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַמִּנִים לְצָרְכּוֹ, אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ בַּעַל הַקַּרְקַע רְשׁוּת, אֶלָּא גּוֹי אוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר יִקְצְצֵם וְיִקַּח מִמֶּנּוּ.

ח לוֹקְחִין שְׁלֹשָׁה בַּדֵּי הֲדַס וּשְׁנֵי בַדֵּי עֲרָבָה, (וְאֵין לְהוֹסִיף), וְאוֹגְדִין אוֹתָם עִם הַלּוּלָב, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן אֲגֻדָּה אֶחָת. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם כְּדָרְךְ גְּדִילָתָן, דְּהַיְנוּ מְקוֹם הַחָתָךְ לְמַטָּה, שֶׁאִם נִתְהַפֵּךְ אֶפְלּוּ רַק בַּד אֶחָד, גַּם בְּדִיעֲבַד אֵינוֹ יוֹצֵא. וְיֵשׁ לֶאֱגוֹד אֶת הַהֲדַס מִימִין הַשִּׁדְרָה אֶל הַלּוּלָב, וְאֶת הָעֲרָבָה מִשְּׂמֹאלוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁכְּשֶׁיִּטֹּל אֶת הַלּוּלָב וְהַשִּׁדְרָה נֶגֶד פָּנָיו, יִהְיֶה הַהֲדַס נֶגֶד יְמִינוֹ, וְהָעֲרָבָה נֶגֶד שְׂמֹאלוֹ. וְיִהְיוּ לְמַטָּה כֻּלָּם שָׁוִים, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיִּטּוֹל אֶת הַלּוּלָב, יֹאחַז כֻּלָּם. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לִרְאוֹת שֶׁיִּהְיֶה הַהֲדַס מְעַט גָּבוֹהַּ מִן הָעֲרָבָה. וְצָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁתֵּצֵא הַשִּׁדְרָה מִן הַלּוּלָב לְמַעְלָה מִן הַהֲדַס לְכָל הַפָּחוֹת טֶפַח. קוֹשֵׁר כֻּלָּם בְּיַחַד בְּקֶשֶׁר גָּמוּר, דְּהַיְנוּ שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה. וּמִלְּבַד מַה שֶּׁקְּשָׁר אֵלּוּ הַמִּנִים בְּיַחַד, יַעֲשֶׂה עוֹד בַּלּוּלָב שְׁלֹשָׁה קְשָׁרִים, וְרַק טֶפַח אֶחָד מִן הַלּוּלָב לְמַעְלָה יִהְיֶה בְּלִי קֶשֶׁר, כְּדֵי לְכַסְּכֵּס בּוֹ בְּשָׁעַת הַנּוֹעֲנוּעִים. אִם יֵשׁ חוּט כָּרוּךְ עַל הַהֲדַס, צָרִיךְ לַהֲסִירוֹ קֹדֶם הָאֲגוּד, שֶׁלֹּא תְּהֵא חֲצִיצָה. אִם הֻתְּרָה הָאֲגֻדָּה בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר לְאָגְדָהּ בְּיוֹם טוֹב בְּקֶשֶׁר, אֶלָּא בַּעֲנִיבָה, אוֹ כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין שֶׁכּוֹרְכִין סְבִיבוֹתָם וְתוֹחֲבִין רֹאשׁ הַכְּרִיכָה לְתוֹךְ הָעִגּוּל הַכָּרוּךְ.

ט עֲרָבָה שֶׁנִּתְלְשָׁה בְּיוֹם טוֹב, בֵּין בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן בֵּין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, אָסוּרָה הַיּוֹם אֲפִלּוּ בְּטִלְטוּל בָּעָלְמָא, כִּי הִיא מֻקְצֶה גָּמוּר. וְאִם נִתְלְשָׁה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, כְּשֵׁרָה בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. אַף אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת וְנִתְלְשָׁה, אָסוּרָה גַּם בְּיוֹם שֵׁנִי. אִם הוּבְאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם אֶתְרוֹג אוֹ שְׁאָר מִינִים, מֻתָּרִין לְטַלְטְלָן וְלִצְאֵת בָּהֶם. אַף אִם אֵין הָעִיר מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, אָסוּרִין לְטַלְטֵל לַחוּץ מִן הַבַּיִת שֶׁהֵם שָׁם, וְיֵלְכוּ כֻּלָּם שָׁמָּה לָצֵאת בָּהֶם.

י מִי שֶׁאֵין לוֹ כָּל אַרְבַּעַת הַמִּינִים מֻכְחָרִים, טוֹב לוֹ יוֹתֵר לָצֵאת בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ (וְעַיֵּן סִימָן שְׁלְאַחַר זֶה סָעִיף ח). וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה לוֹ שֶׁיִּהְיוּ לוֹ גַּם כֵּן אַרְבָּעָה מִינִים כְּפִי הַשָּׁנַת יָדוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם הַנּוֹעֲנוּעִים.

סימן קלז

א נוֹטֵל אֶת הַלּוּלָב עִם הָאֶגוּד וְשִׁדְרַת הַלּוּלָב כְּנֶגֶד פָּנָיו בִּימִינוֹ, וְאֶת הָאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאלוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת צְרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן קֹדֶם עֲשִׂיָּתָן, וְגַם הָאֶתְרוֹג צְרִיכִין לְהַחֲזִיק דֶּרֶךְ גְּדִילָתוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁהָעֹקֶץ שֶׁבּוֹ נָחָתַּךְ מִן הָאִילָן יִהְיֶה לְמַטָּה, וְהַשּׁוֹשַׁנְתָּא לְמַעְלָה, עַל כֵּן כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הָאֶתְרוֹג קֹדֶם שֶׁמְּבָרֵךְ, יִטְּלֵהוּ בְּהִפּוּךְ, הָעֹקֶץ לְמַעְלָה וְהַשּׁוֹשַׁנְתָּא לְמַטָּה, שֶׁלֹּא יֵצֵא בּוֹ. וּמְבָרֵךְ מְעֻמָּד עַל נְטִילַת לוּלָב. (לְפִי שֶׁהַלּוּלָב גָּבוֹהַּ מִכֻּלָּן, חָשׁוּב הוּא וְנִקְרֵאת כָּל הָאֲגוּדָּה עַל שְׁמוֹ). וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ גַּם שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאִם חָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת, שֶׁאֵין נוֹטְלִין בּוֹ לוּלָב, אָז מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי. וּמְנַעְנֵעַ לְאַרְבַּע רוּחוֹת כַּסֵּדֶר הַזֶּה, מִזָּרָח, דָּרוֹם, מַעֲרָב, צָפוֹן, מַעְלָה, מָטָּה. וְכֵן בַּנְּעָנוּעִים שֶׁבַּהַלֵּל, וְכֵן בַּהַקָּפָה, יְזַהֵר לְקָרֵב אֶת הָאֶתְרוֹג אֶל הַלּוּלָב, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פֵּרוּד בֵּינֵיהֶם. אִם הִפֵּךְ וְנָטַל אֶת הָאֶתְרוֹג בַּיָּמִין וְאֶת הַלּוּלָב בַּשְּׂמֹאל, יַחֲזוֹר וְיִטְלֵם בְּלֹא בְּרָכָה.

ב אִטֵּר, נוֹטֵל אֶת הַלּוּלָב בִּימִינוֹ שֶׁהִיא שְׂמֹאל כָּל אָדָם, וְאֶת הָאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאלוֹ. וְאִם הִפֵּךְ, חוֹזֵר וְנוֹטְלֵם בְּלֹא בְּרָכָה. וּמִי שֶׁהוּא שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו, הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם.

ג נָכוֹן שֶׁיַּחֲלֹץ אֶת הַתְּפִלִּין קֹדֶם נְטִילַת לוּלָב. וּלְכָל הַפָּחוֹת יָסִיר אֶת הָרְצוּעָה מֵעַל יָדוֹ, שֶׁלֹּא תְּהֵא חֲצִיצָה. גַּם נָכוֹן לְהָסִיר הַטַּבָּעוֹת שֶׁבְּאֶצְבְּעוֹתָיו.

ד סֵדֶר הַנַּעֲנוּעִים בַּהַלֵּל, כָּךְ הֵם: בְּהוֹדוּ יֵשׁ שֵׁשׁ תֵּבוֹת חוּץ מִן הַשֵּׁם, וְינַעְנֵעַ בְּכָל תֵּבָה לְרוּחַ אֶחָד, וּבַשֵּׁם לֹא יְנַעְנֵעַ. בְּהוֹדוּ, לַמִּזְרָח, כִּי, לַדָּרוֹם, טוֹב, לְמַעֲרָב. כִּי לַצָּפוֹן. לְעוֹלָם, לְמַעְלָה. חַסְדּוֹ, לְמָטָּה. שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אֵינוֹ מְנַעְנֵעַ אֶלָּא בְּהוֹדוּ וּבְיֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל. וְהַצִּבּוּר, בְּכָל פַּעַם שֶׁאוֹמְרִים הוֹדוּ. וּבְאָנָּא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר גַּם הַצִּבּוּר, מְנַעְנְעִים רַק בְּאָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא. וְכֵיוָן שֶׁמִּלְבַד הַשֵּׁם יֵשׁ בּוֹ שֵׁשׁ תֵּבוֹת, מְנַעְנְעִים בְּכָל תֵּבָה לִשְׁתֵּי רוּחוֹת. וּבְהוֹדוּ שֶׁבְּסוֹף הַלֵּל גַּם כֵּן מְנַעְנְעִים שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר וְהַצִּבּוּר. כְּשֶׁמְּנַעְנֵעַ לְמַטָּה, יַשְׁפִּיל רַק יָדָיו לְמַטָּה, וְהַלּוּלָב עִם שְׁאָר הַמִּינִים יִשָּׁאֲרוּ כְּדֶרֶךְ גְּדִילָתָן. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁמְּהַפְּכִין אֶת הַלּוּלָב לְצַד מָטָּה. וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג. אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפֵּךְ פָּנָיו לְצַד שֶׁהוּא מְנַעְנֵעַ, רַק רֹאשׁ הַלּוּלָב יַטֶּה. וְהַנִּנְעוּעַ אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵיֶה בְּחֹזֶק, אֶלָּא כִּסְכּוּס מְעַט כְּדֵי שֶׁיִּתְנַעְנְעוּ הֶעָלִין, סַגִּי.

ה אָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם נְטִילַת לוּלָב. וּמִי שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ וּמְצַפֶּה שֶׁיָּבוֹא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֶתְרוֹג וְלוּלָב, וְכֵן הַדָּרִים בִּישׁוּבִים וּמְשַׁלְּחִים לָהֶם אֶתְרוֹג וְלוּלָב, צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַד חֲצוֹת וְלֹא יוֹתֵר, כִּי אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם טוֹב וּבְחֹל הַמּוֹעֵד, יוֹתֵר. וּמִי שֶׁחָלַשׁ לִבּוֹ לְהַמְתִּין עַד חֲצוֹת הַיּוֹם, יָכוֹל לְטָעוֹם אֵיזֶה דָּבָר קֹדֶם. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לִבּוֹ חָלוּשׁ יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר אֲפִלּוּ בְּטָעִימָה.

ו מֻתָּר לְהַחֲזִיר הַלּוּלָב בְּיוֹם טוֹב לַמַּיִם וּלְהוֹסִיף עָלָיו מַיִם, אֲבָל לֹא יַחֲלִיף. וּבְחֹל הַמּוֹעֵד, מִצְוָה לְהַחֲלִיף אֶת הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר הַלּוּלָב לַח וּמְהֻדָּר. וְנוֹהֲגִין לִקַּח בְּחֹל הַמּוֹעֵד בְּכָל יוֹם עֲרָבָה חֲדָשָׁה לַלּוּלָב, וְהוּא הַדִּין מִצְוָה.

ז הֲדַס שֶׁל מִצְוָה, אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ בְּכָל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. אֲבָל בְּאֶתְרוֹג, מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ בְּשַׁבָּת, וּמְבָרְכִין עָלָיו, הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת. וּבִשְׁאָר יְמֵי הֶחָג, אֵין לְהָרִיחַ בּוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת נְטִילָתוֹ לְצֵאת בּוֹ, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ סָפֵק בְּרָכָה. הַלּוּלָב, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת נְטִילָתוֹ לְצֵאת בּוֹ, מִשּׁוּם דְּהֶוֵי מֻקְצֶה. אֲבָל הָאֶתְרוֹג, כֵּיוָן שֶׁיְּכוֹלִין לְהָרִיחַ בּוֹ, אֵינוֹ מֻקְצֶה, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. וּמֻתָּר לִתְּנוֹ לְתוֹךְ הַמּוֹכִין שֶׁהָיָה בָּהֶם קֹדֶם יוֹם טוֹב, שֶׁכְּבָר קָלְטוּ הָרֵיחַ. אֲבָל לֹא יִתְּנֶנּוּ לְתוֹךְ מוֹכִין חֲדָשִׁים אוֹ לְבֶגֶד, מִשּׁוּם דְּמוֹלִיד רֵיחָא.

ח בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אֵין יוֹצְאִין בְּלוּלָב וּשְׁאָר מִינִים שְׁאוּלִים, אֶלָּא צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שֶׁלּוֹ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב, וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְדָרְשִׁינַן, לָכֶם, מִשֶּׁלָּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַשָּׁאוּל. וּבְנֵי חוּץ לָאָרֶץ שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים מִסְפֵּקָא, גַּם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וְאִם אַחֵר נוֹתְנָם לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר, הֶוֵי מַתָּנָה וְיוֹצֵא בָהֶם. וַאֲפִילּוּ נוֹתְנָם לוֹ סְתָם לְצֵאת בָּהֶם, נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ אָמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁהוּא נוֹתְנָם לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר. אִם אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ וְהָאִשָּׁה רוֹצָה לִתְּנָם לְאַחֵר לְצֵאת בָּהֶם, תַּלְיָא בְּאֶמְדַּן דַּעַת הַבַּעַל, אִם הוּא גַּבְרָא דְּקַפְּיד אוֹ לָא.

ט שֶׁתְּפִים שֶׁקָּנוּ לָהֶם אֶתְרוֹג וּשְׁאָר הַמִּינִים, מִסְתָּמָא אַדַּעְתָּא דְּהָכִי קָנָאוּם, דִּבְשִׁעַת מִצְוָתָן כָּל אֶחָד מַקְנֶה חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ. וְלָכֵן הַמִּנְהָג שֶׁהַקָּהָל קוֹנִים אֶתְרוֹג, וְכָל הַקָּהָל יוֹצְאִין בּוֹ. וְכָל מִי שֶׁיִּדּוֹ מַשָּׂגֶת, מְחֻיָּב לְתֵת דְּמֵי אֶתְרוֹג. וְעִם כָּל זֹאת, מוּטָב לְצֵאת בְּאֶתְרוֹג שֶׁל יָחִיד, אֲשֶׁר לוֹ כָּל הַמִּינִים מְהֻדָּרִים. כִּי מַה שֶּׁהַיָּחִיד מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ, עֲדִיף טְפֵי.

י בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לֹא יִתְּנוּ לַקְּטַנִּים לִטּוֹל לוּלָב וְאֶתְרוֹג עַד לְאַחַר שֶׁיִּטְלוּ הַגְּדוֹלִים, כִּי הַקָּטֹן קוֹנֶה וְאֵינוֹ מַקְנֶה מִן הַתּוֹרָה.

יא בְּכָל יְמֵי הֶחָג לְאַחַר תְּפִלַּת מוּסָף, נוֹהֲגִים לְהַעֲלוֹת סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַבִּימָה, וּמַנִּיחִין אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ פָּתוּחַ עַד לְאַחַר אֲמִירַת הַהוֹשַׁעְנוֹת, שֶׁאָז מַחֲזִירִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶתְרוֹג וְלוּלָב, מַקִּיף אֶת הַבִּימָה שֶׁעָלֶיהָ סֵפֶר הַתּוֹרָה בְּשִׁעַת אֲמִירַת הַהוֹשַׁעְנוֹת. בְּכָל יוֹם, מַקִּיפִין פַּעַם אֶחָת. וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא הוֹשַׁעְנָא רַבָּה, מוֹצִיאִין אֶת כָּל סִפְרֵי הַתּוֹרָה וּמַעֲלִין אוֹתָן עַל הַבִּימָה, וּמַקִּיפִין שֶׁבַע פְּעָמִים, זָכֹר לְמִקְדָּשׁ, שֶׁבְּכָל יוֹם הָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבַע פְּעָמִים. הַהַקָּפוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת לְצַד יָמִין. וּלְפִי שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה עַל הַבִּימָה, וְכָל הַצִּבּוּר צְרִיכִין לַהֲפֹךְ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁעַל הַבִּימָה קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ לְהַקִּיף, וְאָז הֶוֵי צָפוֹן, יָמִין שֶׁלָּהֶם, לָכֵן מַקִּיפִין דָּרֶךְ צָפוֹן. כָּל

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶתְרוֹג וְלוּלָב וְאֵינוֹ מַקִּיף, רָעָה הוּא עוֹשֶׂה. בְּקָצַת מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה וּבְשְׁמִחַת תּוֹרָה, שֶׁלְּאַחַר שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת כָּל סִפְרֵי הַתּוֹרָה מִן אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, מַעֲמִידִין לְתוֹכוֹ נֵר דּוֹלֵק, (לְרַמֵּז תּוֹרָה אוֹר, שֶׁכְּשֶׁאֵין שָׁם תּוֹרָה, צְרִיכִין לְאוֹר אַחֵר). וְאֵין זֶה מִנְהָג יָפֶה, וְיֵשׁ לְבַטְּלוֹ, כִּי אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ תַּשְׁמִישׁ חֹל, אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה (ט"ז סִימָן קנד סָעִיף קטן ז, אבל בא"ר סִימָן תרסט מביא מנהג זה בשם הספר מ"צ).

יב בַּשַּׁבָּת, אֵין מַקִּיפִין, שֶׁגַּם בַּמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ מַקִּיפִין, וְלָכֵן אֵין מַעֲלִים סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַבִּימָה, אֶלָּא פּוֹתְחִין אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עַד לְאַחַר אֲמִירַת הַהוֹשַׁעְנוֹת.

יג מִי שֶׁאֵרַע לוֹ אֵבֶל בֶּחָג, וְכֵן אֵבֶל כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, נוֹהֲגִין שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף. וְיֵשׁ לוֹ לְכַבֵּד בְּאֶתְרוֹג וְלוּלָב שֶׁלּוֹ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁיַּקִּיף הוּא.

סימן קלח

א בְּיוֹם חֲמִישִׁי (ובא"י ביום ששי) שֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד, הוּא הוֹשַׁעְנָא רַבָּא, נוֹהֲגִין לְהְיוֹת נֵעוֹרִים בַּלַּיְלָה שֶׁלְּפָנָיו לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁנִּדְפַּס הַסֵּדֶר, לְפִי שֶׁבְּחָג נִדּוֹנִין עַל הַמַּיִם, שֶׁכָּל חַיֵּי הָאָדָם תְּלוּיִים בַּמַּיִם, וְהַיּוֹם הוּא יוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל הֶחָג, וְהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַחְתּוּם. בְּשַׁחֲרִית, מַרְבִּים קְצָת בְּנֵרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּמוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לוֹבֵשׁ אֶת הַקִּיטֶל. אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְאוֹמְרִים גַּם מִזְמוֹר לְתוֹדָה, וְאֵין אוֹמְרִים נִשְׁמַת. אוֹמְרִים אֵין כָּמוֹךָ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב. וּבְקְדֻשַּׁת מוּסָף, נַעֲרִיצְךָ.

ב מִנְהַג נְבִיאִים, שֶׁכָּל אֶחָד יִטּוֹל בְּיוֹם זֶה עֲרָבָה מְיֻחֶדֶת, מִלְּבַד הָעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב. וְכָל הַפּוֹסֵל בָּעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב, פּוֹסֵל גַּם בָּעֲרָבָה זוֹ. לָכֵן לֹא יִקְצְצָהּ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ לְצָרְכּוֹ, (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סִימָן קלו סָעִיף ז), אֶלָּא שֶׁאִם נִשְׁרוּ אֲפִלּוּ רֹב הֶעָלִין, כְּשֵׁרָה. וַאֲפִלּוּ נִשְׁאַר רַק עָלֶה אֶחָד בְּבַד אֶחָד, כְּשֵׁרָה. וּמִכָּל מָקוֹם הִדּוּר מִצְוָה הוּא, שֶׁיִּהְיוּ בָהּ עָלִין הַרְבֵּה, וְהַבַּדִּים אֲרֻכִּים. וְהַמְנָהָג הַיָּפֶה, לְקַחַת חֲמִשָּׁה בַדִּין, וְאוֹגְדִין אוֹתָם בַּעֲלֵי לוּלָב.

ג אֵין לוֹקְחִין אוֹתָהּ עִם הַלּוּלָב בְּיַחַד, אֶלָּא כְּשֶׁמַּגִּיעִין לְתַעֲנָה אֲמוּנִים, מַנִּיחִין אֶת הַלּוּלָב וְהָאֶתְרוֹג וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ, לְפִי שֶׁאָז מִתְפַּלְּלִין עַל הַמַּיִם. וּלְאַחַר גְּמַר הַהוֹשַׁעְנוֹת, מְנַעֲנְעִין בָּהּ, וְאַחַר כָּךְ חוֹבְטִין אוֹתָהּ בַּקַּרְקַע חֲמֵשׁ פְּעָמִים, וְדַי בָּזֶה, אֲפִלּוּ אִם לֹא נָחְסְרוּ עָלֶיהָ. וּלְאַחַר הַחֲבָטָה, לֹא יְזָרְקֶנָּה עַל הַקַּרְקַע, מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה. וְטוֹב לְהַצְנִיעָהּ לְהַשְׁלִיכָהּ בְּתוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁאוֹפִין מַצּוֹת, הוֹאִיל וְאִתְעֲבַד בָּהּ חֲדָא מִצְוָה, לִתְעֲבֵד בָּהּ מִצְוָה אַחֲרִיתָא.

ד לֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, יֵשׁ לְהַמְתִּין שֶׁלֹּא לְקַדֵּשׁ עַד הַלַּיְלָה. וּמְבָרְכִין בַּקִּדּוּשׁ שֶׁהֶחֱיָנוּ, לְפִי שֶׁהוּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאֵין מְבָרְכִין לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, לְפִי שֶׁבַּתְּפִלָּה וּבְקִדּוּשׁ אוֹמְרִים, יוֹם הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. וְאִם הָיוּ מְבָרְכִין לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, הֲוֵי תַּרְתֵּי דְסָתְרֵי.

ה לֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְכָל הַיּוֹם, אוֹכְלִין בַּסֻּכָּה, אֲבָל שֵׁאֵין מְבָרְכִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וּלְאַחַר הַגְּמָר, אוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן וְכוּ'. וּבְעִנְיַן הַשֵּׁנָה בַּסֻּכָּה, יֵשׁ מְקִלִּין, וְכֵן נוֹהֲגִין. אֲבָל הַנָּכוֹן, לְהַחְמִיר.

ו בַּשְּׁמִינִי סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, יָכוֹל לְפַנּוֹת אֶת הַכֵּלִים מִן הַסֻּכָּה לְתוֹךְ הַבַּיִת. אֲבָל לֹא יְסַדְּרֵם בַּיּוֹם, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּמֵכִין מִיּוֹם טוֹב לַחֲבֵרוֹ.

ז יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל הֶחָג, שֶׁהוּא גַּם כֵּן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, נִקְרָא שִׂמְחַת תּוֹרָה, לְפִי שֶׁמְּסַיְּמִין בּוֹ אֶת הַתּוֹרָה וּשְׂמֵחִים בָּהּ. עַרְבִית, לְאַחַר הַתְּפִלָּה, עוֹשִׂין הַקָּפוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין סִפְרֵי הַתּוֹרָה, וּמְשַׁיְּרִין אֶחָד שֶׁקּוֹרִין בּוֹ תְּלָתָא גַּבְרֵי בְּפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לִקְרוֹת בְּפָרָשַׁת נְדָרִים. אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה, אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ, וּמַכְנִיסִין אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה וְאוֹמְרִים עָלֵינוּ.

ח בְּיוֹם שִׂמְחַת תּוֹרָה, נוֹהֲגִין בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת, שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים כַּפֵּיהֶם בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וְלֹא בַּמּוּסָף, מִשּׁוּם דְּבַמּוּסָף יֵשׁ חֲשַׁשׁ שִׁכְרוּת. וְאֵין אוֹמְרִים וְתַעֲרֹב בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית.

ט בַּיּוֹם, אַחַר הַהַקָּפוֹת, מְשַׁיְּרִין שְׁלֹשָׁה סִפְרֵי תוֹרָה וּמַרְבִּים בִּקְרוּאִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד בְּפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה כַּמָּה פְּעָמִים עַד מְעַנָּה, וּבַסּוֹף קוֹרְאִין כָּל הַנְּעָרִים. וְהַנָּכוֹן, שֶׁהַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם יְבָרֵךְ וְהַשְּׁאָר יִשְׁמְעוּ. וְקוֹרִין לָהֶם פָּסוּק הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל וְגוֹ'. אַחַר כָּךְ קוֹרְאִין לַחֲתַן תּוֹרָה, וְקוֹרֵא מִן מְעַנָּה עַד גְּמִירָא. וּבְסֵפֶר הַתּוֹרָה הַשֵּׁנִי קוֹרֵא חֲתַן בְּרֵאשִׁית, וְאוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ, וְקוֹרִין בַּשְּׁלִישִׁי מַפְטִיר (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן עט סָעִיף א). וְנוֹהֲגִין בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְדַקְדֵּק לִקְרוֹת לַחֲתַן תּוֹרָה אָדָם חָשׁוּב. וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁעָלָה כְּבָר בְּפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה, מִכָּל מָקוֹם עוֹלֶה לַחֲתַן תּוֹרָה אוֹ לַחֲתַן בְּרֵאשִׁית. בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה, קוֹרִין בְּרֵאשׁוֹן וְזֹאת הַבְּרָכָה, וּבַשֵּׁנִי בְּרֵאשִׁית, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הָרִאשׁוֹן לַמַּפְטִיר.

י נוֹהֲגִין שֶׁחֲתַן הַתּוֹרָה וַחֲתַן בְּרֵאשִׁית נוֹדְרִין נְדָבוֹת, וְקוֹרִין לְכָל מֵרֵעֵיהֶם וְעוֹשִׂין מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה לְסִיּוּמָהּ שֶׁל תּוֹרָה וּלְהַתְחָלָתָהּ. דְּאֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תְּחִלַּת קֹהֶלֶת), וַיִּבֹא יְרוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' וכוּ' וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאן, שֶׁעוֹשִׂין סְעוּדָה לִגְמָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

סימן קלט

א בְּבֵית שֵׁנִי, כְּשֶׁמָּלְכָה מַלְכוּת יָוָן, גָּזְרוּ גְּזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִטְּלוּ דָּתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, וּפָשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּמָמוֹנָם וּבִבְנוֹתֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לַהֵיכָל וּפָרְצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת, וְטִמְּאוּ אֶת הַטְּהָרוֹת, וְצַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מֵאד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצוּם לַחַץ גָּדוֹל, עַד שֶׁרִחֵם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם וְהִצָּלָם וְגָבְרוּ בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי הַכֹּהֲנִים

הַגְּדוֹלִים וַהֲרָגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְהֶעֱמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכֹּהֲנִים, וְחָזְרָה מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמָּאתַיִם שָׁנָה עַד הַחֻרְבָּן הַשֵּׁנִי. וּכְשֶׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאִבְּדוּם, בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו הָיָה. וְנִכְנְסוּ לַהֵיכָל, וְלֹא מָצְאוּ שֶׁמֶן טָהוֹר בַּמְּקֻדָּשׁ אֶלָּא פַּךְ אֶחָד, שֶׁהָיָה מֻנָּח בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבָד, וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנָה יָמִים, עַד שֶׁכָּתְשׁוּ זֵיתִים וְהוֹצִיאוּ שֶׁמֶן טָהוֹר. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוֹנַת הַיָּמִים הָאֵלּוּ שֶׁמַּתְחִילִין בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּכִסְלֵו, יְמֵי שִׂמְחָה וְהַלֵּל, וּמַדְלִיקִים בָּהֶם הַנֵּרוֹת בָּעֶרֶב עַל פִּתְחֵי הַבָּתִּים בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה בִּשְׁמוֹנַת הַלֵּילוֹת, לְהַרְאוֹת וּלְגַלּוֹת הַנֵּס. וְהַיָּמִים הָאֵלּוּ, נִקְרָאִים חֲנֻכָּה, רוֹצֶה לוֹמַר, חָנוּ כ"ה, שֶׁבְּיוֹם כ"ה חָנוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁבַּיָּמִים הָאֵלּוּ עָשׂוּ חֲנֻכַּת הַבַּיִת שֶׁהִצּוְּרִים טִמְּאוּהוּ. וְלָכֵן יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁמִּצְוָה לְהַרְבּוֹת קְצָת בִּסְעוּדָה בַּחֲנֻכָּה. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן נִגְמְרָה בַּיָּמִים הָאֵלּוּ. וְיֵשׁ לְסַפֵּר לִבְנֵי בֵיתוֹ עִנְיַן הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָאֵלּוּ (עַיֵּן יוֹסִיפוֹן). וּמִכָּל מָקוֹם לֹא הָוֵי סְעוּדַת מִצְוָה, אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמְרִים בַּסְּעוּדָה שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וּמַרְבִּים בִּצְדָקָה בִּימֵי חֲנֻכָּה, כִּי הֵם מְסֻגָּלִים לְתַקֵּן בָּהֶם פְּגָמֵי נַפְשׁוֹ עַל יְדֵי הַצְּדָקָה, וּבְיִחוּד לִלּוֹמְדֵי תּוֹרָה הָעֲנִיִּים לְהַחֲזִיקָם.

ב אֵין מִתְעַנִּין בִּימֵי חֲנֻכָּה. אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵיהֶם וּבַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם, מֻתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית.

ג בַּחֲנֻכָּה, מֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. אַךְ הַנָּשִׁים נוֹהֲגוֹת שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל זְמַן שֶׁהַנֵּרוֹת בַּבַּיִת דּוֹלְקִים, וְאֵין לְהָקֵל לָהֶן. וְהַטַּעַם שֶׁהַנָּשִׁים מַחְמִירוֹת יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁהַגְּזֵרָה הָיְתָה קָשָׁה עַל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁגָּזְרוּ, בְּתוּלָה הַנִּשֵּׂאת, תִּבָּעֵל לַהֶגְמוֹן תְּחִלָּה. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהַנֵּס נַעֲשָׂה עַל יְדֵי אִשָּׁה, בַּת יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר מְאֹד, וּבִקְּשָׁהּ הַמֶּלֶךְ הַצּוֹרֵר שֶׁתִּשְׁכַּב עִמּוֹ, וְאָמְרָה לוֹ, שֶׁתְּמַלֵּא בַקָּשָׁתוֹ, וְהֶאֱכִילַתּוּ תַּבְשִׁילֵי גְבִינָה, כְּדֵי שֶׁיִּצְמָא וְיִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר וְיִישַׁן וְיֵרָדֵם. וְכֵן הָיָה, וְחָתְכָה אֶת רֹאשׁוֹ וְהֵבִיאַתּוּ לִירוּשָׁלַיִם. וְכִרְאוֹת שֹׂר צְבָאָם כִּי אָבַד מַלְכָּם, וַיָּנוּסוּ. וְלָכֵן קְצָת נוֹהֲגִין לֶאֱכֹל מַאֲכְלֵי חָלָב בַּחֲנֻכָּה, זֵכֶר לַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חָלָב.

ד כָּל הַשְּׁמָנִים כְּשֵׁרִים לִנֵּר חֲנֻכָּה. וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְקַח שֶׁמֶן זַיִת דַּמְיָא דְּנֵס שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיָה בְּשֶׁמֶן זַיִת. וְאִם אֵינוֹ מָצוּי, יִבְרוֹר שְׁאָר שֶׁמֶן שֶׁאוֹרוֹ זַךְ וְנָקִי, אוֹ נֵרוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה, שֶׁגַּם כֵּן אוֹרָן זַךְ. וְלֹא יִהְיוּ שְׁנַיִם קְלוּעִים בְּיַחַד, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כִּמְדוּרָה, אֶלָּא כָּל נֵר, יְחִידִי. וְלֹא יַעֲשֶׂה מִשַּׁעֲוָה שֶׁל בָּתֵּי עֲבוֹדָה זָרָה, מִשּׁוּם דְּמָאִיס. וְכֵן כָּל הַפִּתִּילוֹת כְּשֵׁרוֹת לְנֵר חֲנֻכָּה, וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר, לִקַּח צֶמֶר גֶּפֶן (בוים וואל). וְאֵין צָרִיךְ בְּכָל לַיְלָה פְּתִילוֹת חֲדָשׁוֹת, אֶלָּא מַדְלִיק גַּם בָּרִאשׁוֹנוֹת, עַד שֶׁיִּכְלוּ.

ה אִם מַדְלִיק בְּנֵר שֶׁל חֶרֶס, כֵּיוָן שֶׁהִדְלִיק בּוֹ לַיְלָה אֶחָד, נַעֲשָׂה יָשָׁן, וְאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי, מִשּׁוּם דְּמָאִיס. וְעַל כֵּן תִּהְיֶה לוֹ מְנוֹרָה נָאָה שֶׁל מִינֵי מַתֶּכֶת. וּמִי שֶׁיָּדוֹ מַשֶּׂגֶת, יִקְנֶה מְנוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף לְהַדּוּר מִצְוָה.

ו מְנָהָג פָּשׁוּט בְּמִדִינָתֵנוּ כִּמְהַדְּרִין מִן הַמְהַדְּרִין, שֶׁמַּדְלִיקִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן נֵר אֶחָד, וּבַשֵּׁנִי, שְׁנֵי נֵרוֹת, וְכֵן מוֹסִיפִין, עַד שֶׁבְּלֵיל שְׁמִינִי מַדְלִיק שְׁמוֹנָה. וּצְרִיכִין לִזָּהֵר, שֶׁיִּתֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד נֵרוֹתָיו בְּמָקוֹם מְיֻחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר כַּמָּה נֵרוֹת מַדְלִיקִין. וְלֹא יַדְלִיקוּ בְּמָקוֹם שֶׁמַּדְלִיקִין נֵרוֹת כָּל הַשָּׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר שֶׁהֵם נֵרוֹת חֲנֻכָּה.

ז מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה, לְהַדְלִיק בַּפֶּתַח הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִסָּא, וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא. וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁאָנוּ דָּרִים בֵּין הָאֻמּוֹת, מַדְלִיקִין בְּבֵית שֶׁהוּא דָר בּוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ חַלּוֹן לִרְשׁוּת הָרַבִּים, יַדְלִיקֵם שָׁם. וְאִם לָאו, מַדְלִיקָן אֵצֶל הַפֶּתַח. וּמִצְוָה שֶׁיַּנִּיחֵם בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח מִשְּׂמֹאל, שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה מִיָּמִין, וְנֵר חֲנֻכָּה מִשְּׂמֹאל, וְנִמְצָא שֶׁהוּא מְסֻבָּב בְּמִצְוֹת. וְיוֹתֵר טוֹב לְהַנִּיחָם בַּחֲלַל הַפֶּתַח.

ח מִצְוָה לְהַנִּיחָם לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הַקַּרְקַע, וּלְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וְאִם הִנִּיחָם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, יָצָא. אֲבָל אִם הִנִּיחָם לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, לֹא יָצָא, מִשּׁוּם דְּלִמְעָלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה לָא שְׁלִטָא עֵינָא. וּמִי שֶׁהוּא דָר בַּעֲלִיָּה, יָכוֹל לְהַנִּיחָם בַּחַלּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הַחַלּוֹן לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה מִקַּרְקַע רְשׁוּת הָרַבִּים, דְּלָא שְׁלִטָא בְּהוּ עֵינָא מֵהַהוֹלְכִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲזַי טוֹב יוֹתֵר לְהַנִּיחָם אֵצֶל הַפֶּתַח.

ט הַנֵּרוֹת, יִהְיוּ בְּשׁוּרָה אַחַת בְּשָׁוֶה, לֹא אֶחָד גָּבוֹהַּ וְאֶחָד נָמוּךְ. וְיִהְיֶה הֶפְסֵק בֵּין נֵר לְנֵר, שֶׁלֹּא יִתְקָרֵב הַלַּהַב שֶׁל זֶה לָזֶה וְיִהְיֶה כְּמוֹ מְדוּרָה. וּבְנֵרוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה, יִהְיֶה הֶפְסֵק, שֶׁלֹּא יִתְחַמֵּם זֶה מִזֶּה וְתִטֹּף הַשַּׁעֲוָה וְיִתְקַלְקְלוּ. מִלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְהַקִּיפָּהּ פְּתִילוֹת, אִם כָּפָה עֲלֵיהֶן כְּלִי, כָּל פְּתִילָה עוֹלָה בִּשְׁבִיל נֵר אֶחָד. לֹא כָּפָה עֲלֵיהֶן כְּלִי, אֲפִלּוּ לְנֵר אֶחָד, אֵינָהּ עוֹלָה, לְפִי שֶׁהִיא כִּמְדוּרָה. נֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פִּיּוֹת אוֹ יוֹתֵר, לֹא יַדְלִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא הֶכֵּר כַּמָּה נֵרוֹת מַדְלִיקִין.

י זְמַן הַדְלָקָתָן, מִיָּד בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים, וְלֹא יְאֻחַר. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם דָּבָר קֹדֶם הַהַדְלָקָה, אֲפִלּוּ לִלְמֹד. רַק אִם לֹא הִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב, יִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יַדְלִיק. וְקֹדֶם שֶׁיַּדְלִיק, יְקַבֵּץ כָּל בְּנֵי בֵיתוֹ לְפִרְסוּמֵי מִלְּתָא. וְצָרִיךְ לָתֵת שֶׁמֶן, שֶׁיִּדְלְקוּ לְכָל הַפָּחוֹת חֲצִי שָׁעָה. וּבְדִיעֲבַד אִם לֹא הִדְלִיק מִיָּד, יָכוֹל לְהַדְלִיק בִּבְרָכָה כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי בֵיתוֹ נֵעוֹרִים. אֲבָל לְאַחַר שֶׁבְּנֵי בֵיתוֹ יְשֵׁנִים, תּוּ לֵיכָּא פִּרְסוּמֵי נִסָּא, וְיַדְלִיק בְּלֹא בְּרָכָה. אִם לֹא יְהִיֶה לוֹ פְּנַאי

לְהַדְלִיק בַּלַּיְלָה, יָכוֹל לְהַקְדִּים אֶת עַצְמוֹ וּלְהַדְלִיק מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, דְּהַיְנוּ שָׁעָה וּרְבִיעִית קוֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְהַיְנוּ שָׁעָה זְמַנִּית, לְפִי עֵרֶךְ הַיּוֹם, (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן סט סָעִיף ב). וּבִימֵי חֳנֻכָּה שֶׁהַיָּמִים קְצָרִים, אִם הַיּוֹם אָרֹךְ רַק עֶשֶׂר שָׁעוֹת עַל הָאוּהר (עַל הַשָּׁעוֹן), אָזַי פְּלַג הַמִּנְחָה, הֲוֵי שָׁעָה אַחַת וּשְׁתֵּי מִינוּטִין (דַּקּוֹת) וַחֲצִי וּבְלַבַד שֶׁיִּתֵּן שֶׁמֶן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דּוֹלְקִים עַד חֲצִי שָׁעָה לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְאִם אֵינָם דּוֹלְקִים כָּךְ, לֹא קַיֵּם הַמִּצְוָה.

יא סֵדֶר הַדְלָקָתָן כְּפִי מִנְהָגֵנוּ, בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן מַדְלִיק הַנֵּר שֶׁכְּנֶגֶד יְמִינוֹ, וּבַלַּיְלָה הַשֵּׁנִי מוֹסִיף עָלָיו נֵר כְּנֶגֶד שְׁמֹאלוֹ, וְכֵן בְּכָל לַיְלָה מוֹסִיף כְּנֶגֶד שְׁמֹאלוֹ, וְזֶה שֶׁהוּא מוֹסִיף, מַדְלִיק בָּרִאשׁוֹנָה וּפוֹנֶה וְהוֹלֵךְ לִימִינוֹ.

יב בְּלֵיל רִאשׁוֹן מְבָרֵךְ הַמַּדְלִיק קֹדֶם הַהַדְלָקָה שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, לְהַדְלִיק, שֶׁעָשָׂה נִסִּים, שֶׁהֶחֱיָנוּ. וּבְשֹׁאָר הַלֵּילוֹת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ הַבְּרָכוֹת, מַדְלִיק נֵר אֶחָד. וּבָעוֹד שֶׁמַּדְלִיק הָאֲחֵרִים, אוֹמֵר, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ וְכוּ'. גֵּר אוֹמֵר, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל. וְאִם אָמַר לַאֲבוֹתֵינוּ, יָצָא. אוֹנֵן, רַחֲמָנָא לִצְלָן, אִם יֵשׁ אַחֵר, יַדְלִיק הָאַחֵר בִּבְרָכוֹת וְהוּא יַעֲנֶה אָמֵן. וְאִי לֵיכָּא אַחֵר, יַדְלִיק הוּא בְּלֹא בְרָכוֹת.

יג קָיְמָא לָן, הַדְלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוָה. פֵּרוּשׁ, הַהַדְלָקָה הִיא הַמִּצְוָה, וּבִשְׁעַת הַהַדְלָקָה, צְרִיכִין לִהְיוֹת הַנֵּרוֹת בִּמְקוֹמָן הָרָאוּי וְכַשֶּׁעוּר הָרָאוּי, לְאַפּוּקֵי אִם הִדְלִיקָן לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁהֵן דּוֹלְקִים הִנִּיחָן בִּמְקוֹמָן, פָּסוּלִים. וְכֵן אִם בִּשְׁעַת הַהַדְלָקָה לֹא הָיָה שָׁמֶן כַּשֶּׁעוּר וְאַחַר כָּךְ הוֹסִיף, לֹא מַהֲנֵי. וְכֵן אִם הֶעֱמִידָן בְּמָקוֹם שֶׁהָרוּחַ שׁוֹלֶטֶת וְעוֹמְדִין לִכְבוֹת, לֹא קַיֵּם הַמִּצְוָה, וְחַיָּב לְהַדְלִיקָן שֵׁנִית, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ. אֲבָל אִם הֶעֱמִידָן כָּרָאוּי וְעַל יְדֵי מִקְרֶה כָּבוּ, כְּבָר קַיֵּם הַמִּצְוָה. וּמִכָּל מָקוֹם נוֹהֲגִין שֶׁחוֹזֵר וּמַדְלִיקָן. וְנוֹהֲגִין לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק נֵר מִנֵּר, אֶלָּא מַדְלִיקָן מִן הַשַּׁמָּשׁ אוֹ מִנֵּר אַחֵר.

יד כָּל זְמַן מִצְוָתָן, דְּהַיְנוּ חֲצִי שָׁעָה, אָסוּר לֵהָנוֹת מֵאוֹרָן. וְלָכֵן נוֹהֲגִין לְהַנִּיחַ אֶצְלָן אֶת הַשַּׁמָּשׁ שֶׁהִדְלִיקוּ בוֹ, כְּדֵי שֶׁאִם יִשְׁתַּמֵּשׁ אֶצְלָן, יִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הַשַּׁמָּשׁ, וּצְרִיכִין לְהַנִּיחוֹ קָצָת לְמַעְלָה מִן הַנֵּרוֹת, שֶׁיְּהֵא נָכָר, שֶׁאֵינוֹ מִמְּנָיַן הַנֵּרוֹת.

טו מַדְלִיקִין נֵרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִסָּא, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶן. וּמַנִּיחָן בְּכֹתֶל דָּרוֹם, וּמַדְלִיקִין בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב. וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בַּנֵּרוֹת שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת. וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהַדְלִיק בְּבֵיתוֹ. וּמִי שֶׁהוּא אָבֵל, רַחֲמָנָא לִצְלָן, לֹא יַדְלִיק בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מִשּׁוּם דְּצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאָבֵל, אֵין לוֹ לוֹמַר שֶׁהֶחֱיָנוּ בְּצִבּוּר. אֲבָל בְּבֵיתוֹ, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.

טז נָשִׁים, חַיָּבוֹת בְּנֵר חֲנֻכָּה, שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס (עַיֵּן לְעֵיל סָעִיף ג). וְיכוֹלָה אִשָּׁה לְהַדְלִיק בְּעַד כָּל בְּנֵי בֵיתָהּ. וְקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, גַּם כֵּן חַיָּב. סוּמָא, אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּתֵּף

עִם אַחֵר בְּפְרוּטָה, מוּטָב. וְאִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה, הִיא מַדְלֶקֶת בִּשְׁבִילוֹ. וְאִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וְיֵשׁ לוֹ דִּירָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁאֵין לוֹ עִם מִי לְהִשְׁתַּתֵּף, מַדְלִיק עַל יְדֵי סִיּוּעַ אַחֵר.

יז בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַדְלִיקִין תְּחִלָּה נֵר חֲנֻכָּה, וְאַחַר כָּךְ נֵר שַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא לְאַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה. וּמִתְפַּלְּלִין תְּחִלָּה מִנְחָה. וְצָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן שֶׁמֶן כְּדֵי שֶׁיִּדְלְקוּ עַד חֲצִי שָׁעָה לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים. דְּאִם לֹא כֵן, הֲוֵי לֵהּ בְּרָכָה לְבַטָּלָה. וְאִם מַדְלִיק אֵצֶל הַפֶּתַח, צָרִיךְ לְזַהֵר לְהַפְסִיק בְּאֵיזֶה דָּבָר בֵּינָם לְבֵין הַדֶּלֶת, שֶׁלֹּא יְכַבֶּם הָרוּחַ בִּפְתִיחַת וּנְעִילַת הַדֶּלֶת.

יח בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּילִין וְאַחַר כָּךְ מַדְלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה. וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת, מַדְלִיקִין קֹדֶם וְיִתֵּן לְךָ.

יט מִי שֶׁהוּא אֵינוֹ בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא בְּמָקוֹם אַחֵר, אִם יוֹדֵעַ שֶׁאִשְׁתּוֹ מַדְלֶקֶת בְּבֵיתוֹ, יַדְלִיק הוּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁמַע תְּחִלָּה אֶת הַבְּרָכוֹת מִמִּי שֶׁמַּדְלִיק שָׁם, וְיִכַּוֵּן לָצֵאת בִּבְרָכוֹתָיו וְיַעֲנֶה אָמֵן, וְאַחַר כָּךְ יַדְלִיק הוּא בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְאִם אֵין אִשְׁתּוֹ מַדְלֶקֶת בְּבֵיתוֹ, וְכֵן הַבַּחוּרִים בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלָּהֶן צְרִיכִין לְהַדְלִיק בִּבְרָכוֹת, אוֹ יִשְׁתַּתְּפוּ עִם בַּעַל הַבַּיִת שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ אֵיזֶה פְּרוּטָה, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם גַּם כֵּן חֵלֶק בְּשֶׁמֶן וּפְתִילָה. וּבַעַל הַבַּיִת, יוֹסִיף קְצָת שֶׁמֶן עַל הַשִּׁעוּר בִּשְׁבִיל הַשִּׁתּוּף. אֲבָל יֵשׁ לָהֶם לְהַדֵּר שֶׁיַּדְלִיקוּ כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּמִי שֶׁהוּא בְּעִירוֹ אֶלָּא בְּבֵית אַחֵר, כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַהַדְלָקָה, צָרִיךְ לְשׁוּב לְבֵיתוֹ וּלְהַדְלִיק.

כ הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּשְׁאַר בַּמְּנוֹרָה לְאַחַר חֲנֻכָּה וְכֵן הַפְּתִילוֹת, עוֹשֶׂה לָהֶן מְדוּרָה וְשׁוֹרְפָן, מִשּׁוּם דְּהֶקְצוּ לְמִצְוָתָן. וְאָסוּר לֵהָנוֹת מֵהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה מִתְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ מַקְצֶה מַה שֶּׁיִּשָּׁאֵר.

כא כָּל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, אוֹמְרִים בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, עַל הַנִּסִּים. וְאִם שָׁכַח וְלֹא אָמַרוֹ, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מִן בִּרְכַּת הַטּוֹב שִׁמְךָ וְכוּ', חוֹזֵר וּמַתְחִיל עַל הַנִּסִּים. אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה וְאֵינוֹ חוֹזֵר. (וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מד, סָעִיף טז).

כב כָּל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, גּוֹמְרִים אֶת הַהַלֵּל, וְאֵין אוֹמְרִים, לֹא תַחֲנוּן, וְלֹא אַל אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְלֹא לַמְנַצֵּחַ, וְלֹא צִדְקָתְךָ צֶדֶק. (דִּין הַלֵּל בְּבֵית הָאָבֵל, רַחֲמָנָא לִצְלָן, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רז, סָעִיף ו).

כג קוֹרִין בְּכָל יוֹם תְּלָתָא גַּבְרֵי בְּקָרְבָּנוֹת הַנְּשִׂיאִים שֶׁבְּפָרָשַׁת נָשֹׂא. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מַתְחִילִין לַכֹּהֵן מִן וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה, עַד לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. לַלֵּוִי, וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְגוֹ', עַד מִלְאָה קְטֹרֶת. וּלְיִשְׂרָאֵל, פַּר אֶחָד וְגוֹ', עַד בֶּן עַמִּינָדָב. בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, לַכֹּהֵן וְלַלֵּוִי, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְגוֹ'. וּלְיִשְׂרָאֵל, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹ'. וְכֵן בְּכָל יוֹם, לַכֹּהֵן וְלַלֵּוִי, הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ.

וּלְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, לַכֹּהֵן וְלַלֵּוִי, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וּלְיִשְׂרָאֵל, מַתְחִילִים בַּיּוֹם הַתְּשִׁעִי, וְגוֹמְרִים כָּל הַסֵּדֶר וְגַם בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, עַד כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנֹרָה.

כד בְּשַׁבָּת חֲנֻכָּה, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי תוֹרָה. בָּרִאשׁוֹן, קוֹרִין פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. וּבַשֵּׁנִי, הַמַּפְטִיר בְּשֶׁל חֲנֻכָּה יוֹמוֹ, וּמַפְטִירִין רָנִּי וְשִׂמְחִי. וְאִם יֵשׁ עוֹד שַׁבָּת אַחַת, מַפְטִירִין בָּהּ בִּמְלָכִים, בַּנֵּרוֹת דִּשְׁלֹמֹה. בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת בַּחֹל, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי תוֹרָה. בָּרִאשׁוֹן קוֹרִין תְּלָתָא גַבְרֵי בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ הָרְבִיעִי בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַשֵּׁנִי בְּשֶׁל חֲנֻכָּה יוֹמוֹ, מִשּׁוּם דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ תָּדִיר טְפֵי, וְקָיְמָא לָן תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר, תָּדִיר קוֹדֵם, וְלָכֵן מַקְדִּימִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאִם טָעוּ וְהִתְחִילוּ לִקְרוֹת בְּשֶׁל חֲנֻכָּה, וְאָפְלוּ עֲדַיִן לֹא הִתְחִילוּ לִקְרוֹת, אֶלָּא שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ הָעוֹלֶה, אֵין צְרִיכִין לְהַפְסִיק, אֶלָּא הָעוֹלֶה גּוֹמֵר קְרִיאָתוֹ, וְאַחַר כָּךְ קוֹרִין לַנִּשְׂאָרִים בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אִם קָרְאוּ בָּרִאשׁוֹנָה בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כָּרָאוּי, אֶלָּא שֶׁטָּעוּ וְקָרְאוּ גַּם אֶת הָרְבִיעִי בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ נִזְכְּרוּ מִיָּד לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ הַקּוֹרֵא, אִם לֹא הוֹצִיאוּ רַק סֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד, אֵין צְרִיכִין לִקְרוֹת יוֹתֵר. אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁנֵי סִפְרֵי תוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ כָּאן חֲשָׁשׁ מִשּׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ פָּסוּל הוּא, צְרִיכִין לִקְרוֹת בּוֹ חֲמִישֵׁי בְּשֶׁל חֲנֻכָּה, וְאַחַר הַחֲמִישִׁי יֹאמְרוּ חֲצִי קַדִּישׁ.

כה חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת בַּשַּׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סִפְרֵי תוֹרָה, בָּרִאשׁוֹן קוֹרִין שִׁשָּׁה גַּבְרֵי בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. בַּשֵּׁנִי, שְׁבִיעִי בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמַתְחִילִין וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן עח סָעִיף א וְסִימָן עט סָעִיף א). וְאוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ. וּבַשְּׁלִישִׁי מַפְטִיר בְּשֶׁל חֲנֻכָּה יוֹמוֹ, וּמַפְטִירִין רָנִּי וְשִׂמְחִי. וְאַף עַל גַּב דְּתָדִיר קוֹדֵם, זֶהוּ בַּקְּרִיאָה, שֶׁקּוֹרִין שְׁנֵיהֶם. אֲבָל בְּהַפְטָרָה שֶׁאֵין מַפְטִירִין אֶלָּא אַחַת, דְּוֹחִין שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְקוֹרִין שֶׁל חֲנֻכָּה, מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִסָּא.

כו בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת. אֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן. וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת בּוֹ בְּמִינֵי פֵּרוֹת אִילָנוֹת.

סימן קמ

א שַׁבָּת שֶׁלְּפָנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן, הִיא שַׁבַּת פָּרָשַׁת שְׁקָלִים. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּשַּׁבָּת, אֲזַי הִיא שַׁבָּת שְׁקָלִים. וּמוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סִפְרֵי תוֹרָה, בָּרִאשׁוֹן קוֹרִין שִׁשָּׁה בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. בַּשֵּׁנִי, קוֹרִין לַשְּׁבִיעִי בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמַתְחִילִין וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, וְאוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן עח סָעִיף א וְסִימָן עט סָעִיף א). וּבַשְּׁלִישִׁי, קוֹרִין מַפְטִיר בְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים, וּמַפְטִירִין הַפְּטָרַת שְׁקָלִים. אִם טָעוּ וְהִתְחִילוּ לִקְרוֹת תְּחִלָּה בְּפָרָשַׁת

שְׁקָלִים, גּוֹמְרִים, וְהַמַּפְטִיר קוֹרֵא בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמַפְטִיר גַּם כֵּן הַפְּטָרַת שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ב שַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי פּוּרִים הוּא שַׁבָּת פָּרָשַׁת זָכוֹר. וְהַשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, הִיא שַׁבָּת פָּרָשַׁת הַחֹדֶשׁ. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּשַּׁבָּת, אָז הִיא פָּרָשַׁת הַחֹדֶשׁ, וְדִינָהּ כְּמוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַדָּר שֶׁחָל בַּשַּׁבָּת. וְהַשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי פָּרָשַׁת הַחֹדֶשׁ, הִיא שַׁבָּת פָּרָשַׁת פָּרָה.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי פָּרָשַׁת זָכוֹר וּפָרָשַׁת פָּרָה, חַיָּבִים לִקְרוֹתָן מִדְּאוֹרַיְתָא, וְאֵין קוֹרִין בָּהֶם קָטֹן לְמַפְטִיר. וּבְנֵי הַיְשִׁובִים שֶׁאֵין לָהֶם מְנָיָן, צְרִיכִין שֶׁיְּבוֹאוּ לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְנָיָן. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לָהֶם, לְכָל הַפָּחוֹת יִקְרְאוּ אוֹתָן בִּבְנְגִינוֹת כָּרָאוּי.

סימן קמא

א מִשֶּׁנִּכְנַס אֲדָר, מַרְבִּים בְּשִׂמְחָה. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין וּדְבָרִים עִם גּוֹי, יִשָּׁפֵט עִמּוֹ בְּחֹדֶשׁ זֶה.

ב בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר לַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם וּלְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵיהֶם, וְהָיוּ צְרִיכִין לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאֵת ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, שֶׁיַּעְזְרֵם. וּמְצִינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה, הִתְעַנּוּ שֶׁיַּעְזְרֵם ה'. וְגַם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בְּיוֹם שֶׁנִּלְחַם עִם עֲמָלֵק, הִתְעַנָּה. וְאִם כֵּן, מִסְתָּמָא גַּם אָז בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, הִתְעַנּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּאֲדָר. וְלָכֵן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל יוֹם זֶה לְתַעֲנִית צִבּוּר. וְנִקְרָא תַּעֲנִית אֶסְתֵּר, כְּדֵי לְזָכֹר שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, רוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל אִישׁ בְּעֵת צָרָתוֹ, כַּאֲשֶׁר יִתְעַנֶּה וְיָשׁוּב אֶל ה' בְּכָל לְבָבוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין תַּעֲנִית זוֹ חוֹבָה כָּל כָּךְ כְּמוֹ אַרְבַּע הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁכְּתוּבוֹת בַּמִּקְרָא (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכא), וְלָכֵן יֵשׁ לְהָקֵל בָּהּ בְּעֵת הַצֹּרֶךְ, כְּגוֹן מְעֻבָּרוֹת וּמֵינִיקוֹת אוֹ אֲפִלּוּ חוֹלֶה קְצָת בִּכְאֵב עֵינַיִם, שֶׁאִם מְצַטַּעֲרִים הַרְבֵּה, לֹא יִתְעַנּוּ. וְכֵן יוֹלֶדֶת כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם, וְכֵן חָתָן בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ, אֵינָן צְרִיכִין לְהִתְעַנּוֹת, וְיִפְרְעוּ אֶת הַתַּעֲנִית אַחַר כָּךְ. אֲבָל שְׁאָר הַבְּרִיאִים, לֹא יִפָּרְשׁוּ (אֶת) עַצְמָם מִן הַצִּבּוּר. וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וְקָשֶׁה עָלָיו הַתַּעֲנִית, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת.

ג בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר, הוּא פּוּרִים. וְאִם חָל פּוּרִים בְּיוֹם רִאשׁוֹן, מַקְדִּימִין לְהִתְעַנּוֹת בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי. וְאִם יֵשׁ אָז בְּרִית מִילָה, יַעֲשׂוּ אֶת הַסְּעוּדָה בַּלַּיְלָה. אֲבָל הַסַּנְדָּק וְאָבִי הַבֵּן, מַתְרִין לָאֵכֹל בַּיּוֹם, וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְעַנּוֹת בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי. אֲבָל אָדָם אַחֵר שֶׁשָּׂכַח וְאָכַל בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי, יִתְעַנֶּה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי.

ד לְכְבוֹד הַמְּגִלָּה, יֵשׁ לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת מִבָּעֶרֶב. וּכְשֶׁבָּא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, יִמְצָא בְּבֵיתוֹ נֵרוֹת דּוֹלְקִים וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ וּמִטָּה מֻצַּעַת. עַרְבִית, לְאַחַר שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, אוֹמְרִים קַדִּישׁ שָׁלֵם עִם תִּתְקַבֵּל, וְקוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה. אַחַר כָּךְ אוֹמְרִים וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְגוֹ', (שֶׁהוּא בְּמִזְמוֹר לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר, שֶׁנֶּאֱמַר עַל אֶסְתֵּר, וְשָׁם נֶאֱמַר, אֱלֹהַי אֶקְרָא וְגוֹ', דְּנֶאֱמַר עַל מִקְרָא מְגִלָּה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַיָּב אָדָם לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה בַּלַּיְלָה וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי, וְסָמִיךְ לֵהּ, וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְגוֹ') וְאַחַר כָּךְ קַדִּישׁ שָׁלֵם בְּלֹא תִּתְקַבֵּל. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וִיהִי נֹעַם, וְאַתָּה קָדוֹשׁ, וְקַדִּישׁ שָׁלֵם בְּלֹא תִּתְקַבֵּל, וְיִתֶּן לְךָ, וּמַבְדִּילִין עַל הַכּוֹס, עָלֵינוּ.

ה נוֹהֲגִין לִתֵּן קֹדֶם פּוּרִים מַחֲצִית מִן הַמַּטְבֵּעַ הַקָּבוּעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמָן, זֶכֶר לְמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים בַּאֲדָר לְצֹרֶךְ קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר. וּמִנְהָג לִתֵּן שָׁלֹשׁ מַחֲצִיּוֹת, מְשׁוּם דִּבְפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא כְּתִיב שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תְּרוּמָה. וְנוֹתְנִין בָּעֶרֶב לִפְנֵי קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, וּמְחַלְּקִין אוֹתָם לָעֲנִיִּים. קָטָן, פָּטוּר. וְאִם אָבִיו נָתַן בִּשְׁבִלּוֹ פַּעַם אַחַת, חַיָּב לְעוֹלָם. בֵּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּחַיָּב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּפָטוּר, עַד שֶׁיְּהֵא בֶּן עֶשְׂרִים.

ו בַּפּוּרִים, עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה, אוֹמְרִים עַל הַנִּסִּים, וְאִם שָׁכַח, דִּינוֹ כְּמוֹ בַּחֲנֻכָּה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קלט סָעִיף כא).

ז חַיָּב כָּל אָדָם, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, לִשְׁמֹעַ קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם. וְלָכֵן גַּם הַבְּתוּלוֹת, יֵשׁ לָהֶן לָלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאִם אֵינָן הוֹלְכוֹת, צְרִיכִין לִקְרוֹת לִפְנֵיהֶן בַּבַּיִת. וְגַם אֶת הַקְּטַנִּים חַיָּבִים לְחַנֵּךְ אוֹתָם שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאַת הַמְּגִלָּה. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יָבִיאוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת קְטַנִּים בְּיוֹתֵר, שֶׁמְּבַלְבְּלִים דַּעַת הַשּׁוֹמְעִים.

ח מְגִלָּה שֶׁל לַיְלָה, אָסוּר לִקְרוֹת קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטַעֵר הַרְבֵּה מֵחֲמַת הַתַּעֲנִית. אַךְ יָכוֹל לִטְעֹם קְצָת קֹדֶם הַמְּגִלָּה, כְּגוֹן קַאפֶּע וְכַדּוֹמֶה, כְּדֵי לְהִתְחַזֵּק מְעַט מֵחֶלְשַׁת הַתַּעֲנִית.

ט מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לִשְׁמוֹעַ אֶת הַמְּגִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ רֹב אֲנָשִׁים, מְשׁוּם דִּבְרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ. וּלְכָל הַפָּחוֹת יִשְׁתַּדֵּל לִשְׁמֹעַ אוֹתָהּ בְּמִנְיַן עֲשָׂרָה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לִקְרוֹתָהּ בְּמִנְיָן, יִקְרָא אוֹתָהּ כָּל יָחִיד מִתּוֹךְ מְגִלָּה כְּשֶׁרָה עִם הַבְּרָכוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ. וְאִם אֶחָד יוֹדֵעַ לִקְרוֹתָהּ וְהַשְּׁאָר אֵינָם יוֹדְעִים, יִקְרָא זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ, וְהֵם יִשְׁמְעוּ וְיוֹצְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם עֲשָׂרָה. אֲבָל בְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, אֵין אוֹמְרִים רַק בַּעֲשָׂרָה. וְאַךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, יָכוֹל גַּם יָחִיד לְאָמְרָהּ.

י מִנְהָג בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקּוֹרֵא אֵינוֹ קוֹרֵא מִתּוֹךְ מְגִלָּה כְּרוּכָה, אֶלָּא פּוֹשֵׁט אוֹתָהּ וְכוֹפְלָהּ דַּף עַל דַּף כְּמוֹ אִגֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרֵאת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים, אֲבָל הַשּׁוֹמְעִים, אֵינָם צְרִיכִים לְפָשְׁטָהּ.

יא הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, עַל מִקְרָא מְגִלָּה, שֶׁעָשָׂה נִסִּים, וְשֶׁהֶחֱיָנוּ. וּלְאַחַר קְרִיאָתָהּ, כּוֹרְכָהּ כֻּלָּהּ וּמַנִּיחָהּ לְפָנָיו, וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת הָרָב אֶת רַבָּנוּ וְכוּ'. אִם אָבֵל קוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, יְבָרֵךְ אַחַר אֶת הַבְּרָכוֹת, מְשׁוּם בִּרְכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ.

יב בִּבְרַכַּת שֶׁהֶחֱיָנוּ שֶׁל יוֹם, יְכַוְּנוּ גַּם עַל מִצְוַת מִשְׁלוֹחַ מָנוֹת וּמַתָּנוֹת לְאֶבְיוֹנִים וּסְעוּדַת פּוּרִים. וְכֵן שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר, צָרִיךְ שֶׁיְכַוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הַצִּבּוּר עַל מִצְוֹת אֵלּוּ.

יג הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, צָרִיךְ לְכַוֵּן לְהוֹצִיא אֶת כָּל הַשּׁוֹמְעִים. וְגַם הַשּׁוֹמֵעַ צָרִיךְ לְכַוֵּן לָצֵאת וְלִשְׁמֹעַ כָּל תֵּבָה וְתֵבָה, שֶׁאֲפִלּוּ אִם רַק תֵּבָה אַחַת לֹא שָׁמַע, אֵינוֹ יוֹצֵא. וְלָכֵן צָרִיךְ הַקּוֹרֵא לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁמַּרְעִישִׁין וּמְבַלְבְּלִין בְּהַכְּאַת הָמָן, יִשְׁתֹּק עַד יַעֲבֹר הָרַעַשׁ לְגַמְרֵי. וּמִכָּל מָקוֹם רָאוּי וְנָכוֹן שֶׁיִּהְיֶה לְכָל אֶחָד מְגִלָּה כְּשֵׁרָה, כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר בָּעַצְמוֹ מִלָּה בְּמִלָּה בְּלַחַשׁ, פֶּן לֹא יִשְׁמַע תֵּבָה אַחַת מִן הַקּוֹרֵא. וְכֵן כָּל אִשָּׁה חֲכְמַת לֵב שֶׁעוֹמֶדֶת בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אִם אֶפְשָׁר, מַה טּוֹב לִהְיוֹת לָהּ מְגִלָּה כְּשֵׁרָה לִקְרוֹת מִתּוֹכָהּ, כִּי שָׁם קָשֶׁה לִשְׁמֹעַ, וְהַנָּשִׁים חַיָּבוֹת כְּמוֹ הָאֲנָשִׁים. (אִם לֹא קִדְּשׁוּ אֶת הַלְּבָנָה וְנִרְאֲתָה בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן צז).

יד הַקּוֹרֵא צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר אֶת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן וְגַם תֵּבַת עֲשֶׂרֶת, הַכֹּל בִּנְשִׁמָה אַחַת, לְהוֹדִיעַ שֶׁכֻּלָּם נֶהֱרְגוּ וְנִתְלוּ כְּאֶחָד. וְנוֹהֲגִין לְכַתְּחִלָּה לוֹמַר מִן חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ, הַכֹּל בִּנְשִׁימָה אֶחָת. וּבְדִיעֲבַד, אֲפִלּוּ הִפְסִיק בֵּין עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן, יָצָא. וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין בְּקָצַת מְקוֹמוֹת שֶׁכָּל הַקָּהָל אוֹמְרִים עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן, אֵינוֹ מִנְהָג נָכוֹן, אֶלָּא הַקּוֹרֵא לְבַד יֹאמְרֵם, וְהַקָּהָל יִשְׁמְעוּ כְּמוֹ כָּל הַמְּגִלָּה. כְּשֶׁאוֹמֵר הַקּוֹרֵא בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה וְגוֹ', יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ, כִּי שָׁם מַתְחִיל עִקַּר הַנֵּס. וּכְשֶׁאוֹמֵר הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת, יְנַעֲנֵעַ אֶת הַמְּגִלָּה.

טו מִי שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו מְגִלָּה פְּסוּלָה אוֹ חָמֵשׁ, לֹא יִקְרָא עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר. כִּי אִם הוּא קוֹרֵא, אֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן לִשְׁמֹעַ מִן שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר. וַאֲפִלּוּ אִם הוּא יְכַוֵּן, שֶׁמָּא יִשְׁמַע אַחֵר מַה שֶּׁהוּא קוֹרֵא, וְלֹא יָכוֹל לְקָרִיאַת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר. וְכֵן לֹא יִסַּיַּע שׁוּם אָדָם בְּעַל פֶּה לִשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר. וְלָכֵן אוֹתָן אַרְבָּעָה פְּסוּקֵי גְּאֻלָּה שֶׁאוֹמְרִים הַקָּהָל בְּקוֹל רָם, צָרִיךְ שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לַחֲזוֹר וְלִקְרוֹתָם מִתּוֹךְ הַמְּגִלָּה הַכְּשֵׁרָה.

טז מִי שֶׁכְּבָר יָצָא בִּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה, וְקוֹרֵא לְהוֹצִיא אַחֵר, אִם זֶה שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ לְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת, יְבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ. וְאִם הִיא אִשָּׁה, טוֹב יוֹתֵר שֶׁהַקּוֹרֵא יְבָרֵךְ, וְאוֹמֵר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ מְגִלָּה.

יז בְּשַׁבָּת (שֶׁאֵינוֹ פּוּרִים) מַתְרִין לְטַלְטֵל אֶת הַמְּגִלָּה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם חָל פּוּרִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֵין לְהָבִיא בַּשַּׁבָּת אֶת הַמְּגִלָּה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וַאֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁהִיא מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי מֵכִין מִשַּׁבָּת לְחֹל.

יח צִבּוּר שֶׁאֵין לָהֶם שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁיָּכוֹל לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה עִם הַטְּעָמִים כָּרָאוּי, יָכוֹל לִקְרוֹת גַּם בְּלֹא טְעָמִים, רַק שֶׁיִּקְרָא אֶת הַתֵּבוֹת כָּרָאוּי, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה הָעִנְיָן. שֶׁאִם קָרָא בִּמְקוֹם וּמָרְדְּכַי יוֹשֵׁב, יָשַׁב. אוֹ בִּמְקוֹם וְהָמָן נוֹפֵל, נָפַל, וְכַדּוֹמֶה, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אֵינוֹ יוֹצֵא. וְיכוֹלִין לַעֲשׂוֹת בַּמְּגִלָּה נְקֻדּוֹת וּטְעָמִים, שֶׁיִּקְרָא כְּהֶגֶן, כֵּיוָן שֶׁהִיא שְׁעַת הַדְּחַק, וְהָכִי עָדִיף טְפֵי מִמַּה שֶׁיִּקְרָא אֶחָד מִתּוֹךְ הַחֻמָּשׁ בְּלַחַשׁ, דְּכֵיוָן שֶׁזֶּה הַקּוֹרֵא מִתּוֹךְ הַחֻמָּשׁ, אֲפִלּוּ הוּא קוֹרֵא בְּלַחַשׁ, אֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ שֶׁיִּשְׁמַע מִשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר, וְנִמְצָא שֶׁקָּרָא רַק מִתּוֹךְ הַחֻמָּשׁ, וְאֵינוֹ יוֹצֵא. וְאִם אֵרַע כָּךְ, צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְשָׁמְעָהּ מִתּוֹךְ מְגִלָּה כְּשֵׁרָה.

יט צִבּוּר שֶׁאֵין לָהֶם מְגִלָּה כְּשֵׁרָה כְּדִינָהּ, מִכָּל מָקוֹם אִם הִיא כְּתוּבָה עַל קְלָף כְּהִלְכָתָהּ, רַק שֶׁחֲסֵרוֹת אֵיזוֹ תֵּבוֹת בְּאֶמְצָעָה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָסֵר בָּהּ עִנְיָן אֶחָד שָׁלֵם, יְכוֹלִין לִקְרוֹת מִתּוֹכָהּ עִם הַבְּרָכוֹת, וְהַטָּעוּת יִקָּרֵא הַקּוֹרֵא בְּעַל פֶּה, אוֹ יֹאמַר לְפָנָיו בְּלַחַשׁ מִתּוֹךְ הַחֻמָּשׁ. אֲבָל אִם אֵין מְגִלָּה כְּלָל אוֹ שֶׁחָסֵר בָּהּ עִנְיָן אֶחָד שָׁלֵם אוֹ שֶׁחָסֵר בָּהּ בַּתְּחִלָּה אוֹ בַסּוֹף, קוֹרִין מִתּוֹךְ הַחֻמָּשׁ כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵין מְבָרְכִין. וְיָחִיד שֶׁאֵין לוֹ רַק מְגִלָּה פְּסוּלָה, קוֹרֵא בָּהּ בְּלֹא בְרָכוֹת.

כ אֲבָל תּוֹךְ שִׁבְעָה, נוֹהֵג בְּכָל דִּינֵי אֲבֵלוּת, וְאָסוּר לִרְאוֹת כָּל מִינֵי שִׂמְחָה. אַף בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל וִישִׁבָה עַל גַּבֵּי סַפְסָל, מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵם דְּבָרִים הַנִּרְאִים לַכֹּל. בַּלַּיְלָה, אִם יָכוֹל לֶאֱסוֹף מִנְיָן בְּבֵיתוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה, מוּטָב. וְאִם לָאו, יִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ וְיֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִשְׁמוֹעַ הַמְּגִלָּה. וְאִם חָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְאַחַר סְעוּדָה שְׁלִישִׁית בְּעוֹד יוֹם. וּבַיּוֹם, הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לַתְּפִלָּה וְלַמְּגִלָּה.

כא מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתַעֲנִית אֶסְתֵּר וּבַלַּיְלָה הוּא אוֹנֵן קֹדֶם הַקְּבוּרָה, יִשְׁמַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה מֵאַחֵר. וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, כִּי בַּלַּיְלָה אֵינוֹ חַיָּב בְּמִשְׁתֶּה. וּבַיּוֹם לְאַחַר יְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, קוֹבְרִין אֶת הַמֵּת וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל וְיִקְרָא אֶת הַמְּגִלָּה אוֹ יִשְׁמַע מֵאַחֵר. וְאִם שָׁמַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה קֹדֶם הַקְּבוּרָה, יָצָא. וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִקְרָאֶהּ בְּלֹא בְרָכוֹת. וּתְפִלִּין לֹא יַנִּיחַ אֲפִלּוּ אַחַר הַקְּבוּרָה, כֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן בְּאֶבְלוֹ. וְאוֹנֵן בַּפּוּרִים בַּיּוֹם, מֻתָּר בְּבָשָׂר וְיַיִן.

כב שַׁחֲרִית, מַשְׁכִּימִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת. לְאַחַר שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוֹמְרִים חֲצִי קַדִּישׁ וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת וַיָּבֹא עֲמָלֵק תְּלָתָא גַּבְרֵי, וְאַחַר כָּךְ חֲצִי קַדִּישׁ וּלְאַחַר שֶׁמַּכְנִיסִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה. לְאַחַר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה אֵין אוֹמְרִים בְּשַׁחֲרִית אֲשֶׁר הֵנִיא. וּלְאַחַר

שֶׁסִּיֵּם הָאֵל הַמוֹשִׁיעַ, אוֹמְרִים שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב וְכוּ'. וְאוֹמְרִים אַשְׁרֵי, וּבָא לְצִיּוֹן, קַדִּישׁ שָׁלֵם עִם תִּתְקַבֵּל. וְאֵין לַחֲלוֹץ אֶת הַתְּפִלִּין עַד לְאַחַר קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב בָּהּ, וְיִקָּר, וְדָרְשִׁינָן, אֵלּוּ תְּפִלִּין. אִם יֵשׁ מִילָה, מָלִין קוֹדֶם קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב, וְשָׁשׂוֹן, זוֹ מִילָה.

כג עִיר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, קוֹרִין בָּהּ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר וְלֹא שְׁכִיחִי בְּמִדִינוֹתֵינוּ.

סימן קמב

א חַיָּב כָּל אָדָם לִשְׁלוֹחַ לְכָל הַפָּחוֹת לְאָדָם אֶחָד שְׁתֵּי מָנוֹת, דִּכְתִיב, וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ, מַשְׁמַע שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לְאֶחָד. וְכָל הַמַּרְבֶּה לִשְׁלוֹחַ מָנוֹת לְרֵעִים, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּמִכָּל מָקוֹם מוּטָב לְהַרְבּוֹת בְּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים מִלְּהַרְבּוֹת בְּסְעוּדָתוֹ וּבְמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת לְרֵעִים, כִּי אֵין שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וּמְפֹאֶרֶת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא לְשַׂמֵּחַ לֵב עֲנִיִּים וְיִתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת. וְהַמְשַׂמֵּחַ לֵב הָאֻמְלָלִים הָאֵלּוּ, דּוֹמֶה לַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים.

ב לֹא נִקְרָא מָנוֹת אֶלָּא דָּבָר שֶׁרָאוּי לֶאֱכוֹל כְּמוֹת שֶׁהוּא בְּלִי תִקּוּן, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים מְבֻשָּׁלִים וְלֹא חַיִּים, אוֹ מֵינֵי מְתִיקָה אוֹ פֵּרוֹת, אוֹ כּוֹס יַיִן וּמֵי דְּבַשׁ וְכֵיוֹצֵא בָהֶם.

ג כָּל אָדָם אֶפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל הַמְקַבֵּל צְדָקָה, חַיָּב לִתֵּן לְכָל הַפָּחוֹת שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי עֲנִיִּים, דְּהַיְנוּ מַתָּנָה אַחַת לְכָל אֶחָד, דִּכְתִיב, וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, מַשְׁמַע שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי עֲנִיִּים. וְאֵין מְדַקְדְּקִים בְּמָעוֹת פּוּרִים, אֶלָּא כָּל הַפּוֹשֵׁט יָד לִטּוֹל, נוֹתְנִים לוֹ. וּמִי שֶׁהוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם עֲנִיִּים, יְעַכֵּב אֶת הַמָּעוֹת אֶצְלוֹ, עַד שֶׁיְּזַדְּמִנוּ לוֹ עֲנִיִּים אוֹ יִשְׁלָחֵם לָהֶם.

ד גַּם הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. מִשְׁלוֹחַ מָנוֹת, תִּשְׁלַח אִשָּׁה לְאִשָּׁה וְאִישׁ לְאִישׁ. אֲבָל מַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, יְכוֹלָה גַּם אִשָּׁה לִשְׁלוֹחַ לְאִישׁ, וְכֵן בַּהֶפְךְ. קְצָת נָשִׁים סוֹמְכוֹת עַל בַּעֲלֵיהֶן שֶׁהֵם שׁוֹלְחִים גַּם בִּשְׁבִילָן, וְאֵינוֹ נָכוֹן, אֶלָּא יֵשׁ לְהַחְמִיר.

ה חַיָּבִים לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ בַּפּוּרִים. גַּם בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר יִשְׂמַח וְיַרְבֶּה קְצָת בְּסְעוּדָה. וּכְשֶׁחָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אַף שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, יְמַעֵט קְצָת בַּאֲכִילָתוֹ בַּיּוֹם, לִתֵּן מָקוֹם לִסְעוּדַת לֵיל פּוּרִים. וּמִכָּל מָקוֹם בַּסְּעוּדָה שֶׁעוֹשִׂין בַּלַּיְלָה, אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן, דְּעִקַּר הַסְּעוּדָה מִצְוָתָהּ שֶׁתְּהֵא בַּיּוֹם, דִּכְתִיב, יְמֵי מִשְׁתֶּה. וְיֵשׁ לְהַדְלִיק נֵרוֹת הֶרְבֵּה שִׂמְחָה וְיוֹם טוֹב גַּם כְּשֶׁעוֹשִׂים הַסְּעוּדָה בַּיּוֹם. וְגַם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, צָרִיךְ לִשְׁמוֹחַ קְצָת. גַּם מַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים וּמָנוֹת לְרֵעֵהוּ, צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּיּוֹם. וּמִשּׁוּם דִּטְרִידֵי בְּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת, עוֹשִׂים מִקְצָת סְעוּדָה בַּלַּיְלָה. וּמִתְפַּלְלִים מִנְחָה בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וְעוֹשִׂין

אֶת הַסְּעוּדָה לְאַחַר מִנְחָה. וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת עַל כָּל פָּנִים רֹב הַסְּעוּדָה בַּיּוֹם. וּכְשֶׁחָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, עוֹשִׂין אוֹתָהּ בְּשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי כְּבוֹד שַׁבָּת. וְטוֹב לַעֲסֹק קְצָת בַּתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁמַּתְחִיל הַסְּעוּדָה. וְסֶמֶךְ לַדָּבָר, לִיהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה, וְדָרְשֵׁינָן, אוֹרָה, זוֹ תוֹרָה. יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁיֵּשׁ לֶאֱכֹל מִינֵי זֵרְעוֹנִין בַּפּוּרִים, זֵכֶר לִזֵּרְעוֹנִין שֶׁאָכְלוּ דָּנִיֵּאל וַחֲבֵרָיו בְּבָבֶל, וְזֵכֶר לִזֵּרְעוֹנִין שֶׁאָכְלָה אֶסְתֵּר. דְּאִיתָא בַּגְּמָרָא, וַיִּשְׁנֵהוּ וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב, שֶׁהֶאֱכִילָהּ זֵרְעוֹנִים. (דִּינֵי עַל הַנִּסִּים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, עַיֵּן סִימָן מד סָעִיף טז, יז).

ו כֵּיוָן שֶׁכָּל הַנֵּס הָיָה עַל יְדֵי הַיַּיִן, וְשָׁתִי נִטְרָדָה בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן וּבָאָה אֶסְתֵּר בְּמִקּוֹמָהּ, וְכֵן עִנְיַן הָמָן וּמַפָּלְתּוֹ הָיָה עַל יְדֵי יַיִן, לָכֵן חִיְּבוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבָּרְכָה, לְהִשְׁתַּכֵּר בַּיַּיִן, וְאָמְרוּ, חַיָּב אָדָם לְבַסּוֹמֵי בַּפּוּרְיָא עַד דְּלָא יֵדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכָי. וְלִפָּחוֹת יִשְׁתֶּה יוֹתֵר מֵהֶרְגֵּלוֹ, כְּדֵי לִזְכֹּר אֶת הַנֵּס הַגָּדוֹל, וְיִישַׁן. וּמִתּוֹךְ שֶׁיִּשַּׁן, אֵינוֹ יוֹדֵעַ בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכָי. וְאוּלָם מִי שֶׁהוּא חָלוּשׁ בְּטִבְעוֹ, וְכֵן מִי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁעַל יְדֵי כֵּן יִזְלֶזֶל חַס וְשָׁלוֹם בְּאֵיזוֹ מִצְוָה, בִּבְרָכָה, אוֹ בִּתְפִלָּה, אוֹ שֶׁיָּבוֹא חַס וְשָׁלוֹם לְקַלּוּת רֹאשׁ, מוּטָב שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכֵּר, וְכָל מַעֲשָׂיו יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ז הָאֹבֵל, אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה, חַיָּב בְּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, וְגַם לִשְׁלוֹחַ מָנוֹת לְרֵעֵהוּ. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִשְׁלַח דָּבָר שֶׁל שִׂמְחָה. אֲבָל לָאֹבֵל, אֵין שׁוֹלְחִין מָנוֹת כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שִׂמְחָה. אִם הוּא עָנִי, מֻתָּר לִשְׁלוֹחַ לוֹ מָעוֹת אוֹ שְׁאָר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שִׂמְחָה. וְאִם אֵין בַּמָּקוֹם הַהוּא רַק הָאֹבֵל עִם אַחֵר, חַיָּב לִשְׁלוֹחַ לוֹ, כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת מִשְׁלוֹחַ מָנוֹת (דִּין הָאוֹנֵן, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמא סָעִיף כא).

ח אֵין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּפּוּרִים. וּמִי שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אֵינוֹ רוֹאֶה מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְעַל יְדֵי גּוֹי, מֻתָּר. וּמֻתָּר לַעֲסֹק בִּפְרַקְמַטְיָא. וְכֵן מֻתָּר לִכְתֹּב אֲפִלּוּ אִגֶּרֶת שָׁלוֹם, וְכֵן חוֹבוֹתָיו וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל, וְכָל שֶׁכֵּן לִכְתֹּב דְּבַר מִצְוָה אוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁאָר דְּבַר מִצְוָה. וְכֵן לְצֹרֶךְ פּוּרִים, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת גְּמוּרוֹת.

ט יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר נִקְרָא אֶצְלֵנוּ שׁוּשַׁן פּוּרִים. אֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן, וְלֹא אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְלֹא לַמְנַצֵּחַ. וְאָסוּר גַּם כֵּן בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית. וְנוֹהֲגִין בּוֹ קְצָת מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים עַל הַנִּסִּים. וּמַתְרִין לַעֲשׂוֹת בּוֹ נִשּׂוּאִין, כֵּיוָן שֶׁאֵין אָנוּ קוֹרִין בּוֹ אֶת הַמְּגִלָּה. אֲבָל בְּיוֹם שֶׁקּוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה, שֶׁאָז עִקַּר הַשִּׂמְחָה, אֵין עוֹשִׂין בּוֹ נִשּׂוּאִין, מִשּׁוּם דְּאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה.

י יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁבַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן גַּם כֵּן אֵין אוֹמְרִים בָּהֶם לֹא תַּחֲנוּן, וְלֹא אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְלֹא לַמְנַצֵּחַ, וְאָסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית. וּבְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, מַרְבִּים קְצָת בִּסְעוּדָה.

סימן קמג

א צָרִיךְ לְזַהֵר מְאֹד בְּכִבּוּד אָבִיו וְאִמּוֹ וּבְמוֹרָאָם, שֶׁהַשְׁוָה אוֹתָן הַכָּתוּב לְכִבּוּדוֹ וּלְמוֹרָאוֹ, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. כְּתִיב, כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ. וּכְתִיב, כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ. בְּאָבִיו וְאִמּוֹ כְּתִיב, אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. וּכְתִיב, אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא. כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה עַל כִּבּוּד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כֵּן צִוָּה עַל כִּבּוּדָם וּמוֹרָאָם. שְׁלֹשָׁה שֻׁתָּפִין הֵם בָּאָדָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָבִיו וְאִמּוֹ. (אִישׁ מַזְרִיעַ לְבָן שָׁבּוֹ, אִשָּׁה מַזְרַעַת אָדֹם שֶׁבּוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹפֵחַ בּוֹ נְשָׁמָה, מַרְאֵה עַיִן, וּשְׁמִיעַת אֹזֶן, וְדִבּוּר) בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם, כְּאִלּוּ דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם וְכִבְּדוּנִי.

ב אֵיזֶהוּ מוֹרָא. לֹא יַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ הַמְיֻחָס לוֹ לַעֲמֹד שָׁם בְּסוֹד זְקֵנִים עִם חֲבֵרָיו אוֹ מָקוֹם הַמְיֻחָד לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, וְלֹא יֵשֵׁב בְּמָקוֹם הַמְיֻחָד לוֹ לְהָסֵב בְּבֵיתוֹ, וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא יַכְרִיעַ אֶת דְּבָרָיו בְּפָנָיו, אֲפִלּוּ לוֹמַר, נִרְאִין דְּבָרֵי אַבָּא. עַד הֵיכָן מוֹרָאָם. הָיָה הַבֵּן לָבוּשׁ חֲמוּדוֹת וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ הַקָּהָל, וּבָאוּ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ וְקָרְעוּ אֶת בְּגָדָיו, וְהִכּוּהוּ עַל רֹאשׁוֹ, וְיָרְקוּ בְּפָנָיו, לֹא יַכְלִים אוֹתָם וְלֹא יִצְעַר בִּפְנֵיהֶם וְלֹא יִכְעַס כְּנֶגְדָּם, אֶלָּא יִשְׁתֹּק וְיִירָא מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוָּה בָּכָךְ. אֲבָל יָכוֹל לְתַבֵּעַ אוֹתָם לַדִּין עַל הַהֶפְסֵד.

ג אֵיזֶהוּ כִבּוּד? מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה, מַכְנִיס וּמוֹצִיא (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן לד סָעִיף ו). וְיִתְּנֶנּוּ לוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. שֶׁאֲפִלּוּ מַאֲכִילוֹ בְּכָל יוֹם פְּטוּמוֹת, וְהֶרְאָה לוֹ פָּנִים זוֹעֲפוֹת, נֶעֱנָשׁ עָלָיו.

ד הָיוּ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ יְשֵׁנִים וּמַפְתֵּחַ חֲנוּתוֹ שֶׁל הַבֵּן תַּחַת רַאשֵׁיהֶם, אָסוּר לְהַקִּיצָם מִשְּׁנָתָם, אַף עַל פִּי שֶׁיִּפְסִיד רֶוַח הַרְבֵּה. אֲבָל אִם יַגִּיעַ רָוַח לְאָבִיו אִם יְקִיצוֹ, וְאִם לֹא יְקִיצוֹ יִצְטַעֵר עַל מְנִיעַת הָרֶוַח, מִצְוָה לְהַקִּיצוֹ, כֵּיוָן שֶׁיִּשְׂמַח בָּזֶה. וְכֵן מִצְוָה לְהַקִּיצוֹ לְלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לִשְׁאֹר דְּבַר מִצְוָה, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּם חַיָּבִים בְּכִבּוּד הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא (חיי"א בשם ספר חסידים).

ה הָיָה צָרִיךְ לְאֵיזֶה דָּבָר בָּעִיר, וְיוֹדֵעַ שֶׁיַּשְׁלִימוּ חֶפְצוֹ בִּשְׁבִיל אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁגַּם בִּשְׁבִילוֹ יַעֲשׂוּהוּ לוֹ, לֹא יֹאמַר, עֲשׂוּ לִי בִּשְׁבִילִי, אֶלָּא יֹאמַר, עֲשׂוּ לִי בִּשְׁבִיל אַבָּא, כְּדֵי לְתְלוֹת הַכָּבוֹד בְּאָבִיו.

ו אָמְרָה לוֹ אִמּוֹ, עֲשֵׂה זֹאת וְעָשָׂה, וְאַחַר כָּךְ בָּא אָבִיו וְשָׁאַל אוֹתוֹ, מִי אָמַר לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְהוּא מַרְגִּישׁ, שֶׁאִם יֹאמַר שֶׁאִמּוֹ אָמְרָה לוֹ, יִכְעַס אָבִיו עַל אִמּוֹ, אַל יֹאמַר לוֹ שֶׁאִמּוֹ אָמְרָה לוֹ לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר, אַף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי כֵן יִכְעַס הָאָב עָלָיו (חַיֵּי אָדָם בשם ספר חסידים)

ז חַיָּב לַעֲמֹד בִּפְנֵי אָבִיו וּבִפְנֵי אִמּוֹ.

ח חַיָּב לְכַבְּדָם גַּם לְאַחַר מוֹתָם. וְאִם מַזְכִּרָם בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בַּפֶּה אוֹ בַכְּתָב, אוֹמֵר אוֹ כּוֹתֵב, הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ (פֵּרוּשׁ, עָלַי יְהֵא כָּל רַע הָרָאוּי לָבוֹא עַל נַפְשׁוֹ) אוֹ מִשְׁכָּבָהּ. וּלְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ (כְּבָר קִבֵּל מַה שֶּׁקִּבֵּל, שֶׁאֵין מִשְׁפַּט רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בַּגֵּהִנֹּם אֶלָּא י"ב חֹדֶשׁ) אוֹמֵר אוֹ כוֹתֵב, זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אוֹ זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן כו סָעִיף כב).

ט אֶפִלּוּ אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת, מְכַבְּדוֹ וּמְתְיָרֵא מִמֶּנּוּ. וַאֲפִלּוּ מַמְזֵר, חַיָּב בִּכְבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵינוֹ מְחֻיָּב לְכַבֵּד אָבִיו רָשָׁע כָּל זְמַן שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה. וְאַךְ לְצַעֲרוֹ, אָסוּר. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר כַּסְּבָרָה הָרִאשׁוֹנָה.

י רָאָה לְאָבִיו שֶׁעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ, עֲבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא יֹאמַר לוֹ, אַבָּא, כְּתִיב בַּתּוֹרָה כָּךְ וְכָךְ, כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּמַזְהִירוֹ, וְהָאָב יָבִין מֵעַצְמוֹ וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ.

יא אָמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, בֵּין עַל מִצְוַת עֲשֵׂה בֵּין עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ עַל מִצְוָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, לֹא יִשְׁמַע לוֹ, דִּכְתִיב, אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, סָמַךְ שַׁבָּת לְמוֹרָא אָב וָאֵם, לוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב וָאֵם, אִם אָמַר לְךָ חַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, אַל תִּשְׁמַע לוֹ. וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי. לְפִיכָךְ לֹא תִשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרַי. וְגַם מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הֵן, דִּכְתִיב, לֹא תָסוּר וְגוֹ'. אָמַר לוֹ אָבִיו, שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי וְשֶׁלֹּא יִמְחוֹל לוֹ, וְהַבֵּן הֶיְזֵק רוֹצֶה לְהִתְפַּיֵּס, אֵין לוֹ לְחוּשׁ לְפִקְדַּת אָבִיו, כִּי אָסוּר לִשְׁנֹא שׂוּם יְהוּדִי אִם לֹא כְּשֶׁרוֹאֶהוּ שֶׁהוּא עוֹבֵר עֲבֵרָה, וְנִמְצָא שֶׁהָאָב צִוָּהוּ לַעֲבוֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה.

יב אִם הַבֵּן רוֹצֶה לָלֶכֶת לְאֵיזֶה מָקוֹם לִלְמֹד תּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁם תִּהְיֶה לוֹ תּוֹעֶלֶת יוֹתֵר מִבְּכָאן, וְהָאָב מוֹחֶה בְּיָדוֹ מֵאֵיזֶה טַעַם, אֵינוֹ חַיָּב לִשְׁמֹעַ לְאָבִיו, דְּתַלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכִּבּוּד אָב וָאֵם, (כִּדְמָצִינוּ בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּשֶׁהָלַךְ מִיצְחָק, נִטְמַן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁל עֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְעָסַק בַּתּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לְבֵית לָבָן וְנִשְׁתַּהָה שָׁם וּבִדֶּרֶךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, וְנֶעֱנַשׁ עַל אֵלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁלֹּא קִיֵּם כִּבּוּד אָב, וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ יוֹסֵף עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. וְעַל אֵלּוּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה, לֹא נֶעֱנַשׁ). וְכֵן אִם הַבֵּן רוֹצֶה לִשָּׂא אִשָּׁה, וְהָאָב אֵינוֹ מִתְרַצֶּה, אֵין הַבֵּן חַיָּב לִשְׁמֹעַ לוֹ.

יג אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, חַיָּבִים בְּכִבּוּד אָב וָאֵם, אֶלָּא שֶׁהָאִשָּׁה הַנִּשּׂוֹאָה לְבַעַל, כֵּיוָן שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לַבַּעַל, לְפִיכָךְ הִיא פְּטוּרָה מִכִּבּוּד אָב וָאֵם. וְאַךְ אִם בַּעְלָהּ אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ, מְחֻיֶּבֶת בְּכָל דָּבָר שֶׁאִפְשָׁר לָהּ.

יד כָּל הַמְבַזֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, וַאֲפִלּוּ בְּרֶמִיָּה, הֲרֵי זֶה בְּכְלַל אָרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, אָרוּר מַקֶּלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ.

טו הָיָה קוֹץ תָּחוּב לְאָבִיו אוֹ לְאִמּוֹ, לֹא יוֹצִיאֶנּוּ, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה, (שֶׁהוּא בְּאִסּוּר חִיּוּב חֶנֶק). וְכֵן אִם הַבֵּן הוּא רוֹפֵא, לֹא יַקִּיז לָהֶם דָּם, וְלֹא יַחְתֹּךְ בָּהֶם אֵבֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְכַוֵּן לִרְפוּאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיֵּשׁ אַחֵר לַעֲשׂוֹת. אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת וְהֵן מִצְטַעֲרִין, הֲרֵי הוּא מַקִּיז וְחוֹתֵךְ כְּפִי צָרְכָּן הָרְפוּאָה.

טז מִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ, מִשְׁתַּדֵּל לְנַהֵג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם, עַד שֶׁיְּרַחֵם ה' עֲלֵיהֶם. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּיוֹתֵר, יַנִּיחֵם וְיֵלֵךְ לוֹ וִיצַוֶּה לַאֲחֵרִים, לְהַנְהִיגָם כָּרָאוּי לָהֶם.

יז אָסוּר לְאָדָם לְהַכְבִּיד עֲלוֹ עַל בָּנָיו וּלְדַקְדֵּק בְּכִבּוּדוֹ עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יְבִיאֵם לִידֵי מִכְשׁוֹל, אֶלָּא יִמְחוֹל וְיַעְלִים עֵינָיו מֵהֶם. שֶׁהָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל.

יח אָסוּר לְהַכּוֹת אֶת בְּנוֹ הַגָּדוֹל. וְאֵין גַּדְלוּת זוֹ תְּלוּיָה בְּשָׁנִים, אֶלָּא הַכֹּל לְפִי טִבְעוֹ שֶׁל הַבֵּן, כֹּל שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיַּתְרִיס כְּנֶגְדּוֹ בְּדִבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ אֵינוֹ בַּר מִצְוָה, אָסוּר לְהַכּוֹתוֹ, אֶלָּא יוֹכִיחוֹ בִּדְבָרִים. וְכָל הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ הַגָּדוֹל, מְנַדִּין אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל.

יט חַיָּב אָדָם לְכַבֵּד אֵשֶׁת אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָבִיו קַיָּם. וְכֵן חַיָּב לְכַבֵּד בַּעַל אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קַיֶּמֶת. וְדָבָר הָגוּן הוּא לְכַבְּדָם גַּם לְאַחַר מִיתַת אָבִיו וְאִמּוֹ.

כ חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָחִיו הַגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהוּא אָחִיו מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. וְחַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד חָמִיו וַחֲמוֹתוֹ, (כִּדְמָצִינוּ בְּדָוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁחָלַק כָּבוֹד לְשָׁאוּל הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה חָמִיו וְקָרָאוֹ אָבִי, שֶׁאָמַר לוֹ, אָבִי רְאֵה גַּם רְאֵה). וְחַיָּב בִּכְבוֹד אֲבִי אָבִיו. אֶלָּא שֶׁכְּבוֹד אָבִיו, גָּדוֹל מִכְּבוֹד אֲבִי אָבִיו.

כא מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה בֶּאֱמֶת לְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁזֶּהוּ הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל לְאָבוֹת, שֶׁאוֹמְרִים הַבְּרִיוֹת, אַשְׁרֵי לְאָב וְאֵם שֶׁגִּדְּלוּ בֵּן כָּזֶה. אֲבָל אִם אֵין הַבֵּן הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, הֲרֵי אֲבוֹתָיו יִשְׁאוּ חֶרְפָּה עָלָיו, וְהוּא מְבַיֵּשׁ אוֹתָם בְּבוּשָׁה שֶׁאֵין גְּדוֹלָה הֵימֶנָּה. וְכֵן הָאָב שֶׁרוֹצֶה לְרַחֵם עַל בָּנָיו בֶּאֱמֶת, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְיִהְיֶה נוֹחַ לַשָּׁמַיִם וְנוֹחַ לַבְּרִיּוֹת, וְיִתְכַּבְּדוּ בָּנָיו בּוֹ. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, גַּם זַרְעוֹ מְגֻנֶּה אַחֲרָיו. וְגַם בַּעֲוֹן אָבוֹת, בָּנָיו מֵתִים, כְּדִכְתִיב, פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים. וְאֵין אַכְזְרִיּוּת גְּדוֹלָה מִזֹּאת, שֶׁהוּא גּוֹרֵם בַּחֲטָאָיו שֶׁיְּמוּתוּ בָּנָיו. וְאֵין לְךָ מְרַחֵם עַל בָּנָיו, יוֹתֵר מִן הַצַּדִּיק, כִּי זְכוּתוֹ עוֹמֶדֶת לְאֶלֶף דּוֹר.

כב גֵּר אָסור לְקַלֵּל אָבִיו הַגּוֹי וְלֹא יְבָרֲכוּהוּ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, בָּאנוּ מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה, אֶלָּא נוֹהֵג בָּהֶם מִקְצָת כָּבוֹד.

סימן קמד

א חַיָּב אָדָם בְּכִבּוּד רַבּוֹ וְיִרְאָתוֹ יותֵר מִבְּשֶׁל אָבִיו, כִּי אָבִיו הֱבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב כְּתִיב, מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן. זָקֵן זֶה, פֵּרוּשׁוֹ תַּלְמִיד חָכָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, (וְהָתָם וַדַּאי בְּחָכְמָה תַּלְיָא מִלְּתָא, כְּדִכְתִיב, אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו). לָכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לָקוּם מִפְּנֵי תַלְמִיד חָכָם מֵפֶלֶג בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ אֵינוֹ זָקֵן בַּשָּׁנִים וְאֵינוֹ רַבּוֹ. וְכֵן מִצְוָה לָקוּם מִפְּנֵי שֵׂיבָה, דְּהַיְנוּ בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה, וַאֲפִלּוּ הוּא עַם הָאָרֶץ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא רָשָׁע. וַאֲפִלּוּ זָקֵן גּוֹי, מְהַדְּרִים אוֹתוֹ בִּדְבָרִים וְנוֹתְנִים לוֹ יָד לְסָמְכוֹ.

ג שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, הָרַב בְּאֶמְצַע, וְהַשְּׁנַיִם לְאַחוֹרָיו, וְכָל אֶחָד מְצַדֵּד עַצְמוֹ לִצְדָדִין, הַגָּדוֹל לַיָּמִין וְהַקָּטֹן לַשְּׂמאל.

ד עָוֹן גָּדוֹל הוּא לְבַזּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אוֹ לִשְׂנאוֹתָן. לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁבִּזּוּ בָהּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמְתַעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו, כְּלוֹמַר, בּוֹזִים מְלַמְּדֵי דְּבָרָיו. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרָה תוֹרָה, וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ, מְלַמְּדֵי חֻקּוֹתַי תִּמְאָסוּ. וְכָל הַמְבַזֶּה אֶת הַחֲכָמִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְהוּא בִּכְלַל כִּי דְבַר ה' בָּזָה. וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בְּמִי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת.

ה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְחוֹרָה לִמְכֹּר, אֵין מַנִּיחִין לְשׁוּם אָדָם לִמְכֹּר מֵאוֹתָהּ סְחוֹרָה עַד שֶׁיִּמְכֹּר הוּא תְּחִלָּה אֶת שֶׁלּוֹ. וְדַוְקָא בִּדְלֵיכָא גּוֹים דִּמְזַבְּנֵי, אֲבָל אִי אִכָּא גּוֹים דִּמְזַבְּנֵי, לָא, דְּהָא לֵית לֵהּ רַוְחָא לְתַלְמִיד חָכָם, וְאַפְסוּדֵי לְהַנָּךְ בִּכְדֵי לָא מַפְסְדֵינָן.

ו מִי שֶׁהוּא מֻחְזָק לְתַלְמִיד חָכָם בְּדוֹרוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוֹדֵעַ לִשְׁאֹל וְלִתֵּן בַּתּוֹרָה, וּמֵבִין מַדְּעָתוֹ בְּרֹב מְקוֹמוֹת הַשַּׁ"ס וּפוֹסְקִים, וְתוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ מְעַט אֻמָּנוּת אוֹ מְעַט מַשָּׂא וּמַתָּן לְהִתְפַּרְנֵס בּוֹ כְּדֵי צָרְכֵי בְּנֵי בֵיתוֹ וְלֹא לְהִתְעַשֵּׁר, וּבְכָל שָׁעָה שֶׁהוּא פָּנוּי מֵעֲסָקָיו הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מִצַּד הַדִּין הוּא פָּטוּר מִכָּל מִינֵי מִסִּים וּמְכָסִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשִׁיר. וַאֲפִלּוּ מַס הַמֶּטָּל עַל כָּל אִישׁ בְּפָרְטוּת, חַיָּבִים בְּנֵי הָעִיר לְשַׁלֵּם עֲבוּרוֹ. וְהַכֹּל תְּלוּי בְּרָאוֹת עֵינֵי טוֹבֵי הָעִיר.

ז תַּלְמִיד חָכָם הַמְזַלְזֵל בַּמִּצְוֹת וְאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, הֲרֵי הוּא כְּקַל שֶׁבַּצְבוּר.

ח כֹּהֵן וְיִשְׂרְאֵל שֶׁהֵם שָׁוִים בַּחָכְמָה, מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַקְדִּים אֶת הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר, וְקִדַּשְׁתּוֹ, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. כְּלוֹמַר, בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּרָאֶה גָּדוֹל, הוּא מְקֻדָּשׁ, לִהְיוֹת רִאשׁוֹן לִקְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְלִהְיוֹת רֹאשׁ הַמְדַבְּרִים בְּכָל קִבּוּץ עָם, לְדַבֵּר וְלִדְרוֹשׁ תְּחִלָּה. וְכֵן בִּישִׁיבָה יְדַבֵּר בָּרֹאשׁ. וְכֵן בִּסְעוּדָה הוּא קוֹדֵם לְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וְלִתֵּן לוֹ מָנָה יָפָה תְּחִלָּה לְכָל הַמְסֻבִּין, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ יִשְׂרְאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בַּחָכְמָה, אֲזַי יִתְּנוּ לְהֶחָכָם הַמָּנָה הַיָּפָה תְּחִלָּה. אֲבָל כְּשֶׁהַכֹּהֵן חוֹלֵק אֵיזוֹ שֶׁתַּפּוּת עִם חֲבֵרוֹ יִשְׂרְאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן הַחֵלֶק הַיָּפֶה, שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁיִּטּוֹל אֶת הַחֵלֶק הַיָּפֶה. שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּחֵלֶק הַיָּפֶה, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כֹּהֵן, טוֹב לְהַקְדִּים הַלֵּוִי בְּכָל אֵלּוּ, אִם הֵם שָׁוִים בַּחָכְמָה.

ט אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹהֵן אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, וּכְמוֹעֵל בַּהֶקְדֵּשׁ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר, וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב. וְאַף עַכְשָׁו, שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּנוֹת, בְּקֻדָּשָׁתוֹ הוּא עוֹמֵד. וְאִם הַכֹּהֵן מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ, מֻתָּר, כִּי הַכְּהֻנָּה שֶׁלּוֹ הִיא, וְיָכוֹל לִמְחוֹל עַל כְּבוֹדָהּ וְלִתֵּן רְשׁוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיָּכוֹל לַחֲלוֹק כָּבוֹד לְיִשְׂרְאֵל לְהַקְדִּימוֹ בַּדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְעֵיל.

סימן קמה

א חַיָּב כָּל אָדָם לִשָּׂא אִשָּׁה, כְּדֵי לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת. וּמִצְוָה זוֹ חָלָה עַל הָאָדָם מִשֶּׁנִּכְנַס לִשְׁנַת הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יַעֲבוֹר מֵעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּלֹא אִשָּׁה, רַק אִם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּהַתְמָדָה וּמִתְיָרֵא לִשָּׂא אִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל עַל יְדֵי כָךְ מִלִּמּוּדוֹ, מֻתָּר לוֹ לְהִתְאַחֵר. וְהוּא, כְּשֶׁאֵין יְצִרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו.

ב כֵּיוָן שֶׁהוֹלִיד בֵּן וּבַת, קַיֵּם מִצְוַת פְּרִיָה וּרְבִיָה. וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא הַבֵּן סָרִיס אוֹ הַבַּת אֵילוֹנִית. נוֹלְדוּ לוֹ בֵּן וּבַת וָמֵתוּ, אִם הִנִּיחוּ בָּנִים, הֲרֵי זֶה קַיֵּם מִצְוַת פְּרִיָה וּרְבִיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי הַבָּנִים בֵּן וּבַת, וְנוֹלְדוּ מִן הַבֵּן וּמִן הַבַּת. אַף עַל פִּי שֶׁבְּנוֹ הוֹלִיד בַּת וּבְתּוֹ יָלְדָה בֵּן, הוֹאִיל וּבָאִים מִבְּנוֹ וּבְתּוֹ, קַיֵּם מִצְוַת פְּרִיָה וּרְבִיָה. אֲבָל אִם אֶחָד מֵהֶם לֹא הִנִּיחַ זֶרַע, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁנֵי הִנִּיחַ כַּמָּה בָּנִים וּבָנוֹת, לֹא קַיֵּם הַמִּצְוָה.

ג אַף עַל פִּי שֶׁקִּיֵּם מִצְוַת פְּרִיָה וּרְבִיָה, אָסוּר לוֹ לַעֲמֹד בְּלֹא אִשָּׁה. וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה בַּת בָּנִים אִם אֶפְשַׁר לוֹ. אַךְ אִם הוּא מֵבִין בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי עוֹד לְהוֹלִיד, טוֹב לוֹ יוֹתֵר לִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ בַּת בָּנִים, וְכֵן אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה, וּמִתְיָרֵא שֶׁאִם יִשָּׂא אִשָּׁה בַּת בָּנִים, יָבוֹאוּ קְטָטוֹת וּמְרִיבוֹת בֵּין הַבָּנִים וּבֵין אִשְׁתּוֹ, מֻתָּר לוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ בַּת בָּנִים. אֲבָל אָסוּר לוֹ לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה מִשּׁוּם חֲשָׁשָׁא זֹאת.

ד נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, יֶשׁ לוֹ לְגָרְשָׁהּ, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה חִלּוּקֵי דִינִים.

ה אִשָּׁה אֵינָהּ מְצֻוָּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא תַעֲמֹד בְּלֹא בַּעַל, מִשּׁוּם חֲשָׁדָא.

ו יִשְׁתַּדֵּל כָּל אָדָם לִקַּח אִשָּׁה הַגּוּנָה מִמִּשְׁפָּחָה הֲגוּנָה. שְׁלֹשָׁה סִימָנִים יֵשׁ לָהֶם לְיִשְׂרְאֵל, בַּיְשָׁנִים, רַחֲמָנִים, גּוֹמְלֵי חֲסָדִים. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ סִימָנִים אֵלּוּ, אֵינוֹ רָאוּי לְדָבֵק בּוֹ.

ז אִשָּׁה כְּשֵׁרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אוֹתָהּ בִּשְׁבִיל הַמָּמוֹן שֶׁיֵּשׁ לָהּ, מֻתָּר. וְדַוְקָא כְּשֶׁנּוֹתְנִים לוֹ אֶת הַמָּמוֹן בְּרָצוֹן טוֹב. אֲבָל אִם מְעַגֵּן אֶת עַצְמוֹ וּמַמְתִּין עַד שֶׁיִּמְצָא אִשָּׁה עִם מָמוֹן כְּחֻפְצוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂה שִׁדּוּכִין וּפָסְקוּ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה וְחָזְרוּ בָּהֶם וְהוּא מְעַגֵּן אֶת כַּלָּתוֹ בִּשְׁבִיל זֶה, אוֹ שֶׁהוּא מִתְקוֹטֵט בַּעֲבוּר זֶה, כָּל הָעוֹשֶׂה כֵּן, מִקְרֵי נוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מָמוֹן, דְּהַיְנוּ לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, וְאֵינוֹ מַצְלִיחַ, וְאֵין זִוּוּגוֹ עוֹלֶה יָפֶה. כִּי הַמָּמוֹן שֶׁהָאָדָם לוֹקֵחַ עִם אִשְׁתּוֹ, אֵינוֹ מָמוֹן שֶׁל יִשֵּׂר, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁיִּתֵּן לוֹ חָמִיו וַחֲמוֹתוֹ, יִקַּח בְּעַיִן טוֹבָה, וְאָז יָצְלִיחַ.

ח עַם הָאָרֶץ, לֹא יִשָּׂא בַּת כֹּהֵן, שֶׁאֵין זִוּוּגָם עוֹלֶה יָפֶה. וּמַאן דְּקָפֵיד, יֶשׁ לוֹ לְדַקְדֵּק שֶׁלֹּא יִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁשְּׁמָהּ כְּשֵׁם אִמּוֹ.

ט מִצְוָה לִשָּׂא בַּת אֲחוֹתוֹ אוֹ בַּת אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבָה, בֵּין שֶׁהִיא קְרוֹבָה לוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁמֻּתָּה אוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ אוֹ שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְאִשָּׁה שֶׁחָלַץ לָהּ, לֹא יִשָּׂא בְּלִי שְׁאֵלַת חָכָם.

י לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּכְבוֹד אִשְׁתּוֹ, שֶׁאֵין בְּרָכָה מְצוּיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, וְכָךְ אָמְרוּ לִבְנֵי דוֹרָם, כַּבְּדוּ אֶת נְשׁוֹתֵיכֶם כְּדֵי שֶׁתִּתְעַשְּׁרוּ (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן סג סָעִיף א).

יא אָסוּר לִשְׁהוֹת עִם אִשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה. וְאִם אָבְדָה הַכְּתֻבָּה, צָרִיךְ לִזְהֵר מְאֹד, שֶׁיֵּלֵךְ מִיָּד לְבֵית הַדִּין לִכְתֹּב לָהּ כְּתֻבָּה אַחֶרֶת.

יב כֹּהֵן אָסוּר בִּגְרוּשָׁה, בְּזוֹנָה, בַּחֲלָלָה, וּבְחֻלּוּצָה. זוֹנָה, הַיְנוּ אֲפִלּוּ נִבְעֲלָה בְּאֹנֶס בְּעֵילַת אִסּוּר, וְנֶעֱשְׂתָה זוֹנָה וַאֲסוּרָה לַכֹּהֵן. וַחֲלָלָה, הַיְנוּ שֶׁנּוֹלְדָה מִכֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה הָאֲסוּרָה לוֹ.

יג כָּל אִשָּׁה שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, לֹא תִנָּשֵׂא לְאִישׁ אַחֵר עַד שֶׁתַּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם הַגֵּרוּשִׁין אוֹ מִתַּת בַּעְלָהּ, וְחוּץ מִיּוֹם הַנִּשּׂוּאִין וַאֲפִלּוּ אִם הִיא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְלֶדֶת. וַאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן בְּמִדִינַת הַיָּם אוֹ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אֵין חִלּוּק. וַאֲפִלּוּ הִפִּילָה נֶפֶל בֵּינְתַיִם, לֹא מַהֲנֵי לָהּ. וַאֲפִלּוּ לְהִתְקַשֵּׁר בְּשִׁדּוּכִין, אֲסוּרָה, אֶלָּא אִם כֵּן יִשְׁבַּע הַמְשֻׁדָּךְ, שֶׁלֹּא יְכַנֵּס לְתוֹךְ בֵּיתָהּ תּוֹךְ הַזְּמַן. אֲבָל הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין.

יד אִם הִיא מְעֻבֶּרֶת אוֹ מֵינִיקָה, לֹא תִנָּשֵׂא לְאִישׁ אַחֵר, עַד שֶׁיִּהְיֶה לַוָּלָד אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וַאֲפִלּוּ יָלְדָה לְאַחַר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנָה, וְלֹא הִתְחִילָה לְהָנִיק, צְרִיכָה לְהַמְתִּין. וְאִם יֵשׁ אֵיזֶה עִנְיָן גָּדוֹל בַּדָּבָר, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם.

טו אִשָּׁה שֶׁמֵּתוּ לָהּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים, לֹא תִנָּשֵׂא לַשְּׁלִישִׁי בְּלִי שְׁאֵלַת חָכָם.

טז אִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲפִלּוּ שָׁמְעָה מִכַּמָּה אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים, לֹא תִנָּשֵׂא בְּלִי שְׁאֵלַת חָכָם.

יז הַנֶּחְשָׁד עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְגֵרְשָׁהּ בַּעְלָהּ אוֹ שֶׁמֵּת, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לָזֶה הַנֶּחְשָׁד. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱסְרָה לַבַּעַל, כָּךְ נֶאֱסְרָה לַבּוֹעֵל. וַאֲפִלּוּ גֵּרְשָׁהּ בַּעְלָהּ רַק מֵחֲמַת דָּבָר מְכֹעָר שֶׁשָּׁמַע עָלֶיהָ עִם הַנֶּחְשָׁד, אָסוּר לְהַנֶּחְשָׁד שֶׁיִּשָּׂא אוֹתָהּ.

יח הַנֶּחְשָׁד עַל נְכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה, לֹא יִשָּׂאֶנָּה.

יט נָכְרִי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר, לֹא יִשָּׂאֶנָּה.

כ הַמְגָרֵשׁ אֶת הָאִשָּׁה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׂא אוֹתָהּ חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הִתְנָה עִמָּהּ בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא שֶׁנִּכַּר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה בִּשְׁבִיל זֶה, אָסוּר לוֹ שֶׁיִּשָּׂא אוֹתָהּ.

כא אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁלֹּא יִשָּׂא אוֹתָן, אֲפִלּוּ בְּאוֹתוֹ מָבוֹי שֶׁהוּא דָר, לֹא תָּדוּר הִיא.

כב מִי שֶׁשָּׁמַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁזִּנְּתָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר בָּרוּר לוֹ, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חָכָם, אִם מֻתָּר לוֹ לָדוּר עִמָּהּ.

כג אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מִשּׁוּם פְּרִיצוּת, אֵין רָאוּי לְאָדָם כָּשֵׁר שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה.

כד אִשָּׁה רָעָה בְּדַעוֹתֶיהָ, שֶׁהִיא בַּעֲלַת מְרִיבָה, וְשֶׁאֵינָהּ צְנוּעָה כִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרוֹת, מִצְוָה לְגָרְשָׁהּ, אֲפִלּוּ בְּזוּג רִאשׁוֹן.

כה מִצְוֹת חֲכָמִים, שֶׁיַּשִּׂיא אָדָם בָּנָיו וּבְנוֹתָיו סָמוּךְ לְפִרְקָן, שֶׁאִם יַנִּיחֵן, יְבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת אוֹ לִידֵי הִרְהוּר. וְעַל זֶה נֶאֱמַר וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא. וְכֵן מִצְוֹת חֲכָמִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּי שֶׁרוֹאֶה שֶׁאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ הוֹלֶכֶת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וְיֵשׁ לָהּ אֵיזוֹ קֵרְבוּת עִם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים, שֶׁיּוֹכִיחַ אוֹתָהּ וְיַזְהִיר אוֹתָהּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ בְּנַחַת וּבְדֶרֶךְ טָהֳרָה, כְּדֵי לְהָסִיר אֶת הַמִּכְשׁוֹל וּלְהַדְרִיכָהּ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה. אֲבָל אַל יֹאמַר לָהּ בְּפֵרוּשׁ, אַל תִּסְתְּרִי עִם פְּלוֹנִי, וַאֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, (מֵאַחַר שֶׁעַכְשָׁו אֵין לָנוּ מֵי סוֹטָה, וְיֵשׁ בָּזֶה מְבוּכָה). וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ וְעַל בָּנָיו וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ וּמַזְהִיר וּפוֹקֵד דַּרְכֵיהֶם תָּמִיד עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֵם שְׁלֵמִים מִכָּל חֵטְא וְעָוֹן הֲרֵי זֶה חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר, וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא.

כו אָסוּר לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי חֻפּוֹת לִשְׁנֵי אַחִים אוֹ לִשְׁתֵּי אַחָיוֹת בְּיוֹם אֶחָד, מִשּׁוּם דְּאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דַּאֲפִלּוּ בְּשָׁבוּעַ אֶחָד אֵין לַעֲשׂוֹתָן, וּרְאָיָה מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב, מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת (עַיֵּן טורי זהב ובאר היטב אוֹרַח חַיִּים סִימָן תקמו סָעִיף קטן א).

סימן קמו

א נוֹהֲגִין שֶׁהֶחָתָן וְהַכַּלָּה מִתְעַנִּין בְּיוֹם חֻפָּתָן, מִפְּנֵי שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם מוֹחֲלִין לָהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם. וְאוֹמְרִים בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה עֲנֵנוּ, כְּמוֹ בְּשָׁאָר תַּעֲנִיּוֹת. וְנוֹהֲגִין בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ, שֶׁאֵין מִתְעַנִּין

אֶלָּא עַד לְאַחַר הַחֲפָּה. וְאִם נִתְאַחֲרָה הַחֲפָּה בַּלַּיְלָה, אֲזַי לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים, יְכוֹלִים לֶאֱכֹל אֵיזֶה דָּבָר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁתּוּ מַשְׁקֶה הַמְשַׂכֵּר.

ב בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבְאִסְרוּ חַג דְּשָׁבוּעוֹת, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט, וְכֵן בַּחֲנֻכָּה, וּבְשׁוּשַׁן פּוּרִים, אֵין מִתְעַנִּין. אֲבָל בְּנִיסָן, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, מִתְעַנִּין. וְכֵן בְּל"ג בָּעֹמֶר, וּבְיָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן לְשָׁבוּעוֹת, וּבְיָמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת, מִתְעַנִּין.

ג בְּיָמִים שֶׁאֵין מִתְעַנִּין, צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא לִרְדֹּף אַחֲרֵי מוֹתְרוֹת מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּזָּהֲרוּ מְאֹד מִמַּשְׁקֶה הַמְשַׂכֵּר, (כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים, טַעַם הַתַּעֲנִית, מִשּׁוּם דְּחָיְשִׁינָן שֶׁמָּא יִשְׁתַּכְּרוּ וְלֹא תְהֵא דַּעְתָּם מְיוּשֶׁבֶת).

ד צְרִיכִין הֶחָתָן וְהַכַּלָּה לְקַדֵּשׁ עַצְמָם בְּמְאֹד מְאֹד בְּהִכָּנְסָם לַחֻפָּה, וְיַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה בַּיּוֹם הַהוּא, וִיפַשְׁפְּשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם מִיּוֹם הִוָּלְדָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וְיִתְוַדּוּ וִיבַקְּשׁוּ מְחִילָה וּסְלִיחָה וְכַפָּרָה מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְיִהְיוּ מוֹדִים וְעוֹזְבִים, וְיִתְחָרְטוּ חֲרָטָה גְּמוּרָה בְּשִׁבְרוֹן לֵב, וְיַעֲשׂוּ הַסְכָּמָה חֲזָקָה מֵהַיּוֹם וָהָלְאָה לַעֲבוֹד אֶת ה' בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים וְלִהְיוֹתָם קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים. וְאַחַר כָּךְ יִכָּנְסוּ לַחֻפָּה, וְיִתְפַּלְּלוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אִישׁ וְאִשָּׁה, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם (של"ה דף קא ע"ב, וע"ש עוד) וְנוֹהֲגִין שֶׁאוֹמְרִים הַוִּדּוּי בִּתְפִלַּת מִנְחָה, כְּמוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים.

סימן קמז

א נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת הַחֻפָּה תַּחַת הַשָּׁמַיִם לְסִימָן בְּרָכָה, כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם. וְכֵן נוֹהֲגִין שֶׁאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים אֶלָּא בְּמֹלּוּי הַלְּבָנָה, לְסִימָן טוֹב (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קסו סָעִיף ג)

ב כָּשֵׁר הַדָּבָר שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא, עַד שֶׁתִּטְהַר. וְעַכְשָׁו הַמִּנְהָג שֶׁלֹּא לְדַקְדֵּק (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קנט סָעִיף י) וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְהוֹדִיעַ לְהֶחָתָן קֹדֶם הַחֻפָּה, שֶׁהִיא נִדָּה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קמט סָעִיף יא).

ג הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ בְּנִשּׂוּאֵי בְתוּלָה, שֶׁחֲשׁוּבֵי הָעִיר פּוֹרְסִין סוּדָר עַל רֹאשׁ הַכַּלָּה, וּמְבָרְכִים אוֹתָהּ וְאוֹמְרִים לָהּ, אֲחוֹתֵנוּ, אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה. וְחֻפָּה קוֹרִין מַה שֶׁאַחַר כָּךְ פּוֹרְסִין יְרִיעָה עַל גַּבֵּי כְּלוּנְסָאוֹת, וּמַכְנִיסִין תַּחְתֶּיהָ הֶחָתָן וְהַכַּלָּה בָּרַבִּים, וּמְקַדְּשָׁהּ שָׁם, וּמְבָרְכִין שָׁם בִּרְכוֹת אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין. אֲבָל עִקַּר הַחֻפָּה הוּא הַיִּחוּד, שֶׁיִּתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסִימָן שֶׁאַחַר זֶה.

ד הַשּׁוֹשְׁבִינִים מַלְבִּישִׁים אֶת הֶחָתָן בְּקִיטֶל, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֹּר אֶת יוֹם הַמִּיתָה וְיִתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה. גַּם נוֹהֲגִין לָתֵת אֵפֶר בְּרֹאשׁ הֶחָתָן בְּמָקוֹם הַנָּחַת הַתְּפִלִּין (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכו סָעִיף ב). גַּם

נוֹהֲגִין שֶׁהָאֲבוֹת וְהַקְּרוֹבִים אַנְשֵׁי צוּרָה מְבָרְכִים אֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה וּמִתְפַּלְּלִים עֲלֵיהֶם, שֶׁזִּוּוּגָם יַעֲלֶה יָפֶה.

ה אַחַר כָּךְ מוֹלִיכִין אֶת הֶחָתָן תַּחַת הַחֻפָּה, (שֶׁפּוֹרְסִין יְרִיעָה עַל גַּבֵּי כְּלוֹנָסָאוֹת, שֶׁאָנוּ קוֹרִין חֻפָּה), וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ פָּנָיו לַמִּזְרָח, וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר מְנַגֵּן כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם, וְהַשּׁוֹשְׁבִינוֹת מוֹלִיכוֹת אֶת הַכַּלָּה, וְהַשּׁוֹשְׁבִינִים וַאֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים הוֹלְכִים לִקְרָאתָהּ. וּכְשֶׁמִּתְקָרְבִים אֵלֶיהָ, חוֹזְרִים לַאֲחוֹרֵיהֶם לַחֻפָּה, וְהַשּׁוֹשְׁבִינוֹת מְבִיאוֹת אֶת הַכַּלָּה וּמְסוֹבְבוֹת עִמָּהּ שֶׁבַע פְּעָמִים אֶת הֶחָתָן, וּשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר מְנַגֵּן גַּם כֵּן כְּפִי הַמִּנְהָג. אַחַר כָּךְ מַעֲמִידִין אֶת הַכַּלָּה לִימִין הֶחָתָן, וְהַמְבָרֵךְ מְצַדֵּד אֶת עַצְמוֹ וּפָנָיו לַמִּזְרָח.

סימן קמח

א עִקַּר הַחֻפָּה הוּא מַה שֶּׁאַחַר הַקִּדּוּשִׁין מוֹלִיכִין אֶת הֶחָתָן וְהַכַּלָּה לְחֶדֶר מְיֻחָד, וְאוֹכְלִים שָׁם יַחַד בְּמָקוֹם צָנוּעַ. וְיֵשׁ לְמְנֹעַ, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְשָׁם שׁוּם אָדָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה יִחוּד גָּמוּר, וְזוֹהִי הַחֻפָּה הַקּוֹנָה וְעוֹשָׂה נִשּׂוּאִין.

ב בְּבָתּוּלָה, קוֹנָה יִחוּד זֶה, אַף עַל גַּב דְּאֵינוֹ רָאוּי לַבִּיאָה, כְּגוֹן שֶׁהִיא נִדָּה, אוֹ שֶׁבְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין שָׁם. (וּכְשֶׁהִיא נִדָּה, בְּעַל כָּרְחוֹ צָרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ בְנֵי אָדָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין שָׁם, דְּאִם לֹא כֵן, אֲסוּרִין לְהִתְיַחֵד קֹדֶם בִּיאָה רִאשׁוֹנָה).

ג אֲבָל בְּאַלְמָנָה, אֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא יִחוּד הָרָאוּי לַבִּיאָה, דְּהַיְנוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה וְאֵין אָדָם נִכְנָס לְשָׁם.

ד אֵין עוֹשִׂין קִנְיָן בַּשַּׁבָּת. וְלָכֵן אִם הַנִּשּׂוּאִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, צְרִיכִין לִזָּהֵר מְאֹד שֶׁיִּהְיֶה יִחוּד הַקּוֹנֶה קֹדֶם שַׁבָּת. וְאָז כְּשֶׁנַּעֲשָׂה הַיִּחוּד הַקּוֹנֶה מִבְּעוֹד יוֹם, מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ בְּאָה רִאשׁוֹנָה בְּשַׁבָּת, בֵּין בִּבְתוּלָה בֵּין בְּאַלְמָנָה. אֲבָל אִם לֹא נַעֲשָׂה הַיִּחוּד הַקּוֹנֶה מִבְּעוֹד יוֹם, אָז אָסוּר לָבוֹא עָלֶיהָ בַּשַּׁבָּת בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, מִשּׁוּם דְּהַבִּיאָה עוֹשָׂה אֶת הַקִּנְיָן, וְאֵין קוֹנִין בַּשַּׁבָּת (דִּין בְּעִילַת בְּתוּלָה, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קנז)

סימן קמט

א קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בַּעֲשָׂרָה אוֹמֵר הַמְבָרֵךְ, דְּוִד הָסֵר וְכוּ'. וְאוֹמְרִים שֶׁהַשִּׂמְחָה בְּמְעוֹנוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ בְּלֹא וָא"ו, וְלֹא וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ. וְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן לוֹקֵחַ כּוֹס שֵׁנִי וְאוֹמֵר עָלָיו שֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְטוֹב שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת אֶת הַכּוֹס לְשֵׁשׁ הַבְּרָכוֹת עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. צְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא

יֹאכְלוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּחֶדֶר אֶחָד. שֶׁאִם אוֹכְלִים אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּחֶדֶר אֶחָד, אֵין אוֹמְרִים שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ, כִּי אֵין שִׂמְחָה כְּשֶׁיֵּצֶר הָרַע שׁוֹלֵט.

ב בָּחוּר שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה אוֹ אַלְמָנָה, וְכֵן אַלְמָן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה, מְבָרְכִין כֵּן בַּסְּעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאַחֲרֵי הַנִּשּׂוּאִין, אֲפִלּוּ לֹא אָכְלוּהָ בַּיּוֹם, רַק בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחַר יוֹם הַנִּשּׂוּאִין, אוֹ אֲפִלּוּ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, (מִשּׁוּם דְּהַסְּעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה הֲוֵי כְּפָנִים חֲדָשׁוֹת). אֲבָל אַחַר הַסְּעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה, וְכֵן בְּכָל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת, מְבָרְכִין כֵּן.

ג וּכְשֶׁאֵין פָּנִים חֲדָשׁוֹת, אִם סוֹעֲדִים עִם הֶחָתָן אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם מִבְּנֵי בֵיתוֹ מֵחֲמַת שִׂמְחַת מֵרֵעוּת, אֵין אוֹמְרִים דְּוֵי הָסֵר וְכוּ', וְאוֹמְרִים נוֹדֶה לְשִׁמְךָ וְכוּ', וְהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ. וְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, לוֹקֵחַ כּוֹס שֵׁנִי וְאוֹמֵר בִּרְכַּת אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְכוּ', וְאַחַר כָּךְ לוֹקֵחַ הַכּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְאוֹמֵר עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְלָזֶה אֵינוֹ צָרִיךְ עֲשָׂרָה, רַק גַּם בִּשְׁלֹשָׁה, מְבָרְכִין. אֲבָל אִם אֵינוֹ סוֹעֵד רַק עִם בְּנֵי בֵיתוֹ לְבָד, אֵינוֹ אוֹמֵר כְּלוּם מִזֶּה.

ד אַלְמָן שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה, אִם אָכְלוּ סְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם הַנִּשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְשְׁכָה הַסְּעוּדָה גַּם בַּלַּיְלָה, מְבָרְכִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָעִיף א. אֲבָל אִם לֹא אָכְלוּ עַד הַלַּיְלָה, אִי אִיכָּא אֲנָשִׁים שֶׁאוֹכְלִים מֵחֲמַת שִׂמְחַת מֵרֵעוּת, מְבָרְכִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָעִיף ג (וְאֲפִלּוּ אִיכָּא פָּנִים חֲדָשׁוֹת), וְכֵן בְּכָל הַסְּעוּדוֹת שִׁלְשָׁה הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.

ה פָּנִים חֲדָשׁוֹת מִקְרֵי, אִם בָּא לְשָׁם אָדָם מֵחֲמַת שִׂמְחַת מֵרֵעוּת, וְרוֹצִים לְהַרְבּוֹת בְּשִׂבּוּלוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל. שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי, הֲוֵי כְּפָנִים חֲדָשׁוֹת. וְדַוְקָא סְעוּדַת הַלַּיְלָה וּסְעוּדַת שַׁחֲרִית. אֲבָל סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, לֹא הֲוֵי כְּפָנִים חֲדָשׁוֹת, אֶלָּא אִם הֶחָתָן דּוֹרֵשׁ.

ו אִם אָדָם מְזֻמָּן אֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה לֶאֱכֹל שָׁם, אִם מְיֻחָדִין לָהֶם שָׁם חֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמָם, שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת בְּיַחַד לְבַד וְלִשְׁמֹחַ שָׁם, הֲוֵי שָׁם כְּמוֹ חֻפָּה דִּדְהוּ וּמְבָרְכִין שָׁם שֶׁבַע בְּרָכוֹת. וְאִם לָאו, אֵין מְבָרְכִין אֲפִלּוּ אֲשֶׁר בָּרָא וְכוּ', וְשֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ.

ז בְּנֵי הַחֻפָּה שֶׁנֶּחְלְקוּ לַחֲבוּרוֹת הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ לְבָתִּים שֶׁאֵינָם פְּתוּחִים לַמָּקוֹם שֶׁהֶחָתָן שָׁם, מִכָּל מָקוֹם מְבָרְכִים בְּכָל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ, כֵּיוָן שֶׁאוֹכְלִים מִסְּעוּדָה שֶׁהִתְקִינוּ לַחֻפָּה. אֲבָל הַשַּׁמָּשִׁים הָאוֹכְלִים אַחַר סְעוּדַת נִשּׂוּאִין, אֵין מְבָרְכִין בְּרָכוֹת אֵלּוּ.

ח מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, אֵין אוֹמְרִים שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ. וּבְסְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם הַנִּשּׂוּאִין, אוֹמְרִים שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וּמִכָּאן וְאֵילַךְ אֵין אוֹמְרִים כְּלוּם.

ט מִצְוָה לְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה וְלִרְקֹד לְפָנֵיהֶ וְלוֹמַר, שֶׁהִיא נָאָה וַחֲסוּדָה (מִלְּשׁוֹן וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו). וּמָצִינוּ, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַי הָיָה מְרַקֵּד לִפְנֵי הַכַּלָּה.

י אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בַּכַּלָּה, אֲבָל מֻתָּר לְהִסְתַּכֵּל בַּתַּכְשִׁיטִין שֶׁעָלֶיהָ וּבִפְרִיעַת רֹאשָׁהּ.

יא יֵשׁ נוֹהֲגִין, שֶׁאִם הַכַּלָּה הָיְתָה טְמֵאָה בִּשְׁעַת הַנִּשּׂוּאִין, אָז אַחַר כָּךְ בְּלֵיל טְבִילָתָהּ עוֹשִׂין סְעוּדָה וּמַזְמִינִים גַּם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים. וְאֵין זֶה נָכוֹן. וְיֵשׁ לְבַטֵּל מִנְהָג זֶה, מִשּׁוּם צְנִיעוּת. אַךְ אִם עוֹשִׂים עוֹשִׂים קְצָת סְעוּדָה לְאַנְשֵׁי הַבַּיִת וְאוֹמְרִים שֶׁהַשִּׂמְחָה בְּמְעוֹנוֹ, אֵין לִמְחוֹת. אֲבָל שֶׁבַּע בְּרָכוֹת, אָסוּר לְבָרֵךְ, רַק בְּאוֹפֶן שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (עַיֵּן תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה חֵלֶק רִאשׁוֹן סִימָן סב)

יב הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה, צָרִיךְ לִשְׁמֹחַ עִמָּהּ שִׁבְעָה יָמִים, וְנִקְרָאִים שִׁבְעַת יְמֵי מִשְׁתֶּה. לֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וְלֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן בַּשּׁוּק, אֶלָּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ עִמָּהּ, בֵּין אִם הוּא בָּחוּר אוֹ אַלְמָן. וַאֲפִלּוּ הִיא מוֹחֶלֶת, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה. וְאָסוּר לָצֵאת יְחִידִי בַּשּׁוּק. וְהַנּוֹשֵׂא בְּעוּלָה, אִם הוּא אַלְמָן, לְכֻלֵּי עָלְמָא אֵינוֹ צָרִיךְ שִׂמְחָה אֶלָּא שִׁלְשָׁה יָמִים. וְאִם הוּא בָּחוּר, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ לִשְׁמוֹחַ עִמָּהּ שִׁבְעָה יָמִים, כֵּיוָן שֶׁמְּבָרְכִין בִּשְׁבִילוֹ שֶׁבַע בְּרָכוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם בָּזֶה אִשָּׁה יְכוֹלָה לִמְחֹל עַל שִׂמְחָתָהּ (חָתָן שֶׁחָלָה תַּעֲנִית צִבּוּר בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכא סָעִיף ז וְסִימָן קמא סָעִיף ב).

יג הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, צָרִיךְ לַעֲמוֹד בְּעִירוֹ שָׁנָה תְּמִימָה לִשְׁמוֹחַ עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְגוֹ' נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ. אֲבָל הָאִשָּׁה, יְכוֹלָה לִמְחוֹל.

סימן קנ

א רָאוּי לְאָדָם לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ בִּקְדֻשָּׁה יְתֵרָה וּבְמַחֲשָׁבָה טְהוֹרָה וּבְדַעַת נְכוֹנָה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. לֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ עִם אִשְׁתּוֹ, וְלֹא יְנַבֵּל פִּיו בְּדִבְרֵי הֲבַאי אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. הֲרֵי הַכָּתוּב אוֹמֵר, וּמַגִּיד לְאָדָם מה שֵּׂחוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אֲפִלּוּ שִׂיחָה קַלָּה שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, מַגִּידִין לוֹ בִּשְׁעַת הַדִּין. לֹא יְסַפֵּר עִמָּהּ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ וְלֹא קֹדֶם לָכֵן, אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ בְּעִנְיַן תַּשְׁמִישׁ. וְאִם הָיוּ בְּכַעַס שֶׁאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ אָז עִמָּהּ, יָכוֹל לְדַבֵּר עִמָּהּ לְרַצּוֹתָהּ שֶׁתִּתְפַּיֵּס. וִישַׁמֵּשׁ בְּהַצְנֵעַ הָאֶפְשָׁרִי. הוּא לְמַטָּה וְהִיא לְמַעְלָה, זֶהוּ דֶּרֶךְ עִוּוּת. שִׁמְּשׁוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, זֶהוּ דֶּרֶךְ עִקֵּשׁ. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁכָּל כָּךְ הָיָה מְשַׁמֵּשׁ בְּאֵימָה וּבִירְאָה, עַד שֶׁהָיָה דּוֹמֶה כְּאִלּוּ כְּפָאוֹ שֵׁד.

ב בִּשְׁעַת הַזִּוּוּג, יֶשׁ לוֹ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה וּבִשְׁאָר דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת בְּפִיו, הֶרְהוּר מֻתָּר וּמְצֻוֶּה, כִּי הֶרְהוּר אֵינוֹ כְּדִבּוּר לְעִנְיָן זֶה. אַף עַל פִּי דְּבַמְבוֹאוֹת הַמְּטֻנָּפִים אָסוּר אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בְּדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, זֶהוּ מִשּׁוּם דְּבָעֵינָן וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ. אֲבָל הֵיכָא דְּהָאסּוּר הוּא מִשּׁוּם עֶרְוָה, מִדְּכְתִיב עֶרְוַת דָּבָר דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דִּבּוּר אָסוּר, הֶרְהוּר מֻתָּר.

ג אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ לְאוֹר הַנֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ. אֲבָל אִם עוֹשֶׂה מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים לִפְנֵי הַנֵּר, מֻתָּר (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ סָעִיף עו). וְכֵן אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בַּיּוֹם, אֶלָּא בְּבֵית אָפֵל. וּבַלַּיְלָה, אִם הַלְּבָנָה מְאִירָה עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּאִירָה לְתוֹךְ הַבַּיִת, מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ, וּמֻתָּר. וְכֵן אִם יֵשׁ נֵר בְּחֶדֶר אַחֵר, וּמֵאִיר לְחֶדֶר זֶה, צָרִיךְ הָאֲפָלַת טַלִּית.

ד אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּפְנֵי כָל אָדָם אִם הוּא נֵעוֹר, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הֶפְסֵק מְחִצַּת עֲשָׂרָה. וּבִפְנֵי תִינוֹק שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, מֻתָּר.

ה אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁכֹּל הַמִּסְתַּכֵּל שָׁם, אֵין לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים, וְעוֹבֵר עַל וְהַצְנֵעַ לֶכֶת, וּמַעֲבִיר הַבּוּשָׁה מֵעַל פָּנָיו. שֶׁכֹּל הַמִּתְבַּיֵּשׁ, אֵינוֹ חוֹטֵא, דִּכְתִיב, וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם, זוֹ הַבּוּשָׁה, לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ. וְעוֹד, דְּקָא מְגָרֶה יֵצֶר הָרַע בְּנַפְשֵׁהּ. וְכָל שֶׁכֵּן הַנּוֹשֵׁק שָׁם, שֶׁעוֹבֵר עַל כָּל אֵלֶּה, וְעוֹבֵר גַּם עַל בַּל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם.

ו בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ שָׁם, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיאוֹ לְחֶדֶר אַחֵר. וְאִם אֵין לוֹ חֶדֶר אַחֵר, יַעֲשֶׂה לְפָנָיו מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְתֵהָא מְחִיצָה סְתוּמָה, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה סֵפֶר הַתּוֹרָה. וְהַיְרִיעָה שֶׁסְּבִיב הַמִּטָּה לָא חֲשִׁיבָה מְחִצָּה, כֵּיוָן שֶׁהִיא נָדָה, אֶלָּא אִם כֵּן קָשַׁר אוֹתָהּ מִלְּמַטָּה (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ סָעִיף עו). וּבִתְפִלִּין וְחֻמָּשִׁים וּשְׁאָר כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן גְּמָרָא וּמִדְרָשִׁים וּמְפָרְשֵׁיהֶם, בֵּין שֶׁהֵם בִּכְתָב בֵּין שֶׁהֵם בִּדְפוּס, יָכוֹל לְהַנִּיחָן בִּכְלִי תּוֹךְ כֶּלִי. וְדַוְקָא כְּשֶׁהַכְּלִי הַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְיֻחָד לָהֶם. אֲבָל כֵּלִים הַמְיֻחָדִים לָהֶם, אֲפִלּוּ הֵם עֲשָׂרָה, כֻּלָּם כְּחַד חֲשִׁיבִי. וְאִם פָּרַשׂ אֵיזֶה מִכְסֶה עַל הָאַרְגָּז שֶׁהַסְּפָרִים בּוֹ, חָשׁוּב כִּכְלִי בְּתוֹךְ כֶּלִי. וְכֵן הַמִּזְוָזָה, אִם הִיא קְבוּעָה בִּפְנִים הַחֶדֶר, צְרִיכִין לְכַסּוֹתָהּ בְּשֵׁנִי כִּסּוּיִין, שֶׁתְּהֵא כִּכְלִי תּוֹךְ כֶּלִי, וְהַשֵּׁם יְהֵא גַּם כֵּן מְכֻסֶּה. וְכִסּוּי זְכוּכִית, לָא מַהֲנֵי, דְּצָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה.

ז לֹא יְהֵא רָגִיל בְּיוֹתֵר עִם אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא בְּעוֹנָה, שֶׁהוּא חַיָּב לְפָרֵעַ לָהּ עוֹנָתָהּ, דִּכְתִיב, וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע. הָאֲנָשִׁים הַבְּרִיאִים וְהַמְּעֻנָּגִים שֶׁפַּרְנָסָתָן בִּמְקוֹמָם בָּרֶוַח וְאֵין פּוֹרְעִין מַס, עוֹנָתָן בְּכָל לֵילָה. הַפּוֹעֲלִים שֶׁעוֹשִׂים מְלָאכָה בְּעִירָם, עוֹנָתָן שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּכָל שָׁבוּעַ. וְאִם עוֹשִׂין מְלָאכָה בְּעִיר אַחֶרֶת, עוֹנָתָן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבוּעַ. וְכֵן הַסּוֹחֲרִים שֶׁיּוֹצְאִין לַכְּפָרִים עִם חֲמוֹרִים לְהָבִיא תְּבוּאָה לְמִכּוֹר וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, עוֹנָתָן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבוּעַ. וְהַמְּבִיאִים חֲבִילוֹת עַל הַגְּמַלִּים מִמָּקוֹם רָחוֹק, עוֹנָתָן פַּעַם אַחַת בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעוֹנַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִלֵּיל שַׁבָּת לְלֵיל שַׁבָּת. וְצָרִיךְ לְקַיֵּם אֶת הָעוֹנָה גַּם כְּשֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת אוֹ מֵינִיקָה. וְלֹא יְבַטֵּל עוֹנָתָהּ, אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ כְּשֶׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ וּכְבָר קַיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וְאִם מוֹנֵעַ עוֹנָתָהּ כְּדֵי לְצַעֲרָהּ, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע.

ח כָּל אָדָם צָרִיךְ לְפַקֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּלֵיל טְבִילָתָהּ וּבַלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵי יְצִיאָתוֹ לַדֶּרֶךְ, אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה. וְכֹל שֶׁרוֹאֶה שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁדֶּלְתּוֹ וּמְרַצָּה אוֹתוֹ וּמְקַשֶּׁטֶת עַצְמָהּ לְפָנָיו כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ, חַיָּב לְפַקְּדָהּ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עוֹנָתָהּ, וְהַוָּיָן לֵהּ בָּנִים הֲגוּנִים. אֲבָל אִם תְּבָעַתּוּ בַּפֶּה מַמָּשׁ, הֵיא חֲצוּפָה וַהֲרֵי הִיא כְּזוֹנָה וְאָסוּר לְקַיְּמָהּ.

ט וְאַף כְּשֶׁהוּא אֲצָלָהּ, לֹא יְכַוֵּן לַהֲנָאָתוֹ, אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁהוּא פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ, שֶׁהוּא חַיָּב בְּעוֹנָתָהּ, וּלְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמְקַיְּמִים מִצְוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הוּא מְכַוֵּן לְתִקּוּן הַוָּלָד, דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים (מֵהֲרִיוֹן) תַּשְׁמִישׁ קָשֶׁה לָאִשָּׁה וְקָשֶׁה לַוָּלָד. אֶמְצָעִים, קָשֶׁה לָאִשָּׁה וְיָפֶה לַוָּלָד. אַחֲרוֹנִים, יָפֶה לָאִשָּׁה וְיָפֶה לַוָּלָד, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא מְלֻבָּן וּמְזֹרָז שַׁפִּיר דָּמִי. וְאִם הוּא מְכַוֵּן לִגְדֹר עַצְמוֹ בָּהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה לַעֲבֵרָה, כִּי רוֹאֶה יִצְרוֹ גּוֹבֵר וּמִתְאַוֶּה אֶל הַדָּבָר הַהוּא, גַּם בָּזֶה יֵשׁ קִבּוּל שָׂכָר. אַף יוֹתֵר טוֹב הָיָה לוֹ לְדַחוֹת אֶת יִצְרוֹ וְלִכְבּוֹשׁ אוֹתוֹ, כִּי אֵבֶר קָטָן יֵשׁ בָּאָדָם. מַרְעִיבוֹ, שָׂבֵעַ. מַשְׂבִּיעוֹ, רָעֵב. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַדָּבָר, אֶלָּא שֶׁמְּעוֹרֵר תַּאֲוָתוֹ כְּדֵי לְמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ, זוֹ הִיא עֲצַת יֵצֶר הָרָע.

י מִי שֶׁנּוֹחַ לוֹ, יֶשׁ לוֹ לְזַהֵר, שֶׁלֹּא לְשַׁמֵּשׁ לֹא בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה וְלֹא בְּסוֹפוֹ אֶלָּא בְּאֶמְצָעִיתוֹ. לֹא יִגַּע בָּאֲמָה אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ זִווּג, עַד שֶׁיִּטּוֹל יָדָיו כָּרָאוּי, דְּהַיְנוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּסַרּוּגִין, כִּמְבֹאָר בְּסִימָן ב.

יא אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת וּבַגַּנִּים וּבַפַּרְדֵּסִים, אֶלָּא בְּבֵית דִּירָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּדֶרֶךְ זְנוּת.

יב כְּשֶׁיֵּשׁ חַס וְשָׁלוֹם רַעַשׁ בַּמְּדִינָה, שֶׁהוּקְרָה הַתְּבוּאָה בְּכָפֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יֶשׁ לוֹ תְּבוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ חַס וְשָׁלוֹם שְׁאָר צָרָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ כִּי אִם בְּלֵיל טְבִילָתָהּ. וְלַחֲשׁוּבֵי בָּנִים, מֻתָּר בְּכָל עוֹנָה.

יג לֹא יְשַׁמֵּשׁ עִם אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מֵרְצוֹנָהּ. אֲבָל כְּשֶׁאֵינָהּ מְרֻצָּה, לֹא יְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְאָנְסָהּ. וְכֵן לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּשֶׁהִיא שְׁנוּאָה לוֹ אוֹ שֶׁהוּא שָׁנוּי לָהּ דְּאָמְרָה לֵהּ לָא בָעֵינָא לָךְ, אַף עַל פִּי שְׁרָצוּיָה בַּתַּשְׁמִישׁ. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ שְׁנוּאָה לוֹ, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ. גַּם לֹא יְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא יְשֵׁנָה מַמָּשׁ. גַּם לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּשֶׁהוּא שִׁכּוֹר אוֹ הִיא שִׁכּוֹרָה.

יד אַכְסָנַאי, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ. וְאִם יְחֻדּוּ לוֹ וּלְאִשְׁתּוֹ בַּיִת מְיֻחָד, מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִישַׁן עַל סְדִין שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

טו מִדַּרְכֵי הָרְפוּאָה, שֶׁלֹּא לִבְעֹל לֹא כְּשֶׁהוּא שָׂבֵעַ וְלֹא כְּשֶׁהוּא רָעֵב, אֶלָּא כְּשֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו. וְלֹא יִבְעַל מְעֻמָּד, וְלֹא מְיֻשָּׁב, וְלֹא בְּיוֹם שֶׁנִּכְנַס לַמֶּרְחָץ, וְלֹא בְּיוֹם הַקָּזָה, וְלֹא בְּיוֹם יְצִיאָה לַדֶּרֶךְ אוֹ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ כְּשֶׁהוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו, וְלֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם.

טז לֹא יְשַׁמֵּשׁ עַל מִטָּה שֶׁיֵּשׁ שָׁם תִּינוֹק לְרַגְלֵיהֶם, כְּשֶׁאֵין הַתִּינוֹק בֶּן שָׁנָה. כְּשֶׁיּוֹצֵא מִבֵּית כִּסֵּא קָבוּעַ, לֹא יְשַׁמֵּשׁ עַד לְאַחַר שָׁעָה. אִשָּׁה מֵינִיקָה, לֹא תְשַׁמֵּשׁ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַתִּינוֹק יָשֵׁן, וְאַחַר כָּךְ לֹא תֵּינִיקֵהוּ עַד לְאַחַר שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי שָׁעָה, אִם לֹא כְּשֶׁהַתִּינוֹק בּוֹכֶה. הוּא ט' רגעים ולכל היותר י"ב רגעים (מסגה"ש).

יז שִׂכְבַת זֶרַע הִיא כֹּחַ הַגּוּף וּמְאוֹר הָעֵינַיִם. וּכְשֶׁתֵּצֵא בְּיוֹתֵר, הַגּוּף כָּלֶה וְחַיָּיו אוֹבְדִים. וְכָל הַשָּׁטוּף בִּבְעִילָה, זִקְנָה קוֹפָצֶת עָלָיו, וְכֹחוֹ תָּשֵׁשׁ, וְעֵינָיו כֵּהוֹת, וְרִיחַ רַע נוֹדֵף מִפִּיו, וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו וְרִיסֵי עֵינָיו נוֹשְׁרִים, וּשְׂעַר זְקָנוֹ וְשָׂחְיוֹ וּשְׂעַר רַגְלָיו רָבֶה, וְשִׁנָּיו נוֹשְׁרוֹת, וְהָרְבֵּה כְּאֵבִים חוֹץ מֵאֵלּוּ בָּאִים עָלָיו. אָמְרוּ חֲכָמֵי הָרוֹפְאִים, אֶחָד מֵאֶלֶף, מֵת מִשָּׁאָר חֳלָאִים, וְהָאֶלֶף מֵרֹב תַּשְׁמִישׁ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לִזָּהֵר.

סימן קנא

א אָסוּר לְהוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה. וְעָוֹן זֶה חָמוּר מִכָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וְאֵלּוּ שֶׁמְּנָאֲפִים בַּיָּד וּמוֹצִיאִים זֶרַע לְבַטָּלָה, לֹא דַי לָהֶם שֶׁאָסוּר גָּדוֹל הוּא, אֶלָּא שֶׁהָעוֹשֶׂה זֹאת, הוּא בְּנִדּוּי, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר, יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ, וּכְאִילּוּ הוֹרֵג אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּרְאֵה מַה שֶּׁכָּתַב רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב בְּעֵר וְאוֹנָן שֶׁמֹּתוּ בְּחֵטְא זֶה. וְלִפְעָמִים בְּעֹנֶשׁ זֶה, חַס וְשָׁלוֹם, בָּנָיו מֵתִים כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים, אוֹ שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים, וְהוּא בָּא לִידֵי עֲנִיּוּת.

ב אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַשֶּׁה אֶת עַצְמוֹ לְדַעַת, אוֹ שֶׁיָּבִיא אֶת עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר אִשָּׁה. וְאִם בָּא לוֹ אֵיזֶה הִרְהוּר, יַסִּיעַ אֶת לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הֲבַאי לְדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁהִיא אַיֶּלֶת אֲהֻבִים וְיַעֲלַת חֵן. וְאֵין מַחְשֶׁבֶת עֲרָיוֹת מִתְגַּבֶּרֶת אֶלָּא בְּלֵב פָּנוּי מִן הַחָכְמָה. וְיִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי קִשּׁוּי. לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לִישֹׁן עַל עָרְפּוֹ וְפָנָיו לְמַעְלָה, אוֹ לִישֹׁן וּפָנָיו לְמַטָּה, אֶלָּא יִישַׁן עַל הַצַּדְדִין, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי קִשּׁוּי. וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רַוָּקִים יָחַד. וְלֹא יִסְתַּכֵּל בִּבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף כְּשֶׁמְּזַדַּקְּקִין זָכָר לִנְקֵבָה. וְאָסוּר לִרְכֹּב עַל בְּהֵמָה בְּלֹא אֻכָּף.

ג כְּשֶׁמַּשְׁתִּין, אָסוּר לֶאֱחֹז בַּמַּיִלָּה לְהַשְׁתִּין. וְאִם הוּא נָשׂוּי וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ בָּעִיר וְהִיא טְהוֹרָה, מִצַּד הַדִּין מֻתָּר לוֹ, דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ, אֵינוֹ בָּא לִידֵי הִרְהוּר וְחִמּוּם. אַךְ מִמִּידַּת חֲסִידוּת, לְהַחְמִיר. וְשֶׁלֹּא לְצָרֵךְ הַשְׁתָּנָה, גַּם מִצַּד הַדִּין אָסוּר לוֹ.

ד בְּסָעוּדַת הַלַּיְלָה, לֹא יַרְבֶּה בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה, וְלֹא יֹאכַל דְּבָרִים הַמְחַמְּמִים אֶת הַגּוּף, כְּגוֹן בָּשָׂר שָׁמֵן וְכָל מַאֲכְלֵי חָלָב וּגְבִינָה וּבֵיצִים וָשׁוּם. גַּם לֹא יִשְׁתֶּה מַשְׁקֶה הַמְחַמֵּם, כִּי דְּבָרִים אֵלּוּ גּוֹרְמִים לְחֵטְא זֶה.

ה מִי שֶׁרָאָה, חַס וְשָׁלוֹם, קְרִי בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁנֶּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ, יִטּוֹל יָדָיו וְיֹאמַר בְּשִׁבְרוֹן לֵב, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשִׂיתִי זֹאת שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, רַק בְּהִרְהוּרִים רָעִים וּבְמַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת. לָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, מְחַק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָוֹן זֶה, וְתַצִּילֵנִי מֵהִרְהוּרִים רָעִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם לְעוֹלָם וָעֶד, אָמֵן וְכֵן יְהִי רָצוֹן.

ו הָרוֹצֶה לִשְׁמֹר אֶת עַצְמוֹ מֵחֵטְא זֶה, יִשְׁמֹר אֶת פִּיו מִנִּבּוּל פֶּה, מִשְּׁקָרִים, מֵרְכִילוּת וּמִלְּשׁוֹן הָרַע וּמִלַּצְנוּת. וְכֵן יִשְׁמֹר אֶת אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דְּבָרִים כְּאֵלּוּ. גַּם יְהֵא זָהִיר לְקַיֵּם נְדָרָיו, וְלֹא יַרְבֶּה בִּדְאָגָה, וְגַם יְהֵא זָהִיר מֵהִרְהוּרִים רָעִים. וְקוֹדֶם שֶׁהוֹלֵךְ לִישֹׁן, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, אוֹ יֹאמַר אַרְבָּעָה מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים הָרִאשׁוֹנִים (עַיִן לְעֵיל סִימָן קלב סָעִיף ה), וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִישֹׁן בַּחֶדֶר יְחִידִי.

ז תִּקּוּנִים לְמִי שֶׁנִּכְשַׁל בְּחֵטְא זֶה כְּתוּבִים בְּסֵפֶר יְסוֹד יוֹסֵף, אֲשֶׁר לִקֵּט וְאָסַף מִסְּפָרִים קְדוֹשִׁים וְקַדְמוֹנִים. וְאֶכְתֹּב פֹּה קְצָת מֵהֶם בְּקִצּוּר, לְהַדֵּר לִהְיוֹת סָנְדָּק, שֶׁיְּמוֹלוּ יְלָדִים עַל בִּרְכָּיו, וּבִפְרָט לִהְיוֹת סַנְדָּק אֵצֶל עֲנִיִּים, לְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה לַעֲנִיִּים, לִשְׁמֹר שַׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ וּלְעַנְּגָהּ וּלְהַדְלִיק נֵרוֹת הַרְבֵּה, לְכַבֵּד וְלֶאֱהֹב לוֹמְדֵי תוֹרָה, לְהִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה וּבְבֶכִי, לִבְחוֹר בְּמִדַּת הֲעָנָוָה. וְכַאֲשֶׁר יִשְׁמַע שֶׁמְּחַרְפִים אוֹתוֹ, יִשְׁתֹּק וְיִמְחֹל. כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֵיזוֹ מִצְוָה, יַעֲשֶׂהָ בְּכֹחַ וּבְזְרִיזוּת עַד שֶׁיִּתְחַמֵּם בָּהּ, וּבִפְרָט בַּעֲשִׂיַּת הַמַּצּוֹת לְפֶסַח. לְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה וּלְהַדְרִיכָם בְּיִרְאַת שָׁמַיִם. לְגַדֵּל יְתוֹם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְיִתְנַהֵג עִמּוֹ כְּמוֹ עִם בְּנוֹ. לַעֲסֹק בְּמִצְוַת הַכְנָסַת כַּלָּה. לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה לְכָל הַפָּחוֹת פַּעַם אַחַת בְּכָל חֹדֶשׁ, וִיבָרֵךְ הַבְּרָכוֹת בְּקוֹל רָם. גַּם יִסְתַּכֵּל בַּתּוֹרָה וְיִקְרָא בְּלַחַשׁ עִם הַקּוֹרֵא. לִהְיוֹת מִן הָעֲשָׂרָה הָרִאשׁוֹנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. לַעֲמֹד בַּחֲצוֹת לַיְלָה לַעֲשׂוֹת תִּקּוּן חֲצוֹת בְּבֶכִי. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לָקוּם בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, יַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ תִּקּוּן חֲצוֹת. לֶאֱהֹב שָׁלוֹם וְלִרְדֹּף שָׁלוֹם (עַיִן לְקַמָּן בס' קצ"ח ס"ז).

סימן קנב

א אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם שׁוּם אִשָּׁה, בֵּין יַלְדָּה בֵּין זְקֵנָה, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה, בֵּין קְרוֹבָתוֹ בֵּין אֵינָהּ קְרוֹבָתוֹ, חוּץ מִן הָאָב שֶׁמֻּתָּר לְהִתְיַחֵד עִם בִּתּוֹ, וְהָאֵם עִם בְּנָהּ, וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִדָּה. (וְכַלָּה שֶׁהִיא נִדָּה, עַיִן לְקַמָּן סִימָן קנז).

ב אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה, מֻתָּר לוֹ לְהִתְיַחֵד גַּם עִם אַחֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ. אֲבָל יִשְׂרְאֵלִית, לֹא תִתְיַחֵד עִם גּוֹי, אֲפִילּוּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וַאֲפִלּוּ הֵם הָרְבֵּה גּוֹיִם וּנְשׁוֹתֵיהֶם עִמָּהֶם, לֹא תִתְיַחֵד עִמָּהֶם.

ג אִשָּׁה אַחַת, מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים. וְדַוְקָא בָּעִיר וּבַיּוֹם. אֲבָל בַּשָּׂדֶה, אוֹ בַּלַּיְלָה אֲפִילּוּ בָּעִיר, בָּעֵינָן שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים. וְעִם פְּרִיצִים, לְעוֹלָם לֹא תִתְיַחֵד, אֲפִלּוּ הֵם כַּמָּה, אֶלָּא אִם כֵּן נְשׁוֹתֵיהֶם עִמָּהֶם. וְאִישׁ אֶחָד, עִם שְׁתֵּי נָשִׁים אָסוּר לְהִתְיַיחֵד. וְעִם שָׁלֹשׁ אוֹ יוֹתֵר, יֵשׁ מַתִּירִין אִם אֵין אֲמְנוּתוֹ אוֹ סְחוֹרָתוֹ בִּדְבָרִים הַמְיֻחָדִים לָנָשִׁים. וְיֵשׁ אוֹסְרִין בְּכָל עִנְיָן.

ד אִשָּׁה שֶׁבַּעְלָהּ בָּעִיר, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת בַּעְלָהּ עָלֶיהָ.

ה בַּיִת שֶׁפְּתוּחוֹ פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֵין שָׁם אִסּוּר יִחוּד בַּיּוֹם וּבְתְחִלַּת הַלַּיְלָה, כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹבְרִים וְשָׁבִים בָּרְחוֹב. וְאִם הָיָה זֶה רָגִיל בָּהּ, כְּגוֹן שֶׁגְּדָלָהּ עִמּוֹ, אוֹ שֶׁהִיא קְרוֹבָתוֹ, אוֹ שֶׁבַּעְלָהּ הִזְהִיר אוֹתָהּ שֶׁלֹּא תִתְיַחֵד עִמּוֹ, הֲרֵי זוֹ לֹא תִתְיַחֵד עִמּוֹ, אֲפִלּוּ בַּעְלָהּ בָּעִיר, וַאֲפִלּוּ בְּבַיִת שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

ו תִּינֹקֶת שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִשָּׁלֹשׁ שָׁנִים, מֻתָּרִין לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ. וְכֵן תִּינוֹק פָּחוֹת מִתֵּשַׁע שָׁנִים, מֻתָּר לְאִשָּׁה שֶׁתִּתְיַחֵד עִמּוֹ.

ז מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יְהֵא מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאִמּוֹתֵיהֶן בָּאוֹת לְבֵית הַסֵּפֶר, וְנִמְצָא מִתְיַחֵד עִם אִשָּׁה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שְׁרוּיָה עִמּוֹ בְּבֵית הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא עִמּוֹ בָּעִיר, אֲפִלּוּ הִיא בְּבֵיתָהּ וְהוּא מְלַמֵּד בְּמְקוֹמוֹ. אֲבָל אִשָּׁה לֹא תְלַמֵּד תִּנוֹקוֹת, אֲפִלּוּ יֵשׁ לָהּ בַּעַל בָּעִיר, אֶלָּא אִם הוּא דָר עִמָּהּ בְּאוֹתוֹ בַּיִת (ט"ז יו"ד סִימָן רמה), מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁמְּבִיאִים אֶת בְּנֵיהֶם.

ח צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִן הַנָּשִׁים מְאֹד מְאֹד. אָסוּר לִקְרֹץ בְּיָדָיו אוֹ בְּרַגְלָיו וְלִרְמֹז בְּעֵינָיו לְאִשָּׁה. וְאָסוּר לְשַׂחֵק עִמָּהּ, לְהָקֵל רֹאשׁוֹ כְּנֶגְדָּהּ אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפְיָהּ. וְאָסוּר לְהָרִיחַ בִּבְשָׂמִים הַמְיֻחָדִים לְאִשָּׁה. וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁהִיא אוֹחֶזְתָן בְּיָדֶיהָ אוֹ שֶׁהֵן תְּלוּיִין עָלֶיהָ. וְאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִין שֶׁל אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּיר אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ הַבְּגָדִים אֵינָם עָלֶיהָ, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַרְהֵר בָּהּ. פָּגַע אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אָסוּר לְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ, אֶלָּא רָץ, שֶׁתִּשָּׁאֵר לְצָדְדִין אוֹ לְאַחֲרָיו. וְלֹא יַעֲבוֹר בְּפֶתַח זוֹנָה, אֲפִלּוּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת. וְהַמִּסְתַּכֵּל אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה וְנִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת מִמֶּנָּה, עָוֹנוֹ גָּדוֹל מְאֹד. וְאָסוּר לִשְׁמֹעַ קוֹל זֶמֶר שֶׁל אִשָּׁה אוֹ לְהִסְתַּכֵּל בִּשְׂעָרָהּ.

ט אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל. וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי בַּעְלָהּ, אָסוּר לִשְׁלֹחַ לָהּ דִּבְרֵי שְׁלוֹמִים. וְלָכֵן כְּשֶׁכּוֹתֵב אִגֶּרֶת לַחֲבֵרוֹ, אָסוּר לִכְתּוֹב, וְלוֹמַר שָׁלוֹם לְזוּגָתָךְ. אֲבָל מֻתָּר לִשְׁאֹל לְבַעְלָהּ אוֹ לְאַחֵר, אֵיךְ שְׁלוֹמָהּ. וְכֵן מֻתָּר לִכְתֹּב לַחֲבֵרוֹ, הוֹדִיעֵנִי מִשְׁלוֹם זוּגָתֶךָ.

י הַמְחַבֵּק אוֹ הַמְנַשֵּׁק אֲפִלּוּ אַחַת מִן הַקְּרוֹבוֹת, שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם הֲנָאָה, הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אִסּוּר, שֶׁאֵין קְרֵבִים לְעֶרְוָה כָּלָל, חוּץ מִן הָאָב עִם בִּתּוֹ וְהָאֵם עִם בְּנָהּ, שֶׁהֵם מֻתָּרִין בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק.

יא אֵין לִנְהֹג אֲפִלּוּ עִם אִשְׁתּוֹ בְּדְבָרִים שֶׁל חִבָּה, כְּגוֹן לְעַיֵּן בְּרֵישָׁהּ וְכַדּוֹמֶה בִּפְנֵי אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא יָבוֹא הָרוֹאֶה לִידֵי הִרְהוּר.

יב אָסוּר לְאִישׁ שֶׁיְּדוּר בְּבֵית חָמִיו, אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ חֶדֶר מְיֻחָד לִשְׁכִּיבָה.

יג כְּבָר הֶאֱרִיכוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים בְּתוֹכְחוֹת מוּסָרִים עַל הַמִּנְהָג הָרַע בְּאֵיזֶה מְקוֹמוֹת שֶׁאֵינָן בְּנֵי תוֹרָה וְיִרְאָה, שֶׁמִּתְקָרְבִים הֶחָתָן עִם הַכַּלָּה בְּחִיבּוּק וְנִשּׁוּק, וְכֵן עוֹשִׂין רִקּוּדִים בַּחוּרִים עִם בְּתוּלוֹת יָחַד. וּמִלְּבַד הָאִיסּוּר הַגָּדוֹל, אִסּוּר נִדָּה, שֶׁהֲרֵי כָּל הַבְּתוּלוֹת מִסְתָּמָא נִדּוֹת הֵן, וְאֵין חִלּוּק בְּאִיסּוּר נִדָּה בֵּין פְּנוּיָה לִנְשׂוּאָה, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ דֶּרֶךְ חִבָּה, חַיָּב מַלְקוּת, עוֹד מְגֻנֶּה יֵצֶר הָרַע בְּנַפְשֵׁהּ, וּמֵבִיא אֶת עַצְמוֹ לִידֵי קִשּׁוּי לָדַעַת וְהוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה, רַחְמָנָא לִצְלָן. וּבְוַדַּאי כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת, צָרִיךְ לְהִתְאַמֵּץ בְּכָל כֹּחוֹ לִמְחוֹת, וּלְכָל הַפָּחוֹת צָרִיךְ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִרְאַת ה' בִּלְבָבוֹ, לִהְיוֹת שׁוֹרֵר בְּבֵיתוֹ וּלְהַשְׁגִּיחַ עַל בְּנֵי בֵיתוֹ, שֶׁיִּתְרַחֲקוּ מִן הַכִּעוּר הַגָּדוֹל הַזֶּה. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת וְאֵינוֹ מוֹחֶה, חַס וְשָׁלוֹם, הוּא נִתְפָּס בְּעָוֹן זֶה. וְכָל הַמַּצִּיל אֶת אֲחֵרִים מִן הַחֵטְא, הִצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ וְטוֹב לוֹ.

יד אִשָּׁה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִשָּׂא אוֹתָהּ, מֻתָּר לוֹ וְרָאוּי לוֹ לִרְאוֹתָהּ אִם הִיא לְרָצוֹנוֹ. אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל בָּהּ דֶּרֶךְ זְנוּת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי, וּמַה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה.

טו מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין, לֹא תָדוּר עִמּוֹ בֶּחָצֵר. וְאִם הוּא כֹּהֵן, וְכֵן אֲפִלּוּ אִם הוּא יִשְׂרָאֵל, וְהִיא נִשֵּׂאת לְאַחֵר וְנִתְגָּרְשָׁה גַּם מִמֶּנּוּ, וְכֵן מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ, כָּל אֵלּוּ צְרִיכִין הַרְחָקָה יְתֵרָה, וְלֹא תָדוּר עִמּוֹ בְּמָבוֹי, אִם הוּא מָבוֹי סָתוּם. אֲבָל בְּמָבוֹי מְפֻלָּשׁ שֶׁדֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֵר בֵּינֵיהֶם, מֻתָּרִים לָדוּר. וּגְרוּשָׁה שֶׁנִּשֵּׂאת וְדָרָה עִם בַּעְלָהּ הַשֵּׁנִי, אֵלּוּ צְרִיכִין עוֹד הַרְחָקָה יְתֵרָה, וְלֹא תָדוּר עִם בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן בְּכָל הַשְׁכּוּנָה. בְּכָל אֵלּוּ הַהַרְחָקוֹת, הִיא נִדָּחֵית מִפָּנָיו. אַךְ אִם הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁלָּהּ, הוּא נִדָּחֶה מִפָּנֶיהָ.

טז מֻתָּר לְאָדָם לָזוּז גְּרוּשָׁתוֹ, וּמְצָוֶה הִיא יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר עָנְיִ, שֶׁנֶּאֱמַר, וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהּ, רַק יְזוּנָהּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ.

יז אָמַר רַב בְּרוּנָא אָמַר רַב, כָּל הַיָּשֵׁן בְּקַלְעָא (בְּחָדָר) שֶׁאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שְׁרוּיִין בָּהּ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ (שֶׁבּוֹשִׁין הֵן מִמֶּנּוּ). וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִלּוּ בְּאִשְׁתּוֹ נִדָּה.

סימן קנג

א כָּל אִשָּׁה שֶׁנֶּעֱקָרָה מִמְּקוֹרָהּ טִפַּת דָּם, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהִיא, יִהְיֶה בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, בֵּין בְּטִבְעָהּ, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים לִרְאוֹת בִּזְמַנִּים יְדוּעִים, אוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּה וַאֲפִלּוּ אֵרַע לָהּ אֵיזֶה אֹנֶס, אֲשֶׁר מֵחֲמַת זֶה יָצָא מִמְּקוֹרָהּ דָּם, הֲרֵי הִיא טְמֵאָה נִדָּה, עַד שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים וְתִטְבֹּל כְּרָאוּי. וְכָל הַבָּא עָלֶיהָ בְּטָמְאָתָהּ, חַיָּב כָּרֵת, וְכֵן הִיא חַיֶּבֶת כָּרֵת. וְעַל הַנִּגִּיעָה דֶּרֶךְ חִבָּה, חַיָּבִים מַלְקוּת.

ב אֲפִלּוּ לֹא הִרְגִּישָׁה שֶׁיָּצָא דָּם מִמְּקוֹרָהּ, אֶלָּא שֶׁמְּצָאָה כֶּתֶם דָּם בִּבְשָׂרָהּ, אוֹ בַּחֲלוּקָהּ אוֹ בִּסְדִינָהּ אוֹ בִּשְׂאָר מָקוֹם, וְאֵין לָהּ לִתְלוֹת שֶׁבָּא מִמָּקוֹם אַחֵר, אֶלָּא שֶׁבָּא מִמְּקוֹרָהּ, הֲרֵי הִיא טְמֵאָה. וְכָל אִשָּׁה שֶׁמְּצָאָה אֵיזֶה כֶּתֶם, אֲפִלּוּ אֵינוֹ אָדֹם מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ לָבָן מַמָּשׁ, צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חָכָם, כִּי יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִינִים בְּעִנְיַן גַּדְלוּת וְקַטְנוּת הַכֶּתֶם, וְגַם בְּעִנְיַן הַתְּלָיָה, בַּמֶּה יְכוֹלִין לִתְלוֹתוֹ וּבַמָּה אֵין יְכוֹלִין לִתְלוֹתוֹ, וְגַם יֵשׁ חִלּוּק בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁמְּצָאָה אוֹתוֹ, אִם בְּיָמִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה אוֹ בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים מִשִּׁבְעָה נְקִיִּים.

ג אִשָּׁה שֶׁהִרְגִּישָׁה שֶׁנִּפְתַּח מְקוֹרָהּ, אֲפִלּוּ בָּדְקָה אֶת עַצְמָהּ מִיָּד וְלֹא מָצְאָה כְּלוּם, הֲרֵי הִיא טְמֵאָה. (וּצְרִיכִין לְהוֹדִיעַ זֹאת לַנָּשִׁים, כִּי הַרְבֵּה נָשִׁים אֵינָן יוֹדְעוֹת זֹאת). אֲבָל אִם מָצְאָה שֶׁיָּצְאָה מִמֶּנָּה אֵיזוֹ לֵחָה לְבָנָה בְּלִי שׁוּם תַּעֲרֹבֶת אַדְמוּמִית, הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה.

ד כְּתִיב, וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב, מִדִּכְתִיב לֹא תִקְרָב, דָּרְשִׁינַן, שֶׁכָּל מִינֵי קְרִיבָה אֲסוּרִים, שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ עִמָּהּ אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, הַמַּרְגִּילִין לַעֲבֵרָה. אֲבָל מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, דְּכֵיוָן שֶׁכְּבָר בָּא עָלֶיהָ, וְגַם יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר לְאַחַר שֶׁתִּטְבֹּל, לֹא תַקִּיף יִצְרֵהּ, וְלֹא חָיְשִׁינַן שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ בְּאִיסּוּר.

ה לֹא יִגַּע בָּהּ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, וְלֹא יוֹשִׁיט מִיָּדוֹ לְיָדָהּ אֲפִלּוּ דָּבָר אָרֹךְ, וְכֵן לֹא יְקַבֵּל מִיָּדָהּ. וְכֵן זָרִיקָה מִיָּדוֹ לְיָדָהּ אוֹ מִיָּדָהּ לְיָדוֹ, אֲסוּרָה.

ו לֹא יֹאכַל עִמָּהּ עַל הַשֻּׁלְחָן, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ אֵיזֶה שִׁנּוּי, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה אֵיזֶה דָּבָר מַפְסִיק בֵּין קְעָרָה שֶׁלּוֹ לִקְעָרָה שֶׁלָּהּ, דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַנִּיחוֹ שָׁם בְּפַעַם אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁתִּשְׁנֶה אֶת מְקוֹמָהּ. וְאִם דַּרְכָּן שֶׁכְּשֶׁהִיא טְהוֹרָה אוֹכְלִין מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת, וְעַתָּה אוֹכְלִין כָּל אֶחָד מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחֶרֶת, סַגִּי בְּהָכִי.

ז לֹא יִשְׁתֶּה מִשִּׁיּוּרֵי הַכּוֹס שֶׁשָּׁתָתָה הִיא. וְאִם הִפְסִיק אָדָם אַחַר בֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁהוּרַק אֶל כּוֹס אַחֵר, שָׁרֵי. וְאִם שָׁתָתָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת מִכּוֹס זֶה, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַגִּיד לוֹ שֶׁשָּׁתָתָה הִיא מִמֶּנּוּ. (אֲבָל אִם יָדַע שֶׁשָּׁתָתָה הִיא, אֶלָּא שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִיא נִדָּה, כָּתַבְתִּי בְּסִפְרִי לֶחֶם וְשִׂמְלָה, כִּי נִרְאֶה דִּצְרִיכָה לְהַגִּיד לוֹ). הִיא מֻתֶּרֶת לִשְׁתּוֹת מִשִּׁיּוּרֵי כּוֹס שֶׁלּוֹ. יֵשׁ אוֹמְרִים, דִּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לִשְׁתּוֹת מִשִּׁיּוּרֵי כּוֹס שֶׁלָּהּ, כָּךְ אָסוּר לֶאֱכוֹל מִשִּׁיּוּרֵי מַאֲכַל שֶׁלָּהּ.

ח לֹא יִישַׁן עִמָּהּ בְּמִטָּה אַחַת, אֲפִלּוּ אֵין הַמִּטָּה מְיֻחֶדֶת לָהּ. וַאֲפִלּוּ כָּל אֶחָד בְּבִגְדוֹ וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שׁוֹכְבִים בִּשְׁתֵּי מִטּוֹת, וְהַמִּטּוֹת נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, אָסוּר. וְאִם שׁוֹכְבִין עַל הָאָרֶץ, לֹא יִשְׁכְּבוּ פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ מֶרְחָק רַב בֵּינֵיהֶם. וְהוּא הַדִּין אִם יְשֵׁנִים בִּשְׁתֵּי מִטּוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ בְּאָרְכָּן בְּאֹפֶן שֶׁלִּפְעָמִים הֵם פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק בֵּין הַמִּטּוֹת, יֵשׁ לֶאֱסֹר, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ מֶרְחָק רַב בֵּינֵיהֶם. וְאָסוּר לְבַעַל אֲפִלּוּ לֵישֵׁב עַל הַמִּטָּה הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְפָנֶיהָ. וְהִיא, אֲסוּרָה לֵישֵׁן עַל הַמִּטָּה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ. אֲבָל לֵישֵׁב עָלֶיהָ, אֵין לְהַחְמִיר.

ט אֲסוּרִין לֵישֵׁב עַל סַפְסָל אָרֹךְ שֶׁהוּא מִתְנַדְנֵד. וְאִם אָדָם אַחֵר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, מֻתָּר. וְלֹא יֵלְכוּ בַּעֲגָלָה אַחַת אוֹ בִּסְפִינָה אַחַת, אִם הוֹלְכִין רַק דֶּרֶךְ טִיּוּל, כְּגוֹן לְגִנּוֹת וּלְפַרְדֵּסִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הוֹלְכִין מֵעִיר לְעִיר לְעִסְקֵיהֶם, מֻתָּר. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבַדָּם, וּבִלְבַד שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִגְּעוּ זֶה בָּזֶה.

י לֹא יִסְתַּכֵּל בְּשׁוּם מָקוֹם מִגּוּפָהּ בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכָּהּ לְכַסּוֹת. אֲבָל בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּלוּיִים, מֻתָּר לוֹ לְהִסְתַּכֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶהֱנֶה. אָסוּר לְהָרִיחַ בִּבְשָׂמִים הַמְיֻחָדִים לָהּ, וְאָסוּר לִשְׁמֹעַ קוֹל זֶמֶר שֶׁלָּהּ.

יא רָאוּי שֶׁתְּיַחֵד לָהּ בְּגָדִים לִימֵי נִדָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹכְרִים תָּמִיד שֶׁהִיא נִדָּה. וּבְקֹשִׁי הִתִּירוּ לָהּ שֶׁתִּכְחֹל וְתִפְקֹס וְתִתְקַשֵּׁט בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִין בִּימֵי נִדָּתָהּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ.

יב לֹא תִמְזֹג לוֹ כּוֹס יַיִן בְּפָנָיו אוֹ לַהֲבִיאוֹ לוֹ וּלְהַנִּיחוֹ לְפָנָיו עַל הַשֻּׁלְחָן, וְלֹא תַצִּיעַ לוֹ מִטָּתוֹ בְּפָנָיו. אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, הַכֹּל מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא עֹשָׂתָה. וַאֲסוּרָה לִצּוֹק לוֹ מַיִם לְרַחוֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וַאֲפִלּוּ מַיִם צוֹנְנִים.

יג כְּשֵׁם שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְמָזֹג לוֹ אֶת הַכּוֹס, כָּךְ הוּא אָסוּר לְמָזֹג לָהּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ לִשְׁלֹחַ לָהּ כּוֹס יַיִן הַמְיֻחָד לָהּ, אֲפִלּוּ הוּא כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, אָסוּר.

יד אִם הוּא חוֹלֶה וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ אוֹתוֹ זוּלָתָהּ, מֻתֶּרֶת לְשַׁמְּשׁוֹ שִׁמּוּשׁ שֶׁאֵין בּוֹ נְגִיעָה, רַק עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר, אֲפִלּוּ לְהָקִימוֹ וּלְהַשְׁכִּיבוֹ וּלְתָמְכוֹ, רַק שֶׁתִּזָּהֵר בְּיוֹתֵר מֵהַרְחָצַת פָּנָיו

יָדָיו וְרַגְלָיו וְהַצַּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו. וְאִם הָאִשָּׁה חוֹלָה, אָסוּר לְבַעְלָהּ לְשַׁמְּשָׁהּ, אֲפִלּוּ בְּלֹא נְגִיעָה, אֶלָּא אִם כֵּן בִּשְׁעַת דְּחָק גָּדוֹל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמָצֹא מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנָּה. וְאִם הַבַּעַל הוּא רוֹפֵא וְאֵין שָׁם רוֹפֵא אַחֵר מֻמְחֶה כָּמוֹהוּ, מֻתָּר לוֹ לְמַשֵּׁשׁ לָהּ אֶת הַדֹּפֶק, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְחִבָּה.

טו בְּכָל הַהֶרְחָקוֹת הַנִּזְכָּרוֹת, צְרִיכִין לְזָהֵר גַּם בִּימֵי לִבּוּנָהּ, דְּהַיְנוּ בִּימֵי סְפִירַת שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְגַם אַחַר כָּךְ, אִם נִתְאַחֲרָה מִלִּטְבֹּל בִּזְמַנָּהּ, אֲסוּרִים בְּכָל הַנִּזְכָּר עַד לְאַחַר שֶׁתִּטְבֹּל.

טז אִשָּׁה נִדָּה, בִּימֵי רְאִיָּתָהּ קֹדֶם יְמֵי לִבּוּנָהּ, נוֹהֶגִין שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֵינָהּ מִתְפַּלֶּלֶת. אַךְ בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים, דְּהַיְנוּ מִיּוֹם רִאשׁוֹן דְּסְלִיחוֹת וּלְהַלָּן שֶׁרַבִּים מִתְאַסְּפִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיִהְיֶה לָהּ עִצָּבוֹן גָּדוֹל אִם לֹא תֵּלֵךְ, מֻתֶּרֶת לָלֶכֶת וּלְהִתְפַּלֵּל. וְכֵן כְּשֶׁהִיא מְשַׁיֶּאָה אֶת בִּנָּהּ אוֹ אֶת בִּתָּהּ, אוֹ כְּשֶׁהִיא יוֹלֶדֶת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לָלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, מֻתֶּרֶת.

סימן קנד

א כָּל וֶסֶת נִקְבָּע בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים רְצוּפוֹת, שֶׁאִם רָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים רְצוּפוֹת בִּזְמַן שָׁוֶה כְּפַעַם בְּפַעַם, אֲזַי זְמַן זֶה הוּא לָהּ לְוֶסֶת קָבוּעַ. יֵשׁ נָשִׁים שֶׁהֵן קוֹבְעוֹת וֶסְתָּן בְּיָמִים שָׁוִים בַּחֹדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כָּל פַּעַם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וַהֲרֵי לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְכֵן אִם רָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּחֲמִשָּׁה יָמִים בַּחֹדֶשׁ, אֲזַי יוֹם חֲמִישִׁי בַּחֹדֶשׁ הוּא יוֹם וֶסֶת קָבוּעַ שֶׁלָּהּ, וְזֶה נִקְרָא וֶסֶת הַיָּמִים, שֶׁקְּבָעָה בְּיוֹם יָדוּעַ בַּחֹדֶשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה אֵינָם שָׁוִים, כִּי יֵשׁ חֳדָשִׁים שֶׁאֵין לָהֶם רַק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וְיֵשׁ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהִיא לְמוּדָה לִרְאוֹת בְּיוֹם קָבוּעַ בַּחֹדֶשׁ, הֲוֵי לָהּ יוֹם זֶה וֶסֶת קָבוּעַ.

ב אֲבָל רֹב הַנָּשִׁים, דַּרְכָּן לִקְבֹּעַ וֶסְתָּן בְּהַפְלָגוֹת שָׁווֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁהִיא מַפְלֶגֶת וּמְחַלֶּקֶת בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה, יָמִים שָׁוִים בְּמִסְפָּר. כְּגוֹן שֶׁהִיא רוֹאָה פַּעַם אַחַת וּמַפְסֶקֶת חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם אוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וְכַדּוֹמֶה, וְחוֹזֶרֶת וְרוֹאָה. אִם עָשְׂתָה שָׁלֹשׁ הַפְלָגוֹת שָׁווֹת וּרְצוּפוֹת, הֲוֵי לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ. וְזֶה נִקְרָא וֶסֶת הַפְלָגוֹת. וּלְאַחַר שֶׁתַּפְלִיג שׁוּב יָמִים בְּמִסְפַּר אֵלּוּ, אֲזַי הַיּוֹם הַבָּא הוּא יוֹם וֶסֶת קָבוּעַ שֶׁלָּהּ. וְכֵיוָן שֶׁכָּל וֶסֶת אֵינוֹ נִקְבָּע בְּפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהַפְלָגָה אֵינָהּ נִכֶּרֶת אֶלָּא בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, לָכֵן לְוֶסֶת הַפְלָגוֹת צְרִיכוֹת אַרְבַּע רְאִיּוֹת, כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה הַיּוֹם, וְהִפְלִיגָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם וְרָאֲתָה, וְשׁוּב הִפְלִיגָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם וְרָאֲתָה, וְשׁוּב הִפְלִיגָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם וְרָאֲתָה הֲרֵי רָאֲתָה אַרְבַּע פְּעָמִים, אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶן שָׁלֹשׁ הַפְלָגוֹת שָׁווֹת, וְקָבְעָה וֶסֶת.

ג וְיֵשׁ נָשִׁים, שֶׁאֵין לָהֶן יוֹם קָבוּעַ לִרְאוֹת, לֹא בִימֵי הַחֹדֶשׁ, וְלֹא בְהַפְלָגוֹת שָׁווֹת, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן סִימָנִים בְּגוּפָן, כְּגוֹן שֶׁדַּרְכָּהּ הִיא, שֶׁקֹּדֶם רְאִיָתָהּ הִיא מְפַהֶקֶת, דְּהַיְנוּ, כְּאָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט זְרוֹעוֹתָיו מֵחֲמַת כֹּבֶד, אוֹ כְּאָדָם שֶׁפּוֹתֵחַ פִּיו מֵחֲמַת כֹּבֶד, אוֹ כְּאָדָם שֶׁמּוֹצִיא קוֹל דֶּרֶךְ הַגָּרוֹן מֵחֲמַת הַמַּאֲכָל שֶׁאָכַל, כָּל אֵלּוּ עִנְיָנֵי פִּהוּק הֵן. וְכֵן אִם מִתְעַטֶּשֶׁת דֶּרֶךְ מַטָּה אוֹ דֶּרֶךְ מַעְלָה, אוֹ מַרְגֶּשֶׁת אֵיזֶה מַחוֹשׁ נֶגֶד טַבּוּרָהּ אוֹ בְּבֵית הָרֶחֶם, אוֹ שֶׁאֲחָזוּהָ צִירֵי הַקַּדַּחַת, אוֹ סָמְרוּ שַׂעָרוֹת בְּשָׂרָהּ, אוֹ שֶׁרֹאשָׁהּ וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִים עָלֶיהָ, כֹּל שֶׁהַחְזָקָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים רְצוּפוֹת שֶׁבָּא לָהּ אֶחָד מִן הַמִּקְרִים הַנִּזְכָּרִים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה דָם, הֲרֵי זוֹ קָבְעָה וָסֶת, וְזֶה נִקְרָא וָסֶת הַגּוּף. וְדַוְקָא פִּהוּק וְעִטּוּשׁ כַּמָּה פְּעָמִים זוֹ אַחַר זוֹ הֲוֵי סִימָן וָסֶת, וְקָבְעָה בָּהֶם. אֲבָל מִשּׁוּם פִּהוּק וְעִטּוּשׁ פַּעַם אַחַת, אֵין הַוֶּסֶת נִקְבָּע, כִּי זֶה דֶּרֶךְ כָּל הָאָדָם. וְדַוְקָא שֶׁקָּבְעָה כָּל שָׁלֹשׁ הַפְּעָמִים עַל יְדֵי מִקְרֶה אֶחָד. אֲבָל אִם פַּעַם בְּמִקְרֶה זֶה וּפַעַם בְּמִקְרֶה זֶה, לֹא הֲוֵי קְבִיעוּת.

ד וְיֵשׁ שֶׁקּוֹבְעוֹת לָיָמִים אוֹ לְהַפְלָגוֹת שָׁווֹת בְּצֵרוּף פִּהוּק וְעִטּוּשׁ וְכַדּוֹמֶה. דְּהַיְנוּ שֶׁבְּכָל חֲמִשָּׁה יָמִים בַּחֹדֶשׁ, הִיא מְפַהֶקֶת אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִיא רוֹאָה, אוֹ כְּשֶׁהִיא מַפְלֶגֶת מֵרְאִיָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם, הִיא מְפַהֶרֶת אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִיא רוֹאָה. וְזֶה נִקְרָא וָסֶת הַמַּרְכָּב, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא מֻרְכָּב מִיּוֹם שָׁוֶה עִם סִימָן הַגּוּף. אִם קָבְעָה כֵּן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אֲזַי כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַיּוֹם הַמֻּגְבָּל וְהִיא מְפַהֶקֶת אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת, חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. אֲבָל בְּיוֹם גְּרִידָא אוֹ בִּפְהוּק וְעִטּוּשׁ גְּרִידָא, אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא קָבְעָה אֶלָּא בְּתַרְוֵיהוּ כַּהֲדָדֵי.

ה כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וָסֶת קָבוּעַ, הֲרֵי זוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וָסְתָּהּ בְּחֶזְקַת טְהוֹרָה, וּבַעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל אוֹתָהּ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ הִיא יְשֵׁנָה קָצַת, יָכוֹל לָבוֹא עָלֶיהָ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לֹא לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וְלֹא לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ. וְאַדְּרַבָּא, אֵין לָהּ לִבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ בִּפְנֵי בַעְלָהּ, שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ נוֹקְפוֹ לַחְשֹׁב מִסְּתָמָא הִרְגִּישָׁה, שֶׁאִם לֹא הִרְגִּישָׁה לֹא הָיְתָה בּוֹדֶקֶת. וְלָכֵן אִם תִּבְדֹּק בְּפָנָיו לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ, שֶׁמָּא מֵחֲמַת שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ יִפְרוֹשׁ אֶת עַצְמוֹ מִמֶּנָּה. וְאִם תִּבְדֹּק בְּפָנָיו לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, אִכָּא לְמֵימַר, שֶׁמָּא יְהֵא לִבּוֹ נוֹקְפוֹ לַחְשֹׁב, דְּמִסְּתָמָא הִרְגִּישָׁה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְיִפְרוֹשׁ אֶת עַצְמוֹ בְּפַעַם אַחֶרֶת. וְעַל כֵּן לֹא תִבְדֹּק בִּפְנֵי בַעְלָהּ. אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַעְלָהּ, כָּל אִשָּׁה שֶׁמַּרְבָּה לִבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁבַּחַת.

ו אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וָסֶת קָבוּעַ כְּלָל, יֵשׁ לָהּ לִבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וּלְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, וְגַם הַבַּעַל יֶשׁ לוֹ לְקַנֵּחַ אֶת עַצְמוֹ לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ וְלִרְאוֹת אִם לֹא נִמְצְאוּ אֵיזוֹ טִפַּת דָּם. וְאַף כְּשֶׁהִיא בְּחֶזְקַת מְסֻלֶּקֶת מִדָּמִים, כְּגוֹן מְעֻבֶּרֶת לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אוֹ מֵינִיקָה אוֹ זְקֵנָה, אֵלּוּ אֵינָן צְרִיכוֹת בְּדִיקָה.

ז וְיֵשׁ נָשִׁים שֶׁאֵין לָהֶן וֶסֶת קָבוּעַ מֵמֵּשׁ, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן עַל כָּל פָּנִים מִסְפַּר יָמִים יְדוּעִים שֶׁבָּהֶם אֵינָן רוֹאוֹת, כְּגוֹן אִשָּׁה שֶׁהִיא מֻחְזֶקֶת שֶׁבְּכָל חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם לְאַחַר רְאִיָּתָהּ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְרוֹאָה, אֶלָּא אַחַר כָּךְ, וְאָז אֵין לָהּ יוֹם קָבוּעַ, שֶׁלִּפְעָמִים הִיא מַאֲחֶרֶת יוֹם אוֹ יוֹמַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, אִשָּׁה כָּזוֹ עַד חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזְקָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁבְּיָמִים אֵלּוּ אֵינָהּ רוֹאָה, דִּינָהּ בַּיָּמִים הָאֵלּוּ כְּמוֹ אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ. וּבַיָּמִים שֶׁלְּאַחַר כָּךְ, שֶׁהִיא נְבוֹכָה בָּהֶם וְאֵין לָהּ בָּהֶם חֶזְקַת טָהֳרָה, אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ (וְעַיֵּן יו"ד סִימָן קפה סָעִיף ב ברמ"א, ובספרי לחם ושמלה סִימָן קפו, לחם, סָעִיף קטן ו)

סימן קנה

א תְּנוּ רַבָּנָן, וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם, אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, מִכָּאן אַזְהָרָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִנִּשּׁוּתֵיהֶן סָמוּךְ לְוֶסְתָּן. וְכַמָּה. אָמַר רָבָא, עוֹנָה. וְעוֹנָה הֵיא אוֹ יוֹם אוֹ לַיְלָה. שֶׁאִם זְמַן וֶסְתָּהּ הוּא בַּיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁרְגִילָה לִרְאוֹת בְּסוֹף הַיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם נֶאֱסָרָה מִתְּחִלַּת הַיּוֹם. וְכֵן אִם רְגִילָה לִרְאוֹת בַּבֹּקֶר וְלֹא רָאֲתָה, מִכָּל מָקוֹם עֲדַיִן הִיא אֲסוּרָה כָּל הַיּוֹם עַד הַלַּיְלָה. וְכֵן אִם וֶסְתָּהּ בַּלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְגִילָה לִרְאוֹת בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, אוֹ שֶׁהִיא רְגִילָה לִרְאוֹת בְּסוֹף הַלַּיְלָה, מִכָּל מָקוֹם הִיא אֲסוּרָה כָּל הַלַּיְלָה. וּלְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים, לֹא לְבַד בְּתַשְׁמִשׁ הִיא נֶאֱסָרָה, אֶלָּא גַּם בִּשְׂאָר מִינֵי קְרֵבוּת הִיא אֲסוּרָה. וְכֵן יֵשׁ לְהַחְמִיר.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּעוֹנָה זוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרוֹשׁ אֶת עַצְמוֹ, זוֹהִי עוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי הָעוֹנָה שֶׁהַוֶּסֶת בָּהּ, דְּהַיְנוּ אִם וֶסְתָּהּ בַּלַּיְלָה, אֲסוּרָה גַּם כָּל הַיּוֹם שֶׁלְּפָנֶיהָ. וְאִם וֶסְתָּהּ בַּיּוֹם, אֲסוּרָה גַּם כָּל הַלַּיְלָה שֶׁלְּפָנֶיהָ. וְכֵן יֵשׁ לִנְהֹג. וְאַף כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁהוּא בָּא מִן הַדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁחָלָה טְבִילָתָהּ בַּלַּיְלָה שֶׁלְּפָנֶי עוֹנַת הַוֶּסֶת, לֹא יַחְמִיר.

ג אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אֲזַי תְּמִיד יוֹם שִׁלְשִׁים שֶׁלְּאַחַר יוֹם רְאִיָּתָהּ, הוּא לָהּ כְּמוֹ וֶסֶת קָבוּעַ, וְנִקְרֵאת עוֹנָה בֵּינוֹנִית. כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה בְּיוֹם שֵׁנִי פָּרָשַׁת נֹחַ, אֲזַי יוֹם רְבִיעִי פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת הוּא לָהּ כְּמוֹ וֶסֶת קָבוּעַ. וּמִלְּבַד זֹאת, עוֹד צְרִיכָה לָחוּשׁ לְכָל רְאִיָּה שֶׁתִּרְאֶה, אִם לְהַפְלָגוֹת אוֹ לִימֵי הַחֹדֶשׁ, כַּאֲשֶׁר יִבֹּאר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם. וְכָל זְמַן שֶׁהִיא צְרִיכָה לָחוּשׁ שֶׁמָּא תִּרְאֶה, צָרִיךְ הַבַּעַל לִפְרוֹשׁ מִמֶּנָּה בָּעוֹנָה הַסְּמוּכָה, כָּאָמוּר.

ד כָּל אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָם, צְרִיכָה הִיא לָחוּשׁ, שֶׁמָּא גַּם בְּפַעַם אַחֶרֶת תִּרְאֶה בַּיּוֹם הַהוּא וּבַזְּמַן הַזֶּה. לָא מִבַּעְיָא אִם אֵין לָהּ עַתָּה וֶסֶת קָבוּעַ, פְּשִׁיטָא שֶׁהִיא צְרִיכָה לָחוּשׁ, שֶׁמָּא תִּרְאֶה עוֹד בַּזְּמַן הַזֶּה וְתִקְבַּע וֶסֶת אֶלָּא אֲפִלּוּ אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אִם אֵרַע לָהּ שֶׁשִּׁנְּתָה וֶסְתָּהּ וְרָאֲתָה שֶׁלֹּא בְשָׁעַת וֶסְתָּהּ, צְרִיכָה הִיא לָחוּשׁ גַּם לָרְאִיָּה הַזֹּאת, כִּי שֶׁמָּא תִּשְׁנֶה וֶסְתָּהּ לִזְמַן אַחֵר. אֲבָל אִם לֹא שִׁנְּתָה וֶסְתָּהּ, אֶלָּא שֶׁאֵרַע לָהּ גַּם רְאִיָּה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא בְשָׁעַת

וָסְתָּה, אֲז אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ לְרְאִיָה הַזֹּאת, דְּכֵיוָן דְּיֵשׁ לָהּ וָסֶת קָבוּעַ, אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ לְוָסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ.

ה וְנִנְקֹט דְּגְמָא בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וָסֶת. רָאֲתָה (יוֹם שֵׁנִי שֶׁל) רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ, צְרִיכָה הִיא לָחוּשׁ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, כִּי יֵשׁ לָהּ לָחוּשׁ, שֶׁמָּא תִּקְבַּע וָסְתָּהּ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ (וְגַם בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל סִיוָן צְרִיכָה לָחוּשׁ, מִשּׁוּם עוֹנָה בֵּינוֹנִית). בָּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, (וְגַם יוֹם שֵׁנִי שֶׁל סִיוָן) וְלֹא רָאֲתָה, צְרִיכָה הִיא לָחוּשׁ, שֶׁמָּא תִּקְבַּע לְהַפְלָגוֹת. וְכֵיוָן שֶׁהִפְלִיגָה בֵּין רְאִיָה לִרְאִיָה שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם (מִלְּבַד יוֹם הָרְאִיָה הָרִאשׁוֹנָה וְיוֹם הָרְאִיָה הַשְּׁנִיָה), צְרִיכָה גַּם עַתָּה לְמָנוֹת שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וְאַחַר כָּךְ תָּחוּשׁ, וְהֵינוּ בְּחֹדֶשׁ אִיָּר יֶשׁ לָהּ אַרְבָּעָה יָמִים, תּוֹסִיף תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם מֵחֹדֶשׁ סִיוָן, וְחוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם עֶשְׂרִים בּוֹ. בָּא יוֹם עֶשְׂרִים סִיוָן וְלֹא רָאֲתָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ, שֶׁמָּא תִּקְבַּע יוֹם חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ, (וְגַם בְּיוֹם שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים צְרִיכָה לָחוּשׁ, מִשּׁוּם עוֹנָה בֵּינוֹנִית). אֲבָל לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ, כִּי רְאִיַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר כְּבָר נֶעֱקְרָה עַל יְדֵי מַה שֶּׁלֹּא רָאֲתָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן (דְּכָל שֶׁלֹּא קָבְעָה בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, נֶעֱקָר בְּפַעַם אַחַת, כְּדִלְקַמָּן).

ו וְדְגְמָא לְאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וָסֶת, הָיָה לָהּ וָסֶת קָבוּעַ לִרְאוֹת בְּהַפְלָגָה לְיוֹם הַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים, וְשִׁנְּתָה פַּעַם אַחַת, וְלֹא רָאֲתָה עַד יוֹם הַשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, צְרִיכָה הִיא לָחוּשׁ לְיוֹם חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים מֵרְאִיָה זוֹ, מִשּׁוּם וָסְתָּהּ. וְאִם בָּא יוֹם הַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים וְלֹא רָאֲתָה, צְרִיכָה לָחוּשׁ לְיוֹם הַשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, מִשּׁוּם רְאִיָה שֶׁעָבְרָה. רָאֲתָה גַּם עַתָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, עֲדַיִן הִיא אֲסוּרָה גַּם בְּיוֹם הַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים לִרְאִיָה זוֹ, מִשּׁוּם וָסְתָּהּ. לֹא רָאֲתָה גַּם עַתָּה בְּיוֹם הַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים, אֶלָּא בְּיוֹם הַשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, הֲקִבְּעָ יוֹם הַשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים לְוָסְתָּהּ, וְיוֹם הַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים נֶעֱקַר (דְּהָא עֲקִרְתֵּהּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים) וְהֶתֵּר. וְאִם לֹא הִשְׁוָתָה רְאִיּוֹתֶיהָ הָאַחֲרוֹנוֹת, כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה לִשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, לְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, עֲקָרָה וָסְתָּהּ הָרִאשׁוֹן, וְאֵין לָהּ וָסֶת חָדָשׁ, וּצְרִיכָה תָּמִיד לָחוּשׁ מֵרְאִיָה הָאַחֲרוֹנָה לְהַפְלָגָה וּלְיוֹם הַחֹדֶשׁ וּלְעוֹנָה בֵּנוֹנִית, עַד שֶׁתִּקְבַּע וָסֶת חָדָשׁ.

ז הַכְּלָל הוּא לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם, אִם הָאִשָּׁה אֵין לָהּ וָסֶת קָבוּעַ, יֵשׁ לוֹ לִכְתֹּב תָּמִיד יוֹם רְאִיָתָהּ, וְיִרְאֶה אֵיזֶה יוֹם בַּחֹדֶשׁ הוּא, וְכַמָּה יָמִים הֵם בֵּין רְאִיָה לִרְאִיָה, וְיָחוּשׁ תָּמִיד לְהַבָּא לְיוֹם הַפְלָגָה כַּהַפְלָגָה הָאַחֲרוֹנָה, וְכֵן לְיוֹם הַחֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה הָרְאִיָה הָאַחֲרוֹנָה, וְגַם צָרִיךְ לָחוּשׁ לְעוֹנָה בֵּינוֹנִית. כָּכָה יִנְהַג עַד שֶׁתִּקְבַּע לָהּ וָסֶת קָבוּעַ. וּלְאַחַר שֶׁתִּקְבַּע וָסֶת, אִם יֵאָרַע שֶׁתִּשְׁנֶה וָסְתָּהּ, צָרִיךְ גַּם כֵּן לִזָּהֵר לָחוּשׁ לָרְאִיָה הַחֲדָשָׁה, הֵן לְהַפְלָגָה הֵן לִימֵי הַחֹדֶשׁ. וְגַם צָרִיךְ לִזָּהֵר לִזְכֹּר יוֹם וָסֶת קָבוּעַ שֶׁלָּהּ, כִּי הַוָּסֶת הַקָּבוּעַ אֵינוֹ נֶעֱקָר אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּדִלְקַמָּן.

ח אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אַף אִם הִגִּיעַ פַּעַם אַחַת אוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים יוֹם וְסָתָהּ אוֹ סִימָן וֶסֶתָהּ וְלֹא רָאֲתָה, אַף עַל פִּי שֶׁבָּרוּר לָהּ בְּבֵרוּר גָּמוּר שֶׁלֹּא רָאֲתָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה לָהּ כָּל מֶשֶׁךְ הַוֶּסֶת מוֹךְ דָּחוּק, מִכָּל מָקוֹם עֲדַיִן לֹא נֶעֱקַר וֶסְתָּהּ, וּצְרִיכָה עֲדַיִן לָחוּשׁ גַּם לַפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית. אֲבָל אִם הִגִּיעָה גַּם הַפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית וְלֹא רָאֲתָה, אִם בָּרוּר לָהּ בְּבֵרוּר גָּמוּר שֶׁלֹּא רָאֲתָה בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַפְּעָמִים, כְּגוֹן שֶׁבְּכָל פַּעַם הָיָה לָהּ מוֹךְ דָּחוּק כָּל מֶשֶׁךְ הַוֶּסֶת, מֵעַתָּה נֶעֱקַר וֶסְתָּהּ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ לוֹ עוֹד, כִּי כָל וֶסֶת נֶעֱקָר בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אֲפִלּוּ הָיָה קָבוּעַ כַּמָּה שָׁנִים. אֲבָל וֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, דְּהַיְנוּ רְאִיָּה שֶׁלֹּא קְבָעָתָּהּ רַק פַּעַם אַחַת אוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים, אִם הִגִּיעַ פַּעַם אַחַת הַיּוֹם הַזֶּה אוֹ הַסִּימָן הַזֶּה וְלֹא רָאֲתָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה אֶת עַצְמָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁה שׁוּם רְאִיָּה, שׁוּב אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ לָהּ, כִּי כָל מַה שֶּׁלֹּא נִקְבַּע בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, נֶעֱקָר בְּפַעַם אַחַת, וְאֻפְּלוּ בְּלֹא בְּדִיקָה.

ט אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, קֹדֶם שֶׁבָּאָה לָהּ הַשָּׁעָה שֶׁהִיא רְגִילָה לִרְאוֹת, יֵשׁ לָהּ לְהַכְנִיס מוֹךְ דָּחוֹק, לְמַעַן תֵּדַע בְּבֵרוּר, כִּי יֵשׁ לָחוּשׁ, שֶׁמָּא תֵּצֵא מִמֶּנָּה אֵיזוֹ טִפַּת דָּם וְתֹאבַד, וְהִיא לֹא תֵדָע. וְאִם לֹא עָשְׂתָה כֵן, וְעָבַר זְמַן וֶסְתָּהּ, אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, עַד שֶׁתִּבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ הֵיטֵב. וְאִם בְּתוֹךְ הַזְּמַן רָחֲצָה אֶת עַצְמָהּ, שׁוּב לֹא מַהֲנֵי לָהּ בְּדִיקָה. וְיֵשׁ לָהּ לְהַחְמִיר וּלְהַחֲזִיק אֶת עַצְמָהּ טְמֵאָה, כִּי חֲזָקָה הִיא, שֶׁהַדָּם בָּא בִּזְמַנּוֹ הַקָּבוּעַ. אֲבָל אִם אֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אֶלָּא שֶׁהִיא חוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, אִם עָבַר הַזְּמַן וְלֹא הִרְגִּישָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה אֶת עַצְמָהּ, הֲרֵי הִיא אַחַר כָּךְ בְּחֶזְקַת טְהוֹרָה. אַךְ עוֹנָה בֵּינוֹנִית, שֶׁהִיא יוֹם הַשְּׁלִשִׁים, דְּיָנָהּ כְּמוֹ וֶסֶת קָבוּעַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל (סְעִיף ג).

י אִשָּׁה שֶׁרְאִיָּתָהּ נִמְשֶׁכֶת שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁהִיא שׁוֹפַעַת אוֹ מְזַלֶּפֶת, יוֹם הַתְּחָלַת הַרְאִיָּה הוּא הָעֵקָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּמִכָּל מָקוֹם צְרִיכָה הִיא לָחוּשׁ תָּמִיד לְכָל הַיָּמִים עַד שֶׁיֵּעָקֵרוּ.

יא כְּשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה חוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת הַיָּמִים וּלְוֶסֶת הַהַפְלָגוֹת בְּפַעַם אַחַת, כְּמוֹ כֵן חוֹשֶׁשֶׁת גַּם לְוֶסֶת הַגּוּף וּלְוֶסֶת הַמֶּרְכָּב בְּפַעַם אֶחָת. וּכְשֵׁם שֶׁוֶּסֶת הַיָּמִים וְוֶסֶת הַהַפְלָגוֹת אֵינָן נֶעֱקָרִין אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כָּךְ וֶסֶת הַגּוּף וְוֶסֶת הַמֶּרְכָּב הַקְּבוּעִים אֵינָן נֶעֱקָרִין אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים, דְּהַיְנוּ אִם הָיָה לָהּ וֶסֶת הַגּוּף גְּרִידָא, כֵּיוָן שֶׁפִּהֲקָה אַחַר כָּךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְלֹא רָאֲתָה, שׁוּב אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוּשׁ כַּאֲשֶׁר תְּפַהֵק. וְאִם הוּא וֶסֶת הַמֶּרְכָּב, כְּשֶׁהִגִּיעַ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים יוֹם זֶה וּפִהֲקָה וְלֹא רָאֲתָה, אָז הַוֶּסֶת נֶעֱקָר. אֲבָל הַיָּמִים בְּלֹא פִּהוּק אוֹ פִּהוּק בְּלֹא יָמִים, אֵינָן עוֹקְרִין אֶת הַוֶּסֶת הַמֶּרְכָּב, דְּבָעֵינָן עֲקִירָתוֹ דֶּמְיָא דְּקִבִּיעָתוֹ.

יב מְעֻבֶּרֶת, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מִתְּחִלַּת עִבּוּרָהּ, וְכֵן מֵינִיקָה, הֵן בְּחֶזְקַת מְסֻלָּקוֹת מִדָּמִים וְאֵינָן חוֹשְׁשׁוֹת לְוֶסֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לָהֶן וֶסֶת קָבוּעַ. וּמִכָּל מָקוֹם חוֹשֶׁשֶׁת לִרְאִיָּה שֶׁתִּרְאֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ. עֻבְּרוּ יְמֵי הֶנָּקָתָהּ, חוֹזֶרֶת לָחוּשׁ לְוֶסֶת הָרִאשׁוֹן, כְּגוֹן אִם הָיָה לָהּ וֶסֶת לִרְאֹשׁ חֹדֶשׁ, צְרִיכָה לָחוּשׁ מִיָּד לִרְאֹשׁ חֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ וֶסֶת לְהַפְלָגוֹת, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת עַד שֶׁתִּרְאֶה פַּעַם אַחַת, וְאָז חוֹשֶׁשֶׁת לְהַפְלָגָה שֶׁהָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת.

סימן קנו

א אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָּם מֻחְמָת תַּשְׁמִישׁ, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ אֶלָּא אַחַר כָּךְ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה, מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ פַּעַם שֵׁנִית לְאַחַר שֶׁתִּטְהַר, אֲבָל מֵיחַשׁ חָיְשָׁא גַּם בַּחֲדָא זִמְנָא. שֶׁאִם אֵרַע לָהּ כֵּן בְּלֵיל טְבִילָה, אֲזַי כְּשֶׁתִּטְבֹּל, צְרִיךְ לִפְרוֹשׁ מִמֶּנָּה לֵיל טְבִילָה, כִּי חָיְשִׁינַן שֶׁמָּא הַטְּבִילָה בְּצֵרוּף הַתַּשְׁמִישׁ, גּוֹרְמִים לָהּ לִרְאוֹת דָּם, וְשֶׁמָּא תִּרְאֶה בְּלֵיל טְבִילָה שֵׁנִית בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ מַמָּשׁ. אֲבָל בְּלֵיל טְבִילָה שְׁלִישִׁית, אֵין צָרִיךְ לִפְרוֹשׁ, מִשּׁוּם דְּעִקַּר הַחֶשֶׁשׁ הָיָה מִשּׁוּם הַטְּבִילָה. וְכֵיוָן דִּבְטְבִילָה שְׁנִיָּה לֹא רָאֲתָה, תּוּ לָא חָיְשִׁינַן. וְכֵן אִם אֵרַע לָהּ שֶׁרָאֲתָה בְּלֵיל שֵׁנִי שֶׁל טְבִילָה, צָרִיךְ לִפְרוֹשׁ בִּטְבִילָה שְׁנִיָּה לֵיל שֵׁנִי וְלֹא בִטְבִילָה שְׁלִישִׁית.

ב וְכֵיוָן דְּאִתְיְלִיד רֵעוּתָא בְּאִשָּׁה זוֹ, לָכֵן אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁתְּשַׁמֵּשׁ פַּעַם שֵׁנִית, צְרִיכָה בְּדִיקָה לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וּלְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, לְבָרֵר אִם לֹא רָאֲתָה עוֹד מֻחְמַת תַּשְׁמִישׁ. וְתִזָּהֵר הָאִשָּׁה לַעֲסוֹק מִיָּד בִּרְפוּאוֹת. וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם אֵרַע לָהּ שֶׁרָאֲתָה בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ מַמָּשׁ אוֹ בְּסָמוּךְ לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ. כִּי אִם יֵאָרַע לָהּ כֵּן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים רְצוּפוֹת, נִפְלָה בְּמִצְוָדָה גְּדוֹלָה, וּבְקֹשִׁי גָּדוֹל יִמָּצֵא לָהּ הֶהֵתֵר שֶׁתִּשָּׁאֵר אֲצֶל בַּעְלָהּ.

ג אִשָּׁה שֶׁהִרְגִּישָׁה בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ שֶׁנִּטְמְאָה, מְחֻיֶּבֶת לוֹמַר מִיָּד לְבַעְלָהּ נִטְמֵאתִי, וְלֹא יִפְרוֹשׁ אֶת עַצְמוֹ מִיָּד בְּאֵבֶר חָי, כִּי גַּם זֹאת הֲנָאָה הִיא לוֹ, אֶלָּא יִסְמוֹךְ עַל יָדָיו וְרַגְלָיו וְלֹא עָלֶיהָ, וְיִמָּלֵא פַּחַד וּרְתֵת עַל הָעֲבֵרָה שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ. וּכְשֶׁיְּמוּת הָאֵבֶר, יִפְרוֹשׁ אֶת עַצְמוֹ, וְיִשְׁאַל לְמוֹרֶה הוֹרָאָה שֶׁיּוֹרֶה לוֹ תְּשׁוּבָה עַל הָעֲבֵרָה.

סימן קנז

א אִשָּׁה שֶׁהִיא מְכִינָה אֶת עַצְמָהּ לַנִּשּׁוּאִין, צְרִיכָה לִסְפֹּר תְּחִלָּה שִׁבְעָה נְקִיִּים, בֵּין שֶׁהִיא קְטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאֲתָה דָּם מֵעוֹלָם, בֵּין שֶׁהִיא זְקֵנָה שֶׁכְּבָר פָּסְקָה מִלִּרְאוֹת, מִכָּל מָקוֹם חָיְשִׁינַן, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חֲמִימוּת יָצְאָה מִמֶּנָּה אֵיזוֹ טִפַּת דָּם וְנֶאֱבְדָה, לָכֵן מַחֲזִיקִים אוֹתָהּ כְּמוֹ

נִדָּה מַמָּשׁ. וְגַם לְאַחַר סְפִירַת שִׁבְעָה נְקִיִּים, יֵשׁ לָהּ לִבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ בְּכָל יוֹם עַד הַטְּבִילָה, וְכֵן לְאַחַר הַטְּבִילָה עַד בְּעִילַת מִצְוָה.

ב אִם נִדְחוּ הַנִּשּׂוּאִין מֵחֲמַת אֵיזוֹ סִבָּה, וְאַחַר כָּךְ שׁוּב נִתְפַּשְּׁרוּ לַעֲשׂוֹת הַנִּשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁסְּפָרָה שִׁבְעָה נְקִיִּים בָּרִאשׁוֹנָה, מִכָּל מָקוֹם צְרִיכָה לִסְפֹּר מֵחָדָשׁ, כֵּיוָן שֶׁנּוֹלַד לָהּ חְמּוּד חָדָשׁ. וַאֲפִלּוּ בָּדְקָה אֶת עַצְמָהּ בְּכָל הַיָּמִים שֶׁבֵּינְתַיִם, לָא מַהֲנֵי לָהּ. וְאִם לֹא הָיָה דְּחוּי גָּמוּר, אֶלָּא שֶׁלֹּא יָכְלוּ לְהִשְׁתַּוּוֹת בְּעֵסֶק הַנְּדָנְיָא וְכַדּוֹמֶה, וּמֵחֲמַת זֶה נִתְעַכְּבוּ עַד שֶׁנִּתְפַּשְּׁרוּ, אוֹ שֶׁמֵּרְצוֹנָם דְּחוּ הַנִּשּׂוּאִין מִיּוֹם שֶׁקִּבְּעוּם וְהִגְבִּלוּ יוֹם אַחֵר, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם, אִם שִׁבְעָה נְקִיִּים הָרִאשׁוֹנִים מַהֲנֵי לָהּ. אִם נִתְקוֹטְטוּ בִּשְׁעַת הַנִּשּׂוּאִין, וְנִכְנַס חָתָן אַחֵר תַּחַת הָרִאשׁוֹן, פְּשִׁיטָא דְּלָא מַהֲנֵי לָהּ שִׁבְעָה נְקִיִּים שֶׁסָּפְרָה עַל דַּעַת חָתָן אַחֵר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אִם לְאַחַר שֶׁנִּתְרַצּוּ לְחָתָן אַחֵר, שׁוּב נִתְפַּיֵּס הָרִאשׁוֹן, לָא מַהֲנֵי לָהּ שִׁבְעָה נְקִיִּים הָרִאשׁוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁהִסְחָה דַּעְתָּהּ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא צְרִיכָה לִסְפֹּר מֵחָדָשׁ.

ג יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא אִשָּׁה עַד שֶׁתִּטְהַר מִטֻּמְאָתָהּ (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קנט סָעִיף י וְסִימָן קסב סָעִיף ב וְסִימָן קסו סָעִיף ג) וְאִם הָעֵת דְּחוּקָה וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת הַנִּשּׂוּאִין בְּעוֹדָהּ בְּטֻמְאָתָהּ, אוֹ אִם אֵרַע שֶׁפֵּרְסָה נִדָּה לְאַחַר הַחֻפָּה קֹדֶם שֶׁנִּבְעֲלָה, לֹא יִתְיַחֲדוּ בְּלִי שְׁמִירָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל. וְנוֹהֲגִין לִקַּח קָטָן אֶצֶל הֶחָתָן וּקְטַנָּה אֶצֶל הַכַּלָּה, וְאֵין מִתְיַחֲדִין אֲפִלּוּ בַּיּוֹם בְּלֹא קָטָן אוֹ קְטַנָּה. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים קְצָת שֶׁיּוֹדְעִין עִנְיְנֵי בִיאָה, וְלֹא גְּדוֹלָה מַמָּשׁ שֶׁכְּבָר לָבְשָׁה יִצְרָהּ שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁתִּתְפַּתֶּה, אֶלָּא בֵּינוֹנִים. וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין בָּחוּר לְאַלְמָן וּבֵין בְּתוּלָה לְאַלְמָנָה, שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא בָעַל אִשָּׁה זוֹ מִימָיו, חִיְּשִׁינַן דְּתַקִּיף יִצְרֵהּ, וַאֲסוּרִין לְהִתְיַחֵד בְּלִי שְׁמִרָה.

ד מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, צְרִיכָה לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים, אֲפִלּוּ גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְהֶחֱזִירָהּ כְּשֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת, אוֹ גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁהִיא מֵינֶקֶת וְהֶחֱזִירָהּ כְּשֶׁהִיא מֵינֶקֶת, אוֹ גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁהִיא מֵינֶקֶת, אוֹ גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁהִיא מֵינֶקֶת וְהֶחֱזִירָהּ כְּשֶׁהִיא מֵינֶקֶת. וְאִם עָבַר וּכְנָסָהּ קֹדֶם, מֻתָּרִין לְהִתְיַחֵד, דְּכֵיוָן שֶׁכְּבָר בָּא עָלֶיהָ, תּוּ לָא תַּקִּיף יִצְרֵהּ כָּל כָּךְ.

ה צְרִיכִין לְזַהֵר בְּמִאד מְאד, שֶׁלֹּא יִשְׁכַּב הֶחָתָן אֶצֶל הַכַּלָּה עַד הַלַּיְלָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִבְעֹל.

ו הַכּוֹנֵס אֶת הַבְּתוּלָה, בּוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד, גּוֹמֵר בְּיִאָתוֹ כִּרְצוֹנוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אֲבָל לְאַחַר שֶׁגָּמַר בְּיִאָתוֹ, פּוֹרֵשׁ אֶת עַצְמוֹ מִמֶּנָּה. וְהִיא טְמֵאָה. וַאֲפִלּוּ לֹא נִרְאָה שׁוּם דָּם, חִיְּשִׁינַן שֶׁמָּא יָצְאָה טִפַּת דָּם וְנֶחְפְּתָה בְּשִׂכְבַת זֶרַע, וְעַל כֵּן מַחֲזִיקִין אוֹתָהּ כְּנִדָּה גְּמוּרָה.

ז בְּתוּלָה, שֶׁלְּאַחַר הַבְּעִילָה הָרִאשׁוֹנָה טְבָלָה, וְגַם בַּבְּעִילָה הַשְּׁנִיָּה רָאֲתָה דָּם, וְכֵן בְּפַעַם שְׁלִישִׁית וּרְבִיעִית, יֵשׁ בָּזֶה שְׁאֵלָה אִם מֻתֶּרֶת לְהִשָּׁאֵר אֵצֶל בַּעְלָהּ.

ח מֻתָּר לִבְעֹל בְּתוּלָה בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חַבּוּרָה (וְעַיֵּן לְעֵיל ס' קמח ס"ד).

סימן קנח

א יוֹלֶדֶת, בֵּין יָלְדָה וְלָד חַי בֵּין וָלָד מֵת, וְאֲפִלּוּ נֶפֶל, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה דָם, הֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת לֵדָה. וּמִצַּד הַדִּין אִם הָיָה הַוָּלָד זָכָר, הִיא טְמֵאָה שִׁבְעַת יָמִים מִשּׁוּם לֵדָה, וְאַחַר כָּךְ יְכוֹלָה לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים וְתִטְבֹּל. וְאִם הָיָה נְקֵבָה, הִיא טְמֵאָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם מִשּׁוּם לֵדָה, וְאַחַר כָּךְ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה נְקִיִּים וְטוֹבֶלֶת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין שֶׁאֵינָן טוֹבְלוֹת תּוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם לְזָכָר וּשְׁמוֹנִים יוֹם לִנְקֵבָה. וּבְמָקוֹם שֶׁהַמִּנְהָג הַזֶּה הוּא מֻסְכָּם אֵצֶל כֻּלָּם, אֵין לְהַקֵּל, כִּי יֵשׁ קְצָת טַעַם בָּזֶה. וְעַל כָּזֶה נֶאֱמַר, שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ. אֲבָל בְּמִדִּינוֹתֵינוּ, אֵין בָּזֶה מִנְהָג קָבוּעַ. וּמַה שֶּׁיֵּשׁ בִּקְצָת מְקוֹמוֹת מִנְהָג, שֶׁלֹּא לִטְבֹּל עַד לְאַחַר שִׁשָּׁה שְׁבוּעוֹת לְזָכָר וְתִשְׁעָה שְׁבוּעוֹת לִנְקֵבָה וְכַדּוֹמֶה, לְמִנְהָגִים כָּאֵלּוּ אֵין לָהֶם שׁוּם טַעַם, וּכְבָר נִתְבַּטְּלוּ בִּקְהִלּוֹת קְדוֹשׁוֹת עַל יְדֵי גְּאוֹנִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁצָּרִיךְ לִפְרוֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ לֵיל אַרְבָּעִים וְאֶחָד לְזָכָר וְלֵיל שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לִנְקֵבָה, מִפְּנֵי שֶׁאָז אִכָּא חֲשָׁשָׁא, שֶׁמָּא תִּרְאֶה דָם כְּמוֹ בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, וְיֵשׁ חוֹלְקִין. וּבַעַל נֶפֶשׁ יָחוּשׁ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִפִּילָה סָפֵק זָכָר סָפֵק נְקֵבָה, יִפְרוֹשׁ לֵיל אַרְבָּעִים וְאֶחָד וְלֵיל שְׁמוֹנִים וְאֶחָד.

ג אִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה אֵיזֶה דָּבָר, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ צוּרַת וָלָד כְּלָל, אֶלָּא כְּמוֹ חֲתִיכַת בָּשָׂר אוֹ עוֹר וְכַדּוֹמֶה, צְרִיכָה לְהַחְמִיר וּלְהַחֲזִיק אֶת עַצְמָהּ בְּטֻמְאַת לֵדַת נְקֵבָה, אוֹ תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם, כִּי לִפְעָמִים יֵשׁ לְהַקֵּל. וְכֵן אִם הִפִּילָה וָלָד וְאַחַר כָּךְ שִׁלְיָא, אַף עַל פִּי שֶׁהַוָּלָד הָיָה זָכָר, צְרִיכָה לַחוּשׁ לְטֻמְאַת לֵדַת נְקֵבָה מִשּׁוּם הַשִּׁלְיָא, אוֹ תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם.

ד אִשָּׁה שֶׁבֵּרוּר לָהּ שֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת וְטָבְלָה לְבַעְלָהּ, וּבְתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם הִפִּילָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְלֵדָה, כִּי אֵין הַוָּלָד נוֹצָר בְּפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, אֲבָל טְמֵאָה נִדָּה. וַאֲפִלּוּ לֹא נִרְאָה דָם, מִסְתָּמָא הָיָה קְצָת דָּם, אֶלָּא שֶׁנֶּאֱבַד, כִּי אִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הָרֶחֶם בְּלֹא דָם.

סימן קנט

א כָּל אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָם בִּימֵי טָהֳרָתָהּ, צְרִיכָה לִמְנוֹת חֲמִשָּׁה יָמִים עִם יוֹם זֶה, דְּהַיְנוּ יוֹם הָרְאִיָּה וְעוֹד אַרְבָּעָה יָמִים. וַאֲפִלּוּ רָאֲתָה בְּסוֹף הַיּוֹם לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלְּלוּ הַקָּהָל וְגַם הִיא עַרְבִית, אוֹ קִבְּלוּ שַׁבָּת, אִם עֲדַיִן הוּא יוֹם, עוֹלֶה לָהּ יוֹם זֶה לְמִנְיָן. וּבְיוֹם הַחֲמִישִׁי לְעֵת עֶרֶב קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת תִּבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ הֵיטֵב וְתִרְחַץ לְכָל הַפָּחוֹת פָּנֶיהָ שֶׁלְּמַטָּה, וְתִלְבַּשׁ כֻּתֹּנֶת לְבָנָה וּנְקִיָּה, וְגַם שְׁאָר בְּגָדֶיהָ יִהְיוּ נְקִיִּים, וְזֶה נִקְרָא הֶפְסֵק טָהֳרָה. וּבַלַּיְלָה, תַּצִּיעַ

עַל מִטָּתָהּ גַּם כֵּן סָדִין לָבָן וְנָקִי, וְגַם הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת כֻּלָּם יִהְיוּ נְקִיִּים, וּמִיּוֹם הַמָּחֳרָת מַתְחֶלֶת לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים. וְאֵין חִלּוּק בֵּין רְאִיָּה מְרֻבָּה לִרְאִיָּה מֻעֶטֶת, שֶׁאֲפִילּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא טִפָּה אַחַת, אוֹ שֶׁמָּצְאָה רַק כֶּתֶם בִּימֵי טָהֳרָתָהּ, לְעוֹלָם צְרִיכָה לְהַמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים. וְכֵן אֲפִלּוּ רָאֲתָה דָּם כָּל חֲמִשָּׁה הַיָּמִים. אֶלָּא שֶׁפָּסְקָה קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מַיָּד לְאַחַר שֶׁפָּסַק הַדָּם, יְכוֹלָה לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה.

ב בְּשָׁעַת הַדְּחָק, כְּגוֹן שֶׁהִיא בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לָהּ מַיִם כְּלָל אֲפִלּוּ לִרְחוֹץ פָּנֶיהָ שֶׁלְּמַטָּה, אֵינוֹ מְעַכֵּב, רַק שֶׁתְּקַנֵּחַ אֶת עַצְמָהּ הֵיטֵב הֵיטֵב בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר. וְאִם יְכוֹלָה לִרְחוֹץ בְּמֵי רַגְלַיִם, שֶׁפִּיר דָּמֵי. וְאִם אֵין לָהּ כֵּיתוֹנֶת לְבָנָה, יְכוֹלָה לִלְבּוֹשׁ גַּם כֵּיתוֹנֶת יְשָׁנָה, רַק שֶׁתְּהֵא בְּדוּקָה, שֶׁאֵין עָלֶיהָ כִּתְמֵי דָם.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאִם הִתְפַּלְּלוּ הַקָּהָל עַרְבִית, אַף עַל פִּי שֶׁעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, אֵינָהּ יְכוֹלָה עוֹד לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה, שֶׁתְּמָנָה מִיּוֹם הַמָּחֳרָת, מֵאַחַר שֶׁהַקָּהָל כְּבָר עָשׂוּ אוֹתוֹ, לֵילָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּמֻתֶּרֶת, וַאֲפִלּוּ עָשׂוּ הַקָּהָל שַׁבָּת. וְיֵשׁ לְזַהֵר לְכַתְּחִלָּה. וּבְדִיעֲבַד אֵין לְהַחְמִיר, וְיכוֹלָה לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה כֹּל שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֲבָל אִם גַּם הִיא הִתְפַּלְּלָה עַרְבִית, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁהִדְלִיקָה נֵרוֹת לְשַׁבָּת אוֹ לְיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַיּוֹם גָּדוֹל. אֵינָהּ יְכוֹלָה עוֹד לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה. בַּקִּיץ אֲשֶׁר בְּהַרְבֵּה קְהִלּוֹת מִתְפַּלְּלִין עַרְבִית בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, שֶׁהִיא צְרִיכָה לְכַתְּחִלָּה לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה קֹדֶם לְכֵן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, אָז כְּשֶׁיַּגִּיעַ סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, יֵשׁ לָהּ לִבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ עוֹד הַפַּעַם, כִּי עִקַּר הֶפְסֵק טָהֳרָה הוּא בְּעֵת הַיּוֹתֵר סָמוּכָה לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת וּבְדִיעֲבַד, אִם לֹא בָדְקָה אֶת עַצְמָהּ שֵׁנִית, אֵין לְהַקְפִּיד. וַאֲפִלּוּ לֹא בָדְקָה אֶת עַצְמָהּ אֶלָּא שַׁחֲרִית וּמָצְאָה טְהוֹרָה, בְּדִיעֲבַד סַגִי בְּכָךְ.

ד לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה, שֶׁתְּהֵא בְּדִיקַת הֶפְסֵק טָהֳרָתָהּ בְּמוֹךְ דָּחוּק, וְשֶׁיְּהֵא שָׁם כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁבְּדִיקָה זוֹ מוֹצִיאָה מִידֵי כָּל סָפֵק.

ה יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים, שֶׁאִם זְמַן לְבִישַׁת לְבָנִים הוּא בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב, דוֹחִין עַד לְאַחַר כָּךְ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין כָּל אִשָּׁה יוֹדַעַת לְזַהֵר בְּאִסּוּר רְחִיצָה וְאִסּוּר סְחִיטָה. וּבְמָקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לְהָקֵל, אִם רוֹחֶצֶת בְּצוֹנֵן, יְכוֹלָה לִרְחוֹץ אֲפִלּוּ כָּל גּוּפָהּ. אֲבָל בְּחַמִּין, צְרִיכָה לְזַהֵר שֶׁלֹּא לִרְחוֹץ אֶלָּא בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבֵין יֶרֶכוֹתֶיהָ, וְדַוְקָא בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְעֶרֶב יוֹם טוֹב. גַּם צְרִיכָה לְזַהֵר מֵאִסּוּר סְחִיטָה, שֶׁלֹּא תִּרְחַץ בְּבֶגֶד, רַק בְּיָדֶיהָ. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא תִּרְחַץ כְּלָל, רַק תְּקַנֵּחַ אֶת עַצְמָהּ יָפָה יָפָה, (דַּהֲוֵי שְׁעַת הַדְּחָק, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִעִיף ב, דְּהָא אֲסוּרָה בִּרְחִיצָה) וְתִלְבַּשׁ כֻּתֹּנֶת לְבָנָה. וּבְתִשְׁעָה בְּאָב וְכֵן בְּשִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלָהּ, גַּם כֵּן לֹא תִּרְחַץ, רַק תְּקַנֵּחַ. וְגַם כֻּתֹּנֶת לְבָנָה לֹא תִּלְבַּשׁ, רַק כֻּתֹּנֶת יְשָׁנָה, שֶׁהִיא בְּדוּקָה שֶׁאֵין עָלֶיהָ כִּתְמֵי דָם (עַיֵּן אֵלִיָּהוּ רַבָּא שִׁימָן תקנא סָעִיף קָטָן ב). אֲבָל לְאַחַר שִׁבְעָה, אַף עַל

פִּי שֶׁאָסוּרָה בִּרְחִיצָה כָּל שִׁלשִׁים, מִכָּל מָקוֹם יְכוֹלָה לִרְחוֹץ קְצָת לְצֹרֶךְ לְבִישַׁת לְבָנִים, וְתוּכַל לִלְבּוֹשׁ כֻּתֹּנֶת לְבָנָה.

ו בְּכָל יוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, צְרִיכָה לְכַתְּחִלָּה לִבְדֹּק אֶת עַצְמָהּ שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, אַחַת שַׁחֲרִית וְאַחַת סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת. וּבִדִיעֲבַד, אֲפִלּוּ לֹא בָדְקָה רַק פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּפַעַם אַחַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יֵשׁ לְהָקֵל. וְדָוְקָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. אֲבָל אִם בָּדְקָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, אֵין לָהּ אֶלָּא יוֹם שְׁמִינִי בִּלְבָד, וּצְרִיכָה לְהוֹסִיף עוֹד שִׁשָּׁה יָמִים.

ז כָּל בְּדִיקוֹת אֵלּוּ, בֵּין בְּהֶפְסֵק טָהֳרָה בֵּין בְּשִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, צְרִיכִין לִהְיוֹת בְּבֶגֶד פִּשְׁתָּן לָבָן אוֹ בְּצֶמֶר גֶּפֶן אוֹ בְּצֶמֶר לָבָן, נָקִי וְרַךְ, וְתַכְנִסָנוּ בְּעֹמֶק לְחוֹרִים וְלִסְדָקִים עַד מְקוֹם שֶׁהַשַּׁמָּשׁ דָּשׁ, וְתִרְאֶה אִם אֵין בּוֹ אֵיזֶה מַרְאֶה אַדְמוּמִית. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לָהּ לְהַכְנִיס כָּל כָּךְ בְּעֹמֶק, תִּבְדֹּק עַל כָּל פָּנִים כִּפְי כֹּחָהּ הָאֶפְשָׁרִי. וְטוֹב שֶׁלְּכָל הַפָּחוֹת. בְּדִיקָה אַחַת תִּהְיֶה עַד מְקוֹם שֶׁהַשַּׁמָּשׁ דָּשׁ. (וְצָרִיךְ כָּל אִישׁ לְלַמֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ דִּין הַבְּדִיקוֹת, כִּי הַרְבֵּה אֵינָן יוֹדְעוֹת). וּבְתוּלוֹת שֶׁבּוֹדְקוֹת קֹדֶם הַנִּשּׂוּאִין, יִבְדְּקוּ גַּם כֵּן כְּפִי כֹּחָן הָאֶפְשָׁרִי.

ח הַבְּדִיקוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת לְאוֹר הַיּוֹם, וְלֹא לְאוֹר הַנֵּר. וְיֵשׁ מַחְמִירִין אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אִם לֹא הָיְתָה לְכָל הַפָּחוֹת בְּדִיקָה אַחַת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבְדִיקָה אַחַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְאוֹר הַיּוֹם.

ט אִם מָצְאָה כֶּתֶם בִּימֵי סְפִירַת הַנְּקִיִּים, אוֹ אֲפִלּוּ רָאֲתָה דָּם מַמָּשׁ, יְכוֹלָה לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה וְלִלְבּוֹשׁ לְבָנִים גַּם בְּיוֹם זֶה, כֹּל שֶׁפְּסָקָה קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וּמִיּוֹם הַמֻּחֲרֶת תִּסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים מֵחָדָשׁ.

י וְכֵן כַּלָּה שֶׁרָאֲתָה דָּם קֹדֶם הַנִּשּׂוּאִין, וְאִם תַּמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים, יִהְיֶה יוֹם הַנִּשּׂוּאִין קֹדֶם זְמַן טְבִילָתָהּ וְקָשֶׁה לָהֶם לִדְחוֹת הַנִּשּׂוּאִין, אָזַי תּוּכַל לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה מִיָּד בְּיוֹם שֶׁפְּסָקָה קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְלִסְפֹּר מִמָּחֳרַת שִׁבְעָה נְקִיִּים, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִטְבֹּל קֹדֶם הַחֻפָּה. וְזֶה עָדִיף טְפֵי מִלַּעֲשׂוֹת הַחֻפָּה בְּעוֹדָהּ נִדָּה.

סימן קס

א בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּעוֹד יוֹם קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת תִּרְחַץ בְּחַמִּין כָּל גּוּפָהּ הֵיטֵיב, וּבְפָרָט בִּמְקוֹמוֹת הַקְּמָטִין וּבְבֵית הַסְּתָרִים תִּרְחַץ הֵיטֵב, וְתִבְדֹּק כָּל גּוּפָהּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹלָה לִרְאוֹת וּלְמַשֵּׁשׁ בְּיָדֶיהָ הֵיטֵב, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר עָלֶיהָ שׂוּם חֲצִיצָה אוֹ שׂוּם לְכְלוּךְ, וְגַם תָּחֹךְ וְתִסְרֹק הֵיטֵב בְּמַסְרֵק כָּל שַׂעֲרוֹתֶיהָ וּתְפַסְפְּסֵן, שֶׁלֹּא תִהְיֶינָה מְדֻבָּקוֹת אוֹ קְשׁוּרוֹת. וְזֹאת נִקְרֵאת חֲפִיפָה. וּצְרִיכָה לַעֲסֹק בַּחֲפִיפָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, שֶׁתִּטְבֹּל מִיָּד לְאַחַר הַחֲפִיפָה, כִּי לְכַתְּחִלָּה

צְרִיכָה לִהְיוֹת הַחֲפִיפָה סָמוּךְ לַטְּבִילָה, וְגַם שֶׁתְּהֵא הַחֲפִיפָה בַּיּוֹם. עַל כֵּן הַמִּנְהָג הַכָּשֵׁר הוּא, שֶׁתַּתְחִיל בַּחֲפִיפָה בְּעוֹד יוֹם וְתַמְשִׁיךְ עַד הַלַּיְלָה.

ב חֲפִיפָה שֶׁבְּמָקוֹם הַשְׁעָרוֹת, לֹא תְהֵא בְּדָבָר שֶׁמְּסַבֵּךְ אֶת הַשְׁעָרוֹת. וּבְבוֹרִית שֶׁאָנוּ קוֹרִין זַייף [סַבּוֹן], נוֹהֲגִין לְהָקֵל, שֶׁהוּא מְנַקֶּה הֵיטֵב וְאֵינוֹ מְסַבֵּךְ.

ג בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מֶרְחָץ בְּבֵית הַטְּבִילָה, אֶלָּא שֶׁחוֹפֶפֶת בְּבֵיתָהּ וְאַחַר כָּךְ הוֹלֶכֶת לִטְבֹּל, תִּשָּׂא עִמָּהּ מַסְרֵק וְתִסְרֹק שָׁמָּה שַׂעֲרוֹתֶיהָ עוֹד הַפָּעַם.

ד בִּשְׁעַת הַדְּחָק שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת הַחֲפִיפָה בַּיּוֹם, תּוּכַל לַעֲשׂוֹתָהּ בַּלַּיְלָה, רַק תִּזָּהֵר לָחֹף כָּרָאוּי וְלֹא תְמַהֵר. וְכֵן אִם אִי אֶפְשָׁר לָהּ לָחֹף גַּם בַּלַּיְלָה, תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כָּל הַחֲפִיפָה בַּיּוֹם.

ה חִלָּה טְבִילָתָהּ בְּלֵיל שַׁבָּת, תַּעֲשֶׂה הַחֲפִיפָה בַּיּוֹם, וְתִזָּהֵר מְאֹד לִגְמֹר כָּל הַחֲפִיפָה קֹדֶם בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת, שֶׁלֹּא תָּבוֹא חַס וְשָׁלוֹם לִידֵי חִלּוּל שַׁבָּת. וּלְעִנְיַן הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת, הַמַּבְחָר הוּא, אִם אֶפְשָׁר, שֶׁתֵּלֵךְ לְבֵיתָהּ לְאַחַר הַחֲפִיפָה, אוֹ שֶׁתַּעֲשֶׂה הַחֲפִיפָה בְּבֵיתָהּ, וּלְאַחַר הַחֲפִיפָה קֹדֶם בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת, תַּדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, יַדְלִיק הַבַּעַל. וְאִם גַּם זֹאת אִי אֶפְשָׁר, תַּדְלִיק וּתְבָרֵךְ עַל הַנֵּרוֹת בָּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וְתֹאמַר קֹדֶם הַהַדְלָקָה שֶׁאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת שַׁבָּת בְּהַדְלָקָה זֹאת, כִּי בִּמְקוֹם הַצָּרֵךְ, מַהֲנֵי תְּנַאי (כְּדִלְעֵיל סִימָן עה סָעִיף ד). אֲבָל מַה שֶּׁקָּצַת נוֹהֲגוֹת לְבָרֵךְ אַחַר הַטְּבִילָה עַל נֵרוֹת דּוֹלְקִים, צְרִיכִין לְבַטֵּל, כִּי הִיא מְבֹרֶכֶת בְּרָכָה לְבַטָּלָה.

ו בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין לִטְבֹּל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, צְרִיכִין לִשְׁאֹל לְמוֹרֶה הוֹרָאָה אֵיךְ יִתְנַהֲגוּ בַּחֲפִיפָה.

סימן קסא

א צְרִיכָה שֶׁתִּטְבֹּל כָּל גּוּפָהּ עִם כָּל שַׂעֲרוֹתֶיהָ בְּפַעַם אֶחָת. וְלָכֵן צְרִיכָה לְהַשְׁגִּיחַ בִּמְאֹד מְאֹד, שֶׁלֹּא יֶהֱא עָלֶיהָ בִּשְׁעַת טְבִילָה שׁוּם דָּבָר הַחוֹצֵץ, שֶׁאֲפִלּוּ אִם הוּא מַשֶּׁהוּ, לְפָעָמִים הוּא חוֹצֵץ, וְלֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. לֹא מִבַּעְיָא עַל גּוּפָהּ מִבַּחוּץ שֶׁצְּרִיכִין הַמַּיִם לְבוֹא שָׁמָּה, וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ חֲצִיצָה, הֲרֵי אֵין הַמַּיִם בָּאִים שָׁמָּה, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּבֵית הַסְּתָרִים, שֶׁאֵין הַמַּיִם בָּאִים שָׁמָּה, מִכָּל מָקוֹם צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לְבִיאַת מַיִם. דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַשִּׁנַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם לְתוֹךְ פִּיהָ, מִכָּל מָקוֹם אִם יֵשׁ חֲצִיצָה בֵּין שִׁנֶּיהָ, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, כַּאֲשֶׁר יְבֹאַר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם. וּצְרִיכָה כָּל אִשָּׁה לָדַעַת כְּלָל זֶה, שֶׁכָּל הַמָּקוֹמוֹת שֶׁבְּגוּפָהּ, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ נְקִיִּים וּרְאוּיִין לְבִיאַת הַמַּיִם בִּשְׁעַת טְבִילָה.

ב צוֹאת הָעַיִן שֶׁחוּץ לָעַיִן, חוֹצֶצֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא לַחָה. וְשֶׁבְּתוֹךְ הָעַיִן, לַחָה אֵינָהּ חוֹצֶצֶת. וְיֵבֵשָׁה שֶׁהִתְחִילָה לְהוֹרִיק, חוֹצֶצֶת.

ג הָדֹם הַיָּבֵשׁ שֶׁעַל הַמַּכָּה, חוֹצֵץ. וְרִיר שֶׁבְּתוֹכָהּ, אֵינוֹ חוֹצֵץ. יָצָא הָרִיר, אִם לַח, אֵינוֹ חוֹצֵץ. יָבֵשׁ, חוֹצֵץ. לְפִיכָךְ אִשָּׁה בַּעֲלַת חֲטָטִים, צְרִיכָה לָחוֹף אוֹתָם בְּמַיִם עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ. וְכֵן גֶּלֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, אֲפִלּוּ אִם הִיא מִצְטַעֶרֶת לַהֲסִירוֹ, אוֹ אֲבַעְבּוּעוֹת שְׁחִין, צְרִיכָה לַהֲסִירָן אוֹ לְרַכְּכָן הֵיטֵב בַּמַּיִם.

ד רְטִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, חוֹצֶצֶת. וְגַם רְטִיּוֹת שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן לִזְמַן שִׁלשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים וְאַחַר כָּךְ נוֹפְלוֹת מֵעַצְמָן וּבְתוֹךְ הַזְּמַן אִי אֶפְשָׁר לַהֲסִירָן אֶלָּא בְּקִרִיעַת הָעוֹר עִמָּהֶן וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת שֶׁהַרְגְּלָה עִמָּהֶן וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת, מִכָּל מָקוֹם חוֹצְצוֹת. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ מַכָּה וְנִפְתְּחָה, וְנוֹתְנִים בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב תַּחַת הָרְטִיָּה גֶּרֶר מִבְּגָדִים עְדִים שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְאַף כְּשֶׁמְּסִירִין אֶת הָרְטִיָּה אֵינוֹ נִרְאֶה, כִּי הוּא בָּעֹמֶק, מִכָּל מָקוֹם חוֹצֵץ.

ה לִכְלוֹכֵי צוֹאָה שֶׁעַל הַבָּשָׂר שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵחֲמַת זֵעָה, אִם נִתְיַבְּשׁוּ, חוֹצְצִין. מִלְמוּלִין שֶׁעַל הַבָּשָׂר, וְהוּא מַה שֶּׁלִּפְעָמִים יָדָיו שֶׁל אָדָם מְלֻכְלָכוֹת בְּטִיט אוֹ בְּבָצֵק אוֹ בְּזֵעָה, וּמוֹלֵל יָדוֹ הָאַחַת עַל חֲבֶרְתָּהּ וְנַעֲשִׂים כְּעֵין גַּרְגִּרִין, חוֹצְצִין.

ו הַדִּיו, הֶחָלָב וְהַדְּבַשׁ, שְׁרַף הַתְּאֵנָה וּשְׁרַף הַתּוּת וּשְׁרַף הֶחָרוּב וּשְׁרַף הַשִּׁקְמָה (הוּא מִין תְּאֵנָה), יְבֵשִׁים, חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַשָּׂרָפִים, אֲפִלּוּ לַחִים, חוֹצְצִין. וְכֵן הַדָּם, אֲפִלּוּ לַח, חוֹצֵץ.

ז צֶבַע שֶׁצּוֹבְעוֹת הַנָּשִׁים פְּנֵיהֶן וִידֵיהֶן וּשְׂעַר רֹאשָׁן, אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁאֻמָּנוּת שֶׁלָּהּ לְצַבֵּעַ בְּגָדִים וְכַדּוֹמֶה, וּמֻחֶמֶת זֶה יָדֶיהָ צְבוּעוֹת, וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אֻמָּנוּת זוֹ דַּרְכָּן שֶׁלֹּא לְהַקְפִּיד בְּכָךְ, אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ח בְּצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, יֵשׁ חִלּוּקִים. וּכְבָר נָהֲגוּ לַחְתּוֹךְ צִפָּרְנֵי יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן קֹדֶם הַטְּבִילָה. וְתִזָּהֵר לְשָׁרְפָן, כִּי אִם יִדְרֹךְ עֲלֵיהֶן בַּעְלָהּ אוֹ אָדָם אַחֵר, מְסֻכָּן. וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אִם שָׂכְחָה לְחָתְכָן קֹדֶם, יֵשׁ מַתִּירִין לְחָתְכָן עַל יְדֵי גּוֹיָה. אִם יֵשׁ לָהּ נָפַח עַל מְקוֹם הַצִּפָּרֶן, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לֹא לְחָתְכוֹ וְלֹא לְנַקֵּר תַּחְתָּיו, אִם נָפוּחַ כָּל כָּךְ שֶׁאֵין הַטִּיט שֶׁתַּחְתָּיו נִרְאֶה, אֵינוֹ חוֹצֵץ. אִשָּׁה שֶׁשָּׁכְחָה לַחְתּוֹךְ צִפָּרֶן וְטָבְלָה כָּךְ, אִם נִזְכְּרָה קֹדֶם שֶׁנִּזְקְקָה לְבַעְלָהּ, צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת. וְאִם לֹא נִזְכְּרָה עַד לְאַחַר שֶׁנִּזְקְקָה לְבַעְלָהּ, תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם.

ט תִּזָּהֵר לְהָסִיר קֹדֶם טְבִילָה, הַנְּזָמִים וְהַטַּבָּעוֹת.

י צְרִיכָה לְנַקֵּר שִׁנֶּיהָ קֹדֶם טְבִילָה, מִשּׁוּם דְּמָצוּי הוּא שֶׁיִּמָּצְאוּ בֵּין שִׁנֶּיהָ שִׁיּוּרֵי מַאֲכָל. וְאִם טָבְלָה וְנִמְצָא אֵיזֶה דָּבָר בֵּינֵיהֶן אוֹ דָּבוּק בָּהֶן, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגוֹת שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּיוֹם לְכָתְּן לְבֵית הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר נִכְנָס בֵּין הַשִּׁנַּיִם יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֹכֶל,

וְיֵשׁ לָחוּשׁ, שֶׁאֲפִלּוּ תְּנַקֵּר שִׁנָּיהָ, שֶׁמָּא יִשְׁאַר מִמֶּנּוּ, וּמִנְהָג יָפֶה הוּא. וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב שֶׁאוֹכְלִין בָּשָׂר, תְּזַהֵר לְנַקֵּר בְּיוֹתֵר. וּצְרִיכָה כָּל אִשָּׁה לִזָּהֵר, שֶׁלֹּא תֹּאכַל שׁוּם מַאֲכָל בֵּין הַחֲפִיפָה לַטְּבִילָה. וְכָל יוֹם הַטְּבִילָה לֹא תַעֲסֹק בְּבָצֵק אוֹ בְּנֵרוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה, שֶׁלֹּא יִדָּבֵק בָּהּ שׁוּם דָּבָר. אַף בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אִם דַּרְכָּהּ לָלוּשׁ בְּעַצְמָהּ לִכְבוֹד שַׁבָּת, אַל תִּמְנַע, רַק תְּזַהֵר לְרָחוֹץ אַחַר כָּךְ יָדֶיהָ יָפֶה יָפֶה.

יא אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁן תּוֹתֶבֶת, תִּשְׁאַל לְמוֹרֶה הוֹרָאָה אֵיךְ תִּתְנַהֵג בַּטְּבִילָה. (עַיֵּן בְּסֵפֶר גְּדוּלֵי טָהֳרָה שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת אִמְרֵי אֵשׁ סִימָן עה עו, וּבְסֵפֶר חֶכְמַת אָדָם, וְעַיֵּן שָׁם בְּאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ סְתִימַת אֲבָר [מַתֶּכֶת] (פְּלָאמְבָּע) בְּנִקְבֵי שִׁנֶּיהָ. וְעַיֵּן בְּסֵפֶר מֵי נִדָּה סִימָן קצח, וּבְסֵפֶר שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת בִּנְיַן צִיּוֹן הַחֲדָשׁוֹת סִימָן נז). וְכֵן אִשָּׁה שֶׁהִיא מֻכֶּה בְּשֶׁבֶר וְנוֹשֵׂאת טַבַּעַת בְּרַחְמָהּ, תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם. (עַיֵּן נוֹדָע בִּיהוּדָה קַמָּא סִימָן סד, וְתִנְיָנָא סִימָן קלה, וְסִדְרֵי טָהֳרָה סִימָן קצח סָעִיף קָטָן כג).

יב לֹא תֹּאחַז בָּהּ חֲבֶרְתָּהּ בִּשְׁעַת טְבִילָה, לְפִי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ הַמַּיִם בְּמָקוֹם הָאֲחִיזָה. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק, תַּטְבִּיל הָאִשָּׁה, שֶׁהִיא רוֹצָה לֶאֱחוֹז אוֹתָהּ, תְּחִלָּה יָדֶיהָ בַּמָּקְוֶה, וְאַחַר כָּךְ תֹּאחַז אוֹתָהּ, לֹא בְכֹחַ וּבְדִבּוּק חָזָק. אֶלָּא בְּדִבּוּק בֵּינוֹנִי כְּדֶרֶךְ כָּל אָדָם.

יג הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר, אֵין לִטְבֹּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּקַרְקָעִיתוֹ טִיט, מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ חֲצִיצָה. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק נוֹהֲגִין לְהָקֵל, מִשּׁוּם דִּסְתָם טִיט שֶׁבַּמַּיִם אֵינוֹ עֵב כָּל כָּךְ. אֲבָל הַטִּיט שֶׁעַל שִׂפַּת הַנָּהָר שֶׁמִּתְדַּבֵּק בְּרַגְלֶיהָ, הֲוֵי חֲצִיצָה. וְלָכֵן צְרִיכָה לִזָּהֵר, שֶׁבְּבוֹאָהּ אֶל תּוֹךְ הַנָּהָר, קֹדֶם שֶׁתִּטְבֹּל, תְּדִיחַ הֵיטֵב רַגְלֶיהָ מִן הַטִּיט שֶׁנִּדְבַּק בָּהּ בִּשְׂפַת הַנָּהָר. אִם תִּרְצֶה לְהַנִּיחַ בְּתוֹךְ הַנָּהָר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֶיהָ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁתַּעֲמֹד עָלָיו בִּשְׁעַת טְבִילָה, צְרִיכָה לִשְׁאֹל לְמוֹרֶה הוֹרָאָה כִּי יֵשׁ הַרְבֵּה דְּבָרִים שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד עֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת טְבִילָה.

יד לֹא תִטְבֹּל בְּקוֹמָה זְקוּפָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּסְתַּתְּרִים בָּהּ עַל יְדֵי כָּךְ. וְאַל תִּשְׁחֶה הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּדְבְּקוּ סְתָרֶיהָ זֶה בָּזֶה, אֶלָּא שׁוֹחָה מְעַט, עַד שֶׁיִּהְיוּ סְתָרֵי בֵּית הָעֶרְוָה נִרְאִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּרְאִים בְּשָׁעָה שֶׁהִיא לָשָׂה אֶת הַפַּת שֶׁמְּפַסֶּקֶת רַגְלֶיהָ מְעַט לְהִתְחַזֵּק וְלָלוּשׁ בְּחָזָק. וְתַחַת דַּדֶּיהָ יְהֵא נִרְאֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּרְאֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִיא מֵינִיקָה אֶת הַתִּינוֹק. וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְהַרְחִיק יְרֵכוֹתֶיהָ זֶה מִזֶּה יוֹתֵר מִדַּי, וְגַם לֹא לְהַרְחִיק זְרוֹעוֹתֶיהָ מֵהַגּוּף יוֹתֵר מִדַּי, אֶלָּא יִהְיוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵם בְּעֵת הִלּוּכָהּ. וְאִם שָׁחָה בְּיוֹתֵר אוֹ זָקְפָה בְּיוֹתֵר, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשִׂים קְמָטִים בְּגוּפָהּ וְאֵין הַמַּיִם בָּאִים שָׁמָּה. וְלָכֵן צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִסַּבּוּרָהּ שִׁלְשָׁה טְפָחִים, דְּבְעִנְיָן זֶה יְכוֹלָה לִטְבּוֹל כָּרָאוּי. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק שֶׁאֵין הַמַּיִם גְּבוֹהִים כָּל כָּךְ, תֵּשֵׁב מִתְּחִלָּה לְאַט לְאַט בַּמַּיִם עַד צַוָּארָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִתְהַוֶּה תְּחִלָּה בְּגוּפָהּ שֶׁחוּץ לַמַּיִם שׁוּם קֶמֶט. וּמַה שֶּׁנַּעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ אֵיזֶה קֶמֶט בְּגוּפָהּ

שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּיִם, אֵינוֹ מַזִּיק, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר קָדְמוּ הַמַּיִם שָׁם. וְאִם הַמַּיִם נְמוּכִים מְאֹד, בִּשְׁעַת הַדְּחָק תִּטְבֹּל בִּשְׁכִיבָה כְּמוֹ דָג, רַק שֶׁיִּתְכַּסֶּה כָּל גּוּפָהּ עִם שַׂעֲרוֹתֶיהָ בְּפַעַם אַחַת בַּמַּיִם.

טו אֵינָהּ צְרִיכָה לְפַתּוֹחַ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם, וְלֹא תִקְפֹּץ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִדַּי. וְאִם קָפְצָה, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, אֶלָּא תַּשִּׁיק שִׂפְתוֹתֶיהָ זוֹ לָזוֹ דְּבוּק בֵּינוֹנִי. נָתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ וְטָבְלָה, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָאוּ הַמַּיִם עַל שְׂעָרָהּ.

טז לֹא תַעֲצוֹם עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר, כִּי עַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂים קְמָטִים לְמָטָּה. וְגַם לֹא תִּפְתְּחֵם בְּיוֹתֵר, כִּי נַעֲשִׂים קְמָטִים לְמַעְלָה, אֶלָּא תִּסְגֹּרֶן בְּרִפְיוֹן.

יז צְרִיכָה לְהָסִיר הַצוֹאָה מִשְּׁפַת הַחֹטֶם גַּם מִבִּפְנִים. אֲבָל מַה שֶּׁהִיא לְמַעְלָה בְּתוֹךְ הַחֹטֶם, לָא חָיְיץ. וְכֵן צְרִיכָה לְהוֹצִיא צוֹאַת הָאָזֶן. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאִשָּׁה צְרִיכָה לְהַטִּיל מַיִם קֹדֶם טְבִילָה אִם הִיא צְרִיכָה לְכָךְ. גַּם צְרִיכָה לִבְדּוֹק עַצְמָהּ בַּגְּדוֹלִים וּבַקְּטַנִּים, שֶׁלֹּא תְהֵא צְרִיכָה לַעֲצוֹר עַצְמָהּ וְלֹא יִהְיוּ רְאוּיִים לְבִיאַת מַיִם. וּבְדִיעֲבַד, אֵינוֹ מְעַכֵּב.

יח לֹא תִטְבֹּל בָּאָבָק שֶׁעַל רַגְלֶיהָ. וְאִם טָבְלָה, אִם הָיָה אָבָק דַּק שֶׁהָעֲבִירוּהוּ הַמַּיִם, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

יט סְתָם כִּנִּים וּפַרְעוֹשִׁים, אֵינָם נִדְבָּקִים בַּגּוּף, וְהַמַּיִם נִכְנָסִים שָׁמָּה וְלָא חָיְצֵי. אֲבָל מִין כִּנִּים הַדְּבוּקִים בַּבָּשָׂר וְנוֹשְׁכִים בָּעוֹר בִּמְקוֹם שֵׂעָר וְנִדְבָּקִים בְּחָזָק בַּבָּשָׂר, צְרִיכָה לַהֲסִירָן עַל יְדֵי חֲמִין וּלְגָרְרָן בַּצִּפֹּרֶן. וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַהֲסִירָן, אֵינָן חוֹצְצִין. וְאוֹתָן כִּנִּים קְטַנִּים הַדְּבוּקִים בַּשְּׂעָרוֹת, צְרִיכָה לַהֲסִירָן, מִשּׁוּם דְּהַוְיָן חֲצִיצָה.

כ אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְלִיעוֹת שְׂעָרוֹת דְּבוּקוֹת זוֹ בָּזוֹ, שֶׁקּוֹרִין בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז מאָהר צֶעפּ אוֹ מאָר לאָקֶען, וּבִלְשׁוֹן פּוֹלִין וְרוּסְיָא קאלטניס, וְיֵשׁ סַכָּנָה לְגַלְחָן, לֹא חָיְצֵי. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בְּתוֹכָן אֵיזֶה חוּטִין שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לַהֲסִירָן, אִם אֵינָן נִרְאִין מִבַּחוּץ, לֹא חָיְצֵי.

סימן קסב

א אִם בַּעֲלָה בָּעִיר, מִצְוָה עַל הָאִשָּׁה שֶׁתִּטְבֹּל בִּזְמַנָּהּ, שֶׁלֹּא לְבַטֵּל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֲפִלּוּ לַיְלָה אֶחָד, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּיהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּעֱנַשׁ עַל שֶׁבִּטֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה לַיְלָה אֶחָד. וְאִשָּׁה שֶׁמִּתְאַחֶרֶת מִלִּטְבֹּל כְּדֵי לְצַעֵר אֶת בַּעֲלָהּ, עֲנָשָׁהּ גָּדוֹל מְאֹד, רַחֲמָנָא לִצְלַן.

ב אֲסוּרָה לְטָבֹל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. וַאֲפִלּוּ לִטְבֹּל סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא תָבוֹא לְבֵיתָהּ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, נַמִּי אָסוּר. וַאֲפִלּוּ נִתְאַחֲרָה שֶׁלֹּא טָבְלָה בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחַר יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֶלֶת אַחַר כָּךְ, אֲסוּרָה גַּם כֵּן לִטְבֹּל בַּיּוֹם. וְגַם בְּעִנְיָן זֶה, יֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא תִּטְבֹּל אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, וְשֶׁלֹּא תָבוֹא לְבֵיתָהּ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, אֶלָּא תִּטְבֹּל דַּוְקָא בַּלַּיְלָה. וְהַכַּלּוֹת הַטּוֹבְלוֹת קֹדֶם הַחֻפָּה, יְכוֹלוֹת לִטְבֹּל בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי אוֹ אַחַר כָּךְ בַּיּוֹם. וּבִשְׁעַת

הַדְּחָק אֲפִילּוּ אִם טוֹבֶלֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יְכוֹלָה גַּם כֵּן לִטְבֹּל בַּיּוֹם, וַאֲפִלּוּ בַּבֹּקֶר לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, אֲבָל לֹא יַעֲמִידוּ אֶת הַחֻפָּה עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. אֲבָל אִם טוֹבֶלֶת לְאַחַר הַחֻפָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְבִילָה הָרִאשׁוֹנָה לְבַעְלָהּ, דִּינָהּ כְּמוֹ שְׁאָר אִשָּׁה.

ג הֵיכָא דְּאִכָּא אֹנֶס, כְּגוֹן שֶׁיֵּרְאָה לִטְבֹּל בַּלַּיְלָה מֵחֲמַת צִנָּה אוֹ פַּחַד אוֹ שֶׁבֵּית הַטְּבִילָה הוּא חוּץ לָעִיר וְשַׁעֲרֵי הָעִיר נִנְעָלִין בַּלַּיְלָה, יְכוֹלָה לִטְבֹּל בַּשְּׁמִינִי בְּעוֹד יוֹם. אֲבָל בַּשְּׁבִיעִי, לֹא תִטְבֹּל בַּיּוֹם אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם אֹנֶס. וְהָא דְּמַתֶּרֶת לִטְבֹּל בְּמָקוֹם אֹנֶס בַּשְּׁמִינִי בַּיּוֹם, דַּוְקָא שֶׁתַּעֲשֶׂה גַּם הַחֲפִיפָה אוֹ סָמוּךְ לַטְּבִילָה. אֲבָל אִם יוֹם הַשְּׁמִינִי הוּא שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב שֶׁתִּצְטָרֵךְ לַעֲשׂוֹת הַחֲפִיפָה בַּיּוֹם שֶׁקֹּדֶם הַטְּבִילָה וְגַם תִּטְבֹּל בַּיּוֹם, זֶהוּ אָסוּר, מִשּׁוּם דִּתְרֵי קָלֵי בַּהֲדֵי לָא מְקַלֵּינַן (דְּהַיְנוּ טְבִילָה בַּיּוֹם וְגַם הַרְחָקַת חֲפִיפָה מִטְּבִילָה).

ד לֹא תַעֲמֹד עַל שׁוּם דָּבָר בִּשְׁעַת טְבִילָה. וְאִם מֵי הַמִּקְוֶה עֲמֻקִּים וּצְרִיכָה לַעֲמֹד עַל שְׂלִיבָה, תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם.

ה לֹא תִטְבֹּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁיִּרְאוּ אוֹתָהּ בְּנֵי אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הִיא מְמַהֶרֶת לִטְבֹּל, וְחָיְשִׁינַן שֶׁמָּא לֹא תִטְבֹּל יָפֶה. וּבְדִיעֲבַד אִם טָבְלָה וְיָדְעִינַן בְּבֵרוּר שֶׁטָּבְלָה כָּרָאוּי, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

ו כְּשֶׁהִיא טוֹבֶלֶת, צְרִיכָה לַעֲמֹד אֲצָלָהּ אִשָּׁה יְהוּדִית גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁתִּרְאֶה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מִשְּׂעָר רֹאשָׁהּ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וְאִם אֵין לָהּ אִשָּׁה, יָכוֹל גַּם בַּעְלָהּ לַעֲמֹד אֲצָלָהּ לִרְאוֹת שֶׁתִּטְבֹּל יָפֶה.

ז מֻתֶּרֶת לִטְבֹּל בְּלֵיל שַׁבָּת (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פו), אִם עַתָּה הִגִּיעַ זְמַן טְבִילָתָהּ שֶׁלֹּא יָכְלָה לִטְבֹּל מִקֹּדֶם, וּבַעְלָהּ בָּעִיר. אֲבָל אִם אֵין בַּעְלָהּ בָּעִיר, אוֹ שֶׁהָיְתָה יְכוֹלָה לִטְבֹּל קֹדֶם, אֲסוּרָה לִטְבֹּל בְּלֵיל שַׁבָּת. וְאִם הִיא אַחַר לֵדָה, יֵשׁ חִלּוּקֵי דִּינִים אִם מֻתֶּרֶת לִטְבֹּל בְּלֵיל שַׁבָּת אוֹ לֹא, וְתַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם. וְאִשָּׁה שֶׁזְּמַן טְבִילָתָהּ בָּא קֹדֶם, אֶלָּא שֶׁלֹּא טָבְלָה, מֻתֶּרֶת שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּעִיר, וּבָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּחְמִירִין שֶׁלֹּא לִטְבֹּל בְּלֵיל שַׁבָּת. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג קָבוּעַ, אֵין לְהַחְמִיר. וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לְהַחְמִיר בְּלֵיל שַׁבָּת, גַּם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לֹא תִטְבֹּל. וְאַלְמָנָה שֶׁנִּשֵּׂאת, אֲסוּרָה לִטְבֹּל טְבִילָה הָרִאשׁוֹנָה בְּלֵיל שַׁבָּת, דְּהָא אָסוּר לָבוֹא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה בַּשַּׁבָּת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמח). וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵשׁ מְקִלִּין שֶׁתִּטְבֹּל.

ח לְאַחַר שֶׁטָּבְלָה כָּרָאוּי, בְּעוֹדָהּ עוֹמֶדֶת תּוֹךְ הַמַּיִם, תְּבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁקֹּדֶם הַבְּרָכָה תְּכַסֶּה אֶת עַצְמָהּ לְמַטָּה בְּאֵיזוֹ מִטְפַּחַת, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת תְּחַבֵּק זְרוֹעוֹתֶיהָ עַל גּוּפָהּ לְהַפְסִיק. וְלֹא תִסְתַּכֵּל לְתוֹךְ הַמַּיִם בְּשָׁעָה שֶׁהִיא מְבָרֶכֶת. וְאִם טוֹבֶלֶת בְּמָקוֹם שֶׁתּוֹכַל לַעֲכֹר אֶת הַמַּיִם בְּרַגְלֶיהָ, טוֹב לַעֲשׂוֹת כֵּן קֹדֶם

הַבְּרָכָה. יֵשׁ נוֹהֲגוֹת שֶׁלְּאַחַר הַבְּרָכָה טוֹבֶלֶת עוֹד פַּעַם אַחַת, וּמְנָהָג נָכוֹן הוּא, רַק תַּשְׁגִּיחַ שֶׁגַּם הַטְּבִילָה הַשְּׁנִיָּה תִּהְיֶה כְּהֶגֶן.

ט לְאַחַר שֶׁטָּבְלָה בַּמִּקְוֶה כָּרָאוּי, מֻתֶּרֶת לְכָנֵס לְבֵית הַמֶּרְחָץ לְחַמֵּם אֶת עַצְמָהּ, וַאֲפִלּוּ הוּא מֶרְחָץ שֶׁל זֵעָה. אֲבָל לַחֲזוֹר וּלְרָחוֹץ בְּאַמְבָּטִי, יֵשׁ אוֹסְרִים, וְכֵן נָהֲגוּ. וְלִשְׁפּךְ עָלֶיהָ מַיִם חַמִּים לְחַמֵּם אֶת גּוּפָהּ, יֵשׁ לְהֶקֵל. אַךְ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱסֹר גַּם זֹאת, אֵין לְהֶקֵל.

י יֵשׁ לְאִשָּׁה לִהְיוֹת צְנוּעָה בִּטְבִילָתָהּ לְהַסְתִּיר לֵיל טְבִילָתָהּ, וְלֹא תֵּלֵךְ בִּפְנֵי הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּהּ בְּנֵי אָדָם. וּמִי שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה כֵּן, נֶאֱמַר עָלֶיהָ, אָרוּר שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה. עוֹד יֶשׁ לָהּ לִזָּהֵר, כְּשֶׁתֵּצֵא מִן הַטְּבִילָה, שֶׁתִּתְפַּגֵּעַ בָּהּ חֲבֶרְתָּהּ וְתִתְפַּגֵּעַ בָּהּ, שֶׁלֹּא יִתְפַּגֵּעַ בָּהּ תְּחִלָּה דָּבָר טָמֵא, כְּגוֹן כֶּלֶב אוֹ חֲמוֹר אוֹ חֲזִיר אוֹ סוּס אוֹ מְצֹרָע וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, אוֹ עִם הָאָרֶץ אוֹ גּוֹי. וְאִם פָּגְעוּ בָהּ דְּבָרִים אֵלּוּ, אִם הִיא יְרֵאַת שָׁמַיִם, תַּחֲזוֹר וְתִטְבּוֹל. מִי שֶׁפָּגַע בְּאִשָּׁה יוֹצֵאת מִן הַטְּבִילָה, אִיכָּא לְמֵיחַשׁ, חָס וְשָׁלוֹם, לְתַקָּלָה. וְהַתַּקָּנָה הִיא שֶׁיֹּאמַר שְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ (תהילים ק"ז:מ'), שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה (איוב י"ב:כ"א).

יא לְחַמֵּם אֶת מֵי הַמִּקְוֶה, יֵשׁ אוֹסְרִין וְיֵשׁ מַתִּירִין. וּכְבָר נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְהֻתֵּר. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג, אֵין לְהֶקֵל. וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהָקֵל, צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁבְּלֵיל שַׁבָּת כְּשֶׁטּוֹבְלִין, לֹא יִהְיוּ הַמַּיִם חַמִּין מַמָּשׁ, אֶלָּא פּוֹשְׁרִים.

יב בְּעִנְיַן הַטְּבִילָה בַּנְּהָרוֹת, לְדַעַת הָרַבֵּה גְּדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת בַּנָּהָר אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא קָטֹן כָּל כָּךְ, שֶׁיִּדּוּעַ בְּבֵרוּר, שֶׁלֹּא נִתְגַּדֵּל מֵחֲמַת מֵי גְּשָׁמִים אוֹ מֵי שִׁלְגִים, כִּי מֵי גְּשָׁמִים וּמֵי שִׁלְגִים אֵינָם מְטַהֲרִין אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵם נְקָוִים וְעוֹמְדִים כַּמִּקְוֶה. אֲבָל כְּשֶׁהֵם זוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ, אֵינָם מְטַהֲרִין, אֶלָּא מֵי מַעְיָן מְטַהֲרִין גַּם בְּזוֹחֲלִין. וְאַךְ בַּשָּׁעַת הַדְּחָק, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִקְוֶה, נוֹהֲגִין לְהָקֵל וְלִטְמֹךְ עַל הַפּוֹסְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ כְּמָאן דְּאָמַר, דַּאֲפִלּוּ רוֹאִים שֶׁהַנָּהָר מִתְגַּדֵּל מִן הַגְּשָׁמִים, מִכָּל מָקוֹם עִקַּר גִּדּוּלוֹ הוּא מִמְּקוֹרוֹ מִן הַתְּהוֹם, כִּי בָּעֵת הַגְּשָׁמִים, הָאֲוִיר מְלֻחְלָח וּמְקוֹרֵי הַמַּעְיָנוֹת מִתְרַבִּים וּמִתְגַּבְּרִים, וְנִמְצָא לְעוֹלָם, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבַּנָּהָר רֻבָּם מִמַּעְיָן, וּמֵי הַגְּשָׁמִים מִתְבַּטְּלִים בְּתוֹכוֹ, וּמְטַהֲרִין גַּם בְּזוֹחֲלִין. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִקְוֶה, חֲלִילָה לְהָקֵל. וְגַם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִקְוֶה, אִם בְּאֶפְשָׁרִי, יֵשׁ לְהַחְמִיר, שֶׁאִם הַנָּהָר נִתְרַבָּה מִמֵּי גְּשָׁמִים, תַּמְתִּין בְּטְבִילָתָהּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, עַד שֶׁיָּשׁוּב לְאֵיתָנוֹ. וְטוֹב אִם בְּאֶפְשָׁרִי, שֶׁלֹּא תִּטְבּוֹל בִּמְקוֹם שֶׁנִּתְרַחֵב, אֶלָּא בִּמְקוֹם שֶׁהוֹלֵךְ תָּמִיד, דְּבָזֶה יֵשׁ קְצָת לְהָקֵל טְפֵי.

יג וּבְנָהָר שֶׁמִּתְהַוֶּה לְגַמְרֵי עַל יְדֵי גְּשָׁמִים וְלִפְעָמִים מִתְיַבֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים גַּם שְׁאָר נְהָרוֹת שׁוֹפְכִים לְתוֹכוֹ, מִכָּל מָקוֹם הוֹאִיל וְלִפְעָמִים פּוֹסֵק לְגַמְרֵי, אֵין שׁוּם הֶתֵּר לִטְבּוֹל בּוֹ כְּשֶׁהוּא זוֹחֵל, עַד שֶׁיִּקְווּ הַמַּיִם וְיַעֲמֹדוּ.

יד דִּינֵי הַמִּקְוֶה, רַבִּים הֵם מְאֹד. וּבְכָל מָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין מִקְוֶה, אֵין לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי אִם עַל יְדֵי רַב מֻמְחֶה לָרַבִּים, גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבְיִרְאָה. וְכַאֲשֶׁר יִתְהַוֶּה בּוֹ אֵיזֶה שִׁנּוּי גָּדוֹל אוֹ קָטָן, יַעֲשׂוּ מִיָּד שְׁאֵלַת חָכָם. וְכֵן כַּאֲשֶׁר יִצְטָרְכוּ לִשְׁאֹב אוֹתוֹ לְנַקּוֹתוֹ, יִשְׁאֲלוּ אֵיךְ יִתְנַהֲגוּ.

סימן קסג

א מִצְוַת עֲשֵׂה עַל הָאָב לָמוּל אֶת בְּנוֹ, אוֹ לְכַבֵּד וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר שֶׁיָּמוּל אוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לְהָאָב לָתֵת אֶת הַיֶּלֶד עַל בִּרְכֵּי הַסַּנְדָּק (עַיִן שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה סִימָן תקנא סָעִיף קָטָן ג) וּלְהוֹשִׁיט אֶת הָאִזְמֵל לִידֵי הַמּוֹהֵל, וְלַעֲמֹד אֲצְלוֹ בִּשְׁעַת הַמִּילָה לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ. וּבֵין חֲתוּפָּה לְפְרִיעָה, מְבָרֵךְ הָאָב אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ וְכוּ'. וְיֵשׁ לְאָדָם לַחֲזוֹר וּלְהַדֵּר אַחַר מוֹהֵל וְסַנְדָּק הַיּוֹתֵר טוֹב וְצַדִּיק. נוֹהֲגִין שֶׁאֵין נוֹתְנִין סַנְדָּקְאוּת לְאִישׁ אֲשֶׁר כְּבָר הָיָה אֲצִלּוֹ סַנְדָּק בְּבֵן אֶחֵר. אִם כִּבֵּד לְמוֹהֵל אֶחָד, אָסוּר לַחֲזוֹר בּוֹ וּלְכַבֵּד לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר, שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב. וְאִם כִּבֵּד לְאֶחָד וּבְתוֹךְ כָּךְ הָלַךְ זֶה הַמּוֹהֵל מִן הָעִיר וְחָשַׁב הָאָב כִּי לֹא יָבוֹא לִזְמַן הַמִּילָה וְעַל כֵּן כִּבֵּד לְאַחֵר וּבְתוֹךְ כָּךְ בָּא הָרִאשׁוֹן, יְמוּלֶנּוּ הָרִאשׁוֹן.

ב נוֹהֲגִין שֶׁכָּל הָעָם שֶׁאֵצֶל הַמִּילָה, עוֹמְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲמֹד כָּל הָעָם בַּבְּרִית, מִלְּבַד הַסַּנְדָּק שֶׁהוּא תּוֹפֵס אֶת הַתִּינוֹק, וְהוּא יוֹשֵׁב. וּלְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ הָאָב לְהַכְנִיסוֹ וְעָנוּ אָמֵן, אוֹמְרִים כֻּלָּם, כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וְלַחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

ג הַמּוֹהֵל, צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע הִלְכוֹת מִילָה (הַמְבֹאָרוֹת בְּיוֹרֶה דֵּעָה). וְצָרִיךְ שֶׁיַּחְקֹר אִם הַיֶּלֶד הוּא בָּרִיא. וְגַם לְהַמְיַלֶּדֶת יֵשׁ לְהַזְהִיר, שֶׁאִם תִּרְאֶה אֵיזֶה מֵחוֹשׁ בַּיֶּלֶד, תּוֹדִיעַ.

ד וּצְרִיכִין לְזָהֵר בְּמְאֹד מְאֹד שֶׁלֹּא לָמוּל יֶלֶד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲשָׁשׁ חֹלִי, כִּי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַכֹּל, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לָמוּל לְאַחַר זְמָן, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם. וְעַיֵּן יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רסב וְסִימָן רסג, מָתַי מָלִין תִּינוֹק שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְהִיבְרִיא. וּמִיָּד כְּשֶׁהַתִּינוֹק רָאוּי לְמוֹל, אָסוּר לְעַכֵּב אֶת הַמִּצְוָה מֵאֵיזֶה טַעַם לְהַרְבּוֹת שִׂמְחָה וְכַדּוֹמֶה, אֶלָּא יָמוּל מִיָּד כְּשֶׁהוּא רָאוּי (תשובת דב"ש סִימָן קצב) אַף לֹא בַּשַּׁבָּת וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רסו.

ה אִשָּׁה שֶׁמֵּתוּ שְׁנֵי בָנֶיהָ מֵחֲמַת מִילָה, שֶׁנִּרְאֶה כִּי הַמִּילָה הִכְחִישָׁה אֶת כֹּחָם, אֵין מָלִין אֶת הַשְּׁלִישִׁי, עַד שֶׁיִּגְדַּל וְיִתְחַזֵּק כֹּחוֹ. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁמֵּת לָהּ יֶלֶד אֶחָד מֵחֲמַת מִילָה וְגַם לַאֲחוֹתָהּ אֵרַע כֵּן, אֲזַי גַּם שְׁאָר הָאֲחָיוֹת לֹא יָמוּלוּ בְּנֵיהֶן, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ וְיִתְחַזְּקוּ.

ו תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אוֹ קֹדֶם, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם, מָתַי יִמּוֹל.

ז תִּינוֹק שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁנִּמּוֹל (בֵּין בְּתוֹךְ שְׁמוֹנָה יָמִים בֵּין אַחַר כָּךְ), מָלִין אוֹתוֹ אֵצֶל קִבְרוֹ לְהָסִיר חֶרְפָּתוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא יִקָּבֵר בְּעָרְלָתוֹ, כִּי חֶרְפָּה הִיא לוֹ. וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַמִּילָה, אֲבָל קוֹרְאִין לוֹ שֵׁם, לְזֵכֶר שֶׁיְּרַחֲמוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם וְיִחְיֶה בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְתִהְיֶה בּוֹ דֵּעָה לְהַכִּיר אָבִיו וְאִמּוֹ. (וְאִם מֵת בְּיוֹם טוֹב, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ר סָעִיף ח וְסָעִיף ט). אִם שָׁכְחוּ לְמוֹלוֹ וּקְבָרוּהוּ בְּעָרְלָתוֹ, אִם נִזְכְּרוּ מִיָּד, שֶׁעֲדַיִן אֵין לְחוּשׁ שֶׁנִּתְנַוֵּל בַּקֶּבֶר, צְרִיכִין לִפְתֹּחַ אֶת הַקֶּבֶר וּלְמוֹלוֹ. אֲבָל אִם לֹא נִזְכְּרוּ עַד אֵיזֶה יָמִים לְאַחַר מוֹתוֹ, אֵין לִפְתֹּחַ אֶת הַקֶּבֶר (נוֹדַע בִּיהוּדָה תִּנְיָנָא סִימָן קסד).

ח נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם הַמִּילָה. שֶׁכָּל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה (כְּמוֹ מִצְוַת מִילָה), עֲדַיִן עוֹשִׂין בְּשִׂמְחָה. וּכְתִיב, שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ וְגוֹ', וְדָרְשֵׁינָן, זוֹ מִילָה. וּמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה הֲגוּנָה וּמְקַמֵּץ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּקַאפָּא וּמִינֵי מְתִיקָה וְכַדּוֹמֶה, לֹא יָפֶה עוֹשֶׂה. מִי שֶׁמַּזְמִינִין אוֹתוֹ לִסְעוּדַת בְּרִית מִילָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֲנָשִׁים מְהֻגָּנִים, מְחֻיָּב גַּם הוּא לְלֶכֶת. עוֹד נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּמֵינֵי פֵּרוֹת וּמַשְׁקִין בְּלֵיל שַׁבָּת שֶׁקֹּדֶם הַמִּילָה, וְגַם זוֹהִי סְעוּדַת מִצְוָה. עוֹד נוֹהֲגִין, שֶׁבַּלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵי הַמִּילָה, מִתְקַבְּצִין בְּבֵית הַתִּינוֹק וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וְעוֹשִׂין קְצָת סְעוּדָה, וְזוֹ אֵין לָהּ דִּין סְעוּדַת מִצְוָה, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִנְהָג בְּעָלְמָא.

סימן קסד

א מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁיִּפְדֶּה מִכֹּהֵן אֶת בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וּבְמַטְבְּעוֹת שֶׁלָּנוּ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ כָּל כָּךְ עַד שֶׁיֵּהֵא בְּכֻלָּם חֲמִשָּׁה לוּיט וּשְׁלִישׁ כֶּסֶף צָרוּף (בראַנדזילבער) (עַיֵּן חַתַ"ם סוֹפֵר סִימָן רפט). וְיָכוֹל לִתֵּן לַכֹּהֵן, אֲפִלּוּ שְׁאָר חֲפָצִים שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִים כָּךְ, אֲבָל לֹא קַרְקָעוֹת אוֹ שְׁטָרוֹת. וְלָכֵן אֵין פּוֹדִין [שְׁטָרוֹת כֶּסֶף]. וְנוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְמִצְוָה זֹאת.

ב אָמַר לְכֹהֵן אֶחָד שֶׁיִּפְדֶּה מִמֶּנּוּ אֶת בְּנוֹ, אָסוּר לַחֲזוֹר בּוֹ. וְאִם חָזַר וּפָדָה אוֹתוֹ מִכֹּהֵן אַחֵר, הֲרֵי זֶה פָּדוּי.

ג אֵין פּוֹדִין אֶת הַבְּכוֹר, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יִפְדֶּה מִיָּד, שֶׁלֹּא לְהַשְׁהוֹת אֶת הַמִּצְוָה. וְאֵין פּוֹדִין בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב. אֲבָל בְּחֹל הַמּוֹעֵד פּוֹדִין. נוֹהֲגִין

לַעֲשׂוֹת אֶת הַפִּדְיוֹן בַּיּוֹם. וּמִכָּל מָקוֹם אִם עָבַר יוֹם שְׁלִשִׁים וְאֶחָד וְלֹא פָּדָה, אוֹ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב אוֹ בְּתַעֲנִית, יֵשׁ לְפַדּוֹתוֹ תֵּכֶף בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, וְלֹא יַמְתִּינוּ עַד לְמָחָר לְהַשְׁהוֹת הַמִּצְוָה יוֹתֵר.

ד הָאָב, מַיְיתֵי לֵהּ לַבְּכוֹר קַמֵּי כֹּהֵן, וּמוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ הַיִשְׂרְאֵלִית. וּמַיְיתֵי כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף חֲמִשָּׁה סְלָעִים וּמַנִּיחַ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְאוֹמֵר לַכֹּהֵן, זֶה בְּנִי בְכוֹרִי וְכוּ', וְאַחַר כָּךְ מַנִּיחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְהַכֹּהֵן שׁוֹאֵל אוֹתוֹ, בְּמַאי בָּעִית טְפֵי לִתֵּן לִי בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ וְכוּ'. וְהוּא מֵשִׁיב לוֹ וְאוֹמֵר, חָפֵץ אֲנִי לִפְדּוֹת אֶת בְּנִי וְכוּ'. וּבְעוֹד שֶׁהָאָב מַחֲזִיק אֶת הַמַּטְבְּעוֹת בְּיָדוֹ, קוֹדֶם שֶׁיִּתְּנֵם לַכֹּהֵן, מְבָרֵךְ, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְגַם שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְנוֹתֵן מִיָּד אֶת הַמַּטְבְּעוֹת לַכֹּהֵן, וְהַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכֶּסֶף וּמוֹלִיכוֹ בְּיָדוֹ עַל רֹאשׁ הַבֵּן, וְאוֹמֵר, זֶה תַּחַת זֶה וְכוּ'. וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַבֵּן וּמְבָרְכוֹ וְאוֹמֵר, יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים וְגוֹ', יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ וְגוֹ', כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְגוֹ', ה' יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע וְגוֹ'. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ הַכֹּהֵן עַל כּוֹס יַיִן. וְאִם אֵין יַיִן, מְבָרֵךְ עַל שְׁאָר מַשְׁקֶה שֶׁרְגִילִין לִשְׁתּוֹת שָׁם, אֲבָל אָז צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת הַפִּדְיוֹן קוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם לַסְּעוּדָה, כִּי בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה אֵין מְבָרְכִין עַל שְׁאָר מַשְׁקִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁיֵּשׁ יַיִן, שֶׁאָז עוֹשִׂין הַפִּדְיוֹן אַחַר בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא.

ה אִם אֵין הָאָב בְּמָקוֹם הַיֶּלֶד, יָכוֹל גַּם כֵּן לְפַדּוֹתוֹ מִכֹּהֵן בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם. וְאוֹמֵר לַכֹּהֵן, יֵשׁ לִי בֵּן בְּכוֹר לְפַדּוֹתוֹ. וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר לוֹ, בְּמַאי בָּעִית טְפֵי וְכוּ'.

ו בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנּוֹהֲגִין, שֶׁהַכֹּהֵן מַחֲזִיר אַחַר כָּךְ אֶת דְּמֵי הַפִּדְיוֹן כֻּלּוֹ אוֹ מִקְצָתוֹ לְאָב, כָּתַב טוּרִי זָהָב טַעַם (וְצָרִיךְ עִיּוּן). וּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי, יִבְחַר לוֹ כֹּהֵן עָנִי בַּעַל תּוֹרָה וְיִרְאָה, וְהָאָב וְגַם הַכֹּהֵן יִגְמְרוּ בְּדַעְתָּם שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר אוֹ יִתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר (עַיִן מגדל עוז למהריעב"ץ זכרונו לברכה).

ז הָאֵם, אֵינָהּ חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ. וְאִם מֵת הָאָב, בֵּית הַדִּין פּוֹדִין אוֹתוֹ (עַיִן נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף).

ח עָבַר הָאָב וְלֹא פָּדָה אֶת בְּנוֹ, אוֹ שֶׁמֵּת הָאָב וּבֵית הַדִּין לֹא פָּדוּ אוֹתוֹ, חַיָּב הוּא בְּעַצְמוֹ לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּשֶׁיִּגְדַּל, וּמְבָרֵךְ, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן בְּכוֹר, וְשֶׁהֶחֱיָנוּ (וְעַיֵּן בְּסֵפֶר תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה).

ט כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן. וַאֲפִלּוּ בַּת כֹּהֵן אוֹ בַּת לֵוִי שֶׁנִּשְׂאָה לְיִשְׂרְאֵל, הַבֵּן פָּטוּר מִפִּדְיוֹן. וְאִם בַּת כֹּהֵן נִבְעֲלָה לַגּוֹי וְנִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ, אוֹ אֲפִלּוּ נִתְעַבְּרָה אַחַר כָּךְ בְּהֶתֵּר, הַבֵּן חַיָּב בְּפִדְיוֹן, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ נִתְחַלְּלָה מִן הַכְּהֻנָּה עַל יְדֵי בְּעִילַת הַגּוֹי. וְכֵן עַל יְדֵי שְׁאָר בְּעִילַת אִסּוּר, שֶׁהִיא מִתְחַלֶּלֶת.

י אִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה בֵּן קַיָּמָא, צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלָה.

סימן קסה

א כָּל אָב, חַיָּב לְחַנֵּךְ אֶת בָּנָיו הַקְּטַנִּים בְּכָל הַמִּצְוֹת, בֵּין בְּמִצְוָה דְאוֹרָיְתָא בֵּין בְּמִצְוָה דְרַבָּנָן, כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה לְפִי דַּעַת הַקָּטָן וְהַקְּטַנָּה. וְכֵן לְהַפְרִישָׁם מִכָּל דָּבָר אִסּוּר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְגוֹ'. וְאִם לֹא יְוַסֵּר בְּדָבָרִים, יַכֵּהוּ בַּשֵּׁבֶט וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל לֹא יַכֵּהוּ מַכּוֹת אַכְזָרִיּוֹת כְּמוֹ הַשּׁוֹטִים. וְכָל עָרוּם יַעֲשֶׂה בָּדַעַת. וּבְיוֹתֵר צְרִיכִים לְהַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יְדַבְּרוּ שְׁקָרִים, וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנָם דִּבְרֵי אֱמֶת, וּלְהַרְחִיקָם מִן הַשְּׁבוּעוֹת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן סז סָעִיף ט). וּדְבָרִים אֵלּוּ מֻטָּלִים עַל הָאָבוֹת וְעַל הַמְלַמְּדִים.

ב הַנַּעַת זְמַן הַחִנּוּךְ לְמִצְוֹת עֲשֵׂה, הֵיא בְּכָל תִּינוֹק לְפִי חָכְמָתוֹ וַהֲבָנָתוֹ. כְּגוֹן הַיּוֹדֵעַ מֵעִנְיַן שַׁבָּת, חַיָּב לְשָׁמוֹעַ קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהַחִנּוּךְ בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, בֵּין בְּדָאוֹרָיְתָא בֵּין בְּדַרַבָּנָן, הוּא בְּכָל תִּינוֹק שֶׁהוּא בַר הֲבָנָה שֶׁמֵּבִין כְּשֶׁאוֹמְרִים לוֹ שֶׁזֶּה אָסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹ אָסוּר לֶאֱכוֹל. וְיֵשׁ לְחַנֵּךְ הַקְּטַנִּים שֶׁיַּעֲנוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָמֵן וּשְׁאָר הַדְּבָרִים. וּמִשָּׁעָה שֶׁהַתִּינוֹק עוֹנֶה אָמֵן, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וּצְרִיכִים לְחַנְּכָם שֶׁיַּעַמְדוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה. אֲבָל אוֹתָן שֶׁהֵם רָצִים וְשָׁבִים וּמְבַלְבְּלִים, מוּטָב שֶׁלֹּא לַהֲבִיאָם.

ג אֲפִלּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו שֶׁל קָטָן, אָסוּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ דָּבָר אִסּוּר לְאָכְלוֹ, אוֹ לְצַוּוֹתוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵיזֶה אִסּוּר. וּלְרֹב הַפּוֹסְקִים אֲפִלּוּ דָּבָר הָאָסוּר רַק מִדְּרַבָּנָן, אָסוּר לִתֵּן לוֹ לֶאֱכוֹל אוֹ לְצַוּוֹתוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה. וְאִם הַתִּינוֹק חוֹלֶה קְצָת וְצָרִיךְ לֶאֱכוֹל דְּבַר אִסּוּר, יֵשׁ לְהַתִּיר לָתֵת לוֹ עַל יְדֵי גוֹי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ אָסוּר רַק מִדְּרַבָּנָן. (וּלְעִנְיַן חָמֵץ בַּפֶּסַח, עַיֵּן בְּהִלְכוֹת פֶּסַח).

ד דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ אִסּוּר מֵצַד עַצְמוֹ אֶלָּא שֶׁהַיּוֹם גּוֹרֵם, אֵין בּוֹ מִצְוַת חִנּוּךְ. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לִתֵּן לְתִינוֹק לֶאֱכֹל קֹדֶם קִדּוּשׁ, אַף עַל גַּב דְּחַיָּב לְחַנְּכוֹ בְּקִדּוּשׁ. אֲבָל אָסוּר לִתֵּן לוֹ לֶאֱכֹל חוּץ לַסֻּכָּה. דְּדַוְקָא בַּקִּדּוּשׁ שֶׁהוּא כְּמוֹ אִסּוּר לָאו, שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם קִדּוּשׁ, בָּזֶה קִיל. אֲבָל לַעֲבוֹר עַל עֲשֵׂה, אָסוּר לִתֵּן לוֹ.

ה אָסוּר לִתֵּן לְתִינוֹק, אֲפִלּוּ הוּא פָּחוֹת מִתֵּשַׁע שָׁנִים, שֶׁיּוֹצִיא אֵיזֶה דָּבָר בַּשַּׁבָּת אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן סִדּוּר וְחָמֵשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכַדּוֹמֶה (תְּשׁוּבוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר סִימָן טו, עַיֵּן שָׁם).

ו קָטָן שֶׁגָּנַב אֵיזֶה דָּבָר, אִם הוּא בְּעַיִן, מְחֻיָּבִין לְהַחֲזִירוֹ. וְאִם אֵינוֹ בְּעַיִן, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם אַף לְאַחַר שֶׁיִּגְדַּל. אַךְ לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם, חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּגְדַּל. וְכֵן אִם עָשָׂה שְׁאָר עֲבֵרוֹת בְּקַטְנוּתוֹ כְּשֶׁהוּא בַּר הֲבָנָה, טוֹב שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֵיזֶה דָּבָר לִתְשׁוּבָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, גַּם בְּלֹא דַּעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב.

ז לֹא יְאַיֵּם עַל הַתִּינוֹק שֶׁיַּכֶּהוּ לְאַחַר זְמַן. אֶלָּא אִם רוֹאֵהוּ עוֹשֶׂה אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, יַכֵּהוּ מִיָּד אוֹ יִשְׁתֹּק לְגַמְרֵי. מַעֲשֶׂה בְּתִינוֹק שֶׁבָּרַח מִבֵּית הַסֵּפֶר, וְהִפְחִידוֹ אָבִיו שֶׁיַּכֶּהוּ, הָלַךְ

הַתִּינוֹק וְהֵמִית אֶת עַצְמוֹ (מַסֶּכֶת שְׁמָחוֹת פֶּרֶק שֵׁנִי). אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, יֵצֶר, תִּינוֹק, וְאִשָּׁה, תְּהֵא שְׁמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת. לֹא יַעֲשֶׂה מוֹרֶא לְתִינוֹק בְּדָבָר טָמֵא (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סִימָן לג סָעִיף יד)

ח מִדִּינָא, מֻתָּר לְתִינוֹק יִשְׂרָאֵל לִינֹק מִגּוֹיָה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קסז סָעִיף יח). מִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵלִית, לֹא יַנִּיחוּהוּ לִינֹק מִגּוֹיָה, מִשּׁוּם דִּמְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב וּמוֹלִיד מֻזָּג רָע. וְכֵן מֵינֶקֶת יִשְׂרָאֵלִית שֶׁצְּרִיכָה לֶאֱכֹל מַאֲכָלֵי אִסּוּר לִרְפוּאָה, אִם אֶפְשָׁר, לֹא תֵּנִיק בַּיָּמִים הָהֵם אֶת הַתִּינוֹק.

ט כָּל אָב, מְחֻיָּב לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם. וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ, כָּךְ מִצְוָה לְלַמֵּד אֶת בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהוֹדַעְתָּם לִבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ. י מִיָּד כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר, יְלַמְּדוֹ הַפָּסוּק תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה וְגוֹ', וְכֵן פָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' (רק יְזֹהַר מְאֹד שֶׁיְּהֵא הַתִּינוֹק נָקִי בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְלַמֵּד אוֹתוֹ) (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ה סָעִיף ג). וְכֵן מְלַמְּדוֹ מְעַט מְעַט אֵיזֶה פְּסוּקִים עַד שֶׁיַּגִּיעַ בְּכֹחוֹ לְלֶכֶת אֶל בֵּית הַסֵּפֶר, וְאָז יִשְׂכֹּר לוֹ מְלַמֵּד. וִידַקְדֵּק לִבְחוֹר מְלַמֵּד שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם, לְמַעַן יַרְגִּיל אֶת הַתִּינוֹק מִנְּעוּרָיו בְּיִרְאַת שָׁמַיִם. וּכְשֶׁהִגִּיעַ הַתִּינוֹק לִלְמֹד מִקְרָא, נוֹהֲגִין לְהַתְחִיל עִמּוֹ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁהִיא פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת, דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, יָבוֹאוּ טְהוֹרִים (דְּהַיְנוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן) וְיַעַסְקוּ בְּטָהוֹרִים.

יא הַמְלַמֵּד, צָרִיךְ לְיַשֵּׁב וּלְלַמֵּד אֶת הַתִּינוֹקוֹת כָּל הַיּוֹם וּקְצָת מִן הַלַּיְלָה, כְּדֵי לְחַנְּכָם לִלְמֹד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יְבַטְּלוּ הַתִּינוֹקוֹת כְּלָל, חוּץ מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְעֶרֶב יוֹם טוֹב בְּסוֹף הַיּוֹם. אֵין מְבַטְּלִין אֶת הַתִּינוֹקוֹת אֲפִלּוּ לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

יב מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שְׁמַנִּיחַ אֶת הַתִּינוֹקוֹת וְיוֹצֵא, אוֹ שֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת עִמָּהֶם, אוֹ שֶׁמִּתְרַשֵּׁל בְּתַלְמוּדוֹ, הֲרֵי זֶה בִּכְלַל אָרוּר עוֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה. לְפִיכָךְ אֵין לְהוֹשִׁיב מְלַמֵּד אֶלָּא בַּעַל יִרְאָה, מָהִיר לִקְרֹא וּלְדַקְדֵּק. וְאֵין לַמְלַמֵּד לִהְיוֹת נָעוֹר בַּלַּיְלָה יוֹתֵר מִדַּי, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָצֵל בַּיּוֹם לְלַמֵּד. וְכֵן לֹא יִתְעַנֶּה אוֹ יַעֲצֹר אֶת עַצְמוֹ מִמַּאֲכָל וּמִשְׁתֶּה אוֹ יֹאכַל יוֹתֵר מִדַּי, כִּי כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, גּוֹרְמִים שֶׁלֹּא יוּכַל לְלַמֵּד הֵיטֵב. וְכָל הַמְשַׁנֶּה, יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה וּמְסַלְּקִין לֵהּ.

יג לֹא יַכֶּה אוֹתָם מַכַּת אוֹיֵב, מוּסָר אַכְזָרִי, לֹא בְּשׁוֹטִים וְלֹא בְּמַקֵּל, אֶלָּא בִּרְצוּעָה קְטַנָּה.

יד אֵין מְלַמְּדִין אֶת הַתִּינוֹקוֹת בַּשַּׁבָּת דָּבָר חָדָשׁ מַה שֶּׁלֹּא לָמְדוּ עֲדַיִן, מִשּׁוּם טֹרַח שַׁבָּת. אֲבָל מַה שֶּׁקָּרְאוּ פַּעַם אַחַת, שׁוֹנִים אוֹתוֹ לָהֶם בַּשַּׁבָּת (עַיֵּן עוֹד יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רמה, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קנב סָעִיף ז).

טו קָטָן שֶׁמָּצָא מְצִיאָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם נָתַן לוֹ אַחֵר אֵיזֶה דָּבָר בְּמַתָּנָה, אָסוּר לְגָזְלוֹ מִמֶּנּוּ.

טז אֵין מוֹסְרִין תִּינוֹק לַגּוֹי לְלַמְּדוֹ סֵפֶר אוֹ לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְמָסְרוֹ לְאֶפִּיקוֹרוֹס יִשְׂרָאֵל, דְּגָרַע טְפֵי, וְאִיכָּא לְמֵיחָשׁ דִּלְמָא מַמְשִׁיךְ אֲבַתְרֵיהּ.

סימן קסו

א כְּתִיב, לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ. כֵּיצַד הוּא מְנַחֵשׁ. הָאוֹמֵר, הוֹאִיל וְנָפְלָה פִּתִּי מִפִּי, אוֹ נָפַל מַקְלִי מִיָּדִי, אוֹ בְּנִי קָרָא לִי מֵאֲחוֹרַי, עוֹרֵב קָרָא לִי, צְבִי הִפְסִיקַנִי בַּדֶּרֶךְ, נָחָשׁ מִימִינִי, שׁוּעָל מִשְּׂמֹאלִי, לֹא אֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה כִּי לֹא אַצְלִיחַ: וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹמְעִים צְפְצוּף הָעוֹף וְאוֹמְרִים, יִהְיֶה כָּךְ אוֹ לֹא יִהְיֶה כָּךְ, טוֹב לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה וְרַע לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה: וְכֵן מִי שֶׁמְּבַקְשִׁין מִמֶּנּוּ מָעוֹת, וְאוֹמֵר, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַנִּיחֵנִי, עַתָּה שַׁחֲרִית הִיא, וְלֹא אַתְחִיל תְּחִלַּת הַיּוֹם בְּפֶרְעוֹן, אוֹ מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא, אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא: וְכֵן אֵלּוּ שֶׁאוֹמְרִים, צְרִיכִין לִשְׁחוֹט תַּרְנְגוֹל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא עֲרָבִית, אוֹ תַּרְנְגֹלֶת זֹאת, מִפְּנֵי שֶׁקָּרְאָה כְּמוֹ תַּרְנְגוֹל, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ הַכֹּל אָסוּר. וְהָעוֹשֶׂה דָּבָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ, עוֹבֵר בְּלָאו. יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאִם אֵינוֹ אוֹמֵר הַטַּעַם לָמָּה הוּא מְצַוֶּה לִשְׁחוֹט אֶת הַתַּרְנְגֹלֶת אוֹ אֶת הַתַּרְנְגוֹל, אֶלָּא אוֹמֵר סְתָם, שַׁחֲטוּ תַּרְנְגֹלֶת זֹאת אוֹ תַּרְנְגוֹל זֶה, מֻתָּר לִשְׁחֹטָם. וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג.

ב בַּיִת, תִּינוֹק, וְאִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִחוּשׁ, יֵשׁ סִימָן. פֵּרוּשׁ, שֶׁאִם בָּנָה בַּיִת, אוֹ נוֹלַד לוֹ תִּינוֹק, אוֹ נָשָׂא אִשָּׁה, אִם הִצְלִיחַ אַחַר כָּךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אוֹ לֹא, הוּא סִימָן לוֹ לְהַבָּא, וְיָכוֹל לוֹמַר, בַּיִת זֶה מַצְלִיחַ לִי וְכוּ'. וְכֵן מֻתָּר לִשְׁאֹל לְתִינוֹק, אֵיזֶה פָּסוּק לָמַד, וְלִסְמֹךְ עָלָיו לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה, דְּחָשִׁיב קְצָת כְּמוֹ נְבוּאָה. יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת לוֹ סִימָן בְּדָבָר שֶׁיָּבוֹא לָעֲתִיד, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אוֹ יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל, וְיֵשׁ אוֹסְרִין. וְהַהוֹלֵךְ בְּתֹם וּבוֹטֵחַ בַּה', חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ.

ג אֵיזֶהוּ מְעוֹנֵן. זֶה שֶׁנּוֹתֵן עִתִּים, שֶׁאוֹמֵר בְּאַצְטַגְנִינוּת, יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב וְיוֹם פְּלוֹנִי רַע, יוֹם פְּלוֹנִי רָאוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית, שָׁנָה פְּלוֹנִית אוֹ חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רַע לְדָבָר פְּלוֹנִי. וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין שֶׁאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים אֶלָּא בְּמִלּוּי הַלְּבָנָה, אֵין זֶה בִּכְלַל מְנַחֵשׁ וּמְעוֹנֵן, שֶׁאֵין עוֹשִׂין זֹאת אֶלָּא לְסִימָן טוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים עַל הַמַּעְיָן לְסִימָן שֶׁתִּמָּשֵׁךְ מַלְכוּתָם, כֵּן עוֹשִׂין לְסִימָן טוֹב כְּמוֹ שֶׁהַלְּבָנָה הוֹלֶכֶת וּמִתְמַלֵּאת. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לְעַכֵּב אֶת הַנִּשּׂוּאִין בִּשְׁבִיל זֶה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת חֻפַּת נִדָּה בַּעֲבוּר זֶה. וְכֵן נוֹהֲגִין לְהַתְחִיל לִלְמֹד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין שֶׁאֵין מַתְחִילִין בַּשֵּׁנִי וּבָרְבִיעִי, יֵשׁ מַתִּירִין גַּם כֵּן.

ד עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֵיזֶהוּ מְעוֹנֵן, זֶה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. פֵּרוּשׁ, שֶׁהוּא כְּאִלּוּ אוֹחֵז עֵינֵי בְנֵי אָדָם וְסוֹגְרָן, שֶׁהוּא מַטְעֶה אוֹתָן, שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם כְּאִלּוּ עוֹשֶׂה דְּבָרִים נִפְלָאִים חוּץ מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע, וּבֶאֱמֶת אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא בְּקַלּוּת יָדָיו וּבְתַחְבּוּלוֹת הוּא

מַטְעֶה אוֹתָן. וְהַבַּדְחָנִין שֶׁעוֹשִׂין כְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ בַּחֲתֻנּוֹת, עוֹבְרִים בְּלָאו. וְהַמְצַוֶּה לַעֲשׂוֹתָן, עוֹבֵר עַל לִפְנֵי עִוֵּר. וְלָכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת, מְחֻיָּב לִמְחוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל וְלִרְאוֹתָן. אֲבָל אִם נָכְרִי עוֹשֶׂה כֵּן, מֻתָּר לִרְאוֹת.

ה אָסוּר לִדְרוֹשׁ בְּמְכַשְּׁפִים אֶלָּא בְּמָקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, אוֹ אִם בָּא לוֹ אֵיזֶה חֳלִי עַל יְדֵי כְּשׁוּף אוֹ מִקְרֶה וְרוּחַ רָעָה, מֻתָּר לְהִתְרַפְּאוֹת עַל יְדֵי מְכַשֵּׁף גּוֹי.

סימן קסז

א עֲבוֹדָה זָרָה, אָסוּר בַּהֲנָאָה, הֵיא וְתַשְׁמִישָׁהּ וְנוֹיָהּ וְתִקְרֻבְתָּהּ. וְאִם נִתְעָרֵב מִדְּבָרִים אֵלּוּ אֲפִלּוּ אֶחָד בְּאֶלֶף שֶׁל הֶתֵּר, אוֹסֵר אֶת כָּל הַתַּעֲרוֹבוֹת בַּהֲנָאָה. אֵיזֶהוּ תַּשְׁמִישָׁהּ. הַכֵּלִים שֶׁהַכֹּהֵן מַקְטִיר בָּהֶם לְפָנֶיהָ, כְּגוֹן הַמַּחְתָּה וְהַגְּבִיעִים, וְכֵן הַבַּיִת שֶׁמְּיַחֲדִים לָהּ, וְהַבָּסִיס שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ עָלָיו, וְכֵן כְּלֵי הַשִּׁיר שֶׁמְּזַמְּרִים בָּהֶם לְפָנֶיהָ וְכַדּוֹמֶה. וְאֵיזֶהוּ נוֹיָהּ. כְּגוֹן הַנֵּרוֹת שֶׁמַּדְלִיקִין לְפָנֶיהָ, וְהַמַּלְבּוּשִׁים שֶׁמַּלְבִּישִׁים אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁשָּׂטַח לְפָנֶיהָ בְּגָדִים וְכֵלִים נָאִים לְנוֹי, וְכֵן הָאֵילָנוֹת שֶׁרְגִילִין לִטַּע לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה לִהְיוֹת לָהּ לְנוֹי, הַוַּיִן נוֹיֶהָ, וְאָסוּרִין בַּהֲנָאָה, וְלָכֵן אָסוּר לֵישֵׁב בְּצִלָּן. וְאֵיזוֹהִי תִּקְרֻבְתָּהּ, כְּגוֹן מְנִי מַאֲכָל שֶׁמַּנִּיחִין לְפָנֶיהָ. (עַיֵּן יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קלט וסִימָן ק"מ סָעִיף א').

ב עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי, וְכֵן תַּשְׁמִישָׁהּ וְנוֹיָהּ, יֵשׁ לָהֶן בִּטּוּל. כְּשֶׁמְּבַטֵּל אוֹתָהּ הַגּוֹי בְּיָדַיִם, שֶׁלֹּא תְּהֵא עוֹד עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ תַּשְׁמִישׁ אוֹ נוֹי לַעֲבוֹדָה זָרָה, הֻתָּרוּ. וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל מוּמָר, אֵין לָהֶם בִּטּוּל.

ג נֵרוֹת שֶׁהִדְלִיקוּ לְפָנֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ כִּבָּן הַגּוֹי לְצֹרֶךְ עַצְמוֹ וּמְכָרָן לְיִשְׂרָאֵל, מֻתָּרִין, דְּכֵיוָן שֶׁכִּבָּן לְצֹרֶךְ עַצְמוֹ, זֶהוּ בִּטּוּלָן. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן נֵרוֹת שֶׁל מִצְוָה. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְבַּטֵּל וּמֻתָּר לְהֶדְיוֹט, אָסוּר לְדָבָר מִצְוָה, מִשּׁוּם דְּמֵאִיסֵי לְגַבּוֹהַ.

ד הַמַּלְבּוּשִׁים שֶׁלּוֹבְשִׁים הַכֹּהֲנִים כְּשֶׁנִּכְנָסִים לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּנוֹי שֶׁלָּהֶם הֵן, וְלֹא נוֹי שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵינָן צְרִיכִין בִּטּוּל. וְיֵשׁ שֶׁמַּצְרִיךְ בִּטּוּל.

ה צוּרַת שְׁתֵּי וְעֶרֶב שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לָהּ, אָסוּר בְּלֹא בִּטּוּל. אֲבָל שְׁתֵּי וְעֶרֶב שֶׁתּוֹלִין בַּצַּוָּאר לְזִכָּרוֹן בְּעֶלְמָא, מֻתָּר.

ו אָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם דָּבָר לְצֹרֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה, וַאֲפִלּוּ חֻלּוֹנוֹת לְהַבַּיִת. וְאָסוּר לְמָכֹר לָהֶם סְפָרִים הַמְיֻחָדִים לַעֲבוֹדָה זָרָה. [וְכֵן סִפְרֵי תנ"ך הַמֻּעְתָּקִים בְּשִׁנּוּיִים, כְּדֵי לְפָקְרָם וּלְהַחֲזִיק אֱמוּנָתָם]. וְכֵן לְמָכֹר לָהֶם דָּבָר לְצֹרֶךְ עֲבוֹדָתָם, אָסוּר אִם לֹא יוּכְלוּ לִקְנוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר. וְיֵשׁ אוֹסְרִין אֲפִילּוּ אִם יוּכְלוּ לִקְנוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר. וְכָל בַּעַל נֶפֶשׁ, יַחְמִיר לְעַצְמוֹ.

ז אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּאֵלִיל וּבַנּוֹי שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים. וּצְרִיכִין לְהִתְרַחֵק מִן הַבַּיִת וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִן הָאֵלִיל עַצְמוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁלֹּא לַעֲבֹר שָׁם. וְאָסוּר לִשְׁמֹעַ כְּלִי הַשִּׁיר אוֹ לְהָרִיחַ בְּרֵיחַ שֶׁלָּהֶם. וְאִם שׁוֹמֵעַ כְּלִי הַשִּׁיר, יַאֲטֵם אָזְנָיו. וְכֵן אִם בָּא רֵיחַ, יְכַוֵּן שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ.

ח הָרוֹאֶה בָּתֵּי עֲבוֹדָה זָרָה בְּיִשּׂוּבָן, אוֹמֵר, בֵּית גֵּאִים יִסַּח ה' (משלי ט״ו:כ״ה). בְּחָרְבָּנָן, אוֹמֵר, אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ (תהילים צ״ד:א׳).

ט יָשַׁב לוֹ קוֹץ בְּרַגְלוֹ, אוֹ נִתְפַּזְּרוּ לוֹ מָעוֹת בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לֹא יָשַׁח לְהָסִיר אֶת הַקּוֹץ אוֹ לִטּוֹל אֶת הַמָּעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. וַאֲפִלּוּ אֵין אָדָם רוֹאֶה, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר, אֶלָּא יֵשֵׁב אוֹ יַפְנֶה אַחוֹרָיו אוֹ צִדּוֹ לְצַד הָעֲבוֹדָה הַזָּרָה, וְאַחַר כָּךְ יִטּוֹל.

י יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁאָסוּר לְהַלְווֹת לְצֹרֶךְ בְּנִין עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ לְתַכְשִׁיטֶיהָ אוֹ לְמְשַׁמְּשֶׁיהָ, וְכָל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְמָכֹר לָהֶם תַּשְׁמִישִׁים. וְהַנִּמְנָע, מַצְלִיחַ. וְאֵין לִכְרֹךְ סִפְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, חוּץ מִסִּפְרֵי הַדַּיָּנִים וְהַסּוֹפְרִים. וְאִם חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם אֵיבָה, עַל כָּל פָּנִים כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לְהִשָּׁמֵט, יִשָּׁמֵט.

יא מָקוֹם שֶׁמִּתְקַבְּצִים גּוֹיִם וְאוֹמְרִים שֶׁשָּׁם מוֹחֲלִים לָהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם, אָסוּר לָשֵׂאת וְלָתֵת שָׁם עִמָּהֶם (כֵּן כָּתַב הַטּוּרֵי זָהָב, וּבְחָכְמַת אָדָם כְּלָל פז סִימָן ה כָּתַב דְּצָרִיךְ עִיּוּן).

יב אָסוּר לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין לְצֹרֶךְ, כְּגוֹן לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ, הַמְתֵּן לִי בְּצַד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית, בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ. וְאָסוּר לְגָרֵם לַגּוֹי, שֶׁיַּזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ, לֹא יִשָּׁמַע בִּגְרָמָא שֶׁלָּךְ. וְאִם נִתְחַיֵּב לוֹ הַגּוֹי שְׁבוּעָה, יֵשׁ מְקִלִּין לְהַנִּיחַ לוֹ לִשָּׁבַע (עַיִן אוֹרַח חַיִּים סִימָן קנו). שֵׁם הַחַגִּים שֶׁלָּהֶם שֶׁהֵם כִּשְׁמוֹת בְּנֵי אָדָם, אֵין חָשֵׁשׁ לְהַזְכִּירָם. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקָּרֵאם כְּמוֹ שֶׁהַגּוֹיִם מַזְכִּירִים אוֹתָם בִּלְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת.

יג כָּל לֵצָנוּתָא אֲסִירָא, חוּץ מִלֵּצָנוּתָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּשַׁרְיָא.

יד אָסוּר לִתֵּן מַתָּנַת חִנָּם לְגוֹי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ, דִּכְתִיב, וְלֹא תְחָנֵם, וְדָרְשֵׁינַן לֹא תִתֵּן לָהֶם מַתְּנַת חִנָּם. אֲבָל אִם הוּא מַכִּירוֹ, לֹא הֲוֵי מַתְּנַת חִנָּם, שֶׁגַּם הוּא יְשַׁלֵּם גְּמוּלוֹ, אוֹ כְּבָר שִׁלַּם לוֹ, וַהֲוֵי כְּמוֹ מְכִירָה.

טו אָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן, אֲפִלּוּ לוֹמַר, כַּמָּה נָאָה גּוֹי זֶה בְּצוּרָתוֹ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא לְסַפֵּר בְּשֶׁבַח מַעֲשָׂיו אוֹ שֶׁיְּחַבֵּב דָּבָר מִדְּבָרָיו, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן בִּכְלַל וְלֹא תְחָנֵם, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן. אֲבָל אִם מְכַוֵּן בְּשִׁבְחוֹ לְהוֹדוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבָּרָא בְּרִיָּה נָאָה כָּזוֹ, מֻתָּר.

טז מֻתָּר לְפַרְנֵס עֲנִיֵּיהֶם וּלְבַקֵּר חוֹלֵיהֶם וְלִקְבּוֹר מֵתֵיהֶם וּלְהַסְפִּידָן וּלְנַחֵם אֲבֵלֵיהֶם, מִשּׁוּם דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

יז לֹא יִתְיַחֵד יִשְׂרָאֵל עִם גּוֹי, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים (וְעַיֵּן יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קנג)

יח גּוֹיָה לֹא תַנִּיק לְיֶלֶד יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתָהּ, וַאֲפִלּוּ אֲחֵרִים עוֹמְדִים עַל גַּבָּהּ. אֲבָל בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, מֻתֶּרֶת לְהַנִיקוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קסה סָעִיף ח) אִם אֲחֵרִים עוֹמְדִים עַל גַּבָּהּ אוֹ נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים. וְהוּא שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ עִמָּהּ לְבַדּוֹ בַּלַּיְלָה.

יט יִשְׂרָאֵלִית לֹא תְיַלֵּד לַגּוֹיָה, אֶלָּא אִם כֵּן הִיא יְדוּעָה לְמְיַלֶּדֶת, שֶׁאָז מֻתֶּרֶת (מִשּׁוּם אֵיבָה). וְדַוְקָא בְּשָׂכָר וּבְחֹל. וְלֹא תֵּנִיק יִשְׂרָאֵלִית לְבֶן גּוֹיָה אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לָהּ חָלָב הַרְבֵּה וּמְצַעֵר אוֹתָהּ, אָז מֻתֶּרֶת לְהֵנִיקוֹ.

כ אָסוּר לְלַמֵּד אֻמָּנוּת לַגּוֹי.

סימן קסח

א כְּתִיב, לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְגוֹ', וְקִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּזוֹהִי אַזְהָרָה שֶׁלֹּא לְצַיֵּר צוּרוֹת שֶׁבַּמַּדּוֹר הָעֶלְיוֹן וְשֶׁבַּמַּדּוֹר הַתַּחְתּוֹן, וְהַיְנוּ, לֹא תַעֲשׂוּן כְּדִמּוּת שַׁמְשֵׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי. וְלָכֵן אָסוּר לְצַיֵּר צוּרוֹת אַרְבָּעָה פָּנִים שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה וְצוּרוֹת שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכֵן אָסוּר לְצַיֵּר צוּרוֹת חַמָּה וּלְבָנָה וְכוֹכָבִים. וַאֲפִלּוּ אֵינָן בּוֹלְטוֹת, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן, וַאֲפִלּוּ בִּשְׂבִיל גּוֹי. אֲבָל לְהַשְׁהוֹתָן בַּבַּיִת, אִם אֵינָן בּוֹלְטוֹת, מֻתָּר, רַק שֶׁלֹּא יֹאמַר לַגּוֹי לַעֲשׂוֹתָן. מִשּׁוּם דַּאֲמִירָה לַגּוֹי, אֲסוּרָה בְּכָל הָאִסּוּרִין כְּמוֹ בְּאִסּוּרֵי שַׁבָּת.

ב וְכֵן אָסוּר לְצַיֵּר צוּרַת אָדָם. וַאֲפִלּוּ רַק פַּרְצוּף פְּנֵי אָדָם לְחוּד, נַמִּי אָסוּר. וַאֲפִלּוּ לְהַשְׁהוֹתָהּ, אָסוּר, עַד שֶׁיְקַלְקֵל אוֹתָהּ קְצָת. וְדַוְקָא בְּצוּרָה שְׁלֵמָה, דְּהַיְנוּ בִּשְׁתֵּי עֵינַיִם וְחֹטֶם שָׁלֵם. אֲבָל אִם אֵינָהּ רַק חֲצִי הַצּוּרָה מִצַּד אֶחָד, כְּדֶרֶךְ קְצָת הַמְצַיְרִים צַד אֶחָד שֶׁל הַצּוּרָה, זֶה אֵינוֹ אָסוּר.

ג טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם, אִם הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתָהּ, וּמֻתָּר לַחְתֹּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית שְׁקוּעָה. וְאִם הָיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקַעַת, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ, וְאָסוּר לַחְתֹּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית בּוֹלֶטֶת.

ד אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּצוּרַת אָדָם, שֶׁהֲרֵי נִקְרָא פֶּסֶל, וְעוֹבֵר מִשּׁוּם, אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים. אֲבָל בְּצוּרוֹת שֶׁעַל הַמַּטְבְּעוֹת, כֵּיוָן שֶׁרְגִילִין בָּהֶן, מֻתָּר. וְהֶחָסִיד נִזְהָר גַּם בָּזֶה

ה אָסוּר לַעֲשׂוֹת בַּיִת תַּבְנִית הֵיכָל כְּשִׁעוּר אָרְכּוֹ וְגָבְהוֹ וְרָחְבּוֹ, אַכְסַדְרָה תַּבְנִית אוּלָם, חָצֵר תַּבְנִית עֲזָרָה, שֻׁלְחָן תַּבְנִית הַשֻּׁלְחָן שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מְנוֹרָה תַּבְנִית הַמְּנוֹרָה שֶׁהָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אֲבָל עוֹשֶׂה שֶׁל חֲמִשָּׁה קָנִים אוֹ שֶׁל שִׁשָּׁה אוֹ שֶׁל שְׁמוֹנָה. אֲבָל שֶׁל שִׁבְעָה לֹא יַעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ מִשְׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹרִים וּפְרָחִים,

וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ גְּבוֹהָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים, מִשּׁוּם דְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, גַּם בַּמְּנוֹרָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ מְעַכְּבִין.

ו יֵשׁ נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת מְנוֹרָה לְשִׁבְעָה נֵרוֹת, דְּהַיְנוּ שִׁשָּׁה בְּעִגּוּל וְאֶחָד בָּאֶמְצַע. אֲבָל הַרְבֵּה פּוֹסְקִים אוֹסְרִים זֹאת. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בִּסְפֵק אִסּוּר דְּאוֹרָיְתָא.

ז הָעוֹשֶׂה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה בְּמַעֲשֶׂה וּבְמִשְׁקָל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, חַיָּב כָּרֵת. וּבְשׁוֹגֵג, חַיָּב חַטָּאת, וְהוּא שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּדֵי לְהַמְשִׁחַ. וְהָעוֹשֶׂה קְטֹרֶת מֵאַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין שֶׁבַּתּוֹרָה לְפִי הַמִּשְׁקָל, אֲפִלּוּ לֹא עָשָׂה אֶלָּא חֶצְיָהּ אוֹ שְׁלִישִׁיתָהּ, חַיָּב כָּרֵת. עָשָׂה לְהִתְלַמֵּד בָּהּ, פָּטוּר.

סימן קסט

א כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם. מַהִי כְּתֹבֶת קַעֲקַע. כְּתָב הַמְחֻקֶּה וְשָׁקוּעַ שֶׁאֵינוֹ נִמְחָק לְעוֹלָם, זֶהוּ הַשּׁוֹרֵט עַל בְּשָׂרוֹ וּמְמַלֵּא מְקוֹם הַשְׁרִיטָה בִּכְחוֹל אוֹ בְּדִיו אוֹ בְּשִׁאָר צְבָעוֹנִים הָרוֹשְׁמִים. וְכֵן אִם צוֹבֵעַ תְּחִלָּה בְּצֶבַע וְאַחַר כָּךְ שׁוֹרֵט בִּמְקוֹם הַצֶּבַע, עוֹבֵר בְּלָאו. וּמִכָּל מָקוֹם מָתַר לִתֵּן אֵפֶר וּשְׁאָר דְּבָרִים עַל הַמַּכָּה לִרְפוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁאֵר הָרֹשֶׁם, כִּי גַּם מִמַּכָּתוֹ יִשָּׁאֵר רֹשֶׁם הַמּוֹכִיחַ עָלָיו, שֶׁלֹּא עָשָׂה מִשּׁוּם כְּתֹבֶת קַעֲקַע.

ב כְּתִיב, וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם. וּכְתִיב, לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת. וּגְדִידָה וּשְׁרִיטָה אַחַת הֵן, וַאֲסוּרוֹת בֵּין בְּפְנֵי הַמֵּת בֵּין שֶׁלֹּא בְּפְנֵי הַמֵּת. וַאֲפִלּוּ לְהַכּוֹת בְּיָדוֹ עַל בְּשָׂרוֹ עַד שֶׁדָּם יוֹצֵא, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ עַל צַעַר אַחֵר, אָסוּר.

ג קָרְחָה, הוּא שֶׁתּוֹלֵשׁ מִשֵּׂעָר רֹאשׁוֹ עַל מֵת. וַאֲפִלּוּ בְּשַׂעֲרָה אַחַת, אֵיכָא אִסּוּרָא, וְגַם הַנָּשִׁים מֻזְהָרוֹת בְּבַל יִקָּרְחוּ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּבַל יִשְׁרְטוּ.

סימן קע

א פְּאוֹת הָרֹאשׁ הֵן שְׁתַּיִם בְּסוֹף הָרֹאשׁ, וְהוּא מָקוֹם חִבּוּרוֹ לַלֶּחִי מִיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל אֵצֶל הָאֹזֶן. וַאֲפִלּוּ לְגַלְחָן בְּמִסְפָּרַיִם כְּעֵין תַּעַר, דְּהַיְנוּ סָמוּךְ לַבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁיֵּר כְּלוּם מִן הַשְּׂעָרוֹת סָמוּךְ לַבָּשָׂר, יֵשׁ אוֹסְרִין. וְלָכֵן אִם צָרִיךְ לְגַלְחָן לִרְפוּאָה, יְזָהֵר שֶׁלֹּא לְגַלְחָן סָמוּךְ לַבָּשָׂר מַמָּשׁ. וְשִׁעוּר הַפֵּאָה מִכְּנֶגֶד שֵׂעָר שֶׁעַל פַּדַּחְתּוֹ וְעַד לְמַטָּה מִן הָאֹזֶן, מָקוֹם שֶׁהַלְּחִי הַתַּחְתּוֹנָה יוֹצֵאת וּמִתְפָּרֶדֶת שָׁם.

ב פְּאוֹת הַזָּקֵן לֹא אָסְרָה תוֹרָה לְהַשְׁחִית אֶלָּא בְּתַעַר. וְהַפֵּאוֹת הֵן חֲמֵשׁ, וְרַבּוּ בָהֶן הַדֵּעוֹת, לְפִיכָךְ יָרֵא שָׁמַיִם לֹא יַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל זְקָנוֹ כְּלָל, וַאֲפִלּוּ עַל הַשָּׂפָה הָעֶלְיוֹנָה אוֹ תַּחַת הַגָּרוֹן. וְאֵין חִלּוּק בֵּין תַּעַר לְאֶבֶן חַדָּה שֶׁחוֹתֶכֶת אֶת הַשְּׂעָרוֹת, כְּגוֹן פִּיגְמָאנְט אוֹ פִּימְסֶענְשְׁטֵיין, שֶׁאָסוּר גַּם כֵּן. וְאוֹתָן שֶׁמְּסִירִין שְׂעַר הַזָּקָן עַל יְדֵי מִשְׁחָה מְסִיד עִם אַוירעם,

יֵשׁ לָהֶם לִזָּהֵר, שֶׁלֹּא לִגְרֹר אֶת הַמִּשְׁחָה בְּסַכִּין, שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ שֵׂעָר, רַק יִגְּרְרוּ בְּקֵיסָם וְכַדּוֹמֶה (נוֹדָע בִּיהוּדָה תִּנְיָנָא סִימָן פ).

סימן קעא

א אָסוּר לְאִישׁ לִלְבּוֹשׁ אֲפִלּוּ מַלְבּוּשׁ אֶחָד שֶׁל אִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָכָר בִּשְׁאָר מַלְבּוּשָׁיו שֶׁהוּא אִישׁ. וְכֵן אָסוּר לְאִשָּׁה לִלְבּוֹשׁ אֲפִלּוּ מַלְבּוּשׁ אֶחָד שֶׁל אִישׁ. וְלֹא לְבַד מַלְבּוּשִׁים אֲסוּרִים, אֶלָּא אֲפִלּוּ כָּל תַּכְשִׁיט וְכָל תִּקּוּן נוֹי וְיֹפִי הַמְיֻחָד לְאִשָּׁה לְפִי מְנְהַג הַמָּקוֹם, אָסוּר לְאִישׁ שֶׁיִּתְקַשֵּׁט וְיִתְיַפֶּה בּוֹ. וְכֵן כָּל מַה שֶּׁמְּיֻחָד לְאִישׁ, אָסוּר לְאִשָּׁה.

ב אָסוּר לְאִישׁ לְהַעֲבִיר שְׂעַר בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה אֲפִלּוּ בְּמִסְפָּרַיִם כְּעֵין תַּעַר, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּגַלְּחָן סָמוּךְ לַבָּשָׂר מַמָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ תִּקּוּן לַנָּשִׁים. וְאָסוּר לָחוֹךְ בְּיָדוֹ בְּשִׂעַר בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה כְּדֵי לְהַשְׁיִרָן. אֲבָל עַל יְדֵי בְגָדוֹ, מֻתָּר. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּבֵית הַשָּׁחִי וּבְבֵית הָעֶרְוָה וּמִצְטַעֵר מֵחֲמַת הַשְּׂעָרוֹת, מֻתָּר לְהַעֲבִירָן.

ג אָסוּר לְאִישׁ לְלַקֵּט אֲפִלּוּ שְׂעָרָה אַחַת לְבָנָה מִתּוֹךְ הַשְּׁחוֹרוֹת, שֶׁזֶּהוּ נוֹי אִשָּׁה, וְאָסוּר מִשּׁוּם לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר. וְכֵן אָסוּר לוֹ לִצְבּוֹעַ אֲפִלּוּ שַׂעֲרָה אַחַת לְבָנָה שֶׁתְּהֵא שְׁחוֹרָה. וְכֵן אָסוּר לְאִישׁ לְהִסְתַּכֵּל בַּמַּרְאָה. וְאִם רוֹאֶה מִשּׁוּם רְפוּאָה, אוֹ שֶׁמְּסַפֵּר אֶת עַצְמוֹ, אוֹ כְּדֵי לְהָסִיר הַכְּתָמִים מֵעַל פָּנָיו אוֹ הַנּוֹצוֹת מֵרֹאשׁוֹ, מֻתָּר. וּבְמָקוֹם שֶׁהַדֶּרֶךְ הוּא שֶׁגַּם הָאֲנָשִׁים רוֹאִים בַּמַּרְאָה, בְּכָל עִנְיָן מֻתָּר.

סימן קעב

א כְּתִיב, וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, שֶׁאֲסוּרִין לֶאֱכֹל מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה מֵחֲמַשֶּׁת הַמִּינִים עַד לְאַחַר הַקְּרֻבַת הָעֹמֶר שֶׁהִקְרִיבוּ בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן. וּבִזְמַן שֶׁאֵין עֹמֶר, כָּל הַיּוֹם אֲסוּרִין. וְלִבְנֵי חוּץ לָאָרֶץ שֶׁעוֹשִׂין יוֹם טוֹב שְׁנֵי יָמִים מֵחֲמַת סְפֵקָא, גַּם כָּל יוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר, אָסוּר עַד תְּחִלַּת לֵיל שְׁמוֹנָה עָשָׂר. וּתְבוּאָה שֶׁנִּזְרְעָה וְנִשְׂרְשָׁה קֹדֶם ט"ז בְּנִיסָן, הַעֹמֶר הַזֶּה הִתִּירָהּ, וּמֻתֶּרֶת מִיָּד לְאַחַר קְצִירָתָהּ. אֲבָל אִם לֹא נִשְׂרְשָׁה קֹדֶם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, אֲסוּרָה עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא.

ב לְדַעַת רֹב גְּדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים, אִסּוּר זֶה גַּם בְּחוּץ לָאָרֶץ הוּא מִן הַתּוֹרָה. וְלָכֵן צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד בִּתְבוּאָה שֶׁנִּזְרְעָה לִפְעָמִים אַחַר הַפֶּסַח אוֹ סָמוּךְ לִפְנֵי הַפֶּסַח, שֶׁלֹּא הִשְׁרִישָׁה קֹדֶם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, כְּגוֹן שְׁעוֹרִים וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וּבְקִצַּת מְקוֹמוֹת גַּם חִטִּין, שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת עַד לְאַחַר שִׁבְעָה עָשָׂר בְּנִיסָן הַבָּא. (וְאִם הִשְׁרִישָׁה בְּיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר, מֻתֶּרֶת בִּתְחִלַּת לֵיל שִׁבְעָה עָשָׂר בְּנִיסָן הַבָּא, מִכֹּחַ מִמַּה נַּפְשָׁךְ). וְגַם הַשֵּׂכָר שֶׁנַּעֲשָׂה מִתְּבוּאָה זוֹ, אָסוּר עַד

לְאַחַר הַפֶּסַח הַבָּא. וְכֵן הַשֹּׁמְרִים, אֲסוּרִים. וְאִם חִמְּצוּ בָהֶם עִסָּה, אֲפִלּוּ מִתְּבוּאָה יְשָׁנָה, כָּל הָעִסָּה אֲסוּרָה מֵחֲמַת הַשֹּׁמְרִים. תְּבוּאָה שֶׁמִּסְתַּפְּקִים בָּהּ אִם הִיא יְשָׁנָה אוֹ חֲדָשָׁה, יַעֲשׂוּ עָלֶיהָ שְׁאֵלַת חָכָם.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵין אִסּוּר חָדָשׁ אֶלָּא בִּתְבוּאָה שֶׁגְּדָלָה בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל. וַאֲפִלּוּ הַשָּׂדֶה שַׁיֶּכֶת לַגּוֹי, אֶלָּא שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל שְׂכָרָהּ, יֵשׁ בִּתְבוּאָה זוֹ אִסּוּר חָדָשׁ. אֲבָל בִּתְבוּאָה שֶׁגְּדָלָה בִּרְשׁוּת הַגּוֹי, אֵין בָּהּ אִסּוּר חָדָשׁ. וְעַל זֶה סוֹמְכִים הַרְבֵּה בְּשָׁעַת הַדְּחָק. וּמִכָּל מָקוֹם בִּתְבוּאָה שֶׁגְּדָלָה בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, אֵין שׁוּם הֶתֵּר. אֲבָל רַבּוּ הַחוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, דְּגַם בְּשֶׁל גּוֹי אֵיכָא אִסּוּר חָדָשׁ. וְהַמַּחְמִיר תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה.

סימן קעג

א כָּל עֵץ מַאֲכָל, בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין שֶׁל גּוֹי, וַאֲפִלּוּ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת מִנְּטִעָתוֹ, הַפֵּרוֹת וְהַגַּרְעִינִין וְהַקְּלִפּוֹת, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אֵלּוּ, אֵין מוֹנִים מִיּוֹם לְיוֹם, אֶלָּא אִם נָטַע קֹדֶם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נֶחְשֶׁבֶת לוֹ הַשָּׁנָה, מִשּׁוּם דְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם הֵמָּה יְמֵי קְלִיטָה, וְאַחַר כָּךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בַּשָּׁנָה נֶחְשָׁבִים שָׁנָה, וְשׁוּב מוֹנֶה שְׁתֵּי שָׁנִים מִתְּשְׁרֵי. אֲבָל אִם נָטַע מִיּוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְאֵילַךְ, לֹא נֶחְשֶׁבֶת שָׁנָה זֹאת לִכְלוּם, וּמוֹנֶה מִתִּשְׁרֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

ב בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, נִקְרָאוּ הַפֵּרוֹת נָטַע רְבָעִי, וּצְרִיכִין פִּדְיוֹן. כֵּיצַד פּוֹדֶה אוֹתָן. תּוֹלְשָׁן לְאַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ כָּל צָרְכָּן, וְנוֹטֵל מַטְבֵּעַ כֶּסֶף אוֹ פֵּרוֹת שֶׁל הֶתֵּר שָׁוִין פְּרוּטָה, וְאוֹמֵר, בָּזֶה אֲנִי פּוֹדֶה פֵּרוֹת נָטַע רְבָעִי אֵלּוּ. וְנוֹטֵל הַמַּטְבֵּעַ אוֹ הַפֵּרוֹת וְשׁוֹחֲקָן וְזוֹרְקָן בַּנָּהָר. וְאֵין מְבָרְכִין בְּחוּץ לָאָרֶץ עַל הַפִּדְיוֹן.

ג אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִין אוֹ עָנָף אוֹ שֶׁעָקַר אִילָן וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, חַיָּבִים בָּעָרְלָה. אֲבָל הַמַּרְכִּיב עָנָף בְּאִילָן אַחֵר, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁעוֹשֶׂה גּוּמָא בָּאָרֶץ וּמַשְׁפִּיל אֶחָד מֵעֲנָפֵי הָאִילָן וּמַטְמִין אֶמְצָעוּתוֹ בָּאָרֶץ וְרֹאשׁוֹ יוֹצֵא מִצַּד אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁחָתַךְ מַעִקַּר הָאִילָן, בְּחוּץ לָאָרֶץ אֵין בּוֹ מִשּׁוּם עָרְלָה.

ד אִילָן שֶׁנִּקְצַץ, אִם נִשְׁאַר גָּבוֹהַּ מֵהָאָרֶץ טֶפַח, אֲזַי מַה שֶּׁגָּדַל אַחַר כָּךְ, אֵינוֹ חַיָּב בָּעָרְלָה. אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאַר טֶפַח, חַיָּב בָּעָרְלָה. וּמוֹנִין הַשָּׁנִים מִשְּׁעַת הַקִּצִּיצָה. וְאִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאַר מִשָּׁרָשָׁיו מְחֻבָּר, אֲפִלּוּ רַק כָּעֵבִי הַמַּחַט שֶׁמּוֹתְחִין בָּהּ הַבֶּגֶד, לְאַחַר אֲרִיגָה, בְּיָדוּעַ שֶׁיָּכוֹל לְחְיוֹת בְּלִי תּוֹסֶפֶת עָפָר וּפְטוּר, וַאֲפִלּוּ הוֹסִיף עָלָיו עָפָר הַרְבֵּה.

סימן קעד

א כִּלְאֵי אִילָנוֹת, הֲרֵי הֵם בִּכְלַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר, שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם. וְעַל כֵּן אָסוּר לְהַרְכִּיב מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, כְּגוֹן עָנָף שֶׁל תַּפּוּחַ בְּאֶתְרוֹג, אוֹ אֶתְרוֹג בְּתַפּוּחַ. וַאֲפִלּוּ מִינִים הַדּוֹמִים זֶה לָזֶה, כְּגוֹן תַּפּוּחַ בְּתַפּוּחַ יַעֲרִי וְכִיוֹצֵא, כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי מִינִים, אֲסוּרִים זֶה בָּזֶה. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ לַגּוֹי שֶׁיַּרְכִּיב לוֹ אִילָנוֹ כִּלְאָיִם.

ב אָסוּר לְקַיֵּם הַמַּרְכָּב כִּלְאָיִם. אֲבָל הַפְּרִי הַגָּדֵל מִמֶּנּוּ, מֻתָּר. וּמֻתָּר לִקַּח עָנָף מִן הַמַּרְכָּב וּלְנָטְעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר.

ג כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וְכִלְאֵי זְרָעִים אֵינָם אֲסוּרִים בְּחוּץ לָאָרֶץ, אֶלָּא אִם כֵּן זָרַע שְׁנֵי מִינֵי תְבוּאָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי יָרָק עִם זֶרַע הַכֶּרֶם בְּיַחַד.

סימן קעה

א אָסוּר לְהַרְכִּיב זָכָר עַל נְקֵבָה מִשְּׁנֵי מִינִים, בֵּין בִּבְהֵמוֹת בֵּין בְּחַיּוֹת בֵּין בְּעוֹפוֹת. וַאֲפִלּוּ לְגָרוֹם שֶׁיַּרְכִּיבוּ, אָסוּר.

ב אָסוּר לְעָשׂוֹת מְלָאכָה בִּשְׁנֵי מִינִים, כְּגוֹן לַחֲרוֹשׁ אוֹ שֶׁיִּמְשְׁכוּ אֶת הַקָּרוֹן. וַאֲפִלּוּ לְהַנְהִיגָם בְּקוֹל בִּלְבַד, שֶׁהוּא צוֹעֵק עֲלֵיהֶם, אָסוּר, אִם הֵם קְשׁוּרִים יָחַד. וְלָכֵן עֶגְלָה שֶׁל גּוֹי שֶׁכִּלְאַיִם מוֹשְׁכִים אוֹתָהּ, וּמַשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל הָעֶגְלָה, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּלֵךְ סָמוּךְ לְהָעֶגְלָה, דְּחָיְשִׁינַן שֶׁמָּא יִצְעַק עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּלְכוּ מַהֵר, וְזֶה אָסוּר מִשּׁוּם מַנְהִיג בְּכִלְאָיִם.

ג עֶגְלָה שֶׁהַכִּלְאַיִם מוֹשְׁכִים אוֹתָהּ, אָסוּר לֵישֵׁב בָּהּ, אֲפִלּוּ אֵינוֹ מַנְהִיג.

ד עֶגְלָה שֶׁמּוֹשֵׁךְ אוֹתָהּ מִין אֶחָד, לֹא יִקְשֹׁר מִין אַחֵר לֹא בְּצִדָּהּ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ.

ה אָסוּר לְקַשֵּׁר שְׁנֵי מִינִים יַחַד, אֲפִלּוּ רַק מִשּׁוּם שְׁמִירָה שֶׁלֹּא יִבְרָחוּ. וְיֵשׁ לְזָהֵר בָּזֶה בְּעוֹפוֹת, שֶׁלֹּא לְקַשֵּׁר שְׁנֵי מִינִים יַחַד, שֶׁקְּצָת טוֹעִין בָּזֶה.

ו פֶּרֶד, הוּא הַבָּא מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר, וְיֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי מִינִים. יֵשׁ שֶׁאָבִיו סוּס וְאִמּוֹ חֲמוֹרָה, וְיֵשׁ שֶׁאִמּוֹ סוּסָה וְאָבִיו חֲמוֹר, וְהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. וְלָכֵן הַבָּא לְקַשֵּׁר שְׁתֵּי פְּרָדוֹת, בּוֹדֵק בְּסִימָנֵי אָזְנַיִם וְזָנָב וְקוֹל, אִם דּוֹמִין זֶה לָזֶה, בְּיָדוּעַ שֶׁאִמָּן מִמִּין אֶחָד, וּמֻתָּרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דַּאֲפִלּוּ פֶּרֶד אֶחָד, הֲוֵי כִּלְאַיִם, מִשּׁוּם דְּבָא מִשְּׁנֵי מִינִים, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה אוֹ לִרְכֹּב עָלָיו.

סימן קעו

א צֶמֶר רְחֵלִים וְאֵילִים עִם פִּשְׁתָּן, אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, בֵּין שֶׁתְּפַר בֶּגֶד צֶמֶר עִם בֶּגֶד פִּשְׁתָּן אֲפִלּוּ בְּחוּטֵי מֶשִׁי אוֹ בְּחוּטֵי קְנַבּוֹס, בֵּין שֶׁתְּפַר בֶּגֶד צֶמֶר בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוֹ בְּהִפּוּךְ, בֵּין שֶׁקִּשֵּׁר חוּטֵי פִּשְׁתָּן עִם חוּטֵי צֶמֶר אוֹ שֶׁקִּלְּעָן יַחַד, כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. הַתּוֹכֵף

תְּכִיפָה אַחַת וְקָשָׁר אוֹ שֶׁתַּכְרִיךְ שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָשַׁר, הֲוֵי חִבּוּר לְכִלְאַיִם. וְעַל כֵּן אָסוּר לְחַבֵּר בֶּגֶד צֶמֶר בְּבֶגֶד פִּשְׁתָּן אֲפִלּוּ עַל יְדֵי מַחַט (שפיננאדל) בְּלֹא חוּט (חוות יאיר קמג).

ב עוֹרוֹת הַכְּבָשִׂים שֶׁעוֹשִׂין מֵהֶן בְּגָדִים, מֻתָּר לְתָפְרָן בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל הַצֶּמֶר אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַבְּרִין בְּחוּט הַפִּשְׁתָּן, מִשּׁוּם דְּאֵלּוּ הַנִּימוֹת שֶׁל הַצֶּמֶר אֵינָן חוּטִין, וְלֹא חֲשִׁיבִי, וּבָטְלֵי.

ג לְחַבֵּר צֶמֶר וּפִשְׁתָּן עַל יְדֵי אֶמְצָעִי, דְּהַיְנוּ חֲתִיכַת עוֹר, לִתְפֹּר אוֹ לִקְשֹׁר מִצַּדּוֹ הָאֶחָד צֶמֶר וּמִצַּדּוֹ הַשֵּׁנִי פִּשְׁתָּן, לְהָרַמְבַּ"ם אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, וְיֵשׁ מְקִלִּין. וְלָכֵן לְדִידְהוּ עוֹרוֹת הַתְּפוּרִין יַחַד בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן, מֻתָּר לְחַבְּרָם תַּחַת בֶּגֶד צֶמֶר, (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהַחוּט שֶׁל קִנַּבּוֹס, שֶׁהוּא תוֹפֵר אֶת הָעוֹרוֹת תַּחַת הַבֶּגֶד שֶׁל צֶמֶר, יִכָּנֵס בְּתוֹךְ חוּטֵי פִּשְׁתָּן שֶׁתְּפוּרִין בָּהֶן הָעוֹרוֹת, לֵית לָן בָּהּ), וְהָכִי נוֹהֲגִין. אֲבָל בַּעַל נֶפֶשׁ, יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר כְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם.

ד אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה מַצָּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה, וְהַתַּחְתּוֹן כִּלְאַיִם, אָסוּר לֵישֵׁב עַל הָעֶלְיוֹן.

ה בֶּגֶד גָּדוֹל, שֶׁכִּלְאַיִם בְּקָצֶה אֶחָד מִמֶּנּוּ, אָסוּר לְכַסּוֹת עַצְמוֹ בּוֹ אֲפִלּוּ בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּלְאַיִם מֻנָּחִים עַל הָאָרֶץ.

ו הַתּוֹפֵר כְּסוּת כִּלְאַיִם בִּשְׂבִיל גּוֹי, תּוֹפְרוֹ כְּדַרְכּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהַכְּסוּת מֻנַּחַת עַל אַרְכּוּבוֹתָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן לֶהָנוֹת מִמַּה שֶׁמֻּנַּחַת עָלָיו. וְכֵן מוֹכְרֵי כְּסָיוֹת שֶׁנּוֹשְׂאִין אוֹתָן עַל כִּתְפֵיהֶן לְמָכְרָן, מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוְּנוּ שֶׁיְּגֵנּוּ עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַצִּנָּה אוֹ מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וּמִכָּל מָקוֹם, הַיְרֵאִים נוֹשְׂאִין אוֹתָן עַל גַּבֵּי מַקֵּל.

ז מִטְפַּחַת הַיָּדַיִם, וְכֵן מִטְפַּחַת שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהּ אַחַר הָרְחִיצָה, וּמִטְפַּחַת הַשֻּׁלְחָן שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְכֵן מַפָּה שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁקּוֹרִין עָלָיו, אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. וְכֵן וִילוֹן, אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִכִּלְאַיִם. אֲבָל פָּרֹכֶת שֶׁלִּפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, מֻתָּר.

ח עֲגָלוֹת (קוטש, קאללעס) שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מִכְסֶה שֶׁהַשָּׂרִים הוֹלְכִין בָּהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן מְחֻפּוֹת מִבִּפְנִים בְּבִגְדֵי צֶמֶר שֶׁהֵם כִּלְאַיִם, כִּי מִסְתָּמָא נִתְפְּרוּ בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן, מֻתָּר לְלֶכֶת בָּהֶם, וּבִלְבַד שֶׁיְּזַהֵר שֶׁלֹּא לְהִשָּׁעֵן בַּצְּדָדִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם כִּלְאַיִם. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיְּזַהֵר שֶׁלֹּא לְשָׁבֶת עַל הַכָּרִים, שֶׁהֵן כִּלְאַיִם (עַיִן באר היטב סִימָן שא סָעִיף קטן ב). וְיֵשׁ מַתִּירִין אֲפִלּוּ לֵישֵׁב עַל הַכָּרִים, כֵּיוָן שֶׁעֲשׂוּיִים בְּאֹפֶן שֶׁאֵינָם נִכָּפָפִים עַל צְדָדֵי הָאָדָם (עַיִן פתחי תשובה בשם פנים מאירות).

סימן קעז

א יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּלְדָה לוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁלּוֹ בְּכוֹר, מִצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ וְלוֹמַר, הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר, תַּקְדִּישׁ לה' אֱלֹהֶיךָ. וְאִם לֹא הִקְדִּישׁוֹ, מִתְקַדֵּשׁ מֵאֵלָיו מֵרָחֵם. וְנוֹתְנִים אוֹתוֹ לַכֹּהֵן, בֵּין שֶׁהוּא תָּם, בֵּין שֶׁנִּפַּל בּוֹ מוּם, וַאֲפִלּוּ נוֹלַד בְּמוּמוֹ. אֲבָל לֹא יִתְּנֵהוּ לַכֹּהֵן בְּעוֹדוֹ קָטֹן מְאֹד, שֶׁאֵין זוֹ גְּדֻלָּה לַכֹּהֵן, אֶלָּא הַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בּוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל מְעַט, דְּהַיְנוּ, בְּדַקָּה שִׁלְשִׁים יוֹם, וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאִם אֵין לוֹ כֹּהֵן מָצוּי, חַיָּב לְטַפֵּל בּוֹ עַד שֶׁיִּזְדַּמֵּן לוֹ כֹּהֵן.

ב אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תּוֹךְ הַזְּמַן, תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי אֲטַפֵּל בּוֹ, אִם אֵין בּוֹ מוּם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתֵּן לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, (שֶׁהוּא יְטַפֵּל בּוֹ תַּחְתָּיו), בְּשְׁבִיל שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ, וְזֶה אָסוּר, דַּהֲוֵי כְּגוֹזֵל אֲחֵרִים. אֲבָל אִם נָפַל בּוֹ מוּם תּוֹךְ הַזְּמַן וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תְּנֵהוּ לִי שֶׁאוֹכֶלְנּוּ, מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי יָכוֹל לְשַׁחֲטוֹ מִיָּד.

ג אִם הַכֹּהֵן אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבְּלוֹ, מִפְּנֵי כִּי בַּזְּמַן הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל לְגַדְּלוֹ עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם, אֵינוֹ רַשַּׁאי, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַבְזֶה מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה. וּמִכָּל מָקוֹם הַיִּשְׂרָאֵל אָסוּר לוֹ לִתֵּן לַכֹּהֵן כְּדֵי לְהַקְנִיטוֹ אוֹ לִנְקֹם מִמֶּנּוּ. וְאִם עוֹשֶׂה כֵּן, אֵין הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְקַבְּלוֹ. וְכֵן אִם פָּשַׁע הַיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה יָכוֹל לְמָכֹר אֶת הַבְּהֵמָה לַגּוֹי קֹדֶם שֶׁיָּלְדָה וְלֹא מָכָרָהּ, אֵין הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְקַבֵּל אֶת הַבְּכוֹר, אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ יְטַפֵּל בּוֹ עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם, וְאָז יִתְּנֵהוּ לַכֹּהֵן (עַיֵּן חוּט הַשָּׁנִי סִימָן כו).

ד הַבְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה, צְרִיכִין לְהַשְׁהוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם. וּכְשֶׁנַּפַּל בּוֹ מוּם, מַרְאִין אוֹתוֹ לִשְׁלֹשָׁה בַּעֲלֵי תוֹרָה, וְאֶחָד מֵהֶם יִהְיֶה בָּקִי לָדַעַת אִם הוּא מוּם קָבוּעַ, וּמַתִּירִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ. וְאִם הוּא כָּשֵׁר, אוֹכְלִין אוֹתוֹ, וּמֻתָּר גַּם לְיִשְׂרָאֵל. אֲבָל אֵינוֹ נִמְכָּר בְּמָקוֹלִין, וְאֵינוֹ נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא, וְאֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לַכְּלָבִים, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹ נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לַגּוֹי.

ה הַבְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם, אִם יֵשׁ בַּמָּקוֹם הַהוּא אֲנָשִׁים הָרְאוּיִים לְהַתִּירוֹ, מַרְאִין אוֹתוֹ לָהֶם מִיָּד. וּמִשֶּׁהֻתַּר, אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה, אֶלָּא אִם הֻתַּר תּוֹךְ שְׁנָתוֹ, יְכוֹלִין לְהַשְׁהוֹתוֹ עַד שֶׁתְּהֵא לוֹ שָׁנָה. וְאִם הֻתַּר סָמוּךְ לְשְׁנָתוֹ אוֹ לְאַחַר שְׁנָתוֹ, אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. עָבַר וְהִשְׁהָה אוֹתוֹ יוֹתֵר, אֵינוֹ נִפְסָל בָּכָךְ.

ו הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְגַדֵּל אֶת הַבְּכוֹר עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם. וְיָכוֹל לְמָכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מוּם, רַק שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יְנַהֵג בּוֹ בִּקְדֻשַּׁת בְּכוֹרָה, וְגַם לֹא יִקְנֵהוּ לִסְחוֹרָה.

ז אֵין מְרַגְּילִין בַּבְּכוֹר, דְּהַיְנוּ לְהַפְשִׁיט עוֹרוֹ שְׁלֵם דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹתָיו, דְּנִרְאֶה כְּבִזָּיוֹן, שֶׁבְּעוֹד שֶׁהָעוֹר עַל הַקֳּדָשִׁים, חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מַפּוּחַ.

ח שְׁחָטוֹ וְנִמְצָא טְרֵפָה, עוֹרוֹ וּבְשָׂרוֹ אָסוּרִים בַּהֲנָאָה, וְטָעוּן קְבוּרָה. וְהוּא הַדִּין אִם מֵת מֵעַצְמוֹ, טָעוּן קְבוּרָה. וְנוֹהֲגִין שֶׁכּוֹרְכִין אוֹתוֹ בְּסָדִין וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בָּעֹמֶק (תשובה מאהבה)

ט הַבְּכוֹר, בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם, אָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. וַאֲפִלּוּ נִתְלַשׁ מִמֶּנּוּ צֶמֶר מֵעַצְמוֹ, אוֹתוֹ הַצֶּמֶר, אָסוּר בַּהֲנָאָה לְעוֹלָם. אֲבָל הַצֶּמֶר שֶׁעַל גּוּפוֹ, אִם נִשְׁחַט בְּמוּמוֹ, הַשְּׁחִיטָה מַתֶּרֶת גַּם אֶת הַצֶּמֶר, כְּמוֹ שֶׁהִיא מַתֶּרֶת אֶת הַבָּשָׂר וְאֶת הָעוֹר.

י הַבְּכוֹר, אֵין לוֹ הֶתֵּר אֶלָּא בְּמוּם. וְאָסוּר לְכָנְסוֹ לְכַפָּה כְּדֵי שֶׁיָּמוּת מֵעַצְמוֹ, מִשּׁוּם דְּמַפְסִיד קָדְשִׁים.

יא אָסוּר לַעֲשׂוֹת מוּם בַּבְּכוֹר. וַאֲפִלּוּ לִגְרֹם לוֹ מוּם, כְּגוֹן לִתֵּן בָּצֵק עַל גַּבֵּי אָזְנוֹ כְּדֵי שֶׁיִּטָּלֵנוּ הַכֶּלֶב מִשָּׁם וְיִקְטַע אָזְנוֹ עִמּוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אוֹ שֶׁיֹּאמַר לַגּוֹי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם, אָסוּר. וּמֻתָּר לִתְּנוֹ לַגּוֹי לְגַדְּלוֹ אוֹ לִשְׁמְרוֹ.

יב הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי, וְאֵין יָדוּעַ אִם כְּבָר יָלְדָה אוֹ לֹא, וְיָלְדָה עַתָּה בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה סָפֵק בְּכוֹר. וַאֲפִלּוּ הַגּוֹי מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ שֶׁכְּבָר יָלְדָה, לֹא מַהֲנֵי. וְגַם הַסִּימָנִים שֶׁבְּסִדְרֵי קַרְנַיִם, לָא מַהֲנֵי. וַאֲפִלּוּ אִם הִיא חוֹלֶבֶת, לָא מַהֲנֵי, אֶלָּא אִם כֵּן רוֹאִין שֶׁמֵּנִיקָה עֻגָל. וְאִם הִיא חוֹלֶבֶת וְגַם הַגּוֹי מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיחַ אֶת מִקְחוֹ וְאוֹמֵר שֶׁכְּבָר יָלְדָה, מַהֲנֵי בְּפָרוֹת, אֲבָל לֹא בְּעִזִּים (שטז).

יג כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, חַיָּבִים גַּם כֵּן בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֵן מַפְרִישׁוֹ וּמַעֲכִבוֹ לְעַצְמוֹ וּמַחֲזִיקוֹ בִּקְדֻשַּׁת בְּכוֹר.

יד אִם יֵשׁ לַגּוֹי שֻׁתָּפוּת עִם יִשְׂרָאֵל בִּבְהֵמָה, וְכֵן הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי לְגַדְּלָה וְשֶׁיַּחְלְקוּ בְּוֻלְדוֹת, פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל מִיִּשְׂרָאֵל. וְגוֹי הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִיִּשְׂרָאֵל לְגַדְּלָה וְשֶׁיַּחְלְקוּ בְּוֻלְדוֹת, לְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים לָא מַהֲנֵי. אֶלָּא צָרִיךְ הַיִּשְׂרָאֵל לִמְכֹּר אֶת הָאֵם לַגּוֹי.

טו מִצְוָה לִמְכֹּר לַגּוֹי אֶת הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה אוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בָּהּ קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מֵהַבְּכוֹרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּפְקִיעַ קְדֻשַּׁת הַבְּכוֹר, הָכִי עָדִיף טְפֵי, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִדֵּי מִכְשׁוֹל בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. וְאִם יַקְנֶה לַגּוֹי אֶת הָעֻבָּר, לֹא מַהֲנֵי, כֵּיוָן דַּהֲוֵי דָּבָר שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַקְנוֹת לוֹ אֶת הָאֵם. וְהַקִּנְיָן יִהְיֶה בְּאֹפֶן זֶה, יִשְׁתַּתֵּף עִם הַגּוֹי עַל מְחִיר הַפָּרָה, וְגַם יַשְׁכִּיר לוֹ אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הַפָּרָה עוֹמֶדֶת שָׁם, וְהַגּוֹי יִתֵּן לוֹ פְּרוּטָה, וְיֹאמַר לוֹ הַיִּשְׂרָאֵל, בְּזוֹ הַפְּרוּטָה, תִּקְנֶה אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הַפָּרָה עוֹמֶדֶת שָׁמָּה, וְהַמָּקוֹם הַזֶּה יַקְנֶה לְךָ אֶת הַפָּרָה. אוֹ יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלְּאַחַר שֶׁהִשְׁתַּתּוּ עַל מְחִיר הַפָּרָה, יִתֵּן לוֹ הַגּוֹי פְּרוּטָה, וְגַם יִמְשֹׁךְ

הַגּוֹי אֶת הַפָּרָה לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִטְטָא, וְקוֹנֶה אוֹתָהּ בִּמְשִׁיכָה וּמָעוֹת. וַאֲפִלּוּ אִם מַחֲזִירָהּ אַחַר כָּךְ לִרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, לֹא אִכְפַּת לָן.

סימן קעח

א יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמוֹרָה וְיָלְדָה בְּכוֹר, מִצְוָה לִפְדוֹתוֹ. וּבַמֶּה פּוֹדֶה אוֹתוֹ. בְּשֶׂה מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן, בֵּין תֹּם בֵּין בַּעַל מוּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא טְרֵפָה וְלֹא שָׁחוּט וְלֹא בֶּן פְּקוּעָה, וְיִתֵּן אֶת הַשֶּׂה לַכֹּהֵן. וּמֵאֵימָתַי חַיָּב לִפְדּוֹתוֹ. מִשֶּׁיִּוָּלֵד עַד שֶׁיָּמוּת, אֲבָל אִם שָׁמַט אֶת הַמִּצְוָה לִפְדּוֹתוֹ מִיָּד, שֶׁלֹּא לְהַשְׁהוֹת אֶת הַמִּצְוָה. וּלְאַחַר שֶׁפָּדָה אוֹתוֹ, הֲרֵי הוּא בְּיַד הַיִּשְׂרְאֵל חֻלִּין גְּמוּרִים, וְגַם הַשֶּׂה הוּא בְּיַד הַכֹּהֵן חֻלִּין גְּמוּרִים.

ב מִיָּד כְּשֶׁהִפְרִישׁ אֶת הַטָּלֶה שֶׁיִּהְיֶה תַּחַת פֶּטֶר הַחֲמוֹר, נַעֲשָׂה פֶּטֶר הַחֲמוֹר חֻלִּין, אֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁנָּתַן אֶת הַטָּלֶה לַכֹּהֵן. לְפִיכָךְ מִיָּד כְּשֶׁמַּפְרִישׁוֹ, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר.

ג קֹדֶם שֶׁנִּפְדֶּה, אָסוּר בַּהֲנָאָה, וַאֲפִלּוּ נָתְנוֹ לַכֹּהֵן. גַּם הַכֹּהֵן אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, עַד שֶׁיִּפְדֶּה אוֹתוֹ וְיִקַּח אֶת הַשֶּׂה לְעַצְמוֹ. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁנִּפְדָּה, יִקָּבֵר.

ד אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹתוֹ, מַכֵּהוּ בְּקוּפִיץ בְּעָרְפּוֹ עַד שֶׁיָּמוּת וְיִקָּבֵרֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה. וּמִצְוַת פִּדְיָה, קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה.

ה כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, פְּטוּרִים מִפֶּטֶר חֲמוֹר. וְכֵן בַּת כֹּהֵן וּבַת לֵוִי. אֲבָל בַּעֲלֵיהֶן, חַיָּבִים בְּפֶטֶר חֲמוֹר שֶׁלָּהֶם. וְשֻׁתָּפוּת כֹּהֵן וְלֵוִי וְכֵן שֻׁתָּפוּת גּוֹי, גַּם כֵּן פּוֹטֶרֶת. אֲבָל אָסוּר לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם אוֹ לִמְכֹּר לָהֶם כְּדֵי לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁתוֹ, כֵּיוָן דְּאִפְשָׁר בִּפְדִיָּה אוֹ בַּעֲרִיפָה.

סימן קעט

א מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ וְגוֹ'. וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב אִם, קִבְּלוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּאִם זֶה, אֵינוֹ רְשׁוּת אֶלָּא חוֹבָה. הֲכִי אָמְרִינַן בְּמַכְלְתָּא, אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי, חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת (מִדִּכְתִיב אִם), תַּלְמוּד לוֹמַר, הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ, חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. וְהָא דִּכְתִיב בִּלְשׁוֹן אִם, פֵּרוּשׁוֹ, אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, אֶת עַמִּי תַּלְוֶהוּ וְלֹא לַגּוֹי. וּלְאֵיזֶה מֵעַמִּי, לְאוֹתוֹ שֶׁעִמָּךְ. מִכָּאן אָמְרוּ, עָנִי שֶׁהוּא קְרוֹבוֹ, קוֹדֶם לַעֲנִיִּים אֲחֵרִים. וַעֲנִיֵּי עִירוֹ, קוֹדְמִים לַעֲנֵיֵי עִיר אַחֶרֶת. וּגְדוֹלָה מִצְוַת הַלְוָאָה לְעָנִי, יוֹתֵר מִמִּצְוַת צְדָקָה לְעָנִי הַשּׁוֹאֵל, שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמַדָּה זוֹ. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁהוּא נִמְנָע מִלְּהַלְווֹת לְעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר, וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'. וְהַמַּלְוֶה לְעָנִי בִּשְׁעַת דָּחֳקוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, אָז תִּקְרָא וה' יַעֲנֶה.

ב אֲפִלּוּ עָשִׁיר, אִם צָרִיךְ לְלִוּוֹת, מִצְוָה לְהַלְווֹת לוֹ וּלְהַנּוֹתוֹ אַף בִּדְבָרִים וּלְיַיֵּעֲצוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ.

ג אָסוּר לְהַלְווֹת בְּלֹא עֵדִים וַאֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חָכָם, אֶלָּא אִם כֵּן מַלְוֶהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְהַמַּלְוֶה בְּשָׂטָר, מְשֻׁבָּח יוֹתֵר.

ד אָסוּר לִנְגֹּשׁ אֶת הַלֶּוֶה כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ לִפְרֹעַ. וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹר לְפָנָיו, אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְלָם בִּרְאוֹתוֹ לַמַּלְוֶה וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִפְרֹעַ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר, לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה.

ה וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לַמַּלְוֶה לִנְגֹּשׁ אֶת הַלֶּוֶה, כָּךְ אָסוּר לַלֶּוֶה לְכַבּוֹשׁ מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ, לֵךְ וְשׁוּב, כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב.

ו אָסוּר לַלֶּוֶה לְקַח אֶת הַהַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ שֶׁלֹּא לְצָרֶךְ עַד שֶׁתּוּכַל לְהֵאָבֵד וְלֹא יִמְצָא הַמַּלְוֶה מִמַּה לִגְבּוֹת, וַאֲפִלּוּ אִם הַמַּלְוֶה הוּא עָשִׁיר גָּדוֹל. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן, נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם. וְצִוּוּ חֲכָמִים, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וּכְשֶׁהַמַּלְוֶה מַכִּיר אֶת הַלֶּוֶה שֶׁהוּא בַּעַל מִדָּה זֹאת שֶׁלֹּא לְהַשְׁגִּיחַ עַל מָמוֹן אֲחֵרִים, מוּטָב שֶׁלֹּא לְהַלְווֹת לוֹ, מִמַּה שֶׁיַּלְוֵהוּ וְיִצְטָרֵךְ לְנָגְשׁוֹ אַחַר כָּךְ וְיַעֲבוֹר בְּכָל פַּעַם מִשּׁוּם לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה.

ז הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן, צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ רִבִּית. וְאִם הִלְוָה לְעָנִי עַל מָרָא וְקַרְדֹּם וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁשְּׁכָרוֹ מְרֻבֶּה וְאֵינוֹ נִפְחָת אֶלָּא מְעַט, יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ אַף בְּלִי נְטִילַת רְשׁוּת מֵהַלֶּוֶה, וּלְנַכּוֹת לוֹ דְּמֵי הַשְׂכָּרוּת בְּחוֹבוֹ, דְּמִסְתָּמָא נִיחָא לֵהּ לַלֶּוֶה בְּכָךְ. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, דְּדַוְקָא לַאֲחֵרִים יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ, אֲבָל לֹא לְעַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ דְּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּחִנָּם, רַק בִּשְׂכַר הַהַלְוָאָה.

ח אִם רוֹצֶה הַמַּלְוֶה לְקַחַת מַשְׁכּוֹן מִן הַלֶּוֶה שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת הַלְוָאָה אֶלָּא אַחַר כָּךְ, לֹא יַעֲשֶׂה כִּי אִם עַל פִּי בֵּית דִּין.

ט לְעוֹלָם יַרְחִיק אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הָעֲרֵבוּת וּמִן הַפִּקָּדוֹנוֹת בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר.

י מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַשְׁטָר בָּלָה וְהוֹלֵךְ לְהִמָּחֵק, יָבוֹא לְבֵית דִּין וְיַעֲשׂוּ לוֹ קִיּוּם.

יא אָסוּר לְהַשְׁהוֹת שְׁטַר פְּרוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאַל תַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֶיךָ עַוְלָה.

יב כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְזַהֵר בִּשְׁמִירַת פִּקָּדוֹן, כָּךְ צָרִיךְ לְזַהֵר בִּשְׁמִירַת הַמַּשְׁכּוֹן בְּיוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ שׂוֹמֵר שָׂכָר עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וּכְשֵׁם שֶׁהַנִּפְקָד אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמָסֹר אֶת הַפִּקָּדוֹן לְאַחֵר לְשָׁמְרוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן קפח, כָּךְ אֵין הַמַּלְוֶה רַשַּׁאי לְהַפְקִיד אֶת הַמַּשְׁכּוֹן בְּיַד אַחֵר אוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים.

יג הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, שֶׁאִם לֹא יִפְרָעֶנּוּ לִזְמַן פְּלוֹנִי, יְהֵא הַמַּשְׁכּוֹן חָלוּט לוֹ, יִזָּהֵר לוֹמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, אִם לֹא תִּפְדֶּה אוֹתוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, יְהֵא קָנוּי לִי מֵעַכְשָׁו.

יד מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ, וְחָבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ, וַדַּאי לִי שֶׁאֵינְךָ חַיָּב לִי, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם לוֹ, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ.

טו לְוֶה שֶׁבָּא לִפְרוֹעַ לַמַּלְוֶה עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, מִיָּד כְּשֶׁמָּסַר אֶת הַמָּעוֹת לִידֵי הַשָּׁלִיחַ, זָכָה הַשָּׁלִיחַ בַּמָּעוֹת עֲבוּר הַמַּלְוֶה, וּכְשֶׁהַלְוֶה מִתְחָרֵט וְרוֹצֶה לְקַחְתָּן מִיַּד הַשָּׁלִיחַ וְשִׁיפְרַע לוֹ אַחַר כָּךְ, אָסוּר מִשּׁוּם דַּהֲוֵי לֵהּ שְׁלֹא מִדַּעַת, וְגַם עַל הַשָּׁלִיחַ יֵשׁ אִסּוּר לְהַחֲזִירָן לַלְוֶה.

סימן קפ

א הַסְכָּמַת רֹב הַפּוֹסְקִים דִּשְׁמִטַּת כְּסָפִים נוֹהֶגֶת גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ. וְהָעוֹלָם נָהֲגוּ לְהַקֵּל. וּכְבָר הִרְעִישׁוּ עַל זֹאת גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וּקְצָת מֵהֶם טָרְחוּ לְלַמֵּד זְכוּת עַל הַמִּנְהָג שֶׁסּוֹמְכִין עַל קְצָת מְקֹלִין. אֲבָל מִי שֶׁרוֹצֶה לְדַקְדֵּק בַּמִּצְוֹת, בְּוַדַּאי מְחֻיָּב לַעֲשׂוֹת כְּדַעַת רֹב הַפּוֹסְקִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּבִפְרָט שֶׁיּוּכַל לְתַקֵּן אֶת הַדָּבָר עַל יְדֵי פְּרוֹזְבּוּל וְלֹא יָבוֹא לִידֵי פְּסִידָא. וּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה הָיְתָה בִּשְׁנַת תרל"ה, וְתִהְיֶה אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בִּשְׁנַת תרמ"ב. וְהַבָּאוֹת, אי"ה, תש"מ, תשמ"ז, תשנ"ד, תשס"א, תשס"ח, תשע"ה, תשפ"ב, תשפ"ט, תשצ"ו, תת"ג. וְכוּ'].

ב שְׁבִיעִית, מְשַׁמֶּטֶת כָּל מִלְוֶה, בֵּין מִלְוֶה עַל פֶּה, בֵּין מִלְוֶה בִּשְׁטָר, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת נְכָסִים. וּמִי שֶׁנָּתַן לַחֲבֵרוֹ מָעוֹת בְּתוֹרַת עִסְקָא, שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁחֶצְיָן מִלְוֶה וְחֶצְיָן פִּקָּדוֹן, הַחֵצִי שֶׁהוּא מִלְוֶה מְשַׁמֵּט, וְהַחֵצִי שֶׁהוּא פִּקָּדוֹן אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.

ג הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. וְאִם הִלְוָהוּ עַל מַשְׁכּוֹן קַרְקַע, יֵשׁ בָּזֶה חִלּוּקֵי דִינִים.

ד עֶרֶב שֶׁפָּרַע לַמַּלְוֶה, וְקִדֵּם שֶׁפָּרַע הַלְוָה לְהֶעָרֵב הִגִּיעָה שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, מְשַׁמֵּט.

ה מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לַחֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה עַל מָמוֹן, שֶׁאִלּוּ הָיָה מוֹדֶה לוֹ הָיְתָה שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמָּמוֹן, מְשַׁמֶּטֶת גַּם כֵּן אֶת הַשְּׁבוּעָה.

ו מִי שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן וְכָפַר, וְעָמְדוּ לַדִּין וְנִתְחַיֵּב, וְכָתְבוּ בֵּית הַדִּין פְּסַק דִּין וּנְתָנוּהוּ לְיַד הַמַּלְוֶה, אֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ.

ז הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא תְשַׁמְּטֶנּוּ שְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ הָכִי מְשַׁמַּטְתּוֹ. אֲבָל אִם הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא יַשְׁמִיט הוּא חוֹב זֶה, אֲפִלּוּ הָיָה זֶה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אֵינָהּ מְשַׁמַּטְתּוֹ. וְכֵן אִם כָּתַב בִּשְׁטָר לְשׁוֹן פִּקָּדוֹן, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת.

ח הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְאֵיזֶה שָׁנִים וְהִגִּיעַ זְמַן הַפֵּרָעוֹן לְאַחַר שְׁמִטָּה, אֵינָהּ מְשַׁמַּטְתּוֹ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְתָבְעוֹ קֹדֶם.

ט הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין וְאָמַר לָהֶם, אַתֶּם גְּבוּ לִי חוֹבַי, אֵינוֹ נִשְׁמָט.

י הַמּוֹכֵר אֵיזֶה דָּבָר לַחֲבֵרוֹ בְּהַקָּפָה, הֲרֵי לֵהּ כְּאִלּוּ הִלְוָהוּ מָעוֹת, וּמְשַׁמֵּט. אֲבָל חֲנָוָנִי הַמּוֹכֵר לָאֲחֵרִים בְּהַקָּפָה, וְאֵין דַּרְכּוֹ לְתְבֹּעַ עַד שֶׁמִּתְקַבֵּץ אֵיזֶה סַךְ, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. וְאִם זְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, דְּהַיְנוּ שֶׁחָשַׁב הַכֹּל בְּיַחַד וְכָתַב בְּפִנְקָסוֹ סַךְ הַכּוֹלֵל, אֲזַי הֲרֵי כְּהַלְוָאָה וּמְשַׁמֵּט.

יא שְׂכַר שָׂכִיר, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. וְאִם זְקָפוֹ עָלָיו בְּמִלְוֶה, מְשַׁמֵּט.

יב הַבָּא מִכֹּחַ הַגּוֹי, הֲרֵי הוּא כַּגּוֹי. לָכֵן מִי שֶׁקָּנָה מִגּוֹי שְׁטַר חוֹב עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט, שֶׁהֲרֵי הַגּוֹי הָיָה גּוֹבֶה בִּשְׁטָרוֹ לְעוֹלָם. וְכֵן מִי שֶׁעָרַב לַגּוֹי בְּעַד יִשְׂרָאֵל, וְלֹא פָרַע הַיִּשְׂרָאֵל, וְהֶצְרִךְ הַיִּשְׂרָאֵל הֶעָרֵב לְפָרֵעַ לַגּוֹי, וְנָטַל מִן הַגּוֹי אֶת הַשְּׁטָר שֶׁעַל הַלְוֶה, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. אֲבָל אִם לֹא הָיָה שְׁטָר, אֶלָּא שֶׁתּוֹבֵעַ לַחֲבֵרוֹ בְּעַל פֶּה, עַל שֶׁהֶצְרִךְ לְפָרֵעַ בַּעֲדוֹ לַגּוֹי, הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

יג אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים, אֶלָּא בְּסוֹפָהּ. לְפִיכָךְ הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה עַצְמָהּ, גּוֹבֶה חוֹבוֹ כָּל הַשָּׁנָה. וּכְשֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אָבַד הַחוֹב.

יד לוֶה שֶׁבָּא לְפָרֵעַ לַמַּלְוֶה חוֹב שֶׁעָבַר עָלָיו שְׁמִטָּה, יֹאמַר לוֹ הַמַּלְוֶה, מְשַׁמֵּט אֲנִי אֶת הַחוֹב וּכְבָר נִפְטַרְתָּ מִמֶּנִּי. אִם אָמַר לוֹ הַלְוֶה, אַף עַל פִּי כֵן רוֹצֶה אֲנִי שֶׁתְּקַבֵּל מִמֶּנִּי, מֻתָּר לַמַּלְוֶה לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ. וְאַל יֹאמַר הַלְוֶה, בְּחוֹבִי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ, אֶלָּא יֹאמַר לוֹ, שֶׁלִּי הֵם וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתְנָם לְךָ. וְיָכוֹל הַמַּלְוֶה לַעֲשׂוֹת הִשְׁתַּדְּלוּת וְהִתְפָּעֲלוּת, שֶׁיֹּאמַר הַלְוֶה שֶׁהוּא נוֹתְנָם לוֹ בְּמַתָּנָה. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִפְעֹל זֹאת, אַל יִקָּחֵם.

טו פְּרוֹזְבּוּל אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. וּמַהוּ פְּרוֹזְבּוּל. הַמַּלְוֶה הוֹלֵךְ אֵצֶל שִׁלְשָׁה בְּנֵי תּוֹרָה שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין, וְיֹאמַר אֲלֵיהֶם, אַתֶּם דַּיָּנִים, מוֹסֵר אֲנִי לָכֶם, שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי עַל פְּלוֹנִי וְעַל פְּלוֹנִי, שֶׁאֶגְבֶּה אוֹתָן חוֹבוֹת כָּל זְמַן שֶׁאִרְצֶה. וְהֵמָּה כּוֹתְבִים לוֹ פְּרוֹזְבּוּל בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן, בְּמוֹתַב תְּלָתָא כַּחֲדָא הֲוֵינָא, וַאֲתָא פְּלוֹנִי הַמַּלְוֶה וְאָמַר לְפָנֵינוּ, מוֹסֵר אֲנִי וְכוּ'. וּשְׁלָשְׁתָּן חוֹתְמִין לְמַטָּה, בְּלָשׁוֹן דַּיָּנִים אוֹ בְּלָשׁוֹן עֵדִים. וְיכוֹלִין לַעֲשׂוֹת זֹאת גַּם בְּסוֹף הַשָּׁנָה, דְּהַיְנוּ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין דַּוְקָא לִכְתֹּב אֶת הַפְּרוֹזְבּוּל, אֶלָּא דַּי בְּמַה שֶׁהוּא אוֹמֵר לִפְנֵיהֶם. וַאֲפִלּוּ אִם אֵין בְּמְקוֹמוֹ בֵּית דִּין, יָכוֹל לוֹמַר, אֲנִי מוֹסֵר שְׁטָרוֹתַי לְבֵית דִּין שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי.

טז לֹא מַהֲנֵי פְּרוֹזְבּוּל אֶלָּא אִם יֵּשׁ לַלְוֶה קַרְקַע. וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, סַגֵּי. וַאֲפִלּוּ אֵין לוֹ אֶלָּא עֲצִיץ נָקוּב, סַגֵּי. וַאֲפִלּוּ אֵין לַלְוֶה כְּלוּם, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָעֶרֶב אוֹ שֶׁיֵּשׁ לְמִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ לְלְוֶה זֶה, נַמִּי מַהֲנֵי. וְאִם גַּם לְאֵלּוּ אֵין לָהֶם כְּלָל, אִם יֵּשׁ לַמַּלְוֶה קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, יָכוֹל לְזַכּוֹת לוֹ לַלְוֶה, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי אַחֵר, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וּמַהֲנֵי לְפְרוֹזְבּוּל.

סימן קפא

א כְּשֶׁנָּפַל בֵּין שְׁנֵי בְנֵי אָדָם אֵיזֶה סִכְסוּךְ, רָאוּי לָהֶם לְהִתְפַּשֵּׁר בְּטוֹב וְשֶׁיְּוַתֵּר כָּל אֶחָד נֶגֶד חֲבֵרוֹ, כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִזִּילוּתָא דְּבֵי דִינָא בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר.

ב אִם אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְהִתְפַּשֵּׁר בְּטוֹב, וּמֻכְרָחִים לָבוֹא בַּמִּשְׁפָּט, יָבוֹאוּ לִפְנֵי בֵּית דִּין יִשְׂרָאֵל. וְאָסוּר לְדוֹן בִּפְנֵי דַּיָּנֵי גוֹיִם וּבְעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, אֲפִלּוּ בְּדִין שֶׁדָּנִים כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. וַאֲפִלּוּ נִתְרַצּוּ שְׁנֵי בַעֲלֵי דִינִים לְדוֹן בִּפְנֵיהֶם, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ נִתְקַשְּׁרוּ בְּקִנְיָן עַל זֶה אוֹ שֶׁכָּתְבוּ כֵּן בִּשְׁטָר, אֵינוֹ כְלוּם. וְכָל הַבָּא לִדּוֹן בִּפְנֵיהֶם, הֲרֵי זֶה רָשָׁע, וּכְאִלּוּ חָרַף וְגִדֵּף וְהֵרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר הַמֻּתָּר לְמֻעְבָּד דִּינָא לְנַפְשֵׁהּ, כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסָעִיף ט, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יְדֵי גוֹיִם. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ דָן לִפְנֵי הַגּוֹיִם, אֶלָּא שֶׁכּוֹפֵהוּ עַל יְדֵי גוֹי שֶׁיְּעַמֵּד עִמּוֹ לְדִין יִשְׂרָאֵל, רָאוּי לְמָתְחוֹ עַל הָעַמּוּד.

ג הָיְתָה יָדָם תַּקִּיפָה וּבַעַל דִּינוֹ גֶּבֶר אַלָּם, יִתְבָּעֶנּוּ לְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה. אִם לֹא רָצָה לָבוֹא, נוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין וּמַצִּיל בְּדִינֵיהֶם.

ד מִי שֶׁתּוֹבְעִים אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא מֻחְזָק בּוֹ, אָסוּר לוֹ לְבַקֵּשׁ צָדָדִים לְהִשָּׁמֵט, כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצֶּה הַלָּה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ פְּשָׁרָה וְיִמְחוֹל לוֹ עַל הַשְּׁאָר. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן, אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי שָׁמַיִם, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת שֶׁלּוֹ.

ה אָסוּר לְבַעַל דִּין לְסַפֵּר עִנְיַן הַמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַדַּיָּן שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַעַל הַדִּין חֲבֵרוֹ. וְלֹא יַקְדִּים אֶת עַצְמוֹ לָבוֹא לִפְנֵי הַדַּיָּן קֹדֶם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא נֶחְשָׁד שֶׁמַּקְדִּים כְּדֵי לְסַדֵּר טַעֲנוֹתָיו שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ (ספר מאירת עינים).

ו כְּשֵׁם שֶׁהַדַּיָּן הַלּוֹקֵחַ שׁוֹחַד אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, כָּךְ הַנּוֹתֵן אֶת הַשּׁוֹחַד עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה דִּלְפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.

ז אָסוּר לִטְעֹן שֶׁקֶר בְּכָל עִנְיָן. וַאֲפִלּוּ אִם יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא זַכַּאי, וְאִם יִטְעַן הָאֱמֶת יִתְחַיֵּב בַּדִּין, מִכָּל מָקוֹם לֹא יִטְעַן שֶׁקֶר. הָכִי אִיתָא בַּגְּמָרָא, תָּנוּ רַבָּנָן, מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ (פֵּרוּשׁ שֶׁהִלְוָה לַחֲבֵרוֹ) מָנֶה, שֶׁלֹּא יֹאמַר אֶטְעָנֶנּוּ בְּמֵאתַיִם כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה לִי בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב לִי שְׁבוּעָה וַאֲגַלְגֵּל עָלָיו שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר תַּלְמוּד לוֹמַר, מִדָּבָר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וּטְעָנוֹ מָאתַיִם. שֶׁלֹּא יֹאמַר הַלְוֵנִי, אֶכְפְּרֶנּוּ בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ חוּץ לְבֵית הַדִּין כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה וְלֹא יְגַלְגֵּל עָלַי שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר תַּלְמוּד לוֹמַר, מִדָּבָר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מְנַיִן לִשְׁלֹשָׁה שֶׁנּוֹשְׁאִין מָנֶה בְּאֶחָד, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד בַּעַל דִּין וּשְׁנַיִם עֵדִים כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיאוּ הַמָּנֶה וְיַחֲלְקוּ תַּלְמוּד לוֹמַר, מִדָּבָר שֶׁקֶר תִּרְחָק.

ח לִפְעָמִים בַּעֲלֵי הַדִּין בּוֹרְרִים לָהֶם אֲנָשִׁים שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶם, אִם בְּצֵרוּף בֵּית הַדִּין אוֹ שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין. וְדָבָר זֶה, הָגוּן הוּא, שֶׁכָּל אֶחָד הוּא מְצֻוַּד בִּזְכוּתוֹ שֶׁל זֶה אֲשֶׁר בְּחָרוּ

וְיֵצֵא הַפֶּשֶׁר כָּרָאוּי. וְדָוְקָא לְצַדֵּד בַּדָּרָךְ הַיָּשָׁר. אֲבָל חָלִילָה לוֹ לְעַוֵּת אֶת הַפֶּשֶׁר. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמַּזְהִירִין שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, כָּךְ מַזְהִירִין שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת אֶת הַפֶּשֶׁר.

ט יָכוֹל אָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ. אִם רוֹאֶה חֶפֶץ שֶׁלּוֹ בְּיַד אַחֵר שֶׁגְּזָלוֹ, יָכוֹל לְקַחְתּוֹ מִיָּדוֹ. וְאִם הָאַחֵר עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ, יָכוֹל לְהַכּוֹתוֹ עַד שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ, אִם לֹא יוּכַל לְהַצִּיל בְּעִנְיָן אַחֵר, אֲפִלּוּ הוּא דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד, אִם יַמְתִּין עַד שֶׁיַּעֲמִידֶנּוּ בַּדִּין. וְאִם יֵשׁ עֵדִים הָרוֹאִים שֶׁהוּא תּוֹפֵס אֶת הַחֵפֶץ מִיַּד הָאַחֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לְתָפְסוֹ עַל יְדֵי הַכָּאָה, אֶלָּא אִם כֵּן יָכוֹל לְבָרֵר אַחַר כְּךָ שֶׁנְּטָל אֶת שֶׁלּוֹ. כִּי אִם לֹא יְבָרֵר, לֹא מַהֲנֵי לֵהּ תְּפִיסָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר. אֲבָל אִם אֵין עֵדִים, דְּאָז מַהֲנֵי תְּפִיסָתוֹ, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יוּכַל לְבָרֵר.

י בְּנֵי הָעִיר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶם בֵּית דִּין, צְרִיכִין לֵידַע שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם שִׁבְעָה דְּבָרִים אֵלּוּ, חָכְמָה בַּתּוֹרָה, עֲנָוָה, יִרְאָה, שׂוֹנְאֵת מָמוֹן אֲפִלּוּ שֶׁלָּהֶם, אֲהֵבַת הָאֱמֶת, אֲהֵבַת הַבְּרִיּוֹת לָהֶם, בַּעֲלֵי שֵׁם טוֹב בְּמַעֲשֵׂיהֶם. וְכָל הַמַּעֲמִיד דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, כְּלוֹמַר, לֹא תַכִּירוּ פְּנֵי הָאִישׁ לוֹמַר, פְּלוֹנִי עָשִׁיר הוּא, קְרוֹבִי הוּא, אוֹשִׁיבֶנּוּ בַדִּין. וְכָל דַּיָּן שֶׁנִּתְמַנָּה בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב, אָסוּר לַעֲמֹד לְפָנָיו אוֹ לְכַבְּדוֹ בִּשְׁאָר כִּבּוּד, וְעָלָיו דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.

יא עֲיָרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם חֲכָמִים הָרְאוּיִים לִהְיוֹת דַּיָּנִים, מְמַנִּים הַטּוֹבִים וְהַחֲכָמִים שֶׁבָּהֶם לְדַעַת אַנְשֵׁי הָעִיר, וְהֵם יְדוּנוּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְדַיָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלְכוּ לִפְנֵי עַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִם. וְכֵיוָן שֶׁקִּבְּלוּם עֲלֵיהֶם בְּנֵי הָעִיר, אֵין אַחֵר יָכוֹל לְפַסְלָן. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

יב כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵרוֹ וְרָאוּי לְהָעִידוֹ וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ תּוֹעֶלֶת בְּעֵדוּתוֹ וְהוּא תּוֹבְעוֹ שֶׁיָּעִיד לוֹ בְּפְנֵי בֵּית דִּין חַיָּב לְהָעִיד לוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ עוֹד עֵד אַחֵר עִמּוֹ, בֵּין שֶׁהוּא לְבַדּוֹ. וְאִם כְּבָשׁ עֵדוּתוֹ, חַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְאָסוּר לְאָדָם לְהָעִיד בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁקֵּר. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בַּעַל הַדִּין, בּוֹא וַעֲמֹד עִם עֵד אֶחָד שֶׁיֵּשׁ לִי, וְלֹא תָעִיד, רַק שֶׁיִּפְחַד בַּעַל חוֹבִי וְיִסְבּוֹר שֶׁיֵּשׁ לִי שְׁנֵי עֵדִים, וְיִוָּדֶה לִי לֹא יִשְׁמַע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק.

יג הָא דְּעֵד אֶחָד מֵעִיד, זֶהוּ דָוְקָא בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן, דְּמַהֲנֵי גַּם עַד אֶחָד לְעִנְיַן שְׁבוּעָה. וְכֵן בִּדְבַר אִסּוּר, אִם עֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה הָאִסּוּר, יָעִיד כְּדֵי לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִסּוּרָא. אֲבָל אִם כְּבָר נַעֲשָׂה הָאִסּוּר, לֹא יָעִיד עַד אֶחָד. דְּכֵיוָן דְּעֵד אֶחָד אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֵינוֹ אֶלָּא כְּמוֹצִיא שֵׁם רָע עַל חֲבֵרוֹ.

יד הַנּוֹטֵל שָׂכָר לְהָעִיד, עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה. וְדָוְקָא כְּשֶׁכְּבָר רָאָה הַמַּעֲשֶׂה, דְּמִחֲיָב לְהָעִיד בְּחִנָּם. אֲבָל לֵילֵךְ לִרְאוֹת אֶת הָעִנְיָן שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כָּךְ עַד בַּדָּבָר, מַתָּר לוֹ לִקַּח שָׂכָר, אֲבָל רַק שָׂכָר

הָרָאוּי לְפִי הַטִּרְחָא שֶׁלּוֹ וְלֹא יוֹתֵר. וְכֵן אִם יֶשׁ לוֹ טִרְחָא לָלֶכֶת לִפְנֵי בֵּית הַדִּין, יָכוֹל לִטּוֹל שְׂכַר טִרְחָא כְּפִי הָרָאוּי בְּעַד טִרְחָא זוֹ, וְלֹא יוֹתֵר.

טו כָּל עֲדוּת שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם הֲנָאָה בָּהּ, וְאֵיזֶה צַד נְגִיעָה אֲפִלּוּ בְּדָרְךְ רְחוֹקָה, פָּסוּל לְהָעִיד.

טז כְּתִיב, וְאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמּוֹ, וְדָרְשֵׁינָן, זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה וּמִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ. וְדָוְקָא כְּשֶׁשְּׁנֵי בַעֲלֵי הַדִּין הֵמָּה בָּעִיר, אֲבָל כְּגוֹן שֶׁהַלְוֶה הוּא אַלְם וּבַעַל טְעָנוֹת, וְיֵרֵא הַמַּלְוֶה לִטְעֹן עִמּוֹ וּמַרְשֶׁה לְאַחֵר, זֶהוּ מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ. אֲבָל אִם הַנִּתְבָּע הוּא בְּעִיר אַחֶרֶת, וְהַתּוֹבֵעַ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַטְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ וּמַרְשֶׁה לְאַחֵר, זֶה הַמַּרְשֶׁה מִצְוָה קָעֲבִיד לְהַצִּיל עָשׁוּק מִיַּד עוֹשְׁקוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּהַבָּא בְּהַרְשָׁאָה כְּדֵי לֵהָנוֹת מִן הַשָּׂכָר וְלֹא בְּשִׁבְיל אַלְמוּת, מֻתָּר.

יז לְעוֹלָם יַרְחִיק אָדָם אֶת עַצְמוֹ אֲפִלּוּ מִשְּׁבוּעַת אֱמֶת בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר.

יח מִי שֶׁחֲבֵרוֹ נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה, וְרוֹאֶה בּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, חַס וְשָׁלוֹם יִתְפַּשֵּׁר עִמּוֹ כְּפִי הָאֶפְשָׁרִי וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ לִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר, שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְדָרְשֵׁינָן, מְלַמֵּד שֶׁהַשְּׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁנֵיהֶם.

יט יִשְׂרָאֵל הַיּוֹדֵעַ עֲדוּת לַגּוֹי, שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין עִם יִשְׂרָאֵל בְּעַרְכָּאוֹתֵיהֶם, אִם יִגְרֹם בְּעֲדוּתוֹ לְחַיֵּב אֶת הַיִּשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה חַיָּב בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לְהָעִיד לוֹ. וְאִם לָאו, מֻתָּר לְהָעִיד לוֹ. וְאִם מִתְּחִלָּה יְחֻדּוּ הַגּוֹי לְהַיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֵד, הוֹאִיל וְיִהְיֶה חִלּוּל הַשֵּׁם אִם לֹא יָעִיד לוֹ, יָעִיד לוֹ בְּכָל עִנְיָן.

כ כָּל זְמַן שֶׁהָאָדָם זוֹכֵר, יָכוֹל לְהָעִיד לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְיַשֵּׁן הַדָּבָר הַרְבֵּה אֵינוֹ זוֹכְרוֹ עַל בֻּרְיוֹ. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ נִזְכָּר לָעֵדוּת אֶלָּא מִתּוֹךְ הַכְּתָב, שֶׁכְּשֶׁמְּסָרוּהוּ לוֹ, כָּתְבוּ בְּפִנְקָסוֹ לִזְכֹּרוֹן דְּבָרִים וְשָׁכַח אֶת הַדָּבָר וְאֵינוֹ נִזְכָּר אֶלָּא מִתּוֹךְ הַכְּתָב יָכוֹל לְהָעִיד. וְדָוְקָא שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאָה אֶת הַכְּתָב נִזְכַּר בַּדָּבָר. וְכֵן אִם נִזְכַּר בַּדָּבָר עַל יְדֵי אַחֵר שֶׁהִזְכִּירוֹ לוֹ, יָכוֹל לְהָעִיד, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַמַּזְכִּיר הָעֵד הַשֵּׁנִי. אֲבָל אִם בַּעַל הַדִּין בְּעַצְמוֹ מַזְכִּירוֹ וְנִזְכָּר, לֹא יָעִיד. אַךְ יָכוֹל בַּעַל הַדִּין לְמָסֹר אֶת הַדְּבָרִים לְאַחֵר וְהוּא יַזְכִּירוֹ, דַּהֲוֵי לֵהּ נִזְכָּר עַל יְדֵי אַחֵר.

כא עֵד שֶׁהוּא קָרוֹב לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין, אוֹ לְאֶחָד מֵהַדַּיָּנִים, אוֹ שֶׁהָעֵדִים קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וַאֲפִלּוּ קָרֳבָה עַל יְדֵי נְשׂוֹתֵיהֶם לִפְעָמִים פְּסוּלִים לְהָעִיד. וַאֲפִלּוּ קְרוֹבִים רַק לָעֶרֶב וְלֹא לַלְוֶה, גַּם כֵּן פְּסוּלִים לְהָעִיד לַלְוֶה. וְזֶה שֶׁפָּסְלָה הַתּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים, לֹא מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתָם אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי פְּסוּלִים לְהָעִיד, בֵּין לְזְכוּתוֹ בֵּין לְחוֹבָתוֹ, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וַאֲפִלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לֹא הָיוּ כְּשֵׁרִים לְהָעִיד זֶה לָזֶה. לָכֵן כָּל עֵד שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה קָרָבָה לְאֶחָד

מִן הַנִּזְכָּרִים אוֹ שֶׁהָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק וְהַדַּיָּנִים אֵינָם יוֹדְעִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָהֶם, וְהֵם יַגִּידוּ לוֹ עַל פִּי הַתּוֹרָה אִם יֵשׁ בְּקֶרְבָּה זוֹ כְּדֵי לְפָסְלוֹ אוֹ לֹא.

כב שְׁנֵי עֵדִים, שֶׁאֶחָד יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע וּפָסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה וְאֵין הַדַּיָּנִים מַכִּירִים בְּרִשְׁעוֹ, אָסוּר לוֹ לְהָעִיד עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֵדוּת אֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס. וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁכָּל הָעֵדוּת בְּטֵלָה, אֲפִלּוּ הֵם רַבִּים, אִם אֶחָד בֵּינֵיהֶם פָּסוּל. וְאֵיזֶהוּ רָשָׁע שֶׁפָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. כֹּל שֶׁעָבַר עַל דָּבָר שֶׁפָּשַׁט בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עֲבֵרָה, וְהוּא דָּבָר שֶׁבִּלֹּא תַעֲשֶׂה מִן הַתּוֹרָה, וְעָבַר בְּזָדוֹן וְלֹא עֹשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם יֵשׁ לִתְלוֹת שֶׁעָשָׂה בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּטָעוּת, שֶׁלֹּא יָדַע אֶת הָאִסּוּר, לֹא נִפְסָל לְעֵדוּת.

סימן קפב

א אָסוּר לִגְזוֹל אוֹ לִגְנוֹב אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין מִגּוֹי. אֵיתָא בְּתַנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁסִּפֵּר לִי, שֶׁעָשָׂה עַוְלָה לְגוֹי בִּמְדִינַת הַתְּמָרִים שֶׁמָּכַר לוֹ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה בְּכָל הַמָּעוֹת שֶׁמָּן, וְנִשְׁבַּר הַכַּד וְנִשְׁפַּךְ הַשֶּׁמֶן. וְאָמַרְתִּי, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשּׂוֹא פָּנִים. הַכָּתוּב אוֹמֵר, לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל. וְגָזַל הַנָּכְרִי, גָּזֵל.

ב אִם הוּא דָּבָר מֻעָט כָּל כָּךְ שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּקְפִּיד עָלָיו כְּלָל, כְּגוֹן לִטּוֹל מֵהַחֲבִילָה קֵיסָם לְחֲצוֹץ בּוֹ שִׁנָּיו, מֻתָּר. וּמִדַּת חֲסִידוּת לְהַמָּנַע גַּם מִזֶּה.

ג אֲפִלּוּ לִגְנוֹב עַל דַּעַת לְהַחֲזִיר, אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה לְצַעֲרוֹ קְצָת אוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂחוֹק, גַּם כֵּן אָסוּר.

ד אָסוּר לַעֲשֹׁק אֶת חֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ. וְאֵיזֶהוּ עוֹשֶׁק. זֶה שֶׁבָּא מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְיָדוֹ בִּרְצוֹן חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ הַלְוָאָה אוֹ שְׂכִירוּת, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְשַׁלֵּם לוֹ, אוֹ שֶׁהוֹחֲזוּ בְּלֵךְ וָשׁוּב. לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵיוָן דִּכְתִיב רֵעֲךָ, אֵינוֹ אָסוּר בַּגּוֹי. וְהוּא שֶׁאֵין חִלּוּל הַשֵּׁם בַּדָּבָר, כְּגוֹן שֶׁלָּוָה מִגּוֹי וָמֵת, רַשַּׁאי לְכַחֵשׁ לִבְנוֹ, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּבֵרוּר שֶׁהוּא מָשַׁקֵּר. אֲבָל כְּשֶׁהַגּוֹי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְשַׁקֵּר, אָסוּר, מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. וְאַף בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אֵינוֹ רַשַּׁאי אֶלָּא לְהַפְקִיעַ הַלְוָאָתוֹ אוֹ שְׂאָר חוֹב שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ. אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהוּא בְּעַיִן, אָסוּר לְכַפֵּר, שֶׁהֲרֵי זֶה הֲוֵי גָּזֵל מַמָּשׁ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ קָנָה מִמֶּנּוּ חֵפֶץ, אָסוּר לְהַטְעוֹת אוֹתוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְחִשַּׁב עִם קוֹנֵהוּ, דְּמֵיְרֵי בַּגּוֹי, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַקְנֶה לוֹ הַחֵפֶץ אֶלָּא בְּעַד הַסְּכוּם שֶׁהִשְׁתַּוּוּ. וְהַמַּטְעֶהוּ בְּחֶשְׁבּוֹן הַמָּעוֹת, הֲרֵי זֶה כְּגוֹנֵב אֶת הַחֵפֶץ וְלֹא כְּמַפְקִיעַ חוֹבוֹ. וַאֲפִלּוּ גְּנֵבַת דַּעַת שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן מָעוֹת, אָסוּר בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן סג. וּמִכָּל מָקוֹם אִם הַגּוֹי טָעָה בְּעַצְמוֹ, מֻתָּר אִם לֹא יִהְיֶה חִלּוּל הַשֵּׁם בַּדָּבָר, שֶׁלֹּא יְוַדַּע לוֹ. וְנָכוֹן שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַיִּשְׂרְאֵל, רְאֵה שֶׁעַל חֶשְׁבּוֹנְךָ אֲנִי סוֹמֵךְ.

ה כָּל הַחוֹמֵד בֵּיתוֹ אוֹ כֵּילָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בְּדַעַת חֲבֵרוֹ לְמָכְרוֹ, וְהוּא הִרְבָּה עָלָיו רֵעִים אוֹ שֶׁהִפְצִיר בּוֹ בְּעַצְמוֹ עַד שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַחְמֹד. וּמִשָּׁעָה שֶׁנִּפְתָּה בְּלִבּוֹ וְחָשַׁב אֵיךְ יִקְנֶה חֵפֶץ זֶה, עָבַר בְּלֹא תִתְאַוֶּה, כִּי אֵין תַּאֲוָה אֶלָּא בַּלֵּב בִּלְבָד, וְהַתַּאֲוָה מְבִיאָה לִידֵי חֲמוּד. וְהַקּוֹנֶה אֶת הַדָּבָר שֶׁהִתְאַוָּה לוֹ, עוֹבֵר בַּשְּׁנֵי לָאוִין. וּלְכָךְ נֶאֱמַר, לֹא תַחְמֹד וְלֹא תִתְאַוֶּה.

ו מִצְוַת עֲשֵׂה עַל הַגּוֹזֵל לְהַחֲזִיר אֶת הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ אִם הִיא בְּעֵינָהּ וְלֹא נִשְׁתַּנִּית, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. וְהוּא הַדִּין לָגָנֵב. וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּנְתִינַת דָּמִים, אֲפִלּוּ אִם כִּבֶּר נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. אֲבָל אִם אָבְדָה אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנִּית בְּשִׁנּוּי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְבָרְיָתוֹ אוֹ שֶׁשִּׁקְעָהּ בַּבִּנְיָן, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ הֶפְסֵד גָּדוֹל לִסְתֹּר אֶת הַבִּנְיָן, יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּנְתִינַת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. וְאִם הַנִּגְזָל הוּא בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁלוֹחַ אֶת הַמָּעוֹת לְמָקוֹמוֹ, אֶלָּא מוֹדִיעוֹ שֶׁיָּבוֹא וְיִשַּׁלֵּם לוֹ. אִם מֵת הַנִּגְזָל, יַחֲזִיר לְיוֹרְשָׁיו.

ז הַגּוֹזֵל אֶת הָרַבִּים, כְּגוֹן שֶׁהָיָה חֶנְוָנִי וּמָדַד בְּמִדָּה חֲסֵרָה אוֹ שֶׁשָּׁקַל בְּמִשְׁקָל חָסֵר וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְמַנֶּה בַּקָּהָל וְהֵקֵל עַל קְרוֹבָיו וְהִכְבִּיד עַל אֲחֵרִים, וְכֵן מִי שֶׁנָּטַל רִבִּית מֵרַבִּים, תְּשׁוּבָתוֹ קָשָׁה. לְפִיכָךְ יַעֲשֶׂה צָרְכֵי רַבִּים, שֶׁגַּם הַנִּגְזָלִים יֵהָנוּ מֵהֶם. וּמִכָּל מָקוֹם לָאֵלֶּה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁגָּזַל מֵהֶם, מְחַיֵּב לְהַחֲזִיר לָהֶם, וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמַה שֶׁעָשָׂה צָרְכֵי רַבִּים.

ח אָסוּר לִקְנוֹת מֵהַגַּנָּב אוֹ מֵהַגַּזְלָן אֶת הַחֵפֶץ שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל. וְאֵין חִלּוּק בֵּין שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל אוֹ נָכְרִי, כִּי גַּם הַנָּכְרִי נִצְטַוָּה עַל אִסּוּר גְּנֵבָה וּגְזֵלָה אֲפִלּוּ מִנָּכְרִי חֲבֵרוֹ, וְהוּא מִשֶּׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם. וְעָוֹן גָּדוֹל הוּא לִקְנוֹת מִן הַגַּנָּב אוֹ מִן הַגַּזְלָן, שֶׁהֲרֵי הוּא מְחַזֵּיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ, וְגוֹרֵם לַגַּנָּב שֶׁיִּגְנוֹב עוֹד גַּם גְּנֵבוֹת אֲחֵרוֹת, וְאִם לֹא יִמְצָא לוֹקֵחַ, לֹא יִגְנוֹב. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת הַגְּנֵבָה לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, אֵין זֶה מָצוּי לוֹ כָּל כָּךְ. וְאִם הַקּוֹנֶה מִתְכַּוֵּן לְטוֹבַת הַבְּעָלִים לְהַחֲזִירוֹ לָהֶם כְּשֶׁיַּחֲזִירוּ לוֹ מְעוֹתָיו, מֻתָּר. וְדָוְקָא כְּשֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁרִי לַבְּעָלִים בְּעַצְמָם לְהַצִּיל. וְכֵן אָסוּר לְקַבֵּל בְּפִקָּדוֹן דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהוּא גָּנוּב אוֹ גָזוּל.

ט אֲפִלּוּ לֶהָנוֹת שׁוּם הֲנָאָה מִן הַגְּנֵבָה אוֹ מִן הַגְּזֵלָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּיַד הַגַּנָּב אוֹ הַגַּזְלָן, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ הֲנָאָה מֻעֶטֶת שֶׁגַּם בְּעָלֶיהָ לֹא הָיוּ מַקְפִּידִים עָלֶיהָ, כְּגוֹן חִלּוּף מַטְבְּעוֹת בְּשָׁוְיָן, אָסוּר בְּמָעוֹת גְּנוּבוֹת אוֹ גְּזוּלוֹת. וְכֵן לִכָּנֵס לְבֵית גָּזוּל, בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, אוֹ לַעֲבוֹר בְּשָׂדֶה גְּזוּלָה, אָסוּר.

י וְלָכֵן מִי שֶׁהוּא גַּנָּב אוֹ גַּזְלָן מְפֻרְסָם, שֶׁאֵין לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת אֶלָּא זֹאת, וְכָל מְמוֹנוֹ בְּחֶזְקַת גָּנוּב אוֹ גָזוּל, אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ, וְאָסוּר לְעָנִי לְקַחַת מִמֶּנּוּ צְדָקָה.

יא וְכֵן אִם אֶחָד רוֹצֶה לִמְכֹּר אֵיזֶה חֵפֶץ שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהוּא גָּנוּב, כְּגוֹן שׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת שֶׁמּוֹכְרִים פֵּרוֹת בְּמָקוֹם צָנוּעַ, אוֹ מוֹכֵר אַחֵר שֶׁנּוֹשֵׂא אֵיזֶה דָּבָר בְּהַצְנֵעַ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁאוֹמֵר לְהַקּוֹנֶה, הַטְמֵן, אָסוּר לִקְנוֹת. וַאֲפִלּוּ לִקְנוֹת מֵאִשָּׁה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁהִיא מוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ, אוֹ לִקְנוֹת מֵאִישׁ דָּבָר מִתַּכְשִׁיטֵי הָאִשָּׁה וּמַלְבּוּשֶׁיהָ, שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁהוּא מוֹכְרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת אִשְׁתּוֹ, אָסוּר.

יב מִי שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלָיו בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְכַדּוֹמֶה, הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֵלִים אֵלּוּ שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ וְאֵינָם שֶׁלּוֹ. וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַחֵפֶץ, צָרִיךְ לְהַחֲזִירוֹ לוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַחֵפֶץ שֶׁלּוֹ נֶאֱבָד. וְכֵן כּוֹבֶסֶת הַמְכַבֶּסֶת לְרַבִּים וְהֵבִיאָה לוֹ חָלוּק שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אָסוּר לִלְבְּשׁוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַחֲזִירוֹ לִבְעָלָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלוֹ נֶאֱבָד. אַף אִם מָנַח אָצְלוֹ יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא חָקְרוּ הַבְּעָלִים בֵּינָתַיִם אַחַר שֶׁלָּהֶם, אָז מֻתָּר לוֹ לִלְבְּשׁוֹ, כִּי מִסְתָּמָא סִלְּקָה הַכּוֹבֶסֶת אֶת בְּעָלָיו וְשִׁלְּמָה בְּעַד הֶחָלוּק הַזֶּה.

יג אָסוּר לֶהָנוֹת מִשּׁוּם דָּבָר שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁבָּרוּר לוֹ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ לִבְעָלָיו יִשְׁמְחוּ וְיָגִילוּ מִפְּנֵי אַהֲבָתָם אוֹתוֹ. מִכָּל מָקוֹם אָסוּר. לְפִיכָךְ הַנִּכְנָס לְפַרְדֵּס אוֹ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ, אָסוּר לוֹ לִלְקֹט פֵּרוֹת שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים. אַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַפַּרְדֵּס וּבַעַל הַגִּנָּה אוֹהֲבוֹ וְרֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ, וּבְוַדַּאי יִשְׂמַח וְיָגִיל כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ שֶׁנֶּהֱנָה זֶה מִפֵּרוֹתָיו, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁו אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִזֶּה, הֲרֵי הוּא נֶהֱנֶה בְּאִסּוּר. וְצָרִיךְ לְהַזְהִיר לָרַבִּים, שֶׁנִּכְשָׁלִין בָּזֶה מַחֲמַת חֶסְרוֹן יְדִיעָה.

יד וּמִכָּל מָקוֹם מֻתָּר לָבֶן בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם לִתֵּן פְּרוּסָה לְעָנִי אוֹ לִבְנוֹ שֶׁל אוֹהֲבוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, לְפִי שֶׁכָּךְ נָהֲגוּ בַּעֲלֵי הַבָּתִּים. וְאֵין זֶה נִקְרָא שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים, כֵּיוָן שֶׁכָּךְ נָהֲגוּ, וְהַבְּעָלִים יוֹדְעִין מִזֶּה הַמִּנְהָג. וּמִטַּעַם זֶה, מֻתָּר לְקַבֵּל צְדָקָה מִן הַנָּשִׁים דָּבָר מֻעָט שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים, הוֹאִיל וְדַרְכָּן בְּכָךְ, וְיוֹדְעִין הַבְּעָלִים שֶׁדַּרְכָּן בְּכָךְ. וְכֵן בְּפַרְדֵּס, אִם הוּא רָגִיל בּוֹ לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹתָיו מִדַּעַת הַבְּעָלִים, מֻתָּר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו הַמּוֹצֵא פֵּרוֹת בַּדֶּרֶךְ תַּחַת אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה עַל הַדֶּרֶךְ, אִם הֵם פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן לִפּוֹל מִן הָאִילָן וּבִנְפִילָתָם הֵם נִמְאָסִים, אוֹ אֲפִלּוּ אֵינָם נִמְאָסִים אֶלָּא שֶׁרֹב הָעוֹבְרִים שָׁמָּה הֵמָּה גּוֹיִם, אוֹ שֶׁהֵם פֵּרוֹת שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת לֶאֱכֹל אוֹתָם, וְהֵן עוֹבְרוֹת דֶּרֶךְ שָׁם, הֲרֵי הַבְּעָלִים כְּבָר נִתְיָאְשׁוּ מֵהֶם וּמֻתָּרִים. אֲבָל אִם הֵם פֵּרוֹת שֶׁאֵינָם נִמְאָסִים בִּנְפִילָתָם, וְרֹב הָעוֹבְרִים שָׁמָּה הֵמָּה יִשְׂרְאֵלִים, אֲסוּרִים מִשּׁוּם גָּזֵל. וְאִם הֵם שֶׁל יְתוֹמִים קְטַנִּים, אֲסוּרִים בְּכָל עִנְיָן, כִּי הַקְּטַנִּים, אֵין הַיֵּאוּשׁ וְהַמְּחִילָה שֶׁלָּהֶם כְּלוּם

טז דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא.

סימן קפג

א אָסוּר לְהַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ עַל דַּעַת לְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁאָסוּר לִגְנֹב וְלִגְזֹל עַל דַּעַת לְשַׁלֵּם. וַאֲפִלּוּ לִגְרֹם נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, בֵּין בְּמַעֲשֶׂה בֵּין בְּדִבּוּר, אָסוּר, כְּגוֹן רְאוּבֵן שֶׁמּוֹכֵר סְחוֹרָה לַגּוֹי, וּבָא שִׁמְעוֹן וְאוֹמֵר לוֹ, שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה כָּל כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁהָאֱמֶת כֵּן, אָסוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹנָאתוֹ מֻתֶּרֶת. וְכָל הַגּוֹרֵם נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָן שֶׁפָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, חַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, עַד שֶׁיְּפַיֵּס אֶת חֲבֵרוֹ.

ב אֲפִלּוּ מִי שֶׁבָּא אֵיזֶה נֶזֶק עָלָיו, אָסוּר לְסַלְּקוֹ מֵעָלָיו, אִם עַל יְדֵי זֶה יִגְרוֹם שֶׁיָּבוֹא עַל חֲבֵרוֹ, כִּי אָסוּר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ אֲפִלּוּ בִּגְרַם נֶזֶק מָמוֹן שֶׁל חֲבֵרוֹ. אֲבָל קֹדֶם שֶׁבָּא הַנֶּזֶק עָלָיו, מֻתָּר לִדְחוֹתוֹ שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא עַל חֲבֵרוֹ. כְּגוֹן אַמַּת הַמַּיִם שֶׁבָּאָה לִשְׁטֹף שָׂדֵהוּ, עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסָה לְשָׂדֵהוּ, מֻתָּר לִגְדֹּר בְּפָנֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא שׁוֹטֶפֶת שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. אֲבָל מִשֶּׁנִּכְנְסָה לְשָׂדֵהוּ, אָסוּר לְהוֹצִיאָהּ בְּעִנְיָן שֶׁתַּגִּיעַ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַנֶּזֶק מֻטָּל עָלָיו, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְסַלְּקוֹ מֵעָלָיו וּלְהַטִּילוֹ עַל חֲבֵרוֹ.

ג וְכֵן חֵיל מֶלֶךְ שֶׁבָּא לְעִיר, וּבְנֵי הָעִיר מְחַיְּבִים לָתֵת לָהֶם אַכְסַנְיָא, אָסוּר לְאֶחָד לִתֵּן שָׂכָר לְשַׂר הַחַיִל לְפָטְרוֹ, כִּי עַל יְדֵי זֶה יִגְרֹם נֶזֶק לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְכֵן בְּכָל שְׁאָר עִנְיָנֵי מִסִּים, אָסוּר לְהִשְׁתַּדֵּל אֵצֶל הַשַּׂר לְפָטְרוֹ, אִם עַל יְדֵי זֶה יַכְבִּיד עַל אֲחֵרִים. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן, נִקְרָא מָסוֹר.

ד אָסוּר לִמְסֹר יִשְׂרָאֵל בְּיַד גּוֹיִם, בֵּין גּוּפוֹ בֵּין מָמוֹנוֹ, בֵּין בְּמַעֲשֶׂה בֵּין בְּדִבּוּר, לְהַלְשִׁין עָלָיו אוֹ לְגַלּוֹת מַצְפּוּנָיו. וְכָל הַמּוֹסֵר, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וַאֲפִלּוּ רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת, אָסוּר לִמְסֹרוֹ לֹא גּוּפוֹ וְלֹא מָמוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא מֻצָּר לוֹ וּמְצַעֲרוֹ תָּמִיד בִּדְבָרִים. אֲבָל אִם חֲבֵרוֹ מוֹסֵר אוֹתוֹ וְאִי אֶפְשָׁר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁיִּמְסֹר אוֹתוֹ, מֻתָּר.

ה אָסוּר לְכַנֵּס לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּשׁ נִירוֹ וּמְקַלְקְלוֹ.

ו אָסוּר לַעֲמֹד עַל שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּקָמוֹתֶיהָ, שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנָּה בְּעֵין הָרָע. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בַּחֲבֵרוֹ בְּעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיַּזִּיקֶנּוּ בְּעֵין הָרָע. וַאֲפִלּוּ בַּעֲסָקָיו וּבְמַעֲשָׂיו שֶׁאֵין בָּהֶם חֲשַׁשׁ הֶזֵּק עַיִן הָרָע, אִם עוֹשֶׂה בְּבֵיתוֹ וּבִרְשׁוּתוֹ, אָסוּר לְרָאוֹת שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, כִּי שָׁמָּא אֵינוֹ חָפֵץ שֶׁיֵּדְעוּ אֲחֵרִים מִמַּעֲשָׂיו וַעֲסָקָיו. וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הוּא כְּשֶׁאָחָד רוֹאֶה שֶׁחֲבֵרוֹ עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ, יְבָרְכֶנּוּ וְיֹאמַר לוֹ, תַּצְלִיחַ בְּמַעֲשֶׂיךָ.

ז אֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת בִּרְשׁוּת שֶׁלּוֹ דָּבָר שֶׁהוּא מַזִּיק לִשְׁכֵנוֹ, אָסוּר. לֹא יַנִּיחַ בַּחֲצֵרוֹ סָמוּךְ לְכֹתֶל שֶׁל חֲבֵרוֹ כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִימוּת וּמוֹצִיא הֶבֶל וּמַזִּיק אֶת הַחוֹמָה, כְּגוֹן זֶבֶל וְכַדּוֹמֶה, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְכֵן צָרִיךְ לְהַרְחִיק שֶׁלֹּא לִשְׁפּוֹךְ מַיִם סָמוּךְ לְכֹתֶל חֲבֵרוֹ. וְלָכֵן צִנּוֹר הַמְקַלֵּחַ מִן הַגַּג, צָרִיךְ לְהַרְחִיקוֹ מִכֹּתֶל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא לִשְׁפּוֹךְ עֲבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם סָמוּךְ לְכֹתֶל חֲבֵרוֹ. וּלְהַשְׁתִּין מַיִם סָמוּךְ לְכֹתֶל חֲבֵרוֹ, אִם הוּא

כֹּתֶל שֶׁל אֲבָנִים אוֹ שֶׁל עֵץ בְּלִי טִיט, דַּי כְּשֶׁמַּרְחִיק טֶפַח אֶחָד. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים צְחִיחַ סֶלַע, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּלָל, וּמַשְׁתִּין אֲפִלּוּ עַל הַכֹּתֶל. וְאִם הוּא כֹּתֶל שֶׁל לְבֵנִים אוֹ שֶׁל עֵץ מְחֻפֶּה בְּטִיט, צָרִיךְ לְהַרְחִיק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְעַיֵּן עוֹד בְּסִימָן שֶׁאַחַר זֶה.

סימן קפד

א אָסוּר לְאָדָם לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ. וְאִם הִכָּהוּ, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְגוֹ', אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף וְגוֹ', אִם הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה בְּהַכָּאַת הָרָשָׁע שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ יוֹתֵר עַל רִשְׁעוֹ, קַל וָחֹמֶר בְּהַכָּאַת צַדִּיק. וְכָל הַמַּרְים יַד עַל חֲבֵרוֹ לְהַכּוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ, לָמָּה הִכִּיתָ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא לָמָּה תַכֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע. וְכָל מִי שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ, הֲרֵי הוּא מָחֻרָם בְּחֵרֶם הַקְּדְמוֹנִים, וְאֵין לְצָרְפוֹ לְמִנְיַן עֲשָׂרָה לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, עַד שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ בֵּית דִּין אֶת הַחֵרֶם, כְּשֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹעַ דִּינָם. וְאִם אֶחָד מַכֶּה אוֹתוֹ אוֹ לְיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאִ אֶפְשָׁר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ אוֹ אֶת חֲבֵרוֹ מִיָּד מַכֵּהוּ אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁיַּכֶּה אוֹתוֹ, מֻתָּר לְהַכּוֹתוֹ.

ב אֲפִלּוּ מְשָׁרְתוֹ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלוֹ, אָסוּר לְהַכּוֹתוֹ. אֲבָל מֻתָּר לְהַכּוֹת בָּנָיו הַקְּטַנִּים אוֹ יְתוֹם שֶׁהוּא מְגַדֵּל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי לְהַדְרִיכָם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, שֶׁזּוֹהִי טוֹבָתָם.

ג צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִיךְ שִׁבְרֵי כֵּלִי זְכוּכִית וְכַדּוֹמֶה בְּמָקוֹם שֶׁיּוּכְלוּ לְהַזִּיק.

ד אִם יֵשׁ לִשְׁכֵנוֹ חֲלִי הָרֹאשׁ, רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְקוֹל הַהַכָּאָה מַזִּיק לוֹ, לֹא יִכְתּוֹשׁ אֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ רֵיפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, דְּבָרִים שֶׁקּוֹל הַכָּאָתָם מַגִּיעַ לְבֵית שְׁכֵנוֹ וּמַזִּיק לוֹ.

ה יֵשׁ עוֹד הַרְבֵּה דְּבָרִים בְּעִנְיַן נִזְקֵי שְׁכֵנִים אוֹ לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְהַכְּלָל הוּא, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם דָּבָר אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּתוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהַגִּיעַ מִמֶּנּוּ אֵיזֶה הֶזֵּק לִשְׁכֵנוֹ אוֹ לְעוֹבְרִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אִם לֹא בְּדָבָר שֶׁפָּשַׁט הַמִּנְהָג שֶׁעוֹשֶׂה כֵּן כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה, שֶׁהֲרֵי זֶה, כְּאִלּוּ מָחֲלוּ כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל כָּל אֶחָד לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לָזֶה, הוּא אוֹ בָּנָיו אַחֲרָיו.

ו הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁצָּעַק עָלָיו מֵאֲחֹרָיו אוֹ שֶׁנִּרְאָה לוֹ בַּאֲפֵלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, חַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

ז הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן אֶת הַמָּמוֹן לְנֶחְבָּל מָה שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ עֲבוּר הַחֲבָלָה, וְכֵן גַּנָּב אוֹ גַּזְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוּ אוֹ שִׁלְּמוּ, מִכָּל מָקוֹם אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶם עַד שֶׁיְּבַקְּשׁוּ מְחִילָה מֵאֵת הַנֶּחְבָּל אוֹ הַנִּגְזָל אוֹ הַנִּגְנָב עַל הַצַּעַר שֶׁהָיָה לָהֶם. וְהֵם יִמְחֲלוּ וְלֹא יִהְיוּ אַכְזָרִים. (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קלא סָעִיף ד)

ח הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּצָרָה, רַחְמָנָא לִצְלָן, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ לִשְׂכֹּר אֲחֵרִים לְהַצִּילוֹ, חַיָּב לִטְרֹחַ וְלִשְׂכֹּר וּלְהַצִּילוֹ, וְחוֹזֵר וְנִפְרָע מִמֶּנּוּ אִם יֵשׁ לוֹ. וְאִם אֵין לוֹ, מִכָּל מָקוֹם לֹא יִמָּנַע בִּשְׁבִיל זֶה, וְיַצִּילֶנּוּ בְּמָמוֹן שֶׁלּוֹ. וְאִם נִמְנַע, עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ. וְכֵן אִם שָׁמַע מֵאֵיזֶה רְשָׁעִים מְחַשְּׁבִים רָעָה עַל חֲבֵרוֹ אוֹ טוֹמְנִים לוֹ פַּח וְלֹא גִלָּה אָזְנוֹ לְהוֹדִיעוֹ, אוֹ שֶׁיָּכוֹל לְפַיְּסָם בְּמָמוֹן בִּגְלַל חֲבֵרוֹ וּלְהָסִיר מַה שֶּׁבִּלְבָּם וְלֹא פִּיְּסָם, וְכֵיוֹצֵא בַּדְּבָרִים אֵלּוּ, עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ. וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא (וְעַיֵּן יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קנח).

ט מִי שֶׁעוֹסֵק בְּזִיּוּפִים וְיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּסָּכֵן בָּזֶה רַבִּים, דִּינוֹ כְּמוֹ רוֹדֵף, וּמַתְרִין בּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. וְאִם אֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ, מֻתָּר לְמָסְרוֹ לְמַלְכוּת וְלוֹמַר, שֶׁאֵין אַחֵר מִתְעַסֵּק בָּזֶה אֶלָּא פְּלוֹנִי לְבַדּוֹ. וְכֵן יָחִיד שֶׁמַּעֲלִילִים עָלָיו בִּגְלָלוֹ, יָכוֹל לוֹמַר לָהֶם, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה, אֶלָּא פְּלוֹנִי לְבַדּוֹ.

י נוֹהֲגִין שֶׁשִּׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר דָּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת, כְּגוֹן עַל חֲבָלוֹת וְחֲרוּפִים וְכַדּוֹמֶה, וְאֵין לָהֶם לַעֲשׂוֹת דָּבָר בְּלִי בֵית דִּין, כִּי יֵשׁ בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִינִים, וְאֵין לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִן הָרָאוּי עַל פִּי הַדָּת, וְאַל יְהִי קַל בְּעֵינֵיהֶם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.

יא מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִיא מַקְשָׁה לֵילֵד, כָּל זְמַן שֶׁהָעֻבָּר בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, מֻתָּרִין לְחַתְּכוֹ בֵּין בְּסַם בֵּין בְּיָד, שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא יָצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, אֵין שֵׁם נֶפֶשׁ עָלָיו. וּבִשְׁבִיל לְהַצִּיל אֶת הָאֵם, מֻתָּרִין לְחַתְּכוֹ, מִשּׁוּם דְּהֲוֵי לֵהּ כְּמוֹ רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. אֲבָל כְּשֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ, אֵין נוֹגְעִין בּוֹ, שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ, וְזֶהוּ טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם.

סימן קפה

א הַשּׁוֹאֵל אוֹ הַשּׁוֹכֵר בְּהֵמָה אוֹ מִטַּלְטְלִין מֵחֲבֵרוֹ, אֵינוֹ רַשַּׁאי, לֹא לְהַשְׁאִילָם וְלֹא לְהַשְׂכִּירָם לְאַחֵר שֶׁלֹּא מִדַּעַת בְּעָלִים. אֲפִלּוּ סְפָרִים שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה בְּהַשְׁאָלָתָן, אֵין אוֹמְרִים, מִן הַסְּתָם נִיחָא לְבַעֲלִים שֶׁתֵּעָשֶׂה מִצְוָה בְּמָמוֹנָם, כִּי שֶׁמָּא אֵין רְצוֹנָם שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר שֶׁלָּהֶם בְּיַד אַחֵר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן בְּעֵינֵיהֶם. אֲבָל מֻתָּר לְשׁוֹאֵל סֵפֶר לְהַנִּיחַ לְאַחֵר לִלְמֹד בּוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְמַד, רַק יְחִידִי, וְלֹא שְׁנֵיהֶם בְּיַחַד. וְאִם יָדוּעַ שֶׁדַּרְכָּן שֶׁל הַבְּעָלִים לְהַאֲמִין לְזֶה הַשֵּׁנִי בְּדְבָרִים כָּאֵלּוּ, מֻתָּר הַשּׁוֹאֵל לְהַשְׁאִיל לוֹ וְהַשּׁוֹכֵר לְהַשְׂכִּיר לוֹ.

ב מִצְוָה לָתֵת שְׂכַר פְּעֻלַּת שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ. וְאִם אַחַר, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ. וּכְמוֹ כֵן מִצְוָה לָתֵת שְׂכַר בְּהֵמָה אוֹ כְלִי בִּזְמַנּוֹ. וְאִם אַחֲרוֹ, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן וְגוֹ' בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ. וְאֵיזֶהוּ זְמַנּוֹ. אִם כָּלְתָה הַמְּלָאכָה בַּיּוֹם, זְמַנּוֹ כָּל הַיּוֹם. וְאִם עָבַר הַיּוֹם וְלֹא נָתַן לוֹ, עוֹבֵר עַל בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם כָּלְתָה הַמְּלָאכָה לְאַחַר שֶׁיָּצָא הַיּוֹם וְנִכְנַס הַלַּיְלָה,

זְמַנּוֹ כָּל הַלַּיְלָה. עָבַר הַלַּיְלָה וְלֹא נָתַן לוֹ, עוֹבֵר עַל לֹא תַלִּין פְּעֻלַת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר. וְכֵן שְׂכִיר שָׁבוּעַ, שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, יָצָא מִמְּלַאכְתּוֹ בַיּוֹם, יֵשׁ לוֹ זְמַן כָּל הַיּוֹם. יָצָא מִמְּלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה, יֵשׁ לוֹ זְמַן כָּל הַלַּיְלָה וְלֹא יוֹתֵר.

ג וְכֵן אִם נָתַן טַלִּיתוֹ לְאֻמָּן לְתַקְּנָהּ בְּקַבְּלָנוּת וְהֵבִיאָהּ לוֹ בַיּוֹם, יֵשׁ לוֹ זְמַן כָּל הַיּוֹם בִּלְבָד. הֵבִיאָהּ לוֹ בַּלַּיְלָה, יֵשׁ לוֹ זְמַן כָּל הַלַּיְלָה בִּלְבָד. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהַטַּלִּית בְּיַד הָאֻמָּן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה וְכָלְתָה מְלַאכְתָּהּ, אֵין בַּעַל הַבַּיִת עוֹבֵר, אֲפִלּוּ הִיא אֵצֶל הָאֻמָּן כַּמָּה יָמִים. וַאֲפִלּוּ הוֹדִיעוֹ שֶׁיְּבִיא לוֹ מָעוֹת וְיִטּוֹל אֶת שֶׁלּוֹ, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ עוֹבֵר.

ד אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תָּלִין וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא אִם כֵּן תָּבְעוֹ הַשּׂכִיר וְיֵשׁ לוֹ מָעוֹת לִתֵּן לוֹ. אֲבָל אִם לֹא תָּבְעוֹ הַשּׂכִיר, אוֹ שֶׁתָּבְעוֹ וְאֵין לוֹ מָעוֹת, אֵינוֹ עוֹבֵר. וּמִכָּל מָקוֹם מִדַּת חֲסִידוּת הִיא לִלְווֹת וְלִפְרֹעַ לַשָּׂכִיר בִּזְמַנּוֹ, כִּי הוּא עָנִי וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וּמִי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁלֹּא לִפְרֹעַ לַפּוֹעֲלִים עַד לְאַחַר הַחֶשְׁבּוֹן, אֲפִלּוּ תָּבְעוּ מִמֶּנּוּ דָּבָר מֻעָט שֶׁבְּוַדַּאי מַגִּיעַ לָהֶם, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ עוֹבֵר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדוּעַ שֶׁדַּרְכּוֹ כֵּן, עַל דַּעַת כֵּן נִשְׂכְּרוּ אֶצְלוֹ.

ה שָׂכִיר שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה לְבַעַל הַבַּיִת וְהִפְסִידָהּ, אֲפִלּוּ בִּפְשִׁיעָה, בְּאֹפֶן שֶׁעַל פִּי הַדִּין הוּא חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין, מִצְוָה עַל בַּעַל הַבַּיִת לְהַכְנֵס עִמּוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וְלִמְחוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים. וְאִם הַשּׂכִיר עָנִי הוּא וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, מִצְוָה לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר. וְזֶה הוּא אֹרַח צַדִּיקִים, לִשְׁמֹר דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין.

ו כְּדֶרֶךְ שֶׁבַּעַל הַבַּיִת מַזְהִיר שֶׁלֹּא לִגְזֹל שְׂכַר הֶעָנִי וְלֹא לְאַחֲרוֹ, כָּךְ הֶעָנִי מַזְהִיר שֶׁלֹּא יְבַטֵּל מִמְּלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת. וְחַיָּב לַעֲבוֹד בְּכָל כֹּחוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן. לְפִיכָךְ אֵין הַפּוֹעֵל רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּלַּיְלָה וּלְהַשְׂכִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם, (שֶׁכְּבָר נֶחְלַשׁ מֵהַלַּיְלָה), וְכֵן אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּבֵהֶמְתּוֹ בַּלַּיְלָה וּלְהַשְׂכִּירָהּ בַּיּוֹם. וְאֵין הַפּוֹעֵל רַשַּׁאי לְהַרְעִיב וּלְסַגֵּף עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי מַחֲלִישׁ כֹּחוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת כָּרָאוּי. וְכֵן הוּא דִּין הַמְלַמֵּד (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קסה סָעִיף יב).

סימן קפו

א כָּל הַמּוֹנֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׁאָר מְלָאכוֹת שֶׁל גִּדּוּלֵי קַרְקַע. וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, אֶלָּא בַּהוֹוֶה. וַאֲפִלּוּ חָסְמָהּ בְּקוֹל, דְּהַיְנוּ שֶׁצָּעַק עָלֶיהָ וְעַל יְדֵי זֶה לֹא תֹּאכַל, חַיָּב מַלְקוֹת.

ב יִשְׂרָאֵל הַדָּשׁ אֲפִלּוּ בְּפָרָתוֹ שֶׁל גּוֹי וּתְבוּאָה שֶׁל גּוֹי, עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תַחְסֹם.

ג אִם הַבְּהֵמָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לֶאֱכֹל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְמֵאָה, צָרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ.
ד בְּהֵמָה שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּדָבָר שֶׁהוּא רַע לִבְנֵי מֵעֶיהָ, מֻתָּר לְחַסְמָהּ, שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הֲנָאָתָהּ, וַהֲרֵי אֵינָהּ נֶהֱנֵית.

סימן קפז

א הָרוֹאֶה אֲבֵדַת יִשְׂרָאֵל, חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ לַהֲשִׁיבָהּ לִבְעָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר, הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם. וְכֵן כָּל מָמוֹן שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁאָדָם יָכוֹל לְהַצִּיל שֶׁלֹּא יֹאבַד, חַיָּב לְהַצִּיל, וְהוּא בִּכְלַל הֲשָׁבַת אֲבֵדָה.
ב אַף עַל פִּי שֶׁמִּן הַדִּין בְּמָקוֹם שֶׁרֹּב גּוֹיִם מְצוּיִים, אֲפִלּוּ נָתַן בָּהּ יִשְׂרָאֵל סִימָן, אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר, מִשּׁוּם דְּמִסְתָּמָא כְּבָר נִתְיָאֲשׁ הֵימֶנָּה, מִכָּל מָקוֹם טוֹב וְיָשָׁר לַעֲשׂוֹת לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לְהַחֲזִיר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן בָּהּ סִימָן. וְכוֹפִין עַל זֶה. וְאִם הַמּוֹצֵא הוּא עָנִי, וּבַעַל הָאֲבֵדָה הוּא עָשִׁיר, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דִּינָא דְּמַלְכוּתָא לְהַחֲזִיר אֲבֵדָה, חַיָּב בְּכָל עִנְיָן לְהַחֲזִיר.
ג כָּל הַמּוֹצֵא אֲבֵדָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, אִם מְצָאָהּ דֶּרֶךְ הַנָּחָה, כְּגוֹן טַלִּית וְקַרְדֹּם בְּצַד הַגֶּדֶר, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם הִנִּיחָם שָׁם בְּכַוָּנָה אוֹ אִבְּדָם שָׁם, אָסוּר לִגַּע בָּהֶם.
ד מִי שֶׁהוּא זָקֵן מְכֻבָּד, וּמָצָא אֲבֵדָה וְהוּא דָּבָר מְבֻזֶּה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁלּוֹ, לֹא הָיָה נוֹטְלוֹ לַהֲבִיאוֹ לְבֵיתוֹ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי לֵהּ בִּזָּיוֹן, אֵינוֹ חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וּלְטַפֵּל בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ.
ה מָצָא מְצִיאָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי אִבְּדָהּ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, יֵשׁ בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִינִים, וְיֵעָשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם אֵיךְ יַעֲשֶׂה.

סימן קפח

א הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, עַתָּה בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁכָּל עֲסָקֵינוּ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן וְהַכֹּל צְרִיכִין לְמָעוֹת, מִן הַסְּתָם נִתְרַצָּה הַמַּפְקִיד, שֶׁהַנִּפְקָד יוֹצִיאֵן כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ. וְלָכֵן מֻתָּר לוֹ לְהוֹצִיאָן, וַהֲרֵי הֵן אֶצְלוֹ כְּמוֹ מִלְוֶה, אֶלָּא אִם כֵּן גִּלָּה הַמַּפְקִיד דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ בְּכָךְ, כְּגוֹן שֶׁחָתַמְן אוֹ קְשָׁרָן בְּקֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה, אָז אֵין הַנִּפְקָד רַשַּׁאי לְהוֹצִיאָן.
ב הַמַּפְקִיד שְׁאָר חֵפֶץ אֵצֶל חֲבֵרוֹ, אָסוּר לְהַנִּפְקָד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֵפֶץ זֶה לְצָרְכּוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֵפֶץ מִתְקַלְקֵל כְּלָל בְּתַשְׁמִישׁ זֶה, מִכָּל מָקוֹם הֲוֵי שׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת. וְשׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת, גַּזְלָן הוּא. וְאִם יְדוּעַ בְּבֵרוּר שֶׁאֵין הַמַּפְקִיד מַקְפִּיד עָלָיו, מֻתָּר. וְיֵשׁ אוֹסְרִין גַּם בָּזֶה, מִשּׁוּם דְּפִקָּדוֹן אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַקְפִּיד, אָסוּר, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי שׁוֹלֵחַ יָד בַּפִּקָּדוֹן גַּם בִּכְהַאי גַּוְנָא. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר.

ג חַיָּב לִשְׁמֹר אֶת הַפִּקָּדוֹן בְּאֹפֶן הַיּוֹתֵר טוֹב כְּפִי הַדֶּרֶךְ לִשְׁמֹר חֲפָצִים כָּאֵלּוּ. וַאֲפִלּוּ אִם הוּא אֵינוֹ מְדַקְדֵּק כָּל כָּךְ בִּשְׁמִירַת חֲפָצִים שֶׁלּוֹ בַּפִּקָּדוֹן, חַיָּב לְדַקְדֵּק יוֹתֵר.

ד אֵין הַנִּפְקָד רַשַּׁאי לְהַפְקִיד אֶת הַפִּקָּדוֹן בְּיַד אֲחֵרִים, אֲפִלּוּ כְּשֵׁרִים וְנֶאֱמָנִים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אִם כֵּן הַמַּפְקִיד גַּם כֵּן רָגִיל לְהַפְקִיד דְּבָרִים כָּאֵלּוּ אֶצְלָם.

ה כְּשֶׁבָּא לְהַחֲזִיר אֶת הַפִּקָּדוֹן, לֹא יַחֲזִירֶנּוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַמַּפְקִיד שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְכֵן כְּשֶׁבָּא לְהַחֲזִיר לוֹ אֵיזֶה חֵפֶץ שֶׁהִשְׁאִיל לוֹ אוֹ לִפְרֹעַ חוֹבוֹ. אֲבָל יָכוֹל לְהַחֲזִיר לְאִשְׁתּוֹ, כִּי מִן הַסְּתָם הִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְהַבַּעַל מַפְקִיד כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדָהּ.

סימן קפט

א מִי שֶׁפָּגַע בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ, בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁרָאוּי לָהּ, הֲרֵי זֶה מְצֻוֶּה לְסַיְּעוֹ לְפָרֵק מֵעָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר, עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ. וּלְאַחַר שֶׁפָּרַק, לֹא יַנִּיחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּצַעַר וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא יַעֲזוֹר לוֹ לַחֲזוֹר וְלִטְעוֹן עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר, הָקֵם תָּקִים. וְאִם הִנִּיחַ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא פָרַק וְלֹא טָעַן, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ וְגוֹ'.

ב פָּרַק וְטָעַן וְחָזַר וְנָפַל, חַיָּב לְפָרֵק וְלִטְעֹן פַּעַם אַחֶרֶת, וַאֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, עָזֹב תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לֵילֵךְ עִמּוֹ עַד פַּרְסָה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא, אֵינִי צָרִיךְ לָךְ.

ג מִצְוַת פְּרִיקָה, צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת בְּחִנָּם. אֲבָל לִטְעֹן, אֵינוֹ מְחֻיָּב אֶלָּא בְּשָׂכָר, וְכֵן בְּעַד מַה שֶּׁהוֹלִךְ עִמּוֹ, מְחֻיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ.

ד בֶּהֱמַת גּוֹי, אִם הָיָה הַגּוֹי מְחַמֵּר אַחַר בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין שֶׁהַמַּשָּׂא הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל גּוֹי, אֵינוֹ חַיָּב, רַק לְפָרֵק, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְיָכוֹל לְקַבֵּל שָׂכָר עַל זֶה. אֲבָל לִטְעֹן, אֵינוֹ חַיָּב כְּלָל, רַק אִי אִיכָּא מִשּׁוּם אֵיבָה. וְאִם אֵין שָׁם גּוֹי, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל מְחַמֵּר אַחַר הַבְּהֵמָה, חַיָּב גַּם כֵּן לִטְעֹן מִשּׁוּם צַעַר הַיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשָּׂא שֶׁל גּוֹי, חַיָּב לְפָרֵק וְלִטְעֹן מִשּׁוּם צַעַר הַיִּשְׂרָאֵל.

ה כְּתִיב, כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְגוֹ', שׁוֹנֵא זֶה לֹא מֵהַגּוֹיִם הוּא, (שֶׁהֲרֵי אֵינָם בְּמִצְוַת טְעִינָה וּפְרִיקָה, אֶלָּא מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים), אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאַךְ יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר, לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ. אָמְרוּ חֲכָמִים, כְּגוֹן שֶׁהוּא לְבַדּוֹ רָאָהוּ שֶׁעָבַר עֲבֵרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר, הֲרֵי מִצְוָה לִשְׂנאתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעָתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ בְּצַעַר עַל מַשָּׂאוֹ, מִצְוָה לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ כָּךְ, כִּי שֶׁמָּא יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה,

וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר הַדָּת, שֶׁנֶּאֱמַר, אֱמוֹר אֲלֵיהֶם חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה.

ו בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאֵרַע לְאֶחָד מֵהֶם שֶׁרַגְלֵי חֲמוֹרוֹ רָעוּעוֹת, אֵין בְּנֵי חֲבוּרָה רַשָּׁאִים לְפָרֵד עִם חֲמוֹרֵיהֶם וּלְהַנִּיחוֹ לְבַדּוֹ בַּדֶּרֶךְ. אֲבָל אִם נָפַל חֲמוֹרוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל עוֹד לֵילֵךְ כְּלָל, רַשָּׁאִים לְפָרֵד מִמֶּנּוּ, וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְעַכֵּב בִּשְׁבִילוֹ יוֹתֵר מִדַּי. וְכֵן בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנּוֹסְעִין בַּעֲגָלוֹת, וְאֵרַע לְאֶחָד מֵהֶם אֵיזֶה קִלְקוּל, שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁהוֹת מְעַט לְתַקֵּן, אֵין חֲבֵרָיו רַשָּׁאִים לְפָרֵד מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְהִתְעַכֵּב הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּי.

סימן קצ

א מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. גֹּבַהּ הַמַּעֲקֶה אֵינוֹ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְיֵהָא חָזָק כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלָיו וְלֹא יִפּוֹל. גַּגּוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם, פְּטוּרִין. וְאָמְנָם לֹא הַגַּג בִּלְבַד חַיָּב בַּמַּעֲקֶה, אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁיִּכָּשֵׁל בּוֹ אָדָם וְיָמוּת, חַיָּב בְּמַעֲקֶה וְתִקּוּן. וְכָל הַמַּנִּיחוֹ בְּלִי מַעֲקֶה, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ. כְּגוֹן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר בְּתוֹךְ חֲצֵרוֹ, חַיָּב לַעֲשׂוֹת לוֹ חֻלְיָא גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ כִּסּוּי שֶׁלֹּא יִפּוֹל בּוֹ אָדָם.

ב וְכֵן כָּל מִכְשׁוֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, מִצְוַת עֲשֵׂה לַהֲסִירוֹ וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ וּלְהַזְהִיר בַּדָּבָר יָפֶה, שֶׁנֶּאֱמַר, הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד. וְאִם הִנִּיחַ וְלֹא הֵסִיר אֶת הַמִּכְשׁוֹלִים הַמְבִיאִים לִידֵי סַכָּנָה, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה דָּמִים, כְּגוֹן אִם סָלַם רָעוּעַ עוֹמֵד בְּבֵיתוֹ וַחֲצֵרוֹ, וְכֵן הַמְגַדֵּל כֶּלֶב רָע.

ג כְּשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְהַזְהֵר בְּגוּפוֹ שֶׁלֹּא לְאַבְּדוֹ וְשֶׁלֹּא לְקַלְקְלוֹ וְשֶׁלֹּא לְהַזִּיקוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד, כָּךְ צָרִיךְ לְהַזְהֵר בְּמָמוֹנוֹ שֶׁלֹּא לְאַבְּדוֹ וְשֶׁלֹּא לְקַלְקְלוֹ וְשֶׁלֹּא לְהַזִּיקוֹ. וְכָל הַמְשַׁבֵּר כְּלִי, אוֹ קוֹרֵעַ בֶּגֶד, אוֹ מְאַבֵּד מַאֲכָל אוֹ מַשְׁקֶה אוֹ מְמָאֲסָם, אוֹ זוֹרֵק מָעוֹת לְאִבּוּד, וְכֵן הַמְקַלְקֵל שְׂאָר כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁיֵּהָנוּ בּוֹ בְּנֵי אָדָם, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ וְגוֹ'.

סימן קצא

א אָסוּר מִן הַתּוֹרָה לְצַעֵר כָּל בַּעַל חָי. וְאַדְרַבָּא, חַיָּב לְהַצִּיל כָּל בַּעַל חַי מִצַּעַר, אֲפִלּוּ שֶׁל הֶפְקֵר, וַאֲפִלּוּ שֶׁל נָכְרִי. אַף אִם הֵם מְצַעֲרִין לְאָדָם, אוֹ שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לָהֶם לִרְפוּאָה אוֹ לִשְׂאֵר דָּבָר, מֻתָּר אֲפִלּוּ לְהָרְגָן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְצַעֲרָן, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִתִּירָה שְׁחִיטָה.

וְלָכֵן מֻתָּר לִמְרֹט נוֹצוֹת מֵאַוְזוֹת חַיּוֹת אִם אֵין לוֹ נוֹצָה אַחֶרֶת, רַק שֶׁהָעוֹלָם נִמְנָעִים מִשּׁוּם אַכְזְרִיּוּת.

ב סוּסִים הַמּוֹשְׁכִים בַּעֲגָלָה וְהִגִּיעוּ לְמָקוֹם מְקֻלְקָל אוֹ לְהַר גָּבוֹהַּ, וְאֵינָן יְכוֹלִין לִמְשׁךְ בְּלִי עֵזֶר, מִצְוָה לַעֲזוֹר אַף לַנָּכְרִי מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, שֶׁלֹּא יַכֶּה אוֹתָם הַנָּכְרִי מַכָּה רַבָּה לִמְשׁךְ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּכֹחָם.

ג אָסוּר לְקַשֵּׁר רַגְלֵי בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף בְּעִנְיָן שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם צַעַר (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן פז סָעִיף ז).

ד אָסוּר לְהוֹשִׁיב עוֹף עַל בֵּיצִים מִשֶּׁאֵינוֹ מִינוֹ, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

ה אָסוּר לְסָרֵס בֵּין אָדָם וּבֵין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, אֶחָד טְמֵאִים וְאֶחָד טְהוֹרִים, בֵּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ. וְכָל הַמְסָרֵס, חַיָּב מַלְקוּת. וַאֲפִילוּ לְהַשְׁקוֹת כּוֹס שֶׁל עִקָּרִין לְאִישׁ אוֹ לְשָׂאר בַּעֲלֵי חַיִּים הַזְּכָרִים, אָסוּר.

ו אָסוּר לוֹמַר לַגּוֹי לְסָרֵס בְּהֵמָה שֶׁלָּנוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דַּאֲפִלּוּ לְמָכְרָהּ לַגּוֹי אוֹ לִתְּנָהּ לוֹ לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם יָדוּעַ שֶׁיְּסָרְסָנָּה, אָסוּר. מִשּׁוּם דְּגוֹי גַּם כֵּן מְצַוֶּה עַל אִסּוּר סָרוּס, וְאִם כֵּן הַיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר עַל לִפְנֵי עִוֵּר. וּמִיהוּ אִם אֵין הַגּוֹי הַקּוֹנֶה מְסָרֵס בְּעַצְמוֹ, רַק נוֹתֵן לְגוֹי אַחֵר לְסָרֵס, לְכֻלֵּי עָלְמָא שָׁרֵי, דְּאָז הֲוֵי לִפְנֵי דְּלִפְנֵי וּמֻתָּר.

סימן קצב

א אָמַר רַב יִצְחָק בְּרֵהּ דְּרַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה. שֶׁאִם חָלָה, אוֹמְרִים לוֹ, הָבֵא זְכוּת וְהַפְּטֹר. אָמַר מַר עֻקְבָא, מַאי קְרָאֵהּ. כִּי יִכֹּל הַנּוֹפֵל מְמֶּנּוּ, מְמֶּנּוּ לְהָבִיא רְאָיָה. פֵּרוּשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא נוֹפֵל, צָרִיךְ לְמְצוֹא מִמֶּנּוּ וּמִמַּעֲשָׂיו רְאָיָה לִזְכוּת. עוֹד אִיתָא בַּגְּמָרָא, חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ, יְהִי דוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּתְנוּהוּ בְּקִלְּר. עָלָה לַמִּטָּה וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, יְהִי דוֹמֶה בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לְגַרְדּוֹם (מָקוֹם שֶׁדָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת) לִדּוֹן, שֶׁכָּל הָעוֹלֶה לְגַרְדּוֹם לִדּוֹן, אִם יֶשׁ לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים, נִצּוֹל. וְאִם לָאו, אֵינוֹ נִצּוֹל. וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל אָדָם, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וַאֲפִלּוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִים עָלָיו חוֹבָה, וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר, אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אֶלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ, וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר, פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת וְגוֹ'.

ב דָּרַשׁ רַבִּי פִּינְחָס בַּר חָמָא, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וִיבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, חֲמַת מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת, וְאִישׁ חָכָם יְכַפְּרֶנָּה. וְנוֹהֲגִין לָתֵת צְדָקָה לַעֲנִיִּים בַּעֲדוֹ, כִּי תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה, מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה. גַּם נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ אֶת הַחוֹלִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאִם הוּא מְסֻכָּן, מְבָרְכִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב. וְלִפְעָמִים מְשַׁנִּים אֶת שֵׁם הַחוֹלֶה, כִּי גַּם שִׁנּוּי הַשֵּׁם, קוֹרֵעַ גְּזַר דִּינוֹ.

ג הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא שֶׁיְּרַפֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר, וְרִפֹּא יְרַפֵּא. וְלָכֵן אֵין לוֹ לַחוֹלֶה לִסְמֹךְ עַל הַנֵּס, אֶלָּא חַיָּב לְהִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם לִקְרוֹא לְרוֹפֵא שֶׁיְּרַפְּאֵהוּ. וּכְבָר כַּמָּה חֲסִידֵי עוֹלָם נִתְרַפְּאוּ עַל יְדֵי רוֹפְאִים. וּמִי שֶׁמּוֹנֵעַ אֶת עַצְמוֹ מִלִּקְרוֹא לָרוֹפֵא, שְׁתַּיִם רָעוֹת הִנֵּהוּ עוֹשֶׂה, הָאַחַת, דְּאָסוּר לִסְמֹךְ עַל הַנֵּס בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ סַכָּנָה, וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם שֶׁיִּזְכְּרוּ עֲוֹנוֹתָיו בְּשָׁעַת חָלְיוֹ. וְעוֹד, דַּהֲוֵי יַהֲרָא וְגַאוּתָא שֶׁסּוֹמֵךְ עַל צִדְקָתוֹ שֶׁיִּתְרַפֵּא בְּדֶרֶךְ הַנֵּס. וְיֵשׁ לוֹ לִקְרוֹא לְרוֹפֵא הַיּוֹתֵר מֻמְחֶה, וּבְכָל זֹאת לִבּוֹ יְהֵא לַשָּׁמַיִם, וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאֵת הָרוֹפֵא הַנֶּאֱמָן יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְאַף בּוֹ יִבְטַח לִבּוֹ (ברכי יוסף) (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן סא סָעִיף ד).

ד וּמִצְוָה הוּא עַל הָרוֹפֵא הַבָּקִי לְרַפֵּא, וּבְכְלַל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ הוּא. וְאִם מוֹנֵעַ אֶת עַצְמוֹ, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לַחוֹלֶה רוֹפֵא אַחֵר, כִּי לֹא מִן כָּל אָדָם זוֹכֶה לְהִתְרַפֵּא, וְאוּלַי הוּא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁיִּתְרַפֵּא עַל יָדוֹ. אֲבָל לֹא יִתְעַסֵּק בִּרְפוּאוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בָּקִי, וְאֵין שָׁם גְּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁאִם לֹא כֵן, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים.

ה חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אִם יוּכַל לְהִתְרַפְּאוֹת בִּדְבַר הֶתֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁהוֹת קְצָת עַד שֶׁיַּשִּׂיגוּהוּ, אֵין מַתִּירִין לוֹ שׁוּם דְּבַר אִסּוּר. וְאִם צָרִיךְ דָּוְקָא לִדְבַר אִסּוּר, אִם צָרִיךְ לְאָכְלוֹ כְּמוֹ שֶׁהַדֶּרֶךְ הוּא לֶאֱכֹל דָּבָר זֶה, אָסוּר לוֹ לְאָכְלוֹ, אֲפִלּוּ הוּא רַק אִסּוּר דְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה. אֲבָל שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁמְּעָרֵב בּוֹ דָּבָר מַר, וְכֵן לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ רְטִיָּה וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר, אֲפִלּוּ הוּא דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה מִדְּאוֹרָיְתָא, חוּץ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאֲסוּרִין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין סַכָּנָה. (דִּין הַבְּרָכָה עַל מַה שֶּׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה לִרְפוּאָה, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ג סָעִיף ח וְסִימָן סא סָעִיף ד. וְדִין תִּינוֹק שֶׁצְּרִיךְ לֶאֱכֹל חֲמֵץ בַּפֶּסַח, עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן קיז).

ו יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּכָל אִסּוּרֵי הֲנָאָה מִדְּרַבָּנָן מֻתָּר לְהִתְרַפְּאוֹת בָּהֶן, אֲפִלּוּ חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, וַאֲפִלּוּ כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מז סָעִיף ב), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה אֶת הָאִסּוּר.

ז חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, מִתְרַפֵּא בְּכָל הָאִסּוּרִין, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר הָעוֹמֵד בִּפְנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צב), חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁהֵן בְּיֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר, וְאֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶן.

ח מֻתָּר לָרוֹפֵא לְהַקִּיז דָּם וּלְמַשֵּׁשׁ הַדֹּפֶק וּשְׁאָר מְקוֹמוֹת שֶׁבְּאִשָּׁה, אֲפִלּוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם תְּרִפָּה כְּדֶרֶךְ הָרוֹפְאִים, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְחִבָּה, אֶלָּא שֶׁבְּמִלְאכְתּוֹ הוּא עוֹסֵק. וְאַף בְּאִשְׁתּוֹ נִדָּה, יֵשׁ לְהַחְמִיר כְּשֶׁאֵין סַכָּנָה בַּדָּבָר וְיֵשׁ שָׁם רוֹפֵא אַחֵר בָּקִי כָּמוֹהוּ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קנג סָעִיף יד וְשָׁם מְבֹאָר, אִם אִשָּׁה נִדָּה יְכוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ

אֶת בַּעְלָהּ כְּשֶׁהוּא חוֹלֶה אוֹ הוּא אוֹתָהּ. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמג סָעִיף טו, אִם הַבֵּן מֵתֵר לְהַקִּיז דָּם לְאָבִיו וְכַיּוֹצֵא בּוֹ).

ט בָּחֳלִי מֵעַיִם, אֵין הָאִישׁ מְשַׁמֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, פֶּן יִתְגַּבֵּר יִצְרוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא בָּרִיא. אֲבָל הָאִשָּׁה, מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָאִישׁ, כֵּיוָן שֶׁהוּא חוֹלֶה.

י מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ סַמָּנִים, וַחֲבֵרוֹ חוֹלֶה וְצָרִיךְ לָהֶם, אָסוּר לוֹ לְהַעֲלוֹת בְּדָמֵיהֶם יוֹתֵר מִן הָרָאוּי.

סימן קצג

א כְּשֶׁחָלָה הָאָדָם, מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לְבַקְּרוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁמְּבַקֵּר חוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, בְּפָסוּק וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא, מְלַמֵּד שֶׁבָּא אֵלָיו לְבַקֵּר הַחוֹלֶה. הַקָּרוֹבִים וְהַחֲבֵרִים שֶׁרְגִילִים לִכָּנֵס לְבֵיתוֹ תָּמִיד, הֵמָּה הוֹלְכִים לְבַקְּרוֹ מִיָּד כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁהוּא חוֹלֶה. אֲבָל הָרְחוֹקִים שֶׁאֵינָם רְגִילִים בְּבֵיתוֹ, לֹא יִכָּנְסוּ מִיָּד, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִתְרַע מַזָּלֵהּ לְהַטִּיל עָלָיו שֵׁם חוֹלֶה. וְאֵינָם נִכְנָסִים עַד לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחוֹלִי, גַּם הָרְחוֹקִים נִכְנָסִים מִיָּד. אֶפִלּוּ הַגָּדוֹל, יֵלֵךְ לְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן, וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמּוֹסִיף, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְטֹרַח עַל הַחוֹלֶה. הַשּׁוֹנֵא לֹא יְבַקֵּר אֶת שׂוֹנְאוֹ הַחוֹלֶה, וְלֹא יְנַחֲמֶנּוּ כְּשֶׁהוּא אָבֵל, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב שֶׁשָּׂמֵחַ לְאֵידוֹ. אֲבָל מֵתֵר לְלַוּוֹתוֹ, וְלֵיכָא לְמֵיחַשׁ, שֶׁיֹּאמְרוּ כִּי הוּא שָׂמֵחַ לְאֵידוֹ, בַּאֲשֶׁר זֶהוּ סוֹף כָּל אָדָם. (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רז סָעִיף ב, דְּהַחוֹלֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמֹד אֲפִלּוּ מִפְּנֵי נָשִׂיא. וְאִם רוֹצֶה לַעֲמֹד, אֵין אוֹמְרִים לוֹ שֵׁב).

ב כְּשֶׁהַחוֹלֶה שׁוֹכֵב עַל הָאָרֶץ, לֹא יֵשֵׁב הַמְבַקֵּר עַל גַּבֵּי כִּסֵּא שֶׁגָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁהַשְׁכִּינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר, ה' יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוִי. אֲבָל כְּשֶׁהַחוֹלֶה שׁוֹכֵב בַּמִּטָּה, מֻתָּר לַמְבַקֵּר לֵישֵׁב עַל כִּסֵּא וְסַפְסָל (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רז סָעִיף ב).

ג עִקַּר מִצְוַת בִּקּוּר חוֹלִים הוּא לְעַיֵּן בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה מַה הוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְשֶׁיִּמְצָא נַחַת רוּחַ עִם חֲבֵרָיו, וְגַם שֶׁיִּתֵּן דַּעְתּוֹ עָלָיו וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו. וְאִם בִּקֵּר וְלֹא בִקֵּשׁ, לֹא קִיֵּם אֶת הַמִּצְוָה. וְלָכֵן אֵין מְבַקְּרִין בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁאָז כָּל חוֹלֶה מֵקֵל עָלָיו חָלְיוֹ וְלֹא יָחוּשׁ לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים. וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם, שֶׁאָז מַכְבִּיד עָלָיו חָלְיוֹ וְיִתְיָאֵשׁ מִלְּבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים.

ד כְּשֶׁמְּבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, אִם מְבַקֵּשׁ בְּפָנָיו, יָכוֹל לְבַקֵּשׁ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁהֲרֵי מְבַקֵּשׁ כִּבְיָכוֹל לִפְנֵי הַשְׁכִינָה, שֶׁהִיא אֵצֶל הַחוֹלֶה. אֲבָל כְּשֶׁמְּבַקֵּשׁ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דְּאָז מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לְהַעֲלוֹת תְּפִלָּתוֹ, וְאֵינָם נִזְקָקִין לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת, עַל כֵּן יְבַקֵּשׁ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְיִכְלוֹל אוֹתוֹ בְּתוֹךְ כָּל חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁכּוֹלְלוֹ עִם הָאֲחֵרִים, תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת יוֹתֵר בִּזְכוּתָן

שֶׁל רַבִּים. וְיֹאמַר, הַמָּקוֹם יְרַחֵם עָלֶיךָ בְּתוֹךְ כָּל חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל. וּבַשַּׁבָּת יֹאמַר, שַׁבָּת הִיא מִלְּזָעֹק, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא, וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים, וְשִׁבְתּוֹ בְּשָׁלוֹם.

ה הַמְבַקְּרִים יְדַבְּרוּ אִתּוֹ בְּהַשְׁכֵּל וָדַעַת, וְיֹאמְרוּ לוֹ, דְּבָרִים מְחַיִּים, וְלֹא דְּבָרִים מְמִיתִים. וְיֹאמְרוּ לוֹ, שֶׁיִּתֵּן דַּעְתּוֹ עַל עִנְיָנָיו, אִם הִלְוָה אוֹ הִפְקִיד אֵצֶל אֲחֵרִים אוֹ אֲחֵרִים אֶצְלוֹ, וְאַל יְפַחֵד מִפְּנֵי זֶה מֵהַמָּוֶת.

ו אֵין לִתֵּן נְכָסָיו בְּמַתָּנָה לַאֲחֵרִים וַאֲפִלּוּ לְצְדָקָה וּלְהַנִּיחַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים בְּלֹא כְלוּם. וְכָל הָעוֹשֶׂה כֵּן, אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וַאֲפִלּוּ אֵין הַיּוֹרְשִׁים נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה. אֲבָל אִם מַנִּיחַ גַּם לַיּוֹרְשִׁים דָּבָר הַמַּסְפִּיק לָהֶם, מֻתָּר (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן לד סָעִיף ד). וּמִדַּת חֲסִידוּת, שֶׁלֹּא לַחְתֹּם אֶת עַצְמוֹ עַד וְלֹא לִהְיוֹת בְּעֵצָה בְּצַוָּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהּ אֶת הַיְרֻשָּׁה מֵהַיּוֹרֵשׁ, אֲפִלּוּ מִבֵּן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, לְאָחִיו חָכָם וְנוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, כִּי שָׁמָּא יֵצֵא מִמֶּנּוּ זֶרַע טוֹב וְהָגוּן. וַאֲפִלּוּ לְמַעֵט מִזֶּה וּלְהַרְבּוֹת לָזֶה, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר, וְרָאוּי לָחוּשׁ לִדְבָרָיו. עַיֵּן סוֹף סִימָן כו.

ז אִם יֶשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, אוֹ קְטַנִּים וּגְדוֹלִים, אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, צָרִיךְ לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּשְׁבִיל הַקְּטַנִּים עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ.

ח חוֹלֶה שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת קַבָּלַת קְנָיָן לְחַזֵּק אֶת הַצַּוָּאָה, קוֹנִין מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת. וְכֵן אִם מְבַקֵּשׁ לִשְׁלֹחַ לִקְרוֹבָיו, מֻתָּר לִשְׁכֹּר גּוֹי בַּשַּׁבָּת וּלְשָׁלְחוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צ סָעִיף יט).

ט חוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, אֵין מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו. וַאֲפִלּוּ נוֹדַע לוֹ, אֵין אוֹמְרִים לוֹ לִקְרֹעַ, שָׁמָּא תִּגְדַּל דַּאֲגָתוֹ. וְאֵין בּוֹכִין וְאֵין מַסְפִּידִין בְּפָנָיו, בֵּין עַל מֵתוֹ בֵּין עַל מֵת אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קָרוֹבוֹ, פֶּן יִפְחַד שֶׁגַּם הוּא יָמוּת. וּמַשְׁתִּיקִין אֶת הַמְנַחֲמִים בְּפָנָיו.

י אֵין מְבַקְּרִין לֹא לְחוֹלֵי מֵעַיִם, מִשּׁוּם כִּסּוּפָא, וְלֹא לְחוֹלֵי הָעַיִן, וְלֹא לְחוֹלֵי הָרֹאשׁ. וְכֵן כָּל חוֹלֶה דְּתַקִּיף לֵהּ עָלְמָא וְקָשֶׁה לֵהּ דִּבּוּרָא, אֵין מְבַקְּרִין אוֹתוֹ בְּפָנָיו, אֶלָּא נִכְנָסִין לַבַּיִת הַחִיצוֹן וְשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בּוֹ אִם צָרִיךְ לְאֵיזֶה דָּבָר, וְשׁוֹמְעִין צַעֲרוֹ, וּמְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.

יא מִי שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי מִצְוֹת, בִּקּוּר חוֹלִים וְנִחוּם אֲבֵלִים, אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיֵּם שְׁתֵּיהֶן, בִּקּוּר חוֹלִים קוֹדֵם, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיֵּם שְׁתֵּיהֶן, נִחוּם אֲבֵלִים קוֹדֵם, שֶׁהוּא גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים.

יב מְבַקְּרִין חוֹלֶה גּוֹי, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

יג תַּנְיָא בְּסִפְרֵי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדָּה, זֶה בָּנָה אָב עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁיִּטָּעֲנוּ וְדוּי. וְאֵיתָא בַּמִּשְׁנָה, שֶׁכָּל הַמִּתְוַדֶּה יֶשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּעָכָן, שֶׁאָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ, בְּנִי שִׂים נָא כָבוֹד לַה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה וְהַגֶּד נָא לִי מֶה עָשִׂיתָ אַל תְּכַחֵד מִמֶּנִּי. וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי לַה אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת

וְכָזֹאת עָשִׂיתִי. וּמִנַּיִן שֶׁכִּפֶּר לוֹ וּדְוִיו. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲכַרְתָּנוּ יַעְכָּרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה, בַּיּוֹם הַזֶּה אַתָּה עָכוּר, וְאֵי אַתָּה עָכוּר לָעוֹלָם הַבָּא. לָכֵן חוֹלֶה שֶׁרוֹאִין בּוֹ שֶׁהוּא נוֹטֶה לָמוּת, מְסַבְּבִים עִמּוֹ בְּדְבָרִים וְאוֹמְרִים לוֹ, הִתְוַדֵּה וְאַל תִּדְאַג מִזֶּה, הַרְבֵּה הִתְוַדוּ וְעָמְדוּ מֵחָלְיָם וְהֵמָּה בַּחַיִּים, וְהַרְבֵּה שֶׁלֹּא הִתְוַדּוּ וּמֵתוּ. וּבְשָׁכַר שֶׁאַתָּה מִתְוַדֶּה, אַתָּה חַי. וְכָל הַמִּתְוַדֶּה, יֶשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת בְּפִיו, יִתְוַדֶּה בְּלִבּוֹ. וְאִם יָכוֹל לְדַבֵּר אַף מְעַט, אוֹמְרִים לוֹ, אֱמֹר, תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי. וְגַם יֹאמְרוּ לוֹ, שֶׁיְבַקֵּשׁ מְחִילָה מִכָּל אָדָם שֶׁחָטָא כְּנֶגְדּוֹ, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֵין אוֹמְרִים לוֹ, לֹא בִּפְנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ, וְלֹא בִּפְנֵי נָשִׁים, וְלֹא בִּפְנֵי קְטַנִּים, שֶׁמָּא יִבְכּוּ וְיִשְׁבְּרוּ לִבּוֹ.

יד סֵדֶר הַוִּדּוּי בְּקִצָּרָה, מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁרְפוּאָתִי בְיָדֶךָ וּמִיתָתִי בְיָדֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתִּרְפָּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. וְאִם אָמוּת, תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת וּפְשָׁעִים, שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, וְתֵן חֶלְקִי בְּגַן עֵדֶן, וְזַכֵּנִי לָעוֹלָם הַבָּא הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים. וְאִם רוֹצֶה לְהַאֲרִיךְ כְּוִדּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וּכְבָר מְסַדְּרִים הַוִּדּוּיִים בַּסֵּפֶר מַעֲבַר יַבֹּק. וּבְסֵפֶר חָכְמַת אָדָם הֶעְתִּיק גַּם כֵּן סֵדֶר הַוִּדּוּי מֵהָרַמְבַּ"ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה.

סימן קצד

א הַגּוֹסֵס (פֵּרוּשׁ, הַמַּעֲלֶה לֵחָה בִּגְרוֹנוֹ מִפְּנֵי צָרוּת הֶחָזֶה, וְזֶה יִקָּרֶה סָמוּךְ לַמִּיתָה, וּלְשׁוֹן גּוֹסֵס הוּא מִלְּשׁוֹן מֵגִיס בְּקִדָּרָה, שֶׁהַלֵּחָה מִתְהַפֶּכֶת בִּגְרוֹנוֹ, כְּמוֹ הַמֵּגִיס בְּקִדָּרָה תוֹסֶפֶת יוֹם טוֹב, פרק א דערכין) הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דְּבָרָיו. וְלָכֵן אָסוּר לְגַע בּוֹ, שֶׁכָּל הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְנֵר מְטַפְטָף, שֶׁכְּיָוֹן שֶׁנּוֹגֵעַ בּוֹ אָדָם, מִיָּד נִכְבֶּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא גּוֹסֵס זְמַן אָרֹךְ וְיֵשׁ צַעַר גָּדוֹל לוֹ וְלִקְרוֹבָיו, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לִגְרֹם שֶׁיְּמוּת מְהֵרָה, כְּגוֹן לְהַשְׁמִיט הַכַּר וְהַכֶּסֶת מִתַּחְתָּיו, מֵחֲמַת שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁיֵּשׁ נוֹצוֹת מְקֻצָּת עוֹפוֹת שֶׁגּוֹרְמִים לְעַכֵּב אֶת הַמִּיתָה, אוֹ לָשׂוּם מַפְתְּחוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת תַּחַת רֹאשׁוֹ, כָּל זֶה אָסוּר. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם עִכּוּב יְצִיאַת הַנֶּפֶשׁ, כְּגוֹן קוֹל דּוֹפֵק וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מֻתָּר לְהַסִּירוֹ, דְּאֵין בָּזֶה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא שֶׁמַּסִּיר אֶת הַמּוֹנֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ.

ב אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לִגַּע בַּגּוֹסֵס, מִכָּל מָקוֹם אִם נָפְלָה דְּלֵקָה, אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ בַּבַּיִת, אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתוֹ. וְהוּא קוֹדֵם לְהַצָּלַת סִפְרֵי קֹדֶשׁ. (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פח סָעִיף טז)

ג הָעוֹמְדִים אֵצֶל הַגּוֹסֵס, יַשְׁגִּיחוּ שֶׁלֹּא יוֹצִיא שׁוּם אֵבֶר חוּץ לַמִּטָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיַעֲקֹב, וַיֵּאָסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה. וְלָכֵן יַעֲמִידוּ כְּסָאוֹת אֵצֶל הַמִּטָּה, שֶׁלֹּא יוּכַל לְהוֹצִיא יָד אוֹ רָגֶל. וּמִכָּל מָקוֹם אִם לֹא עָשׂוּ כֵּן וְהוֹצִיא, אָסוּר לִגַּע בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ.

ד כֵּיוָן שֶׁנִּטְּה אָדָם לָמוּת, אֵין שׁוּם אָדָם רַשַּׁאי לְפָרֵד מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא תֵּצֵא נַפְשׁוֹ וְהוּא יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִשְׁתּוֹמֶמֶת בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵאת מִן הַגּוּף, וּמְצָוֶה לַעֲמֹד עַל הָאָדָם בְּשָׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּחִי עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשַּׁחַת כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ, וְגוֹ'. וְרָאוּי לְקַבֵּץ עֲשָׂרָה, שֶׁיִּהְיוּ בְּשָׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, וְלֹא יַעַסְקוּ, חס וְשָׁלוֹם, בְּדְבָרִים בְּטֵלִים אֶלָּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וּבַתְּהִלִּים וּבִשְׁאָר מִזְמוֹרִים, כְּמַסֵּדֶר בְּסֵפֶר מַעֲבַר יַבֹּק. וְנוֹהֲגִין לְהַדְלִיק נֵרוֹת בִּפְנֵי הַגּוֹסֵס.

ה לְאַחַר יְצִיאַת נְשָׁמָה, מַנִּיחִין אֵצֶל חָטְמוֹ נוֹצָה קַלָּה, וְאִם אֵינָהּ מִתְנַדְנֶדֶת, בְּיָדוּעַ שֶׁמֵּת, וְאָז פּוֹתְחִין אֶת הַחֲלוֹנוֹת, וְהָאֲבֵלִים אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין, וּכְשֶׁמַּגִּיעִים לְבָרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, אוֹמְרִים בְּשֵׁם וּמַלְכוּת וְקוֹרְעִין, כְּדִין שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן שֶׁלְּאַחַר זֶה.

ו וְכָל הָעוֹמְדִין עַל הַמֵּת בְּשָׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, חַיָּבִין לִקְרֹעַ. הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה, לְסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרָף, שֶׁאֵין רֵיק בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וַאֲפִלּוּ עַל קָטָן שֶׁלָּמַד מִקְרָא אוֹ עַל אִשָּׁה חַיָּבִין לִקְרֹעַ. וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה הַמֵּת לִפְעָמִים עוֹשֶׂה עֲבֵרָה לְתֹאבוֹן, חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה, אֲפִלּוּ רַק לְתֹאבוֹן, הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הַפּוֹרְשִׁים מִדְּרָכֵי הַצִּבּוּר, שֶׁאֵין קוֹרְעִין עָלָיו. וּקְרִיעָה זוֹ שֶׁעַל הַמֵּת שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִים עָלָיו אֶלָּא שֶׁקּוֹרְעִין מִפְּנֵי שֶׁעוֹמְדִין בְּשָׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, סַגִּי בִּקְרִיאָה מֻעֶטֶת. וַאֲפִלּוּ מִן הַצַּד אוֹ בְּשׁוּלֵי הַבֶּגֶד סַגִּי.

ז מַעֲצִמִין עֵינָיו שֶׁל הַמֵּת. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים, יַעֲשֶׂה זֹאת בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינָיִךְ. וְאִם יֵשׁ בְּכוֹר, יַעֲשֶׂה הוּא.

ח כְּשֶׁנּוֹשְׂאִין אוֹתוֹ מִמִּטָּתוֹ לְהַשְׁכִּיבוֹ עַל הָאָרֶץ, יַשְׁגִּיחוּ שֶׁיְּהֵא מְכֻסֶּה, כִּי כֹּל מַה שֶּׁנּוֹהֵג בְּחַי מִשּׁוּם צְנִיעוּת, נוֹהֵג גַּם בַּמֵּת.

ט מִנְהָג לִשְׁפֹּךְ כָּל הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים שֶׁבִּשְׁכוּנַת הַמֵּת, דְּהַיְנוּ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים (עִם הַבַּיִת אֲשֶׁר שָׁם הַמֵּת), וַאֲפִלּוּ מֵת יֶלֶד בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלֵדָתוֹ. וּבַשַּׁבָּת, אֵין צְרִיכִין לִשְׁפֹּךְ (וְהַבְּרֵכִי יוֹסֵף כָּתַב, דְּיֵשׁ לְהַחְמִיר גַּם בַּשַּׁבָּת).

י הַמְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת אֲפִלּוּ אֵינוֹ מֵתוֹ, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִתְּפִלָּה וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, כִּי הָעוֹסֵק בְּמִצְוָה, פָּטוּר מִמִּצְוָה אַחֶרֶת (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצו סָעִיף ב). הָיוּ שְׁנַיִם, זֶה מְשַׁמֵּר, וְזֶה קוֹרֵא וּמִתְפַּלֵּל.

יא אָסוּר לֶאֱכֹל בְּחֶדֶר שֶׁהַמֵּת שָׁם, אִם לֹא עַל יְדֵי מְחִצָּה (כְּדִלְקַמָּן סִימָן קצו סָעִיף א). וַאֲפִלּוּ אֲכִילַת אַרְעַי. וַאֲפִלּוּ אֲכִילַת פֵּרוֹת אוֹ שְׁתִיַּת מַיִם, אָסוּר. וּצְרִיכִין לְהַזְהִיר אֶת הַשּׁוֹמְרִים עַל זֹאת. וְגַם אָסוּר לְבָרֵךְ שָׁם אֵיזוֹ בְּרָכָה. (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצט סָעִיף טו)

יב אָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת בְּשַׁבָּת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן פח סָעִיף טו, טז) אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ כֹּהֲנִים אוֹ לְצֹרֶךְ מְצָוָה, רַק עַל יְדֵי גּוֹיִם, אִם הַקְּרוֹבִים רוֹצִים. (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רב סָעִיף טז).

סימן קצה

א מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רג), חַיָּב לִקְרֹעַ עָלָיו. וְחַיָּב לִקְרֹעַ מְעֻמָּד, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו. וְאִם קָרַע מְיֻשָּׁב, לֹא יָצָא, וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִקְרֹעַ מְעֻמָּד. לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לִקְרֹעַ קֹדֶם שֶׁיִּסְתְּמוּ פְּנֵי הַמֵּת בַּקֶּבֶר בְּעוֹד חֲמוּם צַעֲרוֹ.

ב עַל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם, צָרִיךְ לִקְרֹעַ בְּבֵית הַצַּוָּאר לְפָנָיו. וְצָרִיךְ לִקְרֹעַ מִן הַשָּׂפָה וּלְמַטָּה, וְלֹא לְרֹחַב הַבֶּגֶד. וְצָרִיךְ לִקְרֹעַ בְּמָקוֹם שֶׁהַבֶּגֶד שָׁלֵם מִתְּחִלָּתוֹ, וְלֹא בְּמָקוֹם הַתָּפֶר.

ג חִלּוּקִים יֵשׁ בֵּין הַקְּרִיעָה שֶׁעַל אָבִיו וְאִמּוֹ לַקְּרִיעָה שֶׁעַל שְׁאָר קְרוֹבִים. עַל כָּל הַמֵּתִים, קוֹרֵעַ טֶפַח בַּבֶּגֶד הָעֶלְיוֹן וְדַיּוֹ, וְאֵין לִקְרֹעַ יוֹתֵר, מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, צָרִיךְ לִקְרֹעַ כָּל הַבְּגָדִים עַד כְּנֶגֶד לִבּוֹ, (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן י סָעִיף ג, שֶׁהַלֵּב הוּא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר הַגָּבוֹהַּ שֶׁעַל הַזְּרוֹעַ), חוּץ מִן הַכַּתֹּנֶת שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵעַ. וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁהוּא לוֹבֵשׁ רַק לְעִתִּים לְמַעְלָה מִכָּל בְּגָדָיו, וְלִפְעָמִים הוּא יוֹצֵא לַשּׁוּק גַּם בִּלְעָדָיו, (כְּגוֹן מאנְטִיל מְעִיל), בֶּגֶד זֶה גַּם כֵּן אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרֹעַ, וְאִם לֹא קָרַע כָּל בְּגָדָיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לִקְרֹעַ לֹא יָצָא. וְהָאִשָּׁה, מִשּׁוּם צְנִיעוּת תִּקְרַע תְּחִלָּה אֶת הַבֶּגֶד הַתַּחְתּוֹן לְפָנֶיהָ, וְתַחֲזִיר אֶת הַקֶּרַע לִצְדָדִין, וְאַחַר כָּךְ תִּקְרַע אֶת הַבֶּגֶד הָעֶלְיוֹן, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לִבָּהּ, (וְאַף שֶׁהִיא לְבוּשָׁה חָלוּק, מִכָּל מָקוֹם אֵיכָא מִשּׁוּם פְּרִיצוּת)

ד נוֹהֲגִין שֶׁעַל שְׁאָר קְרוֹבִים, קוֹרְעִין בְּצַד יָמִין, וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּצַד שְׂמֹאל, לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְגַלּוֹת אֶת לִבּוֹ שֶׁהוּא בְּצַד שְׂמֹאל. וּבְדִיעֲבַד, אֵין זֶה מְעַכֵּב.

ה עַל כָּל הַמֵּתִים, רָצָה קוֹרֵעַ בְּיָד, רָצָה קוֹרֵעַ בַּכְּלִי. עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, דַּוְקָא בַּיָּד. וְהַמְּנָהָג שֶׁאָחַד מֵאַנְשֵׁי חֶבְרָא קַדִּישָׁא חוֹתֵךְ קְצָת בַּסַּכִּין, וְהָאֵבֶל תּוֹפֵס בְּמָקוֹם הַחֲתָךְ וְקוֹרֵעַ. וְצָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ, שֶׁיִּקְרַע בְּאֹרֶךְ הַבֶּגֶד וְלֹא בְּרָחְבּוֹ.

ו עַל כָּל הַמֵּתִים, אִם מַחֲלִיף בְּגָדָיו בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, אֵינוֹ צָרִךְ לִקְרֹעַ בְּאֵלּוּ שֶׁהוּא לוֹבֵשׁ עָתָה. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, אִם הוּא מַחֲלִיף בְּגָדָיו בִּימֵי הַחֹל שֶׁבְּתוֹךְ שִׁבְעָה, צָרִיךְ לִקְרֹעַ בָּהֶם. אַךְ לְכָבוֹד שַׁבָּת, יַחֲלִיף בְּגָדָיו וְלֹא יִלְבַּשׁ אֶת הַבֶּגֶד הַקָּרוּעַ. וְאִם אֵין לוֹ בְּגָדִים אֲחֵרִים לְהַחֲלִיף, יַחֲזִיר אֶת הַקֶּרַע לַאֲחוֹרָיו. וְהָא דְּמַחֲלִיף בַּשַּׁבָּת, הַיְנוּ שֶׁלּוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חֹל אֲחֵרִים. אֲבָל לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת, אָסוּר. (כְּדִלְקַמָּן סִימָן ריא סָעִיף י).

ז עַל כָּל הַמֵּתִים, (מִצַּד הַדִּין) שׁוֹלֵל (דְּהַיְנוּ שֶׁתּוֹפֵר תְּפִירָה בִּלְתִּי שָׁוָה) לְאַחַר שִׁבְעָה, וּמְאַחֶה (דְּהַיְנוּ שֶׁתּוֹפְרוֹ כָּרָאוּי) לְאַחַר שְׁלשִׁים. עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלשִׁים, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וַאֲפִילּוּ אִם בָּא לַחְתּוֹךְ סְבִיבוֹת הַקְּרִיעָה וְלִשּׁוּם שָׁם חֲתִיכַת בֶּגֶד אַחֵר וּלְתָפְרוֹ, אָסוּר. אֲבָל נוֹהֲגִין, כִּי בְּתוֹךְ שְׁלשִׁים, אֲפִילּוּ עַל שְׁאָר מֵתִים, אֲפִילּוּ לִשְׁלֹל, אָסוּר.

וַאֲפִלּוּ לְחַבֵּר רָאשֵׁי הַקְּרִיעָה עַל יְדֵי מַחַט, אָסוּר. וְאִשָּׁה, אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְאִמָּהּ, שׁוֹלֶלֶת לְאַלְתַּר, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת. וְכָל הַקְּרָעִים שֶׁאָסוּרִין לְתָפְרָן, אֲפִלּוּ אִם מָכַר אֶת הַבֶּגֶד לְאַחֵר, אָסוּר הַלּוֹקֵחַ לְתָפְרוֹ. וְלָכֵן צָרִיךְ הַמּוֹכֵר לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ. וְאָסוּר לְמָכְרוֹ לַגּוֹי.

ח עַל כָּל הַמֵּתִים, אִם לֹא שָׁמַע עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אֵינוֹ קוֹרֵעַ. עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, קוֹרֵעַ לְעוֹלָם בְּגָדָיו שֶׁהֵם עָלָיו בִּשְׁעַת שְׁמִיעָה. אַךְ הַבְּגָדִים שֶׁהוּא מַחֲלִיף אַחַר כָּךְ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרֹעַ.

ט הָרֶגֶל מְבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים גַּם לְעִנְיַן קְרִיעָה. וְלָכֵן אִם פָּגַע הָרֶגֶל בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, בַּשְּׁאָר קְרוֹבִים יָכוֹל לִתְפֹּר לְגַמְרֵי בְּעֶרֶב הָרֶגֶל לְאַחַר מִנְחָה. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, יָכוֹל לִשְׁלוֹל.

י קָרַע עַל מֵת, וּבְתוֹךְ שִׁבְעָה מֵת לוֹ מֵת אַחֵר, מַרְחִיק כְּמוֹ שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן וְקוֹרֵעַ טָפַח, אוֹ שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן טָפַח. אֲבָל לְאַחַר שִׁבְעָה, כָּל זְמַן שֶׁהַבֶּגֶד הַקָּרוּעַ עָלָיו, מוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וְדַיּוֹ. אַךְ אִם הָרִאשׁוֹן הָיָה מִשְּׁאָר הַקְּרוֹבִים, וְהַשֵּׁנִי הוּא אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֲזַי אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה, צָרִיךְ לְהַרְחִיק שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְלִקְרֹעַ כְּדִינָא, שֶׁאֵין דִּין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת. וְהוּא הַדִּין בְּמֵת אָבִיו תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אִמּוֹ, אוֹ בְּהִפּוּךְ.

יא שָׁמַע בְּפַעַם אַחַת שֶׁמֵּתוּ אָבִיו וְאִמּוֹ אוֹ שְׁנֵי קְרוֹבִים אֲחֵרִים, קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לִשְׁנֵיהֶם. אֲבָל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ עִם אֶחָד מִשְּׁאָר הַקְּרוֹבִים, קוֹרֵעַ תְּחִלָּה עַל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַרְחִיק שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְקוֹרֵעַ עַל הָאַחֵר.

יב חוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, אִם דַּעְתּוֹ צְלוּלָה, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִקְרֹעַ מֵחֲמַת שֶׁהוּא מְסֻכָּן בְּחָלְיוֹ, פָּטוּר אַחַר כָּךְ מִלִּקְרֹעַ, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא עֲדַיִן בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, דְּחָשִׁיב שְׁעַת חִמּוּם. אֲבָל אִם לֹא יָכוֹל לִקְרוֹעַ, מֵחֲמַת שֶׁלֹּא הָיְתָה דַּעְתּוֹ צְלוּלָה, אֲזַי כְּשֶׁתָּבוֹא לוֹ דַּעָה צְלוּלָה, הֲוֵי אָז שְׁעַת חִמּוּם שֶׁלּוֹ, וְחַיָּב אָז לִקְרוֹעַ אִם הוּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, לְעוֹלָם.

יג קָטָן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, אֲפִלּוּ לֹא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, מְקָרְעִין לוֹ קְרִיעָה קְצָת, מִשּׁוּם עַגְמַת נֶפֶשׁ לְהַרְבּוֹת הָאֵבֶל. וְאִם הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, מִצְוָה לִקְרוֹעַ כְּמוֹ גְּדוֹלִים.

יד בְּחֹל הַמּוֹעֵד, נוֹהֲגִים בְּמִדְּינוֹת אֵלּוּ, שֶׁאֵין קוֹרְעִין כִּי אִם עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, בֵּין בְּיוֹם הַקְּבוּרָה, בֵּין בְּיוֹם הַשְּׁמוּעָה, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁמוּעָה רְחוֹקָה. אַךְ אִם מֵתוּ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם טוֹב, הוֹאִיל וְנִדְחֲתָה הַקְּרִיעָה, לֹא יִקְרַע בְּחֹל הַמּוֹעֵד עַד לְאַחַר הָרֶגֶל כְּשֶׁמַּתְחִיל לְהִתְאַבֵּל. וְעַל שְׁאָר קְרוֹבִים, אֵין קוֹרְעִין בְּחֹל הַמּוֹעֵד עַד לְאַחַר הָרֶגֶל. אַךְ אִם שָׁמַע בְּחֹל הַמּוֹעֵד שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, שֶׁלְּאַחַר יוֹם טוֹב תְּהֵא רְחוֹקָה, בְּכִי הַאי גַּוְונָא יִקְרַע בְּחֹל הַמּוֹעֵד. (אסוּר שְׁרִיטָה וְקָרְחָה עַל הַמֵּת, כָּתוּב בְּסִימָן קסט).

סימן קצו

א מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו, הֲרֵי זֶה אוֹנֵן עַד לְאַחַר הַקְּבוּרָה. לֹא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עַל הַמֵּת, שֶׁהָיָה אָדָם קַל וְלָכֵן אֵין זֶה טָרוּד בִּקְבוּרָתוֹ וּבְאֶבְלוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָתוֹ. וְזֶהוּ גְּנַאי גָּדוֹל לַמֵּת, וְהוּא בִּכְלַל לוֹעֵג לָרָשׁ, אֶלָּא יִתְרָאֶה לַכֹּל, שֶׁהוּא טָרוּד וְנִבְהָל עַל מִיתָתוֹ וּקְבוּרָתוֹ. לֹא יֹאכַל בַּחֶדֶר שֶׁהַמֵּת בּוֹ, אֶלָּא בְּחֶדֶר אַחֵר. וְאִם אֵין לוֹ חֶדֶר אַחֵר, יֹאכַל בְּבֵית חֲבֵרוֹ. וְאִם אֵין לוֹ בֵּית חָבֵר, יַעֲשֶׂה בִּפְנֵי הַמֵּת מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלֹא יְהֵא רֶוַח פָּתוּחַ תַּחְתֶּיהָ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּתְהֵא רְאוּיָה לַעֲמֹד בִּפְנֵי הָרוּחַ. וְאִם אֵין לוֹ דָּבָר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְחִצָּה, מַחֲזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, וַאֲפִלּוּ הוּא בְּעִיר אַחֶרֶת, אֵינוֹ מֵסֵב וְאוֹכֵל דֶּרֶךְ קְבִיעוּת, אֶלָּא דֶּרֶךְ אַרְעַי, וְאֵינוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן.

ב אוֹנֵן, פָּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי הַמֵּת, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחֵרִים שֶׁעוֹסְקִים בִּשְׁבִילוֹ. וַאֲפִלּוּ אִם רוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ, אֵינוֹ רַשַּׁאי, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמֵּת. אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא הַמּוֹצִיא וְלֹא בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וַאֲפִלּוּ אִם אֲחֵרִים אוֹכְלִין וּמְבָרְכִין, אֵינוֹ עוֹנֶה אָמֵן. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לֹא לִזִּמּוּן וְלֹא לְעֲשָׂרָה. אֲבָל מַה שֶּׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ מִדְּרַבָּנָן, אָסוּר גַּם לוֹ. וְלָכֵן אִם בָּא לֶאֱכֹל פַּת, צָרִיךְ לִטּוֹל יָדָיו, וְלֹא יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם, כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא. וְכֵן בִּנְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית נוֹטֵל יָדָיו שָׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ (עַיֵּן בהלכות אונן להגאון מוהרא"ז מרגליות זצ"ל אות ו).

ג אִם אָכַל קֹדֶם שֶׁנִּקְבַּר הַמֵּת, וּלְאַחַר שֶׁנִּקְבַּר עָדַיִן לֹא נִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן, יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְכֵן אִם עָשָׂה צָרְכָיו קֹדֶם הַקְּבוּרָה, יְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ בִּרְכַּת אֲשֶׁר יָצַר, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם.

ד אִם הָאוֹנֵן הוּא בְּעִיר אַחֶרֶת, וּבִמְקוֹם הַמֵּת יֵשׁ גַּם כֵּן קְרוֹבִים שֶׁחַיָּבִים לְהִתְאַבֵּל, אָזַי עַל זֶה שֶׁהוּא בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵין עָלָיו דִּין אוֹנֵן. אֲבָל אִם אֵין קְרוֹבִים בִּמְקוֹם הַמֵּת, חָל עַל זֶה דִּין אוֹנֵן.

ה בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶבְרָא קַדִּישָׁא, וּלְאַחַר שֶׁהַקְּרוֹבִים נִתְעַסְּקוּ בְּצָרְכֵי הַקְּבוּרָה וְהִתְפַּשְּׁרוּ עִם אַנְשֵׁי חֶבְרָא קַדִּישָׁא, אֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם דָּבָר לַעֲשׂוֹת, אַךְ אַנְשֵׁי חֶבְרָא קַדִּישָׁא עוֹשִׂין הַכֹּל, אָזַי אֵין עוֹד עַל הַקְּרוֹבִים דִּין אוֹנֵן, וּמֻתָּרִין בְּבָשָׂר וְיַיִן, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁמֻּתָּרִין וְחַיָּבִין בְּקִרְיַאת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה וּבְכָל הַמִּצְוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם נוֹהֲגִין שֶׁאֵין הָאוֹנְנִין מִתְפַּלְּלִין עַד לְאַחַר הַקְּבוּרָה, וְהַיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁגַּם הֵם הוֹלְכִין וּמְלַוִּין אֶת הַמֵּת עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת. וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר וּלְהִתְפַּלֵּל תֵּכֶף לְאַחַר שֶׁמְּסַר אֶת הַמֵּת לְאַנְשֵׁי חֶבְרָא קַדִּישָׁא, יָכוֹל לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ.

ו כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הַמֵּת, אֵינוֹ חוֹלֵץ מִנְּעָלָיו, וּמֻתָּר לָצֵאת מִבֵּיתוֹ לְצָרְכֵי הַמֵּת. אֲבָל אָסוּר לֵישֵׁב אוֹ לִישַׁן עַל כִּסֵּא אוֹ מִטָּה, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְאָסוּר בְּרָחִיצָה וְסִיכָה וְשִׂמְחָה וּשְׁאֵילַת שָׁלוֹם וּבְתִסְפֹּרֶת וּבְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְאָסוּר בְּמְלָאכָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וַאֲפִלּוּ בַּדָּבָר הָאָבֵד. וּבְהֶפְסֵד גָּדוֹל, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם (עַיֵּן חָכְמַת אָדָם וּבְקֶנְטְרֵס הַנִּדְפָּס בְּתוֹךְ הַיּוֹרֶה דֵּעָה הֶחָדָשׁ הִלְכוֹת אוֹנֵן לְהַגְּאוֹן מוֹרֵנוּ הָרַב אֶפְרַיִם זַלְמָן מַרְגָּלִיּוֹת. זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה. סָעִיף יח, יט, וּבַחֲתַם סוֹפֵר סִימָן שכד, וְצָרִיךְ עִיּוּן).

ז מִי שֶׁהוּא אוֹנֵן בְּשׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, וּלְאַחַר שֶׁנִּקְבַּר הַמֵּת עָבְרָה רְבִיעִית הַיּוֹם שֶׁהוּא זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, מִכָּל מָקוֹם אוֹמֵר גַּם קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ (בְּלֹא תְפִלִּין) עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם. אֲבָל אִם עָבַר גַּם שְׁלִישׁ הַיּוֹם, אוֹמֵר קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא הַבְּרָכוֹת (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן יז סוֹף סָעִיף א, וְצָרִיךְ עִיּוּן). וּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל עַד חֲצוֹת הַיּוֹם. וּמוּסָף בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל גַּם אַחַר כָּךְ, שֶׁזְּמַנָּה כָּל הַיּוֹם. וּמְבָרְכוֹת הַשַּׁחַר לֹא יֹאמַר כִּי אִם שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עֶבֶד, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה, וּבִרְכוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁאֵלּוּ זְמַנָּן כָּל הַיּוֹם. וּשְׁאָר הַבְּרָכוֹת, לֹא יֹאמַר לְאַחַר שֶׁעָבַר זְמַנָּן, כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָן, הָיְנוּ בַבֹּקֶר, הָיָה פָּטוּר. וְאִם נִקְבַּר הַמֵּת קֹדֶם שְׁלִישׁ הַיּוֹם וּבֵיתוֹ רָחוֹק מִבֵּית הַקְּבָרוֹת שֶׁעַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ יַעֲבֹר שְׁלִישׁ הַיּוֹם, טוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּכָּנֵס לְאֵיזֶה בַּיִת סָמוּךְ לְבֵית הַקְּבָרוֹת שֶׁעַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ יַעֲבֹר שְׁלִישׁ הַיּוֹם, טוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּכָּנֵס לְאֵיזֶה בַּיִת סָמוּךְ לְבֵית הַקְּבָרוֹת לִקְרוֹא קְרִיאַת שְׁמַע וּלְהִתְפַּלֵּל בַּזְּמַן הָרָאוּי, אוֹ אֲפִלּוּ בַּחוּץ בְּמָקוֹם נָקִי. וּמִיָּד כְּשֶׁמַּתְחִילִין לְהַשְׁלִיךְ עָפָר עַל הַמֵּת, יָכוֹל לִקְרוֹא קְרִיאַת שְׁמַע וּלְהִתְפַּלֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֲבֵלוּת עֲדַיִן אֵינָהּ חָלָה (כְּדִלְקַמָּן רֵישׁ סִימָן רד)

ח מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, וְנַעֲשָׂה אוֹנֵן לְאַחַר שֶׁכְּבָר הִגִּיעַ זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית אוֹ מִנְחָה אוֹ עַרְבִית, וְהוּא לֹא הִתְפַּלֵּל מִקֹּדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה אוֹנֵן, וְנִמְשְׁכָה הָאֲנִינוּת עַד לְאַחַר זְמַן הַתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ צָרִיךְ תַּשְׁלוּמִין לְהִתְפַּלֵּל בִּתְפִלָּה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ שְׁתַּיִם.

ט מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בַּשַּׁבָּת, כֵּיוָן דְּאָסוּר לְקָבְרוֹ הַיּוֹם, לֹא חָלָה עָלָיו אֲנִינוּת, וּמֻתָּר בְּבָשָׂר וְיַיִן, וְחַיָּב בְּכָל הַמִּצְוֹת, חוּץ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה שֶׁאָסוּר לוֹ. וְגַם אָסוּר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, דְּהַוְיָן דְּבָרִים שֶׁבִּצְנָעָא. וְאִם הוּא שְׁלִיחַ צִבּוּר, אִם יֵשׁ אַחֵר לְהִתְפַּלֵּל, לֹא יִתְפַּלֵּל הוּא. וְאִי לֵיכָּא אַחֵר, יִתְפַּלֵּל הוּא. אִם הַמֵּת הוּא אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, יָכוֹל לוֹמַר קַדִּישׁ קֹדֶם הַקְּבוּרָה (עַיֵּן בספר שערי דעה). וְאִם הָאוֹנֵן הוּא אָבֵל מִכְּבָר עַל אָבִיו אוֹ עַל אִמּוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָארְצַייט, יֹאמַר קַדִּישׁ כְּמוֹ שְׁאָר אָבֵל אוֹ יָארְצַייט.

י סָמוּךְ לָעֶרֶב, קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא בְרָכוֹת, וְאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל עַרְבִית, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וַאֲפִלּוּ לֹא נִקְבַּר

עַד לְמָחָר, יָכוֹל לְהַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, וְלֹא יְבָרֵךְ עַל הַנֵּר וְהַבְּשָׂמִים, דְּמַתָּר לְהַבְדִּיל עַד יוֹם שְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת (כְּדִלְעֵיל סִימָן צו). וּבְתְפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל כְּשֶׁלֹּא עָבַר זְמַנָּהּ, אֵינוֹ אוֹמֵר אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ.

יא אִם צָרִיךְ לְעֵת עֶרֶב לָלֶכֶת מִבֵּיתוֹ עַד סָמוּךְ לְתְחוּם שַׁבָּת כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְמָקוֹם אַחֵר בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמֵּת, אוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְעֵת עֶרֶב לֶאֱסֹף אֶת הַגְּבָאִים דְּחֶבְרָא קַדִּישָׁא לְהִשְׁתַּוּוֹת עִמָּהֶם בְּעַד מְקוֹם הַקְּבוּרָה, אֲזַי מִיָּד כְּשֶׁהִתְחִיל לָלֶכֶת וְלַעֲסֹק בְּצָרְכֵי הַמֵּת, חָלָה עָלָיו אֲנִינוּת.

יב מֵת בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְעֵת מִנְחָה, בְּעִנְיַן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקָבְרוֹ קֹדֶם שַׁבָּת, מִתְפַּלֵּל גַּם מִנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

יג מֵת בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב, אִם רוֹצֶה לְקָבְרוֹ הַיּוֹם עַל יְדֵי גּוֹי, חָלָה עָלָיו מִיָּד אֲנִינוּת. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּיוֹם שֵׁנִי, שֶׁיְּכוֹל לְקָבְרוֹ גַּם בְּעַצְמוֹ, דְּחָלָה עָלָיו מִיָּד אֲנִינוּת, וַאֲפִלּוּ הוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְקָבְרוֹ הַיּוֹם.

יד מִי שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְקָבְרוֹ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, נוֹהֵג דִּין אֲנִינוּת אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה, וְאֵינוֹ אוֹמֵר קִדּוּשׁ, וְאֵינוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר, וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן. אֲבָל בְּלֵיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, אוֹ אֲפִלּוּ בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהִתְעַסֵּק גַּם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי דַּוְקָא עַל יְדֵי גּוֹיִם, אֵין לְנָהֵג דִּין אֲנִינוּת בַּלַּיְלָה.

טו מִי שֶׁהָיָה אוֹנֵן בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, יַבְדִּיל בְּיוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, אֲבָל לֹא אַחַר כָּךְ, כִּי הַבְדָּלָה שֶׁל יוֹם טוֹב אֵין זְמַנָּהּ אֶלָּא עַד סוֹף הַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו.

טז אוֹנֵן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן לָמוּל, אִם אֶפְשָׁר לְקִבֵּר אֶת הַמֵּת קֹדֶם שֶׁיֵּצְאוּ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שַׁחֲרִית, אָזַי יִתְפַּלְּלוּ הַקְּבָרָנִים תְּחִלָּה, וְיִקְבְּרוּ אֶת הַמֵּת, וְיָמוּלוּ אֶת הַתִּינוֹק. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, מִכָּל מָקוֹם יָמוּלוּ אֶת הַתִּינוֹק שַׁחֲרִית בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְהַסַּנְדִּק יְבָרֵךְ בִּרְכַּת לְהַכְנִיסוֹ, מְשׁוּם דְּמֵת וּמִילָה, מִילָה קוֹדֶמֶת.

יז אוֹנֵן בְּאוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן, יַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְבְדֹק אֶת הֶחָמֵץ, וְכָל חֲמִירָא וְכוּ' יֹאמַר בְּעַצְמוֹ.

יח אוֹנֵן בְּלֵיל סְפִירַת הָעֹמֶר, לֹא יִסְפֹּר בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בַּיּוֹם לְאַחַר הַקְּבוּרָה יִסְפֹּר בְּלֹא בְּרָכָה. וּבִשְׁאָר הַלֵּילוֹת, יִסְפֹּר אַחַר כָּךְ בִּבְרָכָה. וְאִם רוֹאֶה בַּיּוֹם כִּי הָאֲנִינוּת תִּמָּשֵׁךְ עַד הַלַּיְלָה, יִסְפֹּר אֲפִלּוּ בַּאֲנִינוּת בְּלֹא בְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיִּסְפֹּר שְׁאָר הַלֵּילוֹת בִּבְרָכָה (אוֹנֵן בַּפּוּרִים, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמא סָעִיף כא).

יט מִי שֶׁמֵּת בְּתְפִיסָה וְהַמּוֹשֵׁל אֵינוֹ רוֹצֶה לִתֵּנוֹ לִקְבוּרָה עַד שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה, לֹא חָלָה עַל הַקְּרוֹבִים אֲנִינוּת, וְגַם אֲבֵלוּת לֹא חָלָה עֲלֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּקָבְרוֹ, וּמְצַפִּים

לְהִתְפַּשֵּׁר עִם הַמּוֹשֵׁל. וְכֵן אִם קְרוֹבֵי הַמֵּת הֵם בְּתְפִיסָה וְאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי הַמֵּת, אֵין אֲנִינוּת חָלָה עֲלֵיהֶם.

כ בְּמָקוֹמוֹת אֲשֶׁר נִתְנָה הַדָּת שֶׁלֹּא לִקְבּוֹר אֶת הַמֵּת עַד לְאַחַר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁעוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִפְטָר הָאוֹנֵן מִדִּין אֲנִינוּת, כֵּיוָן שֶׁלְּאַחַר עֲבוֹר הַזְּמַן וַדַּאי יִקְבְּרוּהוּ, מֵטָל עֲלֵיהֶם בֵּינְתַיִם לְהִתְעַסֵּק בִּכְבוֹדוֹ, לְהָכִין תַּכְרִיכִין וְאָרוֹן, וּלְהָכִין אֲנָשִׁים. אַךְ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, יֵשׁ לְהָקֵל וּלְפָטְרוֹ מִדִּין אֲנִינוּת בָּזֶה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקָבְרוֹ מֵחֲמַת פְּקֻדַּת הַמַּלְכוּת.

כא בְּמָקוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים, לְפִי שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ אֲנָשִׁים לְטַהֵר אֶת הַמֵּת בְּקֶרוֹב שְׁנֵי מֵעֵת לְעֵת לְאַחַר מוֹתוֹ, וְעַל כֵּן הִמְצִיאוּ לְטַהֲרוֹ תֵּכֶף לְאַחַר מוֹתוֹ וּלְשׁוֹמוֹ בְּאָרוֹן שָׁלֵם וְנָקוּב מִלְמַטָּה, אָז לְאַחַר שֶׁהוּשַׁם בָּאָרוֹן, פְּטוּרִין מִדִּין אֲנִינוּת, וְנוֹהֵג דִּין אֲבֵלוּת. וּמִכָּל מָקוֹם צְרִיכִין לִמְנוֹת שִׁבְעָה יָמִים מִשָּׁעָה שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל בַּקֶּבֶר.

כב מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם אֵין מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ, צְרִיכִין לְהַגִּיד לוֹ. אֲבָל אִם יֵשׁ מִתְעַסְּקִין אֲחֵרִים, אֵין לְהַגִּיד לוֹ עַד לְאַחַר שֶׁיִּתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁלְּאִשְׁתּוֹ מֵת לָהּ מֵת, וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת, יֶשׁ לוֹ לְהַבַּעַל לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רו סָעִיף ט, וַאֲנִינוּת חָמִיר טְפֵי).

סימן קצז

א נוֹהֲגִין לְהַדֵּר אַחַר בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן לְבָנִים לְתַכְרִיכִין, וְיִהְיוּ נָאִים, לְסִימָן שֶׁמּוֹדִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, דְּאָמַר רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף, עֲתִידִין הַצַּדִּיקִים שֶׁיַּעֲמְדוּ בִּלְבוּשֵׁיהֶן. אֲבָל לֹא יִהְיוּ חֲשׁוּבִים יוֹתֵר מִדַּי, כִּי זֶה אָסוּר. אֵין לַעֲשׂוֹת בַּתַּכְרִיכִין לֹא אִמְרָא וְלֹא שׁוּם קֶשֶׁר, הֵן בְּחוּטִין שֶׁתּוֹפְרִין בָּהֶם, הֵן בִּלְבִישָׁה. קוֹבְרִין אֶת הָאִישׁ בְּטַלִּית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיצִית, אַךְ פּוֹסְלִין אֶחָת. וְהַיּוֹתֵר נָכוֹן, שֶׁכְּשֶׁמַּנִּח בַּקֶּבֶר, אָז יַכְנִיסוּ צִיצָה בְּתוֹךְ הַכָּנָף. אִם הָיְתָה לוֹ טַלִּית נָאָה שֶׁהִתְפַּלֵּל בָּהּ בְּחַיָּיו, אֵינוֹ רָאוּי לְהַחֲלִיפָהּ לְאַחַר מוֹתוֹ בְּטַלִּית אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ נָאָה, כִּי נָיְחָ לוֹ לְאָדָם לְהִקָּבֵר בַּטַּלִּית שֶׁהִתְפַּלֵּל בָּהּ בְּחַיָּיו. כְּשֶׁמַּלְבִּישִׁין אֶת הַמֵּת, יְכַוְּנוּ שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֵם מַלְבִּישִׁים אֶת הַגּוּף, כָּךְ תִּתְלַבֵּשׁ נִשְׁמָתוֹ בְּמַלְבּוּשִׁים רוּחָנִיִּים בְּגַן עֵדֶן.

ב סֵדֶר הַטָּהֳרָה, מַרְחִיצִין בְּמַיִם חַמִּים כָּל גּוּפוֹ וְרֹאשׁוֹ, וּמְנַקִּין אוֹתוֹ הֵיטֵב בֵּין אֶצְבְּעוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו וּבְכָל מָקוֹם, וְחוֹפְפִין אֶת רֹאשׁוֹ, וְסוֹרְקִין וְגוֹזְזִין שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ, וְנוֹטְלִין צִפָּרְנֵי יָדָיו וְרַגְלָיו (וּבְמִדִּינָתֵנוּ אֵין נוֹהֲגִין זֹאת). וּצְרִיכִין לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יַהַפְכוּ אֶת הַמֵּת עַל פָּנָיו, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן, אֶלָּא יַטּוּ אוֹתוֹ עַל צִדּוֹ, וְאַחַר כָּךְ עַל צִדּוֹ הַשֵּׁנִי. לְאַחַר שֶׁנִּקּוּ אוֹתוֹ הֵיטֵב שׁוֹפְכִין עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּעֲמִידִין אֶת הַמֵּת עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל גַּבֵּי קַשׁ וְשׁוֹפְכִין הַמַּיִם עַל רֹאשׁוֹ שֶׁיֵּרְדוּ עַל כָּל גּוּפוֹ.

ג שִׁעוּר תִּשְׁעָה קַבִּין יֵ"שׁ בּוֹ מַחֲלֹקֶת. (וְיֵ"שׁ לִקַּח לְעֵרֶךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה קְוָואְרְט פּוֹילִישׁ). וְאֵין צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם בִּכְלִי אֶחָד דַּוְקָא, אֶלָּא גַּם מִשֵּׁנֵי כֵלִים אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה, מִצָּטָרְפִין, רַק שֶׁהַשֵּׁנִי יַתְחִיל לִצּוֹק בְּעוֹד שֶׁלֹּא הִפְסִיק הָרִאשׁוֹן, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁי בְּעוֹד שֶׁלֹּא הִפְסִיק הַשֵּׁנִי. וְגַם אִם מְעֹרֶה מִכְּלִי אֶחָד, לֹא יַפְסִיק הַקִּלּוּחַ. וּמִתּוֹךְ אַרְבָּעָה כֵלִים, אֲפִלּוּ שׁוֹפְכִין בְּפַעַם אַחַת, אֵין מִצָּטָרְפִין.

ד אַחַר כָּךְ טוֹרְפִין בֵּיצָה עִם יַיִן בְּיַחַד, וְטוֹרְפִין הַבֵּיצָה בְּקִלְפָּתָהּ, לְרַמֵּז שֶׁגַּלְגַּל הוּא שֶׁחוֹזֵר בָּעוֹלָם, (וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין יַיִן מָצוּי, לוֹקְחִין מַיִם) וּמַרְחִיצִין בּוֹ רֹאשׁוֹ. וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין בְּאֵיזֶה מְקוֹמוֹת שֶׁכָּל אֶחָד לוֹקֵחַ מְעַט וּמֵזֶה עַל הַמֵּת, אֵין זֶה נָכוֹן, וְיֵשׁ לְבַטֵּל מִנְהָג זֶה, כִּי דּוֹמֶה לְחֻקּוֹת הָעַמִּים, אֶלָּא יִרְחֲצוּ בּוֹ רֹאשׁוֹ.

ה צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יִקְמֹץ הַמֵּת אֶצְבְּעוֹת יָדָיו. וּמַה שֶּׁבְּקָצָת מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לִקְמֹץ אֶת הָאֶצְבָּעוֹת, יֵשׁ לְבַטֵּל מִנְהָג זֶה. וּמַה שֶּׁקְּצָת אוֹמְרִים, שֶׁמְּרַמְּזִים בָּזֶה שֵׁמוֹת קְדוֹשִׁים, דָּבָר בָּדוּי הוּא. גַּם מַה שֶּׁנּוֹתְנִין בְּיָדוֹ שַׁרְבִיטִין שֶׁקּוֹרִין גֶּעפְּלִיךְ, מִנְהָג שְׁטוּת הוּא. וְאִם רוֹצִים דַּוְקָא לָתֵת אוֹתָן, יַנִּיחוּם אֶצְלוֹ.

ו לְאַחַר שֶׁטָּהֲרוּ אֶת הַמֵּת, לֹא יַנִּיחוּ אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁטָּהֲרוּהוּ, אֶלָּא יַשְׁכִּיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, לִפָּנִים מִן הַבַּיִת. וְאֵין מְהַפְּכִין אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁטָּהֲרוּהוּ עָלָיו, כִּי יֵשׁ סַכָּנָה בַּדָּבָר.

ז לֹא יְנַשֵּׁק אָדָם יְלָדָיו שֶׁמֵּתוּ, כִּי הִיא סַכָּנָה גְּדוֹלָה. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יֹאחַז בְּיָדוֹ שֶׁל מֵת וְיֹאמַר שֶׁיּוֹלִיכֵהוּ עִמּוֹ.

ח כְּשֶׁמּוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת מִן הַבַּיִת, יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם רִאשׁוֹן. אַךְ הַמִּתְעַסְּקִים שֶׁצְּרִיכִין לֵילֵךְ רִאשׁוֹן מִן הַבַּיִת כְּדֵי לְנַשְּׁאוֹ, אֵין קְפֵידָא.

ט מִי שֶׁנָּפַל מֵאֵלָיו וּמֵת מִיָּד, אִם יֵשׁ פְּצָעִים בְּגוּפוֹ וְיָצָא מִמֶּנּוּ דָם, וְאִם כֵּן יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא נִבְלַע דַּם הַנֶּפֶשׁ בִּבְגָדָיו וּבְמַנְעָלָיו, לָכֵן אֵין מְטַהֲרִין אוֹתוֹ, אֶלָּא קוֹבְרִין אוֹתוֹ בִּבְגָדָיו וּבְמַנְעָלָיו, רַק לְמַעְלָה מִבְּגָדָיו כּוֹרְכִין אוֹתוֹ בְּסָדִין שֶׁקּוֹרִין סוֹבֶב. וְנוֹהֲגִין לַחְפֹּר בַּקַּרְקַע שֶׁנָּפַל שָׁם אִם יֵשׁ שָׁם דָּם, וְכֵן בְּקֶרוֹב לוֹ, וְקוֹבְרִין עִמּוֹ אֶת כָּל הֶעָפָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּם. וְדַוְקָא בְּגָדָיו שֶׁהָיָה לָבוּשׁ בָּהֶם, קוֹבְרִין עִמּוֹ. אֲבָל אִם נִתַּז מִן הַדָּם עַל שְׁאָר בְּגָדִים שֶׁאֵינוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהֶם, וְכֵן אִם הִנִּיחוּהוּ עַל כָּרִים וּכְסָתוֹת וַעֲדַיִן הַדָּם יוֹצֵא, אֵינָן צְרִיכִין קְבוּרָה, אֶלָּא יְכַבְּסוּם הֵיטֵב עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בָּהֶם רֹשֶׁם דָּם, וְהַמַּיִם יִשָּׁפְכוּ לְתוֹךְ קִבְרוֹ. אִם לֹא יָצָא מִמֶּנּוּ דָם, פּוֹשְׁטִין בְּגָדָיו, וּמְטַהֲרִין אוֹתוֹ, וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין כִּשְׁאָר מֵתִים. וְכֵן מִי שֶׁנִּטְבַּע בַּיָּם, פּוֹשְׁטִין בְּגָדָיו, וְדֵינוֹ כִּשְׁאָר מֵתִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לִקְבֹּר גַּם הַנִּטְבָּעִים בִּבְגָדֵיהֶם שֶׁנִּמְצְאוּ בָהֶם, וְהֵיכָא דְּנָהוּג, נָהוּג.

י אֲפִלּוּ יָצָא מִמֶּנּוּ דָּם, אֶלָּא שֶׁכְּבָר פָּסַק, וּפָשְׁטוּ אֶת בְּגָדָיו, וְחַי אַחֲרֵי זֶה אֵיזֶה יָמִים, וְאַחַר כָּךְ מֵת, מְטַהֲרִין אוֹתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ תַּכְרִיכִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְלֻכְלָךְ מִדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ הָכִי מְטַהֲרִין אוֹתוֹ, כִּי אֵין לָחוּשׁ לְדָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בַּחַיִּים, אֶלָּא לְדָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בְּשָׁעַת מִיתָה, חָיְשִׁינַן שֶׁמָּא הוּא דַם הַנֶּפֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּא נִתְעָרֵב בּוֹ דַּם הַנֶּפֶשׁ.

יא יוֹלֶדֶת שֶׁמֵּתָה מֵחֲמַת לֵדָה, דִּינָהּ כְּהָרוּג, שֶׁאִם יָדוּעַ שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנָּה דָּמִים מְרֻבִּים, אֵין מְטַהֲרִין אוֹתָהּ. אֲבָל אִם כְּבָר כָּלוּ הַדָּמִים לָצֵאת, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה, שֶׁאֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּדַם הַנֶּפֶשׁ, עוֹשִׂין לָהּ כְּמוֹ לִשְׁאָר מֵתִים. וּבְהַרְבֵּה קְהִלּוֹת נוֹהֲגִין לְטַהֵר כָּל יוֹלֶדֶת, וְעוֹד יֵשׁ אֵיזֶה מְנָהָגִים בְּיוֹלֶדֶת, וְהֵיכָא דְּנָהוּג, נָהוּג.

יב הַנֶּהֱרָג עַל יְדֵי גּוֹיִם, אֲפִלּוּ לֹא יָצָא מִמֶּנּוּ דָּם כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁנֶּחֱנַק, קוֹבְרִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת חֲמָה.

יג מֵת, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל, וְתַכְרִיכָיו, אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. וְכֵן נוֹיֵי הַמֵּת הַמְחֻבָּרִים לְגוּפוֹ, כְּגוֹן פֵּאָה נָכְרִית שֶׁהִיא קְשׁוּרָה אוֹ קְלוּעָה בְּתוֹךְ שַׂעֲרוֹתָיו, אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה לוֹ שֵׁן תּוֹתֶבֶת, תִּקָּבֵר עִמּוֹ. אֲבָל נוֹי שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר לְגוּפוֹ, מֻתָּר. וְכֵן נוֹי שֶׁאֵינוֹ כְּעֵין גּוּפוֹ, כְּגוֹן הַתַּכְשִׁיטִין וְהַבְּגָדִים, מֻתָּרִים בְּכָל עִנְיָן.

סימן קצח

א אִם יֵשׁ מֵת בָּעִיר, כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בִּמְלָאכָה. וְאִם יֵשׁ בָּעִיר מְמֻנִּים לְהִתְעַסֵּק בַּמֵּת, אֵלּוּ שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ, מֻתָּרִין בִּמְלָאכָה.

ב בִּכְפָר קָטָן, אִם יֵשׁ שָׁם מֵת, אֵין שׁוֹאֲלִין בְּשָׁלוֹם זֶה לָזֶה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִין בְּשָׁלוֹם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם מֵת, אֲפִלּוּ בְּעִיר גְּדוֹלָה. אֲבָל כְּשֶׁאֵין שָׁם מֵת, שׁוֹאֲלִין בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקְּבָרִים.

ג אָסוּר לְהַלִּין אֶת הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תָלִין וְגוֹ' כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא. וְאִם מְלִינוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין אוֹ שֶׁיְּבוֹאוּ קְרוֹבָיו אוֹ סַפְדָנִים, מֻתָּר, דְּלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דָּמְיָא דְּתָלוּי, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן. אֲבָל לֹא כְּשֶׁהוּא לְכְבוֹדוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא אֵיזֶה מֵת וְלֹא נוֹדַע בְּבֵרוּר מִי הוּא, מֻתָּר לַהֲלִינוֹ עַד שֶׁיְּבוֹאוּ עֵדִים אוֹ אִשְׁתּוֹ לְהַכִּירוֹ.

ד בְּכָל הַמֵּתִים, הַמְמַהֵר לְהוֹצִיאוֹ לִמְנוּחָתוֹ, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. אֲבָל בְּאָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁחַיָּב לְהַסְפִּידָם וּלְקוֹנְנָן עֲלֵיהֶם הַרְבֵּה, הַמְמַהֵר לְהוֹצִיאָם, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ עֶרֶב יוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁהָיוּ גְּשָׁמִים מְזַלְּפִים עַל הַמִּטָּה.

ה אִם יֵשׁ שְׁנֵי מֵתִים, זֶה שֶׁמֵּת תְּחִלָּה מוֹצִיאִין אוֹתוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אֶת הַשֵּׁנִי. וּלְאַחַר שֶׁקָּבְרוּ אֶת הָרִאשׁוֹן, אֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי

אֲבֵלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב קְבוּרַת הַשֵּׁנִי. אִם רוֹצִים לְהַלִּין אֶת הָרִאשׁוֹן מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ, אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַשֵּׁנִי בִּשְׁבִיל זֶה, אֶלָּא קוֹבְרִין אוֹתוֹ מִיָּד.

ו אִם אֶחָד תַּלְמִיד חָכָם וְאֶחָד עַם הָאָרֶץ, מוֹצִיאִין אֶת הַתַּלְמִיד חָכָם תְּחִלָּה, אֲפִלּוּ אִם עַם הָאָרֶץ מֵת תְּחִלָּה. אִישׁ וְאִשָּׁה, מוֹצִיאִין אֶת הָאִשָּׁה תְּחִלָּה, אֲפִלּוּ אִם הָאִישׁ מֵת תְּחִלָּה, דִּכְתִיב, וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם, סָמוּךְ לְמִיתָה קְבוּרָה.

ז כָּל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר שֶׁמֵּת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹפְרָן וּמַנִּיחָן בְּבֵית גְּנָזָיו, וְיֵשׁ בָּזֶה תִּקּוּן לַעֲוֹן קֶרִי, וְהַצָּלָה לְבָנָיו הַקְּטַנִּים מִן הַמִּיתָה רַחֲמָנָא לִצְלָן.

ח הָרוֹאֶה אֶת הַמֵּת וְאֵינוֹ מְלֶוֶּה אוֹתוֹ, עוֹבֵר מִשּׁוּם לוֹעֵג לָרָשׁ, וּבַר נְדוּי הוּא. וּלְפָחוֹת יְלַוֶּהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְלַוּוֹתוֹ (כְּדִלְקַמָּן סָעִיף ט), מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּפָנָיו. וְלֹא לִפְנֵי הַמֵּת הוּא עוֹמֵד, אֶלָּא מִפְּנֵי הָעוֹסְקִים בּוֹ, שֶׁהֵם עֲסוּקִים בַּמִּצְוָה. וְכֵן הַדִּין בְּכָל דָּבָר מִצְוָה שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בּוֹ, צְרִיכִין לַעֲמֹד בְּפָנָיו. וְכֵן הָיוּ בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת עוֹמְדִין בִּפְנֵי מְבִיאֵי בְכוּרִים.

ט בִּזְמַן הַזֶּה מִסְתָּמָא כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לָמַד מִקְרָא וּמִשְׁנָה. וְלָכֵן כְּשֶׁמֵּת, מְבַטְּלִין אֲפִלּוּ תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּדֵי לְלַוּוֹת אוֹתוֹ. אַךְ לְאִשָּׁה אוֹ לְתִינוֹק, נוֹהֲגִין לְהָקֵל, שֶׁלֹּא לְבַטֵּל תַּלְמוּד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל הַלְוָיָה. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, לְעוֹלָם אֵין מְבַטְּלִין כְּלָל, דַּאֲפִלּוּ לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין מְבַטְּלִין אוֹתָם.

י צְרִיכִין לִזָּהֵר מְאֹד, לְבַל יִתְרָאוּ הַנָּשִׁים עִם הָאֲנָשִׁים כְּשֶׁהוֹלְכִין לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בַּחֲזָרָתָן, כִּי יֵשׁ, חַס וְשָׁלוֹם, סַכָּנָה בַּדָּבָר.

יא נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה, אֵין לָהֶם לִנְעוֹל בְּרַגְלֵיהֶם סַנְדָּלִים, (שֶׁהֵם בְּלֹא עָקֵב, וְיכוֹלִין לִפּוֹל בְּקַל מֵעַל הָרֶגֶל). אֲבָל בְּמִנְעָלִים אֵין קְפֵידָא.

יב כְּשֶׁמַּגִּיעִים עִם הַמֵּת לְעֶרֶךְ שְׁלֹשִׁים אַמָּה מִן הַקֶּבֶר, יַעַמְדוּ עִמּוֹ כָּל אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ פְּעָמִים כְּנֶגֶד שִׁבְעָה מַעֲמָדוֹת, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שִׁבְעָה הֲבָלִים שֶׁבְּקוֹהֶלֶת, וְשִׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵיהִנֹּם, וְשִׁבְעָה דִינִים הַחוֹלְפִים עַל הַמֵּת, וְיִשְׁהוּ מְעַט שָׁם, שֶׁזּוֹהִי קְצָת כַּפָּרָה לַמֵּת. וּבְיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֵין צְרִיכִין לְהַעֲמִיד, כִּי אָז אֵין הַדִּין קָשֶׁה.

יג כְּשֶׁבָּאִים לְבֵית הַקְּבָרוֹת, מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַקְּבָרִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין וְכוּ' (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס סָעִיף יא), וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִים אַתָּה גִּבּוֹר וְכוּ' עַד לְהַחֲיוֹת מֵתִים.

יד אַחַר כָּךְ אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין, הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ וְכוּ' (עַיֵּן בַּסִּימָן שֶׁאַחַר זֶה סָעִיף ט). אֶחָד מִן הָאֲבֵלִים מַתְחִיל. וְאִם אֵין שָׁם אָבֵל, הַמֻּפְלָא אֲשֶׁר שָׁם מַתְחִיל. וּבַיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן, אֵין אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין. וְלָכֵן אֵין אוֹמְרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאַחַר חֲצוֹת

הַיּוֹם, וְכֵן בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. אֲבָל בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעֶרֶב חֲנֻכָּה וְעֶרֶב פּוּרִים, אוֹמְרִים גַּם לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. וְעַל תַּלְמִיד חָכָם אוֹמְרִים גַּם בְּלַ"ג בָּעֹמֶר, וּבַיָּמִים שֶׁלְּאַחַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן עַד שָׁבוּעוֹת, וּבְתִשְׁעָה בְּאָב, וּבְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם.

טו בַּלַּיְלָה, אֵין אוֹמְרִים לֹא צִדּוּק הַדִּין וְלֹא קִדּוּשׁ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת (שם).

טז עַל תְּנוּךְ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין.

סימן קצט

א קְבוּרָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, הִיא שֶׁיִּתֵּן אֶת הַמֵּת בַּקַּרְקַע מַמָּשׁ. וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לְהַנִּיחַ אֶת הַמֵּת בְּאָרוֹן הֶעָשׂוּי מִנְּסָרִים וְכָךְ קוֹבְרִין אוֹתוֹ, דְּאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיוּ נְקָבִים בְּאָרוֹן זֶה, וְסַגִּי בְּהָכִי. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹבְרִין בְּלֹא אָרוֹן, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַקַּרְקַע מַמָּשׁ בְּלֹא דַף תַּחְתָּיו, אֶלָּא מִן הַצְּדָדִין נוֹתְנִים שְׁנֵי דַפִּים, וְעַל אֵלּוּ נוֹתְנִים עוֹד דַּף אֶחָד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל הֶעָפָר עַל גּוּף הַמֵּת, שֶׁזֶּה בִּזָּיוֹן לוֹ. וְיֵשׁ עוֹד מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹבְרִין שְׁאָר מֵתִים כְּךָ בְּלֹא אָרוֹן, וְרַק לְכֹהֲנִים וּבְכוֹרִים שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים, עוֹשִׂים אָרוֹן. כְּשֶׁעוֹשִׂין אָרוֹן, יֵשׁ לְזַהֵר בְּשִׁיּוּרֵי הַנְּסָרִים, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מֵהֶם אֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ, וְיֵשׁ לְהַסִּיק בָּהֶן תַּחַת הַכְּלִי שֶׁמְּחַמְּמִים אֶת הַמַּיִם לְטָהֳרָה. טוֹבֵי לֵבָב שֶׁהֶאֱכִילוּ עֲנִיִּים עַל שֻׁלְחָנָם, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לָהֶם אָרוֹן מִן הַשֻּׁלְחָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ.

ב מַנִּיחִין אֶת הַמֵּת עַל גַּבָּיו וּפָנָיו לְמַעְלָה, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵפֶר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מְפַזְּרִין קְצָת תַּחְתָּיו וּקְצָת עָלָיו, עַל שֵׁם וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ. וְהָעִקָּר לָתֵת עַל בְּרִית הַקּוֹדֶשׁ, וְגַם עַל פִּיו וְעַל עֵינָיו וְעַל כַּפָּיו.

ג אֵין קוֹבְרִין אֶת הַמֵּתִים זֶה אֵצֶל זֶה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַדּוֹפֵן הַמַּפְסִיק בֵּינֵיהֶם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא לַפָּחוֹת שֵׁשׁ אֲצְבָּעוֹת. וְאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לְהַחֲמִיר שֶׁיִּהְיוּ שִׁשָּׁה טְפָחִים בֵּין זֶה לָזֶה. אֲבָל הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה, נִקְבָּרִים עִם בְּנָם אוֹ בִתָּם, אוֹ עִם בֶּן אוֹ בַּת בְּנָם וּבִתָּם. זֶה הַכְּלָל, כָּל קָטֹן שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ בְּחַיָּיו, נִקְבָּר עִמּוֹ בְּמוֹתוֹ. אֲבָל בֵּן גָּדוֹל עִם אָבִיו אוֹ בַּת גְּדוֹלָה עִם אִמָּהּ, אֵינָם נִקְבָּרִים יַחַד. וַאֲפִלּוּ בְּקָטַנִּים, דַּוְקָא לִקְבֹּר שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת, אֲבָל אִם כְּבָר נִקְבַּר אֶחָד, אָסוּר לִקְבֹּר אֶצְלוֹ אֶת הָאַחֵר.

ד כְּבָר מְבֹאָר בְּסִימָן קסג סָעִיף ז, דְּתִינוֹק שֶׁמֵּת, מָלִין אוֹתוֹ אֵצֶל קִבְרוֹ וְקוֹרְאִין לוֹ שֵׁם, וְכֵן לְתִינֹקֶת גַּם כֵּן צְרִיכִין לִקְרוֹא לָהּ שֵׁם. וּצְרִיכִין לְהַזְהִיר אֶת הַמְּקַבְּרִים עַל זֶה (השיב משה אוֹרַח חַיִּים סִימָן יג)

ה אֵין נוֹתְנִים שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, אֶלָּא אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן עָפָר שִׁשָּׁה טְפָחִים.

ו אֵין קוֹבְרִים רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תֶּאֱסֹף עִם חַטָּאִים נַפְשִׁי. וַאֲפִלּוּ רָשָׁע חָמוּר אֵצֶל רָשָׁע קַל, אֵין קוֹבְרִים. וְכֵן אֵין קוֹבְרִין צַדִּיק וְכָל שֶׁכֵּן בֵּינוֹנִי וְכָשֵׁר אֵצֶל חָסִיד מֻפְלָג. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שׁוֹנְאִים זֶה לָזֶה, אֵין לְקָבְרָם יַחַד, שֶׁגַּם בְּמוֹתָם אֵין לָהֶם מְנוּחָה יַחַד.

ז הַמְנַהֵג לְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לִקַּח מָרָא אוֹ חֲצִינָא מִיַּד חֲבֵרוֹ כְּשֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת, אֶלָּא זֶה זוֹרְקוֹ מִיָּדוֹ וְזֶה נוֹטְלוֹ.

ח לְאַחַר שֶׁהִנִּיחוּ אֶת הַמֵּת בַּקֶּבֶר, מְהַפְּכִין אֶת הַמִּטָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כִּי מִטָּה בְּגִימַטְרִיָּא דִּין, לְרַמֵּז שֶׁיִּתְהַפֵּךְ הַדִּין לְרַחֲמִים וְהַהֶסְפֵּד לְמָחוֹל. זֶכֶר לַדָּבָר, הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי. וּבְיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֵין עוֹשִׂין זֹאת.

ט אִם יֵשׁ יָתוֹם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אָז לְאַחַר הַקְּבוּרָה (אִם הוּא יוֹם) מַרְחִיקִין לְכָל הַפָּחוֹת אַרְבַּע אַמּוֹת מֵהַקְּבָרִים, וְאוֹמְרִים אֶת הַמִּזְמוֹר לַמְנַצֵּחַ וְגוֹ' שִׁמְעוּ זֹאת וְגוֹ' (תהילים מ״ט:ב׳). וּבְיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אוֹמְרִים מִכְתָּם לְדָוִד וְגוֹ' (תהילים ט״ז:א׳), וְהַיְתוֹם אוֹמֵר קַדִּישׁ דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וְהַקָּהָל אוֹמְרִים עִמּוֹ עַד וְיִקָּרֵהּ. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין שֶׁגַּם הַקַּדִּישׁ אוֹמְרִים תְּחִלָּה קֹדֶם הַקְּבוּרָה לְאַחַר צִדּוּק הַדִּין. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁגַּם צִדּוּק הַדִּין אֵין אוֹמְרִים עַד לְאַחַר הַקְּבוּרָה.

י נוֹהֲגִין שֶׁכְּשֶׁהוֹלְכִין מִבֵּית הַקְּבָרוֹת, תּוֹלְשִׁין עֲשָׂבִים וּמַשְׁלִיכִין אַחֲרֵי גֵּוָם וְאוֹמְרִים, זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. וְגַם הוּא רֶמֶז לִתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁיִּחְיוּ מֵעָפָרָם, עַל דֶּרֶךְ, וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ. וְיכוֹלִין לַעֲשׂוֹת כֵּן גַּם בְּחֹל הַמּוֹעֵד (מבי"ט חלק א סימן רג). וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶם. וְיֵשׁ רֶמֶז, שֶׁאֵין טֻמְאָה זֹאת נִטְהֶרֶת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ, מַיִם וְאֵפֶר פָּרָה וְאֵזוֹב. אֵין לִרְחוֹץ אֶת הַיָּדַיִם בַּנָּהָר אֶלָּא מִכְּלִי (א"ר סוף סימן רכד). וְאֵין לִטּוֹל אֶת הַכְּלִי מִיַּד מִי שֶׁרָחַץ, אֶלָּא זֶה מַעֲמִידוֹ וְזֶה נוֹטְלוֹ. וְאֵין לְנַגֵּב אֶת הַיָּדַיִם. יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁיּוֹשְׁבִים שֶׁבַע פְּעָמִים, מִפְּנֵי שֶׁהָרוּחוֹת מְלַוּוֹת אוֹתוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁיּוֹשְׁבִין, בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ. וּבְקִצָּת מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לֵישֵׁב רַק שָׁלֹשׁ פְּעָמִים לְאַחַר שֶׁרָחֲצוּ אֶת הַיָּדַיִם, וְאוֹמְרִים בְּכָל פַּעַם וִיהִי נֹעַם וְגוֹ'. וְגַם כְּשֶׁנִּקְבַּר הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב, יְכוֹלִין לֵישֵׁב כָּךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּמוֹ בַּחֹל. וְנוֹהֲגִין לְהַקְפִּיד, אִם יִכָּנֵס אָדָם לְבֵיתוֹ קֹדֶם שֶׁיִּרְחַץ יָדָיו וְיֵשֵׁב. וּמִנְהַג אֲבוֹתֵינוּ, תּוֹרָה.

יא אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַמֵּת מֵעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְבָרוֹת לְעִיר אַחֶרֶת, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי לֵהּ בְּזָיוֹן לְטַלְטְלוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֶלָּא מִחוּץ לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתוֹ לִמְקוֹם קִבְרוֹת אֲבוֹתָיו. וְכֵן אִם הוּא צָוָה לְהוֹלִיכוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, מַתִּר.

יב אָסוּר לִפְתֹּחַ קֶבֶר לְאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֶל, דְּהַיְנוּ שֶׁכְּבָר נָתְנוּ עָפָר עַל כִּסּוּי הָאָרוֹן. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתְנוּ עָפָר, מֻתָּר לְפָתְחוֹ מִשּׁוּם אֵיזֶה דָּבָר. וְאִם מֵחֲמַת אֵיזֶה דָּבָר צְרִיכִין לְפַנּוֹת אֶת הַמֵּת מִקִּבְרוֹ, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם.

יג אִם חָפְרוּ קֶבֶר, לֹא יַנִּיחוּהוּ פָּתוּחַ בַּלַּיְלָה, כִּי יֵשׁ סַכָּנָה בַּדָּבָר. וְאִם אֵין פְּנַאי לְקִבּוֹר אֶת הַמֵּת, עַד לְמָחָר, יְמַלְאוּ אֶת הַקֶּבֶר בָּעָפָר.

יד אָסוּר לְדָרוֹךְ עַל גַּבֵּי קְבָרִים, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם צָרִיךְ לְאֵיזֶה קֶבֶר וְאֵין לוֹ דֶּרֶךְ אֶלָּא אִם כֵּן יִדְרוֹךְ עַל גַּבֵּי קְבָרִים, מֻתָּר.

טו לֹא יֵלֵךְ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת אוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת וְכֵן בְּכָל הַחֶדֶר שֶׁהַמֵּת הוּא שָׁם כְּשֶׁתְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ, מִשּׁוּם לוֹעֵג לָרָשׁ. וְאִם הֵם מְכֻסִּים, מֻתָּר. וְכֵן לֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם וְלֹא יֹאמַר שָׁם מִזְמוֹרִים, אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא לִכְבוֹד הַמֵּת.

טז בֵּית הַקְּבָרוֹת, אֵין נוֹהֲגִין בּוֹ קַלּוּת רֹאשׁ, מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל הַמֵּתִים, כְּגוֹן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שָׁם אוֹ לְהִפָּנוֹת שָׁם. וְאֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמוֹת, וְלֹא יִלָּקֵט מִמֶּנּוּ עֲשָׂבִים. אֲבָל אִילָנוֹת הַנְּטוּעִין בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְאֵינָן עַל הַקְּבָרִים, מֻתָּר לְלַקֵּט פֵּרוֹתֵיהֶן.

יז יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין שֶׁאֵין מַצִּיבִין מַצֵּבָה עַד לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִשּׁוּם דְּהַמַּצֵּבָה נִרְאֵית לַחֲשִׁשִׁיבוּתָא, וּבְתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ יֶשׁ לוֹ צַעַר. וְעוֹד, טַעַם הַמַּצֵּבָה, שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח מִן הַלֵּב, וְהַמֵּת אֵינוֹ נִשְׁכָּח, עַד לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ (א"ר סוף סימן רכד). וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בָּזֶה.

סימן ר

א מֵת הַמֵּטִל לְקָבְרוֹ בְּיוֹם טוֹב, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לֹא יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל. אֲפִלּוּ אִם אִי אֶפְשָׁר לְקָבְרוֹ עַל יְדֵי גוֹיִם וְיֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁמָּא יַסְרִיחַ עַד לְמָחָר, מִכָּל מָקוֹם לֹא יְקַבְּרוּהוּ יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן. אַךְ אִם אֶפְשָׁר, לְקָבְרוֹ עַל יְדֵי גוֹיִם, דְּהַיְנוּ שֶׁהַגּוֹיִם יַעֲשׂוּ אֶת הַקֶּבֶר וְיַחְתְּכוּ אֶת הַדַּפִּין שֶׁל עֵץ, אוֹ יַעֲשׂוּ אָרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ, וְגַם יִתְפְּרוּ אֶת הַתַּכְרִיכִין אִם צְרִיכִין. אֲבָל לְהַלְבִּישׁוֹ וּלְחַמֵּם מַיִם וּלְטַהֲרוֹ וּלְהוֹצִיאוֹ וּלְשׂוֹמוֹ בַּקֶּבֶר, מֻתָּר עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַכִּסּוּי בֶּעָפָר, יַעֲשׂוּ גַּם כֵּן עַל יְדֵי גוֹיִם, וְאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לְזָהֵר לְטַהֲרוֹ בְּלֹא בֶגֶד, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי סְחִיטָה.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי גוֹיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ עַד לְמָחָר כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל. וַאֲפִלּוּ מֵת הַיּוֹם וְיכוֹלִין לְהַשְׁהוֹתוֹ עַד לְמָחָר, שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ, מִכָּל מָקוֹם יְקַבְּרוּהוּ הַיּוֹם עַל יְדֵי גוֹיִם. אַךְ יֶלֶד שֶׁמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁחַי יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁיְּדוּעַ שֶׁאֵינוֹ נֶפֶל, מִכָּל מָקוֹם אִם הָעֵת קָרָה וְאֵין בְּזִיּוֹן לְהַשְׁהוֹתוֹ, דְּלֹא אִשְׁתְּהֵי, אֵין לְקָבְרוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, אֶלָּא מַשְׁהֵינָן לֵהּ עַד יוֹם טוֹב שֵׁנִי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם בְּגָדוֹל אִי לָא אִשְׁתְּהֵי, מַשְׁהֵינָן לֵהּ עַד יוֹם טוֹב שֵׁנִי. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג יָדוּעַ, נִרְאֶה דְּיֵשׁ לִנְהֹג כֵּן.

ג בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל יוֹם טוֹב, וְאֲפִלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בְּלִי שְׁהוּי עַל יְדֵי גּוֹיִם דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, יַעֲשׂוּ עַל יְדֵי גּוֹיִם, וּשְׁאָר הַדְּבָרִים יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵלִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. וְיכוֹלִין לְטַהֵרוֹ גַּם עַל יְדֵי בְּגָדִים וּסְדִינִים, רַק שֶׁיְּזָהֲרוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת סְחִיטָה בְּיָדַיִם. וְאִם אִי אֶפְשָׁר עַל יְדֵי גּוֹיִם, יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל לְכָל מַה שֶּׁצָּרִיךְ כְּדַרְכָּם בַּחֹל, כִּי יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי מֵת, כַּחֹל שַׁוְיוּהוּ רַבָּנָן. וּמִכָּל מָקוֹם אִם יֵשׁ בַּמָּקוֹם הַהוּא מִי שֶׁהֻכְשַׁר לְעַצְמוֹ תַּכְרִיכִין, יִקְחוּ אוֹתָן הַמְתֻקָּנִים, שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לִתְפֹּר. וְהָא דְּמַתְּרִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ, דַּוְקָא כְּשֶׁרוֹצִין לְקָבְרוֹ בּוֹ בְּיוֹם. אֲבָל אִם אֵין רוֹצִין לְקָבְרוֹ בּוֹ בְּיוֹם, אֵין עוֹשִׂין בּוֹ שׁוּם דָּבָר. וַאֲפִלּוּ בְּטֻלְטוּל, אָסוּר.

ד הָא דְּשַׁוְיוּהוּ רַבָּנָן יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי מֵת כַּחֹל, זֶהוּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֵת. שֶׁלֹּא יְהֵא מֻטָּל בְּבִזָּיוֹן. אֲבָל לַעֲשׂוֹת שְׁאָר דָּבָר, אָסוּר. וְלָכֵן אָסוּר לְקַצֵּץ עִם בַּעַל הַחֲנוּת דְּמֵי הַפִּשְׁתָּן שֶׁלּוֹקְחִין לְתַכְרִיכִין, אִם לֹא כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּעִנְיָן אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁלּוֹקְחִין מִגּוֹי. וְהַקַּבָּרָנִים אֲסוּרִין לְקַח שְׂכַר קַבָּרָנוּת בְּיוֹם טוֹב, כִּי שְׂכַר שַׁבָּת וּשְׂכַר יוֹם טוֹב, אָסוּר. וְאִם אֵינָם רוֹצִים לַעֲשׂוֹת בְּחִנָּם, יִתְּנוּ לָהֶם שְׂכָרָם, וְהֵם עֲתִידִים לִתֵּן אֶת הַדִּין. וְאַנְשֵׁי חֶבְרָא קַדִּישָׁא, בְּעַד הַקַּרְקַע לֹא יִקְחוּ מָעוֹת, רַק מַשְׁכּוֹנוֹת בְּלִי קְצִיצַת דָּמִים.

ה אִם אֵין בְּעִירוֹ בֵּית קְבָרוֹת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁיְּכוֹלִין לִקְבֹּר שָׁם זֶה הַמֵּת, מִכָּל מָקוֹם מֻתָּר לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר אַחֶרֶת, בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן עַל יְדֵי גּוֹי, וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי גַּם עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, לְקָבְרוֹ בְּקִבְרוֹת יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם לֹא יְקַבְּרוּהוּ הַיּוֹם, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ בְּיוֹם טוֹב לְקָבְרוֹ לְאַחַר יוֹם טוֹב.

ו מֻתָּר לְלַוּוֹת אֶת הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי אֲפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם, וּמֻתָּרִין גַּם כֵּן לַחֲזוֹר לְבֵיתָם בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל אָסוּר לִרְכֹּב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה כְּדֵי לְלַוּוֹת אֶת הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ הָאֲבֵלִים. אֲבָל הַקַּבָּרָנִים, אִם אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לֵילֵךְ בְּרַגְלֵיהֶם, מֻתָּרִים לִרְכֹּב בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִרְכְּבוּ בְּתוֹךְ הָעִיר.

ז מֵת בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי, דְּמִתְעַסְּקִין בּוֹ יִשְׂרָאֵל אִם אֵין גּוֹי, מַשְׁכִּימִין עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר פִּיּוּטִים. וְאִם הוּא אָדָם חָשׁוּב שֶׁרַבִּים צְרִיכִין לְלַוּוֹתוֹ, קוֹבְרִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַיְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם הָאֲכִילָה, דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם, שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל סְעוּדָה קְבוּעָה קֹדֶם שֶׁנִּקְבַּר הַמֵּת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהָכִין כָּל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה עַד הַזְּמַן הַהוּא, קוֹבְרִין אוֹתוֹ לְאַחַר הָאֲכִילָה.

ח יֶלֶד שֶׁמֵּת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁיְּדוּעַ שֶׁאֵינוֹ נֶפֶל, דִּינוֹ כְּמוֹ שְׁאָר מֵת. אַף אִם הוּא זָכָר וּמֵחֲמַת אֵיזוֹ סִבָּה עֲדַיִן לֹא נִמּוֹל, אַף עַל גַּב דְּאִשְׁתְּהֵי, אֵין קוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, מִשּׁוּם דְּצָרִיכִין לְהָסִיר עָרְלָתוֹ (כְּדִלְעֵיל סִימָן קסג סָעִיף ז), וְאֵין לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל יְדֵי גּוֹי,

אֶלָּא מַשְׁהִינָן לֵהּ עַד יוֹם טוֹב שֵׁנִי, דְּמֶתֶר לַהֲלִינוֹ לִכְבוֹדוֹ, וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מְסִירִין עָרְלָתוֹ וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ.

ט תִּינוֹק שֶׁמֵּת כְּשֶׁהוּא סָפֵק נֶפֶל (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רג סָעִיף ג), אִי לָא אִשְׁתְּהִי, אֵין קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אֲפִלּוּ עַל יְדֵי גּוֹי, וּמַשְׁהִינָן לֵהּ עַד יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ עַל יְדֵי גּוֹי וְלֹא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִי אִשְׁתְּהֵי קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן עַל יְדֵי גּוֹי. וְאִם מֵת בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, קוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ בַּיּוֹם עַל יְדֵי גּוֹי וְלֹא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. אִם הוּא זָכָר וְעָדַיִן לֹא נִמּוֹל, אֲפִלּוּ אִשְׁתְּהִי, אֵין קוֹבְרִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי גּוֹי, אֶלָּא מַשְׁהִינָן לֵהּ עַד לְאַחַר יוֹם טוֹב, וּמְסִירִין עָרְלָתוֹ וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ.

י בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, לֹא יִתְעַסְּקוּ בַּמֵּת כְּלָל, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי גּוֹי (עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן קצד)

יא בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אֵין לְהוֹצִיא אֶת הַמֵּת לְבֵית הַקְּבָרוֹת, עַד שֶׁהַקֶּבֶר מְתֻקָּן, שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְהַעֲמִיד אֶת הַמִּטָּה.

סימן רא

א הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לָדַעַת, הוּא רָשָׁע שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאַתָּה אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ. וּבִשְׁבִיל יָחִיד, נִבְרָא הָעוֹלָם. וְכָל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מְאַבֵּד עוֹלָם מָלֵא. וְלָכֵן אֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ לְכָל דָּבָר. לֹא קוֹרְעִין וְלֹא מִתְאַבְּלִין עָלָיו, וְאֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ. אֲבָל קוֹבְרִין אוֹתוֹ, וּמְטַהֲרִין אוֹתוֹ, וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, כֹּל שֶׁהוּא מִשּׁוּם כְּבוֹד הַחַיִּים עוֹשִׂין לוֹ. (וּלְעִנְיַן אֲמִירַת קַדִּישׁ, עַיֵּן בַּחֲתָם סוֹפֵר יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן שכו, וְאִמְרֵי אֵשׁ סִימָן קכב. וְעַיֵּן תְּשׁוּבוֹת רד"ך בַּיִת ל).

ב מִסְתָּמָא, לָא מַחְזְקִינָן אֲנָשֵׁי בְּרִשְׁיעֵי. וְלָכֵן אִם נִמְצָא אֶחָד חָנוּק אוֹ תָּלוּי וְכַדּוֹמֶה, כֹּל שֶׁאֶפְשָׁר לִתְלוֹת שֶׁמָּא אַחֵר עָשָׂה לוֹ זֹאת, לָא תַּלִּינָן בֵּהּ.

ג קָטָן הַמְאַבֵּד אֶת עַצְמוֹ, חָשׁוּב כְּשֶׁלֹּא לָדַעַת. וְכֵן גָּדוֹל אִם נִרְאֶה שֶׁעָשָׂה הַדָּבָר מֻחְמַת רוּחַ רָעָה אוֹ שִׁגָּעוֹן וְכַדּוֹמֶה, הֲוֵי שֶׁלֹּא לָדַעַת. וְכֵן אִם עָשָׂה אֶת הַדָּבָר מֻחְמַת אֹנֶס, שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא מֵעִנּוּיִים קָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁאוּיל שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ בּוֹ הַפִּלְשְׁתִּים כִּרְצוֹנָם, הֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר מֵת, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ שׁוּם דָּבָר.

ד כָּל הַפּוֹרְשִׁים מִדַּרְכֵי הַצִּבּוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עֹל הַמִּצְוֹת מֵעַל צַוָּארָם, וְאֵין נִכְלָלִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲשִׂיָתָם, אֶלָּא הֲרֵי הֵם כִּבְנֵי חוֹרִין לְעַצְמָן, וְכֵן הַמּוּמָרִים וְהַמּוֹסְרִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, כָּל אֵלּוּ, אֵין אוֹנְנִים וְאֵין מִתְאַבְּלִים עֲלֵיהֶם, אֶלָּא אֲחֵיהֶם וּשְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם לוֹבְשִׁים לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים, וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים עַל שֶׁאִבְּדוּ שׂוֹנְאוֹ שֶׁל

מָקוֹם. וְעַלֵּיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר, הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה', אֶשְׂנָא. וְאוֹמֵר, וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה. (יו"ד סימן שמ"ה).

ה אִם נֶהֱרַג, בֵּין בְּדִינָא דְמַלְכוּתָא בֵּין בְּעִנְיָן אַחֵר, אֲפִלּוּ הָיָה מוּמָר, מִתְאַבְּלִין עָלָיו, דְּכֵיוָן שֶׁנֶּהֱרַג בִּידֵי אָדָם וְלֹא מֵת כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, הֲוֵי לֵהּ כַּפָּרָה.

ו מִי שֶׁהָיָה רָגִיל לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה אַחַת, אֲפִלּוּ רַק לְתַאֲבוֹן, וּמֵת, אִם לֹא הִתְוַדָּה קֹדֶם מוֹתוֹ, אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו. אֲבָל אִם הִתְוַדָּה, מִתְאַבְּלִין עָלָיו, אֲפִלּוּ הָיָה גַּנָּב אוֹ גַּזְלָן.

ז קָטֹן בֶּן שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם שֶׁהֵמִיר עִם אָבִיו אוֹ עִם אִמּוֹ, וּמֵת, אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

סימן רב

א הַכֹּהֵן מְזֻהָר שֶׁלֹּא לִטַּמֵּא לְמֵת. וַאֲפִלּוּ נֶפֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵבָרָיו בְּגִידִין, חָשׁוּב מֵת. (אַף אִם הִפִּילָה תּוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם, לָא חָשִׁיב אֶלָּא כְּמַיָּא בְּעָלְמָא). וְלָאו דַּוְקָא לְמֵת שָׁלֵם, אֶלָּא אֲפִלּוּ לִדְבָרִים שֶׁנִּפְרָשִׁים מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ דָּם וְכַדּוֹמֶה. וְכֵן אָסוּר לִטַּמֵּא לְאֵבֶר מִן הַחַי, אִם יֵשׁ עָלָיו בָּשָׂר כְּלִי כָךְ, שֶׁאִם הָיָה מְחֻבָּר, הָיָה רָאוּי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה. וַאֲפִלּוּ לְאֵבֶר שֶׁל עַצְמוֹ, אָסוּר לוֹ לְטַמֵּא. וְאָסוּר לְכֹהֵן לִכָּנֵס לְבֵית שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוֹסֵס. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַגּוֹסֵס הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דָּבָר וְאֵינוֹ מְטַמֵּא. מִכָּל מָקוֹם עוֹבֵר הַכֹּהֵן עַל לֹא יְחַלֵּל, שֶׁהוּא מֻזְהָר שֶׁיִּשְׁמֹר כְּהֻנָּתוֹ שֶׁלֹּא תִתְחַלֵּל, וְשֶׁמָּא יָמוּת זֶה תֵּכֶף.

ב אָסוּר לַכֹּהֵן לִכָּנֵס תַּחַת אֹהֶל שֶׁיֵּשׁ מֵת תַּחְתָּיו, אֲפִלּוּ הוּא אֹהֶל גָּדוֹל מְאֹד. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שְׁנֵי חֲדָרִים, אֲשֶׁר בְּחֶדֶר אֶחָד יֵשׁ מֵת וְיֵשׁ בַּמְּחִצָּה הַמַּפְסֶקֶת נֶקֶב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֶפַח עַל טֶפַח, אָסוּר לִכָּנֵס גַּם לַחֶדֶר הַשֵּׁנִי, כִּי נֶקֶב טֶפַח עַל טֶפַח, מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם אֵצֶל הַחֶדֶר הַשֵּׁנִי יֵשׁ עוֹד חֶדֶר שְׁלִישִׁי וּבֵינֵיהֶם גַּם כֵּן נֶקֶב טֶפַח עַל טֶפַח, הוֹלֶכֶת הַטֻּמְאָה גַּם לַחֶדֶר הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן לְעוֹלָם. וְנֶקֶב הֶעָשׂוּי לְאוֹרָה, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא כְּפוֹנְדְיוֹן, מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.

ג וְלָכֵן בְּמִדִּינוֹתֵינוּ שֶׁגַּגּוֹת הַבָּתִּים בּוֹלְטִין לַחוּץ בְּרֹחַב טֶפַח, וְקַיְמָא לַן דְּרֹחַב טֶפַח מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה, וְאִם כֵּן זֶה הַקָּצֶה מִן הַגַּג, הֲוֵי אֹהֶל לְהָבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. לְפִי זֶה שְׁנֵי בָתִּים סְמוּכִין זֶה לָזֶה, אִם יֵשׁ מֵת בְּאֶחָד מֵהֶן, הוֹלֶכֶת הַטֻּמְאָה דֶּרֶךְ פֶּתַח אוֹ חַלּוֹן תַּחַת הַקְּצָווֹת מִן הַגַּגִּין שֶׁבּוֹלְטִין לַחוּץ, וְנִכְנֶסֶת גַּם לְתוֹךְ הַבַּיִת הַשֵּׁנִי דֶּרֶךְ חַלּוֹן אוֹ פֶּתַח פְּתוּחַ, וְאָסוּר לַכֹּהֵן לִכָּנֵס גַּם לְתוֹךְ הַבַּיִת הַשֵּׁנִי. וְכֵן אֲפִלּוּ כַּמָּה בָתִּים הַסְּמוּכִים זֶה אֵצֶל זֶה.

ד וַאֲפִלּוּ הַגַּגִּין אֵינָן שָׁוִין, אֶלָּא זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וַאֲפִלּוּ הַגַּג שֶׁהַטֻּמְאָה שָׁם בַּבַּיִת הוּא גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה מִן הַגַּג הַשֵּׁנִי אוֹ בְּהִפּוּךְ, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא, דְּאָמְרִינַן, חֲבֹט רְמִי. פְּרוֹשׁ, שֶׁאָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ הָעֶלְיוֹן נָחְבָּט וְנִשְׁפָּל עַד לְמָטָּה. וּמֵאַחַר שֶׁאִם הָיָה נִשְׁפָּל עַד הַתַּחְתּוֹן,

הָיָה נוֹגֵעַ בּוֹ, עַל כֵּן הוֹלֶכֶת הַטֻּמְאָה מִזֶּה לָזֶה. אֲבָל אִם יֵשׁ הֶפְסֵק בֵּינֵיהֶם אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, שׁוּב אֵינָהּ הוֹלֶכֶת הַטֻּמְאָה.

ה וְכֵן כְּשֶׁיֵּשׁ קוֹרָה מֻנַּחַת עַל הַמָּבוּי, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין לְעֵרוּב, וְהִיא רְחָבָה טֶפַח וְהַגַּגִּין מַאֲהִילִין עָלֶיהָ טֶפַח מִכָּאן וְטֶפַח מִכָּאן, אִם כֵּן בָּאָה הַטֻּמְאָה מִן תַּחַת הַגַּג אֶל תַּחַת הַקּוֹרָה, וְהִיא מְבִיאָה אֶת הַטֻּמְאָה אֶל תַּחַת גַּג הַבַּיִת שֶׁמִּצַּד הַשֵּׁנִי, וּמִתְפַּשֶּׁטֶת בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אֹהֶל טֶפַח עַד הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק. וְכֵן כְּשֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים כִּפָּה מִבְּנָיָן (גְּוִוועלבּוּנג), כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לְשַׁעַר הֶחָצֵר, הַדִּין כֵּן הוּא. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עַל הַכִּפָּה גַּג בּוֹלֵט, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי בָּאָה הַטֻּמְאָה מִתַּחַת גַּג הַבַּיִת לְתַחַת הַכִּפָּה. וְאוֹלֶם לִפְעָמִים בּוֹנִין אֶת הַכִּפָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ כְּמוֹ רַגְלַיִם מִן הַקַּרְקַע וּלְמַעְלָה, וְאִם כֵּן יֵשׁ סְתִימָה אֲצֶל כָּתְלֵי הַבָּתִּים אִם אֵין עָלֶיהָ גַּג בּוֹלֵט, וְהַסְּתִימָה שֶׁמִּן הַצַּד נִמְשֶׁכֶת יוֹתֵר מִן הַגַּג שֶׁלְּמַעְלָה, בְּזֶה הָעִנְיָן אֵין מָקוֹם לַטֻּמְאָה שֶׁתָּבוֹא, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ קְצָת הֶפְסֵק בְּלִי אֹהֶל. וְלִפְעָמִים יֵשׁ בֵּין בַּיִת לְבַיִת כֹּתֶל סָתוּם בְּלִי פָּתַח, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ עָלָיו גַּג בּוֹלֵט, וְהַטֻּמְאָה בָּאָה מִגַּג לְגַג. וְיֵשׁ תַּקָּנָה לְעֵת הַצָּרֵךְ לְהַסִּיר אֶת הָרֵעָפִים בְּמָקוֹם אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה קְצָת הֶפְסֵק בְּלִי אֹהֶל טֶפַח. וּצְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ אִם אֵין מַהֲחוֹמָה עַצְמָהּ בּוֹלֵט טֶפַח כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִפְעָמִים בְּלִיטָה לַחוֹמָה (געזימס).

ו הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא שֶׁהַפֶּתַח אֲשֶׁר עֲתִידִים לְהוֹצִיא דֶּרֶךְ שָׁם אֶת הַמֵּת מִן הָאֹהֶל אֲשֶׁר הוּא שָׁם, שֶׁעַל יְדֵי הוֹצָאָה זֹאת יִטְהַר הָאֹהֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח הַזֶּה הוּא סָתוּם, מִכָּל מָקוֹם נִדּוֹן כְּאִלּוּ הוּא פָּתוּחַ, וְלָכֵן אָסוּר לַכֹּהֵן שֶׁיַּעֲמֹד שָׁם תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁהַדֶּלֶת נְעוּלָה מִבִּפְנִים. וְכֵן אִם יֵשׁ שָׁם גַּג בּוֹלֵט טֶפַח נֶגֶד הַפֶּתַח, מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכָל מָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר, כְּאִלּוּ הָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ. אַךְ אִם נִפְתַּח מִצַּד אַחֵר פֶּתַח אוֹ חַלּוֹן שֶׁהוּא אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים, אָז לֹא נֶחְשָׁב הַפֶּתַח הַסָּתוּם כְּאִלּוּ הָיָה פָּתוּחַ, וּמֵתִּר לַכֹּהֵן לַעֲמוֹד שָׁם אִם אֵין הַטֻּמְאָה יְכוֹלָה לְהַגִּיעַ אֵלָיו דֶּרֶךְ הַפֶּתַח אוֹ הַחַלּוֹן הַפְּתוּחַ.

ז כֹּהֵן שֶׁהוּא בַּבַּיִת אוֹ בְּחֶדֶר שֶׁהַדְּלָתוֹת וְהַחַלּוֹנוֹת סְגוּרִין בְּאֹפֶן שֶׁאֵין בַּפֶּתַח פָּתוּחַ טֶפַח וּבַחַלּוֹן אֵין נֶקֶב כַּפַּנְדְיוֹן, וְשָׁמַע שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁכוּנָתוֹ מֵת, בְּאֹפֶן שֶׁאִם יִפְתַּח פֶּתַח אוֹ חַלּוֹן, יְהֵא מָקוֹם לַטֻּמְאָה שֶׁתָּבוֹא עָלָיו, אָסוּר לְפָתְחוֹ, אֶלָּא יִשָּׁאֵר שָׁם כְּמוֹ שֶׁהוּא עַד שֶׁיּוֹצִיאוּ אֶת הַמֵּת. כִּי כָל זְמַן שֶׁאֵין פּוֹתֵחַ טֶפַח, אֵין הַטֻּמְאָה נִכְנֶסֶת, וּכְשֶׁיִּפְתַּח, תִּכָּנֵס.

ח אָסוּר לַכֹּהֵן לִקָּרֵב בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת אוֹ שֶׁל קֶבֶר. וְדַוְקָא כְּשֶׁהַמֵּת מֻנָּח בִּמְקוֹם קְבִיעָתוֹ. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בַּמִּטָּה שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ וּבְעֵת אֲמִירַת צִדּוּק הַדִּין אַף כְּשֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתוֹ, אֵין שָׁם קְבִיעָתוֹ, וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְרַחֵק כִּי אִם אַרְבָּעָה טְפָחִים.

ט כֹּהֵן שֶׁהוּא יָשֵׁן בְּאֹהֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵת שֶׁהַטֻּמְאָה נִכְנֶסֶת בּוֹ וְאִי אֶפְשָׁר לִסְגּוֹר בַּעֲדוֹ לִמְנוֹעַ אֶת הַטֻּמְאָה (כְּדִלְעֵיל סָעִיף ז), צְרִיכִין לַהֲקִיצוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ שֶׁיֵּלֵךְ מִשָּׁם. וְאִם הוּא שׁוֹכֵב

עָרוּם, אֵין לְהַגִּיד לוֹ, אֶלָּא יִקְרָאוּ לוֹ סְתָם שֶׁיֵּצֵא, בִּכְדֵי שֶׁיְּלַבֵּישׁ אֶת עַצְמוֹ תְּחִלָּה, דְּנָדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם לְאַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ מִן הַטֶּמְאָה, אָסוּר לִשְׁהוֹת שָׁמָּה עַד שֶׁיְּלַבֵּישׁ אֶת עַצְמוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לָצֵאת מִיָּד.

י יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם מֵת גּוֹי מְטַמֵּא בָּאֹהֶל. וְיֵשׁ לְזַהֵר כְּדִבְרֵיהֶם שֶׁלֹּא לֵילֵךְ עַל קֶבֶר גּוֹי. וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא גַּם מוּמָר נִקְבַּר שָׁם, שֶׁהַמּוּמָר דִּינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל. וְגַם הַוָּלָד שֶׁיָּלְדָה מוּמֶרֶת מִגּוֹי, דִּינוֹ כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל.

יא מֻתָּר הַכֹּהֵן לְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים, וּמִצְוָה לוֹ לְטַמֵּא לָהֶם. וְאֵלּוּ הֵן הַקְּרוֹבִים: אִשְׁתּוֹ הַרְאוּיָה לוֹ (שֶׁאֵינָהּ פְּסוּלָה לוֹ), אָבִיו וְאִמּוֹ, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו שֶׁהָיוּ בְּנֵי קַיָּמָא. אֲבָל לְסֻפֵּק נְפָלִים, אֵינוֹ מְטַמֵּא (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ר"ג סָעִיף ג). וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לַאֲחוֹתוֹ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְאִישׁ. יֵשׁ אוֹמְרִים הָא דְּמֻתָּר וּמְצֻוֶּה לְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים, דַּוְקָא לְצָרֶךְ קְבוּרָה אוֹ לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין וְכַדּוֹמֶה. וְלָכֵן בַּשַּׁבָּת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקָבְרוֹ בוֹ בַּיּוֹם, אָסוּר לְטַמְּאוֹת לוֹ אֲפִלּוּ כְּדֵי לְשָׁמְרוֹ, וְנָכוֹן לְהַחְמִיר כֵּן. מֵיהוּ לְצָרְכֵי קְבוּרָה, וַדַּאי מִצְוָה לְטַמֵּא לָהֶם. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ חֶבְרָא קַדִּישָׁא הַמִּתְעַסְּקִים וְהוּא אֵינוֹ מִתְעַסֵּק כְּלָל, מֻתָּר לוֹ לִהְיוֹת שָׁם בַּבַּיִת, שֶׁמָּא יִצְטָרְכוּ לְאֵיזֶה דָּבָר. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים אֶלָּא עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל וְלֹא אַחַר כָּךְ.

יב כֹּהֵן שֶׁפֵּרְשׁוּ אֲבוֹתָיו מִדַּרְכֵי הַצִּבּוּר, אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶם, וְלֹא לְמִי שֶׁאִבֵּד עַצְמוֹ לָדַעַת. וְכֵן כָּל מִי שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו, אֵין הַכֹּהֵן מְטַמֵּא לוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רא).

יג אֵין הַכֹּהֵן מְטַמֵּא לְקָרוֹב אֶלָּא כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר. וְלָכֵן יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאֵינוֹ מְטַמֵּא לְהָרוּג, דִּמְקָרֵי חָסֵר. וְנָכוֹן לְהַחְמִיר.

יד יֵשׁ כֹּהֲנִים הֲדְיוֹטִים נוֹהֲגִין לָלֶכֶת עַל קִבְרֵי צַדִּיקִים, בְּאָמְרָם שֶׁקִּבְרֵי צַדִּיקִים אֵינָם מְטַמְּאִים, וְטָעוּת הִיא בִּידֵיהֶם, וּצְרִיכִין לְמַחוֹת בָּהֶם (עַיֵּן בְּסֵפֶר פְּאַת הַשֻּׁלְחָן).

טו כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּהֵן מָזְהָר שֶׁלֹּא לְטַמֵּא, כָּךְ מָזְהָרִים הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר, אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ. וּמִדְּכְתִיב שְׁתֵּי אֲמִירוֹת, דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכרוֹנָם לִבְרָכָה, לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. וְדַוְקָא לְטַמְּאוֹתָן בְּיָדִים. דְּהַיְנוּ לְהַכְנִיסָן לְאֹהֶל הַמֵּת. אֲבָל אִם הַקָּטָן מְטַמֵּא מֵעַצְמוֹ, אֵין צְרִיכִין לְהַפְרִישׁוֹ. אַךְ אִם הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, יֵשׁ לְהַפְרִישׁוֹ. וְאִשֶּׁת כֹּהֵן מְעֻבֶּרֶת, מֻתֶּרֶת לִכָּנֵס בְּאֹהֶל הַמֵּת.

טז הַכֹּהֲנִים אֵינָם יְכוֹלִים לְכוֹף קְרוֹבֵי הַמֵּת שֶׁיְּמַהֲרוּ לְהוֹצִיא אֶת הַמֵּת מִמְּקוֹמוֹ כְּדֵי שֶׁיְּכַנְּסוּ לְבָתֵּיהֶם, אִם לֹא כְּשֶׁהַכֹּהֵן הוּא חוֹלֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת מִבֵּיתוֹ, כּוֹפִין אֶת הַקְּרוֹבִים לְהוֹצִיא אֶת הַמֵּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא הַחוֹלֶה לִידֵי אִסּוּר דְּאוֹרָיְתָא. וְאִם הַמֵּת הוּא נֶפֶל, כּוֹפִין אוֹתוֹ בְּכָל עִנְיָן וַאֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת, לְהוֹצִיאוֹ עַל יְדֵי גּוֹי.

סימן רג

א עַל שִׁבְעָה קְרוֹבִים חַיָּבִים לְהִתְאַבֵּל, אָבִיו וְאִמּוֹ, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אֲחוֹתוֹ נְשׂוּאָה לְאִישׁ; הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ.

ב נוֹהֲגִין שֶׁגַּם שְׁאָר קְרוֹבִים, מַרְאִים קְצָת אֲבֵלוּת בְּעַצְמָם שָׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן עַד אַחַר הַשַּׁבָּת, שֶׁאֵין רוֹחֲצִין בְּחַמִּין, וְאֵין מְשַׁנִּין קְצָת בִּגְדֵיהֶם כְּמוֹ בְּשָׁאָר שַׁבָּת. וְאֵין כָּל הַקְּרוֹבִים שָׁוִין בָּזֶה. אִם הָיוּ שְׁנֵי בְשֵׁנִי, אוֹ בֶּן בְּנוֹ אוֹ בֶּן בִּתּוֹ, לוֹבֵשׁ כָּל בִּגְדֵי שַׁבָּת, חוּץ מִבֶּגֶד הָעֶלְיוֹן. וְעַל חֲמִיו וַחֲמוֹתוֹ, אוֹ עַל אֲבִי אֲבִיו וְאֲבִי אִמּוֹ, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל חֲמִיהָ וַחֲמוֹתָהּ, וַאֲבִי אֲבִיהָ אוֹ אֲבִי אִמָּהּ, אֵינָן לוֹבְשִׁין רַק כֻּתֹּנֶת לְבָנָה, וְהָאִשָּׁה גַּם צָעִיף לָבָן. וְכֵן הַמְּנָהֵג שֶׁלֹּא לֵילֵךְ לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא לְחֹף אֶת הָרֹאשׁ. גַּם אֵין לֶאֱכוֹל חוּץ לְבֵיתוֹ לֹא בְּסָעוּדַת מִצְוָה וְלֹא בְּסָעוּדַת מְרֵעִים. וּלְאַחַר שַׁבָּת, מֻתָּר בְּכָל דָּבָר.

ג תִּינוֹק, שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אִם כָּלוּ חֳדָשָׁיו אִם לֹא, אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, אֲפִלּוּ גָּמְרוּ שַׁעֲרוֹ וְצִפָּרְנָיו, אֵין קוֹרְעִין עָלָיו, וְאֵין אוֹנְנִין עָלָיו, וְאֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי סְפֵק נֵפֶל. וְאִם מֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד קֹדֶם הַשָּׁעָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ (עַיֵּן חת"ס שמג), קוֹרְעִין עָלָיו, וְאוֹנְנִין עָלָיו, וּמִתְאַבְּלִין עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹדַע בְּבֵרוּר שֶׁהוּא רַק בֶּן שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים (דְּלְאו בַּר קַיְמָא הוּא) וְאִם יָדוּעַ בְּבֵרוּר שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל וּפָרַשׁ וְנוֹלַד חַי לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים, אֲפִלּוּ מֵת בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ, קוֹרְעִין עָלָיו, וְאוֹנְנִין עָלָיו, וּמִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ד תְּאוֹמִים שֶׁמֵּת אֶחָד מֵהֶם תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, וְהַשֵּׁנִי חַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, לֹא אָמְרִינָן מִדְּזָה חַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, גַּם הָרִאשׁוֹן הָיָה בֶּן קַיְמָא, אֶלָּא אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ה גֵּר אוֹ גֵּיֹרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ עִם בָּנָיו הֶם, אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה, דְּגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי, וְקָרְבָה שֶׁהָיְתָה בְּגוֹיוּתָם אֵינָהּ קָרְבָה.

סימן רד

א מְשֻׁנְקְבַּר הַמֵּת וְנִגְמְרָה סְתִימַת הַקֶּבֶר בָּעָפָר, מֵיָד מַתְחִילָה הָאֲבֵלוּת, וְחוֹלֶצֶת הַמְנָעֲלִים שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. וְאִם צָרִיךְ לֵילֵךְ לְבֵיתוֹ בֵּין שְׁכוּנַת גּוֹיִם, יָכוֹל לְנַעֲלָם, אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן בָּהֶם קְצָת עָפָר (כְּדִלְקַמָּן סִימָן רט סָעִיף ז).

ב אִם בֵּית הַקְּבָרוֹת סָמוּךְ לָעִיר, וְהָאָבֵל לֹא הָלַךְ שָׁמָּה אֶלָּא חָזַר לְבֵיתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִנְהוֹג אֲבֵלוּת, אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁאוֹמְרִים לוֹ שֶׁנִּסְתַּם הַקֶּבֶר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם הוּא סָמוּךְ לַלַּיְלָה וְרוֹצֶה שֶׁיַּעֲלֶה לוֹ יוֹם זֶה, אֲזַי מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מְשֻׁעָר שֶׁנִּסְתַּם הַקֶּבֶר, יָכוֹל לִנְהוֹג אֲבֵלוּת (עַיֵּן לְשׁוֹן הריטב"א בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן דף כב שֶׁכָּתַב, אֶלָּא מַמְתִּין עַד כְּדֵי שִׁעוּר וְכוּ'). וְאִם יֹאמְרוּ

לוֹ אַחַר כָּךְ שֶׁנִּסְתַּם הַקֶּבֶר קֹדֶם הַלַּיְלָה, עוֹלֶה לוֹ זֶה הַיּוֹם. וְאִם הוּא עֶרֶב הָרֶגֶל, מְבַטֵּל הָרֶגֶל אֶת הָאֲבֵלוּת שֶׁל שִׁבְעָה.

ג בְּמָקוֹמוֹת שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתַי יִקָּבְרוּהוּ, אֲזַי הָאֲבֵלִים הַנִּשְׁאָרִים בְּעִירָם, מֵיָד כְּשֶׁחָזְרוּ מִן הַלְוָיָה, מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל, וּמוֹנִים מֵאָז שִׁבְעָה וְגַם שְׁלֹשִׁים. וְהַהוֹלְכִים עִם הַמֵּת עַד מְקוֹם קְבוּרָתוֹ, מוֹנִים מִשֶּׁיְקֻבַּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּאִם גְּדוֹל הַבַּיִת הוֹלֵךְ עִם הַמֵּת, אֲזַי גַּם הַנִּשְׁאָרִים אֵינָם מוֹנִים אֶלָּא מִשֶּׁיְקֻבַּר. וּמְשַׁעֲרִין לְפִי אֹמֶד הַדַּעַת מָתַי נִקְבַּר, וּמַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל. (וְהַיְמִים שֶׁבֵּינְתַיִם, דֵּינָם כִּדְלְעֵיל סִימָן קצו סָעִיף ה' וְסָעִיף ו'). וְדָוְקָא לְחֻמְרָא אָזְלִינַן בָּתָר גְּדוֹל הַבַּיִת דְּגַם הַנִּשְׁאָרִים אֵינָם מוֹנִים אֶלָּא מִשֶּׁיְקֻבַּר. אֲבָל אִם גְּדוֹל הַבַּיִת נִשְׁאַר בְּבֵיתוֹ, הַהוֹלְכִים עִם הַמֵּת אֵינָן נִגְרָרִין אַחֲרָיו, אֶלָּא מוֹנִין מִשֶּׁנִּקְבַּר.

ד מִי שֶׁטָּבַע בַּמַּיִם אוֹ שֶׁהָרְגוּהוּ גּוֹיִם וְאֵינוֹ נִמְצָא לְקָבְרוֹ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקְּשׁוֹ, לֹא חָלָה לֹא אֲנִינוּת וְלֹא אֲבֵלוּת, וּמֻתָּרִין אֲפִלּוּ בַּתַּשְׁמִישׁ. וּמִשֶּׁעָה שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקְּשׁוֹ עוֹד, מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל. וְאִם לְאַחַר יְמֵי הָאֵבֶל נִמְצָא וְהוּבָא לִקְבוּרָה, אֵינָן צְרִיכִין לִנְהוֹג אֲבֵלוּת עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם הוּא אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, צָרִיךְ לִקְרוֹעַ. וּמִי שֶׁטָּבַע בַּמַּיִם וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וְהוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין מַתִּירִין אוֹתָהּ לְהִנָּשֵׂא, אֵין נוֹהֲגִין עָלָיו אֲבֵלוּת, וְאֵין אוֹמְרִים אַחֲרָיו קַדִּישׁ. וּמִכָּל מָקוֹם יִשְׁתַּדְּלוּ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לַנְּשָׁמָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְרָקִים לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְלִקְרוֹת הַהַפְטָרָה, וּלְבָרֵךְ בִּזְמוּן, וְלִתֵּן צְדָקָה, וְלִלְמוֹד אוֹ לִשְׁכּוֹר מִי שֶׁיִּלְמַד עֲבוּרוֹ.

ה מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב וְהוּא אֵינֶנּוּ שָׁם וְנוֹדַע לוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר הוּא שָׁם, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ. וַאֲפִלּוּ בָּא אַחַר כָּךְ לְמָקוֹם הַמֵּת אֶל שְׁאָר הָאֲבֵלִים שֶׁהִתְחִילוּ מִקֹּדֶם לְהִתְאַבֵּל, לֹא יְקַצֵּר אֲבֵלוּתוֹ בִּשְׁבִיל זֶה. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם לֹא נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁבָּא אֶל הָאֲבֵלִים, אֶלָּא שֶׁהָאֲבֵלִים אֵינָם בְּמָקוֹם שֶׁמֵּת הַמֵּת וְלֹא בְּמָקוֹם הַקְּבוּרָה, גַּם כֵּן מוֹנֶה לְעַצְמוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ.

ו אֲבָל אִם לֹא נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁבָּא אֶל הָאֲבֵלִים שֶׁהֵם בְּמָקוֹם הַמֵּת אוֹ בְּמָקוֹם הַקְּבוּרָה, אֲזַי אִם הָיָה בִּשְׁעַת קְבוּרָה בְּמָקוֹם קָרוֹב, דְּהַיְנוּ לֹא יוֹתֵר מִמַּהֲלֵךְ עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת שֶׁהוּא מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד, הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הָיָה כָּאן בִּשְׁעַת קְבוּרָה וּמוֹנֶה עִמָּהֶם. וַאֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שְׁבִיעִי קֹדֶם יְצִיאַת בֵּית הַכְּנֶסֶת, כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן נוֹהֲגִין קְצָת אֲבֵלוּת, מוֹנֶה עִמָּהֶם שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים. וְדָוְקָא כְּשֶׁגְּדוֹל הַבַּיִת אָצְלָם שֶׁכֻּלָּם נִגְרָרִין אַחֲרָיו. אֲבָל אִם לֹא הָיָה שָׁם גְּדוֹל הַבַּיִת, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. וְכֵן אִם בָּא מִמָּקוֹם רָחוֹק, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם גְּדוֹל הַבַּיִת, מִכָּל מָקוֹם מוֹנֶה לְעַצְמוֹ.

ז זֶה שֶׁהוּא מוֹנֶה עִם הַנִּמְצָאִים, אֲפִלּוּ הוּא חוֹזֵר לְבֵיתוֹ, מִכָּל מָקוֹם מוֹנֶה עִמָּהֶם.

ח גְּדוֹל הַבַּיִת שֶׁבָּא מִמָּקוֹם קָרוֹב אֵינוֹ נִגְרָר אַחַר הַקְּטַנִּים וּמוֹנֶה לְעַצְמוֹ.

ט מִי הוּא נִקְרָא גְּדוֹל הַבַּיִת? זֶה אֲשֶׁר עַל פִּי הָאֹמֶד, אִם הָיוּ עוֹסְקִין בְּעִזְבוֹן הַמֵּת, הָיוּ הַדְּבָרִים נֶחְתָּכִין עַל פִּיו, וְהָיוּ כֻּלָּם הוֹלְכִין אַחַר עֲצָתוֹ אֲפִלּוּ הוּא קָטָן בַּשָּׁנִים, נִקְרָא גְּדוֹל הַבַּיִת. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ יוֹרֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁהָאַלְמָנָה בְּכָאן וְהִיא מַנְהֶגֶת אֶת הַבַּיִת, הִיא נִקְרֵאת גְּדוֹל הַבַּיִת. מִי שֶׁהוּא דַּר אֵצֶל חָמִיו וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ, חָמִיו הוּא הַגָּדוֹל.

י מִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, וּכְבָר הִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר עַרְבִית וַעֲדַיִן הוּא יוֹם, אִם הוּא עֲדַיִן לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית, אֵינוֹ נִגְרָר אַחַר הַצִּבּוּר, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עוֹלֶה לוֹ. אֲבָל אִם הִתְפַּלֵּל עַרְבִית, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם, וּמוֹנֶה שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַמְּחֻרָת. וְדָוְקָא לְחֻמְרָא אָמְרִינַן הָכִי, וְלֹא לְקֻלָּא. שֶׁאִם שָׁמַע בַּיּוֹם הַשְּׁלֹשִׁים לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, לֹא אָמְרִינַן שֶׁכְּבָר הוּא לַיְלָה וַהֲוֵי לֵהּ שִׁמּוּעָה רְחוֹקָה (שֶׁיִּתְבָּאֵר דִּינָהּ בְּסִימָן רו) לְהַקֵּל עָלָיו, אֶלָּא חָשְׁבִינַן לָהּ לְיוֹם, וַהֲוֵי לֵהּ שִׁמּוּעָה קְרוֹבָה, וְיוֹם זֶה עוֹלֶה לוֹ בְּמִמַּה נַפְשָׁךְ. וּלְעִנְיַן תְּפִלִּין בִּשְׁאָר הַיָּמִים, אִם שָׁמַע לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל עַרְבִית וַעֲדַיִן הוּא יוֹם, יַנִּיחֵם לְמָחָר בְּלֹא בְּרָכָה וִיכַסֶּה אוֹתָם. וְאִם הָיָה כֵּן בַּיּוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, מֵנִיחַ לְמָחָר תְּפִלִּין וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּמִמַּה נַפְשָׁךְ. וְאִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת לָהּ מֵת וּכְבָר הִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר עַרְבִית, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן הוּא יוֹם, אִם אֵין דַּרְכָּהּ לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, נִגְרֶרֶת אַחַר הַצִּבּוּר לְחֻמְרָא, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם אֵינוֹ עוֹלֶה לָהּ.

יא בִּשְׁעַת הַדֹּחַק, רַחֲמָנָא לִצְלָן, נוֹהֲגִין שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין, מִשּׁוּם בְּעָתּוּתָא. וְאִם עָבַר הַזַּעַם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, צָרִיךְ לְהִתְאַבֵּל אָז. אֲבָל אִם לֹא עָבַר עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים אוֹ שֶׁהִפְסִיק רֶגֶל בֵּינְתַיִם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְאַבֵּל אַחַר כָּךְ (עַיִן חת"ס סִימָן שמב).

סימן רה

א הָאֵבֶל, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל סְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה מִשֶּׁלּוֹ. וּמְצָוֶה עַל שְׁכֵנָיו שֶׁיִּשְׁלְחוּ לוֹ לִסְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה, וְנִקְרֵאת סְעוּדַת הַבְּרָאָה. וּתְחִלַּת הַסְּעוּדָה, תְּהֵא בְּבֵצִים אוֹ עֲדָשִׁים שֶׁהֵן עֲגֻלּוֹת וְאֵין לָהֶן פֶּה, כְּמוֹ שֶׁהָאֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה. וְאַחַר זֹאת, מֻתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל כָּל מַאֲכָל וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר. וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת קְצָת יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה כְּדֵי לִשְׁרוֹת הַמַּאֲכָל בְּמֵעָיו, אֲבָל לֹא לִרְוֹת. (יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּכָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל מִשֶּׁלּוֹ, אֲפִלּוּ אוֹכֵל כַּמָּה פְּעָמִים בַּיּוֹם).

ב אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכוֹל בַּיּוֹם עַד הַלַּיְלָה, כֵּיוָן שֶׁעָבַר הַיּוֹם, הֻתַּר לוֹ לֶאֱכוֹל מִשֶּׁלּוֹ. וְלָכֵן מִי שֶׁהוּא דָּר יְחִידִי בִּכְפָר וְאֵין מִי שֶׁיִּשְׁלַח לוֹ סְעוּדַת הַבְּרָאָה, נָכוֹן שֶׁיִּתְעַנֶּה עַד הַלַּיְלָה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַנּוֹת, אֵינוֹ מְחֻיָּב לְצַעֵר אֶת עַצְמוֹ וּמֻתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל מִשֶּׁלּוֹ.

ג אִשָּׁה נְשׂוּאָה שֶׁאֵרְעָהּ אֵבֶל, אָסוּר לָהּ לֶאֱכוֹל סְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה מִשֶּׁל בַּעְלָהּ, דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מְחֻיָּב לְזוּנָהּ, שֶׁלָּהּ הִיא. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכִיר, אִם אוֹכֵל בִּשְׂכָרוֹ וְאֵרְעוֹ אֵבֶל, לֹא יֹאכַל

סְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלּוֹ. אֲבָל מִי שֶׁהוּא זָן יְתוֹם אוֹ בְּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ בְּלֹא תְנַאי וְאַרְעָם אֲבָל, יְכוֹלִים לֶאֱכוֹל מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁאֵין זֹאת שֶׁלָּהֶם.

ד אִשָּׁה, אֵין לַאֲנָשִׁים לְהַבְרוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא נָשִׁים מַבְרוֹת אוֹתָהּ.

ה אִם נִקְבַּר הַמֵּת בַּלַּיְלָה, אִם רוֹצֶה לֶאֱכוֹל בַּלַּיְלָה, אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל מִשֶּׁלּוֹ, אֶלָּא מַבְרִין אוֹתוֹ. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכוֹל בַּלַּיְלָה, אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל בַּיּוֹם סְעוּדָה הָרִאשׁוֹנָה מִשֶּׁלּוֹ, מִשּׁוּם דְּהַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה, וַהֲוֵי לֵהּ יוֹם רִאשׁוֹן.

ו אִם נִקְבַּר הַמֵּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִתְּשַׁע שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה שֶׁאָז אָסוּר לִקְבּוֹעַ סְעוּדָה, אֵין מַבְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד שַׁבָּת, וְלֹא יֹאכַל כְּלוּם עַד הַלַּיְלָה.

ז מַבְרִין עַל שְׁמוּעָה קָרוֹבָה, וְאֵין מַבְרִין עַל שְׁמוּעָה רְחוֹקָה (עַיֵּן סִימָן שֶׁאַחַר זֶה). שָׁמַע שְׁמוּעָה קָרוֹבָה בַּשַּׁבָּת, אֵין מַבְרִין אוֹתוֹ, וְאוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ. וְגַם בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁלְּאַחֲרָיו, אֵין מַבְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִדְחָה יוֹם הַשְּׁמוּעָה.

ח וְכֵן מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְנִקְבַּר בְּיוֹם טוֹב, אֵין מַבְרִין אוֹתוֹ. וְגַם לְאַחַר יוֹם טוֹב אֵין מַבְרִין אוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נִדְחָה. אֲבָל אִם נִקְבַּר בְּחֹל הַמּוֹעֵד, מַבְרִין אוֹתוֹ, אֶלָּא שֶׁאוֹכֵל כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל הַסַּפְסָל אֵצֶל הַשֻּׁלְחָן כְּדַרְכּוֹ, כִּי אֵין אֲבֵלוּת בְּחֹל הַמּוֹעֵד.

ט הָיוּ נוֹהֲגִין לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם מִיתַת תַּלְמִיד חָכָם.

סימן רו

א מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו, אִם בָּאָה לוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וַאֲפִלּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלֹשִׁים עַצְמוֹ, הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, וְקוֹרֵעַ. וְחַיָּב לִנְהוֹג שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה. וְגַם אֲבֵלוּת שֶׁנּוֹהֵג בַּשְּׁלֹשִׁים, מוֹנֶה מִיּוֹם הַשְּׁמוּעָה. וְיוֹם הַשְּׁמוּעָה, דֵּינוֹ כְּיוֹם הַקְּבוּרָה לְכָל דָּבָר. וְאוֹתָן שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁנִּקְרָאָה בָהֶן שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, מוֹנֶה מִיּוֹם הַקְּבוּרָה וְלֹא מִיּוֹם הַמִּיתָה.

ב בָּאָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, זוֹהִי שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְהוֹג אֲבֵלוּת רַק שָׁעָה אֶחָת. לֹא שָׁנָא שָׁמַע בַּיּוֹם, וְלֹא שָׁנָא שָׁמַע בַּלַּיְלָה וְנָהַג שָׁעָה אַחַת, דַּיּוֹ, וַאֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ (וּלְעִנְיַן קְרִיעָה, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצה סָעִיף ח). אַף דְּבָרִים שֶׁנּוֹהֲגִין עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, נוֹהֵג גַּם בִּשְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וּמוֹנֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַמִּיתָה. וְאִם בָּאָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה עַל אָבִיו וְאִמּוֹ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת אֶלָּא שָׁעָה אַחַת גַּם בַּדְּבָרִים שֶׁנּוֹהֲגִין כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

ג הַשּׁוֹמֵעַ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִנְהוֹג כָּל דִּין אֲבֵלוּת, אֶלָּא דַּיּוֹ בַּחֲלִיצַת מִנְעָל לְבָד, וּמֻתָּר בִּמְלָאכָה וּרְחִיצָה וְסִיכָה וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וְתַלְמוּד תּוֹרָה. וְאִם אֵין מִנְעָלִים בְּרַגְלָיו

בְּשָׁעַת שְׁמוּעָה, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה אַחֵר שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִשּׁוּם אֲבֵלוּת, כְּגוֹן שֶׁיֵּשֵׁב עַל הַקַּרְקַע שָׁעָה אַחַת.

ד בָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קָרוֹבָה בַּשַּׁבָּת, יוֹם הַשַּׁבָּת עוֹלֶה לוֹ לְיוֹם אֶחָד, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת קוֹרֵעַ, וּמוֹנֶה לוֹ עוֹד שִׁשָּׁה יָמִים.

ה בָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קָרוֹבָה בַּשַּׁבָּת אוֹ בָרֶגֶל, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ לְמוֹצָאֵי הָרֶגֶל נַעֲשֵׂית רְחוֹקָה, אָסוּר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אוֹ בִימֵי הָרֶגֶל בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִעָא. וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְהָרֶגֶל, נוֹהֵג שָׁעָה אַחַת אֲבֵלוּת כְּמוֹ בִּשְׁמוּעָה רְחוֹקָה.

ו בָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בַּשַּׁבָּת וְהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב, כֵּיוָן שֶׁדְּבָרִים שֶׁבִּצְנִעָא נוֹהֵג בּוֹ, מְבַטֵּל הָרֶגֶל אֶת הַשְּׁבָעָה.

ז הַשּׁוֹמֵעַ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה בַּשַּׁבָּת אוֹ בָרֶגֶל, אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת. וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִעָא, מֻתָּר. וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְרֶגֶל, נוֹהֵג שָׁעָה אַחַת וְדַיּוֹ.

ח מִי שֶׁשָּׁמַע לְאַחַר הָרֶגֶל שֶׁמֵּת לוֹ מֵת קֹדֶם הָרֶגֶל, אַף עַל גַּב דְּלְאוֹתָן שֶׁנָּהֲגוּ אֲבֵלוּת קֹדֶם הָרֶגֶל בָּא הָרֶגֶל וְהִפְסִיק, מִכָּל מָקוֹם לְדִידֵהּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נָהַג כְּלָל קֹדֶם הָרֶגֶל, כֹּל שֶׁשָּׁמַע אֲפִלּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִּׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, הֲוֵי אֶצְלוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, וְצָרִיךְ לְנָהוֹג שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים.

ט מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְלֹא נוֹדַע לוֹ, אֵין לְהַגִּיד לוֹ. וְעַל הַמַּגִּיד נֶאֱמַר, וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְּסִיל. וּמֻתָּרִין לְהַזְמִינוֹ לְסְעוּדַת אֵרוּסִין וּלְכָל שִׂמְחָה, כִּי כָּל זְמַן שֶׁהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ, הֲרֵי הוּא כִּשְׂאָר כָּל אָדָם. וְכֵן בַּעַל שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁמֵּת אֵיזֶה קָרוֹב לְאִשְׁתּוֹ, מֻתָּר לוֹ לְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ, כֵּיוָן שֶׁהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת.

י אֲבָל אִם אֶחָד שׁוֹאֵל אוֹתוֹ עַל קְרוֹבוֹ (שֶׁמֵּת) אִם הוּא חַי, אֵין לוֹ לְשַׁקֵּר וְלוֹמַר, חַי הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר, מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. אֶלָּא יֹאמַר בְּלָשׁוֹן דְּמִשְׁתְּמַע בִּתְרֵי אַנְפִּין, וְיִשְׁעֶר בְּעַצְמוֹ שֶׁמֵּת.

יא לְבָנִים זְכָרִים, נוֹהֲגִין לְהוֹדִיעַ כְּשֶׁמֵּת הָאָב אוֹ הָאֵם, כְּדֵי שֶׁיֹּאמְרוּ קַדִּישׁ.

סימן רז

א מִצְוָה גְּדוֹלָה לְנַחֵם אֲבֵלִים. וּמְצִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב, וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ. וְהוּא גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצג סָעִיף יא). אֵין הַמְנַחֲמִים רַשָּׁאִים לִפְתּוֹחַ פִּיהֶם עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל תְּחִלָּה, כְּדִמְצִינוּ בְּאִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר. וּכְתִיב, אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ, וַהֲדָר, וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּמָנִי. כְּשֶׁרוֹאִים הַמְנַחֲמִים שֶׁהָאֵבֶל פּוֹטֵר אוֹתָם, אֵינָן רַשָּׁאִים לֵישֵׁב אֶצְלוֹ.

ב אָבֵל אוֹ חוֹלֶה, אֵינָן צְרִיכִין לַעֲמוֹד אֲפִלּוּ מִפְּנֵי נָשִׂיא. דֶּרֶךְ אֶרֶץ הוּא שֶׁאִם אֶחָד רוֹצֶה לְכַבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ וְלָקוּם מִפָּנָיו, אוֹמֵר לוֹ חֲבֵרוֹ, שֵׁב. אֲבָל לְאָבֵל אוֹ לְחוֹלֶה, לֹא יֹאמַר כֵּן, מִשּׁוּם דְּמַשְׁמָע, שֵׁב בַּאֲבֵלוּת שֶׁלְּךָ, שֵׁב בַּחֳלִי שֶׁלְּךָ.

ג לֹא יֹאמַר אָדָם, לֹא נִפְרַעְתִּי כְּפִי מַעֲשַׂי הָרָעִים, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יִפְתַּח פֶּה לְשָׂטָן (עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן לג)

ד לֹא יֹאמַר אָדָם לְאָבֵל, מַה לְּךָ לַעֲשׂוֹת, אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת מַה שֶּׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי זֶהוּ כְּעֵין גִּדּוּף, דְּמַשְׁמַע, הָא אִם הָיָה אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, הָיָה מְשַׁנֶּה. אֶלָּא צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל עָלָיו גְּזֵרַת הַשֵּׁם, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, בְּאַהֲבָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן נט סָעִיף ב).

ה הָאֲבֵלִים, יֵשׁ לָהֶם לְהִתְאַבֵּל בְּמָקוֹם שֶׁיִּצְאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הַמֵּת, כִּי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, נָפֵשׁ הַמֵּת מִתְאַבֶּלֶת וְשָׁם צְרִיכִין לִתֵּן לָהּ תַּנְחוּמִין. וּמְצְוָה לְהִתְפַּלֵּל שָׁם בַּעֲשָׂרָה שַׁחֲרִית וְעַרְבִית (וְעֵיַן לְעֵיל סִימָן ו', שֶׁאֵין אוֹמְרִים בְּבֵית הָאֵבֶל, אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה וְכוּ'), וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם אָבֵל, כִּי יֵשׁ בָּזֶה נַחַת רוּחַ לַנִּשְׁמָה. וְאִם יֶשׁ שָׁם אָבֵל, מִצְטָרֵף לַמִּנְיָן. וְיָבִיאוּ לְשָׁם סֵפֶר תּוֹרָה מִקָּרֹב, וְיָכִינוּ לוֹ מָקוֹם כָּרָאוּי עַל זְמַן שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ שָׁם. אִם יֵשׁ בִּשְׁנֵי בָתִּים מֵתִים, בְּאֶחָד יֶשׁ שָׁם אָבֵל וּבְאֶחָד אֵין שָׁם אָבֵל, וְאֵין בָּעִיר הַהִיא כְּדֵי לְחַלֵּק שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ כָּאן וְכָאן בָּעֲשָׂרָה, יִתְפַּלְּלוּ בְּבֵית שֶׁאֵין שָׁם אָבֵל. נוֹהֲגִין לוֹמַר בְּבֵית הַנִּפְטָר לְאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וּמִנְחָה, אֶת הַמִּזְמוֹר לַמְנַצֵּחַ וְגוֹ' שִׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים וְגוֹ' (תהילים מ"ט:ב'). וּמַה טּוֹב לִלְמוֹד שָׁם מִשְׁנָיוֹת לְתִקּוּן הַנִּשְׁמָה (מִשְׁנָה אוֹתִיּוֹת נְשָׁמָה).

ו אֵין אוֹמְרִים הַלֵּל בְּבֵית הַנִּפְטָר, אִם יֵשׁ שָׁם אָבֵל תּוֹךְ שִׁבְעָה (מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּמוֹ לוֹעֵג לָרָשׁ, שֶׁאוֹמְרִים בּוֹ, לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ). וְאִם יֶשׁ שָׁם חָדָר אַחֵר, יֵלֵךְ הָאָבֵל לְחָדָר אַחֵר, וְהַצִּבּוּר יֹאמְרוּ הַלֵּל. וְאִם אֵין חָדָר אַחֵר, אֲזַי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֵין צְרִיכִין לוֹמַר אַחַר כָּךְ הַלֵּל בְּבֵיתָם. אֲבָל בַּחֲנֻכָּה, צְרִיכִין לוֹמַר הַלֵּל בְּבֵיתָם. וְאִם מִתְלַפְּלִים בְּבֵית הַנִּפְטָר וְאֵין שָׁם אָבֵל, אוֹ בְּבֵית הָאָבֵל שֶׁאֵינוֹ בְּבֵית הַנִּפְטָר, אוֹמְרִים גַּם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הַלֵּל, אֶלָּא שֶׁהָאָבֵל לֹא יֹאמַר (מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ, זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ). אִם יוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא בַּחֲנֻכָּה, אֲזַי לְאַחַר שֶׁהָלְכוּ הַמְנַחֲמִים שֶׁפָּסְקָה הָאֲבֵלוּת, יֹאמַר גַּם הָאָבֵל הַלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חִיּוּב (עַיֵּן בְּפִתְחֵי תְשׁוּבָה סִימָן שעו סָעִיף קָטָן ב). וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּבַחֲנֻכָּה אוֹמְרִים הַלֵּל גַּם בְּבֵית הָאָבֵל בַּצִּבּוּר. בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים הַלֵּל בַּצִּבּוּר גַּם בְּבֵית הָאָבֵל, דְּאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת.

ז בִּרְכַּת אֲבֵלִים שֶׁבִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן, לָא נְהִיגֵי עַכְשָׁו, כִּי סוֹמְכִים עַל הַפּוֹסְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ דְּלָא נִתְקָנָה אֶלָּא כְּשֶׁמְּבָרְכִין בַּעֲשָׂרָה (עַיֵּן בְּאֵר הַגּוֹלָה סִימָן שעט).

סימן רח

א אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶם כָּל שִׁבְעָה: בִּמְלָאכָה, בִּרְחִיצָה, בְּסִיכָה, בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְאָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, וְאָסוּר בִּשְׁאֵילַת שָׁלוֹם, וְאָסוּר בְּגִהוּץ וּבְתִסְפֹּרֶת וּבְכָל מִינֵי שִׂמְחָה. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

ב מְלָאכָה כֵּיצַד. כָּל שִׁלשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, אָסוּר בִּמְלָאכָה, אֲפִלּוּ הוּא עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה. מִיּוֹם הָרְבִיעִי וְאֵילֵךְ, אִם הוּא עָנִי וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, עוֹשֶׂה בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן הָאִשָּׁה עוֹשָׂה מְלַאכְתָּהּ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ בְּצִנְעָא כְּדֵי פַּרְנָסָתָהּ. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים, תָּבוֹא מְאֵרָה לִשְׁכֶנְיוֹ שֶׁהִצְרִיכוּהוּ לְכָךְ, כִּי עֲלֵיהֶם מֻטָּל לְהַשְׁגִּיחַ עַל הֶעָנִי, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּימֵי אֶבְלוֹ.

ג אֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גּוֹי, אָסוּר. וְאִם הַמְּלָאכָה דָּבָר נָחוּץ מְאֹד וְיָכוֹל לָבוֹא לִידֵי הֶפְסֵד, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חָכָם.

ד כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר בִּמְלָאכָה, כָּךְ אָסוּר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן בִּסְחוֹרָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ סְחוֹרָה שֶׁאִם לֹא יִמְכְּרֶנָּה עַכְשָׁו יִהְיֶה לוֹ הֶפְסֵד מִן הַקֶּרֶן, יַעֲשֶׂה גַּם כֵּן שְׁאֵלַת חָכָם. וְאִם בָּאוּ שַׂיָּרוֹת אוֹ סְפִינוֹת שֶׁמּוֹכְרִים עַתָּה בְּזוֹל וְאַחַר כָּךְ לֹא יִמְצָא, וְכֵן אִם הוּא בְּיָרִיד וְשָׁמַע שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, יָכוֹל לִמְכּוֹר וְלִקְנוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים.

ה מֻתָּר לְהַלְווֹת בְּרִבִּית עַל יְדֵי אֲחֵרִים לְגוֹיִם הָרְגִילִים לִלְווֹת מִמֶּנּוּ. וְהוּא הַדִּין לִמְכּוֹר סְחוֹרָה לָרְגִילִים אֶצְלוֹ, שֶׁלֹּא יַרְגִּילוּ אֶת עַצְמָם אֵצֶל אֲחֵרִים.

ו מֻתָּר לוֹ לִשְׁלוֹחַ לִגְבּוֹת חוֹבוֹתָיו שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֲשָׁשׁ שֶׁמָּא יִתְקַלְקְלוּ.

ז כְּתִיבָה הַמֻּתֶּרֶת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, מֻתֶּרֶת גַּם לְאָבֵל אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר.

ח אָבֵל, שֶׁשָּׁדֲחוּ בְיָד אֲחֵרִים בַּאֲרִיסוּת (דְּהַיְנוּ לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ), אוֹ בַּחֲכִירוּת (שֶׁנּוֹתֵן הַמְקַבֵּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה סְכוּם קָצוּב מִפֵּרוֹת הַשָּׂדֶה) אוֹ בְּקַבְּלָנוּת (שֶׁנּוֹתֵן לוֹ מָעוֹת בְּשִׂכִירוּת), הֲרֵי אֵלּוּ עוֹבְדִין כְּדַרְכָּן בִּימֵי הָאֵבֶל שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, דְּכְיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה זֹאת לְתוֹעֶלֶת שֶׁלָּהֶם, אֵין לָהֶם לְהַפְסִיד בִּשְׁבִיל אֶבְלוֹ. אֲבָל אִם יֵשׁ לְאָבֵל שְׂכִיר יוֹם לַעֲשׂוֹת בְּשָׂדֵהוּ, אָסוּר אֲפִלּוּ אִם הַשָּׂדֶה בְּעִיר אַחֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָה זֹאת, הִיא לְתוֹעֶלֶת הָאָבֵל וְהִיא בְּפַרְהֶסְיָא (וְעַיֵּן לְעֵיל סָעִיף יג).

ט אִם הָאָבֵל הוּא אָרִיס בְּשָׂדֶה שֶׁל אַחֵר, אָסוּר לוֹ לַעֲבוֹד בּוֹ בְּעַצְמוֹ. אֲבָל עַל יְדֵי אֲחֵרִים, מֻתָּר, מִשּׁוּם דְּאֵין זֹאת נִקְרֵאת מְלֶאכֶת הָאָבֵל אֶלָּא מְלֶאכֶת בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם יֵשׁ שְׁאָר דָּבָר שֶׁל אֲחֵרִים בְּיַד הָאָבֵל לַעֲשׂוֹתוֹ, לֹא יַעֲשֶׂה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. אַךְ כְּשֶׁהוּא דָּבָר הָאָבֵד, יַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים.

י בְּהֵמוֹת שֶׁל הָאָבֵל הַמַּשְׁכִּירִים לְאַחֵר, מֻתָּר הַשּׁוֹכֵר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מְלָאכָה, כֵּיוָן שֶׁשִּׁכְרָם קֹדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה אָבֵל, וּשְׂכִירוּת קַנְיָא, וְהַוָּיָן שֶׁל הַשּׁוֹכֵר. וּלְאַחַר כְּלוֹת יְמֵי הַשְּׁכִירוּת, אָסוּר. יא מֻתָּר לְאָבֵל לְקַבֵּל מְלָאכָה לַעֲשׂוֹתָהּ אַחַר יְמֵי אֲבֵלוּתוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְלֹא יִמְדֹּד כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשְׁאָר פְּעָמִים.

יב הָיְתָה לָאָבֵל אֵיזוֹ מְלָאכָה בְּיַד אַחֵר, כֵּיוָן שֶׁהִיא בְּקַבָּלָנוּת וְקִבֵּל אֶת הַמְּלָאכָה קֹדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה אָבֵל וְגַם הִיא בְּצִנְעָא בְּבֵיתוֹ שֶׁל בַּעַל הַמְּלָאכָה, לָכֵן מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ.

יג מְלֶאכֶת בִּנְיָן שֶׁל הָאָבֵל, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי גּוֹי וּבְקַבָּלָנוּת וּבְמָקוֹם רָחוֹק שֶׁאֵין יִשְׂרְאֵלִים דָּרִים שָׁם, אָסוּר. וּמְלֶאכֶת שְׂדֵהוּ בְּיַד אֲחֵרִים בְּקַבָּלָנוּת, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא נוֹתֵן לַפּוֹעֵל שָׂכָר קְצוּב בְּעַד כָּל עֲבוֹדוֹת הַשָּׂדֶה, חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וּקְצִירָה וְכַדּוֹמֶה, יֵשׁ מַתִּירִין וְיֵשׁ אוֹסְרִין.

יד מְלָאכוֹת הַבַּיִת, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מְלָאכָה לְאָבֵל, וּמֻתָּר לְאִשָּׁה בִּימֵי אֲבֵלָהּ לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵי הַבַּיִת מַה שֶּׁצָּרִיךְ לָהּ. אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אָסוּר. וְכֵן מְשֻׁרֶתֶת שֶׁאֵרַע לָהּ אֲבֵלוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁרֶתֶת בְּשָׂכָר, מֻתָּר לָהּ לַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵי הַבַּיִת. אֲבָל לֹא תַעֲשֶׂה מַה שֶּׁאֵינוֹ צָרְכֵי הַבַּיִת אֶלָּא לְהַרְוִיחַ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִן הַבַּיִת, כְּמוֹ שְׁאָר אֲבֵל.

טו שְׁנֵי שֻׁתָּפִים חֲנָוָנִים שֶׁאֵרַע אֵבֶל לְאֶחָד מֵהֶם, נוֹעֲלִים חֲנוּתָם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה הַשֻּׁתָּף בְּפַרְהֶסְיָא. אֲבָל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אֲפִלּוּ בְּעֵסֶק הַשֻּׁתָּפוּת. וְאִם הָאָבֵל הוּא אָדָם חָשׁוּב וְהַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְאָבֵל חֵלֶק בּוֹ, אָסוּר לַשֵּׁנִי לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וּבִמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵד גָּדוֹל אִם גַּם הַשֻּׁתָּף שֶׁל הָאָבֵל לֹא יִפְתַּח הֶחָנוּת, יַעֲשׂוּ שְׁאֵלַת חָכָם אִם לְהַתִּיר לְאַחַר שִׁלְשָׁה יָמִים (וְעַיֵּן בְּהַגָּהוֹת הג' מהרב"פ זצ"ל ובחכ"א קוֹנט' מַצֶּבֶת מֹשֶׁה סִימָן ד' ובברכ"י).

סימן רט

א אָסוּר לִרְחוֹץ כָּל גּוּפוֹ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן. אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, בְּחַמִּין אָסוּר וּבְצוֹנֵן מֻתָּר. וּרְחִיצָה בְּחַמִּין, אֲסוּרָה כָּל שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ לְחֹךְ הָרֹאשׁ. וְגַם רְחִיצַת כָּל הַגּוּף בְּצוֹנֵן אִם הִיא לְתַעֲנוּג, אֲסוּרָה כָּל שְׁלֹשִׁים. וְאִשָּׁה לְצֹרֶךְ חֲפִיפָה שֶׁקֹּדֶם טְבִילָה, מֻתֶּרֶת לִרְחוֹץ בְּחַמִּין לְאַחַר שִׁבְעָה. (וּלְעִנְיַן לְבִישַׁת לְבָנִים, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קנט סָעִיף ה)

ב יוֹלֶדֶת שֶׁאֵרַע לָהּ אֲבֵלוּת וְהִיא צְרִיכָה לִרְחוֹץ, מֻתֶּרֶת גַּם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה. אַךְ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, יֵשׁ לְהַחְמִיר אִם אֵין לָהּ צֹרֶךְ כָּל כָּךְ. וְכֵן מִי שֶׁהוּא אִסְטְנִיס שֶׁאִם לֹא יִרְחַץ, יִצְטַעֵר הַרְבֵּה וְיָבוֹא לִידֵי מַחוֹשׁ, מֻתָּר לוֹ לִרְחוֹץ. וְכֵן מָאן דְּאִית לֵהּ עִרְבּוּבְיָא בְּרֵישֵׁהּ, מֻתָּר לוֹ לָחֹךְ רֹאשׁוֹ בְּחַמִּין.

ג אָסוּר לְסוּךְ אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא אִם מְכֻוָּן לְתַעֲנוּג. אֲבָל אִם הוּא מְכֻוָּן לְהַעֲבִיר הַזּוֹהֲמָא, מֻתָּר. וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִשּׁוּם רְפוּאָה, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרֹאשׁוֹ.

ד מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו, שֶׁאֵרְעוּ לוֹ שְׁתֵּי אֲבֵלִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, מֻתָּר לוֹ לְרָחֵץ בְּצוֹנֵן.

ה אִסּוּר נְעִילַת הַסַּנְדָּל, הוּא דָּוְקָא בְּשֶׁל עוֹר. אֲבָל שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל גֻּמִּי אוֹ שֶׁל שֵׂעָר אוֹ שֶׁל עֵץ, מֻתָּר. דְּלָא מִקְרֵי מִנְעָל אֶלָּא שֶׁל עוֹר. מִנְעָל שֶׁל עֵץ וּמְחֻפֶּה עוֹר, אָסוּר. אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, מִכָּל מָקוֹם מְבָרֵךְ בַּבֹּקֶר שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי.

ו יוֹלֶדֶת, כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם לְלֵדָתָהּ, מֻתֶּרֶת בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וְכֵן חוֹלֶה [וּמִי] שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה בְרַגְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּנָּה קָשָׁה לָהֶם.

ז אֲבָל שֶׁהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ, מֻתָּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וְיָשִׁים קְצַת עָפָר בְּסַנְדָּלָיו. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִנְעוֹל סַנְדָּל, יַעֲשֶׂה כֵּן.

ח אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וְגַם בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק. אֲבָל שְׁאָר דְּבַר קֶרְבָּה, כְּגוֹן מְזִינַת הַכּוֹס וְהַצָּעַת הַמִּטָּה וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּר, בֵּין בַּאֲבֵלוּת דִּידֵהּ, בֵּין בַּאֲבֵלוּת דִּידָהּ.

סימן רי

א אָסוּר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב, וְאָבֵל אָסוּר בְּשִׂמְחָה. וְאָסוּר בַּתּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, מִשְׁנָה, תַּלְמוּד, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. אֲבָל מֻתָּר לִקְרוֹת בְּאִיּוֹב וּבְקִינוֹת, וּבְדָבָרִים הָרָעִים שֶׁבְּסֵפֶר יִרְמְיָה, וּבִגְמָרָא פֶּרֶק אֵלּוּ מְגַלְּחִין, דְּמַיְרֵי מִדִּינֵי מְנֻדֶּה וְאָבֵל, וּבְמַסֶּכֶת שְׁמָחוֹת. וּבְסִפְרֵי פּוֹסְקִים, מֻתָּר לִלְמוֹד הִלְכוֹת אֲבֵלוּת. וְגַם בִּדְבָרִים שֶׁהוּא מֻתָּר לִלְמוֹד, אָסוּר לְעַיֵּן קְשָׁיָא אוֹ תֵּרוּץ.

ב מְלַמֵּד שֶׁהוּא אָבֵל, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים, מֻתָּר לוֹ לִלְמוֹד עִם הַתִּינוֹקוֹת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין, וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ מִלְּמוּדָם, כִּי תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן אֲשֶׁר הֶבֶל פִּיהֶם נָקִי מֵחֵטְא, חָבִיב יוֹתֵר מִלְּמוּד שֶׁל גְּדוֹלִים. וְכֵן אָבֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, לֹא יִתְבַּטְּלוּ מִלְּמוּדָם, שֶׁהֲרֵי אֵינָם חַיָּבִים בַּאֲבֵלוּת.

ג אֲפִלּוּ הָאָבֵל הוּא כֹּהֵן וְאֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אָסוּר לוֹ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה.

ד בְּתְפִלָּתוֹ כָּל שִׁבְעָה, לֹא יֹאמַר פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת, וְגַם לֹא יֹאמַר סֵדֶר מַעֲמָדוֹת. וּבְפֶרֶק אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן, לֹא יֹאמַר יְהִי רָצוֹן כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּי וְכוּ' (דְּאָבֵל אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ קָרְבְּנוֹתָיו). וּכְשֶׁעוֹשֶׂה הַבְדָּלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת עַל הַכּוֹס, לֹא יֹאמַר פְּסוּקֵי שִׂמְחָה שֶׁקּוֹדְמִים לָהּ, אֶלָּא יַתְחִיל מִן הַבְּרָכוֹת.

ה אָבֵל תּוֹךְ שִׁבְעָה, אֵין לוֹ לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה אֶלָּא אִם אֵין שָׁם אַחֵר שֶׁיִּתְפַּלֵּל. אַף אִם הוּא אָבֵל עַל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, נוֹהֲגִין שֶׁמִּתְפַּלְּלִין לִפְנֵי הַתֵּבָה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר.

וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, נוֹהֲגִין שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה כָּל הַשָּׁנָה אֶלָּא בְּדָלִיכָא אַחֵר. וְאִם הָיָה דַּרְכּוֹ לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה גַּם קֹדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה אָבֵל, יֵשׁ לְהַתִּיר בְּכָל עִנְיָן (מֵאִיר נְתִיבִים סִימָן פ). וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכח סָעִיף ח (שעו שפד)

ו שְׁאִילַת שָׁלוֹם כֵּיצַד. שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, אֵינוֹ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם כָּל אָדָם. וְאִם אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יָדְעוּ שֶׁהוּא אָבֵל שָׁאֲלוּ בִשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֵם שָׁלוֹם, אֶלָּא יוֹדִיעֵם שֶׁהוּא אָבֵל. וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה עַד שִׁבְעָה, אֵינוֹ שׁוֹאֵל. וְאִם אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יָדְעוּ שָׁאֲלוּ בִשְׁלוֹמוֹ, מֵשִׁיב לָהֶם. מִשִּׁבְעָה עַד שְׁלֹשִׁים, הוּא שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי הָאֲחֵרִים שְׁרוּיִן בְּשָׁלוֹם. וְאֵין אֲחֵרִים שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא אֵינוֹ שָׁרוּי בְּשָׁלוֹם. וְאִם לֹא יָדְעוּ וְשָׁאֲלוּ, מֵשִׁיב לָהֶם. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

ז כֵּיוָן שֶׁהוּא אָסוּר בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם, מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר בִּשְׂחוֹק. וְלָכֵן כָּל שִׁבְעָה לֹא יֹאחַז תִּינוֹק בְּיָדוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבֹאֲנוּ לִידֵי שְׂחוֹק. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְהַרְבּוֹת בִּדְבָרִים עִם הַבְּרִיּוֹת. אַךְ אִם עוֹשֶׂה לִכְבוֹד רַבִּים, כְּגוֹן שֶׁרַבִּים בָּאִים לְנַחֲמוֹ, מֻתָּר לוֹ לוֹמַר לָהֶם לְכוּ לְבָתֵּיכֶם לְשָׁלוֹם, דְּלִכְבוֹד רַבִּים שָׁרֵי.

ח מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִשְׁאוֹל בִּשְׁלוֹם אֲבֵלִים בַּשַּׁבָּת, שׁוֹאֲלִים. וְהָאֲבֵל נוֹתֵן שָׁלוֹם לְכָל אָדָם בַּשַּׁבָּת, כִּי דָבָר שֶׁבִּפַּרְהֶסְיָא הוּא.

ט מֻתָּר לְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה כְּשֶׁהוּא צָרִיךְ, כְּגוֹן בַּחֲנָכָּה אוֹ עַל פְּרִי חָדָשׁ וְכַדּוֹמֶה.

סימן ריא

א אָסוּר לֵישֵׁב כָּל שִׁבְעָה עַל גַּבֵּי סַפְסָל אוֹ עַל גַּבֵּי כָרִים וּכְסָתוֹת, כִּי אִם עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אַךְ חוֹלָה וְזָקֵן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צַעַר בִּישִׁיבָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע, מֻתָּרִין לְשִׁים כַּר קָטֹן תַּחְתֵּיהֶם. מִיהוּ יָכוֹל לֵילֵךְ וְלַעֲמוֹד וְאֵינוֹ צָרִיךְ לֵישֵׁב כְּלָל, רַק כְּשֶׁהַמְנַחֲמִים אֶצְלוֹ צָרִיךְ לֵישֵׁב. וְכֵן אָסוּר לִישׁוֹן עַל גַּבֵּי מִטָּה אוֹ סַפְסָל, רַק עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אֲבָל יָכוֹל לְהַצִּיעַ תַּחְתָּיו כָּרִים וּכְסָתוֹת עַל הַקַּרְקַע כְּמוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לִשְׁכַּב בַּמִּטָּה (תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה בְּשֵׁם הַגָּאוֹן בַּעַל נוֹדַע בִּיהוּדָה). וְיֵשׁ מַתִּירִין לִישׁוֹן בַּמִּטָּה. וְכֵן נוֹהֲגִין קְצָת, מִפְּנֵי שֶׁטִּבְעָם חָלוּשׁ וְהַוְיָן כְּמוֹ חוֹלִים לְעִנְיָן זֶה.

ב אֲבָל בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין, בֵּין שֶׁהוּא יוֹם מִיתָה וּקְבוּרָה, בֵּין שֶׁהוּא יוֹם קְבוּרָה לְחוּד. וְאִם נִקְבַּר בַּלַּיְלָה, אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי מֻנִּיחַן לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה. וְיוֹם שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, כְּיוֹם מִיתָה וּקְבוּרָה דָּמֵי. אֲבָל מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בָּרֶגֶל אוֹ שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בָּרֶגֶל, אֲזַי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁלְּאַחַר הָרֶגֶל, מֻנִּיחַ תְּפִלִּין.

ג עֲטִיפַת הָרֹאשׁ, אֵין נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לִנְהוֹג בַּעֲטִיפָה קְצָת, דְּהַיְנוּ לְמָשׁוֹךְ אֶת הַכּוֹבַע לְמַטָּה לִפְנֵי הָעֵינַיִם כָּל שִׁבְעָה, חוּץ מִשַּׁבָּת, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי דָּבָר שֶׁבְּפַרְהֶסְיָא.

ד אָסוּר לְלָבוֹשׁ בֶּגֶד מְכֻבָּס וַאֲפִלּוּ כֻּתֹּנֶת, בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, וַאֲפִלּוּ לִכְבוֹד שַׁבָּת. אֲפִלּוּ סְדִינִים וּמַצָּעוֹת הַמִּטָּה וּמִטְפָּחוֹת יָדַיִם, אָסוּר לְהַצִּיעַ הַמְכֻבָּסִין. אַךְ לִכְבוֹד שַׁבָּת, מֻתָּר לְהַצִּיעַ עַל הַשֻּׁלְחָן, מִטְפָּחוֹת מְכֻבָּסוֹת מִכְּבָר.

ה לְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּעַצְמוֹ, אֲפִלּוּ לְהַנִּיחָה לְאַחַר שִׁבְעָה, אָסוּר מִשּׁוּם מְלָאכָה. וְאִם הָיְתָה כְּסוּתוֹ בִּידֵי אֲחֵרִים, מֻתָּרִין לְכַבְּסָן כְּמוֹ שְׁאָר מְלָאכָה בְּקִבָּלָנוּת (לְעֵיל סִימָן רח סָעִיף יב)

ו מִי שֶׁתְּכָפּוּהוּ אֲבֵלִיּוּת זוֹ אַחַר זוֹ, מֻתָּר לְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם לְבָד (אֲבָל לֹא בְּאֹפֶר וּבוֹרִית וְכַדּוֹמֶה) וּלְלָבְשׁוֹ.

ז לְאַחַר שִׁבְעָה עַד שְׁלֹשִׁים, מִדִּינָא אֵינוֹ אָסוּר לִלְבּוֹשׁ אוֹ לְהַצִּיעַ תַּחְתָּיו אֶלָּא בֶּגֶד מְגֹהָץ (גֶּהוּץ, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַיְנוּ געמאנגעלט, געראלט, געבויגלט. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּהַיְנוּ כְּבוּס וַאֲפֶר אוֹ בְּנֶתֶר וּבוֹרִית). וְהוּא שֶׁיִּהֵא לָבָן וְחָדָשׁ. אֲבָל נוֹהֲגִין לֶאֱסוֹר גַּם בִּמְכֻבָּס אֲפִלּוּ בְּלֹא גֶהוּץ, אֶלָּא אִם כֵּן לוֹבְשׁוֹ אָדָם אַחֵר תְּחִלָּה זְמַן מָה. אַךְ אִם אֵינוֹ מְכֻבָּס אֶלָּא בְּמַיִם לְבָד, אֵין צָרִךְ שֶׁיִּלְבְּשֶׁנּוּ אַחֵר תְּחִלָּה.

ח אִם אֵינוֹ מַחֲלִיף לְתַעֲנוּג אֶלָּא לְצָרְכּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהַכֻּתֹּנֶת שֶׁעָלָיו מְלֻכְלֶכֶת אוֹ מְשׁוּם עֶרְבּוּבְיָא, מֻתָּר אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה, וּבַחֹל, אִם לְבָשָׁהּ אַחֵר תְּחִלָּה.

ט מוּתָּר לְכַבֵּס וּלְגַהֵץ לְאַחַר שִׁבְעָה לְלָבְשָׁם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אוֹ לְלָבְשָׁם אֲפִלּוּ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים לְאַחַר שֶׁיִּלְבְּשֵׁם אַחֵר.

י אָסוּר לְלָבוֹשׁ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים בִּגְדֵי שַׁבָּת אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְלָבוֹשׁ בְּגָדִים חֲדָשִׁים. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, נָהֲגוּ אִסּוּר לִלְבּוֹשׁ בְּגָדִים חֲדָשִׁים כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ (עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רטז סָעִיף ג). אַךְ אִם צָרִיךְ לָהֶם, יִתֵּן לְאַחֵר לִלְבְּשָׁם תְּחִלָּה שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים.

יא אִשָּׁה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שִׁבְעָה לְאֶבְלָהּ, שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְלֶכֶת בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְאַחַר לֵדָתָהּ, וְנוֹהֲגוֹת שֶׁאוֹתָהּ שַׁבָּת הִיא לָהּ כְּמוֹ יוֹם טוֹב לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי יְקָר וַעֲדֵי זָהָב, מֻתֶּרֶת לִלְבּוֹשׁ בְּשַׁבָּת זוֹ בִּגְדֵי שַׁבָּת, אַךְ לֹא בִּגְדֵי יוֹם טוֹב, שֶׁלֹּא תָּזוּחַ דַּעְתָּהּ וְתִשְׁכַּח הָאֲבֵלוּת. וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹמָהּ (שו"ת פמ"א ח"ב סִימָן קכג).

יב אָסוּר לְגַלֵּחַ שִׂעָרוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים, בֵּין שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין שְׂעַר זְקָנוֹ, בֵּין שְׂעַר כָּל מָקוֹם. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, אָסוּר לְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּגְעָרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו. וְשִׁעוּר גְּעָרָה, יֵשׁ בּוֹ מַחֲלֹקֶת הַפּוֹסְקִים. וְנוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ, שֶׁאֵין מְגַלְּחִין כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אִם לֹא לְצָרְכּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכְבִּיד עָלָיו שְׂעָרוֹ אוֹ שֶׁהוֹלֵךְ בֵּין הַגּוֹיִם וּמִתְנַוֵּל בֵּינֵיהֶם בְּשַׂעָרוֹתָיו, אָז מֻתָּר לְגַלְּחָם, כִּי אֵין צְרִיכִים

גְּעָרָה בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא כְּשֶׁיִּגְדֹּל שִׁעֲרוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה מְשֻׁנֶּה מֵחֲבֵרָיו שֶׁרָאוּי לוֹמַר עָלָיו כַּמָּה מְשֻׁנֶּה זֶה, אָז מֻתָּר לְגַלְּחַ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים.

יג כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְגַלַּח כָּל שְׁלֹשִׁים, כָּךְ אָסוּר לִקְצוֹץ צִפָּרְנָיו בְּכָלִי. אֲבָל בְּיָדָיו אוֹ בְּשִׁנָּיו, מֻתָּר אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה. וְאִם הוּא מוֹהֵל, אָסוּר לוֹ לְתַקֵּן אֶת הַצִּפָּרְנַיִם לְצֹרֶךְ הַפְּרִיעָה אֶלָּא אִם כֵּן שֶׁאֵין כָּאן מוֹהֵל אַחֵר, וְאָז מֻתָּר אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה. וְאִשָּׁה שֶׁאֵרְעָה טְבִילָתָהּ לְאַחַר שִׁבְעָה תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים, תֹּאמַר לְאִשָּׁה נָכְרִית שֶׁתְּקוֹץ צִפָּרְנֶיהָ. וְאִי לֵיכָּא נָכְרִית, תְּקוֹץ לָהּ יִשְׂרְאֵלִית.

יד מֻתָּר לִסְרוֹק רֹאשׁוֹ בְּמַסְרֵק וַאֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה.

טו נוֹהֲגִין שֶׁהָאֵבֶל מְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כָּל שְׁלֹשִׁים, וּלְאַחַר אָבִיו וְאִמּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְשִׁנּוּי מָקוֹם, הַיְנוּ לְכָל הַפָּחוֹת רָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת מִמְּקוֹמוֹ, וְלִמְקוֹם שֶׁהוּא יוֹתֵר רָחוֹק מֵאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִמְּקוֹמוֹ.

סימן ריב

א אָסוּר לֶאֱכוֹל בִּסְעוּדַת בְּרִית מִילָה אוֹ פִּדְיוֹן הַבֵּן וְסִיּוּם מַסֶּכְתָּא וְכָל שֶׁכֵּן בִּסְעוּדַת נִשּׂוּאִין כָּל שְׁלֹשִׁים עַל שְׁאָר קְרוֹבָיו, וְכָל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ (וַאֲפִלּוּ בְּשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, סָגֵי בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ). וּבְתוֹךְ בֵּיתוֹ, אִם יֵשׁ סְעוּדַת מִצְוָה, מֻתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל. אַךְ בִּסְעוּדַת נִשּׂוּאִין, יֵשׁ לְהַחְמִיר אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אִם לֹא כְּשֶׁהוּא מַשִּׂיא יָתוֹם אוֹ יְתוֹמָה, שֶׁאִם לֹא יֹאכַל שָׁם, יִתְבַּטֵּל הַמַּעֲשֶׂה, אָז מֻתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל אֲפִלּוּ אֵינָהּ בְּבֵיתוֹ. וְגַם לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים וַאֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, וְלִשְׁאָר קְרוֹבִים גַּם תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים.

ב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַזְמִין אֲחֵרִים אוֹ לְהִזָּמֵן עִם אֲחֵרִים. לֹא יִשְׁלַח מָנוֹת לַאֲחֵרִים, וַאֲחֵרִים לֹא יִשְׁלְחוּ לוֹ, כָּל שְׁלֹשִׁים. וְהוּא הַדִּין כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ. וּבְשַׁבָּת, תַּלְיָא בְּמִנְהָג דִּלְעֵיל סִימָן רי סָעִיף ח.

ג אֲבָל שֶׁהוּא סַנְדָּק אוֹ מוֹהֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים (אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ), יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת עַד לְאַחַר הַמִּילָה, וְיָכוֹל לֶאֱכוֹל גַּם בַּסְּעוּדָה.

ד אָסוּר לִכָּנֵס לְבֵית נִשּׂוּאִין כָּל שְׁלֹשִׁים עַל שְׁאָר קְרוֹבִים, וּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ, אֲפִלּוּ לִשְׁמוֹעַ אֶת הַבְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִין שָׁם. אֲבָל בַּחֻפָּה שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצַר בֵּית הַכְּנֶסֶת וּמְבָרְכִין שָׁם בִּרְכַּת אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין, מֻתָּר לַעֲמוֹד וְלִשְׁמוֹעַ אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ. וְגַם הוּא בְּעַצְמוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת. וְגַם יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹשְׁבִין לְהַכְנִיס אֶת הֶחָתָן תַּחַת הַחֻפָּה. וְיָכוֹל לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת. וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לֶאֱכוֹל עַל הַסְּעוּדָה. וְיֵשׁ מְקִלִּין גַּם לֶאֱכוֹל עַל הַסְּעוּדָה.

ה מֻתָּר לְאָבֵל לְלֶכֶת אֶל הַמִּשְׁתֶּה לְשַׂמֵּשׂ, וְאוֹכֵל בְּבֵיתוֹ מַה שֶּׁשּׁוֹלְחִין לוֹ מִן הַסְּעוּדָה.

סימן ריג

א כָּל שְׁלֹשִׁים, אָסוּר לִשְׂא אִשָּׁה. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁהִיא אֲבֵלָה, אֲסוּרָה שֶׁתִּנָּשֵׂא עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים, מֻתָּרִין אֲפִלּוּ עַל אָב וְאֵם. אֲבָל לְהִתְקַשֵּׁר בְּשִׁדּוּכִין וּבְלֹא סְעוּדָה, מֻתָּר אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁבְעָה.

ב מֻתָּה אִשְׁתּוֹ, לֹא יִשָּׂא אַחֶרֶת, עַד לְאַחַר שָׁלֹשׁ רְגָלִים, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי שִׂמְחַת הָרְגָלִים, תִּשְׁתַּכַּח מִמֶּנּוּ אַהֲבַת הָרִאשׁוֹנָה בְּשָׁעָה שֶׁיִּהְיֶה עִם הַשְּׁנִיָּה, שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה בְכוֹס זֶה וְיִתֵּן דַּעְתּוֹ עַל הָרִאשׁוֹנָה. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵינָם חֲשׁוּבִים כִּרְגָלִים לְעִנְיָן זֶה. וְגַם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת אֵינוֹ נֶחְשָׁב לְרֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ לְעִנְיָן זֶה (עַיֵּן חֻתַּם סוֹפֵר סִימָן שנג). וְאִם עָדַיִן לֹא קִיְּמוּ מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמה סָעִיף ב) אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין שָׁלֹשׁ רְגָלִים. וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה דְּיֵשׁ לְהַמְתִּין עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וְאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם (כְּדִלְעֵיל סִימָן קמב סָעִיף יג).

ג מִי שֶׁהֻכְנִין צָרְכֵי חֻפָּתוֹ, וּמֵת אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁל הֶחָתָן אוֹ שֶׁל הַכַּלָּה, וַאֲפִלּוּ אֲבִי הֶחָתָן וְאֵם הַכַּלָּה, בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁיְּכוֹלִים גַּם אֲחֵרִים לְהָכִין צָרְכֵי נִשּׂוּאִין, דּוֹחִין אֶת הַנִּשּׂוּאִין עַד לְאַחַר יְמֵי הָאֵבֶל.

ד אֲפִלּוּ מֵתוּ לְאַחַר שֶׁהֶעֱמִידוּ אֶת הַחֻפָּה, אָסוּר לוֹ לִבְעוֹל עַד לְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֶל. וְכֵיוָן שֶׁעֲדַיִן לֹא בָעַל וְאָסוּר לוֹ לִבְעוֹל, אֲסוּרִין לְהִתְיַחֵד בְּלִי שׁוֹמֵר (כְּדִלְעֵיל סִימָן קנז). וּלְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֶל, בּוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה, וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי מִשְׁתֶּה.

ה אֲבָל אִם לְאַחַר שֶׁבָּעַל, מֵת קְרוֹבוֹ שֶׁל הֶחָתָן אוֹ שֶׁל הַכַּלָּה, כְּבָר חָלוּ עֲלֵיהֶם יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְהֵמָּה לָהֶם כְּמוֹ רֶגֶל שֶׁאֵין אֲבֵלוּת נוֹהֶגֶת בָּהֶם, וְעוֹד קִלִּים יוֹתֵר שֶׁמַּתִּירִים בְּגִהוּץ וְתִסְפֹּרֶת, וְאֵין אֲסוּרִים אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִעָא. וּלְאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אָז מַתְחִילִים שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וְגַם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ מוֹנֶה אֶלָּא מִיְּמֵי הָאֲבֵלוּת וְאֵילָךְ. (וְאַף עַל גַּב דְּרֶגֶל עוֹלֶה לְמִנְיַן שְׁלֹשִׁים כְּדִלְקַמָּן סִימָן ריט סָעִיף ז, שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה אֵינָן עוֹלִין, כֵּיוָן שֶׁמֻּתָּר בְּתִסְפֹּרֶת).

סימן ריד

א כָּל שִׁבְעָה, אֵינוֹ יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ. אַךְ אִם מֵת לוֹ מֵת, אוֹ אֲפִלּוּ אֵצֶל אַחֵר, אֶלָּא שֶׁאֵין שָׁם כְּדֵי מִטָּה וְקוֹבְרֶיהָ, יוֹצֵא אֲפִלּוּ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן. אִם שָׁלַח הַמּוֹשֵׁל לִקְרוֹא לוֹ, אוֹ שֶׁצָּרִיךְ לָלֶכֶת לִשְׁאֹר דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ הַרְבֵּה, כְּגוֹן דָּבָר הָאָבֵד, מֻתָּר לוֹ לָצֵאת, וְיִתֵּן עָפָר בְּמְנָעָלָיו.

ב אֲפִלּוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, רַק בְּשַׁבָּת. אַךְ אִם אִי אֶפְשָׁר לֶאֱסוֹף עֲשָׂרָה וְיֵהָא מֻכְרָח לְהִתְפַּלֵּל בִּיחִידוּת וּבִשְׁכוּנָתוֹ יֵשׁ מִנְיָן, יָכוֹל לָצֵאת לָלֶכֶת לְהִתְפַּלֵּל שָׁם, שֶׁלֹּא לְהִתְבַּטֵּל מִתְּפִלָּה בְּצִבּוּר.

ג אִם הָאֵבֶל צָרִיךְ לְמוּל אֶת בְּנוֹ, הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אֲפִלּוּ תּוֹךְ שִׁלְשָׁה יָמִים. וְאִם הָאֵבֶל הוּא סַנְדָּק אוֹ מוֹהֵל, לֹא יֵצֵא תּוֹךְ שִׁלְשָׁה, וּלְאַחַר שִׁלְשָׁה יִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ, וּכְשֶׁמְּבִיאִין אֶת הַתִּינוֹק לָמוּל, הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאִם אֵין מוֹהֵל אַחֵר בָּעִיר, הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

סימן רטו

א אֵין מִתְקַשְּׁשִׁין עַל הַמֵּת יוֹתֵר מִדַּי, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל תָּנוּדוּ לוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן. אֶלָּא עַל תִּבְכּוּ לְמֵת יוֹתֵר מִדַּי, וְאַל תָּנוּדוּ לוֹ יוֹתֵר מִכְּשֶׁשִּׁעוּר. הָא כַּיצַד. שִׁלְשָׁה יָמִים לְבֶכִי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, וּשְׁלֹשִׁים לְגִהוּץ וּלְתִסְפֹּרֶת (וְכִמְבֹאָר לְעֵיל). מִכָּאן וְאֵילָךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִי אַתֶּם רַשָּׁאִים לְרַחֵם עָלָיו יוֹתֵר מִמֶּנִּי. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כָּל הַמִּתְקַשֶּׁה עַל הַמֵּת יוֹתֵר מִדַּי, עַל מֵת אַחֵר הוּא בוֹכֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּשְׁאָר הָעָם. אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם, הַכֹּל לְפִי חָכְמָתוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם, אֵין בּוֹכִין עָלָיו יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, דְּלֹא עָדִיף מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, דִּכְתִיב בּוֹ, וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'. שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ב אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, אֶחָד מִבְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁמֵּת, יִדְאֲגוּ כָּל הַמִּשְׁפָּחָה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְכִפָּה שֶׁל אֲבָנִים, כֵּיוָן שֶׁנִּזְדַּעְזְעָה אַחַת מֵהֶן, נִזְדַּעְזְעוּ כֻּלָּן. כְּלוֹמַר, שֶׁמִּדַּת הַדִּין מָתוּחָה כְּנֶגְדָּם עַד שֶׁתִּתְרַפֶּה מְעַט מְעַט. כִּי כָל שִׁבְעָה, הַחֶרֶב שְׁלוּפָה, וְעַד שְׁלֹשִׁים, הִיא רוֹפָפֶת, וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְתַעֲרָהּ עַד אַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, יִרְאֶה הָאֵבֶל אֶת עַצְמוֹ, כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ בֵּין כְּתֵפָיו. מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה, כְּאִלּוּ זְקוּפָה כְּנֶגְדּוֹ בְּקֶרֶן זָוִית. מִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים, כְּאִלּוּ עוֹבֶרֶת לְפָנָיו בַּשּׁוּק. וְאַחַר כָּךְ כָּל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, עֲדַיִן מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה כְּנֶגֶד אוֹתָהּ הַמִּשְׁפָּחָה. וְאִם נוֹלַד בֵּן זָכָר בְּאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה, נִתְרַפְּאָה כָּל הַמִּשְׁפָּחָה. וְדַוְקָא זָכָר. דְּזָכָר בָּא לָעוֹלָם, שָׁלוֹם בָּא לָעוֹלָם. וְכֵן אֶחָד מֵהַחֲבוּרָה שֶׁמֵּת, מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה כְּנֶגֶד כָּל הַחֲבוּרָה וְיִדְאֲגוּ כֻּלָּם.

ג כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים, הֲרֵי זֶה אַכְזָר. אֶלָּא יֵעוֹר מִשְׁנָתוֹ, וְיִפְחַד וְיִדְאַג וְיִפַּשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיֵחָזֵר בִּתְשׁוּבָה, אוּלַי יִנָּצֵל מֵחֶרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר, הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא חָלוּ, מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ לְהָקִיץ וְלָחוּל וְלַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה.

סימן רטז

א בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְאַחַר שֶׁהָלְכוּ הַמְנַחֲמִים מִן הָאָבֵל, מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁהָיָה אָסוּר תּוֹךְ שִׁבְעָה, דְּאָמְרִינָן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ. חוּץ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה שֶׁאָסוּר כָּל הַיּוֹם (אַפִלּוּ בְּבֵית אָפֵל). וּבְמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵין הַמְנַחֲמִים רְגִילִים לָבוֹא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד שָׁעָה שֶׁרְגִילִין לָבוֹא בְּשְׁאָר הַיָּמִים, דְּהַיְנוּ לְאַחַר יְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, שֶׁרְגִילִין לָבוֹא מְנַחֲמִים. וְכֵן אִם חָל יוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁבָּת, אָז לְאַחַר יְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שַׁחֲרִית, מֻתָּר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה.

ב בְּיוֹם שְׁלִשִׁים, אָמְרִינָן גַּם כֵּן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁאָז אֵין בָּאִים מְנַחֲמִים, לְכֵן תֵּכֶף כְּשֶׁתְּנֵץ הַחַמָּה, בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים. חָל יוֹם שְׁלִשִׁים בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לוֹ לְרַחוֹץ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּחַמִּין לִכְבוֹד שַׁבָּת, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת, וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲבָל אָסוּר בִּגְלוּחַ (דְּחָמִיר טְפֵי).

ג בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, לָא אָמְרִינָן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, וְאַדְרַבָּא נוֹהֲגִין לְהוֹסִיף גַּם יוֹם הַיְאָרְצַיְיט לְנָהוֹג בּוֹ כָּל דִּין שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וַאֲפִלּוּ חָל בְּשַׁבָּת. אַף אִם הָיְתָה הַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, גַּם כֵּן אֵין נוֹהֲגִין בַּאֲבֵלוּת שֶׁלִּכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ, כִּי אִם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמֵאַחַר שֶׁכְּבָר כָּלוּ שְׁנֵים עָשָׂר הַחֲדָשִׁים קֹדֶם הַיְאָרְצַיְיט, אָז בְּיוֹם הַיְאָרְצַיְיט, אֵינוֹ חוֹזֵר עוֹד לַאֲבֵלוּת.

סימן ריז

א אֲבֵל שֶׁלֹּא נָהַג אֲבֵלוּת תּוֹךְ שִׁבְעָה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, מַשְׁלִים אוֹתָהּ כָּל שְׁלִשִׁים, חוּץ מִן הַקְּרִיעָה, שֶׁאִם לֹא קָרַע בְּשָׁעַת חֲמוּם, אֵינוֹ קוֹרֵעַ אֶלָּא בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, דְּחָשִׁיב שְׁעַת חֲמוּם. וְעַל אָבִיו וְאִמּוֹ, קוֹרֵעַ לְעוֹלָם.

ב קָטָן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, אֲפִלּוּ נָדַל תּוֹךְ שִׁבְעָה, כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁעַת מִיתָה הָיָה פָּטוּר, בָּטֵל מִמֶּנּוּ כָּל דִּין אֲבֵלוּת, אַף בַּאֲבֵלוּת דִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהִיא מִשּׁוּם כְּבוֹדָם, יֶשׁ לוֹ לְנָהוֹג.

ג חוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁחַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו וְנוֹדַע לוֹ, אִם הִבְרִיא תּוֹךְ שִׁבְעָה, גּוֹמֵר הַיָּמִים הַנִּשְׁאָרִים. וְכֵן תּוֹךְ שְׁלִשִׁים, גּוֹמֵר הַיָּמִים הַנִּשְׁאָרִים. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הַיָּמִים

שֶׁעָבְרוּ בְּחֻלְיוֹ, מִשּׁוּם דְּאָז נָהַג גַּם כֵּן מִקְצָת אֲבֵלוּת, וְדוֹמֶה לְשַׁבָּת דְּעוֹלָה וְאֵינָהּ מַפְסֶקֶת (וּלְעִנְיַן הַקְּרִיעָה, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצח סָעִיף יב). וְכֵן הַיּוֹלֶדֶת גַּם כֵּן אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַשְׁלִים הַיָּמִים שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ בְּלֵדָתָהּ, רַק גּוֹמֶרֶת הַיָּמִים הַנִּשְׁאָרִים.

סימן ריח

א מִתְאַבְּלִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, וְעֵד מִפִּי עֵד, וּבְנָכְרִי מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ.

ב מִי שֶׁקִּבֵּל אִגֶּרֶת שֶׁמֵּת קְרוֹבוֹ וְאֵין מְבִאָר בָּהּ אִם הוּא עֲדַיִן תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים אוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אִם הַכּוֹתֵב אֵינוֹ בַּעַל תּוֹרָה, מוֹקְמִינַן לָאָדָם בְּחֶזְקַת חַי, וְאָמְרִינַן שֶׁלֹּא מֵת עַד סְמוּךְ לִכְתִיבַת הָאִגֶּרֶת, וְחַיָּב לְהִתְאַבֵּל. אֲבָל אִם הַכּוֹתֵב הוּא בַּעַל תּוֹרָה, אָמְרִינַן מִסְתָּמָא הוּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. דְּאִם אִיתָא שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר שֶׁתַּגִּיעַ הָאִגֶּרֶת לְיָדוֹ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים, לֹא הָיָה כּוֹתֵב בְּסָתָם. אַךְ אִם הוּא אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהַמְּנָהָג הוּא לְהוֹדִיעַ מִיָּד (לְעֵיל סוֹף סִימָן רו), חַיָּב לְהִתְאַבֵּל.

סימן ריט

א שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הַשִּׁבְעָה, נוֹהֵג בָּהּ דְּבָרִים שֶׁבְּצִנְעָא, דְּהַיְנוּ שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וּבִרְחִיצָה. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבְּפַרְהֶסְיָא, אֵינוֹ נוֹהֵג. וְלָכֵן קֹדֶם מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, נוֹעֵל אֶת הַמְּנָעָלִים, וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא, וּמַחֲלִיף אֶת הַבֶּגֶד הַקָּרוּעַ, כְּדִלְעֵיל סִימָן קצה, סָעִיף ו. וְתַלְמוּד תּוֹרָה, הֲוֵי דָּבָר שֶׁבְּצִנְעָא. אֲבָל לַחֲזוֹר אֶת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם, מֻתָּר, דְּכֵיוָן שֶׁחַיָּב אָדָם לְהַשְׁלִים פָּרָשִׁיּוֹתָיו, הֲוֵי לֵהּ כְּקוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְכַדּוֹמֶה מִסֵּדֶר הַיּוֹם.

ב אִם קָרְאוּ אֶת הָאָבֵל לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה, צָרִיךְ לַעֲלוֹת. כִּי אִם הָיָה נִמְנָע, הֲוֵי דָּבָר שֶׁבְּפַרְהֶסְיָא. וְרַבֵּינוּ תָּם הָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בְּכָל שַׁבָּת לִשְׁלִישִׁי, וְאֵרַע לוֹ אֵבֶל וְלֹא קָרְאוֹ הַחַזָּן, וְעָלָה הוּא מֵעַצְמוֹ וְאָמַר, כֵּיוָן שֶׁהֻרְגַּל לִקְרוֹת שְׁלִישִׁי בְּכָל שַׁבָּת, הָרוֹאֶה שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה הַיּוֹם, יֵדַע שֶׁהוּא מֵחֲמַת אֲבֵלוּת, וַהֲוֵי פַּרְהֶסְיָא. וְכֵן אִם הַכֹּהֵן הוּא אָבֵל וְאֵין כֹּהֵן אַחֵר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, צְרִיכִין לִקְרוֹתוֹ. אֲבָל יוֹתֵר טוֹב שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם הוֹצָאַת סֵפֶר הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם יֵשׁ לְאָבֵל בֵּן לָמוּל וְהַמְּנָהָג שֶׁהוּא חִיּוּב לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה, יִקְרְאוּהוּ. דְּאִם לֹא יִקְרְאוּהוּ, הֲוֵי פַּרְהֶסְיָא, וְיוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא יְהֵא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה. (אִשָּׁה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לָלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁבָּת שֶׁבִּימֵי אֲבֵלָהּ, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ריא סָעִיף יא)

ג הַמְמֻנֶּה מֵהַקָּהָל לִהְיוֹת קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁבָּת וְאֵרַע לוֹ אֵבֶל, לֹא יֵלֵךְ בְּשַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ שִׁבְעָה לְבֵית כְּנֶסֶת זֶה. כִּי אִם יִהְיֶה שָׁם, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם יִקְרָא אוֹ לֹא.

ד שַׁבָּת עוֹלָה לְמִנְיַן שִׁבְעָה. וְאֲפִלּוּ שָׁמַע שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּיוֹם שַׁבָּת, שֶׁלֹּא הִתְחִיל עֲדַיִן כְּלָל בַּאֲבֵלוּת, עוֹלָה לוֹ גַּם כֵּן, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת קוֹרֵעַ.

ה הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ אוֹ שָׁמַע שְׁמוּעָה קְרוֹבָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן רו) בָּרֶגֶל, בֵּין בְּיוֹם טוֹב בֵּין בְּחֹל הַמּוֹעֵד, לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת עַד לְאַחַר הָרֶגֶל. (וְדִין אֲנִנוּת, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצו). וְהַנֵּי מִלֵּי, בִּדְבָרִים שֶׁל פַּרְהֶסְיָא. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבִּצְנָעָא, נוֹהֵג גַּם בָּרֶגֶל. לֹא יַחֲלִיף בְּגָדָיו, דְּזֶה הֲוֵי פַּרְהֶסְיָא. (וְאַף עַל גַּב דִּשְׁאָר אֲבֵל מְשַׁנֶּה בְּגָדָיו גַּם בָּרֶגֶל, מִכָּל מָקוֹם זֶה שֶׁלֹּא הִתְחִיל עֲדַיִן אֲבֵלוּת, אֵין לוֹ לְשַׁנּוֹת בָּרֶגֶל). וּמִי שֶׁמַּנִּיחַ תְּפִלִּין בְּחֹל הַמּוֹעֵד, יַנִּיחַ גַּם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁלְּאַחַר הַקְּבוּרָה.

ו לְאַחַר הָרֶגֶל, מַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוּת, וְיוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן, וּמוֹנֶה אַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים. וַאֲפִלּוּ יוֹם שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה גַּם כֵּן עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן.

ז אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בְּיוֹם טוֹב וּבְחֹל הַמּוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ גְּזֵרַת שִׁלּשִׁים אֵין בָּהֶם, וּמֻתָּר לוֹ לְלָבּוֹשׁ בְּגָדִים מְגֹהָצִים, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּאִסּוּר בָּהֶם בִּגְלוּחַ מֻחֲמַת הַמּוֹעֵד (כְּדִלְעֵיל סִימָן קד סָעִיף יא), לָכֵן עוֹלִין לְמִנְיַן שִׁלּשִׁים, וּמוֹנֶה שִׁלּשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה. וְיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִתְחִיל עֲדַיִן בַּאֲבֵלוּת, אֵינוֹ מְבַטֵּל, וְגַם בְּמִנְיַן הַשִּׁלּשִׁים אֵינוֹ נִמְנֶה רַק לְיוֹם אֶחָד.

ח אֲבָל חָתָן שֶׁנִּשָּׂא אִשָּׁה קֹדֶם הָרֶגֶל, וּבָא הָרֶגֶל תּוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וּמֵת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ הָרֶגֶל, אָז כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ, אֵינָן עוֹלִין לוֹ לְמִנְיַן שִׁלּשִׁים (וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ריג).

ט אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, מִתְעַסְּקִין בּוֹ לְנַחֲמוֹ (וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם אֲבֵלוּת, כֵּיוָן דְּהָאֲבֵל לָאו מִדִּי קָעָבֵד). וּלְאַחַר הָרֶגֶל כְּשֶׁיִּכְלוּ שִׁבְעָה מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָלוּ שִׁבְעַת יְמֵי הָאֲבֵלוּת, מְלַאכְתּוֹ נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים בְּבָתֵּיהֶם, וַעֲבָדָיו עוֹשִׂין לוֹ בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאֵין צְרִיכִין לְנַחֲמוֹ אַחַר הָרֶגֶל מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁנִּתְחַמּוּהוּ בָּרֶגֶל, אֲבָל מַרְאִין לוֹ פָּנִים (דְּאֲבֵל בְּפוּרִים, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמא סָעִיף כ, וְסִימָן קמב סָעִיף ז).

סימן רכ

א הָרֶגֶל, מְבַטֵּל גְּזֵרַת שִׁבְעָה וּגְזֵרַת שְׁלּשִׁים. כֵּיצַד. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ קֹדֶם הָרֶגֶל וְנָהַג אֲבֵלוּת, כֵּיוָן שֶׁבָּא הָרֶגֶל, מַפְסִיק אֶת הָאֲבֵלוּת. וַאֲפִלּוּ נִקְבַּר בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב לְעֵת עֶרֶב שֶׁעֲדַיִן שָׁחָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת, אֲפִלּוּ שֶׁחָלַשׁ מִנְעָלָיו רַק שָׁעָה מֻעֶטֶת קֹדֶם יוֹם טוֹב, מַפְסִיק אֶת הָאֲבֵלוּת וְנֶחְשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ כְּבָר נָהַג אֲבֵלוּת כָּל שִׁבְעָה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן הוּא שְׁמִינִי, וּמַשְׁלִים עַד שְׁלּשִׁים (וְעַיֵּן לְקַמָּן סָעִיף ח). וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה עֶרֶב יוֹם טוֹב בְּיוֹם שַׁבָּת וְשָׁמַע שְׁמוּעָה

קְרוֹבָה סָמוּךְ לָעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁבַּשַּׁבָּת אֵין נוֹהֵג אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁבְּצִנְעָא, כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲפִלּוּ רַק בָּזֶה, גַּם כֵּן הָרֶגֶל מְבַטֵּל אֶת הַשִּׁבְעָה.

ב שָׁגַג אוֹ הֵזִיד וְלֹא נָהַג אֲבֵלוּת קֹדֶם הָרֶגֶל אוֹ שֶׁנִּקְבַּר הַמֵּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְנָהוֹג אֲבֵלוּת, אֵין הָרֶגֶל מְבַטֵּל, וְדִינוֹ כְּדִין קוֹבֵר מֵתוֹ בָּרֶגֶל.

ג אִם חָל אֶחָד מִימֵי הָאֲבֵלוּת חוּץ מִיּוֹם הַשִּׁבִיעִי בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, יֵשׁ מַתִּירִין לְכַבֵּס כְּסוּתוֹ, וְלֹא יִלְבָּשֶׁנָּה עַד הַלַּיְלָה, כֵּיוָן דְּהָרֶגֶל יְבַטֵּל גְּזֵרַת שִׁבְעָה. וְטוֹב לְזַהֵר מִלְּכַבֵּס עַד לְאַחַר חֲצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר שֶׁמִּפְּנֵי הָרֶגֶל הוּא מְכַבֵּס. וְלִרְחוֹץ, אָסוּר עַד הַלַּיְלָה. וְיֵשׁ מַתִּירִין לִרְחוֹץ אַחַר תְּפִלַּת מִנְחָה סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה. וְהֵיכָא דְּנָהוּג, נָהוּג. וּבְגִלּוּחַ, לְכֻלֵּי עָלְמָא, אָסוּר.

ד קָבַר אֶת מֵתוֹ שִׁבְעָה יָמִים לִפְנֵי הָרֶגֶל, כֵּיוָן שֶׁנָּהַג שִׁבְעָה קֹדֶם הָרֶגֶל, הָרֶגֶל מְבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. וַאֲפִלּוּ הָיָה יוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, כֵּיוָן דְּאִמְּרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, הֲרֵי לְאַחַר יְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, נִשְׁלְמוּ הַשִּׁבְעָה, וּשְׁאָר הַיּוֹם הוּא בְּתוֹרַת שְׁלֹשִׁים, וּבָא הָרֶגֶל וּמַפְסִיק, וּמֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחוֹץ וּלְגַלֵּחַ בְּעֶרֶב הָרֶגֶל סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, כֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לִכְבוֹד הָרֶגֶל, וְהָרֶגֶל מְבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. וּבְעֶרֶב פֶּסַח, כֵּיוָן דִּלְאַחַר חֲצוֹת שֶׁהוּא זְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, נָחְשָׁב קְצָת כְּמוֹ יוֹם טוֹב, מֻתָּר בִּרְחִיצָה תֵּכֶף לְאַחַר חֲצוֹת, וּבְגִלּוּחַ קֹדֶם חֲצוֹת (כֵּיוָן דִּלְאַחַר חֲצוֹת אָסוּר לְאַחֵר שֶׁיְּגַלֵּחַ אוֹתוֹ).

ה חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְיוֹם הַשַּׁבָּת יִהְיֶה עֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחוֹץ וּלְגַלֵּחַ בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

ו אִם לֹא גִּלַּח אֶת עַצְמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּחֹל הַמּוֹעֵד, כֵּיוָן שֶׁהָיָה יָכוֹל לְגַלֵּחַ מִקֹּדֶם. אֲבָל מֻתָּר לוֹ לְגַלֵּחַ לְאַחַר יוֹם טוֹב. וְאִם חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד הָאֲבֵלוּת הָיָה יָכוֹל לְגַלֵּחַ אֶלָּא שֶׁהַשַּׁבָּת עִכְּבוֹ, אִם כֵּן הֲוֵי לֵהּ אָנוּס, וּמֻתָּר לְגַלֵּחַ אֶת עַצְמוֹ גַּם בְּחֹל הַמּוֹעֵד.

ז הָא דְּרֶגֶל מְבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, דַּוְקָא עַל שְׁאָר מֵתִים. אֲבָל עַל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, אֵין הָרֶגֶל מְבַטֵּל זֹאת.

ח נָהַג שָׁעָה אַחַת (לָאו דַּוְקָא שָׁעָה אֶלָּא אֲפִלּוּ פָּחוֹת) לִפְנֵי פֶּסַח, אוֹתָהּ שָׁעָה חֲשׁוּבָה כְּמוֹ שִׁבְעָה, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי פֶּסַח (בְּחוּץ לָאָרֶץ) הֲרֵי לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם, וּמַשְׁלִים עוֹד חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְמִנְיַן שְׁלֹשִׁים. נָהַג שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי שָׁבוּעוֹת, אוֹתָהּ שָׁעָה הִיא כְּמוֹ שִׁבְעָה, וְיוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל שָׁבוּעוֹת נָחְשָׁב גַּם כֵּן שִׁבְעָה יָמִים (כֵּיוָן שֶׁקִּרְבְּנוֹתָיו יֵשׁ לָהֶם תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה). וְיוֹם שֵׁנִי שֶׁל שָׁבוּעוֹת הוּא לוֹ יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּמַשְׁלִים אַחַר כָּךְ גַּם כֵּן עוֹד חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. נָהַג שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי חַג הַסֻּכּוֹת, הֲרֵי שִׁבְעָה. וְשִׁבְעָה יְמֵי סֻכּוֹת, הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר

יוֹם. וּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת נֶחְשָׁב גַּם כֵּן לְשִׁבְעָה (שֶׁהוּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְיֵשׁ לְקָרְבְּנוֹתָיו תַּשְׁלוּמִין) הֲרֵי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם. וְיוֹם שְׂמְחַת תּוֹרָה, יוֹם הָעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם, וּמַשְׁלִים עוֹד שְׁמוֹנָה יָמִים.

ט רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, נֶחְשָׁבִים גַּם כֵּן כְּרֶגֶל לְעִנְיַן בְּטוּל שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים. נָהַג שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּטֵל רֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּזֵרַת שִׁבְעָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. נָהַג שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, בְּטֵל יוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁבְעָה, וְחַג הַסֻּכּוֹת מְבַטֵּל שְׁלֹשִׁים.

י אַף עַל גַּב דְּרֶגֶל מְבַטֵּל שִׁבְעָה, מִכָּל מָקוֹם מַה שֶּׁנּוֹהֲגִין לְהַדְלִיק נֵר בְּמָקוֹם שֶׁמֵּת לִכְבוֹד הַנְּשָׁמָה, יַדְלִיקוּ גַּם בְּיוֹם טוֹב. וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב יוֹתֵר לְהַדְלִיק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת (אוֹרַח חַיִּים סִימָן תקמח, יו"ד סִימָן שצט).

סימן רכא

א מִצְוָה לְהִתְעַנּוֹת בְּכָל שָׁנָה יוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, כְּדֵי לְהִתְעוֹרֵר לִתְשׁוּבָה, לְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וּלְהִתְחָרֵט עֲלֵיהֶם, וְעַל יְדֵי זֶה יְזַכֶּה אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁיִּתְעַלּוּ בְּגַן עֵדֶן. וְלָעֶרֶב בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, אוֹמֵר עֲנֵנוּ כְּמוֹ בְּכָל תַּעֲנִית יָחִיד. אִם הִתְעַנָּה פַּעַם אַחַת, מִסְתָּמָא הָיְתָה דַּעְתּוֹ לְהִתְעַנּוֹת כָּל יָמָיו. וְאִם כֵּן הֲרֵי הוּא עָלָיו כְּמוֹ נֶדֶר, שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת לְעוֹלָם. וּכְשֶׁהוּא חוֹלֶה אוֹ שֶׁהוּא בְּעִנְיַן אַחֵר שֶׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכוֹל, צָרִיךְ הַתָּרָה. וְאִם פֵּרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו בְּנֶדֶר, אֵינוֹ צָרִיךְ הַתָּרָה. נוֹהֲגִין לְהַדְלִיק נֵר יָאְרְצַיְיט (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צ וְסִימָן צח סוֹף סָעִיף א).

ב מִתְעַנִּין לְעוֹלָם בְּיוֹם הַמִּיתָה, וַאֲפִלּוּ בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. וַאֲפִלּוּ מֵת בְּסוֹף הַיּוֹם לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עַרְבִית, אִם עֲדַיִן הוּא יוֹם, נִקְבָּע זֶה הַיּוֹם לְיָאְרְצַיְיט. אַךְ אִם הִקְבִּירָה נִמְשְׁכָה מִן הַמִּיתָה אֵיזֶה יָמִים, אֲזַי יִתְעַנֶּה שָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם הַקְּבוּרָה, וְאַחַר כָּךְ תָּמִיד בְּיוֹם הַמִּיתָה.

ג אִם מֵת לוֹ מֵת בְּשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת בַּאֲדָר רִאשׁוֹן אוֹ בַּאֲדָר שֵׁנִי, אֲזַי בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה מִתְעַנֶּה כֵּן בַּאֲדָר, וּבְשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת מִתְעַנֶּה בְּזֶה הָאֲדָר שֶׁמֵּת. אִם בָּרִאשׁוֹן, בָּרִאשׁוֹן. וְאִם בַּשֵּׁנִי, בַּשֵּׁנִי. וְאִם מֵת בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה, אֲזַי בְּשָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, יִתְעַנֶּה בַּאֲדָר רִאשׁוֹן, וְגַם בַּאֲדָר שֵׁנִי יֹאמַר קַדִּישׁ, אַךְ אַל יַסִּיג גְּבוּל אֲחֵרִים.

ד חֹדֶשׁ חֶשְׁוָן, לִפְעָמִים הוּא מָלֵא, דְּהַיְנוּ שֶׁיֶּשׁ לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאָז רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו שֶׁלְּאַחֲרָיו הוּא שְׁנֵי יָמִים. יוֹם רִאשׁוֹן דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא יוֹם הַשְּׁלֹשִׁים שֶׁל חֶשְׁוָן וְשַׁיָּךְ לוֹ, וְיוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא יוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל כִּסְלֵו (וְכֵן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא שְׁנֵי יָמִים, יוֹם הָרִאשׁוֹן הוּא יוֹם הַשְּׁלֹשִׁים שֶׁל חֹדֶשׁ שֶׁעָבַר וְשַׁיָּךְ לוֹ). וְלִפְעָמִים הוּא חָסֵר, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין לוֹ

אֶלָּא תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו שֶׁלְּאַחֲרָיו הוּא אֵינוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וְכֵן חֹדֶשׁ כִּסְלֵו לְפָעָמִים מָלֵא, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁלְּאַחֲרָיו הוּא רַק יוֹם אֶחָד. וּמִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו כְּשֶׁהָיָה רַק יוֹם אֶחָד, אָז בְּשָׁנָה שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו שְׁנֵי יָמִים, יַחֲזִיק אֶת הַיָּארְצַיְיט בְּיוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ כִּסְלֵו, שֶׁגַּם הַמִּיתָה הָיְתָה בְּאֶחָד בְּכִסְלֵו. וְאָמְנָם מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו כְּשֶׁהָיָה רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁנֵי יָמִים, הִנֵּה בְּשָׁנָה שֶׁרֹּאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו אֵינוֹ רַק יוֹם אֶחָד, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק מָתַי יַחֲזִיק אֶת הַיָּארְצַיְיט, אִם בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בְּחֶשְׁוָן כֵּיוָן שֶׁמֵּת בְּסוֹף חֶשְׁוָן, אוֹ כֵּיוָן דְּבִנְדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, יַחֲזִיק אֶת הַיָּארְצַיְיט בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו כְּמוֹ שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ. וְיֵשׁ לִנְהוֹג כֵּן: אִם בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה הַבָּאָה רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו הוּא רַק יוֹם אֶחָד, יַחֲזִיק אֶת הַיָּארְצַיְיט בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בְּחֶשְׁוָן, וְכֵן לְעוֹלָם כְּשֶׁיִּהְיֶה חֶשְׁוָן חָסֵר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם לְמָחָרְתּוֹ בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵין שָׁם אֲבֵלִים, יֶשׁ לוֹ גַּם כֵּן לוֹמַר קַדִּישׁ וּלְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה, רַק לֹא יַסִּיג גְּבוּל אֲחֵרִים. אֲבָל אִם גַּם בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה הַבָּאָה רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו הוּא שְׁנֵי יָמִים, אָז קוֹבֵעַ אֶת הַיָּארְצַיְיט לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו וְיַחֲזִיקֶנּוּ כֵּן לְעוֹלָם. וְגַם כְּשֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ רַק יוֹם אֶחָד, יַחֲזִיקֶנּוּ אָז בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת.

ה וְכֵיוָן שֶׁרֹּאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת הוּא לְפָעָמִים רַק יוֹם אֶחָד, דְּהַיְנוּ יוֹם שִׁשִּׁי דַּחֲנָכָה, וַהֲוֵי יוֹם שִׁשִּׁי דַּחֲנָכָה אֶחָד בְּטֵבֵת, יוֹם שְׁבִיעִי שְׁנַיִם בְּטֵבֵת, וְיוֹם שְׁמִינִי שְׁלִשָּׁה בְטֵבֵת, וְלִפְעָמִים שְׁנֵי יָמִים, דְּהַיְנוּ יוֹם שִׁשִּׁי וְיוֹם שְׁבִיעִי דַּחֲנָכָה, וְאָז הֲוֵי יוֹם שְׁבִיעִי דַּחֲנָכָה אֶחָד בְּטֵבֵת, וְיוֹם שְׁמִינִי שְׁנַיִם בְּטֵבֵת, לָכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָאְרְצַיְיט בְּיָמִים אֵלּוּ, לֹא יִטְעֶה לִמְנוֹת לִימֵי חֲנֻכָּה, כִּי צָרִיךְ לִמְנוֹת לִימֵי הַחֹדֶשׁ.

ו בְּיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן, אֵין מִתְעַנְּין תַּעֲנִית יָאְרְצַיְיט. וְכֵן בְּיוֹם מִילָה, הָאָב וְהַסַּנְדָּק וְהַמּוֹהֵל אֵין מִתְעַנְּין. וְכֵן בְּפִדְיוֹן הַבֵּן, הָאָב וְהַכֹּהֵן אֵין מִתְעַנְּין. וְכֵן הֶחָתָן בְּשַׁבָּת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אֵינוֹ מִתְעַנֶּה. אֲבָל בְּסָעוּדַת סִיּוּם, אָסוּר לֶאֱכוֹל בְּיוֹם הַיָּארְצַיְיט (ש"ך יו"ד סִימָן רמו סָעִיף קָטָן כז בשם תשובת מהרי"ל). וּבְיָמִים שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֶּה, עַל כָּל פָּנִים יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבְשָׂאר מַעֲשִׂים טוֹבִים לְזִכּוּת נִשְׁמַת אָבִיו וְאִמּוֹ.

ז בַּלַּיְלָה אֲשֶׁר בְּיוֹם הַמָּחֳרָת יִהְיֶה לוֹ יָאְרְצַיְיט, אֵין לוֹ לֶאֱכוֹל בִּסְעוּדַת חַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם מְזִמּוּטֵי חָתָן וְכַלָּה וְיֵשׁ בָּהּ שִׂמְחָה. אֲבָל בִּסְעוּדַת בְּרִית מִילָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן וְסִיּוּם מַסֶּכֶת, מֻתָּר.

ח מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ יוֹם מִיתַת אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, יִבְרֹר לוֹ יוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה לְהִתְעַנּוֹת. אֲבָל לֹא יַסִּיג גְּבוּל אֲחֵרִים בְּקַדִּישִׁים.

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח, וּמָחָה ה' אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים

בָּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ, וְעָצְמָה יַרְבֶּה לְאֵין אוֹנִים
בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר ה' (ישעיה ב).